IACOBI
ZABARELLAE
PATAVINI
OPERA LOGICA.

In hac Secunda Editione multis Annotationibus aucta, & erroribus expurgata, tum in figuram quandam commodiorem digeſta.

Cum Indice locupletisſimo rerum omnium, quæ in hoc uolumine continentur.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS,
Apud Paulum Meietum Bibliopol. Patauinum,
M. D. LXXXVI.

INDEX OPERVM.

De natura logicæ.	Libri II.	Pagina	1
De quarta figura ſyllogiſmorum.	Liber I.	pag.	102
De Methodis.	Libri IIII.	pag.	134
De conuerſione demonſtrationis in definitionem.	Liber I.	pag.	334
De propoſitionibus neceſſariis.	Libri II.	pag.	346
De ſpeciebus demonſtrationis.	Liber I.	pag.	411
De Regreſſu.	Liber I.	pag.	478
De tribus præcognitis.	Liber I.	pag.	498
De medio demonſtrationis.	Libri II.	pag.	530

SERENISSIMO
STEPHANO
POLONIAE REGI,
MAGNO DVCI LITVANIAE,
ET PRINCIPI
TRANSYLVANIAE.

Iacobus Zabarella S. P. D.

VERAM ego ſemper exiſtimaui eſſe illorum ſententiam, STEPHANE Rex potentiſsime, qui dixerunt hominum alios ad imperandum, alios ad obediendum naſci; ſic enim natura nec mundum vniuerſum, nec in mundo rem vllam è partibus dignitate paribus exiſtere vnquàm voluit, ſed hanc præeſſe, ac regere, illã parere, ac regi: quod cum in cæteris omnibus rebus, tum potiſsimũ in homine ipſo inſpicere poſſumus: quum enim animo, & corpore conſtet, animus ei ad regendum, & imperandum, corpus uerò ad obediẽdum, ac ſeruiendum datum eſt. Eos igitur homines, qui quantùm animus corpori præſtat, tantùm ipſi virtute aliis hominibus antecellunt, natura Reges, & ad imperandum natos eſſe, gentesq́ue omnes, ſi ab huiuſmodi viris regerentur, beatas fore credendum eſt. Sed hunc naturę ordinem praua conſuetudo, prauiq́ue hominum mores peruerterunt: quẽadmodum enim plurimos inuenias, in quibus appetitus, qui natura ſeruus eſt, rationi, cui obtemperare deberet, dominetur; ita regnare, & imperare aliquando viſi ſunt homines nequam, & uitioſi, & Regia dignitate prorſus indigni; cuius mali cauſam putandum eſt eſſe illam, quam omnes ferè nationes ſeruare ſolitæ ſunt, obtinendi imperii rationẽ; ius enim regnandi hæreditarium faciunt, & à parentibus ad filios per ſucceſsionem trãſire uolunt, quaſi non ſæpe uideamus filios à parentum uirtute plurimùm degenerare. Plerique etiam per vim & patriæ libertatem, & regna quoque aliena occuparunt, quorum magna pars inſigni auaritia, & crudelitate præditi eſſe conſueuerunt. Quòd ſi gentes ſingulę ſuo arbitratu ſibi Regem deligerent, ſemper uiri lectiſsimi, & qui uirtute aliis anteirent, regnare conſpicerentur. Huius quidem rei exemplum pręclariſsimum Illuſtriſsimi Poloni Proceres nunc omnibus gentibus præbuerunt, nec poſſum ipſorum iudicium, & probitatem, & prudentiam non maximoperè admirari; illius enim regionis ampliſsimæ, & opulentiſsimæ Regem electuri non ignorabant eſſe in eorum numero complures, qui & genere, & uirtute eo honore digniſsimi, & ad maximum illud regnũ adminiſtrandum aptiſsimi erant; ſed quum te, licèt alienigenam, omnibus regiis uirtutibus exornatum, quaſi Lunam nocte ſerena inter cætera aſtra fulgentem, inter omnes mortales inſigniter eminere conſpicarentur, in te unũ conuerſis omnium animis te ſumma omnium ordinum conſenſione Regem declararunt; iam enim perſpicua, & præ oculis omnium erant ea, quæ magna cum laude in Tranſyluania geſſeras, ubi nobiliſsima ſtirpe natus ſimili populorum electione iampridẽ illius bellicoſiſsimæ gentis Princeps creatus fueras. Sed ea, quæ nunc in adminiſtrando Polonię regno geſsiſti, non modò po

pulos illos tuæ ditioni ſubiectos,ſed alias quoque gentes,ac nationes,ad quas tui nomi
nis fama perlata eſt,magna tui admiratione affecerunt;multorum enim Regum, & Im-
peratorum memoria colitur,qui belli,multorum etiam , qui pacis artibus claruere ; ſed
qui in utriſque excelluerint,pauci admodum reperti ſunt; ſinguli nanque ad ſingula na
ſcimur,nec omnes ſimul animi dotes prouida Natura ſingulis frequenter cõtribuere ſo-
lita eſt,ſed perpaucis,qui miraculo cæteris hominibus forent,& qui iis gubernandis, ac
inſtruendis præficerentur.Te uerò,Rex præſtantisſime,in his paucis non modò numerã
dum eſſe,ſed etiam mirum in modum excellere quis non uideat?magna nanque res eſt
Regem in bello ſummam prudentiã,ac fortitudinem præſeferre,in pace tum omnia pru
denter agere,tum philoſophari;& æquè utriſq; temporibus iuſtitiam colere,temperan-
ter uiuere,& clementia,liberalitate,ac magnificentia nemini cõcedere;ſed & his omni
bus uirtutibus ſingulariter inſignẽ eſſe,& tum tempore pacis omnia,quæ ad bellum atti
nent,prouidere,tum belli tẽpore ſtudia pacis non intermittere,qualem te eſſe & homi-
nes prædicant,& tua facta declarant,maximum certè eſt,& neſcio quid uidetur habere
diuinitatis.Tu quidem rei militaris peritia nulli Imperatori ſecundus,omnium libera-
lium diſciplinarum cognitione,& eloquentia,qua plurimum uales,Regibus, ac Princi
pibus omnibus,qui ad hæc vſq; tempora extiterunt,anteire contendis ; ferunt enim te
in ſapientiæ,ac bonarum artium ſtudia ita ſedulò,& enixè incumbere, ut ab iis ne ipsũ
quidem bellum,& maxima,quam in eo gerendo adhibes,cura,ac diligentia te auertere
poſsit;idque hoc anno tota fermè Italia non ſine magna admiratione experta eſt; quum
enim ab urbe Regia longè abſens in ultimis regni tui finibus bellũ gereres,ad omnia fe-
rè Italię Gymnaſia,ad Patauinum pręſertim, Nuntios miſiſti,qui literatos uiros,omniũ-
que diſciplinarum profeſſores Cracouiam magnis propoſitis pręmiis tuo nomine aduo
carent,quanuis enim in illa nobiliſsima urbe gymnaſium uetuſtiſsimum adhuc floreat,
in quo uiri,ut audio,eruditisſimi omnes liberales diſciplinas magna cum laude profi-
tentur;eo tamen tu non contentus,ſimul atque regnum iniſti,nouam Academiam accer
ſitis ex Italia doctoribus extruere conſtituiſti;tantus enim te ſapientiæ,ac literarũ amor
tenet,ut neque abſentia,neque bellum,neque ampliſsimi Imperii nouitas uel honeſtiſ
ſimo tuo deſyderio obſiſtere, vel retardare animum tuum potuerit. Hoc uerò omnium
animos in admirationem,tuique nominis reuerentiam cõuertit,pręſertim noſtræ huius
Patauinæ Academiæ,omniumque,qui hic ſunt,ſtudioſorum,ac literatorum hominum,
qui tuam eximiam liberalitatem,& magnificentiam,& ſingulare ſapientiæ ſtudium, a-
liasq; regias uirtutes,quarum fama iam per omnes gentes uulgata eſt,quotidiè celebra
re,ac laudibus in cælum ferre non deſinunt. Id quidem de me ipſe profiteri poſſum, tan
tam eſſe meam erga te obſeruantiam,ut in te abſente colendo, ac uenerando nemini ce
dam,nilque in hac uita magis optem, quàm ut commoda oblata occaſione Italiam cum
Sarmatia commutare,& te præſentem colere,tibique inſeruire,& ſiquid eſt in me inge
nii,ac uirium,id omne ad arbitrium tuum conferre,ac denique ſub tuo nuto uitam tra
ducere mihi liceat;nam ſi inter mortales ſola philoſophorum uita beata eſt,ut ſapientes
omnes cenſuerunt,beatiſsimum certè eſt ſub rege philoſophante uitam agere philoſo-
phando.Propterea quum ſuperioribus diebus nuntii tui,& amici quidam mei plurima,
& ea quidem mihi non incognita,de tua & humanitate,& liberalitate prædicantes ,ac
pollicentes,me tuo nomine inuitare,ac rogare cęperunt,ut ad te accedere,& in Craco-
uienſi Academia philoſophiam publicè profiteri uellem: Ego tum gaudio, tum mœro-
re affectus ſum; gaudio quòd occaſionem optatiſsimam tranquillè, beateq; viuendi ul-
tro mihi oblatam uiderem;dolore autem tum quòd Illuſtriſsimo Senatui Veneto,& Cla
riſsimis Patauinę Academię moderatoribus,qui me ad philoſophiam publicè interpre
tandam conduxerunt,pactione me obligatum ſentio, & hinc diſcedere , niſi facta mihi
ab iis poteſtate,nec poſſum,nec debeo,tum quòd etiam ſi ipſi,ut non omnino deſpero,
id mihi permiſerint,ego nunc negotiis familiaribus,quæ tam breui tẽporis ſpatio con-
fici nequeunt,ita ſum impeditus,ut non ſine magno rerum mearum detrimento patriã
hoc anno relinquere poſsim ; familiam quoque numeroſam habeo , quam improuisò
deſerere

deſerere & mihi moleſtum,& ipſi pernicioſum eſſet,in Sarmatiam autẽ traducere one-
roſum. Veruntamen hæ difficultates animum meum alioqui cupidiſsimum,& incitatiſ-
ſimum perturbare quidẽ hactenus,ac retardare,ſed non omnino retrahere potuerunt:
ſpes enim aliqua ſubeſt eas & Dominorum humanitate,& auxilio amicorum, & conſi-
lio,& labore poſſe ſuperari.His contrariis agitatus curis, & de euentu incertus mecum
ipſe cogitare, cępi qua ratione poſſem interea meam incredibilem in te obſeruantiam,
animique deuotionem tibi ſignificare; in mentem venit meum Logicorum operum
uolumen,quod iam Typographo excudendum tradideram,& præter veterem conſue-
tudinem ſub nullius patrocinio in lucem proferre conſtitueram; ſolent quippe cuncti,
qui libros in publicum edunt,patronum aliquem ſibi deligere magnæ authoritatis vi-
rum,ſub cuius nomine,& cuius auſpiciis liber honoratior,& illuſtrior exeat in lucem,
quem morem nulli prorſus reprehenſioni obnoxium,ſed laude potiùs dignum eſſe exi
ſtimarem,ſi Reges,& magni Principes uel ſapientiæ ſtudiis dediti, vel ſaltem ſapientũ,
ac literatorum hominum amatores,& fautores,quales priſcis temporibus magnum Ale
xandrum,& Auguſtum,& Mecœnatem extitiſſe ferunt,noſtris quoque temporibus ha-
berentur,nec potiùs in ſola belli ſtudia incumbentes, aut etiam in voluptatibus vitam
agentes,ſapientię ſtudium,omnemque literaturam contemnerent;quo factum eſt ut ta-
les librorum dicationes multi non modò neglexerint,ſed,ut audio,etiam moleſtè tule-
rint;quod quidem animum meum ab inſcribendo his Libris alicuius nomine prorſus
auertit,quum ſcirem nec me hac inſcriptione rẽ illis gratam facturum,nec multũ ſplen-
doris eorum nomine,à quibus philoſophia tam parui æſtimaretur,philoſophicis libris
acceſſurum fuiſſe.Quũ igitur,dum liber meus iam ſub typis eſſet,in hac ſententia perſe-
uerarẽ,tu ſolus præſtantiſsime Rex,in quo cum magna potentia ſummam eruditionẽ,
& ſapientiæ amorem coniunctum eſſe intellexi,me conſilium mutare coegiſti;quumpri
mum enim virtutes tuæ,de quibus etiã ante audiueram , notiſsimæ mihi eſſe cœperunt,
nil habui antiquius,quàm tibi,cui iam animum deuouerã,hos libros meos dicare, eoſ-
que ſub tuo nomine,ac patrocinio in publicum edere;præſertim quum nobiliſsimo cõ-
ſilio tuo conuenientiſsima hæc dicatio eſſe videretur,quum enim philoſophiæ,ac bona
rum artium ſtudia erigere, & inſtaurare in animo habeas,nil certè ad id accõmodatius
eſſe videbatur,quàm hoc logicorum operum volumen,in quo totam rectè philoſophã-
di rationem nunc aliis non ſatis cognitam explicandam,& facilem omnium diſciplina
rum aditum patefaciendum mihi propoſui;ſic etiam fiet vt libri mei tum nominis tui
Maieſtate illuſtrati,& muniti in conſpectum hominum honoratiſsimi,& ab inuidorum
morſibus tutiſsimi prodeant ; tum etiam tanquàm nuntii , atque interpretes animi mei
ſummæ meæ erga te obſeruantiæ,quam in præſentia declarare aliter nequeo,ſpecimen
tibi aliquod præbeant. Videbor etiam laudabilem Parthorum morem , inſtitutumque
imitari,quibus ſine munere,quo obſequium,& obſeruantiam ſuam ſignificarent, ad Re
gem accedere non licebat;quum enim non deſperem futurum, vt paucis poſt menſibus
ad te ore ſalutandum,meque tibi totum dedendum Cracouiam me conferam,id quidẽ
ſi ex ſententia ſucceſſerit, alacriùs certè, & audaciùs præmiſſo munuſculo hoc,in tuum
conſpectum veniam,minuſque tanti Regis dignitatem,ac Maieſtatem uerebor; quòd ſi
uoti compos eſſe non potero,hac ſaltem ratione,quando alia non licebit,mihi ipſe ſa-
tiſfecero,quòd hac librorum meorum dicatione animi quoque mei deuotionem tibi
ſignificauero,& opera mea ſplendore tui nominis multo illuſtriora reddidero. Tu igi-
tur,Rex potentiſsime,munuſculum hoc meæ perpetuæ in te obſeruantiæ pignus,& mo
nimentum,benignè,& humaniter,vt omnia ſoles,excipito; quod tametſi ipſum per ſe
tenue,atque exiguum eſt,ſi uerò cum dignitate,atque amplitudine tua conferatur , te-
nuiſsimum;tamen pro virium mearum,quæ maiora præſtare nequeunt,conditione ma
ximum , meæque erga te obſeruantiæ argumentum firmiſsimum iudicandum eſt.
Vale Rex præſtantiſsime,& bonarum artium ſtudia,quę nomen tuum ad aſtra tollent,
amore proſequi, & fouere ne deſinas.

Pataui Calendis Maiis M. D. LXXVIII.

IACOBI ZABARELLAE
PATAVINI
IN TOTVM LOGICORVM OPERVM VOLVMEN
Præfatio ad Lectorem.

QVANTI momenti ad benè philoſophandum ſit eius diſciplinę cognitio, quæ Logica dicitur, ſi alia nulla ratione demonſtrari poſſet, eo certè uno argumento ſatis probaretur, ꝙ antiqui philoſophi, ut paſſim apud Ariſtotelem legimus, ob ignorantiam Logicę, in multos, eoſque grauiſſimos in philoſophia errores lapſi ſunt; quod malum ſuis temporibus uulgatum ut auerteret Ariſt. logicã artem ita egregiè, ac, ſi dicere fas eſt, ita diuinè compoſuit, ut, ſi nullum toto uitæ ſuę tempore alium librum ſcripſiſſet, ſola Logicę traditione admirandum, omnibusq; philoſophis præferendum, ſe uniuerſæ ſtudioſorum poſteritati præbuiſſet. Attamen neſcio quo caſu, ſeu ipſa eiuſmodi rerum difficultate, ſeu librorum Ariſt. obſcuritate, ſeu philoſophantium incuria, qui res logicas paruipendunt, euenerit, vt ad poſteriora quoque tempora, & ad noſtram uſq; hanc tempeſtatem is morbus obrepſerit; nam poſt Ariſtotelem pauci admodum extitere, qui benè, rite que philoſophati ſint; idque non aliam ob cauſam cõtigit, quàm ꝙ libros eius logicos, eos præſertim, qui Poſteriores Analytici nuncupantur, quàmplurimi tũ logicæ, tum philoſophiæ profeſſores non intellexerunt; in iis enim libris Ariſtot. totam rectè contemplandi, & exquiſitè ſciendi methodum præſtantiſſimè explicauit, ut quiſquis eos plenè intelligat, is cuiuſq; rei perfectam ſcientiam ex ipſa rei natura, propriiſq; principijs uenari, & conſequi aptus ſit; quam ſolam ut certus ſũ eſſe rectam philoſophandi rationem, ita poſt Ariſt. a paucis (ne dicam a nemine) ſeruatam eſſe audeo profiteri; nam omnes ferè in magnis philoſophorum altercationibus, & controuerſiis dirimendis, & in philoſophicis quæſtionibus ſoluendis, uel ſola Ariſt. magnive alicuius uiri authoritate, uel probabilibus tantùm argumentis inniti ſolent, rationem autem ex natura rei deſumptã, quę una ſufficeret & in qua ſola uerus philoſophus acquieſcere poteſt, non exquirũt. Communem hunc errorem ego tunc primùm deprehendi, quum olim in hac patria Academia Logicam publicè docere cœpi, in cuius muneris functione ꝙ quinque integros annos cõſumpſerim me nunquàm pœnitebit; quum enim libris Ariſtotelis Poſterioribus Analyticis iugiter incumberem, eoſq; primùm ita intelligerem, ut ipſe iampridem a pręceptoribus meis eductus fuerã, poſtea animaduerti alium quendam ſenſum verbis Ariſt. ſubeſſe, & aliud quoddam conſilium, & artificium, quod nec ego adhuc noueram, nec ab ullo alio declaratum, aut cognitum fuiſſe videram, uel audiueram; itaque ad illud eruendum omne ingenium meum, omneq; ſtudium contuli, plurimumque, ut multi ſciunt, laboraui; nec me (ut puto) ſpes, atq; opinio mea fefellit: etenim poſt crebram, ac diligentem uerborum Ariſt. conſyderationem, & Auerrois, ac Themiſtii, qui ſoli eos libros intellexerunt, meque plurimùm adiuuerunt, aſſiduam lectionem, multa & ad ſcopum, & ad artificium, & ad ſententias Ariſt. pertinentia inueni, profeſſoribus quidem Logicæ omnibus incognita, & ab eorum pleriſq; noua dogmata, & παράδοξα appellata, in quibus tamen animus meus penitus conquieſceret, quum & rationi maximè conſentanea eſſe uiderentur, & plurimorum cum ſtudioſorum iuuenum, tum literatorum uirorum conſenſio ea mirificè comprobaret. Poſt eos autem annos quum relicta logica ad naturalem philoſophiam interpretandam decimo ab hinc anno tranſiſſem, complures cum auditores mei, tum alii eruditi uiri me hortari, & rogare nunquàm deſtitere, ut uel commentarios ederem in Poſteriores Analyticos, uel alia aliqua ratione eos libros, qui maximè omnium interprete indigere uidentur, ſcriptis illuſtrarem, aſſeuerantes hanc laborum meorum editionem magnæ utilitati ſtudioſis omnibus futuram, quandoquidem quiſquis libros illos benè intelligit, is bonus philoſophus euadat neceſſe eſt, quemadmodũ iis non intellectis nihil in philoſophia proficere quiſpiam poteſt. Ego uerò eorum precibus, ac deſyderio morem gerere ad hanc uſque diem pertinaciter recuſaui, qui enim me, uireſque meas nũquàm magnifacere auſus ſum, non potui non timere ne diſcipulorum, & amicorum erga me beneuolẽtia ita eorum animos obumbrarit, ut mihi, ſcriptiſque meis multò plus, quàm par ſit, tribuerint, ideoq; ipſorum de rebus meis opinioni iudicium aliorum literatorum hominum, quod ego magnoperè metuendum eſſe cenſeo, reſponſurum minimè ſit. Poſtea uerò quàm pollicentibus omnibus, ſi eis obtemperauero, nunquàm fore ut me facti pœniteat, ipſe illorum precibus, & obteſtationibus reſiſtere ampliùs non potui, ne amiciſſimorum hominum conſilium, & iudicium, & deſyderium tanto-

perè

Ad Lectorem.

perè aſpernari viderer,me ad rerum logicarum ſtudia iterum contuli, ut aliqua de his,quę utilitati
aliis fore uiderentur,conſcriberem,ſatis equidẽ commoditatis ad id peragendum nactus in præteri
ta pátrię noſtræ calamitate,quum.n.relicta ob ingentem peſtilentiam urbe in agrũ ſeceſſiſſem,cun-
ctiſq; urbanis curis,& negotiis,& ſtudiis expeditus in magno otio eſſẽ,arti logicæ reuiſendæ,ac de-
clarandæ me totum tradidi, & in eam operam totus incubui . Sed in ipſo ſtatim huius laboris initio
ália noua dubitatio animum meum conturbauit,in mentem.n.uenire cœpit quàm contrarię ſint his
temporibus philoſophorum de elocutione ſententiæ, alii nanq; latinę linguæ candorẽ pluris, quàm
rerum cognitionem,æſtimantes,ea tantùm legere poſſunt, quæ Tullianam ſermonis elegantiam re-
doleant;cætera omnia,quæ ipſi barbarè ſcripta appellant,reſpuunt,& ſtomachantur;quaſi pręſtãtiſſi
ma philoſophiæ arcana etiam abſq; locutionis ornamentis,& ſumma cum orationis barbarie ſigni
cari,ac declarati nequeant.Contra uerò alii elegantiorum literarum notitiã non modò contemnũt,
ſed etiam contrariam eſſe philoſophiæ ſtudiis opinari uidentur ; in quam opinionem ideò uenere,
ut ego arbitror,ꝙ uiderunt eos omnes,qui tum hac noſtra, tum ſuperiore ętate in eo literaturę gene-
re uel excelluere,uel ſaltem mediocriter eruditi habiti ſunt,aut philoſophiam non attigiſſe,aut eius
intima non penetraſſe, ſed leuiter admodum , & pingui Minerua in rerum contemplatione uerſari
ſolitos eſſe;quo inani argumento ducti pleriq; adduci non poſſunt ut credant illũ eſſe poſſe uel præ-
ſtantem,uel mediocrem philoſophum,quem limatioris linguæ notitia prędirum eſſe uideãt.Idcirco
hi nullam elocutionis curam habendam eſſe rati in omnem ſermonis barbariem præcipites eunt ,
non parum meo quidem iudicio philoſophiæ uenuſtatem,& ſplendorem labefactantes.Harum ego
duarum philoſophandi rationum hanc quidem nunquàm probaui,ſed illam ſemper abhorrui , ne-
glecta.n.penitus elocutione ſeu ſcribendo,ſeu dicendo philoſophari,etſi indecorum eſt,attamen cũ
profunda rerum contemplatione,& cum magna ſcientia poteſt eſſe coniunctum;ſed omnem in ſer
monis elegantia curam,omneq; ſtudium ponere,intimas autem rerum naturas,cauſaſq; non pene-
trare,& leuiter,ac ſicco pede omnia percurrere,licèt multi hoc pacto philoſophiam profiteãtur, in-
dignum prorſus philoſophiæ nomine iudicandum eſt . Ego itaq; de rebus logicis ſcripturus in ipſa
quidem rerum theoria poſteriorem potiùs ſectam, quàm priorẽ,quam ſemper neglexi,imitandã cen
ſui;omnium tamen ueritatem ex ſola cuiuſque rei natura,quod illi,quanuis acutiſſimè diſputantes,
non faciunt,depromere conſtitui. Quod uerò ad elocutionem attinet ſemper equidẽ aliis omnibus
philoſophum illum antecellere iudicaui(ſi quis modò talis extet) qui eloquentiam cum profunda
rerum cognitione coniunxerit , & diſciplinarum pręſtantiſſimam philoſophiam , quaſi ſpecioſiſſi-
mam mulierem pretioſis ueſtibus,gemmiſq; exornans,elocutionis ornamentis pulchriorẽ, ac ſplen
didiorem reddiderit;attamen habita horum temporum ratione diù anceps,ac dubius fui, nec potui
non alterius ſectæ reprehenſionem uereri; nam ſi ſpreta penitus elocutione uoluero ea,qua cõmu-
niter alii utuntur,ſermonis libertate uti,elegantiores philoſophi mea ſcripta reſpuent,& ipſorum le
ctionem tolerare minimè poterunt;ſi uerò iis uocabulis neglectis,quæ nunc apud omnes in uſu ſunt,
magnam limandæ orationis curam habuero,aliis contrariæ ſectæ philoſophis,quorum maximus eſt
numerus,& diſplicebo,& obſcurus fiam;complures.n.aſſueti ſolùm barbarè ſcripta legere,& barba-
rè loqui,latinum ſermonem,ut ego in pleriſq; bonarum artium ſtudioſis notaui , haud planè intelli-
gunt,proinde latinè ſcripta odio proſequuntur,ac fugiunt.Hæc ipſe omnia conſyderans diu cogita
ui an aliqua eſſe poſſet loquendi ratio ita omnium animis accommodata, ut per eam nemo (ſi fieri
poſſet)a librorum meorum lectione auerteretur.Tandem me optimè facturum iudicaui,ſi uiã quan-
dam mediam tenens tum uulgatam illam loquendi licentiam,ſummamq; barbariem fugerem , tum
ad uitandam obſcuritatem aliqua etiam conſuetudini,& uſui cõdonarem,nec me Tullianę locutio-
nis limitibus prorſus obſtringerem ; illud.n.mihi certum , atq; indubitatum eſt, philoſophis multò
maiorem rerum,quàm uocabulorum curam habendam eſſe,ideoq; propter communem utilitatẽ id
maximè omnium eſſe attendendum,vt claritate ſermonis & ſtudioſorum animi ad legendũ allician
tur,& ad rerum cognitionem planior,ac facilior eis pateat aditus. Conſtat autem plures nunc voces
in uſu eſſe apud philoſophos,quas etſi latina ſpreuit antiquitas,tamen earum ſenſum nõ modò nul-
la latina uoce,ſed ne oratione quidem exprimere potis eſſet;quid.n.naturalitas,corporeitas,alietas,
identitas apud philoſophos noſtros ſignificent manifeſtum eſt,at ſi his uti non poſſumus, quibuſnã
aliis uocibus earum ſignificationem melius, & elegantius referemus? & hoc ſi fieri nequit, eritne a
philoſophia latinis hominibus abſtinendum,ꝙ uocibus ad omnia,quæ ipſi cogitant,ſignificãda ac-
commodatis deſtituti ſint ? Ego quidem cum Fabio Quintiliano cur eiuſmodi uocabula tantoperè
aſpernemur nihil uideo,niſi ꝙ iniqui iudices aduerſus nos ſumus,ideoq; paupertate ſermonis labo
ramus ; profectò ad hunc inanem, ac puerilem metum pellendum ſufficere nobis Gręcorũ exẽplum
deberet,quibus ad omnia,quæcunque uolunt,ſignificãda uoces omnes ſuo arbitratu fingere,& de-
riuare,& componere abſq; ulla elocutionis lęſione permittitur;etenim ſi illis ἑτερότητα,& ταυτότητα
dicere licet,cur nos alietatem,& identitatem pronuntiare prohibemur ? hoc eqnidem eò minus re-
prehendendum eſſe cenſeo,quò cuiuſq; linguæ elegantiam multo magis in ſtylo,formuliſq; dicen-
di,atq; in uerborum cum nominibus,omniumq; inter ſe orationis partium connexu, quàm in ipſis
ſolis,

ſolis, nudiſq; dictionibus conſtitutam eſſe putãdum eſt; quo fit ut iis, quæ diximus, uocabulis in philoſophando uti uel nullus error ſit, uel ita leuis, ut, ſi coniunctam habeat ſermonis perſpicuitatem, is multo maiorem, quàm limatiſſima oratio, quę obſcura, ac difficilis intellectu ſit, excuſationẽ mereatur; philoſopho nanq; tantum laboris, ac difficultatis in rebus, earumq; naturis perſcrutandis ſubeũdum eſt, ut minimè conueniens ſit ipſum orationis quoq; duritie, & obſcuritate fatigari, & interrupta rerum contemplatione in ijs, quę ad Grammaticum pertinent, tempus conterere; teſtimonio ſũt libri omnes Ariſt. quos quum ipſe dedita opera obſcuriſſimos, & intellectu difficillimos compoſuerit, ne præſtantiſſima philoſophię arcana cum ignauis, & indignis hominibus communicaret, eam tamen totam obſcuritatem in ſententiis, nullam in ſtylo ponere uoluit, nemo. n. eſt Græcæ linguę peritus, qui ignoret clariſſimam, & facillimam eſſe locutionem Ariſt. quanuis ſenſus obſcuri admodũ, & reconditi ſint. Sermonis autem claritatem in hoc potiſſimũ ſitam eſſe puto, ut uocabulis utamur notis, & apud eius diſciplinæ, quam docemus, profeſſores uſitatis; propterea eius ego ſententię ſum, earum, quas barbaras uocant, dictionum uſum non modò tunc, quum nullæ latinæ uoces extãt, probandum, ac recipiendum eſſe, uerùm etiam quum extant quidem, ſed ętatis noſtræ philoſophis uel omnibus, uel plurimis incognitæ, & inuſitatæ ſunt; latinè quidem a M. Tullio connexum dicitur id, quod logici noſtri minus rectè, & barbarè uocant conſequẽtiam; attamen, quia latina uox paucis nota eſt, hæc autem omnibus, ego ſemper conſequentiam dicam, nunquàm connexum: latina etiã uox eſt ratiocinatio, Græca ſyllogiſmus; tamen, quia frequentiſſimus nũc eſt apud philoſophos Gręci uocabuli uſus, latini autem rarus, multo ſæpius ſyllogiſmum dicam, quàm ratiocinationem, illud. n. nomen ab omnibus intelligi certò ſcio, hoc autem a pleriſq; latinam linguam non ſatis callẽtibus, quorum utinam non magnus eſſet numerus, fortaſſe non intelligitur. Illud quoq; quod Græci ἀδύνατον uocant, omnes ferme his temporibus impoſſibile appellare conſueuerunt; aliqui tamen obſcuriores uocabulum hoc minimè recipientes id, quod fieri nequit, dicere maluerunt, latinè id quidem, ſed obſcuriùs; euenit. n. interdum ut, ſi impoſſibile pronunciare nolimus, in magnam ſermonis obſcuritatem labamur; nonnulli etiam, ut unica dictione huius uocabuli ſenſum referrent, nefas dixerunt, ſed qua ducti ratione equidem non uideo, quum neq; propriam, neq; uſitatam, proinde obſcuriſſimam eam locutionem eſſe manifeſtum ſit. Quoniam igitur conditionis horum temporum rationẽ habendam, & ſtudioſorum utilitatem ab iis, qui philoſophiam docent, quęrendam eſſe cẽſeo, ob id non modò poſſibile, & impoſſibile, ſed & poſſibilitatem, & impoſſibilitatẽ, & alias eiuſmodi voces pro occaſione proferre non uerebor; præſtat. n. cum moderatione his uocabulis uti, quàm lõgis uerborum circuitibus, & ambagibus orationem obſcurare. Hæc uolui de elocutione pręfari tum excuſationis gratia, tum ut quicunq; huius noſtri inſtituti rationem intellexerint, ij uel nos hac in re nõ reprehendant, uel ſaltem eos, qui de philoſophia aliter ſcribant, maiori obnoxios eſſe reprehenſioni fateantur uel inuiti. Illud præterea ſcire lectorem uelim, quum ſcopus & cõſilium meum fuerit libros Ariſt. Poſteriores Analyticos, quantum per me fieri poteſt, ſcriptis illuminare, me quidẽ non ignoraſſe ad exactam eorum librorum illuſtrationem duo poſtulari, unum ut commentariis in eos libros compoſitis & uerba, & methodus Ariſto. declarentur; alterum ut arduę quæſtiones, ac dubitationes, quæ longum examen, profundamq; contemplationem requirunt, & ad ſenſus Ariſtotelis penetrandos, atq; eruendos pertinent, excutiantur, ac perſoluantur: ſed quum uno, & eodem labore nõ ſatis commodè utrunq; abſolui poſſe animaduerterim, quandoquidem interpretatio uerborum Ariſtot. non uidetur prolixis diſputationibus eſſe interrumpẽda, decreui cõmentariorum editione in aliud tempus dilata aliquot de rebus logicis libros nunc in lucem proferre, in quibus omnes illæ quęſtiones examinantur, quas præcipuas eſſe, & cum ad logicam uniuerſè, tum potiſſimum ad lib. Poſteriores Analyticos illuſtrandos, & eorum intimos ſenſus aperiendos conferre exiſtimaui; etenim abſq; harum rerum declaratione parum utilitatis ſola, ac nuda uerborum interpretatio afferre poterat; cõtra uerò his omnibus libris intellectis non difficile erit iis, qui aliquo ingenio præditi ſunt, adhibito mediocri ſtudio, ac diligentia uerborum quoq; Ariſtotelis intelligẽtiam conſequi; pręſertim quum oblata mihi ſæpius in his libris occaſione plura loca, eaq; tum præcipua, tum perobſcura in Poſterioribus Analyticis diligenter explanauerim; ut fortaſſe non ſint defuturi qui dicant me in eoſdem libros præterea commentarios ſcribere nõ magnum operępretium fore; quod ſi, ut opto, contigerit, altero illo labore libentiſſimè ſuperſedebo; ꝙ ſi & opera hęc logica in manibus ſtudioſorũ aſſiduè uerſari, iiſq; grata, atque utilia eſſe, & ab eis commentarios quoq; in illos Ariſtotelis libros deſyderari intellexero, ſimulatq; a ſtudiis philoſophię, quam publicè interpretor, ſatis mihi otii fuerit, nitar, & ſi magno meo cum labore, eorum deſyderio ſatisfacere. Interea ſyncero, atque ingenuo animo hoc Logicorum operum uolumen perlegant, ut ego ſyncero animo, ac iuuandi tantùm gratia hunc laborem ſuſcepi.

INDEX LOCVPLETISSIMVS OMNIVM RERVM NOTATV DIGNARVM, QVAE IN TOTO HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

A

ABundantia propoſitionum demonſtratiuarum non traditur nobis ad Ariſtot. in ſecundo lib. Poſteriorum, ſed in primo. pag. 321.e. 324.d. 395.f
Accidentia propria ſpeciei aliquando ſunt ſpecies accidentium generis, aliquando non ſunt. 158.c
Accidentia generis neceſſe eſt eſſe faciliora cognitu accidentibus ſpeciei, ſi utraque ſint ſenſilia; ſint minus, non eſt neceſſarium, 159.e. 160.f
Accidentia, & operationes Animæ in libris de anima non propter ſe conſyderantur ſed propter cognitio- animæ. 163.d
Accidentia non minus, quàm ſubſtantia, definitione declarantur. 287.d
Accidentia, quatenus ſunt accidentia, ſunt ignota ſecundum naturam. 298.a. 497.b
Accidentia definiuntur per formã, et materiam. 306.b
Accidentis definitio perfecta quænam ſit. 307.d
Accidentium definitiones, quæ in philoſophia inueſtigantur, ſunt demonſtrationes ſolo terminorum ſitu differentes. 315.d
Accidentis eſſentia in quonam ſit conſtituta. 337.b
Accidens abſtractũ non eſt aliquod re diſtinctũ à concreto, ſed idem; & eadem eſt utriuſque exiſtentia. 353.a
Accidentia omnia habent extra ſe cauſam ſuæ exiſtentiæ. 359.e
Accidens proprium pendet à ſubiecto ut à cauſa in duplici genere cauſæ. 362.c. 363.e. 397.b. 404.d
Accidentium propriorum duo ſunt genera. 368.d
Accidentia propria alia accipiunt in ſuis definitionibus proprium ſubiectum, alia accipiunt genus proprij ſubiecti. 369.b
Accidens proprium ſecundum Alexandum, & Themiſtium prædicatur quidem de ſubiecto perſe, ſed non primo, & uniuerſaliter. 384.f
Accidentia propria in ſuis ſubiectis inhærent primò ratione ſubiecti, ſed non primò ratione cauſæ. 386.b
Accidens proprium non prædicatur per ſe de ſpecie ſui ſubiecti. 387.d
Accidentale aliquid alicui eſſe dicitur, quando id ſine eo eſſe poteſt. 387.c. 393.a
Accidẽtia per ſe, quæ ſuis ſubiectis non ſemper inhærẽt, pendent omnia ab externis cauſis. 404.d. 550.c
Accidentia emanantia à natura proprij ſubiecti ab eo nunquã poſſunt ſeparari. 551.e. 541.c. 404.d. 595.e
Accidentia per ſe, quæ ſuis ſubiectis non ſemper inhærent, ſemper inhærere dicuntur dum externa cauſa reſpicitur. 403.f. 404.f
Accidentia per ſe inhærentia ſunt neceſſaria propter cauſam, non propter ſubiectum. 404.f. 405.b
Accidentium, quæ ſuis ſubiectis nõ ſemper inſunt, alia non ſemper inſunt ratione cauſæ, & horum nulla ſciẽtia haberi poteſt, alia non ſemper inſunt ratione ſubiecti tantum, & horum habetur ſcientia. 406.a
Accidens proprium tũc optimè, ac potiſſimè demonſtratur, quando demõſtratur de ſubiecto, cui primo ineſt, & per cauſam ſuã proximã, & adæquatam. 408.f
Accidens non poteſt conſyderari ut ſubiectũ in illa ſcientia in qua conſyderatur, ut accidens; in alia uerò ſciẽtia poteſt eſſe ſubiectum. 502.b
Accidens ſubiecti non poteſt eſſe ſubiectum in aliqua ſcientiæ parte. 513.a. 514.c. 515.d
Accidens abiunctũ mente à materia non eſt genus eiuſdem in materia ſumpti, licèt eo amplius ſit. 526.c
Accidens proprium ſumi non poteſt in definitione ſubiecti, niſi loco formæ latentis. 536.a
Accidentia omnia per ſe inhærentia cauſam aliquam habent, propter quam inhærent. 537.a
Accidentia quàm plurima habent proximas ſuas cauſas alia accidentia, & per ea ſunt demonſtranda. 539.e. 552.f. 554. c. 555.f
Accidentia omnia per ſe inhærentia putarunt aliqui cauſam habere ſolam formam proprij ſubiecti, alias uerò omnes cauſas, ſi in demonſtratione ſumantur, ſumi loco formæ latentis, ſed decepti ſunt. 141.b
Accidentia quæ formam proprij ſubiecti conſequuntur, non omnia eam immediatè conſequuntur, ſed ordine quodam, i. aliqua immediatè, & aliqua per media alia priora accidentia. 552.f. 579.e
Accidentia pauca demonſtrantur per formam ſui ſubiecti. 553.a. 554.c. 555.f
Accidens ſumit in ſua definitione cauſam non ut differẽtiam, ſed ut cauſam. 576.f
Accidentis materia nulla eſt alia, quàm ſubiectum, in quo inhæret. 594.b
Accidens omne, quod naturam ſui ſubiecti ex neceſſitate conſequatur, dicitur fieri, ſeu eſſe ex neceſſitate materiæ. 600.d
Actio, & effectio in quo differant. 4.d. 16.e
Actio hominis ciuilis ab actione moralis in quo differat. 81.e
Actiua philoſophia dirigitur ad contemplatiuam. 95.d
Actus & poteſtas non habent eandem cauſam. 408. d 542.b
Aegritudo in arte medica habet locum finis. 202.a
Ægritudo eſt mala temperies lædens operationẽ. 202.a
Affectionum qualis ſit tractatio, & quæ ipſarum conditiones in ſcientia ſpeculatiua. 502.b
Affectio eſt præcognoſcenda quid nomen ſignificet, non omnino quid ſit, nam definitio nominalis prænoſcitur, perfecta autem eius definitio quæritur. 503.e
Agens agere propter finem quomodo ſit intelligendum. 612.f
Agens uel producit effectum propter ipſum, uel propter aliud, & utroque modo agit propter finem. 612.f
Alpharabij ſententia de medio demonſtr. eiuſque confutatio. 568.f

Ani-

Animali, maximè neceſſarius eſt ſenſus, minus autē motus, ſed minimè omnium ipſa generatio. 164. f
Animalitas nō eadem eſt in homine, & in equo. 391. f
Argumenta, quibus oſtenditur ſecundum librum poſteriorum eſſe medio demonſtrationis. 276. e
Argumenta, quibus oſtenditur ſecundum librum poſteriorum eſſe de definitione ut de inſtrumento diſtincto à demonſtratione. 285. b
Argumenta, quibus oſtenditur maius extremū in demonſtratione ſemper eſſe ipſum nomē affectionis, nunquā eius genus. 334. e
Argumēta, quibus oſtenditur maius extremū in demonſtratione ſemper eſſe genus affectionis. 335. f
Ariſt. fuit primus inuentor artis de ſyllogiſmo. 105. c
Ariſtoteles nullum unquàm in ſuis libris ordinem ſeruauit præter compoſitiuum, & reſolutiuum; & horum tantum mentionem fecit. 212. f
Ariſtotelis conſilium in poſterioribus Analyticis nullū aliud fuit, quàm de methodis agere. 226. c. 228. f 230. c. 275. d
Ariſtoteles ſolus, & primus logicas methodos inuenit. 228. f. 330. e
Ariſtotelis conſilium in poſterioribus Analyticis quodnam ſit ſecundùm aliorum ſententias. 276. e
Ariſtotelis conſiliū in Poſterioribus Analyticis quodnā ſit ſcdm rei ueritatē. 295. d. 296. & deinceps. 318. b
Ariſtotelis cur de ſolis methodis, non de ordinibus agere in logica voluerit. 331. d
Ariſtoteles logicam ſcripſit propter diſcentes, nō propter docentes. 331. d
Ars quid ſit. 16. e
Ars qualibet duas partes habet, unam docentem, alteram operantem. 30. a
Ars medica unicum habet finem. 35. e
Ars non requirit perfectam ſui ſubiecti cognitionē, ſed tantam, quanta ad operandum ſatis ſit. 38. b. 49. a
Ars nulla perfectam ſui ſubiecti cognitionē habet. 60. c
Ars non dicitur, niſi eorum quæ à noſtra uoluntate pendent, & aliquo humano artificio fabricantur. 98. c
Ars nulla materiam generat, ſed eam à natura genitam accipit, & in ea generat formam. 192. d
Ars omnis duo potiſſimum conſiderat, finem, & media ad finem ducentia. 191. e
Ars omnis docens debet ante omnia ſui ſubiecti cognitionem tradere, ſi ignoretur. 196. d
Ars omnis docens in duas præcipuas partes ſecatur, in quarum una de principijs cognitionis agitur, in altera de principijs rei. 200. e. 212. e. 213. c
Artes omnes in generatione uerſantur. 5. b
Arte facta nullam habent neceſſitatem niſi ex ſuppoſitione. 13. a
Artes quàm plurimæ duos ſimul fines hēnt. 35. d. 318. c
Artes omnes materiam aliquam naturalem ſumunt, in qua operentur. 38. a. 47. e
Artem ab arte ſeparat finis, non ſubiectum. 38. a
Artes omnem ordinem ſeruant reſolutiuum in docendo, & compoſitiuum in operando. 67. e
Artes omnes tradēdæ ſunt ſolo ordine reſolutiuo. 142. e
Artes, ac diſciplinæ omnes operatrices ſolo tradi poſsūt ordine reſolutiuo. 182. b. 191. f. 200. e
Artis nomen tripliciter ſumitur. 17. c
Artium omnium fines ad finem actiuæ philoſophiæ diriguntur. 35. f
Artifex materiam, in qua operatur, penitus ignorare non debet. 59. f
Artium omnium differentia à fine ſumenda eſt, non à materia. 74. b
Artis doctrinam in ijs deſinere neceſſe eſt, à quibus operatio incipit. 193. a
Articulus eādē uim hēt, quā dictio uniuerſalis. 229. a
Articulus apud Græcos emphaſim habet. 461. c. 587. f
Auerroes artem medicam ſcripſit ordine reſolutiuo exquiſitiſſimo. 199 f
Auicenna in artis medicæ traditione non ſeruauit ordinem definitiuum, ut aliqui cenſuerunt. 176. f
Auicenna in artis medicæ traditione ſolum ſeruauit ordinem reſolutiuum. 204. f
Auicennæ & Auerrois diſcrimen in artis medicæ traditione. 205. b
Auicennæ ſententia de medio potiſſimæ demonſtrationis, eiuſque confutatio. 569. a

B

Balduini ſententia de diſcrimine potiſſimæ demonſtrationis, & demonſtrationis propter quid. 435. d
Balduini ſnīa de medio potiſſimæ demonſtrōnis. 544. c
Bernardini Tomitani ſententia de diſcrimine demōſtrationis potiſſimæ, et demōſtrationis propter quid. 434. a
Bonum, & malum alia ratione ſub actionē cadunt, alia ſub cognitionem. 30. b

C

Cauſa cur dicatur notior effectu ſecundùm cognitionem diſtinctam. 153. b
Cauſa ut eſt cauſa eſt naturaliter nota; effectus autem ut eſt effectus eſt naturaliter ignotus. 296. e. 299. f
Cauſa quatenus eſt cauſa eſt ſimplex. 386. c
Cauſa externa quando ſumitur in definitione, & in demonſtratione effectus, non ſumitur loco cauſæ internæ latentis, ſed pro ſeipſa. 401. a
Cauſa prima duobus modis dicitur, aut prima reſpectu ſecundarium, aut prima reſpectu effectus, hoc eſt ei proxima. 415. e
Cauſa quatenus eſt cauſa non poteſt melius inueſtigari, & cognoſci, quàm per effectum. 422. a
Cauſa remota, ſi expreſsè nō ſumitur in definitione effectus, ſumitur ſaltem implicitè. 423. d. 430. b
Cauſa remota de numero illorum eſt, quæ ex accidenti eſſe dicuntur. 425. b
Cauſa omnis, quæ reſpectu alicuius effectus dicitur remota, aliquem alium effectum habet, cuius eſt cauſa proxima. 425. a
Cauſa ad effectum tribus modis ſe habere poteſt ſecundum Auerroem. 443. e
Cauſa non poteſt eſſe minus communis, quàm effectus, niſi ſit cauſa per accidens. 445. a
Cauſæ rerum uniuerſalium ſunt uniuerſales, & particularium particulares. 445. c
Cauſa proxima poteſt accipi duobus modis, aut ſimpliciter, aut in illo genere cauſæ. 460. f. 461. b
Cauſa aliqua eſt cauſa proxima, quæ tamen non eſt apta notificare propter quid eſt. 462. b

Cauſa

Cauſa proxima non ſemper eſt cauſa adæquata.462.b
Cauſa quõ & confuſè, & diſtinctè cognoſcatur. 482.a
Cauſa dum confuſè cognoſcitur, non cognoſcitur ut cauſa.483.f
Cauſam eſſe huius effectus cauſam nõ bene cognoſci poteſt, niſi natura, & conditiones ipſius cauſæ cognoſcãtur. 487.d.f
Cauſæ propriæ generis ſunt ſpecierũ cauſæ remotæ.27.d
Cauſa quatenus eſt cauſa de ſuo effectu non prædicatur in caſu recto. 547.f.
Cauſa una poteſt plurium effectuum eſſe cauſa per ſe, et cauſa proxima, tum in diuerſis generibus, tum in eodem genere cauſæ. 557.c.558.b
Cauſa in definitione accidentis non ſumitur ut differentia propriè loquendo, ſed ut cauſa. 576.f.577.c
Cauſa ſumpta ab Ariſtotele in definitione ſcire non eſt cauſa formalis.582.a
Cauſa ſatisfaciẽs q̃oni propter quid eſt, unius rei una eſt, & qui plures ponit, nullã ponit. 439.e.461.c.585.c
Cauſa accepta in definitione ſcire nil aliud ſignificat, quàm proximam, et æquatam rei cauſam, cuiuſcunq; generis illa ſit.587.f.588.
Cauſarum genera, quæ in potiſſima demonſtratione medium eſſe poſſunt. 590.b.591.596.d
Cauſa accidentis interna poteſt eſſe tum ſubiecti forma tũ materia, tũ alterũ accidens & his omnibus modis uocatur cauſa efficiens per emanationem. 590.e
Certitudo cognitionis noſtræ tres gradus habet.428.f
Circularis demonſtrõ quõ fiat, & quid ſit.478.a. 401.f
Cognitio noſtra duplex eſt, confuſa, & diſtincta. 148.e 482.a
Cognitio perfecta dupliciter dicitur, aut ſimpliciter, aut in genere.148.e
Cognitio cuiuſq; rei pfecta in duobus cõſiſtit.158.162.a
Cognitio perfecta cuiuſq; rei ſiue ſubſtantiæ, ſiue accidẽtis conſiſtit in cognitione quid eſt. 179.f.318.a
Cognitio cuiuſq; rei confuſa diſtinctã vel præcedit, uel ſaltem ſubſequi nunquam poteſt.241.e.248.d
Cognitio differentiæ eſt cognitio diſtincta ſpeciei.241.c
Cognitio prædicatorũ eſſentialiũ, nempe quòd de re prædicentur in quid, nullo diſcurſu acquiritur.255.d
cognitio rei ignotæ nõ ſẽp acquiritur ex alia re nota, ſed quãdoq; per ipſiuſmet diligẽtem cõſyderationẽ.254.b
Cognitio priuationis ſupponit cognitionẽ habitus. 410.
cognitio quòd res ſit poteſt eſſe duplex, una rudis abſq; cognitione cauſæ, altera perfecta cum cauſæ cognitione.463.
Cognoſcens rem eſſe ſine cognitione cauſæ nõ plenè eius rei neceſſitatem cognoſcit.459.460.
Cognoſcere quòd res aliqua ſit poſſumus duobus modis, aut ſenſu, aut ratione .469.
Compoſitio, quæ apud Ariſtotelem utilis eſt ad uenandam definitionẽ, nihil aliud eſt, quàm inductio. 263.e.304.e.f
Conceptio rerum in animo tripliciter fit.7. d
Concluſio, problema, et quæſitũ idem ſignificant. 102.b
Concluſio demonſtrationis non minus eſt prima, & uniuerſalis, quàm principia, qua in re Alexander, et Themiſtius errauerunt.384.f.385
Concluſio demonſtrationis eſt prima non ratione cauſæ, ſed ratione ſubiecti.386.a.387
Concluſio demonſtrationis non poteſt conuerti, niſi fiat prædicatio contra naturam.398.c
Conditio de omni eſt genus conditionis per ſe, at conditio per ſe nõ eſt genus cõditionis quatenus ipſum. 377.a
Conditiones omnes demõſtrationis ab Ariſtotele traditæ propriæ ſunt potiſſimæ demonſtrationis.412.e.413.
Conditionum, quæ in principijs demonſtrationis requirũtur, duo genera traduntur ab Ariſtotele.413.b
Conditiones principiorum demonſtrationis aliæ ad animum, aliæ ad rem pertinent.414.b.449.c
Conditio rei nil aliud eſt, quàm eius differentia eſſentialis.474.e
Conditiones principiorũ demonſtrationis aliæ et præſtãtiorẽ faciunt demonſtrationem, & maiorẽ ſcientiam pariunt; aliæ uerò nobiliorem quidẽ reddunt demonſtrationẽ, ſed meliorem ſcientiam non efficiunt. 561 c
Continuatio libri de interpretatione cum lib. categoriarum.64.e

D

Declaratio loci apud Ariſtotelem in capite.9.primi lib. Topicorum de problemate Dialectico.9.a
Declaratio primi capitis libri de Interpretatione. 83.d
Declaratio uerborum Ariſt. de ordinibus in cap. 4. primi libri Ethicorum.145.b
Declaratio verborum Ariſtotelis in principio primi libri Phyſicorum.182.c.183.e.215.e
Declaratio quarti, & quinti contextus in primo lib. dè Anima.252.d
Declaratio uerborum Ariſtotelis de definitione in primo capite ſexti lib. Topicorum.256.d
Declaratio contextus 48.primi lib. de Metaphy. 258.c
Declaratio uerborum Ariſtotelis in contextu tertio primi lib. Phyſicorum.261.a
Declaratio ſententiæ Auerrois quomodo demõſtratio ad definitionem tanquàm ad finem dirigatur. 314.e
Declaratio uerborũ Ariſtotelis in principio primi libri Priorum Analyticorum.316.d
Declaratio uerborum Ariſtotelis in contextu.100. ſecũdi lib. Poſteriorum.317.a
Declaratio uerborum Auerrois de definitione in comm. 42. ſeptimi libri Metaph.329.b
Declaratio cõtex.30.et 31.primi lib. Poſteriorũ. 357.a
Declaratio contex.35.primi libri Poſteriorum. 368.d
Declaratio cõt.36.& 37.1.li. Poſteriorum.379.d.380
Declaratio cont.65.primi libri Poſteriorũ. 403 f.404
Declaratio uerborum Ariſtotelis in contextu ſexto ſecũdi lib. Poſteriorum.405. c
Declaratio uerborum Auerrois in comm. 34. & 35. primi lib. Poſteriorum.440.d.606.b
Declaratio definitionis ſcire ab Ariſtotele traditæ.461.c
declaratio contextus 178.primi libri Poſteriorũ.463.e
Declaratio contex.39. ſecundi libri Poſteriorũ. 463.f
Declaratio contex.101.primi lib. Poſteriorum. 468.d
Declaratio regreſſus, quo Ariſtot. utitur in octauo libro Phyſicorum.488.d
Declaratio contex.179.primi libri Poſteriorum.500.d
Declaratio uerborum Ariſtotelis in context.76.primi lib. poſteriorum.516.d
Declaratio contex. xi. primi lib. de anima.554.e

Declaratio capitis de cauſis in ſecundo libro Poſteriorũ 587.d.589.593.596.f
Declaratio contex. 53. ſecundi lib. poſteriorum. 603.e
Declaratio contex. 54. ſecundi lib. poſteriorum. 602.d
Declaratio uerborũ Auerrois in comm. 34.35.68. primi lib. Poſteriorum. 606.b
Declaratio cont. 51.52. ſecundi libri Poſteriorũ. 608.f
Defenſio ſentẽtiæ Auerr. de ſpecieb. demonſtrõnis. 469
definitio nominalis à definitione eſſentiali non differt in mathematicis. 159.f
definitionis partes definitione non ſumuntur ut plures, ſed ut ad unam eſſentiam conſtituendam concurrentes. 234.a. 246.e
definitio non eſt methodus ducens à noto ad cognitionẽ ignoti. 246.a
definitio non poteſt ea rõne dici methodus, quòd ab una parte ad aliam partem noſcendam ducamur. 247.d
definitioni repugnat dictio coniunctiua. 246.c
definitio non poteſt ea rõne dici methodus, quod à definito ut noto ad definitionẽ noſcendam ducamur. 247.f
definitio non poteſt ea ratione dici methodus, quòd à definitione nota ad quidditatem rei ignotam cognoſcendam ducamur. 248.e
definitio non eſt inſtrumentum ſciendi. 248.e. 292.d
definitio, & quidditas in quo differant. 248.f. 249.b
definitio nomen unum eſſe non poteſt, ſed ſemper eſt oratio. 249.b
definitio non poteſt eſſe nota, dum quidditas ignoratur. 249.e. 291.f
definitio non eſt inſtrumentum notificandi, ſed ſolum ſignificandi conceptum quidditatis. 250.a. 251.e
definitio ad primam operationem intellectus pertinet, non ad ſecundam, neque ad tertiam. 250.b
definitio quãdo eſt nota nõ eget methodo, quãdo aũt eſt ignota, finis eſt methodorũ, nõ methodus. 252. 263.f
definitio nõ poteſt ea rõne dici methodus, quòd à partib. notis progrediamur ad totã definitionẽ ignotã. 253.a
Definitio reſpectu definiti poteſt duobus modis conſyderari. 253.b
definitionem aliter conſyderat Dialecticus, aliter demõſtratiuus. 256.e
definitio quõ ſit ex prioribus, & notiorib. 257.b. 256.e
definitio ſubſtãtiæ, quando eſt ignota, non poteſt per demonſtrationem inquiri, ſed per ſolam methodum reſolutiuam uenanda eſt. 264.b
definitio accidentis venanda eſt per ſolam methodum demonſtratiuam. 264.d
definitio declarat propter quid eſt nõ quatenus eſt definitio, ſed quatenus eſt medium demõſtrationis. 282.b.e
definitio nõ alia rõne principiũ demonſtrationis eſſe dicitur, quàm quia eſt demonſtrationis medium. 283.f
definitio conſyderata ab Ariſtotele in 2. lib. Poſteriorũ vſq; ad 47. contextum eſt illa tantùm, quæ eſt demonſtratio poſitione terminorum differens. 283.f
definitione non modò ſubſtantias, ſed etiam accidentia cognoſcimus. 287.d
definitione ſubſtantiam cognoſci, demonſtratione autem accidentia partim uerum eſt, partim falſum. 287.e
definitio ſubſtantiæ quatenus eſt definitio ſubſtãtiæ nullum cum demonſtratione commercium habet. 287.f
definitio, quæ eſt demõſtratio ſitu terminorum differens, nõ eſt definitio ſubſtãtiæ, ſed accidẽtis. 288.d. 293.a
definitio ſubſtantiæ, & demonſtratio diſcrepant & ratione materiæ, & ratione formæ, & ratione finis. 288.e
definitio in 2. libro Poſter. non tractatur ut inſtrumentũ cognoſcẽdi ſubſtãtiã, neq; ſimpliciter ut inſtrumẽtũ cognoſcendi quid eſt. 287.f. 289.a. 290.b. 292.d
definitio ſubſtãtiæ eſt principiũ p ſe notũ. 298.b. 303.d
definitio quomodo à Metaphyſico conſyderetur, & quomodo à logico. 300.f. 325.a
definitio ad demõſtrationem habet eam rationem, quam punctum habet ad lineam; ipſius .n. aut principium eſt, aut finis. 302.b. 313.e
definitio conſideratur à logico non uti inſtrumentum, ſed ut ad logica inſtrumenta refertur. 301.c. 302.a
definitionis ſubſtantiæ duplex eſt cõſyderatio in poſterioribus Analyticis, una primaria, altera ſecundaria. 302.c. 304.d
definitio ſubſtantiæ qualis ſit. 303.d
definitio ſubiecti duos habet reſpectus, unum ad ſubiectum cuius eſt definitio, alterũ ad affectiones ſubiecti, quarum eſt cauſa. 303.f
definitio ſubſtantiæ non conſyderatur in logica ut inſtrumentum, ſed ut eſt uel principium, vel finis logicorum inſtrumentorum. 305.c
definitio accidentis quotuplex ſit. 306.a
definitio accidentis quomodo differat à definitione ſubſtantiæ. 306.e
definitio accidentis quõ dicatur demonſtrabilis. 307.e
definitio accidentis quomodo ſit demonſtratio ſitu terminorum differens. 307.e. 310.b
definitio accidentis quomodo ſit principium demonſtrationis. 307.f
definitio accidentis quomodo ſit concluſio demonſtrationis. 308.f. 310.a. 311.f
definitio nominalis eſt illa, quæ dicitur etiam demonſtrationis concluſio. 308.d
definitio quæ eſt demonſtrationis concluſio, ab omnibus perperam intelligitur. 308.f
definitio nulla eſt, quę de definito demõſtrari poſſit. 309
definitio accidentis perfecta idem eſt re, quod demonſtratio, ſed in duobus ab ea differt. 310.c
definitio non eſt enunciatiua. 311.d
Definitio illa eadem, quæ eſt demonſtrationis concluſio, eſt etiam quodammodo principium eiuſdem demonſtrationis. 311.f
definitio accidẽtis pfecta finis eſt methodi demõſtratiuę, ipſa aũt nõ eſt methodus, neq; inſtrumentũ. 312. 314.c
definitio licèt idem ſit re, quod demonſtratio, & demonſtratio ſit inſtrumentum, ipſa tamen non eſt inſtrumẽtum logicum. 313.e. 317.b
definitio ea ratione poteſt aliquo modo dici inſtrumentum, quatenus eſt idem re, quod demonſtratio, quæ eſt inſtrumentum. 317.b. 329.e
definitio eſt omniũ logicorũ inſtrumẽtorum finis. 318.a
definitionis gratia omnia tractantur in logica. 317.c
definitionis conſyderatio quotuplex ſit. 325.a
definitionis ad demõſtrationẽ relatio duplex eſt. 325.a
definitio affectionis perfecta è tribus partibus conſtat, quę ſunt tres termini demonſtrationis. 307.d. 333.b

defini-

Definitionum, ac deſcriptionum omnium communis eſt conditio, ut in eis genus aliquod rei definitæ exprimatur. 337.a
Definitio nominalis affectionum ex genere, & proprio ſubiecto conſtat. 337.a
Definitio nominalis ponitur in demonſtratione ut maius extremum. 336.e. 340.d
Definitio continet actu omnia genera remota, & omnes remotas differentias, licèt non exprimantur. 362.a
Definitio prædicatur de definito & per ſe, & uniuerſaliter. 381.a
Definitio perfecta tria munera præſtare debet. 536.f
Definitionem ſubiecti integram non debemus medium demonſtrationis accipere, ſed ſolam ultimam differentiam. 573.a
Definitio accidẽtis, quæ dicitur quidditatiua, non poteſt eſſe medium demonſtrationis, ſed eſt demonſtrationis concluſio. 308. d
Definitio accidentis perfecta præter genus, & differentiam continet aliquid, quod nec genus eſt, nec differentia. 577.e
Definitionem ex genere, ac differentijs conſtare non eſt verum, niſi de definitione, quæ dicitur quidditatiua. 577.e
Definitiua methodus quatuor tantum modis ſtatui poteſt, quorum nullus admittendus eſt. 246.b
Definitiuus ordo diſtinctus à compoſitiuo, & à reſolutiuo non datur. 171.f. 178.b
Demonſtrandi ars quomodo ſit domina, ac finis aliarũ omnium partium logicæ. 75.f
Demonſtrare ſpeciem per propriam eius differẽtiam eſt petere principium. 241.a
Demonſtrare aliquid per ſuam eſſentialem definitionem eſt petere principium. 571.d
Demonſtratio in logica non eſt dicenda ſubiectum, ſed finis. 4 .e. 42. a. 45.b
Demonſtratio eſt finis logicæ præcipuus, ſyllogiſmus verò eſt finis uniuerſalis. 42.a. 45.a
Demonſtratio non eſt niſi earum, quæ cauſam extra ſe habeat. 241.a
Demonſtrationis materia eſt medius terminus. 288.e
Demonſtrationis, ac definitionis nullum eſt commune genus propinquius, quàm oratio. 289.b
Demonſtratio eſt inſtrumentum ducens ad cognoſcendã accidentis definitionem. 290.b
Demonſtratio dirigitur ad definitionem accidentis, non ad definitionem ſubſtantiæ. 292.f
Demonſtratio potiſſima naturalem rerum ordinem imitatur; & facit nos ita res cognoſcere, ut ſunt. 296.a
demonſtratio non reſpicit uires ingenij noſtri. 297.a
Demonſtratio ab effectu confert ad uenandas partes definitionis ignotas. 305.b
Demonſtratio declarat quid eſt quatenus eſt definitio, non quatenus eſt demonſtratio, & definitio ſignificat propter quid eſt quatenus eſt demonſtratio, non quatenus eſt definitio. 313.b
Demonſtratio ſatisfacit omnibus quæſtionibus de accidente factis, quarum ultima, & præcipua eſt quæſtio quid eſt. 315.e
Demonſtratio potiſſima eſt definitio uel poteſtate proxima, vel remota. 340.e
Demonſtratio potiſſima fit quatuor modis. 342.a
Demonſtratio ſummam requirit propoſitionum neceſſitatem. 346.b
Demonſtratio nullam propoſitionẽ admittit, quæ nõ habeat terminos pares, & reciprocabiles. 376.d. 394.a
Demonſtratio ab effectu habet omnes propoſitiones per ſe, & uniuerſales. 399.e. 421.b. 422.c
Demonſtratio ex internis cauſis facta multo frequentiorem habet uſum, quàm ex externis. 403.d
Demonſtratio Eclipſis quomodo formanda ſit. 406.e
Demonſtratio Eclipſis ſupponit aliam præcedentem demonſtrationem luminis lunæ. 407.d
Demonſtratio potiſſima non ſemper requirit ut propoſitio minor ſit per ſe, ſed ſufficit ſi uera ſit. 408.e. 409.a
demonſtratio non eſt uere genus, neque ſpecies habet. 411.d
demonſtratio non eſt commune uniuocum, ſed analogũ, ſeu ab uno. 411.e
Demonſtratio ſecundi gradus non habet ullam propriã conditionem, ſed participat aliquibus conditionibus potiſſimę demonſtrationis. 412.e
Demonſtratio potiſſima quomodo primariò conſideretur in poſterioribus Analyticis. 413.b
Demonſtrationes ſecundi gradus quomodo ex conditionum defectu exoriantur. 413.b
Demonſtrationis nomen ſignificat argumentum neceſſarium, & ex neceſſarijs propoſitionibus conflatum. 415.d. 460.d
Demonſtrationum omnium, ſiue ſint primi, ſiue ſecundi gradus, conditio communis eſt, ut conſtent ex propoſitionibus ueris, & neceſſarijs. 415.d. 460.d
Demonſtrationis quòd duæ tantum ſpecies dantur, nec datur præter eas alia demonſtratio quòd. 411.d. 415.f. 418.c. 420.e
Demonſtrationis à cauſa remota proprium eſt ut formetur negatiua & in ſecunda figura. 415.f
Demonſtratio ab effectu quõ formetur. 417.c. 496.d
Demonſtrationis quòd tertia ſpecies à Themiſtio inuenta refellitur. 418.e
Demonſtrationis nomen non meretur ille ſyllogiſmus in quo neque à cauſa ad effectum, neque ab effectu ad cauſam progreſſio fiat. 419.f. 420.d
Demõſtrationis ſpecies ad ſũmũ quot ſint. 420.e. 460.d
Demonſtrationis ſpecies apud Auerroem quot ſint. 421.a. 431.d. 432.d.
Demonſtratio ab effectu longè præſtantior eſt demonſtratione à cauſa remota. 421.b
Demonſtratio omnes quatuor cauſas habet, à quibus pẽdet. 421.b
Demonſtratio ab effectu propoſitiones habet non minus neceſſarias, quàm demonſtratio potiſſima, non ſic demonſtratio à cauſa remota. 422. b
Demonſtratio à cauſa remota eſt ignobiliſſima omnium ſpecierum demonſtrationis. 423.e
Demõſtratio ab effectu in ſciẽtijs eſt uſitatiſſima. 424.d
Demonſtrationis à cauſa remota rarus eſt uſus in ſcientijs. 424.d
Demonſtrationem quòd Auicenna putauit non eſſe demonſtrationem. 425.b

Demonſtratio quòd non eſt repellenda à genere demonſtrationis.427.d
Demõſtrationis nomẽ ſumitur & latè,& ſtrictè.428.d
Demonſtratio ab effectu tantam habet propoſitionum neceſſitatem, quantam demonſtratio potiſſima, ſed minus nobis cognitam.428.f
Demonſtratio quòd ſcientium aliquam parit, licèt non præſtantiſſimam ſcientiam.430.c
Demonſtratio propter quid, & demonſtratio potiſſima non duæ ſpecies demonſtrationis ſunt, ſed una diuerſis nominibus appellata.432.c.463.d
Demonſtratio à demonſtratione in quæſitorum notificatione differre non poteſt, niſi aliqua adſit differentia in conditionibus principiorum.433.a.434 453.b
Demonſtrationis propter quid,& demonſtrationis potiſſimæ quænam ſint diſcrimina ſecundum Auerroiſtas 434.a.447.d
Demonſtratio propter quid, & demonſtratio potiſſima nullum habent diſcrimen ratione diuerſorum generũ cauſarum.432.c.498.a.467.d
Demonſtratio potiſſima non fit niſi ex cauſis externis. 437.b
Demonſtratio declarans propter quid eſt declarat etiã quid eſt.438.a 463.f.464.c
Demonſtratio omnis habet propoſitiones de omni,et per ſe,& quatenus ipſum.442.c
Demonſtratio propter quid non datur niſi cum terminorum reciprocatione.447.d
Demonſtratio omnis propter nos fit, ideo debet omnis demonſtratio eſſe ex notioribus nobis.449.a
Demonſtratio eadem non poteſt eſſe diuerſarum ſpecierum reſpectu plurium hominum.453.a
demonſtratio non poteſt notificare propter quid, quin notificet etiam quòd.453 c.456.c.458.a
demonſtratio omnis declarat rem eſſe,uel non eſſe, idq; vel cum cauſæ cognitione, uel ſine cognitione cauſa. 454.c.455 d.460.d
demonſtratio omnis procedit uel à cauſa ad effectum, vel ab effectu ad cauſam.460.e
demonſtratione propter quid nulla datur demonſtratio potior; quare omnis demonſtratio propter quid eſt etiam potiſſima.432.c.462.b.474.b
demonſtratio propter quid unius rei una tantum eſſe poteſt.461 c.462.b
demonſtrationem omnem una tantùm quæſtio præcedere poteſt,nunquàm duæ,licèt quandoque duæ per demonſtrationem notificentur.465.c
Demonſtrationis præcipua proprietas eſt perfectę ſciẽtiæ traditio.i omnium quæſitorum declaratio.473.a
demonſtrationis appellationes variæ quomodo admittendæ,& quomodo non admittendę ſint.474.a
demonſtratio illa eſt iudicanda potiſſima,quæ omnibus ſimul quæſtionibus ſatisfacit.533.b.534.a
demõſtratio duos habet fines,unũ proximum, qui eſt cognitio propter quid,alterũ remotiorẽ,ſed præcipuũ, qui eſt eductio definitionis,& cognitio quidẽ. 548.d
Demõſtratio eclipſis lunæ per interpoſitionẽ terræ eſt potiſſima,ac præſtãtiſſima demonſtratio. 552. d.533.c
demonſtratio potiſſima frequẽtiſſimè habet medium maioris extremi cauſam tantùm, raro utriuſque extremi,nunquam minoris tantum.556.e
demonſtrationi potiſſimæ per accidens euenire ut medium ſit cauſa utriuſque extrimi,quomodo ſit intelligendum apud Auerroem.557.a
demonſtratio, cuius medium ſit cauſa alterius tantùm extremi,id eſt ſit alterum accidens, æquè eſt dicenda potiſſima,atque illa, cuius medium ſit cauſa utriuſq; extremi ſimul.559.e.560.& ſeq.
demonſtrationis nobilitas ex fine iudicanda eſt.560.f
Demonſtratio potiſſima non neceſſariò requirit minorẽ propoſitionem immediatam,ſed maiorem ſolam.562 c.563.d.565.a
demonſtratio alia eſt ſimplex, alia compoſita.565.c
demonſtratio partim requirit utranque propoſitionem immediatã,partim nõ requirit.565.a.566.b.568.e
demonſtratio,qua oſtenditur hominem eſſe corpus quia eſt animal non eſt demonſtratio.570.b.572.d
demonſtratio quomodo fiat per omnia quatuor genera cauſarum.590.c.593.a
demonſtratio potiſſima dummodo ſit ex cauſa proxima, & æquata, dicitur facta ex cauſa formali.592.e
demonſtratio ex cauſa finali quomodo formetur. 262.a
demonſtratio ex cauſa finali tunc fit,quãdo quæritur ratio cur efficiens effectum producat.613.b
demonſtratio potiſſima continet cauſas omnes accidentis,quod demonſtratur.615.e
demonſtratiuæ artis, ac Dialecticæ vtilitas in philoſophia quanam ſit.73.a.79.f
demonſtratiuæ,& Dialecticæ,et aliarum logicæ partiũ differentia à fine ſumenda eſt, nõ à materia.74.a
demonſtratiuæ,& Dialecticæ, & ſophiſticæ alius eſt ordo in ipſarum doctrina,alius in uſu.75.c.76.d
demonſtrator quem ordinem ſeruet quando demonſtrare uult.580.e
dialectica neque ut docens, neque ut rebus applicata poteſt dici ſcientia. 14.a
dialectica, & Rhetorica ſolæ inter partes logicæ uocantur propriè facultates. 18.c
dialecticæ nomen,et nomen logicæ in quo differant.19.f. 20.d
dialecticæ rationes aliquando demonſtratiuis anteponi ſolent,aliquando poſtponi. 77.b.79.f
dialecticæ rationes ſubeunt locum demonſtrationis,vbi ſubiecta materia nõ eſt demõſtrationis capax.79.f
dialectica apud Platonem nil aliud fuit, quàm uia diuiſiua, Ariſtoles autem putauit Dialecticam eſſe uiam quandam ſyllogiſticam.228.f
dialecticus admittit duas einſdem rei definitiones, demonſtratiuas minimè.256.f
dictum de omni,& dictum de nullo ſunt ſyllogiſmi naturales, & radices naturales omnium ſyllogiſmorũ artificialium.107.e
dictum de omni Prioriſticum, & dictum de nullo non ſunt duæ propoſitiones uniuerſales,ſed duo integri ſyllogiſmi. 108. d. f
dictum de omni,& dictum de nullo ſolam primam figuram actu continent,non alias niſi poteſtate.109.b
dictum de omni Poſterioriſticum quid ſit. 347. d
dictum de omni Poſterioriſticum quo differat à Prioriſtico.347.e

dictum

Dictum de omni poſterioriſticum notat reſpectum prædicati ad ſubiectum.346.c
Differentiæ ordinum undenam ſumi debeant, & quænam ſint.181.c
Differentia remota cur uocetur pars differentiæ. 361.c
Differentia ſecuudum magis, & minus non uariat ſpeciem.377.c
Differentia conſtituens ſi intendatur, uel remittatur, neceſſe eſt ſpeciem quoque conſtitutam intendi, uel remitti.377.c
Differentia ultima prædicatur de ſpecie & per ſe, & vniuerſaliter.381.a
Differentia ultima eſt tota quidditas rei.572.f
Dignitates nil aliud sũt, quã accidẽtia uotiſsima. 507.e
Diſciplinarum duo ſunt genera, aliæ iu rebus neceſſarijs verſautur, aliæ iu contiugentibus.2.b
Diſciplinarum duo ſunt fines. 3.e.181.c
Diſciplinæ nou tantum à re conſyderata, ſed & à conſilio authoris nominandæ ſunt.66.b
Diſciplinã oẽm poſſe à nobis quolibet ordine diſponi, ut multi putant, nullo pacto uerum eſt. 140.f.153.a
Diſciplinæ omnes à definitione exordium ſumũt.172.d
Diſciplinæ definitio nou poteſt uocari cognitiouis principium.181.b
Diſciplinæ operatrices non poſſuut tradi alio ordine, quàm reſolutiuo.191.f
Diſciplina quælibet eodem ordine tradita eſſe dicitur ſecundùm ſe totam, & habita ſingularum partium ratione.220.d
Diſciplinarum partes ſingulæ quomodo ordinem habere dicantur.219.f.222.b
Diſciplinæ operatrices non habent neceſſitatem niſi ex ſuppoſitione finis.271.f
Diuiſionis multa ſunt genera.233.a
Diuiſio uon eſt methodus utilis ad uenandas partes definitiouis ignotas.234.b
Diuiſio nihil ignotum notificare poteſt, et nullam habet illatiouis neceſſitatem.235.d.236.e.242.b
Diuiſio non eſt methodus utilis ad numerum ſpecierũ latentem uotificaudum.238.b
Diuiſionis quænam ſit utilitas.243.d
Diuiſio quomodo ad totius ſcientiæ diſpoſitionem conferat 243.d
Diuiſio qũo conferat ad uenandas definitiones.243.f
Diuiſio eſt potius ordo, quàm methodus 243.d.244.e
Diuiſio cur uideatur notificare partes definitionis, quũ tamen eas non uotificet 255.d
Diuiſio ad definitioues uenandas uon eſt diceuda inutilis ſed inſufficiens.304.e.305.b
Diuiſio tunc rectè facta dicitur, quum mẽbra id, quod diuiditur, adimplent. 354.c
Diuiſiua methodus ſecuudùm alios quid ſit.233.b.c
Diuiſiuæ methodi utilitas duplex eſt ſecundùm alios. 233.b
De uia diuiſiua cur Ariſtot. iu logica non ſit loquutus. 245.a

E

EAdem res poteſt in pluribus ſcientijs conſyderari, diuerſis tameu modis.521.a
Eadem eſt cauſa ut accideus ſit, & ut in ſubiecto inſit. 569.e
Eclipſis ineſt lunæ tum per ſe, tum per accidens alia, & alia ratione.406.a.410.b
Eclipſis cauſam dixerunt aliqui eſſe ipſam Lunæ naturam, nou obiectionem terræ, hanc aũt ſumi iu demonſtratione loco formæ latentis.541.a.543.b.544.d
Eclipſis luuæ, & eiuſdem eclipſabilitas nou eãdem cauſam habent. 543.a
Effectrix cauſa ſemper externa eſt ratione eſſentiæ effectus, at ratione loci, & ſubiecti aliqua externa, aliqua iuterna eſt.364.f
Effectus quatenus ſunt effectus ſunt naturaliter ignoti.296.e
Effectus nõ poteſt latius patere, quàm cauſa, uiſi ſit cauſa per accidens.445.a
Effectus quomodo & coufusè, et diſtinctè cognoſcatur. 481.a
Effectus idẽ poteſt quandoq; per duas cauſas demonſtrari, per materiam, & per finem, ſed per unam ut primariam, per alteram ut ſecundariam. 602.d.603.d. 605.a
Effectus ab externa cauſa productus non poteſt dici productus ex neceſſitate materiæ.602.e
Effectus uou omnes habent cauſam finalẽ.607.e.612.f
Effectus omnes habent cauſam efficientem, uou tamen omnes per eam demonſtrantur. 607.f.614.a
Effectus ille habet cauſam finalem, qui ordine generationis medius eſt inter finem, & efficiens.613.a
Efficiens duplex eſt, alterum efficit cum actione, & paſſione, alterum per ſolam emanationem effectus à cauſa.365.a.590.c
Efficieus per emauationem non efficit extra, ſed producit effectum immanentem.365.c
Efficiens propriè dictũ non producit effectum immanentem, ſed trauſeuntem.365.a
Efficieus internum eſt ſemper cum effectu, at efficiens externum raro comitatur effectum. 366.a
Efficiens externum tunc in demonſtratione potiſſima locum habet, quando cum effectu reciprocatur. 400.d
Efficiens externum uon habet locum in demonſtratione potiſſima, niſi ex accidenti.400.f
Efficiens eſt natura prius fine, & finis eſt natura prior efficiente, ſed diuerſis modis.610.c.
Efficiens, & finem eſſe ſibi inuicem cauſas nou eſt uerũ uiſi de efficiente ſecundario.612.d.f
Efficiens aliud eſt primarium, aliud ſecũdarium.611.d
Efficiens ſemper habet finem, & finis ſemper habet efficiens.612.f
Elementorũ conſyderatio in arte medica eſt pars tractationis de fine illius artis.197.a.198.c.202.a.206.c 207.e. 209.b
Ens rationis nou rectè à quibuſdam ponitur ſubiectum logicæ.42.a
Eus quandoque ſolam exiſtentiam ſignificat, quandoq; accipitur ut genus omnium rerum; ſic etiam uerbum, eſt, dupliciter accipitur.351.e
Enthymema cur apud oratores ſit magis in uſu, quàm ſyllogiſmus.87.d
Enuntiationis duplex eſt tractatio in Logica, una cum reſpectu ad ſyllogiſmum, altera abſoluta.57.a

Enuntiatio in logica cōſyderatur nō ut inſtrumentū ſciē di,ſed ut pars,& materia inſtrumentorum.250.e

Enunciatio alio modo conſyderatur in libro de Interpretatione, alio in Poſterioribus Analyticis.350.b

Eſſentiale aliquid alicui duobus modis eſſe poteſt, uel ut eſſentiam conſtituens,uel ut eſſentiam conſequens 355.e

Eſſentialis terminorum connexus maximus eſt,& nullus eo efficacior datur in propoſitione.378.b

[E]uclides cur quintum elementorum librum alijs omnibus non antepoſuerit. 157.a.159.e

Euidentia in ſyllogiſmo duplex eſt,una materiæ, altera formæ.123.e

Exemplum ab inductione in quo differat.93.b

Exemplum cur magis,quàm inductio,in rebus agendis locum habeat.93.b

Exemplorum uſus alius apud oratores eſt, alius apud Poetas. 93.c

Exiſtentia rei extra animum non eſt aliquid reale,quod in re inſit,ſed eſt accidens intentionale.351.e

Externum aliquid alicui eſſe dicitur duobus modis, aut ratione eſſentiæ,aut ratione loci,& ſubiecti.364.e

F

FAbricæ librorum Poſteriorum Analyticorum declaratio.318.b

Facultatis nomen dupliciter ſumitur.18.a

Facultatis nomē quibus diſciplinis conueniens ſit.18.e

figurarum numerum quomodo inuenerit Ariſt.103.e

figura ſyllogiſmi iudicatur ex ſitu medij,non ex utilitate modi.126.a

Finalis cauſæ cum ſuo effectu non neceſſaria eſt connexio.366.c

Finalis cauſa non dicitur niſi eorum effectuum, qui effectricem cauſam priorem habēt, & qui ſunt cauſæ effectrices ſecundariæ.612.e

Finis artis in quo ſit ſimilis ſubiecto ſcientiæ,& in quo diſſimilis.35.d

Finis in arte duplex eſt,unus internus, alter externus. 36.d

Finis in arte principia, & accidentia habere poteſt, ſed alio modo, quàm ſubiectum ſcientiæ contemplatiuæ.36.e

finis in arte duo genera accidentium habere poteſt.36.e

Finis in arte non conſtat ex re conſiderata,& modo conſyderandi.43.f

Finis ultimus logicæ eſt omnium rerum cognitio. 51.d

Finis uō omnis eſt einſmodi,ut conſtituere poſſit ordinē reſolutiuum,qui dicitur à notione finis.184.e.185.a 187.a.188.e

Finis nunquàm quæritur, nunquàm in conſultationem cadit, ſed ea, quæ ſunt ante finem.192.e

Finis in agendis,& in efficiendis rebus eſt omnis cognitionis principium.192.d.193.e

Finis in arte præcognoſcendus eſt duplici præcognitione. 196.e

Finis quandoque ſumitur ut cauſa, quandoque ut effectus,ideo argumentatio à fine quandoque eſt methodus demonſtratiua, quandoque eſt methodus reſolutiua.261.e.271.e

Finis in diſciplinis operatricibus principiū eſt non rei, ſed cognitionis.274.a

Finis ultimus omnium demonſtrantium eſt definitionē è demonſtratione colligere.312.f.314.c

Finis eſt medium demonſtrationis in omnibus habentibus finem.607.e.614.a

Finis alius eſt primarius,alius ſecundarius.611.e

Finis alio modo dicitur mouēs,alio modo dicitur cauſa, mouens enim dicitur reſpectu agentis primarij tantū cauſa uerò reſpectu ſecundarij tantùm.611.d.612.d

Finis,& cauſa finalis in quo differant.611.e

Finis cur dicatur cauſa cauſarum.613.e

Fælicitas actiua non eſt ultimus hominis finis,ſed contemplatiua.95.d

Forma ſæpe à ratiocinantibus ſpernitur propter materiam.121.b.123.e

Forma nihil agit extra, niſi per aliquod accidens medium.365.c

Forma quælibet materiam propriam requirit,quæ alterius formæ materia eſſe nequeat.391.e

Forma eadem eſt cauſa compoſiti ut forma, & proprietatum eius ut efficiens,& materiæ propriæ,ac præparatæ,ut cauſa finalis.392.e

Forma ſumpta ſine materia non eſt genus einſdem reſtrictæ in aliqua materia.526.c

Forma ſubiecti non eſt cauſa omnium accidentium per ſe inhærentium, ut aliqui putarunt dicentes nullam aliam cauſam ſumi in demonſtratione, niſi loco formæ latentis. 341.b

Forma ſubiecti non eſt cauſa immediata omnium accidentium,ſed aliquorum eſt cauſa remota.552.f

Forma ſubiecti eſt cauſa effectrix accidentium. 558.a

Forma ſubſtantialis ab externa cauſa non pendet, forma uerò accidentalis pendet ab externa cauſa.572.f

Forma accidentis nunquam eſt medium demonſtrationis,ſed ſemper in concluſione ponitur.615.e

Formalis cauſa pertinet ad primum modū dicendi per ſe quatenus eſt forma compoſiti, ſed quatenus eſt accidentis cauſa effectrix per emanationem,eatenus ad ſecundum modum pertinet.365.b

Formalis cauſa propriè accepta nunquam eſt medium demonſtrationis. 586.c.589.b.593.b

Formalis cauſa,quæ eſt medium demonſtrationis,eſt forma impropriè accepta,ideſt definitio.589.b

Formalis cauſa, quæ medium demonſtrationis, eſſe dicitur, non eſt quartum cauſæ genus ab alijs diſtinctum, ſed quoddam commune omne proximas cauſas complectens.592.f.593.c.596.e

G

GAlenus in libro de arte medicinali non ſeruauit alium ordinem,quàm reſolutiuum.208.f

Generatio non dicitur tractari in primo libro Phyſicorum, ut malè ſenſit Auerroes, qui dixit tractari in eo libro generationem illam, quæ eſt unius ex uno. 150.a

Generatio minus eſt neceſſaria animalibus, quàm ſenſus,& motus.165.a

Generatio omnis ſiue facta a natura, ſiue ab arte, ſiue à quolibet alio agente,ſeruat ordinem compoſitiuum 192.d

Genus non eſt ſeiunctum a ſpeciebus ſuis, ſed eſt ſpecies

ipſa

ipſæ ſub conceptu communi conſyderata.187.e.f
Genus accidentis poteſt poui in demonſtratione maius extremum loco nominis ipſius accidentis. 349.e
Genus eſt nobis notius, quàm ſpecies.341.c
Genus accidentis non ſumitur in demonſtratione ut genus, ſed ut definitio uominalis. 339.e
Genus licèt ſignificet formam generalem, tamen uotat etiam meteriam. 361.b
Genus remotum poteſt uocari pars generis, & differentia remota pars differentiæ. 361.c
Generis prædicatio de differentijs an ſit uniuerſalis. 381.c
Generis prædicatio de differentijs non eſt per ſe.382.a
Genus non ſumitur in definitione differentiæ, neque differentia ſumitur in definitione generis. 382.b
Genus de ſpecie prædicari primò, & uniuerſaliter, fuit omnium ſententia præter Auerroem.389.a
Generis prædicatio de ſpecie non eſt uniuerſalis. 389.a
Genus non prędicatur de ſpecie quatenus ipſum.389.c
Genus de ſpecie tanquam de ſubiecto primo non prædicatur.391.e
Genus in diuerſis ſuis ſpeciebus partim idem eſt, partim non idem. 391.f
Genus differentiam ſpeciei conſtitutiuam non reciperet, niſi illius ſpeciei proprium redderetur. 391.f
Generis prædicatio de ſpecie non eſt cum ſumma neceſſitate.392.f
Genus eſt neceſſarium ſpeciei, ſed ſpecies eſt ei contingens. 393.b.
Generis prædicatio de ſpecie nullum locum in demonſtratione habere poteſt.394.b
Genus non poteſt de ſpecie demonſtrari. 395.d
Genus propinquum non eſt cauſa inhærentiæ generis remoti in ſpecie, niſi ut cauſa per accidens.571.e
Grammatica quomodo ſit diſciplina inſtrumentalis, & quomodo differat à logica.21.c.23.d
Grammaticæ utilitas. 22.a
Grammatica cur non eadem ſit apud omnes gentes, quum eadem ſit apud omnes logica. 22.c

H

HAbitus intellectuales quot ſint.4.f
Habitus Logicæ an ſub quinque habitibus intellectualibus contineatur.23.f
Habitum intellectualem dirigi ad alium habitum, & dirigi ad operationem propriam non idem eſt. 25.b
Hieronymi Balduini ſententia de diſcrimine demonſtrationis potiſſimæ, & demonſtrationis propter quid. 435.d
Hieronymi Balduini ſententia de medio potiſſimę demonſtrationis.544.c
Hiſtoria non eſt pars Logicæ.98.b
Hiſtorica ars nulla ſcribi poteſt. 98.c
Hominis ultimus finis non eſt fælicitas actiua, ſed contemplatiua.95.d
Humani corporis partes prius cognoſcendę ſunt, quàm partes aliorum animalium. 147.e
Humani corporis fabricam contemplari ſine reſpectu ad curationem non eſt medici munus, ſed philoſophi naturalis.221.b

I

IGnotum per ſe, ſiue naturaliter quidnam ſit.237.a 269.a
Ignotum, quod in ſcientiis quæratur, non eſt niſi duplex, aut cauſa, aut effectus. 265.b
Illatio naturalis quænam ſit. 114.c.119.e.128.f
Inductio perfecta uertitur in bonum ſyllogiſmum. 228.d.268.e
Inductio ſub reſolutiuam methodum reducitur.230.b 268.e
Inductio demonſtratiua non ſumit omnia particularia 254.c
Inductio eſt inſtrumentum, quo principia cognoſcuntur.268.e
Inductio non eſt utilis, niſi ad illorum principiorum inuentionem, quæ ſunt per ſe nota.268.f.269.c
Inductio, & demonſtratio ab effectu in quo differant 268.f.269.c
Inductio eſt quodammodo proceſſus ab eodē ad idem. 270.a
Inductio quomodo conferat ad uenandas definitionis partes.304.c
Inductio alia eſt demonſtratiua, alia dialectica. 254.c.482.c
Inſcriptiones librorum non ſemper à ſubiecto, ſed ſæpæ ab intentione ſumuntur. 514.a
Inſtrumentum quid ſit.21.a
Inſtrumentorum duo ſunt genera.21.a
Inſtrumenta logica omnia ad ſyllogiſmum rediguntur.44.d.227.f
Inſtrumenta cognoſcendi non in philoſophia fabricantur, ſed in logica.68.e
Inſtrumenti fabricatio differt à doctrina, & utraque differt ab uſu.68.e
Inſtrumentalis diſciplina præcedere debet eas omnes, quarum eſt inſtrumentum.96.d
Inſtrumenta omnia Logica in omni diſciplina cognitionem aliquam ueri, & falſi pariunt. 30.b.97.c
Inſtrumenta Logica omnia per ſolum ſyllogiſmum habent illationis neceſſitatem.227.f
Inſtrumentum logicum non id omne appellatur, quod logicus docet, & quo philoſophus utitur, quædam enim miniſtra potius inſtrumentorum, quàm logica inſtrumenta uocanda ſunt.68.e.f
Inſtrumentum aliud eſt notificandi, aliud uerò ſignificandi.250.a
Inſtrumentum logicum non dicitur, niſi tertia operatio intellectus, quæ uocatur diſcurſus. 250.b
Inſtrumentum logicum illud tantummodo uocandum eſt, quod ſyllogiſmi ſpecies ſit.251.d
Inſtrumentum logicum eſt proceſſus à termino noto ad terminum ignotum, quæ ſint eiuſdem generis, & eiuſdem rationis.251.d
Inſtrumentum, quo accidentia cognoſcantur, primariò tractatur ab Ariſtotele in Poſterioribus Analyticis, ſecundariò autem inſtrumentum cognoſcendæ ſubſtantiæ.298.a
Inſtrumēta logica omnia ad definitionem ducūt.318.a
Inſtrumentorum logicorum nobilitas non ex ipſarum rerum nobilitate, ſed ex efficacitate notificandi ſumenda

menda eſt. 327.e
Intellectiuam animam ſolam eſſe locum formarum quomodo intelligendum ſit. 17.a
Intellectus noſter multa ignota cognoſcit non ex alio, ſed per ipſorummet diligentem conſyderationem. 254.b.258.c
Intellectus noſter prius intelligit ſingularia, poſtea uniuerſalia. 262.c
Intentio authoris,& ſubiectũ libri partim idem ſunt, partim non idem. 511.d
Internum aliquid alicui eſſe dicitur duobus modis, aut ratione eſſentia,aut ratione loci,& ſubiecti. 364.e
Interpretatio quid ſit.63.d
Interpretibus multa dicere conuenit, quorum mentionem facere ipſum authorem non decet. 496.b

L

Liber categoriarum de rebus eſt,& de primis notionibus,non de ſecundis. 56.d
Liber categoriarum non eſt de prima operatione intellectus. 56.e
Liber categoriarum nõ eſt de ſimplicibus terminis, ut multi dixerunt. 56.e
Librum categoriarum qui logicum eſſe negant, decipiuntur. 59.e
Liber categoriarum cur in principio logicæ ſit poſitus, & quis ſit eius ſcopus. 62.c.63.d
Liber de interpretatione cur inſcribatur de interpretatione. 64.f
Liber de interpretatione partim primus liber Logicæ dicendus eſt,partim non primus. 65.a
Liber categoriarum cur, & realia, & intentionalia tractet. 66.a
Libri Priorum cur inſcribantur Reſolutorij. 103.e
Libri Ariſtotelis Analytici tum priores,tum poſteriores ſcripti ſunt ordine reſolutiuo. 143.e.318.c
Libri de Animalibus præcedunt libros de plãtis. 147.f
Liber Galeni de arte medicinali neque ordine definitiuo ſcriptus eſt,ut ipſe putauit,neque compoſitiuo,ut alij,ſed reſolutiuo. 221.b
Liber ſecundus Poſteriorum Analyticorũ in quot partes diuidatur,et quid in illis agat Ariſtoteles. 290.b
Librorum Poſteriorum Analyticorum diuiſio in partes,earumque ordinatio. 318.c
Liber ſecundus Poſteriorum eſt totius logicæ ſcopus, ac finis. 534.b
Logica non eſt ſcientia. 7.e.10.c
Logica,& in rerum conſyderatarum conditione, & in fine ſimilior eſt artibus,quàm ſcientiis. 8.d.27.d
Logica duplex eſt,una docens,& à rebus ſeiuncta, altera in uſu poſita,& rebus applicata. 10.b.135.f
Logica rebus applicata ſcientia eſt. 10.c.13.c
Logica non eſt philoſophiæ pars, ſed eſt meditatio uiæ ſeruandæ in philoſophando. 4.11.e
Logicas rationes dicens Ariſtoteles ſolet intelligere rationes probabiles,ac Dialecticas. 13.b
Logica neque eſt intellectus, neque ſapientia, neque prudentia. 16.d
Logica non eſt ars propriè dicta, ſed lato uocabulo ars dici poteſt. 17.b
Logica propriè loquendo non eſt facultas. 18.a
Logica non eſt idem,ac Dialectica. 20.d
Logicæ genus proximum non aliud eſt, quàm habitus animi inſtrumentarius. 20.f.24.d
Logica alio modo, quàm Grammatica, inſtrumentum ſcientiarum dicitur. 23.e
Logica eget Grammatica,& ea poſterior eſt. 22.e
Logica duplex eſt,una naturalis,altera artificialis. 26.c.106.d
Logicæ artis origo. 26.c.51.d
Logicæ partus eſt philoſophia. 27.e
Logica ad omnes artes,ac diſciplinas utilis eſt. 27.f
Logica aliquo modo eſt ſciẽtia,aliquo modo nõ eſt. 28.e
Logica tota poteſt ſine ulla abſurditate inſtrumentum philoſophiæ uocari. 29.a
Logica rectè dicitur inſtrumentum diſcernendi uerum à falſo,ſed non rectè dicitur boni à malo. 31.d
Logica eſt præcipuè inſtrumentum philoſophiæ contẽplatiuæ,aliarũ uerò diſciplinarum ſecundariò. 32.f
Logica nullum habet ſubiectum, quale ſcientiæ habent. 40.f
Logica duos habet fines,unum internum, alterum externum. 45.a.318.c
Logicæ definitiones,& præcepta logica omnia ſunt uera de primis notionibus,non de ſecundis. 46.b
Logicæ definitio. 50.c
Logica tota in duas præcipuas partes diuiſa eſt, uniuerſalem,& particularem, 53.b
Logica ſcripta eſt ab Ariſtotele partim ordine compoſitiuo,partim reſolutiuo. 67.e
Logicæ particularis neceſſitas unde ſumatur. 69.a
Logica particularis in quot partes diuidatur. 71.d
Logica à nomine λόγος dicta eſt tanquam à ratione, nõ tanquam ab oratione. 84.d
Logicę particularis quodnam ſit officium. 84.e
Logicæ pars alia non datur præter eas, quas ſcripſit Ariſtoteles, 99.d
Logicam artem quomodo inuenerit, & conſtruxerit Ariſtoteles. 106.a
Logicus ſecundas notiones conſyderat,philoſophus autem primas. 6.a
Logicus quomodo conſyderet tres operationes intellectus. 7.d.50.c
Logicus quomodo conſyderet ſecundas notiones applicatas primis. 46.b
Logicus non conſyderat niſi inſtrumenta cognoſcendi, uel ea,quæ ad talia inſtrumenta relationem habent. 301.c.328.f
Lunæ natura neque luminis, neque ecclipſis cauſa eſt, ſed aptitudinis ad utrunque. 408.e

M

Maior propoſitio, & concluſio demonſtrationis ſunt per ſe ſecundo modo, ſed cum quodam diſcrimine. 397.e
Maior propoſitio demonſtrationis poteſt conuerti, nec nec propterea fit prædicatio contra naturam. 398.e
Maior propoſitio demonſtrationis factæ per cauſam externam eſt per ſe quarto modo. 407.f
Maius extremum in demonſtratione potiſſima æquè poni poteſt nomen ipſum affectionis, ac eius genus. 336.c.340.e

Maius

Maius extremum in demonſtratione quando eſt genus affectionis, modo per uocem unam, modo per plures ſignificatur, ſemper tamen poteſt dici oratio, ac definitio nominalis. 339. d

Maius extremum in demonſtratione melius eſt ponere genus accidentis, quàm ipſum accidens. 340. e

Materia in ſubſtantijs non eſt pars quidditatis, multo minus in accidentibus. 337. e

Materia duplex eſt, una interna, ex qua res conſtat, altera externa, in qua inhæret. 362. e

Materia, & forma quomodo dicantur eſſe ſibi inuicem cauſæ. 382. c

Materia non recipit formam, niſi prius ad eam peculiariter recipiendam ſit preparata. 391. e

Materia non eſt cauſa ut res actu intereant, ſed ut interire poſſint. 408.d.542.c

Materia prima qua methodo inueniatur ab Ariſtotele in primo libro Phyſicorum. 485.b

Materiæ primæ quæ nam ſit natura. 485.e

Materia demonſtrationis eſt medius terminus, ex quo utraque propoſitio conflatur. 492. e

Materia eſt cauſa rebus ut fieri poſſint, agens eſt cauſa ut fiant, forma uerò eſt cauſa ut ſint. 543.d

Materia eſt aliquorum accidentium propria cauſa, & eorũ eſt cauſa efficiens per emanationẽ. 591.d.594.e

Materia propriè accepta nunquàm poteſt eſſe medium demonſtrationis. 593.b

Materia accidentis sẽper in conclusione demonſtrationis ponitur. nunquàm in medio. 594.c. 615.e

Materialis cauſa, quam dicit Ariſtoteles eſſe aliquando medium demonſtrationis potiſſime, quanam ſit. 594.a.c

Medica ars ad primæ materiæ, & ad humanæ formæ cognitionem non peruenit. 61.b.197.e

Medicæ artis natura nõ admittit alium ordinem, quàm reſolutiuum. 194.a

Medicæ artis diſpoſitio, & in omnes ſuas partes diuiſio 195.e. 200.e

Medica ars cur ab humani corporis cognitione auſpicari debeat. 195.e

Medicæ artis ordinatio, ac diuiſio facta ab Auerroe. 199.f

Medicæ artis finis non minus eſt morbus, quàm ſanitas. 202.a

Medicam artem qui dicunt eſſe ſub alternam ſcientiæ naturali, recipiuntur. 522.a

Medicina cur omnium artium præſtantiſſima ſit. 35.f

Medicina non eſt ſcientia, ſed ars. 35.f

Medecina neque tota, neque pars eius aliqua eſt ſcientia ſpeculatiua, neq; in humani corporis cognitione philoſophiæ naturali præferenda. 61.a.62.a.197.c. 198.a

Medicina cur in quinque partẽs diuidatur. 204.e

Medicinæ definitio à Galeno tradita in arte medecinali uitioſa eſt. 210.b

Medicinæ definitio qualis eſſe debeat. 211.d

Medicinæ pars phyſiologica quatenus artis medicæ pars eſt, habet ordinem reſolutiuum, ipſa autẽ ſecundum ſe habet compoſitiuum. 221.b

Medicus totam humani corporis cognitionem ſumit à philoſopho naturali. 62.a.198.a.201.a

Medicus duplici uia utitur ad cognoſcendas omnes humani corporis partes. 197.c

Medicus quomodo, & cur quatuor elementa conſyderet. 197.b.198.c.202.a.207.c.208.e.209.b.

Medicus tractationem de elementis, & de primis qualitatibus ſumit à philoſopho naturali. 201.a

Medici omnes decepti ſunt exiſtimantes Auicennam ſcripſiſſe artem medicam ordine compoſitiuo. 206.c

Medicus operans à remedijs exordium ſumit. 208.e

Medici operationem duæ cognitiones præcedant neceſſe eſt, una uniuerſalis altera particularis, & utriuſque ordo contrarius eſt ordini operationis. 207.f

Medicus duo principiorum genera conſiderat, principia cognitionis, & principia operationis. 208.d

Mediũ in ſyllogiſmo poteſt duplici ratione dici medium quarum altera in prima tantùm figura, altera in omnibus locum habet. 103.f

Medium demonſtrationis ut pariat ſcientiam propter quid eſt tres conditiones requirit. 279.d

Medium demonſtrationis ut tradens ſcientiam propter quid eſt tractatur in primo libro Poſteriorum, non in ſecundo. 279.d

Medium demonſtrationis dicere eſt dicere principia, quia medium non dicitur, niſi adſint extrema. 281, b. 324.e

Mediũ, quatenus eſt medium, nullum aliud eſt officium, quàm oſtendere inhærentiam huius in illo, & inhærentiæ cauſam. 282.b.288.e

Medium demõſtrationis declarat quid eſt nõ quatenus eſt mediũ, ſed quatenus eſt definitio. 282.a.c.284.e

Medium demonſtrationis conſyderatur quidem in ſecunda libro Poſteriorum, non tamen quatenus eſt medium, ſed quatenus eſt definitio. 283.e

Medium demonſtrationis poteſt ſumi tam ipſa cauſa, quàm eius definitio. 342.a

Medium demonſtrationis rarò eſt definitio ſubiecti, ſæpiſſimè uerò eſt alterum accidens, quod alterius accidentis cauſa eſt. 288.f

Medium demonſtranionis conſyderatur & in primo libro poſteriorum, & in ſecundo. 278.b

Medium potiſſimæ demonſtrationis apud Thomam, & Scotum ſemper eſt definitio ſubiecti, nunquam affectionis. 530.b

Medium potiſſimæ demonſtrationis apud Egidium ſemper eſt definitio affectionis, nunquam ſubiecti. 534.c

Medium demonſtrationis ſecundùm opinionem multorum eſt definitio utriuſque extremi ſimul. 538.a

Medium demonſtrationis apud Balduinum neque eſt ſubiecti definitio, neque affectionis. 545.a

Medium demõſtrationis eſt maioris extremi cauſa actu, definitio uerò poteſtate. 547.f

Mediũ demonſtrationis quare dicatur mediũ. 549.a

Medium demonſtrationis ſemper eſt cauſa, & definitio maioris extremi, ſubiecti autem rarò, & ex accidenti. 550.a. 552.f. 553. 554.

Medium demonſtrationis quando eſt cauſa externa, nõ poteſt eſſe cauſa ſubiecti, ſed eſt ſolùm cauſa accidentis, & eſt alterum accidens. 551.f

Medium demonſtrationis quando eſt cauſa interna, ue-

rò eſt

rò eſt forma ſubiecti, ſed ſepe eſt alterũ accidẽs. 552.f
Medium demonſtrationis non poteſt eſſe cauſa inhærẽtiæ maioris extremi in minore, niſi ſit cauſa maioris ſeparatim accepti. 569.c.570.
Medium demonſtrationis nõ eſt ſumendum tota ſubiecti definitio, ſed ſola ultima differenti. 573.a
Mediũ demõſtrationis nõ eſt integra affectionis definitio, ſed præcipua eius definitionis pars. 573.b.575.d
Medium demonſtrationis quomodo ab Auerroe dicatur eſſe modo definitio, modo differentia maioris extremi. 575.f.& ſeq.
Medium demonſtrationis non eſt unquàm definitio integra ſubiecti, neque affectionis, ſed præcipua definitionis pars. 579 f
Medium demonſtrationis modo unica dictione exprimitur, modo pluribus. 578 b
Medium licèt ſit definitio, tamen in ipſo actu demonſtrãdi non ſumitur ut definitio, ſed ut cauſa. 580.e
Medium quando eſt definitio minoris extremi, non ut, eius definitio ſumitur, ſed ut cauſa maioris. 581.a
Medium demõſtrationis cuius generis cauſa ſit. 583.a
Medium demonſtrationis ſemper eſſe cauſam formalem multi crediderunt, ſed decepti ſunt, quia non bene formam acceperunt. 584.585.586
Medium demonſtrationis ſemper eſt cauſa externa, efficiens, uel finis. 606.c.607.
Mentis humanæ duo ſunt officia. 22.a
Metaphyſicus probat principia inferiorum ſciẽtiarum, non tamen ipſis ſcientijs inferioribus, ſed in Metaphyſica. 528.d
Metaphyſicus poteſt demonſtrare principia naturalia, uel mathematica; ſed non concluſiones naturales, uel mathematicas. 528.e
Methodus latè ſumpta & ordinem, & methodum complectitur. 135.e
Methodi latè ſumptæ definitio. 135.e
Methodus poteſt ſumi & à rebus ſeiuncta, & rebus applicata, ideo ſcientiæ ſolent uocari methodi. 135.f
Methodorum cauſa finalis eſt rerum cognitio. 137.e
Methodus in quo ſenſu poſſit appellari doctrina. 138.c
Methodi utilitas, & finis. 151.d
Methodus q̃no ſit à notioribus nobis. 149.c.151.d.223.f
Methodi propriè ſumptę definitio. 224.f
Methodus non eſt ſine illationis neceſſitate. 224.f
Methodus partes ſingulas ſcientiæ reſpicit, ordo uerò ſcientiam totam. 225.b
Methodi nomine idem ferè ſignificatur, quod nomine ſyllogiſmi. 225.c
Methodo aptatur definitio ſyllogiſmi. 226.a
Methodus in quo differat à ſyllogiſmo. 226.a.b
Methodus idem eſt, ac inſtrumentum ſciendi. 226.e
Methodis ſcientificæ duæ tantùm ſunt, demonſtratiua, & reſolutiua. 230.a
Methodi ſecundum alios quot ſint, & quæ ſit ſingularum utilitatis. 231.d.& ſeq.
Method' reſolutiua apud alios quænã ſit. 232.f.259.a
Method' definitiua in quo ſẽſu admittẽda. 252.f.318.d
Methodus reſolutiua quomodo intelligenda ſit. 260.e
Methodi reſolutiuæ duæ ſunt ſpecies. 259.e.261.264.f
Methodus reſolutiua, quam aliqui uocant à notione finis in ſcientijs contemplatiuis non datur. 262.a
Methodi duæ ad res omnes cognoſcendas ſufficiunt, demonſtratiua, & reſolutiua. 263.f
Methodus reſolutiua eſt propter demonſtratiuam, et ad eam dirigitur. 265.c
Methodi reſolutiuæ finis eſt inuenire, & ſubminiſtrare principia methodo demonſtratiuæ. 265.c
Methodus reſolutiua in mathematicis locum non habet. 266.a
Methodus demonſtratiua primaria eſt, reſolutiua uerò ſecundaria. 266.a b
Methodi demõſtratiuæ finis eſt ſciẽtia rei ꝑfecta. 266.c
Methodi reſolutiuæ finis eſt potius inuentio, quàm cognitio. 266.c
Methodi demonſtratiuæ definitio. 267.e
Methodi reſolutiuæ definitio. 267.f
Methodi ſunt propria inſtrumenta ſcientiarum contemplatiuarum, in alijs uerò diſciplinis locum non habent, niſi per quandam ſimilitudinem. 271.e
Methodus demonſtratiua primario conſyderatur in Poſterioribus Analyticis, reſolutiua uerò ſecundariò. 295.e.296.297.& 318.e
Methodus demõſtratiua eſt ſcopus Ariſtotelis in libris Analyticis, & alia omnia ad eam diriguntur. 318.e
Methodus omnis poteſt uocari definitiua quatenus ad definitionem ducit. 218.a
Minor propoſitio in prima figura continet totum, et partem, maior autem minime. 108.f
minor propoſitio in demonſtratione quandoque eſt per ſe primo modo, quandoque ſecundo. 396.d.396.f
minor propoſitio demonſtrationis nunquàm poteſt conuerti, niſi fiat prædicatio contra naturam. 398.c
minor propoſitio demonſtrationis factæ ex cauſa externa non eſt per ſe. 408.e
minorem propoſitionem eſſe immediatam non eſt conditio neceſſaria potiſſimæ demonſtrationi. 562. e
minor propoſitio potiſſimæ demonſtrationis poteſt eſſe mediata, neceſſarium tamen eſt eam reſolui in aliam minorem immediatam, quæ eſt definitio ſubiecti illius ſcientiæ 566.a
modi dicendi per ſe quomodo ab alijs intelligantur, & ipſorum error. 348.e
modi dicendi per ſe non dãtur alij præter illos quatuor, quorum meminit Ariſtot. 348.349.354.c
modi omnes dicendi per ſe, & modi dicendi per accidens per diuiſionem inueniuntur. 350.a
modi omnes eſſendi per ſe, licèt plures ſint, ad unicum tamen rediguntur modum dicendi per ſe. 355.f
modi utiles dicẽdi per ſe ſunt loci, unde propoſitionibus ad demõſtrandum idoneis abũdemus. 321.c.396.d
modos enuntiandi logicus alio modo conſyderat in libro de Interpretatione, alio modo in Poſterioribus Analyticis. 350.b.e.
modus conſyderandi ſubiectum in ſcientia, & in arte partim ſimiles ſunt, partim diſſimiles. 39.d
modus conſyderandi ſubiectum debet eſſe equalis rei conſyderatæ in conſtituendo ſubiecto ſcientiæ contemplatiuæ. 42.b.c
morales libri ſcripti ſunt ordine reſolutiuo. 67.e.143.d 193.c

Moralis pro ſubiecto habet animam humanam, & leui eius cognitione contentus eſt.47.e.60.e
Moralis facultas modo quodam eſt demonſtrationis capax.80.e
Motor primus æternus apud Ariſt.uel non eſt principiū corporis naturalis,uel ſaltem in ſcientia naturali non ut eius principium conſyderatur,ſed ſolùm ut principium æterni motus.505.b
Motus æternitatem demonſtrauit Ariſtot. per cauſam remotam in principio octaui libri Phyſicorum. 424 e
Motus in ſcientia naturali eſt potius accidens demonſtrabile,quàm principium ſuppoſitum. 504.f

N

NAturalis illatio in ſyllogiſmo ad formam pertinet, naturalis autem prædicatio ad materiam. 114.b.182.b
Naturalis illatio in ſyllogiſmo quænam ſit.114.b
Naturalis philoſophia ratione ſubiecti ſeruat ordinem ab uniuerſalibus ad particularia;ratione autem principiorum ſeruat ordinem compoſitiuum à remotiſſimis ad minus remota.186.c.214.c
Naturalis philoſophia ſubiectum habet adæquatum omnes ſpecies ultimas rerum naturalium.187.f
Naturalis ſcientia neque tradi,neq; inueniri potuit alio ordine, quàm compoſitiuo. 188.f
Naturalis philoſophus cur frequentiſſimè per externas cauſas demonſtret, per internas autem rarò. 403.d
Naturalis ſcientia, & diuina mutuum ſibi auxilium præſtant.490.a
Neceſſarium alicui aliquid eſſe dicitur vel ut neceſſariè conſtituens,uel ut neceſſariè conſequens.393.a
Neceſſitas propoſitionis eſt nexus inſolubilis prædicati cùm ſubiecto.345.c
Neceſſitatis in propoſitione tres ſunt gradus.345.c.379.e
Neceſſitas in propoſitione alia eſt formæ, alia materiæ, illa in Prioribus Analyticis conſyderatur,hæc in Poſterioribus. 347.e
Neceſſitas ſumma,& exquiſita in propoſitione quænam ſit. 380.f
Neceſſitas effectus tota pendet à cauſa. 405.b.459.f
Neceſſitas in propoſitionibus demonſtrationis ab effectu tanta eſt, quanta in propoſitionibus demonſtrationis potiſſimæ,ſed nobis minus cognita.428.ſ
Neceſſitas duplex eſt, una naturalis, altera uiolenta. 602.d
Nomen, & uerbum in principio libri de interpretatione tractantur ſine reſpectu ad enuntiationem.58.a
Nomen in quo differat à definitione.249.a
Nomina,& uerba diffuſius à Grammatico, quàm à Logico conſyderanda ſunt.58.c
Nominis,& uerbi alia eſt conſyderatio in Grammatica, alia in Logica.23.d
Notificare nomen per aliud nomen,uel per alia nomina notioris ſignificationis, & notificare rem ignotam per aliam rem notiorem non idem ſunt.257.b
Notiones primæ, & notiones ſecundæ quidnam ſint. 6.a.21.b
Notiones primæ a philoſopho conſyderantur, ſecundæ uerò à Logico.6.a
Notiora alia nobis,alia natura. 297.b
Notiora eſſe principia demonſtrationis concluſione quomodo intelligendum ſit.450.b
Notiora eſſe principia concluſione quomodo omnib.ſpeciebus demonſtrationis competat. 450.b.c
Notius dicitur aliquid aliquo eſſe duobus modis. 148.f
Notius nobis eſſe poteſt aliquod aliquo cognitione confuſa,& ignotius eodem cognitione diſtincta. 493.c
Notum per ſe,ſeu notum naturaliter duobus modis ſumitur.237.b
Notum ſecundùm naturam quodnam ſit.269.a
Notum,& ignotum ſecundùm naturam poteſt intelligi vel ſecundum ipſam rerum naturam, uel ſecundùm naturam noſtrum cognoſcentium.299.ſ
Nulla uia eſt,quæ ignotum ex noto notificare poſſit, niſi via ſyllogiſtica.227.f.260.f
Numeri ſpecierum cognitio non eſt ſeiuncta à cognitione quòd ſint,& à cognitione quid ſint.238.c
Numerus ſpecierum non eſt res digna, quæ in ſcientijs quæratur.238.c.239.d

O

OMnem demonſtratiuam ſcientiam in tribus uerſari quomodo intelligendum ſit.508.f
Omnis homo doctore indiget ad diſcendum. 22.a
Operationes noſtri intellectus tres ſunt. 55.e
Operatrices omnes diſciplinæ à fine conſtituuntur,contemplatiuæ uerò à ſubiecto. 34.e
Operatrices diſciplinæ uel non in tribus uerſantur,ut ſcientiæ; vel, ſi in tribus, non in eiſdem trib.498.a
Oratores priores Rhetoribus extiterunt. 27.e
Ordo librorum logicæ uniuerſalis.53.b
Ordines cur uocentur doctrinæ.137.c
Ordo quid ſit,& in quo differat à methodo propriè ſumpta.139.e.140.e
Ordinem cuiuſq; diſciplinæ ſumendum ſemper eſſe ab ordine naturali rerum conſyderandarum, ſententia aliquorum fuit, ſed falſa.141.b
Ordo doctrinæ ſumitur à noſtra meliore,ac faciliore cognitione,non à rebus ipſis,quę tractandæ ſunt.142.b.151.e.153.a
Ordo naturæ duplex eſt,alter eſt ordo generationis naturæ,alter eſt ordo intentionis.143.f
Ordo naturæ non ſemper eſt ordo facilioris cognitionis. 144.f
Ordo doctrinæ quomodo ſit à notioribus nobis. 148.e 224.0
Ordo quomodo differat a methodo. 224.f.149.c
Ordo non habet illationem.150.b.217.b
Ordo reſolutiuus quomodo coniunctam habeat illationem.150.c.217.e
Ordinis utilitas,& finis.151.e
Ordinantur diſciplinæ ut uel melius,uel facilius cognoſcantur.152.d
Ordinatio quandoque in ipſo authoris arbitrio poſita eſt.152.f.163.f
Ordo doctrinæ quomodo dicatur etiam ſumi a rerum natura.153.c
Ordinis definitio.154.b

Ordo docet. 155.d
Ordo doctrinæ requirit progreſſum ab Vniuerſalibus ad particularia. 156.d
Ordo ſeruatus ab Ariſtotele in diſponendis omnib. libris ad uiuentia pertinentibus. 161.b
Ordinis ſpecies ſecundùm alios quot ſint, & quæ differentiæ. 167.d. 168.d
Ordinis non eſt conditio neceſſaria ab uno exordium ſumere. 169.c
Ordinis natura, ac ſpecies breuiloquio, uel prolixitate variari non poteſt. 178.c
Ordines duo tantùm dantur, compoſitiuus, qui ſolus contemplatiuis ſcientijs aptari poteſt; & reſolutiuus, qui ſolus alijs omnibus diſciplinis conueniens eſt. 182.a.b
Ordo à notione finis in contemplatiuis ſcientijs locum non habet, quia in ijs einſmodi finis non datur. 184.e
Ordo doctrinæ eſt reſpectus quidam inter illa, quæ ſunt eiuſdem generis. 185.b
Ordo reſolutiuus non eſt moueri à fine ad aliquid agendum, uel tractandum, ſed eſt de fine prius agere, poſtea de illis, quæ ſunt ante finem. 186.a
Ordo reſolutiuus non ab omni fine conſtituitur. 184. ferè per totum.
Ordo reſolutiuus à priori quomodo detur, & quomodo non detur. 214.a
Ordinis compoſitiui definitio. 214.b
Ordinis cuiuſdam reſolutiui confutatio, quē aliqui ponunt à fine ad totam artem, & à tota arte ad partes. 184 e
Ordo compoſitiuus quomodo ſit ab vniuerſalib. ad particularia. 215.d
Ordinis reſolutiui definitio. 216.d
Ordo reſolutiuus quomodo habeat progreſſum ab uniuerſalibus ad particularia. 216.e
Ordo reſolutiuus methodum quandam coniunctam habet. 217.c. 271.d
Ordinum quis utilior, & quis nobilior ſit. 218.c
Ordo alius eſt uniuerſalis, alius particularis. 219.f
Ordo totius diſciplinæ, & ſingularum partium aliquo modo idem eſt, aliquo modo non idem. 220.d.e
Ordo totam ſcientiam reſpicit, methodus verò theoremata ſingula. 225.b
Ordo ſolus ad habendam rerum ſcientiam non ſufficit, ſicuti neque ſola methodus. 264.e
Ordo reſolutiuus coniunctam habet methodum reſolutiuam, qua inueniuntur principia. 271.d
Ordinum cognitio ad ſcientiam capeſſendam, & ad diſciplinas intelligendas minus neceſſaria eſt, quàm cognitio methodorum. 331.e
Ordines cur Ariſtoteles non declarauerit in logica, ſed de ſolis methodis egerit. 331.e

P

PArs quando ſimpliciter cognoſcēda prius ſit, quàm cum relatione ad totum. 57.c
Pars animalis eatenus animal dici poteſt, quatenus animalis pars eſt, ſed ipſa per ſe non eſt animal. 220.
Partes conſyderare reſpectu totius eſt agere de ipſo toto. 57.c
Partes definitionis non poſſunt eſſe notæ definitione exiſtente ignota. 253.c
Partes definitionis reſpectu rei definitæ poſſunt duobus modis conſyderari. 253.b
Partes definitionis aliæ per ſolam inductionem cognoſcuntur, aliæ uerò egent demonſtratione ab effectu. 270.c
Partes omnes demonſtrationis debent aliquo modo ante demonſtrationem eſſe præcognitæ. 336.f
Particulare ſignificat in modum partis, ſingulare verò in modum totius. 112.e
perfecta ſcientia duobus modis dicitur, aut ſimpliciter, aut in genere. 148.e. 422.a
Per ſe ſignificat cauſam, & omnis propoſitio per ſe cōtinet reſpectum cauſæ ad effectum. 359.d
Per ſe ſignificat ſubiectum, ſed cum relatione ad prædicatum. 359.d
Per ſe non eſt genus conditionis quatanus ipſum. 378.a
Per ſe eſt conditio recipiens magis, & minus. 378.a
Per ſe, & quatenus ipſum ſunt idem. 378.b
Per ſe ſumitur duobus modis. 380.f
Perſuaſio ab oratore tripliciter fit. 91.d
Perſuaſionis nomen reſpicit actionem. 90 c
Philoſophia & prior, & poſterior eſt arte logica. 28.d
Philoſophiam aliud eſt ſimpliciter conſyderare, aliud ut ſcriptam ab Ariſtotele. 62.b
Philoſophia ab Ariſtotele ſcripta poteſt eſſe imperfecta, ſed non philoſophia ſimpliciter ſumpta. 62.b
Philoſopho contemplatiuo res omnes nulla excepta conſyderandæ ſubijciuntur, & ſecundum omnes modos, quibus cognoſci poſſunt. 47.d.e
Philoſophus quomodo ab artifice diſcrepet in rerum cōſyderatione. 47.d
Poetica eſt pars logicæ, ideo rationalis potius quàm ſermocinalis dicenda eſt. 84.d.e.f
Poetica eſt inſtrumentum ſolius philoſophiæ ciuilis. 81 per totum. b.c.d
Poetica quomodo ad morum correctionem conferat. 82. a.b
Poeticæ proprius finis quiſnam ſit. 83.e
Poetica quomodo ſub logica uniuerſali tanquàm pars ſub toto contineatur. 92.d
Poetica quomodo ſit pars logicæ. 92.d
Poetica à Rhetorica in quo differat. 94.c
Poetica ſophiſticæ ſimilis eſt. 94.c
Præcognitio duplex eſt, una dirigens, altera uerò agēs. 247.f
Præcognitio ſignificationis nominis eſt communis omnibus, quæ in ſcientia conſyderantur, tam principijs, quàm quæſitis, horum autem diſcimen eſt ſolum in præcognitione quòd ſint. 506.a. 516.d
præcognitio quòd eſt debet intelligi communis, ut tam ſimplicem, quàm complexam complectatur. 506.b
Præcognitio quandoq; uoce exprimitur, quandoq; ſola mente fit, ſi res notiſſima ſit. 516.d
Prædicata in eo quod quid eſt non innoteſcunt per alia; ſed per ſeipſa. 254. c
Prædicata in quid non poſſunt demonſtrari de illo, de quo prædicantur in quid. 291.c
Prædicata per ſe primi modi quinque ſunt. 361.c
Prædicata per ſe primi modi nullam cauſam extra ſe habent.

habent,quæ ſuis ſubiectis inhæreant. 570.c

Prædicatio naturalis quænam ſit. 113.b.128.e.357.b

Prædicatio contra naturã non habet locum in terminis loco diſiunctis; dũmodo enim uera prædicatio ſit,utrumlibet licet de altero naturaliter prædicare.360.e

Prædicatio accidentis proprij de ſpecie ſui ſubiecti non eſt per ſe.387.e

Prima figura cur requirat maiorem uniuerſalem, & minorem affirmatiuam.108.e

Prima figura cur quatuor tantùm utiles modos habeat. 109.e

Prima figura cur non ſola in uſu ſit, ſed homines naturali inſtinctu ducti etiam in alijs figuris ratiocinentur.121.b

Prima principia ducuntur per ſe nota, quia uel ſunt actu cognita,uel ſaltem per ſe ab omnibus cognoſcibilia.238.a

Primas notiones prius in animo noſtro,quàm ſecundas concipi neceſſe eſt.50.c

Primi modi dicendi per ſe declaratio.356.e.361.a

Primum in propoſitione ſignificat idem,quod quatenus ipſum.379.e

Primus modus dicendi per ſe habet reſpectum cauſæ formalis,uel materialis ad effectum. 361.b

Primus,& ſecundus modus dicendi per ſe habent prædicationis neceſſitatem maiorem, quàm conditio de omni.367.d

Primus,et ſecundus modus dicendi per ſe ſunt loci propoſitionum demonſtratiuarum,unde fit nobis talium propoſitionum abundantia.323.f.396.d

Primus modus dicendi per ſe quomodo in demonſtratione locum habeat.396.d

Principia cognitionis illa appellãda ſunt, quibus ſublatis tota diſciplina corruit.181.b

Principia cognitionis in nulla ſcientia,uel arte, in qua ſint principia,demonſtrari poſſunt.200 f

Principia alicuius rei in aliqua ſcientia conſyderare eſt ipſam rem conſyderare; ſicuti rem aliquam conſyderare nil aliud,eſt quàm eius principia, & accidentia conſyderare.214.c

Principia omnia uel per demonſtratione ab effectu, uel per inductionem cognoſcuntur. 269.c.270.a.b

Principia demonſtrationis conſyderare eſt conſyderare medium,quia conditiones principiorum ſunt conditiones medij.281.a

Principia demonſtrationis ſunt cauſæ, & inferendi, & cognoſcendi,& eſſendi.279.f

Principia demonſtrationis ſunt cauſæ eſſendi, quia medium eſt cauſa,propter quam res eſt.279.f

Principia demonſtrationis debent eſſe notiora natura, non nobis.297.b

Principia demonſtrationis eſſe immediata maximi momenti eſt inter omnes principiorũ conditiones. 423.f

Principia demonſtrationis eſſe immediata nil aliud ſignificat, quàm non dari medium inter terminum medium,& maiorem extremitatem.448.f

Principia demonſtrationis eſſe per ſe nota, et eſſe inuicta per aliud notius,non eſt talis conditio,quæ poſſit diuerſas demonſtrationis ſpecies conſtituere. 450.a

Principia ſcientiarum alia ſunt communia, alia propria. 504.a

Principia cõmunia demõſtrationem non ingrediuntur, ſed extrinſecus demonſtrationi inſeruiunt. 504.a

Principia communia ſola nullius rei ſciẽtiam pariunt, tamen ſine ipſis demonſtratio fieri nequit. 504.a

Principia communia, etiam ſi ad proprium ſcientiæ ſubiectum reſtringuntur, adhuc tamen communia dicuntur. 504.a

Principia propria quænam ſint. 504.e

Principia alia ſunt cognoſcendi tantum, alia cognoſcẽdi,& eſſendi. 504.e

Principia cognoſcendi quænam ſint. 504.e

Principia eſſendi non ſunt propoſitiones,ſed res. 505.b

Principia eſſendi non ex neceſſitate ſunt pręcognita,ſed poſſunt eſſe ignota,& demonſtrari ab effectis. 505.c

Principia eſſendi ea ratione ſunt etiam principia cognoſcendi,quà ſunt præcognita; & qua ratione nõ ſunt præcognita, ea ratione non ſunt principia cognoſcendi. 505.e

Principia cognitionis debent omnino eſſe præcognita et quid ſignificent,& quòd ſint. 506.a

Principiorum nomine etiam ſubiectum ſcientiæ cõprehenditur, hoc tamen à principijs propriè dictis aliqua ratione differt. 506.a

Principia eſſendi alia ſunt principia ſubiecti,alia accidentium ſolùm. 505.b.507.d.513.c

Principiorum propria conſyderatio in ſcientia eſt quatenus relationem habent ad ea,quæ ex principijs pendent. 507.f

Principia ſubiecti quandoq; nullæ ſunt, quæ conſyderari poſſint, ſed ſolam tunc eius eſſentiam conſyderare ſatis eſt.510.e

Principia ſubiecti non poſſunt eſſe ſubiectum in aliqua ſcientiæ parte. 512.d.e.f.513.a.b.c

Principijs cuiuſq; ſcientię proprijs utendum eſſe quomodo oſtenderit Ariſtoteles.520.f

Principia propria generis non ſunt principia ſpeciei, niſi remota. 527.d

Principia non poſſunt in ſua ſcientia probari per alia principia, licèt extra ſcientiam ſuam demonſtrari poſſint per principia Metaphyſica. 528.d

Principia demonſtrationis non eodem modo demonſtrationem unam,& ſcientiam totam reſpiciunt,nam in vna demonſtratione non eſt neceſſarium minorẽ propoſitionem eſſe immediatam,at in ſciẽtia tota neceſſe eſt dari unam primam minorem immediatã, quæ eſt definitio ſubiecti ſcientiæ. 568.e

Priuatio non cognoſcitur,niſi per cognitionem habitus. 407.d

Prius natura dicitur duob. modis,aut ſecũdũ generationẽ,aut ſecundum intentionem naturæ.143.e.610.b

Problema, quæſitum, & concluſio idem ſignificant. 102.b

Proœmium cuiuſq; diſciplinæ arbitrariũ eſt,& auferri poteſt tractatione integra manente. 175.d

Proœmium non poteſt ordinem ullum ipſi diſciplinæ tribuere,ſed inter partes tractationis totus ordo conſyderandus eſt.177.b.c

Proœmium non poteſt dici principium cognitionis, licèt dociles lectores reddat. 181.a

Propoſitio non poteſt habere eßentialem connexum prędicati cum ſubiecto, niſi alterum alterius cauſa ſit.229.c

Propoſitio per ſe primi modi, ſi conuertatur, non fit per ſe ſecundi; neque propoſitio ſecundi, ſi conuertatur, fit primi, ut malè aliqui exiſtimarunt.356.f

Propoſitio in qua prædicetur idem de ſeipſo, non eſt dicenda per ſe.358 b

Propoſitio dicitur eſſe per ſe, quando habet eſſentialem terminorum connexionem. 378.b

Propoſitio poteſt duobus modis uocari prima, aut ratione cauſæ, aut ratione ſubiecti. 386. a

Propoſitio hæc, æquilaterum habet tres angulos æquales duobus rectis, partim eſt per ſe, partim non eſt per ſe.387.e

Propoſitio, in qua genus de ſpecie prædicetur, non eſt ſummè neceſſaria.391.e

Propoſitio, in qua prædicatum latius pateat, quàm ſubiectum, in demonſtratione nullum locum habere poteſt.394.a

Propoſitio aliqua per ſe primi modi, ſi conuertatur, fit per ſe ſecundi, & è conuerſo, ſine ulla abſurditate. 398.b

Propoſitio negatiua non poteſt eſſe per ſe.423.d

Propoſitiones in ſyllogiſmo undenam hanc appellationem ſuſcipiant, ut hæc dicatur maior, & illa minor. 120 d.124.e

Propoſitiones omnes per ſe ſecundi modi ſunt etiam uniuerſales. 387.e

Propoſitiones omnes per ſe primi modi ſunt indemonſtrabiles.570.e

Propoſitionum neceſſariarum aliæ ſunt neceſſariæ per ſe aliæ neceſſariæ ex accidenti.367.f

Proprietates differunt à conditionibus. 473.a

Putredinis definitio tradita ab Ariſtotele eſt demonſtratio poſitione terminorum differens.315.e

Q

QVærere quid eſt formam quærere eſt, quia quidditas eſt forma.338.b

Quod ante demonſtrationē quæritur, & quod per eam poſtea oſtenditur. ſæpe non idem eſt. 465.c

Quæſita, & ſcita quomodo ſint numero æqualia 465.b

Quæſita aliud eſt conſiderare prout demonſtrationem præcedunt, aliud prout per demonſtrationem notificantur.466.c

Quæſita præcognoſcuntur quid ſignificent, ſed nō quòd ſint. 506.a

Quæſtio propter quid eſt ſupponit notū quòd eſt.463.d

Quæstio omnis eſt quæſtio cauſæ uel expreſſè, ut implicitè.476.d

Quæſtio propter quid nunquàm poteſt eſſe præcognitio.519.f

Quæſtio ſimplex, & quæſtio complexa in accidentibus in eundem ſenſum cadunt.463.f. 538.c

Quæſtio quia eſt, & quæſtio propter quid eſt partim ſunt eiuſdem cauſæ, partim non eiuſdem.576.f

Quæſtiones quomodo poſſint eſſe præcognitiones.519.f

Quæſtionibus pluribus nunquam ſimul utimur. ſed ſemper una tantùm.464.f.475.f

Quantitates, quæ ſunt ſubiectum ſcientiarum mathematicarū, uocantur etiā quandoq; ſubſtantiæ.362.e

Quarta figura ſyllogiſmorum à Galeno inuenta quænam ſit.104.d

Quarta figura Galeni colligit concluſionem contra dictum de omni, & contra naturam. 115.e.124.a

Quam dicunt medici eſſe Quartam figuram, ea eſt figura prima obliquè concluſionem colligens. 116.e. 125.a.131.d

Quarti modi dicendi per ſe declaratio.353.b.360.e

Quartus modus dicendi per ſe duas externas cauſas continet, effectricem, & finalem.360.f

Quartus modus dicendi per ſe ita habet prædicationē naturalem, ut ne fingi quidem in eo poſſit prædicatio contra naturam.360 f

Quartus modus dicendi per ſe differt à ſecundo in conſyderatione cauſæ effectricis. 364. e

Quartus modus dicendi per ſe non habet neceſſitatem, niſi raro.366.c

Quartus modus dicendi per ſe quandoq; eſt utilis, & locum habet in demōſtratione potiſsima.400.e.402.a

Quartus modus dicendi per ſe cur fuerit ſpretus ab Ariſtotele tanquàm inutilis.402.a

Quartus modus dicendi per ſe locum habet in propoſitione maiore demonſtrationis factæ per cauſam externam.407.e

Quatenus ipſum eſt conditio ſubiecti reſpectu prædicati.375.e

Quatenus ipſum in propoſitione tunc eſſe dicitur, quando eſt uera etiam cum duplicatione ſubiecti.375.e

Quatenus ipſum duas habere pōt ſignificationes.389.c

Quatenus ipſum, ſi propriè, ſumatur, ſignificat in propoſitione paritatem, & reciprocationem terminorum. 389.c

Quicquid in ſcientijs conſyderatur, aut eſt cauſa, aut effectus.265.b

Quicquid tractatur in logica, uel eſt inſtrumentum cognoſcendi, uel ad talia inſtrumenta relationem ali-aliquam habet.328.f

Quicquid in alicuius definitione ponitur, eſt ei neceſſarium & ab eo inſeparabile.372.d

Quid nomen ſignificet intelligere non poſſumus, niſi cognito rei genere uel propinquo, uel remoto.336.f

quidditas, & definitio in quo differant. 248.e

quidditas rei ab ipſa re in quo differat.248.e

quidditas eſt ſola forma, ſiue de ſubſtantijs loquamur, ſiue de accidentibus.338.b

quintus modus dicendi per ſe à Themiſtio adiectus reuera non eſt quintus modus.356.d

Quid eſt per ſe ipſum nec ullo inſtrumento formaliter notificatur. 255.f

R

REgreſſus quas ſpecies demonſtrationis admittat ſecundum Auerroem, & quas non admittat. 436.e.443.f

Regreſſus quid ſit, & in quo differat à circulo. 478.b. 491.f

Regreſſus quibus argumentis confutari ſoleat. 479.d

Regreſſum dari quibus argumentis oſtendatur. 480.e

Regreſſus quomodo fiat. 481. c.484.d

Regreſſus fieri non poteſt, niſi mentale quoddam examen

men interponatur.484.e

Regreßus non ex duabus partibus conſtat, ſed ex tribus.486.e

Regreßus habet ſemper tres partes uel tempore diſtinctas, vel ſaltem natura.490 e

Regreſſus differt à circulo & ratione formæ,& ratione materiæ,& ratione finis.491.f. 492.f. 493.a

Regreßus non eſt omnino ab eodem ad idem. 492.e

Relatiuorum ea eſt natura, ut alterum in alterius definitione ſumendum ſit. 375.d

Rerum duo ſunt genera, aliæ neceſſariæ, ac ſempiternæ ſunt, aliæ contingentes. 2.a

Rerũ contingentium, quæ in diſciplinis conſyderantur, aliæ ad actionem, aliæ ad effectionem pertinent. 4.e

Rerum conſyderatio alia eſt in philoſophia contemplatiua, alia in alijs diſciplinis. 47.d.66. a

Rerum natura poteſt dupliciter ſumi, uel ſimpliciter, vel ut à nobis cognoſcendarum. 153.e

Res tripliciter à nobis concipiuntur. 7.e

Res logicæ nullam habent neceſſitatem, niſi ex ſuppoſitione finis.13.a

Res omnes alio modo ſunt ſubiectum in logica, alio in ſcientijs contemplatiuis.47.d.66.a. b

Res eadem diuerſis modis conſyderata ſub diuerſis generibus collocatur. 217.e

Reſolutio mathematica non eſt methodus reſolutiua. 266 a

Reſolutiuus ordo, & reſolutiua methodus non idem ſunt.189.a

Rhetorica,& Dialectica propriè appellantur facultates. 18.e

Rhetorica non dicitur toti logicæ ſimilis, ſed parti logicæ, quæ dicitur Dialectica. 19.e

Rhetorica eſt pars logicæ, ideo rationalis, non ſermocinalis uocanda eſt.84.f

Rhetorica ſolius philoſophiæ ciuilis inſtrumentum eſt. 82.c.87. c.88.f

Rhetorica quomodo ad morũ correctionẽ conferat. 82.a

Rhetoricæ proprius finis quiſnam ſit. 82.c

Rhetorica quomodo ſub logica uniuerſali tãquàm pars ſub toto contineatur.84.f.85.a

Rhetoricæ natura quænam ſit, & in quo ſit conſtituta. 84.f.85.a

Rhetorica in quo differat à Dialectica. 85.e

Rhetoricæ ac Dialecticæ diſcrimen non bene ſignificatur per manum clauſam,& apertam. 86.e

Rhetoricæ natura in argumentationibus conſiſtit, non in elocutione, neq; in affectionum commotione.85.b

Rhetorica propriè verſatur in ſola materia ciuili, formam enim ſumit è logica uniuerſali, è ciuili uero materiam. 87.e. 87.f

Rhetoricæ definitio ab Ariſtotele tradita Dialecticam non amplectitur. 89.b.

Rhetorica cur Dialecticæ ἀντίστροφος dicatur ab Ariſtotele.89.c

Rhetorica cur dicatur ab Ariſtotele παραφυὴς Dialecticæ.92.d

Rhetoricam quomodo à Poetica emanaſſe dixerit Ariſtoteles.92.f

Rhetorica,& Poetica quomodo ad artem demonſtrandi tanquàm ad finem dirigantur.95.d

Rhetoricæ, & Poeticæ quis locus in libris Ariſtotelis dandus ſit.96.f

Rhetorica, & Poetica, licèt actionis inſtrumenta ſint, modo tamen quodam ſunt etiam inſtrumenta cognitionis. 98.a

S.

Salubritas corporum eſt finis artis medicæ operantis, ſalubritas autem cauſarum eſt finis eiuſdem docentis.212 d

Sanitas vel eſt pars quædam fœlicitatis, uel conditio, ſine qua non poteſt eſſe fœlicitas.35.f

Sanitas quid ſit. 196.f. 201.c

Sanitas idem eſt, quod bona temperatura. 201. e

Scientiæ contemplatiuæ tres ſunt. 3.e

Scientia non eſt niſi rerum neceſſariarum, ac ſempiternarum.3 f

Scientiæ,& artis diſcrimen.4.e.f

Scientiæ, & artes omnes cur per additamentum perficiantur.22.b

Scientiæ contemplatiuæ conſtituuntur à ſubiecto, aliæ autem omnes diſciplinæ non à ſubiecto, ſed à fine. 54.e

Scientiæ cur ſoleant uocari methodi.135.f

Scientiæ contemplatiuæ non poſſunt alio ordine tradi, quàm compoſitiuo.182.c

Scientiæ contemplatiuæ nullo modo admittunt ordinẽ reſolutiuum.183.d.e.f.

Scientia eſt quidem finis in ſcientijs contemplatiuis, ſed non talis, quis poſſit conſtituere ordinem reſolutiuum. 184.e

Scientia non differt reipſa à rebus ſciendis. 184.e

Scientia quælibet eodem ordine,& eadem methodo tradenda eſt, qua ab Authore inuenta fuit. 190.e

Scientiæ contemplatiuæ non ſunt inuentæ niſi ordine compoſitiuo.189.e.191.d

Scientia demonſtratiua eſt cognitio rei præſtantiſſima, & conſiſtit præcipuè in cognitione quid eſt. 316.d.e.f

Scientiæ non utuntur prædicatione contra naturam. 399.e

Scientiæ nomen ſumitur & latè, & ſtrictè.428 d

Scientiam omnem in tribus uerſari quomodo ſit intelligendum. 508.f

Scientia contemplatiua tum in uno tantum uerſari dicitur, tum in duobus tantùm, tum in tribus. 509.b

Scientias omnes qui dicunt primæ philoſophiæ ſubalternatas eſſe, decipiuntur.522.b.527.e

Scientiarum ſubalternatio quas conditiones requirat. 523.a.b

Scientiarum ſubalternarum quænam ſit natura. 522.b

Scientiarum diſcrimen à ſubiecto ſumptum triplex eſſe poteſt.523.f

Scientiæ ſubalternæ non differunt inter ſe in modo conſyderandi, ſed in re conſyderata. 524.e

Scientia ſubalternata quomodo à ſubalternante ſumat principia, ex quibus demonſtrat, & accidentia, quæ demonſtrat.525.b

Scientiam ſubalternatam non cognoſcere niſi quòd eſt, ſubalternantem uerò declarare propter quid eſt, quomodo ſit intelligendum.525.b.c

Scientiæ

Scientiæ ſnbalternæ à non ſubalternis quo diſcrimine dignòſcantur. 526.b.e

Scire non dicimur, niſi duplex neceſſitas adſit, una in re, altera in animo. 4.d

Secundæ notiones omnes ſunt inſtrumenta animi noſtri. 21.c

Secundæ notiones ſine primis neque eſſe, neque conſyderari poſſnnt. 40.d. 46.a. 50.b

Secundæ notiones nou rectè ponuntnr ſubiectnm logicæ. 42.a.b

Secundæ notiones prout ſunt inſtrumenta notificandi non rectè à quibuſdam pounutur ſnbiectum logicæ. 42.b.c

Secnndæ notiones non ſnnt aliquid à primis ſeiunctum. 46.a. 49.b

Secunda, ac tertia figuræ qnomodo habeant illationem naturalem. 119.f. 120.d

Secnndi modi dicendi per ſe declaratio. 354.b. 357.a 362.e

Secundus modus dicendi per ſe quomodo habeat reſpectum cauſę ad effectum. 362.c

Secuudns modns dicendi per ſe quomodo in demonſtratione locnm habeat. 396.f

Senſus, niſus cur alijs ſenſibus antepoſitus ab Ariſtotele fneris in libris de Anima. 146.c

Senſus illa, quæ ſentit, ſine medio ſentit. 254.b

Sententia Græcorum quòd ſecnudus modus dicendi per ſe non habeat prædicatnm uniuerſale. 381.a. 384.e

Signa ſanitatis, & morbi non eadem ratione à medico, & à philoſopho naturali conſyderanda ſunt, quemadmodũ neqne ſanitas ipſa, et ægritudo. 202.b. 211.e

Signa uocantur accidentia illa, quæ ſuis cauſis notiora ſunt, & ad earum cognitionem uos ducunt. 202.b.c

Signorũ tractatio cur in arte medica inſtitnatur. 203.d

Singulare differt à particulari, qnia ſignificat ad modnm totius, particulare autem ſignificat ad modum partis. 112.e

Sophiſticæ artis utilitas in philoſophia. 72.f

Speciei propria natura tum accidẽtia generis coarctat, & ſibi propria reddit, tum etiam propria accidentia producit, quæ non ſnnt ſpecies accidentium generis. 158.c

Species infimæ poſſunt quidem appellari ultimum cognitum in ſcientia naturali, ſed uon finis. 187.d

Species ultimæ corporis naturalis ſunt ſubiectum in omnibus libris ſcientiæ naturalis. 187.e.f

Species ſunt ſemper notiores proprijs differentijs. 241.b

Species eſt accidens generi. 387.f. 393.a

Species non fit per additionem materiæ ad formam cõmuuem, ſed potius per additionem formæ ad materiam generalem. 526.e

Subalternatio ſcientiarum non datur niſi in mathematicis, 522.a

Subiecto modus conſyderandi apponitur ad reſtringendam nou rem conſyderatam, ſed eius conſyderationem. 42.b

Snbiectum logicæ ſecundùm alios quodnam ſit. 33.a

Snbiectum in diſciplinis poteſt pluribus modis ſumi. 33.c. 39.f

Subiectum ſcientiæ contemplatiuæ quas debeat habere conditiones. 499.d

Subiectnm ſcientiis ſubſternitur ad ſciendum, artibus nerò ad operandum. 38.a

Snbiectum operatricis diſciplinæ poteſt ei cum alijs diſciplinis eſſe commune. 38.c

Subiectum ſcientiæ duas habet partes, unam, quæ materiæ locum tenet, alteram, quę habet locum formæ. 38.e. 501.c. 520.d

Subiectnm logicæ propriè acceptum uullum aliud eſt quàm res omnes. 45.e. 59.e

Subiectum diſciplinæ operatricis nou ex neceſſitate definiendnm eſt neq; eius accidentia demonſtranda. 49.a

Subiectnm nou eſt pars eſſentiæ accidentis, licèt in eius definitioue ſumatur. 337.c

Subiectum poteſt cogitari ſine accidente communi, at uon ſine accidente proprio. 367.d

Subiectnm propoſitionis demonſtratiuæ uon ſemper eſt ſubiectum inhærentiæ prędicati actu eſpreſſum. 397.b.c

Subiectnm ſcientiæ uou ex neceſſitate debet habere ſpecies. 500.d

Subiectum ſcientiæ aliud eſt totale, aliud partiale. 501.a

Snbiectum ſcientiæ nou poteſt in aliqua parte illius ſcientiæ conſyderari nt alteri inhærens: ſed ſemper ut ſubſtans alijs conſyderatur; in alia tamen ſcientia poteſt conſyderari ut accidens. 499.f. 501.c

Subiectum ſcientiæ eſt præcognoſcendum quid nomen ſignificet, ſed non omnino quid ſit. 499.d. 505.b

Subiectum à principijs in quo differat. 505.c

Subiectnm ſcientiæ eſt receptaculum omnium, quæ in ſcientia conſyderautur, & quicquid in eo non ineſt, ad eam ſcientiam pertinere nou poteſt. 507.f

Subiectnm, & principia, & accideutia cum relatione omnia conſyderantur in ſcientia. 508.d

Subiecti tractatio in ſcientia non datur diſtincta à tractatione principiorum, & affectiouum. 509.b

Snbiectum in ſcientia, & ubique tractari dicitur, & nullibi. 509.c

Subiectnm ſcientiæ quandoque uon habet principia, & tunc eius eſſentia declaratur loco principiorum. 510.a.b

Subiectum ab intentione in quo differat. 511.d

Subiectum libri illnd ſemper iudicaudum eſt, cuius principia, aut accidentia tractantur. 512.d. 513.b.c

Subiectnm in qualibet ſcientiæ parte nel eſt aliqna ſpecies ſubiecti totins, nel ipſum commune omnium genus. 513.a

Snbiectum in qualibet ſcientia qua norma dignoſcendnm ſit. 513.a

Subiectum ſcientiæ nou rectè à quibuſdam diuiditur in actnale, & potentiale. 515.d

Subiectum ſcientiæ putarunt aliqui poſſe demonſtrari demonſtratione ab effectu. 517.c

Subiectum ſcientiæ putarunt aliqui poſſe demonſtrari demonſtratione propter quid. 517.c

Subiectnm nulla demonſtrationis ſpecie poteſt in ſna ſcientia demonſtrari. 519.f

Subiectũ qũo pluribus ſciẽtijs poſſit eſſe cõmune. 521.b

Subiectum ſcientiæ eſt radix, à qua omnia, & principia, & accidentia oriuntur. 525.b

Subiectum ſcientiæ ſubalternantis non eſt genus ſubiecti ſubalternatæ. 526.b

Subſtantia ſumitur duobus modis, latè, et ſtrictè. 280.e

Subſtantia quatenus eſt ſubſtantia eſt nota ſecundùm naturam. 298.b

Subſtantia non habet extraſe cauſam ſuæ exiſtentiæ, ſed ipſa ſibi ſuæ exiſtentiæ cauſa eſt. 359.e. 573.b

Subſtantiarum cur non poſſit eſſe demonſtratio. 518.c

Subſtantia quomodo definiatur. 573.a

Suppoſitio ſubiecti expreſſa index eſt obſcuritatis. 516.a

Suppoſitiones, quæ ſcientiarum principia ſunt, uel ſunt ipſius ſubiecti, uel alicuius accidentis, quod in ea ſcientia demonſtrari non poteſt. 504.e.f

Syllogiſmus non proponitur logico ut cognoſcendus, ſed ut generandus, & efficiendus. 8.f.12.f

Syllogiſmus, & omnia inſtrumenta cognoſcendi ſunt finis logici, non ſubiectum, niſi impropriè ſubiectum ſumatur. 41.b.46.a

Syllogiſmus eſt uniuerſalis finis logicæ, demonſtratio autem eſt finis præcipuus. 42.a.45.a

Syllogiſmi nominatione omnia logica inſtrumēta comprehenduntur. 44.d.216.c

Syllogiſmum ſolum cur Ariſtoteles conſyderādum proponat in principio primi libri Priorum nulla facta aliorum inſtrumentorum mentione. 44.f

Syllogiſmum facere nemo aggreditur, niſi certa concluſione conſtituta, quam colligere uult. 102.b

Syllogiſmi qui uocentur naturales, & qui artificiales. 106.b

Syllogiſmos omnes artificiales è naturalibus educere, & per eos confirmare uoluit Ariſtot. 106.c

Syllogiſmis uti potuit Ariſtoteles antequàm aliquid de ſyllogiſmo docuiſſet. 107.d

Syllogiſmi aliarum figurarum quam ob cauſam, & quot modis ad primam reducantur. 110.b

Syllogiſmi aliarum figurarum non minus, quàm qui in prima ſiunt, illationis neceſſitatem habent, ſed minus euidentem. 110.b

Syllogiſmus ex utraque ſingulari in tertia figura perpetuò concludit, ab Ariſt. tamen nominatus non fuit. 111.f

Syllogiſmus appellari non meretur ubi nulla eſt propoſitio uniuerſalis. 112.f

Syllogiſmus in Prioribus Analyticis conſyderatus ille tantum eſt qui facit illationem naturalem. 113.b 126.b.131.d

Syllogiſmi aliqui ſunt, qui plures concluſiones colligunt. 116.d

Syllogiſmum naturalem poſſumus dupliciter intelligere. 121.a

Syllogiſmi, qui à ratiocinantibus ſiunt, cur non omnes in prima figura fiant, ſed multi etiam in ſecunda, & in tertia. 121.e

Syllogiſmi cur fiant aliquando ab Ariſtotele in ſecunda figura ex duabus affirmatiuis. 123.d

Syllogiſmi obliquè concludentes poſſunt in omnibus figuris formari. 126.c

Syllogiſmo bene formato poſſumus quidem uti ad demonſtrandum idem de ſeipſo, quæ eſt nugatoria concluſio, ſed hoc non eſt ſyllogiſmi uitium, ſed utentis. 129.b

Syllogiſmi definitio ſolos ſyllogiſmos naturales, & directè concludentes complectitur. 131.d

Syllogiſmus poteſt duplici ratione uocari inutilis. 132.d

Syllogiſmus quilibet duos ex neceſſitate fines habet. 216.a

Syllogiſmi conſyderatio qualis ſit in Prioribus Analyticis. 226.b

Syllogiſmi Dialectici, & oratorij non propriè dicuntur methodi. 227.d

Syllogiſmus eſt commune genus, & communis forma omnium methodorum, & omnium logicorum inſtrumentorum. 227.a.251.d

Syllogiſmi primus inuentor fuit Ariſtoteles. 229.a

Syllogiſmum cur conſyderauerit in Prioribus Analyticis Ariſtoteles. 251.d

Syllogiſmi efficacitas tota conſiſtit in oſtendendo quòd aliquid ſit, uel non ſit, ſed non quid ſit. 254.a

T

Temperatura nihil aliud eſt quàm forma complexionalis prodiens ex commiſtione quatuor primarum qualitatum. 202.a

Termini in ſyllogiſmo unde nam hanc appellationē ſuſcipiant ut hic dicatur maior, ille minor. 120.e.124.e

Termini non conſyderantur in logica ut inſtrumenta ſciendi ſed ut partes, & materia inſtrumentorum. 250.e

Terminorum duplex eſt tractatio in logica, una abſoluta, altera cum reſpectu ad Enuntiationem. 58.e

Terminorum paritas, & reciprocatio in potiſſima demonſtratione non eſt conditio, ſed proprietas conditiones conſequens. 441.b.c

Tertij modi dicendi per ſe uera declaratio. 351.f

Tertius modus dicendi per ſe non bene fuit ab alijs intellectus. 352.d

Tertius modus dicēdi per ſe quò ſignificet cauſā. 359.e

Tertius modus dicendi per ſe ad demonſtrationem eſt prorſus inutilis. 360.d

Tertius modus dicēdi per ſe nō habet neceſſitatē. 366.e

Theoremata magis confuſa, & magis uniuerſalia ante ponenda ſunt in doctrina theorematibus diſtinctioribus, & minus uniuerſalibus. 220.e

Totum, & partes integrantes debent eſſe eiuſdem ordinis, & naturæ. 56.f

Totum non eſt niſi partium collectio. 186.b

Totum non differt à ſuis partibus ſimul ſumptis. 253.e

Tranſitus de genere in genus quomodo non ſit committendus ſecundùm Ariſtotelem. 520.e

Tranſitus de ſcientia in ſcientiam non eſt nitioſus in ſubalternis, quia non eſt de genere in genus. 526.a

V

Veri, & falſi cognitio non eſt propria ſcientiarum contemplatiuarum, ſed actiuas quoque, & artes omnes amplectitur. 29.e

Vnitas, & falſitas in ſyllogiſmo ad materiam pertinent, ideo in Prioribus Analyticis nō cōſyderantur. 109.b

Vnitas ſcientiæ unde ſumenda ſit. 500.e

Vni-

Vniuerſale quandoque poſtponitur particularibus facilioris doctrinæ gratia. 158.a

Vniuerſale prius à mente noſtra cognoſcitur, quàm particulare. 263.d

Vniuerſale ea ratione ſenſile eſſe dicitur, quatenus ſingularia ſub eo poſita ſenſilia ſunt. 269.a

Vniuerſale à ſingulari non diſtinguitur re, ſed ratione. 269.c.352.f

Vniuerſale neque eſt non ens, neque extra ſingularia reperitur. 352.f

Vniuerſale exiſtit una cum ſingulari. 352.f

Vniuerſale pluribus modis ſumitur. 373.b

Vniuerſale prædicatum quid ſit. 375.d

Vniuerſale prædicatum dicitur, quando in eo ſubiecto uniuerſum comprehenditur, & cum eo reciprocatur. 375.f.383.d.394.a

Vniuerſalia particularibus anteponere nõ eſt proprium ordinis compoſitiui, ſed eſt communis omnium ordinum conditio. 155.f

Vniuerſalia in doctrina eſſe anteponẽda particularibus uerum eſt tum de rebus ipſis, tum de theorematibus ad eandem rem attinentibus. 219 f

Vnius rei una tantùm eſt cauſa, quæ quæſtioni propter quid ẽ ſatiſfacere apta ſit. 439.e.461.b.485.c.614.b

Vnius rei una eſt demõſtratio propter quid, et una definitio, quia unius rei una tantũ ẽ adæquata cauſa. 461.c

Vnius effectus una tantùm eſt proxima cauſa, ſed una cauſa pot eſt plurium ſimul effectuum eſſe cauſa proxima. 557.c

Vnius rei quandoque duæ cauſæ eſſe uidentur ſatiſfacientes quæſtioni propter quid eſt, 601.a.603.d.e

Voces conſyderare ſignificatrices rerum per medios cõceptus, & res ipſas conſyderare, idem eſt; illud tamẽ magis propriè de logico dicitur, et hoc magis propriè de philoſopho. 63.f.64.d

Voces ſignificatrices conceptuum rerum poſſunt quidẽ uocari inſtrumenta, quibus conceptus ſignificantur, ſed non ſunt inſtrumenta Logiea. 136.f.302.a.b

Voces dum ſignificant res per medios conceptus, id faciunt abſque ullo diſcurſu. 251.e

F I N I S.

Errata ſic corrigantur, numerorum autem prior columnam, poſterior lineam ſignificabit, ſed ſcias non modo lineas ipſas, ſed ſpatia quoque linearum, ubi non ſunt ſcriptæ lineæ, tibi eſſe connumeranda.

Col.1.lin.44.lege.cognoſcat.2.55.l. in iis rebus. 4.23. in margine. l.cap.8.4.45.l. habituum.4.50.l. intellectum.5.41.l. cognito.6.44.l. hominis.7.42.l.neceſſariarum.9.37.l.nullus.11.32.l.& quemadmodum 11.33.l. facit, ita.13.16 l. ſeu.14.21.l.inſeritur 14.35.l. poſſint 15.19.l.corporala.15.39.l.dicebatur.16.35.l. effectiuum.16.55.l. operamur. 21.1.l. inſtrumentorum.21.60.in margine.l. duæ.22. 44.l.limatione.24.3.in margine.l. mentis.24.5.l. aſt habitus.29. 20.l.ipſius.31.30.l. dirigitur.31.41.l.eſt, uel falſa.31.50.l. ac ſi alias.32.20.l. ibi principem.32.41.l. electionem.36.36.l. ſunt, ut à 37.12.l.inſtrumenti.39.47.l.ex his.40.46 l. contrarium.41.8.l.ſoli 47.59.l.dicit.50.3.l. igitur.54.46.l. & ad eorum.54.57.l. ſimul de his.62.54.l.redeundo.66.13 l.quæ ab.66.23 l. notitia.67.4.l. indigeat.68.18 l.modum.73.1.l.probabilibus.73.28.l.confari.76.37.l. Auerroes.78.1.l.ſufficit.78.35.l.didicimus.85.45.l.elocutio.88.45.l.de omni re.90.25.l.Dialectica.98.1.l. poſſint.102.28.l. Auerroes 107.6.l.artificioſos.113.34.l. riſibile.113.54.l.ſyllogiſmus.115.10. l.intelligimus.120.20 l.ſciemus.120.35.l.animali.123.7.l. multis in locis.124.54.l.poſtpoſita.125.14.l.habeamus.137.38.l.definito. 140.47.l.explicari.140.50.l.rationem.150.56.l.oporteret.152.32.l. aliter.153.11.l.unus.153.58.l.intelligimus.156.12.l.à notione 159. 39.l.conſyderata.161.39.l.unam 162.37.l. direxerit.163.42.l. nullam.165.1.l.poſſet.169.6.l.uel nouum medium.172.36.l.principiis. 173.53.l.expertum.177.18.l definitione.178.51.l.diuerſas.179.6. l.in definitione, quod.184.46.l.ſcientiam.187.1.l.hominis.187.3. l.heterogeneas.189.26.l in illa.189.34.l. deſyderium.192.27.l. tota, ac tota.196.66.l.aliud eſt.198.51.l.corporibus.200.54.l.ſumi 202.55.l.oporteret.206.31.l.natura.210.36.l.uidetur aduerſus hæc. 211.45.l.quia pars illa.212.30.l. noluimus.218.53.l.uter.222.9 l. modum.223.55.l.uidetur.230.22.l.reſolutio.235.20 l. ſyllogiſmus. 242.23.l. faciemus.248.35.l.eandem.248.41.l.cognito.260.35.l.ſufficit.260.57.l. quodcunque.261.13 l. ea uerba.262.29.l. dicimus. 271.32.in margine.l.habent.277.3.l. libro priorem.281.5.l.enunciationes.281.13.l.in iis libris.282.16.l.an in illa.291.58.l. ergo.295. 49.l. ſe de definitione.299.48.l.ignota.300.2.l. ſecundum propriã naturam nota quatenus.300.6.l. & in.312.52.l. è demonſtratione definitionem.319.30.l. Ariſt. igitur in.319.48. delegatus, uel.320. 56.l.ſe de.335.19.l.quare latius.344.11.l.ſignificari.368.2.l. Trigeſimiquinti.369.20.l.& non.377.46.l.eandem 383.18.in margine. l. in uerbis.387.1.l.& de.388.41.l. prædicati.389.12.l. ponitur, & ablato.396.1.l.per tertiam.396.2.l limati.397.47.l.riſibilis.401.1.l. quod eſt ex.403.36.l. natura.412.38.l.ſe de demonſtratione.412. 55.l.habent.416.29.l.eum.416.59.l.negationem.419.39.l. eadem 424.59.l.ſed non motor.431.21.l.τοῦ διά τι, alteram τοῦ ὅτι.431. 47.in margine.l. Auerroe.432.38.l. τοῦ ὅτι.434.52.l. Auerroe. 435.54.l.demonſtrato.426.31.l. Regreſſu.438.40.l. differrent.443. 39.in margine.l. conſequuntur.444.9.l. illi ſimiliter.444.31.l. demonſtrationem.447.24.l.cognitum.451.56.l.demonſtrationis.454. 43.l.omoi.456.10.l.eandem eſſe.462.26.in margine.l. quæ non eſt. 476.32.l.dicimus.480.42.l.effectum.481.2.l.afferre.493.11.l cognito.493.16.l.cognito ad A.497.49.l ſpirituali.501.50.l. hoc enim omnino ipſius conditioni.502.34 in margine.l.in qua 503.13.l.etiam ut 505 60.l.habendam.510.44 l.conſiſtit.510.56.l.tractationi.514.56.l. principia ubi non 520.12.l.conſtituit.523.6.l.naturalis.528.22.l non illis.530.49.l.quidem omnes.532.51.l.medium.534.26.l. ſermonẽ 546 38.l.non poſſe.546.42.l.ipſe.551.10.l.ſuperni.555.39.l uoluiſſe. 556.11.in margine.l aliquãdo ſecundo.559.13.l.natura 562.6.l.ferrea.568.34 l.demonſtrationis.569.41.in margine.l. quin.574.38.l. differentem.575.51 l.ſubtilcere.580.34.l.cauſalis.584.59 l.potiſſima 585.32.l.eam dum demonſtrationem.595.22.l. tribuitur.596.32.l. Ariſtotelis.597.48.l.ſenſu.598.32.l.angulum.599.41.l. unus rectus. 600.28.in marg.l. eo exemplo.602.57.l non poſſemus.604.10.l. illi 608.21.l.ſolus.610.2.l.eſt ſecundum.612.8.l. finalis.612.41.l.illud ut.615.21.l.fine.616.28.l.in demonſtrationis terminis.

IACO-

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE NATVRA LOGICAE Libri Duo.

LIBER PRIMVS.

Caput Primum Præfationem Libri continens.

IN COGNOSCENDA logicæ artis natura multo maior, quàm multi putent, difficultas ineſt; etſi enim definitio nominis neminem ferè latere ſolet, ſi quidem nomine logicę cũcti etiam parum eruditi diſciplinam quandam argumentatricem, ſeu artem quandam argumentandi ſignificari intelligunt; attamen definitio rei, quæ intimam eius diſciplinæ naturã, & conditionem declaret, ita obſcura eſt, vt eam plurimi literati uiri, & logicę, ac philoſophię profeſſores tum ſuperioribus, tum his quoqne noſtris temporibus ignorauerint. Huins autem difficnltatis ea (ut arbitror) cauſa fuit, quòd nemo quid ſir logica benè intelligere poteſt, qui & propinquum eius genus, & ſubiectum, & finem, unde differęntiæ ſumuntur, non cognoſcant; ſubiectum tamẽ logicæ nemo hactenus cognonit, niſi ſolus Auerroes; finẽ verò noſſe perfectè non poſſumus, dum ſubiectũ ignoramus; ſed & de genere logicæ, quod ante omnia cognoſcendnm eſt, magna eſt inter philoſophos altercatio, quũ alij logicam ſciẽtiam eſſe, alij artem, alij neqne ſcientiam, neque artem, ſed facultatẽ; alij nullum horum recipientes nil aliud eſſe, quàm inſtrumentum exiſtimauerinr. Hoc igitur dignum eſſe cenſuimns, de quo aliqna ſciberemus, & ſententiam noſtram, præſertim quum ea ab aliis plurimum diſtet, exponeremus, genus quidem logicę proximum in primis inueſtigando, deinde finem, & ſubiectum, ac demum in partes totam logicam diuidendo, & ſingularum ſcopos, ac ſedes conſiderando.

Caput Secundum de rerum, ac diſciplinarũ diuiſione.

NATVRAM logicę perueſtigaturi à rerum diuiſione exordiũ ſumamus oportet, ſi qnidem ab ea diſciplinarum quoq; diuerſitas, & ſingularum natura derinatur. Res omnes in duo genera diuiduntur ab Ariſtotele in tertio Capite ſexti libri de moribns ad Nicomachum, alias enim neceſſarias, ac ſempiternas eſſe dicit, alias contingentes, quæ eſſe, & non eſſe poſſunt; neceſſarias qnidem uocat tum eas omnes, quæ ipſæ per ſe ſemper ſunt, & nunquàm fiunr; tum eas, quæ fiunr qnidem, non tamen à uolnntate noſtra, ſed à natura per certas cauſas operante, hæ nanque etſi qnatenus ſunt ſingulares nõ ſemper ſunt, tamen quatenus ad vninerſitatem rediguntur, & ita à certis cauſis neceſſariò pendere conſyderantur, vt eas eſſe, uel non eſſe, fieri, ant non fieri non ſit in noſtra uoluntate conſtitutnm, eatenus neceſſariæ, ac ſempiternæ dici poſſunt, cuiuſmodi eſſe res omnes naturales manifeſtũ eſt. Reſtat nt alterum dinifionis membrum res illas contineat, quę ab hominis voluntate pendent, quoniam eas facere, vel non facere in arbitrio noſtro poſitum eſt, quo circa nullam habent neceſſitatem, ſed contingentes dicuntur, quæ tum eſſe, tum non eſſe noſtro arbitratu poſſunt. Quoniam igitur diſciplinam omnem, qnæ aliquid doceat, rem aliqnam tractare neceſſe eſt, dno oriuntur diſciplinarum genera, quorum unum ijs rebus verſatur, quæ à nobis fieri poſſunt; alterum in ijs, quæ non à nobis fiunr, ſed vel ſemper ſunt, vel certas alias cauſas extra noſtram uoluntatem poſitas conſequuntur; aliud equidem diſciplinæ genus non uideo, nam ſi quę alia præter has ſtatuatur, ea, quum nihil tractet, pro-

Rerum duo genera.

Res naturales quomodo ſint neceſſariæ.

Diſciplinarũ duo genera.

fectò nihil erit. Aliæ itaque diſciplinæ res neceſſarias tractant, quę à nobis fieri non poſſunt; alię verò eas quæ à nobis fiunt; duplex autem hæc tractatio duplicem finem, duplicemq; ſcopum habeat neceſſe eſt, aut enim rem aliquam mente tractamus ut eam cognoſcamus, aut vt eam efficiamus, ſeu efficere diſcamus; ſi quis alium aliquem ſcopum excogitare poteſt, illum in mediũ afferat, ego etenim nullum aliuin imaginari, aut mente fingere poſſum. Duo hi diuerſi fines ex ipſa rerum natura deducũtur, nam res illas, quas efficere non poſſumus, eas tantùm conſilio contemplamur, ut eas cognoſcamus, non ut efficiamus, fatui nanque hominis eſſet id facere uelle, quod ab ipſo fieri nulla ratione poteſt; eas verò, quas facere poſſumus, ideò conſyderamus, vt efficiamus; quòd ſi earum quoque cognitionem quętere uideamur, ſcopus tamen pręcipuus non eſt cognitio, ſed operatio, nam ea mente quærimus cognoſcere, ut per cognitionem efficere aliquid ualeamus, quod ſine cognitione aut non efficeremus, aut difficiliùs, vel deteriùs efficeremus; propterea de morali diſciplina loquens rectè dicebat Ariſtoteles in Tertio capite primi libri de moribus finem ipſius non cognitionem eſſe, ſed actionem. Hæc quum ita ſe habeant, diſciplinæ illæ, quæ in rebus neceſſarijs verſantur eo tantùm ſcopo, vt eas cognoſcant, meritò ſciẽtiæ contemplatiuę appellatę ſunt, ſolam enim ſcientiam per contemplationem quærunt, non operationem, earumq́ue diuiſio è rerum omniũ, quæ in uniuerſo ſunt, & earum multiplici conſyderatione deſumitur, cuius quidem rei declaratio omittenda eſt ut à propoſito aliena; ſatis eſt in pręſentia ſi dicamus tres eſſe ad ſummũ ſcientias contemplatiuas, diuinam, quæ metaphyſica dicitur, mathematicam, & naturalem; diuina quidem res à materia penitus abiunctas conſyderat; naturalis autem res materiales quatenus materiales ſunt; mathematica uerò eas, quæ materiales quidem ſunt, propterea quòd ſine materia non exiſterent, tamen quia earum eſſentia à ſenſili materia non pendet, ab ea per mentalem conſyderationem ſeparantur. ſi aliud genus rerum, quæ à noſtra uoluntate non pendeant, pręter hæc tria non datur, ſequitur neque ſcientiam aliam dari præter eas tres, quas modò nominauimus. Reliquę omnes diſciplinæ in rebus illis uerſantes, quę quòd ab humana voluntate ęquè fieri, ac non fieri poſſunt, contingentes ab Ariſtotele uocantur, ſi propriè loqui velimus, ſcientiæ appellãdæ non ſunt, tum quòd cognitionem pro fine non habent, quemadmodum diximus; tum etiam quòd ea cognitio, quum rerũ neceſſariarum non ſit, ſcientia nominari non debet; ſcientia nanque eſt firma, ac certa cognitio rerum ſimpliciter neceſſariarum, & ſempiternarum, ut in memorato loco ſexti libri de moribus aſſerit Ariſtoteles, ubi eam definit eſſe habitum demonſtratiuum; in primo autem poſteriorum Analyticorum dicit ſcientiam eſſe rei cognitionẽ per ſuam cauſam, cum animi certitudine quòd aliter res illa eſſe non poſſit propter illam cauſam. docet autem eo in loco Ariſtoteles duplicem in ſcientia requiri neceſſitatem, unam in ipſa re ſcita, quę ſimpliciter neceſſaria ſit, & aliter eſſe nõ poſſit; alteram in animo ſcientis, qui omnino certus eſſe debet rem illam aliter eſſe non poſſe; harum duarum conditionum altera vtrauis ſublata non habemus ſcientiam, ut ſi rerum contingentium noſtra cognitio ſit, uel neceſſariarum quidem, ſed cum animi incertitudine, & hęſitatione. Rerum autem contingentium, & à noſtra uoluntate pendentium duo ſunt genera, ut Ariſtoteles docet in Quarto capite ſexti libri de moribus, vnde duę quoque diſciplinarum in his uerſantium claſſes oriuntur; eorum enim, quę à nobis fiunt, alia agi, alia effici propriè dicuntur, actio quidem eorum eſt, quę ad uirtutem, & uitium pertinent, quorum intellectualis habitus prudentia dicitur, atque in his tota moralis diſciplina uerſatur; effectio verò eorum, quę ad materialia opera pertinent, quorum habitus intellectualis dicitur ars; propterea prudentiam, & artem definiens Ariſtoteles dicit prudentiam eſſe habitum recta cum ratione actiuum; artem uerò habitum cum recta ratione effectiuum, inter actionem, & effectionem illud diſcrimen eſt, quod inter finem, & ea, quę ſunt ante finem, ſeu modo quodam quod inter dominum, & ſeruum; artes enim omnes aliquam materiam tractantes, & elaborantes ad ciuilem fœlicitatem tanquàm eius miniſtrę diriguntur, ſi quidem ab illis omnibus uitę ciuili commoda ſuppeditantur, proinde nihil propter ſe efficiũt, ſed propter fœlicitatem; actio uerò non ad fœlicitatem dirigitur, ſed fœlicitas ipſa eſt apud Ariſtotelem, qui fœlicitatem uult eſſe non uirtutem ipſam, ſed actionem ex habitu uirtutis proficiſcentem; huiuſmodi igitur actio domina eſt, & finis omnium effectionum, effectiones autem omnes propter actionem tanquàm propter finẽ, & ipſius ſeruę, ac miniſtrę ſunt. Sed horum omnium diligens declaratio ad alios pertinet, nobis ſatis ſit ſi intellectualium habitum numerum, & differentiam pro pręſenti occaſione cognoſcamus; tres quidem intellectuales habitus ex ijs, quę dicta ſunt, colligimus, ſcientiam, prudentiam, & artem; ſed alios duos adiicit Ariſtoteles in ſexto libro de moribus intellectum, & ſapientiam, intellectus quidem dicitur principiorum cognitio, ex qua ſcientiam concluſionum adipiſcimur, quare maiorem habet certitudinem, & neceſſitatem, quàm ſcientia, ut probat Ariſtoteles in Secundo capite primi libri poſteriorum Analyticorum, & in ultimo capite ſecundi libri. Sapientia uerò eſt habitus pręſtantiſſimus ſcientiam cum intellectu coniungens, & ueluti ſcientia caput habens, ut in illo ſexto libro de moribus docet Ariſtoteles. Quum igitur

quin-

Diſciplinæ cõtemplatiuę.

Diſciplinæ operatrices.

Sciẽtia quid ſit.

In ſciẽtia duplex eſt neceſſitas.

Actionis, & effectionis diſcrimẽ, unde infra ca. 2

Quinq; habitus intellectuales.

quinque ſint habitus intellectuales, manifeſtum eſt tres ita eſſe rerum ſimpliciter neceſſariarum, & æternarum, vt extra eas nullnm locum habeant, nempe ſcientiam, intellectum, & ſapientiam; duos verò contingentium, quæ in noſtræ voluntatis arbitrio ſunt conſtitutæ, prudentiam, & artem: præter hos nullum alium intellectualem habitum poſuit Ariſtoteles; de quibus hæc pauca dicere neceſſariũ eſſe iudicauimns, quia non benè poſſumus intelligere qnalis habitus logica ſit, niſi aliquam ipſorum habituum notitiam habeamus. Quoniam autem de duobus potiſſimnm habitibus dicturi ſumus, ſcientia, & arte, in quibns ferè tota difficultas poſita eſt, non eſt iguorandum id, quod ab Ariſtotele dicitur de ſciẽtia, & de arte in vltimo capite ſecundi libri poſteriorum, dicit enim ſciẽtiam de ente eſſe, artem verò de generatione, ſignificare volẽs id, qnod nos paulò ſuperiùs diximus, ſcientiam in ijs rebus verſari, quæ iam ſunt, artem verò reſpicere eorum effectionem, & generationem, quæ nondum ſunt, & fieri à nobis poſſunt; philoſophus enim contemplatiuus nihil efficere vnlt, ſed ea, quæ iam ſunt, cognoſcere; artifex autem efficere vnlt aliquid, quod nõ eſt; propterea etiam in qnarto capite ſexti libri de moribus inquit Ariſtoteles artem omnem in generatione verſari, nõ quidem generationem intelligens naturalem, ſed eam, quæ à nobis fit per habitum artis, vt generationem lecti, nauis, domus, & ſimilium; hæc enim, & alia eiuſmodi, quæ nondum ſunt, docet ars cum recta ratione generare, & efficere.

Caput tertium, in quo oſtenditur logicam non eſſe ſcientiam.

LOGICAM habitum eſſe intellectualẽ dubitare minimè debemns, numero igitur talium habituũ cognitio nidendum eſt ſub quonam ex illis hæc diſciplina conſtituenda ſit. Primùm quidem an ſit ſcientia maximè dubium eſt, quanquàm enim tota ferè Peripateticorum ſchola id conſtantiſſimè neganit, tamen non defuere tum antiquis, tum poſterioribus tẽporibus qui logicam eſſe ſcientiam, etiam ſecũdum Ariſtotelis placita, aſſerere anſi fuerint. Nos verò quum logicam non eſſe ſcientiam arbitremur, illud in primis demonſtrare conabimur, non equidem argumentorum multitudine, ſed ratione ex ipſius rei natura deducta, ſi quidem docendi, ac iuuandi, non diſputãdi gratia hanc prouinciam ſuſcepimus; mox cognita veritate quædam præcipua aliorum argnmenta logicam ſcientiam eſſe aſſerẽtium adducemus, atq; ſoluemus. Quum cuiuſq; diſciplinæ natura ab ijs rebns pendeat, qnæ in ea conſyderantur, ſi res in logica tractatas benè perpendamus, eam non poſſe ſcientiam dici apertiſſimè conſpiciemus. Eſt omnium com-

Primæ, & ſecũ-

A mnuis ſententia quòd ſolæ ſecundę (ut uocant) notiones, ſeu ſecundò intellecta à logico tractentur, quum primas conſyderare philoſophi potiùs, quàm logici munns eſſe uideatur; ſunt autem primæ notioues nomina ſtatim res ſignificantia per medios auimi conceptus, ut animal, & homo, ſeu conceptus ipſi, quorum hæc nomina ſigna ſunt; ſecundæ uerò ſunt alia nomina his nominibus impoſita, ut genus, ſpecies, nomẽ, uerbum, propoſitio, ſyllogiſmus, & alia eiuſmodi, ſiue conceptus ipſi, qui per hæc nomina ſignificantur. Nominibns quidem primæ notionis ſtatim res ipſa ſignificata extra animum reſpondet, quocirca hæc opus noſtrum eſſe non dicuntur; nemo enim cœlum, elementa, animalia, & ſtirpes opus humanum eſſe diceret; qnia licèt omnia nomina ab hominibus innenta, & rebns impoſita ſuo arbitratu fuerint, tamen dum illud, quod per tale nomen ſignificatur, reſpicimus, id à nobis fieri non dicitur, nt animal ab homine factum non dicimus, etſi homines huius uocis inuentores fuerunt. At ſecundas notiones nemo negaret opera noſtra, & animi noſtri figmẽta eſſe homo quidem, & equus ſunt etiam nobis non cogitantibus, ſed genus, & propoſitio, & ſyllogiſmus ubinam ſunt, niſi quando à nobis fiunt? nobis nil horum cogitantibns nullnm horum eſt. Huins autem differentiæ ea eſt ratio, quòd nomina primæ notionis res ſignificant prout ſunt, ideo illud, quod per illa ſignificatur, etiam nobis non cogitanribus eſſe dicitur, quemadmodum ſine ulla noſtra cogitatione animal, & ſtirpem, & elementa exiſtere uidemus; at nomina ſecnndæ notionis res ſignificanr prout à nobis meute concipiuntur, non prout extra mentem ſunt, propterea conceptus potius conceptunm, quàm conceptus rerum ſignificant, unde ſecundi conceptus, & ſecnndæ notiones appellatæ ſunt; opera igitur, atque figmenta animi noſtri iure nuncupantur; quæ quidem omnia exemplis fient manifeſtiora; dum conſyderamus Socratem, & Platonem, & Calliam in hoc ſimiles eſſe, quòd homines ſunt, conceptum hominis communem mente formamus, qui dicitur conceptus rei, proinde primus conceptns, & prima notio; poſtea uerò dum conceptum hunc cogitamns eſſe commune quiddam, quod de multis ſolo numero, non natura diſcrepantibus prædicatur, ideoque conceptum hominis, & omnem alium eiuſmodi uocamns ſpeciem, tunc ſecundam notionem effingimus, ſecundum enim nomen primo nomini imponimus, & in conceptu rei alterum ſecundum conceptum formamus. Eadem ratione dum hominem, bouem, & equum natura quidem differentes, ſed in eo tamen conuenientes eſſe conſyderamus quòd animalia ſunt, communem animalis conceptum facimns, qui ſtatim res ſignificat, & primus conceptus dicitur; deinde quum eum conceptum contemplamur, & dicimus prædicari de pluri-

dæ notiones qd ſint.

bus differentibus ſpecie in eo quod quid eſt, & omne tale appellamus genus, ſecundum conceptũ in primo formamus, & ſecundam notionem in prima, nempe in conceptu rei. Propterea magnopere animaduertendum eſt, vt rectè intelligamus id, quod ab omnibus dici ſolet, logicum tres illas noſtri intellectus operationes conſyderare, ſimplicium apprehenſionem, compoſitionem, ac diuiſionem, & ratiocinationem; ſi enim ſimpliciter intelligamus logicum bas mentis noſtræ operationes conſyderare, decipimur, qnia ea tractatio à facultate logica alieniſſima eſt, quum ad ſolos libros de Anima pertineat, vbi de bumanæ mentis natura, ac de eius operationibus ſermo fit; ſed intelligendum eſt conſyderari à logico tres gradus ſecundarum notionum, qui ex illa triplici mentis noſtræ operatione ab ipſa mente noſtra generantur, & producuntur; nam, vt modò dicebamus, hæ ſecundę notiones non ſignificant res prout ſunt, ſed prout à nobis mente concipiuntur; triplex autem eſt noſtra conceptio, aut enim ſimpliciter rem apprehendimus, ex qua apprehenſione oritur formatio harum notionum, genus, ſpecies, nomen, verbum, & aliarum ſimilium; aut huiuſce rei conceptum cum illius conceptu conferimus coniungendo, vel ſeparando, qnam operationem vocamus enunciationem, quæ in affirmationem, & negationem diuiditur, quare enunciatio eſt ſecunda notio, quæ ex ſecunda operatione intellectus ortum habet; aut tandem ab hoc ad illud diſcurrimus, & vnum ex alio colligimus, quam operationem vocamus ratiocinationem, tanquàm ſecundam hanc notionem in tertia intellectus operatione generantes. His declaratis argumentemur hũc in modum, tota tractatio logica eſt de ſecundis notionibus, hæ autem opus noſtrum ſunt, & arbitratu noſtro eſſe, ac non eſſe poſſunt; non ſunt igitur res neceſſariæ, ſed contingentes, itaque ſub ſcientiam non cadunt, quum ſcientia ſit rerum tantummodo neceſſarium, vt dictum eſt. Quod verò Latini dicunt, logicam eſſe ſcientiam, quia eſt ſcientia rationalis, ridiculum eſt, quum hoc ipſo argumentо demonſtretur eam ſcientiam non eſſe; quemadmodum qui ex eo quòd aliquis eſt homo mortuus, colligere vellet eum eſſe hominem, is efficaci ratione illum non eſſe hominem oſtẽderet; vt enim in illo adiecto, mortuus, contrarietas ineſt, quæ totam hominis naturam interimit, facitque ſolum hominis nomen æquiuocum remanere; ita etiam de hoc adiecto, rationalis, dicendum eſt, quandoquidem ea, quæ iſti vocant entia rationis, ſub ſcientiam non cadunt, quum non ſint neceſſaria; quamobrem dicere ſcientiam rationalem, perinde eſt ac dicere ſcientiam moralem, ſcientiam medicam, ſcientiam ædificatoriã, & quiſquis oſtendere niteretur aliquam hoc pacto eſſe ſcientiam, is re uera nõ eſſe ſcientiam argumento efficaciſſimo demonſtraret. Idcirco in hoc nullum eſt diſcrimen inter res logicas, & res arte factas, nam ſi res arte factas Ariſtoteles contingentes vocat, quoniam à nobis fiũt, cur res logicas eſſe contingentes inficiemur, quę ſimiliter à nobis fiunt libero mentis arbitrio operantibus? licèt enim non ſint materiales, nec per corporea inſtrumenta genitæ, vt res artefactæ, ſed ſola mentis cogitatione fabricatæ, nõ tamen propterea neceſſariæ dici poſſunt, quandoquidẽ eſſe neceſſarium, vel contingens non in eo conſiſtit quòd materiale ſit, vel non materiale; ſed in eo, quòd à nobis liberè operantibus produci poſſit, vel non poſſit; quemadmodum declarauimus. Vnde patet logicam ſimiliorem eſſe artibus, quàm ſcientijs in rerum conſyderatarum conditione: ſcientiæ nanque in rebus ſimpliciter neceſſarijs verſantur; logica uerò, & artes omnes in rebus contingentibus, quæ à nobis producuntur: propterea etiam ratione ſcopi, & finis logica artibus ſimilis eſt, ſcientijs verò diſſimilis, nam ſcientiarum finis eſt ſola rerum conſyderatarum cognitio; artium verò nõ cognitio, ſed effectio, ſi quam enim cognitionem habent, eam ad effectionem dirigunt; ſatua enim, & puerilis opinio eſſet, ſi quis crederet eorum, quæ à nobis fieri poſſunt, cognitionem à nobis vnquam ita quæri, vt in ea ſola uelimus cõquieſcere; ſic enim infinitus penè exoriretur inaniũ diſciplinarum numerus, quum nos plurima efficere poſſimus, quæ tum ipſa per ſe nihil dignitatis habent, tum ad nihil aliud utilia ſunt; talium igitur cognitio à nobis non propter ſe quæritur; ſed vt modum faciendi, ſeu rectè faciendi cognoſcentes, meliùs ea faciamus. Quum igitur logicus in ijs verſetur, quæ fieri à nobis poſſunt, non poteſt ipſius ſcopus, ac finis eſſe eorum cognitionem tradere, ſed modum generationis docere, vt ea facere, & factis uti tanquàm inſtrumentis poſſimus. Huiuſmodi autem eſſe artes omnes manifeſtũ eſt, docent enim quomodo multa inſtrumenta à nobis fiant, quibus factis poſtea vtamur ad humanę vitæ commoditatem. Quòd igitur logica non ſit ſcientia, & quam ob cauſam, manifeſtum eſt.

Qũo logicus conſyderet tres operatiões intellectus.

Argumẽtum quòd logica nõ ſit ſcientia.

Logica ſimilior eſt artibus, quã ſciẽtiæ.

Caput quartum, in quo eadem ſententia teſtimonio Ariſtotelis confirmatur.

HAEC, quæ argumento ex ipſa rei natura deducto confiteri, & aſſeuerare compellimur, teſtimonio quoq; Ariſtotelis apertiſſimo comprobari poſſunt; Ariſtoteles nanque in primo libro priorum Analyticorum in principio ſecundæ, ac tertiæ ſectionis aſſerit ſe generationem ſyllogiſmorum docere, nempe quomodo efficiendi ſint, & quomodo facilè à nobis fieri poſſint, vt nos ad eos efficiẽdos apti reddamur; at quis non videat talem eſſe artem omnem docentem? Si quis enim artem ędificatoriã ſcriberet, nil aliud doceret, quàm quomodo ſit benè, ac facilè ædificanda domus, & aliæ

Argumẽtum ex 1. lib. Priorũ.

argumentum ex primo li. Top. cap. 9.

aliæ artes ſimiliter. Alius eſt apud Ariſtotelem locus pro huius ſententiæ confirmatione ualidiſſimus in capite nono primi libri Topicorum, vbi definitionem problematis Dialectici ex diuerſis materiebus deſumptam tradens Ariſtoteles tria problematum genera enumerat, actiuum, contemplatiuum, & logicum; actiuum problema eſt vtrum voluptas ſit bonum; contemplatiuum an mundus ſit æternus; logicum an detur quarta ſyllogiſmorum figura, an medium demonſtrationis ſit definitio ſubiecti, an affectionis, & alia eiuſmodi. Dantur quidem etiam in artibus propria problemata, nempe quæſtiones de rebus dubijs, quæ ad diſcutiendum proponuntur; attamen nullam horum mentionem ibi Ariſtoteles facit, quoniam ea ſola problematũ genera commemorare vult, quæ ſub philoſophorum conſyderationem cadere poſſunt; ſolent autem philoſophi tum de agendis rebus diſſerere, ac ſcribere, quæ dicitur pars philoſophiæ actiua; tum de rebus ad philoſophiam contemplatiuam attinentibus; tum etiam de rebus logicis: logica enim eſt opus, & inuentum philoſophorum; de illis autem rebus, quæ ad effectrices artes pertinent, philoſophi non diſſerunt quatenus philoſophi ſunt. Hæc igitur tria problematum genera Ariſtoteles accipere uolẽs, eorum propriis nominibus non vtitur, ſed ea per proprias conditiones circunſcribit, nimirum per ſcopos diuerſos illarum trium diſciplinarum; dicit enim alia problemata per ſe reſpicere electionẽ, & ſugam, quæ quidem ſunt problemata ad actionem pertinentia, eorum enim ſcopus non eſt cognitio, ſed electio, vel fuga, ideſt agere, vel non agere; alia dicit per ſe tendere ad veritatem, & ſcientiam, ſignificans problemata ſpeculatiua, quorum nullus alius eſt ſcopus, quàm ſcientia ueritatis; alia demùm dicit vtrique parti philoſophiæ auxiliari, quæ ſunt problemata logica, hæc etenim ſunt inſtrumenta, quibus vtitur tum actiua, tum contemplatiua philoſophia; itaque ſententia Ariſtotelis eſt, quòd rerum logicarum non ſit ſcientia, quum per hãc conditionem ſeparet problemata ſpeculatiua ab actiuis, & logicis, quòd ſola ſpeculatiua ſcopum habent ſcientiam.

Solutio

Quòd ſi aduerſarius aliquis dicat euenire poſſe vt eadem res tũ ad alia cõferat, tum etiam ipſa per ſe expetibilis ſit, vt ſanitatem & propter ſe ipſam expetimus, & vt conferentem ad obeundas operationes vitæ; quocirca idem uidetur de logica dici poſſe, tum ipſam per ſe cognitu dignam eſſe, quia cognitionem tradit rerum logicarum, tum etiam eſſe inſtrumentum utile ad vtranque philoſophiæ partem; quum igitur hæc duo inter ſe non pugnẽt, Ariſtoteles dicens logicam inſtrumentum eſſe philoſophiæ, non propterea negat ipſam per ſe ſcientiam eſſe, & cognitu dignam.

Solutionis impugnatio.

Hanc reſponſionem & verba Ariſtotelis, quæ modo expoſuimus, non admittunt, & multo minus alia ſequentia, quæ ſunt

A hæc; Quædam enim problematũ vtile eſt ſcire tantùm ad eligendum, vel fugiendum, vt an voluptas ſit eligenda, nec ne; quædam autem ad ſciendum tantùm, ut an mundus ſit æternus, nec ne; quædam uerò ipſa quidem per ſe ad neutrum horum, adminiculantia autem ſunt ad aliqua talium; Pleraque enim ipſa quidem per ſe non volumus cognoſcere, ſed aliorum gratia, ut per illa aliud quippiam cognoſcamus; certè nõ poterat Ariſtoteles clariùs hanc ueritatem pronunciare, & aduerſariorum errorem refutare; res enim logicas dicit non eſſe per ſe dignas cognitu, ſed propter alia, quia ad eorum, quæ digna cognitu ſunt, cognitionem adipiſcendam conducunt; quam ſententiam optimè declarat Alex. in ſua præfatione in primum librum Topicorum, qui non ignorauit opinionem fuiſſe Ariſt. quòd logica non ſit ſcientia, quia nullius rei ſcientiam tradit.

B

Caput quintum quomodo Logica ſit ſcientia, & quomodo non ſit.

Logica duplex, una a rebus abiuncta, altera rebus applicata.

EX eodem Ariſtotelis loco deſumitur optimam eſſe Græcorum ſententiam, deterrimam uerò Latinorum, quum enim utrique duplicem eſſe logicam fateãtur, unam, quam Latini docentem, Græci ſeiunctam à rebus uocant; alteram, quam Latini vtentem, ſeu in uſu poſitam, Græci rebus, ſeu philoſophiæ applicatam appellant; Græci quidem logicam docentem negant ſcientiam, vel philoſophiæ partem eſſe, ſed eam dicunt inſtrumentum tantum modò eſſe philoſophiæ; applicatam uerò ſcientiam, & philoſophiæ partem eſſe fatentur; contra Latini docentem dicunt eſſe ſcientiam, applicatam verò non ſcientiã, ſed inſtrumentum; qua ſententia nihil falſius eſt, vt tum ratio à nobis declarata, tum uerba Ariſtotelis memorata demon-

Latinorum ſententiæ confutatio.

C ſtrant; certum eſt enim logicam eſſe ſcientiam eatenus ſolùm, quatenus ſcientiam parit, quatenus autem ſcientiam non parit, eatenus non eſſe ſcientiam; Ariſtoteles autem eo in loco partim aſſerit logicam parere ſcientiam, partim negat; negat quidem per ſe, aſſerit autem propter alias res, quæ per logicam ſciuntur; quaſi dicat parere ſcientiam remotè, nõ proximè; In libris enim logicis, quæ eſt logica docens, nihil per ſe dignũ cognitu tractatur, quare logica docens nullam ſcientiam parit per ſe, & proximè; parit tamen remotè, quia poteſt philoſophiæ, & rebus cognitu dignis applicari, & earum ſcientiam parere.

Logica docens non eſt ſciẽtia, applicata uerò eſt ſciẽtia.

Quis ergo ita cæcus eſt, vt non videat Ariſtotelẽ ibi manifeſtè dicere logicam per ſe ſumptam, & à rebus adhuc ſeiunctam, quæ dicitur docens, ſcientiam non eſſe; applicatam verò ſcientiis, & in vſu poſitam, verè eſſe ſcientiam? Si quidem applicata ſcientiam parit, ſeiuncta verò nullius rei tradit ſcientiam. Verùm ignorare non debemus, quomodo intelligendum ſit logicam appli-

Quomodo logica applicata ſit ſciẽtia.

catam philoſophiæ partem philoſophię,& ſcientiam eſſe; etenim non ita eſt ſcientia, vt præter alias ſcientias quædam ſcientia ſtatuatur,quæ dicatur logica,ſi quidem præter illas tres contemplatiuas ſcientias alia ſcientia non datur;ſed ſciētia dicitur quatenus fit ſcientia illa,cui applicatur; quid enim aliud eſt naturalis philoſophia, quàm logica rebus naturalibus applicata? Tota certè naturalis philoſophia eſt congeries multarum propoſitionū,inductionum,& ſyllogiſmorum in rebus naturalibus formatorū;ita de Geometria,de Arithmetica,& de aliis ſcientiis dicimus; propterea logica applicata nomen logicæ non ſeruat,ſed ſcientia efficitur,& nomen ſumit à rebus illis,quibus applicatur,& uocatur ſcientia Naturalis, uel Arithmetica,uel alia aliqua.

Videtur autem philoſophantibus illud eueniſſe, quod multis longum iter facturis contingere ſolet; priuſquàm enim iter ingrediantur,futuram viam meditantur, conſyderantes per quæ media ad propoſitum ſibi locum meliùs, & cōmodiùs peruenire queant; mox uia inuenta,& cognitis medijs iter aggrediuntur, & præcedentē illam meditationem exequuntur, & in vſu ponunt: ſimili ratione philoſophus uolens ad rerum ſcientiam peruenire uiam priùs meditatur, quæ eò ducere poſſit,qua inuenta per eam ad rerum contemplationem progreditur, & meditationem illam præcedentem in uſu ponere dicitur. Meditatio quidem uiæ logica eſt, quæ dicitur docens; executio verò, & uſus eſt ipſamet philoſophia; quemadmodum qui futurum iter meditatur, nullum adhuc iter facit, & ita philoſophus dum logicę cognitionem tradit, nullam adhuc ſcientiam alicuius rei parit, ſed præcepta tantùm,& modum docet,quo ſcientia eſt adipiſcenda; ſcire autem, ſeu ſcientiam tradere tunc incipit, quando incipit uti, & ex habitu logicæ in rebus philoſophari: ſic & viator ille tunc incipit iter facere, quando factam meditationem incipit exequi,& ea uti. Ex his autem,quæ modò diximus, colligere poſſumus logicam ſimpliciter dictam non eſſe ſcientiam; quanuis enim in vſu poſita ſcientia eſſe dicatur, ea tamen non uocatur ampliùs logica, ſed philoſophia naturalis, vel mathematica; logica verò propriè dicitur ea, quę docet, & pręcepta tradit, & futuram viam meditatur, hæc autem non eſt ſcientia.

Caput ſextum de argumentis Scoti, & eorum ſolutione.

VERITATE cognita, conueniens eſt ut aliorum argumenta,quæ huic ſententię obſtare uidentur, ſoluamus, quod difficile non erit. Duo argumenta à Scoto afferū-

Primū argumētū Scoti.

tur in prima quęſtione Vniuerſalium,altero probat logicam docentem eſſe ſcientiam, quod tale eſt; logicus eſt ſciens, ergo logica eſt ſcien-

D tia; aſſumptum ſic probat logicus demonſtrat, ergo eſt ſciens; hoc quoq; aſſumptum probat,logica habet ea omnia, quæ ad demonſtrationem faciendam requiruntur, habet enim proprium ſubiectum,nempe ſyllogiſmum,habet proprias eius affectiones,quæ de ipſo demonſtrantur,habet principia,per quę demonſtrantur, nam per definitionem ſyllogiſmi multa ipſi ineſſe oſtenduntur; logico itaque nihil deeſt,quo minus in rebus logicis demonſtrationes poſſit extruere.

Secundum argumentū Scoti.

Altero argumento probat logicam in uſu poſitā non eſſe ſcientiam, logica applicata philoſophiæ procedit per media communia,at ſcientia ex proprijs fit,non ex communibus,igitur logica illa non eſt ſcientia; minorem probat authoritate Ariſtotelis,qui multis in locis philoſophię naturalis quando vtitur rationibus probabilibus,& communibus, quæ ſcientiam non pariūt, eas uocat logicas, & à rationibus demonſtrati-
E uis quaſi ex aduerſo diſtinguit, quia ex communibus fiunt, demonſtratiuæ autem ex proprijs.

Solutio primi.

Hęc ſunt argumenta Scoti, quorum vanitatem oſtendere facile eſt; prius quidem argumentū, ſi ualidum eſſet, non magis in logica, quàm in artibus omnibus effectricibus locum haberet; ſi nanque artem aliquam docentem ſtatuamus, ut medicam,vel ædificatoria, illa quoque ſubiectū proprium habebit, de quo multa demonſtrabit per propria illius artis principia;omnis enim doctrina fit ex præcognitis, & per diſcurſum à noto ad ignotum; Quid igitur? Ars ædificatoria docens erit ſcientia ſpeculatiua? Ad argumentum igitur Scoti negandum eſt antecedens,logicus enim neque eſt ſciens,neque demonſtrat,neque habet ea omnia, quæ ad ueram demonſtrationem ueræ ſcientiæ effectricem requiruntur; non habet enim ſubiectum tale,quale ad ſcientiam contemplatiuam requiritur; ſcientia qui-
F dem ſubiectum poſtulat æternum, non contingens, quod arbitrio noſtro eſſe, ac non eſſe poſſit; at ſyllogiſmus eſt opus, & figmentum noſtrum, quare idoneum ſcientię ſubiectum non eſt,imo nec dignus eſſet, in quo cognoſcendo laboraremus in logica, niſi ad rerum ſcientiam in philoſophia adipiſcendam utile nobis inſtrumentum eſſet. Præterea minimè uerū eſt quod ſyllogiſmus logico proponatur ut ſubiectum cognoſcendum,ſed potius ut generandus, & efficiendus proponitur, quemadmodum antea demonſtrauimus; querimus enim generationem cognoſcere ſyllogiſmi, vt generare ipſum aptiſimus,& genito utamur, non vt cognoſcamus ſolùm; quod autem de ſyllogiſmo dicimus, illud idem de demonſtratione, ac de alijs rebus logicis dicendum eſt. Quòd ſi obijciat Scotus, nonne logicus multas colligit neceſſarias concluſiones ex principijs neceſſarijs? in rebus igitur neceſſarijs,non in contingentibus verſatur; obiectio hæc nō minus in artibus affectricibus, quàm in logica locum habet, quælibet enim ars

docens,

In operatricib⁹ nõ eſt neceſſitas ſimpliciter ſed ſolũ ex ſuppoſitione.

docens, ut ędificatoria, & medica, ſumit propoſitiones quaſdam neceſſarias, ex quibus neceſſarias concluſiones colligit; ſed ſi benè conſydere mus, non eſt ibi neceſſitas ſimpliciter dicta, ſed ſolùm ex conſtitutione finis, aliquo enim fine conſtituto cętera omnia ex eo colliguntur, ut ſi extruenda ſit domus utilis ad habitãdum, & ad nos tuendos à frigore, & æſtu, neceſſe eſt eam ex tali, uel tali materia conſtrui: ita in logica dicimus, ſi ſit colligẽda uniuerſalis affirmatiua, neceſſe eſt in primo modo primæ figuræ ſyllogiſmum fieri; ſi per ſyllogiſmum tradenda ſit perfecta concluſionis ſcientia, neceſſe eſt ipſum fieri ex propoſitionibus neceſſarijs, & primis, & cauſis concluſionis; tota igitur hęc neceſſitas eſt ex finis conſtitutione, ſe (ut dicitur) ſuppoſitione. quia ſimpliciter loquendo nulla nos neceſſitas cogit ut ſyllogiſmum formemus, uel ut alicuius rei ſcientiam per demõſtrationem adipiſcamur; attamen dum conſtituimus indagandam eſſe B ſcientiam, ex hac conſtitutione ſequitur neceſſarium eſſe tales propoſitiones aſſumere, ſimpliciter tamen non eſt neceſſarium, quia neque ſcientiam indagare eſt nobis ſimpliciter neceſſarium; quemadmodum non eſt nobis ſimpliciter neceſſarium ædificare, ſed dum conſtituimus conſtruendam eſſe domum, ſequitur neceſſarium eſſe talem materiam pro ędificatione accipere.

Solutio ſecũdi.

Alterum argumentum, quo probar Scotus logicam applicatam rebus ſcientiam non eſſe, ita nanum eſt, ut profectò mirari non deſinam quomodo uir eruditus aut ita ſit deceptus, aut decipere alios fallaciſſima ratione per uocis ambiguitatem noluerit; nam Ariſtoteles quando in philoſophia rationibus leuibus, & communibus utens eas uocat logicas, probabilia argumẽta intelligit, quæ contra rationes Analyticas, & ex propriis ſcientiæ principiis ductas diſtinguere ſolet, logicam enim ſumit non pro tota logica diſciplina, ſed pro ſola facultate To- C pica, quam cur logicam uocet, quum hoc ſit totius artis logicæ commune nomen, ratio cognoſcenda eſt, quam à nemine uidi unquàm fuiſſe declaratam.

Cur rationes Topicę uocentur logicæ.

Duæ ſunt partes logicæ inter cæteras, quemadmodum poſtea declarabimus, Demonſtratiua, quę libris poſterioribus Analyticis, & Dialectica, quæ libris Topicis traditur; inter has illud eſt diſcrimen, quòd demõſtratiua dum præcepta, ac regulas docet, non eſt ſcientia, ſed inſtrumentum ſcientiarum; ut uerò applicatur rebus, eſt uerè ſcientia, non quidem ſcientia, quę dicatur logica, ſed fit ſcientia naturalis, nel Geometrica, uel alia, quoniam ſcientia naturalis nihil aliud eſt, quàm ea pars logicæ, quæ demonſtratiua dicitur, ad contemplationem rerum naturalium, & ad earum ſcientiam ex earum propriis principiis comparandam applicata; qnod ſi uerum eſt, ut certè eſt neriſſimum, non nideo, ſi argumentum Scoti contra ipſum conuertamus, quid poſſit ad illud reſpondere Scotus, di- A cit enim logicam applicatam philoſophiæ non eſſe ſcientiam, quoniam ſcientiam non parit, quum per communia procedat, nõ per propria; at ſumamus logicam illam, quæ poſterioribus Analyticis traditur, hanc ſi in uſu in rebus naturalibus ponamus, nõne per eam res naturales ex propriis principiis cognoſcemus? ergo earum ſcientiam hæc logica pariet, cognitionem enim rei tradere per propria eius principia eſt ſcientiam eius parere, erit igitur ſcientia, quia ſcientiam pariet.

Ars demonſtratiua ſciẽtiis applicata ſcientia eſt.

Ars Topica nec ut docens, nec ut ſciẽtiis applicata ſcientia eſt.

Facultas autem Topica non modò ut docens non eſt ſcientia, ſed neque ut in uſu poſita, quia dum alicui ſcientiæ applicatur, non ſumit propria eius ſcientiæ media, ſed communia, quę ſcientiam non pariunt; ex quo diſcrimine etiam in appellatione diſcrimen oritur, ars enim demonſtrandi dum alicui ſcientię applicatur, ex intimis, & proprijs illius ſcientiæ principiis ad eorum, quæ ignorantur, demonſtratio- B nem progreditur, & rebus illis, ſeu illi ſcientiæ ita immiſcetur, & inſeritur, ut in eius naturã trãſeat, & nomine logicæ relicto nomẽ certæ alicuius ſcientiæ accipiat, quę ſibi certam ſubiecti naturam conſyderandam præſcribit, & uocatur nõ ampliùs logica, ſed Geometria, uel Arithmetica, uel ſcientia naturalis. Ars autem Topica, ſi rebus naturalibus applicetur, intima earum non penetrat, neque ex earum propria natura rationes deſumit, idcirco rebus naturalibus, aut ſcientiæ naturali inſeri non dicitur, neque eius ſcientiæ nomen ſumit, quia mediis communibus utitur, quæ cum earum rerũ natura nullum habent eſſentialem connexum, & nõ minùs aliis quoque rebus aptari poſſunt, quàm naturalibus; quo fit ut nõ poſſunt appellari rationes naturales, omnis enim argumentatio nominatur à medio, quare ubi mediũ eſt pluribus ſcientiis commune, ratio quoque communis dicitur, & à nulla certa ſcientia nominationem ſumit; huiuſmo- C di igitur rationes, quum nouum nomen nõ ſuſcipiant, nomen ſuum retinent, & dicuntur rationes logicę; ex his colligimus idem eſſe in rebus naturalibus dicere rationes Analyticas; ſiue demonſtratiuas, & dicere rationes naturales, rationes enim naturales illę dicuntur; quę è propria rerum naturalium natura deſumptę ſunt; at nõ ita idem eſt in rebus naturalibus dicere rationes Topicas, ſiue logicas, & dicere rationes naturales, nam quæ alijs quoque ſcientijs ſunt communes, naturales nominari non poſſunt. Propterea aduertendum eſt ne ob illa, quæ à nobis antea dicta ſunt, aliquis in errorem labatur; quũ enim diximus logicam docentem, & à rebus ſeiunctã ſcientiam non eſſe, ſed philoſophię inſtrumentum, de tota logica, & de omnibus eius partibus id intelleximus; quum autem logicam applicatã rebus ſcientiam eſſe diximus, non de omnibus logicæ partibus id accipiendum fuit, ſed de ſola parte præcipua, quę libris poſterioribus Analyticis, & aliis pręcedentibus, qui eorum potiſſi-

mum

Dubiũ. mùm gratia ſcripti ſunt, continetur, nam Dialectica nnnqnàm ſcientia dici poteſt, neque ut à rebus ſeinncta, neqne ut applicata. Cęterùm dnbitare aliquis poſſet de eo, quod diximns, logicá ſeiunctam à rebus eſſe inſtrumentum, ipſis anté applicatam non ampliùs inſtrumentum eſſe, ſed ſcientiam; nam cniuſqne inſtrumenti natura in fine, & uſu conſiſtit, quare omne inſtrumentnm tunc maximè propriè inſtrumentum dicendum eſt, quando in uſu eſt poſitum, ut gladius tunc potiſſimè inſtrumentum uocandum eſt, qnando actn incidit aliquid; abſnrdum igitur uidetur, & ab inſtrumenti natura alienum id, quod diximns, logicam eſſe inſtrumentnm philoſophiæ, ſed in uſu poſitam, & philoſophiæ applicatá non ampliùs eſſe inſtrumentum.

Solutio Differẽtia īſtrumenti ſpiritalis, & corporalis.

Ad hanc obiectionem dicendum eſt aliam eſſe rerum corporaliũ naturam, aliam ſpiritalium, inſtrumentum quidem corpore non poteſt fieri illud ipſum, cuius E eſt inſtrumentum, vt ſi uſus gladii eſt inciſio panis, gladius non poteſt fieri ipſa inciſio, quoniá corpus in non corpus, & in accidens tranſire nó poreſt; neque poteſt fieri idem, quod panis ipſe inciſus, quia neque datur corporum penetratio, neque corpus aliquod in aliud corpns ſine alteratione mutari poteſt: res autem ſpitirales applicatione, & coniunctione inter ſe unum, & idẽ fieri ſolent, ut ex Ariſtotele colligimus in tertio libro de anima, ibi nanque dicit mentem noſtrã intelligentem fieri illam ipſam rem, quæ intelligitur, quia intellectio eſt receptio ſpeciei incorporeæ, & ſpiritalis, proinde idẽ eſt id, quod intelligit, & id, quod intelligitur, & ipſa intellectio; nó eſt igitur mirum ſi habitus logicæ, quãdo ſpiritalibus rerum cóceptibus commiſcetur, & eorum contemplationi, quæ philoſophia ipſa eſt, applicatnr, fit ipſamet philoſophia, & inſtrumentum fit illud ipſum, cuius inſtrumentum eſſe dicebat; in his igitur inſtrumenti natura inſpi F ci non poreſt diſtincta ab eo, cuius eſt inſtrumétum, niſi ab eo, & ab vſu ipſo ſeiungatur, quare logica dum ſeinncta à rebus, & ab uſu ſumitur, inſtrumentum philoſophiæ eſſe cognoſcitur, at dum in uſu ponitur, iam eſt ipſa philoſophia; corporalia tamen inſtruméta & ſeiuncta ab uſu, & applicata ad uſum inſtrumenta dicuntur propter eam, quam diximus, cauſam.

Caput ſeptimum quòd logica non ſit intellectus, neque ſapientia, neque prudentia.

Quòd logica non ſit intellectus.

HACTENVS logicam docentem ſcientiam non eſſe oſtendimus, ad hoc unũ enim demonſtrandum ea omnia, quę hucuſque diximus, pertinnerunt. Eadem ratione oſtenditur eam non eſſe habitum illum, qui dicitur intellectus, ſi quidem eiuſdẽ generis, & conditionis eſſe oporter res illas, quæ ſub ſcientiam cadunt, & illas, quarum eſt intellectus; eſt enim ſcientia habitus concluſionũ, D intellectus uerò habitus principiorum, ex quibns concluſiones ipſæ deducuntur; quoniam igitur ſcientia eſt rerum ſimpliciter neceſſariarum, ſequitur intellectum qnoqne non minus rerum neceſſariarnm eſſe, concluſio enim neceſſaria per ſyllogiſmum ſciri à nobis non poteſt, ni ex neceſſarijs principijs colligatur, ut oſtendit Ariſtoteles in primo libro poſteriorum Analyticorum; quare ſi res logicæ non ſunt ſimpliciter neceſſariæ, ſequitur habitum logicæ, vt non eſt ſcientia, ita non eſſe intellectum.

Quòd logica non ſit ſapientia.

Similirer oſtenditur non eſſe ſapientiam, qunm nil alind ſit ſapientia, qnàm ſciẽtia ſimul cum intellectu. Sed neque prudentia dici poteſt, prudentiam enim definit Ariſtoteles eſſe habitum recta cum ratione actinnm, ſiquidem ad actionem, non ad cognitionem pertinet, cuinſmodi logicam eſſe nemo unquàm dixit, quum potius cognitionem reſpiciat, & inſtrumenta cognitionis tradat.

Quòd logica non ſit prudentia.

Quæ E omnia, quum ipſa per ſe ſint ſatis conſpicua, dimittenda ſunt, & ad alia tranſeundum.

Caput octauum quòd logica non ſit ars.

CONSYDERANDVM ſequitur an logica ſit ars, de hoc enim dubitare aliquis poſſet propter illa, quæ ſuperiùs dicta ſunt, dum enim eam non eſſe ſcientiá oſtenderemus, artem appellare, & ad artis habitum ipſam redigere uiſi ſumus. Attamen ſi definitionem artis ab Ariſtotele in quarto capite ſexti libri de moribns traditam expendamus, logicam non eſſe artem uidebimus;

Quòd logica non ſit ars.

definiens artẽ Ariſtoreles dicit eam eſſe habitum recta cum ratione affectiunm, efficere autem propriè ea dicimur, quæ extra edimus, ideò Ariſtoteles in ſecũdo libro Phyſicornm dicir artem eſſe principiú operandi in alio,

Efficere quid ſit

hoc enim diſcrimine artem ſe F parat à natura, ꝙ natura eſt principium operationis receptæ in eo ipſo, in quo natura ineſt, quam noſtri immanentem operatiouem uocant; ars uerò eſt principium operationis in alio, quam tráſeuntem appellant; propterea in ipſo artis opere ars non ineſt, ſed extra eſt, nempe in animo artificis; quam ſententiam in ſexto quoque libro de moribus apud Ariſtotelem legimus; hinc fit ut omne artefactum corporeum, & materiale ſit, in alio enim edita operatio in eo tanquàm in ſubiecta materia recipiatur neceſſe eſt, nam operari in alio hoc ſignificat, recipi autem in alio operatio artis non poteſt, niſi in corpore aliquo naturali, quare omne opus artis corporeum eſt; eſt etiam materialis ea operatio ratione partiũ noſtri corporis, vt manuum, vel pedum, quibus tanqnàm inſtrumentis operamns. His omnibus diſcriminibus ars, & logica diſtinctæ, ac ſeparatæ ſunt, nam logica eſt quidem habitus animi, non tamen effectiuus alicuius operis extra animum, ſed in ipſomet animo, ideò eius operatio eſt immanens, & omnino, ac uerè immanens,

A quia in ipſa mente, in qua ineſt habitus logicæ, ea operatio manet ſine vlla cõmunicatione cum corpore; eſt etiam operatio illa ſine ulla materia, in ipſo nanque intellectu, qui nullo corporeo organo utitur, recipitur, vt Ariſtoteles docet in ſexto cõtextu tertij libri de Anima. inquit enim ſolam animam intellectiuam eſſe locum ſpecierum, quia ſenſus fit quidem per receptionem ſpeciei, & perpeſſionem, attamen non in ipſa anima ſenſibili recipitur ſpecies, ſed in organo animato, vt color non in viſu, ſed in oculo; aſt anima intellectiua nullo utitur corporeo organo in ſpeciebus recipiendis, ſed ipſa eas recipit, proinde ſola inter omnes partes animæ dicitur locus ſpecierũ, hic enim ſolus eſt ſenſus uerborum Ariſtotelis in illo ſexto contextu tertij libri de Anima. Logica igitur eſt habitus, qui ſine vlla prorſus materia operatur tum organi, tum recipientis habita ratione; ars itaque dici non poteſt, dum propriè nomen artis accipitur; B ampla tamen ſignificatione non negaremus eam non modò artem, ſed ſcientiam quoque appellari poſſe, dum enim ſcientię nomen latè ſumitur pro omni cognitione, quæcunque ea ſit, non modò logica, ſed & actiua philoſophia, & ars omnis docens poteſt uocari ſcientia, propterea quòd cognitionem aliquam tradit; hac ratione medicina ſolet quandoque appellari ſcientia. Similiter ſi nomen artis amplè ſumatur pro quauis mentis noſtræ artificioſa cogitatione, vel operatione (artificioſa autem dicitur, quando eſt ordinata, & ad propoſitum ſibi finem aliquem per conuenientia, & idonea media progreditur) non modò logica, ſed ipſa quoque philoſophia tum actiua, tum contemplatiua poteſt ars nominari, quemadmodum Auerroes quandoque dicere ſolet artes ſpeculatiuas, hę tamen ſatis impropriè dicuntur artes, quum nullam alicuius finis productionem reſpiciãt, & in ſola verſentur contemplatione; propterea latiſ- C ſima eſt huius uocis ſignificatio, quando ad contemplatiuas quoque ſcientias extenditur; minùs autem lata, & minùs impropria, quando ſolis exceptis contemplatiuis alias omnes diſciplinas complectitur; ſed maximè propria, quando pro ſolis effectricibus artibus ſumitur, quo modo nomen artis accepit, ac definiuit Ariſtoteles in quarto capite ſexti libri de moribus. Logica igitur hoc tertio modo ars appellari non poteſt, primo tamen, atque etiam ſecundo conuenit ei artis nomen; ſed per hoc tamen proximum eius genus non exprimitur, ſed remotum, & ualdè commune; neque adhuc cognoſcimus ſub quo intellectuali habitu, habitus logicæ conſtituendus ſit, quoniam ars, quæ ab Ariſtotele inter intellectuales habitus ponitur, logicam, quemadmodum demonſtrauimus, non amplectitur.

Logica poteſt & ars, & ſcientia uocari lato uocabulo.

Artis nomen triplici ter dici tur.

Caput nonum, quòd genus Logicæ non ſit facultas.

ALIQVI fuere, qui ea, quæ modò diximus, conſyderantes, logicam neque ſcientiam, neq; artem, ſed facultatem uocandam eſſe exiſtimarunt, ex Ariſtotele hanc appellationem ſumentes, qui in principio primi libri de arte Rhetorica dicit Dialecticã, & Rhetoricam ſimiles eſſe inter ſe, & utranque δύναμιν quandam eſſe; ſtatuere igitur uidetur Ariſtoteles facultatem genus logicæ proximum, quod etiam Rhetoricam complectatur. Sed hi, ſi id, quod dicunt, intelligerent, viderẽt utique ſe ad propoſitam de genere logicę quęſtionem uel falſam reſponſionem adducere, vel nullam, proinde integram adhuc manere difficultatem. Videndum eſt quid nomine facultatis intelligant, B ſumitur enim quandoq; facultas ita latè, ut omnes diſciplinas docentes complectatur, & actiuas, & contemplatiuas, & effectrices, & alias omnes, ſi quæ ſunt, ut ab Ariſtotele acceptum fuit in primo capite primi libri de moribus; nam omnes diſciplinę ea ratione facultates dici poſſunt, quatenus earum cognitio animum potentem reddunt, ideſt aptum ad aliquid contemplandum, vel agendum, vel efficiendum, ut ſcientia naturalis dicitur naturalis facultas, quatenus is, qui ea eſt prędितus, facultatem adeptus eſt contemplandi res naturales; hoc modo ſi facultatem ſumant, non dicunt genus logicæ, niſi ampliſſimum, & remotiſſimum, quaſi dicant logicam eſſe quandam diſciplinam, vel habitum quẽdam, omnis enim habitus intellectualis animum aptum reddit ad aliquid, quemadmodum dicebamus; verùm hoc, quum per ſe compertiſſimum ſit, in præſentia non quærimus, ſed magis propinquum logicę genus indagandum pro- C poſuimus. Aliquando ſtrictiùs, & magis propriè nomen facultatis accipitur, quam ſignificationem declarat optimè Alexander in præfatione ſua in primum librum Topicorum, vbi dicit δύναμιν, quam nos facultatem, ſeu poteſtatem appellamus, eã propriè uocari, quæ æquè vtrunque contrarium reſpicit, is enim propriè dicitur poſſe, qui contraria poteſt, vt ambulare is poteſt, qui etiam poteſt non ambulare; cœlum verò poſſe moueri impropriè dicitur, quum non poſſit non moueri: in hac acceptione ſi diſciplinis nomen facultatis tribuẽdum ſit, duæ tantùm ſunt (ut ibi docet Alexander) quibus hæc appellatio conueniat, quia hæ ſolæ docent in utranq; partem diſputare, & nos aptos reddunt ad æquè vtranque partem tuendam, quod etiam teſtatur Ariſtoteles in illo primo libro de arte Rhetorica, ubi dicit has ſolas uocari δυνάμεις excogitãdi argumentationes pro utriuſque partis defenſione. Certum eſt autem nomine Dialecticæ Ariſtotelem non totam logicam intelligere, ſed ſolam

Aliorũ opinio.

Confutatio.

Facultatis nomen duplici ter ſumitur.

Dialectica eſt

eius

ars Topica, nō logica tota.

eius partem diſputatricem, quę octo libris Topicis continetur, hanc comparat cum Rhetorica, & ei ſimilem eſſe dicit, non totam logicam: ideò non parum miror quòd multi viri eruditi in hūc errorem inciderint, vt putauerint Ariſtotelem ibi nomine Dialecticæ totam logicam intelligere, quum neque nomen ipſum Dialectica, neq; illa, quæ de Dialectica ibi dicuntur ab Ariſtotele, toti logicæ aptari poſſint; ipſe nanque ibi aſſerit Dialecticum æquè paratum eſſe in utranque partem, & περὶ τοῦ δοθέντος diſputare; hoc autem arti demonſtrandi, quæ præcipua pars logicæ eſt, certè non conuenit, ea enim non docet quomodo quanlibet rem propoſitam demonſtrare debeamus, quandoquidem non omnia eiuſmodi ſunt, vt ſub demonſtrationem cadant; neque docet quomodo æquè vtranque contrariam partem demonſtremus, quod à natura demonſtrationis alieniſſimum eſt, quoniam altera tantùm contradictionis pars, quæ uera, & neceſſaria eſt, demonſtrationis eſt capax, non altera, quę falſa eſt. Sed neque ſimilem toti logicæ Rhetoricam diceret Ariſtoteles, quia Rhetorica eſt pars quędam logicæ, ut mox de logicę diuiſione loquentes demōſtrabimus; quemadmodum igitur nemo hominem animali ſimilem diceret, quum homo ſecundùm ſuam ſubſtantiam animal ſit; ita neque Rhetoricam logicæ, quoniam Rhetorica ſecundùm eſſentiam ſuam eſt logica, & ſub logicæ parte vniuerſali tanquàm ſpecies ſub genere continetur. Cęterùm etſi ſpeciem generi ſuo ſimilem nūquàm dicimus, alteri tamen eiuſdem generis ſpeciei ſimilē dicere poſſumus, vt aſinum equo, quia neutrum de altero prædicatur; ita Rhetoricam Dialecticæ ſimilem dicit Ariſtoteles, ideſt parti logicæ diſputatrici, quæ Topica dicitur, ſunt enim duæ diuerſę partes eiuſdem diſciplinæ, & pars parti ſimilis dici poteſt, ſed non pars tòti, pręſertim quum totum de parte in caſu recto prædicatur. Nomen quoque Dialecticæ ſolam diſputatricem facultatem ſignificat, non logicam totam, quia διαλέγεσθαι apud Gręcos non ſignificat ratiocinari, vel demonſtrare, ſed diſſerere, ac diſputare, quare ſi non bene diceremus demōſtrantem διαλέγεσθαι, artem quoque demonſtrandi nulla ratione poſſumus Dialecticam appellare, igitur ſi aliqua logicæ pars eſt, & ea inter omnes pręcipua, cui nomen Dialecticæ non conuenit, ſequitur etiam logicę toti nomen illud non congruere; imò nulli parti logicæ congruit, niſi ſolis libris Topicis, omnes enim libri logici, qui poſteriores Analyticos pręcedunt, ad eos diriguntur, & eorum potiſſimum gratia ſcripti ſunt, quare ſi poſteriores Analytici non ſunt Dialectici, alij quoque non poſſunt Dialectici nominari; parua itaque Logicæ pars remanet, cui hoc nomen aptari queat, tantum abeſt vt totam logicam diſciplinam hoc nomine liceat appellare. Propterea irridendos eſſe ſemper exiſtimaui multos elegantiùs

D philoſophantes, qui Latini ſermonis candorem magis, quàm philoſophiam, ſectantes, diſciplinam totam malunt Dialecticam, quàm logicam nominare, quaſi Dialectica latinum nomen ſit, logica verò alienum, vel barbarum; neutrum certè vocabulum Latinum eſt, ſed Græcum vtrunque; nec magis uno, quàm altero nobis uti licet; eorum autem ea eſt proprietas, vt Dialectica ſolam diſputatricem facultatem ſignificet, quæ logicæ pars quędam eſt; logica uerò totam diſciplinam, à nomine enim λόγος deriuatur, & ſignificat artem quandam, quæ ratione uti, ac ratiocinari doceat, cuiuſmodi eſt logica vniuerſa. In eum errorem Ariſtoteles, & Gręci interpretes lapſi non ſunt, apud quos uix vnquàm Dialecticæ nomen pro tota arte ſumptum reperias, quando enim totam diſciplinam ſignificare volunt, logicæ nomine utuntur; quando autem partem ſolam diſputatricem, eam uocant Dialecticam.

Logica eſt totius artis nomen, Dialectica vero partis.

E Vt igitur ad id, quod propoſuimus, redeamus, facultatis nomē propriè ſumptum toti logicæ non congruit, & Ariſtoteles quando Dialecticam dicit eſſe facultatem, non de tota logica loquitur, ſed de ſola parte logicæ diſputatrice, vt locum illum, & ea, quæ modò diximus, conſyderantibus manifeſtum eſt. Illud pręterea animaduertere illi deberent, qui logicam dicūt eſſe facultatem, quòd per hanc eorum reſponſionem difficultas, quæ in pręſentia nos vrget, non ſoluitur; quum enim conſtet logicam habitum eſſe intellectualem, & credendum ſit plenam, & ſufficientem eſſe talium habituū enumerationem, quam Ariſtoteles in ſexto libro de moribus fecit, attamen nondum apparet ad quem ex illis habitus logicæ redigendus ſit, imò nos ad nullum eorum redigi poſſe demonſtrauimus, quia logica neque eſt ſcientia, neque intellectus, neque ſapientia, neque prudentia, neque ars; qui igitur facultatem eſſe dicunt, ſi facultatem alium quendam

F habitum eſſe putant pręter illos quinque, Ariſtotelem in habituum enumeratione mancum, ac diminutū faciunt; ſi uerò non alium, ſed eorum aliquem, id declarare debebant, & argumenta, quę nos attulimus, ſoluere; quod ipſi neque fecerunt, neque facere, vt arbitror, potuerunt.

Caput Decimum, in quo propria ſententia de genere Logicæ exponitur.

EGo ſemper ſententiam illam veriſſimam eſſe exiſtimaui, quam Gręci interpretes ſignificare uiſi ſunt, logicam inſtrumentum eſſe philoſophiæ, eiuſque naturam non poſſe meliùs, & aptiùs, quàm inſtrumenti nomine ſignificari, & declarari; proinde genus logicę eſſe diſciplinam inſtrumentalem, ſeu habitum inſtrumentalem. Hæc ſententia tum ratione, tum Ariſtotelis teſtimonio fuit à nobis in præcedentibus declarata, dum alia de genere logicę dogmata refutaremus, ſed

Logicā eſſe inſtrumētum.

nunc

nunc magis declaranda eſt, & inſtrumentum genera diſtinguenda, vt quale inſtrumentum logica ſit intelligamus. Ante omnia non eſt ignorandum quid ſit inſtrumentum, inſtrumẽtum illud eſſe dicimus, quod quum propter aliud ſit, tanquam propter finem, ipſius ea tantùm eſt natura, vt ad illum finem aſſequendum vtile ſit; quo fit vt illud propriè dicatur inſtrumentum, quod amota vtilitate ad illud, ipſum per ſe expetendum non eſt. Inſtrumentorum autem duo ſunt genera, alia nanque à natura, alia à nobis fiunt, partes quidem animalium, & ſtirpiũ naturæ opera ſunt, & Inſtrumenta animæ ad obeundas operationes vitæ. Quæ verò à nobis fiunt, alia corporea ſunt, vt omnia artefacta, hæc enim per habitum artis à nobis fiunt, vt ijs tanquàm inſtrumentis vtamur ad illa nobis comparanda, quæ humanæ vitæ neceſſaria, vel commoda ſunt; tale inſtrumẽtum eſt clauis, & domus, & nauis, & gladius, & alia eiuſmodi. Alia uerò ſunt incorporea, & in ſola mentis conceptione conſiſtunt, fabricat enim illa intellectus, vt ijs inuetur ad rerum cognitionem adipiſcendam; hęc non ſunt niſi conceptus animi, qui voce articulata ſolent à nobis ſignificari, vox enim articulata eſt ſignũ conceptus, qui eſt in animo, duplex autem eſt eiuſmodi vox, vt in huius libri initio dicebamus, alia nanque ſignificat conceptum rei, vt homo, animal; alia uerò conceptum conceptus, vt genus, ſpecies, nomen, verbum, enunciatio, ratiocinatio, & aliæ huiuſmodi; propterea hæ vocantur ſecundæ notiones, illæ autem primæ; priùs enim mens rem concipit, deinde in eo cóceptu alium conceptum effingit, eumq́ue voce ſignificat, quę dicitur uox ſecundæ notionis, & eſt nomen potiùs conceptus, ſeu nominis, quàm rei: voces quidem primæ notionis non ſunt inſtrumenta, ſed ſigna conceptuum, vel ſaltem ipſi primi rerum conceptus nulla ratione inſtrumenta ſunt, ſed imagines rerũ, ut docet Ariſtoteles in principio libri de interpretatione; propterea diſciplinæ illæ, quæ in his uerſantur, nõ dicuntur inſtrumentales. At uoces ſecundæ notionis inſtrumenta dicuntur, quoniam conceptus, qui per eas ſignificantur, ſunt inſtrumẽta noſtri intellectus, nam fingere in conceptibus rerum alios ſecũdos conceptus non oportuiſſet, niſi aliquam nobis utilitatem præſtituri fuiſſent; igitur aliud non ſunt, quàm inſtrumenta, quoniam ea utilitate amota indigni qui à nobis cognoſcerentur, ſeu formarentur extitiſſent; ſed quum utiles ſint, & ad rerum cognitionem capeſſendam maximè conferant, digni fuerunt, de quibus aliquę diſciplinæ conſtituerentur, non quidem per ſe digni, ſed propter alia, ad quæ utiles ſunt; propterea hæ diſciplinę uocantur inſtrumentales, quia non propter ſe, ſed propter alias traditæ ſunt. Has ego duas eſſe exiſtimo, Grãmaticam, & Logicã, nam utraque eſt inſtrumentum philoſophiæ, ſed alia, & alia ratione, quę differentia breuiter declaranda eſt. Mentis humanæ officium eſt tum humanam ſpeciem conſtituere tanquam proprię eius formæ, tum etiam proprias hominis edere operationes, quarum pręſtantiſſima eſt contemplari, & cognoſcere; deinde uerò & actionibus noſtris præeſſe, & inſpicere quid à nobis eligendum, quidve fugiendum ſit. Sed ea eſt ipſius infirmitas, ut ipſa per ſe abſque alieno auxilio tum in contemplatione, tũ in actione parum proficere queat, & nemo hactenus fuerit inuentus, qui ſolus ipſe cogitando, & ratiocinando plenam & ſciendarum, & agendarum rerum cognitionem fuerit conſequutus; ſed artes omnes, & ſcientię ab hominibus per additamẽtum inuentę, & perfectæ ſunt; primus quidem aliquis in aliqua diſciplina aliquid inuenit, id tamen rude, & imperfectum; alius poſtea eo principio adiutus aliquid aliud inuenit; deinde alius aliud adiecit, donec ad perfectionem per multorum operam ducta ſit; quiſq; igitur noſtrum doctore indiget ad plenam eorum notitiam aſſequendam, quę homini humanis uiribus utenti cognoſcere datum eſt; diſcimus autem ab alio aut pręſente, & per uocem docente, aut abſente, & per literas, quę loco uocum ſunt; idcirco quũ & ab alijs intelligi, & intelligere quid alij dicant, & ſcribant & ad diſcendum, & ad docendum omnino neceſſarium fuerit, Grammatica inuenta eſt, quæ cõcinnè loqui, & ſcribere doceret; cuius quidem diſciplinæ cognitio, ſi omnes uno, atque eodem idiomate uteremur, minus fortaſſe neceſſaria, licèt non omnino inutilis nobis eſſet, quum ſæpe uideamus rudes, & imperitos homines illa, quæ ab eruditis dicuntur, uel ſcribuntur in eodem idiomate nõ intelligere; ſed propter linguarum varietatem eſt penitus neceſſaria, quum neq; literati viri ea, quę ab alijs alio idiomate dicũtur, intelligere queant, niſi illius linguę intelligentiam per Grammaticam fuerint aſſecuti: propterea non eſt eadem apud omnes Grammatica, quia neque eędem uoces, neque eędem literę, vt ait Ariſtoteles in principio libri de interpretatione, uerſatur enim Grammatica in ſola uocum, quibus conceptus animi ſignificantur, limitatione, & quum ad omnium diſciplinarum intelligentiam utilis ſit, pręcipuè ad omnium pręſtantiſſimam confert, quę philoſophia eſt, eiusq; potiſſimum gratia inuentam, ac traditam fuiſſe credendum eſt. Logica uerò alia ratione inſtrumentum dicitur, quoniam non in polienda locutione, ſed in conceptibus ordinandis tota eius natura conſiſtit; propterea una, & eadem eſt omnibus gentibus, & nationibus, quia apud omnes homines ijdem ſunt conceptus, tametſi non ijſdem uocibus, neque ijſdem literis apud omnes ſignificentur; ideo logica eget Grammatica, eaq́ue poſterior eſt, quia intelligere aliorum conceptus non poſſumus, niſi uoces eorum ſignificatrices intelligamus; quare omnium diſciplinarum prima debet eſſe Grammatica, quia omnes ea egent,

Margin notes: Inſtrumẽtum quid. — Inſtrumentorum diſtinctio. — Primæ, & ſecũdæ notiones. — Diſciplinę inſtrumẽtales duæ, Grãmatica, & logica. — Grãmaticæ utilitas, & neceſſitas. — Logicæ utilitas. — Logica eget Grãmatica.

Section markers: A (at "da eſt. Mentis humanæ"), B (at "ram ducta ſit"), C (at "rea non eſt eadem").

egent,ut intelligere, ac intelligi poſſint. Ob aliā quoque rationem logica Grammaticam ſequitur,quoniam ipſius logicę conſtitutio à nomine,& oerbo exordium ſumit, quę a Grammatico uidetur accipere logicus, quanquàm alia, & alia eſt horum conſyderatio in Grammatica, & in logica, Grammaticus enim uoces rerum ſignificatrices alias uocans nomina, & alias uerba, has, & reliquas orationis partes tractat ut partes locutionis, conceptum autem ſignificatum non conſyderat niſi propter uocem ſignificantem; logicus uerò conceptus ab eis ſignificatos cōtemplatur, ipſas autem uoces ſignificantes non conſiderat niſi propter conceptus ſignificatos,quod diſcrimen in definitionibus nominis,& uerbi à Grammatico, & à logico traditis inſpici poteſt,logicus enim primariò conceptus reſpicit, ſecundariò uoces; contra Grammaticus primariò uoces,conceptus ſecūdariò. Ex ijs, quæ diximus,manifeſtum eſt logicam unà cum Grammatica ſub intellectuali inſtrumento tanquàm ſub proximo genere contineri,otraqoe enim eſt diſciplina inſtrumentalis, ſeu habitus animi inſtrumentarius, & nobis inſeruiens ad omnium aliarum diſciplinarum, & habituum acquiſitionem, pręcipuè uerò ad pręcipuas diſciplinas, & ad habitus omnium pręſtātiſſimos. Differentia verò harum duarum inſtrumentaliū diſciplinarum, quemadmodum & aliorum omnium inſtrumentorū,à ſcopo,& ab vſu vtriuſque deſumitur, Grammaticę enim ſcopus eſt recta, atque cōcinna locutio, qua iuuemur ad omniū diſciplinarum intelligentiam & audiendo, & legendo. Logicæ uerò ſcopus eſt uiam,ac methodum tradere,qua ad rerum notitiam adipiſcendam uti debeamus, ignotum enim non cognoſcitur niſi ex alicuius noti cognitione,& ad cuiuſque ignotæ rei notitiam aſſequendam à ſtatutis quibuſdam principijs,& per certa quędā media progredi neceſſe eſt, ſine quibus eius rei cognitione nunquàm potiremur. Tales igitur methodos logica docet, quas cognoſcere vanum prorſus eſſet, ſi ad rerum notitiam adipiſcendam nihil nobis vtilitatis præberent; quamobrem ea eſt logicæ natura, ut ſcientiarum inſtrumentum ſit, & doceat quomodo conceptus rerum diſponendi ſint, vt ex notis cognitionem ignotorum adipiſcamur. Sed de logicæ fine diligentiùs, ac fuſiùs in ſequentibus loquemur.

Nota diſcrimē Grāmaticę, & logicæ.

Caput Vndecimum, an Logica ſub aliquo quinque habituum intellectualium contineatur.

DECLARATVM eſt hactenus qualis habitus logica ſit, eſt enim habitus intellectualis inſtrumentalis, quo iuuatur intellectus ad aliorum habituum adeptionem. Nunc uidendum eſt an in illis quinque ab Ariſtotele numeratis contineatur. Dicunt nonnulli Ariſtotelē in illo ſexto libro de moribus ſolos nominare uoluiſſe habitus principales, itaque ſufficientē eſſe eā numerationē tanquàm habituum principaliū; eſt habitus logicę nō eſt principalis, quū ſit inſtrumentarius, nullū enim inſtrumentū dicitur principale quatenus inſtrumentū eſt,quia eſt pp aliud tanquā propter finē, finis autem pręſtantior eſt ijs, quæ ipſius gratia ſunt, vel fiunt;habitus igitur logicæ illa enumeratione non fuit comprehendendus. Hanc reſpōſionem haud equidem ſpernendam, aut refutandam eſſe cenſeo, ſed potius magis declarandam,ut omnis hac in re difficoltas tollatur. Videtur enim dicendum eſſe logicam ea habituum numeratione & comprehenſam fuiſſe, & non comprehenſam; non fuit comprehenſa, quia non fuit expreſſa, ſiquidem Ariſtoteles ſolos exprimere voluit habitus principales; fuit tamen etiam modo quodam implicitè, & ſecundariò comprehenſa, quia præcipuorum habituum nominatione illi quoque comprehenduntur, qui eorum gratia ſunt; quemadmodum ſi quis ad percontantem quò iuerit, reſpondeat Romam, hac reſponſione alias quoque medias urbes, per quas tranſeundum fuit, implicitè ſignificat, vt Bononiam, uel Florentiam, quæ exprimendæ non ſunt,propterea quòd præcipuus illius itineris ſcopus ac finis non fuere,ſed ſola Roma. Simili ratione ſolemus dicere, Imperator Romam uenit, ſine expreſſione aliorum quàm plurimorum Ducum,& militum, qui unà uenerūt, hi nanque eius gratia uenerunt,ideo eius unius nominatione totum eius comitatum ſubintelligimus. Ita habitus logicę quum ipſe per ſe nihil dignitatis habeat,per ſe, & ſeparatim nominandus non fuit; ſed quum tota ipſius dignitas in vtilitate ad alios adipiſcendos poſita ſit,eorū appellatione fuit ſecundariò comprehenſus, præſertim illorum ad quos præcipuè dirigitur, nam ſcientiæ nominatione non ſolum ipſum ſcientiæ habitum ſignificamus,ſed etiam cognitionem methodi,& habitus inſtrumentarij, per quem habitus ſcientiæ acquiritur. Hic certè fuit Ariſtotelis ſenſus in illa habituum numeratione,ut ipſius verba ſignificare videntur, dicens enim ſcientiam eſſe habitum demonſtratiuum, demonſtrationem innuit,quę inſtrumentum eſt ſcientię acquirendę; ex eo autem loco ualida ſumitur ſententiæ noſtræ comprobatio quòd logica neque ſit ars,neque ſcientia,ſed inſtrumentū tantummodo,& inſtrumētalis diſciplina; quod idem etiam in nono capite primi libri Topicorum antea à nobis declarato apertiſſimè ſignificauit. Cęterum dubitare quiſpiam poſſet ob ea, quæ modò dicebamus,nam ſi Ariſtoteles exprimere non debuit habitus illos intellectuales, qui præcipui non ſunt, dicuntur autem non pręcipui illi,qui aliorum gratia ſunt, ſequitur neque prudentiam,neque artem eo in loco nominan-

Habitus moris alij principales, alii inſtrumētales.

Confirmatio ſententię q logica nō ſit ars, nec ſciētia

Dubiū.

nandas fuiſſe, quia ſunt propter aliud, nam ad operationem diriguntur, inutilis eſt enim habitus prudentiæ, niſi actio ſequatur; & habitus artis, niſi ſequatur effectio, vt eorum definitiones declarant. Præterea certum eſt eorum quinque habituũ alios alijs eſſe nobiliores, & vnum fortaſſe aliorum omnium præſtantiſſimum eſſe; atqui id, quod in quoque genere eſt eiuſmodi, aliorum omnium eiuſdem generis ſcopus, ac finis eſt, vnus igitur aliquis ex ijs quinque habitibus aliorum quatuor finis erit, vt ſi talē eſſe ſapientiam dixerimus, vel aliorum aliquem, neceſſe eſt enim inter omnes mentis noſtræ habitus aliquem vnũ eſſe, qui ſit ſumma ipſius mentis perfectio, & cuius gratia ſint reliqui omnes; eum itaq; vnum Ariſtoteles exprimere debuit, alios verò implicitè tantùm complecti. Ad priorem quidem dubitationem dicimus aliud eſſe habitum aliquem dirigi ad aliorum habituum adeptionem, aliud eſſe habitũ dirigi ad operationē propriam; dum enim dicimus habitũ aliquem eſſe propter alios habitus, dicimus ad eos dirigi tanquàm ad finem, & eorum inſtrumentum eſſe, & habitum inſtrumentalem, cuiuſmodi eſt habitus logicæ reſpectu habituum principalium; quiſque enim habitus ab alijs habitibus diſtinctus eſt, ideo propter illos eſſe eſt ſeruum alterius eſſe: ſed habitum dirigi ad operationem tanquàm ad finem non rectè dicitur, neque propterea fit vt ſeruus alterius eſſe dicatur; operatio enim eſt de interna perfectione ipſius formæ, quia perfectio formæ eſt vt non ſit otioſa, ſed operetur, habitus autem forma quædam eſt, & actus primus, vt inquit Ariſtoteles in principio Secundi libri de Anima; igitur ad operationem dirigi non eſt alteri inſeruire, ſed eſt potius perfectionem, & complementum ſibi comparare; propterea Ariſtoteles in eo ſecundo lib. de Anima dixit animam eſſe cauſam & vt formam, & vt effectricem, & vt finem, non dixit operationem eſſe finē formæ, ſed formam ipſam dixit eſſe finem, quia formam integram, & totum ſuum complementum aſſecutam accepit, proinde non otioſam, ſed operantem, ideſt formam cum ſuis operationibus, hæc enim dicitur finis; ſimiliter itaque habitus intellectuales habent locum finis, dum accipiuntur ſimul cum operationibus ſuis, nam habitum ſapientiæ aſſequi volumus, vt contemplemur; habitum artis quærimus, vt efficiamus; reſpectus itaque habituum intellectualium ad ſuas operationes, quas edere poſſunt, perfectionem ipſorum habituum ſignificat, operari nanque, ſeu poſſe operari perfectio eſt, & forma quanto plures edere poteſt operationes, tanto nobilior eſt; ſed reſpectus inſtrumenti ad finem, cuius gratia eſt, imperfectionem, & ignobilitatem notat ipſius inſtrumenti, quia eſt propter aliud, & alij inſeruit, inſeruire autem eſt imperfectio; ad argumentum igitur dicimus habitum nō eſſe inſtrumentalem ea ratione, qua aptus eſt operari; ſed quando ad alterius habitus adeptionem dirigitur, & propter illam eſt, tanquam propter finem, tunc inſtrumentum eius eſſe dicitur, qualis eſt habitus logicę reſpectu aliorum habituũ, qui principales dicuntur. Ad alteram verò dubitationem reſpondere poſſemus declarando quomodo illorum quinque habituum principalium alij ad alios conferant, & alij alijs nobiliores ſint, & habeant rationem finis, hoc enim veriſſimè dicitur, ſed eſt ſano modo intelligendum, hoc etenim rectè intellecto appareret nullum eorum habituum inſtrumentalem reſpectu aliorum dici poſſe. Sed quoniam multo altior eſſet ea contemplatio, quàm vt ad logicum pertinere poſſit, ea omiſſa ſatis ſit pro præſenti occaſione ſi dicamus non ſequi, ſi unus ex eis habitibus aliorum præſtantiſſimus, & inſtar finis ſit, eum ſolum ſine aliorum expreſſione nominandum fuiſſe; fieri enim poteſt vt aliquid tum ad alia vtile ſit, tum etiam ipſum per ſe aliquam dignitatem habeat, & non modò propter alia, ſed etiam propter ſe ipſum expetibile ſit, quales dicimus eos habitus eſſe reſpectu illius, qui aliorum præſtantiſſimus ſit; quamuis enim modo aliquo propter illum ſint, tamē ipſi quoque per ſe dignitatem habent, vt illo quoque amoto per ſe ipſi expetibiles maneant; at habitus logicæ non eſt huiuſmodi, neque eſt propter alios habitus, vt nullo pacto ſit propter ſe, neque propter ſe expetatur, ſed ſolùm quia ad alios adipiſcendos confert, vt ſupra demonſtrauimus. Quum igitur dicimus Ariſtotelem eo in loco ſolos nominare voluiſſe habitus principales, nomine principalium non eos tantum intelligimus, qui præſtantiſſimi ſint, & nullum habeant præſtātiorem, ſed eos omnes, qui ipſi per ſe aliquid habeant dignitatis, qua per ſe quoq; expetibiles ſint; expetendus per ſe eſt habitus prudentiæ, & habitus artis, licēt ſcientia præſtantior ſit, & præſtantiſſima omnium ſapientia; idcirco nominandi, atque exprimendi omnes fuerunt, non ita habitus logicæ ob eam, quam diximus, rationem.

Dubiũ. | Solutio | Solutio | Operatio non eſt finis formæ. | Inſtrumentum eſt ignobilitas ſuo fine. | A | B | C

Caput duodecimum, de duplici logica, & de eius origine.

Eius, qui naturam logicæ ſit declaraturus, non parum intereſt de eiuſdem origine uerba facere. Sciendum eſt igitur duplicem eſſe logicam, unam naturalem, alteram artificioſam; logica naturalis eſt quidam naturalis inſtinctus, & uis quædam nullo humano ſtudio comparata, qua homines etiam penitus indocti ſyllogiſmos, & argumentationes faciunt ſine ulla notitia artis argumentandi; hac logica naturali uſi ſunt in philoſophando priſci ſapientes, antequàm enim aliquis logicam artem ſcripſiſſet, vel docuiſſet, ipſi naturali in-

Logica duplex. | Logica naturalis.

ſtinctu ducti in rerum contemplatione metho dum quandam ſeruabant, & quibuſdam notis principijs conſtitutis ad ignota progrediebantur. Poſteriores autem philoſophi eorum ſcripta legentes non modò philoſophiam, verùm etiam logicam modo quodam didicerũt, nam philoſophandi rationem, ac methodum expendentes, eam ad regulas, & ad artem redegerũt, & logicam, quæ artificioſa dicitur, compoſuerunt. Laudem hanc ſibi attribuit Ariſtoteles in calce ſecũdi libri Elenchorum ſophiſticorum, vbi profitetur ſe primum, quum ante ipſum nemo de ſyllogiſmis aliquid docuiſſet, hanc nobis operam præſtitiſſe, & logicam artificioſam tradidiſſe. Simile principium artem quoque Rhetoricam habuiſſe teſtatur in principio primi libri Rhetoricorum, priuſquàm enim de arte illa aliquis ſcripſiſſet, multi naturali quodã inſtinctu ducti Rhetorica naturali vtebãtur ad perſuadendum; poſtea verò alij ex eorum orationibus regulas, & præcepta collegerunt, quæ ad artem redigentes Rhetoricam artificioſam compoſuerunt; quoniam igitur prius ex arte, quàm de arte locuti ſunt homines, ideo priores Rhetoribus oratores extiterunt, & arte logica prior fuit philoſophia. Ex his manifeſtum eſt logicã artificioſam, de qua in pñtia loquimur, opus quoddã, & partum quendam eſſe philoſophiæ, ab alio.n. nullo, niſi à ſolis philoſophis, & p philoſophię habitũ, produci, ac generari poterat; ſed præſertim à philoſophia contẽplatiua ortũ duxit, cuius ſcopus cognitio eſt prius nãq; oportuit animum rerum cognitione præditum extitiſſe, quàm de ratione, & methodo philoſophãdi artem logicam, quæ alijs opem ferret, compoſuerit. Poſſemus quidem etiã per ſolam logicam naturalem philoſophari, vt complures fecerunt, ſed tanta cum difficultate, tanto cum labore, vt pauci admodũ, & ij tantum, qui perſpicaciſſimo eſſent ingenio, philoſophia, & cognitione rerum potirentur. At logica hæc artificioſa ab Ariſtotele condita mirificè viam nobis ad philoſophandum explanauit, & multo faciliorẽ cognitu reddidit vniuerſam philoſophiã. Philoſophia igitur cauſa fuit logicæ tum vt effectrix, tum ut finis, philoſophi enim logicam genuerunt propter philoſophiam, vt facilem alijs uiam philoſophandi redderent. Verùm etſi propter ſolam philoſophiam logicã à philoſophis inuenta eſt, tamen contingit ut genita alijs quoq; omnibus diſciplinis utilis eſſe comperta ſit, nec tamen propterea omnium diſciplinarum inſtrumentum uocanda eſt, ſed philoſophiæ ſolius, à qua ſola, & cuius ſolius gratia fuit compoſita; artes enim neque generare logicam aptæ erant, neque finalis cauſa generationis logicæ fuerunt, ſed ſola philoſophia, contemplatiua quidem primariò, ſecundariò autem actiua, ut in ſequentibus declarabimus; ad artes uerò quòd logica cõferat, etſi non eſt contraintentionem philoſophorum, qui eam genuerunt, eſt tamen præter eorum intentionem: ſic enim etiam artifex enſem facit ad pugnandum, non ad ſecãdum panem, factus tamen enſis & ad panem incidendum, & ad alia multa præter illius artificis intẽtionem aptari poteſt. Ex his omnibus colligimus, reſque per ſe manifeſta eſt, logicam & poſteriorem philoſophia fuiſſe, & priorem, in illorum enim animis, qui primi logicæ inuentores fuerunt, neceſſe eſt ſcientiarum habitus habitu logicæ priores fuiſſe; in alijs verò, qui logica genita vti cœperunt, habitum logicę priorem eſſe oportet, nõ quòd ita neceſſitas cogat, ſed ad maiorem vtilitatem, & philoſophandi facilitatem; logica tamen naturalis in omnibus hominibus ex neceſſitate præcedit philoſophiæ habitũ; ſi quis enim hoc naturali acumine careat, is ad philoſophãdum ineptus omnino eſt, vtpote neceſſarijs ad hoc munus auxilijs à natura penitus deſtitutus. Logicæ autẽ artificioſæ ſi & principiũ, originẽq;, & finem ſpectemus, eam poſſumus appellare ſcientiam, quatenus à ſcientijs, & propter ſcientias genita eſt; ſi verò ipſam per ſe eius naturam conſyderemus, nõ eſt ſcientia, ſed ſcientiarum inſtrumentum, & artibus ſimilior, quàm ſcientijs, quia in ijs rebus uerſatur, quæ fieri à nobis poſſunt, & earum generationem docet, quod etiam artes faciunt: ex ipſius autem logicæ origine, & ex eorum, qui eam inuenerunt, ſcopo, & conſilio id comprobari poteſt, nam philoſophi non alio conſilio eam uidentur compoſuiſſe, quàm ut alijs eſſet inſtrumentũ utile ad philoſophandum. Nolo hic ſilentio præterire argumentum quorũdam, quod etſi leue, ac puerile eſt, adoleſcentibus tamen, atq; tironibus negotium faceſſere poteſt; nonnulli nouorum dogmatum inuẽtores uideri cupientes Græcorum ſententiam corrigere voluerunt, quum enim Græci dicant logicam eſſe inſtrumentum philoſophiæ, hi non rectam eſſe hanc appellationem inquiunt, ſiquidem inſtrumenta ea ſunt, quæ in logica traduntur, non logica ipſa; ſunt enim logica inſtrumenta ſyllogiſmus, enthymema, inductio, demõſtratio, & alia eiuſmodi, his nanq; philoſophus vtitur, non utitur tota logica, ipſa igitur logica inſtrumentũ uocanda non eſt, ſed facultas inſtrumentorũ fabricatrix. Puerilis certè animaduerſio, quaſi aliquis uel Græcorũ, uel poſteriorũ ita fatuus fuerit, ut logicam ita inſtrumentũ eſſe dixerit, ꝙ ſcientiæ toto ipſo uolumine logicæ tãquàm inſtrumento utantur. Quum igitur nemo id unquàm dixerit, ſed omnes logicam ita eſſe philoſophiæ inſtrumentum intellexerint, quia inſtrumenta ipſi philoſophiæ ſubminiſtrat, certum eſt iſtos de ſolo nomine controuerſari, quum de ipſa re inter nos cõueniat; etenim quibus inſtrumentis philoſophia utatur nemo Græcorũ, aut poſteriorũ philoſophorũ ignorauit; ſed ſola appellatio horũ animum

Margin notes (left): Logica artificioſa. — Rhetorica naturalis. — Logica eſt pars philoſophiæ. — Philoſophia fuit cauſa logicæ & efficiens, & finalis.

Margin notes (right): Logica & prior philoſophia, & poſterior. — Dubiũ. — Solutio

Section letters: D, E, F

animum turbauit, quæ tamen nobis nullam dif- A ficultatem facit, quam enim rationem habent res logicæ ad philoſophicas, eandem habet logica tota ad ipſam philoſophiam, quoniam igitur diſciplinæ à rebus conſyderatis pendent, & ab eis nominationem ſuſcipiunt, logica poteſt reſpectu philoſophiæ vocari inſtrumentum, quoniam ea, quæ tractantur in logica, ſunt inſtrumenta cognoſcendi res in philoſophia conſyderatas; vt nomine inſtrumenti nil aliud intelligamus, quàm diſciplinam inſtrumẽtalem, qualem ipſi quoque logicam eſſe affirmant.

Caput Decimumtertium, de fine Logicæ.

QVONIAM autem cuiuſq; inſtrumenti natura, & differentia propria à fine ſumitur, non ſatis eſt proximũ logicæ genus cognouiſſe, niſi finẽ quoque ipſis propriũ cognoſcamus; de eo quidem aliqua diximus dum logicam à grammatica di- B ſtingueremus, aliqua etiam ad eius plenam intelligentiam dicenda manent. Solet à multis aſ-

Definitio logicæ ab alijs tradita.

ſignati definitio logicæ talis, Logica eſt inſtrumentum philoſophiæ à philoſophis inuentum ad diſcernẽdum in philoſophia verum à falſo, & bonũ à malo; duplicem enim finẽ exprimere voluerũt, quoniam logica utriuſq; philoſophię inſtrumentum eſt, philoſophia quidem cõtemplatiua in vero, ac falſo verſatur, id eſt in cognitione, cognitio enim eſt veri, & falſi; actiua verò in bono, ac malo, ideſt in actione, vt agendo eligamus bonum, & malum fugiamus; ſignificare igitur voluerunt finem logicæ eſſe diſcernere in philoſophia contemplatiua verum à falſo, & in actiua bonum à malo, hac ducti ratione, quòd inter omnes cõſtat logicam vtriuſque philoſophiæ inſtrumentum eſſe. Videtur

Argumẽtum illorũ.

etiam eorum ſententia teſtimonio Ariſtotelis comprobari, qui in capite nono primi libri Topicorũ dicit logicam eſſe inſtrumentũ vtriuſq; C partis philoſophiæ, & adminiculari tum ad cognitionem ueritatis in parte contẽplatiua, tum ad electionem, & fugã in parte actiua, electio autem eſt boni, fuga uerò mali. Mihi tamẽ hęc

Confutatio.

ſententia non probatur, puto enim ſatis eſſe ſi dicamus finem logicę eſſe diſcernere in philoſophia uerũ à falſo, quaſi dicamus cognitionẽ eſſe totius logicæ finem; de bono aũt, & malo nullã faciendã eſſe mentionem, ſed ſuperuacaneã eſſe hanc additionem, & in definitione uitioſam, quod quidem facilè oſtẽdemus. In primis illud confitemur, logicã & ſpeculatiuæ, &

Finis logicæ.

actiuæ philoſophiæ inſtrumẽtum eſſe; dicimus tamen non eſſe in definitione logicæ mentionem ullam faciendam boni, & mali, ſed ſolum ueri, & falſi; ſic enim ſatis, & ad plenũ ipſius logicæ utilitatem, & finem exprimimus, quia uerum, & falſum, eorumq; cognitio non modò in cõtemplatiua philoſophia, ſed etiam in actiua, & in omnibus artibus locum habent, ut aſſerit clarè Ariſt. in 2. cap. ſexti libri de moribus; nam in omnibus diſciplinis cognitio quęritur, & diſtinctio ueri à falſo; id tantum intereſt ꝙ contemplatiuæ nullum alium finem habent, quàm cognitionẽ; reliquæ uerò omnes cognitionem non per ſe quærunt, ſed propter operationem; docet hoc de artibus Ariſtoteles in contextu vigeſimotertio ſeptimi libri Metaphyſicæ dicens cuiuſq; artis duas eſſe partes, vnam docentem, quæ cognitionem ipſius artis tradit; alteram uerò, quæ ex cognitione operatur: eadem ratione etiã actiua philoſophia diuiditur in docentem, & agentem, docens quidem moralibus, & ciuilibus libris continetur, quos legendo cognitionem aſſequimur uirtutum, ac uitiorum, & ueritatem docemur de agendis rebus bonis, & malis, ſed nondum aliquid agimus, licèt aptiores ad bene agendum per eam cognitionem reddamur; actio enim cognitionẽ ſequitur, & extra morales libros conſtituta eſt; ideo Ariſtoteles in tertio capite primi libri de moribus dicebat iuuenem non eſſe illius diſciplinæ auditorẽ idoneum, quia perturbationes ſequitur; finis autem nõ eſt cognoſcere, ſed agere, quaſi dicat ſe ſolam cognitionem agendarum rerum in ijs libris tradere, quæ inutilis eſt niſi actio ſequatur. Bonum igitur, & malum alia ratione ſub actionem cadunt, alia ſub cognitionem; ſub actionem enim cadunt prout re ipſa ſunt, & ea ratione bonum, & malũ propriè appellantur;

Bonũ, & malum.

ſub cognitionẽ autem cadunt quatenus animo concipiuntur (Latini noſtri dicerent eſſe reale, & eſſe cognitum) ſic autem ad uerũ, & falſum rediguntur, quælibet enim mentis noſtrę cognitio, quælibet affirmatio, vel negatio uera, uel falſa eſt, ſiue ea ſit de rebus bonis, & malis, ſiue de ſalubribus, & inſalubribus, ſiue de quauis alia re ad quanuis diſciplinam pertinente. Verum igitur, & falſum omnes diſciplinas docẽtes amplectuntur, idq; negare non poſſumus, ſi certũ, indubitatumq; eſt in ijs omnibus aliquã cognitionem tradi ſiue ſciendarũ rerum, ſiue agendarum, ſiue efficiendarũ; & Ariſtoteles ipſe in memorato loco de morali diſciplina hoc confitetur dum dicit non eſſe in ea diſciplina quærendas exquiſitas demonſtrationes, ſed tales, quales ſubiecta materia poſtulat, debemus enim (inquit) eſſe cõtenti ſi pingui quadã Mineruã, & figurata adũbratione uerũ oſtendamus; ueritatem igitur ſe traditurũ aſſerit de eligendis, ac de fugiẽdis rebus. Ex ipſa quoq; logica, & logicis inſtrumẽtis argumentũ ſumi poteſt ad id cõprobandũ. quum enim & artis cuiuſq;, & moralis diſciplinæ duæ ſint partes, una docens, & cognitionẽ tradẽs; altera operãs, logica eſt inſtrũm, quo pars docens utitur, nã ædificator põt quidẽ arte logica uti in tradẽda arte ædificatoria, ſed non in operatione, & domus conſtructione; logica itaq; ſecundũ propriã naturã cognitionẽ v

verùm, & falsũ in omnibus diſcipli nis locum habent.

finem reſpicit, non operationem, cognitio ue-
rò eſt ueri, & falſi per ſe, non eſt boni, ac mali,
niſi ex accidenti. Ipſa quoq; logica inſtrumen-
ta, ſi eorum vim, & naturã conſyderemus, apta
per ſe ſunt diſcernere verum à falſo, non bo-
num à malo, niſi ex accidenti, quatenus vero, &
falſo contingit eſſe in rebus bonis, vel malis;
hoc autem videtur per ſe eſſe manifeſtiſſimũ,
& nulla probatione indigere; ſed ex Ariſtote-
le apertè deſumitur in Priorib. Analyticis, poſt-
quàm enim in primo libro locutus erat de con-
ſtructione, & de natura ſyllogiſmi, tranſit in ſe-
cundo libro ad ſyllogiſmi iam conſtructi pro-
prietates, ac vires conſyderandas, & inter alias
docet hanc, ſi propoſitiones ſyllogiſmi veræ
ſunt, neceſſe eſt concluſionem quoque veram
eſſe; ſed ſi ſint falſæ, non eſt neceſſarium con-
cluſionem eſſe falſam, quum poſſit ex falſis ue-
ra colligi; ſed an ex propoſitionibus bonis con
cluſio bona, an mala colligatur, illud nũquàm
docuit Ariſtoteles, quia aliena prorſus eſſet à
natura ſyllogiſmi hæc conſyderatio; quemad-
modum etiam in libro de interpretatione do-
cuit eſſe omnis enuntiationis eſſentialem con
ditionem vt ſit vera, vel falſa, non dixit an ſit
bona, vel mala; & tum in toto illo libro, tum in
omnibus libris Analyticis videmus ueri, & fal-
ſi frequentiſſimè fieri mentionem, non boni, ac
mali; quia omnium logicorum inſtrumẽtorum
natura ad uerũ, & falſum per ſe dirigetur, non
ad bonum, & malum. Ea igitur conſyderatio
enuntiationis, ac ſyllogiſmi aut eſt communis,
& omnes diſciplinas complectens, aut eſt pro-
pria ſcientiarum contemplatiuarum; ſi eſt pro-
pria, eſt uitioſa, quia logica debet eſſe commu-
ne inſtrumentum omnium diſciplinarum, ſal-
tem omnium partium philoſophiæ, præſertim
ea pars logicæ, quæ libro de interpretatione, &
prioribus Analyticis continetur: quòd ſi eſt cõ-
munis, ut reuera eſſe debet, igitur in libris quo
que moralibus omnis enuntiatio uera eſt, fal-
ſa, & omni ſyllogiſmo uerum, uel falſum con-
cluditur; bonum autem, & malum propriæ con
ditiones materiei ſunt, ſicuti ſalubre, & inſalu-
bre, æternum, & caducum, durum, & molle, ca-
lidum, & frigidum, quas, & alias eiuſmodi om
nes ars logica, & omnia logica inſtrumenta ac
cidentariè reſpiciunt; ideo ſi in definitione lo-
gicæ ſumamus bonum, & malum, perinde eſt
ac alias quoque multas materierum conditio-
nes accipiẽdo dicamus logicam eſſe inſtrumẽ-
tum, quo diſcernimus bonum à malo, calidum
à frigido, & durum à molli; quod ſi abſurdum
eſt, ut certè eſt abſurdiſſimũ, ſequitur ſatis eſſe
ſi ex cognitione ueritatis, ſeu diſtinctione ueri
à falſo definitionem logicæ ſumamus, tãquàm
ex ipſo fine logicæ, & ampliſſima omnium di-
ſciplinarum, & omnium materierum conditio
ne, quæ alias omnes proprias ſingularum mate
rierum conditiones amplectitur; hoc uidetur

D Auerroes non ignoraſſe, qui in commen. 35. pri
mi libri Phyſicorum, & in Epitome Metaphyſi-
cæ tractatu ſecũdo capite primo dicit logicam
eſſe inſtrumẽtum, quo diſcernitur uerum à fal-
ſo, nihil dicit de bono, & malo. Ad Ariſtotelem
autem in primo libro Topicorum capite nono
dicentem problemata moralia ad electionem,
& fugam pertinere, contemplatiua ad ſcien-
tiam ueritatis, logica uerò ad neutrum horum
per ſe, ſed tamen eatenus ad utrunq; pertinere,
quatenus ſunt inſtrumenta adminiculantia ad
utrunq; conſequendum; reſpondemus Ariſto-
telem non ita intelligere logicam conferre ad
electionem, & fugam, quia per ſe, & ſtatim ſit
inſtrumentum conferens ad benè agẽdum, ſed
quia per cognitionem ueritatis de agendis re-
bus ut mediam, & intercedentem ad benè agen
dum conducit; cur autem actionem in morali-
bus nominare maluerit, q̃ cognitionẽ, ratio eſt,
qm̃ actio ibi in principem locum tenet, quum
E ſit ultimus, ac præcipuus finis, ad quem omnis
earum diſciplinarum cognitio dirigitur, quare
non poterat aliter loqui Ariſtoteles de fine, &
ſcopo actiuæ philoſophiæ. Sed notãdum eſt co-
gnitionem, & actionẽ alio modo ad moralem
diſciplinã referri, alio ad logicam, logica enim
primario cognitionem ueritatis reſpicit, actio-
nem ſecundariò, & per mediam cognitionem;
moralis uerò actionem primariò, ſecũdariò co-
gnitionem, quia propter actionem tanquàm
propter finem. Quòd autem ea ſit mens Ariſto-
telis eo in loco, ipſe ſequentibus uerbis decla-
rat, dum inquit, { quædam enim problemãtum
utile eſt ſcire tantùm propter electionem, & fu
gam } perpendendum eſt enim illud uerbum
{ ſcire } quod ſignificat problemata moralia
prius ſub cognitionem cadere, deinde ad ele-
ctionem, & fugam pertinere, ad hunc enim ul-
timum finem totam illorum problematum co-
gnitionẽ dirigit; uult igitur etiã logica proble-
F mata eatenus ad electionum, & fugã pertinere,
quatenus ad ipſorũ problematũ moralium co-
gnitionẽ cõducunt. Ex his, quæ modo diximus,
ſumitur ratio cur logica ſit præcipuè inſtrumen
tum philoſophiæ contemplatiuæ, aliarũ autem
diſciplinarum ſecundariò, nã logica eſt inſtru-
mentũ per ſe conferens ad cognoſcendũ, non
per ſe ad operandũ, diſciplinæ igitur ut cogni-
tione, ita & logicæ utilitate participant; cõtem
platiuæ quidẽ per ſe, & primariò cognitionem
quærũt, & præterea nihil, ideo ad eas primàriò
logica confert; actiuæ aũt, & artes omnes cogni
tionem non præcipuè, ſed ſecundariò quęrunt,
propterea logica ſecundariò harũ inſtrumentũ
eſt. Quòd autem appellari ſoleat inſtrumẽtum
philoſophiæ tũ contẽplatiuæ, tũ actiuæ, nec ita
dicatur artiũ inſtrumentũ, id non ſit quia magis
ad actiuã philoſophiã, quàm ad artes conferat,
ſiquidem ad has omnes æqualis eſt logicæ utili
tas, & minor, quàm ad contẽplatiuas; ſed ratio
eius

Auerroes.

Solutio argumẽti aliorum.

Cur logica ſit primariò inſtrumentum ſcientiarum cõtemplatiuarũ, aliarum uerò ſecundariò.

eius ſumitur ex conſilio, & ſcopo generantis, philoſophi nanq; logicam genuerunt, & propter philoſophiam, non propter artes, idcirco philoſophiæ, non artium, inſtrumentum dicitur. Quæ igitur ſit logicæ vtilitas, & qui finis manifeſtum eſt.

Caput decimumquartum, in quo aliorum ſententiæ de ſubiecto logicæ proponuntur.

FINE logicę declarato de ipſius ſubiecto dicendum eſt, de quo magna fuit inter Latinos controuerſia, quæ adhæc vſque tempora inter poſteriores perdurat, Thomas enim ens rationis dixit eſſe ſubiectum logicæ, Scotus ſyllogiſmum, Albertus argumentationem, alij quidam ſecũdas notiones prout ſunt inſtrumenta (vt ipſi dicunt) notificandi, alij fortaſſe alia. Qui omnes vno, atque eodem argumento ad ſuam quiſque ſententiam tuendam vſi ſunt, quod ſumitur ex conditionibus ad ſubiectum ſcientiæ requiſitis, & ab Ariſtotele declaratis in poſteriorib. Analyticis, cui nanque illę omnes conditiones competunt, illud videtur in logica ſubiectum ſtatuendum eſſe, propterea in eo demonſtrando ſinguli laborarunt. Horum altercationẽ ego ſemper uanam, & ſimilem cæcorũ pugnæ eſſe iudicaui, quandoquidem neq; logicę diſciplinæ naturam; neque quale ſubiectum in ea quærendum ſit, eorum vllus cognouit; idcirco uno argumento omnes, vnoq; labore per veritatis declarationẽ conuinci poſſunt: igitur omiſſa de ipſorum fabulis diſputatione ad explicãdam veritatem accedendũ eſt, hæc enim cognita communem omnium errorem deregere facilè poterit.

Caput decimumquintum, de ſignificationibus vocis huius, ſubiectum.

QVUM de ſubiecto logicæ quęſtio nobis propoſita ſit, non eſt ignorãdum quot modis ſubiectum accipiatur, ne in ambiguo laboremus, vt alij laboraſſe videntur. Plurimę ſunt huius vocis ſignificationes, quarum plures vt ad propoſitum non conferentes dimittendę ſunt, præſertim quum tritę ſint, & vulgatæ, & ferè nulli philoſopho incognitæ; eam unam acceptionẽ expendere in pręſentia ſatis eſt, quando ſubiectũ ſumitur pro re conſyderata in aliqua ſcientia, uel diſciplina, quę uocari etiam ſolet materia ſtrata; hęc enim acceptio adhuc ambiguitatem habet, & in multas ſignificationes diuiditur, quas diligenter conſyderare oportet, quia paucis notę ſunt, & ob harum ignorationem multi in errores labuntur. Primùm quidem ſumi poteſt ſubiectum in ſignificatione ampliſſima, vt quicquid in aliqua ſcientia, vel arte tractatur, eius ſubiectũ uocetur, hoc modo etiam princi- Prima ſubiecti acceptio.

A pia, & affectiones ſubiecti poſſunt dici in ſcientia ſubiectum, quia in ea conſyderantur; ita in arte & finis, & ea, quę ante finem ſunt, & quæcunque alia in ea tractantur, ſubiectum vocari poſſunt, quemadmodum in arte medica & corpus humanũ, & ſanitas, & morbus, & medicamenta, & ſigna poſſunt dici ſubiectum, quoniam hęc omnia ſub medici conſyderationem cadunt. Alio modo ſumitur ſubiectum magis Secunda acceptio. propriè, ut non omne, quod in aliqua facultate tractatur, ſubiectum uocetur, ſed illud ſolum, cui certę quædam adſint cõditiones; hæ autem alię ſunt in ſubiecto ſcientię contemplatiuæ, alię in alijs diſciplinis, quę contemplatiuę non ſunt; quas omnes ut uno uocabulo ſignificemus, & contra contemplatiuas diſtinguamus, poſſumus diſciplinas operatrices appellare, ob eam rationem, quam fusè in pręcedentibus declarauimus, finem enim habent operationem, at ſpeculatiuę finem habent ſcientiam. condi-
B tiones quidem ſubiecti ſciétię ſpeculatiuę fuerunt à nobis alio in loco diligenter declaratę, Conditiones ſubiecti ſciẽtiæ, uide lib. de præcognitis cap. 2. ideò eas in pręſentia breuiter exponemus; debet ſubiectum eſſe ens neceſſariũ, & nobis pręcognitum tum quid nomen ſignificet, tum ꝙ ſit; debet etiam habere proprias affectiones, & propria principia, ut affectiones per principia de ipſo demonſtrẽtur; & nullus alius debet eſſe ſcopus philoſophi in tali ſubiecto contemplando uerſantis, quàm eius ſubiecti affectiones, & principia, ſi latuerint, cognoſcere; propterea ſubiectum ſcientię poteſt ſubiectum demõſtrationis uocari, ſiue ſubiectum, de quo; de ipſo enim accidentia demõſtrantur, ut ſciantur; ſubiectum igitur ſcientię contemplatiuę huiuſmodi eſt. Operatricis autẽ diſciplinę, eiusq; ſubiecti alia eſt conditio, hęc enim quanquàm ſine Tertia acceptio. ſubiecto eſſe non poteſt, tamen à fine, cuius generationem quęrit, conſtituitur, & pendet, non à ſubiecto; quo fit ut in talibus diſciplinis quã-
C doq; per metaphorã finis ſubiectũ uocetur; ut ſi dicamus ſanitatem in arte medica ſubiectũ eſſe, quam enim rationem ad ſcientiã ſubiectum habet, eandem finis habet ad artem, quoniã ita ars à fine conſtituitur, ut ſcientia à ſubiecto; impropria tamẽ locutio eſt, quia hę diſciplinę Vt ſciẽtia à ſubiecto pendet, ita ars à fine. pręter finẽ etiã ſubiectũ habent propriè ſumptum, & à fine diſtinctum, ut ars medica habet humanũ corpus, in quo uult ſanitatẽ uel efficere, uel conſeruare; itaq; ſi propriè loqui uolumus, debemus humanũ corpus artis medicæ ſubiectũ uocare, ſanitatẽ uerò nõ ſubiectũ, ſed finem; ita philoſophia moralis ſubiectũ habet hominem animalem, ut enim corporis ars medica, ita hęc animi ſanatrix eſt; finẽ uerò uirtutes, ſiue bonas actiones, in quib. fęlicitas eſt conſtituta; ſic ædificator ſubiectã materiã habet lapides, cęmẽta, ligna, & alia eiuſmodi; finẽ uerò formã domus, quam ipſe efficere uult. Finis quidẽ aliquas habet ipſe quoque conditiones, quibus partim

Similitudo, ac diſſimilitudo ſubiecti ſciẽtiæ, & finis artis.

ſimilis eſt ſubiecto ſcientiæ, partim diſſimilis; ſimilis eſt quia eſt ptæcognoſcendum quid eius nomen ſignificet; diſſimilis uerò quia nõ proponitur vt exiſtens, ſed potins nt non exiſtens, & à nobis generandus; ideo ſubiectum prænoſcitur qnòd ſit, finis uerò non quòd ſit, nondum enim eſt, ſed quòd fieri, & eſſe poſſit. Accidentia uerò, & principia habere quidem poteſt, ſed longè aliter, quàm ſubiectum ſcientiæ; quæ res magnopere digna cognitu ut intelligatur, ſciendũ eſt plurimas eſſer artes, in quibus duo ſunt fines, ijsq́; ſimilem eſſe logicam, vt aliàs docuimus, eiuſmodi enim ſunt illæ omnes, quę alicuius inſtrumenti effectrices ſunt; vt ædificatoria domum efficere uult tanqnam inſtrumentum, quo ad habitandum utamnr, ideo domus ipſa efficienda finis illius artis eſt, ſed quia omne inſtrumentum alicuius vſus gratia fit, & propter aliquem ulteriorem, ac magis præcipuum finẽ, ideo uſus ipſius domus, ſeu utilitas, quam ex ea percipimus, finis alter eius artis eſt, vt habitatio, uel conſeruatio ſuppellectilis, nel aliquid huiuſmodi; & hic quidem artis ædificatotiæ finis externus dicitur, domus uetò finis internus, qnoniam domus ab ipſa arte comprehenditur, ac producitur; habitatio uerò ab ædificatore non fit, ſed extra artem ædificatoriam ab alio fit, qui domo facta utitur; hninſmodi eſt magna pars artium, nimirum illæ omnes, quæ præter operationem opus quoque relinquunt, etenim omne eiuſmodi opus inſtrumentũ eſt ad uſum, & commoditatem hnmanam ab arte fabricatum. Aliquæ etiam artes ſunt, quæ non relinquunt opus, ſed ſolam edunt operationem, vt ars nautica edit operationem, quæ dicitur nanigatio, hęc autem ipſa per ſe non expeteretur, niſi eam aliquod aliud bonnm conſequeretur, cuius gratia fit, ueluti ſepulchrum domini uiſere, vel bellum gerere, uel merces uehere, vel aliquis alius humanus ſcopus.

Logica, & aliæ multæ artes duos habent fines.

Ars medica unicum finẽ habet.

Ars autem medica vnicum habet finem, quem ipſa efficit non ob alium externum finem, efficit enim ſanitatem, quæ licèt ad plurimas operationes ntilis ſit, tamen etiam ſi nullum aliud bonum eam conſequeretur, per ſe ipſa experibilis eſſet; quod quidem eius artis præſtantiã demonſtrat, aliæ nanque ſiue operationem, ſiue opus efficiant, rem tamen per ſe expetibilem non efficiũt, ſed propter alium externum finẽ ipſa expetibiliorem, qui fortaſſe etiam ipſe propter alium quæritur, donec omnes omnium artium fines tandem ad ciuilem fœlicitatem tanquam ultimũ omnium artium finem dirigantnr.

Cur ars medica omniũ artiũ præſtantiſſiam ſit.

Sanitas uerò uel particula quædam eſt ipſius fœlicitatis, vel ſaltem conditio quædam, ſine qua non poteſt eſſe fœlicitas; medicinam quidem ſcientiam eſſe non dicimus, & falluntur medici, qui id audent aſſeuerare; ſatis habeant, quum effectricem artem exerceant, ſi eam cæteris artibus pręſtare fateamur, propterea quòd talem finem ſibi effi-

D ciendum ptoponit, qni non propter alium externum finem, ſed propter ſe à nobis expetitur, uel ſaltem non ita propter alia conſequentia commoda expetitur, ut non etiam propter ſe, & magis propter ſe, quàm propter alia. Hęc omnia ad tollendam ambiguitatem declarãda fuere, nt omnes intelligerent nos in pręſentia de ſolo interno fine loqui, non de externo, quum enim de ſubiecto logicę diſceptatio nobis propoſita ſit, cuins gratia huius uocis ſignificationes nnmerare cœpimus, finis externus, quum extra artem ipſam ſit, ſubiectum eius non dicitur, idcirco eius conſyderatio ad præſentem contemplationem non pertinet; ſed ille tãtùm finis ſolet interdum vocari ſubiectum, qui ab ipſa arte fit, & internus appellatur; poſſumus enim dicere artis ædificatoriæ ſubiectum eſſe domum; ſed habitationem nunquàm ſubiectnm diceremus. Quum igitur internus finis

E interdum per metaphoram ſubiectum dicatur, quid inter ipſum, & ſubiectum ſcientiæ interſit declarare cœpimus, diximusq́ue huius finis & principia, & accidentia in arte conſyderari, alia tamen ratione, quàm principia, & accidentia ſubiecti in ſcientia conſyderentur, quod quomodo ſe habeat breuiter declarandum eſt; finis hic, quum ſit inſtrumentum ab operatrice diſciplina vſus gratia fabricatũ, accidentia plura habet, quę in duas claſſes diuiſa ſunt, alia nanque einſmodi ſunt, vt eorum cognitio cõferat ad principiorum inuentionem, quæ per reſolutionem fit, vt ſi quę ſint proprietates, & accidentia domus, quorum cognitio ad materiam, ex qua domus conſtruenda eſt, inueniendam conducat; quę quidem omnia ſimul cum ipſo fine pręcognoſcenda ſunt, à notione finis meliùs, ac faciliùs inueniamus principia; ideo horum tractatio in arte docente longè diuerſa eſt ab accidentium conſyderatione in ſcientia contemplatiua, nam accidentia

Finis in arte duo habet accidentium genera.

F hęc non de ipſo fine demonſtrantur, quemadmodum accidentia de ſubiecto in ſcientia ſpeculatiua; ſed potiùs pręnoſcuntur pro principiorum inuentione: & accidentia quidem ſubiecti ex principijs demonſtrantur in ſcientia; in arte autem potiùs principia ex accidentibus finis declarantur, vt in arte ędificatoria ſi benè domus ędificationem docere alios uolumus, proprietates quaſdã, quas domus habitura eſt, abſque ulla probatione accipiamus oportet, ut plenam finis pręnotionem habentes meliùs illa principia, quę ad talem finem conducunt, indagare, & inuenire ualeamus; propterea & in accidentium, & in principiorum conſyderatione magnum diſcrimen eſt inter ſcientiam, & artem; ſubiectum enim ſcientię habet principia conſtituentia, ex quibus accidentia demonſtrantur; at finis habet principia, ex quibus ipſe à nobis efficiatur, non ex quibus aliquid demonſtretur, propterea contrario modo ſe habent

bent

bent principia, & accidentia finis in arte, quàm principia, & accidentia ſubiecti in ſcientia; ná in ſcientia à principiis ad accidentinm demonſtrationem progredimur, & principia ſunt termini, à quibus; accidentia uerò termini ad quos; at principia ipſius finis ſunt termini, ad quos; accidentia uerò termini, à quibus; nam diſciplinę operatricis docentis ſcopus eſt ex fine cum ſuis proprietatibus, & accidentibus præcognito inuenire principia ad ipſius finis generationem idonea. Aliæ ſunt ipſius interni finis, & inſtrumenti proprietates, & accidentia, quorum cognitio non ad principiorum inuentionem pro inſtrumenri fabricatione conducit, ſed ad ipſius iam fabricati uſum, facto nanqne inſtrumento utile eſt quaſdam eius proprietates cognoſcere, ut meliùs eo uti ſciamns; hæc igitur accidentia cognoſcéda quidem ſūnt ab artifice, non ramé anre principiorum cognitionem, ſiquidem ad inuenienda priucipia non conſerunt, ſed poſt ipſam inuentionem, ut ars perſecta tradatur; ut ſi tradéda ſit ars ædificatoria, ante omnia cognoſcédus eſt finis cum illis proprietatibus, qnæ ad principiorum inuentionem conferunt; deinde facta reſolutione, & inuentis principijs, ex quibus domus conſtruenda eſt, debet artifex etiam de uſu domus ſermoné facere, & eas proprietates declarare, quarum cognitio ad eius uſum cóſerat; hæ quidem proprietates conſequuntur principia per reſolutionem inuenta, ideo poſt eorum inuentionem cognoſcendæ ſunt; illæ uerò aliæ, quæ ad principiorum inuentionem conducũt, formam potiùs conſeqnuntnr, hoc eſt definitionem finis, ideo cum fine ſunt præcognoſcendę, ut inde ad principiorum inueutionem ducamur. Per hæc, quæ diximus, facilè quiſque intelliget methodum ab Ariſtotele ſeruatam in libris Analyticis in tractatione de ſyllogiſmo, & de demonſtrarione; necnon ea, quæ dicuntur ab Auetroe in Commentario centeſimo, ſecundi libri Poſteriorum Analyticorum, dum declarat quomodo ſit perfecta tractatio de ſyllogiſmo, & de demonſtratione in libris Analyticis, quæ omnia aliàs fortaſſe à nobis explicabuntur, ſi occaſio dabitur edendi Commentarios in libros Analyticos. Nunc ſatis ſit differentiam intet ſubiectum ſcientię, & finem diſciplinę operatricis declaraſſe, ut omnes intelligant finé non eſſe ſnbiectum propriè dictum, ſed pet translationem tantùm poſſe uocari ſubiectum ob eam, quam diximus, rationem. Si uerò ſnbiectum in diſciplina operatriee non ipſum finem appellemus, ſed illnd, quod propriè dicitur ſubiectum, & à fine diſtinguitur, quale eſt in arte medica humanum corpus, in morali diſciplina anima humana, in arte fabrili ſerrũ, uel lignum, adhuc non parum differt ſubiectũ hoc à ſubiecto ſcientię contemplatiuę; & prima, ac potiſſima differentia à ſcopis harum di-

Quarta acceptio. Diſcrimen inter ſubiectũ ſciẽtiæ, & ſubiectum artis.

A ſciplinarum deſumitur, è qua aliæ plures poſtea deriuantur; ſcopus quidem ſcientiæ contemplatiuę eſt perſecta propoſiti ſubiecti cognitio, quo fir ut omnia eius principia, & omnia eius propria accidentia nullo prætermiſſo coguoſcenda ſint: at diſciplinę operatricis ſcopus nõ eſt ſcire, ſed operari, ideo ſubiectum ei non ad ſciendum, ſed ad operandum proponirur, ut in ipſo formam aliquam, quę eius diſciplinę finis eſt, generet, & efficiat, ut moralis philoſophus uirtutes in anima humana, medicus ſanitatem in humano corpore, ſaber formam clauis in ferro; nos enim ſubſtantiam aliquam facere per aliquem animi noſtri habitum minimè poſſumus, ſed ſola accidentia, ideo neceſſe eſt aliquã certam materiam illius formæ ſuſceptricem nobis proponi, in qua formam generemus, quum nihil generetur ex nihilo; talis igitur materia eſt ſubiectum non ad ſciendum, ſed ad operandum, proponitur enim ut in ea aliquid efficia-B tur; hinc diſcrimen aliud oritut, quòd non eſt neceſſaria talis ſubiecti perſecta cognitio, ſed tanta, quanta ad operationem, & ad finem aſſequendum ſufficiat; propterea ſæpe non cognoſcuntur ab artifice principia ſui ſubiecti, ut faber naturam ferri ignorat, & multas eius proprietates, quoniam ad effectionem clauis non conferunt, ſed ſatis ei eſt rudis quædam ſerri, & aliquorum eius accidentium cognitio ad claué efficiendam; ita morali philoſopho non eſt neceſſaria plena notitia partium animæ, ſed tanta, quanta ad propoſiti ſcopi conſequutionem ſufficiat, ut Ariſtoteles ipſe teſtatur in ultimo capite primi libri de moribus; de huiuſmodi igitur ſubiecto nulla fit demonſtratio accidentium per ſua principia, niſi aliquando proprer operationem talis aliqua demonſtratio requiratur, quod raró admodum euenit. Pręterea ſubiectum ſcientiæ contemplatiuæ eſt eius proprium, neque alij alicui diſciplinę poreſt com-C municari; at ſubiectum diſciplinæ operatricis poteſt ei cum alijs eſſe commune, ut corpus humanum non modò in arte medica, ſed in alijs quoque artibus, & in aliqua etiã parte naturalis philoſophię ſubiectum eſt; quod enim eam artem ab alijs diſciplinis ſeparat, non eſt ſnbiectum, in quo operatur, ſed finis, quem efficere uult; ideo finem quæque proprium habet, qui nulli alij communicatut, ſcientię nerò per ſubiecta diſtinguũtur. Non eſt hic ſilentio prætereunda ſimilitudo quędam inter ſubiectum ſcientię, & ſubiectum diſciplinę operatricis, ná ſubiectum ſcientię duas partes habet, unam ueluti materiam, quę dicitur res conſyderata; alterum neluti formam, qnę dicitur ratio, & modus conſyderandi; tes quidem conſyderata non eſt cuiuſque ſciẽtię propria, ſed poteſt ei cum alijs eſſe communis, modus autem conſyderandi cnique proprius eſt, & rem conſyderatam reſtringit, quæ ipſa per ſe communis erat: ita in

Non eſt neceſſarium ut artis ſubiectũ pfectè cognoſcatur.

Quomodo dicatur modus con

ope-

ſyderādi reſtringere rem conſyderatā, uide infra cap. 18.

D operatricibus ſolemus ſubiectum à fine reſtrictum nominare, ut quum dicimus ſubiectum io arte medica eſſe corpus homanum vt ſanandū; videtur enim operatricis diſciplinę ſubiectum rei cōnſyderatæ in contemplatiua, & finis operatricis modo cònſyderandi illius proportione quadam reſpondere; cum hac tamen ſimilitudine etiam diſſimilitudo coniuncta eſt, qoia modus ille cònſyderaodi hominem in arte medica non eſt res aliqua exiſtens, quæ ad cognoſcendū proponatur; ſed ſignificat potiùs aliquid non exiſtens, quod efficieodum proponitur; ideo oon propriè loquimur dum dicimus ſobiectum in arte medica eſſe hominem vt ſanandum, quaſi ex his duabus partibus tanquàm ex materia, & forma ſubiectum conſtituatur; ſed propriè loquendo alterā tantùm pars dicitur ſubiectnm, nempè homanum corpus, altera uerò nō ſubiectum, ſed finis; quoniam enim hic ꝓprius eius artis eſt, ideo ſubiectum, quod cōmone eſt, per relationem ad illum coarctarur; quemadmo E dum in ſcieotia per modum conſyderaodi res cōſyderata reſtringitur, ſed hic utraque pars proponitur, vt exiſtens, & ut ſubiectum ipſum ſciētię complens, atque conſtituens. Quale igitur ſubiectum habeant ſciētiæ cōtemplatiuę, quale diſciplioæ operatrices, & his manifeſtum eſt; nos autem ut alterum ab altero ſine ulla coofuſione diſtinguamus, proprijs otraque nominibus appellabimus, ſubiectum quidē quale ſcientię habent, ſubiectum demonſtrationis uocabimus, ſeu ſubiectum de quo, de ipſo enim affectiones per principia demonſtrantur; ſubiectū uerò quale operatrices habent, uocabimus ſubiectum operationis, ſiue ſubiectum in quo, io eo enim operandum eſt, & efficiēdum aliquid.

Collectio quatuor acceptionum huius uocis ſubiectū.

Ex omnibus, quæ dicta ſunt, quatuor ſubiecti acceptiones colligimus, prima eſt quando ſubiectum latiſſimè ſumitur pro quacunque re conſyderata in qoauis diſciplina; ſecunda quando F ſumitur pro ſubiecto demonſtrationis, quale habent ſcientiæ contemplatiuę; tertia quaodo per metaphoram accipitor ſubiectū pro fine facultatis operatricis, ut quum ſubiectum medicioæ dicimos eſſe ſanitatem; quarta demum quando ſumitur pro ſubiecto operationis, quod in operatricibus propriè ſubiectum dicitur, ut in arte medica corpus humanum, & io fabrili ferrum.

Caput decimumſextum, de ſubiecto logicæ in prima ſignificatione.

Quomodo omnes de ſubiecto logicæ opiniones ueræ ſint.

His declaratis ad propoſitæ quæſtionis ſolotionem accedendum eſt; primùm qoidem ſi in prima illa ampliſſima ſignificatione ſubiectum ſumamos pro quacunque re conſyderata in quauis diſciplina, non modò facilis explicatu res eſt, ſed omnes quoque, qui hac de re locuti ſunt, verum dixerunt; à logico nanque conſyderatur ens rationis, & ſecundæ notiones applicatę primis, imò etiam ipſæ primæ, quia ſecuodæ ſioe primis tractari noo poſſunt; conſyderantur etiam nomen, uerbum, enūtiatio, ſyllogiſmus, ioductio, enthymema, exemplom, demooſtratio, & uniuersè argumentatio, & inſtrumeota cogoitionis; qoi igitur aliqood horum, oel plura, oel omnia ſubiectum logicę eſſe ſtatuunt, nil falſi dicunt, oiſi dom huioſmodi ſobiecto eas cooditiones aptare nituotur, quas Ariſtoteles in primo libro Poſteriorum Aoalyticorū declarat, hæ naoque omni rei conſyderatæ oon competuot, ſed ſubiecto propriè ſompto, quale habeot ſcientiæ coontemplatiuæ; qood ſi omni rei conſyderatæ coouenirent, ſequeretur principiorum eſſe principia, & affectiooum eſſe affectiooes, & ſic in infinitum; nam principia quoque, & affectiones ſuot res conſyderatæ, proinde ſubiectum io prima ſignificatiooe appellari poſſunt; quare ſi omE oe tale haberet principia, & affectiones, id, ꝙ modò diximus, abſurdum ſequeretur, & ita omnis ſcientia tolleretur, quia infinitum comprehendi non poteſt. Propterea certum, atque indubitatum eſſe debet neminem eorum, qui de ſubiecto logicæ locuti ſunt, in prima hac nimis ampla, & nimis rudi acceptiooe ſubiectum ſumpſiſſe.

Caput decimumſeptimum, de ſubiecto logicæ in ſecunda ſignificatione.

Omnes, qui ſobiectum logicæ quæſiuerunt, in ſecunda ſignificatione ſubiectum accepiſſe uideotur, oempe pro ſubiecto demooſtrationis, de quo affectiones per ſua principia demooſtrantur ſciendi gratia; huic enim ſubiecto, noo alij alicui, cōditiones illæ ab Ariſtotele poſitę conueniuot, quas iſti etiam ſubiecto logicæ, quod quiſque F conſtituit, ut ſyllogiſmo, oel argumentationi, uel inſtrumeoto notificandi, oel enti ratioois accommodare nituntur. Hos quum ego omnes à ueritate plurimum aberraſſe exiſtimem, uno argumento omnium ſententias refellam, & coontrariarum omnibos dogma tuebor; in hac enim acceptiooe oullum puto in logica ſubiectum dari, quod probo tali argumeoto, Logica non eſt ſcientia, ergo tale ſubiectum non haber, argumentum clarum eſt, quoniam & aotecedeos, & cooſequens ſatis io præcedentibus declarata, ac demonſtrata fuere; oſtendimus eoim ſcopum logicæ internum non eſſe ſcire, ſed inſtrumenta ad ſciendum fabricari, & efficere; oſtendimus etiam ſolas ſcieotias contemplatiuas tale ſubiectum habere, quod exiſtat etiam nobis non cogitantibus, & nobis notum proponatur, ut eius affectiones per propria principia ſciendi gratia demonſtremus. At ſyllogiſmus, demooſtratio, argumentatio, ioſtrumenta cognitionis,

Argumentū contra alios omoes de ſubiecto logicæ.

ſecuo-

ſecũdę notiones,& quicquid aliud ab alijs ſubiectum logicę ſtatuitur,opera,& figmenta animi noſtri ſunt, neque logicus eorum tanquàm exiſtentium cognitionem tradit, ſi quidem in ipſo logicæ initio adhuc non extant; ſed ipſorum ut non exiſtentium fabricationem docet; uanum igitur, & ridiculum eſt horum alicui eas conditiones tribuere,quas Ariſtoteles ſolis ſubiecti ſcientiarum contemplatiuarum tribuẽdas eſſe exiſtimauit. Hoc autem cuique diligenter conſyderanti,& liberè,atque ingenuè philoſophanti ita debet eſſe manifeſtum,ut mirandum profectò ſit tantam fuiſſe aliorum cæcitatem,& tam craſſam in rebus logicis ignorantiã, ut tale ſubiectum in logica quęrere,& in eo partem materialem,& partem formalem, & alia, quę in ſolo ſubiecto ſcientiæ contemplatiuæ locum habent, conſyderare voluerint. Sed magis perſpicua, & clara res eſt, quàm ut pluribus verbis indigeat, ideo ad alia tranſeamus.

Caput XVIII. de ſubiecto logicæ in tertia ſignificatione.

Si uerò in tertia ſignificatione ſubiectum pro fine μεταφορικῶς accipiatur, ſimiliter omnes illę, quas memorauimus, opiniones aliqua ex parte neræ ſunt, etſi omnes quoque aliqua ex parte decepti fuere; nam ſyllogiſmus,& argumentatio, & demonſtratio, & ſecundę notiones ſunt reuera finis logicę, non ſubiectum,ſed tamen per metaphoram poteſt horum quodlibet appellari ſubiectũ, quemadmodum ſi formã domus dicat aliquis eſſe ſubiectum in arte ędificatoria,& ſanitatem in arte medica.Illi itaque hęc ſubiectum uocantes nõ aberrarunt;ſed in eo omnes decepti ſunt quòd tali ſubiecto conditiones propriè accepti ſubiecti aptare uoluerunt; quamuis enim finis per tranſlationem ſubiectum dici poſſit, tamen nõ tale penitus eſſe debet,quale eſt ſubiectum propriè dictum,ſed in multis diſcrepant,quemadmodum antea declarauimus; in hoc enim ſolo eorum ſimilitudo conſiſtit,quòd ſicuti ſcientia à ſubiecto,ita ars,& omnis diſciplina operatrix à fine conſtituitur; at utriuſque conditiones diuerſæ ſunt; ſic quoque admittit Ariſtoteles ut per tranſlationem dicamus poculũ eſſe enſem Bacchi,& enſem dicamus eſſe poculum Martis,ut enim poculum ad Bacchum, ita enſis ad Martem ſeſe habet,in hoc tãtum poſita eſt eorum ſimilitudo,non in omnibus; nec oportet,ſi enſis eſt ferreus,poculum quoque ferreum eſſe; uel ſi poculum eſt uitreum, enſem quoque eſſe uitreum. Quoniam autem hi omnes ſubiectum pro fine accipientes non omnino falſum dicunt,illud enim,quod ſubiectum logicę ſtatuunt, eſt potiùs ipſius logicæ finis, uidendum eſt quinam meliùs,qui deteriùs ſenſerint; mea

Opinionũ aliorum inter ſe compũtio.

A quidem ſententia qui ſyllogiſmum, & qui demonſtrationem dixere, ſunt reliquis omnibus pręferendi, nam ſi uniuerſalem totius logicę finem quærimus,is non alius eſt, quàm fabricatio ſyllogiſmi; ſi verò præcipuum, js eſt demonſtratio; nam ſyllogiſmus Topicos quoque,& ſophiſticos libros amplectitur,demonſtratio verò eos non comprehendit,niſi quatenus ij quoque libri aliqua ratione demonſtrationi inſeruiunt, quod nos poſtea declarabimus. Secundæ autem notiones, ſeu ens rationis, quod in logica ſubiectum à quibuſdam ponitur, nimis amplum eſt, quum latiùs pateat, quàm logica, & ad Grammaticam quoque extendatur; ideo alij quidam minùs errarunt,qui dixerunt ſecũdas notiones prout ſunt inſtrumenta notificandi eſſe ſubiectum logicę;ſic enim proprium logicæ finem expreſſerunt, quod ab eis ſubiectũ uocatur; ſed in eo tamen ſunt deridendi,quòd putantes illud eſſe propriè dictum ſubiectum, ex materiali,& formali parte ipſum conſtituũt,

Vniuerſalis finis logicæ eſt ſyllogiſmus, præcipuus uerò demõſtratio.

Sententia Balduini, eiuſq; confutatio.

B dum dicunt ſecundas notiones tanquàm rem conſyderatam, deinde ut inſtrumenta notificãdi tanquàm modum conſyderandi; quem errorem ut detegamus notandum eſt quòd ſubiecto modus cõſyderandi apponitur ad coarctãdam non rem ipſam conſyderatam,ut multi putant,ſed eius conſyderationem,quod tali exemplo declaro,eſt enim res maximè digna cognitu, quam pauci animaduerterunt; ſi quis diceret eſſe in aliquo libro ſubiectum animal quatenus eſt rationale, is non rectè diceret, quia, ſi hęc locutio eſſet admittenda, oporteret omne animal eſſe rationale,qui enim ita loquitur, ui detur ſupponere omni animali rationale ineſſe,uel ſaltem non ſimpliciter animal ſumit, ſed reſtrictum,& pro ſolo homine,ut perinde ſit ac ſi diceret,homo quatenus rationalis, ſic enim rectè diceret,etiam ſi eandem rem bis exprimeret,ſemel quidem tanquàm rem conſyderatã,

Nota quomodo modus cõſyderãdi rem conſyderatã reſtringere dicatur.

C deinde iterum tanquàm modum conſyderandi, licet enim dicere, homo quatenus homo, ſed non rectè dicitur, animal quatenus homo, niſi animal pro homine ſolo accipiatur; dum enim dicit,animal quatenus eſt homo,non omne animal ſtatuit eſſe rem conſyderatam, ſed ſolum hominem,quia bos non poteſt conſyderari quatenus homo, res igitur conſyderata eſt ſolus homo,quam melius eſt proprio nomine ſignificare, quàm nomine generis, quamuis enim idem dicat ille,qui dicit, homo quatenus homo,atque ille,qui dicit,animal quatenus homo,hic tamen in eo eſt reprehendendus quòd rem accidentariam dicit, nam animali accidit eſſe hominem. Certum eſt igitur modum conſyderandi æqualem rei conſyderatę eſſe debere in conſtituendo uero ſubiecto ſcientiæ contemplatiuę; quòd ſi quis obijciat, ergo modus conſyderandi ſuperuacaneus eſt, quum nihil ab eo reſtringatur, nã ab æquali nulla fit coarctatio;

Modus cõſyderandi debet eſſe æqualis rei conſyderatæ.

ctatio;dicemus non rem,ſed conſyderationem
reſtringi; homo quidem, & rationale ęqualia
sũt,neque reſtringitur homo per rationale, ſed
hominis conſyderatio poteſt eſſe mulriplex, i-
deo hęc reſtringitur; poteſt homo conſyderari
ut ſanabilis,ut fœlicitatis capax,& aliis fortaſſe
modis,ideo dum dicimus ſubiectum eſſe homi
nem ut homo eſt, uel ut eſt rationalis, ad hanc
unam cõſyderationem hominem coarctamus,
& alias excludimus: ita quum dicimus corpus
quatenus habens principium motus eſſe ſubie-
ctum philoſophię naturalis, non corpus ipſum
reſtringimus, ſed corporis conſyderationem,
corpus enim omne habet in ſe principium
motus, & omne habens principium motus
eſt corpus;ſed tamen poteſt corpus conſydera-
ri ut quantum, & aliis multis modis, quos om-
nes excludimus dum dicimus quatenus habẽs
principium motus ideo id, quod dicere ſole-
mus, rem conſyderatam eſſe ampliorem modo
E conſyderandi,uerum eſt, ſi ſano modo intelli-
gatur, cõmunior enim eſt nõ quatenus res, ſed
quatenus cõſyderabilis. Hæc ſi vera ſunt, du-
plex eſt illorũ error,qui dicũt ſecũdas notiones
pro ut ſunt inſtrumenta notificãdi eſſe ſubiectũ
logicę;etenim rem conſyderatam reſtringunt,
quod faciendum non eſt;conſyderationem au-
tem non reſtringunt, quam potius reſtringere
debuiſſent;ſecundę quidem notiones latiùs pa
tent,quàm inſtrumenta notificandi, à Grãmati
co nanque ſecundæ notiones conſyderantur,
quę inſtrumenta notificandi non ſunt; vidẽtur
itaque ſic dicẽtes rem ipſam reſtringere. Quòd
ſi ſecundas notiones nõ amplè ſumant, ſed ſtri-
ctè pro illis tantùm, quæ à logico conſyderan-
tur,& ſunt inſtrumẽta notificandi, nihil reſtrin
gunt dum dicunt,prout ſunt inſtrumenta noti-
ficandi, rem enim non reſtringunt, vt manife-
ſtum eſt; ſed neque modũ conſyderandi, quia
harum nulla datur alia cõſyderatio, quàm pro-
F ut ſunt inſtrumenta notificandi;meliùs itaque
dixiſſent ſecundas notiones, quæ ſunt inſtrumẽ
ta notificandi,ſiue ſimplicirer inſtrumenta no-
tificãdi eſſe ſubiectũ logicæ. Fuit autẽ huius er-
roris cauſa,quòd finẽ pro ſubiecto acceperunt,
quem ſi propriè finem eſſe,non ſubiectum, co-
gnouiſſent,eum ex re conſyderata,& modo cõ-
ſyderandi conſtare non aſſeruiſſent, quoniam
fini compoſitio hęc non conuenit,ſed potius ip
ſe totus locum haber formæ, & modi conſyde-
randi reſpectu ſubiecti diſciplinę operatricis,
ut quum dicimus in arte medica ſubiectum eſ-
ſe hominem quatenus eſt ſanabilis; ipſam au-
tem ſanitatem ex re conſyderata, & modo con
ſyderandi conſtare non diceremus, quum non
ſit ſubiectum, ſed finis. Videntur autem hi in-
ſtrumento notificandi ut ſyllogiſmo latius ac-
cepiſſe,& ad Alberti ſententiam acceſſiſſe, qui
non ſyllogiſmum,ſed argumentationem ſubie
ctum logicæ ſtatuit,ut alia quoque præter ſyllo

D giſmum logica inſtrumenta complecteretur,nã
& enthymema,& inductio,& exemplum, & a-
pud aliquos etiam definitio inſtrumenta ſunt
notificandi. Verùm quod ad definitionem atti
net, eam non eſſe logicum inſtrumentum in
libro noſtro de methodis demonſtrauimus; cæ
tera uerò inſtrumenta quidem notificãdi ſunt,
ſed ad ſyllogiſmum omnia redigũtur, & ſi quã
uim colligendi habent, eam per ſyllogiſmum
habent,quem uirtute continent, propterea in
ſyllogiſmum aliquem omnia poſſunt transfor-
mari,ut docet clarè Ariſtoteles in poſtrema par
te ſecundi libri priorum Analyticorum in ipſa
tractatione de enthymemate;de inductione,&
de exemplo,inquit enim omnem uiam, omnẽ-
que rationem faciendę fidei in tribus ſyllogiſ-
morum figuris eſſe conſtitutam, & oſtendit
quomodo & enthymema, & inductio,& exem
plum ad aliquem trium figurarum modum re-
ducantur. Quum igitur tota uis colligendi, &
E inferendi aliquid ex aliquo in ſyllogiſmo poſi-
ta ſit, ſatis eſt ſyllogiſmum dicere uniuerſæ lo-
gicæ finem, & omnis cognitionis inſtrumentũ
eſſe; quia dum argumentationem, uel inſtru-
mentum notificandi dicimus,nihil diuerſum à
ſyllogiſmo dicimus. quòd ſi quis petat, quód-
nam erit diſcrimen inter ſyllogiſmum, & alias
dictas argumentationes? dicendum eſt partim
aliquod eſſe diſcrimen, partim nullum; nam ſi
formam, quam actu habent,ſpectemus,alia eſt
inductionis forma,alia ſyllogiſmi; ſi uerò ipſã
inferendi uim reſpiciamus, quam habent per
formam, quam non actu, ſed poteſtate conti-
nent, ſunt ſyllogiſmi; propterea omnem infe-
rendi uim ſolemus ſyllogiſticam appellare,etiã
ſi in modum enthymematis,uel in modum in-
ductionis prolata ſit,quia non datur alia infe-
rendi uis, quàm per dictum de omni,& per di-
ctum de nullo, quę ſyllogiſmos primę figuræ
conſtituunt, ad quos neceſſe eſt omnem argu-
F mentationem reduci. Hęc eſt ratio cur Ariſto-
teles in primo capite primi libri Priorum Ana-
lyticorum de ſolo ſyllogiſmo agendum propo-
nat, non de alijs logicis inſtrumentis,quoniam
nomine ſyllogiſmi ea omnia comprehendit.
Vniuerſalis igitur totius logicæ finis eſt conſtru
ctio ſyllogiſmi,eſt enim communis forma om-
nium logicorum inſtrumentorum, & in omni-
bus libris logicis conſyderatur;ſignificauit hoc
Ariſtoteles in fine libri Elenchorum ſophiſtico
rum,vbi dicere uolens ſe primum logicę inuen
torem fuiſſe, quã ante ipſum ne incęperat qui-
dem aliquis alius, inquit ſe primũ docuiſſe de
ſyllogiſmis, de quibus nemo ante ipſum locu-
tus erat,totam igitur artem logicam in ſyllogiſ-
mi fabricatione uerſari exiſtimauit:id circo dũ
inſtrumentum diſtinguendi uerum à falſo, vel
inſtrumentum notificandi tanquàm commune
quoddam dicimus, nil aliud, quàm ipſum ſyllo
giſmum dicimus, hic enim eſt forma, & genus

Omne logicũ inſtrumentũ redigitur ad ſyllogiſmum.

Syllogiſmus ab aliis argumẽtationibus in quo differat.

omni-

omnium logicorum inſtrumentorum. Quòd A ſi non de communi, ſed de principali fine loquamur, is eſt demonſtratio, quę inter ſpecies ſyllogiſmi principem locum tenet, & cui aliæ omnes, ur mox oſtendemus, inſeruiunt. Hoc quoque ſignificauit Ariſtoteles in principio primi libri Priorum Analyticorum dum dixit conſyderationem eſſe circa demonſtrationem, & ſcientię demonſtratiuæ gratia, & ſtatim ſubiunxit agendum prius eſſe de ſyllogiſmo, quaſi dirigens tractationem de ſyllogiſmo ad tractationem de demonſtratione: quo in loco notare

Finis logicæ internus, & externus.

debemus Ariſtotelem tum externum, tum internnm logicæ finem, & hunc tum communē, tum principalem pulcherrimè expreſſiſſe; externus enim finis eſt ſcientia demonſtratiua, id eſt perfecta, & omnibus numeris abſoluta, quę eſt effectus, & finis demonſtrationis, internus anrem communis eſt ſyllogiſmns, internus uerò pręcipuus demonſtratio; rectè autem de externo fine dicit, cuius gratia, de interno uerò circa B quod; nam externus finis extra logicam in philoſophia quęritur, & eius gratia inſtrumentum in logica fabricatur; at dęmonſtratio in logica fit, ideo internus finis uocatur, & logica circa ipſum verſari dicitur, dum ipſius fabricationem docet; propterea ſuperius dicebamus internum finem poſſe per metaphoram uocari ſubiectū, quia diſciplina ipſum amplectitur; externum uerò non poſſe, quia non in ipſo uerſatur ars, ſed in fabricando inſtrumento illius gratia. Quis igitur ſit logicæ finis dictum eſt.

Caput decimumnonum, de ſubiecto logicæ in quarta ſignificatione.

POSTREMA ſignificatio expendenda relinquitur, quam unam omnes, qui de ſubiecto logicę ſermonem faciunt, conſyderare deberent; quoniam enim logica eſt diſciplina operatrix, & inſtrumentorum C fabricatrix, aliquam ei materiam ſubſterni neceſſe eſt, quæ ſubiectum in quo, ſiue ſubiectum operationis dicatur, id enim omnibus operatricibns omnino neceſſarium eſt, quia nulla forma à nobis produci poteſt, niſi in aliqua ſubiecta materia, quę ipſam recipiat. Propriè igitur

Verum logicæ ſubiectū ſūt res omnes.

loqnendo nullum aliud ſnbiectum, quàm operationis, quęrendum eſt in logica, idque dicimus eſſe res omnes, ſiue earum conceptus, qui primi conceptus, ſeu primę notiones vocari ſolent; quem enim locum habet in arte ſtatuaria ęs, & lapis, & in fabrili ferrum, & lignum, & in medicina humanum corpus, eundem in logica habent conceptus rerum, qui dicuntur primę notiones, nam quemadmodum ſtatuario proponitur ęs tanquàm materia, in qua formam ſtatuæ efficiat, quæ eius artis ſcopus, ac finis eſt; ita logico proponuntur res omnes, ſiue earum conceptus tanquàm ſubiectum, in quo A ſecundę notiones effingantur, nt ſint inſtrumēta nos iuuantia ad rerum notiriam adipiſcendam; hę ſunt finis logici, non ſubiectum; primæ uerò notioues ſunt ſubiectum logicę propriè loquendo, non quidem ſubiectum, de quo demonſtrationes fiant, ſed ſubiectum operationis. Hanc ſententiam ab omnibus prolatam uideo, inſcijs tamen, & ipſa rei ueritate ad ita loquendum coactis, omnes enim dicunt logicū ſecundas notiones tractare applicatas primis, quod nil aliud ſignificar, quàm primas notiones eſſe ſubiectum, in quo logicus efficit ſecundas, quę ſunt finis logici; ſecundę nanque ſine primis, neque eſſe, neque mente cōcipi poſſunt, quid enim eſſet hęc uox, genus, niſi ei ſubſtaret animal, ſtirps, triangulum, & alia eiuſmodi? certè nihil. Nō eſt autem exiſtimandum ſecundas

Secundæ notiones qd ſit.

notiones eſſe qniddam à primis diſiunctum, quod poſtea illis imponarur; ſed ſunt ipſęmet res, ſeu rerum conceptus his ſecundis conceptibus B operti; quare ſubiectum à logico conſyderatū ſunt res omnes, non tamen quatenns res ſunt; ſed quatenns ſecundis notionibus ſubſtantes, homo enim, & equus res ſunt, & à logico conſyderantur, non tamen vt homo, & ut equus, ſed ut ſpecies, & nomina appellantur; conſyderat logicus hominem eſſe riſibilem, cęlnm eſſe mobile circulo, non quidem vt hominem, ut riſibile, ut cœlnm, ſed prout hę dicuntur enuntiationes, ſeu propoſitiones. Cuius quidem rei illud eſt clarum argumentum, quòd omnia præcepta logica, & omnes definitiones logicæ ueritatem habent de primis notionibus, non de ſecundis; de primis tamen nō prout rerū notiones ſunt, ſed ut ſecundis notionibus ſnbiacentes, quod exemplis clarius reddetur; animal eſt uox primæ notionis, genus verò ſecundę, dicit logicus genus prædicari de pluribus differentibus ſpecie in eo quod quid eſt, hæc definitio eſt ne uera de hac uoce, genus, an de hac uoce, animal? C certè non de ea uoce, genus, hæc enim de ſpeciebus non prędicatur, ſi quidem homo non eſt genus, ſed de illa uoce, animal, homo enim eſt animal; attamen animali competit non prout eſt res, & prout eſt animal, ſed prout ei ab intellectu tribuitur hoc ſecūdnm nomen, genus; dicit etiam logicus enuntiationem eſſe orationem verum, vel falſum ſignificantem, quæ definitio non eſt uera de hac voce ſecundę notionis enuntiatio, hæc enim nō eſt oratio, ſed uox ſimplex, quę neque verum, neque falſum ſignificat; ſed eſt uera de hac uoce primæ notionis, homo currit, non quidem quatenus eſt res, & quatenus homo, & quatenus currere, ſed quatenus illi conceptui imponitur hoc ſecundum nomen, enuntiatio; eadem ratione omnia reliqua pręcepta logica ueritatem habent non de ſecūdis notionibus, ſed de primis prout ſecundis notionibus velatę, & opertæ ſunt. Ipſæ igitur res ſunt id, quod conſyderatur à logico tanquā

subie-

ſubiectum, modus autem conſyderandi à fine ſumitur, quemadmodum etiam in artibus, medicus enim non omnino corpus humanum conſyderat, ſed ſolùm ut ſanandum; ita logicus res omnes tractat ea tantùm ratione prout ipſis ſecundæ notiones imponuntur. Verùm

Diſcrimen logici, & philoſophi in cõſyderatione rerum.

quia res omnes in philoſophia contemplatiua tanquàm ſubiectum conſyderantur, differentia cognoſcenda eſt inter logicum, & philoſophum contemplatiuum in rebus conſyderandis, quo eodem diſcrimine idem philoſophus ab omnibus artificibus diſtinguitur; neceſſe eſt enim omni ſcientię, & omni diſciplinę rem aliquam, quæ uerè ſit, ſubſterni, ſed diuerſis modis, philoſophus enim contemplatiuus rerum omnium, quæ dignæ cognitu ſint, notitiam aſſequi uult, ideò ipſius contemplationi res omnes ſubijciuntur, nec ſolùm dico res omnes, ſed & omnibus modis, quibus cognoſci poſſunt, vt alijs diſciplinis nulla res cognoſcenda relinquatur: attamen hæ quoque aliqua ſubiecta re indigent, in qua operentur, ideò omnes à philoſophia contemplatiua ſubiectum aliquod accipiunt, in quo uerſentur, ſed alio conſilio, quàm philoſophus ipſe contemplatiuus; hic enim res conſyderat, vt eas cognoſcat, reliquæ vero diſciplinę in aliqua re verſantur, ut in ea operentur, & efficiant aliquid, & formam artificialem materiæ naturali imponant; alia igitur eſt conſyderatio ferri in philoſophia naturali, alia in arte fabrili, in ea enim conſyderatur, ut cognoſcatur, in hac uerò ut ei forma clauis imponatur; ſic alia eſt conſyderatio humani corporis in libris de animalibus, alia in arte medica, ibi quidem eſt cognoſcendum, hic uerò ſanitas in eo efficienda eſt; ſic anima in libris de anima conſyderatur ut cognoſcatur, in libris autem moralibus non ut cognoſcatur, ſed ut uirtutum habitibus exornetur quam differentiam clarè ab Ariſt. expreſſam legimus in cap. 7. primi libri de moribus, quando dicit, faber, & geometra diuerſo modo rectũ angulum cõſyderant, ille quatenus ad opus ſolummodo utile eſt, hic quum ueritatis ſpeculator ſit, quid, & quale ſit indagat; nam geometra ſciendi ferra rectũ angulum conſyderans uult, & naturam, & affectiones cognoſcere. Hoc eodem diſcrimine logicus à philoſopho diſſidet in rerum conſyderatione, ab eo enim non quidem hanc, uel illam rem ſibi conſyderandam ſumit, ſed omnes, res igitur omnes conſyderat philoſophus, res omnes logicus, ille ut eas cognoſcat, hic ut in eis ſecundas notiones effingat, quę inſtrumenta cognoſcendi ſint; ibi quidem ſunt ſubiectum demonſtrationis, hic uerò operationis. Hanc ſententiam apertiſſimè legere apud Auerroem poſſumus in ultimo capite Epitomes libri Categoriarum, ubi dict decem Categorias eſſe ſubiectum, & in ſcięntijs, & in

Omnes diſciplinæ à philoſophia cõtemplatiua ſubiectum ſumũt.

Auerroes.

D logica, duobus tamen diuerſis modis, in logica quidem quatenus eis contingunt intellecta ſecunda, ideſt quatenus eis ſecundę notiones imponnntur; in ſcientijs uerò quatenus ſunt conceptus rerum, quę extra animam ſunt, quaſi dicat quatenus ſunt cognoſcibiles, res nanque cognoſcimus per ipſatum conceptus, quos mente apprehendimus. Viſus eſt etiam hoc ſignificare Ioannes Gandauenſis in quæſtione ſexta quarti libri metaphyſices dicens in logica duplex eſſe ſubiectum, unum quidem primariò conſyderatum, & ſunt res omnes, alterum ſecundariò, & ſunt ſecundæ notiones. Sed in Gandanenſem quidam poſteriores acerrimè inuehuntur, & dicunt ſententiam eius eſſe in extremo (ut eorum uerbis utamur) falſitatis, & abominationis, quãdoquidem Ariſtoreles exiſtimauit res omnes ſcientiarum tantùm conſyderationi eſſe ſubiectas, non logicæ, in qua de ſolis ſecundis notionibus agitur. Præterea ubi aliqua res eſt ſubie-

Gandauenſis

Argumentatio quorundã contra Gandauenſem

E ctum, ibidem definitur, ibidem eius affectiones quærũtur, at in logica nulla res, nulla prima notio definitur, nulla eius affectio quæritur. Ego uero etſi non puto Gandanenſem plenè ipſam rei ueritatem eſſe aſſecutum, ſed temerè, ac ueritate coactum hęc dixiſſe, tamen hos eius aduerſarios egregiè deceptos fuiſſe exiſtimo tum hac in re, tum in alijs multis ad logicam attinentibus, in quam ſuperioribus annis & commentarios, & quęſtiones ediderunt: hi ſi logicæ diſciplinæ naturam cognouiſſent, facilè uidiſſent quàm inania hęc argumenta ſint, quæ ipſi ut ualidiſſima aduerſus Ioannem attulerunt; nos enim firmis, ſolidiſque nitentes fundamentis nullo negotio ea ſoluemus; ad priorem quidem rationem Aueiroes reſponder in memorato loco Epitomes Categoriarum, dum dicit res omnes & in philoſophia, & in logica ſubiectum eſſe, ſed diuerſis modis, ut iam declarauimus; at qui abſurdum non eſt ſi eadem res diuerſis

Reſpõſio pro Gandauenſe.

F modis in pluribus diſciplinis ſubiectum ſtatuatur, eſſet quidem abſurdum ſi eodem modo; ferrum eſt ſubiectum in libris naturalis philoſophiæ ubi de metallis agitur; quid igitur? non poteſt propterea ferrum eſſe ſubiectum in arte fabrili? non poteſt humanum corpus eſſe ſubiectum in arte medica, quoniam in ſcientia quoque naturali ſubiectum eſt? res certè nimis clara hæc eſt; ſed cauſa erroris multorum, ne dicã omnium, fuit quòd differentiam inter ſubiectũ demonſtrationis, & ſubiectum operationis, & diſcrimen inter contemplatrices, & operatrices diſciplinas, necnon earum naturas non cognouerunt. Ad alterum argumentum duobus modis poſſumus reſpondere, primo quidem negãdo maiorem illam, ubi res eſt ſubiectum, ibi definitur, ibi eius affectiones demonſtrantur; nam uera eſt de ſubiecto demonſtrationis, ſed falſa de ſubiecto operationis, hoc enim non ad ſciendum, ſed ad operandum ſupponitur, quare ne-

que

que neceſſarium eſt ipſum definiri, neque perfectè cognoſci, neque eius affectiones demonſtrari, quia ſatis eſt tanta eius notitia, quanta ad operationem requiratur, vt in arte fabrili non eſt neceſſaria perfecta cognitio naturæ, & proprietatum ferri, ideò ipſius definitionem faber ignorat. Hanc ſententiam apud Ariſtotelem legimus in ultimo capite primi libri Ethicorum, ubi dicit neceſſariam eſſe morali philoſopho cognitionem animę, & partium eius, non quidem perfectam, & exquiſitam, ſed rudem, & imperfectam, idque pulcherrimo exemplo declarat dicens, quemadmodum medico oculum curaturo neceſſaria eſt aliqua oculi cognitio, quanta ad curationem ſufficiat, ita philoſopho morali, qui medicus quidam eſt animæ humanæ, aliqua cognitio partium animæ neceſſaria eſt; & ſtatim in eodem capite rudem, & popularem nobis tradit animæ, & partium eius notitiam ſine vlla definitione, ſine vlla accidentium demonſtratione. B Non eſt igitur neceſſarium ut ſubiectum operationis ibi definiatur, ubi eſt ſubiectum, ſed illud eſt neceſſarium de ſubiecto demonſtrationis, quale habent ſcientię contéplatiuæ, ideò argumentum nil aliud oſtendit, quàm res ipſas non eſſe in logica ſubiectum demonſtrationis, quod ad ſciendum proponatur, quod quidem nos concedimus. Sed data, nec tamen conceſſa illa propoſitione maiore poſſumus aliter reſpondere negando minorem, dicimus enim res omnes in logica definiri ea ratione, qua ſunt ſubiectum logicæ, nimirum non prout res ſunt, ſed prout eis ſecundæ notiones attribuuntur, homo enim definitur in logica non prout eſt homo, ſed prout eſt ſpecies, & prout eſt nomen; ita animal in logica definitur prout eſt genus, non prout eſt animal; ſecundæ nanque notiones non ſignificant aliquid à primis ſeparatum, vt antea dicebamus, C ſed res ipſas his ſecundis conceptibus apprehenſas, & his ſecundis nominibus appellatas; genus enim non ſignificat aliquid diſiunctum ab animali, ſtirpe, & alijs eiuſmodi, ſed ſignificat animal ipſum, & ſtirpem, & alia ſimilia, non quidem prout tales res ſunt, ſed prout earum conceptus, quos mens noſtra facit, prædicantur de pluribus differentibus ſpecie in eo quod quid eſt; qua igitur ratione conſyderantur in logica animal, & planta, & aliæ omnes res, ea ratione definiũtur, nempè ut ſecundis notionibus ſubiacentes, non ut res ſunt. Dictum autem Gandauenſis, niſi ad rectum ſenſum trahatur, quem ipſi cognitum fuiſſe non arbitror, reprehenſione non caret; logicus enim & in primis notionibus uerſatur, & in ſecundis, & utraſque poſſe dici ſubiectum logicę non negamus, ſed quòd res primariò conſyderentur à logico, ſecundæ autem notiones ſecundariò, id quidem non

Error Gandauenſis.

A videtur eſſe uerum, quia ſecundæ notiones ſunt finis logicæ, ad quem reliqua omnia diriguntur, principem igitur locum in logica tenent; quemadmodum etiam in qualibet arte id, quod primariò conſyderatur, eſt ipſe artis finis; quomodo igitur dicit Ioannes ſecundas notiones eſſe ſubiectum logicæ ſecundarium? quòd ſi primarium, & ſecundarium ad ſolam appellationem referamus, & primarium ſubiectum illud intelligamus, quod magis propriè ſubiectum nocatur, ſecundarium verò id, quod impropriè, dictum Gandauenſis admitti poteſt; ſubiectum enim logicæ reuera ſunt res ipſæ, non ſecundæ notiones, dum propriè loqui volumus, ut in arte medica ſubiectum eſt corpus humanum, non ſanitas. Sed hæc Gandauenſis neque conſyderauit, neque cognouit.

Cap. XX. in quo ratio eorum, quæ dicta ſunt, & definitio logicæ exponitur.

Horum, quæ de ſubiecto logicæ diximus, ſi quis rationem quęrat, ea & ex ipſa logicorum inſtrumentorum natura, & ex eorum fine, & ex efficiente cauſa facilè deſumi poteſt; à natura quidem ipſorum, quoniam, vt priùs dicebamus, ea eſt ſecundarum notionum natura, ut ſine primis eſſe nequeant, ſunt enim conceptus quidam ſecundarij primarijs rerum conceptibus accidentes, qui ſine illis eſſe non poſſunt, quemadmodum neque accidens ſine ſubiecto. A fine autem, quoniam finis logicæ ultimus, quem externum uocauimus, eſt omnium rerum cognitio, idcirco in omnibus rebus tanquàm in ſubiecta materia ipſam uerſari oportuit, & in omnibus inſtruméta fabricare, quæ omnium rerum cognitionem præbere nobis poſſent. Ab efficiente autem cauſa, quoniam logica à philoſophis genita eſt, & à philoſophię habitu originem duxit, philoſophia uerò omnium rerum eſt cognitio; ipſarum igitur rerum conceptus philoſophi in animo habebát, in quibus alios ſecundos, & inſtrumentarios conceptus effinxerunt. Nec turbare nos debet ordo, quo nos has diſciplinas apprehendimus, cum enim priùs logicam, quàm philoſophiã diſcamus, poſſet aliquis exiſtimare priùs in animo noſtro ſecundas notiones concipi, quàm primas; hoc enim minimè verum, eſt neque vlla ratione fieri poteſt, ſed rudis quædam, & confuſa rerum cognitio in animo præcedat oportet, & rudes rerum conceptus, in quibus poſtea ſecundarij conceptus formentur, his demum iuuamur ad perfectam, & exquiſitam rerum cognitionem in philoſophia comparandam. Declarata eſt hactenus, ni fallor, tota logicæ artis natura, ut facilè

Logicæ definitio.

cuique ſit eius definitionem ex omnibus, quę diximus, colligere, eſt enim logica habitus intellectualis inſtrumentalis, ſeu diſciplina inſtrumentalis à philoſophis ex philoſophiæ habitu genita, quæ ſecundas notiones in conceptibus rerum fingit, & fabricat, vt ſint inſtrumenta; quibus in omni re uerum cognoſcatur, & à falſo diſcernatur. Quod igitur ad uniuerſam logicam attinet, perfecta, & omnibus numeris abſoluta eſt hæc definitio, quia nihil in ea uidetur fuiſſe pretermiſſum, etenim logicæ eſſentiam exprimit, & cauſam eius effectricem, & ſubiectam materiam, & finem, cuius gratia fuit conſtructa; quę omnia quum abundè in præcedentibus declarata à nobis fuerint, eorum explicatio repetenda non eſt, ſed ad partes logicę conſyderandas tranſeundum.

FINIS PRIMI LIBRI.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE NATVRA LOGICAE

Liber Secundus.

Caput Primum de diuiſione logicæ.

EA OMNIA, quę ad logicę uniuerſę naturá cognoſcendam conferre poterant, in libro præcedente declarauimus, reliquũ eſt ut ipſius diuiſionem in partes, & ipſarũ partium ſeriem doceamus; his enim ignoratis logicę diſciplinæ natura plenè cognita eſſe nõ poteſt. Quoniã autẽ non modò perfectã, & omnibus numeris abſolutã, ſe etiam admirabili ordine diſpoſitam eſſe eam logicam arbitramur, quã ſcripſit Ariſtoteles, ideò in logicis eius libris tũ logicę diuiſionem, tũ ordinẽ partiũ conſyderare ſtatuimus. Quot partes logica habeat, & quis ſingularum locus ſit, partim manifeſtũ omnibus eſt, omnique difficultate caret, partim dubium, & uel apud interpretes Ariſtotelis cõtrouerſum, uel etiam ab eorum nemine tactũ, vel declaratum; hac igitur de re ſermonem B habituri operęprecium faciemus, ſi ea, quæ nihil difficultatis habent, paucis expoſuerimus, in reliquis poſtea diutiùs moraturi. Illud in primis inter oẽs cõſtat, quod ab Auerroe declaratur in ſua præfatione in primũ lib. Poſteriorum, totá logicam in duas pręcipuas partes ſecari, quarũ unam uocat Auerroes vniuerſalem, ſeu cõmunẽ, alteram particularem, ſiue propriam; pars cõmunis tribus libris abſoluitur, libro Categoriarũ, de Interpretatione, & Priorum Analyticorum; pars autẽ propria cõtinet poſteriores Analyticos, & alios omnes ſequentes; cur autẽ illa cõmunis dicatur, hæc autẽ propria, ratio clara eſt, illa enim de ſyllogiſmo latiſſimè ſumpto, & ad nullã materiã, nullamve ſpeciem contracto differens iure cõmunis nuncupatur; hęc autem de ſpeciebus ſyllogiſmi tractans particularis, ac ꝓpria dicitur. Pars cõmunis parti proprię anteponenda fuit, quia quæ magis cõmunia ſunt, A debent in doctrina pręcedere, vt Ariſtoteles docet in præfatione primi libri Phyſicorum, & ut tribus argumentis probat ibi Auerroes in ſuo proęmio, quibus eiſdem etiã in procœmio ſuo in primũ librum Poſteriorum oſtendit partem logicę cõmunem parti propriæ anteponendã fuiſſe; quæ omnia miſſa facimus, ne in re omnibus nota tempus conteramus. Sed & de ſingulis, qui parte communi continentur, libris nemo dubitauit quo ordine diſponendi ſint, omnes enim, qui librum Categoriarum logicum eſſe putant, eum omnium primum ſtatuunt, ſecundum uerò librum de Interpretatione, tertium autem librum Priorum Analyticorum, à qua cõmuni ſententia credimus nõ eſſe recedendũ.

[Margin: Tota logices duas habet præcipuas partes.]

Caput ſecundus, in quo de libro Categoriarum ſententiæ aliorum exponuntur.

SED liber Categoriarum nõ paruum multis B negotium faceſſit, nam & quę ſit eius libri ſubiecta materia, & quomodo ad logicam pertineat non ſatis conſtat. Cuius quidem difficultatis explicatio quoniam ad ea, quę antea diximus, confirmanda magni momenti eſt, ad eorum, quę modò propoſuimus, intelligentiam ſummopere neceſſaria, idcirco digna eſt in qua aliquantum inſiſtamus; pręſertim quũ à nemine adhuc res hęc plenè declarata, aut intellecta fuerit. Dicam priùs quid hac de re alij ſenſerint, & in quo ſingulos erraſſe exiſtimem, deinde quid ipſe ſentiam declarabo. Ammonius, atque Simplicius in hoc uno demonſtrando laborarunt, Ariſtotelem in eo libro nõ de uocibus tantùm agere, neque de rebus tantùm, neque de ſolis conceptibus animi, ſed ſimul his omnibus, videlicet de uocibus res ſignificantibus per medios animi conceptus, quod qua ratione oſtendant non referam, quũ apud eos hęc omnia legere poſſimus, & quum

[Margin: Ammonii, ac Simplicii ſententia.]

res ita ſit manifeſtà, vt nulla probatione indige D
re videatur; quomodo enim de uocibus agi
poteſt, niſi res ſignificantibus? quomodo de re
bus, niſi per uoces, à quibus ſignificantur? nam
docere, vel ſcribere de aliqua re nõ poſſumus,
niſi uoce utamur eam rem ſignificante, ſed con
ceptus quoq; animi interſint neceſſe eſt, priùs
nanque conceptum rei in animo formari opor
ter, quàm per uocem ea res ſignificetur, uoce
enim ſignificamus conceptum rei, quem in a-
nimo habemus. Sed quomodo hæc tractatio
ad logicam pertineat, & an liber ſit logicus,
Græci non conſyderarunt. Latini, & poſteriorũ

Latinorũ opinio.

magna pars, vt ad logicam facultatem hunc li
brum reducerent, dixerunt tres eſſe noſtri intel
lectus operationes ita diſpoſitas, ut & prima ad
ſecundam, & ſecũda ad tertiam tanquàm pars
ad totum referatur; prima eſt ſimplicium ap-

Tres operationes intellectus.

prehenſio, ut quando hominem, vel equum,
vel aliam rem mens noſtra concipit; ſecunda
eſt enuntiatio, quę in affirmationem, & nega- E
tionem diuiditur, quas etiam compoſitionem,
& diuiſionem uocant; tertia demum eſt ratio-
cinatio, & diſcurſus; conſtat enuntiatio ex ſim
plicibus terminis, & ratiocinatio ex enuntiatio
nibus. Locuturus ergo Ariſtoteles in logica de
hac tertia operatione, hæc enim eſt inſtrumen-
tum cognitionis, alias duas omittere non po-
tuit, quia cognitio partium debet præcedere
cognitionem totius, priùs igitur agendum fuit
de enuntiatione, quàm de ratiocinatione, &
priùs de ſimplicibus terminis, quàm de enun-
tiatione; manifeſtus eſt itaque ordo logicorum
librorum, & ratio cur liber Categoriarum ad lo
gicam pertineat, in libro enim Priorum Analy
ticorum agit Ariſtoteles de ratiocinatione, quę
eſt tertia operatio intellectus, quem librũ præ-
cedit liber de Interpretatione, ubi agitur de
enuntiatione, quæ eſt ſecunda operatio, opor-
tuit ergò eadem ratione etiam libro de Inter-
pretatione alium librum præceſſiſſe, qui eſſet F
de ſimplicibus terminis, ſine hoc enim ars logi
ca manca, & imperfecta eſſet; is igitur eſt liber
Categoriarum, in quo de uocibus agitur res ſi-
gnificantibus per medios conceptus, tanquàm
de ſimplicibus terminis, ex quibus poſtea enũ-
tiatio conſtituatur; propterea is eſt primus li-
ber logicæ, quia eſt de prima operatione intel-
lectus, quod ipſemet Ariſtoteles in eius libri
initio teſtatur, diſtinguit enim uoces in ſimpli-
ces, & complexas, & omiſſis complexis de ſim-
plicibus agendum propouit, quæ ſunt prima
decẽ genera res omnes amplectentia. Hæc eſt
cõmunis opinio à me paucis uerbis relata. Alii

Balduini ſentẽtia.

uerò fuere, qui eum librum nulla ratione logi-
cum, ſed metaphyſicum eſſe dixerunt, & quan-
uis cum alijs logicis libris legatur, nullũ tamen
certũ locũ inter eos obtinere, ſed totius logicæ
initiũ à libro de Interpretatione ſumendum eſ
ſe conſtanter aſſeuerarunt. Ratio, quæ hos mo-
uit, hæc fuit, liber Categoriarum de rebus eſt,
ergo non eſt logicus; cõſequens clarũ eſt, quo-
niam tota tractatio logica eſt de ſecũdis notio-
nibus, is igitur liber, qui eſt de primis notioni-
bus, non eſt logicus; probant antecedens, quo-
niã decẽ categoriæ, & omnia ſub eis contentæ
res ſunt; & nominibus primæ notionis ſignificã
tur, ſubſtantia enim, & corpus, & homo, & quã
tum, & numerus, & linea, & qualitas, & eius
ſpecies, & alia denique omnia, quæ in eo libro
tractantur, ſunt nomina rerum, & primæ notio
nis, quòd eo quoq; argumento confirmatur,
quòd de eiſdem primus quoque philoſophus
loquitur, at non ageret niſi de rebus, & de pri-
mis notionibus, ſunt igitur primę notiones.

Caput tertium, in quo dictæ aliorum ſententiæ confutantur.

HAec alij, nemo tamen (ut ego arbi-
tror) ueritatẽ attigit, quod ut manife-
ſtum fiat, illud in primis ſtatuendum
nobis eſt, ꝙ poſterior illa ſecta demonſtrauit, li-
brũ Categoriarum nõ de ſecundis notionibus,
ſed de rebus eſſe, hoc enim ueriſſimè dicitur,
& negari nõ poteſt, nã ſubſtãtia, quantũ, & qua-
le, & reliqua ſumma genera, & omnes eorũ ſpe
cies ſunt res, non ſunt ſecundæ notiones; quod
etiam Gręci ſignificarunt dicentes eũ librum eſ
ſe de uocibus res ſignificantibus per conceptus
medios, uoces enim rerum ſignificatrices non
ſunt niſi uoces primæ notionis; vnde ſequitur
falſam eſſe cõmunem Latinorũ opinionẽ ꝙ in
eo libro agat Ariſt. de prima operatione intel-
lectus, & de ſimplicibus terminis, è quibus enũ
tiatio conficiatur; Primũ quidẽ quod dicitur lo
gicũ agere de tribus operationbus intellectus,
non omnino uerum eſt, niſi ſano modo intelli-
gatur, quẽadmodum ſupra declarauimus, ope-
rationes. n. intellectus noſtri cognoſcere nõ eſt
officiũ logici, ſed cõſyderat logicus tres gradus
ſecundarũ notionum ex tribus illis operationi
bus exorientes, ut tres illas operationes ad regu
las, & præcepta quædam redigat, quibus iuue-
tur intellectus ad rerum cognitionẽ aſſequen-
dam; debet autem hęc logica conſyderatio triũ
operationum intellectus eſſe talis, ut ſit de ſe-
cundis notionibus, nõ de primis, quemadmodũ
in ſecunda quoque, ac tertia nemini obſcurum
eſt, ſyllogiſmus. n. eſt uox ſecũdę notionis ſigni
ficans tertiam operationẽ intellectus; enuntia-
tio uerò pars ſyllogiſmi ſignificans ſecundam
operationem eſt ſimiliter ſecunda notio, ut ra-
tioni cõſentaneum, & omnino neceſſarium eſt,
totũ enim, & partes, quæ integrantes dicuntur,
debent eiuſdẽ eſſe ordinis, & naturę; & quum
ſyllogiſmus ſit ſecunda notio, enuntiatio quo-
que ipſius pars ſecunda notio eſſe debet. Eandẽ
igitur rationẽ habere enuntiationẽ ad ſimpli-
ces terminos neceſſe eſt, vt ipſi quoque ſint uo
ces

Sententiæ latinorum confutatio.

Quomodo tres operationes intellectus ad logicũ pertineã.

ces ſecundę notionis,ſic enim partes erunt enũ A
tiationis,& ad logicã pertinebunt. Huiuſmodi
non ſunt ipſæ categoriæ, ut dictum eſt; ſed de
ſimplicibus terminis primæ intellectus opera-
tioni reſpõdentibus, qui uerè partes enuntiatio
nis ſunt, agitur in principio libri de Interpreta
tione,& ſunt nomina,& uerba,ex his dicit Ari-
ſtoteles enuntiationẽ conſtitui,non ex ſubſtan
tia,quanto, & quali, vt patet legentibus totum
librum de Interpretatione,in quo nulla unquã
fit mentio ſubſtantiæ,uel quãti tanquàm partiũ
Reſponſio pro latinis. enuntiationis,ſed ſemper nominis,& uerbi. Ve
rùm aliqui conſyderantes ea, quæ de nomine,
& uerbo diximus, ad hoc cõfugerunt,quod tra
ctatio de ſimplicibus terminis duplex eſſe de-
buit, una quidem ſine ullo reſpectu,& abſolu-
ta, altera cũ reſpectu ad enuntiationem, cuius
pars eſt; nã & de enuntiatione duplicẽ tracta-
tionẽ fecit Ariſtoteles,unã in lib.de Interpreta-
tione, ubi de ipſa agit ſimpliciter, & prout eſt
enuntiatio,ſic.n.ad ſyllogiſmum non refertur, B
neq; ad aliquod aliud; alterã in prioribus Ana-
lyticis, ubi eam conſyderat ut partem ſyllogiſ-
mi,& mutato nomine propoſitionem uocat,&
de ea agendum proponit in eius libri exordio.
Ita igitur de ſimplicibus terminis duplex tra-
ctatio eſſe debuit, una abſoluta, quę fit in lib.
Categoriarum,altera cum reſpectu ad enuntia
tionẽ,quæ eſt tractatio de nomine, & uerbo in
principio libri de Interpretatione; hęc enim
tractatio in eodẽ lib. eſſe debuit,in quo de enũ
tiatione agitur, quemadmodum tractatio de
propoſitione,quæ ad ſyllogiſmum refertur, eſt
in eo ipſo libro, in quo agitur de ſyllogiſmo.
Confutatio reſponſionis. Hęc omnia,ſi bene expendantur,inania,& fal-
ſa eſſe cognoſcentur; Primùm quidẽ quod di-
cunt,id,quod alterius pars eſt,prius ſimpliciter
conſyderandum eſt,poſtea cum reſpectu ad to-
tum, hoc concedi poteſt, ſi rectè intelligatur,
quando enim de toto agimus, & ipſius ſtructu-
De partibus, & de toto quomodo ſit agendum. ram conſyderamus,non poſſumus nõ eius par- C
tes conſyderare in ea ipſa tractatione totius; ꝙ
ſi partes etiam ſine relatione ad totum ſunt ali-
quid,& abſolutam habent naturam,earum tra
ctationem abſolutam pręceſſiſſe oportet tracta
tioni totius,ſic enim perfecta & partium,& to-
tius cognitio habetur; ſyllogiſmi conſtructio-
nem docet Ariſtoteles in Prioribus Analyticis,
quare ſi ex propoſitionibus cõſtat ſyllogiſmus,
nulla alia eſſe poteſt ſyllogiſmi tractatio,quàm
tractatio propoſitionum, ex quibus cõſtruitur;
hæc igitur conſyderatio partium cum reſpectu
ad totum non modò in eodem libro eſſe debet,
in quo de toto agitur, ſed & ita commiſta tra-
ctationi totius,ut eam non pręcedat, neque ab
ea ſit diſiuncta neque in eodem libro, neque
in alio, quia de partibus agere reſpectu totius
eſt de toto ipſo agere. Tractatio autem abſolu-
ta de partibus non prout partes ſunt, diſiuncta
eſſe debet à tractatione totius,& eam pręcede-

A re ſiue in eodem libro, ſiue in alio; propterea
tractatio de enuntiatione pręceſſit tractationẽ
de ſyllogiſmo,ſed non tractatio de propoſitio-
nibus,hæc enim eſt ipſamet tractatio de ſyllo-
giſmo. Hęc ſi uera ſunt,ſequitur quòd tractatio
nominis,& uerbi in principio libri de Interpre
tatione ſit tractatio abſoluta, & ſine ullo reſpe-
ctu ad enuntiationem, quum præcedat tracta-
tionẽ ipſam de enuntiatione,quamuis.n. in eo-
dem libro fiat, nihil refert, ſat eſt ſi diſiuncta
penitus ſit à tractatione de enuntiatione. Hoc
autem ipſa uocum ſignificatio declarat, nomẽ
enim, & uerbũ nullã ſignificãt relationẽ ad enũ
tiationẽ,ſed ſignificationẽ habent abſolutã, ut
vel cæcus uidere poſſet; nec poſſum non mira
ri aliquem auſum eſſe aſſeuerare hæc reſpectũ
notare ad enuntiationem. Sed ipſa quoque ho-
rum tractatio hoc apertiſſime oſtendit,nã & ip-
ſę definitiones nominis,& uerbi,& omnia,quę
de ipſis dicuntur ibi ab Ariſtotele, omni reſpe
B ctu abſoluta ſunt, & nihil ibi dicitur, quod ad
enuntiationem referatur. Sed quænam erit eo-
rundem tractatio cũ reſpectu ad enuntiationẽ?
hanc facile eſt inſpicere in ipſa tractatione de
enuntiatione, nam diximus tractationẽ partiũ
reſpectu totius non eſſe diſiunctã ab ipſa totius
tractatione, quomodo enim de enuntiatione
agi poteſt, niſi partium ipſam conſtituentium
conſyderatio fiat? partes autem eius ſunt ſubie
ctum,& prędicatum,quę paſſim ibi nominan-
tur, & conſyderantur ab Ariſtotele; quę enim
ſimpliciter ſumpta dicuntur nomina,& uerba,
ea reſpectu enuntiationis mutato nomine di-
cuntur ſubiectũ,& prædicatum, vt quã rationẽ
enuntiatio ad propoſitionẽ habet,eandem ha-
beant nomen,& uerbum ad ſubiectũ, & prædi
catum,ſignificant enim eandem rem tum ſim-
pliciter, tum reſpectu alterius conſyderatam.
Duplex igitur eſt tractatio de ſimplicibus ter-
minis,una abſoluta in principio libri de inter-
C pretatione,quãdo agitur de nomine,& uerbo;
altera notans reſpectum ad enuntiationẽ, quan
do in ipſa enuntiationis tractatione vocantur
ſubiectum,& predicatum, quo in loco nulla fit
mentio nominis,& verbi,niſi quatenus in enũ-
tiatione ſunt ſubiectũ,& prędicatum,hac enim
ratione referuntur,ſed non quatenus nomina,
& uerba ſunt. Cur autem in uno, & eodem li-
bro noluerit Ariſtoteles de nomine, & verbo,
& de enuntiatione agere,ratio in promptu eſt,
quũ enim multa de nomine, & uerbo dici poſ-
ſint,eorum tamen magna pars ad Grammaticũ
pertinet, pauca logico declaranda relinquun-
tur; Ariſtoteles igitur ea omnia miſſa faciẽs,quę
de nomine,& verbo à Grammatico dicta ſunt,
& omnibus ad logicã accedẽtibus nota eſſe de-
bent,pauca tantũ quędã de eiſdẽ declarat, quæ
ad logicã pertinẽt,propterea tractatio adeo exi
gua,& breuis fuit, vt integrũ librũ conſtituere
apta non fuerit,ideò Ariſtoteles eam tractatio-

ni de enũtiatione annectere voluit, ita tamẽ vt hęc ab illa diſiuncta eſſe appareret,& eam pręcederet,queadmodũ diximus. Tractatio igitur de ſimplicibus terminis,quæ primæ intellectus operationi reſpondeat, nulla alia in logica habetur,quàm quæ de nomine,ac verbo fit; ideò non malè illi ſenſerũt, qui initium logicæ à lib. de Interpretatione ſumendum eſſe cenſuerũt, hoc enim quadam ratione verum eſt; non tamen ita, vt librum Categoriarum excludamus, vt quoſdam eum excluſiſſe diximus,logicus.n. eſt,&ordine primus, vt mox oſtendemus.

Sententiæ Balduini cõfutatio.

Dicant quæſo qui librum illum excludunt, cuinſnam ſcientiæ,vel diſciplinæ partem ipſum eſſe arbitrentur; ad metaphyſicam eum transferre non poſſunt, iã enim in libris metaphyſicis tractatio alia de ſummis rerum generibus habetur, de quibus in eadem ſcientia bis loqui Ariſtoteles non debuit;imò,ſi benè conſyderemus hanc categoriarum tractationem, ea ita leuis eſt,ac rudis,vt ſit indigna nomine ſcientiæ ſpeculatiuæ; ibi nanq; omnia dicit Ariſtoteles ſine demonſtratione, nullius rei cauſam docet, & ſæpe id,quod apparet,ſequitur potiùs,quàm id,quod reuera eſt,ad nullam igitur cõtemplatiuam ſciẽtiam is liber pertinere poteſt;ad actiuam multò minùs, hæc enim rerũ omnium cognitione non indiget, non modò perfecta, & exquiſita,ſed neq; rudi,& imperfecta.

Liber categoriarum ad nullam diſciplinã pertinere poteſt, niſi ad logicã.

Ad quid igitur eum librum ſcripſerit Ariſtoteles non video,niſi propter logicam ſcripſit. Adeſt præterea omnium Græcorum interpretum teſtimonium, qui eum primum logicæ librum eſſe, & ab ipſo Ariſtotele uniuerſæ logicæ antepoſitũ fuiſſe exiſtimarunt. Sed & illa, quæ in eo libro ab Ariſtotele de rerum generibus dicuntur,facilè declarare poſſunt eum propter logicã ſcriptum,& logicum librum eſſe, quandoquidem aliter philoſopho de rebus loqui conuenit,aliter logico. Illud autem ſummopere animaduertere deberent illi, qui hũc librum à logica reijciunt,quomodo Ariſtoteles defendi poſſit, videtur enim iuxta eorum ſententiam deſtitutus penitus,& indefenſus manere, quum talem librum ſcripſerit,qui tum nullius diſciplinę pars eſſe poteſt, tum ipſe per ſe facultatem aliquam cõſtituere aptus non eſt,proinde inutilis prorſus,& abijciendus.

Caput Quartum, in quo propria ſententia de libro Categoriarum exponitur.

VT hac in re ueritas cognoſcatur, illud in primis omnium dicendorum fundamentum ſtatuendum eſt, quod ſuperius demonſtrauimus, res omnes in logica ſubiectum eſſe eo modo,quo ferrum in arte fabrili,& in arte medica humanum corpus.

Subiectum operano-nis non debet ſe prorſus incognitum.

Tale autem ſubiectum quanuis non cognitionis,ſed operationis gratia ſubſternatur,tamen non D debet penitus eſſe incognitum, quoniam in ſubiecta materia penitus ignota nullus artifex aliquid efficere poſſet;debet enim faber aliquam ferri cognitionẽ habere,& medicus notitiã habere humani corporis,& partium eius, nõ quidem perfectã,& exquiſitam, ſed tãtam, quãtam operatio ſingulorum requirit; docet hoc Ariſt. in vltimo capite primi libri ethicorum, quando dicit, vt medico oculum curaturo neceſſarium eſt aliquam oculi cognitionem habere, ita morali philoſopho animam ſanaturo neceſſe eſt animę, & partium eius aliquam habere notitiam,non quidem exquiſitam,ſed tantam, quanta ad propoſitum finem conſequendum ſufficiat; propterea breuem facit ibi Ariſtoteles diuiſionem partiũ animæ, & pingui Minerua, ac populariter de Anima loquitur, quia nõ eſt ibi finis animam cognoſcere, ſed eã virtutibus imbuere,vt bonas edat actiones; perfecta uerò animæ cognitio à philoſopho contemplatiuo E in libris de Anima traditur. Moralis igitur animam omnino ignorare nõ debet, neque etiam perfectam eius cognitionem requirit, ſed quantam finis,ac ſcopus eius poſtulat. Sic etiam uidemus in arte medica tractationem fieri de partibus humani corporis, & de eius conſtructione non modo ex partibus inſtrumentalibus, & ex quatuor humoribus, verùm etiam ex quatuor elementis, quibus ſingulis ſinguli humores reſpondent. Hoc igitur omnibus operatricibus diſciplinis contingit, ut licèt propoſiti ſubiecti cognitionem non quærant, tamen non omnino ignorare ipſum debeant, ſed aliquatenus cognoſcere;unde pro finium diuerſitate diſcrimen quoddam inter eas exoritur, quoniam alius finis maiorem ſubiecti cognitionem poſcit, alius minorem, ac leuiorem;ſed in nulla tamen requiritur plena,& perfecta ſubiecti cognitio, hæc enim cõtemplatiuarum ſciẽtiarum propria eſt; moralis quidẽ philoſophus F leuiſſima animæ cognitione ſatis habet; medicus contra non poteſt plenè artem ſuam diſcere, vel exercere,niſi humani corporis,omniũq; partium eius magnam habeat cognitionẽ,nam præter primæ materiæ notitiam, ad quam ipſe non peruenit,quia ea non eget, nulla alia humani corporis ſeu pars, ſeu cauſa relinquitur; cuius cognitionem habere non quęrat, ac debeat;quo factum eſt ut plures medici apparente, & inani argumento decepti non modò medicinam ſcientiam eſſe contemplatiuam, ſed etiam in humani corporis cognitione philoſophię naturali præferendam affirmare auſi fuerint; ſiquidem diligentior omnium partium noſtri corporis conſyderatio fit à medico, quàm à philoſopho; quamobrem dicũt philoſopho neceſſariã eſſe medicã artẽ,ut perfectus fiat,& plenam rerum ſcientiã aſſequatur. Hanc ſententiã ſi breuiter in præſentia rei ceperimus, non ita,ut multi forte ſuſpicabuntur, propoſitos limites præ-

In nulla arte requiri tur perfecta ſubiecti cognitio.

Opinio medicorum de præſtantia artis medicę.

Confutatio.

A prętergrediemur, quandoquidē ad quæſtionis noſtrę de libro Categoriatū explicationē hæc conſyderatio ſummopere conferet; illud enim à nobis omnino cōſtiruendum, & pto cōperto habendū eſt, ꝙ quemadmodū omnis diſciplina operatrix aliquam ſui ſubiecti cognitionem poſtulat, ita nnlla plenam eius notitiam habet; quo fit ut philoſophus contemplatiuus à nulla arte ſumat rei alicuius cognitionem, ſed potiùs ab ipſo artes omnes; loquot autem de cognitinne intellectuali per cauſas acquiſita, hęc enim ſolius philoſophi contemplatiui propria eſt. Dicimus itaque non modò medicinam totam non poſſe ſcientiam dici, ſed neque illam eius partē, in qua de elementis, de humoribus, de partibus humani corporis, eatumq; natura, & uſu diſſeritur; idque oſtendimus primùm quidem ratione ſcopi, ac finis illius tractationis, ſit enim quātumuis diligens, & exquiſita, non eſt ſcientia, quia non ſcientię gratia fit, ſed operationis, ut corporis ſanitatem uel conſeruare, uel recupe- B rare naleamus. Quòd ſi quis dicat partem illam etiam ſciendi tantùm gratia legi poſſe, non gratia medendi; tunc ſequitur eam non ampliùs eſſe uocandam medicinę partem, ſed pars erit ſcientiæ naturalis; ſatis eſt igitur, ſi quatenus eſt pars artis medicæ, eatenus ſcientia dici non poteſt. Sed prætetea quocunque modo ea pars ſumatur, etiam ſi ſciendi gratia ſcripta eſſe dicatur, ſcientia dici nō poteſt, tum quia primas cauſas non declarat, quibus ignoratis aliæ propinquiores benè cognoſci non poſſunt, ad primam enim materiam, eiuſque natutam medicns non pernenit, neque fortaſſe ueram formam cognoſcit, ſed accidēs aliquod pro forma accipit, quū id ad artem illam & cognoſcendam, & exercendam ei ſufficete uideatur: tum etiam quia illa præcepta non ſeruat, qnæ in omni ſcientia ſpeculatiua pto verę ſcientiæ adeptione ſeruanda ſunt, ut Atiſtoteles in Poſterioribus Analyticis docuit, ac demonſtrauit, cauſę nanque effecti- C bus æqnandæ ſunt, & affectiones ſubiectis, quorum ſnnt affectiones; niſi enim quod alicui attribuimus, ei per ſe, & primo, & quatenus tale eſt, competat, non habemus ſciētiam, niſi eius, quod ex accidenti eſt, & ſophiſticam, inquit Ariſtoteles, quemadmodum ſi demonſtremus triāgulum ęquilaterum tres angulos habere duobus rectis ęquales, vel hominem ex elementis conſtare, nam habere angulos æquales duobus rectis non ſoli æquilatero competit, neque quatenus eſt ęquilaterum; & ex elementis conſtare non ſoli homini, neque quatenus homo eſt. Huiuſmodi autem eſſe toram ferè illam medicinæ partem nemo negare poteſt, docet enim hominem ex quatuor elementis, & ex quatuor humoribus eſſe conſtitutum; tractat de partibus humani corporis; ac de earum uſu; quę omnia, uel eorum magna pars in brutis quoque animalibus inſpiciuntur, quare homini primo, & prout

Nota cur nullo modo medicina poſſit vocari ſciētia.

A homo eſt, non competunt. Nec propterea Galenum, alioſque medicæ artis ſcriptores damnandos eſſe atbitramur, quandoquidem non ſciendi, ſed ſanandi hominis gratia ita ſcripſerunt; quòd ſi cognitionis gratia, & ut ſcientiam aliquam componerent, ita docuiſſent, maxima reptehenſione digni fuiſſent, totaque eorū tractatio de ijs, quæ ex accidenti eſſe dicuntur, & ſophiſtica appellanda eſſet: Sed quoniam ſolùm ſanandi hominis gratia ita docuerunt, admittenda, laudandaque eſt tota eorum doctrina, ut ad eiuſmodi artem tradendam idonea, & accommodata. Qui verò artem medicam ſcientię naturali audent anteponete, ridiculi ſunt, quia nihil eſt cognitu dignum in humano corpore, quod non à philoſopho naturali cognoſcatur; quòd ſi dicant diligentiùs hac de te Galenum ſcripſiſſe, quàm Ariſtotelem, ut hoc eis condonemus, nil tamen aduersùs narutalem philoſophiam inde colligere poſſunt; ipſam enim per ſe philoſo- B phiam naturalem ſpectare debent, non eam ſolùm, quam tradidit Ariſtoteles, qui etſi tam multa nouit, & ſcripſit, ut miraculo omnibus hominibus fuerit, non tamen omnia nouit, neque omnia ſcripſit; propterea vanam eqnidem ſemper iudicaui multorum argumentationem, qui abſurdum, ac nefas putant, ſi Ariſtotelis philoſophiam aliqua in parre mancam, ac diminutam eſſe fateamnr, aliquid enim probabilitatis habet huinſmodi argumentum, ſed neceſſitatis nihil. Propterea ſi naturalem philoſophiam non eam ſolùm ſumamus, quæ ſcripta eſt, ſed eam, quæ ſcribi poteſt, & quę terum omnium naturalium perfectam cognitionem tradat, quantam homo proprio ingenio inuenire, & capere poteſt, illa nullo medicæ artis auxilio indiget pro rerum cognitione adipiſcenda; ſed contra potiùs medicus à philoſopho naturali ea omnia ſumit, quę pro cognitione partium humani corporis ab eo ſanandi ſunt ipſi neceſſaria. Propterea non poſ- C ſum non magnoperè commendare ſententiam, ac iudicium Auicennę, qui in principio primæ partis primi libri inquit medicum debere philoſopho naturali fidem adhibere de numero elementorum, & de humoribus, & hęc ita ſe habere abſque ulla diſputatione conſtituete; Galenum autem hæc exquiſitiùs tractantem, quàm medico par ſit, philoſophum potiùs, quàm medicum in ea parte appellandum eſſe arbitratur; idque Galenus ipſe ignoraſſe non nidetur, quū libellum quendam ſcripſerit ad oſtendendum non poſſe aliquem eſſe optimum medicum, niſi ſimul etiam philoſophus ſit. Iam igitur ad propoſitum redendo manifeſtum eſt cur Ariſtoteles librnm Categoriarum in ipſo logicæ artis exordio ſcribere uoluerit; quum enim res omnes ſint in logica ſubiectum operarionis, ſicuti humanum corpus in atte medica, neceſſatia logico fuit aliqua ipſarum rerum cognitio priuſquàm eis ſecundas notiones imponeret, hę nanque

Philoſophus naturalis nil à medico ſumit, ſed medicus multa à naturali.

Quomodo liber categoriarū ad logicā ptineat.

que nihil ſunt, niſi primis innitãtur; quemadmo
dum enim faber nihil poſſet efficere, ſi ferrum
penitus ignoraret; & medicus, ſi nullam huma-
ni corporis cognitionem haberet; ita logicus
ſecundas notiones, quę ſunt inſtrumenta ſcien-
di, fabricare non poſſet, niſi aliquam rerum no
titiam haberet. Cognoſcẽs hoc Ariſtoteles con-
ſtituit in principio logicæ rudem, ac leuem re-
rum omnium notitiam nobis tradere, & logicę
vniuerſæ fundamenta iacere, quæ ſunt res om-
nes, & rudis earum cognitio.

Caput quintum, confirmatio eorum, quæ dicta ſunt, ex primo Capite Libri de Interpretatione.

VALIDVM argumentum ad noſtram
hanc ſententiam comprobandam ſu
mitur ex primo capite libri de inter-
pretatione, quo in loco & conſiliũ, & artificium
Ariſtotelis à nemine hactenus declaratum eſt.
Inſcribitur liber ille de interpretatione à re cõ
ſyderata, eſt enim interpretatio vox articulata
alicuius rei ſignificatrix, & amplectitur tã ſim-
plices terminos, nomen, & verbum, quàm enũ-
tiationem, de quibus vtriſque loquitur in eo
lib. Ariſtoteles, qui antequàm ſeparatim de ſim
plicibus terminis, ac de enũtiatione tractatio-
nem aggrederetur, conueniẽs eſſe iudicauit de
ipſo horum cõmuni genere aliqua dicere, nem
pe de ipſa interpretatione, quod in primo capi
te facit, vbi docet quid ſit interpretatio latè
ſumpta, & eam in ſpecies, de quibus poſtea
locuturus eſt, diuidit; quid ſit interpretatio tũc
declarat, quando inquit conceptus animi eſſe
imagines rerum, voces autem eſſe ſigna conce-
ptuum, per voces enim ſignificantur res per me
dios animi conceptus; talis igitur vox dicitur
interpretatio, quum ſit veluti interpres animi
noſtri; hanc diuidit ſtatim Ariſtoteles in ſimpli
cem, & complexam, quoniam enim conceptus
ab ea ſignificati alij ſimplices ſunt, alij comple
xi, neceſſe eſt in vocibus quoque eos ſignifican
tibus eaſdem ineſſe differentias; ſimplicem in-
terpretationem diuidit in nomen, & verbum;
complexam verò, quæ oratio dicitur, ſecat po-
ſtea in plures ſpecies, quarum unam enuntia-
tionem alijs omiſſis conſyderãdam ſumit. Iam
verò quis non videat uoces ſignificantes conce
ptus rerum eſſe voces primæ notionis, de qui-
bus locutus erat Ariſtoteles in libro Categoria-
rum? quo fit vt qui dicunt tractari in eo libro
uoces ſignificantes res per medios conceptus,
rectè dicant, licèt eius, quod dicunt, rationem
ignorent. Illud autem hac in re eſt animad-
uertendum, quòd de vocibus res ſignificãtibus
agere eſt de rebus ipſis agere; de his tum in li-
bro Categoriarum agitur, tum etiam in philo-
ſophia tota; attamen in philoſophia res potiùs
conſyderari dicimus, quàm uoces rerum ſigni-
ficatrices; contra uerò in libro Categoriarum

Interpretatio quid ſit.

Philoſophi, & medici diſcrimen in uocũ. ac rerũ cõſyderatiõe.

D potiùs uoces rerum ſignificatrices, quàm res;
nam in philoſophia rerũ ipſarũ cognitio quęri-
tur, quòd ſi uocibus eas ſignificãtibus utimur,
id facimus ut res cognoſcamus; propterea Auer
roes in ultimo capite Epitomes libri Catego-
riarum dicebat ipſa decem genera ſubiectum
eſſe in ſcientijs contemplatiuis quatenus ſigni
ficant conceptus rerum exiſtentium extra ani-
mã, res enim in ſcientijs cognoſcere uolumus;
logicus autem de rebus quidem agit, ſed me-
lius eius ſcopum attingimus ſi dicamus ipſum
de uocibus agere ſignificatricibus rerum, quia
ipſe cognitionem rerum pro fine non habet,
ſed ſecũdarum notionum fabricationem in re-
bus, hoc eſt in nominibus rerum; uocibus enim
primæ notionis ipſe alias ſecundas uoces impo
nit, quod facere incipit in illo primo capite li-
bri de interpretatione, ubi ſummo cum artifi-
cio librum illum cum libro Categoriarum con
nectit, accipiẽs uoces ſignificatrices rerum iam
E conſyderatas in libro Categoriarũ, & in eis im-
ponere incipiens ſecundas notiones à ſimpli-
cibus exordiẽs, quæ ſunt nomina, & uerba, hoc
enim manifeſtè facit dum declarat uoces eſſe
rerum ſignificatrices per medios cõceptus, de-
inde ſtatim dicit harum aliàs eſſe ſimplices, ut
nomina, & uerba, alias complexas, & ex his con
ſtantes, ſic igitur & memoratos libros optimè
connectit Ariſtoteles, & ſcopum libri Catego-
riarum manifeſtum reddit, qui eſt agere de uo-
cibus rerum ſignificatricibus, ut uocibus ſecun
dæ notionis tanquàm fundamenta ſubſterne-
rentur. Illud quoq; pro noſtræ ſententiæ com-
probatione conſyderandum nobis eſt, ꝙ ſi de
ſimplicibus terminis in lib. Categoriarum age-
ret Ariſt. de ſecũda uerò operatione intellectus
in libro de interpretatione, eum librũ de enun
tiatione potius, quàm de interpretatione inſcri
bere debuiſſet, Enuntiatio enim eſt ſecũda ope
ratio intellectus, ſed interpretatio eſt genus
F amplectens primam, & ſecundam, eſt enim uox
ſimul ſignificans & primam, & ſecundam ope-
rationem; neque recipienda eſt illorum ſenten
tia, qui dicunt Ariſtotelem nomine interpreta-
tionis ſolam intellexiſſe enuntiationem; hoc
enim & ipſius uocabuli ſignificationi, & Ariſto
telis uerbis aduerſatur; ipſum quidem uocabu-
lum, interpretatio, ſignificat omnẽ uocem in-
terpretantem conceptum rei, tam ſimplicem,
quàm complexum, idque Ariſtoteles ipſe in il-
lo primo capite apertiſſimè teſtatur, quãdo in-
terpretationem diuidit in ſimplicem, & com-
plexam; nec unquàm in eo libro interpretatio-
nem pro enuntiatione ſumit, quòd ſi in inſcri-
ptione ſolam enuntiationem ſignificare uoluiſ
ſet, nonne in tam prolixa enuntiationis tracta-
tione, ubi enuntiationem frequentiſſimè nomi
nat, eam quandoq; debuiſſet interpretationem
appellare? hoc tamen nuſquàm facit. Omnino
igitur dicere cogimur inſcriptionem eſſe com-
mu-

Scopus libri Categoriarum.

Interpretatio eſt quid cõmunius enuntiatione.

Liber de interpretatione & primus logicæ liber eſt, & non primus.

munem, quia in eodem libro & de ſimplicibus A terminis, & de enũtiatione agitur, utraq; enim nomine interpretationis abſq; dubio comprehenduntur. Ex his, quæ diximus, colligere poſſumus librum de interpretatione & primum logicæ librum dici poſſe, & non primum; primus enim liber eſt logicæ fabricationis, quia Ariſtoteles ibi primùm incipit ſecundas notiones fabricare, & imponere primis. Sed quatenus liber Categoriarum vniuerſæ logicæ fundamenta iacit, quæ iacere neceſſarium erat, ipſe primus liber eſt, liber autem de interpretatione ſecũdum locum tenet; dum enim vniuerſam tractationem logicam conſyderamus, primus eſt liber Categoriarum; dum autem illos tantum logicos libros accipimus, in quibus ſecundæ notiones tractantur, horum primus eſt liber de interpretatione; qua ratione liber Categoriarum non eſt logicæ pars, ſed fundamentũ potiùs, & tanquàm totius logicę præludium; quod videtur ſignificaſſe Ariſtoteles nullum il B li libro prooemium apponens; quaſi is liber totus ſit ueluti totius logicæ prooemium quoddã. Hanc de illo libro putamus Ariſtotelis, & Auerrois ſententiam fuiſſe; ſi quis aliud inuenerit, & firma ratione comprobarit, non renuemus cognita veritate mutare ſententiam.

Caput ſextum, in quo contraria argumenta ſoluuntur.

ILLVD eſſe ſoler inuentæ ueritatis magnum indicium, quando, ea cognita facilè omnia dubia, & aduerſantia argumenta ſoluuntur, quod nobis hac in re faciendum relinquitur.

Solutio argumẽti latinorum.

Primùm quidem illa Latinorum ratio, quæ à tribus noſtræ mentis operationibus deſumitur, iam plenè ſoluta eſt, primę nanque operationi non librum Categoriarum, ſed tractationem de nomine, & verbo reſpondere diximus, idq; efficaciſſimis argumẽtis comprobauimus. C

Solutio argumẽti Balduini.

Alij verò ea ratione utebantur, liber Categoriarum de rebus eſt, ergo non eſt logicus, ſed metaphyſicus; quam aduerſus eos ita conuertere poſſumus, ars fabrilis conſyderat ferrum, quæ eſt materia naturalis, ergo ars illa docẽs eſt pars ſcientiæ naturalis, qua eadem ratione omnes effectrices artes erunt partes naturalis philoſophiæ;

Diſcrimẽ philoſophi & artificis ĩ cõſyderandis rebus.

ad argumentũ igitur negandum eſt conſequẽs, quemadmodũ enim ars fabrilis, etſi materiam naturalem tractat, nõ eſt ſcientia naturalis; ſed ars effectrix, quia non ſciendi, ſed operandi gratia in ea materia verſatur; ita liber Categoriarum, quum res omnes conſyderet non ut ſimpliciter eas cognoſcat, ſed ut in eis ſecũdas notiones efficiat, non eſt metaphyſicus, ſed logicus; quia nõ omnis tractatio de rebus eſt ſcientia contemplatiua, vel eius pars; ſed tractatio facta ſciendi gratia, non quæ operandi gratia fit. Pręterea tractatio de rebus ad philoſophũ pertinens debet eſſe diligens, & exquiſita, qualis non eſt ea, quę in libro Categoriarum habetur, rudis enim, ac leuis eſt, quũ ibi Ariſtoteles nullius rei cauſam afferat, & Categoriarũ proprietates abſque ulla demonſtratione conſyderet.

Cur in lib. Categoriarum & realia, & intentionalia tractantur.

Præterea in ea Categoriarum conſyderatione id uidetur Ariſtoteles reſpicere, vt doceat earũ aptitudinem ad ſecundas notiones recipiẽdas, docet enim quomodo apta ſint prædicari, uel ſubijci, & tum genera, tum ſpecies, tum nomina, tum uerba nũcupari; propterea ea tractatio iure multorum animos torſit, dum enim animaduertũt eorum, quæ an Ariſtotele ibi dicuntur, alia rebus competere prout res ſunt alia rebus prout ſecundas notiones recipiunt, ambigunt an liber ille ſit logicus appellandus, necne, quæ etenim (vt ipſi vocant) realia ſunt, ad logicam non pertinent, ſed ſola intentionalia. Nos autem totam difficultatem tolli putamus, ſi dixerimus totum librum illum logicum eſſe, B licèt tum realia, tum intentionalia tractet; realia nanq; tractanda à logico fuerunt, vt aliqua rerum notitiam haberetur, quæ intẽtionalium fundamenta ſunt; & intẽtionalia, quia hæc ſunt ſcopus, ac finis logicæ. Tota igitur tractatio logica eſt, quia tota propter logicam fit, nominanda eſt enim non tantùm à re tractata, ſed à ſcopo, & conſilio authoris tractantis; vt ſi propter fabrilem operationẽ de ferro tractatio fiat, eſt quidem ferrum res naturalis, ea tamen non eſt tractatio naturalis, ſed potiùs fabrilis Ita Categoriarum tractatio in logica eſt rerũ tractatio, ſed logico modo, & propter logicam, ideò logica eſt, non metaphyſica.

Obiectio.

Alia quoque obiectio nobis ſoluẽda eſt, nam aliquos audiui ita argumentantes, ſi eo conſilio uoluiſſet Ariſtoteles in ipſius logicæ exordio de ſummis rerum generibus agere, vt rudem rerum omnium cognitionem, quæ ad logicam erat neceſſaria, nobis traderet, mancus, ac diminutus fuiſſet, quia nõ C omnes res amplexus eſt, nam ſubſtantiæ à materia abiunctæ in Categoria non continentur.

Solutio.

Argumentum hoc contra aduerſarios cõuerti poteſt, imò eis maximè obeſt, nobis verò nequaquam; dicunt ipſi de terminis ſimplicibus in eo libro tractari, cur ergo non de omnibus? cur ſubſtantiæ à materia ſeparatæ omittuntur? Sed & omnes ferè illorum decem generum ſpecies omittuntur, quum tamen earum omnium mentio fieri debuerit nulla prætermiſſa, quia ſpecies vt terminus eſt enuntiationem conſtituẽs, eſt quiddam diſtinctum, & diuerſum à genere, quare non ſatis eſt agere de genere, niſi de ſpeciebus quoque tractatio fiat. Contra nos autem argumentum nihil concludit, concluderet quidem ſi propoſitum Ariſtotelis eſſet in eo libro perfectam omnium rerum cognitionẽ tradere, tunc enim nullam prætermittere debuiſſet. Sed quum ſatis ei ſit pingui tantùm Minerua de rebus loqui, ſatis etiam fuit eas res

com-

complecti, quæ nobis notę, & in promptu ſunt, nihil enim ibi dicere conſtituit, quod reconditum ſit, & demonſtratione, uel magna ſpeculatione indiget; idcirco ſub genere ſubſtantiæ ſolas corporeas ſubſtantias complexus eſt, quia has ſolas ſenſu cognoſcimus, aliàs ignoramus.

Caput ſeptimum de ordine logicorum librorum.

IActis in libro Categoriarum uniuerſæ logicę fundamentis incipit logicus ſecundas notiones fabricare, eaſq; imponere primis, ab ijs exordium fabricationis ſumens, quæ maximè ſimplices ſunt, nempè à nomine, & uerbo in principio libri de interpretatione; deinde in eodem libro ad enuntiationem tranſit, quæ ex nomine, & uerbo fit, & ſecundæ intellectus operationi reſpondet; poſtea uerò in prioribus Analyticis agit de ſyllogiſmo, qui ex enũtiationibus conſtat, & tertiam intellectus operationem ſignificat; horum igitur trium librorum ordo eſt manifeſtiſſimus, primus enim omnium logicorum librorum eſt liber Categoriarum, ſecundus liber de interpretatione, tertius liber Priorum Analyticorum. Ordinem hunc ſi conſyderemus, certum eſt eum eſſe compoſitiuum, nimirum à nomine, & uerbo ad enuntiationem, & ab hac ad ſyllogiſmum; vnde dubium non leue oritur aduerſus ea, quę diximus aliàs in libro noſtro de Methodis, ibi nanque oſtendimus operatrices omnes diſciplinas tradendas eſſe ſolo ordine reſolutiuo, qui eſt à notione finis, eo ordine ſcripti ſunt libri de moribus, nẽpè à fœlicitate, quæ eſt ultimus omnium agendorum finis; eodem in artibus omnibus utendum eſſe docet Ariſtoteles in cõtextu 23. ſeptimi libri metaphyſicæ, ubi dicit utrunq; ordinem in artibus ſeruari, priùs quidem reſolutiuum in docendo, deinde uerò compoſitiuum in operando. Hoc ſi uerum eſt, & logica eſt diſciplina quædam operatrix, in ea quoque docente uidetur ſeruandum fuiſſe ordinem reſolutiuum, non compoſitiuum. Huius dubij ſolutio petenda eſt ex ijs, quæ antea de natura logicæ, & de ipſius, atque artium differentia docuimus; diximus enim logicam eſſe effectricẽ inſtrumenti intellectualis, artes uerò inſtrumentorum materialium, & corporalium; hæc cauſa eſt ut in artibus operatio à doctrina diſiuncta ſit, quoniam doctrina mentalis eſt, operatio autem corporalis; idcirco priùs neceſſe eſt ordine uti reſolutiuo ad docendum, & ad principia inuenienda, deinde cõpoſitiuo ad efficiendum ex illis principijs ipſum materiale inſtrumentum, vt domum, vel nauim. At in logica illud mirabile euenit ob eius intellectualẽ naturam, ut doctrina ab operatione non diſiungatur, dũ enim docet inſtrumentorum generationem, ſimul ipſa inſtrumenta generat, quia tàm operatio, quàm doctrina eſt intellectualis; quo factum eſt ut in logicæ traditione Ariſtoteles partim ordine compoſitiuo uſus ſit, partim reſolutiuo; reſolutiuum quidem doctrina artis logicæ poſtulauit; compoſitiuum autem generatio, & fabricatio logicorum inſtrumentorum; ideò uidemus Ariſtotelem & priores, & poſteriores Analyticos ſcripſiſſe ordine reſolutiuo, à definitione finis, & eius reſolutione in ſua principia; in libro autem de Interpretatione tum ipſo per ſe, tum reſpectu priorum Analyticorum ſeruaſſe ordinem compoſitiuum. Sed obijcere adhuc aliquis poſſet, quòd falſum uidetur id, quod modò diximus, inſtrumenta fabricari in logica, quum ſolus philoſophus inſtrumenta ipſa fabricet, quando ad rerum ſcientiam adipiſcendam demonſtrationes, ac ſyllogiſmos format; logicus verò non fabricat, quia nullum ſyllogiſmum facit, ſed modo tantummodò fabricandi tradit; docet igitur, non generat, ſed philoſophus, dum utitur logica, tunc inſtrumenta efficit, & generat. Ad hæc dicimus aliud eſſe fabricationem inſtrumenti, aliud eſſe uſum, quemadmodum in artibus inſtrumentorum effectricibus inſpicere poſſumus, doctrina enim ædificatoriæ artis præcedit ipſam domus fabricationem, fabricatio uerò præcedit uſum, quare fabricatio non eſt uſus; imò uſus ad ædificatorem non pertinet, niſi fortaſſe ex accidenti, ſed ad alium, qui domo facta utatur. doctrina uerò, & fabricatio ad ædificatorem pertinent, nam quatenus eſt ædificator, eatenus & artem illam docet, & domum efficit; ſed non quatenus eſt ædificator, eatenus domũ habitat. Tria hæc etiam in logicis inſtrumentis locũ habent, logicus enim tum eorum fabricationem docet, tum ea fabricat quatenus eſt logicus, nõ tamen utitur, ſed philoſophus utitur. Propterea aduertendum eſt ne apparentia quædam nos decipiat, & credamus uſum logicorum inſtrumentorum eſſe eorum fabricationem; nam ſyllogiſmum à philoſopho naturali, vel à mathematico formatum non uoco logicum inſtrumẽtum, ſed ſyllogiſmũ naturalem, uel mathematicum, iam enim oſtendimus logicam rebus applicatam, & in uſu poſitam inſtrumentum non eſſe, ſed eſſe philoſophiam ipſam. At inſtrumẽtum uocamus habitum logicum in animo acquiſitũ antequàm ad philoſophandũ applicetur, hic enim eſt habitus inſtrumẽtalis, & inſtrũm ipſum, quod logica fabricare dicitur. Effici igitur in logica inſtrumenta dicuntur, quia dũ logicam diſcimus generatur in animo noſtro habitus logicus, quam voco inſtrumenti fabricationem ab eiuſdẽ doctrina non ſeiunctam; ideò quando hunc habitum iam adepti ad philoſophiã accedimus, & in rebus naturalibus, vel Geometricis ſyllogiſmũ formamus, ea non eſt dicenda generatio inſtrumẽti logici, ſed uſus; tunc .n. non generatur in nobis habitus logicus, ſed eũ habentes eo utimur. Hæc de cõi logicæ parte ſufficiãt.

Ordo logicorum librorum cur ſit compoſitiuus.

Logica & compoſitiuum, & reſolutiuum ordinem habet.

Dubium.

Solutio

Diſtincta ſunt inter ſe hęc tria doctrina, fabricatio, & uſus.

D E F

Caput octauum de neceſſitate logicę particularis.

ALTERA verò pars, quæ particularis,
ſeu propria dicitur, maiores habet
difficultates; de hac duo nobis tra-
ctanda proponuntur, alterum eſt huius partis
neceſſitas, reliquũ verò eius diuiſio in partes,
Dubiũ. earumq; numerus, ac diſpoſitio. Primum qui-
dẽ dubitare aliquis poſſet, & ſuſpicari partem
hanc non eſſe neceſſariam, ſed potius ſuperua-
caneã, quum in ſola communi parte abſolui to
ta facultas logica uideatur; poſtquàm enim de
nomine, ac de verbo ſermonem fecit Ariſtote-
les, & ex his enũtiationem, ac demum ex enun-
tiationibus ſyllogiſmum, omniaque logica in-
ſtrumenta conſtituit, nulla videtur compoſitio
logica conſyderanda relinqui, quum præter il-
las tres memoratas quarta intellectus operatio
non detur, & tota ratiocinandi, ac quouis mo-
do diſcurrẽdi ratio in Prioribus Analyticis tra-
Solutio dita ſit. Ad hoc nihil uideo ab alijs reſponde-
aliorũ. ri, niſi quòd perfecta cuiuſq; rei cognitio tunc
habetur, quando non ſolum genus, ſed & ſpe-
cies omnes, quæ ſub eo ſunt, cognouerimus;
quum igitur in prioribus Analyticis de ſyllogiſ
mo, ac de omni argumentandi ratione agatur,
alia quidem operatio intellectus præter argu-
mentationem, & diſcurſum non relinquitur, ta
men diuerſæ ſyllogiſmi ſpecies relinquuntur,
quibus ignoratis plenam ſyllogiſmi cognitio-
nem non habemus, ideò de his agere poſt li-
bros Priores Analyticos neceſſarium fuit, vide-
licet de ſyllogiſmo demonſtratiuo, de Dialecti
co, & de ſophiſtico, de quibus tribus ſpeciebus
agit Ariſtot. in tribus ſequentibus libris, nem-
pe Poſteriorum Analyticorum, Topicorum, &
Confu- Elenchorum Sophiſticorum. Hęc reſponſio, etſi
tatio. in ea omnes conſentire uideantur, recipienda
non eſt, quod enim dicunt perfectam rei noti-
tiam tunc haberi, quando nõ ſolum genus, ſed
& ſpecies eius omnes noſcãtur, verum quidem
eſt, ſed logicæ aptari non poteſt, & qui id fa-
ciunt, eo dicto abutuntur, quoniam illis tan-
tùm diſciplinis conuenit, quæ nil aliud, quàm
cognitionem quærũt, cuiuſmodi ſunt ſolæ con
templatiuæ; in his enim perfectam ſcientiam
habere non poſſumus, niſi & genus, & ſpecies
eius omnes cognoſcamus: ſed in illis, quæ non
cognitionem, ſed operationem pro fine habẽt,
& cognitionem nõ propter ſe, ſed propter ope
rationem quærunt, ratio illa locum non habet,
quia cognitio in his non omnino exquiſita re-
quiritur, ſed tanta, quãta ad propoſitum finem
aſſequendum ſatis ſit; idcirco ſi contingat vt
cognitio generis ad operationem ſufficiat, ad-
mittam quidem eam non eſſe perfectam ſcien
tiam ſine cognitione ſpecierum, attamẽ dicam
notitiam ſpecierum non requiri, & ſuperuaca-
Solutio neam eſſe, ſi ad operationem non conferat. Re-
uera. ſponſio igitur, quæ ex cognitione ſumitur, re-

A cta non eſt, quum ex operatione potiùs ſumen-
da ſit, & ex uſu ipſius ſyllogiſmi, de eo nanque
agitur in prioribus Analyticis tanquàm de in-
ſtrumento, quo ad uerùm à falſo diſcernẽdum
utamur; propterea oſtendendum eſt inſtrumen
tum illud adhuc non eſſe aptum, & idoneũ ad
hunc vſum, & ad hunc finem, niſi de ſpeciebus
eius in logica diſſeratur; ſic enim huius partis
logicæ, quæ alioqui ſuperuacua, & inutilis eſ-
ſet, neceſſitas egregiè demonſtraretur. Nos ita-
que ut meliorem reſpõſionem adinueniamus,
rem hanc in artibus conſyderemus, quibus ſi-
milem eſſe naturam logicæ declarauimus; ſic
enim ſenſilium rerum exemplo faciliùs ea, quæ
ſola mente comprehenduntur, percipere pote
rimus. Artium igitur, quæ materialia opera ef-
ficiunt ut inſtrumenta nobis ad uarios uſus in-
ſeruientia, aliquæ ſunt, quæ inſtrumentum ita
rude producant, ut niſi ab alia arte expoliatur,
& aptius ad uſum reddatur, nõdum eo uti poſ-
B ſimus, ſed ineptum prorſus, & inutile ſit; patet
hoc in illis artibus, quæ in lana elaboranda ver
ſantur, ut ex ea ueſtes fiant, quibus humana cor
pora operiãtur, quędam enim ars lanam expur
gat, alia net, alia texit, & pannum facit, qui ad-
huc ineptus eſt, niſi alijs artibus expoliẽdus, &
magis elaborandus tradatur; tandem quũ pror-
ſus eſt expolitus, eo indui non poſſumus, niſi ſu
tori, qui veſtem faciat, eum tradamus; pannum
itaque, qui vſum nimis amplum, & cõmunem
habebat, ad plurima enim ueſtium genera, ad
plurimos diuerſorum hominum ſcopos aptus
erat, ſutor coarctat, ac reſtringit, & proprium
huius hominis indumentũ faciens ita uſui pro-
ximum id inſtrumentum reddit. Hoc idem in
rebus logicis per quãdam ſimilitudinem inſpi-
cere poſſumus, quamuis enim longè diuerſa ſit
logicorum inſtrumẽtorum natura, & conditio;
ut fortaſſe alicui uideri poſſit non rectè hanc
comparationem fieri; tamen tale quiddam in
C his euenit, quale in artefactis inſtrumentis con
ſyderauimus; logica enim inſtrumentum fa-
bricat, quo uerum à falſo diſcernamus, quod
quidem inſtrumentum eſt ſyllogiſmus (etenim
nomine ſyllogiſmi alia omnia inſtrumenta lo-
gica comprehẽduntur) hic quatenus in priori-
bus Analyticis fabricatur, eſt adhuc rudis, & ab
uſu remotus, quare oportuit ipſum in alijs ſe-
quentibus libris magis elaborari, & uſui ido-
neum, atque aptum reddi; nunquam enim ſyl-
logiſmo tali utimur, qualem in prioribus Ana-
lyticis diſcimus, & fabricamus, nempè ſimplici
illa, ac nuda forma ſine ulla materia; ſed ſem-
per in aliqua materia ſyllogiſmum formamus,
& propter aliquem finem; quum igitur diuerſi
ſint ſcopi, ac fines ratiocinãtium, & pro finium
diuerſitate materias quoque diuerſas accipere
oporteat, ideò docendum omnino erat quę ma
teria ad hunc ſcopum attingẽdum requiratur,
& quæ ad illum; ut pro occaſione, & opportu-
nitate

nitate diuerſas ſyllogiſmorum ſpecies fabricare ſciremus; aliam enim materiam ſumere diſputanti conuenit, aliam demonſtranti; quemadmodum etiam in arte ſutoria aliud panni genus pro regis veſte, aliud pro ruſtico ſumẽdum eſt; & aliud pro cruribus, aliud pro vẽtre, ac pectore operiendis; haſque omnes differẽtias bonum ſutorem noſſe oportet, vt ſingulis ſcopis ſciat proprias, & conuenientes materias accommodare. Ratione itaq; à fine, & ab vſu deſumpta neceſſariæ fuerunt ad logicã perficiendam artes logicæ particulares, quia in ſola communi parte rude nobis traditur inſtrumentum, & nimis ab vſu remotum, proinde nos parum iuuans ad rerum cognitionem conſequendam.

Caput nonum, de partibus logicæ particularis.

Sententiæ diuerſæ de numero librorum logicæ particularis.

SED hæc omnia manifeſtiora reddentur, ſi harum partium numerũ declarauerimus; de hoc non videntur interpretes Ariſtotelis conſentire, nam plurimi dicere ſolent eas eſſe tres, artem demonſtrandi, quæ in poſterioribus Analyticis traditur, Dialecticam, quę in Topicis; & Sophiſticam, quæ in libro Elenchorum ſophiſticorum. Simplicius autem in præfatione libri Categoriarum Rhetoricam adijciens quatuor ipſas facit. Sed Ammonius eodem in loco Poeticam quoque ijs annumerare videtur, cui videtur aſſentire Auerr. qui ſolet quinque artes logicas nominare, præſertim in fine ſui proœmij in primum librum Poſteriorũ Analyticorum, vbi aperte & Rhetoricam, & Poeticam exprimit, & harum inter ſe comparationem faciens dicit artem demonſtrãdi ad alias quatuor eam habere rationem, quam dominus habet ad ſeruos, & finis ad ea, quæ ſunt ante finem. Nobis hac in re difficilis, & ardua contemplatio proponitur, præſertim de duabus poſtremis, Rhetorica, atque Poetica; quòd enim tres illæ, quæ in organo continentur, ſint partes logicæ, facilè erit demonſtrare, quum id nemo unquàm negauerit; de Rhetorica uerò difficiliùs, quandoquidem illud compluribus incognitum fuit; ſed de Poetica difficillimum, quum ars illa uix ad logicã reduci poſſe uideatur; qua de re nos illa dicemus, quæ in mentem uenire potuerunt, quum nihil ab alijs dictum, aut ſcriptum inuenerimus. Hunc autẽ ordinem ſeruabimus, priùs quidem de tribus illis partibus loquemur, in quibus manifeſtior res eſt, & oſtẽdemus quomodo ſint partes logicę, & quomodo ſub libris prioribus Analyticis ueluti ſpecies ſub genere, ſeu filiæ ſub communi matre contineãtur; quomodo philoſophiæ inſtrumenta ſint; & quomodo demonſtrandi ars aliarum domina, ac finis ſit, & quę ſingularum ſedes eſſe debeat; deinde verò hęc omnia in duabus reliquis, Rhetorica, & Poetica, in quibus maior difficultas ineſt, conſyderabimus.

D *Caput decimum de artis demonſtratiuæ, & Dialecticæ, & Sophiſticæ vtilitate.*

IAM in præcedentibus declaratum eſt vniuerſam philoſophiam tam actiuam, quàm contemplatiuam in cognitione verſari; cum eo tamen diſcrimine, quòd contemplatiua ſolam cognitionem quærit, eamq; ſibi finem proponit; actiua uerò cognitionem nõ ꝓpter ſe, ſed propter actionem, quia ipſius finis non eſt ſcire, ſed agere. Nos autem rerũ cognitionem indagantes non poſſumus ſtatim perfectã ſcientiam adipiſci, ſed poſtquàm multum operæ, ac multum temporis in ſpeculatione conſumpſerimus; quando enim nati ſumus, anima noſtra eſt ueluti tabella, in qua nihil eſt deſcriptum, vt in tertio libro de Anima docuit Ariſtoteles; omnium itaque rerum ignari, omniſq; cognitionis expertes naſcimur, quo fit ut à ſumma ignorantia ad ſummam ſcientiam, & ab extremo (vt E dicitur) ad extremum tranſire ſine medijs nequeamus; quare rudem priùs, & craſſam notitiam accipiamus neceſſe eſt, quàm perfectam rei ſcientiam conſequamur; talem methodum in libris ſuis Ariſtotelem ſeruaſſe comperimus, ut nos ad rerum ſcientiam duceret; quanuis.n. demonſtratio perfectam rei ſciẽtiam pariat, tamen Ariſtoteles non ſtatim ad rei, quæ quæritur, demonſtrationem accedit, hoc enim argumentationis genus quum intima rei penetret, difficile intellectu eſt, & magis obſcurum, atque reconditum, quàm ut animus noſter illud ſtatim recipere, & comprehendere queat; primo igitur loco Ariſtoteles aliorum ſententias in medium adducere, & expendere ſolitus eſt, poſtea leuioribus, & facilioribus argumẽtis veritatem declarare, eiuſque opinionem aliquam in animis noſtris imprimere; demum demonſtratione vti, pèr quam certa ſcientia potiamur. Vnde colligimus tres eſſe diuerſos ſyllogiſmi F vſus, proinde tres oriri artes logicas particulares, quę his tribus vſibus accommodare ſyllogiſmum docent, prima eſt Sophiſtica, ſecũda Dialectica, tertia Demonſtratiua; dum enim aliorum ſententias perpendimus, neceſſaria eſt nobis cognitio artis Sophiſticæ, per quam captioſa, & fallacia aliorum argumenta deprehendamus, ac ſoluamus; quemadmodum enim, ſi alicui iter facienti impedimenta aliqua obijcerentur, quæ pergere prohiberent, is progredi non poſſet niſi priùs illa impedimenta amouerentur; ita in ipſa cognitionis uia non poſſumus ad ueritatis inueſtigationem procedere, niſi priùs aliorum cauillationes, quæ nos in errorem ducerent, ſoluamus, ac refellamus; aliquam igitur eſſe oportuit logicam artem, quæ doceret quot modis poſſit aliquis ſyllogiſmo ad decipiẽdum vti, non quidem vt eiuſmodi fallacijs vtamur, ſed vt utentibus alijs eas ſoluere, & nos ipſos tueri ſciamus. Sequitur ſecundo loco vſus artis

Vtilitas Sophiſticæ.

Diale-

Vtilitas Dialecticæ.

Dialecticę, quæ probabilius argumentis quodlibet problema confirmare docet, huiuſmodi enim rationes faciles,ac populares ſunt,& opinionem quandam in animo gignunt rei poſtea demonſtrandæ,noſtrumq; animum præparant ad uim demonſtrationis, quæ firmam rei ſcientiam pariat,percipiendam. Ideò poſtremus omnium eſt vſus demonſtrationis,quæ,quum cauſas rei ſcrutetur,difficilior intellectu eſt;de hac loquitur Ariſtoteles in poſterioribus Analyticis, vbi docet quomodo ſyllogiſmo vtendum ſit ad ſcientiam rerum aſſequendam. Contingit autem quandoque vel propter noſtram imbecillitatem,qui cauſas penetrare nequeamus, vel propter ſubiectæ materiæ cõditionem,quæ demonſtrationis capax non eſt, vt demonſtratione uti non poſſimus; ideò tunc rationibus probabilibus vtimur,quæ demonſtrationis uices gerunt, quum nulla efficacior ratio extrui queat; itaque duplex eſt Dialecticæ facultatis vtilitas,aut enim demõſtrationis locum tenet, B aut animum præparat ad ſequentem demonſtrationem percipiendam. Alias quoque eiuſdem utilitates commemorat Ariſtoteles in ſecundo capite primi libri Topicorum, ſed nos eius tantum,quæ præcipua eſt, mentionem fecimus,qua facultas illa ad ſciẽtias,& ad cognitionem adipiſcendam conferat. Hæc igitur fuit ratio cur Ariſtoteles poſt logicæ partem vniuerſalem tres has particulares logicæ partes ſcribere uoluerit, ſcilicet vt nos doceret tres illos diuerſos ſyllogiſmi vſus, qui ad rerum cognitionem conſequendam pertinent.

Vtilitas artis demõſtratiuæ.

Dialecticę utilitas duplex.

Caput Vndecimum de trium memoratarum artium differentia.

HAE tres diſciplinæ quòd partes logicæ ſint manifeſtum eſt,ſingula nanq; ab arte communi ſumit commune illud genus,communẽ illam ſyllogiſmi formam, C & docet cui materiæ applicanda ſit, vt proprio cuiuſque fine potiamur; ars enim demonſtrandi docere volẽs quomodo ſyllogiſmus ad ſcientiam pariendam utilis ſit,oſtẽdit materiam neceſſariam aſſumendam eſſe,nempe neceſſarias propoſitiones, quas declarat Ariſtoteles in primo libro poſteriorum Analyticorum. Dialecticus uerò ſyllogiſmum ad alium finem dirigẽs, vt ad diſputandum,vel ad opinionẽ quandam in animo generandam, materiæ probabili formam ſyllogiſmi aptat,non penitus ueræ,ac neceſſariæ, ſed participi veri, & falſi, talis enim materia tali ſcopo conueniens,& accommodata eſt. Demum Sophiſta ſyllogiſmo uti uolens ad decipiendum,ſumit materiam falſam. Propterea omnes, qui harum triũ artium differentiam declarare uolunt,eam ex ſola materia deſumere ſoliti ſunt, dicentes demonſtratorẽ vti materia ſummè vera, deceptorem omnino falſa, A Dialecticum uerò medium materia contingente,quæ particeps eſt ueri, & falſi. Sed in eo decepti ſunt, quòd ſecundariam differentiam adducentes primariam prætermiſerunt, quæ à fine,non aliunde,petenda eſt, demonſtrator.n. à Dialectico,& à cauillatore diſtinguitur, quia ſcientiam quærit,quæ neutrius illorũ finis eſt; ita Cauillator ab alijs duobus diſſidet, quia decipere uult; ſic etiam Dialecticus quia uult diſputare,& utranque partem tueri poſſe vel propter victoriam, vel propter opinionem quandam in animo probabilibus argumentis generandam. Hoc diſcrimine hæ tres artes perpetuò diſcrepant,ſed non perpetuò in materia,nihil enim prohibet quominus Dialecticus in materia neceſſaria argumentetur eam ſumens vt probabilem. Cauillator verò non ſemper in materia peccat, ſed quandoq; etiam in forma, & pro ſyllogiſmo paralogiſmum facit ueris utens propoſitionibus, non falſis. Hoc idem in B artibus omnibus euenit, quibus ſimilem in eo eſſe logicã diximus,quòd ex fine pendet,quem efficere uult; in omni enim huiuſmodi diſciplina diſcrimen pręcipuum ex fine ſumitur,quod in ſcientijs contemplatiuis ſumitur à ſubiecto; uidemus enim plures artes eandem materiam habere, tamen ad diuerſos fines dirigi; quia tota talium diſciplinarum natura in ipſo fine conſtituta eſt, non in materia, niſi ſecundariò, & quatenus ad finem illum refertur. Propterea ſi quis petat quare demonſtrator materia neceſſaria utatur, hæc una reſponſio afferri poteſt,quia ſcientiam habere uult; quòd ſi adhuc quærat cur ſcire uelit,nulla ratio afferri poteſt, quia hęc eſt prima cauſa; in arte enim demonſtratiua ſuppoſitio eſt,& principium indemonſtrabile, ſcientiam quęri; ideò Ariſtoteles in principio primi libri Poſteriorũ tanquàm principium conſtituit ſcientiam eſſe, & quid ſit; materiam autem neceſſariam ut ignotam C inquirit, & inuenit ex notione finis. Quæ igitur ſit harum trium partium differentia, dictum eſt.

Error aliorum in partibus logicæ diſtinguendis.

Differẽtia partium logicæ à fine ſumenda eſt.

Artes diſtinguũtur prę cipuè ex fine, nõ ex materia.

Caput Duodecimum, de ordine harum trium partium.

QVVM Ariſtoteles in his tribus logicæ partibus diſponendis primã ſtatuerit artem demonſtrandi, ſecundam Dialecticã, tertiã uerò Sophiſticam, dubium non leue ex ijs,quę diximus,cõtra Ariſtot. oritur, nam ſi primus omnium eſt uſus artis Sophiſticę, ſecundus Dialecticæ,poſtremus demõſtratiuę,hoc eodẽ ordine uidetur eas fuiſſe diſponendas,ut prima ſit Sophiſtica, ultima uerò demonſtratiua. Hęc ratio tantã efficaciam habuit apud Ioannem Grammaticum,& Auic. ut putauerint libros Topicos poſteriorib. Analyticis eſſe anteponẽdos, quia ratio Dialectica

Dubiũ.

Opinio Io. Grã. & Auic. de lib. Top.

facilior eſt ratione demõſtratiua, ſumitur enim
ex communibus, id autem, quod magis cõmune eſt, nobis notius eſt; propterea quum ſemper à notioribus ad ignotiora progrediendum ſit, rationibus Dialecticis priùs uti ſolemus, q̃ demonſtratiuis, proinde Dialectica facultas librum de demonſtratione pręcedere debet.

Confutatio.

Hãc ſentẽtiam Ariſtoteli aduerſari manifeſtum eſt, quippe qui poſt libros priores analyticos ſtatim poſteriores Analyticos locauit, vt communis inſcriptio, & commune procœmium, & communis Epilogus demonſtrant; vtroſq; enim vocauit Analyticos; & in princ. primi libri Priorum commune ipſorum omnium procœmium fecit dicens ſcopum eſſe agere de demonſtratione, ſed priùs agendum eſſe de ſyllogiſmo, quod etiam in quinto eius libri capite aſſerit; illi autem procœmio reſpondet communis Epilogus propè finem ſecundi libri Poſteriorum, vbi dicit ſe de ſyllogiſmo, ac de demonſtratione ſatis eſſe locutum; quare eos libros Ariſtoteles ita coniunxit, vt unus ferè liber eſſe uideatur.

Solutio difficultatis.

De Ariſtotelis igitur opinione dubitare non poſſumus, quam quum veram eſſe arbitremur, & rationi conſentaneam, debemus tum argumentum aduerſariorum ſoluere, tum rationem memorati ordinis adducere, quæ utraque egregiè præſtat Auerroes in præfatione primi libri Poſteriorum, dum ad Auicẽnæ rationem ipſe pro Ariſtotele reſpondet; nobis itaq; ſatis erit ſententiam verborum Auerrois exponere dimiſſa

Auerr.

verborum ipſorum interpretatione, ea nanque obſcuriſſima ſunt, & à paucis intelligũtur. Vult ſignificare Auerroes id, quod nos in præcedentibus declarauimus, Logicam, & ſingulas eius partes duobus modis ſumi poſſe, videlicet in doctrina, & in uſu, duplex enim eſt Logica, vna docens, altera rebus applicata, & in uſu poſita; in hoc ſolutio argumenti cõſtituta eſt; nam (inquit Auerroes) libri poſteriores Analytici, qui artem demonſtrandi tradunt, ad omnes alios logicos libros eam habent rationem, quam dominus ad ſeruos, & finis ad ea, quæ ſunt ante finem, duplici tamen, ac longè diuerſo imperij genere; ars enim demonſtrandi eſt alio modo finis, ac domina totius logicæ uniuerſalis, quæ eam præcedit; alio modo cæterarũ logicarum artium particularium, quæ eam ſequũtur; nam quando dicimus eam eſſe dominam, & finem artis uniuerſalis, quæ in prioribus Analyticis, & alijs præcedẽtibus libris traditur, eam vt docentem intelligimus, non ut in uſu poſitam, & philoſophiæ applicatam; quemadmodũ enim non reperitur animal extra ſpecies ſuas, ita in ſcientijs nullus datur ſyllogiſmi uſus ſine ulla materia; & ut in prioribus Analyticis conſyderatur; ſic enim nullus ipſius reperitur uſus, ſed neceſſe eſt omnem ſyllogiſmum, quo in philoſophia utimur, aut demonſtratiuum eſſe, aut Dialecticum, aut Sophiſticum. In logica autem

Inepta omnino et violenta solutio

Ars demõſtrãdi eſt finis, ac domina omniũ aliarum partiũ logicæ, ſed duobus modis.

D docente, & nondum in uſu poſita neceſſe eſt ut doctrina ſyllogiſmi doctrinam demonſtrationis præcedat, & ad eam tanquàm ad finem dirigatur; itaq; liber de demonſtratione dominus, ac finis eſt librorum omnium logicæ uniuerſalis in logica docẽte, quia omnes illius gratia ſcripti ſunt. Quum autem dicimus artẽ demonſtrãdi dominam, ac finem eſſe reliquarum logicarum artium particularium, illud eſt intelligendum non in logica docente, ſed in ea applicata rebus, & in uſu poſita, quando.n. in philoſophia arte logica utimur, primùm quidem utimur Sophiſtica, poſtea Dialectica, poſtremo loco demonſtratiua, vt paulò ante declarauimus; uſus igitur aliarum ad uſum demõſtrationis dirigitur tanquàm ad finem, & dominum. Quòd ſi nõ harum artium uſum, ſed ſolam earum doctrinam ſpectemus, ars demonſtrandi neque finis, neque domina eſt Dialecticæ, ac Sophiſticæ; ſed ſunt ueluti tres ſpecies ęquales
E ſub communi genere cõtentæ, ſeu filiæ ſub eadem matre, quarum ea non eſt conditio, vt cognitio unius dirigatur, vel iuuet ad cognitionem aliarum; quemadmodum ſi poſt tractationem de animali agendum eſſet de leone, de boue, ac de aſino, quamlibet harum ſpecierum alijs duabus anteponere poſſemus, quum nullus doctrinę ordo cogat ut ab hac potiùs, quàm ab illa exordium tractationis ſumamus. Ariſtoteles igitur poſt libros Priores Analyticos nulla ratione ex ordine doctrinæ ſumpta coactus eſt poſteriores potiùs Analyticos, quàm Topicos libros, vel Sophiſticos alijs duobus anteponere, quia nullius cognitio ad aliorum cognitionem conſequendam nobis prodeſt.

Cur lib. Poſteriorum ſint lib. Top. & Sophiſ. antepoſiti.

Sed tamen alia ductus ratione, & ea duplici (vt Auerrois ait) à poſterioribus Analyticis uoluit auſpicari, primùm quidem ut ordinem nobilitatis ſeruaret, ars enim demonſtrandi eſt omnium logicæ partium præſtantiſſima, &
F aliarum omnium domina, ut dictum eſt; deinde verò quia ad artem demonſtrandi pars logicę uniuerſalis primariò dirigitur, & propter eam potiſſimùm ſcripta eſt, propter alias autem ſecundariò, & ferè extra authoris intentionem; patet hoc legentibus initium primi libri Priorum Analyticorum, ubi Ariſtoteles acturus de ſyllogiſmo profitetur ſcopum, ac intentionem ſuam eſſe agere de demonſtratione, cuius gratia de ſyllogiſmo tractatio inſtituitur; fuit igitur conueniens vt poſt vniuerſalem partem illa ſtatim locaretur; cuius gratia ipſa uniuerſalis pars ſcripta fuerat.

Has ob cauſas libri poſteriores Analytici Topicis antepoſiti ſunt, non quòd doctrinæ ordo id poſtulauerit, quoniam neutrius libri cognitio ad alterius intelligentiam confert.

Solutio argumẽti Ioan. Gram. & Auic.

Ad argumentum igitur Ioannis Grammatici, & Auicennæ dicimus per illud oſtendi vſum ſyllogiſmi Dialectici præcedere uſui demon-

ſtratio-

ſtrationis, quod & nos concedimns, ſiquidem argumenta probabilia ſunt inuẽtu faciliora, & animũ præparant ad uim demonſtrationis percipiendam; ſed de harum artium doctrina, & traditione nihil roboris habet, nam diſcete artem demonſtrãdi poſſumus dum Dialecticam ignoramus; quòd ſi ab uſu ad doctrinam argumentum transferatur, negãdum eſt conſequẽs, non eſt enim eadem ratio, vt quem ordinem in harum artium uſu ſeruamus, eundẽ in ipſarum traditione ſeruare teneamur; argumẽto nobis ſint artes effectrices, in quibus hoc idem inſpicere licet, in arte enim ædificatoria alius eſt ordo cognitionis, alius fabricationis, alius demũ fruitionis, ſeu uſus; quemadmodũ igitur ita argumentari non licet, in tradenda cognitione artis ædificatoriæ lapides ſunt ultimum, quod cognoſcatur, ergo etiam in fabricatione, atq; in vſu poſtremum locum tenent; vana enim eſt ratio; ita non poſſumus dicere, vſus Dialecticæ præcedit vſum artis demonſtratiuæ, ergo & doctrina doctrinam. Videtur antem ad argumentum Auicennæ aliam quoque poſſe afferri reſpõſionem, vt negemus rationes Dialecticas ſemper in philoſophia demonſtrationi anteponi, interdum enim contingit vt poſtponantur, nam quando ratio demonſtratiua per ſe intelligi poteſt, & præparatione nõ eget, ſolet quandoque Ariſtoteles eam primo loco adducere, deinde rationes Dialecticas afferre ad maiorem eiuſce rei confirmationem. Attamen quia hoc ratius eſt, illud verò frequentiſſimum, vt rationes probabiles demonſtratiuis pręcedant, in priore ſolutione perſiſtendum eſt; quia licèt admittamus eas in uſu logicæ præferri, negamus tamen in artis logicæ traditione, & doctrina libros Topicos poſterioribus Analyticis eſſe anteponendos.

Caput XIII. de Rhetorica, & Poetica quòd philoſophiæ contemplatiuæ inſtrumenta non ſint.

DE arte qnidem demõſtratiua, de Dialectica, ac de ſophiſtica ſatis ea ſint, quæ hactenus dicta ſunt; nũc ad duas reliquas Rhetoricam, atqne Poeticam tranſeamus, quæ maiorem nobis difficultatem, ac laborem præbituræ ſunt; quomodo enim partes logicæ, & philoſophię inſtrumenta ſint, nemo hactenus declarauit. Quum itaque onus hoc nobis integrum relictum ſit, nitemur huiuſce rei ueritatem ratione duce peruestigare. Has duas facultates certnm eſt in ſecundis notionibus uerſari, ut cuilibet eas legenti maniſeſtum eſſe poteſt; unde colligimus eas eſſe inſtrumentales, aliàs enim demonſtrauimus ſecũdas notiones per ſe cognitu dignas nõ eſſe, ſed ſolùm vt inſtrumenta ad aliquid aliud conferentia; hoc tamen ad oſtendendum eas logicas eſſe nõ ſufficiat, quum etiam Grammatica in ſecundis notionibus verſetur, & ſit inſtrumẽtalis quædam facultas, & ad philoſophiam utilis, nec tamen logicæ pars ſit, quia non docet ratiocinandi, & argumentandi rationem, ſed ſolam locutionis decentiam, & ornatum, unde ſermocinalis facultas uocari ſolet. At logica, & quælibet eius pars eſt diſciplina rationalis, non ſermocinalis; propterea declarandũ nobis eſt qnomodo Rhetorica, & Poetica ſint rationales, & in uſu argumentationis uerſentur; hoc.n. omnino oſtendendum eſt, ſi partes logicæ eſſe debeant; nam ſi eſſent ſermocinales, ut alij putãt, nulla ratione nomine logicæ participarent. Sed ut in re ardua ordinatè progrediamur, & à notioribus, ac facilioribus ordiamnr, hunc ordinem ſeruabimus, primùm declarabimus ad quid duæ hæ facultates utiles ſint, & an uniuerſæ Philoſophiæ, an alicuius tantùm partis inſtrumẽta ſint appellandę; deinde quomodo ſub logicam tanquàm partes reducantur conſyderabimus, & quomodo hæ quoq; ſeruæ, ac miniſtræ dicantur artis demõſtratiuę, ut Auerr. ait; demum rationem afferemus cur hę duæ non in eo uolumine locẽtur, quod organum dicitur, ſed ab alijs logicæ partibus diſiunctę alibi reponantur, & quiſnam ſit idoneus earum locus inueſtigabimus. In primis illud certũ, atq; compertum eſſe debet, eas uniuerſæ philoſophiæ inſtrumenta non eſſe, quia non philoſophię cõtemplatiuæ, hæc enim philoſophiæ pars ſolã cognitionem quærit, & prætereа nihil; ad cognitionẽ autem rerum conſequendam tres illæ partes ſufficiũt, Sophiſtica, Dialectica, & Demõſtratiua; qnum enim didcimus quomodo aliorum cauillationes ſoluendæ ſint, quę nobis negotinm faceſſere poſſent; & qnomodo probabilibus argumentis rem leuiter comprobemus; ac demũ demonſtrationem inueniamus, ſatis, & qnantum fieri poteſt logicis inſtrumentis muniti ad rerũ contemplationẽ accedimus, nec alio vllo logico inſtrumento indigemus. Sed ſi has quoque duas facultates ſpectemus, ad actionẽ potiùs, quàm ad cõtemplationem utilitas ipſarnm pertinet, in agendis enim rebus uerſantur, quæ eſt earũ ſubiecta materia, ut Ariſtot. de Rhetorica teſtatur in primo libro Rhetoricorum, & ut quiſque totam artem Rhetoricam, ac ſimul Poeticam legens, & expendens facilè inſpicere, & cognoſcere poteſt.

Rhetorica, & Poetica ſunt inſtrumẽtales.

Rhet. & Poetic. nõ ſunt inſtrumenta philoſophię cõtemplatiuæ.

Caput XIIII. quòd Rhetorica, & Poetica neque artium, neque moralis Philoſophiæ inſtrumenta ſint.

AD effectionem antem certum eſt has dnas facultates nõ conferre, ſic enim ſeruæ, ac miniſtræ eſſent artium effectiuarum, & ſordidarum, quod dicere nõ debemus, quãdoquidem hæ omnes artes ignobiles,

Rhet. & Poet. nõ ſunt inſtrumẽta artiũ.

D & homine ingenuo indignæ ab omnibus eſſe cenſentur; contra verò hæ duæ facultates maximo in honote apud omnes gentes habentur, vt non modò principibus, regibusq; conueniant, verùm etiam eos mirificè exornent, ac potentiſſimos reddāt, præſertim ars Rhetorica, quod quidem non eſſet, ſi nulla earum eſſet utilitas, niſi ad ſordidas artes, ita enim eſſent his artibus ignobiliores. Reſtat vt vel actiuæ tantùm philoſophiæ inſtrumenta ſint, vel ad nullam diſciplinam ſint vtiles; hoc quidem dicendum non eſt, quia ſi ad nihil conferant, inutiles omnino ſunt, & nullo ſtudio dignæ, & prorſus abijciendæ, nullo enim ſtudio dignū illud eſt, quod neque per ſe dignitatem habet, neq; ad aliud aliquid conducit. Ad actionem igitur ſolam utiles, proinde ſolius actiuæ philoſophiæ inſtrumenta eſſe cogimur confiteri. Sed quum ea philoſophiæ pars adhuc in partes ſecetur, vidēdum eſt an earum omnium, an alicuius tantùm inſtrumenta ſint; ſolet ea philoſophiæ pars in E tres partes diuidi, moralem, familiarem, & ciuilem; uel ſaltem in duas, ſi familiaris ſub ciuili tanquàm pars ſub toto contineatur, quemadmodum familia quoque pars ciuitatis eſſe dicitur, qua de re non eſt in præſentia diſputādum, ſat eſt ſi duas dicamus eſſe eius philoſophię partes, moralem, qua quiſque ſeipſum bonum reddere docetur, & ciuilem, qua alios. Si moralem ſpectemus, ad eam hæ duæ facultates nulla ratione utiles ſunt, neque enim ad cognitionem moralis diſciplinæ conducunt, neque ad actionem, quæ ſequi cognitionem illam debet; ad cognitionem certè non conferunt, quia pro librorum moralium intelligentia ſi aliquo logico inſtrumento indigemus, illud ſatis ſuperque à tribus illis logicæ partibus ſubminiſtratur, ſophiſtica, Dialectica, & demōſtratiua, ſeu omnibus, ſeu earum aliqua; hæ nanque uniuersè dicendo ad cognitionem omnem conferunt, ſiue F ſit in ſciendis rebus, ſiue in agendis, ſiue etiam in efficiendis; ideò ſi omnes morales Ariſtot. libros legamus, nulla alia præter has tres Ariſtotelem uſum eſſe comperiemus; nam ſi occurrāt aliorum ſententiæ expendendæ, in quibus aliquid cauillationis inſit, per artis ſophiſticæ cognitionem illud ſoluit; ſi autem comprobanda ſit ueritas, id facit aut inductione, aut ſyllogiſmo, eaq; poteſt uocari ratio Dialectica, ſi ſubiectam materiam reſpiciamus, quæ quum neceſſaria non ſit, ſed uariabilis, firmā demōſtrationem non recipit; poteſt etiam proportione quadam uocari demonſtratio, quum enim in ea diſciplina firmior alia ratio non detur, poteſt per ſimilitudinem, & pro ſubiectæ materiæ capacitate demonſtratio appellari; nam ea eſt Dialecticę argumentationis utilitas, ut non ſolum ſit præparatio ad ſequentem demōſtrationem, uel confirmatio demonſtrationis præcedentis; ſed quandoq; etiam ſubeat locum demōſtrationis,

Rheto. & Poet. nō ſunt inſtrumenta diſciplinę moralis.

Dialecticæ vtilitas triplex.

D ubi uera demonſtratio non datur. Doctrinam igitur, & cognitionem moralis diſciplinæ ſpectando, ea nullo alio eget inſtrumento logico, quàm arte ſophiſtica, & Dialectica, & modo quodam etiam demonſtratiua; arte Rhetorica certè non eget, neq; Poetica, ut omnibus ſana mente præditis per ſe maniſeſtū eſſe puto. Sed neq; ad benè agendum his egemus, quis enim unquàm arte oratoria ad ſemetipſum uſus eſt, ut ſibi perſuaderet aliquid eſſe agendum? certè nullus; ſimiliter neq; poemata ſcribit aliquis, ut ipſe benè agat, imò nulla pars huius artificioſæ logicæ ad actionē aliquid confert, quia ut benè agamus non utimur logicà artificioſa, ſed naturali ſolùm. Quocirca id, quod in tertio capite ſeptimi libri de moribus ſcribit Ariſtoteles, ſano modo eſt intelligendum, dicit ibi præter cognitionem moralis diſciplinæ, quæ uniuerſalium eſt, alteram requiri cognitionem particularem extra libros morales, ſi bona actio ſequi de- E beat; in libris enim moralibus, ſicuti in qualibet diſciplina docente, non alia pręcepta traduntur, quàm uniuerſalia, & concluſiones uniuerſales per ſyllogiſmos uniuerſales colliguntur; ſed niſi poſt illam uniuerſalē cognitionem, quam in libris de moribus accepimus, alteram particularē per ſyllogiſmum particularem habeamus, nondū benè agimus; oportet. n. ut concluſio uniuerſalis in libris de moribus collecta fiat poſtea maior propoſitio ſyllogiſmi particularis, cui minorem particularem adijciendo ſtatim particularem concluſionem colligimus, cuius cognitionē ſtatim actio ſequitur; ut ſi in libris de moribus didicimus intemperanter agere malum eſſe, & cibus ſuauis nobis comedendus offeratur, oportet illi maiori minorem addere huiuſmodi, hunc comedere eſt intemperanter agere, colligemus illicò, ergo hūc comedere eſt malum; hinc ſumitur ratio cur multi reperiantur philoſophi, & in morali diſciplina F optimè eruditi, praui tamen, & uitioſi, hi nanq; in ſcientia morali uniuerſalem tantùm propoſitionem didicerunt, cuius cognitionem nulla ſequitur actio; niſi minor particularis illi ſubnectatur; ideò Ariſtoteles minorem hanc actionis dominam appellat; illi itaque cognitionem quidem habent facultatis moralis, ea tamen cognitione non utūtur, quia uti eſt minorem particularem ſubijcere, quę ſub illa maiore continetur, quare propoſitio illa uniuerſalis eſt quidem illis cognita, ſed in eorum animis otioſa manet, quia in agendo ea non utūtur, ſed alia potiùs utuntur illi contraria, quæ eſt, quicquid delectat bonum eſt, ſub hac minorem accipiunt actionis dominam, cibum hunc comedere delectabit, unde ſequitur, ergo hūc comedere eſt bonum, quam concluſionē confeſtim actio ſequitur. Quū igitur omnis actio noſtra à conſilio, & electione proueniēs pendeat ex huiuſmodi ſyllogiſmo particulari, non propterea

Omnis actio fit ex ſyllogiſmo particulari.

Cur dētur morales philoſophi uitioſi.

exi-

exiſtimandum eſt neceſſariam eſſe artis logicæ cognitionem ad benè agendum, ſiquidem ſyllogiſmum illum faciamus ut logica naturali vtentes, non ut artificioſa; nullius igitur partis logicæ artificioſæ cognitione egemus ad benè agendum. Cognoſcere autem, & intelligere moralem facultatem, imò etiam ſcientias contemplatiuas poſſumus ſine logica artificioſa, ſicuti antiqui philoſophi antequàm logica ars eſſet cõſtructa philoſophabantur; id tamen non eſſet ſine magno labore, ac difficultate, ideò logica arte egemus ad utranque philoſophiæ partem meliùs, ac faciliùs intelligendam. ſatis igitur demonſtratum eſt Rhetoricã, & Poeticam moralis diſciplinæ inſtrumenta non eſſe, quia neque ad eius cognitionem conferunt, neque ad actionem.

Caput XV. quòd Rhetorica, & Poetica ſolius ciuilis diſciplinæ inſtrumenta ſint, & quomodo.

RELINQVITVR ſola ciuilis pars, cuius oportet inſtrumenta eſſe has duas facultates, ſi philoſophiæ inſtrumenta appellari debeant; hoc igitur quomodo ſe habeat declaremus. In ciuili facultate, ſicuti etiam in morali, duo cõſyderari poſſunt, cognitio, & actio; cognitio conſiſtit in politicorum librorum intelligentia, quos vel Ariſtoteles, vel alius aliquis ſcripſerit, ad quam adipiſcendam ſi quo logico inſtrumento egemus, uel ſaltem adiuuamur, nullum profectò eſt præter eas tres logicę partes omni cognitioni inſeruientes, Sophiſticam, Dialecticam, & Demonſtratiuam, quemadmodum de moralis quoque diſciplinę cognitione dictum eſt; ideò Rhetorica, & Poetica ad Politicorum librorum intelligentiam nihil conferunt; remanet ut ad actionem, quę cognitionem illam inſequitur, utiles ſint; quod clarũ fiet, ſi qualiſnam ſit ciuilis hominis actio declarauerimus; actio hominis ciuilis ab actione moralis in eo differt, quòd moralis ipſe eſt, qui benè agit, ciuilis uerò facit, ut alij benè agant; moralis enim uult ſeipſum bonum reddere, ciuilis autem alios; quemadmodum igitur cognitio facultatis moralis principium eſt bonarum actionum in ipſomet cognoſcente; ita cognitio facultatis ciuilis, quæ in ciuili homine eſt, & ciuitatem regente, principiũ eſt actionum bonarum in ciuibus; quòd ſi ciuis aliquis ex cognitione moralis diſciplinę, quam ipſe habet, benè agit, id facit quatenus eſt moralis, nõ quatenus à ciuili homine regitur; quare ciues benè agere ex bono gubernantis regimine nihil aliud eſt, quàm eorum actiones pendere ex cognitione, quæ eſt in alio, nempè in ipſo ciuili homine gubernante. Sunt igitur Rhetorica, atq; Poetica facultates inſtrumentales, quibus homo ciuilis ad agendum utitur, ideſt

Actio hominis ciuilis ab actione moralis in quo differat.

Rheto. & Poet. ſunt in-

A ad ciues bonos efficiendos, cum hoc tamen diſcrimine, quòd arte Rhetorica per ſemetipſum utitur, Poetica uerò per alios, ipſe enim artificioſa oratione perſuadet ciuibus ut boni ſint, in genere quidem deliberatiuo perſuadet ea, quæ commoda, & honeſta Reipub. futura ſint; in iudiciali iudicibus perſuadet vt iuſtè iudicent; in demonſtratiuo autem bonos laudãdo ad eorum imitationem alios compellit, & prauos uituperando ab eorum imitatione auditores retrahit. Poetica uerò arte per alios utitur, non per ſe, nam orator quidem eſſe debet, ſi ſit optimè gubernaturus, non tamen poeta, neque mimus; ſed leges ſtatuit quinam poetæ, & qualia poemata in ciuitate recipienda, quæve reijcienda ſint; quæ nanque poemata ad morũ conformationem conferũt, admittit, quæ uerò mores corrumpunt, ea abhorret, & reijcit; hac ratione per poetas, & per poemata mores ciuiũ corrigit; poſſunt enim homines ad benè agen-

Inſtrumẽta ad actionẽ ciuilis hominis con ferẽtia.

B dum trahi tũ uerbis, tum factis; verbis quidem trahuntur ab oratore perſuadente; factis autem à poeta, qui ficta eis facta proponit, fictaſque actiones, ut eas imitentur, ſi bonæ ſint, caueant autem, ſi malæ. Verùm aduerſus hęc obijcere quiſpiam poſſet, non uidentur hæ duæ facultates hominis ciuilis inſtrumenta eſſe, quum ad ciuium bonitatem tanquàm ad finem non dirigantur, nam ea eſt Rhetoricæ artis natura, ut æquè utranque partem perſuadere doceat, ut ait Ariſtoteles in 1. lib. de arte Rhetorica, ubi dicit nullam eſſe aliam diſciplinam, quę æquè contraria reſpiciat, niſi has duas, Dialecticam, & Rhetoricam; ergo docet rationẽ perſuadendi tam bonum, quàm malum; itaque ſi ciuilis homo bonitatem, non prauitatem ciuium quęrit, Rhetorica eius inſtrumentum dici non poteſt, quum utranque perſuadere apta ſit. ſimiliter neque ars Poetica, nullus enim alius eſſe uidetur poematũ ſcopus, quàm delectatio, quum

Dubiũ.

C ab omnibus propter uoluptatem legantur, & audiantur, imò aliqua circunferuntur poemata ita obſcœna, ut mores maximè deprauare queant, tantum abeſt ut deprauatos corrigant: propterea Plato in libris de Rep. Poetas ut morum corruptores à ciuitate repellit, & acerrimè in eos inuehitur. Reſponſio ad hæc ex ipſis Platone, & Ariſtotele ſumitur, nam Ariſtoteles in principio primi libri Rhetoricorum dicit Rhetoricam aptam quidem eſſe perſuadere tam bonum, quàm malum, proprium tamen, & germanum eius finem eſſe iuſta perſuadere, non iniuſta; ea nanque eſt Rhetoricæ artis natura, ut, ſimulatq; conſtituta eſt, ea uti poſſimus & ad bonum, & ad malum, hęc enim eſt conditio ab ea inſeparabilis, quãuis iouenta ſit propter bonũ, non propter malum; quod idem inquit Ariſto. in alijs multis bonis euenire, ut in corporis robore, in ſanitate, & in diuitijs, bona enim ſunt, & bonũ finem reſpiciunt, ea tamen eſt ipſorum

Solutio

Finis Rhetoricæ eſt bonum perſuadere.

natura ut in malum quoq; uſum uerti poſſint; D his enim vti poſſumus ad necandos homines, ad ſtupra, ad raptus, ad patriæ libertatem opprimendam: ita artifices arma, & gladios efficiunt, quæ tum ad bonum, tum ad malum trahi poſſunt, fiunt tamen propter bonum, non propter malum; ideò dicit Ariſt. eum, qui talibus vtatur ad malum, abuti potiùs, quàm vti. Ita qui arte Rhetorica vtitur ad perſuadenda iniuſta, abutitur illa arte, quia vera Rhetorica non reſpicit

Plato. niſi bona & iuſta. Hæc Platonis quoque ſententia fuit, qui in Gorgia dicit Rhetoricæ artis vſum in ciuitate non eſſe alia ratione admittendum, quàm vt animos ciuium bonos, ac iuſtos reddat; deinde in fine eiuſdem libri inquit, qui aliter vtitur arte Rhetorica, quàm vt animos ciuium meliores faciat, is non vera Rhetorica vtitur, ſed adulatoria quadam arte. Idem de Poetica dicendum eſt, eius enim ſcopus naturalis eſt vtilitas, & motuum correctio, & affectionũ purgatio; ſed adiecta eſt etiam delectatio, vt homines ad hanc utilitatem percipiendam allicerentur; ideò rectè poeta dixit ſ & prodeſſe uolunt, & delectare poetæ ſ quod ita intelligendũ eſt, ut præcipuè ſpectetur utilitas, delectatio ſecundariò, & propter utilitatẽ, non propter ſe. Quoniam autem in poematibus delectatio cum vtilitate eſt commiſcenda, hinc factum eſt vt multi arte Poetica abutẽtes poemata componerẽt, quæ delectationem abſq; vlla utilitate præberent; hi nanque adulterini poetæ prætermiſſo præcipuo huius artis ſcopo ſecundarium ſolum reſpiciunt, qui per ſe, & ſine altero quærendus non eſſet. Hæc fuit Platonis opinio, qui in libris de Rep. Poetas ut morum corruptores à ciuitate reijciendos eſſe uoluit; contra uerò in Sympoſio eos laudibus ad cœlum fert, & prudentiæ, ac uirtutum genitores appellat: quum igitur dicendum non ſit tantum philoſophum ſibi aduerſari, fateri oportet eum de ueris poetis loqui dum eos uocat uirtutum genitores, hi nanque utilitatem ſpectatorum quę tentes eorum animos bonis moribus, & uirtutibus imbuunt; ubi uerò in eos inuehitur, & à ciuitate pellit, de falſis poetis loquitur, qui arte Poetica abutuntur, dum ſolam delectationem ſine ulla utilitate reſpiciunt, moresq; auditorũ corrumpunt. Idem ſignificauit Ariſtoteles in libello de arte Poetica in definitione Tragœdiæ, dum dixit ſ Tragœdia eſt imitatio actionis illuſtris per miſericordiam, & metum huiuſmodi perturbationes purgans ſ exprimit enim finem, & ſcopũ Tragœdiæ ijs uerbis ſ huiuſmodi perturbationes purgans ſ quemadmodum autem Tragędię, ita & aliorum poematum ſcopus eſt affectiones animi purgare, & mores corrigere. Ad hunc igitur finem quũ & ars Poetica, & ars Rhetorica dirigantur, rectè dictum eſt eas eſſe inſtrumenta, quibus homo ciuilis utitur ad ciues bonos efficiendos.

Finis Poetices eſt motuũ correctio.

Plato.

Ariſtoteles.

Caput XVI. Quòd Rhetorica, & Poetica ſint partes logicæ.

RHETORICAM, & Poeticam eſſe inſtrumenta philoſophiæ, & cuiuſnam partis inſtrumenta ſint oſtendimus, at nondum manifeſtum eſt eas eſſe partes logicæ; nam ſi diſciplinam aliquam eſſe inſtrumentalem conſtet, non continuò ſequitur eam logicam eſſe. Hoc igitur, quod à nemine adhuc benè intellectum fuit, eſt à nobis cum diligentia declarandum. Iam abundè docuimus quid ſit logica, & quæ ſit ipſius natura, docet enim ratiocinari, & diſcurrere à noto ad ignotum; ideò dicta eſt λογικὴ tanquàm à ratione, & diſcurſu, non tanquàm ab oratione; & illi rectè faciunt, qui eam rationalem uocant, & diſtinguũt à ſermocinalibus diſciplinis, cuiuſmodi eſt Grammatica; in errore tamẽ ſunt dum Rhetoricam, & Poeticã inter ſermocinales collocant, quum E ſint potius rationales, & partes logicæ; quod quidem de ipſa Rhetorica ita perſpicuum eſt, ut mirandum profectò ſit quomodo uiri in hac facultate uerſatiſſimi hac in re lapſi ſint. De Poetica uerò ita obſcurum eſt, & explicatu difficile, ut equidem excuſandos omnes eſſe cenſeam, quòd hoc cognoſcere non potuerunt. Quum igitur demonſtrandum à nobis ſit has duas facultates eſſe rationales, in memoriam reuocandum eſt id, quod paulo ante docuimus, totam logicam in duas principes partes ſecari, unam communem, & uniuerſalem, alteram uerò particularem, quarum utraque uocatur logica, quia normam ratiocinandi, ac diſcurrendi tradit; pars enim uniuerſalis docet ipſam ratiocinationis formam, particularis uerò docet diuerſos eius uſus, ut ad alium, & alium ſcopum diſcurſu uti uolentes ſciamus cui materię, idest quibus propoſitionibus ea forma applicanda ſit, ipſaſq; propoſitiones, quando opus fuerit, F inueniamus, & in promptu habeamus. In hac logica particulari locandæ ſunt Rhetorica, & Poetica, propterea quòd à parte uniuerſali formam argumentationis ſumentes docẽt certum quendam eius uſum per applicationem ad certam materiam; quemadmodum & ars demonſtrandi, & Dialectica, & ſophiſtica faciũt; quod quomodo ſe habeat in utraq; ſeparatim demõſtrandum eſt, priùs quidem in Rhetorica, deinde etiam in Poetica.

Logica dicta eſt à ratione, non ab oratione.

Rhet. & Poet. quomodo ſint partes logicæ particularis.

Caput XVII. Quomodo Rhetorica ſit pars logicæ, & in quo differat à Dialectica.

RHETORICAE facultatis natura in eo eſt cõſtituta, ut doceat in omni re propoſita omnia argumẽta ad perſuadẽdum idonea excogitare, & inuenire; ergo ſi Dialectica non alia rõne eſt pars logicæ, q̃ quia docet certũ quendam ſyllogiſmi uſum, ſumit.n. ex prio-

prioribus Analyticis ſyllogiſmum, eumque applicat ad diſputandum in omni materia; ſi & ars demonſtrandi, quia docet alium quendam ſyllogiſmi uſum, docet enim quomodo in materia neceſſaria ſcientiam pariat; eadem prorſus ratione etiam Rhetorica eſt alia pars logicæ, quia docet alium quendam ſyllogiſmi uſū, nempè quomodo per ſyllogiſmum materiæ ciuili applicatum perſuadeamus alijs quicquid uoluerimus. Sunt igitur hæ omnes ueluti ſorores, & eiuſdem matris filiæ, ex qua ſumunt ſingulæ communem illam argumentationis formam, eamque ad ſtatutum cuique finem dirigendo, & conuenienti materię aptando ita argumentationibus uti docent. Quiſque igitur ſanæ mentis rem hanc diligenter conſyderans non negabit Rhetoricam partem logicę eſſe, nam qui hoc inficietur; debet eadem ratione inficiari artem demonſtrandi, & Dialecticam, & ſophiſticam logicæ partes eſſe. Sed aduerſus hæc uideo obiectionem, quā adducere aliquis poſſet, & quæ alios in errorem duxit, dicūt enim Rhetoricam ſimilem quidem logicè eſſe, at non partem logicæ, quum ſit ſermocinalis potiùs facultas, quàm rationalis, docet enim ſermone ornato uti, & figuris locutionis, quòd à logica eſt prorſus alienum, & Grammaticę potiùs naturam ſapere uidetur. Soluit hanc difficultatē Ariſtoteles in principio primi libri de arte Rhetorica, ubi dicit oratoriam artem in argumentationibus conſiſtere, quas etiam ipſius orationis corpus eſſe aſſerit; Rhetores autem ſuorum temporum reprehendit, qui prætermiſſa parte argumentariua ea ſolum docebāt, quæ extranea erant, & aliena ab huius artis natura, ut eſt elocutio, & perturbationum commotio, quæ quidem in orationibus admittenda non eſſent in ciuitate benè gubernata; quemadmodum in Areopago non admittebantur; admittuntur tamen propter mores hominum deprauatos. Quare apud Ariſtotelem ſola argumentatio naturam oratorię artis cōſtituit; affectionum autem commotio ab ipſa penitus aliena eſt, licèt in uſu ſit propter mores ciuitatum corruptos; elocutio autē eſt ſaltem accidentaria, & ſecūdariò reſpicitur; cuius ratio manifeſta fiet, ſi diſcrimen inter Rhetoricam, & Dialecticam declarauerimus, de quo omnino dicendum nobis eſt, ſi Rhetoricæ artis natura ſit plenè intelligenda. Hac de re dubitare aliquis poſſet, neque ſine ratione, uidentur enim hæ duæ facultates in eadem materia uerſari, uidelicet probabili, & contingente, quæ eſſe, & non eſſe poteſt, & Ariſtoteles in primo libro Rhetoricorum dicit Rhetoricam, & Dialecticam eſſe facultates, quę docēt in omni re propoſita rationes excogitare; locis quoque argumentorum iiſdem utuntur; idcirco Rhetorica ſupernacanea eſſe uidetur, quum Dialectica eandem operam præſtet, poteſt enim orator argumen-

Obiectio. *Solutio* *Natura Rhetoricæ in argumentando cōſiſtit.* *Rhetoricæ, & Dialecticæ diſcrimē.*

D tis Dialecticis perſuadere quicquid uult; quòd ſi hæc uocatur ars oratoria, in nominibus ſolùmodò diſcrimen eſt, itaque non erit Rhetorica alia logicę pars præter illas tres iam declaratas, quum reipſa à Dialectica non diſtinguatur. Complures rem hanc conſyderantes dicere ſolent maiorem eſſe inter has duas artes ſimilitudinem, quàm diſſimilitudinem; nam in materia conueniunt, quia utraque in materia probabili uerſatur, & apta eſt in utranque partem argumentari in omni re propoſita, & utuntur iiſdem locis argumentorum: differunt autem quòd Dialecticus æquè in omni materia uerſatur, orator uerò magis in materia ciuili, quàm in alijs; præterea Dialectica breuiter argumentationem abſoluit, quia ſine ullo uerborum ornatu, ſine ulla amplificatione argumentum proponit; Rhetorica uerò adhibet elocutionis ornamenta, & argumentationem dilatat; quem enim ſyllogiſmum Dialecticus nudum E profert, eum orator amplum, ac dilatatum facit, ut forma ſyllogiſmi primo aſpectu non cōſpiciatur; quo fit ut eundem ſyllogiſmum ex eiſdem propoſitionibus conſtantem & Dialecticum, & oratorium appellare liceat; Dialecticum, ſi nudus formetur; oratorium uerò, ſi auctum, & dilatatum proferamus; propterea Zeno harum facultatum conuenientiam, ac differentiam ſignificare ſolebat manu clauſa, & aperta; eadem enim eſt manus, quæ nunc clauſa, & ad paruum ſpatium reſtricta eſt, & quę mox aperitur, & extenditur. Hęc ſunt, quæ de ſimilitudine, ac diſſimilitudine harum duarum artium ab alijs dicta inuenio; nemo tamē harum artium naturam, ac differentiam cognouit; quędam enim ſecundaria in medium afferunt, & primariam differentiam pręte rmittunt, quę non aliunde, quàm ex fine ſumenda eſt, eā poſtea reliquę omnes conſequuntur. Ego igitur diſcrimen in hoc puto eſſe conſtitutum, quòd F Dialectica cognitionem reſpicit, Rhetorica actionem; Dialecticus enim argumentatur ut ille, qui audit, aliquid cognoſcat, & credat, non ut agat; orator uerò ut auditores aliquid agāt; nam Dialecticus ſyllogiſmus inſtrumentum cognitionis eſt, oratorius verò actionis; quo fit ut orator pręter argumenta ornatum quoque locutionis adhibeat, quod Dialecticus non facit, nō vult enim Dialecticus aduerſarium oratione ad agendum compellere, ſed uel aliquā rei opinionem in animum eius imprimere argumentando, uel ipſum uincere ut nequeat reſpondere, quod ſimplici ſyllogiſmo facit. Sed quando uolumus alicui perſuadere ut aliquid agat, maiorem efficacitatem argumentationi addere oportet, idcircò ornatiore oratione utimur, ut auditores libentiùs audiant, & ea audiendi delectatione faciliùs perſuaſionem recipiant: ob eandem cauſam animaduertit orator ut omnia miſſa faciat, quę auditoribus tędio, ac fa-

Aliorū opinio. *Zeno.* *Confutatio.* *Opinio propria*

Cur orator enthimemate utatur. ac faſtidio eſſe poſſint, ideò ſolet non integro, ſed truncato uti ſyllogiſmo, quod enthymema dicitur; ut plurimùm enim contingit ut nota ſit altera propoſitio, quam omittit orator, quũ certò ſciat auditorem mente illam ſubintelligere, faſtidio enim afficit dum res notas commemorat, ut ſi hoc ſyllogiſmo uti oporteat, omnis homicida eſt interficiendus, hic eſt homicida, ergo hic eſt interficiendus, neceſſarium fermè eſt ut uel propoſitio maior, uel minor nota ſit iudicibus, & conceſſa etiam ab aduerſario, nam ſi aduerſarius factum homicidium neget, maiorem admittit, in qua non eſt poſita ulla altercatio; ſed negat minorem, ideò ſola minor ab oratore pronuntiatur, & corroboratur; quòd ſi factum confiteatur aduerſarius, iuſtè tamen factum dicat, minorem concedet, maiorem negabit, ſcilicet omnem homicidam eſſe capite mulctandum; orator itaque maiorem exprimet, minorem ſilentio præteribit. Alia quoque eſt ratio cur frequentior ſit apud oratorem uſus enthymematis, quàm integri ſyllogiſmi, uult enim per alterius propoſitionis omiſſionem laudare auditores, & ab eis hac ratione beneuolentiam captare; eos nanque ſignificat expertos, & eruditos uiros eſſe, & qui multa noſcant, quæ ipſis enarrare non opus ſit. Propria Rhetoricæ eſt materia ciuilis. Præterea ſi vult orator perſuadere auditoribus vt aliquid agant, debet propoſitiones aſſumere eis cognitas, quia ex ignotis nulla fit perſuaſio; ideò propoſitiones accipit in rebus agendis, & in materia ciuili, non in materia naturali, vel mathematica, iudex enim ſcientiarum ignarus eſſe exiſtimatur; at Dialecticus, quum aptus eſſe debeat ad diſputandum cum omnibus tam ignaris, quàm eruditis in qualibet diſciplina, nulli certæ materiæ eſt addictus, ſed in omnibus æquè uerſatur. Neque propterea prohibetur orator ne aliqua propoſitione utatur è ſcientijs contemplariuis deſumpta, ſi opus fuerit, & eam poſſit paruo negotio auditoribus explicare, ut intelligatur; quo fit ut tanto melior ſit orator, quanto eruditior fuerit in pluribus, aut etiam omnibus diſciplinis; ſed rarò id euenit, & ferè ex accidenti, & ſatis eſſe uidetur ſi in morali, & in ciuili facultate ſit eruditus, & agẽdarum rerum multam habeat experientiam, in hac enim materia potiſſimùm uerſatur, quia omnes cauſarum ſtatus in hac materia cõſiſtũt, in hac concluſiones omnes ad demonſtrandũ proponuntur, quare ex eadem materia propoſitiones quoque, & argumenta ſumuntur. Hac igitur differentia conſtituta inter eas duas facultates, quòd una cognitionem reſpicit, altera actionem, manifeſtum eſt ex ea una tanquã ex fonte reliquas omnes deriuari; ea uerò prætermiſſa, ut prætermittere alij uidentur, diſcrimen harum facultatum nondum cognoſci; nã ſiqnis ornato ſermone, & amplificationibus utens aliquod naturale theorema communi-

D bus argumentis demonſtraret, non propterea diceretur orator, ſed potiùs Dialecticus, quia nullam actionem reſpiceret, ſcopus enim non eſſet ut illi, qui audiunt, agant aliquid, ſed vt intelligant, & cognoſcant; amplificationibus igitur, & ornamentis elocutionis uti non eſt at te Rhetorica uti, niſi præcipua differentia adſit, quæ ex fine ſumitur; certum eſt enim ſub nullo cauſæ genere eam orationem contineri, quæ in theoremate naturali demonſtrando uerſetur. Similiter ſi quis reſtricta, & ſimplici argumentatione utatur in ſenatu in aliqua cõſultatione, vel coràm iudicibus in accuſatione, aut defenſione, abſque ulla ſermonis ornatu, abſque ulla amplificatione, non propterea dicetur Dialecticus, ſed orator, & Rhetorica arte vtetur, quoniam actionem reſpiciet, non ſolam cognitionem. Patet igitur non eſſe neceſſariã, Differentia à Zenone ſignificata non eſt neceſſaria. neque perpetuam inter has duas artes differentiam illam, quæ per manum clauſam, & apertã E ſignificatur; ſed eam eſſe præcipuam, & eſſentialem, quæ in fine, & ſcopo utriuſque poſita eſt, ex qua illa altera tanquàm ſecundaria deducitur; etſi enim orator ſimplici quoque argumentatione perſuadere poteſt, tamen efficacior fit argumentatio ſi locutionis ornamentis, & uerborum apparatu fulciatur: Dialecticus uerò his ornamentis uti non prohibetur, attamen quum actionem non ſpectet, ſed ſolam cognitionem, nullo eorum auxilio indiget; proinde hæc omnia tanquàm ſuperuacanea negligens ſimplici, ac nudà argumentorum expoſitione uti ſatis habet.

Caput XVIII. Confirmatio eorum, quæ dicta ſunt, per ea, quæ dicuntur ab Ariſtotele in primo libro Rhetoricorum.

HAec omnia, quæ de Rhetorica diximus, comprobari poſſunt teſtimonio, & authoritate Ariſtotelis in primo libro Rhetoricorum, ubi & ſimili- F tudinem, & diſſimilitudinem notat inter Rhetoricam, & Dialecticam ratione materiæ, dum dicit utranque aptam eſſe de omni propoſita diſſerere, & æquè in utranque partem argumẽtari; poſtea uerò materiam Rhetoricæ declarans inquit Rhetoricam conſtare ex logica, & Quòd Rhetorica in ſola ciuili materia verſetur. ciuili facultate, nam ex logica formam ſumit argumentationis, ex ſcientia autem ciuili materiam; itaque ſignificat non ſimpliciter omnẽ rem propoſitam materiam eſſe Rhetoricæ, ſed omnem rem propoſitã, quæ ad humanas actiones pertineat; quia in re ipſam à Dialectica differre certum eſt; Dialectica enim ſimpliciter de omni re propoſita diſputare apta eſt; Rhetorica verò de omni agenda re propoſita, agendarum nanque rerum non unum eſt genus, ſed plura, de quibus omnibus diſſerere aptus eſt orator; hoc igitur diſſimilitudinem quidem

notat

notat in materiei amplitudine, ſed cum propor- (A) tionali quadam ſimilitudine; illa enim de omni re propoſita, hęc autem de omni re in agendis propoſita diſſerere apta eſt; ſed iu modo ſunt penitus ſimiles, quia utraque in ſua materia ita uerſatur, ut ſit æquè parata utranque partem tueri. Ex eo autem quòd Rhetorica in agẽdis rebus verſatur, colligimns finem ipſius actionem eſſe, nam ſi cognitionem ſpectaret, non minùs in alijs rebus, quę ſub cognitionem cadunt, uerſaretur. Sed non obſcurè finem hũc ſignificauit Ariſtoteles, dum dixit ſcopum oratoris eſſe perſuadere, eius autem officium eſſe appoſitè dicere ad perſuadendum, nomen enim perſuaſionis ad actiouem refertur, ſi benè eins uim perpendamus. Hinc ſumi poteſt facilis ſolutio cuiuſdam dubij, quod multis negotium faceſſit, nec tamen ab ullo benè ſoluitur; dubium eſt aduerſus definitionem Rhetoricę ab Ariſtotele traditam in ſecundo capite primi libri Rhetoricornm, dicit enim Rhetoricam eſ- (B) ſe facultatem quandã inſpicieudi in unaquaque re omnia, quę ad perſuadendum conferãt; quę quidem definitio uidetur eſſe uitioſa, quũ etiam Dialecticę cõpetat, ut Ariſtoteles priùs declarauerat: propterea non defuerunt qui dixerint Ariſtotelem ita has duas facultates ibi coniunxiſſe, ut ue in definitione quidem Rhetoricæ uoluerit eam à Dialectica ſeparare, ſed definitionem communem tradiderit. Quam ſententiam nullo pacto admittere debemus, et ſi enim Ariſtoteles antea de earum ſimilitudine plura dixerat, tamen eas ſemper ut duas nominauerat, non ut vnam, & eandem facultatẽ; & mox ſolius Rhetoricæ definitionem tradendam proponit nulla facta Dialecticæ mentione; quocirca ea definitio Dialecticam complecti non debet. Pręterea licèt Ariſtoteles in pręcedente parte de ſola earum duarum facultatũ ſimilitudine locutus fuerit, tamen earum quoque diuerſitatem, ac diſſimilitudinem tetigit, (C) quanuis eam uon declaranerit, uempe in ipſo eius libri initio quando dixit Rhetoricam Dialecticę ἀντίστροφον eſſe, quæ uerba procnldubio ad ſimilitudinem ſolam declarandam ab Ariſtotele prolata fuere, omnia enim, quæ poſtea dicuntur, ad ſolam ſimilitudinem pertinenr; & ipſemet Ariſtoteles mox ſeipſum declarat, dum dicit Rhetoricam eſſe ſimilitudinem Dialecticę; & ſubdit { ut priùs dictum eſt } ſignificans initium libri, vbi eam ἀντίστροφον appellauerat; attamen hæc uox ſimul etiam diſſimilitudinem notat, quicquid enim alicui ſimile dicitur, eſt ſimul diſſimile, & aliqua in parte diſcrepans, uam ſi in nullo differret, idem potiùs uocaretur, quàm ſimile; dum igitur ſimilem dicit, ſignificat eſſe aliam, & ab ea diuerſam facultatem; ideò rectè Alexander interpretatus eſt, ἀντίστροφον, ideſt ἰσόστροφον; rectè etiam M. Tullius dixit, ἀντίστροφος, hoc eſt ex altera parte

Oratoris ſcopus, & officiũ.

Dubiũ contra definitionem Rhetoricæ.

Solutio quorundam.

Impugnatio.

Cur Rhetorica dicatur ἀντίστροφος Dialecticæ.

A teſpondens; Ariſtoteles enim ſignificare uoluit quandam inter has duas facultates proportionalem conuenientiam, ut ex earum ſimilitudine naturam Rhetoricę per Dialecticam declararet; ideò rectè etiam aliqui dixerunt ἀντίστροφον ibi ſignificare ἀνάλογον, & proportione quadam teſpoudentem, licèt hanc proportionem non cognouerint; ea autem eſt huiuſmodi, quòd ſicuti Dialectica cognitionem reſpiciens ſe haber in rebus omnibus, ita Rhetorica actionem ſpectans ſe habet in materia ciuili, & in omnibus rebus agendis; ut enim Dialectica in illis, ita Rhetorica in his de omni re propoſita diſſerere, & vtram voluerit partẽ tueri apta eſt, illa quidem cognitionis gratia, hæc verò actiouis, in his enim ſcopis ipſarum diſcrimen conſtitutum eſt: propterea poteſt in materia ciuili diſputatio fieri, quę non oratoria, ſed Dialectica nominanda ſit; ut ſi aliqui contendant utrum ſit maius malum intemperantia, an incõ- B tinentia; ſeu utrum Imperatori Romano melius ſit aduerſus Turcas bellum gerere, an cũ ijs pacem inire; neque actionem vllam reſpiciant, quæ hoc certamen ſequatur; uon eſt oratoria diſputatio, ſed Dilectica; nou enim ex ſola materia ciuili dicitur argumẽtatio oratoria, ſed ex fine, quando alijs perſuadere volumus ut aliquid agant; neque diceretur Dialecticus de omni penitus re propoſita, & in omnibus diſciplinis poſſe diſputare, niſi etiam in materia ciuili daretur Dialectica diſputatio. Illud uerò in illa dictione ἀντίστροφος cõſyderandum eſt, quòd licèt ad ſimilitudinem declarandam prolata ſit ab Ariſtotele, tamen ipſa diuerſitatem quoque ſignificat propter illam particulã, ἀντί, quare nullam aliam ſimilitudinem uult ibi ſignificare Ariſtoteles, quàm proportionalem, hęc autem cum diſſimilitudine, & diuerſitate ſemper coniuncta eſt; Ariſtoteles autem ipſam diſcrepantiam non declarat, quia de ſo- C la ſimilitudine loquitur, ut naturam Rhetoricę declaret; atqui certum eſt ea, quæ ita proportione, & analogia ſimilia ſunt, eſsẽtia, ac definitione unum eſſe non poſſe; uou poteſt igitur definitio Rhetoricę Dialecticam complecti, niſi reprehenſione digna, ac uitioſa ſit. Hac itaque reſponſione reiecta ego dicendum puto per uerbum { perſuadere } diſtingui Rhetoricã à Dialectica, proinde Dialecticam ſub illa definitione non contineri; quoniam in illo uerbo inſita eſt uis quædam, quę actionem reſpiciat; dicimus enim alicui eſſe perſuaſum, quãdo eò ductus eſt ut ita agere uelit; dialecticum uerò diſputantem nõ dicimus uelle aduerſario perſuadere, quia non uult eum hortari ut agat, ſed dicimus uelle uincere, uel opinionem quãdam rei in eius animo gignere; itaque perſuadere eſt efficaci oratione ad agendum compellere, quod Oratoris eſt proprium, & Dialectico non conuenit. Probare autem id poſſumus per

Solutio propria

Verbũ perſuadere reſpicit actionẽ

ea,

ea, quę ab Ariſtotele ibi dicuntur in ipſa perſuaſionis diuiſione, dicit enim perſuaſionem tribus modis fieri, argumentis, morata oratione, & perturbationum commotione, at certum eſt moratam orationem, & affectionum commotionem non ita perſuadere ut probent aliquid, & cognitionem rei pariant, ſed quia ad id agendum inducunt, quod ab oratore deſyderatur; perſuaſio itaque hoc reſpicit, ut alios ad actionem trahat. Sunt etiam maximè perpēdenda uerba Ariſtotelis in ſecundo capite primi libri Rhetoricorum, quando dicit Rhetoricam eſſe ueluti quoddam παραφυὲς Dialecticę, & politicæ diſciplinæ; dicitur enim apud Græcos παραφυὲς uirgultum paruū arbori adnatum ex eadem radice; adnaſcitur itaque Rhetorica Dialecticæ tanquàm paruum virgultū arbori magnæ, quia Dialectica æquè materiam omnem complectitur, proinde magna arbor eſt; Rhetorica verò in ſola ciuili materia verſatur, ideò virgultum paruum dicitur habita materię ratione; propterea non eſt intelligendum, ut multi intelligunt, Rhetoricam ex Dialectica tanquàm ex matre naſci; ſed ex eadem radice, & ex eadem matre exoriri, ex qua & dialectica naſcitur, ſic enim conueniens eſt Ariſtotelis comparatio, quæ illo modo intellecta incōgrua eſſet; virgultum enim ex arbore magna non naſcitur, ſed ex eadem radice & arbor magna, & virgultum paruum deriuatur. Communis igitur radix, & communis mater eſt logica vniuerſalis, unde hæ duæ filiæ prodeunt, æquales quidem participatione communis formæ, quam materiæ applicant; ſed non ęquales ratione ipſius materiæ, quemadmodum diximus. Quoniam autem dixerat Ariſtoteles Rhetoricam eſſe virgultum adnatum Dialecticæ, & ciuili ſcientiæ, ſubiungit eam non eſſe propterea appellandam ciuilem, neque partem ciuilis diſciplinę, ut denotaret Rhetoricam non ſumere à ciuili niſi materiam, nominatio enim non à materia ſumitur, ſed à forma; quanuis igitur materiam ciuilem ſumat, non eſt tamen ciuilis, ut quoſdam dicit exiſtimaſſe; ſed eſt logica, quia formam habet logicam ex logica uniuerſali deſumptam, & ciuili materiæ applicatam: Ideò ſubiungit Ariſtoteles ipſam eſſe μόριον, καὶ ὁμοίωμα Dialecticę, ut eius naturam Dialecticę potiùs, quàm ciuili ſimilem eſſe ſignificaret; pars autem logicæ potiùs, quàm Dialecticæ dicenda eſt, niſi modo quodam ratione materiæ, quoniam materia Rhetoricę eſt pars eius materiæ, in qua verſatur Dialectica; ideò Ariſtoteles quaſi corrigens ſubiungit (καὶ ὁμοίωμα) eſt enim Dialecticæ ſimilitudo potiùs, quàm pars, tum quia eius ſoror eſt, & vna ex partibus logicę, & eadem argumentandi ratione, ac forma utens, tum etiam quia ſimilem habet naturam, & argumentandi poteſtatem, eique proportione quadam reſpondet, ut dictū

Rhetorica eſt παραφυὲς Dialecticæ.

D eſt. Quomodo igitur Rhetorica ſit pars logicę, & à Dialectica differat, manifeſtum eſt; quòd autem ab alijs tribus memoratis logicæ partibus diſtinguatur, ita conſpicuum eſt, ut declaratione non indigeat.

Caput decimumnonum, De Poetica quomodo ſit pars Logicæ.

DE Poetica uerò arduum negotium nobis proponitur, quomodo enim ſit pars logicæ non modò nullus hactenus declarauit, ſed res ipſa per ſe quā maximè difficilis explicatu eſt; Auerroes quidem, etſi inter partes logicę eam ponit, nullam tamen huius ſententiæ rationem, vel declarationem adducit. Simplicius verò in præfatione ſua in librum Categoriarum partes logicæ recenſens nullam Poeticæ mentionem facit. Et Ammonius eodem in loco, licèt Poeticam E inter logicas artes nominet, dubiè tamen, & ex aliorum potiùs, quàm ex propria ſententia loquitur, nam eius uerba hęc ſunt (& , ut aliqui uolunt, quæ de Poetica arte ſcribuntur) rē igitur dubiam, & difficultatis plenam eſſe cognouit. Ad hanc quæſtionem uidetur fortaſſe poſſe reſponderi Poeticam eadem ratione logicā eſſe, qua Rhetoricam quoque inter logicæ partes collocauimus; ſumit enim è logica uniuerſali inſtrumenta logica, iiſque in poematibus utitur ut mores hominū corrigantur; nam interlocutores enthymemata, & exempla adducunt, ut perſuadeant, quemadmodum & oratores; idque uidetur ſignificaſſe Ariſtoteles in tertio libro de arte Rhetorica, quando dixit Poeticam priùs inuentam fuiſſe, quàm Rhetoricam, & ex ea Rhetoricam emanaſſe; eadem igitur, quam diximus, ratione utranque logicam eſſe oportet, quòd quemadmodum oratores, ita & interlocutores enthymemata, & argumentationes F faciant. Hoc tamen minimè verum eſt, licèt ueriſimile eſſe uideatur, non enim ex vſu ſyllogiſmi ars logica nominatur, ſed ex regularum traditione ad uſum ſyllogiſmi, & argumentationis pertinentium; omnes quidem ſcientię, & artes argumentationibus utuntur, nec propterea ſunt partes logicæ, ſed illę ſolùm, quę de conſtructione, ac de uſu ipſius ſyllogiſmi regulas, & præcepta tradunt; at uerò ut ars Rhetorica arti Poeticæ, ita oratio poemati proportione reſpondet; oratio quidem non eſt ars logica, ſed uſus potius artis logicæ; illa nanq; eſt ars logica, quæ de oratione componenda regulas docet: igitur neque poema eſt pars logicæ, quum ſit uſus artis potiùs, quàm ars; ſed illa, quę de ſcribendo poemate præcepta tradit, & ars Poetica dicitur, rectiùs, & conuenientiùs pars logicæ artis nuncupari poteſt. De hac itaque difficultas integra manet quomodo logica dici poſſit, nam Rhetorica ideò logica eſt, quia

Apparens ſolutio de Poetica quomodo ſit pars logicæ.

Cōfutatio.

de

de uſu enthymematis,& exempli in orationibus regulas tradit; ſed Poetica nihil docet, q̃ ad conſtructionem, uel ad uſum logicorum inſtrumentorum pertineat, quum eius natura nõ in argumentatione, ſed in imitatione conſiſtere uideatur; quanuis igitur in poematibus argumentationes fiãt, ipſa tamen ars poetica nullam regulam de argumentationibus tradit, ſed ſolùm de diuerſorum hominum moribus, & affectionibus imitandis. Quòd verò Ariſtoteles dixerit Poeticam priùs inuentam fuiſſe, deindè ex ea educta eſſe Rhetoricam, id de elocutione intelligendum eſt, priùs enim poetæ limata locutione, & figuris uti cęperunt, deinde oratores hęc ex poematibus deſumpſerunt; quod autem ad enthymematum locos, & ad argumẽtationes attinet, nihil prorſus ars Rhetorica à Poetica ſumpſit; quare nulla adhuc ratio apparet cur Poetica poſſit logica, uel pars logicæ appellari.

Opinio propria

Dicam ego quid in re difficillima inuenire potuerim, idq́ue alijs expendendum, & corrigendum relinquam. Duo ſunt logica inſtrumenta, ſyllogiſmus, & inductio, quæ, dum ad actiones diriguntur, uocantur enthymema, & exemplum; dum enim ſyllogiſmo perſuadere alicui uolumus ut aliquid agat, alteram propoſitionem dimittimus, & enthymema facimus, ut antea dictum eſt: exemplum autem eſt inductio imperfecta, ut Ariſtoteles docuit in ſecũdo libro Priorum Analyticorũ, & ab inductione in eo differt, quòd inductio à ſingularibus ad vniuerſale progrediens in ipſo vniuerſali cõquieſcit; at exemplum à ſingularibus tranſiens ad uniuerſale non deſinit in vniuerſali, ſed ab eo deſcendit ad aliud ſingulare ſimile primis; quoniam igitur actiones ſunt rerum ſingulariũ, exemplum in agendis rebus magis locum habet, quàm inductio, quę ad uniuerſalium cognitionem dirigitur. Horum duorum inſtrumẽtorum pręcipuum eſt enthymema, ſiue ſyllogiſmus; ſecundarium uerò, & minus efficax exemplum, ſiue inductio; propterea de illo plura, de hoc pauciora in libris Analyticis ab Ariſtotele dicuntur. In utriuſque inſtrumenti uſu uerſatur Rhetorica, ideò manifeſtiſſimè logica eſt: Poetica uerò quum omiſſo inſtrumento præcipuo uſum alterius doceat, exigua, & obſcura logicæ pars eſt; nam dimiſſo enthymemate tota in uſu exempli tradendo occupatur; nõ equidem illa exempla intelligo, quæ ab interlocutoribus proferuntur, poſſunt quippe etiam enthymemata dicerę, de quibus nulla præcepta in Poetica arte traduntur; ſed hominum mores, & affectiones, & actiones. quę in poematibus introducuntur, exempla ſunt, quæ imitanda, uel euitanda ſpectatoribus proponuntur, ficta quidem à poetis, tamen apta ad mores hominũ corrigendos.

Oratoris, & Poetæ diſcrimen in uſu exēpli.

Propterea alius eſt apud oratores, alius apud poetas exemplorum uſus; nam oratores uerbo exemplis utuntur, poetæ verò non uerbo, ſed re exempla ficta ob oculos ſpectantium ponunt, ut perſuadeant bonos eſſe imitandos, prauos autem abhorrendos, ac fugiendos: itaque ſolum argumentationis aſſumptum à poeta proponitur non uerbis, ſed factis, conſequens autem ipſi auditores, & ſpectatores colligunt, quo ad benè agendum trahuntur; poetarum uerò, & interlocutorum uerba non ſunt argumentationes, quæ debeant alios hortari ad benè agendum, ſed ſunt ſigna indicantia perſonarum mores, & affectiones, quas poeta imitatur, ut fictæ illæ affectiones, & ficti mores, & fictę actiones exempla ſint, quæ alij vel ſequantur, vel fugiant. De huiuſmodi exemplorum uſu in arte Poetica regulę, & pręcepta traduntur, ubi docemur quos homines, quos mores, quas actiones, & quomodo imitari in poematibus debeamus, ut hominum uitia, & animorũ perturbationes expurgentur. Poetica igitur exiguam particulam è logica vniuerſali ſibi tractãdam ſumit, ſcilicet exemplum ſolum; per hoc tamen non ſtat quin pars logicę ſit, quum exemplum ſit ſpecies quædam argumentationis, & logicum inſtrumentum, & quum illæ omnes ſint logicę artes appellandę, quæ à logica vniuerſali inſtrumentum logicum ſumentes in illius uſu, qui ad ſtatutum aliquem finem conferat, declarando occupantur.

Caput XX. de diſcrimine Poeticæ, & aliarum partium Logicæ.

Ex ijs, quę diximus, manifeſtum eſt quo diſcrimine ab alijs partibus logicæ Poetica diſcrepet; à tribus nanque illis prioribus differt, quòd illę ad cognitionem diriguntur, hęc uerò, & Rhetorica ad actionẽ; ab ipſa autem Rhetorica, quoniam per illã homines à dicentis uoce perſuadentur ut benè agant; per poeticam verò eos imitamur, uel fugimus, quos agentes intuemur.

Similitudo quādam poeticæ cũ in arte Sophiſtica.

Videtur autem vt ars Rhetorica Dialecticæ ita Poetica Sophiſticæ quadam proportione reſpondere, nam & Poeta, & Sophiſta in materia falſa uerſantur, ſiquidem ficta exempla à poeta proponuntur, ſed inter eas illud intereſt, quòd quum Sophiſtica cognitionem, Poetica actionem reſpiciat, ars Sophiſtica tota ad fugam eſt inuenta, non ad uſum; poetica verò & ad fugam, & ad uſum; in cognoſcendis enim rebus non debemus illud credere, quod falſum eſt; & ex falſis propoſitionibus nulla fit cognitio, ſed deceptio, & ignorantia; tota igitur Sophiſticæ artis vtilitas in fuga conſiſtit, non in uſu: At in agendo nihil refert an ueras, an fictas actiones imitemur, modò bonæ, ac ſtudioſæ ſint; idcircò quum poetica non cognitionem, ſed actionem reſpiciat, ſequitur vt, quanuis in materia falſa uerſetur, ſit tamen & ad fugam, & ad uſum, prauas enim actiones fugere, & bonas imitari bonum eſt, ſiue illæ ueræ ſint, ſiue fictæ.

Caput

Caput XXI. Quomodo Rhetorica, & Poetica ad demonſtrandi artem dirigantur tanquàm ad finem.

QVOD autem Rhetorica, & Poetica ſeruæ ſint artis demonſtrandi, & ad eam nt ad fioem dirigantur, facile eſt oſtendere, ſi conceſſerimus totam actiuam philoſophiam dirigi ad contemplatiuam, qua de re non eſt in præſeotia diſputandum, ſed ſine ulla altercatione cooſtituendum oobis eſt actiuam fœlicitatem tum apud Ariſtotelem, tum apud Platooem oon eſſe ultimum hominis finem, ſed contemplatiuam, quæ præſtantiſſimus finis homiois eſt, ac ſumma eius perfectio, ad quam homo peruenire non poteſt, niſi aoimum uitijs, ac perturbationibus abſolutum, ac liberum habeat, qood ei præſtat actiua philoſophia omoia hæc impedimenta expurgans, quæ hominem ad contemplationem animum attollere, & rerum cognitiooe potiri nō ſinunt. Itaque ſi tota actiua philoſophia ad contemplatiuam tanquàm dominam, & tanquàm finem dirigitur, ſequitur inſtrumenta quoque actiuæ philoſophiæ modo quodam dirigi ad inſtrumenta contemplatiuæ; qooniam eorum uſus eſt propter uſum iſtorū; inſtrumentum autem omniom præſtantiſſimū, & ad ſcientiam comparandam ptoximè conferens eſt ipſa demonſtrandi ars, hæc igitut ad Rhetoricam, & Poeticam habet eam rationē, quam finis ad ea, quæ ſunt ante finem, & domi nus ad ſeruos; ut enim homines demonſtratione vteodo res contemplari, & earum ſcientiam aſſequi poſſint, vitia priùs, & pturbationes expurgare oportet, quod quidem homo ciuilis p Rhetoricam, & Poeticam facit. Aliud imperij genus excogitari non poteſt, mea quidem ſententia, quàm hoc, ad dictum Auertois tuendū, niſi forte dicamus Auerroem illud ſolum reſpexiſſe, quòd ars demonſtrandi aliarum omniū logicæ partium nobiliſſima, ac præſtantiſſima eſt, proiode domini, ac finis rationem habet; q̄ enim cęteris omnibus eiuſdem generis nobilitate antecellit, inſtar domini, ac finis reſpectu eorum omnium haberi ſolet.

Caput XXII. de loco duarum dictarum partium.

SEQVITVR ut de ſede harum duarum facultatum dicamus, de qua difficultas non parua ex ijs, quę diximus, oritur; nam ſi uerum eſt id, quod modò dicebamus, eas eſſe partes logicę, uidereotur alijs logicæ partibus eſſe adiungendę; quod tamen minimè factum eſt; quum enim ab Ariſtotele hæ duæ diſciplinæ, & cæterę quoque omnes partes logicæ ſcriptę fuerint, tamen noo ſimul omnes in uno, atque eodem uolumine collocantur; ſed io eo uolumine, quod organum dicitur, in quo

D alii omnes libri logici ordinatim poſiti ſunt, hæ duæ oon leguntur. Hac in re duo nobis declaranda ſunt, alterum cur hæ duæ diſciplinę aliis logicæ partibus annectendæ oon ſint; reliquū uerò quiſnam ſit proprius earum locus reſpectu librorum tam actiuæ, quàm contemplatiuę philoſophiæ. Sciendum eſt igitur quod omnis diſciplina inſtrumentalis illis omnibus, quarum inſtrumentum eſt, præcedere debet; propterea illæ omnes partes logicę, quæ cogoitionis inſtrumenta ſunt, vniuerſę philoſophiæ anteponi debuerunt, ſiquidem uniuerſæ philoſophiæ ioſtrumenta ſuot; ex his igitur illud oolumen conflatum eſt, quod ſimpliciter, & per excellē tiam organum dicitur, in quo conrinetur tota logica uniuerſalis, & tres illę particulares artes, Demonſtratiua, Dialectica, & Sophiſtica; hæ nanque omnes cognitionis inſtrumenta ſunt, proinde toti philoſophiæ præcedere debuerūt. Rhetorica uerò, atque Poetica, quom non ſint

In doctrina anteponi debet inſtrumētū illis, quorū eſt inſtrumentum.

E inſtrumeota cognitionis, quare neque totius philoſophiæ, ſed exiguę tantùm eius partis, cui ſoli inſeruiunt, ideò neque ſimpliciter organa appellari, neque toti philoſophiæ anteponi debuerunt; clara igitur eſt ratio cur in eo uolumine, quod organum dicitur, locatæ, & cęteris logicæ partibus appoſitę non fuerint. Quod uerò ad proprium earum locum attinet, certum eſt eas cum libris contemplatiuę philoſophiæ rem habere non poſſe, quandoquidem in illis ſola cognitio quæritur, hę verò cognitioois inſtrumenta non ſunt; ſed conuenientiùs actiuæ philoſophię libris adiunguntur, ſicuti etiam cum ijs imprimi ſolent; in illis tamen triplex eſſe poteſt harum duarum artium ſedes, aut enim ante illos omnes, aut poſt omnes, aut in medio, uidelicet poſt morales, & ante ciuiles libros locandæ ſunt, quod fortaſſe uidetur conſeotaneū eſſe rationi, ſi quidē ſolius ciuilis partis inſtrumenta ſunt, & inſtrumentum præcedere debet

Cur Rhetorica, & Poetica aliis logicis libris annectendæ non ſint.

F illi, cuius eſt inſtrumentum; huoc tamen ordinem à nullo unquàm ſeruatum eſſe conſpicimos, ut reuera ſeruaodus non eſt propter eam rationem, quam mox tangemus; ſeruatos tamē comperimus & primom, & ſecundum, oam in codice Gręco, in quo omnia Ariſtotelis opera contineotur, hæ duæ facultates ſeqountur ſtatim libros ciuiles; in latino autem his annis emendato, & in lucem edito moralibus omnibus libris anteponuntur. Sed abſque dobio cōuenientior eſt ordo in codice Gręco ſeruatus, quia ſi hę duæ diſciplinæ eſſeot inſtrumeota ad cognitionem moralis, vel ciuilis philoſophię conferenria, omnibus certè moralibus, ac ciuilibus libris anteponendę fuiſſent; atqoi ad earum cognitionem noo conferuot, ut oſtendimus, ſed ſolùm ad ciuilis hominis actiooem, quàm cognirio diſciplinę ciuilis pręcedere debet; ideò legendi priùs ſunt omnes morales, ac ciuiles libri, ad quorum intelligentiam hæ

Locus uerus Rhet. & Poet. eſt poſt lib. ciuiles.

duæ

duę artes nihil conferunt; poſtea danda eſt opera Rhetoricę, atque Poeticæ, vt homo ciuilis iam diſciplinæ ciuilis cognitionem adeptus eã per has duas facultates tanquàm per inſtrumẽta exercere, & ea uti in ciuitatis regimine aptus ſit. Adde quòd hę duæ artes, Rhetorica præſertim, in materia ciuili uerſantur, quo fit ut multo meliùs ab eo & diſcantur, & exerceãtur, qui ciuilis ſcientię cognitione ſit prædítus, quàm ab eo, qui illius prorſus ignatus ſit. Rhetorica igitur, & Poetica ſtatim poſt libros ciuiles collocandę ſunt, eaque eſt ipſarum propria, & conueniens ſedes.

Caput XXIII. in quo dubium quoddam proponitur, ac ſoluitur.

DVBITARE quiſpiam poſſet aduerſus ea, quę de Rhetorica, & Poetica diximus; etenim utranque logicæ partem eſſe oſtendimus, & eſſe inſtru- B menta non cognitionis, ſed actionis; quæ duo ſimul cõſiſtere nequeunt, ſi uerum eſt id, quòd antea demonſtrauimus, logicam totam inſtrumentum eſſe cognitionis, quo uerum à falſo diſcernatur; nam ſi partes logicæ ſunt, non ſunt inſtrumenta actionis, ſed cognitionis; vel ſi inſtrumenta ſunt actionis, non ſunt partes logicæ; vel ea non eſt logicæ vniuerſæ natura, vt dirigatur ad diſcernendum ſolum uerum à falſo, ſed bonum quoque à malo, quod quidem nos negauimus. Ad hoc dubium reſpondere poſſumus has duas diſciplinas eſſe logicas ratione formę logicæ, ſed ratione finis aliquantum à natura logicæ recedere, & ab eius ſcopo deuiare; quoniam non minùs, quàm aliæ tres, à logica uniuerſali communem argumentationis formam accipiunt, quam ad ſtatutum quẽdam finem dirigunt, eaque uti docent ad illum finem aſſequendum; hac certè ratione omnes æquè ſunt einſdem matris filiæ, ut ante decla- C rauimus. At ſi finem logicę ſpectemus, qui eſt inſtrumenta cognitionis fabricare, minùs propriè dicuntur logicę; nam & logicorum inſtrumentorum ea eſt natura, ut cognitionem parere apta ſint, quare ad hunc tantummodo finẽ, non ad alium à logico diriguntur; hæ igitur duæ facultates propter alium finem hęc inſtrumenta tractantes uidentur à logicę fine deuiare, & minùs propriè logicæ definitione participare, quàm aliæ tres, quæ verè, & omnino ſunt logicæ. Sed rem diligentiùs, ac profundiùs cõſyderantes dicimus has duas diſciplinas etiam fine logicæ participare, logica nanque inſtrumenta ſecundùm propriam naturam uerum à falſo diſtinguunt, & cognitionis inſtrumenta ſunt, quo fit ut quomodocunque ijs vtamur, ſemper cognitionem aliquam pariant primariò, deinde ſecũdariò, & per cognitionem mediam actioni, uel etiam effectioni inſeruire

Prima dubii ſolutio.

Secunda ſolutio.

A poſſunt. Orator igitur, vel Poeta nunquàm auditoribus perſuadet ut aliquid agant tanquã bonum, niſi ipſi argumentis eius eò ducantur ut credant uerum eſſe id, quod ille dixit; propterea ſuperiùs cum Ariſtotele dicebamus omnem noſtram actionem pendere à ſyllogiſmo particulari, qui actionis dominus dicitur, non enim agimus aliquid tanquàm bonum, niſi tali ſyllogiſmo collegerimus uerum eſſe quòd illud ſit bonum. In priuatis quoque admonitionibus hoc experimur, aliquando enim quiſpiã paterna admonitione filium reprehendit, vel amicus amicum, & ille ratione uictus reſpondet, uerum dicis, quia non priùs ei perſuaderet ut à prauis actionibus ad benè uiuendum conuertatur, quàm ipſe fateatur uerum eſſe quòd hoc ſit bonum, & illud malum, imò in hoc perſuaſio ipſa conſiſtit. Hac igitur ratione hę duæ diſciplinæ natura, ac definitione logicæ participant, quemadmodum & aliæ, omnes enim B inſtrumenta logica propter cognitionem tractant, quæ eſt eorum effectus proximus, licèt aliquæ cognitionem hanc ad actionem tanquàm finem ultimum dirigant.

Caput XXIIII. quòd hiſtoria non ſit pars logicæ, neque alia detur logicæ pars præter memoratas.

POSSET aliquis de hiſtoria dubitare an ipſa quoque inter partes logicæ numeranda ſit; de qua illud idem dicere debemus, quod ſupra de poemate, ac de oratione diximus; poema enim, & oratio non ſunt partes logicæ, ſed ars ipſa Poetica, & ars oratoria, ſiquidem ut hiſtoria poemati, ita ars de hiſtoria ſcribenda, ſiqua extaret, arti poeticę ex altera parte reſponderet; ars tamen hiſtorica non modò ab Ariſtotele, ſed à nemine hactenus ſcripta comperitur; nec fortaſſe digna eſt C in qua ſcribenda tempus conteratur; ea nanq; in ſimplici, ac nuda rerum geſtarum narratione conſiſtit, quo fit ut nihil nobis fingendum, aut excogitandum relinquatur, ad quod faciliùs inueniendum præcepta de hiſtoria ſcribenda tradere, ac in artem redigere operæpretium fuerit; ars enim non dicitur niſi eorum, quæ à noſtra uoluntate pendent, & aliquo humano artificio fabricantur, cuiuſmodi eſt logica tota, & quælibet eius pars, docet enim artificiosè aliqua inuenire, quibus tanquàm inſtrumentis ad contemplandum, uel ad agendũ iuuemur; ita præcepta Rhetorica, & Dialectica in artem redacta eſſe aſſerit Ariſtoteles, ita poetica in artem redacta eſt, & cæteræ omnes. At hiſtoria nil huiuſmodi tractat, ſed eſt nuda geſtorum narratio, quæ omni artificio caret, præterquàm fortaſſe elocutionis, quod quidem, & alia eiuſmodi quiſque ſanæ mentis extranea, & accidentaria ipſi hiſtoriæ eſſe iudicaret; quicquid enim

Ars hiſtorica non datur.

artificii in hiſtoria notari poteſt, illud omne uel à Grammatica, uel à Rhetorica, uel ab alia aliqua arte deſumptum eſt. Itaque ſi nullum humanum artificium in hiſtoria locum habet, quod eius proprium ſit, & ad eius naturam, eſſentiamq́ue pertineat, nulla certè ars de hiſtoria ſcribenda tradi poteſt. Ex his autem omnibus, quæ diximus, manifeſtum eſt nullam aliam dari logicæ partem præter eas, quas memoraui mus; Grammatica enim non eſt logica, ut ante oſtenſum eſt; Hiſtorica ars non datur; imò etiã ſi daretur, logicæ pars non eſſet, quia non in D declarando alicuius argumentationis uſu uerſaretur; aliam uerò, quam logicam uocare poſſimus, non conſpicimus, & ne excogitare quidem, uel ſomniare poſſumus; plures igitur non dari exiſtimandum eſt, idq́ue tueri optime poſſumus, dum diuiſionem facimus omnium auxiliorum, quæ ab arte logica cuique philoſophiæ parti ſubminiſtrari poſſunt, quam quidem diuiſionem quum facilè quiſque ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, colligere queat, aliquem aliis quoque philoſophandi campum relinquamus.

FINIS SECVNDI LIBRI.

ibi ſupra nu. 100. lin. 10. ſic lege,

nus dicta ſunt, colligere queat in præſentia miſſam faciemus, ut iactis, & ſatis ſuperq́ue firmatis fundamentis ueritatis aliquem aliis &c.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE QVARTA SYLLOGISMORVM FIGVRA.

Caput Primum Prœmium Libri continens.

QVANVIS Ariſtoteles in Prioribus Analyticis firma ratione; ſolidisque fundameotis nixus tres tantùm poſuerit ſyllogiſmorum figuras, tamẽ non defuere qui eum mancum, ac dimioutum fuiſſe exiſtimauerint, quòd quartam prætermiſerit, quam inuenit Galenus, ut ei attribuit Auerroes io octauo capite primi libri priorom Analyticorum; in libris enim Galeni, qoi nunc extant, nil de hàc figura legimus, ſed io alijs fortaſſe, qui deſyderantur, & quos Auerroes legit, hac de re ſermonem fecit Galeous. Quoniam autem credendum eſt tantum uirum oon ſine oalida ratione auſum eſſe aduerſus Ariſtotelem haoc ſententiam proferre, oon defuere uiri eruditiſſimi, qui Galeni defendendi prouinciam ſuſceperunt, & eius dogma contra Ariſtotelem tueri, validisque argumentis munire, & à rationibus Auerrois uindicare conati ſunt. Quũ igitur hac de re inter uiros maximos cootrouerſia ſit, dignam eſſe iudicauimus qnam cum diligentia conſyderaremus, preſertim quum occaſionem nobis prębitura ſit multa declaraodi ad omnes figuras pertinentia, maximè quidem digoa intellectu, ſed pancis cognita, ſine quorum notitia noo benè de qoarta figura loqui poſſemus. In hac autem cootemplatione hunc ordinem ſeruabimus, primum quidem declarabimus quidnam ſit hæc quarta figura, deinde omnia argumenta afferemus, quæ ad eam comprobandam pro Gale- A no adduci poſſont; mox ad ueritatis explanationem accedemus, & argumenta Auerrois cootra Galenom declarabimus, ſimulque reſponſiones medicorum expeodemus, ut cognoſcamus an ſatis Galenum defendant ab Auerrois argumeotis, tandem rationes medicorum contra Ariſtotelem adductas ſoluemus.

Ordo dicendorum.

Caput Secundum, in quo declaratur vnde nam figurarum numerus ortus ſit.

ANTEQVAM figuram qoartam declaremus, intelligendum eſt vndenam figurarum diuerſitas exorta ſit. In primis ſummoperè notandum eſt id, quod dicitor ab Auerroe in primo libro Priorum Analyticorum capite quinto, & octaoo, B & in Epitome eorundem capite primo; necoon ab Alexandro in principio ſecundæ figuræ; & ab ipſis quoqoe Galeni defenſoribus cõceditur, ac ponitur, quòd ſyllogiſmus conſyderatus ab Ariſtotele in libris Prioribus Analyticis eſt, qui conſtituitur ſuper determinato quæſito, ideſt ſuper certa aliqua, & ſtatuta cõcluſiooe, quæ proponitur per ſyllogiſmum colligenda; quod eoim Gręci problema oocant, id uocat Auerroas quæſitum, qnod mox facta ratiocinatiooe dicitur concluſio; volunt autem Alexander, & Anerroes ſignificare nos non temerè ad ratiocinandum accedere, ignorando quidnam oſteoſuri ſimus; ſed aotequàm propoſitiones ſumamus, propoſitum oobis eſſe certum aliquod problema, quod ſyllogiſmo colligere uolumus; hoc autem pro-

Problema, quæſitum, & concluſio idẽ ſunt.

blema, ſeu hæc concluſio ex duobus terminis conſtat, ſubiecto, & prædicato; ſubiectum ſoler appellari minus extremum; prędicatum uerò maius extremum, quæ uocantur ab Auerroe ſubiectum quęſiti, & prædicatum quęſiti: Poſtquàm igitur propoſitum nobis eſt tale problema ſyllogiſmo colligendum, ſtatim quærimus alium tertium terminum nuncupatum medium, quem cum vtroque extremo propoſiti problematis connectentes faciamus duas propoſitiones, è quibus ipſum problema colligatur. Hic terminus medius quocunque modo adiunctus prędicato problematis; ideſt uel ei ſubiectus, uel de eo prędicatus, facit propoſitionem maiorem; cum ſubiecto autem problematis quomodocunque coniunctus facit propoſitionem minorem; ex quibus duabus propoſitionibus concludimus problema ab initio propoſitum, quod tunc mutato nomine uocatur concluſio. Hinc patet ratio cur libri Priores inſcribantur Reſolutorij, docent enim reſoluere propoſitam concluſionem in ſua principia ratione formę, docent quippe inuenire duas propoſitiones ad illam concluſionem colligendam; à concluſione autem propoſita ad principia inuenienda procedere reſoluere eſt, quia eſt ire à poſteriore ad prius, & modo quodam ab effectu ad inueniendam cauſã.

Cur lib. Priorũ uocẽtur reſolutorij.

Hæc quum ita ſeſe habeant, Ariſtoteles ex diuerſis modis complicandi medium terminum cum duobus extremis inuenit figurarum numerum, qui non aliunde ſumitur, quàm à diuerſis poſitionibus medij reſpectu extremorum, nam ſi medius prędicetur in propoſitionibus de utroque extremo, & ita ſit poſitione ſupremus, & (vt uocat Ariſtoteles) primus, oritur ſecunda figura; ſi uerò ſubijciatur utriſque, & ſit poſitione infimus, & (ut uocat Ariſtoteles) tertius, oritur tertia figura; quòd ſi poſitione medius ſit, nempè de minore extremo prędicetur, & ſubiiciatur maiori, oritur figura prima. ſi quis autem quęrat cur in alijs duabus figuris appelletur terminus medius, quum mediam ſedem inter extrema non obtineat; reſpondendum eſt eum poſſe duplici ratione uocari medium, aut enim ratione uirtutis, & efficacię inferendi concluſionem, qua ratione in omnibus figuris uocatur medius, quia per ipſum concluſio colligitur; aut ratione ſedis, ac poſitionis inter extrema, qua ratione non eſt medius niſi in ſola prima figura. Hęc eſt Ariſtotelis ſententia de numero figurarum.

Ratio numeri figurarum.

Mediũ in ſyllogiſmo poteſt duplici ratione dici medium.

Caput Tertium, in quo figura quarta declaratur.

Quarta figura quid ſit.

Galenus verò quartam termini medii ſedem, proinde quartam figuram inueniſſe uidetur; eſt autem quarta ſedes, ſi medius ponatur minori extremo ſubiectus in propoſitione minore, & de maiore prædicatus in propoſitione maiore; quod ut intelligatur, afferamus exempla, ſit talis concluſio colligenda, aliquod corpus eſt homo; & ſumatur medius terminus animal, maior propoſitio erit hęc, omnis homo eſt animal, minor verò hęc, omne animal eſt corpus, unde per quartam figuram ſequetur aliquod corpus eſſe hominem; nam ſi illa propoſitio, omne animal eſt corpus, pro maiore haberetur, illa uerò, omnis homo eſt animal, pro minore, ſequeretur omnem hominem eſſe corpus, & eſſet figura prima, non quarta; ſed dum conuerſo modo propoſitiones ſumuntur, non eſt amplius figura prima, ſed quarta, qua concluſio conuerſa colligitur, alia enim ſedes quum ſit, aliam figuram eſſe neceſſe eſt (dicunt Galeni ſectatores) quæ numero quarta erit, in qua medius terminus neque medium locum tenet, neque ſupremum, neque infimũ; ſed ſimul ſupremum, & infimum, nam maiore ſuperior eſt, & inferior minore. Similiter ſi concluſio proponatur negatiua, aliquod corpus non eſt homo, poſſumus in quarta figura ita ratiocinari per lapidem medium, nullus homo eſt lapis, quę eſt propoſitio maior, omnis lapis eſt corpus, quæ eſt propoſitio minor, ex quibus colligimus aliquod corpus non eſſe hominem; qui modus perpetuò talem concluſionem colliget, neque in alia figura locari poteſt, quàm in quarta. Videtur autem hęc quarta figura in eo eſſe ſimilis tertiæ, quòd nunquàm colligit concluſionem uniuerſalem, ſed ſemper particularem tum affirmatiuam, tũ negatiuam, quemadmodum illa.

Modus negatiuus quartæ figuræ.

Caput Quartum, in quo multa argumenta pro quarta figura afferuntur.

Pluribus argumentis oſtendere poſſumus hanc eſſe quartam figuram utilem, & alijs tribus annumerandam, primùm quidem ex ijs, quę proximè dicta ſunt, argumentum tale colligitur, datur quarta ſedes termini medij reſpectu extremorum, ergo datur quarta figura utilis, antecedens iam fuit declaratum, conſequens ſimiliter manifeſtum eſt, quia nulla alia ratione Ariſtoteles figurarum numerum adinuenit, niſi ex diuerſa poſitione termini medij reſpectu extremorum. Preterea ille eſt bonus ſyllogiſmus, cui competit definitio ſyllogiſmi ab Ariſtotele tradita, at ſyllogiſmis quartæ figuræ ea definitio competit, ergo ſunt boni ſyllogiſmi, minor probatur, quia ſyllogiſmus quartæ figurę eſt oratio, in qua duabus propoſitionibus poſitis concluſio ab eis diuerſa ex neceſſitate ſequitur propter ipſas, ut in exemplis patuit.

Primũ argumẽtum pro quarta figura.

Secũdũ argumẽtum.

Tertiũ argumẽtum. tuit. Præterea illi ſunt boni ſyllogiſmi, qui perficiuntur, & comprobantur per reductionem ad primam figuram, huiuſmodi ſunt omnes ſyllogiſmi quartæ figuræ, boni igitur ſunt, maior eſt Ariſtotelis, qui nõ alia ratione uidetur oſtendiſſe quòd ſyllogiſmi ſecundæ, ac tertiç figuræ boni ſint, quàm eos reducendo ad primam figuram; minor probatur, quia modus ille quartæ figuræ affirmatiuus, quem expoſuimus, confirmatur per reductionẽ ad Barbara per ſolam propoſitionum tranſpoſitionem, & conuerſionem concluſionis uniuerſalis in particularem, ex hac enim maiore, omne animal eſt corpus, quę in quarta figura erat minor, & hac minore, omnis homo eſt animal, quæ in quarta figura erat maior, concludimus in Barbara omnem hominem eſſe corpus, ex qua concluſione infertur conuerſa particularis, aliquod corpus eſt homo, quę erat concluſio in quarta figura. Alter quoque, quem diximus, modus quartæ figurę negatiuus reducitur ad Ferio per conuerſionem maioris in uniuerſalem, & minoris in particularem hoc modo, nullus lapis eſt homo, aliquod corpus eſt lapis, ergo aliquod corpus non eſt homo, quę fuit concluſio ipſa quartæ figuræ. Tandem poſſumus ita argumentari, Ariſtoteles nulla alia ratione iudicauit modos figurarum inutiles, quàm quia nihil certi concludũt, & ex eadem propoſitionum complicatione modò affirmatiua concluſio colligitur, modò negatiua; aſt hoc de illis duobus modis quartæ figurę dicere non poſſumus, quilibet enim perpetuò, & in omni materia cõcluſionem certam concludit, affirmatiuus quidem ſemper particularem affirmatiuam, nunquàm negatiuam; negatiuus uerò ſemper particularem negatiuam, nunquàm affirmatiuam; non ſunt igitur inutiles, ergo boni, & utiles, ergo dandus eſt eis aliquis locus in figuris ſyllogiſmorum; at in nulla trium figurarũ poni poſſunt ob diuerſam medij poſitionem, eſt igitur eis tribuenda figura quarta ab alijs tribus diſtincta. Hæc ſunt, quę ad Galeni ſententiam comprobandam medici adducunt, uel adducere poſſunt.

Quartũ argumẽtum.

Caput Quintum de duplici logica, & duplici ſyllogiſmo, naturali, & artificioſo.

CONTRA hanc quartam figuram pro Ariſtotele efficaciſſimè argumentatur Auerroes, ſed ut eius argumenta intelligantur, multa priùs cognoſcenda ſunt ad omnes figuras pertinentia, quibus ignoratis neque huiuſce rei ueritas, neque argumenta Auerrois benè intelligerentur. Illud in primis ſciendum eſt, quod Ariſtoteles ipſe profitetur in fine ſecundi libri Elenchorum ſophiſticorum, Ariſtotelem artis de ſyllogiſmo primum inuẽtorem, & cõſtructorem fuiſſe, quam nemo ante ipſum

Ariſtot. primus logicæ inuẽtor

A ſcripſerat, uel docuerat; hoc idem teſtatur Alexander in primo libro Priorum Analyticorum ſectione ſecunda capite tertio dicens, ſyllogiſticam methodum primus Ariſtoteles inuenit, quam ante ipſum nemo cognouit; huius autem formę inuentorem poſſumus uniuerſę artis logicę inuentorem appellare, hęc enim eſt communis forma omnium methodorum, ſeu omnium logicorum inſtrumentorum, ut in libro noſtro de Methodis fusè declarauimus. Quo autem modo Ariſtoteles artem logicam inuenerit, & conſtruxerit, ex ijs, quę nos aliàs de natura logicę diximus, manifeſtum eſt; quum enim duplex ſit logica, una naturalis, altera artificioſa, logicam quidem naturalem nemo unquàm inuenit, uel cõpoſuit, eſt enim innata quędam vis, & animis hominum inſita, per quam etiam ignorantiſſimi homines ſyllogiſmos, & argumentationes faciunt, quum nullo ſtudio, nulloque labore eam acquiſiuerint; ſed logica artificioſa ab Ariſtotele inuenta, & compoſita eſſe dicitur, ex logica nanque naturali, qua alij ſolo ducti inſtinctu naturę utebantur, Ariſtoteles artificioſam logicam genuit, nimirum obſeruans methodos, & progreſſus, quibus per logicam naturalem alij philoſophabantur, omneſque ad pręcepta, & ad regulas artis redigens, quemadmodũ in memorato loco expoſuimus.

Logica duplex naturalis, & artificioſa.

B Quoniam igitur Ariſtoteles artem de ſyllogiſmo conſtruxit ex logica naturali, & ex ſyllogiſmo naturali, ideo nullum ſyllogiſmum conſyderare uoluit, qui nõ per uiam naturalem progrederetur, ideſt per illam uiam, per quam homines naturali inſtinctu ducti procedere ſolẽt; imo & omnes ſyllogiſmos concludentes reducere noluit ad ſyllogiſmos naturales, & eorum uim, ac neceſſitatem declarare per uim, ac neceſſitatem ſyllogiſmorũ naturalium omnibus hominibus naturaliter cognitam; non poſſunt autem ſyllogiſmi artificiales ex naturalibus eſſe deducti, & per eos confirmari, & corroborari, niſi eis ſimiles, & eis conuenientes ſint, nam ſi eſſent contrarij, uel diſſimiles quomodo hi ex illis generari, uel quomodo hi per illos confirmari poſſent? autem aduertendum ne legendo Auerroem ob uocis ambiguitatem erremus, dum enim dicimus ſyllogiſmum artificioſum, duo poſſumus intelligere, nel

C enim intelligimus ſyllogiſmum artificioſum ductum ex naturali, & ei ſimilem, quemadmodum diximus, quales ſunt omnes ſyllogiſmi, de quibus agit Ariſtoteles in tribus figuris; dicuntur enim artificioſi, quia per artem deſumpti ſunt ex naturalibus; uel intelligimus artificioſum prout opponitur naturali, & eſt ei contrarius, quia non ſecundum uiam naturalem concluditur, ſed ſecundùm artificium, & machinationẽ alicuius hominis; hoc modo artificioſos uocat Auerroes omnes ſyllogiſmos quartæ figurę, ideſt contrarios naturalibus, quia nõ pro-

Syllogiſmũ artificioſũ duobus modis intelligere poſſumus.

grediuntur per viam naturalem, per quam magna hominum pars progredi ſolet, vt infrà declarabimus; at ſyllogiſmos ab Ariſtotele conſyderatos vocat Auerroes naturales, ideſt imitantes naturam, & ſeruantes ordinem naturalem; quos eoſdem poſſumus vocare artificioſo quatenus ad artem redacti ſunt, non recedendo ta- Dubiũ. men à via naturali, vt dictum eſt. Ex his, quæ dicta ſunt de ſyllogiſmo naturali, & artificioſo colligitur ſolutio cuiuſdam dubij, quod pleriſque negotium faceſſit, Ariſtoteles enim in lib. Categoriarum, & in libro de Interpretatione ſæpe ratiocinatur, & ſyllogiſmos facit, quum tamen nihil adhuc de ſyllogiſmo docuerit; quod quidem non rectè factũ videtur, quia non poſſumus inſtrumento uti priuſquàm ipſum conſtruxerimus, conſtruitur autem ſyllogiſmus, & Solutio fabricatur in Prioribus Analyticis. Ad hoc dicimus ignorari quidem ſyllogiſmũ artificioſum ante libros Analyticos, ſed non propterea tolli vſum ſyllogiſmi naturalis, quũ homines quoq; E ignorantiſſimi eo vtantur ſine ulla artis logicæ cognitione; potuit igitur Ariſtoteles ante libr. Analyticos vti ſyllogiſmo veluti inſtrumento naturali, ſed non vt artificialiter fabricato, & nos ab eo doceri poſſumus propter inſitam nobis ratiocinandi uim, licèt nondum calleamus artem de ſyllogiſmo.

Caput Sextum, Quòd dictum de omni, & dictum de nullo ſint radices naturales omnium ſyllogiſmorum concludentium.

QVVM igitur ſyllogiſmos omnes arte conſtructos decreuerit Ariſtoteles è naturalibus ſyllogiſmis deducere, ob eam cauſam in primo capite primi libri Priorum propoſuit di- Syllogiſmi naturales. ctum de omni, & dictum de nullo veluti ſyllogiſmos ipſos naturales, & radices omnium ſyllogiſmorum artificialium, quos in eo li- F bro tractaturus erat; ideò rectè dicebat Auerroes in Epitome eorum librorũ capite primo, Dictum de omni eſt radix, & principium omnium ſyllogiſmorum concludentium; reuera enim ex dicto de omni originem ducũt omnes ſyllogiſmi affirmãtes, quemadmodum ex dicto de nullo omnes negantes, tanquàm ex duobus promptiſſimis, ac notiſſimis fontibus, è quibus etiam rudes homines abſque vlla logicæ artis cognitione hauriũt ſyllogiſmos. Propterea magnopere cauendũ eſt ne cum multis tũ logicæ, tum philoſophiæ profeſſoribus arbitremur nil aliud eſſe dictum de omni, quàm propoſitionẽ Dictũ de omni non eſt ſolũ propoſitio vniuerſalis. uniuerſalẽ affirmatiuam; & dictũ de nullo eſſe propoſitionem vniuerſalem negatiuam in quibus vtriſque duo termini ſint, alter de altero vniuersè prędicatus; hęc enim falſa eſt exiſtimãtio, quæ totũ deſtruit Ariſtoteles artificium in eo libro. Sed duo illa dicta, ſunt duo integri ſyl- D logiſmi tribus terminis cõſtantes eo ordine ſecundum prædicationem diſpoſitis, vt vnus ſit terminus prædicatione ſupremus, & ordine primus, qui de ſecundo uniuersè prædicatur, affirmatiuè quidẽ in dicto de omni, negatiuè autẽ in dicto de nullo, vt hę dictiones oſtendũt, omnis, & nullus; ſecundus verò terminus de alio tertio prędicatur, qui ultimus omniũ eſt, & prędicatione infimus, & ſub ſecundo tãquàm ſubiecta pars ſub toto continetur; ideo ſecundus ille terminus uocatur totum reſpectu infimi termini, & eſt medius terminus in ſyllogiſmo; ſupremus autem ille terminus, qui de toto prædicatur, eſt maius extremũ; infimus uerò, de quo totum prædicatur, eſt minus extremum. Dum igitur dictum de omni, vel dictum de nullo proferimus, & ipſorum uim declaramus, integrum dicimus ſyllogiſmum, nam duas propoſitiones ponimus, & ex eis concluſionem colligimus; dum enim ſupremum terminum de ſecũ- E do, quod totum dicitur, prædicamus uniuerſaliter, facimus propoſitionem maiorem quæ ſemper eſt uniuerſalis, ſed modò affirmatiua, modò negatiua; dum autem ſub toto partem ſumimus, minorem propoſitionẽ ſubnectimus, quæ ſemper eſt affirmatiua, non enim totum, & partem haberet, ſi eſſet negatiua, quoniam totum de ſubiecta parte affirmatiuè prædicatur, nec diceretur pars eius, ſi ipſum negatiuè de ea prædicaretur, quippe quæ ab eo non contineretur; quum uerò ſubiungimus prędicatum illud ſupremum ita de parte prædicari, ut de toto prędicabatur, concluſionem colligimus, quę & affirmatiua, & negatiua, & vniuerſalis, & particularis eſſe poteſt; nam in qualitate maiorem imitatur propoſitionem, quæ modò eſt affirmatiua, modò negatiua; in quantitate uerò minorem, quæ modò eſt uniuerſalis, modò particularis, quia pars ſub toto poteſt ſumi & uniuerſaliter, ut ſi dicamus, omnis homo eſt F animal, & particulariter, ut ſi dicamus, aliquis homo eſt animal. Hæc omnia Auerroi optimè Auerr. cognita fuerũt, qui in fine primi capitis primi libri Priorum declarat differentiã inter dictum de omni, & propoſitionem uniuerſalem affirmatiuam, & ſimiliter inter dictum de nullo, & propoſitionem uniuerſalem negatiuam: deinde in capite quinto inquit dictum de omni, & dictum de nullo duas neceſſariò poſtulare conditiones, vnam quòd maior propoſitio ſemper ſit uniuerſalis, alteram quòd minor ſemper ſit affirmatiua; uult igitur hæc duo dicta integros ſignificare ſyllogiſmos, non ſimplices propoſitiones: in capite autem 10. & 24. eiuſdem libri dicit Auerroes conſyderationem totius, & par- Totũ, & pars ſuos in propoſitiõe minore. tis in ſyllogiſmo concludente per dictum de omni, vel de nullo non habere locum niſi in propoſitione minore, proinde minorem ſemper eſſe affirmatiuam; in maiore autem propoſitione non eſſe totum, & partem, quum poſſit

eſſe

eſſe & affirmatiua, & negatiua; eam tamen ſemper eſſe uniuerſalem, nunquàm particularem, quia ſi eſſet particularis, uon adeſſer ibi dictum de omui, vel de nullo; vocat itaque Auerroes totum, & partem medium terminum, & minorem extremitatem, quæ ſub medio accipitur tanquàm pars ſub toto. Hoc autem, quod de toto, & parte diximus, ſano modo eſt intelligendum, ne fortaſſe putaret quiſpiam ſemper ſpeciem ſub genere, vel indiuiduum ſub ſpecie accipiendum eſſe; ſed lata, & ampla ſignificatione totum, & partem ſumimus, nulli nos obligantes materierum conditioni, vt quodcunque affirmatiuè de altero prædicatur, ad illnd eam dicatur habere rationem, quã totum habet ad partẽ; in omni igitur propoſitione affitmatiua dicimus ſubiectum eſſe partem prædicati, vt ſi dicamus, omnis homo eſt riſibilis, riſibile ꝓ toto habetur, & bomo pro parte; ſi uerò dicamns, aliquod animal eſt homo, homo habetur pro toto, & animal pro parte; in prioribus enim Analyticis materia nõ conſyderatur, ſed ſola forma, & modus enuntiandi; imo ita formam ab omnibus materiei conditionibus abſtrahimus, vt ne ueritatem quidem, aut falſitatem propoſitionum reſpiciamus, ſed ſolùm ut poſitæ, atq; conceſſæ ſint; quia neque illud conſyderamus an concluſio vera, an falſa colligatur, ſed ſolùm vt propoſitionibus poſitis ipſa ex neceſſitate ſequatur, hoc enim eſt ſolam formam ſine ulla materia conſyderare; ueritas autem, & falſitas ſunt conditiones ad materiam pertinentes.

Veritas; & falſitas ſunt cõditiones materiæ.

Ex his manifeſtum eſt quòd dictum de omni, & dictum de nullo ſolam primam figuram continent, quia in utròque neceſſe eſt ut medium ſit poſitione medium; quum enim ſit totum, debet de parte prædicari; debet etiam alij ſupremo termino ſubijci, quemadmodum declarauimus; unde quatuor modi oriuntur primæ figurę, nec plures, nam in dicto de omni ſi pars ſub toto uniuerſaliter ſnmatur, oritur modus ille, qui uocatur Barbara; ſi uerò particulariter; oritur Darij: ſic in dicto de nullo ſi pars ſub toto nniuerſaliter accipiatur, oritur Celarẽt; ſi autem particulariter, fit Ferio; plures his modi in prima figura non dãtur ob eam, quam diximus, cauſam. Aliæ autem figuræ ſub dicto de omni, ac de nullo non continentur, niſi ad primam figuram reducãtur; quia terminum medium extra alios duos poſitum babent, ubi horum duorum principiorum uis, & efficacitas non conſpicitur, ideò Auerroes in primo libro Priorum capite 24. inquit dictum de omni eſſe in prima figura actu, in alijs uerò non actu, ſed poteſtate: & Ariſtoteles in capite de prima figura non alia ratione uſus eſt ad modos utiles primę figuræ confirmandos, quàm dictis de omni; ac de nullo, per dictum enim de omui duorum affirmantium modorum efficacitatem oſtendit, per dictum autem de nullo duorum negan-

Dictũ de omni, & dictum de nullo primã tãtũ figurã cõtinent.

A tium, quaſi per ſyllogiſmos nobis naturaliter inſitos declarans uim ſyllogiſmorum arte conſtructorum. Et quia nullum arte fabricatum ſyllogiſmum admittere Ariſtoteles uoluit, niſi per illas duas naturales radices poſſet ipſius efficacitas cõprobari, propterea alios omnes ſecũdæ, ac tertię figuræ ſyllogiſmos per reductionem ad primam figuram uoluit confirmare; ſic enim in eis quoque conſpicua ſit duorum illorum naturalium principiorum efficacitas, quæ priùs non apparebat.

Caput Septimum, de reductione aliorum ſyllogiſmorum ad primam figuram.

NON eſt autem ignorandum quot modis hæc reductio fiat, & quamobrem fiat. Exiſtimare fortaſſe quiſpiam poſſet eam ob cauſam ſyllogiſmos aliarum figurarum ad primam figuram reduci, ut neceſſarij,
B & concludentes efficiantur, quod quidem minimè dicendum eſt, quandoquidem illatricem uim neceſſariam per ſe ipſos habenr abſq; ulla ad figuram primam reductione, hoc enim niſi eſſet, definitio ſyllogiſmi ab Ariſtotele tradita eis nulla ratione cõpeteret, in qua dicitur concluſionem ex propoſitionibus poſitis eſſe ex neceſſitate colligendam ſine alicuius externi termini aſſumptione; & ea definitione Ariſtoteles omnes bonos trium figurarum ſyllogiſmos cõprehendi uoluit, quia ſyllogiſmum ita amplè definitum diuidit poſtea in ſyllogiſmũ primæ figuræ, quem uocat perſectum, & eum, qui fit in alijs figuris, quem imperfectum appellat. Secunda igitur, ac tertia figura nõ minus, quàm prima, neceſſitatem illationis habẽt, ſed tamen non conſpicuam, propterea quòd non eis aptatur dictum de omni, uel de nullo, unde euidentiam ſuſcipiunt omnes boni ſyllogiſmi, idcirco ad primam figuram reducuntur, ut ea-
C rum neceſſitas conſpicua fiat, non ut neceſſitatem ſuſcipiant; ſignificauit hoc Ariſtoteles iu primo capite primi libri Priorum diſtinguens ſyllogiſmum perfectum ab imperfecto, dixit enim eum ſyllogiſmum eſſe perfectum, qui nullo indiget ut neceſſarius eſſe appareat, imperfectum uerò, qui eget reductione ad primam figuram ut eius neceſſitas appareat, & manifeſta fiat; non enim dixit, ut ſit neceſſarius, iam enim eſt, ſed dixit, ut appareat eſſe neceſſarius, tunc etenim neceſſarius eſſe apparet, quando actu adeptus eſt uim dicti de omni, uel de unllo. Prima igitur figura per ſe habet tum neceſſitatem, tum neceſſitatis euidentiam; aliæ autem duæ per ſe quidem neceſſitatem habent, non tamen per ſe apparentiam neceſſitatis, ſed hanc ſuſcipiunt per reductionem ad primam. Fit autem hæc reductio duobus modis, altero per conuerſionem propoſitionum, quando conuerti poſſunt; altero per

Cur ſyllogiſmi aliarum figurarum ad primã reducãtur.

Reductio ad primã figurã fit duobus modis.

ductio-

ductionem ad impoſſibile, quando conuerſio- D ne vti non poſſumus; alteram quidem propoſitionem conuertimus, vt terminum medium, qui extra alios duos poſitus eſt, in media ſede collocemus, ideo in ſecunda figura illam propoſitionem conuertimus, quæ futura eſt maior in figura prima, volumus enim medium in maiore ſubijci, quod in ſecunda figura prædicabatur; in tertia verò figura illam propoſitionem conuertimus, quę futura eſt minor in figura prima, quia volumus medium in minore prædicari, quod in tertia figura ſubijciebatur; hac reductione utimur in omnibus modis ſecundæ, ac tertiæ figurę duobus exceptis, qui nocantur Baroco, & Brocardo, in quibus quum propoſitionum conuerſione uti non poſſimus, cōfugimus ad ductionem ad impoſſibile, quia per primum modum primæ figuræ horum duorum modorum efficacitatem declaramus, negata enim ab aduerſario concluſione, & conceſſis ambabus propoſitionibus accipimus oppoſitam concluſionis uniuerſalem affirmatiuam, cui alteram conceſſam propoſitionem uniuerſalem affirmatiuam adnectimus, & ex ijs per Barbara colligimus oppoſitā alterius conceſſæ propoſitionis; itaque ad hoc aduerſarium ducimus, vt aſſerat vel duas oppoſitas eſſe ſimul veras, vel tales ratiocinandi modos eſſe vtiles, & uim inferendi habere, quod declarandum erat: hac autem ductione ad incommodū non in ijs tantùm duobus modis vti licet, ſed in alijs quoque ſecundę, ac tertiæ figuræ modis; attamen quum in alijs meliùs, ac faciliùs reductionem hanc facere poſſimus per conuerſionem propoſitionum, ſpernimus ductionem ad impoſſibile, vt quæ obliquior, ac difficilior eſt, quando enim recta uia ad aliquem finem progredi poſſumus, non eſt opus per obliquam, & longiorem incedere.

Expoſitio ſenſilis.

Vſus eſt etiā Ariſtoteles alia tertia ratione confirmandi ſyllogiſmos propria, & peculiari tertiæ figuræ, F quam uocauit expoſitionem in capite de tertia figura; Auerroes autem, & Alexander ſenſibilem expoſitionem appellarunt; tertia nanque figura tota particularis eſt, & ſenſilem concluſionem colligit, & medium habet vtriq; extremo ſubiectum, ſumimus igitur ſub medio aliquod particulare ſenſile, in quo ipſa concluſio ſenſu cognoſcatur, veluti exempli gratia ſi ita argumentemur, omnis homo eſt bipes, omnis homo eſt riſibilis, ergo aliquod riſibile eſt bipes, poſſumus per ſenſilem expoſitionem oſtendere huius illationis efficacitatem, ſumendo aliquod ſingulare notum ſub homine, vt Socratem, qui cernitur & riſibilis eſſe, & bipes, quare in eo manifeſtum eſt aliquod riſibile eſſe bipes.

An ex utraque ſingulari fiat ſyllogiſmus.

Ex his dubium quoddā oritur, quod à nobis facile ſoluetur, uidetur enim ex utraque propoſitione ſingulari in tertia figura fieri ſyllogiſmum, qui perpetuò cōlligat concluſionem particularem affirmatiuam, ſi nanque Socrates eſt bipes, & Socrates eſt riſibilis, ſequitur neceſſariò aliquod riſibile eſſe bipes, qui ratiocinandi modus in omni materia efficaciam habet, & poteſt etiam confirmari per reductionem ad primam figuram per ductionem ad impoſſibile, ſumpta enim contradictoria concluſionis, nullum riſibile eſt bipes, & ei adiūcta altera propoſitione ſingulari conceſſa, Socrates eſt riſibilis, ſequitur Socratem non eſſe bipedem, quæ eſt contradictoria alterius conceſſæ propoſitionis; eſt enim inter ſingulares oppoſitio contradictoria, quæ non eſt inter particulares; ideo Ariſtoteles rectè fecit ſtatuens ex duabus particularibus nihil concludi; tamen uidetur in modis utilibus tertiæ figurę debuiſſe hūc numerare, qui eſt ex duabus ſingularibus, quū alia ſit in particularibus ratio, alia in ſingularibus, particulare enim ſignificat ad modum partis, & eſt uagum, quare in eo locum habet ambiguitas, quoniam propoſitio affirmatiua E poteſt de aliquo uera eſſe, & negatiua ſimiliter uera de alio, quare nulla eſt inter eas oppoſitio, & ſyllogiſmus ex talibus nihil concluderet, quia quatuor terminis conſtaret propter medij ambiguitatem.

Particulare, & ſingulare in quo differant.

At ſingulare ſignificat ad modum totius, & eſt ſignatum, quare nullam recipit ambiguitatem, & habet cōtradictoriam oppoſitionem, ideo ratio ex ſingularibus efficax eſt, quādo enim alicui certo ſubiecto duo prædicata inſunt, ſemper ſequitur affirmatio alterius de altero particulariter, ſiue ſubiectum illud ſit uniuerſale, ſiue ſingulare; eſt igitur eadem ſyllogiſtica uis in eo modo, qui fit ex utraque ſingulari, quæ eſt etiam in Darapti, vt cuique conſyderanti patet. Ad hoc dubium ego reſpondendum puto negari nō poſſe eam rationem argumentandi ex utraque ſingulari efficacem, & concludentem eſſe, qui enim hoc negaret, ſenſu egeret; tamen Ariſtoteles eam nomine ſyllogiſmi dignandam eſſe non cenſuit, ne- F que inter ſyllogiſmos eam collocare uoluit, ubi enim eſt conſyderatio tota ſingularis, & ſenſilis, in qua nihil eſt uniuerſale, ibi nullus eſt vſus rationis, à qua ſyllogiſmus habet appellationem; nomen igitur ratiocinationis non meretur, quum illa concluſio ſenſu potius cognita, quàm ratione collecta ſit; & eſt aliena à dictis de omni, ac de nullo, in quibus utrinſque propoſitio uniuerſalis continetur, ut manifeſtū eſt. Neq; ignorauit Ariſtoteles huiuſcemodi argumentationem, quum ſit illa ſenſilis expoſitio, qua ipſe ad modos tertię figuræ confirmandos vſus eſt; cognoſcens nanque eſſe potiùs ſenſitiuam cognitionem, quàm ratiocinium, non poſuit eam inter ſyllogiſmos, ſed maluit per ipſam tanquàm per teſtimonium ſenſus uim, & efficaciam ſyllogiſmorum tertiæ figurę declarare.

Caput Octauum, in quo exponitur argumentum primum Auerrois contra quartam figuram, quo oſtenditur eam non eſſe naturalem.

A

HIs declaratis ad tres ſyllogiſmorum figuras pertinentibus accedamus ad quartam, de qua diſputationem inſtitnimus, & argumenta Auerrois cõtra eam expendamus, & videamus quæ alij pro Galeno Auerroi reſpondeant, & obijciant. Primù m quidem Auerroes in octauo capite primi libri Priorum Analyticorum aduerſus Galenũ ita argumentatur, ſyllogiſmi conſyderandi in logica tales eſſe debẽt, ut propoſito certo quęſito cadat ſuper eos cogitatio noſtra naturalis, ac ſuper ſyllogiſmos quartæ figuræ non cadit cogitario uoſtra naturalis, ergo in logica conſyderandi non ſuut, neque alijs ſyllogiſmis annumerandi; hac ratione & refutat Auerroes quartam figurã Galeni, & cauſam adducit cur Ariſtoteles eam neglexerit, & conſyderare noluerit, aduerſatur enim proceſſui noſtro naturali, proinde etiam conſilio ipſius Ariſtotelis in tractandis ſyllogiſmis; iam etenim diximus Ariſtotelem ſibi propoſuiſſe in Prioribus Analyticis tractandos eos tantùm ſyllogiſmos, qui ſint conſentanei naturę, non eos, qui contra naturam procedant. Non eſt autem exiſtimandũ Auerroem ideo dicere quartam figuram eſſe contrariam naturæ, quia concludat prędicationem non naturalem, veluti ſpeciei de genere, uel ſubiecti de accidẽte, ut ſi dicamus, aliquod animal eſt homo, uel, omne riſibile eſt homo, talis enim innaturalitas, ut ita loquamur, eſt ratione materiæ, non ratione formæ, proinde tũ ab Auerroe, tum etiã ab Ariſtotele in poſterioribus Analiticis conſideratur, ibi enim materia ſpectatur, non forma, quocirca hęc prædicatio nitioſa cẽſetur, animal eſt homo, riſibile eſt homo; ſed in prioribus Analyticis nulla materiæ ratio habetur, neque ullum in materia uitium conſideratur, ſed nuda forma reſpicitur ſeparata adhuc ab omni conditione materię; propterea defenſores Galeni in hoc rectè dicũt quòd ſi Auerroes hoc pacto innaturalitatem intelligat, argumẽtum ipſius nihil roboris habet, nec magis contra Galenum, quàm contra Ariſtotelem procederet, nam illa concluſio non naturalis, omne riſibile eſt homo, & illa, aliqnod animal eſt homo, poſſunt in prima figura colligi, quare ſimiliter ſequeretur primam figuram nõ eſſe naturalem; præterea Ariſtoteles pro reducendis ſyllogiſmi aliarum figurarum ad primã docuit conuerſiones propoſitionum, quanquã certum eſt omnem propoſitionem, in qna ſit prædicatio naturalis, fieri non naturalem dum conuertitur, quum enim naturalis ſit hæc propoſitio, homo eſt riſibilis, conuerſa fit non naturalis, riſibile eſt homo; ſequitur itaque vel

Innaturalitas materię in propoſitione.

nullam propoſitionem poſſe conuerti, vel alias qnoque tres Ariſtotelis figuras aduerſari naturæ, quorum neutrum dicere debemus. Talem igitur materię innaturalitatem Auerroes intelligere non poteſt, quia in Prioribns Analyticis hæc neque abhorretur, neque animaduertitur, ſed ibi omnis propoſitio admittitur, quę ſit cõceſſa; imo neque an uera, an falſa ſit attenditur; & miror quòd multi logicæ profeſſores hunc ſenſum fatuum verbis Auerrois attribuerint, & argumentum Auerrois ita intellectum ipſi efficax, & ualidum eſſe putauerint, quo tamen nihil dici poſſet abſurdius, ſi ita intelligeretur. Nos igitur dicimus aliam fuiſſe Auerrois mentem, qui loquens de uia in ſyllogiſmis naturali, uel non naturali, intellexit naturalitatẽ, & innaturalitatem ratione formæ, non ratione materiæ, non enim intellexit prædicationem naturalem, uel non naturalem in propoſitionibus, quum hęc ad materiam pertineat; ſed intellexit naturalem, uel non naturalem illationẽ concluſionis ex ꝓpoſitionibus, nimirũ quę fiat, uel non fiat ſecundùm ordinem inferẽdi naturalem, uis enim illatiua in forma conſiſtit, non in materia; ideo naturalitas, & innaturalitas illationis eſt naturalitas, & innaturalitas formę, & hãc intellexit abſq; vllo dubio Auerroes. Hęc aũt naturalitas formæ tota in dicto de omni & in dicto de nullo conſtituta eſt, ut Auerroes ipſe teſtatur in primo capite Epitomes in Priores Analyticos, dum ait § ſyllogiſmus, de quo ſermo fit in his libris, eſt qui ſit ſuper determinato quęſito ſecundùm uiam dicti de omni, quæ eſt uia naturalis § curautem uiam dicti de omni uocet naturalẽ, ipſe declarat in capite quinto primi libri Priorum, & aliis in locis, dicit enim eſſe uiam naturalem, quia talis illatio fit à maiore hominum parte ſecundùm naturalem cogitationem; ſyllogiſmos autem, qui à paucis tantùm hominibus fiunt non ſecundùm uiam dicti de omni, appellat Auerroes artificialiter, & contra naturam concludentes. Sed clara omnia erunt, ſi explicemus quænam ſit in dicto de omni, & in dicto de nullo uia naturalis. Dicimus itaq; illam eſſe illationem naturalem, quãdo id, quod in propoſitionibus prædicatur, manet etiam prædicatum in concluſione; & id, ꝙ in propoſitionibus ſubiicitur, manet ſimiliter ſubiectum in concluſione; qualis illatio ſit per dictum de omni, & per dictum de nullo; iam enim diximus tres in utroque terminos comprehendi, è quibus ſyllogiſmus naturalis conſtituitur, quorum ſupremus dicitur maius extremum, ſub quo ſtat medius terminus, & ſub medio ſtat infimus omnium tauquàm pars ſub toto, quę dicitur minor extremitas; quum igitur maius extremum ſit in propoſitionibus prædicatum tantùm, non ſubiectum; & minus extremum ſit ſubiectum tantùm, non prædicatum, regula dicti de omni poſtulat ut ijdẽ duo termini

Error multorum in intelligendo argumẽto Auerrois.

Naturalitas, & innaturalitaris formæ

B

C

mini in concluſione eundẽ ioter ſe reſpectum, eandemq; poſitionem retineant, nempè vt colligatur prædicatio ſuperioris de ioferiore, ideſt vt illud, quod in propoſitionib. prędicabatur, inferatur de illo prædicari, quod io ptopoſitionibus ſubijciebatur, & non è contrario; ſuperius autem, & inferius non ea intelligimus, quę in Categoria, & reipſa ſint eiuſmodi, vt cogamur corpus de animali prædicare, animal verò de corpore ptædicare nequeamus; ſed intellimus ſupetius, & inferius ſecũdùm noſtram acceptionem io propoſitionibus, vt quod in eis ſuperiùs fuit, maneat ſimiliter ſuperius io conclusione, & quod fuit inferius, maneat inferius; hæc eſt illatio naturalis, quæ per dictum de omni maoifeſtè ſigoificatur, non enim dicimus, quod de aliquo omni prædicatur, ſubijcitur alicui eius parti; ſed dicimus, quod de aliquo omni prędicatur, prędicatur etiã de qualibet eius parte; quare per dictum de omni ſignificamus prædicatum in propoſitionibus manere prædicatum in concluſione. Quarta igitur figura cootra naturam, & cõtra dictum de omni concluſionẽ colligit, proponebatut enim in quarta figura concludendum tale problema; aliquod corpus eſt homo, & colligebatur pet medium animal hoc pacto, omnis homo eſt animal, omne animal eſt corpus, ergo aliquod corpus eſt homo, in propoſitionibus quidem ſupremum locum prędicatione obtinet corpus, infimum homo, nam corpus de animali ſumitur prædicari, & animal de homine, quare ſuperius eſt corpus animali, & animal homioe, proinde & corpus homine; & corpus in propoſitionibus prædicatur tantùm, nõ ſubijcitur, homo verò ſubijcitur tantùm, non prædicatnr; cootra uerò in concluſione ſubijcitur corpus, prædicatur homo; ſic autem naturalis ordo illationis peruertitur, nec ſeruatur natura dicti de omni, cui hæc illatio recto tramite aduerſatur. Ideo dicit Auerroes quòd ſuper illam cõcluſionem non cadit cogitatio noſtra naturalis, quilibet enim homo audiens illam propoſitionum complicationem, expectaret propter inſitam uim dicti de omni concluſionem oaturalem, omois homo eſt corpus; oam reuera ſyllogiſmus ille, quem dicunt eſſe in quarta figura, eſt in primo modo primæ figuræ, & minor propoſitio eſt antepoſita maiori, quam enim dicunt eſſe maiorem, illa eſt minor, & quam dicunt eſſe mioorem, illa eſt maior; quòd autem concluſio illa ſequatur, aliquod corpus eſt homo, non negamus, ſed dicimus mediatam, & remotã eſſe hanc conſequutionem, & (vt ait Auerroes) artificialiter, & cum machioatione dednctam; primariò nanque, & immediatè ſequirur in Barbara concluſio uniuerſalis, omnis homo eſt corpus, poſtea ex hac uniuerſali affirmatiua ſequitur ſua conuerſa, particularis, aliquod corpus eſt homo, hæc etenim non immediatè ex ijs duabus propoſitio-

Quomodo in quarta figura non fit illatio naturalis.

D nibus colligitur, ſed per mediam cõcluſionem uniuerſalem io prima figura collectam. Neque Ariſtoreli incognitus fuit hic argumẽrandi modns, quem iſti quartam figuram appellant; eius eoim mentionem fecit in primo capite ſecundi libri Priorum oſtendens aliquos eſſe ſyllogiſmos in figoris, qui plures cõcluſiones colligãt, quanqoàm ſingulus unam colligit primariò, & immediatè, aliàs mediatè, & ſecuodariò, vt Barbara tres concluſiones colligit, præcipuè quidem uniuerſalem affirmatiuam, ſecundariò autem, & per eam duas particulares affirmatiuas, uoam, quæ pars eſt illius uniuerſalis, alteram, quæ eſt eius conuerſa, ſi quis enim demonſtrauit omnem homioẽ eſſe animal, ſimul demonſtrauit aliquem hominem eſſe animal, & aliquod animal eſſe hominem; quia illam vniuerſalem hæ duę ex neceſſitate conſequuotur; nec tamen hæc cõcluſionum diuerſitas, quæ ex eiſdem propoſitionibus deducuntur, facit figura-
E rum, vel modorum diuerſitatem; ſed unus eſt modus, qui unam primariò colligit per dictum de omni, alias ſecundariò, & per eam, & artificialiter. Similiter in Celarent quatuor concluſiones negatiuæ ex eiſdem propoſitiooibus inferuntur, ſed una uniuerſalis primariò, & naturaliter per dictum de oullo, ſecundariò oerò, & artificialiter altera vniuerſalis negatiua cõuerſa, & duæ particulares negatiuæ, quæ ſont partes illarum duarum uniuerſaliom. Ille igitur modus affirmatiuus, quem dicunt eſſe quartæ figurę, poſitus eſt ab Ariſtotele taoquàm primę figurę, quia ſi ſpectemus ordinem terminorum in propoſitionibus, eſt prima figura, quoniam medium eſt poſitione medium, ſed obliquè, & artificialirer concludens, & eſt modus ille à latinis vocatus Baralipton, quem in prima figura ponuot, & vocant indirectè conclndentem, ſic enim diceotes longè minus errant, qoàm qui aſſerunt eſſe figuram quartam. Eſt igitur ualidiſ-
F ſimum hoc primum Auerrois argumentum, quo probat qnartam figuram noo eſſe naturalem; & ueriſſimum eius dictum, quãdo inquit, ſi proponatur tale quæſitum in quarta figura colligẽdum, aliquod corpus eſt homo, & ſumamus has duas propoſitiones, omnis homo eſt animal, & omne animal eſt corpus, tunc ſumus inter duo, & ſuſpenſi ſtamus an dimiſſo quæſito illo propoſito ſolã inferamus concluſionem naturalem, omois bomo eſt corpus, ad quã nos trahit inſita nobis uis dicti de omni, & ita non colligimus quæſitum propoſitum à priocipio; an potius utranq; ſimul inferamus, nẽpè & concluſiooẽ naturalẽ, & alterã propoſitam à principio; quaſi dicat Auerr. fieri non poſſe vt animus noſter nõ colligat cooclusionẽ naturalẽ, quæ ex illis propoſitionibus deducitur per dictum de omni, natura.n. nos cogit auditis illis propoſitionibus eam cogitare, ideo uel haoc ſolam colligimus, uel alteram cum ipſa, & per ipſam.

Quarta figura nõ fuit incognita Ariſt.

Baralipton.

Caput

Caput Nonum, Reſponſio ſectatorum Galeni ad primum Auerrois argumentum.

Reſponſio pro Galeno

AD hoc argumentum ſolent defenſores Galeni reſpondere quòd ſi duæ illæ propoſitiones affirmatiuæ ita diſponantur, vt ſeruent ordinem primæ figuræ, nempè vt illa, omne animal eſt corpus, anteponatur tãquàm maior, illa uerò, omnis homo eſt animal, poſtponatur tanquàm minor, vtique illa concluſio, aliquod corpus eſt homo, non ſequitur niſi ſecundariò, & artificialiter, illa verò ſola primariò, omnis homo eſt corpns. Sed ſi eædem duæ propoſitiones conuerſo ordine diſponantur ſecundùm quartam figuram, vt illa, omnis homo eſt animal, tanquàm maior anteponatur, illa verò, omne animal eſt corpus, poſtponatur tanquàm minor, tunc res aliter ſeſe habet, nam illa concluſio, aliquod corpus eſt homo, ſequitur immediatè, & naturaliter per quartam figuram; conuerſa uerò, omnis homo B eſt corpus, ſequitur ſecundariò, & artificialiter, & obliquè, quæ directè, & naturaliter per primam figuram ſequebatur. Hæc omnia dicunt clara eſſe hoc fundamento conſtituto, quòd eatundem duarum propoſitionum trãſpoſitio variat modum ſyllogiſmi, quare ſi ita diſpoſitæ faciunt modum primæ figuræ, qui vocatur Barbara, neceſſe eſt ut tranſpoſitæ faciãt alium modum, & conuerſam concluſionem colligant naturaliter; &, quum ſedes medij mutetur, ad aliam figuram pertineant. Illud autem fundamentum confirmant teſtimonio ipſius Ariſtotelis, qui in ſecunda figura duos illos modos poſuit, Ceſare, & Cameſtres, tanquàm diuerſos, ij tamen nullum aliud diſcrimen habent, quàm conuerſum ordinem earũdem propoſitionum, proinde & conuerſæ concluſionis illationem; poſtpoſita enim propoſitione affirmante fit Ceſare, poſtpoſita uerò negante fit Cameſtres, & C concluſio conuerſa colligitur eiſdem manentibus propoſitionibus; ex his enim propoſitionibus, nnllus lapis eſt animal, & omnis homo eſt animal, ſequitur in Ceſare nullum hominem eſſe lapidem, & eſt illatio naturalis; ſi uerò earnndem ordine commutato dicamus, omnis homo eſt animal, & nullus lapis eſt animal, ſequitur in Cameſtres nullum lapidem eſſe hominem, & ſequitur naturaliter; non enim dicimus alteram cõcluſionem naturaliter, alteram artificialiter colligi, & vnum eſſe modum, non duos; ſed duos modos eſſe fatemur, & vtranq; concluſionem reſpectu proprij modi eſſe naturalem, ſicuti etiam vtraque reſpectu alterius modi eſt artificioſa, & obliquè collecta. Eadem prorſus ratio eſt in duobus modis tertiæ figurę Diſamis, & Datiſi, ex ijſdem enim propoſitionibus contrario ordine diſpoſitis hi duo diuerſi modi conſtituuntur, & eorum altero concluſio conuerſa colligitur concluſionis alterius, &

Ratio reſponſionis.

Confirmatio rõnis.

A quæ in Diſamis naturaliter, ac primariò colligitur, ea in Datiſi colligitur artificialiter, ac ſecũdariò; quemadmodum quæ in Dariſi naturaliter ſequitur, eadem ſequitur in Diſamis artificialiter, & ita utraqne naturaliter, & vtraq; artificialiter colligitur reſpectu duorũ diuerſorum modorum. Quemadmodum autem earundem propoſitionum tranſpoſitio variat modum ſyllogiſmi, ita neceſſe eſt figuram quoque variari, ſi contingat mutari medij termini ſitum, quod in ſecunda, ac in tertia figura non euenit, enenit tamen in prima, & in quarta, vt patet. Nec obſtare dicunt illud, quod pro Ariſtotele, & Auerroe dicitur, quòd ex eiſdem propoſitionibus faciliùs, atq; euidentiùs colligitur concluſio in prima figura, quàm in quarta; hoc enim concedunt, ſed idem (inquiunt) contingit in duobus illis modis ſecnndæ figuræ Ceſare, & Cameſtres, faciliùs enim, & euidentiùs concludit Ceſare, quàm Cameſtres; & ita faciliùs in B tertia figura Datiſi, quàm Diſamis; quia ad primam figuram propriùs accedunt, & ad eam facilius reducuntur; nec propterea dicimus Cameſtres, ac Diſamis non eſſe naturales, ſed omnes dicimus eſſe naturales, licèt hic euidẽtiùs, ille minus euidenter concludar. Quid autem mirũ, ſi prima figura euidentiùs colligat, quàm quarta? certum eſt enim primam eſſe omnium euidentiſſimam, nec tamẽ eam ſolam dicimus naturaliter concludere, ſed alias qnoque. Illud quoque ſibi non obeſſe dicunt, quòd quarta figura non cõcludat per dicta de omni, & de nullo, quandoquidem ſecunda quoque, ac tertia figura non habenr dictum de omni, vel de nullo, quum non habeant medinm inter extrema locatum; has tamen Ariſtoteles non reiecit vt non naturales, quia licèt non habeant actu dictum de omni, habent tamen poteſtate, quatenus ad primam figuram rednci poſſunt; quod idem de qnarta figura dicendũ eſt, poteſt enim C ipſa quoque ad primam figuram reduci, quare habet poteſtate dictum de omni, etſi non actu; non eſt igitur minùs naturalis, quàm illæ duæ, licèt & hæc, & illæ ſint minùs naturales, quàm prima, quæ quidem ſola eſt verè naturalis, & maximè omninm euidens, à qua ſumũt reliquę euidentiam, & perſpicuitatem. Eſt etiam (dicunt) quarta non minùs in vſu apud homines, quàm aliæ figuræ, imò nõ minùs fortaſſe, quàm prima; quòd autẽ in gymnaſijs philoſophorum ſoleat quarta figura cenſeri monſtroſa, & innaturalis, cauſam eſſe inquiunt cõſnetudinem in diſciplina Ariſtotelis, cuius reuerẽtia, & amor nos obcœcat ne ueritatem inſpiciamus, & vt putemus conclnſionem ſemper colligendam eſſe ſecundùm primam figuram, nunquàm ſecũdùm qnartam; quòd ſi liberi eſſemus, nec iurati in uerba magiſtri, uideremus quartã quoque figuram eſſe naturalem, & alijs annumerandam ut quartam, non ut primam, quæ ſit obli-

Obiectionis ſolutio pro Galeno.

Obiectionis ſolutio pro Galeno.

tem ſecũda,ac tertia figura eſſe naturales, quia
plures homines in his naturaliter ratiocinãtur
non minus, quàm in prima figura; & quanuis
hæ non habeãt in propoſitionibus actu dictum
de omni, quum non habeant medium in media ſede collocatum, habent tamen poteſtate,
vt ſupra declarauimus. Dupliciter nanq; poſſumus intelligere ſyllogiſmum naturalem, aut
enim eũ intelligimus, qui habeat actu dictum
de omni,proinde per ſe ipſum habeat euidentiá ſine ope alterius,qua ratione prima tantùm
figura eſt naturalis;ſecũda enim, ac tertia non
ſunt ita naturales, niſi dicamus naturales poteſtate,quatenus ad primá reduci poſſunt, quare
neq; penitus naturales ſunt, neq; ſunt contrariæ naturæ, quia non aduerſantur dicto de omni,ſed medio modo ſe habent; &,quum nõ aduerſentur naturæ,ſunt poteſtate naturales,quia
habent poteſtate dictũ de omni;aut naturalem
ſyllogiſmum intelligimus illum, qui ſit in vſu
apud plures homines inſtinctu naturæ ductos,
qua ratione omnes tres figuræ ſunt æquè naturales,quia ſunt omnes ęquè in uſu apud magná
hominum partem.

Duob. modis dici poteſt ſyllogiſm. naturalis.

Dignum autem cognitu eſt,
licèt à nemine hactenus declaratũ,quòd quum
ob inſitam uim dicti de omni ſæpe vulgares
homines abſque ulla artis cògnitione ſyllogiſmos faciant,attamen non ſemper ipſo dicto de
omni utuntur exquiſitiſſima ratione accepto,
ſed ſæpe parùm obliquato, non tamen penitus
peruerſo, atque deſtructo; ideò non ſolùm in
prima, ſed in ſecunda quoque, ac tertia figura
ratiocinantur; ſunt enim & apud artifices materiales normæ quædam,ac regulę,quibus non
ſemper utuntur exquiſitè rectis, ſed interdum
à rectitudine aliquantum deuiantibus; nam
propter materiá, ex qua materialia opera conſtruenda ſunt, ſæpe cogũtur regula uti aliquantum obliquata, cuiuſmodi erat regula illa Leſbia, cuius mentionem facit Ariſtoteles in quinto libro de moribus capite decimo,quæ plúbea
erat,ut ad lapidum figuram flecteretur; non.n.
ſemper materiam ipſi regulæ, ſed quandoq; regulam materię accommodare oportet.

Cur illi, qui naturaliter ratiocinãtur, nõ ſemper in prima figura ſyllogiſmum faciant.

Regula Lesbia.

Vnde ſumi poteſt ſolutio dubitationis, quæ multorum
animos poſſet perturbare, uidetur enim ſecundam, ac tertiam figuram naturaliter in uſu eſſe
non debere, ſed primá ſolam, quum enim omnes ſyllogiſmi ſecundæ,ac tertiæ figuræ ad primam reducendi ſint, poſſunt igitur omnes formari ſtatim in prima,ergo nõ deberent formari in alijs ut ſtatim reducantur ad primam, etenim fruſtra fit p plura, quod æquè, imò meliùs
per pauciora fieri poteſt; melius eſt autem prima figura ſtatim uti, quum id fieri ſemper poſſit,q̃ uti alijs,ſi ad primam reducẽdę ſunt; pręſertim quum prima alijs præſtantior,& euidentior, & naturalior ſit;itaq; aliæ figurę pręter primam in uſu eſſe non deberent.

Dubiũ aduerſus ſecũdam, ac tertiam figurã.

Solutio

Ad hoc dicendũ puto q̃ regula dicti de omni nobis naturaliA ter inſita nos ſemper traheret ad ratiocinãdum
in prima figura,hęc enim omnium ſyllogiſmorum radix propriè figuram primá producit;attamen materia ſępe nos cogit ut hac regula non
exquiſitè recta, ſed aliquantum obliquata utamur,inſtar plumbeæ illius regulæ,quæ ad lapidum obliquitatem flectebatur;uolumus enim,
quemadmodum & medici iubent, illud reſpicere,quod magis urget; quod quomodo ſe habeat,breuiter declarãdum eſt;Certum eſt communem eſſe omnium ratiocinantium ſcopum
ut ex notis quibuſdã propoſitionibus aliquid
colligant,& probent,quod ignotius eſt; in nobis enim hunc tanquàm naturalem inſtinctum
ineſſe Ariſtoteles ipſe uidetur teſtari in præfatione primi libri Phyſicorũ inquiens innatam
nobis eſſe hanc viam ut à notis progrediamur
ad eam,quæ ignoramus;quòd ſi eum locum ad
id,de quo loquimur, pertinere aliquis non admiſerit, ſaltem nõ inficiabitur Ariſtotelem hoc
B ſignificaſſe in ipſa definitione ſyllogiſmi, dum
dixit { poſitis quibuſdam } conſtat enim idem
ualere poſitis,quod conceſſis, concedit autem
nemo ea,quę non nouit; quare quiſquis utitur
ſyllogiſmo ſiue ad ſeipſum, ſiue ad alios,ſiue
docendi,ſiue diſputandi, ſiue perſuadẽdi, ſiue
etiam cauillandi gratia,notas,& conceſſas accipiat propoſitiones oportet, alioquin inanis eſt
omnis ratiocinatio pro colligenda cõcluſione,
quę ſemper incognita,& controuerſa proponitur.Hãc igitur ob cauſam nitimur ſemper quantum poſſumus notas propoſitiones aſſumere,&
quę illicò ſint cõcedendę, ex quibus poſtea concluſionem controuerſam colligamus. Hinc fit
ut quandoq; malimus aliquam propoſitionem
ſumere, per quam in ſecunda,uel in tertia figura ratiocinemur, quàm eius cõuerſam,per quã
in prima; illam enim magis in promptu,ac euidentiorẽ eſſe animaduertimus,hanc uerò ignotiorem; ueluti ſi probandum ſit nullum homi-
C nem eſſe equum, & medium occurrat riſibile,
promptior,atque conuenientior eſt hęc maior,
nullus equus eſt riſibilis, ex qua fit ſyllogiſmus
in Ceſare, quàm conuerſa, nullum riſibile eſt
equus,ex qua fieret ſyllogiſmus in Celarent;ea
enim eſt nobis loquendi conſuetudo, ex ipſa
fortaſſe rerũ natura deriuata,vt ſubſtantijs proprietates attribuamus,non ſubſtantias proprietatibus, ideò magis dicimus nullum coruum eſſe album,quàm nullum album eſſe coruum. In
illis autem modis,qui difficiliùs ad primam figuram reducuntur, uidelicet per tranſpoſitionem propoſitionum,uel per ductionem ad impoſſibile, adhuc efficacior eſt ratio cur non in
prima, ſed in alijs potiùs figuris argumẽtemur,
nam ſi proponatur nobis in principio tale quęſitum colligendum ſyllogiſmo, nullus lapis eſt
homo,& occurrat medius terminus animal,ſtatim argumentum facimus in ſecunda figura in
Cameſtres, quoniam per illud medium non

poteſt fieri ſtatim ſyllogiſmus in prima figura de quęſito propoſito, in prima enim cócluderemus nullum hominem eſſe lapidem, nos autem hanc nó quærebamus, ſed conuerſam, nullus lapis eſt homo, hæc enim proponebatur: huiuſce rei argumentum validiſſimum ex Ariſtotele deſumimus, apud quem multis locis, qnos hic commemorare non conuenit, obſeruauimus ipſum uſum eſſe ſyllogiſmo in ſecunda figura ex ambabus propoſitionibus affirmantib. qni prauus, & inutilis eſt ratiocinandi modus, validus tamē ratione materiæ, quia maior propoſitio poteſt ſimpliciter conuerti, & ita ratio fit in prima figura; maluit autem Ariſtoteles ea maiore vti, quæ promptior, atque enidentior erat, quàm conuerſa, quæ erat occultior, & ſpernere formam propter materiam, quia hæc magis vrgere videtur. Natura igitur nos inducit vt regulam dicti de omni aliqnantum obliquemus, & ab eius rectitudine declinemus propter materiam, cui hæc regula accõmodanda eſt; materia enim ſunt propoſitiones, quibus ad ratiocinandum vti volumus; propterea ſæpe contingit vt in ſecunda, ac in tertia figura potiùs, quàm in prima argumentemur; nec tamen illæ ita recedunt à prima, vt non ſint illi propinquæ, & ad illam reduci queant. Totius itaque difficultatis ſolutio in hoc eſt conſtituta, quòd omnes ratiocinantes quærnnt naturalirer euidētiam, hæc autem duplex eſt, vna materiæ, vt propoſitiones notę, ac conceſſæ ſumantur; altera formæ, vt per dictum de omni ratiocinatio fiat, ſic enim euidentiſſima eſt; idcirco ſi vtranque ſimul euidentiam habere poſſunt, in prima figura abſque dubio ratiocinantur, non in alijs; quòd ſi vtranquę ſimul aſſequi nequeant, euidentiam materiæ ſectari malunt, quæ magis vrgere uidetur, quemadmodnm declarauimus. Hac ratione propter materiam declinamus aliquantum ab euidentia formæ, ſed poſtea hanc qnoq; adipiſcimur per reductionem ſyllogiſmorum ad dictum de omni, & ad figuram primam. Quòd igitur ſecunda, ac tertia figura ſunt naturales, & quomodo, & quòd aduerſus eas argumentum Auerrois malè ab aduerſarijs retorquetur manifeſtum eſt.

Cur ſit uſu paralogiſmus ex duabus affirmātibus in ſecūda figura.

Euidentia i ſyllogiſmo duplex.

Caput Vndecimum, quòd argumentum Auerrois contra ſolam quartam figuram ſit efficatiſſimum.

NVNC oſtendamns ipſum cótra quartam ſolam figuram plurimum roboris habere, & vanam eſſe ſolutionem à medicis excogitatam, qui non uiderunt quartam figuram neque cum prima, neq; cum alijs duabus eſſe cõferendam; quia neq; illationem facit euidentiſſimè naturalem, vt prima; neque poteſtate euidētem, & naturalem, ut aliæ duę;

D ſed in altero extremo conſtituta à natura remotiſſima eſt, & ei penitus aduerſatur; quocirca iure uocatur ab Auerroe artificioſa, & ex machinatione concludens, & nihil habens illationis naturalis. Prima nanque figura habet in propoſitionibus dictum de omni manifeſtum, & iuxta ipſius legem concluſionem colligit, ſecunda verò, ac tertia non habent in propoſitionibus terminos diſpoſitos ſecūdùm dictum de omni, & concluſionem colligunt ſi non euidenter per dictum de omni, ſaltem non ei repugnantem; ſed quarta habet medium inter extrema locatum, proinde habet actu, & manifeſtè in propoſitionibus dictum de omni; tamen in concluſione facit illationem ipſi contrariam, & adnerſantem naturæ; quum enim deberet colligere prædicationem ſupremi prędicati de ſubiecto infimo, ipſa è cōtrario infert infimnm prædicari de ſupremo, quod eſt contra noſtram naturalem expectationem; vnde

E patet vanam eſſe inſtantiam, quam faciunt de Ceſare, & Cameſtres in ſecunda figura; & de Datiſi, ac Diſamis in tertia; quoniam comparatio non eſt conueniens, diximus enim duas eſſe rationes cur duornm extremornm terminorum alterum potiùs, quàm alterū appellemus maius extremum; prior quidem ratio eſt diſpoſitio terminorum in propoſitionibus actu ſecūdùm dictum de omni; illum enim terminū, qui prædicatione ſupremus omnium eſt, maiorem uocamus, & propoſitionē, in qua eſt, propoſitionem maiorē; illum uerò, qui ſubijcitur cæteris, dicimus minorem, & illam propoſitionem minotem appellamus: altera ratio eſt ordo ipſarum propoſitionum, qui ſumitur ex ordine dnornm terminorū quæſiti ab initio propoſiti; qnum enim ex ipſa terminorum prædica tione in propoſitionibus nullus poſſit ipſorum ordo deſumi, quoniam dno extremi termini æqualem in eis obtinent ſitnm, vnde non poſ-

F ſumus iudicare uter maior, vter minor uocandus ſit, neque utra ſit propoſitio maior, vtra minor; ideò illam uocamus maiorem, quam priùs protulimus; illam minorem, quā poſterius, habita ſimul ratione quęſiti propoſiti à principio. Verùm harum duarum rationum prior lōgè efficacior, atque vrgennior eſt, & dum illam habemus, non reſpicimus alterā; quando enim in propoſitionibus termini ſecundùm dictum de omni ſunt diſpoſiti, non conſyderamus vtra propoſitio antepoſita fuerit, ut eā appellemus maiorem; ſed maiorem uocamus illam, in qua terminus prædicatione ſupremus continetur, etiam ſi alteri propoſitioni poſtpoſia fuerit, ut ſæpe in libris Ariſtotelis inuenimus minorem propoſitionem maiori eſſe antepoſitam; propterea ſyllogiſmum illum ex vtraque uniuerſali affirmatiua, quem in quarta figura eſſe dicūt, Ariſtoteles nôn indicaret habere complicationem propoſitionum diuerſam à primo modo

Solutio confirmationis adductę a Gale.

Duplex eſt rō, qua terminum maiorē, uel minorem eſſe indicamus.

primæ figuræ qui dicitur Barbara, quia quum adſit actu dictũ de omni, maior terminus ſemper vocatur ille, qui prædicatione ſupremus eſt, & illa propoſitio, in qua ille ineſt, ſemper dicitur maior, etiam ſi minor ante illam pronunciata fuerit; quocirca inanis prorſus eſt aduerſariorum excogitatio quòd tranſpoſitis in prima figura propoſitionibus modus, & figura uarietur; manet enim eadem figura, & idem modus, quia manet idem terminus maior, & idem terminus minor; ita enim in mentibus noſtris imprimitur dictum de omni, vt quomodocunque propoſitiones diſponantur nos ſemper pro maiore habemus illum, qui prædicatur de medio pro minore autem illum, qui ſubijcitur medio, idque eſt in animo cuiuſque hominis ſanę mentis ſecundùm inſtiuctum naturalem. Ideò refellendum penitus eſt iſtorum figmentum, quòd terminus ille, qui prædicatione ſupremus eſt, dicatur minor, qui verò infimus, dicatur maior; eſt enim artificioſa quædam excogitatio B alicuius hominis, non omnium, neque plurium, ſine aliquo ordine naturali, imò contraria naturæ. De Ceſare autem, & Cameſtres, ac ſimiliter de Datiſi, & Diſamis alia, ac longè diuerſa ratio eſt, in his nanque ceſſante priore ratione ad ſecũdam confugimus, quia quum non habeant actu in propoſitionibus dictum de omni, ſed ambas extremitates habeant ęqualiter poſitas, prior ratio nullum ibi locum habet, nec poſſumus ratione prædicationis hanc potiùs, quàm illam appellare maiorem, vel minorem; tunc igitur ſecundam rationem reſpicimus, & poſſumus utram uolumus appellare maiorem, nihilo magis ſic, quàm ſic aduerſantes naturę, & dicto de omni; quo fit, vt Ceſare, & Cameſtres ſint duo modi diuerſi in ſecunda figura, ſic etiam Diſamis, & Datiſi in tertia.

Solutio alterius confirmationis pro Galeno adductæ. Quod etiam dicũt de modo illo negatiuo quartę figurę, vanum, & commentitium eſt, erat enim modus ille talis, nullus equus eſt homo, C omnis homo eſt animal, ergo aliquod animal non eſt equus; huic modo (aiunt) obijcere non poſſunt Ariſtotelici quòd ſit in prima figura, & minorem propoſitionem habeat maiori antepoſitam, quemadmodum alteri modo affirmatiuo obijciebant, quia ſi minor ea eſſe dicatur, quę prior poſita eſt, & ſyllogiſmum eſſe in prima figura, ſequetur in prima figura minorem eſſe negatiuam, quod quidem eſſe non poteſt, quum in prima figura ex minore negatiua nihil colligatur; hic autem modus, quem expoſuimus, eſt ſyllogiſmus concludens, quoniam igitur in prima figura locari non poteſt, multo minùs autem in ſecunda, uel in tertia, relinquitur ut ſit proprius modus quartę figurę. Sed hęc, licèt aliquid habeant apparentię, nihil tamen ueritatis habent; legem enim perpetuam, & uniuerſalem habemus quòd quandocunque medium inter extrema poſitum eſt, ſiue benè, A ſiue malè id fiat, eſt prima figura, iudicatur enim prima figura non ex utilitate modi, ſed ex ſitu medij; ideò Ariſtoteles in prima figura non ſolùm quatuor illos modos utiles nominauit, ſed etiam alios omnes inutiles; omnino itaque dicendum eſt hunc ſyllogiſmum negatiuum, quem hi in quarta figura ſtatuunt, eſſe in prima figura, inutilem tamen, & non concludentem, quum minorem habeat negatiuam; nam rectè, & naturaliter nihil concludit, quanuis ei accidat vt artificioſè, & obliquè certam quandam concluſionem colligat; ſed eam non eſſe naturalem illationem quilibet ſincerus, & ſanæ mentis iudex diligenter conſyderando cognoſcere poteſt, ſemper enim dum medium ponitur inter extrema, propoſitio illa iudicatur maior, in qua terminus ineſt prædicatione ſupremus; illa uerò minor, in qua infimus; ideò naturalis omnium hominum cogitatio cadetet ſuper concluſionem conuerſam, quilibet enim expectaret ex illis propoſitionibus talem concluſionem, in qua animal de equo prędicaretur, licèt modus non concludens, & inutilis ſit; quare collectio concluſionis conuerſę, aliquod animal non eſt equus, eſt contra omnem animi noſtri expectationem, & cogitationem naturalem. Neque Ariſtoteli fuit incognitus modus hic negatiuus, ad quem iſti confugere uidentur, de eo nanque locutus eſt in octauo capite primi libri Priorum Analyticorum, & eſt modus ille, qui à Latinis uocatur Fapeſmo, vel Friſeſomorum, ſi maiorem habeat particularem, quos duos modos Latini rectè in prima figura collocant, ſed obliquè, ac contra naturam concludentes appellant: propterea Ariſtoteles nullam ipſorum mentionem facere uoluit in prima figura, quia in figuris non reſpexit niſi ſyllogiſmos naturaliter concludentes, alios omnes à figuris reiecit; attamen eos quoque extra figuras tetigit, ut in illo capite octauo de his uidere poſſumus, ubi hos ad primam figuram pertinere dixit, obliquè tamen concludere; & adiecit poſſe in alijs quoque figuris formari huiuſmodi ſyllogiſmos obliquè concludentes, quod quidem nobis conſyderandum reliquit, quia non ſunt ſyllogiſmi naturaliter concludentes, nec digni quorum mentio ulla in figuris fiat Nos igitur, qui Ariſtotelem defendimus, ratione mouemur, non conſuetudine, vel amore magiſtri, ad ſequendam eius opinionem quòd tres tantùm ſint figurę naturaliter concludentes; nec aliquis eſſet eruditus, ac ſincerus iudex, qui non cenſeret medicos potiùs, quàm philoſophos iuraſſe in uerba magiſtri; ualidiſſimum enim eſt Auerrois argumentum, de quo hactenus ſermonem fecimus, & ita firmis nititur fundamentis, ut ſolui non poſſit.

Figura iudicatur non ex utilitate modi, ſed ex ſitu medij.

Fapeſmo.

Caput Duodecimum, in quo ſecundum Auerrois argumentum exponitur, & contra medicos defenditur.

Secundum argumentũ Auerrois cõtra quartam figuram.

ALTERO argumento uſus eſt Auerroes contra quartam figuram, quod tale eſt, per quartam figuram concluditur prædicatio eiuſdem de ſeipſo, ergo eſt figura nugatoria, inutilis, & abſurda, antecedens probatur, quoniam quando in quarta figura ita ratiocinãtur, omnis homo eſt animal, omne animal eſt corpus, quilibet in mente ſua naturaliter cogitaret ex his propoſitionibus illationẽ huius concluſionis, omnis homo eſt corpus; ipſi tamen conuerſam concluſionem colligũt, aliquod corpus eſt homo, ergo à primo ad ultimum colligitur corpus de corpore prædicari, fieri enim non poteſt ut qui audit illas propoſitiones, non cogitet concluſionem naturalem, quæ eſt, omnis homo eſt corpus; ipſe poſtea audit conuerſam, quam non expectabat, aliquod E corpus eſt homo, ideo hanc illi ſubnectendo concluditur per primam figuram aliquod corpus eſſe corpus, quia ſi prædicatur de homine corpus, & homo de corpore, concluditur prædicari de corpore corpus, quæ eſt prædicatio, & illatio abſurda.

Prima reſponſio medicorũ.

Ad hoc argumentũ mihi uidentur medici tripliciter reſpondere, primùm quidem negant ꝙ cogitatio noſtra naturalis cadat ſuper illam concluſionem, omnis homo eſt corpus; diſpoſitis enim propoſitionibus ut ſecundùm quartam figuram diſponẽdæ ſunt dicunt colligi naturaliter illam, aliquod corpus eſt homo, & eam à quolibet eſſe expectandam, proinde non ſequi prædicationem eiuſdem de ſeipſo.

Secũda reſponſio.

Secũdò dicunt quòd licèt colligatur corpus de corpore prædicari, non tamen accipitur ut idem, ſed ut diuerſum, quia non conſyderatur an ſit idem, an diuerſum; quare ſi nõ reipſa, ſaltem ſecundùm cõſyderationem fit prædicatio de diuerſo, nõ de eodem, idq; ad abſurditatem F euitandam ſatis eſt.

Tertia reſponſio.

Demum dicunt, dato, nec tamen conceſſo ꝙ ſit illatio eiuſdem de ſeipſo, illud eſſe quidem inconueniens in materia, ſed non in forma, & ui illatrice, quã ſolam in præſentia reſpicere debemus, ſicuti Ariſtot. quoq; eam ſolam dimiſſa materia in Prioribus Analyticis conſyderauit; nam etiam in prima figura ſi dicamus, omne riſibile eſt homo, omnis homo eſt riſibilis, ſequetur omnem hominem eſſe hominẽ, & forma hęc ſyllogiſmi optima eſt, quam damnare non poſſumus, dum in ſolius formæ conſyderatione uerſamur. Huic poſtremæ ſolutioni potiſſimum inniti uidẽtur defenſores Galeni, & ita ad argumentum Auerrois negare conſequentis abſurditatem; & ſolutionem demum confirmant conuertendo idem argumentum contra Ariſtotelem, tum quia in alijs quoque figuris poteſt concludi idem de ſeipſo, ut homo de homine per medium riſibile in prima D figura, quemadmodum modò dicebatur; tum etiam quia docens Ariſtot. conuerſiones propoſitionum pro reductionibus aliorũ ſyllogiſmorum faciendis ad figuram primam, ſimiliter incidit in hoc abſurdum, vt fecerit idem de ſeipſo prædicari, hanc enim propoſitionem, omnis homo eſt animal, docuit conuerti in hanc, aliquod animal eſt homo, quam illi ſubnectendo colligimus in Dariȷ aliquod animal eſſe animal; argumentum igitur Auerrois ſi contra Galenum ualet, non minus ualet contra Ariſtotelem; hęc illi.

Conuerſio argumendi contra Auerr.

Ego verò etſi huic poſteriori Auerrois rationi non tantum tribuo, quantum priori, quæ fuit efficaciſſima; attamen ut in hac quoq; Auerroem pro uiribus defendam, dico primam illorum reſponſionẽ non poſſe conſiſtere, quia iam à nobis fuit vberrimè confutata, oſtendimus enim quòd ſuper concluſionem quartę figurę nõ cádit cogitatio noſtra naturalis, ſed ſuper eius cõuerſam, quę naturaliter per E primam figuram colligitur; declarantes enim quę nam ſit illatio naturalis diximus eam eſſe quando ſuperius in concluſione eſt etiam ſuperius in propoſitionibus, & inferius in concluſione eſt inferius in propoſitionibus; quod quidem licèt ſatis notum ſit, & nulla probatione indigere uideatur, poteſt tamen cõfirmari ſumpta ſimilitudine à naturalitate propoſitionis ratione materię, quę eſt naturalitas prędicationis; quemadmodum enim prędicatio naturalis tunc eſt, quando illud prędicatur, quod alteri extra animũ ineſt, & illud ſubijcitur, quod extra animum alteri ſubeſt, ut quando genus, vel differentiam de ſpecie, & accidens de ſubiecto prędicamus; ita naturalitas formæ, id eſt illatio naturalis tunc eſt, quando id prędicatur in concluſione, quod fuit prędicatum in propoſitionibus; & id in cõcluſione ſubijcitur, quod fuit ſubiectũ in propoſitionibus; ſicut enim in prędicatione naturali, quę dicitur naturalitas F ſecundùm materiam, attenditur conuenientia propoſitionis cum re, vt eadem ſit duorum terminorum poſitio, ſiue relatio ad ſe inuicem in propoſitione, quę eſt inter eoſdem prout ſunt res extra animum exiſtentes; ita in illatione naturali, quę eſt naturalitas formę, attenditur conuenientia concluſionis cum propoſitionibus, vt duo termini concluſionis eundem inter ſe habeant reſpectum, quem in propoſitionibus habuere, qui ſi peruertatur, fit illatio contra naturam. Negare igitur non poſſunt quòd ex ea propoſitionum complicatione ſequatur naturaliter illa concluſio, omnis homo eſt corpus, quemadmodum in prima Auerrois ratione fuſiſſimè declarauimus; propterea ſi quid roboris habet hoc ſecundum Auerrois argumẽtum, id habet ex altero priore, cuius uirtute, & efficacitate hoc quoque roboratur; idcirco ſi illud firmum manet, hoc quoque conſequens rectè ab Auerroe deducitur, ſi per quartam figuram

Impugnatio primæ reſponſionis.

Nota comparationẽ naturalitatis materię cum naturalitate formæ.

gurá ratiocinamur, colligimus prædicationem A eiuſdem de ſeipſo; quod ipſi quoque aduerſarij negari non poſſe cognoſcentes ad ſecũdam reſponſionem confugerunt dicẽtes colligi quidem idem de ſeipſo, non tamen vt idem, ſed vt diuerſum. Ego verò oſtendo colligi idem vt idem, nam qnilibet terminus in ſyllogiſmo vnus eſſe debet, & ſimplex, non multiplex, ſi .n. eſſet multiplex, tunc ratiocinatio non in tribus, ſed in pluribus terminis fieret, & nihil cõcluderet, dũ igitur concludimus corpus de corpore prædicatũ, neceſſe eſt vt intelligamus idẽ eſſe corpns in concluſione, quod fuit in propoſitionibus; & idẽ eſſe corpus, quod prędicatur, & corpus qđ ſubijcitur; ſecus vitioſus eſſet ſyllogiſmus, ſiquidẽ ſola conſyderationis diuerſitas ſufficit vt ratio ex quatuor terminis conſtet.

Impugnatio ſecundæ.

Impugnatio tertiæ.

Hæc illi conſyderantes ad tertiam reſponſionem ſe receperũt dicentes inconueniens non eſſe ratione formæ quòd idem de ſeipſo prædicetur. Sed hæc quoque poſtrema ſolutio B facilè refellitur, quanuis enim Ariſtoteles in prioribus Analyticis in ſola forma ſine materiæ conſyderatione verſetur, tamen formam conſyderat propter materiam, & vt deinceps applicetur materiæ, quia niſi materiæ aptari poſſet, vana eſſet, & inutilis ipſa ſyllogiſmi forma, ergo ſimiliter inutilis eſt illa argumẽtationis forma, quæ cnicunque materiæ aptetur, faeit ſemper nugatoriam, & abſurdam illationem, & idem de ſeipſo prædicari colligit, vt euenit in quarta figura; ſed non in prima, vt falsò aduerſarij nituntur argnmentum contra primam figuram retorqnere; quanuis enim poſſimus in prima figura cõcludere hominem eſſe hominem per medium riſibile, non tamen ſemper in prima figura hoc abſurdũ contingit; & tunc, quando contingit, non primæ figuræ uitium eſt, ſed eius, qui prima figura prauè utitur; tractantur nanq; figuræ ſyllogiſmorum ab Ariſtotele non vt poſtea ipſis materiæ aptatis abutamur, ſed C vt benè utamur, In quarta autem figura quum ſemper, & neceſſariò id cõtingat, eſt proprium ipſius figuræ uitium, non eius, qui utitur; quare Auerrois ratio aduerſus quartam figuram valida eſt, non aduerſus primam. Non benè etiam retorquetur contra Ariſtotelem docẽtem conuerſiones propoſitionũ, quia non eſt par ratio; Auerroes enim conſyderat quòd per eiuſdem ſyllogiſmi diſcurſum ducimur ad inferendam prædicationem eiuſdem de ſeipſo, quæ eſt illatio abſurda, & ratiocinantibus ſemper inutilis; ſed hoc non contingit in reducendis aliarum fignrarum ſyllogiſmis ad primam per conuerſionem propoſitionum, quia ſi reducamus ſyllogiſmum factum in Ceſare ad Celarent, maiorem propoſitionem conuertemus, ſed nõ vtemur ambabus in uno, ac eodẽ ſyllogiſmo, nam in Ceſare utemur illa, nullum B. eſt A. deinde eius conuerſa, nullum A. eſt B. vtemur in Celarent; quod idem de alijs omnibus dicimus, quare nunquàm euenit vt per eundem ſyllogiſmum ſeu primæ, ſeu ſecundæ, ſeu tertiæ figuræ trahamur ad prædicandum idem de ſeipſo, niſi ex accidẽti, & uitio utentis, vt dictum eſt; id enim ſi contingeret, uitioſus, & inutilis eſſet ille modus, ſicuti oſtendit Auerroes quartam figuram ſua natura vitioſam, & inutilem eſſe. Quantum igitur roboris habeat ſecunda ratio Auerrois manifeſtum eſt, ex altera enim priore efficacitatem ſumir, & ea ſublata hæc ſatis debilis, & imbecilla eſſet; quare dicere poſſumus ſecũdum hoc argumentum eſſe corollarinm qnoddam, quòd ab Anerroe ex altero argumento ualidiore deductum eſt.

Reſponſio ad retorſionem argumentu.

Caput Tertiumdecimum, in quo aduerſariorum argumenta ſoluuntur.

B DECLARATA, & comprobata huiuſce rei neritate ſupereſt ut argumẽta pro Galeno in principio huius contemplationis adducta ſoluamus; primum argumentum erat, datur quarta ſedes medij, ergo datur quarta figura; ad hoc negãdum eſt antecedens, oſtendimus enim eam nõ eſſe quartam ſedem, ſed eſſe illam eandem, quæ primam figuram conſtituit; quòd ſi dicant aduerſarij eſſe quartam ſedem quia medium nõ eſt inter extrema, ſed potius extra vtrũque, quum ſit ſuperius maiore, & inferius minore, hæc eſt uana machinatio, quæ aduerſatur naturæ, & uix cogitabilis eſt, maius nanque extremum de minore prædicatur, & eo ſuperius eſt, & ipſi ſtatuũt medium ſuperius maiore, igitur multo ſuperius eſt minore ſecundùm ordinem terminorum naturalem; tamen ipſi ponnnt medium inferius minore, ergo idem eodem ſuperius, & inferius eſt ſimul in uno, ac eodem ſyllogiſmo; idcirco Ariſtoteles non debuit hanc quartam ſedem conſyderare, C ſi modò eſt quarta ſedes, quũ ſit commentitia, & aduerſetur naturæ, & implicet contradictionem; qnare dato etiam, nec tamẽ conceſſo antecedenre poteſt negari conſequens, dato .n. quòd ea ſit quarta ſedes, non propterea datur quarta figura, quia ſedes hæc repugnans naturæ, & commentitia nullam debet figuram conſtituere. Ad ſecũdum argnmentum neganda eſt minor, videlicet ꝙ ſyllogiſmis quartæ figuræ competat definitio ſyllogiſmi ab Ariſtotele tradita, nam quando dixit ſyllogiſmum eſſe orationem, in qua quibuſdam poſitis neceſſe eſt aliud quiddam ſequi eò quòd illa ſunt, intellexit concluſionem naturalem, ideſt quæ ſecundùm ordinem natnræ, & per dictum de omni colligitur, ut ea uerba benè conſyderantibus manifeſtum eſt, alind eſt enim concluſionem à nobis ex propoſitionibus colligi, aliud eſt concluſionem per ſeipſam quodammodo ex propoſitionibus deriuari, atque

Ad primum.

Ad ſecũdum.

 deflue-

defluere, quaſi effectum, quod cauſam ſuam neceſſariò inſequatur, & vi cauſę cogentis abſque vllo noſtro artificio expromatur; quem ſenſum Ariſtoteles in ea definitione ſignificare voluit, propoſitionibus enim benè compoſitis ſtatim ſequitur cõcluſio naturalis ex ipſamet propoſitionum natura, & terminorum diſpoſitione, non ex aliqua tantùm noſtra artificiali excogitatione, qualis eſt per quartam figuram concluſionis illatio, quæ quidem dicitur potius à nobis cum artificio fieri, quàm ex earum propoſitionum natura, hanc enim reuera concluſio illa non ſequitur rectò, & naturali terminorum curſu, ſed potiùs contra curſum naturalem. Ariſtoteles igitur in definitione ſyllogiſmi non dixit nos arbitratu noſtro quanlibet concluſionem ex propoſitionibus poſitis colligere, ſed dixit neceſſe eſſe poſitis propoſitionibus concluſionem propter eas ſequi, ſignificans concluſionem ſtatim ſequi ordine quodam naturali, & extra omne humanum artificium, & nobis quoque non inferentibus, imò etiam inuitis.

Ad tertium. Ad tertium argumentum neganda eſt maior, nempè quòd omnis ſyllogiſmus concludens, & qui ad primam figuram reduci poſſit, in figuris locari mereatur, diximus enim Ariſtotelem in principio ſecūdi libri Priorum, & in octauo capite primi libri mentionem feciſſe illorum ſyllogiſmorum obliquè concludentium, & oſtendiſſe quomodo ad primam figuram reducantur; nec tamen dignatus eſt eos in figuris nominare; certum eſt enim omnem ſyllogiſmũ concludentem ſiue rectè, & naturaliter, ſiue obliquè, & contra naturam, concludere uirtute dicti de omni, proinde ad primam figuram reduci poſſe, Ariſtoteles tamen decreuit in figuris eos tantùm collocare, qui naturaliter concludunt; non eos, qui contra naturam, & contra dictum de omni concluſionem colligũt, & apud homines naturaliter ratiocinantes in uſu non ſunt. Quando igitur dicunt, omnis ſyllogiſmus, qui ad primam figuram reduci poteſt, debet in aliqua figura conſtitui, id negandum eſt, ſi ſimpliciter proferatur; quòd ſi hæc conditio addatur, modò naturalem illationē faciat, admittendum eſt; ſed tunc minorem negabimus, ſyllogiſmi enim quartæ figuræ huiuſmodi non ſunt. Poſſumus etiam aliter reſpondere concedendo totum argumentum, iam enim oſtendimus eos omnes ſyllogiſmos, quos hi in quarta figura conſtituunt, eſſe reuera in prima figura, & Ariſtoteles eos ad primam figuram pertinere dixit, ſed vt obliquè concludentes, ideo eorũ mētionem fecit extra figuras, vt dictum eſt; omnis igitur ſyllogiſmus concludens, & qui ad primam figuram reduci poteſt, in aliqua figura ſtatuendus eſt uel directè, uel obliquè; & hi, quos aduerſarij ad quartam figuram referunt, ſunt in prima obliquè concludentes, & ad eandem directè concludentem reduci poſſunt.

Ad quartum. Ad poſtremum argumētum dicimus ſyllogiſmum duplici ratione poſſe inutilem nũcupari, vna quidem quòd nihil certi concludat, quum ex eo quandoque affirmatiua, quandoque negatiua concluſio colligatur; huiuſmodi ſyllogiſmos Ariſtoteles in ſingula figura conſyderauit, & reiecit ut inutiles, videntur enim habere dictum de omni, ſicut alij utiles, ſed reuera nõ habent, niſi apparenter. Alij verò alia ratione dicũtur inutiles, quia non ſunt in uſu apud maiorem partem hominũ naturali inſtinctu ratiocinantium; quanuis enim certam concluſionem colligant, obliquè tamen, & contra naturam id faciũt, & regulam dicti de omni nec uerè, nec apparenter obſeruãt; hos Ariſtoteles in figuris ne nominare quidem voluit, propterea neq; admiſit, neque reiecit, quoniam uia naturali neq; procedunt, neque procedere uidentur. Tales ſunt ſyllogiſmi quartæ figuræ, qui priore quidem ratione non ſunt inutiles, fatemur enim eos certam concluſionem colligere; ſed ſecunda ratione inutiles ſunt, quia ſunt obliqui, & contrarij naturę, & apud plures homines in vſu minimè ſunt; Hanc ob cauſam ab Ariſtotele in figuris commemorati non fuerunt, ſed ſolum extra figuras, vt dictum eſt. Poſſumus etiam concedere hos eſſe ſyllogiſmos vtiles, prout contraponitur utilis inutili in priore ſignificatione acceptò, proinde in aliqua figura locandos, non tamen directè, ſed obliquè; eſt enim rationi conſentaneum ut ſicuti obliquè concluſionem colligunt, ita etiam obliquè, & ſecundariò in figura conſtituantur; non eſt igitur neceſſarium adijcere quartam figuram, quoniam hi omnes ſunt in prima figura ut obliquè concludentes.

Syllogiſmus poteſt duplici ratione uocari inutilis.

FINIS LIBRI DE QVARTA FIGVRA SYLLOG.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE METHODIS LIBRI QVATVOR.

LIBER PRIMVS.

Caput Primum Præfationem continens.

OMNEM ſcientiam, omnem artem, omnemque diſciplinam methodo aliqua tradi, & abſque methodo conſiſtere non poſſe manifeſtū eſt; nullam enim facultatem benè docere aliquis poteſt, niſi & in illius partibus diſponendis, & in ſingulis theorematibus declarandis, tradendaque rerum abſconditarum cognitione methodum aliquam ſeruet. Hinc ortum habuit logica diſciplina, quæ tota in methodorum traditione conſtituta eſt, proinde inſtrumentalis facultas iure nuncupatur, quoniam omnibus diſciplinis inſtrumenta, ideſt methodos præbet, quibus ad rerum notitiam adipiſcendam iuuemur. Propterea nulla ad logicum magis pertinens, nulla utilior tractatio eſſe poteſt, quàm de methodis, de quibus dicere in præſentia conſtituimus. Scripſerunt quidem hac de re complures tum antiquiores, tum poſteriores philoſophi, nec non & medici, dum occaſionem huius tractationis à Galeno ſumpſerunt in principio artis medicinalis. Qui omnes licèt in quibuſdam parui momenti diſcrepare videantur, in eo tamen, quod præcipuum eſt, ita vnanimes, & concordes extitere, ut his temporibus nemo aliam ſententiam proferre, aut excogitare auſus ſit; quū enim methodum latè ſumptam in methodum propriè acceptam, & ordinem partiantur, quatuor eſſe methodos dicunt, demonſtratiuam, reſolutiuam, definitiuam, ac diuiſiuam; ordines autem tres, compoſitiuum, reſolutiuum, definitiuum, authore Galeno in eo loco. Quæ quidē

Methodorum, & ordinū numerus ſecūdū alios.

A communis omnium ſententia ſi ita uera ſit, ut omni difficultate careat, nos de ea aliquid ſcribere operæpretium non eſſet, quandoquidem tam multa ab alijs ſcripta ad huius dogmatis declarationem comperiuntur, ut prętereа nihil nobis de eadem re dicendum relinqueretur; alienum autem a noſtro inſtituto penitus eſt illa commemorare, quæ apud alios multos ſcriptores legi poſſint. Verùm ego de hac cómuni opinione ſemper dubitaui, & eò magis dubitaui, quò eam diligentiùs conſyderaui, atque animo uolui; tandem uerò quum in iuuentute logicam publicè profiteri, & logicos Ariſtotelis libros aſſiduè tractare cœpi, in aliam ſententiam deuenire coactus ſum, in qua uſque ad hodiernam diem perſeueraui; falſum enim eſſe puto aliorum dogma de methodorum, atque de ordinum numero; in hoc autem ſi decepti B ſunt, in cognoſcenda quoque tam methodi, quàm ordinis natura eos aberraſſe neceſſe eſt; cuius erroris (ni fallor) cauſa fuit, quòd profeſſores logicæ, qui in Ariſtotelis libris interpretandis uerſantur, rem hanc, quę ad eos maximè pertinebat, non conſyderarunt, ſed penitus prætermiſerunt; medici verò, quorum id non intererat, ſoli hoc munus ſibi arrogarunt; quo factum eſt ut morborum, & pharmacorum conſyderatione impliciti, & librorum Ariſtotelis non ſatis memores logicam quæſtionem enodare nequiuerint. Hac igitur de re ſtatui aliqua ſcribere, haud equidem altercandi ſtudio, neque quòd putem me unum in hac difficultate ſcopum attigiſſe, quem Galenus, & alii multi uiri Clariſſimi aſſequi non potuerint; ſed ſolo ueritatis amore ductus; ita enim fiet ut uel alii in meam ſenten-

tiam

tiam ueniant, ſi ueram eſſe cognouerint; uel, ſi ego deceptus fuero, ſaltem ea dubia proferēs, quæ hactenus me à Galeni, & aliorum ſententia retraxerunt, aliquem excitem ueritatis amatorem, qui animum meum dubiis ſoluat, meque in errore diutiùs eſſe non patiatur; profiteor enim me non modò ueritatem toto animo amplexaturum, uerùm etiam ei, qui in me tale beneficium contulerit, plurimum debiturum; quemadmodum etiam de omnibus bonarum artium ſtudioſis, iis præſertim, qui ingenuo animo præditi ſunt, illud mihi ipſe polliceor, ſi per me ueritatem cognouerint, aut ſaltem ad eam indagandam aliquid è meis ſcriptis auxilii, luminiſque ſuſceperint, eos mihi, laboribuſque meis mediocres gratias eſſe habituros.

Caput Secundum. Quid ſit methodus latè accepta.

DE methodis, atque ordinibus locuturi ante omnia quid ſit commune horum genus Methodus intelligere debemus, nam, ſi uocis ſignificationem ſpectemus, non modò illas, quas propriè methodos uocant, ſed ordines quoque, quos à methodis ſeparant, nominare methodos poſſumus, etenim uię quædam ſunt, & tranſitus ab aliquo ad aliquod, quę eſt Græcę uocis μέθοδος propria ſignificatio. Hæc igitur amplè ſumpta methodus nil aliud eſſe uidetur, quàm habitus logicus, ſiue habitus intellectualis inſtrumentalis nobis inſeruiens ad rerum cognitionem adipiſcendam; non enim omnis uia, & omnis tranſitus ſolet methodus appellari, ſed quę à mente noſtra fit ſcientiam rerum inueſtigante. Quoniam autē Methodus eſt habitus logicus, non eſt ignorandum duplicem eſſe Methodū, quemadmodum & duplicem eſſe logicā aliàs declarauimus in eo libro, quem de Natura logicæ ſcripſimus, ex quo multa ſumi poſſunt ad præſentem tractationem conferentia; ibi quidem logicam duplicem eſſe diximus, unam rebus applicatam, & iam in uſu poſitam, alteram à rebus ſeiunctam; hanc ſcientiam non eſſe, ſed ſcientiarum inſtrumentum, ſeu inſtrumentalem diſciplinam demonſtrauimus; illam uerò non ampliùs inſtrumentum, ſed ſcientiam, fit enim ſcientia illa, cui dicitur applicata; eadem ratione methodum appellare poſſumus tum ipſum inſtrumentalem habitum nulli adhuc rei, ſeu diſciplinę applicatum; tum etiam diſciplinam ipſam, cui eſt applicatus; propterea Ariſtoteles multis in locis ſcientias ipſas, ac diſciplinas methodos appellare ſolitus eſt, nam methodo utuntur omnes, methodumque conſtituunt, ſiquidem nihil aliud ſunt, quàm logicæ methodi in uſu poſitæ; nos autem in præſentia methodum non rebus applicatam, ſed à rebus abiunctam conſyderandam propoſuimus; de methodo autem mathematica, vel naturali uerba facere eſſet de rebus ipſis, ac de ipſarum ſciētiarum natura diſſerere, quod ſanè à noſtro inſtituto eſſet prorſus alienum, qui ſolam ipſius methodi naturam volumus contemplari, ideò eam diximus eſſe habitum intellectus inſtrumentalem, quo ad rerum cognitionem conſequendam iuuamur. Quum igitur methodus ſit inſtrumentum, qua differentia ab omnibus corporeis inſtrumentis diſcrepet manifeſtum eſt, non eſt enim corporale inſtrumentum, ſed intellectuale, & habitus quidam animi nobis inſeruiens pro aliorum principalium habituum adeptione. Hinc colligitur etiam differentia maximè quidem propter illa, quæ dicenda ſūt, à nobis notanda inter methodū, & aliud quiddam inſtrumenti genus, cuius mentionem fecit Ariſtoteles in principio libri de Interpretatione in capite de oratione, ubi hæc uerba leguntur ¶ Eſt autem omnis oratio ſignificatiua non ſicut inſtrumentum, ſed ex placito, & arbitrio humano ¶ his uerbis carpit Ariſtoteles Platonem, qui putauit omnia nomina, & uerba, & ex his conflatam orationem eſſe inſtrumenta naturalia, id eſt à natura nobis tradita ad res ſignificandas, prout cuiuſque rei propria natura propriam, & ſibi conuenientem appellationē poſtulabat. Ariſtoteles autem hoc negat, quia cuiuſque rei propriam nominationem ex humano tantùm arbitrio, non ex natura rerum pēdere exiſtimauit; poſſumus tamen fortaſſe hos philoſophos conciliare, ſi dicamus uocem ſignificatricem duas habere partes, vnam ueluti materiam, alteram ueluti formam; materia quidem eſt ſonus, qui à natura eſt; forma uerò articulatio, quæ tota à noſtro arbitrio pendet, ſed an hoc Plato uoluerit non eſt in præſentia conſyderandum; utcunque enim hoc ſeſe habeat, illud certum eſſe debet, Ariſtotelem non negare uoces articulatas inſtrumenta eſſe ſignificandi conceptus animi, ſed negare eſſe inſtrumenta naturalia eo modo, quo arbitrabatur Plato; nam reuera inſtrumenta quędam ſunt, quibus ea, quę animo concipimus, ſignificamus, non tamen ſunt methodi, neque inſtrumenta logica; nam methodus eſt habitus animi, non eſt uox articulata; & eſt inſtrumentum non ad ſignificandum, ſed ad ſcientiam comparandam inuentum; pręterea omnis methodus, & omne inſtrumentum logicum eſt uia, & proceſſus ab aliquo ad aliquod, quæ ſint eiuſdem generis, ſeu eiuſdem ordinis, ut à re ad rē, vel à conceptu ad conceptum, uel à uoce ad uocem, hęc enim omnia uerè dici poſſunt, logicus namque diſcurſus poteſt & in rebus, & in conceptibus, & in uocibus conſyderari, iſque momento temporis fieri non poteſt, ſed cū aliqua mora, & in tempore. At dum per vocem ſignificatur res, vel eius conceptus, non fit progreſſus inter illa, quæ ſint eiuſdem ordinis, ſed à uoce ad rem, ſeu conceptum ſignificandum, idque

Methodi definitio.

Methodus dupliciter ſumitur.

Cur ſcientiæ uocentur methodi.

Methodus nō eſt inſtrumētū ſignificādi.

Vox ſignificatiua cōſtat ex materia, & forma.

idque fit ſubitò,& in temporis momento; ideò neque proceſſus,neque diſcurſus propriè dici poteſt, præſertim quum nō ſit ab alio ad aliud, ſed potiùs ab eodem ad idem; licèt enim vox materialiter ſumpta differat à cooceptu, forma liter tamen non differt,quia conceptum ipſum ſignificat, quare nullus poteſt eſſe progreſſus, à uoce ſignificante ad rem, uel conceptum ſignificatum. Quòd autem tale inſtrumentum ſignificandi conceptus oon ſit inſtrumentum logicum, neque in talium ioſtrumenrorum fabricatione uerſetur, logicus, res per ſe clara, & perſpicua eſt, duas enim partes uocem habere diximus, ſonum ut materiam, & articulatiooē ut formam; de ſono logicus agere non debet, quia id eſt munus philoſophi naturalis; neque de articulatione ipſius, quia conſyderare an hoc, uel illo modo ſoous ſit articulandus proſignificatione rerum ad Grammaticum pertinet,vel ad nomioum impoſitores; ideò Ariſtoteles in ipſo ſtatim logicæ artis initio accepit B tanquàm notum qnòd uoces ſiot ſignificatrices conceptuum, neque conſyderauit an hoc, uel illo modo formaodæ ſiot,ſed ab aliquo alio artifice iam formatas ſumpſit, oec vllam ampliùs mentiooem talis ioſtrumenti in libris logicis ſecit. Præterea ſciendum eſt omnem methodum eſſe habitum logicum, ſiue habitum intellectualem inſtromentalem, & omnem talem habitum eſſe methodum, nec propterea perfectā eſſe definitionem methodi, ſi dicamus methodum eſſe habitum intellectus inſtrumentalem, quanuis hæc definitio ex genere,& differeotiis conſtet,& cum definitio, ut dictum eſt, reciprocetur; oam docuit Ariſtoteles in ſecudo libro Poſteriorum Analyticorum accidentis definitiooem non eſſe perſectam,etiam ſi eſſeo tialis ſit,& æqualis definitio,oiſi cauſam externam exprimat, à qua accidens peodet; eſt quidem eſſentialis hęc definitio, eclipſis eſt priuatio luminis luoę, & cum eclipſi reciprocatur, C ſed non eſt perſecta niſi addatur cauſa externa, quæ eſt obiectio terrę; quoniam igitur methodus ioſtrumentum eſt, & cuiuſque inſtrumenti cauſa pręcipua eſt ipſe finis, idcirco in definitione methodi finalem cauſam adiecimus,quæ eſt rerum cognitio à nobis per methodum acquireoda, io hac enim conſiſtit rota methodi natura; qnam reſpiciendo poſſumus non iocōgruè methodos omoes appellare doctrinas, hoc eſt modos docendi, & tradeodi omnes ſcieotias,& artes,ut doctrinæ nomen ſioem ipſum methodi ſignificet. Sed aliqui fuerunt, qui doctrinam pro genere methodorū, atque ordinum, imò & ſcientiarum,& artium omniū acceperunt; hos enim omnes habitus coοſyderarunt prout docentur, ideſt prout à doctore eos habente diſcipulis traduntur, ut ſi quis doceat alios ſcientiam naturalem ex eius habitu, quem ipſe habet, ſcientia naturalis uocabitur

Opinio aliquorum de genere methodi.

doctrina; quare ſi præceptor habeos habitum logicæ doceat alios niam ipſam procedendi, nempè ordines, ac methodos, ita ordines, ac methodi appellabuntur doctrinæ, qoia tradun tur diſcipulis à præceptore; propterea in definitione ordinis,& methodi doctrinam pro genere acceperunt: quam ſententiam ego nulla ratiooe probare poſſum,quandoquidem huiuſmodi conſyderatio particularis, & accidētaria penitus eſt; & perinde faciunt, ac ſi de hominis natura tractationem inſtituentes homioem vt ambulantem, uel loqueotem, uel alba ueſte indutum conſyderatent,atque eiuſmodi accidentia in defioitione hominis acciperent; methodi quidem,& ordiois oatura ea eſt, ut ſiot habitus animi ad ſcientiarum, & artium traditionem nobis inſeruientes, ſeu omnino ad cogoitionem capeſſeodam; qnòd autem aliquis habitu logico prędirus alios logicam doceat,& alijs eoſdem habitus tradat, accidentale eſt,& ab ipſa logicæ oatura alienum; quemadmodū arti ædificatoriæ accidit ut ille, qui eius habitum habet,eam doceat alios; hic enim non eſt ſcopus illius artis, ſed domum efficere; poteſt enim eam artem aliquis habere, qui oullum alium doceat; eadem ratione pòteſt logicus habere hos ioſtrumentales habitus,& oemini eos tradere,ſed ipſe per eos ſcientiam rerum inueſtigare, uel aliis ſcientias tradere; aliud enim eſt logicam docere, aliud eſt ſcientias, & artes docere per habitum logicæ; genos igitur methodi ooo aliud ſumeodum eſt, quàm habitus mentis, differentia verò, ioſtrumentalis, finalis autem cauſa cognitio rerum ſiue ab eodem acquirenda, ſiue alijs tradenda; hęc fuit abſque dubio meos Galeoi in principio artis medicinalis quando dixit § Tres ſunt doctrinæ, quæ ordini innituntur§ de ordioibus enim loqueos ſignificauit tres eſſe modos ordinatè docendi ſcieotias omoes,& artes,ſed non cooſyderauit quòd ordioes dicantur doctrioæ, quia præceptor logicus tres ordioes doceat diſcipulos, hoc enim ſi reſpexiſſet, ipſe quoque reprehenſiooe non vacaret ob eam, quam diximus, rationem; ſimiliter Ariſtoteles in principio primi libri Poſteriorum Analyticorum dicens omnem doctrinam ex præcedente cognitione fieri, nomine doctrinæ oon ipſius logicæ,ſed ſciētiarum traditionem intellexit; illud igitur ſem per animaduertere debemus dum hos habitus uocamus doctrinas, ut nomen doctrinæ nō ad logicam docentem reſeramus, ſed ad ipſam in uſu poſitam, nempè ut intelligamus aliarum diſciplioarum doctrinam per habitum logicæ taoquàm per ioſtrumeotum factam, hic enim eſt logicæ fiois. Hæc autem, quæ modò diximus, hoc argomēto demonſtrari poſſunt, quicqoid alicui rei eſſeotiale eſt, & in eius definitione accipitur ſiue ut genus, ſiue ut differentia, id ab ea re eſt protſus inſeparabile, vt oon

Confutatio.

Quid Galenus per tres doctrinas ſignificauerit.

poteſt

poteſt eſſe homo qui non ſit animal,& qui non ſit rationalis;ſed poteſt eſſe tum ordo, tum methodus tanquàm habitus in animo alicuius, quos ille neminem unquàm doceat datur igitur ordo, ac methodus, quibus nomen doctrinæ ita acceptum non conuenit; ergo doctrina neque eſt eorum genus, neque differentia,proinde in eorum definitionibus ſecundùm eam ſignificationem accipienda non eſt.Semper tamen ſunt inſtrumenta, ſeu habitus mentis inſtrumentales,quia licèt in uoce, vel in ſcriptura ordo,uel methodus ſumi poſſit,nihilominus ab habitu deriuatur,& habitum ſignificat,quia uoces,& literę ſunt ſigna conceptuum,quos in animo habemus. Hęc de methodo amplè ſumpta ſufficiant,nunc ad eius ſpecies tranſeamus.

Caput Tertium de diuiſione Methodi latè accepta.

DIVIDITVR methodus ita latè accepta in ordinem,& methodum propriè dictam,& nomine ſui generis appellatam, eaque ſatis trita eſt, & uulgata diuiſio, quam unà cum differentijs diuidentibus,quibus alii utuntur, accipiendam,& approbandam eſſe cenſemus; hanc igitur breuiter, & ſine ulla diſputatione referemus. Quum methodus ſit habitus logicus docens procedere ab hoc ad illud cognitionis adipiſcendæ gratia, duplex eſſe poteſt iſte proceſſus, aut enim res ipſas tractādas diſponimus, ut priùs de hac, poſtea de illa agamus; aut à cognitione huius ducimur in cognitionem illius; aliud enim eſt hanc rem priùs eſſe cognoſcendam, quàm illā, aliud eſt ex hac re nota nos duci in cognitionē illius ignotæ;hoc quidem methodi propriè ſūptæ munus eſt, illud autem ordinis; ordo enim nullam facit illationem huius rei ex illa,ſed ſolùm diſponit ea, quæ tractanda ſunt, ut ſi dicamus ordinem doctrinę poſtulare ut priùs de cœlo,quàm de elementis agamus;methodus uerò non diſponit ſcientiæ partes, ſed à noto ducit nos in cognitionem ignoti inferens hoc ex illo, ueluti quando à mutatione ſubſtantię ducimur in cognitionem primæ materię; & quando ex æterno motu uenimus in cognitionem æterni motoris immobilis, vel ex æterno motore immobili demonſtramus æternum motum; propterea dicunt proprium eſſe ordinis diſponere, methodi autem notificare. Hoc diſcrimine methodus propriè accepta ab ordine diſſidet, id autē fiet manifeſtius poſtquàm de vtriſque diligenter locuti fuerimus. De ordine quidem priùs dicendum eſt, poſtea uerò de methodo, nam author etiam quilibet ſcientiam aliquam, uel artem ſcripturus, ſeu traditurus conſyderat ante omnia quo ordine eius diſciplinę partes diſponēdæ ſint, poſtea in ſingula parte methodum quærit, quæ ex notis ducat in cognitionē eorum, quæ ignorantur, & quęruntur; ueluti priùs decernit de animali generaliter agendū eſſe, mox de ſpeciebus ſingulis; poſtea verò de animali cōmuni tractationem aggrediens methodos quęrit,quæ ad animalis naturam, ſi latuerit, & ad eiuſdem accidentia cognoſcenda nos ducat; ſimiliter quum de homine,& ſingulis aliis ſpeciebus eſt locuturus. Videtur etiam ordo vniuerſalius quiddam eſſe,& latiùs extendi, quàm methodus; nam in ordine ſcientiam uniuerſam reſpicimus,& eius partes inter ſe cōferimus; methodus uerò in unius rei quæſitæ inueſtigatione conſiſtit ſine ulla partium ſcientiæ inter ſe comparatione; quare omnino de ordine priùs, quàm de methodo differendum eſt; & primùm de ordine uniuersè ſumpto.

Differētia inter ordinē, & methodum ꝓpriè acceptam

Ordo ē prior, & uniuerſalior methodo.

Caput Quartum, in quo definitio ordinis ab alijs tradita, & difficultas contra eam exoriens exponitur.

VIDENTVR omnes, qui de ordine locuti ſunt, in hac ordinis definitione ferè conſentire, Ordo doctrinæ eſt habitus inſtrumentalis,ſeu inſtrumētū intellectuale, quo docemur cuiuſque diſciplinæ partes conuenienter diſponère; De hac tamen definitione ego ſemper dubitaui, etſi.n. falſa eſſe non uidetur, manca tamen,& imperfecta eſt, quum in ea animus non conquieſcat, ſed dubius maneat,& aliud quidpiam deſyderet, quod in ipſa non exprimitur; in ea enim dicitur ordinem eſſe, quo partes ſcientiæ conuenienter diſponuntur, ſed non exprimitur undenam ratio ſumatur ita ſcientiam aliquam diſponendi, ut benè, & conuenienter dicatur eſſe diſpoſitā; proinde quænam ſit iſta conueniens diſpoſitio nondum cognoſcimus;non eſt enim dicendum eam diſpoſitionem à nobis temerè,& abſque vlla ratione,& penitus arbitratu noſtro fieri, vt quencunque ordinem ſeruantes, & quocunque modo partes diſciplinæ diſponentes, uel tranſponentes dicamur ordinē ſeruare; ita enim fieret ut ordo non eſſet ordo, ſed omni artificio,& utilitate carens inordinatio: Propterea non rectam eſſe eorum ſententiam arbitramur, qui putant quanlibet ſcientiā, & artem poſſe à nobis quocunque uoluerimus ordine tradi,& explicare, ueluti artem medicā arbitrio noſtro æquè ſcribi poſſe ordine compoſitiuo, reſolutiuo, atque definitiuo; de quorum errore poſtea vberiùs loquemur,& eius rationē adducemus,quum particulatim de ſingulis ordinibus ſermonem faciemus. Nunc ſatis eſt ſi dicamus neminem ſanę mentis inficiari poſſe dandam eſſe neceſſariò aliquam certam rationem, ſeu certam normam, à qua ſemper ſumatur hæc diſpoſitionis rectitudo, & conuenientia, ut hæc diſpoſitio dicatur conueniens, illa uerò non conueniens; hanc autem normam vnam eſſe neceſſe eſt, niſi enim una eſſet omnis ordinis ratio,ex qua ordo quilibet dicatur eſſe

Ordinis definitio ſecundū alios.

Errant qui dicūt quālibet diſplinam quolibet ordine tradi poſſe.

conue-

conueniens, non eſſet ordo uox uniuoca, ſed ambigua, de qua ut de re una ſermo haberi nõ poſſet; quo fieret ut omnes aliorum de ordinibus tractationes vitioſæ eſſent, quia omnes in ambiguo laboraſſent. A

Caput Quintum, Quid alij ad hanc quæſtionem dicere uideantur.

DIFFICVLTAS hæc ab iis, qui de hac re ſcripſerunt, non admodum fuit animaduerſa, uel enim de ea nihil dixerunt, uel ſi quid ex eorũ dictis colligi poteſt, id ab eis inconſyderatè prolatum fuit; quicquid enim ſtatuerunt eſſe rationem rectè ordinandi omnes diſciplinas, id tamen in definitione ordinis non expreſſerunt, quñ omnino fuerit exprimendum, ut ipſius ordinis natura benè declaretur. Aliqui uidentur exiſtimare eam eſſe huius conuenientiæ rationem, ut omnia, quæ in qualibet ſcientia conſyderãtur, B ab uno aliquo pendeant, & ad illud referãtur, quod quum eſſe poſſit uel unum principium, uel unum medium, uel unus finis, hinc exoriri dicunt tres ordinis ſpecies, compoſitiuum, reſolutiuum, definitiuum. Sententiam hanc diligenter expendere non poſſumus, niſi de ſpeciebus ordinis loquamur, idcirco ad alium locum eam conſyderandam remittemus, ubi oſtẽdemus pendentiam hanc ab uno neque ordinis naturam declarare, neque omni ordini cõpetere. Multi uidentur illi ſententiæ adhęrere, quam fusè aliqui philoſophi explicarunt, dum præfationem primi libri Phyſicorum Ariſtotelis interpretarentur; ibi nanq; Auerrois opinionem refellunt, qui dicit Ariſtotelem proponere in naturali philoſophia ordinem ſeruandum eſſe ab uniuerſalibus ad particularia, propterea quòd uniuerſale eſt nobis notius, quàm particularia, & à notioribus nobis ſemper eſt progrediendum. At dicunt hi deceptum fuiſſe C Auerroem, qui id attribuit ordini, quod potiùs methodo, ac uiæ tribuendum eſt, proprium enim eſt uiç, ſeu methodi ut à notis progrediatur ad ignota, quia finis methodi eſt facere ex notis cognitionem eius, quod ignoratur; ordo autẽ non requirit ut à notioribus auſpicemur, ſed ſolùm ut ea anteponantur, quæ natura priora ſunt. Horum igitur ſententiam ſi ſequamur, ratio, ac norma benè, & conuenienter omnem diſciplinam diſponendi non alia eſt, quàm ipſe naturalis ordo rerum conſyderandarum, ut illa ſit partium alicuius ſcientiæ conueniens diſpoſitio, quæ rerum in ea tractatarum naturalem ordinem imitetur, & ſequatur, ut quum ordine naturę elementa præcedant miſtum, ordo doctrinæ rectus, & cõueniens ille eſt, quo priùs de elementis agitur, quàm de miſtis; quòd ſi priùs de miſtis ageretur, praua eſſet diſpoſitio, quia ordini ipſarum rerum naturali minimè eſ

Aliquorũ opinio de ratione bene ordinãdi.

Lib. 2. ca. 2. & 3.

Cuiuſdã philoſophi opinio quòd ratio ordinãdi ſuma tur à natura rerum.

A ſet conſentanea. Sententiam hanc teſtimonio Ariſtotelis confirmant, qui ſcientiam naturalem auſpicatus eſt à tractatione de primis principijs, quæ tamen occulta, & incognita erant, & cognitu maximè difficilia, ipſiſque compoſita multò notiora erant; non poſſumus igitur dicere Ariſtotelẽ priùs egiſſe de principiis, quòd notiora fuerint, id enim eſt manifeſtè falſum; itaque confiteri cogimur ipſum de principiis agere primùm uoluiſſe ea tantùm ratione ductum quia principia ſunt, principia enim quatenus ſunt principia, natura priora ſunt compoſitis, & effectis; ratio igitur ordinandi omnes diſciplinas uidetur eſſe ipſe naturalis ordo rerũ conſyderandarum.

Argumentũ pro illa opinione.

Caput Sextum, in quo dicta ſententia refellitur, & oſtenditur rationem ordinandi non ab ipſa rerum natura, ſed à noſtra cognitione deſumi.

B EGo uerò exiſtimo ſententiam hanc admittendam non eſſe, ſed ueram, & firmis nixam fundamentis eſſe opinionem Auerrois, quam illi reiecerunt; reuera enim non ex ipſa rerum conſyderandarũ natura ſumitur ratio ordinandi ſcientias, & diſciplinas omnes, ſed ex meliore, ac faciliore noſtra cognitione; non enim ſcientiam aliquam hoc potiùs, quàm illo modo diſponimus, quòd hic ſit rerum conſyderandarum naturalis ordo prout extra animum ſunt; ſed quia ita meliùs, & faciliùs ab omnibus ea ſciẽtia diſcetur. Quã quidem ueritatem comprobare, & contrariam opinionem euertere non erit difficile tum ratione duce, tum multis Ariſtotelis teſtimoniis. Primum quidem ſi admitteremus conuenientem ordinem in ſingula diſciplina deſumi ab ordine naturali rerum conſyderatarum, ſequeretur nullum dari alium ordinem, quàm compoſiti- C uum, conſequentia manifeſta eſt, in omnibus enim ſimplicia, & principia ſunt natura priora compoſitis, & effectis, erit igitur ſemper à ſimplicibus inchoandum, & ab iis ad compoſita progrediendum in omnibus diſciplinis; unus igitur dabitur ordo compoſitiuus; ſed hoc cõſequens falſum eſt, & ab Ariſtotele, & à Galeno, & à communi omnium conſenſu reprobatum, Galenus enim tres ordines ſtatuit, compoſitiuum, reſolutiuum, & definitiuum, quam ſententiam alij omnes, qui poſterioribus temporibus de hac re ſcripſerunt, ſecuti ſunt. Ariſtoteles autem de ordine reſolutiuo locutus eſt in contextu 23. ſeptimi libri Metaphyſicorum dicens artes omnes effectrices tradendas eſſe ordine reſolutiuo, qui eſt à notione finis, ut ſi tradenda ſit ars ædificatoria, primum eius artis diſcendæ principium erit pręcognitio finis, id eſt ipſa defintio domus ædificandæ, à qua tranſitus fit ad fundamenta, parietes, tectum, & ab

Dictæ ſententiæ refutatio, & cõprobano ꝓpriæ.

Primũ argumẽtum.

his

D his tandem ad lapides, lateres, cœmenta, & ligna, quæ prima, & ſimpliciſſima illius artis elementa ſunt, in quibus deſinit ars ipſa docens, & à quibus poſtea ars operans exorditur. Idem uidetur ſignificare in capitę octauo ſeptimi libri de moribus, quando inquit finem in rebus agendis principium eſſe, quemadmodum in mathematicis ſuppoſitiones; in omnibus enim diſciplinis, quæ ad finem aliquem tendunt, finis ipſe, licèt reipſa poſtremus ſit, eſt tamen totius cognitionis principium; ſignificauit autem ijs uerbis Ariſtoteles morales diſciplinas ordine reſolutiuo eſſe tradendas, quo quidem ordine qui non uidet Ariſtotelem ſcripſiſſe libros de moribus, cœcus eſt, nam à fœlicitate, quæ eſt ultimus rerum agendarum finis, auſpicatus eſt, de qua in toto primo libro pertractauit, mox in ſecundo ad uirtutem tranſiuit, quæ ſecundùm naturam prior eſt fœlicitate, eſt enim fœlicitas apud Ariſtotelem actio ex uirtute, non uirtus ipſa. Libros quoque Analyticos tum priores, tũ

Lib. morales & lib. Analytici traditi ſunt ordine reſolutiuo.

E poſteriores ordine reſolutiuo ſcriptos eſſe maniſeſtum eſt, in illis nanque à definitione ſyllogiſmi, in his à definitione ſcientię, ac demonſtrationis exordium ſumitur, & ab his ad principiorum inueſtigationem proceditur. Patet igitur ſcriptas eſſe ab Ariſtotele multas diſciplinas ordine reſolutiuo, attamen hic ordo non ſequitur ordinem rerum naturalem, imò eſt ei cõtrarius, ut apertè aſſerit Ariſtoteles in illo 23. cõtextu ſeptimi metaphyſicorum; ergo falſum eſt id, quod illi dicunt, rationem ordinandi omnes diſciplinas ſumi ab ordinę naturali rerum conſyderandarum. Prætereà ſi aliquam ſcientiam ſcribendam nobis proponamus, ut ſcientiam naturalem, dato, nec tamen cõceſſo quòd eius partes non ex noſtra cognitione, ſed ex ordine rerum naturali diſponendæ ſint, adhuc perplexi ſumus, adhuc non cognoſcimus quo ordine ſcientiã naturalem ſcribere debeamus,

Secundum argumentum

F quoniam ordo naturæ non unus eſt, ſed multiplex, uel ſaltem duplex, non ſolùm enim ſimplicia ſunt natura priora compoſitis, ſed etiam cõpoſita ſimplicibus, ut ex Ariſtotele colligimus in primo capite ſecundi libri de partibus animalium; ſi nanque ordinem naturæ intelligamus habita ratione generationis naturæ, elementa ſunt priora miſto, miſtum animali, animal homine; quòd ſi ordinem naturę intelligamus ordinem perfectionis, ſeu ordinem ſcopi, & intentionis naturę, homo eſt natura prior animali, animal miſto, & miſtum elemẽtis; quũ igitur utroque contrario ordine utentes dicamur ordinem naturæ ſeruare, non poſſumus ab ipſa rerum natura certum ordinem deſumere, quo ſcientiam naturalem diſponamus; uel ad id confugiemus ut dicamus naturalem ſcientiã poſſe arbitratu noſtro utrouis ordine tradi, ꝙ tamen ſalſum eſt, & Ariſtoteli aduerſatur, qui in procemio primi libri Phyſicorum oſtendit

Ordo naturæ duplex, unus generationis, alter intẽtionis.

D non poſſe res naturales benè cognoſci, niſi ex primorum principiorum cognitione; horum igitur ſententia ambiguitatem habet, dum dicunt rationem ordinandi omnes diſciplinas ſumendam ſemper eſſe ex ordine ipſarum rerum naturali. Poſſumus etiam eos proprio ipſorum argumento ad ueritatis confeſſionem compellere, ſi priùs ex Ariſtotele in Poſterioribus Analyticis ſumamus illam eſſe ueram cuiuſque rei rationem, & cauſam, quam habẽtes definimus quærere ampliùs cur ſit; contra uerò illam non eſſe ueram rei cauſam, quam habentes adhuc quærimus cur ſit; quum itaque Ariſtoteles in procemio primi libri Phyſicorum dicat ſe in tractatione rerum naturalium uelle à primis principiis auſpicari, ſi nos rationem percontemur quare à primis principiis exordiri uelit, ipſi certè reſpondebunt, quia uult ſeruare ordinem naturæ; at hanc non eſſe uerã rationẽ eius, quod quæritur, manifeſtum eſt, propterea quòd in

Tertiũ argumẽtum.

E hac reſponſione animus non quieſcit, adhuc enim quærimus, quare uult ordinem naturæ ſeruare? ad quam interrogationem ipſi, uelint nolint, coguntur reſpondere, ut optimam rerũ naturalium cognitionem conſequamur; adeptio igitur perfectæ ſcientiæ eſt prima cauſa, & uera ratio illius ordinis, quæ ſi primo loco adducta fuiſſet, ita ſatisfeciſſet quæſtioni cur ſit, ut non opus fuiſſet ampliùs eandem quæſtionẽ repetere; à principiis enim exordiendum fuit, quoniam ex principiorum cognitione perfectã aſſequemur ſcientiam rerum naturalium; hæc enim reuera eſt cauſa finalis omnis ordinis, in qua animus noſter abſque ullo dubio conquieſcit; & hanc ipſam affert ibi Ariſtoteles, tractationis enim de primis principiis non hanc rationem affert, quam illi dicunt, nempè quòd ſint principia, & ſecundùm naturam prima, ſed quia perfecta rerum naturalium cognitio pendet ex primorum principiorum cognitione;

F nullo igitur alio medio oſtendit eius ordinis rationem, quàm noſtra cognitione, hanc uult ibi Ariſtoteles eſſe rationem ordinandi omnes diſciplinas, quare locus ille apertiſſimè fauet noſtræ opinioni. Sed res hæc magis eſt manifeſta, quàm ut pluribus argumentis indigeat, traduntur enim diſciplinæ non ut in rebus ipſis ordo ſtatuatur, eum enim iam natura ipſa conſtituit; ſed ut nos diſcamus; eo igitur ordine utimur, quo meliùs, ac faciliùs diſcamus, hæc eſt uera ratio ordinandi, ad quam & res ipſa nos ducit, & ipſa quoque uocum ſignificatio, appellatur enim à cunctis ordo doctrinæ, non ordo naturæ. Sed cauſa, ut puto, erroris multorum fuit, quoniam quandoque hæc duo ſimul ſunt, contingit enim ut eadem ſcientia & naturæ ordinem ſeruet, & ordinem melioris cognitionis, ideò opinantur talem ſeruari ordinẽ ea ratione, qua eſt ordo naturæ, non quatenus per eum melior cognitio habẽda eſt, quemadmodum

Quartũ argumẽtum.

Cauſa erroris illorũ.

modum qui putant aliquam figuram habere tres angulos æquales duobus rectis quatenus eſt æquilatera, non quatenus eſt triangularis, quoniam contingit eandē figuram triangulum eſſe, & æquilaterum; quando igitur euenit ut in ſcientia ordo naturæ generantis ſeruetur, id non fit quatenus eſt ordo naturę, ſed quatenus eſt ordo melioris noſtræ cognitionis, unde etiā appellationem ſuſcepit, uocatur enim ab omnibus, quemadmodū diximus, ordo doctrinæ.

Caput Septimum. in quo ex quorundam apud Ariſtotel. locorum obſeruatione idem demonſtratur.

HORVM, quæ diximus, efficaciſſima confirmatio ſumi poteſt ex plurium locorum obſeruatione, in quibus Ariſtoteles ordine naturæ neglecto uoluit ordinē noſtræ melioris cognitionis ſeruare; quemadmodum .n. quando ordo cognitionis eſt etiam naturæ ordo, magna datur occaſio errandi, quū non appareat utrum duorum author ipſe reſpexerit; ita quando disiuncti, atque etiam cōtrarij ſunt, nempe ſi cōtingat ordinem naturę non eſſe ordinem melioris cognitionis, tota rei ueritas clara nobis, & perſpicua redditur, dum uidemus ſperni ordinem naturæ, & ſolum ordinem cognitionis ſeruari. Protulit hanc ſententiam Ariſtoteles, eamq́ue in ſuis libris exequutus eſt; nam in principio quinti libri Metaphyſicorum clara voce teſtatur nō ſemper in diſciplinis principium cognitionis eſſe etiam principium rei, ſed id, unde faciliùs diſcamus.

5. Meta phy 1.

In primo quoque libro de moribus capite quarto inquit dubiū eſſe an ea moralis diſciplina tradenda ſit ordine compoſitiuo, quem uocat à principijs, an reſolutiuo, quem uocat ad principia, qua de re ait Platonem rectè dubitaſſe; poſtea quæſtionem diſſoluens dicit nil aliud eſſe reſpiciendum niſi ut à notis incipiamus, non conſyderando an ſint principia rei, necne; quare iubet ordinē cognitionis ſemper ſeruari, non ſemper ordinem naturæ; miror autem ꝙ aliqui eum locum interpretantes dicāt illa uerba ad uiam doctrinæ, non ad ordinem pertinere, ꝙ conditio methodi ſit, non ordinis, ut à notioribus nobis progrediamur, eo fortaſſe argumento ducti quòd ibi Ariſtoteles non nominet ordinem, ſed dicat ὁδὸν, quæ uia eſt; quod quidem argumentū nullius eſt roboris, quum poſſit & ordo, & methodus communi appellatione uocari ὁδὸς, quare uox quoque compoſita μέθοδος ſæpe pro ordine accipitur, ut multis in locis apud Ariſtotelem, & alios Græcos authores obſeruare poſſumus; reuera enim ſi ipſius uocis ſignificationem ſpectemus, nō minus ordinē ſignificare poteſt, quàm illā, quæ propriè methodus dici ſolet, nā & hæc, & ille uia quędam eſt, & quidam progreſſus ex hoc ad illud; diſtinctio autem uocabulorum non ex ipſa uocum proprietate deſumpta eſt, ſed ad euitandam ambiguitatem, & obſcuritatem inuenta fuit; ratio itaque illorum friuola eſt; quòd autem Ariſtoteles ibi de ordine loquatur, non de methodo, manifeſtum eſt ſi eius uerba perpendamus, dicit enim dubium eſſe an à principijs, an ad principia uia tenenda ſit; at certum eſt, ſi de methodo hæc intelligantur, ſignificari his uerbis duas ſpecies demonſtrationis, eſſet igitur quæſtio Ariſtotelis utra demonſtrationis ſpecie uti debeat, an ea, quę eſt à priori, an ea, quæ à poſteriori; quæ certè uana eſſet dubitatio, & contraria ijs, quæ ante in tertio capite dixerat, ubi proteſtatus erat ſe nulla uſurum eſſe demonſtratione, ſed argumentis tantum communibus, & uulgaribus, qualia materia ſubiecta requirit; itaque non poteſt in quarto capite dubitare utra demōſtrationis ſpecie uti debeat; idq́ue rationi conſentaneum eſt, quia ſi in tertio capite de methodo uerba fecerat, quā ad res ignotas declarandas in ijs libris ſeruaturus erat, poſtea in quarto capite non debuit iterum de methodo loqui, ſed de ordine, ut ſignificat uerbum illud {incipere} quod non uię doctrinæ, ſed ſoli ordini conuenit ob eam rationem, quam in ſequentibus declarabimus.

1. Eth. cap. 4.

Prædicti loci praua quorundam interpretatio.

A

B

Cap. 8. ſequente.

Plures etiam apud Ariſtotelē loci notari poſſunt, in quibus ipſe ordine naturæ prætérito ordinem facilioris doctrinæ ſectatus eſt, in libro enim Categoriarum relationem qualitati antepoſuit propter faciliorem doctrinam, quia in capite de quantitate relationis mentionem fecerat, tamen ordine naturæ qualitas anteponenda erat, quia abſolutum eſt natura prius reſpectiuo.

Lib. Categoriarum.

Porphyrius quoque caput de ſpecie antepoſuit capiti de differentia facilioris doctrinę gratia, quum tamen differentia ſit natura prior ſpecie.

Porphyrius.

Et Ariſtoteles in ſecundo libro de anima in tractatione de quinque externis ſenſibus à uiſu exordiū ſumpſit, ultimo autem loco de tactu locutus eſt; tamen ordine naturæ tactus præcedere debuit, tanquàm omnium ſenſuum imperfectiſſimus, & communiſſimus; ordinem igitur naturę ſpreuit propter faciliorem doctrinam; quum enim in ſingulis ſenſibus cognoſcenda fuerint obiecta, & media, & organa, ut cognoſceremus operationem fieri ex actione obiecti in organum per medium tranſferens ſpeciem ob obiecto ad organū, animaduertit Ariſtoteles ita eſſe incognita, & obſcura in tactu organum, & medium, ut ſi à tactu incępiſſet, iure dubitare potuiſſemus an quilibet ſenſus organum, & medium habeat; ideò à uiſu auſpicari uoluit, in quo ea omnia maximè dilucida, & diſtincta erant, ut quum in uiſu, & alijs ſenſibus nobilioribus cognitum eſſet operationem fieri ex tranſlatione ſpeciei ab obiecto ad organum per mediū, illud idem in alijs quoq; ſenſibus, in quib. obſcuriſſimū erat, fateremur, uidelicet in guſtu, & in tactu, quos ibi Ariſtote-

2. lib. de anima tract. de ſenſib.

C

les in poſtremo loco poſuit: eſſe autem difficilia cognitu organa, & media horum duorum ſenſuum declarat ipſa Ariſtotelis tractatio, ex qua nihil certi de his deſumi poteſt, quum ipſe nihil exprimat, quod in ijs duobus ſenſibus organum, aut medium dici poſſit, ſed hæc leuiter tangat, & ſicco pede prætereat: Hæc fuit vera ratio illius ordinis, alijs adhuc incognita, omnes enim vnà cum Auerroe decepti nullam aliam afferre ſolēt eius ordinis rationem, quàm quòd Ariſtoteles ſeruare uoluit ordinem nobilitatis; ſcilicet ſi à tactu exorſus eſſet, non minùs idoneam eius quoque contrarij ordinis rationem allaturi erant, dixiſſent enim ipſum ordine naturæ generātis uti noluiſſe, natura enim ab imperfectis ad perfecta progredi ſolet, dum generat; igitur quencunque uoluit ordinem ſeruare Ariſtoteles potuit, ſiquidem pro eius excuſatione ratio aliqua illius ordinis nobis non erat defutura, quo nihil ineptius dici poſſe demonſtrabimus in ſequentibus. At uerò ſi eos percōtaremur, quare in tractatione de ſenſibus noluit Ariſtoteles ordinem ſeruare à nobiliore, in tractatione autem de partibus animæ non ſeruauit eundem ordinem, ſed potius contrarium, qui eſt ab ignobiliore? nullam huius diuerſitatis rationem, quam adducerent, haberent; nos autem horum omnium rationem optimam afferimus dum dicimus ordinem utrobique ſeruatum eſſe facilioris, ac melioris doctrinæ, hæc enim poſtulauit vt à parte animæ ignobiliore, & à nobiliore ſenſu tractationis exordium ſumeretur. Simile quiddam pro huius ueritatis cōfirmatione apud Ariſtotelem legere poſſumus in primo de hiſtoria animalium capite ſexto, & in ſecundo de partibus animalium capite decimo, quibus in locis proponit dicendum priùs de partibus hominis, quàm de partibus aliorum animalium, quia nobis, qui homines ſumus, promptiores, ac notiores ſunt, ex quarum cognitione in notitiam partium aliorum animalium faciliùs uenire poterimus; certum eſt autem Ariſtotelem ibi de ordine doctrinæ loqui, non de uia, ordinem tamen dicit eſſe ſeruandum à notioribus, neque dicit ab homine auſpicandum eſſe ut à nobiliore, ſed ut à notiore. Libros quoque de animalibus antepoſuit Ariſtoteles libris de plantis, ut ipſe teſtatur in fine libelli de longitudine, & breuitate uitæ, idque non ob aliam cauſam, quàm propter noſtram faciliorem cognitionem, multa enim ſunt in animalibus, quibus quædam in ſtirpibus proportione reſpondent, quemadmodum radix, quæ inſtar oris eſt, & alia eiuſmodi, quæ omnia faciliùs cognoſcentur in plantis, ſi priùs in animalibus cognita fuerint, in quibus diſtinctiora, & euidentiora ſunt.

Primo de hiſt. animal. capit. 6. 2. de partib. ani. cap. 10.

Lib. de animalibus. plantis.

D *Caput Octauum, in quo argumentum aduerſariorum ſoluitur, & oſtenditur quomodo ordo doctrinæ ſit à notioribus nobis.*

REFVTATA eorum opinione, qui dicunt rationem ordinandi non ſumi à noſtra cognitione, ſed à rerum tractandarum natura facile eſt ipſorum argumentum ſoluere, quod ex primo Phyſicorum libro ſumebatur, dicimus enim eos falſum accipere quum dicunt Ariſtotelem à principiorum tractatione auſpicari uoluiſſe non quatenus notiora ſint, ſed quatenus ſunt principia, proinde ſecundùm naturam anteponenda; iam enim diximus Ariſtotelem nō hac ratione demonſtraſſe ordiendum eſſe à principijs, quia ſint natura priora effectis, ſed quia aliorum cognitionem aſſequi non poſſumus niſi ex principiorum cognitione, itaq; ex noſtra cognitione rationem illius ordinis accepit, non ex natura rerum. Verùm quia aduerſarij in eo argumento ſumpſere
E prima principia rerum naturalium non eſſe nobis notiora cōpoſitis, & effectis, ſed potiùs multò ignotiora, quo fit ut minimè uerum eſſe uideatur id, quod nos cum Auerroe diximus, non ſolum uiam doctrinæ, ſed ordinem quoq; eſſe à notioribus nobis; ideòut omnem penitus tollamus difficultatem, declarare debemus quonam modo ordo doctrinæ dicatur eſſe à notioribus nobis. In primis notāda eſt diſtinctio illa uulgata, cognitio noſtra duplex eſt, una imperfecta, quā cōfuſam uocāt, altera perfecta, quam uocant diſtinctā, quę adhuc duplex eſt, aliqua .n. eſt ſimpliciter perfecta, aliqua uerò non ſimpliciter, ſed ſolum in genere perfecta dicitur .i. pro cōditione, ac natura illius diſciplinę, ut exēpli gratia philoſophus naturalis debet habere plenā, & ſimpliciter perfectā cognitionē omniū metallorum, ut in eis nihil ipſi maneat cognoſcendum, ſin minus, imperfectam ipſorum notitiam habere dicitur; faber autē ærarius nō tene-
F tur tātam habere æris cognitionē, quantam habet philoſophus naturalis, ſed ſatis eſt ſi tantam habeat, quanta illi ad opus, & ad artē ſuam exercēdam ſufficiat; hæc igitur ſimpliciter perfecta æris cognitio non dicetur, ſed tamen perfecta erit in illo genere .i. pro illius artis conditione. Prǽterea uerò quoniā dictio illa {notius} cōparatiua eſt, & refertur ad aliud, quod ignotius dicitur, eſt & ſciendum q duobus modis contingit aliquod eſſe alteri notius, aut .n. ita illo notius eſt, ut ad illius cognitionem adipiſcēdam conferat; aut ad illud cognoſcēdum nihil confert, vt triangulū eſt nobis notius primo motore ęterno, nihil tamen ad primi motoris cognitionem cognitio trianguli conducit; quod quidē membrū eſt à nobis prorſus dimittendū, quoniam, ut omnes concederent, neque in ordine, neque in methodo locum habet hæc acceptio notioris, Illud autē notius, quod ad alterius ignotioris

Cognitio alia cōfuſa, alia diſtincta, & hæc alia ſimpliciter alia in genere.

Notius eſt aliud alio duobus modis.

tioris

tioris cognitionem cõducit, in tria membra diuidi poteſt, aliquod enim eſt notius aliquo tanquàm cauſa cognitionis illius, quia huius cognitio facit nos aſſequi illius cognitionem ſiue diſtinctam, ſiue confuſam, ideſt ut ſit medium, per quod alterum poteſt ſyllogiſmo colligi, & fieri notũ, vt generatio eſt nobis notior, quàm prima materia, & eſt cauſa cognitionis ipſius materiæ tanquàm mediũ nobis notius: aliquod autem eſt notius altero non ut cauſa faciens cognitionem illius, ſed ut neceſſarium pro illius cognitione conſequenda, quare uocari poreſt canſa ſine qua non, veluti animal eſt notins equo, quia neceſſaria eſt cognitio animalis pro cognitione equi ſalrem diſtıncta, cõfert igitur cognitio animalis ad equum cognoſcendum, quia nnnquàm equns perfectè cognoſceretur ignorato animali, & ſpecies ignorato genere, attamen non facit genus cognitionẽ ſpeciei, ex genere.n. nõ infertur ſpecies. Aliquod demum ad alterius notitiam cõferre dicitur non ꝙ eius B cognitio ſit cauſa cognitionis illius, neq; etiam cauſa ſine qua non, ideſt ut ſit neceſſarium ad illius habendam cognitionem ipſum cognoſcere; ſed ſolùm quia eſt vtile, eo. n. cognito facilius couſequimur cognitionem alterius; hac ratione animalia dicuntur nobis notiora, quàm ſtirpes, licèt ex animalibus nihil poſſimus inferre de ſtirpibus; neq; neceſſariũ ſit animalia cognoſcere ad ſtirpium cognitionem adipiſcendam, poſſunt.n. ſtirpes cognoſci, etiam diſtincta cognitione, animalibus ignoratis, quia ſunt duæ diſtinctæ ſpecies eiuſdem generis planta, & animal, quarum neutram neceſſarium eſt cognoſcere pro cognitione alterius; attamen facilius plantas cognoſcimus, ſi prins animalia cognouerimns, ob eam, quam ſupra terigimus, rationem; ſimiliter poteſt cognoſci ſenſus tactus ſine cognitione niſus, magna tamen cũ difficultate; at uiſu, alijſq; ſenſibus cognitis cognitionẽ tactus facilius adipiſcimur. C Ex his tota ordinis natura manifeſta fit, necnõ differentia inter ordinem, & methodũ propriè ſumptã, quæ uia doctrinæ nominari ſolet; methodus.n. eſt progreſſus à notioribus iuxta primã acceptionem notioris, nempe ex quibus inferantur illa ignota, qnæ quæruntur; ordo autem eſt proceſſus à notioribus iuxta ſecundam, ac tertiã acceptionem, non iuxta primam, niſi ex accidenti, ut infra declarabimus; in ordine enim illud ſemper animaduertimus ur ab ijs incipiamus, quæ uel neceſſarium, vel ſaltem utile eſt cognoſcere, ut alia, quæ cognoſcenda manent, melius, & facilius cognoſcantur; in ordine igitur nullam facimus illationem, nullam argumẽtationem, ſed ſolam diſpoſitionem rerum tractandarum, vt hanc prius tractemus illam uerò poſterius; vnde aliud diſcrimen oritur inter ordinem, & methodum, uterque enim eſt proceſſus ab hoc ad illud, ſed quia methodus eſt proceſſus illatiuus,

Alio modo ordo, alio methodus eſt à notiorib.

Nota aliud diſcrimẽ inter ordinem, & methodũ.

A ideò tota tractatio nominatur ab eo, quod quæritur, non ab eo, ex quo infertur, hoc enim non propter ſe, ſed illins gratia ſumitur, ut in primo lib. Phyſicorum Ariſtoteles inuenit materiam primam methodo reſolutiua, nam ex generatione, quę eſt effectus poſterior, collegit eſſe neceſſarium dari ipſam primam materiam; tractatio illa non dicitur eſſe de generatione, & de materia, ſed tota de materia, de generatione enim non agitur ibi propter ſe, ſed propter materiam, idcirco Auerroem erraſſe credimus, qui in commentario 57. primi libri Phyſicorum nnmerauit eum librum inter libros tractantes de generatione, dicens Ariſtotelem in eo agere de generatione ampliſſimè ſumpta, quæ eſt unius ex uno, in libro autem de ortu, & interitu conſyderare eam generationem, quæ eſt vnius ex pluribus; attamen generatio non dicitur tractari niſi ubi ꝑ ſe ex ſuis cauſis cognoſcenda proponitur, & ubi definitur, quare pri- B mus liber, in quo Ariſt. de generatione ampliſſimè ſumpta loqui incipiat, eſt liber de ortu, & interitu, vt ex illius libri exordio cognoſcere poſſumus; & in definitione generationis, quæ ibi ab Ariſtot. traditur, manifeſtum eſt Ariſtotelẽ de illa loqui, quę eſt vnius ex uno, & de hac multa dicere antequam de miſtione loquatur; primus autem liber phyſicorum non dicitur liber de generatione, ſed de principijs ſolum, generatio enim ibi ſumitur ut leuiter, & confusè nota, ut ex ea ducamur in principiorum cognitionem. In ordine autem quũ ab hoc ad illud ſine illatione progreſſio fiat, nominatio fit ab vtroque, ut ſi prius agatur de elementis, poſtea de miſtis, non dicetur tota tractatio eſſe de miſtis, ſed illa de elemẽtis, hęc uerò de miſtis, ambo.n. tractari ſeorſum dicuntur, & ambo propter ſe, elementa.n. per ſe cognoſcẽda ſunt, nõ ſolum propter miſta; ſed anteponitur tractatio de elementis, quia neceſſaria eſt ad cognitio- C nem miſtorum conſequendam. Euenit autem aliquando ut illa, quę ordinantur, ſint eiuſmodi, ut illatio fieri poſſit nnius ex alio, propterea ꝙ reciprocantur, id tamen ex accidenti eſt reſpectu ipſius diſpoſitionis, hæc.n. nulla illationem facit quatenus eſt diſpoſitio, ut Ariſtot. uoluit prius agere de natura, poſtea de motu, & ex natura poteſt motus inferri, nulla tamen illatio in illa ordinatione conſyderatur, ſed ſolum, ut prius de natura agatur, quàm de motu; nam ſępe contingit, ut quod prius tractatur, ſit genus, qnod uerò poſterius, ſit ſpecies, ubi ueq; conſyderatur, neque fieri poteſt illatio ulla. In ordine autem reſolutiuo ex notione finis uidetur illatio fieri eorum, quæ ad finem ducunt; tamen reſolutiuus id non habet quatenus eſt ordo, oportet.n. omnem ordinem eſſe eiuſmodi, ſed potius quatenus eſt talis ordo, eſt enim peculiaris conditio ordinis reſolutiui; ſed de hac re loquemur inferiùs; ſatis eſt in pręſentia diſcrimẽ

Error Auerro.

Ordo reſolutiuus illationem habet nõ quatenus ordo, de hoc uide ſecũdo lib. cap. 18.

inter ordinem, & methodum declaraſſe, quia eſt eſſentialis conditio methodi ut huius rei ex illa faciat illationem, ordinem uerò, quatenus ordo eſt, dicimus non eſſe argumentationem, & nullam alicuius rei ex alia re illationem facere ſecundùm propriam ipſius ordinis naturam.

Caput Nonum, in quo & ordinis, & methodi utilitas declaratur, & clariùs exponitur quomodo ambo ſint à notioribus, ad plenam argumenti contrarii ſolutionem.

EX his, quæ dicta ſunt, poſſumus tam ordinis, quàm methodi utilitatem, finéque colligere, cuiuſque enim inſtrumẽti natura in fine, & utilitate conſiſtit; methodi quidẽ utilitas, & finis eſt notificare, id eſt cognitionem facere eius, quod ignoratur, facit igitur methodus ut diſcamus, quia aperit illud, quod abſconditum erat; ordo autẽ hanc uim non habet, nam ſi res tractandas recto ordine diſponeremus, nec aliqua uteremur methodo, vel argumentatione, nihil diſceremus, & nullam cognitionẽ adipiſceremur; ſed utilitas ordinis eſt ut per eũ meliùs, & faciliùs doceamur; ut enim materiam primam, & elementa, & miſta cognoſcamus, methodus nobis præſtat, non ordo; ab ordine autem habemus ut meliùs, uel faciliùs hæc omnia diſcamus; meliùs enim ea cognoſcimus, ſi priùs agamus de materia prima, mox de elementis, poſtea de miſtis; quia niſi hunc ordinẽ ſeruemus, fieri non poteſt ut perfectã, & diſtinctam horum ſcientiã habeamus; ſimiliter quòd ſenſum uiſus, & ſenſum tactus cognoſcamus, methodo, non ordini acceptum ferimus; ut autem faciliùs horum cognitione potiamur, ordo pręſtat; ſignificauit hoc Ariſtoteles in principio quinti libri metaphyſicorum, quãdo de ordine loquens dixit principium doctrinæ nõ ſemper eſſe principiũ rei, ſed unde aliquis faciliùs diſcat, hoc enim ordinis propriũ eſt, quia ordinatè diſcendo faciliùs diſcimus. Diuerſis igitur modis ordo, & methodus ad cognitionem conferunt, ideò ambo debuerunt eſſe progreſſus à notioribus, alio tamen, & alio modo, ut declarauimus. Id uerò eſt hac in re ſummoperè animaduertendum, quòd quum ambo noſtrã cognitionem tanquàm finem reſpiciant, non tamen eandẽ, methodus enim tam ad confuſam, quã ad diſtinctam noſtram cognitionem dirigitur, ut tunc clarum erit, quum de methodis locuti erimus, ideò methodus eſt à notioribus nobis tum cognitione diſtincta, tum etiam cognitione confuſa: ordo uero diſtinctam noſtram cognitionem ſemper reſpicit, nunquàm confuſam; diſtinctam intelligo uel ſimpliciter, uel ſaltem in genere, & pro uiribus illius facultatis, quæ diſponenda eſt; ita nanque cuiuſque diſciplinæ partes ſunt diſponendę, ut optima earum rerum cognitio habeatur, quantum in ea diſciplina haberi poteſt. Ordo igitur ſemper ſer-

Vtilitas methodi.

Vtilitas ordinis.

Methodus reſpicit cognitionem tam diſtinctam, quã confuſam, ordo uerò ſolam diſtinctam.

D uatur à notioribus nobis ſecũdùm noſtram diſtinctam, & in eo genere perfectam cognitionem; illa enim, quę ad aliorũ diſtinctam cognitionem neceſſariũ eſt cognoſcere, priùs tractanda ſunt, quia iis ignoratis non poſſent alia cognoſci, niſi fortaſſe imperfectè, & confuſè; ob hanc rationẽ neceſſariũ eſt priùs de genere tractare, quàm de ſpecie, quia diſtincta, & pfecta ſpeciei cognitio tunc habetur, quando eius definitio cognoſcitur, in hac autem neceſſe eſt accipere genus diſtinctè cognitum, quare tractationẽ de genere tractationi de ſpeciei pręcedere neceſſe eſt. Contingere autẽ poteſt ut duo ita ſe reſpectum habeant, ut neutrum ſit neceſſarium cognoſcere ad habendam cognitionẽ alterius, quum utrumlibet diſtinctè cognoſci poſſit etiã altero ignorato, quod contingit in ſpeciebus, quę ęquè ſub eodem genere cõtinentur; tamen alterũ, ſi priùs cognoſcatur, alterius cognitionẽ faciliorem reddat; ut cognitio partium hominis faciliorem reddit cognitionem
E partium aliorum animalium; & cognitio ſenſuum perfectiorum faciliorem reddit cognitionem aliorũ imperfectiorum, qui difficillimi cognitu ſunt, ideò tunc quoque illud anteponere debemus, quod ad aliorũ cognitionem confert tanquàm utile, etſi non confert tanquàm neceſſarium. His igitur duabus dictionibus {meliùs} & {faciliùs} totam ordinis utilitatem exprimimus, ratio enim ordinandi ſumitur è noſtra cognitione vel meliùs, vel faciliùs acquirenda; meliùs quidẽ, quando alter diſponendo cognitio optima in eo genere haberi non poteſt; facilius uerò, quando poteſt quidem optima acquiri cognitio etiam illo ordine non ſeruato, at magno cũ labore, ac difficultate. Duplex igitur eſt ratio ordinandi omnes diſciplinas ſumpta ex noſtra cognitione tanquàm ex cauſa finali; cuiuſque enim diſciplinæ partes, quę rectè ſint ordinatę, uel propter perfectæ, & diſtinctę ſcientiæ neceſ-
F ſitatem, uel propter maiorẽ doctrinę facilitatẽ ita diſpoſitę ſunt; prior quidem ratio eſt magis præcipua, & ubi ea locum habet, altera nõ conſyderatur; at ſi illa deſit, adſit autẽ ſecunda, hæc attendi debet; quòd ſi neutra locum habeat in quibuſdam, in arbitrio authoris poſitum eſt à quo cunq; uoluerit exordiri, tunc autem ſolet ordinem ſeruare nobilitatis, uel aliud quippiã eiuſmodi; nullum tamen horum attenditur, quãdo ratio ordinandi poteſt ex noſtra cognitione deſumi altero duorum modorum, quos declarauimus. Fecit autẽ horum duorum modorum mentionem Ariſtoteles, nã in procemio primi libri Phyſicorum tetigit priorem rationem, quando dixit perfectam rerum naturalium ſcientiam haberi non poſſe primis principiis ignoratis, è quorum cognitione pendet perfecta aliorum cognitio, proinde à primis principiis auſpicandũ eſſe; quis autẽ nõ uideat Ariſt. ibi rationẽ eius ordinis ſumere à pfectæ noſtrę cognitionis neceſſitate?

Nota in quibus non ſit neceſſarius ordo, & de hoc uide 2. li. Apol. c. 5.

Duplex ordinandi ratio.

ceſſitate? Alterius rationis meminit in principio quinti Metaphyſicorum, dum dixit in diſciplinis non ſemper principium doctrinæ eſſe principium rei, ſed quandoque eſſe id, vnde quiſpiam faciliùs diſcat. Tetigit etiam utrâque rationem Auerroes in primo capite primi libri Meteorologicorum, ut eo in loco uidere poſſumus. Ex his patet eos erraſſe, qui putarunt omnem ſcientiam, & omnem artem poſſe diuerſis ordinibus pro ſcriptoris, ſeu doctoris arbitrio tradi, ac diſponi, reuera enim uſus eſt, non plures, in ſingula diſciplina tradenda ordo melioris, ac facilioris doctrinę, qui ſi peruertatur, certè eaſ facultas benè ordinata dici nō poteſt, quia ſic vel perfecta cognitio acquiri nequit, vel difficiliùs acquiritur; ideò cui compoſitiuus ordo benè aptatur, illi reſolutiuus competere non poteſt, & è cōuerſo; ſed hac de re fuſiùs loquemur, quum de ſingulis ordinibus ſermonem faciemus. Ad argumentum igitur aduerſariorū clara eſt reſponſio, quæ omnem difficultatem tollit; dicebant enim, Ariſtoteles à principiis exorditur, quæ maximè incognita ſunt, & compoſita, & effecta ſunt ijs multo notiora, ergo nō eſt ordinis conditio vt ſit à notioribus nobis: Ineſt in hoc argumento fallacia à ſecundùm quid ad ſimpliciter, nam principia eſſe nobis ignotiora effectis verum eſt ſecundùm noſtram confuſam cognitionem; ſimpliciter tamen ignotiora non ſunt, quia ſecundùm ordinem cognitionis diſtinctę ſunt notiora, & omnino prius cognoſcēda, quàm effectus, quia magis cognoſcibilia ſunt; poſſunt enim diſtinctè cognoſci abſque diſtincta effectuum cognitione; at effectus non poſſunt diſtinctè cognoſci, niſi habita priùs diſtincta cognitione principiorū; cognitio enim effectus pendet à cognitione cauſæ, ſed cognitio cauſæ non pendet à cognitione effectus. Itaque ſi ratio ordinandi ſumeretur à noſtra cognitione confuſa, utique ratio ipſorum aliquid roboris haberet; ſed quum à ſola diſtincta ſumatur, uana prorſus eſt, & fallax, quemadmodum diximus.

Ratio cur una diſciplina uno tantùm ordine tradi poſſit.

Solutio contrarii argumenti.

A B C

Caput Decimum, quomodo etiam uerè dicatur rationem ordinandi ſumi ſemper ab ipſa rerum natura.

ID autem non eſt ſilentio prętereundū, quòd horum ſententia, ſi ſano modo ſumatur, quē ipſi certè non reſpexerunt, uera eſſe poteſt; quum enim dicimus rerum naturam, duo poſſumus intelligere, aut ipſam rerum naturam prout extra animam, & extra omnem noſtram cognitionem ſunt, qua ratione non eſt uerum quòd ratio ordinandi ipſas diſciplinas ſumatur ab illo ipſo ordine, quem res habent ſecundū naturam; aut intelligamus rerum naturam ut à nobis cognoſcendarum, & prout ad nos cognoſcentes referuntur, quo quidem modo non negamus ex natura rerum diſciplinarum ordinē deſumi, talis enim eſt rerum ut cognoſcendarū natura, ut aliæ ſint nobis notiores, aliæ ignotiores; aliæ faciliores cognitu, aliæ difficiliores; & alię ad aliarum cognitionem conferant, contrà uerò hæ ad illas nequaquàm. Hic autem ordo non ſemper eſt illemet ordo, quem res ſecundū ſe habent, ſed contingere poteſt hunc illi contrarium eſſe, ut alius ſit ordo rerum naturalis prout ſecundum ſe conſyderantur, alius uerò earundem ut optimè, & facillimè à nobis cognoſcendarum; ideò quum talis ſit natura noſtrum cognoſcentium, ut ab ijs exordiri uelimus, ac debeamus, quorum cognitio ad aliorū perfectam cognitionem neceſſaria, aut ſaltem utilis eſt; & quum diſciplinę propter nos tradantur, ut nos eas cognoſcamus, ſequitur in iis omnibus ordinandis poſteriorem hunc rerum ordinem ſemper attendi, non alterum priorē: in hoc igitur ſenſu uerum eſt quòd ratio ordinandi omnes diſciplinas ſumitur ex natura rerum; uerum eſt etiam quòd ea ſemper ſumitur à noſtra cognitione, hæc enim duo in eundem ſensū cadunt, ut conſyderātibus manifeſtū eſt.

Naturā rerū poſſumus accipere duobus modis.

Caput Vndecimum, in quo definitio ordinis ex ijs, quæ dicta ſunt, colligitur.

PER hæc, quæ hactenus demonſtrauimus, conſpicua facta eſt ordinis utilitas, & finalis cauſa; quoniam igitur ordo inſtrumentum noſtræ cognitionis eſt, & omnis inſtrumenti natura in fine, & utilitate conſiſtit, ideò ſi finem hunc in ipſa ordinis definitione exprimamus, perfecta erit, & omnibus numeris abſoluta definitio, quæ alioquin eſt manca, & imperfecta, qualis ea fuit, quam alii attulerunt. Nos igitur dicimus ordinem doctrinæ eſſe inſtrumētalem habitum, per quem apti ſumus cuinſque diſciplinæ partes ita diſponere, ut quantum fieri poſſit optimè, ac facillimè illa diſciplina diſcatur. Quòd hęc definitio optima ſit multa teſtantur, primùm quidem rei definitæ naturam egregiè declarat, ac dilucidam reddit, quum exprimat ueram; & uniuerſalem rationem ordinandi omnes diſciplinas, quæ quidem eſt finis, & utilitas ipſius ordinis. Omnes etiam difficultates ſoluit, & aliorum errores, errorumque cauſas aperit; alii nanque non expreſſerunt quæ nam ſit uera ordinandi ratio; quòd ſi aliquam ſignificaſſe uideantur, in ea falſi ſunt, quum dixerint rationem ordinandi ex ipſa rerum natura deſumendam eſſe; quę quidem ſententia tantum abeſt ut dubia ſoluat, ut potiùs in plurimas, eaſque maximas difficultates aliorum animos traxerit; quum enim in diſciplinis ab illuſtribus authoribus traditis modò ordinem rerum naturalem, modò ordinem contrarium naturali, vel ſaltem ab eo diuerſum ſeruatum eſſe vi-

Definitio ordinis doctrinæ

D deamus, nullam huius varietatis rationem adducere poſſumus, dum illam ſententiam ſequimur, & magnis, atque inſolubilibus difficultatibus urgemur; at noſtra opinione recepta omnes difficultates ſoluũtur, ſemper enim oſtendere poſſumus ordinem ſeruari noſtrę melioris, uel facilioris cognitionis, ad quam dum cõfugimus, cauſam omnis diſpoſitionis facilè reddimus; ſiue enim ordo naturæ, ſiue huic contrarius, ſiue alius quilibet ſeruetur, is ſemper eſt ordo noſtrę melioris cognitionis. Denique hæc definitio cauſam affert omnium eorum, quæ ordinem ueluti accidentia quædam conſequuntur; ſolent omnes dicere, ordo docet, quémadmodum enim confuſio, ſiue inordinatio obſcuritatem, & ignorantiam, ita ordo perſpicuitatem, & doctrinam parit; huius autem dicti hæc una ratio afferri poteſt, quia illa priùs tractantur, quę ad aliorum cognitionem conferunt; dum igitur rationem ordinandi ex noſtra

Ordo docet.

E cognitione deſumimus, cauſam facilè aſſignamus cur ordo doceat, eaque negata nullam aliã adducere poſſumus, cui animus acquieſcat. Prętcrea undenã collegit multis in locis Ariſtoteles ordinem doctrinæ poſtulare ut ab uniuerſalibus ad particularia procedatur? certè non aliũde, quã ex tradita à nobis ordinis definitione, nẽpe ex noſtra meliore cognitione; quoniam enim cognitio uninerſalium eſt neceſſaria ad perfectã cognitionem particulariũ, & cognitio generis ad cognitionẽ ſpecierũ, ideò ſemper iuſſit de genere priùs agendum eſſe, quàm de ſpeciebus, & tractationem vniuerſaliũ anteponendam eſſe tractationi particularium; certè Ariſtoteles in procemio primi libri Phyſicorum non alia ratione probauit eſſe ab vniuerſalibus ad particularia progrediẽdum, quàm quia uniuerſale, quod de multis prædicatur, eſt nobis notius particularibus, & ita notius, ut neceſſaria ſit ipſius cognitio ad particularium cognitionẽ

F perfectã adipiſcendã. Auerroes quoque in præfatione ſua in libros illos, nec nõ in ſua prefatione in poſteriores Analyticos tres rationes adducit cur vniuerſalia ſint anteponenda particularibus in omni doctrina, quæ omnes ex noſtra meliore, ac faciliore cognitione deſumũtur, vt in memoratis locis legere poſſumus, non eſt enim operępretium ea omnia, quæ ibi dicuntur ab Auerroe, in pręſentia recenſere, quum locos oſtendiſſe ſatis ſit.

D communis conditio omnium ordinum, igitur proceſſus hic naturam ordinis quatenus ordo eſt conſequitur, proinde omni ordini competit, non ſoli compoſitiuo. Patet autem Ariſtotelem non modò in ſcientia naturali, quę ordine compoſitiuo tradita eſt, ab uniuerſis ad ſingula proceſſiſſe; verùm etiam in libris moralibus, & in Analyticis, in quibus ſeruauit ordinem reſolutiuum; in moralibus enim priùs de uirtute in uniuerſum locutus eſt, poſtea de uirtutibus ſingulis; in Analyticis autem poſterioribus priùs notione finis inuenit medium demonſtrationis eſſe cauſam, propter quam res eſt, nomine cauſę generaliter accepto in toto primo libro, & in principio etiam ſecundi; poſtea uerò in eodem ſecundo diſtinxit nomen cauſę in quatuor genera cauſarum, ut doceret quomodo eorum quodlibet in demonſtratione potiſſima medium eſſe poſſit. Medicus quoque proponens ſibi unumquenque morbum curandum,

E priùs uniuerſales remediorum conditiones inueſtigat, deinde ad particulares deſcendit; ut ſi ei proponatur tradenda curatio morbi calidi, & ſicci, priùs decernet utendum eſſe remedijs frigidis, & humidis, deinde ad ſpecies frigidorum, & humidorum deſcendens conſyderabit quæ conueniant, & quæ non conueniant. Verùm medici hanc noſtram appellationem non probant, quod enim nos uniuerſale uocamus, ipſi remedium uocandum eſſe dicunt, ut frigidum; quod verò particulare nominamus, ipſi materiam ipſius remedij appellandam aſſerũt, ut lactucam. Attamen ut nos eorum appellationem non reprehendimus, ipſi quoque noſtram reprehendere nõ deberent, ſpecies enim remedij frigidi lactuca eſt, de qua frigidum in caſu recto prædicatur; quę etiam non incongruę materia illius remedij dicitur, quandoquidẽ uniuerſale, ut Ariſtoteles ait in primo libro de Cœlo, ſignificat formam, particulare uerò formam

Quid ſit id, quod medici remediũ uocant, & id, quod remediũ materiam.

F in materia; non debẽt igitur negare proceſſum illum à frigido ſimpliciter ad lactucam eſſe ab uniuerſali ad particulare, quam communem omnis ordinis conditionem eſſe diximus. Sed res hæc magis declarabitur quum de ſingulis ordinibus ſermonem faciemus; hæc uoluimus breuiter hoc in loco annotare, ut pateret communem eſſe omnis ordinis proprietatem ab uniuerſalibus ad particularia progredi, non ſolius compoſitiui, ut aliqui arbitrantur.

Caput Duodecimum, quòd procedere ab uniuerſalibus ad particularia non ſit proprium ſolius ordinis compoſitiui.

PER hęc manifeſtus fit error illorum, qui putant proceſſum ab vniuerſis ad ſingula proprium eſſe ordinis compoſitiui; nam ſi ratio huius proceſſus eſt ſola noſtra melior cognitio, hęc autem finis eſt, &

Caput Decimumtertium, in quo dubium quoddam proponitur contra ea, quæ proximè dicta ſunt.

CAETERVM aduerſus ea, quæ modò diximus, dubitare non abſque ratione quiſpiam poſſet, uidetur enim nõ eſſe ordinis proprium ut ab uniuerſalibus ad particularia progrediatur, ſiquidem apud probatos authores cõperimus quãdoque ſpe-

ſpeciem generi, & particulare vniuerſali in tractatione fuiſſe antepoſitum; Euclides quatuor elementorum libros quinto antepoſuit, in illis tamen de lineis tãtùm, ac ſuperficiebus agit, in quinto autem de magnitudine ampliſſimè ſumpta, quæ & lineas, & ſuperficies, & ſolida quoq; complectitur; vnde colligitur Geometriam, & Stereometriam non duas eſſe ſcientias omnino diſtinctas, ſed duas eiuſdem ſcientiæ partes, in qua magnitudo latiſſimè ſumpta ſubiectũ conſtituatur; quintus igitur ille elementorum liber quum utranque partem ſua communitate comprehendat, & in ipſo ſupremo genere ſubiecto verſetur, primus omnium eſſe debuit, ſi neceſſaria omnis ordinis conditio eſt vt ab uniuerſalibus ad particularia progrediatur.

Dubiũ ex Euclide.

Ariſtoteles quoque in tractatione de rebus viuẽtibus non videtur vniuerſalia particularibus antepoſuiſſe; priùs enim de corpore viuente debuit generaliter, & cõmuniter loqui; deinde de eius ſpeciebus, nempè Animalibus, & ſtirpibus; tamen B primo loco de Animalibus egit, omnium enim de viuentibus librorum primi ſunt libri de Hiſtoria animalium, poſtea libri de partibus animalium, qui certè animalium proprij ſunt; poſt eos egit de anima in uniuerſum in libris de Anima, quę quidẽ tractatio omnia uiuentia complectitur; quare tractatio particularis fuit antepoſita uniuerſali. In ijs quoq; libris, qui parui naturales vocantur, idem inſpicere poſſumus, aliqui enim, qui ad ſola animalia pertinent, aliquibus ſunt antepoſiti animantia omnia complectentibus; priùs enim egit Ariſtoteles de ſenſu, & ſenſilibus, de memoria, & reminiſcentia, de motu animalium, quàm de uita, & morte, & de longitudine, ac breuitate uitæ, de iuuentute, & ſenectute, quę communia accidentia ſunt omnium animatorum; aut igitur Ariſtoteles, & Euclides non rectè fecerunt, aut non eſt neceſſarium in diſponendis cuiuſque diſciplinæ partibus procedere ab uniuerſalibus ad particularia.

Dubiũ ex Ariſtotele.

Caput Decimumquartum, in quo dubij ſolutio exponitur.

DIFFICVLTAS hęc ad plenũ ſolui non poteſt, niſi & de rebus mathematicis, & de ijs, quę ad animantia pertinent, multa dicamus, quę fortaſſe limitum tractationis logicæ tranſgreſſio alicui eſſe videbitur; attamen animaduertere quiſq; debet nos de rebus logicis ita tractationem inſtituiſſe, vt non modò logicam à rebus abiũctam, quam docentem uocant, ſed applicatam quoque rebus, ac diſciplinis nobis conſyderandam propoſuerimus; eius enim, qui logicas regulas plenè cognoſciturus ſit, non parum intereſt tum ea, quę de rebus logicis docuit Ariſtoteles, conſyderare; tum etiam quomodo & Ariſtoteles, & alij A probati authores in diſciplinarum traditione præceptis logicis vſi fuerint, diligẽter obſeruare; res igitur naturales, uel mathematicas, vel medicas declarare conſilium noſtrum non eſt; ſed tamẽ ipſam diſpoſitionem, ac methodum, quæ in his diſciplinis ſeruata eſt, cum quadam moderatione conſyderandam à nobis eſſe cenſemus, ubi eam ad rerum logicarum intelligentiam prodeſſe alijs poſſe iudicauerimus. Dicimus igitur vniuerſale particularibus in doctrina eſſe anteponendum non quia ſit uniuerſale, ſed melioris doctrinæ gratia, quoniam cognitio particularium ex uniuerſalium notitia pendet; igitur ſi quandoque contingat vt propter cognitionem melius ſit anteponere particulare uniuerſali, abſque ullo dubio uniuerſale ob eandem rationem poſtponẽdum eſt; ideò pręceptum illud Ariſtotelis, quòd tractatio uniuerſalium debeat præcedere tractationi de particularibus, intelligendum eſt ut uerum in plurẽ B mis, aliquando enim contingit (quamuis rarò) ut facilioris doctrinæ ratio cogat ordinem hũc aliquantulum perturbare. Quomodo autem, & quam ob cauſam id eueniat, conſyderãdum eſt. In omni re propoſita duo ſunt, quæ cognoſcere uolumus, primùm quidem eſſentia, ſiue natura ipſius rei; deinde propria eius accidentia; ideò quando decernimus agendũ eſſe priùs de genere, poſtea uerò de ſpecie, ipſius generis naturam, & accidẽtia primo loco declaramus; deinde naturam, & accidẽtia ſpeciei; ipſa enim natura ſpeciei non poteſt cognoſci, dum natura generis ignoratur; declaraturus igitur naturam hominis debet priùs animalis naturam declaraſſe; hinc colligimus quòd ſi fortè contingẽret ut tum generis, tũ ſpeciei natura, uel ſaltem ſola natura generis eſſet res per ſe nota, & nulla egeret declaratione, tunc neceſſarium non eſſet genus ſpeciei ordine doctrinæ anteponere, niſi cognitio proprietatum id poſtulac C ret. Accidentium autem propriorum tum generis, tum ſpeciei ea eſt differentia, quòd aliquando proprietas ſpeciei eſt ſpecies proprietatis generis, aliquando non eſt eius ſpecies, ut motus eſt proprietas corporis naturalis, motus autem à medio eſt proprietas corporis leuis, & quemadmodum corpus leue eſt ſpecies corporis naturalis, ita motus à medio eſt ſpecies quędam motus; calor autem eſt eiuſdem corporis leuis proprietas, quæ non eſt ſpecies motus: ita aptitudo ad ridendum in homine non eſt ſpecies ſeoſus, qui animalis proprius eſt; huius autem differentię ea eſt ratio, quòd propria ſpeciei natura tum proprias edit operationes, & accidentia propria diſtincta ab accidẽtibus proprijs generis; tum etiam ipſas generis proprietates coarctat, & ſibi ęquales reddit, ut motus animalis alio modo in aue coarctatur, alio in piſce, & alio in terreſtri animali; ſic etiam alio modo in homine, & alio in brutis; propterea

Quãdo que particulare antepo nitur vniuerſali.

Accidẽtũ propriorũ duo genera.

proprius

proprius hominis motus eſt ſpecies illius, qui
animalis proprietas eſt. Quãdo igitur acciden-
tia generis conferimus cum accidentibus ſpe-
ciei, quæ illorum ſpecies ſunt, certum eſt acci-
dentia generis priùs eſſe cognoſcenda, quàm
accidẽtia ſpeciei, motum enim elementorum,
& motum animalium benè cognoſcere nõ poſ-
ſumus, niſi priùs motum vniuersè acceptum
cognouerimus vt proprietatem corporis natu-
ralis; ſic etiam de generatione ſimpliciter ſnm
pta priùs agendum eſt, qnàm de generatione
animalium. Quòd ſi accidentia ſpeciei non ſint
ſpecies accidentium generis, nnlla doctrinę ne
ceſſitas cogit vt ante de accidentibua generis,
quàm de ſpeciei accidenribus diſſeramus; po-
teſt quidem ſubſtantia generis, ſi aliqua decla-
ratione indigeat, poſtnlare vt priùs de genere,
quàm de ſpecie tractatio fiat, ſed ſi ſubſtantia
rei non conſyderatas ſolas affectiones ſpecte-
mus, nulla certè neceſſitate compellimur ad ac
cidentia generis priùs tractãda, quàm acciden E
tia ſpeciei:; niſi fortè facilitate doctrinæ duca-
mut, ſolent euim accidentia generis faciliora
cognitu eſſe, quàm accidentia ſpeciei, quando
utraque ſenſilia ſunt; tunc enim priùs, & faci-
liùs accidentia generis, quàm accidentia ſpe-
ciei ſentiuntur; in talibus igitur quando diſtin
ctam cognitionem quærimus, à facilioribus,
proinde à communioribus exordiri ſolemus;
verùm ſi neutra ſenſilia ſint, non modò nulla
doctrinæ neceſſitas, ſed ne ipſa quidem facili-
tas poſtulat nt accidentia generis priùs declare
mus, quàm accidentia ſpeciei; quod quidem
in rebus mathematicis, vt mox declarabimus,
potiſſimùm contingit. Ex his omnibus, quæ di-
cta ſunt, hoc elicimus, in quo tota propoſitę du
Solutio prioris dubij de Euclide. bitationis ſolntio conſiſtit, quòd ſi eueniat vt
natura generis ſit per ſe nota, & nulla declara-
tione indigeat, & accidentia ſpeciei non ſint
ſpecies accidentium generis, non eſt neceſſa-
riũ pro noſtra meliore cognitione ut priùs de F
genere, quàm de ſpecie agatur; nam de ipſa
generis ſubſtantia agendum non eſt, quum ſit
per ſe nota, eius autem accidentia non confe-
runt ad cognoſcenda accidentia ſpeciei; ordo
quidem naturalis ipſarum rerum requireret vt
priùs de accidentibus generis ageretnr; ſed ſi
ordo facilioris doctrinæ poſtularet vt ſpeciei
accidentia præmitterentur, hic certè ſeruãdus
eſſet relicto ordine naturali. Euenit hoc in ſciõ
tijs mathematicis, Geometria enim prout Ste-
reometriam tanquàm partem continet, ſubie-
ctuin habet magnitudinẽ latiſſimè acceptam,
ſed mente ab omni ſenſili materia abſtractam,
cuius quidem ita acceptę ſubſtantia, & eſſentia
per ſolam nominis declarationem tota expri-
mitur, & ab omnibus intelligitur, eſt enim ſim
plex quoddam accideus, ad cuius eſſentiam ſi-
gnificandam ſola uocabuli declaratio ſufficit,
proinde nomiualis dicta definitio ab eſſentiali

D definitione non differt; neq; perfectiot ibi da-
tur definitio, quàm nominalis, ideò rectè dice
bat Auerroes in commentario ſecundo primi
libri Poſteriorum declarationes nominum re-
rum mathematicarum effici perfectas in eo ge
nere definitiones. Geometra igitur tales defi-
nitiones tanquàm principia profert, quia ſi-
mulatque audiuntur, intelliguntur, & ſunt per
ſe notæ; quandoque etiam eas non profert, quia
ſine ulla expreſſione ſunt omnibus notiſſimæ,
qualis eſt definitio magnitudinis latè ſumptæ,
omnes enim norunt magnitudinẽ eſſe id, quod
aliquà ſit dimenſum; propterea acturus de ma
gnitudine Euclides in quinto elementorum li-
bro eius definitionem exprimere neglexit, ſed
nomina tantùm quorundam eius accidentium
demonſtrandorum declarauit; totus igitur ille
quintus liber eſt de accidentibus magnitudinis
amplè acceptæ, de ipſius autẽ ſubſtantia, & na-
tura nihil dicitur. Species autem magnitudi-
E nis ſimiliter ſunt per ſe notæ, & earũ definitio-
nes per ſe intelliguntur, exprimendę tamẽ fue-
re, vt earum diſcrimen noſceretur, quod in di-
menſionum diuerſitate conſiſtit. De his igitur
tractatnrus Euclides potuit à ſpeciebus magni
tudinis tractationem auſpicati, quoniã ad ea-
rum eſſentiam intelligẽdam nulla generis de-
claratio requirebatur, quum ſit per ſe notum,
& nullibi ab Euclide declaretur; accidentia ve-
rò ſpecierum magnitndinis non ſunt ſpecies ac
cidentium generis, quare demonſtrari, & co-
gnoſci poſſunt etiam ignoratis accidẽtibus ge-
neris, videmus enim nullam eſſe demõſtratio-
nem in quatuor anteriorib. libris Euclidis, quæ
ſupponat aliquam earum demonſtrationum,
qnæ in quinto libro fiunt; ſicuti neque ulla de-
monſtratio quinti libri pẽdet ex aliqua earum,
quæ in illis quatuor libris factæ fuerant; vnde
patet nullã doctrinæ neceſſitatem coegiſſe Eu-
clidem aut à primo, aut à quinto libro exordi-
F ri; poterat enim ab utrolibet ſumere tractatio-
nis initium; ſed tamen propter maiorem facili-
tatem à primo libro incipere uolnit, non à quin
to, non quòd primi libri cognitio faciliorem
reddat cognitionem quinti, ſed quia demon-
ſtrationes primi libri ſunt ſimpliciter intelle-
ctu faciliores; quæ uerò in quinto fiunt, diffici-
limæ; certum eſt enim & accidentia magnitu-
dinis uniuerſim ſumptæ, & accidentia linearũ,
ac ſuperficierum, quæ in ijs libris demonſtran-
tur, omnia inſenſilia eſſe, & nobis penitus inco
gnita non modò cur ſint, ſed etiam quòd ſint;
ideò tanto difficiliora intellectu ſunt, quanto
uniuerſaliora, & abſtractiora à ſuppoſitis, quia
non ita poſſunt illæ demonſtrationes per mate
rialia exempla ob oculos poni, ſiquidem exem
plo linearum propoſito non ſtatim apparet ita
eſſe in ſuperficiebus, ac ſolidis, niſi aliqua men
tis adhibita conſyderatione. Quoniam igitur
ſcientiæ mathematicæ illa tempeſtate pueris

ante

ante ſolidiores aliàs diſciplinas proponebãtur tanquàm faciliores, vt cõtemplationi aſſueſcerent, & in illis demonſtrationibus exercerentur, ideò uoluit Euclides à faciliore Geometrię parte auſpicari; & uſque adeò facilitatem doctrinę ſectatus eſt, vt Geometricorum librorum ſeriẽ interpoſitis Arithmeticis libris interrumpere uoluerit, nam poſt ſex elementorum libros Geometricos ſeptimum, octauum, & nonum Arithmeticos poſuit, in quibus de numeris agit, poſtea in decimo libro ad magnitudines reuertitur, & totam Geometriam alijs pluribus libris abſoluit, nam Geometriæ nomine Stereometriam quoque comprehendimus, de qua poſtremi elemẽtorum libri ſcribuntur. Ex libris igitur Euclidis magna ſententiæ noſtræ confirmatio deſumitur, ſiquidem per eos oſtendimus totam ordinandi rationem à noſtra meliore, ſeu faciliore cognitione accipiendam eſſe, ſemper enim attenditur doctrinæ facilitas, dummodò perfectæ in eo genere cognitionis neceſſitas in contrarium non urgeat; hac autem urgente ſeruatur ordo perfectioris doctrinæ, etiam ſi ordini rerum naturali cõtrarius ſit.

Solutio alterius dubij.

Ad alterum dubium de libris Ariſtotelis de animalibus dicimus non omnino peruerſum eſſe in ijs libris ordinem ab vniuerſalibus ad particularia, ſed leuem quãdam mutationem ſuſcepiſſe propter eas cauſas, quas modo declarabimus: certum eſt enim tres eſſe debuiſſe diſtinctas tractationes, primam quidem de corpore uiuente latè ſumpto, ſecundam de animalibus, tertiam uerò de plãtis; eorum enim, quę uiuentibus competunt, alia animalium propria ſunt, alia propria ſtirpium, alia utriſque communia, quæ quidem alijs omnibus erant anteponẽda; tamen Ariſtoteles propter meliorem, ac faciliorem doctrinam non tres tractationes fecit, ſed duas, una de animalibus, alteram de plãtis, ſed cum tractatione de animalibus commiſcuit illam, quæ eſt de communibus; in animalibus nanque tum illa, quæ animalium propria ſunt, tum illa, quæ ſunt eis communia cum plantis, conſyderare conſtituit; non quòd hæc communia attribuat animalibus ut animalia ſunt, perinde enim eſſet ac demonſtrare triangulum æquilaterum tres habere angulos æquales duobus rectis; ſed ea animalibus tribuit quatenus uiuentia ſunt, proinde uniuerſam uiuentis naturam in animalibus contemplatur; quemadmodum medici, qui humani corporis anatomen faciunt, hunc quidem hominem inſpiciunt, ſed ea, quæ inſpiciunt, ut hominis conſyderant, non ut huius hominis: mouit autem Ariſtotelem ad hoc faciendum ipſa doctrinæ facilitas, quandoquidem multa ſunt animalibus, & plantis cõmunia, quæ faciliùs in animalibus cognoſcuntur, in ſtirpibus difficilius, ideò in animalibus fuere priùs declaranda, ut poſtea in ſtirpibus faciliùs noſcerentur: Talis autem

Ordo librorum de uiuẽtibus.

A de animalib. tractatio certè ordinatiſſima fuit, nam cuiuſque rei cognitio optima traditur, ſi prius eius rei naturam, atque ſubſtantiam, deinde eiuſdem propria accidẽtia declaremus; etenim ſi ſubſtantia rei ignorata ab accidentibus exordiremur, nunquàm eorum ſcientia potiremur, quia cauſas ignoraremus; atqui ſubſtantia cuiuſque naturalis corporis ex materia, & forma conſtituitur, ideò ſunt priùs cognoſcendæ hę duę eſſentiales partes, deinde affectiones ab eis prodeuntes, hoc ordine uſus eſt Ariſtoteles in tractatione de corpore naturali communi in libris Phyſicorũ, prius enim eius principia materiam, & formam in duobus prioribus libris, deinde eiuſdem accidentia in ſex poſterioribus conſyderauit: hoc idem in corporibus animatis faciendum fuit; eſt autem animati corporis forma anima ipſa, propria uerò materia ſunt ipſæ partes inſtrumẽtales, in quibus ineſt anima tanquàm in materia, & quibus utitur ad edendas

B operationes uitę; de hac materia priùs agẽdum fuit, quàm de forma, dirigitur enim materia ad receptionem formæ, & ad formæ cognitionem neceſſaria eſt, quia uires, ac facultates animę non benè cognoſci poſſunt ſine cognitione partium inſtrumentalium, in quibus exercentur. Cæterum dum corpus animatũ commune conſyderamus, de ipſius quidem forma loqui poſſumus, ea enim eſt anima nutritiua, qua & animalia, & ſtirpes participãt, & eędem in his omnibus sũt huius animę facultates, nutritiua, accretiua, & generatiua; attamẽ de materia nihil commune dicere poſſumus, quia non eiſdem inſtrumentis in animali, & in ſtirpe hęc anima utitur; quum enim & animalis temperaturam, & partes ipſas non modò ad dicta munera, ſed ad ſentiendum quoque natura direxit, aliud in animalis corpore, aliud in ſtirpe organorum genus eſſe debuit; nulla igitur tractatio de cõmuni materia potuit anteponi; propterea Ariſtoteles

C à propria animalium materia exorſus eſt, quę ſunt ipſę animaliũ partes, de quibus priùs pingui Minerua, & ſine cauſarum traditione loqui uoluit in libris de hiſtoria animalium, deinde accuratiùs in libris de partibus animaliũ, ut à facilioribus ad difficiliora progrederetur; cognita materia ſe contulit ad conſyderationẽ formę in libris de Anima, in qua tractatione ordinem ab uniuerſalibus ad particularia optimè ſeruauit; quoniam enim aliqua conſyderari poterat communis anima ſtirpiũ, & animalium, ab hac uoluit exordiri, deinde de propria animalium anima, quę ſenſitiua dicitur, tandem de hominis anima ſermonem fecit, ad harum omnium animę partium notitiam ſatis fuit cognitio materię tradita in libris de animalium partibus, in his enim omnes dictarum partium animę operationes exercentur. Poterat autem Ariſtoteles cum tractatione de Anima uegetali tractationem coniungere de communibus

acci-

accidentibus animati corporis, deinde ad pro-
priam animalium animam, eorumque propria
accidentia tranſire; maluit tamen ob doctrinæ
facilitatem cõtinuata oratione de omnibus ani
mæ partibus in vno, ac eodem libro diſſerere
abſque vlla tractatione de accidentibus, pro-
pter ſimilem earum omnium naturam, & eſſen
di modum, quod etiam ab Auicẽna notatur in
procemio ſexti naturalium; eſt enim omnis a-
nima actus primus corporis naturalis inſtru-
mentalis; quòd ſi in tractatione de Anima vi-
deatur eſſe intermiſſa conſyderatio aliquorum
accidentium, & operationum animæ, ignorare
non debemus hæc non propter ſe tractari, ſed
propter cognitionem partium, & facultatum
ipſius animæ, cuius gratia ibi conſyderátur; per
ſe autem de his agit poſtea Ariſtoteles in libris
illis, qui parui naturales vocantur, quemadmo-
dum ipſe teſtatur in primis verbis libri de ſen-
ſu, & ſenſilibus, vbi aſſerit ſe de ſola anima
ſermonem feciſſe, de accidentibus autem pro-
ponit in alijs ſequentibus libris tractandum.
Dum igitur tractationem ſpectamus de ipſa vi
uentium corporum ſubſtantia, ordò ab vniuer-
ſalibus ad particularia nõ eſt perturbatus, quũ
enim cognitio eſſentiæ cuiuſque rei magis in
cognitione formę conſiſtat, quàm in cognitio-
ne materiæ, non poſſumus negare Ariſtotelem
priùs declaraſſe ſubſtantiam viuentis corporis,
quàm ſubſtantiam animalis; id ſolum obijci po
teſt, quòd materiam particularem pręmiſerit
formę vniuerſali, ſed hoc melioris doctrinę gra
tia factum eſt, nõ poterat enim forma benè co-
gnoſci ſine cognitione materiæ, præſertim quũ
ea materia ſit corpus actu exiſtens, & ſenſile,
proinde multò notius forma; quoniam igitur
nulla tractatio de communi materia præmitti
poterat, quia nullæ ſunt inſtrumentales partes,
quas eaſdem habeant animalia, & ſtirpes, niſi
proportione quadam, ideo cenſuit Ariſtoteles
melius eſſe aliquam conſyderare materiam,
quàm nullum, quum etiam propria animalium
materia ſatis conferat ad cognitionem omnis
animæ adipiſcendam. Quòd verò de paruis na
turalibus dicebatur, leuis momenti eſt, in illis
enim de accidentibus viuẽtium corporum agi-
tur, ordo verò ab uniuerſalibus ad particularia
potiſſimùm propter eſſentię cognitionẽ ſolet
eſſe neceſſarius, niſi enim cognitio ſubſtantiæ
hominis cognitam poſtularet ſubſtantiam ani-
malis, poſſent ignoratis accidentibus animalis
accidentia hominis perfectè cognoſci, niſi eo-
rum ſpecies eſſent; igitur pari ratione dum &
animalis, & hominis natura cognita eſt, nulla
nos neceſſitas cogit ut priùs accidentia anima-
lis, quàm accidentia hominis demonſtremus;
ſed uel doctrinę facilitas attenditur, vel ſi hęc
non urgeat, aliquid quippiam reſpicitur; quem
admodum in illis paruis naturalibus cernere
poſſumus; nam ſi Ariſtoteles totam de corpore

D uiuente latè ſumpto tractationem ſeorſum à
tractatione de animalibus, & de ſtirpibus abſol
uere voluiſſet, in ea certè omnes quoque com-
munes operationes, & affectiones uiuentium
tractari oportuiſſet ante omnes de animalibus
libros; ſed quũ decreuerit in eodem libro con-
tinuata oratione agere de forma & uiuentis, &
animalis, & hominis nulla de accidentibus tra
ctatione interpoſita, manſerunt poſtea conſy-
derandę affectiones omnes tum uiuentis, tum
animalium proprię, vt ipſe teſtatur in principio
libri de ſenſu, & ſenſilibus; de his igitur omni-
bus tractationem aggrediens poſt cognitam na-
turam & viuentis, & animalis, nulla certè neceſ
ſitate coactus fuit ad priùs declaranda viuentis
accidentia, quàm animalis, quum neq; ſpecies
illorum hæc ſint; reſtabat igitur ut facilitatem
cognitionis ſpectaret; ſed neque hęc ibi locum
habuit, quia neque communium accidentium
cognitio confert ad propriorum notitiam faci-
E liùs aſſequendam, neque hęc ad illam; propria
quidem animalium eſt tractatio de ſenſu, &
ſenſilibus, de memoria, & reminiſcẽtia, de ſom
no, & uigilia, de motu animaliũ, ac de ipſorum
generatione; communis autem omnibus uiuen
tibus ea, quę eſt de iuuentute, & ſenectute, de
longitudine, & breuitate vitę, de uita, & morte,
de ſanitate, & morbo; at quomodo horum co-
gnitio faciliorẽ reddat illorum cognitionem,
aut è conuerſo illa ad hęc conferant, uix imagi
nari aliquis poteſt, Ariſtoteles igitur neque ne-
ceſſitate, neque facilitate ulla doctrinę coactus
aliud quiddam in ijs libris diſponendis obſer-
uare uoluit, & proprias animalium affectiones
communibus anteponere conſtituit, ut ipſe ui-
detur polliceri in primis uerbis libelli de ſen-
ſu, & ſenſilibus, quę ſunt hęc §Poſtquàm de ani
ma dictum eſt ſecundùm ſeipſam, dicendum
eſt de animalibus, & uitam habentibus omni-
bus, quę ſint proprię, & quę communes opera-
F tiones ipſorum § prius enim nominat anima-
lia, quàm uiuẽtia omnia, & prius proprias ope-
rationes, quàm communes; illius autem ordi-
nis ratio hęc fuit, iam diximus Ariſtotelem con
ſtituiſſe in animalibus declarare tum acciden-
tia propria animalium, tum communia uiuen-
tibus omnibus, quoniam igitur in animalibus
hęc omnia contemplabatur, ideo in ijs decla-
randis eum ordinem ſeruare uoluit, quem ha-
bent reſpectu naturę ipſius animalis, itaq; illa,
quę animali magis eſſentialia erant, priùs con-
ſyderare uoluit, quæ uerò minus eſſentialia, po
ſteriùs; maximè quidem omnium eſſentialis eſt
animali ſenſus, ſiquidem neceſſarius ei eſt ut
ſit, animal enim per ſenſum eſt animal; poſt ſen
ſum motus, hic enim animalibus, quę ex ſe mo
uentur, eſt neceſſarius non ut ſint, ſed ut ſerua-
ri uſq; ad perfectam ætatẽ poſſint, nã ſi homo,
uel equus abſq; pedibus naſceretur, eſſet qui-
dem aliquãdiù homo, uel equus etiam ſine pe-
dibus,

dibns,ſed quum victum ſibi quærere non poſſit,breui interiret,nemo enim ipſi cibum afferret,nemo enim ipſi cibum afferret,ſi omnes eſſent huiuſmodi;ſuccedit motui generatio,quæ neque neceſſaria eſt animali ut ſit,neque vt indiuiduum ipſum ſeruetur, ſed ſolùm ut ſeruetur ſpecies,nā ſi omnibus hominibus,qui nunc uiuunt,auferretur vis generandi ſibi ſimile,illi adhuc homines eſſent, & eorum plurimi poſſent diutiſſimè uiuere, ſed tamen humana ſpecies poſt eorum interitum deleretur; Ariſtoteles igitur primo loco de ſenſu & ſenſilibus agere uoluit,& de memoria & alijs operationibus ad ſentientem facultatem attinentibus; poſtea de motu animalium; deinde uerò de generatione;adde quòd generatio ſimpliciter ſumpta eſt operatio animæ uegetalis, licèt à propria animalis natura ad hanc ſpeciem reſtringatur, quæ dicitur animalium generatio, ideo remotior eſt ab ipſa eſſentia animalis, quàm ſenſus, & motus. Poſt generationem animalium conſyderauit Ariſtoteles operationes communes omnibus viuentibus, non quidem vt ad animalia reſtrictas, ſic enim eſſent animaliū propriæ,ſed ut communes, quæ adhuc remotiores ſunt ab animalis natura, quum non hanc, ſed aliam communiorem naturam,quæ in animali ineſt,conſequantur;hæ autem ſunt iuuentus, A ſenectus, longitudo, & breuitas vitæ, vita, & mors,ſanitas,& morbus;inter has tamen poſuit Ariſtoteles tractationem de reſpiratione, licèt animalium propria ſit, eorumq; non omnium, facilioris doctrinæ gratia, ut ipſe in eo loco teſtatur, dicit enim reſpiratione vitam animalium conſeruari, & ſine hac ne modicum quidem tempus durare poſſe, proinde coniungendam eſſe tractationem de reſpiratione cum tractatione de uita,& morte,tandiù enim animalia viuunt,quandiù poſſunt reſpirare. Sed nimium fortaſſe digreſſi ſumus; in his autem & Euclidis, & Ariſtotelis de animalibus libris ſeriem tractationum conſyderare uoluimus non ut res naturales,vel mathematicas doceremus, ſed ut hęc tanquàm exempla ob oculos ſtudioſorum ponēdo,uiam, ac modum eis tradamus, quo aliàs omnes eiuſmodi difficultates facilè ſoluere, & rationem omnis ordinis à quolibet probato authore ſeruati intelligere queant; à B noſtra enim meliore, uel faciliore cognitione rationem ſumentes nunquàm errabunt; vbi uerò neutra ratio attendi poteſt, liberum eſſe intelligent diſponentis arbitrium, licèt hoc rarum admodum ſit, & non in totius diſciplinæ diſpoſitione, ſed in aliqua tantùm eius parte locum habeat.

FINIS LIBER PRIMVS DE METHODIS.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE METHODIS. Liber Secundus.

Caput Primum, de ſpeciebus ordinis aliorum ſententia.

POSTQVAM de Ordine in vniuerſum diſſeruimus, ad eius ſpecies deſcendendum eſt, in quibus duplex nobis offertur difficultas, vna quidem de ipſarum ſpecierum numero, altera verò de differentijs, per quas ordo in eas ſpecies diuidatur; ſi vtranque diſſoluerimus, nota ſimul fient ſingulorum ordinum propria officia, propriæq; naturæ; nam cognitis differentijs, per quas genus in ſpecies diuiditur, ſpecierum quoq; definitiones manifeſtæ fiunt. Arduũ nobis certamen ſubeundum eſt cũ ijs omnibus, qui hactenus de hac re ſcripſerunt, præſertim cum medicis, qui magiſtri ſui Galeni ſententiam declarare, ac defendere voluerunt; Galenus enim in principio libri de arte medicinali tres ordines ponit, compoſitiuum, reſolutinum, ac definitiuũ, quam ſententiam omnes medici ad vnum ſecuti ſunt, ita enim iurarunt in verba magiſtri, vt ſolius Galeni authoritate freti nullam illius dogmatis rationem inueſtigauerint, quaſi nefas eſſe arbitrantes tanti viri ſententiam in dubium reuocare, & eius rationem expetere; propterea multos vidi eam ſententiam profitentes, ipſam tamen non ſatis intelligentes, ex quibus ſi quis rationem exqnireret, nihil, quod dicerent, haberent. Nos uerò Galeni quidem authoritatem, vt par eſt, magni faciamus, ſed tamen rationem ne contemnamus, eamq́ue Galeno præferre ne vereamur, ſi ab ipſa Galenum diſſentire inuenerimus; non ſolum enim ſi ſcopum attigerimus, aut propè ad ueritatẽ acceſſerimus, verum etiam ſi aliquantum ab ea nos aberrare D contigerit, nihilominus laudandi erimus; præſtat enim ueritatis amore ductos in aliquem errorem incidere, quàm Galeno addictos in ſola ipſius authoritate acquieſcere ſine rationis indagatione; illud nanq; ingenuum, ac philoſophicum animum præſefert, hoc uerò ſeruilem.

Caput Secundum, de differentijs ordinem doctrinæ diuidentibus ſecundum aliorum opinionem.

OMNES medici, qui hoc Galeni dictum conſyderauerunt, illud verum eſſe ſtatuẽtes, ac fermè pro axiomate habentes, id tantũ declarare aggreſſi ſunt quibus differentijs hi tres ordines à ſeinuicem diſcrepẽt, eas enim differentias, ac totam ipſorum cõtemplationem ad Galeni ſententiam accommodare maluerunt, quàm veritatem liberè inueſtigando cum ea Galeni dictum conferre, & videre an conſonet. Quod autem plurimi hac in E re dicere ſolent, hoc eſt, ordinem cõpoſitiuum eſſe illum, qui à primis principijs, & à ſimpliciſſimis in eo genere incipiens tranſit ad compoſita, quæ ex illis principijs producuntur; reſolutiuum uerò, qui ab vltimo, & à fine, & à compoſito exordiens pergit ad ſimpliciora, donec ad prima, ac ſimpliciſſima principia perueniat; quocirca contrarius videtur ordo reſolutiuus compoſitiuo; denique definitiuum eſſe illum, qui neque à primo, neque ab ultimo, ſed à definitione auſpicatur, cuius ſingulas partes tractando donec omnes abſoluantur ſeruari dicitur ordo definitiuus, qui propterea diuerſus apparet à compoſitiuo, & à reſolutino. Verum alii qui diligentius hæc omnia perpendentes, & hanc ſententiam magis declarare volentes dicunt ex definitione ordinis doctrinæ colligi id

eſſe

Ratio rectę diſpoſitionis ſecũdũ aliquos.

officinm ordinis, ut omnia per ipſum conueniẽter diſponantur, rectam autem diſpoſitionẽ eſſe quando ad unum omnia referantur, & ab uno pendeant; quum igitur illud unum poſſit eſſe triplex, tres ordinis ſpecies oriũtur, uel enim eſt unum principium, uel unus finis, uel ˜vnus medinm, à quo cuiuſque diſciplinæ exordium ſumitur, & ad quod alia omnia referuntur; vnum quidem principium ſi fuerit, a quo ſumatur exordium, & a qno tota ſcientia pendere dicatur, oritur ordo compoſitiuus; ſi uerò unus finis, fit ordo reſolutiuus, qui ab ultimo fine auſpicatur, & trãſit ad ea omnia inueſtigãda, quæ ad finem ullum ducere poſſint, illa ſemper ad ipsũ finem priùs cognitnm referendo; ſi uerò ſit unum medium, eſt ordo definitiuns, hic enim quũ a definitione, quæ totam artem complectitur, exordiatur, uidetur quodammodo auſpicari a centro, a quo omnes lineæ ad circunferentiam ductæ originem trahunt, nam progreſſus ad ſingulorum conſyderationẽ donec omnes eius definitionis partes tractatę fuerint, eſt veluti a centro ad circunferẽtiam per omnes lineas tranſire; & quemadmodum lineæ omnes modo quodam in centro contineri dicuntur, ita etiam tota ars in illa definitione, a qua ipſius exordinm ſumitur; ordo igitur definitiuus ab una definitione tanquàm ab uno medio auſpicatur, ad quam reliqua omnia referuntur, & à qua pendent. Itaq; ſufficiẽs eſt ordinis partitio in has tres ſpecies, quia quum ordinata doctrina illa ſit, quę ab uno incipit, illud unum non poteſt eſſe niſi unnm principium, nel ˜vnnm medium, uel unus finis; quare nec plures ordinis ſpecies dantur, nec pauciores.

Caput Tertium, in quo dictæ differentiæ confutantur, & oſtenditur non eſſe ordinis conditionem ab uno incipere.

HAEC omnia, quæ ab his dicuntur, pulchra qnidem ſnnt, & ingenioſè excogitata, at ſi diligenter expendãtur, plurimum in ſe difficultatis habent, quum ab eis multa gratis, & ſine ulla ratione dicantur, multa etiam, quæ apertè repugnant ˜veritati. Primùm qnidem illud conſyderandum eſt, quod dicunt ordiuatam eſſe doctrinam ſi ab uno omnia pendeant; a quo tractationis exordium ſnmatur; huius quidem dicti nullam ipſi rationem attulernnt, quum per eorum uerba non appareat cur, ſi a pluribus initium doctrinę ſumatur, ordinata ea doctrina appellari non poſſit; at certè ſi res ita ſeſe haberet, in eo ſaltem eſſent reprehendendi, quòd talem cõditionem in definitione ordinis doctrinæ non expreſſerunt, non fuit enim prætermittenda, ſi eſt eſſentialis, & neceſſaria ordinis cõditio, ſed definitio debuit eſſe talis, ordo doctrinæ eſt habitus inſtrumentalis, quo docemur to-

Dictæ rationis confutatio.

A tam diſciplinam ita diſponere, ut ab uno initiũ tractationis ſumatur, ad quod reliqua omnia referantur; ſic enim expreſſa eſſet in definitione rectitudo illa diſpoſitionis, quæ ipſam ordinis eſſentiam conſtituit, unde poſtea differentias illas, quibus ordinem in ſpecies partiũtur, haurire potuiſſent. Veruntamen ea conditio in ordine doctrinæ non requiritur, ſed eſt ei accidentalis, in ordine enim compoſitino non eſt neceſſarium ut ab uno principio exordiũ ſcientiæ ſumatur, quum a pluribus ſumi queat, ˜vt patet in ſcientia naturali ab Ariſtotele tradita ordine compoſitiuo; incipit enim non ab vno rerum naturalium principio, ſed a pluribus, & res ipſæ naturales non ad unum principiũ, ſed ad plura relationem habent; ideò Ariſtoteles in primo Phyſicorum libro tractationem de principiis in plurali numero proponit, non in ſingulari; ſimiliter in toto illo primo libro, & in proœmjo primi Meteorologicorũ prima princi-
B pia nominat in numero plurali. in primo quoque libro dę moribus capite quarto ordinẽ cõpoſitiuum ſignificare uolens non dicit a principio, ſed a principiis; huius autem ratio ſumitur ex iis, quæ dicuntur ab Ariſtotele paulò ante finem primi libri Poſteriorum Analyticorũ, ibi nanque docet unitatem ſcientiæ ex unitate ſubiecti pendere, non ex unitate primi principii, imò dicit affectionum, uel principiorum, ˜vel ſpecierum multitudinem non impedire ſcientiæ unitatem, dnmmodò unum ſit genus ſubiectnm, a quo tanquàm a cõmuni radice omnia prodeant; non eſt igitur neceſſarium ut ſciẽtia auſpicetur ab uno principio, quum unius ſubiecti plura prima principia eſſe poſſint: hæc autem ſubiecti unitas nullnm ordinem cõſtituit, neque compoſitiuum, neque reſolutiuum, neque aliquem alinm, quia ſubiectum totã ſcientiam capit, ˜vnde etiam ſolet uocari adæquatum, non eſt igitur magis primum, quàm ˜vl-
C timum, nec ſcienria ab eo auſpicari dicitur, quum in nulla ſcientiæ parte quæratur, adſit tamen omnibus partibus, quatenus omnibus, quæ in ſcienria tractantur, ſnſternitur; à ſubiecto igitur, & ab eius unitate nullus ordo deſumitur, principium autem unum, uel unum accidens ſnbiecti eſſe non eſt neceſſarium, quum poſſint eſſe plura, ergo non datur aliquod unũ in ſciẽtia, a quo exordiũ ſumendo cõpoſitiuus ordo conſtituatur. Illud quoque non rectè dicitur omnia, quæ in ſcientia conſyderantur, relationem habere ad unum primum principium, dato enim quòd huiuſmodi principiũ primum in ſcientia unum ſit, non tamen uerũ eſt quòd aliorũ omninm eatenus cõſyderatio habeatur, quatenus ad illud referuntur, principia enim ſubiecti conſyderantur cum relatione ad ipſum, & propter ipſum, non è conuerſo ſubiectũ propter ipſa, neque cum relatione ad illa; quia principia ſubiecti quatenus principia ſũt, reſpe-

ctum habent ad id, cuius ſunt principia, ut prin- D cipia corporis naturalis ad ipſum corpus naturale; at ſubiectum ipſum nullam habet relationem ad principia, ſed omni reſpectu abſolutũ eſt. Quæ igitur ab illis dicuntur, nullam in ordine compoſitiuo ueritatem habent; uidentur autem magis competere reſolutiuo, hic enim non modò à fine, ſed ab uno fine tractationis exordium ſumit; attamen non ideò ab uno fine auſpicatur, quia ordo, & recta partiũ diſpoſitio id requirat, ſed quia artis unitas poſtulat unitatem finis, nam unitas finis ad ordinem, ac diſpoſitionem nihil confert, ſed ad artis unitatem, ordo enim reſolutiuus poteſt tam ab uno, quàm à pluribus finibus incipere, attamen ſi à pluribus, plures erunt artes, non una; eſt igitur ordinis reſolutiui conditio auſpicari ab uno fine, tamẽ non quatenus uno, ſed quatenus fine. Ab uno igitur incipere non eſt eſſentialis conditio ipſius ordinis, quum in ordine compoſitiuo minimè uera ſit; in reſolutiuo autem locum qui- E dem habeat, non tamen per ſe, ſed ex accidenti, quia neque quatenus eſt ordo, neque quatenus eſt ordo reſolutiuus, ſed ſolum quatenus ars illa una eſſe debet. Quum igitur hæc non ſit eſſentialis conditio ordinis, ſed accidens, idq; ſeparabile, manifeſtum eſt eos per differentias accidẽtales, & quę cõſtituere ſpecies nequeũt, diuiſionem ordinis feciſſe, perinde ac ſi dixiſſent animalium alia ſedere, alia currere, alia ſtare; tales itaque differentiæ reiiciendæ ſunt.

Caput Quartum, in quo definitiuus ordo refellitur.

ILLA quoque mihi ſemper maximè dubia uiſa ſunt, quæ ab his de ordine definitiuo dicuntur, is enim mihi uidetur non eſſe admittendus, licèt eum Galenus tanquàm tertium ordinem, & ab aliis duobus diſtinctum poſuerit; qua propter ea quoque, quæ ad huius ordinis declarationem, & comprobationem ab F aliis dicuntur, uana, & commentitia eſſe puto, & quæ paruo negotio refelli poſſint. Afferam igitur in medium ea omnia dubia, quæ me aduerſus hanc ſententiam mouere potuerunt, ſummopere ob ueritatis amorem deſyderans aut alios cognita ueritate in meam ſententiam uenire, aut me, ſi ipſe hac in re fallor, errore meo perſpecto mutare ſenteтiam; nam, ſi ratio mihi perſuaſerit, palinodiam canere non uerebor. Ante omnia, quum ordinem definitiuum eum eſſe dicant, qui à definitione exordium ſumit, uidendum eſt quænam, & cuiuſnam rei ſit ea definitio, ut non illa tantùm, quę ab his dicuntur, ſed alia quoque omnia, quę dicere poſſent, reiiciendo, omnemq́ue ſubterfugij locum de medio tollendo oſtendamus nos pro huius ordinis defenſione nihil inuenire potuiſſe.

Confutatio pluriũ

Non eſt credendum eos quanlibet definitionẽ intelligere, ut quęcunque ſit ea definitio, à qua D exordium doctrinæ ſumatur, ordo ab ea nominetur definitiuus; etenim hoc admiſſo ſequeretur ſolum dari ordinem definitiuum, & eo uno ſcientias, & artes, & diſciplinas omnes traditas eſſe, & tradi poſſe, omnes.n. à definitione auſpicãtur, ut reuera auſpicari debent, quia præceptũ eſt Platonis in Phædro ut de aliqua re dicere aggreſſuri eius rei definitionẽ in primis proponamus; idem præcipit Ariſtoteles in primo libro de moribus capite ſeptimo, & alijs in locis, quod etiam in omnibus ſuis libris obſeruauit, librum enim de Interpretatione auſpicatus eſt à definitione nominis, & uerbis, & orationis, & enuntiationis; librum Priorum Analyticorum à definitione ratiocinationis; librum Poſteriorum à definitione demonſtrationis; ſcientiam naturalem totam à definitione naturæ, & corporis naturalis. Scientiæ quoque mathematicę à definitionibus exordiuntur; ſed quid opus eſt in re manifeſta tempus conterere? cuncti uide- E re poſſunt omnium diſciplinarum principia eſſe definitiones; non igitur omnem definitionem illi, qui ordinem definitiuum excogitarunt, intellexere. Quænam igitur eſt ea definitio, cui hanc prærogatiuam tribuamus ut ab ea ordientes ordine dicamur uti definitiuo? rationi conſonum uidetur eam alicuius rei, quæ in illa facultate tractetur, definitionem eſſe; quũ enim de eo ordine nunc ſermo nobis inſtitutus ſit, qui inter res in diſciplina aliqua tractatas ſeruatur, aliqua earum eſſe uidetur, cuius definitio toti diſciplinæ antepoſita ordinem faciat definitiuum; attamen cuiuſnam rei conſyderatæ ea definitio eſſe poſſit equidem non uideo, nam alicuius primi principij ea eſſe nõ poteſt, quoniam à primis principijs ordientes facimus ordinem compoſitiuum; neque definitio ſubiecti ſcientiæ uniuerſæ, ea nanque ex primis ſciẽtię principijs conflata eſt, proinde compoſitiuum ordinem conſtituit; ut in ſcientia natura- F li exordium ſumitur à definitione naturæ, quæ eſt ſubiectum; ideſt formalis ratio ſubiecti totius naturalis philoſophię, imo & poſt definitionem naturæ affert Ariſtoteles ipſam naturalis corporis definitionem; ea tamen ſcientia non dicitur ſcripta ordine definitiuo, ſed compoſitiuo; ſed neque definitio ultimi finis, ſic enim fieret ordo reſolutiuus, non definitiuus, ordo nanque reſolutiuus eſt à notione finis, at nil aliud eſt à notione finis incipere, quàm ab ipſius finis definitione, ut declarat Ariſtoteles in 23. contextu ſeptimi libri Metaphyſicorum; & ut uidere poſſumus in omnibus diſciplinis traditis ordine reſolutiuo. Relinquitur ut ea ſit definitio alicuius medii inter prima principia, & ultimum finem, quod quidem eſt ipſorum dictis ualde conſentaneum, quandoquidem in ordine definitiuo aſſerunt neque à primis principijs exordium ſumi, is enim eſſet ordo cõpoſitiuus; nec ab ultimo fine, eſſet

modorum ac cipiẽdi ſententiã de ordine definitiuo.

enim

enim reſolutiuus, ſed à medio aliquo; nam ſi ambiguè non loqnuntur, & eiuſdem rationis apnd eos eſt acceptio primi, & nltimi, & medii, medium talem, quod inter prima, & ultima poſitum ſit, intelligant neceſſe eſt, ueluti ſi diceremns in tradenda ordine compoſitiuo arte ædificatoria eſſe ordiendum à lapidibus, ab his tranſeundum ad fundamenta, & parietes, & tectum, ab his demum ad domum totam; ordine autem reſolutiuo incipiendum eſſe à definitione domus, quæ eſt finis, inde tranſeundũ ad fundamenta, & parietes, & tandem perueniendum ad prima principia, & elementa, vt ad lapides; in eadem autem tradenda ordine definitiuo eſſe auſpicandum à definitione alicuius medij, ueluti fundamentorum, uel parietis. Quo quidem modo ſi dicant ordinem definitiunm exordiri à medio, eorum ſententia riſum potiùs, quàm confutationem meretur, is enim proceſſus erit ſemper ab ignoto ad notum, quia neceſſum eſt omnis medii talis perfectam cognitionem pendere uel ex cognitione primorum principiorum, uel ex cognitione nltimi finis; aut igitur prima, aut nltima erunt illo medio notiora, & ad eius cognitionẽ neceſſaria, proinde priùs tractãda, quàm ipſum medium; ad id nanque omnino confitendum ratio nos ipſa compellit, ab eorum tractatione anſpicandum eſſe, quorum notitia ad aliorum perfectam cognitionem acquirendam neceſſaria ſit; ab huiuſmodi igitur medio nnnquàm incipiendum erit, ſed ſemper nel à primis principijs, nel ab ultimo fine. Ex his manifeſtum eſt nullius rei conſyderatæ eſſe poſſe definitionem illam, à qua exordiendo dicitur ordo ſeruari definitinus. Reliqnum eſt ut dicant eam eſſe definitionem ipſinſmet ſcientiæ, uel diſciplinę traditam ex ipſis rebus conſyderandis, atqne hæc fuit, nt mihi uidetur, eorum de ordine definitino ſententia, dicunt enim hunc ordinem tunc ſeruari, qnnm in principio ſcientię ipſa ſcientiæ definitio ex omnibus tractãdis rebus conflata proponitur, mox enim ſingulas ordinatim declarando donec omnes tractatæ ſint, quæ in ea definitione expreſſę fuerant, ordo dicitur ſernari definitiuus, ueluti ſi ſcribenda ſit naturalis ſcientia ordine definitiuo, ante omnia erit proponenda hæc, nel alia ſimilis definitio, ſcientia naturalis eſt cognitio principiorũ, & accidentium omnium corporis naturalis, primùm quidem uniuersè, deinde ſpeciatim ſimplicinm corporum, & miſtorum tum animatorum, tnm anima expertium uſque ad ultimas eorum ſpecies; hac definitione propoſita incipiẽdum erit à tractatione primorum principiorũ, & communium affectionum rerum omnium naturalium, deinde de ſimplicibus corporibus agendum, poſtea de miſtis, priùs qnidem generatim, deinde ſpeciatim uſque ad ſpecies ipſorum infimas; ſic enim abſoluta erit tractatio

Quomodo ſit intelligenda ſententia de ordine definitiuo.

A omnium earum rerum, quę in illa dafinitione acceptæ fuerant, & ſcientia naturalis tradita dicetur ordine definitiuo, quemadmodum his tẽporibus ſcripta, ac in lucem edita eſt à quodam eruditiſſimo uiro conterraneo, atque amico meo, qui niſi immatura morte pręreptus ſuiſſet, magno ſplendori ſibi, ac patrię noſtræ futurus erat: hoc ipſo ordine ſcripſit artem medicinalem Galenus, propoſuit enim in primis talẽ artis medicæ definitionem, Medicina eſt ſcientia ſalubrium, inſalubrium, & neutrorum, deinde hanc definitionem in partes diſſoluens cœpit agere de ſalubribus, mox de inſalubribus, tandem de neutris; quibus omnibus abſolutis dicitur tota definitio eſſe declarata, & ars medica tradita ordine definitiuo; propterea non incongruè aliqui talem ordinem dixerunt poſſe etiam in hoc ſenſu uocari reſolutiuũ, quia procedit à reſolutione definitionis in omnes ſuas partes; dicunt etiam aliqui hunc ordinem eſſe B ueluti progreſſum à medio, & à centro ad circũferentiam, quemadmodum enim in centro circuli ſunt uirtute quadã omnes lineæ ab eo prodeuntes, ita in definitione artis eſt ueluti in indiuiſibili ars ipſa tota, poſtea per ſingularũ definitionis partium explicationem ſit quodammodo tranſitus à medio ad circunferentiã. Hæc omnia ſi benè conſyderentur, pulchra potiùs apparebunt, quã uera, primùm enim uana redditur ea ordinis diuiſio, quam aliqui fecere dicentes ordinem eſſe, in quo ſumitur exordium aut ab uno principio, aut ab uno fine, aut ab vno medio; nam ęquiuocè medium accipiunt, niſi in eodem ſenſu medium intelligant, in quo & primum, & ultimum acceperunt, nempè medium tale, quod inter eiuſmodi primum, & ultimnm ſit collocatum; quum igitur primum, & ultimum accipiantur pro rebus conſyderatis, medium quoque pro aliqua re conſyderata ſumi debuit; attamen ipſi μεταφορικῶς medium acC ceperũt in quadam ualde improptia, & cõmentitia ſignificatione, quare ipſorum diuiſio non eſt neceſſaria, qunm membra diuidentia non poſſint propter ambiguitatem redigi ad cõtradictoria, contradictio enim eſt oppoſitio omni carẽs ambiguitate; dum igitur ordinem ita partiuntur, perinde faciunt ac ſi quis diceret omne coloratum eſſe aut album, aut nigrum, aut dulce, uana enim, & æqniuoca dici ſolet huiuſmodi diuiſio, & imperfecta, quia rem diuiſam non adimplet. Præterea ſi benè cognoſcamus quidnam ſit definitio ipſius ſcientiæ, uel artis, & quomodo ea definitio ad partes eius diſciplinę referatur, nulla ratione ordinem hunc definitiunm admittemns, quoniam inter definitionem alicuius ſcientiæ, & partes eiuſdem nullus poteſt ordo conſyderari; ut igitur hoc cognoſcatur, ſcire oportet omnem diſciplinam, cui prooeminm ſit appoſitum, diuidi ſolere in procemiũ, & tractationem, tractatio quidem pręcipua eſt,

Galeni ars medicinalis.

Dictæ ſententiæ cõfutatio.

Nota differẽtiã inter prooemium,

& tractationem.

imo ſola eſt neceſſaria, & eſt corpus ipſum, vt ita dicam, illius diſciplinæ; procemium verò nõ eſt ipſius diſciplinæ propriè dicta pars, neque eſt neceſſarium, quum ſine ipſo tractatio, & diſciplina iotegra maneat, ſed ab authoribus apponi ſolet ad lectoris docilitatem, ſolent enim in procemijs proponere res conſyderandas, & quandoque etiam ordinem, quo conſyderandę ſunt, nihil tamen ibi conſyderatur, nihil tractatur, ſed vbi incipit author aliquid conſyderare, ibi tractatio incipit, quæ à procemio diſtinguitur; vnde patet poſſe à quauis diſciplina auferri procemium ea integra manente, quum non ob neceſſitatem, ſed propter maiorem commoditatem ſoleat diſciplinis procemium apponi. In principio igitur alicuius ſciẽtiæ ſi eius ſcientiæ definitionem ex omnibus rebus conſyderandis conſtitutam afferamus, nil aliud eſt ea definitio, quàm procemium, in quo res omues tractandæ proponuotur, diſcrimen, ſi quod eſt, eſt ſolùm in modo loquẽdi, oulla eſt enim eiuſmodi definitio, quam nõ poſſimus proferre ad modum procemij; & è coouerſo nullum tale procemium, quod non poſſit in modum defioitionis proponi; oam vbi Galeous dicit,; Medicina eſt ſcientia ſalubrinm, inſalubrium, & nentrorum, eandem ſententiam his uerbis referre poſſumus, Artem medicam tradituri ſumus, in qua de ſalubribus, & inſalubribus, & neutris diſſeremus. Ariſtoteles verò in principio primi libri Meteorologicorum procemium facit, in quo proponit res omnes in ea ſcientiæ naturalis parte conſyderandas, quam totam ſententiam poſſumus leui negotio in illius diſciplinę meteorologicę definitionem conuertere dicendo; Meteorologia eſt ſcientia cauſas declarana flammarum omnium in ſublimi apparentium, & cometarum, & lacteæ uiæ, & reliquorum omnium, quæ ibi oominantur ab Ariſtotele; quid igitur? ſi per talem Meteorologiæ definitionem Ariſtoteles eundem illius procemij ſenſum retuliſſet, vel ſi nos procemium illod io eiuſmodi definitionem uerteremus, factuſne eſſet ſtatim ordo illius ſcientiæ definitiuus, quum io partibus tractationis, & in earum ſerie nulla eſſet facta mutatio? certè riſu dignum hoc eſt, neq; rationis capax ille eſt, qui hoc dicat; ſimili nanq; ratione poſſemus totam ſciẽtiam naturalem ab Ariſtotele ſcriptam conſyderare, & ne ſyllaba quidem tractationi ipſius adiecta, uel deleta, nullaq; in parte ordine illius mutato, ordinem tamen mutare, & ex compoſitiuo facere definitiunm, qua quidem re nihil abſurdius excogitari poteſt; ſcriptam enim eſſe eam ſcieotiam ordine compoſitiuo nemo eſt, qui ignoret; illi autem Ariſtot. procemium appoſuit, in quo quidem non expreſſit res omnes in tota ſcientia conſyderandas, ſed in ijs tantùm libris de naturali auſcultatione, quorum reſpectum ad reliquas eius ſciẽtię partes ſignificare ſatis habuit,

D nam omne procmium eſt omnino arbitrarium, & poteſt author vel ipſum prorſus omittere, vel aliqua tantùm pręcipua dimiſſis reliquis io eo proponere, vt ibi propoſuit Ariſtoteles tractationem faciendam de primis principijs, ſine quorum cognitione non poſſunt alia benè cognoſci, nos autẽ fingamus Ariſtotelem ibi plenius feciſſe procemium, & in eo res omnes io tota ſcientia naturali conſyderandas propoſuiſſe hunc in modum, naturalem ſcientiam ſcripturi de primis principijs primo loco dicemus, quoniam abſque eorum cognitione cætera cognoſci oõ poſſunt, deinde ordinatim de rebus omnibus naturalibus diſſeremus, primùm quidem de ſimplicibus, mox de miſtis, & de his priùs generatim, poſtea ſpeciatim quouſque ad ioſimas ſpecies peruenerimus; hoc procemio eius ſcientię conſtituto, in quo apparent res omnes io tota illa ſcientia tractandæ, ſi tractatio tota ſequẽs integra, & immutata ſeruetur, & eadem
E ſerie, qua eam ſcripſit Ariſtoteles, quonam ordine ſcripta dicetur? noon e compoſitiuo? proculdubio; at procemium illud in definitionem totius ſcientię conuertamus, quę eundem ſenſum retinear, & dicamus, ſcientia naturalis eſt, quæ conſyderat prima principia rerum naturalium, & ſimplicia corpora, & miſta tum io genere, tum ſpecies ſingulas, corpora tum animata, tum inanima uſque ad vltimas eorum ſpecies; tractatio uerò eadem ſequatur, quæ nunc extat, dicat, quęſo, Galenus, & illi, qui eum ſequuotur, quonam ordine tractatio illa ſcripta eſſe dicetur? ſi definitiuo, quid poteſt eouociari abſurdius? eadem enim tractatio eſt, eadem ſerie diſpoſita, quę antè dicebatur ſcripta ordine compoſitiuo, ne ſyllaba quidem in ea eſt mutata, vel tranſpoſita, quomodo ergo poteſt in ea alius ordo eſſe genitus, ſi idem, qui priùs erat, ordo ſeruatur? ſi uerò dicant eſſe adhuc ordinem compoſitiuum, vt reuera eſſet, ipſi proprium
F ſuũ dogma euertunt de ordine definitiuo, nam ordini ſcientię oaturalis aptabitur definitio ab eis tradita ordinĩs definitiui, & conditiones eius omnes, nec tamen erit definitinus; erit quidem primo loco propoſita totius ſcientiæ definitio ſumpta à rebus omnibus in ea conſyderandis, quæ poſtea ab aothore in partes omnes reſoluitur, quum agat primùm de primis principijs, poſtea de ſimplicibus corporibus, deinde de miſtis, & denique de alijs omnibus ordinatim, prout in ea definitione fuerant diſpoſita; cur ergo non erit ordo definitiuus? fateantur uel inuiti ordioem hunc commentum eſſe, & nulla ratiooe in ſpeciebus ordinis oumerandum. Ex his colligimus in errorem manifeſtum lapſos eſſe nonoullos, qui inani argumẽto decepti putarunt Auiceooam, quòd io artis medicę traditione ab eius definitione auſpicatus eſt, eam artem ſcripſiſſe ordine definitino. Quę ſententia neq; uera eſt, neque ueriſimilis,

Error dicẽtium Auicennã ſcripſiſſe artem mediciũ ordine definitiuo.

ſiqui-

ſiquidem ea quoque apparente defenſione deſtituti ſunt, ad quam huius ordinis ſectatores, vt mox conſyderabimus, confugere videntur, quum dicunt propriom ordinis definitiui eſſe breuiloquium, quale ſeruat Galenus in arte medicinali; ſed Auicēna cum magna ſermonis prolixitate artem illam ſcripſit; ideo cur definitiuo ordine tradita dicatur equidē nullam neq; veram, neque apparentem rationem video; quòd enim à definitione incæperit, id nihil eſt, quoniam omnes diſciplinæ, vt prædiximus, à definitionibus exordium ſumūt, nec ob id ordine definitiuo omnes ſcriptæ ſunt; quòd autem non à quacunque definitione, ſed à definitione artis medicæ incęperit Auicenna, id ordinem illum reddere definitiuum nō poteſt; dicant enim (quæſo) an ablata illa medicinæ definitiones ars illa Auicennæ integra, & perfecta maneat, ita ut legi, & intelligi poſſit, necne; hoc quidem ſi inficientur, non eſt quòd aduerſus eos, qui res manifeſtas negant, diſputare velimus; iam enim ſcientiæ naturalis exemplo oſtendimus cuiuſque diſciplinæ definitionem æquè poſſe apponi, & auferri integra manente ipſa diſciplina; hoc autem ſi uerum eſt, ut certè eſt veriſſimum; auferamus illam Auicennæ definitionem, ars igitur integra manens quonam ordine ſcripta dicetur? ſi dicant definitiuo, ridiculi ſunt, nam ſi abſq; definitione datur ordo definitiuus, etiam abſq; anima rationali dabitur homo; ſi autem alio, ergo neq; cum illa definitione eſt ordo definitiuus. Horum autem omnium ratio ea eſt, quam paulò ante exponere cœperamus; quoniam eiuſmodi definitio ipſius diſciplinæ eſt inſtar procemij, neque eſt tractationis pars vlla; proinde neque ipſius diſciplinæ, propterea nullus ordo poteſt conſyderari inter illam diſciplinæ definitionem, & ipſam tractationem, ſed totus ordo in ſola tractatione, & in rerum conſyderatarum ſerie comprehenditur, non in earum propoſitione, quam author in procemio facit; eſt enim ordo reſpectus quidam conueniens partium cuiuſque diſciplinę inter ſe, partes illas intelligendo, quę res illius diſciplinę tractant, & ſunt verè partes, nimirum partes tractationis; ordo enim totus penes harum ſeriem attenditur, non penes procemium, in quo nihil author tractat, ſed ſolùm quę ſunt tractanda proponit: idcirco ordine alicuius ſcientię conſtituto nulla eſt eius ſcientię definitio, quę toti ſcientię antepoſita poſſit ordinem uariare, ea enim non eſt pars neceſſaria ipſius diſciplinę, ſed extraneum quoddam, & arbitrarium, à quo, ſeu à cuius relatione ad tractationem nullus poteſt deſumi; ſed ſolùm à relatione, & reſpectu partium tractationis ad ſeinuicem. Propterea etiam liber Galeni de arte medicinali aliquo ordine pręter definitiuum ſcriptus eſt, uel nullum penitus ordinem habet, quia definitio illa medicinę non eſt tracta-

A tionis pars, ſed procemij locum habet, nam primum eius libri caput procemium quidem eſt, ſed nimis commune, & logicum potiùs, quàm medicinale, & cuilibet alij diſciplinæ aptari poſſet; definitio autem medicinę, quę ponitur in principio ſecundi capitis, proprium eſt eius artis procemium, quod, quemadmodum diximus, nullum ordinem poteſt conſtituere; quis autem ille ordo ſit, quo Galenus in ea tractatione uſus eſt, poſteriùs dicemus, quum enim definitiuus ordo non detur, is uel compoſitiuus eſt, vel reſolutiuus, vel nullus, ſi pręter hos duos alius ordo non reperitur.

Caput Quintum, in quo defenſiones quædam aduerſariorum reijciuntur.

PER hęc ſatis demōſtratam eſſe puto definitiui ordinis uanitatem, ſed ut aduerſarijs nullus, ad quem cōfugiant, locus

B relinquatur, tollenda eſt quędam reſpōſio, qua ipſi uti uidentur; quum enim nos dicamus non dari ordinem definitiuum, ſiquidem in omni facultate, quę hoc ordine tradita eſſe dicatur, aliquis alius ordo inſpici poteſt; ipſi ut definitiuum ordinem cōfirment, & ita ab alijs ordinibus ſeparent, ut cū illis non appareat eſſe commiſtus, dicunt ordinis definitiui propriū eſſe breuiloquium, & propriam eius utilitatem eſſe ut ad memoriam conferat; quo fit ut liber Galeni de arte medicinali propter eius breuitatē non dicatur alio ordine eſſe diſpoſitus, quàm definitiuo; ſcientia uerò naturalis, quam tradidit Ariſtoteles, dicatur ordinem habere compoſitiuum, non definitiuum, etiam ſi talem ei apponamus definitionem, qualem antea diximus, nam propter librorum multitudinem, & totius ſcientię prolixitatem non poſſet ille ordo dici definitiuus, etiam ſi à tali definitione exordiretur; ſcientia uerò naturalis, quę nuper edita eſt ordine definitiuo, non dicitur tradita ordine compoſitiuo, ſed potiùs definitiuo propter eius breuitatē, quę ad memoriam maximè confert, quod quidem de illa, quam Ariſtoteles compoſuit, dicere minimè poſſumus.

Defenſio quædam ordinis definitiui.

C Verùm hi, qui hęc dicunt, ſi ea diligenter conſyderarent, ab hac puerili defenſione deſiſterent, nos enim non inficiamur breuiloquio maximè iuuari memoriam, ſed quòd breuitas, & prolixitas ſint eſſentiales differentię, quę diuerſitas ordinis ſpecies conſtituere aptę ſint, nemo eruditus uir deberet enunciare, ſiquidem id à ratione, & ab ipſa ordinis natura eſt prorſus alienum; eſt enim ab his petendum an huius ordinis definitiui natura in breuiloquio ſit conſtituta, an in definitione diſciplinę tali, qualem ſupra declarauimus; ſi in breuiloquio, ergo etiam ſine illa definitione erit ordo definitiuus; quod abſurdiſſimum eſt, nam unde vocabitur definitiuus, ſi à nulla definitione

Impugnatio.

tione auſpicabitur? præterea ſequeretur quòd quocunque ordine, imo & quacunque inordinatione de aliqua re breuiter tractantes diceremur ordinem ſeruare definitiuum, quod quidem nemo, ne puer quidem, aſſereret; ſi verò in definitione, & quod & rationi, & appellationi magis cõſentaneum eſt, ergo etiam ſine breuiloquio poterit eſſe ordo definitiuus. At certè neque in definitione, neque in breuitate, neq; in prolixitate orationis ipſa ordinis natura conſiſtit, ſed in rerum cõſyderatarum ſerie, earumq́ue ad ſe inuicem reſpectu, & relatione; hinc hauriendæ ſunt differentiæ, quibus ordo diuidatur, & diuerſæ eius ſpecies cõſtituantur; nam ſi propoſitam habeamus eãdẽ ſcientiam eaſdem res, & eadem ſerie diſpoſitas tractantem, à duobus authoribus ſcriptam, ſed ab altero breuiter, ab altero uerò prolixè, nõn eſt dicendum eam alio, & alio ordine ab ijs duobus traditam eſſe; ſed idem eſt ordo ab utroq; authore ſeruatus; quemadmodum dicere debemus de naturali philoſophia ab Ariſtotele prolixè tradita, & de eadem his tẽporibus ſcripta, vt multis videtur, ordine definitiuo; in hac enim idem ordo ſeruatur, quem ſeruauit Ariſtoteles, quare compoſitiuus eſt, non definitiuus. Quum autem omnis ordo quatenus ordo eſt diſciplinã faciliorem reddat, & ad memoriam conferat, contra uerò inordinatio faciat vt res difficulter memoriæ mãdentur; magis tamen memoria retinemus ea, quę breuiter dicta ſint, quàm quę cum ſermonis prolixitate, quia faciliùs eſt pauca recordari, quàm multa; ſed in hoc non eſt conſtituenda alicuius ordinis natura, accidens enim eſt, quod æquè cuilibet ordini competere poteſt, quare nulla ordinis ſpecies per hoc ab alijs ordinib. diſtinguenda eſt. [Alia defenſio.] Quòd ſi quis dicat proprium eſſe ordinis definitiui vt nõ ſolùm ipſius diſciplinę definitio ante omnia proponatur, ſed res quoque omnes, quæ in ea tractantur, per proprias definitiones explicentur; [Confutatio.] id ſimiliter non rectè dicitur; ad methodum enim potiùs, quàm ad ordinem pertinere videtur; præterea hoc idem in philoſophia naturali ab Ariſtotele tradita ordine cõpoſitiuo animaduertere poſſumus, etenim nihil ferè in ea comperiemus, cuius definitionem aut expreſsè, aut ſaltem implicitè Ariſtoteles nõ adducat, omnium enim & ſubſtantiarum, & accidentium perfecta cognitio conſiſtit in cognitione quid eſt, ut mox, quum de methodis loquemur, declarabimus. [Alia defenſio.] Aliquos etiam audiui dicentes proprium eſſe ordinis definitiui trãſire ab vniuerſalibus ad particularia, quoniã Galenus tradita illa artis medicæ definitione diuidit ſtatim ſalubria, & inſalubria in corpora, ſigna, & cauſas, quare hæc ſub illa definitione tanquàm ſpecies ſub genere continentur. [Confutatio.] Sed hanc eſſe non poſſe huius ordinis conſtitutricem differentiam ex ijs, quæ

[D] generaliter de ordine diximus, manifeſtũ eſt, oſtendimus enim communem omnis ordinis cõditionem eſſe ut à communibus ad propria tranſitus fiat; quare etiam in ſcientia naturali tradita ordine compoſitiuo hũc ordinem conſpicere poſſumus, nam licèt in libris Phyſicorum agat Ariſtoteles de primis rerum naturalium principijs, tamen ſubiectum in ijs libris eſt corpus naturale latiſſimè ſumptum, quod poſtea ab Ariſtotele in principio primi libri de cœlo diuiditur in ſimplex, & miſtum; & omnia aliorum librorum naturalium ſubiecta ſub naturali corpore tãquàm ſpecies ſub genere comprehenduntur. Sed nonne errorem, ac cæcitatem ſuam detegunt qui hæc dicunt, dum ordinis definitiui conditionem, & naturam aliunde, quàm à definitione deſumunt? ea enim certè in ſola definitione, à qua etiam appellationem hic ordo accepit, collocanda eſſe uidetur. Atqui propriam ne eſſe ordinis definitiui conditionem aſſerent [E] vt à definitione diſciplinæ non ex ipſis rebus cõſyderandis, ſed ex earum genere tradita exordium ſumatur, qualem eam Galeni definitionem eſſe diximus? [Alia defenſio.] hoc autem, ſi benè expendatur, puerile eſt; dicant enim, quæſo, ſi in ea definitione Galenus corpora, & ſigna, & cauſas expreſſiſſet dicens, medicina eſt ſcientia ſalubrium, inſalubrium, & neutrorum, tum corporum, tum ſignorũ, & cauſarum, fuiſſet ne ampliùs ordo eius libri definitiuus? [Confutatio.] id certè negare uaniſſimum eſt, & omni ratione carens, cur enim in definitione artis ipſum potiùs commune rerum tractandarum genus, quàm ſpecies ipſas nominare conuenit? & cur ab illa potiùs definitione per genus tradita, quàm ab ea, quę per ſpecies tradatur, conſtituitur ordo definitiuus? igitur ſi æquè hoc modo, atque illo eſſet ordo definitiuus, nullus relinquitur proceſſus ab uniuerſalibus ad particularia, quem eius ordinis proprium eſſe comminiſcuntur. [F] [Alia defenſio.] Dicunt etiam aliqui proprium eſſe ordinis definitiui incipere à principijs cognitionis, vt per hoc diſtinguatur à compoſitiuo, qui eſt à principijs rei; [Confutatio.] nec uident hanc quoque eſſe communem omnium ordinũ conditionem, imò in hac una totam ordinis naturam, quemadmodum oſtendimus, eſſe conſtitutam; ordo enim ab ijs auſpicatur, quorum cognitio ad aliorum cognitionem confert, hoc autem eſt à cognitionis principijs auſpicari; idq́; in omni ordine uidere poſſumus, nam ordo compoſitiuus eſt à principijs rei quatenus ſunt etiã principia cognitionis, vt aſſerit Ariſtoteles in principio primi libri Phyſicorum, & præter principia rei habet etiam quælibet ſcientia propria cognitionis principia: in ordine autem reſolutiuo exordium ſumitur à fine non ob aliam rationem, quam quia finis eſt principium totius cognitionis, non enim eſt principium rei; nulla igitur inter ordinem definitiuum, & alios

duos

duos differentia manet, niſi aliqua propria conditio afferatur, quæ declaret quænam ſint hæc principia cognitionis, à quibus auſpicari proprium ſit ordinis definitiui; hęc autem quęnam ſit non uideo, niſi ipſam diſciplinæ definitionem dicant, à qua ordo vocatur definitiuus, nam reuera in hac vna perſiſtere deberent, & ab ea ſola propriam huius ordinis naturam deſumere; Quid igitur? dicent'ne ordinis definitiui naturam in hoc eſſe cõſtitutam, vt incipiat à tali principio cognitionis, nõ ab alio, ſcilicet ab ipſa diſciplinę definitione? Sed hæc quomodo cognitionis principium dicatur non apparet, niſi dicamus quatenus admonet nos quęnam ſint res in ea diſciplina conſyderandę; ſed hoc cognitionis principium appellare ridiculum eſt, ex eo enim in nullius rei ignotæ cognitionem ducimur; idque etiam procemium omne, in quo author dociles auditores reddat, præſtare manifeſtũ eſt, nec propterea dicimus diſciplinam omnem tale procemium habentem ſcriptam eſſe ordine definitiuo. Reuera enim neque procemium, neque diſciplinæ definitio poteſt cognitionis principium appellari, quum tractationis pars minimè ſit, & arbitratu noſtro deleri, atque amoueri poſſit integra manente ipſa diſciplina; ſed principia cognitionis illa eſſe dicuntur, ex quorum cognitione aliorum omnium cognitio pendet, & quibus ſublatis totam illam diſciplinam corruere neceſſe eſt.

Alia de ſenſio.

Confutatio.

Caput Sextum, in quo propria ſententia de diuiſione, ac de ſpeciebus ordinis exponitur.

HActenus aduerſus alios de diuiſione ordinis, ac de ordinum numero ſatis ſuperq; diſputauimus; nunc nitendum nobis eſt veras inuenire differentias, quibus ordinem in ſpecies diuidamus, neq; dubitandum noſtram hac in re ſententiam adducere, etſi nouam, & poſt Ariſtotelem nemini, vt videtur, ad hæc vſque tempora cognitam. Diximus finẽ omnis ordinis eſſe noſtram meliorem, ac faciliorem cognitionem, in hoc tota ordinis natura, & eſſentia poſita eſt, ab hoc igitur ſunt ſumendæ differentiæ ordinem diuidentes, per quas ordinũ numerus declaretur; Quoniam enim ordine utimur non ob aliã cauſam, quàm ut cognoſcamus, ſcopus hic in duos diuiditur, aut enim cognitionem propter ſeipſam quærimus, & eam adepti quieſcimus, nec aliquid præterea quærimus, quod euenit in ſolis ſcientijs contemplatiuis; aut ipſam nõ propter ſe quęrimus, ſed ut acquiſitam ad operationem dirigamus, quod in alijs omnibus diſciplinis contingit, quæ contemplatiuæ non ſunt, nempè in morali philoſophia, & in artib. omnibus, cunctiſq; alijs facultatibus, quę excogitari poſſint, in his enim cognitio quidem quęritur, ſed operatio, cuius gratia cognitio quæritur, ulti-

Differẽtiæ ordinem diuidentes.

A mus eſt, ac præcipuus finis; operationem autem intelligo earum rerum, quæ ab homine per liberum ſuæ voluntatis arbitrium gigni, ac fieri poſſunt, quemadmodum fusè declarauimus aliàs in libro noſtro de Natura Logicæ. Quoniam igitur aliæ diſciplinæ ſolam rerũ tractandarum cognitionem pro fine habẽt, in alijs verò finis aliquis proponitur à nobis producendus, qui à rebus tractandis, & ab earum cognitione diuerſus eſt; ex his duabus diſciplinarum naturis, duobuſq; earum diuerſis ſcopis duo diuerſi ordines oriuntur, nam ſi ipſam propter ſe rerum ſcientiam quærimus, oritur neceſſitas ordiendi à primis principijs; ſi uerò non propter ſe, ſed propter operationem, & alicuius finis adeptionem, cogimur ab illius finis notione auſpicari, & ad prima principia inueſtiganda procedere, à quibus operationem poſtea incæpturi ſumus, duo igitur ſoli ordines dantur, qui ex ipſa rerum cognoſcendarum natura prout à B nobis cognoſcendæ ſunt, deducuntur, unus eſt compoſitiuus, qui à primis principijs inchoando progreditur ad poſteriora principia, & ad ea, quæ ex principijs conſtant, & à ſimplicibus ad compoſita, vt perfecta rerum cognitio tradatur; alter eſt reſolutiuus, qui propoſito ultimo fine agendo, vel efficiendo à nobis, progreditur ad prima principia indaganda, per quæ finem illum poſtea producere, & comparare poſſimus; propterea ſcientiæ contemplatiuæ alio ordine tradi nequeunt, quàm compoſitiuo, ipſiſque reſolutiuus ordo nulla ratione aptari poteſt; artes uerò, ac diſciplinæ aliæ omnes ſolo reſolutiuo uti poſſunt, minimè uerò compoſitiuo, qua in re omnes uideo fuiſſe deceptos, qui de hac re ſcripſerunt, exiſtimantes naturalem philoſophiam poſſe alio ordine tradi, quàm compoſitiuo; artem autem medicã non minùs compoſitiuo, quàm reſolutiuo; hæc autem omnia ita facilè eſt demonſtrare, ut mirandum profe- C ctò ſit tot uiros in philoſophia, atque in medica arte præclaros hanc ueritatem non cognouiſſe, quam nobis res ipſa declarat; nos enim non aliunde, quàm ex ipſa rei natura argumentum ſumpturi ſumus ad ea omnia, quæ diximus, comprobanda.

Ordo compoſitiuus.

Ordo reſolutiuus.

Caput Septimum, in quo oſtenditur ſcientias contemplatiuas non poſſe alio ordine tradi, quàm compoſitiuo.

QVod in ſcientijs contemplatiuis alius ordo non conueniat, quàm compoſitiuus ratio Ariſtotelis demonſtrat, quam legimus in ipſo ſtatim initio primi libri Phyſicorum, quem locum quotidie philoſophi tractant, nec tamen quæ ſit uis uerborum Ariſtotelis benè perpendunt; oſtendere ibi uult Ariſtoteles in tradenda ſcientia naturali eſſe auſpicandum à primis rerum naturalium

turalium principijs, quòd quidem nihil aliud eſt, quàm eam ſcientiam eſſe diſponendam ordine compoſitiuo, ad hoc autem demonſtrandum ſumit argumentum à fine, finis enim cuiuſquẽ ſcientiæ ſpeculatiuę eſt ſola cognitio, ac perfecta rerum ſcientia, hæc autem haberi non poteſt niſi cognitis primis principijs, ideſt primis in eo genere, ex quibus cætera omnia eiuſdem generis conflantur, & conſtant; res igitur naturales cognoſci non poterunt niſi cognitis primis ipſarum principijs; quæ elementa propriè dicuntur, ab horum itaq; tractatione exordiendum eſt; ea enim in diſciplinis anteponenda ſunt, quæ ad aliorũ cognitionem adipiſcendam vel neceſſaria, vel ſaltem utilia ſunt; at primorum principiorũ cognitio eſt neceſſaria pro rerum naturalium perfecta cognitione, ergo cogimur primo loco de principijs primis agere, qui eſt ordo compoſitiuus. Qui igitur dicunt ſcientiam naturalem poſſe tradi etiam ordine reſolutiuo, ſi authoritati Ariſtotelis non acquieſcunt, ad ipſius argumentum, ſi poſſunt, reſpondeant, nam ſi res naturales alio ordine cognoſci poſſent, quàm compoſitiuo, ratio illa Ariſtotelis uana eſſet, & maiorem propoſitionem falſam haberet, ea tamen non modò uera eſt, ſed axioma notiſſimum, eſt enim ipſa ſcientiæ definitio ab Ariſtotele tradita in principio primi libri Poſteriorum, & omnium hominũ conſenſu comprobata, quæ ut in ſcientia naturali, ita in alijs omnibus contemplatiuis ſcientijs locum habet, in omnibus enim eadem ratio uiget; ideo non benè maiorem illam intellexere illi, qui exiſtimarunt dictionem illam { methodos } in ea propoſitione poſitam latiſſimè patere, & ad omnes penitus diſciplinas extẽdi; hoc enim ſi admitteretur, ſequeretur Ariſtotelem ea ratione probare omnes diſciplinas ſcribendas eſſe ſolo ordine compoſitiuo, nam in arte ædificatoria dantur aliqua prima principia, & elementa, è quibus alia conflantur, & conſtant, ergo ſi ex eorum cognitione cognitio aliorum penderet, ſequeretur in ea arte tradenda à lapidibus auſpicandum eſſe, Ariſtoteles tamen contrarium aſſerit in contextu 23. ſeptimi libri Metaphyſicorum, vbi dicit in arte ædificatoria tradenda à domo, quæ finis eſt, incipiendum eſſe, & ita ad principia progrediendum, non à principijs; manifeſtum eſt igitur maiorẽ illam non eſſe intelligendam niſi de ſciẽtijs contemplatiuis, quas ſolas ſignificauit Ariſtoteles dicens, methodos, non quòd aliæ non poſſint uocari methodi, ſed quia propoſitio illa reſtringitur ab illis verbis, cognoſcere, & ſcire, tũ quia propriè ſumpta ſcientia locum non habet niſi in contemplatiuis, vbi res æternæ, & neceſſariæ tractantur, quum reliquæ diſciplinæ verſentur in contingentibus, quæ à nobis fieri, & non fieri poſſunt; tũ etiam quia in cęteris ſcopus non eſt cognitio, ſed operatio, dum igitur id, quod

Declaratio propoſitionis Ariſtot. in initio. 1. Phy.

D in eis præcipuum eſt, reſpicimus, illę cognitionem non quærunt, ſed hoc ſpeculatiuarum eſt proprium, quare modus ipſe loquendi ſignificat Ariſtotelem ibi de illis tãtum methodis loqui, quę finem habent præcipuum ſcientiam, ut ſenſus ſit, in omnibus diſciplinis, quarũ ſcopus ſit cognitio, & ſcientia, & quę habeant aliqua prima, ex quibus alia conſtent, cognitio ipſa, & ſcientia non acquiritur niſi ex illorum primorum cognitione, quod quidem prędicatum de alijs diſciplinis ab Ariſtotele non pronunciatur, quoniam illæ ſub ſubiecto illius propoſitionis non continentur. Ratio igitur hęc Ariſtotelis eſt efficaciſſima ad demonſtrandum ꝙ ſcientiæ ſpeculatiuę ſolo ordine cõpoſitiuo tradi poſſint. Idem cõfirmare poſſumus argumento ſumpto ab ordine reſolutiuo, qui ſciẽtijs ſpeculatiuis nullo pacto aptari poteſt, hic enim à fine auſpicatur, ut omnes concedere uidentur, ab omnibus enim hic ordo uocatur à notione

Confirmatio ſumpta ab ordine reſolutiuo.

E finis; ſed in ſcientijs ſpeculatiuis quiſnam finis præter ſubiectarum rerum cognitionem proponitur? certè nullus; at ipſa rerum ſcientia non eſt finis talis, qui poſſit ordinem reſolutiuum conſtituere; qua in re decepti ſunt nonnulli; ſcientia enim à rebus ipſis ſciendis reipſa non differt, ſed idem eſt, quod duobus modis ſumitur, nempe uel in animo ſecundum eſſe cognitum (ut ita loquamur) uel extra animum ſecundùm eſſe reale; quare nullus ordo poteſt conſyderari à ſcientia ipſa ad res; ſed neque à deſyderio noſtro ſciendi ad ipſius ſcientię adeptionem, ſeu conſtitutionem, ut aliqui finxere, qui ſpeciem quandam ordinis reſolutiui inuenerunt à fine ad totam artem, & à tota arte ad partes, eamque philoſophię naturali accommodare auſi ſunt, quam ſententiam equidem figmento ſimilem eſſe ſemper exiſtimaui, quandoquidem id, quod dicant cupiditatem cognoſcendi res naturales, quas intuemur, nos mouere ad

Error aliquorũ fingentium ordinem quẽdã reſolutiuũ in ſcientię naturalis traditione.

F ſcientię naturalis conſtitutionem, non rectè dicetur, neq; uerum eſt, niſi ſano modo intelligatur, nã quando trahimur deſyderio cognoſcendi res naturales, tunc ipſarũ cognitionem nondum habemus, quare optamus quidem earum ſcientiam adipiſci, ſed artem conſtituere, ſiue diſciplinam, in qua earum cognitionem alijs tradamus, id certè non poſſumus deſyderare antequàm nos ipſi ea cognitione potiamur; ſed ea potius trahi poſſumus deſyderio iuuandi alios, & talem facultatem ſcribendi, uel docendi; vbinam igitur locũ habet hic nuper inuentus ordo reſolutiuus? primùm quidẽ dum nos ipſi diſcimus laborando, & contemplãdo, qua utamur reſolutione non uideo, quòd enim à ſciendi cupiditate ad res ipſas contemplandas moueamur, id nihil aliud eſt, quàm nos à rebus ipſis ſciendis moueri ad earum contemplationem, ut eas ſciamus; ipſę igitur ſunt & finis, & ſubiectum totius noſtrę cõtemplationis, in quo

uerſa-

verſamur & in principio ſcientiæ, & in medio, A & in fine; quare eſt progreſſio à fine ad finem, ab eodem ad idem, quia in omni noſtræ cōtem plationis parte ſciētiam aliquam adipiſcimur; hæc igitur non eſt reſolutio, quia tunc reſoluimus, quando à fine progredimur ad alia quædā ab eo diuerſa, & ipſo priora, quod quidem hic ne fingere quidem poſſumus. Sed ipſa quoque appellatio huoc errorē declarat, ordinem enim reſolutiuum omnes vocant ordioem à notioue finis, finem ergo ante omnia notum eſſe oportet, deinde progreſſum fieri ad alia præter finem; hic autem nullum præcognoſcimus finem, quia res ipſæ ſciendæ ſunt finis, has autē ignoramus, & ignoratio eſt cauſa appetitus, quo modo igitur procedimus à notione finis? quòd ſi dicant pręcognoſci nomeo hoc, ſcientia, hoc certè nihil eſt, hæc enim eſt pręcognitio logicę, à logica autem ad philoſophiam, & ab intētionibus ad res procedere ooo eſt ordine vti reſolutino, neq; omnino ordine aliquo, ordo enim B eſt quidā reſpectus ioter ea, quæ ſint eiuſdem generis, vt à principijs rerum naturalium ad effectus ipſos naturales; & à ſaoitate ad cauſas, per quas cōſeruari ſanitas queat, vel amiſſa recuperari; proinde ordo eſt à re tractanda ad aliam rem tractandam, ſeu ab intentione ad intentionem, nam etiam in diſciplinæ logicæ traditione aliquem ſeruari ordinem dicimus; ſed ab intentione ad rem progredi non eſt ordo, de quo nobis tractatio propoſita eſt; non eſt enim ordo, quo diſciplina ipſa diſponitur, ſed potiùs progreſſus quodammodo à proœmio ad tractationem ipſius diſciplinæ. Poſtquàm autem nos ipſarum rerum cognitionem adepti ſumus, vt rerum naturalium, & deſyderio mouemur ſcribendi naturalem ſciētiam ad aliorum utilitatem, adhuc non uideo ordinem huoc reſolutiuum à fine ad totam ſcientiam, & à tota ſcientia ad partes; ille enim, qui iam rerum cognitionem in animo habet, quando uult eam C cum alijs hominibus communicare uel per uocem, vel per literas, ſtatim conſyderat quo ordine res ipſas tractandas diſponere debeat; quòd autē à deſiderio alienæ utilitatis trahi ad ſcientiam ſcribendam ſit ordine uti reſolutiuo, quēadmodum iſti comminiſcuntur, mihi quidem ridiculum eſſe videtur, & confutatione indigniſſimum, ſiquidem ordo, de quo nobis in præſentia ſermo eſt, logicum inſtrumētum eſt, quod ad res meliùs cognoſcendas confert, & quo eruditi, ac literati viri vtuntur, à fine autem ad aliquid agendū moueri non modò omnium hominum, ſed brutorū quoq; animalium eſt, imò & ſtirpium, & rerum quoque omni animа carentium, lapis deſyderio naturali inferi loci ductus deorſum fertur, quid igitur? vtitur ne lapis ordine reſolutiuo? quòd autem aliud ſit ordinem ſeruare reſolutiuum, omnis operatio tum naturæ, tum artis oſtendit, naturam enim in rerum productione ordine vti compoſitiuo manifeſtum eſt, ſiquidem à ſimplicibus ad compoſita progreditur, tamen quicquid agit, agit propter finem; ædificator quoq; domum conſtruens agit propter finem, fine enim aliquo mouetur, ordine tamen compoſitiuo vtitur dum ædificat, nec aliquis unquàm dixit in ipſa naturæ, & artis operatione commiſtum eſſe cum ordine compoſitiuo alterum ordinem reſolutiuum, quòd fine moueamur; quia ordinem ſeruare dicimur in ijs, quæ agimus, vel producimus, at moueri à fine non eſt aliquid producere, vel operari; ſed quando agere incipimus propter finem, tunc in noſtra operatione ordinem aliquem ſeruamus, dum hoc priùs facimus, vel tractamus, poſtea uerò illud; ordo igitur reſolutiuus non ſeruatur quando à fine mouemur, ſed quando de fine priùs agimus, poſtea uerò de ijs, quę ſunt ante finem, moueri enim à fine non eſt de fine agere, & potest ille, qui à fine mouetur, tractationem incipere à primis principijs, vltimo autem loco finem producere, vt patet in arte, & in natura quando agunt, & producunt aliquid. Vanus eſt igitur ille ordo reſolutiuus à fine ad totam artem, & à tota arte ad partes, neque enim à tota arte ad partes aliquis ūnquàm procedit, quū enim totum non ſit niſi partium collectio, ars tota nihil eſt quando partes adhuc non extant, quare nullus alius ſit progreſſus, quàm à parte artis ad partem, partibus autem omnibus iam compoſitis, tunc tota ars extare dicitur. Sed et admittamus etiam totam artem ante ſuarū partium traditionem modo quodam in animo authoris ſcientis exiſtere, tamen ab ea ad partes progredi nō eſt reſoluere, ſed diuidere potiùs, & diſponere, ſcientiam enim naturalem traditurus cogitat in primis in quot partes tractationem illam diuidere debeat, & quo ordine partes illæ ſint diſponendę; talem authoris pręmeditationem an liceat ordinem appellare reſolutiuum à tota arte ad partes, quiſque rationis compos conſyderare poteſt, nam mihi ſuperuacaneū eſſe videtur hac in re ampliùs morari: ſatis igitur conſtat in ſcientijs contemplatiuis nullum alium finem proponi, quàm ſcientiam rerum tractādarum, & huoc non poſſe ordinem reſolutiuum conſtituere, cognitio enim vbi ſola ſcopus, ac finis eſt, cogit ordinem ſeruare compoſitiuum, ut ratio illa Ariſtotelis demonſtrat, quam in ipſo primi Phyſicorum initio legimus, & cuius uim paulò ante perpendimus. Reſtat ut aliquis dicat poſſe ſcientiam ſpeculatiuam diſponi ordine reſolutiuo, ſi ordo ſeruetur compoſitiuo contrarius, ut ſi ſcientiam naturalem auſpicemur ab ultimis effectis, & ab his ad proxima principia progrediamur, deinde ad remota, & tandem in remotiſſimis, ac primis deſinamus, à quibus incipit ordo cōpoſitiuus, ut ſi ordiamur à tractatione ultimarum

Aliud eſt moueri à fine, aliud eſt agere de fine.

Alius modus ordinis reſolutiui in traditione ſciētiæ naturalis.

rum ſpecierum, veluti hominis, bouis, aſini, & aliarum omnium, mox tráſeamus ad partes hetereogeneas, deinde ad homogeneas, ab his ad tractationem de quatuor elementis, & tandem perueniamus ad primæ materiæ, & formæ conſyderationē, à qua auſpicatur ſcientia naturalis ab Ariſtot. tradita ordine compoſitiuo. Sed qui tali ordine reſolutiuo putant naturalem ſcientiam tradi poſſe, ignorare videntur quid ſit ordo reſolutiuus, hic enim (vt ipſi quoque confitentur) eſt à notione finis, at infimæ ſpecies poſſunt quidem uocari ultimum, ſed non finis, quia non omne ultimum eſt finis, ut docet Ariſtoteles in ſecundo libro Phyſicorum; res autem hæc ut intelligatur ſciendum eſt totam naturalem philoſophiam ab Ariſtotele traditam eum ordinem ſeruare, qui eſt ab uniuerſis ad ſingula, quemadmodum ipſe proteſtatur in prooemio primi libri Phyſicorum; primùm enim in octo libris Phyſicorum conſyderat corpus naturale in ſua maxima amplitudine acceptum, eiuſq; principia, & affectiones declarat, poſtea in libris de cœlo ſumit conſyderandum corpus ſimplex, quæ eſt prima ſpecies corporis naturalis, deinde corpus miſtū latè ſumptum, mox eius ſpecies ordinatim uſque ad ultimas; propterea multi ab eo, quod primo aſpectu apparet, decepti crediderunt ultimarum ſpecierum cognitionem eſſe ultimum finem philoſophi naturalis, quum generum cognitio propter ſpecierum cognitionē quæri uideatur. Verùm non ita ſe res habet, ut enim admittamus ipſas ſpecies eſſe talem finem, qui poſſit ordinem reſolutiuum conſtituere, quod quidem minimè uerum eſt, tamen dicimus eas in tota naturali philoſophia tractari, nec magis in calce, quàm in principio illius ſcientiæ, tota enim in eis uerſatur, non ſola ultima ipſius pars; genera nanque non reperiũtur extra ſpecies ſuas, ſed ſunt ipſæmet ſpecies, quę ſub ratione communi conſyderãtur, animal enim conſyderare quatenus eſt animal nihil aliud eſt conſyderare, quàm hominem, equum, bouem, & alias ſpecies ſub hac communi cõceptione quatenus animalia ſunt; idcirco tractari in libris de naturali auſcultatione corpus naturale quà naturale eſt, nil aliud eſt, quàm tractari hominem, equũ, ignem, aerem, aurum, ęs, & alias omnes ſpecies corporis naturalis ſub hac communiſſima conſyderatione ut naturalia corpora ſunt, ſimiliter in libris de ortu, & interitu tractari de miſto eſt tractari de ultimis ſpeciebus quatenus ſunt corpora miſta; quod idem de alijs inferioribus generibus dicendum eſt; poſtrema omnium eſt earundem ſpecierum tractatio ſecũdùm proprias ſingularum naturas, quibus unaquæq; ab alijs diſcrepat; hanc igitur ultimam tractationem ſi ſpectemus, ea eſt quidem ultima, nõ tamen eſt finis reſpectu pręcedentium, quia illæ quoque fuerunt de eiſdem ſpeciebus, licèt ſub conce-

Confutatio.

Species infimæ nõ poſſunt dici finis ſcientię naturalis.

D ptibus communioribus, qui nõ minùs ſunt per ſe digni cognitu, quàm proprij ipſarum ſpecierum conceptus; quòd ſi totam, & perfectam ſpecierum tractationem accipiamus, hoc eſt ſecundùm omnes ipſarum conceptus, hęc quidem finis eſt philoſophi naturalis, qui uult ſpecies corporis naturalis perfectè cognoſcere, ſed ipſe non minùs ab his incipit, quàm in his deſinit, quia ubique de his ſpeciebus agitur ſecundùm diuerſos conceptus; hoc intellexit Auerroes in ſua prefatione in primum librum Phyſicorum, quando dixit intentionem philoſophi naturalis eſſe cognoſcere cauſas ſpecierum ſenſilium, & cauſas accidentiũ, quæ ſunt in eis, non enim intellexit proprias tantum ſpecierum cauſas, & propria ſingularum accidentia, ſed omnes cauſas, & omnia accidentia ipſarum, etiam quę eis tribuuntur ratione ſuperiorum conceptuum. Sed utcunq; ſe res habeat, ſpecies corporis naturalis non ſunt talis finis, qualem intelligere

E debemus quum de ordine reſolutiuo loquentes dicimus eum eſſe à notione finis; etenim finem aliquem extra noſtrã cognitionem, & ab ea diuerſum intelligimus, qui quum nondum ſit, fieri tamen à nobis liberè operãtibus poteſt. Res autem naturales, & aliæ, quæ in reliquis ſcientijs ſpeculatiuis tractantur, aut ſemper ſunt, aut factę ſunt, uel fiunt à natura, aut ab aliqua alia cauſa, non à uobis, quare in his contemplandis non habet locum ille progreſſus, qui uocatur à notione finis, ſed ſola earum cognitio finis noſter eſt, quem quidem finem talem eſſe diximus, ut neceſſariò ordinem compoſitiuum requirat; qui igitur dicunt ſcientiam naturalem tradi poſſe ordine reſolutiuo, decipiuntur, & propriam huius ordinis naturam, & conditionem ignorant.

Caput Octauum, quod neque ad ſcientiæ ſpeculatinæ inuentionem conferat ordo reſolutiuus.

F

ALIQVI fuerunt, qui putarunt ſcientiam naturalem alio quidem ordine, quàm compoſitiuo, tradi non potuiſſe, tamen inuentam fuiſſe ordine reſolutiuo, proinde reſolutiuum nõ ad ipſius traditionem, ſed ad inuẽtionem utilem extitiſſe; Ariſtoteles nanque eam ſcientiam ſcripſit ordine compoſitiuo, ſed ad cauſarum abſcõditarum inuentionem reſolutione uſus eſt, & ab effectis poſterioribus ad cauſas priores proceſſit, nam in primo libro Phyſicorum argumento ſumpto à generatione duxit nos in primæ materiæ cognitionē, & in octauo libro ex ęterno motu demonſtrauit dari primum æternum motorem; ſed hi, ut alij benè animaduerterunt, in ambiguitatem manifeſtam lapſi ſunt, quũ pro ordine methodum acceperint, quòd enim ad inuentionem principiorum naturalium opus fuerit reſolutione uerum eſt, ea tamen eſt methodus reſolutiua,

Quorũdã opinio.

Confutatio.

tiua,& demonſtratio ab effectis, de qua poſtea
loquemur; non eſt ordo reſolutiuus; & miror
quomodo nō uiderint ea, quæ ferè ab omnibus
dici ſolent in interpretatione procemii primi li
bri Phyſicorum, tritum eſt enim, & uulgatum
omnium dictum eo in loco quòd aliud eſt or-
do doctrinæ, aliud uia doctrinæ, quæ metho-
Aliorū dus propriè dicitur. Alii uerò fuere, qui in alio
opinio. ſenſu dixerunt ordinem reſolutiuum fuiſſe uti
lem ad naturalis ſcientiæ innentionē, illi enim,
qui primi eam ſcientiam compoſuerunt, uiden
tur primo loco ipſam hoc ordine inueniſſe, pri-
mùm quidem eis occurrerunt ſpecies ultimæ
corporum naturalium, & deſyderio ducti ſunt
cognoſcendi ipſarum naturas, & cauſas, & affe-
ctiones, poſtea cęperunt proximas ſingulorum
cauſas conſyderare, & ab illis ad remotiores a-
ſcendere donec tandem ad primas, & remotiſ-
ſimas peruenerunt, à quibus exordium ſumpſit
traditio ſcientię naturalis ordine compoſitiuo;
inuētio igitur ſciētiæ naturalis præceſſit per or-
dinem reſolutinum, mox eam ſubſecuta eſt ip-
Confu- ſius traditio per compoſitiuum. Nequaquàm ta
tatio. men uerum eſt id, quod iſti comminiſcuntur,
primùm enim dubitare non abſque ratione
poſſumus an illa prima rerum conſyderatione,
quàm ipſi inuentionem ſcientię uocant, is or-
do ſeruetur, quem arbitrantur, quum enim in
ultimis ſpeciebus omnium ſuperiorum gene-
rum naturæ contineantur, proinde ſpecies ipſę
nobis cognoſcendæ proponantur ſub diuerſis
conceptibus & magis, & minus communibus,
quemadmodū diximus, rationi conſentaneum
eſſe uidetur ut priùs nobis offerantur, & deſi-
rium cognoſcendi in nobis excitent ſub conce
ptu communiore, ſiquidem id, quod magis uni
uerſale eſt, priùs, & faciliùs à nobis cognoſcitur,
q̃ minùs uniuerſale, idq; tā ſecūdùm diſtinctæ,
quàm ſecundùm confuſæ cognitionis ordinē,
priùs. n. cognouimus equum ut corpus, q̃ ut ani
mal, & priùs ut animal, q̃ ut equū à boue, & ab
aſino diſtinctum, faciliùs enim ea, quæ multis
communia ſunt, inſpicimus, & cognoſcimus,
quàm quæ ſingulorum ſunt propria; eo igitur
ordine, quo res primùm à nobis confusè cogni
tæ fuerunt, credendum eſt eas deſyderium no-
ſtrū diſtinctæ cognitionis excitare; atqui ſi cor-
pora naturalia primùm nos mouent ut corpora,
ſequitur nos primùm excitari ad indagandam
corporis naturam, deinde animalis, & homi-
nis, corporis autem naturam quà corpus eſt in-
ueſtigare eſt corporis principia quęrere, at prin
cipia corporis naturalis quà corpus naturale
eſt ſunt prima omnium rerum naturalium prin
cipia, de quibus agitur in libris de naturali au-
ſcultatione; uidetur itaque hæc ſcientiæ inuen
tio procedere ordine compoſitiuo, non reſolu-
tiuo. Verùm ut eis condonemus eum ordinem
tunc ſeruari, quem ipſi imaginantur, id tamen
certiſſimum nobis eſſe debet eam non poſſe

A ſcientiæ naturalis inuentionem appellari; quid
enim, quęſo, eſt ſcientia naturalis, niſi perfecta,
& diſtincta rerum naturalium per ſuas cauſas
cognitio? confuſa nanque, & imperfecta cogni
tio ſcientia dici non poteſt; uideamus igitur an
per hunc ordinem ſcientia naturalis innēta ſit,
dicunt iſti priùs offerri cognoſcendas ultimas
ſpecies, deinde earum cauſas proximas, poſtea
remotiores, tandem primas, ac remotiſſimas, in
quo proceſſu ſi intelligant nos à cognitione
ſpecierum, & ultimorum effectuum uenire in
cognitionem proximarum cauſarum, & ex his
duci in cognitionem cauſarum remotiorum,
in ambiguitatem incidunt, methodus enim ea
eſt, non ordo, illationem enim habet ignoti ex
noto; ergo ſi ordinem, non methodum dicere
debeant, neceſſe eſt vt ita intelligant, priùs qui-
dem ipſarum ſpecierum cognitionem quæri,
ac de ijs priùs tractari; poſtea uerò agi de proxi
mis ipſarum cauſis, & earum cognitionē quęri;
B deinde de remotis; demū de remotiſſimis prin-
cipijs; ſed hæc nullo pacto poteſt vocari ſcien-
tia, neque ſcientiæ naturalis inuentio, quia tota
illa cognitio confuſa eſt; dum enim prima, & re
motiſſima principia ignoramus, nullū aliorum
poſſumus perfectè cognoſcere, qualis igitur e-
rit tractatio de homine, vel de equo, dum remo
tiores omnes cauſæ ignorantur? certè confuſa,
& rudis. Pręterea in illa prima rerum conſyde-
ratione, quam iſti inuentionem ſcientiæ uocāt,
cognoſcimus ne in ipſis reb. aliquid, an nihil?
ſi nihil, igitur per eam nihil ſcimus, quare nul-
lius ſcientiæ inuentio eſt; ſi aliquid, quodnam
eſt illud? ut quando primo loco hominem, &
alias ſpecies conſyderamus, quidnam in homi-
ne cognoſcimus? ſubſtantia quidem hominis
ex forma, & materia conſtat, nempè ex anima,
& corpore, attamen nō poteſt nobis eſſe cogni-
tum quòd cognitio naturæ humanæ cōſiſtat in
cognitione materiæ, & formæ, quia ex materia,
C & forma conſtare non eſt hominis proprium,
neque ipſi cōpetit quatenus eſt homo, ſed cor-
pori naturali quatenus corpus naturale eſt; dū
igitur ignoramus hanc eſſe omnis corporis na-
turalis eſſentialem conditionem, nō poſſumus
cognoſcere quòd ad humanam naturam perfe
ctè cognoſcendam requiratur cognitio mate-
riæ, & formæ; ſed neq; corpus, & anima cogno-
ſci poſſunt dum formæ naturam communiter
ignoramus, necnon primam materiam, ex qua
omnes aliæ ſecundæ materiæ conſtitutæ ſunt.
Alia quoque multa abſurda hanc ſententiam
conſequuntur, quæ quiſq; conſyderare poteſt.
Certum itaque, atque compertum eſſe debet,
quiſquis ſit ille ordo, qui in illa meditatione
ſeruatur, eum penitus ineptum eſſe non modò
ad ſcientiæ naturalis traditionem, ſed etiam ad
eiuſdem inuentionem. Eſt etiam maximè ratio- Eodem
ni conſonum eodem prorſus ordine traditam ordine
eſſe à philoſophis ſcientiam naturalem, quo ab tradun-
eis

tur ſciẽ-ciæ, quo inuentę ſunt.

eis inuenta priùs fuit, nam ſi ſolo ordine com-
poſitiuo ſciẽtia naturalis tradi potuit, quia per-
fecta rerum oaturaliom cognitio alio ordine
noo poteſt comparari, ſequitur primos qooque
hoius ſcieotiæ inuẽtotes alio ordine perfectam
retum naturalium ſcientiam iouenire, & conſe
qui non potuiſſe; quod etiam de methodo aſſe
rendom eſt, qua enim methodo Ariſtotel. per-
ſectam nobis tradidit ſcientiam naturalem, ne-
ceſſe eſt eadem ipſum qooqne ad rerum natu-
ralium perfectam cognitionem ductom fuiſſe,
& eadem fuiſſe iouẽtam ſcientiam naturalem;
fraodaſſet quippe nos Ariſtoteles, vel quiſquis
alios naturalis ſcientiæ primus inueotor fuit, ſi
eo ordine, eaqoe methodo dimiſſis, quibus ip-
ſe utens ſcientiam naturalem inuenit, & rerum
naturalium cognitionem optimam conſequu-
tus eſt, aliom ordinem, & aliam methodum in
ea oobis tradenda ſeruaſſet, quibus vel non ita
perfectam, vel difficiliùs rerum naturalium co
E gnitionem adipiſceremut. Qnod autem de na-
turali ſciẽtia diximos, id de omnibus alijs con-
templatiuis ſcieotijs exiſtimandum eſt, eadem
enim in omnibus ratio uiget. Maniſeſtum eſt
igitot ſcientijs contemplatiuis tum tradendis,
tum inoeniendis ſolum conuenire ordinẽ com
poſitioum, eadem enim ſeſe offert rerũ cogno-
ſcendarum natura & illi, qui cootemplando,
ac laborando earum ſcientiam inoenire oult,
& illi, qui eam alijs tradere conſtituit. Illa au-
tem, quam aliqui inoentionem vocabant, cer-
tom eſt neqoe inuentionem ſcientiæ, neq; tra-
ditionem eſſe, ſed præcedentem qoandam con
ſyderationem, & præmeditationem, dum re-
rum cognoſcendarum deſyderio, atque amore
mouemot, antequàm ipſarum cognitionem in-
dagare incipiamus.

Caput Nonum, quòd artes, & diſciplinæ aliæ omnes præter contemplatiuas ſolo ordine reſo-lutiuo tradi poſſint.

F

CONTRA verò ſe res habet io artibus,
ac omnibos alijs diſciplinis, qoæ non
ſcientiam quęrunt, ſed finem aliquem
à nobis agendum, uel efficiendum; hæ nanque
alio ordine tradi non poſſunt, quàm reſoluti-
uo; ratio autem ex ipſa talium diſciplinarum
natura hunc io modum colligitur. Certum eſt
duo io unaquaque arte eſſe, quæ in conſydera-
tionem cadunt, unom qoidem, & præcipuum
eſt finis ipſe acquirendus, ſiue prodocendus à
nobis, alterũ uerò principia, ex quibus ipſom
producamus, quæ poſſunt etiam appellari me-
dia ad finem illom duoentia, vt io arte ædifica-
toria fiojs eſt domus ipſa, principia uerò lapi-
des, lateres, ligna, & alia eioſmodi; domus e-
nim ſi iam exiſtens, aut facta à natura, vel ab ali
qoo alio agente nobis proponeretur, nullis cer
tè lapidibus, nullave alia materia pro ea con-
D ſtruenda egeremus, ſed abſque ullis medijs fi-
ne optato potiremur; verùm quia domus oeq;
eſt, neque fit ab alio, ſed à nobis, ideo materia
indigemus, ex qua ipſam efficiamus, ars eoim
ſolam artificialem formam gignere in materia
poteſt, materiam generare nequit, ſed eam à na
tura genitam accipit. Ordo igitur generationis,
ac operationis io omni arte eſt ex neceſſitate
compoſitiuos, nempè à priocipijs ad finem, à
ſimplicibus ad compoſita, coodītio nanque
eſt perpetua, & lex neceſſaria omnis generatio-
nis ſiue à natura, ſiue ab arte, ſiue à qoouis alio
agẽte factæ, vt ordinem ſeroet compoſitiuum;
ideò Ariſtoteles in cootextu 23. ſeptimi Meta-
phyſicorum loquens de ordine artis operantis
ſolum ei tribuit compoſitiuum, qui eſt à prin-
cipijs. Sed ordo artis doceotis eſt ex neceſſi-
tate contratios ordini artis operaotis; nam fi-
nis ipſe nunquàm proponitur ignotus, nun-
quàm quæritur, oec vnquàm de fine fit aliqua
E cooſultatio, ut docet Ariſtoteles in tertio capi-
tę tertij libri de moribos; ſed ſemper proponi-
tur finis aliquis certus cooſequendus, vt finis
exercitus eſt uictoria, de qua nunqoàm fit con-
ſultatio an quærenda ſit, necne; ſed certum, &
cõſtitutum in omnium militum animo eſt uin-
cendum eſſe; diſceptatio autem tota cooſulta-
tio eſt de medijs, quibus victoria acquiri poſſit;
obſidentium ciuitatem finis certus eſt expugoa
tio, conſultatio autem eſt de modo, & de me-
dijs ad eius expognationem cõferentib. Qoum
igitur in omni arte finis notus proponatur, ſi
media quoqoe ad illom docentia, & princi-
pia, ex quibus conſtitueodus eſt, per ſe no-
ta ſint, nulla arte docente opus eſt, ſed ſola
arte operante; artis eoim doctrina ad opera-
tionẽ dirigitur, ideò obi omnia ſont nota tum
principia, tum finis, tota diſciplioa ſuperuaca-
nea eſt, iam enim quiſqoe finem illum conſe-
qui deſyderans poteſt per ſe ipſum aggredi ex
F principijs notis operationem; ſi eſt igitur ars ali
qua docẽs, aliquid eſſe ignotum oportet, quod
diſcendum proponatur, is noo poteſt eſſe finis,
eruot igitur principia, è quibus conſtituendus
eſt; atqui ab ignotis otdiri non poſſumus, ſed
ſemper à notis, vt antea oniuerſè de omni ordi-
ne demonſtrauimus, & vt aſſerit Ariſtoteles in
quarto capite primi libri de motibus; à fine igi
tor in omni arte docente inchoandum eſt, & ad
principiorum inuentionem progrediendum.
Hoc idem de omni alia diſciplina confiteri co-
gimur, cuius natura non in contemplando, ſed
in operando cõſiſtat, eadem enim in omnibus
ratio locum habet, & alio ordine tradi non poſ
ſunt, quàm reſolutiuo; quod mihi quidem ui-
detur rei naturã conſyderando ita perſpicuum
eſſe, ut mirandum profectò ſit quomodo alij in
aliam ſententiam inciderint, artis enim docen
tis nullus alius eſt ſcopus, quàm media inueni-
re, quæ ad propoſitum finem perducant, quæ ſi
nota

In omni generatione à quocunque agente facta ſeruatur ordo compoſitiuus.

nota eſſent, tota artis doctrina ſuperuacanea ſo A ret; quum autem ſint ignota, ex ijs progredi operando non poſſumus, niſi beneficio artis docentis illa per reſolutionem finis priùs inuenerimus, & cognouerimus; quoniam enim nō ſimpliciter eorum cognitio quæritur, ſed ſolùm vt ad talem finem conferentium, & is proponitur notus, ſequitur ea ex ſola collatione cum ipſo fine poſſe manifeſta fieri, ideò in eorum cognitionem non peruenimus niſi ex notione finis; ex ipſa igitur talium diſciplinarum tradendarum natura ortum habet neceſſariò ipſe ordo reſolutiuus; eſt igitur ex neceſſitate contrarius ordo artis docentis ordini artis operantis, quia neceſſe eſt in ijs definere artis doctrinā, à quibus operatio incipit; & ab ijs doctrinæ exordiū ſumi, in quibus operatio deſinit.

Caput Decimum, confirmatio dictæ ſententiæ ex Ariſtotelis, Galeni, Auicennæ, & Auerrois dictis.

SENTENTIAM hanc apud Ariſtotelem legimus in contextu 23. ſeptimi Metaphyſicorum ſæpe à nobis memorato, vbi veritatem pulchrè declarat vtens exemplo artis ædificatoriæ, inquit enim in lapidibus, ac primis elementis eius doctrinam, & ab ijſdem incipere operationem; quemadmodum ab eodem fine doctrinæ initiū ſumitur, in quo acquiſito deſinit operatio; vnde colligit quòd modo quodam domus domū facit, nempè domus præcognita, domus mentalis domum materialem; quum enim priùs à domo præcognita ad elementa cognoſcēda, deinde ab his inuentis ad domum realem efficiendam progrediamur, manifeſtum eſt totum ſimul progreſſum doctrinæ, & operationis à domo eſſe ad domū; hoc modo cenſuit Ariſtoteles locum habere in artibus utrunque ordinem, in doctrina quidem reſolutiuū ſolum, in operatione uerò com C poſitiuum. Quòd ſi quis arti illi ędificatoriæ tradendæ, aut ſcribendæ ordinem compoſitiuum aptare contenderet, quem eundem in operatione ſeruari neceſſe eſt, ipſemet ſi rationis compos eſſet, ex ipſa re facilè intelligeret quàm uanum, ac inutile opus aggrederetur, nec enim quid quæreret, nec ex quibus ad illud progrederetur effari potis eſſet. Præterea in quinto capite ſexti libri de moribus, & in capite octauo ſeptimi inquit Ariſtoteles finem in actionibus eſſe principium, ſicut in mathematicis ſuppoſitiones, at enim in mathematicis ſuppoſitiones demonſtrari non poſſunt, ſed eas præcognoſci neceſſe eſt, ut reliqua ex ipſis manifeſta fiant, ita in actiuis diſciplinis debet finis eſſe totius cognitionis principium, & in artibus omnibus ſimiliter; propterea tradidit Ariſtoteles moralem facultatem ordine reſolutiuo, à fœlicitate nanque exordium ſumpſit, quæ eſt operatio ex uirtute prouenient, & eſt ultimus omnium agendorum finis, hanc in primis dari conſtituit, deinde ipſius definitionem aſſignat, poſtea in ſecundo libro incipit agere de uirtute; de Ariſtotelis igitur ſententia dubij eſſe non poſſumus, ex eius enim lectione vel cœcus inſpicere poteſt quid ipſe ſenſerit. Hoc idem & Galenus faſſus eſt in Galen. libro de artis medicæ conſtitutione, nam in primo, & vltimo, & penultimo capitibus aſſerit artem medicam conſtitui à notione finis, quia eſt de numero artium effectricium, quæ omnes à finis ſui notione cōſtituendæ ſunt; quare non arbitrarium vult in artibus eſſe ordinem reſolutiuum, ut alio quoque ordine pro ſcribentis arbitrio tradi poſſint, ſed neceſſarium, vt nullum alium conſtitutio alicuius artis recipiat, hancque dicit veterum philoſophorum ſententiam extitiſſe; itaque in eo libro declarat modum tradendi medicam artem ordine reſolutiuo; ſunt B etiam qui dicant Galenum ibi non ſolùm modum oſtendere tradendi artem medicam, ſed ipſam quoq; artem eo ordine tradere; ſed qua ducti ratione hoc aſſerant non uideo, quum ex eius libri lectione falſitas huius opinionis facilè deprehendatur. Auicenna quoque artem me Auicenna. dicam ſcripſit ordine reſolutiuo, non compoſitiuo, ut medici arbitrantur, idq; nos deinceps apertiſſimè demonſtrabimus; aut enim Galenus, & Auicen. huiuſce rei ueritatem non ignorauerunt, aut ſaltem ab ipſa artis natura, quæ alium ordinem non patitur, ad eum ſeruādum tracti, atque coacti fuere. Galenus quidem in libro de artis medicæ conſtitutione uidetur ueritatem, eiuſque rationem non ignoraſſe, attamen dum artem ſuam medicinalem reſpicio, neſcio quid de ipſo dicam, nam in ea ſimiliter ordo ſeruatur reſolutiuus, ut mox demonſtrabimus, ipſe tamen alium ordinē eſſe putat, nempe definitiuum, quem antea reiecimus; propterea an liber ille Galeni fuerit, necne, nō poſſum non magnopere dubitare. Auerroes Auerr. autem in ſuo libro, qui inſcribitur Colliget, non modò artem medicam tradit ordine reſolutiuo, ſed & eius ordinis conditiones ita egregiè declarat, ut in illius artis natura cognoſcenda, & in ea artificioſiſſimè diſponenda ſignificet ſe exquiſita logicę cognitione præditum fuiſſe, & in ea tam Galeno, quàm Auicennæ longè eſſe præferēdum; poteſt enim liber ille uocari idea ordinis reſolutiui, quum eum exactè tum ſeruet, tum declaret ibi Auerroes, ut mox oſtendemus.

Caput Vndecimum, in quo declaratur in artis medicæ traditione conditio ordinis reſolutiui.

QVONIAM autem ex artis medicæ traditione pulcherrimū exemplum ſumi poteſt ordinis reſolutiui, non

erit ab re ſi eam aliquantũ cõſyderemus, quan-
D quàm enim medici non ſumus, neque de re me
dica, ſed de rebus logicis in prę́ſentia nobis ſer
mo inſtitutus eſt; attamen ſi eius artis exemplo
quid ſit ordo reſolutiuus, & quomodo ſeruetur
docuerimus, non paruum certè operæprecium
fecerimus; logica enim omnium diſciplinarum
inſtrumentum eſt, & quemadmodum Ariſtote-
les ex ipſis diſciplinis, quas ſapientes uiri tradi-
derant, logicam artem deſumpſit, atq; conſtru-
xit; ita nobis quoque licebit ex alijs diſciplinis,
à quibus logica ortum habuit, rerũ logicarum
declarationem depromere, tanquàm per logi-
cam in uſu poſitam præcepta artis logicæ expli-
cantibus: Et quemadmodum Galenus in libro
de artis medicæ conſtitutione unius morbi e-
xemplo propoſito totius artis conſtitutionem
declarat, ita & nos ſumpto medicinæ exemplo
ordinem, quo artes omnes tradendæ ſunt, expli
care commodè poterimus. Hac autem in re
E hunc ordinem ſeruandum eſſe duximus, priùs
enim artis huius naturam contemplantes con-
ſyderabimus ratione duce quem ordinem tra-
ditio illius artis requirat, & undenam ſumen-
dum ſit cognitionis eius initium; deinde eun-
dem ordinem in Auerrois, & Auicennæ, & Ga-
leni traditionibus ſeruatum eſſe oſtendemus.
Illud in primis à nemine literato uiro, & in ar-
te medica mediocriter erudito ignoratum fuiſ-
ſe arbitror, artem illam neceſſariò poſtulare ut
à cognitione humani corporis exordium do-
ctrinæ ſumatur, nempè ut omnes ipſius partes
tam homogeneæ, quàm heterogeneæ, & ſingu
larum naturæ, ac temperies, necnon & officia,
& operationes ante omnia cognoſcantur; hoc
quidem medicis incognitum fuiſſe non uide-
tur, at huius rationẽ an benè nouerint neſcio;
ratio autem duplex eſt, & utranque apertè de-
clarat Auerroes in ſuo colliget; utranq; etiam
uiſus eſt ſignificare Galenus in capite undeci-
F mo libri ſui de artis medicæ conſtitutione; una
eſt, quam tetigimus in libro noſtro de Natura
Logicæ, dum de libro Categoriarum ſermo-
nem haberemus; ob eandem enim rationem,
ob quam uoluit Ariſtoteles in principio logicę
de Decem ſummis generibus agere, debet e-
tiam medicus artem docens à partibus huma-
ni corporis tractationem exordiri; humanum
enim corpus eſt ſubiectũ, in quo medicus uult
efficere, uel conſeruare ſanitatem, nullus au-
tem artifex poteſt operari in ſubiecto penitùs
incognito, ſed tantam eius debet habere præco
gnitionem, quantam ars illa, & opus eius expo-
ſcit, quemadmodum teſtatur Ariſtoteles in 26.
contextu ſecundi libri Phyſicorum; & clariùs
in capite ultimo primi libri de moribus, ubi
hoc ipſo exemplo utitur, ſicuti medicus ocu-
lum curaturus debet ante omnia aliquam ocu-
li cognitionem habere, quam illa curatio po-
ſtulat, ita moralis philoſophus animam ſanatu-

Prior ratio cur ars medica incipiat à cognitione humani corporis.

rus debet in primis aliquam animæ, ſaltem le-
uem, habere notitiam, & partes animæ pingui
Minerua cognoſcere. Toti igitur arti medicæ
tam operanti, quàm docenti neceſſaria omni-
no eſt præcognitio humani corporis, & omniũ
eius partium cum proprijs ſingularum officijs,
& operationibus; quomodo enim uitia, & mor
bos humani corporis, & partium eius rectè cu-
rabit medicus, niſi partes ipſas cognoſcat? ut
rectè Galenus dicit in capite 11. libri de Artis
medicæ conſtitutione. Hac ratione cogitur om
nis ars docens tradere ante omnia proprij ſub-
iecti cognitionem aliquam, poſtea in eo ratio-
nem, & modum operandi docere, niſi contin-
gat ipſum ſubiectum artis ita eſſe per ſe conſpi
cuum, ut à nemine tanta eius notitia non ha-
beatur, quantam ars illa requirit; hoc enim ſi
eueniat, ſpernitur huiuſmodi tractatio, quia ſu
peruacaneis non eſt immorandum; tale autem
profectò non eſt humanum corpus, & eius par-
tes, harum enim quamplurimæ internæ, & ab-
ſconditæ ſunt; quæ uerò ſunt externæ, pingui
Minerua ab hominibus uulgaribus noſcuntur,
harum enim naturas, ac temperies, quas cogno
ſcere medico neceſſarium eſt, cuncti pręter eru
ditos uiros ignorant; prior itaque ratio hæc eſt,
quæ à ſubiecto medicæ artis deſumitur. Altera
eſt ratio, quæ ſumitur à fine, maximè quidem
cõſyderatione digna, ſed alijs, ut uidetur, pror-
ſus incognita, hęc enim medicum omnino co-
git in artis medicę traditione ab humano cor-
pore, ac eius partibus declarandis auſpicari; nã
ſecus facere minimè poteſt, ſi eſt uſurus ordine
reſolutiuo à notione finis; etenim præcogno-
ſcendus eſt finis duplici præcognitione, quem-
admodum & de ſubiecto ſcientiæ docet Ari-
ſtoteles in primo libro Poſteriorum Analytico-
rum, ut enim ſubiectum in ſcientia eſt præco-
gnoſcendum & quòd ſit, & quid ſit; ita finis in
arte prænoſci debet tum quòd eſſe, ſeu fieri poſ
ſit, tũ quid ſit; niſi enim eſſe poſſet, fruſtra quę-
rerentur media pro eius generatione; ſi uerò
quid ſit ignoremus, nulla ratione inuenire illa
media poſſumus principio ad eorum inuẽtio-
nem idoneo deſtituti, quod unum eſt definitio
finis, ex hac enim una duci poſſumus ad me-
diorum, ſeu principiorum cognitionem; docet
hoc Ariſtoteles in contextu illo 23. ſeptimi Me
taphyſicorum dicens artium omnium doctri-
nam fieri à notione finis, nilq; aliud eſſe notio-
nem finis, quàm ipſius finis definitionem; Eſt
autem finis artis medicæ ſanitas tũ conſeruan-
da, ſi adſit; tum recuperanda, ſi lapſa fuerit; de-
bet igitur medicus ante omnia prænoſcere ſa-
nitatem amitti, & recuperari poſſe, quod qui-
dem notiſſimum omnibus eſt: deinde etiam
quid ſit ſanitas, & in quo conſiſtat, hoc enim
ſi ignoret, quomodo remedia pro ſanitate
tuenda, uel recuperanda poterit indagare?
ſanitas autem nihil aliud, quàm bona totius
corpo-

Altera ratio.

Finis eſt præcognoſcendus duplici præcognitione.

corporis habitudo, & conueniens ſingularum partium temperies; conſtat enim aliam eſſe elementorum miſturam in carne, aliam in neruo, aliam in oſſe; & aliam in ſanguine, aliam in bile; proinde diuerſos eſſe in ſingulis partib. primarum qualitatum gradus, diuerſasque temperaturas; in quarum cõſeruatione cum quadam latitudine ſanitas eſt conſtituta; nam ſi omnes homogeneæ partes propriam retineant naturalem temperaturam, heterogeneæ, quæ ex his cõſtant, muneribus ſuis optimè fungẽtur, dummodo adſit etiam debita ſingularum partium figura, & ſitus, & magnitudo tum ſimpliciter, tum ipſarum inter ſe comparatione; hoc certè, uel tale aliquid ſanitas eſt, diligentem enim, & exquiſitam ipſius definitionem conſtituere non eſt præſentis contemplationis; ſatis nobis eſt in præſentia oſtendiſſe quòd ſanitas non poteſt benè cognoſci, niſi omnes humani corporis partes, earumque naturæ, & temperies, & officia, & operationes cognoſcantur. Vnde manifeſtum eſt tantum abeſſe vt ars medica tradita ab Auicẽna ſeruet ordinem compoſitiuum, vt omnes putant, quum ab elementis incipiat, & ab humoribus, alijsque corporis humani partibus, ut potiùs hac ipſa ratione dicatur ſcripta ordine reſolutiuo; eſt enim propria, & eſſentialis conditio ordinis reſolutiui, ut ante omnia præcognoſcatur tum finis, qui efficiendus eſt, tum ſubiectum, in quo eſt efficiendus; quę quidem præcognitio in alijs artibus magis, in alijs minùs exquiſita requiritur pro earum diuerſis cõditionibus, & naturis; ars certè medica eam ualdè exactam poſtulat, nã quid ſit ſanitas non ſatis pro ipſius conſeruatione, uel recuperatione intelligere poſſumus, niſi cauſas & materiales, & finales omnium partium humani corporis cognoſcamus, finales quidem cauſæ ſunt ſingularum officia, & operationes; materiales uerò quatuor prima corpora, quę elemẽta uocantur, ex quorum diuerſis commiſtionibus partes nostri corporis ſingulæ diuerſas, & proprias tẽperaturas adipiſcuntur; ad primam autem materiam, & ſubſtantialem formam medicus non peruenit, quia harum cognitione nõ eget, propterea medicina cadit à perfectione ſcientiæ ſpeculatiuæ, ut alio in loco demonſtrauimus.

Ars medica ſcriptã eſt ab Auicenna ordine reſolutiuo.

Videtur autem duplici uia medicus uti ad cognoſcendas humani corporis partes, una quidem per ſenſum, & per anatomen, qua ſine cauſarum cognitione rem ita eſſe cognoſcit; altera uerò per rationem, quam ex naturali philoſophia deſumit; ſic etenim Ariſtotelem quoque de animalium partibus diſſerniſſe cõſpicimus, rem nanque uarietatis, ac difficultatis plenam eſſe cognoſcens operæpretium fore duxit ſi harum rerum hiſtoriam præmitteret, in qua ſine cauſarum redditione id ſolum, quod experientia ipſa oſtendere potuit, de animalium partibus doceret; deinde uero in libris de partibus

Duplici uia medicus utitur ad noſcendas partes humani corporis.

A animalium rationem reddit eorum omnium, quæ ſimplici enarratione in libris de hiſtoria expoſuerat; ea nanque eſt ingenij noſtri imbecillitas, ut non ſtatim integram rei notitiam capeſſere ualeamus, ſed gradatim progrediamur, & à cognitione quòd ſit, quam confuſam uocant, ad cognitionem cur ſit, quæ diſtincta dicitur, tranſeamus. Galenus igitur, & Aui[illegible]na ab ordinis reſolutiui conditione non [illegible]erunt, dum in arte medica conſtituenda [illegible]gnitione humani corporis, & eius partiũ inchoandum eſſe cenſuerũt, hoc enim eſt exordiri à cognitione ſanitatis, quæ finis eſt. Non poſſum autem hac in re Auicennę iudicium non magnopere probare, qui in hac partium humani corporis conſyderatione dicit credendum in multis eſſe philoſopho naturali, neque eſſe exquiſita ratione omnia inueſtiganda, ueluti numerum, & naturas elementorum, de quibus medicus diſputare minimè debet, ſed ea ſumere ut B declarata fuſiùs à philoſopho naturali; idcirco Galenum hęc accuratiùs tractãtem, quàm medico par ſit, cenſet ut philoſophum potiùs, quàm ut medicum in ea parte legendum eſſe; nec mirum, propria nanque Græcorum fuit uerboſitas, ac orationis prolixitas, quam pauci admodum inter eos uitare potuerunt, aſt ij pauci naturę miracula tum priſcis temporibus habiti ſunt, tum ad hæc uſque tempora habentur. Illud quidem omnino credere, & confiteri debemus, omnium naturalium rerum, ſuarumque cauſarum cognitionem ad naturalem philoſophiam pertinere, è qua hauriri dicitur quicquid in alijs diſciplinis de natura corporum naturalium dicitur; quod uidentur medici omnes confiteri, dum primam hanc medicinæ partem φυσιολογικὴν, appellant, quaſi non propriè medicinalem, ſed è naturali philoſophia deſumptam, licèt non ampliùs naturalis, uel ſcientialis ea tractatio dici poſſit; quum C enim philoſophus naturalis de elementis tractationem ſcientialem faciat, nempe non ut materia humani corporis ſunt, ea enim uitioſa, & ſophiſtica eſſet conſyderatio in ſcientia ſpeculatiua, ſed ut materia miſtorum omnium, necnon de partibus homogeneis, & heterogeneis prout animaliũ partes ſunt, non prout hominis tantùm, ut propoſitiones ſint per ſe, & uniuerſales, & ueram ſcientiam pariant; medicus in ſolo humano corpore, non in aliorum animalium corporis conſeruare, & efficere ſanitatem uolens, eam totam doctrinam humano corpori accommodat, quæ non quidem ſcientialis, ſed potiùs artificialis, & ſcopo, finique medici idonea nuncupanda eſt; hinc fit ut multa paucis uerbis à medico ſint perſtringenda tanquàm fuſiùs declarata in philoſophia naturali, & à medici operatione remotiora, ut quæ ad elementa pertinent; multa etiam fuſiùs tractanda, ueluti proprię partium tẽpera-

Cognitionem partiũ corporis accipit medicus à philoſopho naturali.

turæ, & membrorum ſingulorum functiones,
& munera, his enim maximè vſurus eſt medi-
cus; propterea quæ de his naturalis philoſo-
phus docuit in animalibus, debet medicus re-
petere in homine, nixus ſemper fundamentis
naturalis philoſophiæ, è qua hæc omnia deſu-
mens, ea ab vniuerſali, & ſcientiali conſydera-
tione ad particularem, & artificialem transfer-
re dicitur, quippe operandi gratia, non ſcien-
di; quo rectè annotauit Auerroes in ſecundo
libro colliget capite primo tractationes medi-
corum non eſſe ſcientiales, neque demonſtra-
tiuas, quia propoſitiones, quibus vtuntur, non
ſunt per ſe, & vniuerſales, attribuunt enim res
vniuerſales ſubiecto particulari. Ex his ſatis pu
to eſſe demonſtratum qualiſnam ſit prima illa
medicæ artis pars, quæ phyſiologica dicitur, in
ea enim & ſubiecti, & finis præcognitio tra-
ditur, quæ accipitur ex naturali philoſophia,
ideo nulla ibi medicus vtitur propria demon-
ſtratione, ſed ipſam rei veritatem abſque vl-
la probatione proponit; aut ſi maioris declara-
tionis gratia demōſtratione aliqua utatur, eam
ſumit à philoſopho naturali, vt dictum eſt. Si
hæc eſt præcognitio finis, facile eſt oſtendere
quomodo ars medica tradatur ordine reſoluti-
uo, ab hac enim cognitione ad remedia aſcen-
dere, quæ ſunt principia conſeruantia, vel re-
cuperantia ſanitatem, eſt finem reſoluere in
ſua principia, à quibus operatio medici poſtea
incipit; hoc autem quomodo ſit, mox in ipſis
medicorum traditionibus faciliùs declarabi-
mus, nec idem fruſtra repetere cogemur. Vt
autem à notioribus ordiamur, primo loco de
Auerroe loquemur, qui manifeſtiſſimè, & pul-
cherrimè ſeruauit ordinem reſolutiuum; ſecun
do loco de Auicenna; poſtremo de Galeno, de
quo tum propter ipſius dicta, tum propter alio-
rum ſententias maximè dubia res eſt, quum
non vbique uideatur artem medicam hoc vno
ordine tradidiſſe.

Tractationes medicorum nō ſūt ſciētiales.

Caput Duodecimum, in quo declaratur ordo reſolutiuus ab Auerroe ſeruatus in medicæ artis traditione.

AVERROES in ſuo libro, qui dicitur
colliget, non modò vſus eſt ordine
reſolutiuo exquiſitiſſimo, ſed ipſum
quoque ordinem declarauit, & oſtendit ſe non
temerè, & ab ipſa rei natura coactum eum or-
dinem ſeruaſſe, ſed ſcientem, & optimè præ-
ditum logicæ diſciplinæ cognitione, quam re-
uera alij medici non benè calluerunt, vt ipſe
ibi ſignificare videtur; ideò in præfatione eius
libri proteſtatur Auerroes eos, qui non ſunt
in arte logica, & in naturali ſcientia eruditi,
non eſſe intellecturos librum illum, & arti-
ficium, quo eſt conſcriptus. In primo igitur
capite primi libri Auerroes medicam artem ar-
D tificioſè diſpoſiturus, & non ignorans alium or
dinem artibus, alium ſcientijs conuenire, ante
omnia fundamentum hoc ſtatuere voluit, me-
dicinam non eſſe ſcientiam, ſed artem effectri-
cem, & reprehendit definitionem medicinæ à
Galeno traditam in principio artis medicina-
lis, in qua ſciētiam accipit vt medicinę genus,
quum potius artem accipere debuerit, qua de
re nos loquemur inferiùs, quādo Galeni libros
conſyderabimus. Hoc fundamento conſtituto
ſtatim proponit Auerroes ordinē, quo ars me-
dica diſponenda eſt, quem dicit omnibus arti-
bus effectricibus cōpetere quatenus artes ſunt,
quare manifeſtè aſſerit artibus omnib. nullum
alium ordinem conuenire, quàm reſolutiuum,
quia ex natura artis hunc ordinem ſumit, vt
nos quoque ſuperiùs fecimus, quod autem ali-
cui naturale, ac eſſentiale eſt, id inſeparabile,
& immutabile eſſe debet. ordinem igitur me-
dicinę talem ſtatuit, quemadmodum & artium
E omnium effectricium, dicit eam in tres tracta-
tiones eſſe diuidendam hoc ordine diſpoſitas,
vt in prima de ſubiecto agatur, in quo eſt o-
perandum, niſi enim artifex aliquam ſui ſub-
iecti cognitionem habeat, vt medicus huma-
ni corporis, nil efficere, uel docere poteſt. In
ſecunda verò de fine tractetur, quem uult ar-
tifex in ſubiecto illo efficere. In tertia demum
inquirantur inſtrumenta, quibus finem illum
in eo ſubiecto efficere poſſimus, hæc autem
ſunt ipſa principia, ex quibus, ſeu per quæ ar-
tifex operatur, in quibus doctrina artis deſinit,
& à quibus operatio incipit: quare abſque du-
bio tribuit artibus omnibus ordinem reſoluti-
uum, qui à notione finis tendit ad inueſtigan-
da principia pro illius finis conſequutione.
Tria hæc capita ab Auerroe poſita poſſumus
nos ad duo redigere, quorum alterum com-
plectatur principia artis docentis, quæ ſunt
principia cognitionis; alterum uerò poſterius
F contineat ea, quæ locum habent concluſio-
num, quarum collectio eſt finis ipſius artis do-
centis; principia cognitionis ſunt cognitio ſu-
biecti, & cognitio finis; concluſiones uerò,
quæ ex hac cognitione inueſtigantur, ſunt ip-
ſa principia rei, à quibus operatio incipit,
hic enim eſt ordo reſolutiuus à finis notione
ad inuenienda principia, ex quibus, ſeu per
quæ finis ille à nobis effici poſſit. Non eſt au-
tem prætereundum id, quod in illo primo ca-
pite doctiſſimè conſyderat Auerroes, dicit e-
nim principia cognitionis non poſſe in arte
ſua demonſtrari, ſed uel eſſe per ſe nota, uel
ſumit vt declarata in alia aliqua diſciplina,
quod euenit in medicinæ principijs, nam par-
tes ſubiecti ſunt per ſe notę, ideſt per ſe cogno-
ſci poſſunt, ſenſu namque per humani corpo-
ris ſectionem cognoſcuntur, finem autem da-
ri nemo ignorat, omnes enim ſciunt humana
corpora ſana eſſe, & ægra; quid autem ſit ſani-
tas,

Artis medicę tres partes.

Principia cognitionis non poſſunt in arte ſua demōſtrari.

tas,& quid ęgritudo, videtur quidem omnibus A
notum eſſe cōfuſa quadam cognitione per no-
minalem quandam deſcriptionem, ſed nō de-
finitione perfecta, quæ ex cauſis conſtat, & quæ
neceſſaria eſt pro tuenda, vel recuperanda me
Quæ ſumat medicus à naturali. dicis auxilijs ſanitate; hoc autem ſumit medi-
cus à philoſopho naturali, qui dat ei & cogni-
tionem quatuor elementorum, & ptimarum
qualitatum, & temperierum, quæ in miſtis pro-
deunt ex elementorum commiſtione; itaque &
humorum naturas, & membrorum, eorumque
officia ſumit medicus à philoſopho naturali,
ideò in tota illa parte omnis redditio cauſæ, &
omnis demonſtratio per cauſam materialem,
vel per finalem tradita ſumitur ex naturali phi-
loſophia. Priorem igitur partem ad principia
cognitionis attinentem tractauit Auerroes in
1. libro Auerr. tribus libris, primo, ſecundo, ac tertio, ſed ma-
gno cum artificio, priùs enim cognitionē ſubie-
cti tradit in primo libro, deinde cognitionem
finis in ſecundo, ac tertio, quam diſtinctionem B
neque à Galeno, neque ab Auicenna factam
comperimus, etſi enim ambo ab hac tractatio-
ne auſpicati ſunt, attamen ſubiecti declaratio-
nem à declaratione finis non ſeiūxerunt, quod
pulcherrimè facit Auerroes, in primo enim li-
bro tractat anatomen totius humani corporis,
& docet diligenter ſingulas ipſius partes ſine
vlla declaratione temperierū, vel officiorum,
ſolum enim exponit ex quot partibus totū cor-
pus, & ſingulum membrū conſtet, ſine ulla red-
ditione cauſæ; corpus aūt, & partes eius ſunt ſu-
biectū in quo medicus eſt effecturus ſanitatē;
tota hæc cognitio à ſenſibus ſumitur per huma
ni corporis ſectionem, & pertinet ad cognitio-
2. libro Auerr. nem ſubiecti, ut ibi aſſerit Auerroes. In ſecun-
do libro tradit nobis Auerroes cognitionem fi-
nis, nempè ſanitatis, ideo in proœmio totius o-
peris, dum facit diuiſionē librorum, dicit eum
appellari librum ſanitatis, & in principio illius
ſecundi libri ponit definitionem ſanitatis di- C
cens ſanitatem eſſe bonam temperaturā in ſin-
gulis partibus corporis humani, cum qua po-
teſt edere ſuas naturales operationes, & pro-
prijs muneribus fungi; deinde in toto illo libro
declarat bonam, & naturalem temperaturam
tum corporis totius, tum ſingularum partium,
& earum propria munera, & proprias opera-
Sanitas idē eſt ac propria tēperatura. tiones; naturalem autem cuiuſque partis tem-
peraturam dicit ubique eſſe illius partis ſanita-
tem, confundit enim nomen ſanitatis cum no-
mine temperaturæ naturalis, quæ proculdubio
idem ſignificant, ſi idem eſt definitio, ac defi-
nitum, ſanitatis enim definitionem hanc eſſe
dixerat, ſanitas eſt bona temperatura, per quam
omnes partes propria poſſunt officia exercere.
Acturus autem in eo libro de ſingularum par-
tium tēperaturis incipit in primo capite à qua-
tuor elementis, quia temperatura nil aliud eſt,
quàm forma complexionalis (ut ait Auerroes)

A prodiens ex commiſtione quatuor elemento-
rum, quare neceſſaria eſt cognitio elemētorum
& qualitatū primarum ad temperaturam totius
corporis, ac ſingularum partium cognoſcen-
dam, proinde ad cognitionem ſanitatis; tracta-
tio igitur de elementis eſt pars tractationis de
ſanitate, & pertinet ad notionem finis. Cum 3. libro Auerr.
ſecundo libro coniungendus eſt tertius, qui eſt
de ægritudine, nam is quoque pertinet ad no-
tionem finis, ut Auerroes ipſe in primo capite
primi libri aſſerit, eadē enim eſt cognitio con-
trariorum, & qui nouit ſanitatem, ægritudi-
nem quoque cognoſcat neceſſe eſt, ut benè A-
uerroes in primo capite illius tertij libri decla-
rat, eſt enim ægritudo mala temperies lædens
operationem ipſius membri, quæ definitio col-
ligitur, ut Auerroes ibi ait, ex definitione ſani-
tatis; unde manifeſtum eſt ęgritudinem in arte
medica habere locum finis; eſt enim finis medi
ci ſanitas tuenda, uel recuperanda, quem ſen-
B ſum alijs uerbis eundem exprimimus, ſi dica-
mus finem eſſe ægritudinem uitandam, uel re-
pellendam. In quarto libro agit Auerroes de 4 libro Auerr.
ſignis ſanitatis, & ægritudinis, hæc autem ſunt
accidentia conſequentia bonam, & malam par
tium temperiem, quæ diuerſa ratione à medi-
co, & à philoſopho naturali conſyderantur,
philoſophus enim naturalis quemadmodum
ſanitatem, & morbum, & ipſorum cauſas co-
gnoſcere uult tanquàm accidentia naturalia ui
uentium corporum, ita etiam uult cognoſcere
alia accidentia poſteriora, quę ex illis prioribus
prodeunt, medicus uerò qui cognitionem acci
dentium naturalium pro fine nō habet, ſed ope
rationem, quæ non eſt niſi in rebus particulari-
bus, ita his accidentibus utitur, ut ei ad ope-
randum inſeruiunt; operatio autem eſt in hoc,
& illo homine ſanitatem tueri, uel inducere,
ſeu ægritudinem uitare, uel repellere; id au-
tem præſtare non poteſt, niſi in ſingulis homi-
C nibus ſanitatem, & ægritudinem, & ægritudi-
nis ſpeciem internoſcat; ijs igitur accidenti-
bus utitur tanquàm ſignis ſenſilibus cauſas oc-
cultiores, nempè ſanitatem, & morbum, in-
dicantibus, accidentia enim tunc uocantur ſi- Quæ dicantur ſigna.
gna, quando cauſis ſuis notiora ſunt, & per
ea media ducimur in cauſarum cognitionem.
Pars hæc de ſignis ſub primam partem, quæ de
principijs cognitionis dicitur, reduci poteſt,
pertinet enim ad tractationem de ſanitate,
& morbo, & ad eorum in ſingulis hominibus
cognitionem; quia poſtquàm uniuersè ſanita-
tis, & ægritudinis naturam, cauſasque cogno-
uimus, ſi uniuerſalem morbum curare, & uni-
uerſalem hominem ſanare oporteret, nulla cer-
tè ſignorum cognitione opus eſſet, iam enim
certa morbi natura proponeretur, cui contra-
ria remedia inquirenda, & adhibenda eſſent;
Præterea quum particularis morbus, & parti-
cularis homo ſanandus proponatur, ſi ſtatim

morbus,& morbi genus internoſceretur,& ipſe per ſe ſenſilis eſſet, ſimiliter ſuperuacanea eſſet tota hæc de ſignis tractatio; at quia ſanitas, & morbus in hoc, vel illo homine à medico non diſcernuntur ſenſu, ideo ſignis ſenſilibus opus eſt, quibus à ſanitate morbus,& morbi ſpecies dignóſcatur. Manifeſtum eſt igitur quòd ſi nullus alius eſſet medicæ artis ſcopus, quàm à notione finis inuenire principia, eaq́; cognoſcere, de ſignis agere non oporteret, ſed quia ultimus, ac præcipuus ſcopus non eſt cognoſcere, ſed ex cognitione remediorum operari, neceſſaria fuit tractatio de ſignis propter artis medicæ vſum, & operationem, non propter inuentionem principiorum, ad hanc enim nihil confert. Quum autem ob dictam rationem debuerit medicus agere de ſignis ſanitatis,& morbi, nullus fuit cóuenientior locus huius tractationis in arte medica, quàm ſtatim poſt ipſam tractationem de ſanitate,& morbo, quum ex ipſa ſanitatis, ac morbi natura ſigna hæc tanquàm effectus à cauſis ſuis deriuentur; ars enim vniuerſalia præcepta docens à cauſis ad afferẽdam ſignorum rationem progreditur inſtar philoſophiæ naturalis, ex qua hęc omnia ſumuntur; contra verò ars operans à ſignis ad cognoſcendam ſanitatem, & ęgritudinem progreditur in hoc, vel illo homine ſanando. Quatuor igitur priores libri totam partem ad principia cognitionis attinentem complectuntur, eamq́ue ita perfectam,& omnibus numeris abſolutam,& optimo ordine diſpoſitam, vt nihil prorſus in ea deſyderari poſſe uideatur. Tribus autem poſterioribus libris altera pars continetur, in qua à propoſito fine ad cauſas conſeruantes,& reſtituentes ſanitatem aſcenditur, quarum inuentione abſoluitur ordo reſolutiuus; in his quoque ordinem ſeruat Auerroes cóuenientiſſimum, nam primo loco loquitur in quinto libro de naturis, & viribus tum ciborum, tum medicamentorum, & priùs quidem uniuersè, deinde ſpeciatim, vt exempli gratia priùs loquitur de natura medicamentorum indurantium,& molhentium, & aperientium, & aliorum huiuſmodi, poſtea tranſit ad nominandas ſingillatim medicamentorum ſpecies, quibus hę facultates inſunt. Sed medici priorem partem appellandam cenſent de remedijs, poſteriorem verò de materia remediorum, ut aliàs notauimus; quam ſententiam nos quidem non reprehendimus, attamen ipſe Auerroes noſtra potiùs utitur appellatione, nam in eo quinto libro in calce capitis 30. & in principio 31. priorem partem uocat uniuerſalem tractationem de cibis, ac de medicamentis, poſteriorem uerò dicit eſſe ſpecialem; quare proceſſum illum à generibus ad ſpecies eſſe exiſtimauit, ut reuera eſt. Sic etiam Ariſtoteles in ſecundo capite primi libri Poſteriorũ Analyticorum à definitione demonſtrationis progreditur ad quaſdam uniuerſales principiorum conditiones inueniendas, & declarandas; poſtea uerò in quarto capite declarat quænam ſint illæ propoſitiones, in quibus illæ omnes conditiones reperiuntur. Demum Auerroes in duabus poſtremis libris docet modum operandi per illa principia, uidelicet per cibos, & per medicamenta, in ſexto enim libro docet quomodo ſanitas conſeruetur, deinde in ſeptimo quomodo amiſſa recuperetur; itaque conuenientiſſimo ordine hanc de principijs medendi tractationem diſpoſuit, priùs enim in quinto libro eorum naturas ſimpliciter conſyderauit, deinde in ſexto, & ſeptimo de eiſdem locutus eſt cum relatione ad finem propoſitum, ad ſanitatẽ, & ægritudinem; propoſita nanque naturali temperie docet remedia, quibus conſeruetur, & propoſita qualibet intemperie,& ægritudine docet remedia, quibus expellatur. Alia quædam notatu digna de artificio Auerrois conſyderanda manẽt, quæ mox opportuniore loco expendemus, nunc ſatis ſit in ipſa Auerrois tractatione docuiſſe conditiones ordinis reſolutiui, quem in illo libro exactiſſimè ſeruauit Auerroes. Poſſumus autem apud eum quinque illas medicinæ partes inſpicere, φυσιολογικὴν, παθολογικὴν, σημειωτικὴν, ὑγιεινὴν, θεραπευτικὴν, quas medici ſemper in ore habent, tamen cur in has partes ars medica diuidatur,& cur eo ordine diſponendę ſint, neminem uideo cognouiſſe, niſi ſolum Auerroem, qui eas in ſuo libro ordinatiſſimè, ac diſtinctiſſimè tractauit, & ipſarum tú neceſſitatem, tum conuenientem diſpoſitionem nó aliunde ſumpſit, quàm ex ipſa ordinis reſolutiui natura, dũ arti medicæ tradendæ, ac diſponendæ is ordo applicatur; quod quum facilè ex ijs, quæ modò dicta ſunt, colligere quiſque poſſit, in eo declarando non morabimur.

Tractatio medici de ſignis ad quid pertineat.

5. libro Auerr.

6. libro Auerr.

7. libro Auerr.

Quinq; partes artis medicæ.

Caput Decimumtertium, in quo oſtenditur quomodo Auicenna medicam artem tradiderit ordine reſolutiuo.

EVNDEM ordinem, licèt cum paruo diſcrimine, apud Auicennam quiſq; obſeruare poteſt; illud enim diſcrimen ipſam reſolutiui ordinis naturam nulla ex parte labefactat. Primus quidem Auicennæ liber in quatuor partes diuiſus eſt, quarum duę priores priorem artis medicę partem, quæ eſt de principijs cognitionis, complectitur, in ijs enim & ſubiecti,& finis,& ſignorum cognitio traditur; illæ igitur duæ quatuor prioribus Auerrois libris proportione reſpondent; duæ uerò poſteriores poſteriorem eius artis partem continent, quę eſt de auxilijs, in qua & de tuenda ſanitate,& de expellẽda ægritudine pręcepta traduntur, his igitur ſextus, ac ſeptimus libri Auerrois reſpondent; ſed tamen Auerroes tractationẽ de auxilijs priùs ſeparatim fecit in quinto,

Comparatio librorum Auicennæ cum libris Auerr.

quàm

quàm in ſexto,& ſeptimo de ualetudine tuen-
da,uel recuperanda loqueretur; Auicenna ue-
rò cum his duabus partibus tractationem de
auxiliis commiſcuit. Et quoniam ibi Auicenna
de auxilijs non egerat, niſi generaliter, & con-
fusè,quemadmodum etiam Auerroes in prima
parte quinti libri; ideo ſtatim ſecundum librū
adiecit, in quo egit particulatim de omnibus
ſimplicibus medicamētis, de quibus Auerroes
in ſecunda parte illius quinti libri tractauit.
Hic igitur Auicennæ ordo eſt abſque dubio re-
ſolutiuus, quia eſt ab humani corporis,& ſani-
tatis,& morbi præcognitione ad auxilia, & ip-
ſorum uſum,tanquàm à notione finis ad medi-
cę artis principia. Auicenna uerò quoniam in
primo libro de anatome humani corporis, &
de ægritudinibus,earumq́ue curatione uniuer-
ſaliter,& confusè locutus erat, ideo in tertio,
& quarto libris de his omnibus particulatim,
ac diſtinctè diſſerere conſtituit, ut doctrinam
confuſam,& imperfectam, & ab uſu aliquantò
remotiorem perficeret, & medicæ operationi
proximam redderet; in tertio quidem libro de
ſingularum partiū ſtructura, propriiſq́ue mor-
bis, in quarto uerò de febribus, atque harum
omnium curatione diligentiſſimè locutus eſt,
in quibus libris notare poſſumus ipſum ab or-
dinis reſolutiui conditionibus nunquàm receſ
ſiſſe, præmittit enim cuiuſque membri anato-
men; deinde eius temperiem naturalem, quæ
ſanitas ipſius dicitur, declarat; mox morbi na-
turam; tandem uerò auxilia,& curationem do
cet; quare in ſingulo morbo ſpeciatim tractan
do procedit à notione finis, eſt enim finis ipſe
morbus expellendus,& tranſit ad principia, ad
remedia,per quæ expellatur. Demum in quin-
to libro loquitur de medicamentorum compo-
ſitione. Poſſumus igitur inter Auerroem, & A-
uicennam diſcrimen hoc notare, quòd Auer-
roes totam conſyderationem anatomes huma-
ni corporis in uno, atque eodem primo libro
abſoluit, ut etiam totam de ægritudinibus tra-
ctationem in tertio libro fecit,totamq́ue de ſa-
nitate, ac naturali temperie in ſecundo; Aui-
cenna uerò in prima,& ſecunda primi libri par
tibus perfectam horum tractationem non ex-
pleuit, ſed eam confuſam,& uniuerſalem reli-
quit, poſtea uerò in tertio,& quarto libris accu
ratè,& ſingillatim omnia explicauit. Huius au-
tem diſcriminis rationem eam eſſe puto, quòd
Auicenna fuſiùs, ac prolixiùs, Auerroes uerò
breuiùs, ac ſtrictiùs,& ueluti per compendium
medicam artem tradere conſtituit; quoniam e-
nim prolixè,& ſumma cum diligentia ſcribere
artem illam uoluit Auicenna, ideo ſatis habuit
in primo libro totam artem confusè nobis ante
oculos ponere,& totius artis uniuerſalem habi
tum in mente noſtra generare,ne ſingulorum
exquiſita,& particulari declaratione, proinde
nimia ſermonis prolixitate nos tedio, ac faſti-

Diſcrimen inter Auerroē, & Auicennā.

A dio afficeret antequàm ad optatum, & expecta
tum finem nos perduceret, nempe ad auxilio-
rum cognitionem,quæ tota ultimo loco traden
da erat, quod quidem Auerroes propter breui
tatem ueteri minimè debuit; hàc igitur ob cau-
ſam Auicenna particularem,& diſtinctam om-
nium tractationem ad tertium, & quartum li-
brum remittere uoluit,ob artis perfectionem,
& complementum. Propterea dicere poſſumus
in totius artis traditione Auerroem ſemel u-
ſum eſſe ordine reſolutiuo, Auicennam uerò
pluries,ſemel quidem in primo libro,cum quo
etiam ſecundus coniungatur; ſępius autem in
tertio,& quarto,nimirum toties,quot ſunt mor
bi, quorum curationem docet. Præterea uide-
batur in tractatione Auicennę quintum librū
ſecundo ſtatim adiungendum eſſe, ut ſermonē
de ſimplicibus medicamentis ſtatim de ipſorū
compoſitione tractatio ſequeretur,tamen faci-
lioris doctrinæ gratia Auicenna ad eum poſtre
B mum locum librum illum reiecit,quum ea me
dicamentorum compoſitio non uideatur benè
intelligi potuiſſe, niſi priùs ſingularum partiū
temperies diſtinctè cognitæ fuiſſent; poſſumus
autem tum hac in re, tum in alijs, quæ de di-
ſpoſitione Auicennę diximus, illud inſpicere,
quod ſupra,quum de ordine generaliter loque
remur, annotauimus, ſępe in diſciplinis eueni
re ut propter noſtram faciliorem cognitionem
uarietur aliqua ex parte is ordo, quem ipſa re-
rum tractandarum naturam poſtulabat; per
hanc tamen uariationem non ſtat quin ſcien-
tiæ omnes ordine compoſitiuo ſcriptæ dican-
tur,artes uerò omnes reſolutiuo; nam & in ar-
tis medicę traditione nullum alium ordinem
ab Auicēna ſeruatum fuiſſe oſtendimus, quàm
reſolutiuum. Ex his manifeſtus factus eſt om-
nium medicorum error in declarando ordine
ab Auicenna ſeruato,quoniam enim ab elemē-
tis auſpicatur,& ab his tranſit ad humores,dein
C de ad alias corporis partes natura poſteriores,
proinde à ſimplicibus ad compoſita, putant
omnes ordinem ab eo ſeruari compoſitiuum;
ſcilicet nullum eſt aliud ibi Auicennę conſiliū,
quàm ſcientiam ſcribere naturalem, & nobis
cognitionem fabricę humani corporis trade-
re; nam ſi hic ſolus ipſius ſcopus fuiſſet,utique
ab elementis inchoando uſus eſſet ordine com
poſitiuo,eiuſmodi tamen tractatio nō ampliùs
artis medicæ pars fuiſſet,ſed ſcientię naturalis.
Quum autem is non fuerit Auicennę ſcopus in
ea parte,ſed ſcopus fuerit à cognitione huma-
ni corporis,& partium eius,& ſanitatis,& mor-
borum omnium progredi ad inuenienda reme
dia,per quæ à medico operante ſanitas præſens
conſeruari,& amiſſa recuperari queat; ideo tra
ctatio de elementis,& de humoribus,& de par
tibus,& de temperiebus partium humani cor-
poris eſt tractatio de ſubiecto, & de fine artis
medicæ,quorum cognitio ad auxiliorum inuē-
tionem,

Error omniū medicorum in iudicando ordine Auicennæ.

tionem, & ad operationem, quemadmodum di D
ximus, neceſſaria eſt; eſt igitur ordo reſolutiuus, quia eſt à notione finis ad principiorum inuentionem. Certè huiuſce rei ueritas clariſſima eſt, & miror quòd medici omnes ex ſolutiui ordinis conſyderatione eam non inſpiciant; hunc enim ordinem eſſe à notione finis, & ad principia procedere ipſi non inficiantur, at quum principii nomen reſpectum noter ad aliquid, principium enim eſt alicuius principium, cuiuſnā rei principia ſunt illa, ad quæ inuenienda progredimur ordine reſolutiuo? nonne principia finis propoſiti, ideſt per quæ illum producere poſſimus? ergò à ſanitate ad principia ſanitatis progredimur, quando ab eius notione ad inueſtigāda remedia tranſimus; cauſę nanque, & principia, per quę medicus efficit ſanitatem, ſunt ipſa remedia, non quatuor elementa; nam illa principia ab arte docēte inueniuntur ordine reſolutiuo, à quibus incipit operatio ordine compoſitiuo, ut ait Ariſtoteles E
in contextu 23. ſeptimi metaphyſicorum à nobis ſępe memorato; medicus autem per remedia operatur, non per elementa ut humanum corpus conſtituentia; elementorum igitur conſyderatio non eſt tractatio de principijs reſpectu finis ipſius artis medicæ, ſed potiùs eſt pars tractationis de ipſo fine, quia ſanitas cognoſci nō poteſt ſine cognitione naturalis temperiei, imo hæc eſt ſanitas ipſa, neque naturalis temperies ſine cognitione primarum qualitatum, & elementorum.

Tractatio de elementis in arte medica ad quid pertineat.

Dubiū. Sed dubitare quiſpiam poſſet an uerum ſit illud, quod modò dicebamus, medicum operantem à remediis exordium ſumere, uidetur enim incipere à conſyderatione ſignorum, & ab his ad naturam morbi cognoſcendam procedere, deinde ultimo loco remedia adhibere.

Solutio Dubium hoc facilè tolletur, ſi in arte medica operationem à cognitione dignoſcamus, nec unam cum altera cōfundamus; eſt igitur ſciendum talem eſſe medicæ artis naturam, ut qunm operationem pro fine habeat, F
duas cognitiones operationi pręcedere neceſſe ſit, unam uniuerſalem, quę in arte docente traditur, & de qua nos ſępe locuti ſumus, alteram particularem, quę ſtatim cuiuſque morbi curationem pręcedit; quū enim ad aliquem ægrum curandum medicus primùm acceſſitur, neceſſe eſt ut anteqnàm efficere aliquid aggrediatur, morbi propoſiti naturam, genuſque cognoſcat, qno modo enim curare ſciet, ſi non cognoſcat? morbi igitur naturam inquirit tum per cauſas pręcedentes, tum per ſigna conſequentia utens methodo reſolutiua; inuenta morbi natura, in qua tamen cognoſcenda ſępe decipitur, ſeu potiùs nos medicorum errore decipimnr, iterum utitur methodo reſolutiua à morbo ad remedia, quę ipſum expellere apta ſint, progrediens, quem qnidē proceſſum medici indicationem nominare ſolent: hactenus medicus nihil efficit, nihil operatur, ſed In ſola cognitione adipiſcenda uerſatus eſt, ut ſequenti operationi, quæ finis ultimus eſt, debitam, & neceſſariam cognitionem prēmittat; adhibitio igitur remediorum eſt quidem finis reſpectu pręcedentis cognitionis, ſed eſt tamen principium medicæ effectionis, à quo ad ſanitatē progreſſio eſt ordo cōpoſitiuus artis operantis, medicus enim per remediorum admotionē efficit ſanitatem; unde patet in arte medica cōtrarium ſemper eſſe ordinem operationis ordini cognitionis, ubi enim cognitio deſinit, inde incipit operatio, ſiue uniuerſalem, ſiue particularē cognitionem ſpectemus, utraque enim in remediis deſinit, à quibus initium operationis ſumitur.

Duæ cognitiones operationi præcedunt operationem medici.

Indicatio.

Debemus autem ex iis, quæ dicta ſunt, diſtinctionem hāc colligere, ac memorię mandare, quę omne dubium ſoluit, & aliorum errorem declarat, duo principiorum genera in medicina conſyderantur, elementa quidem ſunt principia reſpectu humani corporis, remedia uerò ſunt principia reſpectu ſanitatis, quę eſt medicinę finis, ab his igitur ratio ſumitur ordinis reſolutiui, qui dicitur eſſe ad principia reſpectu finis, non reſpectu ſubiecti, illa enim ſunt principia operationis, quemadmodum diximus, qnod etiam Galenus ſignificauit in libro ſuo de arte Medicinali, ubi de cauſis ſalubribus, & inſalubribus ſermonem faciens remedia ipſa cauſas ſalubres, ideſt ſanitatis cauſas appellat; de elementis autem nihil dicit, quia horum conſyderatio in medicina non eſt penitùs neceſaria, qnum poſſint ſupponi ut declarata à philoſopho naturali, & contineturin tractatione de principiis cognitionis medicę artis, ut antè declarauimus.

Duo principiorū genera in arte medica cōſyderantur.

Caput Decimumquartum, in quo oſtenditur Galenum in artis medicæ traditione alium ordinem non ſeruaſſe, quàm reſolutiuum.

Qvod uerò ad Galennm attinet, ſi uera ſunt ea, quę de Auerroe, & de Auicenna diximus, ſatis facile nobis erit oſtendere eūdem ordinem nonmodò in libro de artis medicę cōſtitutione, ſed in arte quoque medicinali à Galeno fuiſſet ſeruatum. Priùs qnidem, ut à notioribus ad ignotiora progrediamur, conſyderādus eſt ordo ab eo traditus in libro de artis medicę conſtitutione, quem certum eſt eſſe reſolutiuum, in primo enim & nltimo, & penultimo capitibus eius libri dicit medicinam eſſe ex numero artium effectricium, earumque omnium cōſtitutionem eſſe à notione finis, quam dicit priſcorum philoſophorum ſententiam fuiſſe. Qunm igitur ibi Galenus profiteatur ſe ordinem ſeruare reſolutiuum, uideamus qualiſnam ille ordo ſit, quo medicam artem conſtituit, atque diſponit; & à quibuſ-

Lib. de artis medicæ cōſtitutione.

quibuſnam incipiat, & in quibus deſinat; incipit ab humani corporis conſyderatione, omniumque eius partium declaratione, & inquit omnes corporis noſtri partes ante, omnia cognoſcendas eſſe, necnon ſingularum naturas, & operationes, & magnitudines, & ſitus; hoc igitur vult eſſe exordium a notione finis, quum enim in hac tractatione verſetur vſque ad caput vndecimum, in eo capite Epilogum facit omnium, quæ dixerat, vnde colligit finem medicinæ eſſe ſanitatem tuendam, vel recuperandam, & ſubiungit ad ſanitatem tuendam, eiuſque labes curandas neceſſe eſſe omnes corporis partes, earumq; naturas, & officia cognoſcere, idque eſſe exordium a notione finis; in capite autem Decimo præcedente declarauerat ex illis, quæ ante dixerat, quæ nam ſit bona corporis conſtitutio, quæ ſanitas dicitur, & quę mala, quæ dicitur ægritudo, ſeu inſalubritas; prius autem in capite octauo locutus erat de elemẽtis; in principio igitur artis medicæ aſſerit Galenus de elementis agendum eſſe, nec propterea putat talem ordinem eſſe compoſitiuum, ſed reſolutiuum a notione finis, quia tractationem de elementis vult eſſe partem tractationis de ſanitate, quę conſiſtit in bona primarum qualitatum commiſtione, & temperie. In capite autem duodecimo uolens Galenus a ſanitate iam declarata progredi ad inuentionem principiorum, per quæ ſanitas conſeruetur, & amiſſa recuperetur, dicit in principio illius capitis quòd curãdi ratio a ſanorum, & ægrorum corporum affectione auſpicatur, & tranſit ad inueſtiganda remedia ſingulis morbis contraria, quæ ſunt principia operationis. Has igitur duas partes in illa artis medicæ diſpoſitione conſpicimus, unam; in qua de principijs cognitionis agitur, nempè de cognitione ſubiecti, & finis, alteram, in qua fit trãſitus ad principia rei, ad remedia, quæ ſunt cauſæ ſanitatis, hic enim reuera eſt ordo reſolutiuus. In eo quoque libro, quem ſcripſit Galenus de ordine librorum ſuorum, eandem ſentẽtiam protulit, inquit enim ante alios eſſe legendos Anatomicos libros; idem ſignificauit in libro illo, qui inſcribitur, Quòd optimus medicus cognitione philoſophiæ præditus eſſe debeat.

Gal ars med ci nalis.

Hæc quum ita ſeſe habeant, negare non poſſumus artem quoq; medicinalem eodem reſolutiuo ordine eſſe diſpoſitam, in eo nanque toto libro de ſalubribus, & inſalubribus agitur, primùm quidem de corporibus, deinde de ſignis, demum de cauſis; atqui ſalubritas, & inſalubritas corporum eſt artis medicæ finis, cauſæ uerò ſalubres remedia ipſa ſunt, quæ ſanitatis principia eſſe diximus, in quibus deſinit ordo reſolutiuus; hic itaque eſt ille ipſe ordo, quem diximus Auerroem in ſuo libro ſeruaſſe, primo enim loco de humano corpore, ac de ipſius ſalubritate, atque inſalubritate diſſeruit, vltimo loco de remedijs, proinde de

A caufis ſanitatis tuendæ, & recuperandę, medio autem loco de ſignis tum ſanitatis, tum morbi; cur igitur apud Galenum hic ordo non eſt reſolutiuus, ſi ille idem & apud Auerroem, & apud Galenum ipſum in libro de artis medicæ conſtitutione eſt ordo reſolutiuus? ductus certè fuit Galenus ad hunc ordinem ſeruandum ab ipſa artis natura, quę alio ordine ſe tradi nõ patitur, tamen inſciens, ut videtur; quum enim propoſuiſſet tradendam artem medicinalem ordine definitiuo, quem a reſolutiuo diuerſum eſſe dixerat, tamen ab ipſa rei natura coactus incidit in ordinem reſolutiuum; vnde patet error multorum, qui putant ordinem illius libri reduci ad compoſitiuum, quantum enim hi à ueritate abſint, ſatis ex iis, quæ hactenus diximus, manifeſtum eſt; ſed Galeno quoque aduerſari uidentur, qui definitiuum ordinem ab alijs duobus diſtinxit, quare ſi putauit eum librum a ſe traditum eſſe ordine definitiuo, non B potuit exiſtimare eundem ordinem eſſe compoſitiuum. Ipſum autem Galenum, ſi eum librum ſcripſit, quomodo defendere, aut excuſare poſſimus equidem non uideo, eum enim ordinem ſeruat, quem in libro de artis medicæ cõſtitutione ſeruandum eſſe dixit in artibus omnibus, qui eſt ordo reſolutiuus, ipſe tamẽ alium ordinem eſſe putat, quem uocat definitiuum.

Reprehenſio definitionis medicinæ a Galeno traditę.

Sed neque reprehenſione uacat ipſa per ſe Galeni definitio, cuius inuentor licèt non ipſe, ſed Herophilus fuerit, vt alio in loco Galenus confitetur, attamen definitione uitioſa uti non debuit, pręſertim dum eam ut fundamentum totius medicæ artis conſtruendæ proponit. Mihi quidem leuis, & parui momenti eſſe videtur hanc definitionem obiectio illa, quòd medicinam inter ſcientias collocet, quum non ſcientia ſit, ſed ars; ad hanc enim ſatis ipſe Galenus reſpondere uidetur, dum ait ſe nomen ſcientiæ non propriè, ſed lato uocabulo C accipere pro quacunque cognitione, haud enim falsò dicitur medicinam cognitionem quandam eſſe. Sed illud in ea definitione vitium magnum ineſt, quòd rei definitæ naturã, & eſſentiam non exprimit, ars enim omnis in cognitione quidem alicuius rei verſatur, ſed tamen ipſius natura non in cognitione, ſed in operatione, ad quam cognitio tota dirigitur, conſiſtit, de ipſa tamen operatione in ea definitione nihil dicitur; propterea longè melior eſt definitio tradita ab Auicenna, qui dicit quidem medicinam eſſe cognitionem humani corporis prout ſanitati, uel morbo ſubijcitur, quę verba ad artis cognitionem pertinent, ſed ſtatim præcipuam definitionis partem ſubiungit, id eſt cauſam finalem, cuius gratia cognitio quæritur, dum dicit, vt ſanitas præſens conſeruetur, & amiſſa recuperetur, quibus poſtremis uerbis anima (ut ita dicam) medicinę continetur, & ſine illis natura ipſius non exprimitur;

Definitio Auicen. melior.

patet

patet autem definitionem traditam a Galeno eſſe priorem partem definitionis Auicennæ dimiſſa parte poſteriore, quę præcipua eſt, & omitti non debuit; nec ſatis eſt ſi quis dicat eã ſubintelligi, præcipua enim definitionis pars expreſsè proferenda eſt, non tantùm ſubaudienda; Et multo meliùs faceret qui dimiſſa parte priore ſolam poſteriorem ſumeret dicens medicinam eſſe artem conſeruandi ſanitatem ſanis corporibus, & eandem ægrotantibus reſtituendi. Idcirco optima eſt definitio tradita ab Auerroe in primo capite primi Libri, Medicina eſt ars operatrix exiens a principijs veris, in qua quæritur conſeruatio ſanitatis corporis humani, & remotio ſuæ ægritudinis. Definitio autem Galeni, ſi benè conſyderetur, ad philoſophum naturalem potiùs, quàm ad medicum pertinet, philoſophus enim naturalis res omnes naturales cognoſcere vult, earumque accidentia omnia, etiam ſanitatem, & morbum, & horum ſigna, & cauſas, ut ante dicebamus, ideo Ariſtoteles libellum ſcripſit de ſanitate, & morbo, cuius paruum fragmentum tantummodò habemus, reliqua deſyderantur, quem librum non debemus medicum appellare, ſed naturalem, quia cognitio cuiuſcunque rei naturalis, quæcunque illa ſit, ad naturalem philoſophum pertinet, dum nulla noſtra operatio cognitionẽ illam conſecutura eſt; ſed cognitio alicuius rei naturalis, quæ ad aliquam noſtram operationẽ dirigatur, non ampliùs ad naturalem philoſophiam, ſed ad artem aliquam pertinet; cuiuſmodi diſcrimen inter ſcientiam naturalem, & artem medicam in cognitione ſanitatis & morbi declarat doctè Auerroes in primo capite primi libri de arte medica; hanc autem differentiam facilè inſpiceremus in definitionibus ſciẽtiæ naturalis, & cuiuſque artis, nam in definitione artis exprimitur operatio, in definitione autem ſcientiæ naturalis ſola cognitio ponitur; ideo ſi quis acciperet illam naturalis ſcientiæ partem, quam ſcripſit Ariſtoteles de ſanitate, & morbo, & eius definitionem aſſignare vellet, nulla certè alia definitio afferenda eſſet, quàm illa, quæ a Galeno medicinæ tribuitur; quia illa ſcientiæ naturalis eſt ſcientia ſalubrium, & inſalubrium, & neutrorum, tum corporum, tũ ſignorum, tum cauſarum; quare non rectè aptatur medicinæ hæc definitio, ſed omnino oportuit vel operationem, vel ſaltem nomen artis in ea exprimere, ſiquidem artis nominatione operatio ſignificatur, eſt enim ars habitus recta cum ratione effectiuus. Vna remanet Galeni excuſatio, quæ quantum roboris habeat alij conſyderent, dicere poſſumus Galenum conſultò, & data opera artem operantem omiſiſſe, quum enim ſibi propoſuiſſet compendiariam tractationem facere artis medicinalis, ſolam artem docentem voluit ea definitione complecti dimiſſa breuitatis gratia arte operante, quum clarum, atque compertum omnibus ſit finem illius artis eſſe ſanitatem ſeruare, vel recuperare, eruditis ſaltem, quibus potiſſimùm illud compendium ſcribitur. Hanc fuiſſe Galeni ſententiam ipſe videtur in eo capite ſignificare, quum enim diſtinxiſſet ſalubre, & inſalubre in corpora, & ſigna, & cauſas, ſubiungit nomine ſalubris, & inſalubris cauſas præcipuè ſignificari, deinde verò corpora, & ſigna, quod quidem dictum de arte tantùm docente verũ eſt, cuius ſcopus, ac finis eſt per reſolutionem inuenire cauſas ſeruantes, & recuperantes ſanitatem, finis enim ſemper dicitur principem locum obtinere; at de tota arte falſum eſſet, quãdoquidem præcipua eſt corporum ſalubritas, quæ eſt vltimus medicinæ finis, & cuius gratia ſalubrium, & inſalubrium cauſarum cognitio quæritur; quod quidem Galenus in eodem capite confitetur, dicit enim in operatione primum locum corporibus tribui, quorum ſeruanda, uel recuperanda ſanitas eſt; in cognitione autem primus locus tribuitur cauſis, hæ nanq; ſunt totius medicę doctrinæ ſcopus, & finis.

Defini tio Auerrois optima

Galeni defenſio.

Caput XV. in quo ex iis, quæ dicta ſunt, ordinum numerus colligitur, & Ariſtotelis, atq; Platonis authoritate comprobatur.

HAEC in arte medica, & eius partibus diligentiſſimè conſyderare voluimus; vt in ea naturam reſolutiui ordinis plenè declararemus; quæ autem de hac arte diximus, alijs omnibus artibus aptanda ſunt; quanuis enim in aliis exquiſitam illã partium diſtinctionem non inſpiciamus, tamẽ ſatis eſt ſi in iis duas illas partes conſyderemus vnam priorem, in qua de principiis cognitionis agitur, idest de fine, eiusque notione, nec non etiam de ſubiecto, ſi opus fuerit; alteram verò de principiis rei, nempe de illis, a quibus operationem auſpicando poſſimus finem illũ conſequi, uel producere, Manifeſtum igitur eſt nullum dari alium ordinem, quo aliqua diſciplina tradi poſſit, quam compoſitiuum, & reſolutiuum, vt ex duplici diſciplinarum natura demonſtrauimus, in contemplatiuis enim, quę ſolam cognitionem pro fine habent, neceſſe eſt ordinem ſeruare compoſitiuum; in aliis autem omnibus, quoniam cognitionem ad finem aliquem a nobis producendum dirigunt, neceſſarium omnino eſt a notione finis ad principia progredi, qui eſt ordo reſolutiuus; itaque ſi tertium diſciplinarum genus præter ea duo non datur, ſequitur non dari præter duos illos aliũ ordinem, quo aliqua diſciplina ſcribi, uel tradi poſſit. Sententiam hanc Ariſtoteles ſectatus eſt, qui nullum unquàm alium ordinem ſeruaſſe comperitur, quàm compoſitiuum, & reſolutiuum; & nullius mentionem uſquàm fecit, niſi horum duorum, nam in proœmio primi

Ariſto.

mi libri Phyſicorum, & primi Meteorologicorum ſignificat ordinem ſcientiæ naturalis compoſitiuum in contextu autem 23. ſeptimi Metaphyſicorum, & ſexto libro de moribus capite quinto, necnon capite octauo ſeptimi libri loquitur de ordine reſolutiuo, qui artibus, & morali diſciplinę conueniens eſt; de ordine autẽ definitiuo, vel de aliquo alio ne verbum quidẽ fecit vnquàm Ariſtoteles. Sed apertiſſimè ſententiam ſuam profert in quarto capite primi libri de moribus, & ſignificat eiuſdem ſententię

Plato

fuiſſe Platonem, inquit enim (ne lateat autem nos differre eos ſermones, qui a principiis ſunt, & eos, qui ad principia, rectè nanque etiam Plato de hac re dubitabat, & quęrebat utrum a principijs, an ad principia uia tenenda ſit, quẽadmodum in ſtadio ab Athlothetis ad metam, an è contrario) duos igitur Plato, & Ariſtoteles ordines poſuerunt, compoſitiuum, quem vocarunt à principijs, & reſolutiuum, quem ad principia tendere dixerunt; quòd ſi alium præter hos duos ordinem dari exiſtimaſſent, non rectè dubitaſſent, neque recta ipſorum quęſtio fuiſſet, quia peccaſſent ob inſufficientem ordinum enumerationem. Res quoque ipſa declarat alium pręter hos non dari doctrinę ordinem, vbi enim multa ordinatè tractanda ſunt, quorum alia ſunt aliorum principia, nullus alius videtur conueniens ordo ſeruari poſſe, quàm uel a principijs ad vltima, vel ab ultimo ad principia; quod etiam illa Ariſtotelis comparatio ſignificare videtur, in ſtadio enim ſi quis velit totum ſpatium ordinatè pertranſire, nó poteſt niſi vel a muneratiis ordiendo progredi ad metam, vel contra à meta ad munerarios. Aduer-

Dubiũ

tendum autem ne repugnantiam in dictis Ariſtotelis eſſe ſuſpicemur, qui eo in loco ordinem reſolutiuum dicit eſſe ad principia, ſed in quinto capite ſexti libri, & in octauo ſeptimi cõtrarium aſſerere videtur dicens in actionibus finem eſſe principium, ſicut in mathematicis ſuppoſitiones, ergo ordo reſolutiuus, quum a fine exordiatur, à principiis eſt, ſi finis eſt prin-

Solutio

cipium. At non ſibi aduerſatur Ariſtoteles, quando enim ordinem reſolutiuum ad principia eſſe dicit, principia rei ſignificat, a quibus ſumitur poſtea operationis initium; quando autem finem dicit eſſe principium, cognitionis principium intelligit, quia a notione finis ad principia rei inuenienda, & cognoſcenda progredimur. Quòd ſi etiam finem diceremus eſſe principium rei, nil ſequeretur abſurdi, cauſæ nanque ſibi inuicem cauſæ ſunt, ſatis eſt ſi dicamus Ariſtotelem, quando ordinem reſolutiuum inquit eſſe ad principia, principiorum nomine non intelligere cauſam finalem, ſed materialem, uel effectricem, uam a notione finis ad talem cauſam inueniendam procedimus

Aliquorum ſẽtentia

ordine reſolutiuo. Ex his colligimus poſſe in hoc ſenſu admitti nonnullorum ſententiam,

A qui dicunt dari ordinem reſolutiuum a priori, quandoquidem finis, quatenus eſt cauſa, eſt ſecundùm naturam prior iis, quæ ipſius gratia ſunt, ordo igitur reſolutiuus, quatenus à fine exordium ſumit, poteſt dici à priori; in hoc tamen ſenſu non rectè illi loquuntur, dum dicũt dari aliquem ordinem reſolutiuum, qui eſt à priori, quum potiùs dicendum ſit omnem ordinem reſolutiuum hoc modo eſſe à priori; verùm hi, qui dogma hoc excogitarunt, quum in alio ſenſu à priori eſſe hunc ordinem intellexerint, & aliud cauſæ genus, quàm finem, reſpexerint, in magnum, & grauiſſimum errorem lapſi ſunt, quid enim ſit ordo reſolutiuus ſe prorſus neſcire declararunt; horum autem, & aliorum plurium errores diligentiùs conſyderare, & expendere operę pretium non eſt; ſatis eſt ipſam rei veritatem diligẽtiſſimè declaraſſe; ea enim cognita poterit per ſe quiſque paruo negotiò aliorum errores deprehendere.

de ordine reſolutiuo a priori

B

Caput XVI. in quo definitio ordinis compoſitiui ex dictis colligitur.

VTriuſque ordinis natura, quæ a diuerſis diſciplinarum conditionibus emanat, ſatis per ea, quæ diximus, declarata eſſe uidetur, ut facile ſit ipſorum definitiones colligere, & priùs quidem ordinis compoſitiui, quem dicimus eſſe logicum inſtrumentum, quo cuiuſque contemplatricis ſcientiæ partes ita diſponimus, vt à primis rei principijs exordiendo, & ad ſecunda tranſeundo tandem ad proxima perueniamus, vt quantum in eo genere fieri poſſit optimè, & facillimè rerum tractandarum ſcientiam adipiſcamur. Eſt quidem omnis ordinis communis conditio facere vt facillimè, & optimè diſcamus, ſed ad ſcientiam tanquàm ad vltimum finem dirigi proprium eſt ordinis compoſitiui, qui ab

Definitio ordinis cõpoſitiui.

C ipſa contemplatiuarum ſcientiarum natura deriuatur. Porrò hic proceſſus à primis principijs ad ſecunda, & ab his ad tertia nullam ſignificat ratiocinationem, ſed ſolam ordinatam tractationem omnium cauſarum rei, qui neceſſariò eſt proceſſus à magis uniuerſalibus ad minus uniuerſalia, etenim agere de aliqua re in ſcientia contemplatiua eſt agere de eius principijs, & agere de principijs rei eſt de illa re agere, cuius ſunt principia; vt in ſcientia naturali agere de corporibus naturalibus eſt agere de principijs, & de affectionibus corporum naturalium, quemadmodum etiam agere de principijs, vel de affectionibus corporum naturaliũ eſt de ipſis corporibus naturalibus agere; principia verò alia remotiora ſunt, alia propinquiora, ut animalium principium remotiſſimum eſt materia prima, elementa verò principium propinquius, ac veluti ſecunda materia, demũ partes inſtrumentales ſunt materia proxima, de

de principiis rei agere, eſt de ipſa re agere, & è conuerſo.

Nota ordinẽ totius ſciẽtiæ naturalis, quomodo & cõ-

his

poſitiuus ſit, & a cõmunioribus.

his ergo principijs ordinatè tractare eſt procedere à magis vniuerſalibus ad minùs vniuerſalia, ideſt à genere ad ſpecies, nam prima materia eſt quidem materia hominis, & equi, non tamen quatenus eſt homo, & quatenus eſt equus, ſed quatenus naturalia corpora ſunt, ideo eam materiam conſyderare eſt uerſari in ſubiecto corpore naturali ampliſſime accepto, à quo & homo, & equus, & alia corpora naturalia tanquàm ſpecies a genere continentur; deinde conſyderatio elementorum prout ſunt ſecunda materia, eſt tractatio de corpore miſto, cuius principia ſunt; & ita deinceps donec ad principia proxima peruenerimus, quorum conſyderatio eſt animalis conſyderatio quatenus eſt animal, vel hominis quatenus eſt homo, & ſic de alijs; hic igitur idem proceſſus, dum ſubiectum ipſum reſpicimus, eſt a magis vniuerſali ad minùs vniuerſale, & à genere ad ſpecies, à corpore naturali ad miſtum à miſto ad viuens, à viuente ad animal, ab animali ad hominem, & hunc ſignificauit Ariſtoteles in quarto contextu primi libri Phyſicorum; dũ autem principia ſubiecti ſpectamus, eſt a primis, ac remotiſſimis ad minùs remota, & ſecunda, deinde ad tertia donec ad vltima, & propria, quæ cuiuſque ſpeciei propria ſunt, perueniamus; in qua diſpoſitione conſiſtit ordo compoſitiuus, qui eſt a ſimplicibus ad compoſita, ut a materia prima, quæ ſimplex eſt, ad materiam ſecũdam, quæ conſtat ex prima; & à prima forma, quæ ſimplex eſt, ad ſecundam, quæ eſt modo quodã compoſita, ut ait Auerroes in primo commentario primi libri Phyſicorum; hanc ordinatam cauſarum tractationem ſecundùm ordinem cõpoſitiuum ſignificauit Ariſtoteles in ipſo initio primi Phyſicorum, dum dixit à primis principijs auſpicandum eſſe, quia ex eorum cognitione omnium aliorum cognitio pendet, hoc enim dicere eſt ordinem conſtituere a cauſis remotis ad proximas, qui eſt ordo compoſitiuus; ſunt etiam qui putent Ariſtotelem clarius hunc ordinem in cauſarum cõſyderatione ibidem ſignificaſſe, quando dixit (tunc arbitramur cognoſcere unumquodque, quando prima principia, & primas cauſas nouerimus, & vſque ad elementa) quaſi principiorum nomine prima principia intellexerit, nomine autem cauſarum ſecunda principia, & nomine elemẽtorum principia proxima; ſiue per principia, & cauſas intellexerit prima principia, per elementa verò vltima, & proxima; qua in re Auerroes, & alij complures decepti ſunt, ea enim nõ eſt mens Ariſtotelis, qui in toto illo contextu tribus illis vocabulis eandem rem intelligit, nempè prima, ac remotiſſima principia, quæ & primæ cauſæ, & maximè propriè etiam elementa appellantur. Hoc demonſtrare in præſentia intempeſtiuum eſſet; aliàs rem hanc diligentiſſimè declarauimus, dum locum illum publicè interpretaremur, & oſtendimus nullum in eo cõtextu verbum ab Ariſtotele proferri, quod proximas cauſas ſignificet; ſed primas tantùm, ac remotiſſimas expreſſit; ſecundæ, ac tertiæ non exprimuntur, ſed tamen ſubintelliguntur; dum enim dicit eſſe primo loco agendum de primis principijs, quæ elementa uocantur, ſignificat ab his poſtea ad ſecunda, ac tertia eſſe tranſeundum. Ad declarandam igitur ordinis compoſitiui naturam hæc, quæ hactenus dicta ſunt, ſufficiant.

Declaratio 4. contex. pri. lib. Phy.

De Claratio 1. contex. pri. lib. Phy.

D

E

F

Caput XVII. in quo definitio colligitur ordinis reſolutiui.

Definitio ordinis reſolutiui.

ORDO autem reſolutiuus eſt inſtrumentum logicum diſponens, quo à notione finis, qui ab homine liberè operante produci, & generari queat, progredimur ad inuenienda, & cognoſcenda principia, ex quibus operatiunem poſtea inchoantes producere, & generare finem illum poſſimus. Eſt quidem omnium ordinum communis conditio vt ad cognoſcendum aliquid conferat, ſed ad cognitionem conducere, quæ poſtea in operationem tanquàm vltimum finem dirigatur, proprium eſt ordinis reſolutiui, quandoquidẽ ex operatricibus diſciplinis hic ordo exoritur, & ex earum conditione natura huius ordinis deriuatur. In hoc quoque ordine ab vniuerſalibus ad particularia proceditur, alia tamen ratione, quàm in ordine compoſitiuo; ſemper enim quando de aliqua re agendum eſt & ratione communi, & ratione propria, ratio communis rationi propriæ anteponenda eſt, vniuerſale nanque eſt nobis notius, & cognitu facilius, quàm particularia; ideo quando per ordinem reſolutiuum fit progreſſus a fine noto ad inuenienda principia ignota, priùs uniuerſali cognitione principia inueniuntur, & communes quædam ipſorum conditiones in lucẽ prodeunt, deinde particularem, atque diſtinctam eorum cognitionem acquirimus, vt in tradenda arte ædificatoria ex prænotione domus priùs quædam communes materiei conditiones inueniuntur, ueluti quòd dura eſſe debet, quæ reſiſtat æſtui, & imbri; poſtea particularem eius notitiam indagantes inuenimus talem materiã eſſe lateres: ita medicus priùs docet curationem febris moliendam eſſe per remedia frigida, & humida, poſtea ad particularia deſcendens declarat quænam ſint ea frigida, & humida, quibus vti debeamus. Sic Ariſtoteles in libris de moribus poſtquàm docuit fœlicitatem eſſe actionem ex virtute, ad tractationem de virtute ſe contulit, & priùs egit de virtute generaliter, poſtea de virtutibus ſingulis. Ita in poſterioribus Analyticis ex definitione ſcientiæ, ac demonſtrationis priùs docuit quaſdam uniuerſales principiorum conditiones in capi-

quomodo reſolutiuus ſit ab vniuerſalionb.

te

te ſecundo primi libri, deinde in capite quarto ad alias magis particulares deſcēdit; & priùs docnit iu primo libro principia eſſe cauſas, poſtea in ſecundo libro diſtinxit genera cauſarũ, & oſtendit quomodo ſingulum in demonſtratione medium accipi poſſit. Priùs itaque a notione finis commuuem quandam, & confuſam concipimus principiorum notionem, poſtea diſtinctiùs, & particulariùs ipſorum principiorum notitiam adipiſcimur.

Caput XVIII. in quo dubium quoddam ſoluitur de ordine reſolutiuo.

CAETERVM non leue dubinm oritur ex iis, quæ de ordine reſolutiuo dicta ſunt, cuius etiam antea, quum de ordine in vniuerſum loqueremnr, meminimus; Dubiũ. ibi nanque ordinem a methodo ſeiungentes diximus in ordine nullam fieri illationem alicuius ex aliquo, ſed methodi id proprium eſſe, B hoc tamen falſum eſſe videtur, quia in ordine reſolutiuo fit ex neceſſitate illatio, & ratiocinatio, ex fine enim præcognito colliguntur ea, quæ ad finem conferunt, vt in primo libro poſteriorum Ariſtoteles ex definitione demonſtrationis colligit per ſyllogiſmum qualia debeant eſſe demonſtrationis principia; ſic medicus ex definitione ſanitatis colligit quibus remediis eius conſeruatio, uel recnperatio molienda ſit. Solutio prior. Ad hoc reſpondere poſſumus differētiam inter ordinem, & methodum non in eo eſſe conſtitutam vt methodus ſit ſemper ratiocinatio, ordo verò nunquàm; ſed in hoc quòd methodus neceſſariò, & eſſentialiter ratiocinatur, & illationem facit, hæc enim eſt methodi natura; ordo autem non ſemper, neque neceſſariò; non tamen ita, ut ei repugnet, ſatis eſt igitur ſi non omnis ordo ſit cum illatione, compoſitiuus enim nullam illationem facit, quòd ſi reſolutiuus ex notione finis aliquid colligit, id C prouenit ex propria natura ordinis reſolutiui, nō ex natura ordinis, quemadmodũ eſſe riſibile competit homini ex propria hominis natura, non ex natura animalis, quæ in eo ineſt; animali tamen generi riſibilitas non repugnat, proinde neque omne animal eſt riſibile, neq; etiam nullum. Solutio poſterior. Aliam tamen poſſumus afferre reſponſionē, quam ego magis probo, multa ſunt, quæ pro diuerſis conſyderationibus diuerſas naturas præſeferunt, ut homo, quatenus eſt homo, ſub genere ſubſtātię collocatur; idē quatenus eſt albus eſt in genere qualitatis; at quatenus eſt pater eſt in numero eorũ, quæ dicũtur ad aliquid; quod quidem euenit propterea qnòd ſubſtātia alias categorias coniunctas habet. Ordo reſolutiu' habet illationē quatenus eſt Sic dicimus de ordine reſolutiuo, methodum enim neceſſariò habet coniunctam, & alia ratione dicitur ordo, alia ratione methodus; facit quidem illationem quatenus eſt methodus, cuius A eſt proprium ratiocinari, at quatenus eſt ordo in eo aliqua methodus. nil aliud facit; quàm diſpoſitionem; quòd enim priùs de fine agatur, poſtea de iis, quæ ad finem ducunt, id ei competit quatenus eſt ordo reſolutiuns, qnòd verò ex fine colligantur illa, qnæ ad finem conferunt, competit ei ratione methodi, quæ cum eo eſt coniuncta, quæ qualiſnam methodns appellanda ſit, poſtea in tractatione de methodis conſyderabimus. Hanc autem differentiam animadnertere poſſumus in libro Auerrois, qui dicitur colliget, ab eo doctiſſimè declaratam, dum ſeparatim & ordine reſolutiuo, & methodo illa vtitur, quæ cum eo connexa eſſe ſolet; nam a notione finis ad remedia aſcendens voluit priùs in quinto libro de ipſis remediis ſecundũ ſe tractationem facere, & de ciborum, ac medicamentorum natura diſſerere ſine ulla illatione ex fine; dum igitur librum illum cum præcedentibus comparamus, dicimus Auerroē priùs B de fine locutum eſſe, poſtea de principiis abſq; vlla illatione horum ex illo, quod quidem eſt ordine uti abſque aliqua methodo; in duobus autem ſequentibus, ac poſtremis libris vſum methodi adhibet; quemlibet enim morbum expellendum, uel ſanitatem conſeruandā proponens colligit quænam remedia adhi[illegible]uda ſint; priùs igitur Auerr. ordinem ſeruat, dũ prius de fine agit, poſtea de medicamentis; deinde verò methodum, quando hæc ex illo colligit, quare nullum eſt logicum artificium, quod in libro illo Auerrois non inſpiciatur, Quæ igitur Auerroes reipſa diſtinxit, nos in aliorum libris ordine reſolutino ſcriptis, ſi reipſa diſtincta nō ſint, ratione diſtinguamus, & dicamus eundem proceſſum alia ratione ordinem eſſe, alia ratione methodum, ſic enim omne dubium, ni fallor, ſublatum erit.

Caput XIX. de ordinum inter ſe comparatione.

C

QVærere aliquis poſſet uter duorũ ordinũ utilior, & uter nobilior, ſeu præſtātior ſit, nā & alii, qni de his tractationē inſtituere, hmōi ordinum collationem fecerunt. Attamen nos abſurdam eſſe hanc comparationē, & hāc quæſtionē arbitramur, & rationi minimè conſentaneam; nam locum quidē ea quæſtio haberet apud eos, qui dicunt unā; & eandē diſciplinam ordines omnes admittere, ſic enim quæri poſſet an in tradenda ſcientia naturali vtilior hic ordo ſit, an ille, & vtor pręſtantior ſit; ſed quum ordo compoſitiuus ſolis ſcientiis contemplatiuis conueniat, reſolutiuus autem ſolis operatricibus diſciplinis, certè comparatio hæc abſurditate non caret, quemadmodnm ſi quis quæreret vtrũ ſit nobilius, vel vtilius inſtrnmentum ſerra fabri; an mallens ędificatoris; ſiue uter eruditior, fuerit, Auerroes, an Bartholus; dum enim ſcientias

contemplatiuas conſyderamus, dicere non poſ
ſumus ordinem compoſitiuum reſolutiuo vti-
liorem eſſe, ſed dicendum eſt compoſitiuum
vtilem eſſe, reſolutiuum autem prorſus inutilẽ;
contra verò in aliis diſciplinis reſolutiuum ſolũ
eſſe utilem, compoſitiuum inutilem; quare pro
portione quadam æquè utiles dici poſſunt, vt
enim ad contemplatiuarum ſcientiarum tradi-
tionem compoſitiuus, ita ad aliarum diſciplina
Ordinũ nobilitas. rum reſolutiuus vtilis eſt. Ordinum autem nobi
litatem aliunde, quàm ex ipſarum diſciplinarũ
nobilitate deſumere ridiculum eſt; nã ſecũdùm
ſe nullam maiorem præſtãtiam hic ordo habet,
quàm ille, ſed quatenus ſcientiæ contemplati-
uæ alijs omnibus diſciplinis nobilitate præſtãt,
eatenus ordo compoſitiuus reſolutiuo præſtan-
quomodo ordo reſolutiuus dirigatur ad compoſitiuũ, non è cõuerſo. tior eſt. Videtur tamen id quoq; poſſe conſyde-
rari, quòd ordo compoſitiuus nunquàm ad re-
ſolutiuum dirigitur; reſolutiuus autem ſemper
eſt propter compoſitiuum, tanquàm propter fi-
nem, proinde nobilior eſt compoſitiuus, finis
enim iis, quæ ſunt ante finem, præſtantior eſt;
quòd autem reſolutiuus ad compoſitiuum diri
gatur manifeſtum eſt, ducit enim ad principio-
rum cognitionem, à quibus poſtea operatio in-
cipiat, quæ procedit ordine compoſitiuo; ſed
reuera hic non eſt ordo ille compoſitiuus, de
quo in præſentia loquimur; ordo enim, de quo
ſermonem habemus, eſt inſtrumentum intelle-
ctuale ad cognitionem conferens, quare ordo
compoſitiuus ſiue artis, ſiue naturæ operantis
ad noſtram conſyderationem non pertinet, niſi
quatenus ipſius mentionem facere coacti ſu-
mus ad declarandam reſolutiui ordinis naturã.
Dum igitur & compoſitiuum, & reſolutiuum
ordinem accipimus prout inſtrumenta logica
ſunt ad diſciplinarum traditionem, proinde ad
cognitionem conferentia, nec ordo compoſi-
tiuus eſt propter reſolutiuum, nec reſolutiuus
propter illum compoſitiuum, de quo in præſen
tia ſermo eſt; remanet igitur illa una ordinum
comparatio, quæ in ipſarum diſciplinarum in-
ter ſe comparatione conſiſtit.

Caput XX. de ordine uniuerſali, & particulari.

NON eſt autem ſilentio prætereundũ
aliud eſſe ordinem vniuerſalẽ, aliud
eſſe ordinem particularem, vniuer-
ſalem illum uocamus, quo totam diſciplinam
diſponimus; particularem verò eum, qui in ali-
qua diſciplinæ parte ſeruatur; nos quidem de
uniuerſali tantùm ordine loquuti ſumus, quia
de ordine particulari nulla certa præcepta tra-
di poſſunt præter id, quod de ordine uniuersè
diximus, nempe illa eſſe anteponenda, quorum
cognitio ad reliquorum cognitionem neceſſa-
ria ſit; euenire autem poteſt in parte alicuius
ſcientiæ traditę ordine compoſitiuo ut ordo ali
quis ſeruetur, qui per ſe non ſit compoſitiuus;

D & in parte alicuius artis traditæ ordinẽ reſoluti
uo aliquis ordo ſeruetur, qui non ſit reſoluti-
uus; quam quidem rem exemplis facilè decla-
rabimus: Si totam ſcientiam naturalem ſpe-
ctemus, eam dicimus ſcriptam eſſe ordine com
poſitiuo, quoniam a primis principijs auſpica-
tur, & in ultimis, ac proximis deſinit; ſi verò
partem aliquam eius ſcientiæ conſyderemus,
vt octo libros Phyſicæ auſcultationis, eamque
ad totum referamus, adhuc dicimus eam ordi-
ne compoſitiuo ſcriptam eſſe, quum enim hic
ſit totius ſcientię ordo, eſt etiam ordo omnium
partium prout totius partes ſunt, & totũ ipſum
conſtituunt. At ſi ipſam ſecundum ſe partem
ſumamus ſine relatione ad totum, alia ratio eſt;
poſſumus quidem in libris illis dicere ordinem
ſeruari compoſitiuum quatenus de principijs
corporis naturalis prius agitur, poſtea de ipſius
accidentibus; Sed ſi primum ſolum librum ac-
cipiamus, in quo de primis principijs agitur,
E ille ordinem quidem habet compoſitiuũ, qua-
tenus eſt prima pars, & initium ordinis compo
ſitiui, at per ſe ſumptus neque compoſitiuum,
neque reſolutiuum ordinem habet, quia in eo
non plures tractationes, ſed una tractatio fit,
quæ eſt de primis principijs; plura quidẽ theo-
remata declarantur attinentia ad ipſa prima
principia, & ĩ illis hic ordo ſeruatur, quòd priùs
theoremata magis confuſa, & uniuerſalia, dein
de magis diſtincta, & particularia explican-
tur; ſed hic non magis eſt ordo compoſitiuus,
quàm reſolutiuus, quum in utroque a confuſis
ad diſtincta, & ab uniuerſalibus tum rebus, tum
quæſtionibus ad eandem rem attinentibus ad
particulares progreſſio fiat, qui poteſt uocari or
do compoſitiuus, quando eſt pars ordinis com
poſitiui, & reſolutiuus, quando eſt pars reſoluti
ui: Eadem ratione ſi quis quærat an liber octa-
uus Phyſicorum ſit ſcriptus ordine compoſiti-
uo, an reſolutiuo, inanis quæſtio eſt, nam com-
F poſitiuus, vel reſolutiuus ordo ſeruari dicitur,
quando multæ res tractantur una poſt aliam;
ſed in eo libro non de pluribus rebus, ſed de
una re agitur, de æterno motu, ad quem unum
demonſtrandum plura theoremata diſcurriun-
tur ab Ariſtotele, quæ ita diſponuntur, ut confu
ſa diſtinctis anteponantur, quemadmodum e- Methodus eſt inſtrumentũ partis, ordo verò totius.
tiam de primo libro diximus; ibi itaq; qualiſnã
ſit methodus Ariſtotelis annotare poſſumus; me
thodus enim eſt inſtrumentum partis, ſed ordo
eſt inſtrumentum totius, quia eſt ordinata mul
tarum rerum tractatio in tota diſciplina; vnius
autem rei tractatio ordinem eatenus habere
dicitur compoſitiuum, vel reſolutiuum, quate-
nus ad alias refertur tum priùs conſyderatas, tũ
poſteriùs conſyderandas. Aliqua etiam in ſcien-
tia naturali pars eſt, in qua ordinatim multa
tractantur, tamen nec ordo compoſitiuus eſt,
nec reſolutiuus, ut inter libros Phyſicæ auſcul-
tationis illi, in quibus agitur de communibus
acci-

A accidentibus corporis naturalis, ſcilicet de motu, de loco, ac de tempore, prius enim de motu ſermo fit, poſtea de loco, ac de tempore, deinde iterum de motu; locus enim eſt natura prior motu, tempus autem eſt poſterius, quare quum motus loco, & tẽpori tum anteponatur, tum poſtponatur, nullus certus ordo ſeruatur, niſi facilioris noſtræ cognitionis; hoc autem adhuc euidentius eſt vbi plura eiuſdem ſubiecti accidentia tractantur, quorum nullum eſt natura prius alio, neque vnum ex alio pendet, eorum enim diſpoſitio nõ poteſt vocari ordo compoſitiuus, neq; reſolutiuus ſecundùm ſe, tamen reſpectu totius ſcientiæ eſt ordo compoſitiuus, quia eſt pars quædam ordinis compoſitiui totius naturalis philoſophię. In artibus quoq; idem poſſumus annotare, ars enim medica tradita eſt ordine reſolutiuo, ſed prima eius pars, quę phyſiologica dicitur, ſi ipſa ſecundùm ſe conſyderetur, non ſolùm non habet ordinem reſolutiuũ, ſed potius contrarium compoſitiuũ, quod multos in eum errorem traxit, ut crediderint artem medicam traditam eſſe ab Auicenna ordine compoſitiuo; ſed non animaduerterunt aliud eſſe artem medicam conſyderare, aliud eſſe primam illam partem ſecundùm ſeipſam ſumere abſque vllo reſpectu ad alias medicinæ partes; ars enim medica traditur ordine reſolutiuo, & pars eius phyſiologica ordinem habet reſolutiuum, quatenus totius artis pars eſt, & reſpicit alias partes, ipſamq; artem totam, eſt enim pars prima, & initium ordinis reſolutiui tradens nobis notionem finis, quemadmodum antea declarauimus; at ſi ſecundùm ſe pars illa conſyderetur, non prout eſt illius artis pars, & alias partes reſpicit, ordinem quidem habet compoſitiuum, ſed non eſt ampliùs ars medica, neque ipſius pars, ſed ſcientię naturalis, quia contemplari humani corporis fabricam ſine ullo reſpectu ad curationem, vel aliam operationem, ad quam illa contemplatio dirigatur, officium eſt philoſophi naturalis. Videmus etiam in arte medica proceſſum fieri ab vniuerſalibus ad particularia, à confuſis ad diſtincta, vt in quinto Auerrois libro oſtendimus, & in ſecundo Auicennæ, qui ſecundùm ſe non eſt ordo reſolutiuus, neque compoſitiuus, quum in vtroque ordine locum habeat; tamen reſpectu totius artis eſt ordo reſolutiuus, ideſt pars ordinis reſolutiui. Hæc volui annotare propter nonnullos, qui nondum in ſcirpo quærunt, & putant neceſſarium eſſe tum in tota diſciplina, tum etiam in qualibet eius parte ordinem ſeruari talem, qui ſit aliqua ordinis ſpecies, nimirum vel compoſitiuus, vel definitiuus, vel reſolutiuus; quaſi neceſſarium ſit, ſi totus homo eſt animal, oculum quoque hominis animal eſſe; atqui oculus eſt quidem animal quatenus eſt pars hominis, qui verè eſt animal, at ipſe per ſe non eſt animal: ita omnis artifex totam aliquam diſciplinam traditurus certo quodam ordine res in ea tractandas diſponit, qui

Rõ cur multi putauerint Auicen. tradidiſſe artẽ medicã ordine cõpoſitiuo.

B uel compoſitiuus ordo eſt, uel reſolutiuus, in ſingula autem parte non ſemper ordinem ſeruat compoſitiuum, vel reſolutiuum, ſed ordinem tamen ſeruat, dum ea priùs declarat, quę ad aliorum declarationem priùs cognouiſſe oportuit, quæ eſt omnis ordinis conditio, & ille dicitur ordo compoſitiuus, vel reſolutiuus habita ratione totius, cuius pars eſt; participat enim cõditione ordinis ut ordinis pars, non ut ordo integer. Sic etiam oculus ſenſu participat, in quo tota animalis natura conſiſtit, nec tamen ſequitur oculum per ſe animal eſſe, non eſt enim animal, neque ſpecies animalis ulla, quia conditione animalis participat ut animalis pars, nõ ut animal totũ. Quemadmodum igitur datur aliquod ſenſu præditum, quod nõ eſt animalis ſpecies aliqua, ita datur in diſciplinis aliqua diſpoſitio, quæ nec eſt ordo compoſitiuus, nec reſolutiuus, eſt tamen pars aut huius, aut illius. Hæc de ordinibus dicta ſint, nunc ad methodos tranſeamus.

FINIS LIBER SECVNDVS DE METHODIS.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE METHODIS Liber Tertius.

Caput Primum, De differentia ordinis, & methodi.

QVo diſcrimine methodus ab ordine diſcrepet iam in præcedeotibus declaratum eſt, quum enim ambo ſint inſtrumenta logica, & proceſſus à ooto ad igootum, ordo tamen, quatenus ordo eſt, vim colligẽdi non habet, ſed diſponendi ſolùm; methodus verò uim habet illatricem, & hoc ex illo colligit. Ad hoc diſcrimen declarandum videntur illa aptari poſſe, quę dicuntur ab Auerroe in primo commentario primi libri Poſteriorum Aoalyticorum de præcognitionibus, inquit enim prę cognitionũ demooſtrationi neceſſariarum duo eſſe genera, alia nanq; eſt pręcognitio dirigẽs, alia verò agens; dirigens illa dicitur, ſine qua conclusio non colligeretur, ſola tamen ad collectionem faciendam non ſufficit, ueluti præcognoſcere quòd ſubiectũ ſit, & quid eius nomen, & quid nomen affectionis ſignificent, nã ſi vna aliqua iſtarũ deſit, nihil poteſt demonſtrari, ex his tamen ſolis nihil demonſtratur. Præcognitio autem ueritatis propoſitionum eſt pręcognitio agens, quia iam agit, & infert neceſſariò cõclusionem. Dicere igitur in præſentia poſſumus tam ordinem, quàm methodum eſſe progreſsũ a notioribus, ordinem quidem a notioribus cognitione tantùm dirigeote ad aliorum notitiã, methodum verò a notioribus etiã cognitiooe agente, quæ uidentur eſſe propria methodi differentia, qua methodus ab ordine ſeparatur, in qua ſignificatione methodum accepit Ariſt. in cõtex. 4. & 5. primi lib. de aĩa. Propterea rectè illi dixere, qui ſtatuerũt methodũ eſſe inſtrumentũ notificans, ideſt iam faciens cognitionẽ ignoti, ordinem verò eſſe inſtrumeotum diſponẽs, partes eoim diſciplioæ ita diſpooit, ut ea aote ponat, quorum cognitio oos dirigat, & nos iuuet ad ea, quæ poſteriùs tractantur, cognoſcenda. De hoc quũ abundè locuti fuerimus, & de methodo agendum relioquatur, propriè ſumendo nomen methodi prout ab ordioe diſtinguitur, primo loco ipſam methodi oaturã uniuersè cõſyderabimus, deinde ad ſpecies deſcendemus.

Præcognitio alia agẽs, alia dirigẽs.

Caput Secundum, in quo definitio methodi ponitur, & declaratur.

EX ijs, quæ dicta ſunt de methodi, atq; ordinis differentia, hæc methodi definitio colligi poſſe uidetur, Methodus eſt intellectuale inſtrumentum faciens ex notis cognitionem igooti; intellectuale inſtrumentũ geous methodi eſt, quod ordinem quoq; complectitur; facere autem ex ootis cognitiooem ignoti eſt differentia, qua methodus ab ordioe ſeparatur, quemadmodum alij quoq; dicũt proprium eſſe methodi notificare; hanc differeotiã ſi beoè conſyderemus, dicere cogimur eam nil aliud ſigoificare, quàm illationis neceſſitatem, ut quãdo talis eſt progreſſus, quo aliquid ex aliquo neceſſariè colligatur, ea propriè methodus appelletur; hoc oanq; oiſi dicamus, oullum amplius inter ordinẽ, & methodũ diſcrimen remanet, quũ uterq; ſit progreſſus quidam a notis ad ignota; oam ſi ab eiuſmodi notis progrediamur ex quibus ignota non inferantur, ſed quorum cognitio præparet ſolùm nos ad rerum ignotarum cogoitionem, & haoc methodum eſſe dicamus, methodum cum ordine confundimus, quoniã ordo quoq; eſt ꝓgreſſus talis; methodus igitur, ut ab ordine diſtinguatur, uim illatiuam

Definitio methodi.

ha-

habeat neceſſe eſt, qua aliquid ex aliquibus per A neceſſariam conſequutionem colligatur. Præterea quiſquis hoc negat, negat methodum eſſe methodum, nam vox hęc, μέθοδος, ſignificat uiam ex aliquo in aliquod, duos igitur terminos habeat omnis methodus neceſſe eſt, vnum, à quo, alterum, ad quem; & terminum ad quem, eſſe ignotum, fieri autem notum beneficio termini à quo, ex quo in huius cognitione ducimur, nam ſi terminus ignotus per methodum non innoteſceret, quomodo methodus eſſet inſtrumentum notificans, vt omnes concedere videntur? notificare autem rem ignotam non poteſt ſine illationis neceſſitate, diximus enim aliud eſſe dirigere nos ad alicuius rei notitiam, id eſt nobis auxiliari, & prodeſſe vt aliquid cognoſcamus, aliud eſſe eius rei cognitionem facere; poteſt enim aliquid nobis prodeſſe ad rem aliquam cognoſcendam, quod tamen pro eius notitia parienda non ſufficiat, ideoq; eius cognitionem non faciat; at facere alicuius B rei cognitionem illud dicitur, cuius notitiā cognitio illius rei neceſſariò conſequatur; itaque ſi natura methodi ea eſt vt ſit uia notificans id, quod erat ignotum, neceſſe eſt vt habeat illationis neceſſitatem, quia ſine hac non diceretur notificans. Nec poſſumus de hoc dubitare dum methodum cum ordine conferimus, & vtriuſq; officium conſyderamus, ordo enim totam ſcientiam reſpicit, methodos verò non totam, ſed problemata ipſius ſingula; ſingulum enim problema dum ignoramus, & inquirimus, ſumimus aliqua nota, ex quibus in eius cognitionem ducamur; propterea ſupra dicebamus ordinem non tradere nobis aliquā rei ignotæ cognitionem, ſed ſolùm facere, vt meliùs, ac faciliùs eorum, quæ inquitimus, notitiam conſequamur, ſed hanc ſola methodus nobis tradit; hinc factum eſt vt illi, qui res logicas tractant, dum de inſtrumentis cognoſcendi ſermonē faciunt, ſolas methodos complecti videantur nulla facta de ordinibus mentione, nā Ariſtoteles quoque in logicæ artis traditione ſolas methodos conſyderauit, de ordinibus autem nihil docuit; quocirca ab eius cōſilio receſſiſſe non uidentur, dum in logicis eius libris verſantes, & de inſtrumentis ſciendi diſputationē inſtituentes methodos tātùm propriè acceptas inſtrumenti nomine comprehenderunt. Quæ igitur ſit methodi natura manifeſtum eſt.

Ordo totam ſciētiā reſpicit methodus uerò problemata ſingula.

Caput tertiū, quòd inter methodum, & ſyllogiſmum, proinde inter definitionem methodi, ac definitionē ſyllogiſmi uel nulla, uel parua eſt differentia.

Methodus eſt ſyllogiſmus.

SI ea, quæ modò diximus, vera ſunt, nil aliud videtur eſſe methodus, quàm ſyllogiſmus, & definitio methodi a definitione ſyllogiſmi non differt; dixit enim Ariſtoteles ſyllogiſmum eſſe orationem, in qua quibuſdam poſitis neceſſe eſt aliud quiddam ſequi eò quod illa ſunt, uolens per hæc neceſſitatem conſequentiæ ſignificare, quę eſt a propoſitionibus ad concluſionem, hæc enim eſt propria ſyllogiſmi conditio; ſed in hoc methodi quoque naturam conſtitutam eſſe diximus, quid igitur prohibet ne methodum dicamus eſſe ſyllogiſmum ipſum ab Ariſtotele definitum? nam ſi methodus eſt progreſſio cum illationis neceſſitate, ſequitur methodum eſſe orationem, in qua quibuſdam poſitis neceſſe eſt aliud quiddam ſequi eò quòd illa ſunt; in eo tantùm videtur differre methodus a ſyllogiſmo, quòd in definitione methodi hæ duæ dictiones ponuntur, notum, & ignotum, quas Ariſtoteles in definitione ſyllogiſmi non protulit; ratio autem eſt quoniam quilibet ſyllogiſmus duos ex neceſſitate fines habet, vnum generalem, qui nullam materiam requirit, alterum particularem, qui non eſt ſine propria materia; finis quidem generalis eſt ipſa neceſſaria collectio concluſionis ex poſitis, quem Ariſtoteles in eius definitione expreſſit; finis autem alter particularis eſt vel ſcientiæ adeptio, quæ materiam neceſſariam poſtulat; vel opinio, ſiue uictoria, quæ probabili materia ſatis habet; vel perſuaſio, quæ fit in materia ciuili; vel deceptio, quæ fit in materia falſa; vel aliquis fortaſſe alius; de ſyllogiſmo quidē ut generalem finem reſpiciente Ariſtot. egit in Prioribus Analyticis, vbi aliorum particularium finiū nulla mentio fit, quanuis enim de ſyllogiſmo loquatur præcipuè propter ſcientiam, quam parit in materia neceſſaria, de qua in poſterioribus Analyticis dicturus erat, attamen noluit ipſum ita reſtringere, vt ad alios quoque fines accommodari non poſſet, ſed ipſum in ſua amplitudine conſyderare voluit nulli adhuc fini particulari, nulliq́ue materiæ addictum; hoc C igitur quum ipſius conſilium fuerit, nullam debuit in definitione ſyllogiſmi mentionem facere noti, & ignoti, hęc enim cognitionis adeptionem reſpiciunt, & ſyllogiſmi conſyderationem ita coarctant, ut libros tantùm Poſteriores Analyticos reſpiciat; ob hanc cauſam maluit in ea definitione dicere ex poſitis, quàm ex notis, quia ad concluſionem colligendam ſatis eſt ſi propoſitiones poſitæ, & conceſſæ ſint. Nomen autem methodi aliquanto arctius eſt ſyllogiſmo, ſignificat enim ſyllogiſmum ut ad cognitionis adeptionem directum, & eſt commune genus omnium inſtrumentorum ſciendi, de quibus agit Ariſtoteles in poſterioribus Analyticis, idem enim penitus eſſe arbitramur inſtrumentum ſciendi, & methodum, proinde apertiſſimè deceptos eſſe, quamplurimos, qui putarunt Ariſtotelem nullibi in logica de methodis locutum eſſe, quum nullus alius ſit eius ſcopus in poſterioribus Analyticis, quàm de methodis agere. Syllogiſmi autem Dia-

Quilibet ſyllogiſmus duos habet fines.

Nomē methodi ē aliquanto arctius ſyllogiſmo.

lecticí,& oratorij non propriè dicuntur metho
di, quia ſolam habent methodi formam, at
materiam conuenientem pro ſcientiæ adeptio
ne non habent, neque cognitionem vt finem
reſpiciunt, qui omnium methodorum finis eſt;
ideò ratione ſuæ formæ poſſunt appellari me-
thodi, ſed non ratione finis, neque ratione
materiæ; quemadmodum enſis ligneus poteſt
ratione formæ enſis vocari, at ſi materiam, &
finem enſis ſpectemus, non eſt enſis, quia in
illa materia finem, & operam enſis non præſtat.
Si quo igitur diſcrimine methodus à ſyllogiſ-
mo diſſidet, id non aliud eſt, quàm illud, quod
modò expoſuimus; quare manifeſtum eſt ſyl-
logiſmum eſſe commune genus, & communem
formam omnium methodorum, proinde poſ-
ſe vocari methodum, ideſt methodum forma-
lem, in quo tota illationis neceſſitas poſita eſt;
nam quatuor dicuntur eſſe logica inſtrumen-
ta, de quibus loquitur Ariſtoteles in prioribus
Analyticis, ſyllogiſmus, enthymema, inductio,
& exemplum, enthymema quidem truncatus
ſyllogiſmus eſt, qui niſi perficiatur, nihil ex
neceſſitate colligit, ſi verò perfectus fiat, iam
eſt ſyllogiſmus, propterea tunc uim habet illa-
tiuam; exemplum eſt inductio imperfecta,
quę nihil ex neceſſitate concludit, ut docet Ari
ſtoteles in calce ſecundi libri priorum Analy-
ticorum; inductio autem ſi perfecta ſit, vim ha
bet neceſſariam colligendi, ſed per ſyllogiſmũ,
ea enim ratione concludit, qua vim ſyllogiſ-
mi habet, & ad bonum ſyllogiſmum redigi po-
teſt, vt ibidem declarat Ariſtoteles in capite
de inductione; neque erit ab re ſi ipſius verba
in principio illius capitis poſita referamus, quę
ſunt hęc {Quoniam autem non ſolum Dialecti
ci, & demonſtratiui ſyllogiſmi per prædictas ef
ficiuntur figuras, ſed etiam oratorii, & ſimpli-
citer quæcunque fides, & ſecundùm quancũ-
que methodum, nunc dicendum eſt; omnia
enim credimus aut per ſyllogiſmum, aut ex in-
ductione} in quibus verbis duo ſunt maximè
notanda, vnum eſt quòd ibi teſtatur philoſo-
phus omnem methodum, quæ fidem aliquam
faciat, formam habere ſyllogiſmi, & neceſſa-
riò ad aliquem modum utilem trium figurarũ
reduci; & è contrario nil roboris habere, & nul
lam facere fidem, ſi ad formam boni ſyllogiſmi
reduci nequeat; alterum eſt quòd omnia inſtru
menta logica apud Ariſtot. ſub ſyllogiſmo cõti-
nẽtur, a quo habẽt totam conſequentiæ neceſſi
tatem; quũ enim enthymema ſit ſyllogiſmus, e-
xemplum uerò ſit inductio, illa quatuor ad duo
rediguntur, ad ſyllogiſmũ, & inductionẽ, ideò
Ariſt. omnia credi ait uel per ſyllogiſmum, vel
per inductionẽ, nec uult aliquo alio inſtrumẽto
fidem fieri poſſe præter hæc duo; ſed poſtea ſta-
tim probat etiam inductionẽ merito ſyllogiſmi
habere uim faciendæ fidei; ideò rectè colligit
id, quod prius dixerat, nullã eſſe vim illatiuã ni-

Sub ſyllogiſmo omnia logica inſtrumẽta cõtinentur

D ſi in ſyllogiſmis utilibus triũ figurarũ, ad quos
methodi omnes fidem aliquam facientes redu
cuntur; quomodo autem inductio perfecta in
bonum ſyllogiſmũ uertatur, ita oſtendit, indu-
ctio perfecta illa eſt, in qua ſumũtur omnia par-
ticularia, ſed hæc ſuo uniuerſali æqualia ſunt,
& cum eo reciprocantur, ut omnes indiuidui
homines cum homine communi, ideò ſi per il-
los oſtendere uelimus omnem hominem eſſe ri
ſibilem, hęc erit inductio, hic homo, & hic, &
ille, & ſingulus alius eſt riſibilis, ergo omnis ho
mo eſt riſibilis, quæ in ſyllogiſmũ primæ figuræ
cõuertitur, ſi homines indiuidui in mędio col-
locentur, omnes enim ſimul ſumpti de ſpecie
ſua prædicantur, & ei ęquales ſunt, ut ibi docet
Ariſtoteles, quare inductio perfecta uim ſyllo-
giſmi habet; itaq; omnis neceſſitas illationis in
ſyllogiſmo cõſiſtit, & omnis methodus uim ha-
bens inferendi ſyllogiſtica eſt. Eandem ſenten-
tiam ſignificauit Ariſt. in primo libro Priorum
E Analyticorum in fine ſectionis ſecundæ, ubi lo
quitur de uia diuiſiua, qua utebatur Plato, in-
quit enim {diuiſio eſt parua quædam particula
dictę methodi} & nomine methodi intelligit
ſyllogiſmum, ut ibi exponit Alexander, imò &
Ariſtoteles ſeſe ipſe interpretatur ſubiungens
{eſt enim diuiſio velut imbecillus ſyllogiſmus}
imbecillum uocat, ideſt in praua forma cõſtru-
ctum, quę nihil ex neceſſitate colligit, vt ipſe
poſtea declarat; uia igitur ſyllogiſtica apud Ari-
ſtotelem fuit norma, qua methodos utiles ab
inutilibus internoſcere deberemus, nã uię diui
ſiuæ efficacitatem cognoſcere uolens, eam ad
ſyllogiſticam formã redegit, & uidens prauũ ſyl
logiſmum ex ea fieri, inutilem eſſe iudicauit
uiam diuiſiuam ad rem ignotam ex aliquo no-
to notificandam, propterea ipſam vocauit
paruam particulam methodi ſyllogiſticæ, &
imbecillum ſyllogiſmum. Alexander quo-
que in præfatione ſua in primum librum To-
F picorum tale teſtimonium profert de Ariſtote-
lis opinione, dicit enim Dialecticam apud
Platonem nil aliud fuiſſe, quàm viam diuiſi-
uam, quod vnum inſtrumentum quum uidea
tur cognouiſſe Plato, totam artem logicam
in bene diuidendo conſiſtere arbitratus eſt;
Ariſtoteles autem (inquit Alexander) & qui
ab eo profecti ſunt, non ita vtuntur nomine
Dialecticæ, ſed aiunt eam eſſe uiam, & ratio-
nem quandam ſyllogiſticam; ſignificat itaque
Alexander Ariſtotelem nullas methodos, nul-
laque inſtrumenta tractare in logica voluiſſe,
niſi quæ uim haberent ſyllogiſticam, reliquas
vias ſpreuiſſe, & tanquàm inutiles reieciſſe,
quum non habeant conſequentiæ neceſſitatẽ.
Philoponus quoque interpretans contextum
176. primi libri Poſteriorum dicit Ariſtotelem
primum, & ſolum logicas methodos tradidiſ-
ſe, nec de aliqua methodo loquitur, ſed de
omnibus, quia in plurali numero, & cũ articulo

Alexander.

Philoponus.

inquit

inquit τὰς λογικὰς μεθόδους, articulus enim eandem ~vim habet, quam nota uniuerſitatis, & perinde eſt ac ſi dixiſſet, πάσας; omnes autem logicas methodos tradidit, & inuenit Ariſtoteles, quoniam ſyllogiſticam formam primus inuenit, quæ eſt commune genus, & communis forma omnium methodorum; nam etiam Alexander in memorato loco primi libri Priorum Analyticorum aſſerit Ariſtotelem primum ſyllogiſmi inuentorem fuiſſe. Sed & ipſe Ariſtoteles hoc profitetur in calce ſecundi libri Elenchorum ſophiſticorum, dũ inquit ſe de ſyllogiſmo nihil ab alijs traditum habuiſſe, ſed proprium ipſius inuentũ fuiſſe poſtquàm multo tempore laborauerat. Satis igitur demonſtratum eſt ſyllogiſmum eſſe commune genus omnium methodorum, & inſtrumẽtorum logicorum, proinde methodum appellari poſſe, & inſtrumentum generaliter acceptum, quod omnia logica inſtrumenta complectitur, ~vt vocat ipſum Alexãder dum ſyllogiſmi definitionem interpretatur tum in principio primi libri Priorum, tum in principio primi Topicorum.

Caput Quartum, in quo vera ſententia de numero, ac differentijs methodorum breuiter exponitur.

POSTQVAM de Methodo ~vniuersè locuti ſumus, ſequitur vt ipſius diuiſionẽ faciamus in ſpecies, ac de ijs ſingulis diſſeramus; qua in re quum difficultas magna, & arduum cũ alijs omnibus certamen nobis proponatur, hunc ordinem facilioris doctrinę gratia ſeruare ſtatuimus, primùm quidẽ ipſam rei veritatem paucis verbis exponemus, deinde aliorum placita, ac dubia, quæ nos ad ea refutanda traxerunt, referemus; poſtmodum ad veram ſententiam reuertentes eam fuſiùs, ac diligentiùs explanare, & comprobare nitemur. Dictum à nobis eſt methodi nomen ſcientiam vt finem reſpicere, eſt enim ~via ad ſcientiæ adeptionem ducens, nomine autem ſcientię quamlibet certam cognitionem intelligimus; ita ~videtur methodũ accepiſſe Euſtratius in ſua præfatione in librum ſecundum poſteriorum Analyticorum, quando de methodorum numero, atque vtilitate loquens dixit quatuor eſſe methodos, quibus omnis diſciplina ſcientialis acquiritur. Quoniam igitur methodus eſt uia, & forma ſyllogiſtica, certum eſt hanc non poſſe ſcientiam alicuius rei parere, niſi materiei neceſſariæ applicetur, hoc eſt niſi ex propoſitionibus neceſſariis cõſtet; neceſſarias autem propoſitiones Ariſtoteles illas eſſe docuit, quæ ſint de omni, per ſe, & uniuerſales, ad quarum conditionum declaratione nos librum ſcripſimus de propoſitionibus neceſſarijs, in quo oſtendimus nullam propoſitionem hoc modo neceſſarium eſſe poſſe, niſi eſſentialẽ prædicati cum ſubiecto connexionem habeat, & nullam prę-

A dicati cum ſubiecto connexionem eſſentialem eſſe poſſe, niſi alterum alterius cauſa ſit. Hinc fit ut in omni ſyllogiſmo ſciendi gratia cõſtructo neceſſe ſit uel à cauſa ad effectum, uel contrà ab effectu ad cauſam progreſſum fieri, aliud genus ſcientifici ſyllogiſmi, & ex propoſitionibus eo modo neceſſarijs conſtituti non inuenio; quum enim in propoſitione maiore medium, & maior extremitas collocẽtur, & neceſſum ſit alterum alterius cauſam eſſe, medium quidem maioris cauſa ſi fuerit, ſyllogiſmus eſt à cauſa ad effectum; ſi uerò maior extremitas ſit cauſa medij, eſt ab effectu ad cauſam; duæ igitur ſcientificæ methodi oriuntur, nõ plures, nec pauciores, altera per excellentiam demonſtratiua methodus dicitur, quam Græci κυρίως ἀπόδειξιν, uel ἀπόδειξιν τοῦ διότι uocant noſtri, potiſſimam demonſtrationem, uel demonſtrationem propter quid appellare conſueuerunt; altera, quæ ab effectu ad cauſam progreditur,

Nota unde methodorum numerus hauriatur.

Duæ methodi.

B reſolutiua nominatur, huiuſmodi enim progreſſus reſolutiuo eſt, ſicuti à cauſa ad effectum dicitur compoſitio, methodum hanc uocant Gręci συλλογισμὸν τοῦ ὅτι, uel διὰ σημείων, noſtri demonſtrationem quia, uel ſyllogiſmum à ſigno, uel ſecundi gradus demonſtrationem. Has duas methodos in Ariſtotelis diſciplina reperio, demonſtratiuam, & reſolutiuam, aliàs nec poſuit Ariſtoteles, nec ratio uidetur admittere, quod cùm ex ijs, quæ modò dicta ſunt, facilè colligi poteſt, tum ex ijs, quæ dicenda manant, fiet manifeſtiſſimum; nos autem fortaſſe non incongrua appellatione uteremur, ſi demõſtratiuam uocaremus compoſitiuam, quum enim compoſitio ſit uia contraria reſolutioni, neceſſe eſt ut quemadmodum progreſſus ab effectu ad cauſam dicitur reſolutio, ita eum, qui eſt à cauſa ad effectum, liceat appellare compoſitionem; ſub reſolutiuam methodum reducitur inductio, ut poſtea declarabimus. Præter

Inductio.

C has nullam dari aliam ſciẽtificam methodum, nullumq; aliud ſciendi inſtrumentum ego conſtanter exiſtimo, quod mihi & ipſa ratio, & Ariſtotelis authoritas perſuaſit; omnino enim credere, atque confiteri debemus pręcipuum eius ſcopum in logica fuiſſe methodorum traditionem, hæc enim inſtrumenta ſciendi ſunt, unde logica uocatur inſtrumentalis; non eſt igitur aſſerendum aliquam methodum ab Ariſtotele omiſſam fuiſſe, de qua non docuerit; attamen nullam aliam methodum tradidit, niſi demonſtratiuã, & reſolutiuam; demonſtratiuam quidẽ primariò, quum ad eam omnes logici libri dirigantur; reſolutiuam autem ſecundariò, cuius rationem in ſequentibus declarabimus; ad maiorem enim ueritatis comprobationem decreuimus huic noſtræ de methodis tractationi diſputationem annectere de Ariſtotelis conſilio in Poſterioribus Analyticis, in iis enim credimus Ariſtotelem diligentiſſimè, atq; artificio-

ſiſſimè

ſiſſimè de methodis diſſeruiſſe; fortaſſe enim & D nostra contemplatio non paruum lumen libris illis intelligendis allatura eſt, & uiciſſim ipſa Ariſtotelis ſententia dogma noſtrum mirificè confirmabit. Nunc quid alii de numero metho dorum ſentiant exponamus.

Caput Quintum, in quo Aliorum de methodis ſententia declaratur.

Quatuor methodi ſecundum alios. Eſt hac tempeſtate cõmunis omnium ſententia, quatuor eſſe methodos, demonſtratiuam, & reſolutiuam, quas diximus, & præter has etiam definitiuam, ac diuiſiuam; uidetur autem & antiquorum fuiſſe hæc opinio quum apud Græcos Ariſtotelis interpretes eam ſæpe legamus; ſed eam apertè ponit, ac Euſtratius. fusè declarat Euſtratius in ſua præfatione in ſecundum librum Poſteriorum Analyticorum, ubi & numeri neceſſitatem, & ſingularum methodorum utilitatem oſtẽdit; ſcopum quidem methodi definitiuæ dicit eſſe rei eſſentiam declarare, demonſtratiuæ accidentia, quæ per ſe inſunt, nota facere; diuiſiuæ autem utilitatem eſſe ut methodo definitiuæ materiam ſubminiſtret, genera enim, & differentiæ ſunt materia, ex qua definitio conſtituitur, quæ materia per diuiſionem ſuppeditatur; tandem methodi reſolutiuæ ſcopus eſt à particularibus ad uniuerſalia progredi, & à poſterioribus ad priora. Has methodos inter ſe conferens Euſtratius dicit definitiuam, ac demonſtratiuam principem locum tenere, & magis definitiuam, quæ omnium præſtantiſſima eſt, quum ſubſtantiam rei declaret; duas autem reliquas ſecundarias eſſe, & illis duabus miniſtrantes, ac ſeruientes; nam diuiſiua materiam methodo definitiuæ ſuppeditat, genera, ac differentias; reſolutiua quoque eſt miniſtra definitiuæ, quoniam à particularibus ad uniuerſalia, ex quibus definitio omnis eſt conſtituenda, progreditur; eædem inſeruiũt etiam methodo demõſtratiuę, quia demonſtratiua ſine definitiua eſſe non poteſt, quum abſq; definitione non poſſit eſſe demonſtratio; nec tamen definitiua dicitur miniſtra demonſtratiuæ, quanuis ei medium terminum ſuppeditet, quia definitiua eſt etiam ſibi ſufficiens abſque demonſtratiua, quum ad ſubſtantiam declarandam à demonſtratiua nõ pendeat, & nulla alia methodo egeat; ſed poſt ſubſtantiæ declarationem prodeſt etiam methodo demonſtratiuæ, quod quidẽ eſt potiùs imperare, quàm miniſtrare, at diuiſiua, & reſolutiua, ſi earum ad definitiuam utilitas amoueatur, redduntur prorſus inutiles, tota enim earũ utilitas in hac miniſtratione conſiſtit. Principem igitur locum tenet methodus definitiua, ſecundum demonſtratiua, poſtea duæ reliquæ. Quòd autem plures his quatuor non dentur, neque pauciores, ita probat Euſtratius, duo ad ſummum ſunt illa, quę ſcire uolumus, ſubſtãtia, & accidentia, quæ ipſam conſequuntur, ad ſubſtantiæ cognitionẽ neceſſaria eſt methodus definitiua, ſiquidem abſq; definitione ſubſtantia non cognoſcitur; ad accidentia uerò cognoſcenda utimur methodo demonſtratiua; at definitio cõſtitui non poteſt, niſi partes, ex quibus conſtituenda eſt, nempe genera, & differentię in prõptu habeantur, has autem uenari poſſumus uel à prioribus progrediendo, uel à poſterioribus; à prioribus quidem per diuiſionem, dum à ſummo genere ordientes ad propinquiora genera, differẽtiaſque deſcendimus; à poſterioribus uerò per methodum reſolutiuam, quæ à poſterioribus ad priora, ex quibus definitio conſtare debet, progreditur. Quatuor igitur methodi neceſſariæ ſunt, duæ ut primariæ, duę uerò ut ſecundariæ, & illis duabus inſeruientes. Hanc eandem de methodis ſententiam apud Ammonium legimus in ſuis commentariis in præfationem Porphyrii. Ammonius. E Poſteriores quoque omnes, qui hac de re ſcripſerunt, hanc opinionem ſequuti ſunt, nec de methodorum numero aliquis unquàm dubitare uiſus eſt, quanquàm complures, ut aliquid è proprio penu depromere, & proprio ingenio inueniſſe uiderentur, nõnulla adiecerũt ad harum quatuor methodorum neceſſitatem, atque utilitatem pertinentia, nec ſine magna inter ipſos altercatione, quam quoties conſyderarem, nõ poſſum equidem pugnæ cęcorum, quam aliquando in foro ſpectaui, non recordari, non eſt autem hìc omniũ, quæ ab eis dicuntur, mentio facienda, multa enim puerilia ſunt, & prorſus indigna, quę in medium afferantur; multa etiam ſatis erit poſtea inter contemplandũ conſyderare, & ſingulatim expendere; illud in præſentia omittendum non eſt, eos non modò diuiſiuam, ac definitiuam pręter demõſtratiuam, & reſolutiuam, quas nos poſuimus, in methodorum numerum retuliſſe; ſed etiam reſolutiuam methodum longè aliter accepiſſe, quàm F nos ſupra declarauerimus; nam ſub demonſtratiuam methodum omnes demonſtrationis ſpecies reduxerunt, illam quoque, quę à ſigno ad cauſam progreditur, quã nos diximus eſſe methodum reſolutiuam; nomine autem methodi reſolutiuę aliud quiddam intellexere, nempè proceſſum diuiſioni cõtrarium, ut quemadmodum à ſummo genere ad inferiora deſcendere diuidere eſt, & methodus diuiſiua, ita ab infima ſpecie ad ſuperiora genera, ac differentias aſcendere ſit reſoluere, & methodus reſolutiua; idenaliqui declarare uolentes id, quod Euſtratius dixit, diuiſiuam, ac reſolutiuam methodos ſeruas eſſe methodi definitiuæ, dixerunt, hoc ita eſſe intelligendum, ut quando alicuius ſuperioris generis definitionem uenari uolumus, methodo utamur reſolutiua ab inferioribus ad ſuperiora; quũ uerò infimę alicuius ſpeciei definitionem inquirimus, tunc diuiſiua metho-

Reſolutiua methodus quid ſit ſecundum alios.

methodus partes definitionis nobis ordinatim ſuppeditet. Hæc de aliorum ſententia breuiter retulimus, nunc ad eam diligenter examinandam accedamus, à diuiſiua methodo exordientes.

Caput Sextum, Quid ſit diuiſio, & cur ſit appellanda methodus ſecundum alios.

Diuiſionis multa genera.

ANTE omnia non eſt ignorandum, quum diuiſionis multa genera ſint, non omnem diuiſioné appellari methodum diuiſiuam, fit.n.ſæpe diuiſio tũ uocis, tũ orationis ambiguę in multas ſignificationes; diuiditur etiam totum quantum in partes, quæ integrantes dicuntur; diuiditur liber aliquis in capita, vel tractationes; diuiditur ſpecies aliqua in partes ſuas eſſentiales, vt homo in corpus, & animam, & quodlibet naturale corpus in materiam, & formam, quæ diuiſio uocatur etiam reſolutio; ſolet etiam diuidi res aliqua per accidentales differẽtias, vt ſi quis dicat equos alios eſſe nigros, alios albos, alios rubeos, & alios miſti coloris; nulla tamen harum diuiſionum vocatur ab aliquo methodus diuiſiua; ſed omnes, qui de hac methodo locuti ſunt, nil aliud intellexere, quàm diuiſionem generis in ſpecies per eſſentiales differentias, vt quando animal per rationale, & irrationale in hominem, & bruta diuidimus; huius methodi duæ feruntur eſſe vtilitates, vna, quam ſolam tetigit Euſtratius, ad venandas partes definitionis ignotas, & colligendam definitionem; altera, quam alij adijciunt, ad cognoſcẽdum numerum ſpecierum, qui antea ignorabatur, nam ſi numerum ſpecierum animalis cognoſcere uoluerimus, eum certè inueniemus, ſi animal per omnes ſuas differentias diuiſerimus donec ad vltimas peruenerimus; quam utilitatem veluti finalem diuiſionis cauſam aliqui in definitione methodi diuiſiuæ expreſſerunt dicentes eam eſſe methodum, qua per notas differentias progredimur ad cognoſcendum quotuplex res ſit; ſed quum methodum hanc ita definiuerint, non uideo cur poſtea eãdem in duas ſpecies diuiſerint ratione duorum memoratorum finium, quando dixerunt aliam ducere ad cognoſcendum numerum ſpecierum, aliam dirigi ad inuenienda genera, ac differentias, ex quibus definitio conſtituatur; videtur enim uel utrunque finem in ea definitione exprimendum fuiſſe, uel neutrum, ſed aliquid commune ſumendum, quod vtroſque complecteretur; vel ſaltem ſi alterius tantùm finis expreſſione methodum diuiſiuam ad alteram ſolam ſpeciem reſtrinxere, non potuerunt poſtea methodum diuiſiuam in duas illas ſpecies partiri, quũ altera ſub illa definitione non contineatur, quando enim per diuiſionem partes definitionis uenamur, non quærimus quotuplex res ſit, ſed ſolùm quid ſit, partes

Duę vtilitates diuiſionis ſecũdum alios.

Aliquorum error.

A nanque definitionis in definitione non ſumuntur vt plures, ſed ut ad unam rei eſſentiam conſtituendam, ſiue declarandam concurrunt; attamen literatos, atque eruditos uiros eos eſſe conſtat; aliud fortaſſe intellexerunt, quod ego animaduertere non potui; mihi quidem uidetur ſatis explicatam fuiſſe diuiſionis naturam; ſi dixiſſent diuiſionem eſſe proceſſum à genere noto ad ſpecies ignotas per differentias notas, ſpecies nanque ignorari poſſunt vel quot ſint, vel quid ſint, ideo rectè poſtea diuiditur hæc methodus in duas illas ſpecies habita duorum finium ratione. Sed utcunque res ſeſe habeat, & quicunq; methodi diuiſiuæ finis eſſe ſtatuatur, illud certum eſſe debet, quod etiam illi, qui talem methodum ponunt, negaſſe non uidentur, aliquem eſſe in ipſa diuiſione terminum, à quo, notum, & aliquem ignotum, ad quem, & demum illationem aliquam huius ex illo, hoc enim omnino dicere cogitur quiſquis diuiſio-
B nem methodum eſſe aſſerit, quãdoquidem methodus omnis eſt proceſſus à noto ad cognitionem ignoti cum illationis neceſſitate; hæc igitur quomodo in diuiſione locum habeant conſyderandum eſt.

Caput Septimum, in quo eorum ſententia refellitur, qui dicunt diuiſionem eſſe methodum utilem ad venandas partes definitionis ignotas.

QVVM duo fines methodi diuiſiuæ ab alijs ſtatuantur, ſi reſpectu vtriuſque oſtenderimus diuiſionem eſſe prorſus inutilem ad aliquid ignotum notificandum, ſatis erit demõſtratum ipſam inter methodos non eſſe collocandam; priorem igitur illam utilitatem conſyderemus, qua dicitur diuiſio ad partes definitionis notificandas conferre, & videamus quiſnam ſit terminus notus, à quo, & quis terminus ignotus, ad quem, &
C denique qualis uia ab illo ad hunc; certè nil aliud dicere poſſumus, niſi quòd ſummum genus, à quo diuiſionis exordium ſumitur, eſt terminus notus, à quo; differentiæ uerò ſunt terminus ignotus, ad quem; nam hæ quæruntur pro definitionis conſtitutione; proceſſus verò à genere ad differentias eſt methodus ipſa diuiſiua, ſic enim uidetur Ariſtoteles in primo libro Priorum Analyticorum in calce ſecũdæ ſectionis viam diuiſiuam Platonis intellexiſſe; Vt itaque rem meliùs explicemus, & veritatem claram reddamus, tali exemplo vtamur, ſit hominis definitio inueſtiganda per methodum diuiſiuam, accipiendum eſt in primis aliquod ſuperius genus notum, ſit illud corpus, etenim notum eſt hominem eſſe corpus, quod deinde diuidendum eſt per proximas ei differentias, vt per animatum, & inanimatũ; deinde corpus animatum per ſenſibile, & inſenſibile; mox ſenſibile, quod animal eſt, per rationale, & irratio-

nale,

nale, unde accepto rationali colligitur homi-
nis definitio, quæ eſt, animal rationale, uel, cor
pus animatum ſenſibile rationale, quod idem
eſt, ſi hoc modo intelligatur uia diuiſiua, nul-
lam habet illationis neceſſitatem, neque ex no
to notificat aliquid ignotum, quare methodus
appellanda non eſt; ad hoc oſtendendũ eo ipſo
arguméto utor, quo uſus eſt Ariſtoteles in me-
morato loco primi libri Priorum Analyticorũ,
ubi deridet, ac ſpernit tanquàm inutilem uiam
hanc diuiſiuam inquiens {Diuiſio eſt quædam
parua particula dictæ methodi, eſt enim diui-
ſio imbecillus ſyllogiſmus} quod ipſe poſtea
declarat, videns enim nullam poſſe fieri illa-
tionem niſi per ſyllogiſticam formam, hanc di-
uiſioni applicat, & facit ex diuiſione ſyllogiſ-
mũm, & oſtendit eum vel prauum eſſe, & nihil
concludere, vel ſi bonus, & cõcludens fiat, non
colligere id, quod erat colligendum; ſic enim
eſt debilis ſyllogiſmos, quia vel eſt prauus, &
nihil concludens, uel non concludens propoſi-
tum, & ita inutilis; hæc omnia cum Ariſtotele
ſic oſtendo; ſi ab ipſo genere ſit proceſſus illa-
tiuus ad differentias, quæ homini competant,
inueſtigãdas, eſt ergo corpus medius terminus
notus, & differẽtiæ ſunt maior extremitas igno
ta, quam quęrimus, homo uerò minor extremi-
tas, cui oſtendere volumus eas differẽtias ineſ-
ſe; ſumatur igitur in primis hæc minor propoſi-
tio nota, homo eſt corpus, & quia primæ diffe-
rentiæ, per quas diuiditur corpus, ſunt anima-
tum, & inanimum, nos autem eligere uolumus
animatum vt homini competẽs, & reijcere in-
animum, ideò animatum eſt maior extremitas,
quam quærimus, ergo ſi maiorem propoſitio-
nem ex corpore, & animato conſtituere uolu-
mus, maior erit una ex tribus, vel, omne corpus
eſt animatum, vel, aliquod corpus eſt anima-
tum, uel, omne animatum eſt corpus; ſi primam
ſumamus, ea falſa eſt; ſi ſecundam, erit ſyllogiſ-
mus ex maiore particulari, qui prauus eſt, & ni-
hil concludit in prima figura, ſi tertiam, erit ſyl
logiſmus in ſecunda figura ex duobus affirman
tibus, qui ſimiliter prauus eſt, & nihil conclu-
dens; nulla igitur ratione per eam diuiſionem
colligere poſſumus hanc differentiam homini
competere, uanaque eſt omnium ſententia, qui
putant diuiſionem nobis talem notitiam trade
re. Quòd ſi in ijs terminis bonum ſyllogiſmum
facere uolumus, debemus in maiore extremi-
tate utranque ſimul differentiam ſumere, non
alteram ſolam, & dicere, omne corpus eſt ani-
matum, uel inanimum, at homo eſt corpus, un-
de in prima figura ſequitur, ergo omnis homo
uel animatus eſt, uel inanimus, qui bonus qui-
dem ſyllogiſmus eſt, ſed non colligit propoſi-
tum, uolumus enim colligere ſolum animatum
homini competere reiecto inanimato. Hac ra-
tione utitur ibi Ariſtoteles ad oſtendendam di
uiſionis inutilitatem ad differentiarum, ſi latue

Via diuiſiua non habet illationis neceſſitatem.

D rint, inuentionem; idq́ue reuera cuilibet mani-
feſtum eſſe deberet, quando enim hominis de-
finitionem, ideſt differẽtias in ipſius definitio-
ne accipiẽdas inquirimus, & aliquod ſuperius
genus notum accipimus, ut corpus, & ipſum di
uidimus per animatum, & inanimatum, ut alte
ra differentia reiecta reliquam homini tribua-
mus, tunc uel eſt per ſe notum quòd homo ſit
animatus, uel ignotum; ſi per ſe notum, accipi-
tur ſtatim animatum relicto inanimato, non ta
men quòd ex ipſa diuiſionis ni illud eluceſcat,
ſed quia eſt per ſe notum; ſi uerò ſit per ſe igno
tum, diuiſio ad id notificandum non ſufficit, &
facta diuiſione corporis per animatum, & ina-
nimum adhuc ignoratur utra differentia homi
ni tribuenda ſit; uerùm quia res per ſe nota eſt
hominem eſſe animatum, ideò data eſt multis
occaſio errandi, & exiſtimandi eam per diui-
ſionem fieri notam, quum tamen non diuiſio
nis beneficio, ſed per ſeipſa fit nota; quod qui-
E dem manifeſtè inſpiciemus, ſi eo exemplo
dimiſſo aliud aliquod ſumamus definitionis
per ſe ignotæ, & in controuerſia poſitæ, ueluti
ſi quęramus definitionem Zoophyti, quod nõ
ſatis eſt clarum an uitam animalis uiuat, an ſtir
pis; quia an ſentiat, necne, non omnino cogno-
ſcitur; ſumamus genus notum corpus, certum
eſt enim Zoòphytum eſſe corpus, primùm qui-
dem ſi diuidamus corpus per animatum, & in-
animum, his differentijs propoſitis apparet illi-
co Zoophytum eſſe animatum, nõ inanimum,
tamen non quòd id nobis diuiſio præſtet, ſed
quia per ſe notum eſt Zoophytum ſumere ali-
mentum, & nutriri; poſtea uerò quãdo accepto
animato corpore ipſum diuidimus per ſenſibi-
le, & inſenſibile, per hanc diuiſionem non ap-
paret magis Zoophytum eſſe ſenſibile, quàm
inſenſibile, quia ubi in propoſita re neutra dif-
ferẽtia per ſe cognoſcitur, diuiſio nullam pror-
ſus notificandi uim habet; tunc igitur niſi ad ali
F quam methodum cõfugeremus, quę illatricem
uim haberet, nullam nobis cognitionem diui-
ſio ipſa præſtaret; confugere autem poſſemus
ad aliquod accidens ſenſum conſequens, & me
thodo uti reſolutiua, ueluti ſi oſtenderemus
Zoophytum dolere quando pungitur, ex eo
enim dolore colligeremus Zoophyto ſenſum
ineſſe, quod ipſa diuiſio oſtendere haudqua-
quàm poteſt, idq; mihi uidetur ita eſſe manife-
ſtum, ut nulla probatione indigeat.

Caput Octauum, in quo dubium quoddam ſoluitur,
& declaratur quidnam ſit per ſe notum,
& quid per ſe ignotum.

CAETERVM aduerſus hoc obijcere ali-
quis poſſet, uidẽtur enim plurimæ de-
finitiones per ſolam diuiſionem noti-
ficari, quæ ante diuiſionem ignorabantur, uelu
ti definitio hominis, definitio circuli, nam ſi
ruſticum

ruſticum percontemur quid eſt homo? quid eſt circulus? nullam ſciet definitionem aſſignare, ſed facta diuiſione, & nulla alia methodo adhibita vtranque cognoſcet; diuiſio itaque notificat illud, quod per ſe ignotum erat, nam ſi omnes partes definitionis hominis fuiſſent per ſe notæ, ruſticus certè etiam ante diuiſionem eas cognouiſſet; declaratio igitur definitionis ignotæ tota diuiſioni attribuenda eſt. Hanc difficultatē facilè ſoluemus, ſi intelligamus quid nam dicatur per ſe notum, & quid non per ſe notū, i. per ſe ignotū; nam, vt docet Auerr. in comm. 25. ſecundi libri Poſter. Analyticorum, illud dicitur per ſe ignotum, ſiue naturaliter ignotū, quod lumine proprio, & propria euidentia à nobis cognoſci nō poteſt, ſed opus habet oſtendi per aliud, proinde per ſyllogiſmum notificatur, vt hæc propoſitio, triangulum habet tres angulos æquales duobus rectis, ipſa enim per ſe nunquàm nota fieret neq; per longam mentis conſyderationem, neq; per diligētem trianguli inſpectionem, quoniam illa trianguli affectio minimè ſenſilis eſt; propterea ad aliud notius confugiendum eſt, illudque eſt medium in ſyllogiſmo, per quod eam demonſtramus; de hoc per ſe ignoto ſi loquamur, certiſſimum eſt id per diuiſionem minimè notificari, vt ait eo in loco Auerroes, imo & Ariſtoteles; per ſe autem notum, ſeu naturaliter notum duplex eſt, ut ex ipſo Ariſtotele paſſim in Poſterioribus Analyticis colligimus, nō ſolùm enim illud, quod omnibus euidentiſſimum eſt, dicitur per ſe notum, ſed illud quoque, quod etiam ſi non ſit cognitum, tamē, ſi proponatur, vel ſtatim, vel poſt aliquam eiuſdem conſyderationem abſque ullius medij ope cognoſcitur; Ariſtoteles enim in ſecundo capite primi libri Poſteriorum Analyticorum inter principia immediata, & indemonſtrabilia non ſola ponit axiomata, quæ per ſe nota ſunt diſcipulo, antequàm ea audiat ex ore magiſtri, ſed etiam definitiones, ac ſuppoſitiones, quę non ſunt diſcipulo cognitæ antequàm à doctore exprimantur; vt enim per ſe nota dicantur, ſatis eſt ſi non probentur per aliud, ſed ipſa per ſe, quando proponuntur, credantur; poſtea uerò in tertio eiuſdem libri capite poſtquàm in ſecūdo ſpecies principij immediati diſtinxerat, incipit eorum ſententiam refellere, qui nihil ſciri poſſe aſſeuerabant, necnon eorum, qui omnia per demonſtrationem ſciri poſſe arbitrabantur, & oſtendit utrunq; errorem ex eo proceſſiſſe, quòd qualis nam ſit primorum principiorum cognitio non aduerterunt, putarunt enim principia quoque, ſi ſciri debeant, per aliud eſſe demōſtranda, quod omnino negat Ariſtoteles, ſed dicit prima principia non ex alio, ſed ex ſeipſis nota fieri; nec de ſolis dignitatibus loquitur, ſed de omnib. principijs, quæ priùs inter ſpecies principij indemonſtrabilis numerauerat; omnia igitur vocat

Quid ſit per ſe ignotū.

Per ſe notum duplex eſt.

A per ſe nota, vnde colligimus duplex eſſe per ſe notum, aliqua enim dicuntur per ſe nota, quia ſunt omnibus actu per ſe cognita; aliqua uerò quia, licèt non ſint actu cognita, ſunt tamen per ſe cognoſcibilia, ſi proponātur, ueluti definitio circuli ruſtico non eſt actu cognita, ſi tamen ipſi proponatur, ſtatim abſque ullo medio eam intelliget; ſic definitio hominis, etſi nō eſt actu cognita ruſtico, tamen, ſimulatque ipſi proponitur, ab eo cognoſcitur per ſe, non per aliud; hoc autem facilè uidere poſſumus, ſi ſingulas definitionis partes homini ruſtico ſine ulla diuiſione, imo etiam ſine ullo ordine proponamus; nam ſi ruſticum percōtemur, eſt ne homo rationis particeps? annuet procul dubio; ſimiliter ſi interrogemus an ſit ſenſibilis, an ſit animatus, an ſit corpus; hæc nanque omnia ruſtico notiſſima ſunt; quoniam igitur ea, dum ſine diuiſione proponūtur alicui, ſtatim cognoſcuntur, ſequitur quòd etiam quando cum diuiſione B dicuntur, non per diuiſionem nota fiūt, ſed per ſe ipſa cognoſcuntur; illa verò, quæ per ſe non cognoſcuntur, ignota manent, ſiue cum diuiſione, ſiue abſq; diuiſione proferantur, nam diuiſio ad ea notificanda eſt prorſus inefficax.

Caput Nonum, aduerſus eos, qui dicunt diuiſionem eſſe methodum vtilem ad notificandum numerum ſpecierum ignotum.

RELINQVITVR alter error confutandus eorum, qui dicūt per methodum diuiſiuam inueniri numerum ſpecierum ignotum; primùm quidem hi in eo mihi uidentur erraſſe, quòd numerus ſpecierum in quæſitis ſcientialibus non numeratur, nam Ariſtot. in principio ſecundi libri Poſter. Analyticorum dixit quatuor ad ſummum eſſe illa, quæ quæri, ac ſciri poſſunt, an ſit, quid ſit, an inſit, cur inſit, non adiecit quot ſint ſpecies ſub genere; C ſi uerò totam Ariſt. philoſophiā legamus, videbimus ipſum nūquàm proponere numerum ſpecierum inueſtigandum, uult quidem in philoſophia naturali cognitionem nobis tradere ſpecierum corporis naturalis, ſcilicet ut earum naturas, & accidentia cognoſcamus, at quot illæ ſint nunquàm declarauit, parum enim refert cognoſcere an ſpecies animalis ſint mille, an bis mille, ſed ſat eſt ſi ipſarum ſpecierum naturas, & accidentia noſcamus; hāc notitiam adepti poſſumus ſpecies, ſi uolumus, numerare; quòd ſi numerare eas nolimus, non propterea imperfecta, uel diminuta ſcientia noſtra nuncupanda eſt. Videtur autem hæc cognitio numeri eſſe quiddam conſequēs ipſarum ſpecierum cognitionem ſiue diſtinctam, ſiue confuſam, nam ex cognitione quid ſint numerū ipſarum colligere poſſumus, quem nunquam perfectè cognoſcimus dum earum naturas ignoramus; ſed cognitionem etiam ſpecierū imperfectam conſe-

Numerus ſpecierum in ſcientijs quæritur.

conſequitur numeri quoque cognitio imperfe-
cta, quando enim ſolùm quòd ſint, non quid
ſint, cognoſcimus, debilem quoque numeri
notitiam habemus, quia dum earum naturas
ignoramus, poſſumus ſæpe dubitare an duæ ali-
quæ ſpecies ſint reuera duæ, an vna, & eadem,
vt aſinus, & mulus, quod in multis auibus, atq;
in multis piſcibus contingere facilè poteſt; co-
gnitio igitur numeri ſpecierum nō eſt ſeiuncta
à cognitione an ſint, & à cognitione quid ſint,
ſed cum eis ex neceſſitate eſt coniuncta, & eas
conſequitur; propterea huiuſmodi quæſtionis
nullam fecit mētionem Ariſtoteles, & in ſcien-
tijs nunquàm numerus ſpecierum quęritur, vel
aliarum rerum, niſi dū quæritur an ſint, & quid
ſint, quemadmodum in primo libro Phyſicor.
notare poſſumus, etenim quærit ibi Ariſtoteles
quot ſint principia rerum naturalium, cui quę-
ſtioni nō per diuiſionem ſatisfacit, ſed proban-
do quòd ſint, & quid ſint, poſtquàm enim oſten-
ſum eſt prima omnium principia eſſe duo con-
traria, & vnum ſubiectum, factus eſt manife-
ſtus principiorum numerus abſq; ulla diuiſio-
ne; fit quidem diuiſio quædam ab Ariſtotele
in contextu ſexto illius libri, ſed per eam pro-
ponitur ſolùm quæſtio, non explicatur; quod in
alijs quoque illius libri locis notare poſſumus,
quandoquidem, vt antea dicebamus, diuiſio
nil ignotū notificat quando nullum membrum
eſt per ſe notum, ideo qui dicit principia vel
plura eſſe, vel unum, &, ſi plura, vel finita, vel
infinita, &, ſi finita, vel tria, vel quatuor, vel in
alio aliquo ſtatuto numero, non propterea nu-
merum principiorum declarat, ſed ſolùm quæ-
ſtionem proponit de numero principiorum,
quoniam nullum ex ijs membris eſt per ſe no-
tum; facta autem quæſtione Ariſtoteles non
eam ſoluit per diuiſionem, ſiquidem vel cæ-
cus videre poſſet diuiſionē ad hoc munus ido-
neam nō eſſe, ſed per methodum reſolutiuam,
etenim inductione probat omniū rerum prin-
cipia eſſe duo contraria, deinde oſtendit dari
primam materiam per demōſtrationem ab ef-
fectu; itaque demonſtrando quòd ſint, & quid
ſint principia numerum quoq; principiorum
conſequēter declarat, & nulla ibi notari poteſt
oſtenſio numeri ſeiuncta à declaratione quòd
ſint, & quid ſint; quare nulla methodo nume-
rus ignotus declarari poteſt, niſi illa eadē, qua
vel eſſentia, vel ſaltem exiſtentia declaretur.
Qui igitur dicunt methodo diuiſiua numerum
ſpecierum ignotum inueniri, commentum di-
cunt, quod ne excogitari quidem meo iudicio
poteſt, quandoquidem ſi earum ſpecierum exi-
ſtentia nota eſt, numerus quoque cognoſcitur;
ſi uerò etiam eſſentia, adhuc magis cognoſcitur
numerus, neque opus eſt ut per diuiſionem in-
ueſtigetur; quòd ſi & eſſentia, & exiſtentia igno-
retur, vana eſt numeri indagatio per diuiſionē,
is enim nunquàm inuenietur, niſi eſſentia, vel

D ſaltem exiſtentia nota fiat, at neutra poteſt per
diuiſionem oſtendi, ergo neq; numerus. Duos
igitur errores illi commiſere, vnum quidem,
quoniam quæſtio numeri ſeiuncta à quæſtione
an ſit, & à quæſtione quid ſit, nō eſt in uſu apud
philoſophos; alterum uerò quia eo modo, quo
eſt in uſu, nimirum coniuncta cum altera me-
moratarum quæſtionum, diuiſio ad eam quæ-
ſtionem diſſoluendam, & numerum quæſitum
declarandum nihil roboris habet. Verùm luce
clariorem huius dógmatis falſitatem inſpicia-
mus, conſyderemus quiſnam ſit in eo progreſ-
ſu terminus notus, & quis ignotus, & qualis il-
latio huius ex illo: Neceſſe eſt ut qui numerum
ſpecierum per diuiſionem notificari dicunt, fa-
teantur tres tantummodo terminos hìc poſſe
conſyderari, genus differentias, ſpecies; uel igi-
tur proceſſus eſt à genere ad differentias, uel à
genere ad ſpecies, uel à differentijs ad ſpecies
cognoſcēdas, quorum nullum dici poſſe oſten-
E demus; non eſt à genere ad differentias, quo-
quoniam ex genere nō poſſunt colligi differen-
tiæ, id enim ſi eſſet, ultimæ naturaliū corporum
differentiæ non ignorarentur, hæ tamen ſunt
ignotæ, licèt genera cognoſcantur; quòd ſi quis
dicat hanc cōſequentiam ualidam eſſe, eſt ani-
mal, ergo eſt rationale, uel irrationale, proinde
ex genere poſſe differentias inferri; reſponde-
mus ad differentiarum cognitionem nos non
duci ex cognitione generis, nam ſi ignorare-
mus differentias animalis eſſe rationale, & irra-
tionale, dicere non poſſemus, eſt animal, ergo
uel eſt rationale, uel irrationale; alio igitur me-
dio ducti ſumus in harum differentiarum noti-
tiam, nimirum aliquo ſigno, uel effectu poſte-
riore, ſiue per ſenſum, at certè non per genus;
differentijs autem iam cognitis eas ex generis
poſitione licet inferre, quum enim cognoſca-
mus eas eſſe animalis differentias, & inter illas
nullum dari medium, certi etiam ſumus quic-
F quid eſt animal, illud uel rationale eſſe, uel ir-
rationale; igitur ex genere cognito ad differen-
tiarum notitiam per neceſſariam illationem
duci non poſſumus; ſed neque ex genere in co-
gnitionem ſpecierum, eadem enim ratio ui-
get, quia ubi notæ ſunt ſpecies omnes alicuius
generis, ualida eſt conſequentia à genere ad
eas omnes cum diſiunctione prolatas, ueluti
ſi dicimus, eſt triangulum, ergo uel æquilate-
rum, uel æquicrus, uel ſcalenum, quia iam
nouimus alias trianguli ſpecies præter has tres
non dari; aſt ubi ſpecies omnes notæ non ſunt,
quamuis notum ſit genus, ea illatione uti non
poſſumus, notum enim nobis eſt genus ani-
mal, tamen ex eo numerus ſpecierum inferri
non poteſt, quum plurimæ ſint nobis ignotæ;
quare ſi dicamus, eſt animal, ergo uel homo,
uel bos, uel equus, uel aliquod aliud nobis
notum, ratio eſt prorſus inefficax, quia eſſe
poteſt aliqua alia animalis ſpecies ex earum
nume-

Ex genere nō poſſunt differētiæ notificari.

numero, quas ignoramus; genus igitur non eſt tale notum, ex qno nomerus differẽtiarum, vel ſpecierum igootus colligi, ac notificari poſſit. Supereſt vt dicant in methodo diuiſiua proceſſum fieri à differeotijs ad ſpecies tãqoàm à noto ad ignotum, ut ex differẽtijs notis ducamur in cognitionem oumeri ſpecierum ignoti; ſed neque hoc dici poteſt, in tali enim proceſſu fieret petitio principij manifeſta, quoniam talis illatio fieri non poteſt oiſi hoc fundameoto conſtituto qnòd numerus ſpecierum ignotus inferatur ex numero differentiarum noto, hoc antem eſt inferre idem ex ſeipſo, qũia differentia eſt ipſamet eſſentia ſpeciei, nec poteſt unquàm eſſe cognita dnm ſpecies ignoratur; propterea Ariſtoteles in ſecundo libro Poſteriorum Analyticorum, vbi docet è demonſtratione definitionem extrahere, inquit illa tantùm poſſe demonſtrari, quæ cauſam habenr externam, ſic enim aliud ex alio demonſtratur; at noo illa, quorum cauſa interna eſt, & in ipſorum eſſentia compreheoditur; ideò ſola accideotia demonſtrantur, quoniam ipſorum cauſę extra eorum eſſeotiam ſnnt; at ſubſtantiarnm nõ eſt demonſtratio, quia cauſa, qua ſunt, eſt ipſa earum eſſentia, cauſa enim, qna homo eſt homo, eſt ipſa forma, ac differeotia propria hominis, quæ noo eſt extra hominis eſſeotiam, ſed ipſa eſſentia, & natura homiois eſt; quare ſi hominẽ demonſtraremus per rationale, pereremus illud idem, quod oſtendere uellemus, rationale nanqoe nil aliud eſt, qoàm homo ipſe, neq; cognoſci unqnàm poteſt dum homo ignoratur, eaque eſt ſententia clara Aoerrois, & Euſtratij in eodem loco, & Alexandri referente Euſtratio, aſſerunt enim omnes quòd demonſtrando ſpeciem per propriam differentiã petitur id, quod io principio quærebatur. Præterea ſpecies proprijs differentijs ſemper notiores ſunt, quia cuiuſque rei confuſa cognitio diſtinctam ex oeceſſitate vel præcedit, nel ſaltem ſubſequi nullo modo poteſt; cognitio antem differentiæ nil aliod eſt, qoàm cognitio diſtincta ſpeciei; ergo ſi ſpecies omnes ſunt ſuis differentijs notiores, & priùs cognitæ, nunquàm euenire poteſt vt ex nnmero differẽtiarum cognito ducamur in cognitionem numeri ſpecierũ ignoti, ſed priùs ſpecies ipſas nouimus, poſtea differentias, qoibus diſcrepant, indagamus, dum ipſarum eſſentiam noſcere contendimus; idque nemo ſanæ mentis inficiari deberet, quia res ipſa loqnitur, & in ipſo oocabulo veritas apertè conſpicitur, differentia enim non eſt aliquid per ſe ipſum conſiſtens, ſed alteri inexiſteos, nempè id, qoo res differt ab alijs, quomodo igitur cognoſcere, uel cogitare differentiam aliquam poſſumns ſine ſpecie ipſa differente? idcirco nemo unqoàm diceret animal alind rationale eſſe, aliud irrationale, niſi priùs aliquam noſceret animalis ſpeciem rationis cõpotem,

Species ex differentijs notificari non poſſũt.

Species cognitę ſunt ante differentias.

A & aliquam rationis expertem; ſic dicimus animalium alia terreſtria eſſe, alia volatilia, alia aqoatilia, qoia iam nonimus has ſpecies, qnibus hæ differentiæ competont, oullam enim harum differentiarum pronũciaremns, niſi ſpeciem, cui ineſt, noſceremus, qnia differentia extra ſpeciem neque eſt, neque cognoſci poteſt; quòd ſi fieri poſſet ut ſpeciebus omnibus ignoratis has differentias cognoſceremus, & ipſis vteremor, cur oon etiam quartam differentiam adijceremus dicentes alia animalia in terra, alia in aquis, alia in aere, alia io igne degere? attameo hanc non addimns, quia priùs nouimus nullam eſſe animalis ſpeciẽ, quæ in igne vinat; nunquàm igitur differentias, per quas genus diniditur, pronuntiamns, niſi ſpecies, quibns competant, & in quibus exiſtaot, ſaltem aliqnas cognoſcamus; non eſt igitur verum id, quod illi dicnnt, ex oomero differẽtiarum nos duci poſſe io cognitionem numeri ſpecierum
B ignoti; qood io ipſa quoqne diuiſione manifeſtnm eſt, quãdo enim geons per differeotias diuidimus, nnllam illationem facimns, nullo vtimur ratiocinio à differentijs ad ſpecies procedendo tanquàm à notis ad ignotas, non enim dicimns rationale, ergo homo, irrationale, ergo brutũ, ſed propoſitas differentias ſpeciebus vt priùs cognitis applicamus, dicimus enim, animal aliud eſt ratiooale, aliud irrationale, rationale quidem eſt homo, irrationale verò per alias differentias diuiditur, quæ ſingulę ſpeciebus notis tribnuntur, oonquàm ſpecies vt ignotæ ex eis dedncuntur; nnllus igitur proceſſus illatiuus in diuiſione apparet, oeq; enim à genere ad differẽtias, neq; à genere ad ſpecies, neq; à differentijs ad ſpecies; qnare nulla ratione eorum ſententia admitti poteſt, qui dicunt methodo diuiſiua oos duci ad cognoſceodum numerum ſpecierum ignotum. Sed huius erroris cauſa fuir quòd non cognouerũt oon poſſe nu-
C merum ſpecierum ignotum declarari, niſi ipſarum eſſeotia, vel ſaltem exiſtentia oota fiat; diuiſio antem quum nullã habeat oim declaraodi eſſentiam, vel exiſtentiam ignotam, numerum qooq; ſpecierum notificare noo poteſt; quod aotem diuiſio eſſeotiam ignotam nõ declaret, priùs oſtendimns dnm de definitionis venatione per dinisionem locuti ſumus; quòd oerò neque exiſteotiam, nunc demooſtranimus, quoniam ex oeceſſitate priùs eſt cognita ſpeciei exiſtentia, quàm differentiæ. Hæc igitur ſeoteotia ratiooi conſentanea noo eſt; ſed & antiqoorum philoſophorum authoritati adnerſatur, Ariſtoteles eoim quãdo Platonis de diuiſiooe opiniooem recenſet, nil aliud ipſi attribuit, niſi quòd dixerit eam eſſe idoneam methodũ, per quam partes definitionis ignotas inueſtigemus; de numero autem ſpecierum per dinifionem iodagando nihil prorſus dixit Ariſtoteles, oeq; ab alij dictum commemorauit.

Caput Decimum, de vtilitate diuiſionis.

IN diuiſione nullam eſſe notificandi vim ſatis eſt in præcedentibus demonſtratum, nũc declarandum eſt quænam ſit diuiſionis vtilitas, ne quis fortè ſuſpicetur nos eã vt prorſus inutilem reieciſſe. Dicimus igitur diuiſionis vtilitatem non in notificando, ſed in diſponendo potiùs eſſe conſtitutam, proinde ipſam ordinis potiùs, quàm methodi conditiones, & naturam præſeferre; nam ad partes totius diſciplinæ rectè diſponendas non parùm iuuat diuiſio rerum conſyderandarum, vt in naturali philoſophia credendum eſt Ariſtotelem diuiſione vſum eſſe ad eius ſcientiæ partes benè ordinandas, quum enim ſubiectum ipſi proponeretur conſyderãdum corpus naturale generaliter acceptum, huius diuiſionem fecit in ſimplex, & miſtum latè ſumptum, deinde miſti in imperfectum, & perfectum, deinde miſti perfecti in homogeneum, & heterogeneum, poſtea bomogenei in lapides, & metalla, & heterogenei in animalia, & ſtirpes, & horum omnium in ſpecies vltimas, vt primo loco de corpore naturali communi tractationem faceret, poſtea de ſimplici, poſtea de miſto communi, deinde de ſpeciebus iam memoratis vſq; ad infimas; qualem diuiſionem uidetur etiam tetigiſſe Ariſtoteles in principio primi libri de cœlo dum corpus naturale partitur in ſimplex, & miſtum, vt de ſimplici corpore tractationem aggrederetur; necnon in primo capite primi libri Meteorologicorum, vbi omnia tum dicta, tum dicẽda commemorat; in hac autem diuiſione illud inſpicere poſſumus, quod antea de ordine declarauimus, quemadmodũ enim ordo nihil ignotum notificat, ſed ſolùm diſponit, ita dũ diuiſionem facimus corporum naturalium, nullam rẽ ignotam declaramus, ſed diuidendo res naturales diſponimus; mox autem metbodis vti incipimus in ſingularum partium tractatione, quibus à noro ducimur ad cognitionem ignoti. Eadem eſt diuiſionis utilitas in definitionum aſſignatione ſiue definitionis partes per ſe notæ, ſiue ignotæ fuerint; quando enim ſunt per ſe notę, ideſt ſaltem per ſe abſq; alio medio cognoſcibiles, vt partes definitionis hominis reſpectu ruſtici, tũc diuiſio facit ut ordinatè omnes proferantur, & genus differentijs omnibus anteponatur, & differentię ſuperiores inferiorib. quod niſi fieret, nugatio cõmitteretur; ſi uerò uel omnes partes, vel aliquæ ſint naturaliter ignotæ, & inueſtigatione, atque probatione indigeant, diuiſio facit nt ordinatè inueſtigentur, vt ſi aſſignanda eſſet hæc hominis definitio corpus animatum ſenſibile rationale, & nullam harum eſſet per ſe notam homini ineſſe, proinde ſingulæ demonſtrandæ eſſent, primùm quidẽ demonſtrandum eſſer hominem eſſe corpus, deinde eſſe animatũ, & ita deinceps, quæ partium

Diuiſio eſt potius ordo, quã methodus.

Diuiſio eſt utilis ad totam ſcientiã benè ordinandam.

Diuiſio utilis eſt ad definitionem

D ordinatio commodè per diuiſionem fit, ſine qua poſſemus nugationem committere demonſtrando priùs hominem eſſe rationalem, deinde eſſe animatum; ſed quum diuiſionem ſummi generis per differentias facimus, ordinatè procedimus, & quãdo in aliquam partem non per ſe cognoſcibilẽ incidimus, ad metbodum aliquam confugimus, & probationem adhibemus, quoniam diuiſio uim probandi nõ babet, vt ſupra dicebamus; metbodus igitur partes definitionis ignotas notificat, diuiſio uerò non notificat, ſed ſolùm diſponit. Eſt igitur diuiſio ordo potiùs, quàm methodus, & ordo quidẽ modò vniuerſalis, modò particularis; vniuerſalis quidẽ in totius diſciplinæ diſpoſitione facienda; particularis verò in partibus alicuius definitionis in aliqua diſciplinæ parte benè ordinandis. Sic etiam dicere poſſumus diuiſionem ad numerum ſpecierum ignotum notificandum, nihil prodeſſe, tamen conferre ad ſpecies iam E cognitas ordinatè, & diſtinctè numerandas, vt quæcunque dicatur eſſe diuiſionis utilitas, eam non in notificando, ſed ſolùm in diſponendo conſtituamus. Si uerò cuipiam uideatur non propriè diuiſionem uocari ordinem, id ſaltem ille inficiari non debet, diuiſionem miniſtram quandam ordinis eſſe, quum.n. duo ſint præcipua inſtrumẽta logica, ordo, & methodus, non eſt neceſſarium ut omne, quod logicus docet, & quo philoſophus utitur, ordo ſit, uel methodus, ſed ſatis eſt ſi ad hæc duo, reliqua omnia uel tanquàm partes, uel tanquàm principia, uel tanq̃ miniſtrãtia redigantur; nam præter hanc viam diuiſiuã, de qua nũc loquuti ſumus, nonne apud philoſophos in vſu eſt etiam diuiſio quanti in partes, quę integrantes dicũtur? nonne diuidũt ſæpe philoſophi vocem ambiguam in ſuas ſignificationes? ea tamẽ diuiſio neq; ordo eſt, neq; metbodus, ſed horũ miniſtra; nam de aliqua re ſermonem habituri, vel aliquam F rem demonſtraturi debemus ante omnia vocis ambiguitatem tollere, & eius ſignificationes diſtinguere; tamen huiuſmodi diuiſionem indignam eſſe arbitramur, quæ inſtrumentum logicum appelletur, & malumus miniſtram, & ſeruam logicorum inſtrumentorũ nominare. Nos igitur talem putamus eſſe diuiſionis naturã, ut ordinis potiùs cõditiones, quàm methodi præſeferat, proinde vel ordo, vel ordinis pars, vel ſaltẽ miniſtra dicenda ſit. hanc ſententiam Ariſt. fuiſſe non eſt dubitandum, ipſe nanq; in logica ſibi propoſuit de methodis, atq; inſtrumẽtis notificantibus, non de ordinibus agere, propterea de diuiſione nuſquàm locutus eſt, niſi eam reijciens, & eius inutilitatẽ oſtendẽs, ut legere poſſumus in libris Analyticis tum prioribus, tũ poſterioribus; at ſi diuiſio inſtrumẽtum notificandi eſſet, certè reprehendendus eſſet Ariſtot. qui de huiuſmodi inſtrumentis diligentiſſimè in logica locuturus uiam diuiſiuã omiſiſſet, quum

Diuiſio uel eſt ordo, uel ordinis miniſtra.

de

de ratione benè diuidendi aliqua omnino di- A cere debuiſſet. Quòd igitur de uia diuiſiua nõ ſit locutus Ariſtoteles, niſi eam refellendo, ea cauſa fuit, quia ipſe de ordinibus nihil docere in logica uoluit, ſed de methodis ſolùm, diuiſio autem ordo quidam eſt, nõ methodus, & quando Ariſt. eam impugnat, non alia utitur ratione, quàm quòd uim ſyllogiſticam nõ habet; qua in re uidetur carpere Platonem, qui diuiſionem ut methodum accipere uolens, non ſolùm ut ordinem, ipſam ſufficere arbitratus eſt ad venandas partes definitionis ignotas, quod omnino negauit Ariſt. ſic autem manifeſtum eſt ordinẽ quoque omnem inutilẽ eſſe, quatenus ordo, nempè ad notificandum, utilis tamen eſt ad diſponendum, qualem ipſam quoq; diuiſionem eſſe diximus. De hac re poteſt quiſq; Ariſtot. legere in primo libro Priorum Analyticorum in calce ſectionis ſecundæ, & in 2. Poſter. in 23. & in 73. contextu, aliiſq; ſequentibus, & ipſius dicta benè conſyderando ex eis hãc, quam expoſuimus, ſententiam deſumere.

Caput Vndecimum, in quo methodus definitiua refellitur.

REIECTA methodo diuiſiua ſequitur vt de definitiua ſermonem faciamus, quam refellere multò facilius nobis erit, quandoquidem in diuiſione uia quædam ineſt, & proceſſus ab hoc ad illud, vt non abſq; ratione plurimos hæc ſimilitudo decipere potuerit, ut crediderint diuiſionem methodũ eſſe, quum reuera non ſit. At in definitione nihil tale conſpicimus; definitio enim eſt ſimplex quædam eſſentiæ expreſſio, vna, & indiuidua, in qua nullum proceſſum ab aliqua re ad aliam rem notare queamus; ideò per magnũ errorem ab omnibus fuit inter methodos collocata, & ſummoperè ſemper miratus ſum quo modo in mentem tot clariſſimorum uirorum cadere tan C tus error potuerit, quòd definitio ſit methodus, quæ ex noto ducat in cognitionem ignoti, & dicatur methodus definitiua ab aliis methodis diſtincta. Huius ſententiæ falſitas ſatis demonſtrari poteſt per ea, quæ antea dicta ſunt de natura methodi, ac de eius definitione, diximus enim methodum eſſe proceſſum ſyllogiſticum, & habere illationis neceſſitatem, cuiuſmodi certè non eſt definitio, quare methodus uocari nõ poteſt, quum formam illam, quę in omni methodo requiritur, non habeat. Sed ut clariùs ueritatem demonſtremus, & omnem fugæ locum aduerſariis auferamus, ſingillatim omnia conſyderare oportet, quæ ipſi hac in re dicere, aut imaginari poſſunt, quum enim omnes uſque ad hodiernam diem ſententiam hanc ſecuti ſint, eaque in eruditorum uirorum menti bus ita ſit radicata, ut opinio noſtra primo ipſo aſpectu fortaſſe παράδοξος uideatur, neceſſarium eſſe duximus ad inueteratum aliorum errorem eradicãdum, & nouum dogma introducendum, omnia diligentiſſimè expendere; pręſtat enim ut multi dicant librum noſtrum proli xitate orationis laborare, quàm vt uerborum inopia, & obſcuritate fiat ut noſtræ ſententiæ ueritas, & alterius falſitas non benè à multis percipiatur.

Caput Duodecimum, quòd in definitione neque ab una parte ad aliam proceſſus fiat, neque à definito ad definitionis cognitionem ducamur.

QVI igitur dicunt definitionẽ eſſe methodum ducentem nos à noto ad cognoſcendum ignotum, oſtendere debent quisnam ſit in hac definitiua methodo terminus ignotus, ad quẽ; & quiſnam terminus notus, à quo; ut qualiſnã ab hoc ad illum uia ſit conſyderemus; quatuor ad ſummum innenio, quæ reſponderi poſſint, eaq; om B nia uana, & abſurda eſſe demonſtrabimus; vel enim dicunt in methodo definitiua proceſſum fieri à parte definitionis nota ad aliam partem ignotam; uel à re definita ut notiore ad definitionem ut ignotiorem, quum Ariſtoteles dicat in proœmio primi libri Phyſicorum nomen rei definitæ eſſe nobis notius definitione; uel dicunt (quæ potiùs uidetur eorum eſſe ſententia) methodum definitiuam eſſe proceſſum ab ipſa definitione ad eſſentiam, ſiue (vt aiũt) quidditatem rei definitæ cognoſcendam; vel demum dicunt, ut aliqui dicere uiſi ſunt, methodũ defi nitiuam eſſe proceſſum à partibus definitionis præcognitis ad totam definitionem, quæ ex earum compoſitione colligitur. Primum quidem minimè dici poteſt, quum manifeſtum ſit nullum eſſe in definitione proceſſum illatiuũ à parte ad partem, ſed totam definitionem cõtinuata locutione pronũciari tanquàm unũ, non tan quàm multa; quãuis n. in definitione multę ſint partes, tamen non ut plures proferuntur, ſed ut unum, quemadmodũ admonuit nos Ariſt. in libello de interpretatione; ideò naturæ definitionis repugnat dictio coniunctiua, quę multitudinem pręfefert, non enim coniungimus niſi ea, quæ ut plura proponuntur; ob eãdem rationem illatio in partib. definitionis nulla eſſe poteſt, quia non minùs multitudinem ſignificat, quemadmodum. n. idem cum ſeipſo non coniungitur, ita neq; ex ſeipſo infertur; partes autẽ definitionis, etſi plures ſunt, tamen non ponuntur ut plures, ſed ut ad conſtituẽdam naturam, & eſſentiam unam conueniunt, quatenus alia pars poteſtatem dicit, & determinatur, alia uerò determinat, & ſignificat actum; ſed rem hanc diligentiùs explicare ad nos non pertinet; ſatis eſt per hæc oſtendiſſe in definitione nullũ fieri diſcurſum à parte definitionis ad partẽ. Præterea genus in definitione differentiis ſem-

In definitione non fit illatio partis ex parte.

Partib. definitionis non cõuenit dictio cõiunctiua.

per anteponitur, dicimus enim animal rationa- D le eſſe hominis definitionem, ergo ſi proceſſus aliquis illatiuus fieret à parte præcedente ad ſubſequentem, eſſet vtique à genere vt noto ad differentias vt ignotas, tamen hæc illatio nihil roboris habet, & eſt penitus inefficax, quia non poſſumus dicere, eſt animal, ergo eſt rationale, quare nunquàm poſſumus ex parte præcedente inferre partem ſequentem in definitione, quum pars præcedens ſit ſemper vniuerſalior ſequente; fatua igitur ſententia eſt, ſi intelligant definitionem ita eſſe methodum, quia in ea fiat proceſſus à parte præcedente ad ſequentẽ cum illationis neceſſitate. Si verò dicãt in definitione progreſſum fieri à re definita vt nota ad definitionem vt ignotam, multa ſequuntur abſurda, primùm quidem erit progreſſus ab eodem ad idem, definitio nanq; idẽ eſt, ac definitum; ſequeretur etiam definitũ eſſe definitionis partem, quod quidem minimè dicendum eſt, nam ſi ipſa definitio eſt via, & methodus quædam, E oportet in ipſa definitione comprehendi terminum notum, à quo, & terminum ignotum, ad quem, vt in ipſa methodo tranſitus ille conſyderetur nullo extrinſecus aſſumpto; itaque res definita pars erit methodi definitiuæ, proinde etiam definitionis, quum apud illos definitio ſit methodus ipſa definitiua; erit igitur repugnantia magna in hac poſitione, quia dum dicitur hãc uiam eſſe à definito ad definitionem, definitum extra definitionem ponitur; quatenus verò definitũ dicitur eſſe terminus, à quo, in methodo definitiua, ſic definitionis pars eſſe dicitur. Sed quid in re manifeſta pluribus opus eſt uerbis? certum eſt ex cognitione rei definitæ nos nõ duci per neceſſariam illationem in cognitionem definitionis ignotæ, hoc enim ſi ita ſe haberet, facile eſſet omnia definire, qualibet enim re propoſita, ſtatim ex ea inferretur, & in lucẽ prodiret ipſius definitio, quemadmodum ex fumo, quem intuemur, inferimus F ibi ignem eſſe; attamen id non contingit, multas enim res cognoſcimus, quarum definitiones ignoramus: quoniam igitur ex ſola cognitione rei definitæ nõ ducimur in cognitionem definitionis ignotæ, ſequitur proceſſum hunc à definito ad definitionem nõ eſſe methodum, quum methodus ſit uia ſyllogiſtica cum neceſſitate illationis ignoti ex noto, & ipſius ignoti notificatione. Neque nobis obeſt dictum Ariſtotelis in proœmio primi libri Phyſicorum ꝙ nomen rei definitæ eſt nobis notius definitione, notius enim eſt, non tamen tale notius, ex quo poſſimus duci in cognitionem definitionis ignotæ, quia iam diximus duas eſſe præcognitiones, quibus iuuamur ad cognitionem rerum ignotarum adipiſcendam, vna dicitur præcognitio dirigens, altera verò agens; dirigens dicitur illa præcognitio, quæ eſt quidem neceſſaria ad illius rei notitiam comparãdam,

Quòd nõ fiat progreſſus à definito ad definitionẽ

Præcognitio alia dirigens, alia agens.

D tamen ad eam notificãdam non ſufficit, vt præcognitio ſignificationis nominis eclipſis eſt neceſſaria, ſi ipſius eclipſis cognitionem conſequi debeamus, attamen ex ea ſola in cognitionem eclipſis non ducimur; quia hæc non habet proceſſum ſyllogiſticum; at præcognitio agens illa eſt, quæ per neceſſariam illationẽ poteſt in nobis illius rei notitiam parere, vt cognitio fumi facit ignem cognoſci, quia ex hac præcognitione fit ſyllogiſticus proceſſus, quẽ poſſumus methodum appellare; concedimus igitur definitum notius eſſe definitione, hoc enim nil aliud ſignificat, quàm quòd cognitio cuiuſque rei cõfuſa priùs, & faciliùs, acquiritur quàm diſtincta, nam cognitio nominis rei definitæ eſt cognitio confuſa, cognitio autem definitionis nõ eſt alterius rei cognitio, ſed eſt eiuſdem rei cognitio diſtincta; & poteſt quidẽ cognitio rei confuſa nos dirigere, ac iuuare ad acquirẽdam diſtinctam, quam non habemus, tamen eam in E nobis parere potens non eſt.

Caput Decimumtertium, quòd proceſſus à definitione ad eſſentiam definiti declarandam non ſit methodus definitiua.

QVI verò dicunt in eo eſſe cõſtitutam methodi definitiuæ naturam, vt ſit proceſſus à definitione ad eſſentiam, & quidditatem rei definitę ignotam declarandam, in eorum ſententiam incidere uidẽtur, qui dicunt definitionem eſſe inſtrumẽtum ſciendi quid eſt, idem.n.eſt methodus, atq; inſtrumẽtum ſciendi; quum igitur vtrunq; dogma in unum, & eandem ſenſum cadat, eadem erit vtriuſq; confutatio. In primis cognoſcendum nobis eſt quid ſit definitio, & quid ſit id, qđ Græci τὸ τί ἐστι, noſtri quid eſt, ſeu quidditatem appellare conſueuerunt, vt uideamus quid interſit inter definitionẽ, & quidditatem, F hoc.n.cognitio non difficile erit uidere qualiſnam ſit ille proceſſus, quẽ aliqui imaginantur, à definitione ad quidditatem, & quem putant eſſe methodũ definitiuam. Diſcrimen inter definitionem, & quidditatem ſumi poteſt ex ijs, quæ dicuntur ab Ariſt. in primo capite libri de interpretatione de nomine, conceptu, & re, dicit.n. conceptum eſſe imaginem in animo exiſtentem rei extra animum poſitæ, nomen uerò eſſe ſignum conceptus, ſiue ſignum rei per medium cõceptum, poſtquàm.n.imaginẽ rei mente concepimus, eã alijs per vocẽ ſignificamus; definitio igitur ad quidditatem habet eandem rationem, quam nomen habet ad rem, res.n. nobis proponitur cognoſcenda, & cõcipienda vel ut totum quiddã cõfuſum, uel ut in eſſentiales partes diſtributa, ut omnes diſtinctè conſpici poſſint; illud quidem dicitur res ipſa, hæc uerò dicitur eſſentia, ſeu quidditas rei; ideo conceptũ rei poſſumus utroq; mõ formare; aut enim

Quòd definitio non ſit inſtrumẽtum ſciẽdi.

Diſcrimen inter definitionem, & quidditatem.

totam

totam confuſam concipimus, & ita dicimur rei conceptum in animo habere; aut in eſſentiales partes diuiſam, & ita dicimur conceptum habere quidditatis rei, quidditas enim ab eo, cuius eſt quidditas, reipſa non differt, ſed ſola ratione, ut dictum eſt; poſſumus igitur etiam in uoce hoc idem diſcrimen notare, nam ſi rem ipſam confusè conceptam ſignificare uolumus, nomine utimur, & dicimus, homo; ſi uerò eandem diſtinctè conceptam, ideſt ipſius quidditatem, utimur definitione, & dicimus, animal rationale; ideò Ariſtoteles in proœmio primi libri phyſicorum dicit definitionem in ſingulas eſſentiales partes rem diſtribuere, quæ per nomen tota confuſa ſignificabatur; nomen igitur à definitione non differt, niſi ut idem confusè acceptum à ſe diſtinctè ſumpto, quale eſt diſcrimen inter illa, quæ ab utriſq; ſignificantur, res enim ut totum quoddam cõfuſum ſignificatur à nomine, eadẽ ut diſtinctè ſumpta eſt id, quod per definitionem ſignificatur; hinc fit ut definitio nomen unum eſſe non poſſit, ſed ſemper ſit oratio, ideò Ariſtoteles in definitione definitionis eam dicit eſſe orationem, eſt enim oratio veluti genus definitionis, propria autem differentia, qua ab alijs orationibus definitio ſeparatur, eſt ſignificatio quidditatis rei, omnis enim oratio eſt alicuius rei, uel aliquarum rerum ſignificatrix, at ſola definitio eſt ſignificatrix quidditatis. Hæc omnia ita ſunt manifeſta, vt à nemine negari poſſint. Ex his colligamus magnam propoſiti dogmatis abſurditatem, dicentes enim definitionem eſſe inſtrumentum ſciendi quidditatem rei, ſiue methodum, qua ad quidditatis cognitionem ducimur, dicunt proceſſum eſſe à definitione tanquàm nota, & termino, à quo, ad quidditatem tanquàm terminum ignotum, ad quem; qua quidem ſententia nil poteſt eſſe abſurdius, quãdoquidem definitio, & quidditas non diſcrepant niſi vt ſignificans, & ſignificatum, nõ poteſt igitur definitio eſſe nota, dũ quidditas ignoratur, quomodo enim notam habere poſſumus hominis definitionem, & quidditatem hominis ignorare? tamen ſi dogma illud uerum eſſet, oporteret definitionem eſſe notam dum eſt ignota quidditas, ut à definitionis cognitione ad cognoſcendam quidditatem duceremur; quod an dici, imò an excogitari poſſit, quiſq; rationis compos conſyderet, ſic enim dicitur idem notũ eſſe, & ignotum, & progreſſum fieri ab eodem in idem. At rei ueritas hæc eſt, quòd definitio eſt ipſa quidditas, quia ſignificat quidditatẽ, ideo definitionem intelligere eſt quidditatem intelligere; & quidditatem ignotam dicere eſt dicere definitionem ignorari; quidditatem quæri eſt definitionem quæri; & inuenta definitione nil aliud nos aſſecutos eſſe dicimus, quàm cognitionẽ quidditatis; nulla igitur methodus eſt à definitione ad quidditatem tanquàm à noto

A ad ignotum, & uana eſt eorum ſententia, qui hoc modò putant definitionem eſſe inſtrumentum ducens ad cognitionem quid eſt. Quod autẽ eos fefellit, fuit ambiguitas huius uocis, inſtrumentum, ignorarunt enim quomodo definitio ſit inſtrumentum, & quænam ſint illa inſtrumenta, in quorum traditione logicus verſatur, & quæ poſſunt appellari methodi, eſt enim definitio inſtrumentum quidem, nõ tamen notificãdi quidditatem ignotam, ſed ſolùm ſignificãdi; non enim per diſcurſum à noto ad ignotum dicitur definitio notã facere quidditatem rei, ſed quia eam ſignificat eodem modo, quo nomen ſignificat rem per cõceptum medium, neque ullum inter hæc diſcrimen aſſignari poteſt, ſi enim res ignota ſit, nomen quoque eam ignotam ſignificabit, nõ eam notificabit, & ita ipſum quoq; ignotũ dicitur; ſic quando quidditas eſt ignota, definitio eam ſignificat ignotam, proinde ignota ipſa definitio dicitur, neq;
B rem notificabit; eſt igitur definitio inſtrumentum ſignificãdi quidditatem rei, ſicuti nomen eſt inſtrumentum ſignificandi rem confusè acceptam; at non huiuſmodi ſunt inſtrumenta logica, quorum fabricatio in logica quæritur, ſed ſunt inſtrumenta notificandi ignotum ex noto per diſcurſum à noto ad ignotũ, & illationem neceſſariã huius ex illo, quæ dicitur tertia mentis noſtræ operatio; at conceptio definitionis ad primam pertinet operationẽ, quæ ſimplicium apprehenſio dicitur; ideò Ariſtoteles in contextu 14. & 79. primi libri Poſteriorum negat definitionem enuntiare, quare ſi ſecundam operationem non habet, multo minus habet tertiam, quæ non eſt ſine ſecunda; non eſt igitur Logicum inſtrumentum, omnia nanque inſtrumenta logica ſunt diſcurſus à noto ad ignotum. Aliqui uerò, qui dicunt aliqua dari inſtrumenta logica ad primam, non ad tertiam mentis operationem pertinentia, & eiuſmodi eſſe ipſam de-

Omne inſtrumentum logicũ eſt diſcurſus.

C finitionem, quid ſit inſtrumentum logicum penitùs ignorare videntur; quum enim logica ἀπὸ τοῦ λόγου dicta ſit non tãquàm ab oratione, ſed tãquàm à ratione, & diſcurſu, dicere inſtrumentum logicum ſine diſcurſu, eſt dicere λογικὴ ἄνευ λόγου, & calidum ſine calore: logicę igitur artis officiũ, ut nomen ipſum logicę ſignificat, nullum aliud eſt quàm docere modum ratiocinandi, & tranſeundi à noto ad ignotum, hic autem diſcurſus vocatur, & tertia mentis operatio; quod ipſa quoq; Ariſtot. tractatio declarat, de ſimplicibus enim terminis, nomine, & uerbo, quibus prima mentis operatio ſignificatur, breuiſſimè locutus eſt in logica, neq; ut de inſtrumentis cognoſcendi, nihil enim ab Ariſtotelis mente, & à ueritate alienius eſt, quàm aliquod eiuſmodi ſimplex uocare inſtrumentum logicum; ſed ut de partibus, ex quibus enunciatio poſtea conſtituenda erat; nam hæc quoque non ut inſtrumentũ cognoſcendi conſyderatur

in logica, ſed ut principium inſtrumenti, nempè vt materia, ex qua ſyllogiſmus conſtare debet; inſtrumenta verò ſciendi illa tantùm ſunt, quæ ſub ſyllogiſmo tanquàm ſub communi genere continentur; nec ob aliam cauſam Ariſtoteles in Poſterioribus Analyticis de methodis, atque inſtrumentis ſciendi locuturus conſtituit Priores Analyticos ijs anteponere, & in ijs agere de ſyllogiſmo latiſſimè ſumpto, quàm vt priùs de genere omnium methodorum, quàm de ſpeciebus ipſis loqueretur, eſt enim ſyllogiſmus commune genus, & communis forma omnium logicorum inſtrumentorum, vt antea declarauimus; hinc fit vt, quum omne inſtrumẽtum logicum ſit progreſſus à termino ad terminum, hi termini eiuſdẽ ordinis, & eiuſdem rationis eſſe debeant, nempè vel ambo in voce, vel ambo in re, vel ambo in conceptu animi ſumantur, ſic enim dicimur ab vno duci in cognitionem alterius, qui eſt uerè diſcurſus logicus; at à voce ad conceptum, vel à voce ad rem E nullus eſt logicus diſcurſus, quia ſtatim ſine ullo diſcurſu, ſine vllo ratiocinio vox ſignificat rem per medium conceptum; definitio igitur, quum ſit vox, non poteſt eatenus dici methodus, & inſtrumentum logicum, quatenus ſignificat conceptum quidditatis rei; & qui hoc dicunt, debent eadem ratione confiteri omnem orationem, & omnem uocem eſſe methodum, & inſtrumentum logicum, omnis enim oratio, & omne nomen aliquam rem ſignificat; id tamen aſſerere abſurdiſſimum eſt, vt aduerſarij quoque ipſi concederent; ideò ſi aduerſus eos tali argumento vteremur, quidnam ad illud reſponſuri eſſent nõ uideo, eadem eſt ratio definitionis ad quidditatem ab ea ſignificatam, & nominis ad rem, quæ ab ipſo ſignificatur, ergo ſi definitio eſt methodus, & inſtrumentum logicum notificãs quidditatem, nomen quoque methodus erit, & inſtrumentum rem ipſam notificans, hoc tamen nemo aſſereret, quia eſt ma F nifeſtè falſum, ergo neq; definitio eſt logicum inſtrumentum, ſed inſtrumentum tantùm ſignificandi; omnis enim vox ſignificatiua ſiue ſimplex, ſiue complexa, inſtrumentum eſt ab hominibus inuentum ad rem aliquam, ſiue conceptum ſignificandum, in quarum vocum numero eſt ipſa definitio; ideò definiens eam Ariſtoteles dixit eſſe orationem ſignificantem quid eſt, rectè enim dixit ſignificantem, quia non eſt inſtrumentum, niſi ſignificãdi; ſimiliter primæ propoſitiones, & dignitates, dum ore proferuntur, ſunt voces ſignificantes rem per ſe notam, nec tamen dicuntur eſſe logica inſtrumenta aliquid notificantia, idq; ſi admitteremus, res omnes dicerentur per ſe ignotæ, ac demõſtrabiles, etiam illæ, quæ per axiomata ſignificantur, per uoces enim earum ſignificatrices notificaremus res omnes, tanquàm ignotum ex noto per logica inſtrumenta probantes, hoc tamen ne-

D mo ſanæ mentis aſſereret. Hæc noſtra ſententia abſq; ullo dubio Ariſtotelis fuit, vt apertiſſimè in libro ſequente demõſtrabimus, in quo tractationem de methodis ab Ariſtotele in Poſteriorib. Analyticis factam declaraturi ſumus; nunc ſatis ſit alium locum apud Ariſtotelem perpendere, qui eſt contextus quartus, & quintus primi libri de Anima, quærit ibi Ariſtoteles (1. lib de anima contex. 4. & 5.) an ſit aliqua communis methodus inueſtigandi quid eſt in omnibus ſubſtantijs, methodos etiam aliquas nominat, ſubiungit enim an ſit demonſtratio, an diuiſio, an aliqua alia methodus; at verò ſi definitio, vel methodus definitiua eſſet proprium inſtrumentum, & propria methodus, qua notificatur quid eſt, uana certè eſſet quæſtio Ariſtotelis eo in loco, non enim opus erat dubitare, & ad alias methodos confugere, quum in promptu fuiſſet communis methodus inueſtigandi omnes rerum quidditates, nempe definitio, ſeu E methodus definitiua; igitur uidit Ariſtoteles definitionem non eſſe methodum, uel inſtrumentum notificandi quid eſt, ſed eſſe illud, quod per methodum notificatur, quando latet; nam quærere quid res aliqua ſit eſt definitionem eius quærere; proinde definitio quando eſt ignota, finis eſt methodorum, non methodus; quando autem nota eſt, notum eſt quid res ſit, nec methodo eget, qua inueſtigetur; propterea ibi Ariſtoteles non ipſam definitionem, ſed alias methodos nominat, nempè diuiſionem iuxta Platonis ſententiam, & demonſtrationem ſecundùm propriam opinionem, Plato nanq; definitiones ignotas per diuiſionem uenabatur, Ariſtoteles uerò putauit demonſtrationem eſſe methodum, qua omnes accidentium definitiones inueſtigentur, ſubſtantiarum autem definitiones inquiri methodo reſolutiua, quam ſignificauit dum dixit {uel aliqua alia methodus} ſed de his poſtea accuratius diſſe F remus. Nunc animaduerſione dignum eſt, ne quis ea, quæ diximus, perperam accipiat, definitionem inueſtigari, quando eſt ignota, & per logica inſtrumenta, ſeu logicas methodos inueniri, ideò ſi eas methodos uellemus à fine (Nota quomodo detur methodus definitiua.) nuncupare definitiuas, nil ſequeretur abſurdum, non enim ita definitiuam methodum refellere uolumus, ut methodum omnem, qua definitio ignota inueſtigetur, de medio tollamus; ſed ſolum ut oſtendamus definitiuam methodum ab alijs diſtinctam non dari; quum enim definitio ignota poſſit & per demonſtratiuam, & per reſolutiuam methodum inueſtigari, harum utranlibet ſi quis habita ratione finis definitiuam appellare uelit, non prohibemus, dicimus tamen eam, quam ille definitiuam uocabit, eſſe reuera demonſtratiuam, uel reſolutiuam; aliæ nanque præter has duas methodi non dantur.

Caput

Caput XIIII. quòd proceſſus a partibus definitionis ad totam definitionem non ſit methodus definitiua.

A

COnſyderãdum ſupereſt an in progreſſu à partibus definitionis ad totam definitionem methodi definitiuę natura ſit conſtituta; huius membri confutationem ſumere poſſumus ex ijs, quæ traduntur ab Auerroe in commentario primo primi libri poſteriorum Analyticorum, ubi ab ipſo multa doctè dicuntur ad definitionem, & ad id, de quo in præſentia loquimur, pertinentia; oſtendit enim nullum eſſe poſſe diſcurſum a partibus definitionis ad totam definitionem tanquàm à noto ad ignotum, ita ut ex partibus pręcognitis definitio per neceſſariam illationem colligatur, & innoteſcat; id enim ſi eſſet, definitiones naturaliter ignotæ non egerent ſyllogiſmo, quo notificarentur, ſatis enim ex partibus ſuis tota definitio nota fieret; quomodo autem definitio

B

ignota per ſyllogiſmum colligatur, accuratè in ſequentibus declarabimus; nunc ſatis eſt ad ſententiam Auerrois declarandam, & ad id, quod propoſuimus, demonſtrandum, ſi dicamus tum partes definitionis, tum etiam totam definitionem reſpectu rei definitę poſſe duobus modis conſyderari, aut enim cognoſcuntur ſolùm vt prędicata illi inexiſtentia, aut cognoſcuntur etiã vt eſſentialia, & prædicata in eo quod quid eſt, quatuor igitur membra conſyderanda nobis proponuntur, vt diſtinctè omnia declaremus, primum quidem ſunt partes definitionis prout prędicantur de definito, idque vocemus A. ſecundũ uerò eædem partes prout ſunt partes definitionis, & prædicata in eo quod quid eſt, & uocetur B. tertio autem loco tota definitio, non ut definitio, ſed ut prædicatum quoddam, quod appellemus C. Demum ipſa definitio prout eſt eius rei definitio, & ipſius quidditatem ſignificat, & vocetur D. Partes quidem non

Definitio tota & eius partes poſſunt reſpectu definiti cõſyderari duobus modis.

C

poſſunt eſſe cognitę dum definitio eſt ignota, quia totum non differt a ſuis partibus ſimul collectis, eo igitur modo cognita eſt definitio, uel incognita, quo ſunt cognitę, uel incognitæ partes, non eſt igitur cognitum A. ſine C. neque eſt cognitum B. ſine D. ſed cognitio A. eſt cognitio C. & cognitio B. eſt cognitio D. qui enim cognoſcit partes ſingulas de illa re prędicari, ille cognoſcit totam definitionem de eadem re prędicari, nondum tamen prout eſt eius definitio; qui verò cognoſcit partes ſingulas de illa re in eo quod quid eſt prædicari, cognoſcit etiã totam definitionem eſſe illius rei definitionẽ; quare nullus fit diſcurſus a partibus ad totam tanquàm a notis ad ignotam, partes enim notas in unum colligere non eſt per neceſſariam illationem procedere a noto ad ignotum, ſed ab eodem ad idem, & a noto ad notum, erat enim actu cognita definitio in partibus ſuis vel

Totum non differt a ſuis partibus ſimul ſũptis.

A

vt definitio, ſi illæ ſint cognitæ ut prædicata in eo quod quid eſt; vel ut prædicatum quoddã, ſi illæ ſint notæ ſolùm ut prædicata, non ut prędicata in eo quod quid eſt. Poteſt tamen A. eſſe cognitum ante B. quare & C. ante D. prius enim cognoſcuntur hęc prędicata ut illi rei cõpetentia, poſtea ut eſſentialia, & eius definitionem conſtituentia; qua igitur methodo ducimur a cognitione A. ad cognitionem B ſeu (quod idem eſt) a cognitione C. ad cognitionem D? certè nulla, ut Ariſtoteles optimè oſtẽdit in 2. lib. Poſter. Analyticorum, nullo enim ſyllogiſmo colligere poſſumus hoc illi competere in eo quod quid eſt, ſeu eſſe illius definitionem, niſi petatur illud idem, quod oſtendere volumus, ex eo enim quòd hoc illi ineſt, poſſumus quidem colligere aliquid alicui ineſſe, ſed non poſſumus colligere quòd inſit in quid, niſi in propoſitionibus aſſumatur medium minori ineſſe in quid, hoc autem eſt einſdem rei

B

definitionem ut notam aſſumere, cuius quærimus definitionem, quæ eſt petitio principii, quum vnius rei vna tantum ſit definitio; poſtquàm igitur cognouimus hæc de illa re prædicari, nullo ſyllogiſmo, proinde nulla methodo probare poſſumus quòd prędicentur in quid, & quòd ex eis definitio illius rei conſtituatur; reſtat itaque ut hoc per ſeipſum nobis conſyderantibus innoteſcat, quando per aliud oſtendi non poteſt; neque res hæc dubia uideri debet, quandoquidem in ſenſu quoque hoc idem euenire manifeſtum eſt, aliqua enim primo aſpectu non videntur, quæ poſtea, dum magis oculorum aciem intendimus, intuemur; pruna quoque cineribus abſcondita non cernitur, poſtea verò motione, & tractatione aliqua cinerum, ſeu ipſius prunę facta inſpicitur, & per ſe ipſa uiſum mouet; ſimile quiddam menti noſtræ contingere non eſt dubitandum, aliqua enim prima ipſa mentis inſpectione non appre

Multa ignota notificãtur non p aliud, ſed per ſeipſa.

C

henduntur, quæ poſtea per diligentem ipſorũmet conſyderationem nota fiunt, proinde non per aliud, ſed per ſeipſa notificantur; quòd igitur quæ alicui rei competere nouimus, ſint ei eſſentialia, & ei competãt in eo quod quid eſt, non per aliud oſtendimus, ſed res ipſa per ſe in lucem prodit, dum in eam oculos mentis efficaciter infigimus; talia nanque attributa benè conſyderando, & cum ipſa re conferendo cognoſcimus ei eſſentialia eſſe, & ex eis definitionem conſtituimus; hoc euenire ſolet in illa inductione, quam Auerroes uocat demonſtratiuam, in qua non omnia particularia ſumuntur, quia dum aliqua pauca enumerare incipimus, ſtatim apparet prædicatum illis eſſentiale eſſe, ideò dimiſſa reliquorum enumeratione colligimus uniuerſale, quod enim per ſe prędicatur, de omni prędicatur; connexio igitur eſſentialis ipſa per ſe, non per aliud, menti tem conſyderanti eluceſcit; hinc fit ut per diuiſionẽ

Inductio demõſtratiua.

inno-

innoteſcere partes definitionis uideantur, quaſi prius ignotæ fuerint, non eſt tamen diuiſio, quæ nobis eam cognitionem præſtet, ſed quia diuidendo per prædicata eſſentialia tranſimus, proinde datur nobis occaſio ea animo tractandi, & conſyderandi, ideò facilè nobis innoteſcit ea eſſentialia eſſe, atque in definitione illius rei ſumenda; nota quidem etiam ante diuiſionem erant, non tamen ut eſſentialia; hoc autem ſine diſcurſu nobis manifeſtum fit, dum ea ſiue per diuiſionem, ſiue etiam abſque diuiſione intentè conſyderamus. Non eſt igitur methodus definitiua proceſſus ille ab A. ad B. ſiue à C. ad D. quia ubi res per ſe ipſa cognoſcitur, ibi nulla illatio fieri dicitur; ſed eſt proceſſus a cognitione eiuſdem rei imperfecta ad perfectam per eiuſmet diligentem inſpectionem; propterea rectè dicit Auerroes tales definitiones modica egere declaratione ſiue per diuiſionem, ſiue per inductionē, ſiue aliquo alio modo, quo in ipſarum conſyderatione mentis aciem inten- E damus, ſic enim fit proceſſus ab A. ad B. & à C. ad D. Hoc igitur modo fit notum B. & D. quando priùs cognoſcebatur A. & C. Sed quando A. quoque ignoratur, tunc utique aliqua methodo id indagare oportet, quando enim partes definitionis aut omnes, aut aliquas non modò quòd ſint partes definitionis, ſed etiam quòd omnino inexiſtant huic rei ignoramus, ſyllogiſmo opus eſt ad eas colligendas, in hoc enim tota ſyllogiſmi efficacitas poſita eſt vt probet hoc huic ineſſe eò quòd illud illi ineſt, ſemperque τὸ ὅτι oſtendat, ſed non τὸ διότι: ad has igitur definitiones extrahendas diuiſio eſt proſus inutilis, quia non poteſt oſtēdere quòd hoc illi inſit, vt antea demonſtrauimus; ſed ad reſolutiuam methodum confugere oportet, quod quomodo fiat, in ſequenti libro declarabimus; nunc ſatis ſit oſtendiſſe nullam dari methodum definitiuam a partibus definitionis ad totam definitionem; quia ſi ignotum ſit A. & C. non poſſumus illud oſtendere niſi me- F thodo vel demonſtratiua, vel reſolutiua, vtraque enim uim habet ſyllogiſticam, & poteſt oſtendere hoc illi ineſſe; ſi uerò ſit notum A. & C. nulla poteſt eſſe illationis neceſſitas in progrediendo ad B. & D. ſi enim eo quod ineſt aliquid alicui, ac de eo prædicatur, liceret colligere, ergo prædicatur in eo quod quid eſt, eadem ratione dicere poſſemus, albedo ineſt homini, ergo ineſt in eo quod quid eſt; id igitur non per aliud, ſed per ſeipſum innoteſcit, vt dictum eſt, quare nulla datur methodus definitiua, quoniam ipſum quid eſt non poteſt vllo inſtrumento formaliter notificari, ſed facta aliorum quæſitorum notificatione in lucē prodit per ſeipſum, ut dictum eſt.

Quid ē nullo īſtrumē to formaliter notifica tur.

D *Cap. XV. Solutio obiectionis ex primo capite ſexti libri Topicorum deſumpta.*

Nonnulli eam ſententiam tueri volentes quòd definitio ſit methodus, & ſciendi inſtrumentum, exiſtimarunt ualidum pro ea argumentum ex Ariſtotele ſumi in primo capite ſexti libri Topicorum, vbi dicit omnem definitionem aſſignari rei cognoſcendæ gratia, propterea ex prioribus & notioribus aſſignandam eſſe, quemadmodum in demonſtrationibus, & in omni doctrina, ac diſciplinares ſeſe habet; fatetur itaque Ariſtoteles definitionem eſſe inſtrumentum cognoſcendi, quum per eam res cognoſcatur; & procedere a notioribus ad ignotiora, & talem eſſe methodum, qualis eſt demonſtratio. Qui argumentum hoc efficax eſſe putant, ſi id reſpicerent, quod maximè reſpiciendum eſt, vtique cognoſcerent ipſum ita debile eſſe, ut nullam nobis E difficultatem facere poſſit; nos enim fortaſſe ſatis ſuperque difficultatem hanc ſolueremus dicentes rationem hanc ex Topicis libris eſſe deſumptam, quandoquidem Ariſtoteles aliter ut Dialecticus, aliter ut demonſtratiuus de definitione loqueretur; nam Dialecticus definitionem ſumit ut orationem quandam, quæ de definito uerè prædicatur, & ei æqualis eſt, quare eam non conſyderat prout idem eſt, quod res ipſa definita, idem enim de ſeipſo non rectè prędicaretur; at demonſtrator, qui res potiùs, quàm uoces reſpicit, ſumit definitionem vt orationem ſignificantem illam ipſam rem, quam etiam nomen ſignificat, propterea definitionem nunquàm enunciat de re definita, dum eam ſumit ut definitio eſt; & dicit eam non ſignificare quòd ſit aliquid, vel non ſit, ſed ſolùm quid ſit; maximè igitur Dialectico cōuenit dicere definitionem ex cauſis rei eſſe, proinde ex prioribus, & notioribus ſecundùm naturam, cauſa enim, quatenus eſt cauſa, non F eſt idem quod effectus; neque idem eſt natura prius, ac notius ſeipſo; ideò in ſecundo libro Poſteriorum Analyticorum, quum oſtendiſſet Ariſtot. in 37. contex. quòd definitio ut definitio eſt non poteſt de definito per demonſtrationē concludi, quia oportet eiuſdem rei definitionem in propoſitionibus aſſumi, cuius definitio quæritur, quæ eſt petitio principii; poſtea in 38. eiuſmodi ſyllogiſmum admittit ut Dialecticum, quem ut demonſtratiuum refutauerat, & uitioſum eſſe dixerat; nam, ut ibi notat Auerroes, apud Dialecticum non eſt inconueniens quòd eiuſdem rei duæ ponantur definitiones, & altera per alteram oſtendatur ſine petitione principii; huius autem ratio ea eſt, quam diximus, quia Dialecticus conſyderat definitionem in enuntiatione poſitam, & prędicatam de re definita, quare non ut idem, quod illa, hoc quum ita ſit, quid mirum ſi Ariſtoteles in Topicis

prior ſolutio.

De definitione aliter loquitur Dialecticus, aliter demonſtrator.

picis diceret in definitione proceſſnm quen-
dam fieri a noto ad ignotum notificandum ?
altera ſolutio
Veruntamen hoc prætereamns,& propoſiti lo-
ci ſententiam expendamus, & videamus an no
bis officiat,necne. In primis dicere debent
aduerſarij quid putent ſe hoc argumento de-
monſtraſſe, aut enim arbitrantur Ariſtotelem
conſtituere methodnm ipſam definitiuam in
progreſſu a partibus definitionis ad totam defi
nitionem,aut in progreſſu a definitione ad rem
definitam declarandam ; illud quidem dici nõ
poteſt, qnia Ariſtoteles non dicit partes defini-
tionis eſſe priores , & notiotes tota ipſa defini-
tione,ſed ipſa re definienda, hanc enim cogno
ſci dicit per definitionem , ſed non definitionẽ
ipſam per cognitionem partium ; pro eodem
igitur habet totam definitionem,& eius partes,
& non minus totam, quàm partes vult eſſe prio
res,& notiores ipſo definito,quod per definitio
nem videtut innoteſcete. Hunc igitur ſenſum
quum Ariſtotelis uerba non recipiant, an alte-
rum habere poſſint conſyderemus,is enim for-
taſſe nobis non aduerſatur,neque abſurdus eſt,
ſi ſano modo intelligatur; certum eſt aliud eſſe
rem aliquam per aliam rem notiorem notifi-
cari, aliud eſſe nomen per alterum nomen de-
Nota quomodo definitio fit ex notioribꝰ.
clarare ; res enim ignota ex alia re nota notifi-
cari non poteſt,niſi per methodum,proinde
cum illationis neceſſitate, ut quando ex fumo
notificatur ignis,& ex obiectione terræ eclipſis
lunæ ; at nomen per aliud nomen , vel per alia
nomina declaratur , & notificatur abſque vllo
diſcurſu,abſque illatione , abſque methodo ; ſi
quis enim petat, qnid eſt merum ? & alter re-
ſpondeat,eſt uinnm, notificat quidem ſignifica
tionem meri per ſignificationem uini notiotẽ,
ſed nulla tamen utitnr methodo , methodus
enim eſt via a re nota ad cognitionem rei igno
tæ,hic autem eſt proceſſus a nomine ad nomẽ,
non a re ad rem ; nomina autem ex arbitrio hu
mano poſita ſunt , quare in hoc proceſſu nulla
fit probatio rei ignotæ; idem penitus de notifi-
catione definitionis dicendum eſt , quoniam
enim idem eſt homo, atq; hominis quidditas,
ideo nomen hoc,homo,non modò rem ipſam,
ſed & eius quidditatem ſignificat , confusè ta-
men,& obſcurè ; ideò is , qui petit quid homo
ſit,petit ſibi declarari ſignificationem illius vo
cis per aliam uocem , vel per alias voces notio-
res , quę clariùs illam quidditatem ſignificent ;
definitio igitur conſtat ex partibus notioribus
nomine ipſo rei definitæ,proinde notificat , &
declarat ſignificationem illius nominis ; defi-
nitio qnidem, qnæ nominalis dicitur , notificat
ſignificationem nominis confuſam , quando
ignoratnr etiam quid eo nomine confusè ſi-
gnificetur ; definitio autem eſſentialis declarat
etiam diſtinctè ſignificationem nominis , quæ
ſolùm confusè cognita erat. Ad argumentum
igitur reſpondẽdum eſt Ariſtotelem dicentem

A partes definitionis eſſe notiores,& ptiotes defi-
nito, & eius cognitionẽ facere , aut intellexiſſe
proceſſum hnnc tanquàm a re nota ad rem i-
gnotam, qnaſi definitio ſignificet quoddam di-
ſtinctum a re definita ; aut tanquàm ab eadem
re ad eandem rem , ſed a uocibus notioris ſi-
gnificationis ad declarandam ſignificationem
ipſius nominis ignotiorem ; illud quidem ſi in-
tellexit,Dialecticè loquutus eſt, & eins dictum
vt Dialectici admittendum eſt, alioqui falſum,
& reiiciendum ; ſi autem poſteriorem ſenſum
ſignificare voluit,is omnino verus eſt, ſed no-
bis non obeſt , eſt enim proceſſus a uocibus ad
vocem , qui ſolam notificat vocis ſignificatio
nem,& nihil ignotum probat, hæc autem noti-
ficatio nil aliud eſt, quàm ſignificatio , de qua
ſuperiùs loqnebamur ; nam vera notificatio ,
quæ non fit niſi per methodnm, ea eſt , quæ rei
ignotæ pet aliam rem notiorem fit ; hæc autem
eſt veluti rei pet ſeipſam notificatio,quæ ſimpli
B ci quadam expreſſione,& ſine vlla methodo fit,
nam ſi partes definitionis ad ipſam quidditatẽ
referamus,illam potius ſignificant, quàm noti-
ficent , ſicut antea demonſtrauimus ; ſi verò ad
ipſum nomen rei definitæ referantur , notificãt
quidem eius ſignificationem, ſed adhuc ſimpli
citer, & abſque methodo , niſi methodus dica-
tur etiam illa notificario,qua nomen illud, me
rum,per uinum declaratur ; at certè a nomine
ad nomen non eſt methodus,quia nulla fit illa-
tio huius ex illo,& nominis declaratio pro pro-
batione nunquàm habetur,ſed potiùs pro prin-
cipio ; ideò etiam ille, qui rem per ſnam defini
tionem declarat, in principijs adhuc verſatur ,
& nondum aliquid ignotum ex principiis no-
tis deducit. Quomodo igitut definitio ex no-
tioribus, ſiue ex præcognitis ſit manifeſtum eſt,
ex notiotibus enim eſt , ex quibus nulla fit illa-
tio ; & pet definitionem doctrina , ac diſcipli-
Aliqua ignota diſcuntur per ſeipſa , non per aliud.
na non fit per medium , ſed res potiùs per ſe
C ipſam, quàm per aliud diſcitur ; quòd enim ſi-
ne medio aliqua diſcamus, quæ priùs ignoraba
mus,teſtatur Ariſtoteles in primo capite primi
libri Poſteriorum Analyticorum ; imò etiam ſi-
ne ipſius teſtimonio manifeſtum eſt tum in iis,
quæ ſenſu, tum etiam in iis, quæ mente per ſe-
ipſa diſcuntur. Hæc eſt Ariſtotelis ſententia in
illo primo capite ſexti libri Topicorum , nec
non in contextu 48. primi Metaphyſicorum .
Quòd autem vtroque in loco definitionẽ cum
demonſtratione comparet dicens definitionẽ
ex notioribus eſſe,ſicut etiam demonſtratio, id
nobis non officit,non enim vult Ariſtoteles eo-
dem modo definitionem,ac demonſtrationem
ex notioribus eſſe, nimirum cum illatione igno
ti ex notis,id nanque ſi ipſe aſſereret , eius ſen-
tentiam deſerere, ac refutare non vereremur :
Sed ſolùm in hoc commnni nult earnm ſimili-
tudinem conſiſtere , qnòd utraq; ex notioribus
conſtat, alio tamen,& alio modo ; demonſtra-
tio

tio enim eſt ex notioribus, quoad eſſe, definitio verò eſt, ex notioribus, non quoad eſſe, ſed ſolum qnoad ſignificationem; quo fit ut altera quidem ſit methodus, & inſtrumentum ſciendi, altera uerò nequaquàm, eamque Ariſtotelis ſententiam fuiſſe nos in libro ſequeute apertiſſimè demonſtrabimus.

Caput XVI. in quo aliorum ſententia confutatur de methodo reſolutiua.

Diuiſiua, ac definitiua methodis refutatis duæ relinquuntur, qnas uos antea poſuimus, demonſtratiua, & reſolutiua; methodum tamen reſolutiuam alij nou rectè accepiſſe videnrut, ideo non erit abre ſi eorum de hac methodo ſententiam

Duo reſolutionis modi ſecũdũ alios

breuiter expendamus. Duo reſolutionis modi ab alijs ſtatuuntur, vnus ab Ammonio in ſuis commentariis in procemium Porphyrii, alter ab Euſtratio in præfatione ſua in ſecundum librum Poſteriorum Analyticorum; poſteriores verò vtrunque modum recipientes in has duas ſpecies methodum reſolutiuam diuidendam eſſe cenſuerunt.

Ammonius.

Ammonius inquit methodum reſolutiuam eſſe quando hominem in caput, brachia, pedes, & alia membra diſſoluimus, hæc rutſus in partes homogeneas, carnem, oſſa, neruos, deinde harum ſingulam in quatuor elementa, & hæc demum in materiam, & formã; poſteriores verò hanc vocant reſolutionem a notione finis, homine enim propoſito, & eius operationibus, & officijs conſyderatis colligimus eorum gratia fuiſſe hæc membra homini neceſſaria; quare per notionem finis hominẽ in membra, & eadem ratione hæc in humores, & homogeneas partes reſoluimus, & ita deinceps.

Euſtrat.

Euſtratius verò nullam ponit aliam reſolutionem, quàm illam, quæ eſt ab indiuiduis ad infimas ſpecies, deinde ad genera proxima, mox ad remotiora donec tandem ad ſummum genus peruenerimus; quam qnidem reſolutionis ſpeciem conſtat eſſe directè contrariam diuiſioni, in eadem enim categoria a ſummo ad ima deſcendendo diuiſionem facimus, ab imis verò ad ſummnm aſcendendo reſolutionem; vtilem autem eſſe ait methodum hanc ad definitiones uenandas, quouiam enim definitiones ex genere, & differentiis conſtituuntur, per qnæ & dinidendo, & reſoluendo tranſimus, ideò ad eas indagandas modò diuiſione, modò reſolutione utimur. Nonnulli uerò finem omnis reſolutionis eundem fermè ſtatuunt, quem & diuiſionis, nempè numerum cognoſcere, nam (dicunt) diuiſioue numerum inferiorum, reſolutione verò nnmerum ſuperiorum, ac priorum inueſtigamus; idcirco differẽtiam hanc in ipſius methodi reſolutiuę definitione expreſſerunt. Alia quoque multa ab aliis de hac re dicuntur, quæ conſultò miſſa faci-

D mus. Nos verò duas quidem reſolutionis ſpecies his ſimiles in ſequentibus ſtatuemus, tamen neutram ab alıis benè intellectam fuiſſe arbitramur; qnnm enim quatuor ſint, quę hac in re in conſyderationem veniunt, terminus, à quo, terminus, ad quem, uia ab illo ad huuc, ac demum finis, atque vtilıtas huius uiæ, ıpſi in his duobus poſterioribus maximè hallucinati ſunt, prę ſertim in priore illa reſolutionis ſpecie, quæ principem locum tenet; quando enim reſolutionem compoſiti faciunt ın partes eſſentiales, petendum eſt ab eis an partes illę ante reſolntıonem ſint notę, an ignotæ; ſi notę, nulla opus eſt reſolutione, ſiquidem finis huius reſolutionis eſt partium, ſeu principiorum inuentio, vt mox oſtendemus; ſi uerò ſunt ignotæ, uia hæc nihil habet efficacitatis ad eas notificãdas, quod in eo ipſo exemplo declarari poteſt, hominem enim in membra reſoluimus, & hæc in carnem, oſſa, neruos, quia hæ omnes partes

Cõfutatio primi modi.

E ſenſiles ſunt, & per ſe notæ, quare non ex ipſo homine concreto partium harum cognitionẽ conſequimur tanquàm a noto ad ignoti notitiam procedentes, ſed ſenſu partes illæ omnes cognoſcuntur, ſenſus autem ılla, quę percipit, ſtatim, & ſine medio percipit, ergo uulla ibi methodus eſt, cuius beneficio ignotum ex noto notificetur; idque adhuc clarius eſt ubi partes per ſe ignotæ, & inſenſiles ſunt, vt prima materia, & forma, in quas omne corpus naturale reſolμitur, ex ipſo enim naturali corpore in materię primæ, ac formæ notitiam non ducimur, nec dicere licet, ignis ibi eſt, ergo prima materia, dum ipſam materiam primam ignoramus; ipſum igitur compoſitum non ſufficiat ad partes ſuas eſſentiales notificandas, quando abſcõditæ, & inſenſiles ſunt. Huiuſce autem rei ratio ex ijs, quę antea diximus, colligitur, nulla enim vıa eſt, quę ex noto faciat rei ignotæ cognitionem, niſi uia ſyllogiſtica, ut Arıſtoteles

Nota quõ ſic intelligenda methodus reſolutiua.

F clamat in calce ſecundı libri Priorum Analyticorùm; ſyllogiſmus autem omnis ex tribus terminis conſtat, ex duobus nullus fit ſyllogiſmus, quando igitur corpus naturale in partes eſſentiales reſoluendum proponitur, duos tantum terminos habemus, corpus ıpſum notum, & partes ignotas, ergo in his nulla poteſt illatio fieri, quum tertius terminus deſit, ſcilicet terminus medins, nam duo illi, quos habemus, ſolam concluſionem conſtituunt, quę eſt, omne corpus naturale ex materia, & forma conſtat; ideo qui dicunt ex compoſito noto nos duci per methodum reſolutiuam ad primæ materię ıgnotæ cognitionem, dicunt concluſionem naturaliter ignotam poſſe ſeipſam notificare, & ſolum ſubiectum propoſitionis poſſe notificare prędicatum quocunque ipſi attribuatur, quę quidem falſa, & abſurda ſunt; medius igitur terminus præter hos duos accipiendus eſt, nẽpe aliquod accideus in ipſo corpore naturali

cau-

cauſas illas conſequens, ut generatio, & interitus, hoc enim eſt medium idoneum ad partes illas eſſentiales notificandas, quo vſus eſt Ariſtoteles ad primam materiam in omni corpore naturali demonſtrandam. Hoc modo ſumenda eſt methodus reſolutiua, & ſic eam intellexit Auerroes interpretans tertium contextum primi libri Phyſicorum, quum enim Ariſtoteles ibi dicat ad primorum principiorum cognitionem progrediendum eſſe a confuſis vt notioribus, confuſa intelligens ipſa naturalia corpora, quæ compoſita nunc a philoſophis noſtris appellantur, Auerroes uerba declarans inquit § poſſibile eſt ex rebus compoſitis, ideſt ex conſequentibus earum cognoſcere cauſas § deinde in commentario quinto clariùs eundem ſenſum referens dicit § ſpecies compoſitę apud nos ſunt notiores ſuis cauſis, & ex iſtis ſpeciebus procedimus ad cognitionem cauſarũ mediantibus accidentibus exiſtentibus in eis § quę verba profert Auerroes ad declaranda ea, quæ dixerat Ariſtoteles in contextu tertio; ideo peccant ij, qui uiam illam doctrinæ reſolutiuam intelligunt a compoſitis ad principia abſque accidentium conſyderatione; peccant etiam illi, qui eo in loco confuſa intelligunt ſola accidentia, non corpora ipſa compoſita; ipſa enim corpora propriè dicuntur confuſa vt ex diuerſarum partium confuſione conſtantia; accidentia verò poſſunt quidem dici confuſè cognita, quando ipſorum cauſæ ignorantur, at, quum ſimplicia ſint, non rectè confuſa appellantur; ſed per ſe clara res eſt, ad inuenienda principia opus eſſe vtraque præcognitione, ſcilicet, & ſubiecti, & medii, Ariſtoteles enim demonſtrat in corpore naturali materiam primam ineſſe ex generatione, & interitu tanquàm ex medio nobis conſpicuo; a compoſitis igitur ad principia inuenienda per reſolutionem procedimus per accidentia media, quæ in ipſis ſunt; quémadmodum enim qui lignum aliquod in partes ſecare uult, eget gladio, uel alio ferreo inſtrumento, quo ipſum ſecet; ita humana mens volens compoſitum in principia ipſum conſtituẽtia reſoluere, eget accidentibus euidẽtioribus, per quæ hanc reſolutionem perficiat. Hæc ſi ita ſe habent, manifeſtum eſt methodum hanc reſolutiuam eſſe ipſam demõſtrationem a ſigno, ſiue ab effectu, ut in eo procemio ait Auerroes, idque omnino, uelint nolint, coguntur omnes confiteri. Propterea non rectè faciunt illi, qui hanc demonſtrationem ſub demonſtratiua methodo collocant, aut enim una datur methodus demonſtratiua, ſi hanc quoque uocemus demonſtratiuam; aut, ſi propriè demonſtrationis nomen ſumentes reſolutiuam methodum ab ea diſtinguere uelimus, non alia eſt methodus reſolutiua a compoſitis ad ſimplicium inuentionem progrediens, quàm demonſtratio ab effectu. Quod autem aliqui dicunt methodum hanc reſolutiuam eſſe a notione finis, id fortaſſe in artibus concedi poteſt, ut mox conſyderabimus; at in ſcientiis cõtemplatiuis nulla ratione admittendum eſt, quando enim loquiunt ex officiis, & operationibus ſingulorũ humani corporis membrorum oſtendi quòd neceſſarium fuerit hominem iis membris præditum eſſe, hæc non eſt methodus reſolutiua, ſed demonſtratiua, eſt enim potiſſima demonſtratio facta per cauſam finalem, de qua in libro noſtro, quem de medio demonſtrationis ſcripſimus, copioſè diſſeruimus; extruitur autem talis demonſtratio quando cognoſcimus tum illum effectum eſſe, tum a tali effectrice cauſa fuiſſe productum, ut talia membra homini a natura data eſſe, & quærimus cur illud efficiens effectum illum produxerit, ſic enim finalem cauſam quęrimus in iis, quæ nos cognoſcere ſolùm, non producere poſſumus; ſic autem hominem in membra non reſoluimus, nec inuenire uolumus quot illa ſint, ſed quũ ea priùs cognoſcamus, rationem ſingulorum quęrimus, eamq́ue ex operationibus, & muneribus ſingulorum adducimus tanquàm ex cauſa finali.

Declaratio cõtex. 3. in 1. libro phy.

A

B

Quòd ſi aliquod animal nobis antea incognitum offeratur, in quo an inſit membrũ aliquod, ut pulmo, ignoremus, illudq́ue ex operatione, ueluti ex ipſa reſpiratione inueniamus, ab effectu argumentari ducimur, non ampliùs a cauſa finali, quia membrum illud ignoramus, & an ſit quęrimus, eſt igitur demonſtratio ab effectu, & methodus reſolutiua; cuius ſcopus eſt inuenire, & cognoſcere aliquam rem eſſe, quæ ignorabatur; at quando pulmonem ineſſe cognoſcimus, & ipſum ex reſpiratione demonſtramus, non eſt Demonſtratio inuentionis, ſed demonſtratio per cauſam finalem, & methodus demonſtratiua. Methodi autem reſolutiuæ nunc declaratæ ſcopus quòd non ſit cognoſcere numerum partium conſtituentium, vt aliqui dicunt, ſed ſolùm cognoſcere quòd ſint, tum manifeſtum eſt ex iis, quæ ſuperius aduerſus methodum diuiſiuam diximus, tum etiam ex iis, quę mox de hac methodo dicturi ſumus, manifeſtius fiet. Altera quoque reſolutionis ſpecies, quæ eſt ab inferioribus ad ſuperiora in eadem categoria, mihi uidetur non plenè ab aliis fuiſſe intellecta, ſiquidem quænam in ipſa illatio fiat non declararunt; imò ſecundùm eorum ſententiam nulla illatio fieri uidetur, mẽs enim noſtra, quæ patibilis dicitur, primo loco indiuidua, quæ ſibi a ſenſibus offeruntur, intelligit, deinde externo lumine adiuta naturam uniuerſalem in illis intuetur; ibi autem duo proceſſus conſyderari poſſunt, unus eſt quando mens ab indiuiduorum ad uniuerſalium intellectionem tranſit, alter quando plura uniuerſalia ordine quodam contemplatur; prior quidem progreſſus nullam illationem habet, quia mens non dicit, eſt ſocrates, ergo eſt homo,

Demõſtratio ab effectu eſt methodus reſolutiua.

C

Confutatio ſecundi modi.

mo,ſed ordinem potiùs,quàm methodum ſer- D nare videtur,dum priùs hunc hominem, deinde humanam naturam in hoc homine intelligit,hanc enim ex illo non colligit, ſed hãc poſt illum contemplatur. In altero autem progreſſu non modò idem dicẽdum eſt,ſed etiam ſi concedamus eam eſſe methodum, eſt potiùs à ſuperioribus ad inferiora, quàm è contrario, quod enim priùs à mente noſtra cognoſcitur,eſt magis vniuerſale, à quo ad minùs vniuerſale tranſitum facit;primo igitur loco naturam corporis in ſocrate conſpicatur,deinde viuentis, poſtea animalis,tandem hominis, hic igitur proceſſus neque eſt ſyllogiſticus, neq; ab inferioribus ad ſuperiora,ſed ordo quidam in contemplatione vniuerſalium tranſiens à ſuperioribus ad inferiora. Sed quænam eſt huius reſolutionis, qualem iſti fingunt, vtilitas? an ex inferioribus numerum ſuperiorum inuenire, vt aliqui dicunt? at verò mirabile dictu hoc eſt, quod equidem E intelligere nequeo,ab inferioribus nanque ad ſuperiora aſcendẽdo ad vnitatem potiùs,quàm ad numerum ducimur, ſemper enim multa in vnum colligimus,& tandem ad ſummum genus peruenimus, quod ex neceſſitate unum eſt omnia inferiora complectens. Qui uerò methodum hanc ad uenandam definitionem utilem eſſe dicunt, rectiùs ſentiunt, imò rectiſſimè, ſi eius illationis,ac uenationis modum declaraſſent; nam à particularibus ad uniuerſalia progreſſio fit nõ ut ipſa vniuerſalia genera,vel ſpecies cognoſcantur, ſed potiùs ut aliquid ineſſe alicui uniuerſali colligatur eo quòd illud idem omnibus particularibus ineſt, vt ſi omnem hominem bipedem eſſe oſtendamus propterea q́ ſinguli homines bipedes eſſe inſpiciuntur; hæc igitur reſolutio nil aliud eſt, quàm inductio, quam Ariſtoteles in ſecũdo libro Poſteriorum Analyticorum compoſitionem uocat, quia aſcendendo multa componimus,& in unum colligimus; de hac nos inferiùs loquemur; nunc F pauca hæc contra aliorum ſententiam de methodo reſolutiua dicere uoluimus, vt ſano modo hæc methodus intelligatur.

Magis vniuerſale cognoſcitur à nobis prius, quã minus vniuerſale.

Inductio eſt methodus reſolutiua.

Caput XVII. in quo oſtenditur duas methodos ad res omnes cognoſcendas ſufficere.

QVOD autem ad res omnes cognoſcẽdas duæ methodi ſufficiant, demonſtratiua, & reſolutiua, facilè oſtendi poteſt,nam omne, quod cognoſcendum proponitur, aut eſt ſubſtantia,aut accidens, ſubſtantia quidem tunc plenè cognoſcitur,quando perfecta ipſius definitio habetur, hæc ſi nota ſit, nulla eget methodo vt inueſtigetur;ſi uerò ignota, per aliquam methodum venanda eſt,per demonſtrationem quidem venari eam non poſſumus,ut ait Ariſtoteles in contextu 42.ſecundi libri Poſteriorum Analyticorum,ea enim ſola à priori, & per cauſam notificari poſſunt, quorum eſſentia pendet ab aliqua externa cauſa, at eſſentia ſubſtãtiæ à nulla externa cauſa pendet,nulla igitur cauſa datur, per quam definitio ſubſtantiæ, ſi ignota fuerit, demonſtrari poſſit; relinquitur eam non poſſe, niſi à rebus poſterioribus, & ab effectu aliquo notiore declarari, quæ eſt methodus reſolutiua. Accidens autem aliud proprium eſt, aliud commune, commune quidem ſub ſcientiam non cadit, proprium verò ſemper habet certam aliquam externam cauſam, à qua pendet, proinde per eam poteſt demonſtrari; externam dico non quòd loco, & ſubiecto ſemper ſeiuncta ſit, ſed ratione eſſentiæ ipſius accidentis, extra quam neceſſarium eſt eam eſſe; at quicquid talem cauſam habet,nulla ratione ſciri poteſt,niſi per illam demonſtretur,omne igitur accidens demonſtrabile eſt, & nulla uia eſt, quæ ad ipſius perfectam ſciẽtiam E ducere poſſit, niſi methodus demonſtratiua. Quum itaque ſubſtantias omnes definitione cognoſcamus,earum autem definitiones ignotas per ſolam reſolutionem inueſtigemus; accidentia uerò per ſolam demonſtrationem innoteſcant,hæ duæ methodi ad rerum omnium cognitionem comparandam ſufficiunt, nec alio ullo logico inſtrumento indigemus ad probandum,& colligẽdum ex noto ignotum; egemus quidem ad diſponendum,quia methodus non diſponit,ſed probat,& notificat ſingillatim ea, quę conuenienti ordine diſpoſita ſint;ideò neque ſolus ordo, neq; ſola methodus perfectam rerum ſcientiam præbere poteſt, ſed ambo requiruntur,ordo enim ſolus nihil docet,methodus uerò ſine ordine docet quidem, ſed perfectam ſcientiam non parit, vel cum ſummo diſcentis labore, & ſumma cum difficultate; nã ſi philoſophus naturalis propria animalium accidentia per proprias cauſas ante demõſtra- F re uiteretur, quàm de ijs,quæ corpori naturali communiter competunt,& poſtea de elementis,& de miſtis generaliter diſſeruiſſet, uanum certè opus aggrederetur, rebus enim uniuerſalioribus ignoratis nunquàm animalium perfectam cognitionem aſſequeremur. At ſi conueniente ordine res omnes tractandæ diſpoſitæ fuerint, methodus in ſingularum declaratione operam ſuã egregiè præſtat,perfectamq; ſcientiam parit,in qua diſcentium animus conquieſcit; propterea diuiſione quoq; aliquando methodus eget,quia diuiſio ordinatio quędam eſt, quæ rectam rerum probãdarum ſeriem methodis ſubminiſtrat. Ex ipſa igitur rerum cognoſcendarum natura clarum eſt duas illas methodos ad tradẽdam rerum omnium cognitionem ſufficere. Idem ex ipſo methodi progreſſu oſtenditur, quemadmodum antea dicebamus, omnis enim à noto ad ignotũ ſcientificus progreſſus uel à cauſa eſt ad effectũ, uel ab effectu

Omne accidẽs propriũ pendet ab externa cauſa.

Ordo eget methodo, & methodus ordine.

ad cau-

ad cauſam, illa quidem eſt methodus demonſtratiua, hęc autem reſolutiua; alius proceſſus, qui certam rei notitiam pariat, non datur; nam ſi ab aliquo ad aliquod progrediamur, quorum neutrum alterius cauſa ſit, non poteſt inter illa eſſe connexus eſſentialis, ac neceſſarius, quare nulla certa cognitio illum progreſſum conſequi poteſt; patet igitur nullam dari ſcientificam methodum præter demonſtratiuam, & reſolutiuam.

Caput XVIII. in quo utriuſque methodi definitio ponitur.

HARVM duarum methodorum definitiones colligere ex iis, quæ diximus, non difficile erit, ſi prius de utriuſque fine, atque vtilitate quædam pauca dixerimus, natura enim, & eſſentia cuiuſque inſtrumenti in ipſo fine, & uſu potiſſimum conſtituta eſt. Dictùm eſt antea communem vtriuſque methodi finem eſſe rei ignotæ cognitionem, res autem ignota, quam in ſcientiis quæri contingat, duplex eſt, aut enim eſt cauſa, aut effectus, prçter hæc duo nil uideo in ſcientiis quæri, immò ne conſyderari quidem; Ariſtoteles quoque in contextu ſeptuageſimotertio primi libri poſteriorum Analyticorum in duo tantùm ea omnia ſecat, quæ in ſcientis tractantur, nempe in principia, & ea quæ ex principiis pendent, hoc modo trimembrem a ſe prius factam diuiſionem ad bimembrem redigens; nam antea dixerat tria eſſe, quæ in ſcientia conſyderantur, principia, ſubiectum, & affectiones, poſtea principiorum nomine ſubiectum quoque comprehendens duo eſſe dicit, principia, & affectiones illa conſequentes. Ad hæc duo, ſi latuerint, cognoſcenda duæ nobis methodi inſeruiunt, vt dictum eſt, nam affectiones demonſtratione cognoſcimus per propria principia, ipſa uerò principia, ſi ignota fuerint, per reſolutionem uenamur; hinc fit ut methodus reſolutiua ſit ſerua demonſtratiuę, & ad eam dirigatur, non enim finem talem reſolutio habet, quo inuento quieſcamus, ſed a quo inuento exordium compoſitionis ſumamus, principia enim ideò per reſolutionem indagamus, ut per ea cognita effectus conſequentes demonſtremus, ultimus enim finis & ſcopus omnium, qui in ſcientiis ſpeculatiuis uerſantur, eſt per methodum demonſtratiuam duci a principiorum cognitione ad ſcientiam perfectam effectuum, qui ab illis principiis prodeunt; & certum eſt, ſi nos ad aliquam ſcientiam accedentes principia omnia nota haberemus, ſuperuacuam ibi reſolutionem fore, quia ſtatim methodo demonſtratiua a principiis notis ad effectus, qui ſemper ſecundum naturam ſunt ignoti, abſque reſolutionis vſu progrederemur, quod in mathematicis euenit, proinde in ipſis locum non habet methodus reſolutiua; nam reſolutio illa mathematica, qua poſt factas omnes demonſtrationes retrocedimus, & poſteriora theoremata in priora, & hæc denique in prima principia reſoluimus, eſt potiùs quædam eruditorum exercitatio, quàm methodus reſolutiua, de qua in præſentia loquimur, eſt enim proceſſus ab ignotioribus ad notiora, qui cuilibet rudi ad eam ſcientiam capeſſendam accedenti eſſet prorſus inutilis, quia nullam cognitionem pareret, nos autem de illa reſolutiua methodo ſermonem facimus, quæ rerum ignotarum ex notioribus cognitionem parit, & in aliis ſcientiis locum habet, præſertim in ſcientia naturali; quum enim propter ingenii noſtri, viriumque noſtrarum imbecillitatem ignota nobis occurrant principia, ex quibus demonſtrandum eſt, ab ignotis autem progredi non poſſimus, ideò neceſſitate coacti ad ſecundariam quandam viam confugimus, quæ eſt methodus reſolutiua ad principiorum inuentionem ducens, vt ex eis inuentis poſtea effectus naturales demonſtremus, quare methodus reſolutiua ſecundaria eſt, & miniſtra demonſtratiuæ; quam ſententiam apud Ariſtotelem legere poſſumus in proœmio primi libri Phyſicorum, in ipſo enim eius libri initio methodum ſeruandam proponit demonſtratiuam, qua præcipuè vti vult, dicens res naturales ex principiorum ſuorum cognitione eſſe cognoſcendas; deinde videns non eſſe nobis nota illa principia ſubiungit vtendum eſſe alia ſecundaria methodo a notioribus nobis ad principia notiora natura, quæ eſt methodus reſolutiua, ad quam certè non confugiſſet, ſi principia rerum naturalium ſtatim nobis nota occurriſſent. Ex his colligere poſſumus finem methodi demonſtratiuæ eſſe perfectam ſcientiam, quæ eſt rei cognitio per ſuam cauſam; methodi autem reſolutiuæ finem eſſe inuentionem potiùs, quàm ſcientiam; quoniam enim reſolutione cauſas inquirimus ex effectis, vt poſtea ex cauſis effecta cognoſcamus, non vt in ipſarum cauſarum cognitione quieſcamus, ideò inuentionem cauſarum dicimus finem eſſe methodi reſolutiuæ, idque plurium bonorum interpretum teſtimonio comprobari poteſt. Auerroes in Epitome logica in capite de demonſtratione loquens de demonſtratione a ſigno eam uocat demonſtrationem inuentionis. Themiſtius de eadem loquens in calce primi contextus ſecundi libri poſteriorum dicit ſigna poſteriora eſſe quidē principia inuentionis

[Margin: methodus reſolutiua ē ſerua demōſtratiuæ.]

[Margin: Reſolutio mathematica qd ſit.]

[Margin: finis methodi demonſtratiuę]

[Margin: finis methodi reſolutiuæ.]

[Margin: Auerr.]

[Margin: Them.]

quum per eâ cauſas inueniamus, ramen non eſſe veras cauſas rei, quæ demonſtratur. Idem in contextu 93, primi libti Poſteriorum Aoalyticorum dicit, reſoluere concluſiooem in ſua principia eſt concluſione uera propoſita inueoire principia, ex quibus colligatur, quare finem reſoluiionis in inuen-

Euſtrat.

tione conſtituit. Euſtratius quoque in ſua præfatiooe io ſecuodum librum dicit demonſtratiooem ideò uocari reſolutionem, quia eius principia per reſolutiouem inueoiuntur, poſtea exemplo hanc reſolutionem declarans facit demouſtrationem ab effectu, per quam dicit ioueniri cauſam ignoram. Hęc de fine vtriuſque metbodi iu præſentia ſufficiant, nam iu libroſequente declarantes tractationem Ariſtotelis de methodis fuſiùs de eodem loquemur, nunc ad colligendas harum methodorum definitiones ſatis ſint ea, quæ modò diximus. Methodus quidem demouſtratiua, io qua declaranda præcipuè E verſatur Ariſtoteles in Poſterioribus Analyticis, ab ipſo etiam ibidem definitur, nam propoſita in ptimis tali demonſtratioois definitione per cauſam finalem tradita, demooſtratio eſt ſyllogiſmus ſcientiam pariens, ex ea inueſtigat materiam demonſtrationis,

Definitio methodi demonſtratiuę

ſcilicet priucipiorum conditiooes, quibus inuentis hæc aſſignari poteſt perfecta, & omnibus oumeris abſoluta definitio, Methodus demonſtratiua eſt ſyllogiſmus ſcieotiam parieos ex propoſitionibus neceſſariis, medio carentibus, ootiotibus, & cauſis concluſioois; quæ quidem definitio obſcura eſſe non poteſt iis, qui Poſteriores Analyticos Ariſtotelis intellexerint, ideò ipſius declaratione in præſentia ſuperſedebimus; præſertim quum in aliis libris logicis, quos de rebus ad demooſtrationem attinentibus con-

definitio methodi reſolutiuæ.

ſcripſimus, has principiorum cooditiones ſatis abuodè declarauerimus. Methodus autem reſolutiua eſt ſyllogiſmus ex propoſitiooibus oeceſſariis conſtaos, qui a rebus poſterioribus, & effectis notioribus ad priorum, & cauſarum inuentiooem ducit; eſſet quidem declarandum quomodo hæc methodus ex propoſitiooibus oeceſſariis cooſtet, ſed tum hac de re, tum de aliis multis ad hanc methodum attioentibus ſatis ſuperque dictum eſt a nobis in libro noſtro de ſpeciebus demonſtrationis, necnon in libro de propoſitiònibus oeceſſariis, ideò iode omnia petenda ſunt; ouoc ao hæ duæ metbodi aliquam diuiſiooem recipiaot conſyderemus.

D

Caput XIX. de ſpeciebus methodi reſolutiuæ, & earum differentijs.

NATVRA utriuſque methodi declarata cooſyderandum manet an hæ in ſpecies diuidantur; ſed methodus quidem demouſtratiua, quum ſie ſola illa demonſtratio, quæ potiſſima dicitur, nullain diuiſionem admittit, niſi fortè illam, quæ ex diuiſione generum cauſarum deriuatur, hæc autem ad præſentem conſyderationem parùm pertinere videtur, ſed de ea dictum a nobis eſt ın libro de medio demonſtratiouis. Methodus autem reſolutiua io duas ſpecies diuiditur efficacitate inter ſe plutimum diſcrepantes, altera eſt demonſtratio ab effectu, quę in ſui muneris functione eſt efficaciſſima, & ea utimur ad eorum, quę ualdè obſcura, & abſcoodita ſuot; inuentionem; altera eſt inductio, quæ eſt multò debilior reſolutio, & ad eorum tantummodò inuentionem uſitata, quæ non penitus ignota ſuot, & leui egent declaratione. Vtranque eſſe reſolutiuã methodum, & ſub tradita a oobis definitione contineri manıfeſtum eſt, vtraque enim eſt uıa ſyllogiſtıca, & a poſterioribus ad priora, & ad principiorum ioueotiooem progreditur tanquàm ad proptium finem; de demonſtratione a ſigno nemo dubitare poteſt, eſt enim ſyllogiſmus procedens ab effectu ad inuentioné cauſę, quare propriũ eius munus eſt inuentio cauſæ ignotæ. Inductionem uerò eſſe ſyllogiſmũ docet Ariſtot. in ſecundo libro Priorum Analyticorum in capite de inductione, ſicuti oos ſopra declarauimus, noo enim neceſſitatem colligendı haberet, niſi in bonum ſyllogiſmum verti poſſet; quod autem inductio ſit inſtrumentum cognoſcendi principia Ariſtoteles multis in locis teſtatur, in calce ſecundi libri Priorum F Analyticorum in capite de inductione, in contextu 134. primi Poſteriorum, & in ultimo capite ſecundi, & capite tertio ſexti libri de moribus; in his enim omnibus locis aſſerit Ariſtoteles proprium ioductionis officium eſſe ut per eam principia confirmentur; Eſt autem inductio proceſſus a poſterioribus ad priora, quia uniuerſale eſt natura prius particularibus, & habet ratiooem cauſæ, ıdeò a particularibus ad uoiuerſale progredi eſt a poſterioribus ad priora procedere, idque dicit clarè Ariſtoteles in capite de inductione in ſecundo libro Priorum Analyticorum. Eſt autem ioter has duas reſolutiooes magnum diſcrimen, quia inductione non inueniuntur niſi illa principia, quę ſunt nota ſecundùm naturam, & leui egent comprobatione; at demonſtratio a ſigno eſt multò efficacior, per eam enim illa principia inueniuntur, quæ ſecundum naturam ſunt ignota, ad quorũ inuentiooé inductio eſt prorſus inutilis;

quòd inductio ſit methodus reſolutiua.

Diſcrimen inductionis, & demonſtrationis ab effectu.

hæc

hęc autem differentia clara erit ſi intelligatur quidnam ſit notum, vel ignotum ſecundùm naturam; de hac quidem re ſuperiùs aliqua diximus, aliqua etiam hìc dicenda ſunt; notum ſecundùm naturam illud dicitur, quod ſenſile eſt, eiuſmodi autem ſunt non ea ſolùm, quę ſingularia ſunt, ſed ea quoque vniuerſalia, quorum ſingularia ſenſu percipi poſſunt, hominem enim rem ſenſilem eſſe dicimus, non quòd hominem vniuerſalem ſenſus cognoſcat, ſed quia ſinguli indiuidui homines ſenſiles ſunt, propterea hęc propoſitio, homo eſt bipes, dicitur nota ſecundum naturam, quia quocunq; indiuiduo homine oblato ſtatim cognoſcit ſenſus eū eſſe bipedem; hæc autem iure uocantur nota ſecundùm naturam, quia proprio lumine cognoſcuntur, neque egent alia re notiore, per quam mediam demonſtrentur. Contrà verò ignotum ſecundum naturam illud dicitur, quod in ſuis ſingularibus ſenſile non eſt, ideò eget alio medio notiore, per quod demonſtretur, & quum ipſum proprio lumine non cognoſcatur, per alterius lumen innoteſcit, veluti prima materia, quæ quū ſenſum penitus lateat, per ſe nūquàm cognoſceretur, niſi per generationem notificaretur; ita hæc propoſitio, triangulum habet tres angulos duobus rectis æquales, dicitur ignota ſecundum naturam, quia eius prædicatum ſenſu diſcerni non poteſt, ſed innoteſcit per aliud, ex longa enim trianguli inſpectione nunquàm cognoſceremus tres illos angulos eſſe duobus rectis æquales, ſed ratio id nobis demonſtrat; itaque notum ſecundum naturam idem ſignificat ac per ſe notum; ignotum autem ſecundum naturam illud eſt, quod per ſe ignotum dicitur, & cognoſcitur per aliud, quemadmodum declarat Auerroes in 25. & 29. commentariis ſecundi libri Poſteriorum Analyticorum, & Ariſtoteles in ſecundo Priorum in capite de petitione principij. His igitur differentiis inuicem diſſident inductio, & demonſtratio ab effectu, vtraque enim eſt methodus reſolutiua a rebus poſterioribus ad principia progrediēs; ſed duo principiorum genera nobis offeruntur, alia quidem naturaliter nota ſunt, ideò nullo egent inſtrumento logico, niſi inductione, qua ſola notificantur; omnis enim noſtra cognitio a ſenſu originem ducit, nec poteſt aliquid a nobis mente cognoſci, quin priùs ſenſu cognitum fuerit, proinde inductione omnia eiuſmodi principia nobis innoteſcunt, nec propterea demonſtrari, ſeu probari dicuntur, ea nanque propriè dicuntur probari, quæ demonſtrantur per aliud; inductio autem non probat rem per aliam rem, ſed modo quodam eā per ſe ipſam declarat; uniuerſale enim a ſingulari reipſa non diſtinguitur, ſed ratione ſolū; & quia res notior eſt ut ſingularis, quàm ut uniuerſalis, quoniam ſenſilis dicitur ut ſingularis, non vt vniuerſalis, ideò inductio eſt proceſſus ab eodem ad idem, ab eodem ea ratione, quà euidentius eſt, ad idem cognoſcendum ea ratione, qua obſcurius eſt, atque latentius; propterea non modò principia rei, ſed etiam principia ſcientię, ſeu principia cognoſcendi, quæ dicuntur indemonſtrabilia, inductione cognoſcuntur, vt videre poſſumus apud Ariſtotelem in contextu undecimo primi libri Phyſicorum, & in omnibus antea memoratis locis, pręcipuè verò in ultimo capite ſecundi libri Poſteriorum Analyticorum. Alia uerò principia ſunt naturaliter ignota, quia inſenſilia, ideo ad eorū inuentionem inductio nihil penitus efficacitatis habet, ſed egent demonſtratione a ſigno, qua per effectum notiorem inueniantur, ac notificentur, quum ipſa per ſe nequeant innoteſcere, ut prima materia, quę eſt principium methodi demonſtratiuę, per eam enim tanquàm per cauſam demonſtrat Ariſtoteles plures effectus naturales, ut in primo libro de ortu, & interitu generationis poſſibilitatem, & eiuſdem æternitatem; ſed quia materia naturaliter ignota proponebatur, non potuit Ariſtoteles ea vt principio ad aliquid demonſtrandum vti, niſi priùs ex effectu notiore ipſam demonſtraſſet: ita primus motor æternus eſt cauſa, per quam æternus motus demonſtratur in octauo libro Phyſicorum, ſed quia naturaliter ignotus ipſe primus motor nobis offerebatur, priùs ipſum inuenit Ariſtoteles per demonſtrationem ab effectu. Principia igitur methodi demonſtratiuæ reſolutiua methodo inueniuntur, alia quidem ſola inductione, alia uero demonſtratione a ſigno. Hanc differentiam etiam in illa definitione, quæ ſcientiæ principium eſt, notare poſſumus, eius enim partes alię ſola inductione cognoſcuntur, aliæ verò, quæ non poſſunt niſi per aliud notæ fieri, egent demonſtratione ab effectu, quod ſignificauit Ariſtoteles in contextu undecimo primi libri de anima dicens accidentia plurimùm conferre ad cognoſcendas ſubſtantiarum definitiones. Sed de definitionibus omnibus quomodo per methodos innoteſcant, & ad eas methodi dirigantur, docuit egregiè Ariſtoteles in poſterioribus Analyticis, idque nos in libro ſequente declarare ſtatuimus.

notū & ignotū ſecūdū naturā.

principiorum duo genera.

uniuerſale a ſingulari nō diſtinguitur re.

Caput XX. Solutio difficultatis de ordine reſolutiuo.

POſteaquam differentias omnes, ac naturas methodorū declarauimus, nō erit ab re ſi dubiū quoddam ſoluamus tactum a nobis antea quū de ordine reſolutiuo loqueremur; dicebamus enim cum illo ordine methodū quandam eſſe coniunctā, ut alia ratione dicatur ordo, alia ratione methodus, quatenus.s. priùs de fine agitur, poſtea de iis, quę ſūt ante finē, ordo ſeruari dicitur reſolutiuus; quatenus autem ex fine præcognito colligūtur per neceſ-

neceſſariam, & ſyllogiſticam illationem ea, D quæ ad finem ducunt, eatenus methodus quædam eſt, hæc enim non eſt diſpoſitio, ſed ignoti ex noto declaratio, & notificatio; quæreret igitur non abſque ratione quiſpiam poſſet qualiſnam ea methodus ſit, an demonſtratiua, an reſolutiua, nam pro vtraque parte argumenta non deſunt, primùm quidem finis reſpectu eorum, quæ ſunt ante finem, cauſę locum habet, dicitur enim, cauſa finalis, quæ cauſa cauſarum nuncupari ſolet; quoniam igitur finis in qualibet arte notus proponitur quatenus eſt finis, & ab eo proceditur tanquàm a fine, methodus videtur eſſe demonſtratiua a cauſa finali ad effectum, nam ex cauſa finali potiſſimam demonſtrationem fieri poſſe docuit Ariſtoteles in ſecundo libro Poſteriorum Analyticorum; videtur etiam huic ſeotentiæ fauere Ariſtotel. ipſe in capite octauo ſeptimi libri de moribus, quàndo dicit finem in actionibus eſſe principium, ſicut in mathematicis ſuppoſitiones. E

Qualis ſit ea methodus, quę cũ ordine reſolutiuo cõiũcta eſt.

Ex altera verò parte videtur eſſe methodus reſolutiua, quoniam a fine proceditur ad inuenienda principia ad ipſius generationem, & productionem idonea, ergo eſt proceſſus a fine potiùs vt ab effectu, quàm vt à cauſa; & ad principia quatenus principia ſunt, ex quibus producatur, non quatenus habent locum effectus, quare eſt methodus reſolutiua ab effectu ad cauſas. Pro huius dubii ſolutione ſciendum eſt quòd quando de methodis loquimur, ſcientias contemplatiuas reſpicimus, quarum finis eſt ſcire, methodi nanque ſcientiam rerum ignotarum pariunt, quare ſcientiarum ſpeculatiuarum inſtrumenta ſunt, in his enim ſcientia propriè dicta locum habet, non in artibus, & aliis operatricibus diſciplinis, quæ in rebus contingentibus verſantur, & actionem, vel effectionem, non ſcientiam quærunt; in his igitur propriè dicta methodus non datur, ſicuti neque propriè dicta ſcientia, neque vera neceſſitas; ſi quam enim neceſſitatem habent, eam tantùm habent, quæ dicitur ex ſuppoſitione finis, vt ſi hic homo ſanandus ſit, neceſſarium eſt talibus remediis vti, ſimpliciter autem iis vti non eſt neceſſarium; ſcientia igitur propriè dicta ibi locum non habet, ſed cognitio quædam rei non neceſſariæ, niſi ex ſuppoſitione finis, & ipſa non per ſe quæſita, ſed propter operationem. Quoniam igitur methodi ſunt inſtrumenta acquirendi certã ſcientiam, ideò huiuſmodi diſciplinis propriè non competunt, aptari tamen illis aliquo modo poſſunt per ſimilitudinem pro ſubiectæ materiæ conditione, quemadmodum etiam ſcientiæ nomen impropriè acceptum ipſis quandoque tribuitur; nam, vt ait Alexander in principio commentariorum ſuorum in primum librum Priorum Analyticorum, logica philoſophiæ inſtrumentum eſt, & propter eam tradita, non

Methodi locũ haberet propriè in ſciẽtiis contemplatiuis.

D propter alias diſciplinas; attamẽ poſtquàm ſcripta fuit inuenta eſt aliis quoque diſciplinis prodeſſe poſſe, ideò aliæ non prohibentur logica vti eo modo, quo poſſunt. Dicimus itaque in diſciplinis vtentibus ordine reſolutiuo nullam dari demonſtrationem neque a cauſa; neque ab effectu, nam utraque ſcientiam parit immutabilem rei ſimpliciter neceſſariæ; dantur tamen in illis ſyllogiſmi ignotum ex noto colligentes, qui quum propriè loquendo non ſint demonſtrationes, in illis tamen facultatibus locum habent demonſtrationum, ſiquidem efficaciores demõſtrationes ibi non dantur; non eſt igitur mirũ ſi huiuſmodi ſyllogiſmi aliquando & demonſtrationis potiſſimę, & demonſtrationis a ſigno conditiones præſeferunt, quũ ſolum ſimilitudine, & proportione quadam, non ſimpliciter dicantur demonſtrationes; idque cauſa fuit præſentis dubitationis, nam proceſſus a fine artis ad colligenda principia partim E videtur poſſe appellari demõſtratio potiſſima, partim demonſtratio ab effectu, neutra tamen propriè, ſed utraque per ſimilitudinem; mihi tamen videtur eam potiùs eſſe uocandam methodum reſolutiuam cum ordine reſolutiuo coniunctam, quàm demonſtratiuam; quam quidem rem meliùs intelligemus, ſi hanc demonſtrationem cum aliqua philoſophi naturalis demonſtratione ex cauſa finali facta contulerimus, & ipſarum diſcrimen conſyderauerimus, data eſt animalibus uis coquendi alimentum propter nutritionem tanquàm coctionis cauſam finalem, & hæc omnia ſunt ſimpliciter neceſſaria, animalia nutriri, & habere uim coctricem alimenti, neque in noſtro arbitrio eſt conſtitutum facere ut animalia nutriantur, vel non nutriantur, & ut uim coctricem habeant, uel non habeant, ergo ſi per nutritionem demõſtremus animalia vim habere coctricem alimẽti, erit potiſſima demonſtratio per cauſam fina- F lem facta, & propoſitiones erunt ſimpliciter neceſſarię, quia in ipſa re neceſſitas ineſt, non ex noſtra tantùm conſtitutione; ideò nutritio ut cauſa tantùm ſumitur, non ut effectus, quia nos efficere ipſam non poſſumus, ideò propoſito effectu noto, ipſa vi coctrice a natura animalibus tradita, demonſtratio illa non habet pro fine inuentionem facultatis coctricis, hæc enim iam cognita proponitur, neque ad eius effectionem, ſiue ad effectionem nutritionis dirigitur cognitio illa, quam per eam demonſtrationem quęrimus, quandoquidem hęc facere nos minimè poſſumus, ſed ad ſolam facultatis coctricis cognitionẽ per ſuã cauſam finalem, quare non eſt alia methodus, quàm demonſtratiua. At quando in arte medica demõſtramus, ſi talem febrem curare, & ſanitatẽ recuperare uelimus, talibus remediis utendũ eſſe & ita ex febre remedia colligimus, non proponitur nobis ſanitas ut exiſtens, ſed potiùs vt nõ

quęſtionis ſolutio.

Nota quomodo ex fine demõſtrare modò ſit per causã, modò ſit per effectũ demonſtrare.

exi-

exiſtens, & vt à nobis recuperanda, & efficienda, quare potiùs ut effectus, quàm vt canſa nobis proponitur; quum enim duo ibi conſyderanda ſint, cognitio remediorum ex illius finis pręcognitione, deinde illius finis productio per illa remedia, certè hoc poſterius longè præcipuum eſt, nam remediorum cognitionem propter effectionem ſanitatis quærimus; hanc igitur effectionem ab initio concipientes ad remedia cognoſcenda progredimur potiùs ut ab effectu, quàm ut a cauſa; Quòd ſi medicam artem ſolùm ut cognoſcentem, non vt operantem ſpectemus, fortaſſe ſanitas locum habet cauſæ finalis, per quam cognoſcimus illa remedia; attamen quum tota illa cognitio ad operationem dirigatur, ſanitas uidetur non ut cauſa, ſed ut effectus conſyderari, & progreſſus ille potiùs dicẽdus eſt methodus reſolutiua, quàm demonſtratiua; adde quòd demonſtratio per cauſam finalem facta non demonſtrat ex fine cauſam effectricem, ſed effectum a cauſa effectrice productum, ut alibi declarabimus, quare non videtur ille proceſſus poſſe nocari demonſtratio a cauſa finali, ſed potiùs ab effectu. Præterea ordo reſolutiuus ideo appellatur reſolutiuus, quia eſt a poſteriori ad prius, ergo ſi qua

2. li. de medio dem. cap. 2.

A methodus cum eo coniuncta eſt, ea eſt reſolutiua, proinde ab effectu, non à cauſa, nam omnis cauſa quatenus cauſa eſt, prior eſt effectu, finis igitur quatenus eſt cauſa finalis non eſt poſterior iis, quæ ſunt ante finem, ſed prior. Solemus etiam dicere in arte medica remedia inueniri ex præcognitione ſanitatis, & morbi, vtimur igitur nomine inuentionis, & fatemur illam eſſe demonſtrationem, quæ eſt methodus reſolutiua, nam methodum demonſtratiuam non admodum ſolemus demonſtrationem inuentionis nominare; etenim inuentionis nomen ſolam reſpicit cognitionem an ſit, methodus autem demonſtratiua conſiſtit in declaratione quamobrem ſit; illa igitur methodus ad reſolutiuam potiùs, quàm ad demonſtratiuam uidetur eſſe redigenda. Ad Ariſtotelem autem in ſeptimo libro de moribus dicentem finem eſſe principium dicimus ipſum intelligere principium cognitionis, non principium rei; vel, ſi admittamus etiam principiũ rei ſignificari, id non propriè dicitur, ſed ſolùm per quandam ſimilitudinem, nam ille proceſſus ſpeciẽ quandã habet methodi demonſtratiuę, ſed multo tamen magis reſolutiuæ, ut dictum eſt.

Finis in operatricibus ẽ cognitionis principium, non rei

FINIS LIBRI TERTII DE METHODIS.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE METHODIS

Liber Quartus.

Caput Primum, aliorum ſententiæ de conſilio Ariſtotelis in Poſterioribus Analyticis.

POSTEAQVAM rationẽ duce de methodis, earumque numero, ac differẽtiis uerba fecimus, non erit ab re ſi eam methodorum traditionẽ, quam Ariſtoteles in Poſterioribns Analyticis conſcripſit, aliquantum pro occaſione declarauerimns; qnum enim nullum aliud ibi conſilium eius fuiſſe arbitremnr, quàm de methodis agere, idq́; optimè, & artificioſiſſimè ipſum præſtitiſſe non dubitemus, noſtram de methodis ſententiam teſtimonio tãti uiri mirificè comprobatam iri ſperamus; prætereа uerò in conſyderanda Ariſtotelis de methodis tractatione occaſio nobis dabitnr de ſingularum methodorum utilitate, ac fine multa dicendi, quæ maximè digna cognitu ſunt, & in præcedentibus dicta non fuere, ea nanque faciliorіs doctrinæ gratia ad ſequentẽ contẽplationem remittenda eſſe cenſuimus. Quoniam autem uerum collatione ſalſi meliùs conſpici, firmiusq́; cognoſci ſolet, primo loco ſententias aliorum de Poſterioribus Analyticis referemus, eorũq́; errores detegemus; deinde quę nã renera ſit in iis libris intentio Ariſtot. declarabimus, rotumq́; eius artificiũ in tractatione de methodis explanabiinus. Duę circunferũtur hac de re interpretum opiniones, una eſt latinorum omnium excepto Linconienſe, & Gręcorum præter Themiſtium, quã his temporibus pauci ſequuntur; altera quã omnes ferè poſteriores tuẽtur, & Auerroi, ac Themiſtio attribuũt. Latini dicunt intentionem Ariſtot. in iis libris hãc vnam eſſe, agere de demonſtratione, & in primo lib. tractari de principiis eius cõplexis, de propoſi-

Prior opinio latinorũ, & Græcorum.

Poſterior opinio recẽtiorum.

D tionibus, earnmq́; conditionibus, in ſecũdo autem de principio ſimplici, nempè de medio, ac de facili eius inuentione. Poſteriores uerò putant in primo quidem libro agi de demonſtratione, in ſecnndo autem nõ ampliùs, ſed de definitione tanquàm de altero inſtrumento ſciendi reipſa diſtincto a demonſtratione, proinde duo inſtrumenta in iis libris tradi, demonſtrationem, qua accidentia, & definitionẽ, qua ſubſtantię cognoſcantur; quibus autem argumẽtis utraque ſecta nitatur conſyderandum eſt.

Caput Secundum, in quo prioris ſectæ argumenta exponuntur.

LAtini, & Græci ſententiam ſuam probant multis argumentis, quorum aliqua præcipua in medium afferemus. Primum quidem dicunr demonſtrationem eſ-

E ſe inſtrumentum ſciendi traditũ propter uſum, propterea eius tractationem has duas partes poſtnlaſſe, unam, in qua de eius conſtructione ſermo fieret; alteram, in qua modus facilè conſtruendi traderetur, non enim ſatis eſt docere ex quibuſnam propoſitionibus demonſtratio extruenda ſit, ſed modus quoque declarandus eſt, quo eiuſmodi propoſitiones facilè inuenire poſſimus, quando demonſtrare aliquid uoluerimus; talis fuir tractatio Ariſtotelis de ſyllogiſmo in primo libro Priorum Analyticorum, prius enim egit de ipſius generatione, poſtea de facili eiuſdem generatione, vt ipſe teſtatur in principio ſecundæ, ac tertiæ ſectionis eiuſdem libri; facilis antem conſtructio ſyllogiſmi conſiſtir in facili inuentione medii, ex qno propoſita concluſio per neceſſariam illationem colligatur,

Primũ argumẽtum.

ligatur. Quoniam igitur demonſtrationis A quoque tractatio talis eſſe debuit, & Ariſtoteles in primo Poſter. priorē libro tãtùm partem proſequutus eſt, egit enim ibi de generatione, & conſtructione demonſtrationis, dum conditiones omnes docuit illarum propoſitionum, ex quibus demonſtratio conſtruenda eſt, ergo ſequebatur vt de facili eiuſdem generatione loqueretur, quod quidem facit in ſecundo libro docens facilem inuentionem medij; hoc enim ſi negemus, ſequitur Ariſtotelem in tractatione de demonſtratione mancum, &
2. arg. diminutum fuiſſe. Secundo argumento idem confirmant, medium in demonſtratione pars præcipua eſt, & principem locum tenet, ergo in libris de demonſtratione fuit omnino agendum de medio, imò præcipuè de medio, ergo Ariſtot. vel de medio egit in primo libro, vel in ſecundo, non in primo, quia in eo egit de propoſitionibus, quæ ſunt principia complexa, medium verò eſt principium ſimplex, quod non B eſt propoſitio, ergo in ſecundo, quare ſecundus
3. arg. liber eſt de medio demonſtrationis. Tertio loco ita argumentantur, certum eſt Ariſtotelem in ſecundo Poſteriorum libro agere de Definitione, at definitio duobus modis conſyderari poteſt, vel prout eſt definitio, vel prout eſt medium demonſtrationis, prout eſt definitio non à logico, ſed à primo philoſopho cõſyderatur, vt videre poſſumus in ſeptimo, & octauo metaphyſicorum, ergo in ſecũdo Poſteriorum non conſyderatur niſi ut eſt medium demõſtratio-
4. arg. nis, quare ille ſecũdus liber eſt de medio. Quarto argumento vtuntur aliqui, nunquàm Ariſtoteles in Poſterioribus Analyticis de definitione loquitur, quin eam referat ad demonſtrationem, dicit enim omnem definitionem aut eſſe demonſtrationis principium, aut cõcluſionem, aut demonſtrationem poſitione differentem, ergo non vult definitionem in ijs libris aliquo modo conſyderare niſi cum relatione ad demonſtrationem, & propter demonſtrationem, proinde tota vtriuſque libri tractatio eſt de demonſtratione, quia omnia propter demonſtrationem tractantur; igitur quando in ſecundo libro agit Ariſtoteles de definitione, eam conſyderat prout ad demonſtrationem dirigitur, ergo prout eſt medium; propterea videmus Ariſtotelem in ſecundo libro de definitione loquentem ſemper demonſtrationis mentionem facere, quia omnia tractat propter demonſtra-
5. arg. tionem. Quintum argumentum addere volumus quo utitur contra Alexandrum Euſtratius in principio libri 2. Poſteriorum, dicebat enim Alexander illum ſecundum librum de definitione eſſe, aduerſus quam ſententiam hunc in modum ab inſcriptione argumentatur Euſtratius, libri illi à re conſyderata inſcribuntur reſolutorij, quia ſunt de demonſtratione, quæ eſt reſolutio; at ſi ſecundum librum de definitione eſſe dicamus, illi ea inſcriptio non aptabitur; quia definitio non poteſt vocari reſolutio, ſed potiùs ille liber definitiuus, quàm reſolutiuus appellandus erit; attamen Ariſtoteles vtrunq; vocauit reſolutorium, ergo ſecundus quoque eſt de demonſtratione, nõ de definitione; non poteſt autem alia ratione dici de demõſtratione, niſi quia eſt de medio demonſtrationis, & de definitione quatenus eſt mediũ, igitur non eſt de definitione, ſed de medio. Alia quoque argumenta adducere poſſemus, quæ conſultò omittimus, quia ex horum, quæ attulimus, ſolutione omnium aliorum ſolutio facilè deſumetur; videntur autem argumenta omnia ad ſecundum librum dirigi, ſiquidem de primo nulla fuit apud alios altercatio, licèt etiam quid in primo libro agatur non omnino intellexerint.

Caput Tertium, Prima dictæ ſententiæ impugnatio.

SENTENTIAM hanc falſam eſſe, & ab Ariſtotele alienam poſſumus duplici ratione demonſtrare, quando enim de intentione authoris in aliquo libro, ſeu de eius libri materia controuerſamur, è duob. fontibus argumenta haurire poſſumus ad veritatem declarãdam, aut enim eum librum intentè legendo conſyderamus quid reuera author ille tractet, aut ratione duce quid agere debeat indagamus; primò igitur ex ijs, quæ ab Ariſtotele in primo libro Poſteriorum dicuntur, argumẽtum ſumemus; deinde ex ijs, quæ in ſecundo; demum ratione ex natura rei ſumpta demonſtrabimus quid in his libris Ariſtoteles agere debuerit. In primis quando aduerſarij dicũt Ariſtotelem in ſecundo libro agere de medio demonſtrationis, & ipſum medium eſſe definitionem, petendum eſt ab eis an intelligant medium ibi tractari vt pariens ſcientiam propter quid eſt, an vt pariens ſcientiam quid eſt; ipſe enim in principio ſe- C cundi libri aſſerit ab eodem medio utraq; nobis præberi cognitionem, vt per terræ interpoſitionem cognoſcimus & cur Lunę fit eclipſis, & quid ſit ipſa eclipſis, quã ſententiam poſtea fuſiùs declarat in eodem libro à contextu 36. vſque ad 47. Si dicant medium tractari vt pariens ſcientiam quid eſt, ſequitur tractari medium prout eſt definitio, quod ipſi negant, dicunt enim definitionem potiùs tractari vt medium, quàm mediũ vt definitionem; quum enim nominatio ſumenda ſit à modo conſyderandi, ſequeretur tractationem non de medio, ſed de definitione appellandã eſſe; conſequentia uerò clara eſt, quoniã tradere cognitionem quid eſt, eſt proprium definitionis officium, igitur tractari ut faciens cognitionem quid eſt, nil aliud ſignificat quàm tractari vt definitionem. Si uerò dicant tractari medium in ſecundo libro, ut pariens ſcientiam propter quid eſt, contra ita argumentor, de medio Ariſtoteles

hac

hac ratione in primo libro ſatis ſuperque locutus eſt, vt nihil ampliùs de eo diceodum maneat, ergo ſuperuacuum eſt de eodē eadem ratiooe in ſecundo libro tractare; antecedens ita probatur, ibi agitur de medio vt pariente ſcientiam propter quid eſt, vbi declarantur cōditiones omnes, quæ in ipſo ad talem ſcieotiam pariendam requiruntur, at hæ omnes in primo libro declarātur, ergo in primo agitur de medio vt pariente ſcientiam propter quid eſt; maiorem propoſitiooem nemo ſanę mētis negaret, minor probatur, tres conditiones in medio requiruotur ut talem ſcientiam præſtet, prima vt ſit notius, ſeconda vt ſit cauſa illius rei, quam quærimos, tertia ot ſit cauſa prima, ideſt proxima, & æquata, certum eſt nullam aliam conditionem poſtulari, quia ſi hæ tres adſint, ſcientiā perfectam acquirimus propter quid res ſit, vt conſyderantibus manifeſtum eſt, & vt Ariſtoteles teſtatur in cootextu 95. primi libri Poſteriorum, quando dicit § ſcieotia propter quid eſt fit per primam cauſam § nam cui dubium, ſi medium ſit cauſa proxima rei quæſitæ, & præterea etiam notior, quòd ſcientiam tradet præſtantiſſimam, quæ dicitur propter quid eſt? hæ autem omnes cooditiones tractantur ab Ariſtotele diligēter in primo libro, vt videre poſſumus in ſecundo capite, & in memorato contex. 95. & alijs ſequentibus; at reſpondebunt aduerſarii tractari quidem in primo libro eas cōditiones, non tamen ut conditiones medij, ſed vt principiorum complexorum; ego verò oſtendo eas tractari vt conditiooes medij, nam in principio illius ſecondi capitis defioiens ipſum ſcire Ariſtoteles dixit § ſcire eſt cauſam cognoſcere, propter quam res eſt § nomine autem cauſæ omnes intelligunt medium, quare io ea definitione exprimitur mediū vt cauſa, propter quā res eſt, ideſt ut faciens ſcieotiam propter quid eſt; deinde ex ea definitione colligit principiorum conditiooes, ioter quas nominauit duas illas præcipuas, priocipia eſſe prima, ſeu immediata, & eſſè cauſas, ideſt eſſe cauſas immediatas rei, quę demooſtratur; quas conditiones certum eſt medio primùm cōpetere, deiode propoſitionibus propter medium, imò ne intelligi quidem in propoſitionibns poſſunt, oiſi prius in ipſo medio intelligantur; ideò Ariſtoteles medium præcipuè reſpexit, etenim nomen cauſæ poteſt ibi multa ſignificare, quia propoſitiones poſſunt eſſe cauſæ inferendi, poſſunt eſſe caoſæ cognoſcendi; poſſunt denique eſſe cauſæ eſſendi; quonam igitur modo intellexit Ariſtoteles priocipia eſſe cauſas? nonne his omnibos ſimul, potiſſimum verò eſſendi? hoc certè omoes fatentur; atqui cauſæ, quibos res ſunt, non ſunt propoſitiones, ſed ſunt res ſimplices, ut Deus, cœlum, materia, forma, hæ nanque res aliarum rerum cauſæ ſunt; nomen igitur cauſæ non competit niſi medio termino, propoſitio-

Tres cōditiōes medij demonſtrationis.

Mediū eſt tribus modis cauſa.

D nibus autem tribuitur ratione medii, qooniam ex eo utraque propoſitio conflatur, ideò rectè ait in commentario undecimo eius libri Auerroes § principia ſunt cauſæ, quia mediū eſt cauſa maioris extremi § quod ipſe quoque Ariſtoteles ibi ſignificauit, declarans enim eam conditionem ſubiunxit § cauſas quidem eſſe oporter, qoia runc ſcimus, quum cauſam cognoſcimus § ſiogulari nanque numero medium ſignificauit, & per medium, quod eſt cauſa, declarauit principia eſſe cauſas. In contextu autem 95. diſcrimen ſtatuere uolens inter ſciētiam propter quid, & ſcientiam quòd eſt, ex alterius conditioois defectu, eas nominat in ſingulari numero, quia in medio ipſas conſyderat, nam io principio illius capitis dicit fieri tunc ſcientiam ſolùm quòd eſt, ſed non propter quid eſt, quando non ſumitur prima cauſa, deinde addit § ſcientia enim propter quid eſt fit per primam cauſam § per hanc autem conditiooem ibi ſeparat E demonſtrationem propter quid ab illa demonſtratione quòd, cuius medium eſt cauſa remota, quod facere ooo poſſet, niſi priùs in demonſtratione propter quid eam conditionem declaraſſet; at nullibi id fecit niſi in ſecundo capite, quare ibi tradens conditiooes principiorum tradit cōditiooes medii, per quas poſtea diſtinguit demonſtratiooem propter quid à demonſtratione quòd. In contextu etiam 99. declarans Ariſtoteles eam demonſtrationem, quæ fit per cauſam remotam, in ſingulari numero nominat cauſam primam, & cauſam non primam, quam inquit eſſe medium diſtans, & remotum à maiore extremo; quare dubitare minimè debemus Ariſtotelem conditiones omoes medii termioi in primo libro declaraſſe; quod ex eo quoque manifeſtum eſſe poteſt, quòd de illis ne uerbum quidem in ſecundo libro facit, attamen eas eſſe conditiones in medio requiſitas inficiari nemo poteſt, quòd enim principia cō- F plexa debeant eſſe immediata, & cauſæ concedimus, at noone etiam medium debet eſſe immediata cauſa eius, quod quæritur? igitur ſi agere de principijs nō fuit agere de medio, debuit Ariſtoteles noo ſolùm de principiis, ſed etiam ſeorſum de medio eas conditiones declarare; ergo ſi ſecundus liber de medio eſt, vbi nam in ſecundo libro docet Ariſtotel. medium eſſe cauſam immediatam? certè oullibi; ſecuodus igitur liber oon eſt dicendus de medio, ſi conditiones, quæ in medio ſunt penitus neceſſariæ, in ſecundo libro non declarātur. Verùm erroris iſtorum cauſa fuit quòd principia complexa à medio diſtiaguere noluerunt, quæ Ariſtoteles in poſterioribus Analyticis ounquàm diſtinxit, in iis enim materia demonſtrationis, non forma conſydentur, materiam autem ſiue ipſum medium eſſe dicamus, ſiue propoſitiones, idem dicimus, ex medio eoim cōſtat utraque propoſitio, & præter medium nihil habet

Materiam demōſtrationis dicere medium, &

niſi

dicere propoſitiones, idē eſt dicere.

niſi terminos concluſionis; diſcrimen autem A inter medium,& propoſitiones eſt ſolùm penès formam logicā, quia medium eſt vox ſimplex, vel ſaltem conceptum ſignificat ſimplicē, principia verò ſunt enūciationis verùm, vel falſum ſignificantes; quæ quidem forma io libro de interpretatione, & in prioribus Analyticis conſyderatur, ſed non in poſterioribus, vbi ſola materia demōſtrationis reſpicitur; quo fit, quemadmodum diximus, vt de principijs loquens Ariſtoteles de medio loquatur,& de medio loquens loquatur de principijs, hæc enim abſq; dubio in libris confundit, vt videre eſt in 48. & 49. contextibus primi libri, quum enim propoſuiſſet oſtendendum principia demonſtrationis eſſe neceſſaria, probat medium eſſe neceſſarium; idem legere poſſumus in contex. 51. ſic etiam in 54. oſtendit principia demonſtrationis eſſe per ſe, & vniuerſalia, deinde id declarans,& concludens in 56. dicit medium tertio,& primum medio per ſe ineſſe, ſignificans B nil aliud eſſe principia ponere per ſe, quàm dicere medium terminum per ſe cum vtroq; extremo connexum eſſe; nam conditiones medij quatenus eſt medium ſunt conditiones principiorum, quia vox iſta, medium, relationem habet ad extrema, medium enim aliquorum eſt medium,& niſi extrema ſint, medium eſſe non poteſt, ſicuti medio exiſtente neceſſe eſt extrema quoque actu eſſe; præſentibus autem extremis,& medio, iam propoſitiones actu adſunt: quoniam igitur cōditiones principiorum complexorum conſiſtunt in relatione terminorum ad ſe inuicem,& conditiones medij conſiſtunt in relatione ad extrema, neceſſe eſt vt cōditiones principiorū ſint conditiones medij,& conditiones medij ſint conditiones principiorum; ideò Ariſtot. in primo libro conditiones principiorum conſyderans modò in plurali numero loquitur, modò in ſingulari, falſum eſt igitur id, quod latini dicunt, Ariſtotelem diſtinguere C tractationem de principijs complexis à tractatione de medio,& in primo libro ita de principijs loqui, vt non de medio,& in ſecundo ita de medio, vt non de principijs, hæc enim, ſi rectè conſyderentur, pugnantia ſunt, quæ ſimul conſiſtere nequeunt. Notare etiam poſſumus Ariſtotelem in contextibus 73. 74. 75. primi libri de præcognitis loquentem, & dicentem principia eſſe præcognita, nomine principiorum non modò propoſitiones, ſed etiam ſubiectum comprehendiſſe, tamen ſubiectum non eſt principium complexum; non eſt igitur verum quòd ita ſeparauerit tractationem de principijs complexis à tractatione de ſimplicibus, vt in primo libro de complexis tantùm, in ſecundo de ſimplicibus tantùm agere conſtituerit.

Caput Quartum eiuſdem ſententiæ impugnatio ſecunda.

Possvmvs etiam illa ſpectando, quæ in ſecundo libro Poſteriorum tractantur, eius ſententiæ falſitatem oſtendere; Ariſtoteles in primo capite ſecundi libri Poſteriorum Analyticorum declarat quomodo vna,& eadem cauſa, vnum, & idem mediū ſatisfaciat omnibus quæſtionibus, quæ de eadem re fieri poſſunt, ſiue an ſit, ſiue quid ſit, ſiue an inſit, ſiue cur inſit, quo fit vt omnis quæſtio ſit vnius medij quæſtio, vt ipſe ibi colligit; poſtea de definitione tractationem aggreditur, in qua vſq; ad contextum 47. eius libri verſatur. Videamus igitur an illa parte definitionem conſyderet quatenus eſt medium, an potiùs mediū quatenus eſt definitio, hoc autem facilè dignoſcemus, ſi intelligamus quidnam ſit medium conſyderari vt medium, & medium ut definitionem,& definitionem ut medium, & definitionem ut definitionem; officium definitionis eſt ſignificare quid eſt, officium autem medij eſt alterius in altero inhærentiam declarare, medium enim extremorū eſt medium; quare per ipſum, quatenus eſt medium, non oſtenditur niſi extremorum connexio,& alterius in altero inhærentia; quando autem medium eſt uera cauſa illius inhærentiæ, declarat etiam cur alterum alteri inhæreat, vt euenit in demonſtratione, quæ dicitur propter quid; itaq; medij quatenus eſt medium nulla eſt alia uis, & natura, quàm vt declaret quæſtiones complexas, quòd eſt,& propter quid eſt, eſt enim ueluti mediator quidam inter duos, qui eos componit, atque coniungit; quòd ſi medium alterius extremi eſſentiam,& quidditatem declaret, id non præſtat quatenus mediū, ſed quatenus eſt definitio; officium enim definitionis, vt omnes norunt, eſt declarare quid res ſit, & quæſtioni ſimplici ſatisfacere, quare definitio, vt eſt definitio, nō eſt media inter duo; quemadmodum medium, reſpicit duo extrema,& quæſtionibus tantùm complexis ſatisfacere poteſt; definitionem igitur ſumere ut definitionē eſt eam conſyderare ut declarantem quid res ſit; eandem autem ſumere ut medium, eſt eam conſyderare ut ſignificantem propter quid ineſt hoc in illo; ſimiliter ſumere medium ut medium eſt ipſum conſyderare ut faciens ſcientiam propter quid eſt; at ſumere ipſum ut definitionem eſt ipſum conſyderare ut declarans quid eſt, quòd ſi Ariſtoteles in primo capite ſecundi libri Poſteriorum dicit quæſtionem quid eſt eſſe quæſtionem medii, non propterea uult medium, quatenus eſt medium, præbere cognitionem quid eſt, de medio enim demonſtrationis loquitur, & oſtendere uult quòd vnum,& idem medium largitur cognitionem propter quid,& quid, at nō eadem ratione, præſtat enim ſcien-

Quid ſit conſyderari vt medium, & quid ut definitionē.

tiam

tiam propter quid quatenus eſt mediũ demon-
ſtrationis, declarat autem quid eſt quatenus eſt
definitio, vel pars definitionis, nõ quatenus eſt
medium, ſeu pars demonſtrationis, quãdoqui-
dem eadem oratio, vt inquit Ariſtoteles, alio
modo dicitur demonſtratio, alio modo defini-
tio, vt nos infra declarabimus; igitur non ad
modum conſyderandi ipſum medium, ſed ad
medium, & ad rem ipſam ſunt referenda ver-
ba illa, & ſententia Ariſtotelis, idem enim me-
dium dat nobis cognitionem propter quid, &
quid, alia tamen, & alia ratione. His omnibus
declaratis, quæ ex ipſorum vocabulorũ ſignifi-
catione manifeſta ſunt, ſalſitas illius ſententiæ
facillimè demonſtratur, nam Ariſtoteles poſt-
quàm declarauit omnes quæſtiones eſſe vnius
medij quæſtiones proponit in fine illius primi
capitis inueſtigandum quomodo veniamus in
cognitionem quid eſt, an per demõſtrationem,
an per aliquam aliam uiam, & in hoc declaran
do verſatur vſque ad 47. contextum; Vt igitur
concedamus Ariſtotelem in tota illa parte age-
re de medio, hoc enim nos quoq; aſſeueramus,
tamen clarum eſt de medio ibi agi non prout
eſt medium, ſed prout eſt definitio, quare ſi à
modo conſyderandi tractationi nomen impo-
nere conuenit, liber ille de definitione potiùs
vocandus eſt, quàm de medio, quia de medio
agitur vt ducente ad cognitionem quid eſt,
proinde quatenus eſt definitio, non quatenus
eſt medium. Præterea triplicem eſſe definitio-
nem docet ibi Ariſtoteles, alia nanque eſt prin-
cipium demonſtrationis, alia eſt demonſtra-
tionis concluſio, alia demũ eſt ipſamet demon-
ſtratio poſitione differens à demonſtratione;
dicant igitur aduerſarii, ſi in ea parte de defi-
nitione ageretur quatenus eſt mediũ, de qua-
nam definitione ageretur? certè reſpondere
coguntur, de illa, quæ eſt principium demon-
ſtrationis, idẽ enim eſt principium dicere de-
monſtrationis, & medium demõſtrationis, nec
alia ratione definitio principium demonſtra-
tionis eſſe dicitur, niſi quatenus eſt ipſius me-
dium; id tamen eſt manifeſtè falſum, & Ariſto-
teli aduerſatur, qui in illa parte in contex. 42.
aſſerit ſe non loqui de illa definitione, quæ eſt
immediata, & demonſtrationis principium; &
totam illam partem legentibus manifeſtum eſt
Ariſtotelem conſyderare definitionem, & ip-
ſum quid eſt, prout eſt ignotũ quoddam, quod
ſub quæſtionem cadit; illa verò definitio, quæ
eſt medium, eſt principium notũ, & indemon-
ſtràbile. Sed utcunque res hæc ſeſe habeat,
hæc enim omnia in ſequentibus diligẽtiùs ex-
pendẽtur, illud certum eſſe debet, Ariſtotelem
in tota illa parte loqui de ea definitione, quæ
eſt demonſtratio poſitione differens, non de il-
la, quæ eſt demonſtrationis principium; & hęc
quidem eſt principium ante demõſtrationem
cognitum, illa uerò eſt naturaliter ignota, &

D quæritur, & ex facta demonſtratione extrahi-
tur, & innoteſcit, quare non ad demonſtratio-
nem dirigitur, ſed potiùs demonſtratio ad ip-
ſam; qui igitur dicunt agi in ea parte de defini
tione prout eſt medium, & prout dirigitur ad
demonſtrationem, decipiuntur, & illam Ariſto
telis tractationem non intelligunt.

*Caput Quintum, Eiuſdem ſententiæ impu-
gnatio tertia.*

Verum non modò quid egerit Ari-
ſtoteles, ſed etiam quid agere debue-
rit conſyderando poſſumus aduerſus
eam ſententiam argumentari; ars logica, vt per-
fecta dici poſſit, tradere nobis debet inſtrumen
ta, ſiue methodos, quibus ad omnium eorum,
quæ quæri, ac ſciri poſſunt, cognitionem perue
nire poſſimus; quæruntur autem ſæpe rerũ de-
finitiones ignotæ, imò inquit Ariſtoteles mul-
E tas definitiones vſque adeò eſſe ignotas, vt de-
monſtratione indigeant, qua innoteſcant, pro-
pterea etiam in principio ſecundi libri Poſte-
riorum Analyticorum inter illa, quæ in ſcien-
tiis ignorari, & quæri ſolent, nominauit quæ-
ſtionem quid eſt; ergo niſi in libris logicis do-
ceat Ariſtoteles methodũ aliquam, quæ ducat
in cognitionem ipſius quid eſt, quando ignora
tur, abſque dubio logicam artem mancam, at-
que imperfectam tradidit; quod quidem abſur
dum ſententiam eorum ſequitur, qui dicũt Ari
ſtotelem in ſecũdo poſteriorum libro non age-
re de definitione niſi prout eſt mediũ demon-
ſtrationis, nam medium quatenus eſt medium
non pręſtat nobis aliam ſcientiam, quàm quòd
hoc inſit in illo, & quamobrem inſit, ſed non
quid ſit; hoc enim ſi pręſtet, id facit quatenus
eſt definitio, non quatenus eſt medium; ergo ſi
de definitione agat Ariſtoteles ea tãtùm ratio-
ne, qua eſt medium demonſtrationis, non con-
F ſyderat eam niſi vt nos ducit in cognitionem
quæſitorum complexorum; igitur inſtrumen-
tum, quo ducamur ad cognitionem quid eſt,
deſyderatur, & ab Ariſtot. fuit prętermiſſum;
quod abſurdum auſus eſt confiteri Albertus in ſuis commentariis in Porphyrium tractatu pri- — *Confeſſio Alberti de definitione.*
mo capite quinto, dicens definitionem à pri-
mo quidem philoſopho cõſyderari, ſed tamen
alia ratione etiam à logico eſſe conſyderãdam,
nempe quatenus tradit cognitionem quid eſt,
quam tractationem neque ab Ariſtotele, neq;
ab ullo alio antiquorum factam reperiri, proin
de deſyderari tractationẽ logicã de modo de-
finiendi; unde fit ut Ariſtoteles logicam artem
imperfectam, & mancam tradiderit, & partem
eius ualdè præſtantem, & præcipuam prętermi
ſerit. Cognouit itaque Albertus tractandũ fuiſ-
ſe in logica de definitione etiam quatenus eſt
definitio, ſed deceptus eſt dum putauit tracta-
tionem hanc ab Ariſtotele prætermiſſam fuiſ-
ſe,

ſe, ut nos poſtea demonſtrabimus. Videntur etiam latini ſolam accidentium cognitionem reſpexiſſe, dum ſolam demonſtrationem in Poſterioribus Analyticis tractari aſſeruerunt, demonſtratione enim ſola accidentia cognoſcimus, non ſubſtantias; tamen ſubſtantias quoque ignorari, & quæri contingit, quare ipſæ quoque inſtrumento logico egent, quo innoteſcant. Ratio igitur nos fateri compellit tractanda eſſe in logica inſtrumenta declarantia non modò quæſtiones complexas, ſed etiam quæſtionem quid eſt; & non ſolùm ad accidentium, verùm etiam ad ſubſtantiarum cognitionem conferentia; attamen ſi eorum ſententiam admittamus, nõ tradidit Ariſtoteles inſtrumentum ducens ad cognoſcendum quid eſt, neque inſtrumentum idoneum ad ſubſtantias notificandas, ſed ſolùm ad accidentia, & ad ſolas quæſtiones complexas.

Caput Sextum, in quo poſterioris ſectæ argumenta proponuntur.

ALTERAM ſententiam plurimi poſteriores ſequũtur, quam Auerrois fuiſſe profitentur, & eam uidetur ſequi Lioconienſis in principio ſecundi libri Poſteriorum Analyticorum; hi dicũt duo eſſe inſtrumenta ſciendi, quæ tractantur ab Ariſtotele in duobus libris Poſterioribus Analyticis, demonſtrationem, quę in primo, & definitionem, quæ in ſecundo libro conſyderatur, eaque eſſe inſtrumenta re diſtincta, nam demonſtratione accidentia, definitione uerò ſubſtantias cognoſcimus; & quia demonſtrationem in primo libro tractari nemo unquàm negauit, ſed tota difficultas manet in ſecundo an in eo tractetur definitio vt inſtrumentum ſubſtantiæ cognoſcendæ re diſtinctum à demonſtratione, ideò hanc partem pluribus argumentis comprobare nituntur. Primùm dicunt, in vnaquaque re
1.arg. duo ſunt ad ſummum, quæ nobis cognoſcenda proponuntur, ſubſtãtia ipſius rei, & accidentia propria, quæ in re inſunt, vt ſignificat Ariſtoteles in tertio cõtextu primi libri de Anima, ergo ſi ars logica debet eſſe perfecta, debet inſtrumenta tradere, quibus utrunque cognoſcamus, at certum eſt ſubſtantiam demonſtratione non innoteſcere, ſed accidentia ſolùm; ſubſtantiam autem nullo alio inſtrumento cognoſci, quàm definitione; ergo de definitione vt de inſtrumento ſubſtantiæ cognoſcẽdæ debuit omnino Ariſtoteles agere in logica; at nullus eſt alius liber, in quo id agatur, niſi ſecundus poſteriorum, & id negando dicimus Ariſtotelem in logica fuiſſe diminutum. Præterea logi
2.arg. ca eſt facultas inſtrumentalis, quia inſtrumenta ſciẽdi tradit, ergo quicquid à logico tractatur, inſtrumentum ſciendi eſt, & tractatur vt inſtrumentum, atqui tractatur in ſecundo libro Po-

A ſteriorum definitio, & lõgo quidem ſermone, igitur tractatur vt inſtrumentum ſciendi. Præterea definitio poteſt duobus modis conſyderari, vel vt eſt eſſentia rei, vel vt eſt inſtrumentum tradens cognitionem quid eſt, primo quidem modo cõſyderatur à diuino philoſopho; ſecundo autem modo vel ab eodem conſyderatur, uel à logico, alius enim præter hos duos qui id facere poſſit, non manet; ſed à primo philoſopho ea ratione cõſyderari non poteſt, quia ſequeretur diuinam ſcientiam eſſe facultatem inſtrumẽtalem, ergo à logico, qui eſt artifex inſtrumentalis, proinde in ſecundo libro Poſteriorum. Confirmant hanc ſententiam authoritate Auerr. multis in locis in ſuis magnis commentariis in Poſteriores Analyticos, pręſertim in ſua magna præfatione, & in principio ſecundi libri, vbi aſſerit primum librum eſſe de demonſtratione, ſecundum de definitione, ſed ui detur apertiſſimè hanc ſententiam protuliſſe
3 arg.
4.arg.
B Auerroes in commentario 42. ſeptimi libri Metaphyſicorum, vbi dicit definitionem conſyderari à logico quatenus eſt inſtrumentum dirigens ad cognoſcendum quid eſt, à metaphyſico autẽ quatenus eſt eſſentia, & quidditas rei. Alia quoque pro hac opinione comprobanda poſſent argumenta adduci; quæ quum & apud alios legi, & cognita ueritate facilè ſolui queãt, miſſa facere uoluimus.

Caput Septimum, in quo ea ſententia & ratione, & Ariſtotelis authoritate refellitur.

HVIVS ſentẽtiæ falſitas ex ijs, quæ ante de methodis diximus, manifeſta eſt, oſtendimus enim definitionem logicum inſtrumentum non eſſe; nunc autem demonſtrabimus eam ſecundùm Ariſtotelis, & Auerrois placita falſam eſſe, & omnino reprobandam. In primis quando dicunt definitio- 1.arg.
C nem eſſe inſtrumentum ſubſtantiæ cognoſcendæ, uidendum eſt quid nomine ſubſtantiæ intelligant, ſubſtantia nanque duobus modis accipi ſolet, quandoque ſignificat primam categoriam ab alijs nouem diſtinctam, quandoque latiùs pro omni eſſentia ſumitur tam ſubſtãtiæ, quàm accidentis, quemadmodum uſus eſt hac uoce Ariſtoteles in declaratione primi modi dicendi per ſe, quando dixit ſubſtantiam trianguli ex linea conſtare, & ſubſtantiam lineę ex puncto; nomen igitur ſubſtantiæ ſi latè pro eſſentia ſumant, non ſeparant, ut ipſi ſeparare uolunt, ſcopum definitionis à ſcopo demonſtrationis, quia ſi in eo ſenſu definitio eſt inſtrumentum cognoſcendi ſubſtantiam, id eſt eſſentiam tam ſubſtantiæ, quàm accidentis, eorum ratio nihil roboris habet, quãdo ex eo quòd in rebus duo ſunt cognoſcenda, ſubſtantia, & accidens, colligunt duobus inſtrumentis re diſtinctis ad eorum notitiam acquirendam opus eſſe; dicam enim

Subſtantia ſumitur duobus modis.

enim duo quidem eſſe cognoſcenda, ntraque
tamen unico ioſtrumento cognoſci definitio-
ne,quare demooſtratio ſuperuacua erit. Si ue-
rò ſnbſtantiam ſtrictiùs accipiaor pro ſubſtan-
tia,ut uocaut, prædicamentali diſtiocta à oo-
uem generibus accidentium, vt definitio dica-
tur inſtrumentum,quo ſubſtantiam cogooſci-
mus,demonſtratio uerò inſtrumentum,quo ac
cidentia, primùm quidem io hoc dogmate hęc
abſurditas notari poteſt quòd ita ſubſtantiam
definitione cognoſci aiunt, vt inficiari uideao-
tur accidẽtia definitione cognoſci poſſe, quod
omoioo falſum eſt, traduotut eoim in ſcieotijs
non minus acoideotium, quàm ſubſtantiarum
definitiones; neque definitio his limiubus ar-
ctanda,& includenda eſt, ut ſolis ſubſtantiis tri
buatur,nam ſi libros Ariſtotelis naturales ſcru-
temur, videbimus plnrima accidentia defini-
tione declarari, inquirit enim quid ſit motus,
quid locus,quid tempus, quid generatio, quid
miſtio,quid putredo,quid coctio, & alia com-
plura accideotia naturalia, quæ uidentnr ab
Ariſtotele uon demonſtratione, ſed definitio-
ne declarari,ſunt tamen naturaliter ignota, &
aliqua etiam cognitu difficillima,ur locus,tem
pus,putredo,& alia multa,quę ſi aduerſarii be-
nè conſyderarent, certè inextricabili nodo ſe
implicitos eſſe animaduerterẽt. Propterea ego
diſtioctionem illam uitioſam eſſe ſemper exi-
ſtimaui, qua dicitur defioitione ſubſtantiam
cognoſci,demonſtratione accidentia, dum ſu-
mitur ſubſtantia prædicamẽtalis appellata, quę
contra nouem accidentium genera diſtingui-
tur;quemadmodum id veriſſimè dicitur, ſi ſub-
ſtãtia latiſſimè pro cuiuſq; rei eſſentia accipia-
tur, ſic enim ſenſus eſt quòd dum rei eſſentia
ſecundùm ſe cõſyderatur, ea per definitiooem
declaratur,ſiue de ſubſtantia, ſiue de accideo-
te loquamur; demonſtratione uerò accidentia
cogòoſcimus non prout ſecuodùm ſe conſyde-
rantur, ſed prout accidentia ſunt,ideſt prout al
teri vt ſubiecto iohæreot, quid eoim ſit gene-
ratio definitiooe ſigoificamus,vtrum autem in
corporibus naturalibus inſit, vel cur inſit, de-
mouſtratione, hæc etenim accideotium ſcien-
tiam tradit prout alteri acciduot, definitio ue-
rò eotum eſſentiam declarat prout ſimpliciter
proponuntur, ideò rectè dicitur definitionem
quæſtiooi ſimplici ſatisfacere,demõſtratiooem
verò complexæ. Prætetea ſi in ſecuodo Poſte-
riorum libro de definitione ageretur tanquàm
de altero inſtrumeoto re diſtincto à demõſtra-
tiooe, liber Poſteriorum non eſſet vnus liber;
quia duas haberet ſubiectas materias, ſeu duos
diuerſos ſcopos,quorum neuter ad alterum di-
rigetetur; nam demooſtratio ad definitionem
ſubſtantiæ nihil confert;definitio uerò ſubſtan
tiæ quatenus ad ſubſtantiæ cognitionem refer-
tur,nil confert ad demonſtrationem, coofert
quidem dùm ad accidentia refertur tanquàm

Quomodo ſit intelligendũ ſubſtantiã definitione cognoſci, & accidentia demonſtratione.

2. arg.

D ipſorum cauſa, ſed dum ſubſtantiam cogno-
ſcendam reſpicit, eo vno monere fungitur de-
clarandi quid ſit ſubſtantia ipſa defioita, io cu-
ius muneris functione nullum habet cum de-
monſtratione commercium. Ad hãc obiectio-
nem aliqui reſpondere uolentes,vt libri unita-
tem tuerentur, dixerunt demonſtrationem, &
definitionem reipſa non differre, ſed ſolo ter-
mioorum ſitu,& ordine, vt Ariſtoteles ipſe aſſe
rit,quare ita duo ioſtrumenta ſuot, vt ſit etiam
vnum. Sed qui hoc dicunt,proprium dogma
euertunt,& pugnantia dicunt; priùs enim dixe
rant demonſtrationem,ac definitionem eſſe
duo inſtrumenta re diſtincta, poſtea uerò di-
cunt eſſe vnũ re. Præterea non ſunt boni Auer-
roiſtæ,vt ſe eſſe hac in re profiteotur;neque ea,
quæ ab Atiſtotele in ſecũdo libro Poſteriornm
dicuntur,intelligunt, Auerroes enim in primo
commentario ſexti libri Metaphyſicorum cla-
ra voce teſtatur eam definitiooem,quæ eſt de-
E mooſtratio poſitione differens, noo eſſe ſub-
ſtantiæ definitionem,ſed accidentis; & hæc eſt
Ariſtotelis ſententia in ſecuodo Poſteriornm
manifeſtiſſima;quare de definitione ſubſtantię
haudquaquam verùm eſt,imò ne excogitabile
qoidem quòd ſit demonſtratio poſitione diffe-
rens,& idem re quod demonſtratio, quum pe-
nitus diſtinctæ ſint, ſiquidem ſubſtantiæ non
eſt demooſtratio; differunr autem & ratione fi-
nis,& ratione formæ,& ratione materiæ;ratio-
ne finis, quia illius definitionis finis eſt cogni-
tio ſubſtantiæ, finis autem demonſtrationis eſt
cognitio accidentis;ratione formę,quia forma
demooſtrationis eſt ſyllogiſmus,quę definitio-
ni noo conueoit,quia definitio oe enunciatiua
quidem eſt,tanrum abeſt ut ſit ratiocinatiua,ra
tione autem materię,quia demonſtrationis ma
teria eſt terminus medius,vt Themiſtius,& Ari
ſtot.aſſerunt io contextu 48.ſecundi libri Poſte
riorũ,ex eo enim ambæ ptopoſitiones conſtant;
F materia uerò definitionis ſunt partes ipſæ, quæ
in definitione ſumuntur,at non per eãdem cau
ſam mediã accidentia demonſtrãtur, per quam
ſubſtantia definitur, vult enim Auertoes me-
dium demooſtratioois raro eſſe definitionem
ſubiecti,& vt plurimùm eſſe alterum accidens,
quod alterius accidẽtis cauſa eſt; ex eadem igi-
tur materia ooo cooflatur definitio ſubſtantiæ,
ex qua fit demooſtratio accidẽtis; in omnibus
igitut differunt,qnare eorum ſolutio vana eſt.
Alij uerò Auetroiſtæ alio pacto reſpondere co-
nati ſnnt, dixerunt enim duo quidem inſtru-
menta eſſe,demonſtrationem accidentis,& de-
finitionem ſubſtantiæ,ea tamen fieri unũ qua-
tenus ſub uoo cõmnoi genere,quod analogum
uocaot,cootinentur,eſt enim commune utrinſ
que genus inſtrumentum ſciẽdi, ſic autem una
eſt intentio Ariſtotelis docere inſtrumentum
perfectæ ſcientiæ acquirendæ, quod poſtea in
duas ſpecies diuiditur,in demonſtratiooem,&
defi-

Reſponſio aliorum.

Impugnatio.

Definitio ſubſtantiæ, & demõſtratio maximè differunt.

Alia reſpõſio.

definitionem. Hæc quoque reſponſio uana, & A
commentitia eſt, quoniam Ariſtot. nullum con
ſyderauit demonſtrationis genus, niſi ſyllogiſ-
mum, vt patet legẽtibus initium primi lib. Prio
rum Analyticorum, & initium capitis de prima
figura in eodem libro; in ſecundo etiam capite
primi lib. Poſteriorum in definitione demõſtra
tionis non accepit inſtrumentum loco generis,
ſed ſyllogiſmum; & in ſecundo libro definiens
definitionem ſumpſit pro genere orationẽ, non
inſtrumentum; erat tamen accipiendum in-
ſtrumentum in utriuſque definitione, ſi vtra-
que vt ſpecies inſtrumenti conſyderatur; ſed
reuera commune omnium logicorum inſtru-
mentorum genus apud Ariſtotelem eſt ſyllogiſ
mus; vt antea demonſtrauimus, & ut ex defini
tione demonſtrationis manifeſtè colligimus,
quum igitur ſub eo genere definitio non conti
neatur, non eſt inſtrumentum logicum; ideò
Ariſtoteles in contextu centeſimo ſecundi libri
Poſteriorum Epilogo colligens omnia, quæ in B
libris Analyticis docuerat, nullam fecit defini-
tionis mentionem, ſed ſolùm ſyllogiſmũm, &
demonſtrationem nominauit, tanquàm genus,
& ſpeciem; quòd ſi in eo ſecundo libro de de-
finitione tractaſſet tanquàm de ſpecie inſtru-
menti diſtincta a demonſtratione, eam quoq;
exprimere in illò Epilogo debuiſſet, imò &
ipſum commune vtriuſque genus inſtrumentũ,
de quo etiam aliqua priùs tractanda erãt, quàm
ad ſpecies accederet, quemadmodum etiam
priùs de ſyllogiſmo egit, quàm de demonſtra-
tione. Sed certè demonſtratio, & definitio nul
lum habent commune genus, niſi remotiſſi-
mum, orationem, vt ſignificant verba Ariſtote
lis in contextu 45. ſecundi libri Poſteriorum,
de qua etiam aliqua dixit Ariſtoteles in princi-
pio lib. de interpretatione; quare ſi inſtrumen-
tum ſciendi putaſſet eſſe earundem proximum
genus, multo magis de ipſo, quàm de oratione
loqui debuiſſet, genus enim proximum princi- C
palius eſt, quàm remotum; & oratio non ſolùm
a logico, ſed etiam a Grammatico tractatur, at
inſtrumentum ſciendi a logico ſolo conſydera
ri poteſt; propterea mihi certiſſimum, atq; com
pertiſſimum eſt nullum eſſe apud Ariſtotelem
logicorum inſtrumentorum genus, niſi ſyllogiſ
mum, de quo ipſe diligẽtiſſimè ſcripſit in Prio-
ribus Analyticis; ratio igitur noſtra non parum
roboris habet, quum enim definitio ſpecies ſyl
logiſmi non ſit, certè, ſi ut inſtrumentum ſcien
di conſyderaretur, eius tractatio tractationi de
demonſtratione non benè cohæreret, quare
librum unum conſtituere non poſſent.

demonſtratio, & definitio nullum habent commune genus, niſi orationem.

3. arg.

Præterea reprehenſione dignus eſſet Ariſtote-
les, qui in ſecundo illo libro ſibi proponens de
definitione agẽdum tanquàm de altero inſtru-
mento penitus diſtincto a demonſtratione, ſæ-
piùs in eo libro ad tractationem demonſtratio-
nis reuertitur, & has tractationes confundit,
A poſtquàm enim longo ſermone egit in ſecun-
do lib. de definitione ad demonſtrationẽ redit,
& docet quomodo ipſius mediũ poſſit eſſe qd-
libet ex quatuor generibus cauſarũ; deinde ite-
rum ad definitionem reuertitur, poſtea iterũ ad
demonſtrationem; debuiſſet.n. in 1. lib. totũ de
demonſtratione ſermonem abſoluere, deinde
in ſecũdo ſeorſum de definitione loqui, ſi duo
diſtincta inſtrumenta ſunt, quemadmodum il-
li dicunt; quam difficultatem non effugiũt nõ-
nulli, qui dicunt definitionem tractari in 2. li-
bro vt inſtrumentum re diſtinctum a demon-
ſtratione, non tamẽ ut inſtrumentum ſubſtãtiæ
tantùm cognoſcendæ, ſed ſimpliciter ut inſtru-
mentum cognoſcẽdi quid eſt ſiue ſubſtãtiarũ, ſi
ue accidẽtium; hi nanq; multo minùs peccant,
ſed tamẽ ipſi quoq; decipiuntur, quia definitio
ut inſtrumentum cognoſcendi quid eſt in eo li
bro nõ conſyderatur, ut argumentum modò fa-
ctũ, & alia priùs adducta demonſtrãt. Sed huius
B ſentẽtię falſitas non poteſt clariùs, & efficaciùs
oſtendi, quàm totum illum ſecundum librum
percurrendo, & ſingulas partes breuiter expen
dendo, nam ſi nullum in eo libro locum inue-
nerimus, in quo Ariſtot. de definitione agat vt
de inſtrumento ducente ad cognitionem quid
eſt, hoc uno argumento ea ſentẽtia ſatis ſuper-
que confutata erit; Ariſtot. ab initio eius libri
uſq; ad contex. 47. diligentem tractationẽ facit
de definitione, & de via ducẽte ad cognitionẽ
quid eſt, conſyderandum igitur eſt quænã ſit il
la uia, & de quanam definitione loquatur in ea
parte Ariſtot. certè uel cęcus inſpicere poſſet to
tam illam tractationẽ eſſe de definitione acci-
dentiũ, non de definitione ſubſtantiarũ, uiam
aũt ducentem ad eiuſmodi definitionẽ nõ eſſe
aliã, quàm demonſtrationem potiſſimã, hæc.n.
in definitionem ipſius accidẽtis demõſtrati cõ-
uertitur, & ita nos ducit ad cognoſcendũ quid
eſt accidẽs unũquodq; qua de re poſtea fuſiùs
C loquemur; ergo in ea parte Ariſtot. non loqui-
tur de definitione ſubſtãtiæ, imò eius conſyde-
rationem reiicit in contextu 42. & in 47. di-
cens eam eſſe principium indemonſtrabile,
quare, ſi ignoretur, non poteſt per demon-
ſtrationem indagari, ſed aliqua alia uia, quam
ipſe ibi non conſyderat, quia in ea parte lo-
quitur ſolùm de illa definitione, quæ per de-
monſtrationem innoteſcit, hæc autem eſt de-
finitio affectionis, vt in ea parte manife-
ſtiſſimum eſt, & ut aſſerit etiam Auerroes
in primo commentario ſexti libri Metaphy-
ſicorum; ſimiliter clarum eſt uiam ducentem
ad cognoſcendum quid eſt in accidentibus
non eſſe definitionem, ſed demonſtrationem,
in fine enim primi capitis propouit Ari-
ſtoteles declarandum quomodo per demon-
ſtrationem declaretur quid eſt, & in conte-
xtu quadrageſimoſeptimo epilogum faciens
colligit ſe declaraſſe quomodo ſit demõſtratio

quorundã opinio de 2. li. poſteriorũ

confutatio.

4 arg.

Series eorum, quæ tractantur ab Ariſ. in 2. li. poſter.

ipſius quid eſt, & quomodo quod quid eſt monſtretur; ſed totam illam partem legentibus manifeſtum eſt Ariſtotelẽ nil aliud docere, quàm quomodo demõſtratio ducat ad cogoitionem ipſius quid eſt; non eſt igitur definitio ioſtrumentum ducens ad cognoſcẽdum quid eſt, ſed demooſtratio. Deinde Ariſtoteles in contextu 48. incipit tractationẽ de generibus cauſarum, & docet eorum quodlibet poſſe in demooſtratione medium eſſe; & in ea cauſatum conſyderatione verſatur vſq; ad contextum 68. quæ tota tractatio abſq; ullo dubio de demonſtratione eſt, quia nihil ibi dicitur de definitiooe. Poſtea in contextu 69. incipit declarare viam venandi prædicata eſſentialia, quæ prædicantur in eo quod quid eſt, & conſtituuot illam definitionem, quę eſt principium indemonſtrabile; nec magis eſt definitio ſubſtantiæ, quàm accidentis, prædicata.n. quæ uocantur quidditatiua, nõ poſſunt demõſtrari de illo, de quo in eo qnod qnid eſt prædicantur, ſiue ſubſtantias, ſiue accideotia definienda cõſyderemus, quemadmodum.n. non poſſumus per cauſam demõſtrare hominẽ eſſe ratiooalẽ, vel eſſe animal, vel eſſe corpus; ita neq; albedinem eſſe colorem, uel eſſe qualitatem, neque eclipſim eſſe priuationem luminis, neque tonitru eſſe ſonum; poſſomus quidem per cauſam demonſtrare priuationem luminis de luna ſubiecta, ſed nõ de eclipſi; & accenſionem de ſanguioe cordis, ſed oon de ira, niſi idem de ſeipſo demonſtremus. Quũ igitur ea, quæ prædicantur io quid tam in genere ſnbſtantiæ, quàm in generibus accidentium, demonſtrari oon poſſint, tamẽ igoota eſſe contingat, docet ibi Ariſtoteles qua uia debeant inueſtigari, an uia diuiſiua, ut cenſuit Plato, an aliqua alia methodo; quare tota illa tractatio eſt de illa definitione, quam Ariſtoteles antea in contexto 42. reiecerat dicens eam eſſe principinm per ſe notum io ſciencia, vel, ſi ignorari contingat, non poſſe per demonſtratiooem innoteſcere, ſed per aliquam aliam methodum, quam in ea parte quærit; inſtrumentum igitur idoneum ad uenandum quid eſt, non eſt ipſa definitio, quandoquidem hæc ignota proponitur, & quæritur inſtrumẽtum, quo inueſtigetur; ſed inſtrumentum eſt ipſa uia diuiſiua, vel via compoſitiua, per quam docet ibi Ariſtot. quomodo eiuſmodi prædicata venari debeamus, & horum uenatio eſt uenatio ipſius definitionis ignotæ, quia uenari ipſum quid eſt, & veoari definitionem idem ſignificãt; quare oihil vanius eſt, nihil ab Ariſtot. alienius, quàm dicere defioitiooem eſſe methodũ, & inſtrumentum, quo ipſe in ea parte docet venari prædicata in quid, ut patet tum legentibus verba Ariſtot. io eo loco, tum rem ipſam per ſe conſyderãtibus; ego in ea quoque parte, quæ à contextu 69. vſque ad 84. protenditur, manifeſtum eſt tũ Ariſtotelem non loqui de ſola definitione ſubſtan-

Prędicata quidditatiua non poſſunt de re demõſtrari.

D tiæ, tum etiam non conſyderare definitionem ut methodum, & inſtrumentum, quo uenemur ipſum quid eſt. Hinc ſequitur nullũ eſſe locum in eo ſecundo libro, in quo Ariſtoteles de definitione ſubſtãtiæ ſeorſum loquatur; & nullum etiam eſſe locum, in quo conſyderet definitionem ut inſtrumentum ducens ad cognitiooem ipſius quid eſt; quia poſt illum contextum 84. vſque ad finem libri nil amplius dicit de definitione, ibi enim ad demooſtrationem reuertitur, & loquitur de ſcieotia ipſius propter quid eſt per cognitionẽ cauſæ uſq; ad ceoteſimũ context. in quo Epilogum facit & dicit ſe de ſyllogiſmo, ac de demonſtratione docuiſſe, de definitione autem oihil dicit, quia reuera omnia, quæ uſq; ad illum locum docuerat, ad demonſtratiooem pertinuerant, ut mox clariùs oſtendemus. Demum in poſtremo capite eius ſecundi libri loquitur Ariſtoteles de principijs, ac de E eorum cognitione, & declarat qua uia ſit io nobis acquiſita primorum principiorum notitia, & uiam dicit eſſe ioductionem. Falſa eſt igitur, & ab Ariſtotele alieoiſſima ſententia eorum, qui dicunt in ſecundo illo libro cõſyderari definitionem ut inſtrumentum cognoſcendi ſubſtantiam, oel cognoſcendi quid eſt generaliter accepti, nullus enim in eo libro locus apparet, in quo id fiat, hoc enim & ipſius Ariſt. teſtimonio, & rationibus ex ipſius tractatione deſumptis apertiſſimè, ni fallor, demooſtratum eſt.

Caput Octauum, in quo oſtenditur eam ſententiam Auerroi quoque aduerſari.

POSTEAQVAM dogma illud de definitione ab Ariſtotele alieniſſimum eſſe demooſtrauimus, nunc ab Auerroe quoque alienum eſſe oſtendamus; ſententia Aoerrois eſt in multis locis quòd primus poſte- F riorum liber ad ſecũdum dirigatur, & demonſtratio propter definitionem tractetur, vt legere eſt in commeot. undecimo primi poſteriorũ, & in 38. ſecundi, & in Epitome logices in capite de demonſtratiooe, & io quæſtionibus logicis quæſtione decima; atqui demonſtratio ad definitionem ſubſtantiæ noo dirigitur, quum ad eam nihil penitus cooferat, quandoquidem ad ſolam accidentium cognitiooem conducit, ſed potiùs è contrario definitio ſubſtantiæ ipſi demonſtrationi inſeruit, & ad eam dirigitur tanquàm eius principium; itaque hunc io modum argumentemur, illa definitio in ſecundo libro Poſteriorum tractatur, ad quam dirigitur tractatio de demonſtratione in primo, ſed ad ſubſtantię definitionem non dirigitur demonſtratio, ergo ſecundus liber nõ eſt de definitione ſubſtantię, ſed eſt potiùs de definitione accidentis, ad hanc enim dirigitur demonſtratio, tamen re ipſa ab ea ooo diſtinguitur, quia differũt ſola terminorum poſitione; quum

igitur

igitur neque ad definitionem ſubſtantię dirigatur demonſtratio, neque ad definitionem latè acceptam, quæ & definitionem ſubſtantiæ, & definitionem accidentis complectatur, ſed ad ſolam accidentis definitionem, ſequitur quòd Auerroes non exiſtimauit tractari in eo ſecũdo libro definitionem ut inſtrumẽtum cognoſcendæ ſubſtantiæ, neque ut inſtrumentum cognoſcendi quid eſt, generaliter ſumendo quid eſt tam ſubſtantiarum, quàm accidentium; neque ut inſtrumentum diſtinctum re à demonſtratione, quia definitio accidentis re non diſtinguitur à demõſtratione; imò ſi dictos Auerrois locos legamus; uult Auerroes ipſam potius demonſtrationem eſſe inſtrumentum ducens ad cognoſcendum quid eſt, quàm definitionem; niſi dicamus definitionem ipſam accidẽtis eatenus eſſe inſtrumẽtum, quatenus eſt idem re, quod demonſtratio, ſic autem non duo erunt inſtrumenta, ſed unum, quemadmodum infra declarabimus. Verum ad hoc argumentum aliqui reſpondẽt non eſſe ita, ut nos putamus, intelligenda Auerrois uerba, quando dicit demonſtrationem dirigi ad definitionem, non enim ſignificare uoluit tractationem demonſtrationis eſſe gratia definitionis, ſed demõſtrationem eſſe inſtrumentum definitione præſtãtius; quãdo enim plura in aliqua diſciplina tractantur, quorum unum eſt nobilius cęteris, dicere ſolemus id, quod aliorum pręſtantiſſimum eſt, inſtar finis eſſe reſpectu aliorum, licèt aliorum tractatio non ſit propter tractationem ipſius.

Quorũdam interpretatio.

Impugnatio.

Quę reſponſio quàm nana ſit clarum eſt legentibus, & benè conſyderantibus uerba Auerr. in omnibus memoratis locis, non ſolum enim dicit definitionem eſſe demonſtratione nobiliorem, ſed dicit demonſtrationem quęri propter definitionem, quæ ex ipſa educitur, & illa, quę de demonſtratione in primo libro dicuntur, dici propter illa, quę dicuntur in ſecundo de definitione; & id, quod reuera quęrunt, ac deſyderant illi, qui demõſtrationem conſtruũt, eſſe extractionem definitionis, & cognitionem quid eſt; clara igitur ſunt Auerrois uerba, & ipſius ſententiam ab eorum dogmate alieniſſimam eſſe demonſtrant. Pręterea in ſua pręfatione in primum librũ Poſteriorum Auerroes rationem reddens cur Ariſtoteles in uno, & eodem libro de demonſtratione, ac definitione tractauerit, inquit non eſſe inter eas magnum diſcrimen, quod diuerſos, ac ſeparatos tractatus poſtulauerit; ſed hoc Auerrois dictum de definitione ſubſtantię minimè uerum eſt, hęc enim, ut antea oſtendimus, eſt diuerſa penitus à demonſtratione, ergo hęc non eſt illa definitio, de qua putat Auerroes Ariſtotelem agere in ſecundo poſteriorum, neque etiam putat tractari in eo libro alterum inſtrumentum re diſtinctum à demõſtratione, ſed potius idem re, differens autem ſolo terminorum ſitu. Alia A quoque verba ſunt in eo proœmio Auerr. expendenda, quando dicit, poſtquàm Ariſtoteles in prioribus Analyticis egit de forma demonſtrationis, vult in poſteriorib. agere de eius materia, materia autem demonſtrationis ſunt propoſitiones veræ, quæ quidem & in primo, & in ſecundo libro Poſteriorum Analyticorum conſyderantur, alia tamen, & alia ratione, in primo quidem quatenus ducunt hominem ad verificationem perfectam, in ſecundo autem quatenus ſunt definitiones, & ducũt hominem ad perfectam formationem; eſt autem uerificatio apud Auerroem cognitio quæſitorum complexorum, quæ per demonſtrationem, quatenus demonſtratio eſt, innoteſcunt; formatio verò eſt conceptio naturæ, ſiue quidditatis, quæ per definitionem ſignificatur; ſententia igitur Auerrois eſt quòd propoſitiones veræ, ideſt neceſſariæ tam in primo, quàm in ſecundo Poſteriorum libro tractentur, ſed in primo quatenus B ducunt ad cognitionem propter quid eſt, in ſecundo autem quatenus tradunt etiam cognitionem quid eſt. Dicant ergo hi Auerroiſtæ an Auerroes intelligat propoſitiones neceſſarias tractari in eo ſecundo libro prout ſunt definitiones ſubiecti, an accidentis; ſi ſubiecti, aduerſantur Auerroi, qui in primo libro Poſteriorũ commentario vndecimo, & in quæſtione ſua de medio demonſtrationis cõfutat eorum ſententiam, qui dicunt medium eſſe definitionem ſubiecti, & probat eſſe definitionem ſemper, & ex neceſſitate maioris extremi, non minoris, niſi rarò, & ex accidenti; atqui dum dicimus propoſitiones demõſtrationis, dicimus terminum medium; vt ſupra contra latinos oſtendimus, & vt iſti quoque Auerroiſtæ contra eoſdem diſputando confitentur, & ſumunt; reuera enim præter maius, & minus extremum nihil eſt in propoſitionibus, niſi medium, ergo quęrere an propoſitiones ſint definitio maioris, an minoris C extremi, nil aliud eſt, quàm quærere an mediũ ſit definitio huius, vel illius, quando igitur Auerroes dicit propoſitiones, quæ materia demõſtrationis ſunt, conſyderari in ſecũdo libro Poſteriorũ prout ſunt definitiones, & ducũt ad cognoſcendũ quid eſt, intelligit accidentis, non ſubiecti; ergo non eſt verum quòd in eo ſecundo libro ſecundùm Auerr. tractetur definitio yt eſt inſtrumentũ ſubſtantiæ cognoſcendæ, neq; generaliter cognoſcendi quid eſt, quia definitionem ſubſtantiæ nulla ratione reſpexit Auer. in declarando Ariſtot. ſcopo in illo ſecundo libro, ſed ſolam definitionem accidentis; non eſt etiam uerum quòd Auerr. putet definitionem ibi tractari vt inſtrumẽtum re diſtinctum à demonſtratione, quum enim dicat eaſdem propoſitiones demonſtrationis ducere ad cognoſcendum & propter quid eſt, & quid eſt, dicit unum inſtrumentum eſſe, quod vtranq; cognitionem præſtat, & uocatur tum demonſtratio,

tum definitio; ut ipſe quoque Ariſtoteles aſſerit iu contextu 45. ſecundi Poſteriorum, & vt nos poſtea declarabimus.

Caput Nonum, quodnam ſit Ariſtotelis conſilium in Poſterioribus Analyticis.

POSTQVAM aliorum ſententias reiecimus, ad ueritatis declarationem accedendum eſt,ut tum per ea, quę de methodis docuimus, ad cognoſcendam Ariſtotelis mentem dncamur;tum uiciſſim tractatione Ariſtotelis intellecta ſententiam noſtram de methodis tāti uiri teſtimonio mirificè comprobemus; etenim ea inſtrumenta ſciendi tractauit Ariſtoteles,quæ tractare debuit, & eo modo,quo debuit. Iam oſtendimus duas tantum dari methodos, ſeu dno inſtrumenta ſciendi, methodum demonſtratiuam, & methodum reſolutiuam,quę ſerua eſt methodi demonſtratiuę; quoniam reſolutio fit propter compoſitionem,ut illi principia ſubminiſtret; optimè igitur fecit Ariſtoteles, qui in Poſterioribus Analyticis duas tantum methodos tradidit,demonſtratiuam,& Reſolutiuam, demonſtratiuā quidem primariò, reſolutiuam autem ſecundariò, & prout pendet à demonſtratina; propterea dum pręcipuum Ariſtotelis ſcopum ſpectamus rectè dicimus vnam eſſe vtriuſque poſteriorum libri ſubiectam materiam, demonſtrationem potiſſimam; ideò Ariſtoteles in principio primi libri priorum Analyticorum proponere nobis volens finem omnium librorum Analyticorum, vnicum propoſuit, demonſtratiuam methodum; & in Epilogo in calce ſecundi Poſteriorum eam vnam collegit; de methodo autem reſolutiua nihil dixit, quia eam ſecundariò cōſyderauit, quatenus dirigitur ad demonſtratiuam, quo fit vt appellatione demonſtratiuæ reſolutiua quoqne comprehēdatur, ſiquidem perfecta tractatio de methodo demōſtratiua ea omnia complectitur, quæ ipſi demonſtratiuæ methodo inſeruiūt,ac neceſſaria ſunt. Quanuis igitur non vnam methodum tractet Ariſtoteles in Poſterioribus Analyticis, vnus tamen eſt eorum librorum ſcopus,quatenus aliæ methodi ad vnam diriguntur, & ab vna pendent, à qua nomen vniuerſæ tractationi iure impoſitum eſt. Propterea Græci omnes rectè dixerunt,quum de ultimo fine totius logici negotij loquentes eum unum eſſe aſſeruerunt, demonſtrationem potiſſimam, vt Alexander in præfatione tum primi libri Priorum, tum primi Topicorum,& Ammonius,& Simplicius in præfatione libri categoriarum; Auerroes quoque in multis locis dixit potiſſimam demōſtrationem eſſe primariò intentam in libris Analyticis,quod nō dixiſſet, ſi putaſſet definitionem quoque vt inſtrumentum ſciendi conſyderari, ea enim eſſet, inſtrumentum demonſtratio-

Demonſtratiuā, & reſolutiua methodus tractatur primariò, reſolutiua uerò ſecundariò.

D ne præſtantius, vt etiam Auerroiſtæ omnes aſſerere uidentur.

Caput Decimum, in quo ratio conſilij Ariſtotelis exponitur.

CAETERVM vt tum horum omnium rationem habeamus, tum ea, quæ dicenda manent,intelligamus, ſciēdum eſt quòd potiſſima demonſtratio optimam nobis rerum ſcientiam tradit, ſeriem enim rerum naturalem imitatur, & facit nos ita res cognoſcere, vt ſunt,& vt cognoſcendæ ſunt;ea eſt rerum ſeries naturalis vt cauſa prior ſit effectu, natura enim ex cauſis effectus producit;ex cauſarum igitur cognitione ſi effectuum ſcientiam conſequamur, methodo vtimur rerum naturę conſentanea,& à notis ad ignota ſecundùm naturam progredimur,quia cauſæ, vt cauſæ ſunt, naturaliter notæ ſunt,effectus uerò, vt effectus, E naturaliter ignoti; illud enim dicitur ſecūdùm naturam notum,quod vt cognoſcatur non pendet ex alio, ignotum autem ſecūdùm naturam cuius cognitio pendet neceſſariò ex cognitione alterius;res nanque ita debent cognoſci, vti ſunt;quare illa,quæ ut ſint non pendent ex alio in cognitione quoque ex alio non pendēt, huiuſmodi ſunt ipſæ cauſæ quatenus cauſę ſunt; cauſa enim quatenus eſt cauſa, non pendet ab effectu vt ſit, quare nec ut cognoſcatur, ipſa enim ex ſua natura cognoſcibilis eſt,non ex effectu: effectus uerò quatenus ſunt effectus, à cauſis ſuis pendent vt ſint,ideò etiam ut cognoſcantur,nunquàm enim perfectè cognoſci poſſunt,niſi ex cognitione cauſarum, ſicuti neque eſſe ſine cauſis ſuis poſſunt; igitur ignoti ſecundùm ſuam naturam dicuntur; nec perturbare nos debet quòd uideamus cauſas ſępe nobis eſſe incognitas, effectus uerò ſenſiles, & notos, hęc enim effectuum cognitio abſq; cauſarum F cognitione debilis, & imperfecta eſt; & plurimum intereſt qualiſnam ſit noſtra cognitio, & qualiſnam eſſe deberet,eſt quidem imperfecta dum in ſtatu ignorantię ſumus conſtituti,& effectus ſine cauſis cognoſcimus, ſed tamen ita affecti eſſe deberemus, vt priùs cauſas, quàm effectus cognoſceremus, & à cauſis ad effectus naturam imitando progrederemur; ideò quando dicimus cauſas eſſe naturaliter notas, effectus uerò naturaliter ignotos,non intelligimus neceſſarium eſſe ut id ſemper eueniat ut priùs cauſas, quàm effectus, & ex cauſis effectus cognoſcamus;ſed ſolam ſpectando perfectam,& diſtinctam cognitionem ſignificare uolumus talem eſſe cauſarum naturam quatenus cauſæ ſunt, & effectuum quatenus ſunt effectus, vt priùs, & magis cauſas, quàm effectus cognoſcere deberemus,quæ eſſet optima, & maximè perfecta ſcientia,ipſiq; rerū naturę cōſentanea, ſiquidē diſtincta cauſarum cognitio à diſtincta effe-

Cauſa ut cauſa, eſt nota ſecūdum naturā: Notū, & ignotum ſecūdum naturā quid ſit.

Effectus ut effectus, eſt ignotus ſecūdū naturā.

effectuū cognitione non pēdet, ſed effectuum diſtincta cognitio haberi non poteſt, niſi prius cauſæ ipſorum noſcantur. Ariſtoteles igitur tradere nobis volens methodum, & inſtrumētum, quo ad rerum cognitionem duceremur, perfectam cognitionem primariò reſpexit, & primariò docere voluit inſtrumentum illud, quod naturalem rerum ordinem imitando perfectam nobis ſcientiam traderet, qua ita res cognoſceremus, ut cognoſcendæ ſunt; in qua ſua primaria tractatione non reſpexit ingenij noſtri imbecillitatem, qui cauſas, à quibus progrediendum eſſet, ſæpenumerò ignoramus, ſed ſolùm quænam ſit methodus perfectam ſcientiam tradens conſyderauit. Hanc ſententiam optimè expreſſit Themiſtius in declaratione illorum verborum ſecundi capitis primi libri Poſteriorum; Priora uerò, & notiora dupliciter. videns enim Ariſtotelem facta illa prioris, & notioris diſtinctione non ſubiunxiſſe vtro duorum modorum principia demonſtrationis priora, & notiora eſſe uelit, an nobis, an natura, hoc ipſe explicare uoluit inquiens principia notiora eſſe debere non nobis, ſed natura; quoniam autem obijcere aliquis poterat, ergo ab ignotis progrediemur, quod tamen dicendum eſſe non uidetur, quandoquidem demōſtratio inſtrumentum eſt noſtri gratia inuentum, vt nos per eam cognoſcamus, non ut natura cognoſcat, natura enim neque demonſtrat, neque cognoſcit, ſed nos ſumus, qui demonſtrationem extruimus, vt ſcientiam adipiſcamur; ad hoc reſpondet Themiſtius demonſtrationem non ingenij noſtri infirmitatem, ſed ſolam ueritatem reſpicere, proinde ſcientiam rerum parere prout rerum natura requirit; quæ Themiſtij ſententia, etſi aliquibus dura eſſe uidetur, mihi tamen ſummopere probatur, & doctiſſima ac ueriſſima eſſe uidetur, & Ariſtoteli maximè conſentanea, qui quum notiora diſtinxerit dicens alia nobis, alia natura notiora eſſe certè alterū membrum reiecto altero accipiendum eſſe uoluit; atqui illud minimè ſumendum eſt, quòd ſint priora, & notiora nobis, non natura, ſiquidem principia debēt eſſe cauſæ; ergo alterum, quòd natura, non nobis. Voluit igitur ſignificare Themiſtius quòd Ariſtoteles docens inſtrumētum, quo res ignotas indagare, & ſcire poſſimus, nō reſpexit quomodo nos affecti ſimus, ſed quomodo affecti eſſe deberemus; neque ideò negat principia nobis nota eſſe debere, quia uelit ea nobis eſſe incognita; ſed negat ea nobis notiora eſſe ut in ſtatu imperfectionis, & ignorantiæ conſtitutis, & uult eſſe nobis notiora ut naturam imitantibus in rerum cognitione peruestiganda; hac autem ratione totā cognitionem nobis tribuit Ariſtot. non naturę, ut illius diſtinctionis hic ſit ſenſus, alia dicuntur notiora non ſecundùm naturam, ſed nobis, alia uerò natura, non nobis, ideſt non nobis ut ordini na-

Demonſtratio non reſpicit ingenij noſtri infirmitatem.

A turę aduerſantibus, ſed nobis ut naturam imitantibus, & res cognoſcentibus eo modo, quo ſunt cognoſcendę; id autem eſt quando ab ijs rebus, quarum ea eſt natura, ut ex ſe ſint cognoſcibiles, ad eas progredimur, quarum ea eſt natura, ut non cognoſcantur niſi ex alio, hoc eſt à cauſis ad effectus. Hæc igitur eſt ratio cur Ariſtoteles in poſterioribus Analyticis primariò de methodo demonſtratiua tractauerit, quę à cauſis ducit ad cognitionem effectuum. Eadem eſt ratio cur primaria Ariſtotelis tractatio in iis libris ſit de inſtrumento, quo accidentia cognoſcantur, non de inſtrumento, quo cognoſcantur ſubſtantię; accidentium enim ea eſt natura, ut per ſe ſint ignota, quia ab externis cauſis pendent, ideſt extra eorum eſſentiam poſitis, proinde ſciri non poſſunt niſi ex cauſarum cognitione; ſubſtantia uerò ab externa cauſa non pendet, quum eſſentiam à cauſa eſſentię diſtinctam non habeat, ut aſſerit Ariſtoteles in contextu 42. ſecundi libri Poſteriorum, ideoq; dixit definitionem ſubſtantię non poſſe demonſtrari, quia quod cauſam non habet, nō eſt demonſtrabile; ſubſtantia igitur ſecundùm naturam, & ſecundùm eſſentiam ſuam nota dicitur, quia ab externa cauſa non pendet; propterea Ariſtot. in toto primo Poſteriorum libro, quando de definitione ſubſtantię loquitur, ſemper eam numerat in principiis per ſe notis, quę ſecundùm naturam demonſtratione non egent; itaq; uaniſſima eſt eorum ſententia, qui præcipuum Ariſtot. ſcopum eſſe arbitrantur docere inſtrumentū cognoſcendę ſubſtantię, quandoquidem dum pręcipuum eius ſcopum reſpicimus, ſubſtantia proponitur, ut principiū notū, & nullo inſtrumento eget, ut cognoſcatur. Sed quanuis ſubſtantia ſecundum propriā naturam inſtrumento non egeat, tamen habita infirmitatis, & ignorantię noſtrę ratione ſępe contingit ut ad eam cognoſcendam inſtrumēto egea-

Accidentium cognitio in lib. Poſter. primario reſpicitur quia sūt ignota ſecūdū naturā.

Cognitio ſubſtantiæ reſpicitur ſecūdario.

B

C mus; ideò Ariſt. cuius pręcipuum cōſilium fuit loqui de potiſſima demonſtratione, quæ eſt inſtrumentum eorum ſcientiam tradens, quę ſecundum ſuam naturam ſunt ignota, nō omnino ſpernere uoluit conſyderationem noſtrę infirmitatis, ſed ad humani ingenii imbecillitatem oculos conuertens uoluit etiam ſecūdaria tractatione docere nos uiā, qua in eorū notitiā ducamur, quę licèt ſecundum propriā naturam ſint nota, nobis tamē ignota eſſe contingit, ideò de methodo quoq; reſolutiua loqui uoluit, quę nos ad principiorū cognitionē perducit; nā de demōſtratione ab effectu in primo libro ita locutus eſt, ut eā tractationē ſecundariā eſſe ſignificauerit, eam. n. conferens cum demōſtratione potiſſima, & oſtēdens quantū ab eius perfectione decliner, ſeparare potius eā à potiſſima demonſtratione, q de ipſa primariò ſermonē facere uidetur; nam qui modū tradit perfectè ſciendi, de modo quoq; imperfectè cognoſcēdi age-

re debet, ſecundaria tamen intentione, & potiſſimæ demonſtrationis vſus penitus neceſſarius eſt ijs, qui ſcientiam conſequi volunt, at vſus methodi reſolutiuæ non eſt ſimpliciter neceſſarius, ſed ſolùm conſtituta noſtra ignorantia, & imbecillitate. De inductione autem egit Ariſtoteles in vltimo capite ſecundi libri Poſteriorum, & oſtendit quomodo per eam ad primorum principiorum cognitionem ducamur; quam tractationẽ ſecundariam eſſe nemini dubium eſt, quumeam fecerit Ariſtot. poſt communem Epilogum omnium Analyticorum librorum, poſtquàm enim in contextu cẽteſimo eius ſecundi libri omnia collegerat, quæ in libris Analyticis docuerat, vt ſignificaret ſe ea omnia tractaſſe, quæ in proœmio primi libri Priorum pollicitus fuerat, proponit in capite vltimo declarandum modũ, quo principia cognoſcuntur, quaſi extra primariã intentionem caput illud in calce libri collocans, tãquàm ſecundaria tractatione ad artis perſectionem, & ad doctrinæ abũdantiam adiectum. De eadem locutus eſt etiam in eodem ſecũdo libro, quando modum docuit venandi ea, quæ prædicantur in quid, & definitionem eſſentialem conſtituunt, vt mox declarabimus. Hæc dicuntur ab Ariſtotele in poſterioribus Analyticis de utraque methodo reſolutiua; reliqua omnia, quæ tũ in primo, tum in ſecũdo libro tractãtur, ad demonſtratiuam methodum pertinent, quæ in vtroq; libro primaria eſt, vt memoratum proœmium, & Epilogus manifeſtè declarant.

Nota de capite ultimo 2. libri Poſteriorum.

Caput Vndecimum, Solutio dubij de noto, & ignoto ſecundùm naturam.

Dubiũ.

ADVERSVS ea, quæ diximus, dubium non leue oritur, antea enim quum diſcrimen inter demonſtrationem ab effectu, & inductionem declararemus, diximus illa principia inductione cognoſci, quę ſunt nota ſecundùm naturam, hoc eſt quæ ex ſeipſis, non ex alio cognoſcibilia ſunt; demonſtratione autẽ ab effectu illa principia declarari, quæ ignota ſecundùm naturam ſunt, & per alia demonſtrantur, quoniam ſenſilia non ſunt, neç ex ſe poſſunt innoteſcere; itaque aliqua principia eſſe aſſeruimus, quæ ſunt ignotæ ſecundùm naturam; nunc verò contrarium pronunciaſſe videmur dicẽtes omnia principia, & omnes cauſas eſſe ſecundùm naturam nota quatenus principia, & cauſæ ſunt, nam quod alicui competit quatenus eſt tale, omni competat neceſſe eſt; quomodo igitur aliqua poſſunt eſſe principia ignota ſecundùm naturam? ſoluitur dubium hoc diſtinguendo id, quod dicitur ſecundùm naturam notũ, vel ignotum, aut enim intelligimus ſecundùm propriam rerum naturam, non conſyderando conditionem, & naturam noſtrum cognoſcentium, qua quidem ra-

Solutio

Notum vel ignotũ ſecun-

D tione omnes cauſæ, omniaq; principia dicũtur ſecundùm propriam non quatenus principia, & cauſæ ſunt, quoniam ab alio non pendent vt cognoſcantur, quemadmodum neq; vt ſint; ita intellexit Ariſtoteles in ſecundo capite primi libri poſteriorum, & proœmio primi Phyſicorum, quando notiora ſecundùm naturam dixit eſſe notiora ſimpliciter, hoc eſt ſine vllo reſpectu uiriũ humani ingenij, ſed ipſam ſecundùm ſe rerum naturam conſyderando, hæc enim eſt ſignificatio illius uocis, ſimpliciter. Aut intelligimus ſecundùm naturam noſtrum cognoſcentium, ſeu ſecundùm naturam rerum ipſarum reſpectu conditionis humani ingenij, qua ratione cauſæ aliquæ dicuntur nobis ignotæ ſecundum naturam, quia inſenſiles ſunt; quum enim ea ſit noſtra naturalis conditio, ut omnis noſtra cognitio à ſenſu originem ducat, illud omne, quod ſenſu cognoſci non poteſt, etiam ſi principium, & cauſa aliqua fuerit, ignotum nobis

E ſecundùm naturam dicitur, & ex alio cognoſcitur, licèt ſimpliciter, & ſecundũ propriam naturã à nullo pẽdeat, & ex ſe cognoſcibile ſit. Eundem ſenſum alijs verbis referemus, ſi diſtinguamus cognitionem noſtram diſtinctã, & confuſam, diſtincta enim cognitione omnia principia ſunt nota ſecundũ naturam, quãuis abſcondita, & inſenſilia ſint; & omnes effectus ſecundum naturam ſunt ignoti, etiam ſi ſenſiles ſint. At ſi de confuſa noſtra cognitione loquamur, quæ in ſenſus perceptione conſiſtit, aliqui effectus ſunt noti ſecũdum naturam, & aliquæ cauſę ſecundum naturam ignotę.

dũ naturã poteſt ſumi duobus modis.

Caput Duodecimum, quomodo definitio à primo Philoſopho, & quomodo à logico conſyderetur.

QVONIAM autem in Poſteriorib. Analyticis multa ab Ariſt. de definitione dicuntur, declarãdum nobis eſt quonam conſilio id egerit, & quomo

F do ad eos libros, & ad tractationem de methodis definitio pertineat, hoc.n. declarato plenè cognita erit ipſa methodorũ natura. Quòd igitur in ijs libris tractetur definitio omnes utriuſque ſectæ interpreres cõceſſere, ſed de ratione huius tractationis, ac de intentione Ariſtot. dubium eſt, quum alij eam ut demõſtrationis medium, alij ut inſtrumentum ſciendi à demonſtratione diſtinctũ tractari exiſtimauerint; tractari etiam à primo philoſopho definitionẽ manifeſtum eſt, cuius tractationis differentiam cognoſcere oportet, ut hanc ab illa diſcernamus. Videntur omnes concedere ꝙ definitio ea ratione à metaphyſico cõſyderetur, quatenus ſignificat quidditates rerũ, idq; apud Auer. apertè legimus in comm. 42. 7. libri Metaphyſic. eſt igitur cognoſcendum quidnã ſit definitionem cõſyderari ut ſignificatricem quidditatis; mihi quidem uidetur nil aliud eſſe, quàm conſyderari ut definitio eſt, nam definitio ab Ariſt. ita defi-

Quomodo definitio à Metaphyſico cõſyderetur.

definitur, definitio eſt oratio ſignificans quid quare ſi à metaphyſico conſyderatur ut ſignificans quidditates rerum, certè conſyderatur vt eſt definitio; quoniam autem definitio eſt oratio ſignificans quid eſt, & oratio omnis, quemadmodum & omne nomen, & omne verbum, eſt inſtrumentum, quo conceptiones animi ſignificamus, ſequitur quòd definitio ut eſt definitio, & vt eſt oratio ſignificans quidditatem, eſt inſtrumentum ſignificandi quidditatem, quam animo concipimus; & definitionem conſyderati à primo philoſopho vt ſignificantem quidditates rerum, eſt eam conſyderati ut inſtrumentum ſignificaodi ipſas quidditates; nec propterea diuina ſcientia eſt inſtrumentalis, non enim ab huiuſmodi inſtrumentis diſciplinæ uocantur inſtrumentales, & logicę, ſed ab inſtrumentis ratiocinantibus, & diſcurrentibus a noto ad ignotum, hæc enim ſunt inſtrumenta logica, vt antea demonſtrauimus; diuinus quidem philoſophus agere vult de quidditatibus rerum, & docere in quonam cuiuſque rei quidditas conſiſtat, at de quidditate loquẽs non poteſt non definitionem conſyderare, qua ipſam quidditatem ſignificet; ideò docere io quonam quidditas rei conſiſtat, eſt docere ex quibuſnam definitio conſtituenda ſit; quippe philoſophi omnes, dum in rerum contemplatione uerſantur, uocibus utuntur res ipſas ſignificantibus; ſic philoſophus naturalis per uoces ſignificat res naturales, tanquàm per inſtrumenta ſignificandi cooceptiones animi, nec tamen eſt artifex inſtrumentalis; dicimus itaque definitionem conſyderari a metaphyſico prout eſt inſtrumentum ſignificans rerum quidditates, neque hoc diceotes in abſurditatem ullam incidimus. Hac igitur eadem ratione ſi etiam a logico definitionem conſyderari dixerimus, abſque dubio logicam cum metaphyſica conſyderationem confundemus, quod minimè faciendum eſt.

quomodo definitio cõſyderetur a logico.

Sed neque dicere poſſumus eam a logico conſyderari ut inſtrumentum notificãdi rem ignotam, a metaphyſico autem ut inſtrumentum ſignificandi quidditatem, quandoquidem definitionem inſtrumentum ootificandi non eſſe iam in præcedentibus fusè demonſtrauimus. Quoniam igitur non conſyderat logicus niſi inſtrumenta notificandi, & tale ioſtrumentum non eſt definitio, relinquitur eam nulla ratione poſſe a logico conſyderari, niſi prout ad logica inſtrumenta relationem aliquam habet, uel ad eorum cognitionem, uel traditionẽ aliqoa ratiooe confert; quum enim logica ſit diſciplina inſtrumentalis, oil debet conſyderare, niſi inſtrumenta ſcieodi, vel ea, quæ ad inſtrumenta ſciendi aliqoo modo referantur; atque pertineant; id autem Ariſtoteles ipſe maniſeſtiſſimè pronuotiauit tum in primo, tum in ſecundo poſteriorum libro, quando dixit omnem definitionem aut principium eſſe demonſtrationis, aut concluſioneo demonſtratioois, aut ipſammet demonſtrationem ſolo terminorum ſitu ab ea diſcrepantem; nullam igitur definitiooem in iis libris cooſyderare voluit, niſi cum reſpectu ad demonſtrationem, idque ex vtriuſque libri lectione manifeſtè colligitur, nam io fioe primi capitis ſecundi libri quando proponit Ariſtoteles ſe diligeotem tractationẽ de definitione facturum, propooit inter cætera declarandum quomodo definitio ad demonſtrationem pertineat; poſtea in contextu 47. Epilogum faciens dicit ſe docuiſſe quomodo definitio ad demonſtrationem referatur. Qualis autem ſit hæc relatio facilè intelligemus, ſi & inſtrumenti logici, & definitionis naturam conſyderauerimus; logicum enim inſtrumentum eſt progreſſus, & diſcurſus ab hoc ad illud tanquàm a noto ad ignotum; definitio verò ſimplex quoddam eſt, ac indiuiduum, quod omni diſcurſu caret; igitur eam rationem habet ad logica inſtrumenta, quam punctum habet ad lineam, & terminus indiuiduus ad id, cuius terminus eſt, etenim in linea partes notare poſſumus, & progreſſum ab una ad aliam, puoctum verò indiuiduum eſt, & partibus caret, & eſt vel principium, vel finis lineæ; ſic definitio vel principium, uel finis logicarum methodorum dicenda eſt, principium quidem quando eſt oota, finis verò quando eſt ignota, & per logica inſtrumenta inueſtigatur, nam quærere quid res ſit, nil aliud eſt, quàm eius definitionem indagare; quomodo autem hæc omnia ſeſe habeant manifeſtum fiet, ſi omnes definitioois ſpecies ſingillatim conſyderauerimus, & ſingularum reſpectum ad demonſtrationem, & ad logicas methodos declarauerimus.

quomodo definitio ad inſtrumenta logica referatur.

Caput Decimumtertium, qua ratione definitio ſubſtantiæ in libris Analyticis conſyderetur.

VT hac in re a rebus definitis tãquàm a notioribus progrediamur, omne, quod definitur, aut eſt ſubſtantia, aut accidens, ut nomine ſubſtantiæ illa omnia complectamur, quæ in ſcientiis ut alteri ſubſtrata, & ſubiecta conſyderantur; & nomine accidentis ea, quæ conſyderantur ut alteri inhærentia, quæ ſolent uocari paſſiones, ſiue affectiones; propterea magnitudines, & numeri, quæ in ſcientiis mathematicis habent locum ſubiecti, de quo affectiones demooſtrantur, licèt ſimpliciter accidentia ſint, tamen ſubſtantiæ nomine comprehendẽtur; ideò Ariſtoteles in contextu 178. primi libri Poſteriorum unitatem, & punctum ſubſtantias vocanit, quia in toto eo libro ea ſemper ut alteri ſubiecta, non ut accidentia nominauerat. Vt autem a definitione ſubſtantiæ exordiamur, huius duplex eſt io poſterioribus Analyticis conſyderatio, una primaria, altera

Definitionis ſubſtantiæ du-

ſecun-

plex eſt cōſyderatio in lib.poſ.

ſecundaria, primaria quidem pront eſt principium notum methodi demonſtratiuæ, ſecūdaria verò prout eſt finis ignotus methodi reſolutiuę; qunm enim primaria tractatio ſit de potiſſima demonſtratione, definitio ſubſtantiæ ad hanc non refertur, niſi ut eius principium notum, nam hæc definitio non traditur ex cauſis extra rei definitæ eſſentiam poſitis, ſed ex internis, qnæ eſſentiam ipſam conſtituunt; propterea Ariſtoteles indemonſtrabilem talem definitionem eſſe dixit in contextu 42. ſecundi libri poſteriorum, definitur enini ſubſtantia per formam, & materiam, & eius definitionis nulla cauſa afferri poteſt, quia illa forma in materia ineſt ſine vlla media cauſa, ſiquidem ipſa eſt & eſſentia rei, & cauſa, qua res eſſe dicitur; ideò ſecnndùm ipſam rerum naturam hæc definitio locum habet cauſæ non pendentis ab alia cauſa, proinde habet locum principii noti ſecundùm propriam naturam; proptetea in primaria Ariſtotelis tractatione hæc definitio non conſyderatur niſi ut principium demonſtrationis per ſe notum, ut patet legentibus Ariſtotelem in primo poſteriorum libro, ubi paſſim definitionem hanc numerat in principijs demonſtrationis per ſe notis, & indemonſtrabilibus.

Error latinorū de tractatione definitionis.

De hac definitione latini rectè ſentiunt, quum dicunt eam non conſyderari niſi vt medium demonſtrationis, dicentes enim pront eſt medium dicunt prout eſt principiū, nam quomodo eſt principium demonſtrationis, niſi qnatenus eſt medius terminns in ſyllogiſmo demonſtratino? in eo tamē decepti ſunt, quòd putarunt hanc definitionem prout eſt medium in ſecundo tantùm poſteriorum libro tractari, qnum hac ratione conſyderet eam Ariſtoteles in toto primo libro, nec video quomodo hoc inficiari andeant, quum Ariſtoteles in primo libro non alia ratione eam conſyderet, quàm ut principium demonſtrationis; in contextu etiam 42. ſecundi libri dixit hanc definitionem eſſe immediatam, & indemonſtrabilem, & habere locum principij per ſe noti, vel ſuppoſiti.

Error Auerroiſtarum de cōſyderatione definitionis

Auerroiſtæ quoque decepti ſunt dum dixerunt hanc definitionem conſyderari vt inſtrumentum cognoſcendæ ſubſtantiæ, quū enim definitio ſubiecti duos habeat reſpectus, vnum ad ſubiectum, cuius eſt definitio; alterū ad affectiones ſubiecti, qnatum eſt cauſa, Ariſtoteles hoc tantum ſecundo modo eam in libris Analyticis conſyderauit, nimirum prout eſt medinm demonſtrationis, quod nobis perfectam accidentium ſcientiam præbet; ſed reſpectu ſubiecti non conſyderatur in iis libris definitio, ſi quidem longè diuerſus eſt hic reſpectus ab eo, quem ad affectiones ſubiecti habet; affectiones quidem declarat per diſcurſū eas notificando, naturam verò, & quidditatem ſubiecti declarat non notificando, ſed ſignificando, ſicuti nomen quoque rem ſignificare dicitur; quæ quidem conſyderatio non ad logicnm, ſed ad metapbyſicum pertinet, qnemadmodnm oſtendimus. Dnm igitur primariam Ariſtotelis tractationem, & intentionem ſpectamus, non alia ratione definitionem ſubſtantiæ conſyderanit, quàm ut principium notum methodi demonſtratinæ, hoc eſt vt medium potiſſimæ demonſtrationis, ut benè latini dixerūt, eaq́ne tractatio tota de demonſtratione nominanda eſt, non de definitione, quia quum aliquid vt alterins principium, & eins gratia tractatur, de illo altero tractatio eſſe dicitur, vt Ariſtoteles teſtatur in principio libri duodecimi metaphyſicorum dicens § de ſubſtantia eſt contemplatio, quoniam ſubſtantiarnm principia, & cauſæ quæruntur.§ Primaria igitur huius definitionis tractatio non alia eſt, quàm ea, quā diximus. Dum uerò ſecundariam in iis libris tractationem reſpicimus, in qua Ariſtoteles viā tradit, qua ad principiorum notitiam, ſi latuerint, ducamur, definitio ſnbſtantiæ conſyderatur ut finis ignotus methodi reſolutiuę, & de hac loquitur Ariſtoteles in ſecnndo libro poſteriornm Analyticorum a contextu 69. uſque ad 84. ibi nanque docet qna uia eam definitionē nenari debeamus, quæ eſt principium indemōſtrabile, & reſutat opinionem Platonis, qui diuiſione definitionem uenabatur, non quidem quòd penitus reiiciat dinifionis uſum, ſed qnia ſolam non ſufficere arbitratur, ut eam, quę uim ſyllogiſticam non habet; ipſe igitur pręfert viā compoſitiuam, quę uim habet illatricem ignoti ex noto, ſi enim proponatur inueſtiganda definitio generis, vt animalis, uult Ariſtoteles ſpectandas eſſe ſpecies omnes illius generis, & ea, quæ de ipſis ſpeciebus eſſentialiter prædicantur, his nanque prædicatis omnibus collectis, exceptisq́ue illis, quæ ſingularum ſpecierum propria ſunt, reliqua generis definitionem conſtituent; ſimili ratione ſi ſpeciei definitionem quæramus, indiuidua conſyderare debemus, & ſumere omnia, qnæ de ipſis prædicantur in eo quod quid eſt, ex iis enim ſpeciei definitionem conflabimus; hanc niam uocanit Ariſtoteles compoſitiuam, quia ex ſpecierum collectione, & attributorum compoſitione definitionem generis colligimus, & ex indiniduorum collectione definitionem ſpeciei; attamen ſi benè rem cōſideremus, hęc uia reſolntiua potius eſt, quàm compoſitiua, quia ab inferioribns ad ſuperiora procedere eſt a poſterioribus ire ad priora, ut antea demōſtrauimus; qnare nil aliud eſt nia hęc, quàm inductio, ex eo.n. quòd illa prædicata omnibns ſpeciebus compętunt, colligimns eadem competere generi; & ex eo quòd omnibus indiuiduis competunt, probamus ea competere ſpeciei; hęc igitur uia compoſitina nim inductionis habet, & uoluit Ariſt. ſignificare neque ſola diuiſione utendum eſſe, neque ſola uia compoſitiua abſque diuiſione

uia compoſitiua quid ſit.

Nota quō uia cōpoſitiua egēt diuiſione.

in

A in venandis definitionibus, quia ſi abſque diuiſione vtamur via compoſitiua, illa omnia prędicata inordinatè, & confusè colligemus, facit enim diuiſio vt rectum ordinem in partibus definitionis exponendis ſeruemus; ſed ratione efficacitatis probandi id, quod quęritur, præfert Ariſtoteles uiam compoſitiuam, primasque ei tribuit, quum enim uim ſyllogiſticam habeat, totam rei ignotæ declarationem ipſi acceptam ferimus, a diuiſione verò nullam probationem, ſed ſolam partium diſpoſitionem habemus; itaque ſi definitionem ita venemur, vt diuiſione utendo ſingulas definitionis partes ordinatè ſumamus, easque rei definiendæ ineſſe, eò quòd omnibus particularibus competant, oſtendamus per inductionem, optimus erit modus venandi talem definitionem, qui Ariſtoteli mirifice placuit. (nota de tractatione demonſtrationis a ſigno.) De demonſtratione autem a ſigno quod ad venandas partes definitionis utilis ſit, nihil in ea parte dixit Ariſtoteles, ſatis enim habuit ſe de illa in primo libro locutum eſſe; B at in ea parte oſtendere volens infirmitatem uiæ Platonicæ diuiſiuæ, ſatis eam declarauit, oſtendens diuiſionem ad eas definitiones venandas inutilem eſſe, quæ ſecundùm naturam notæ ſunt, & leuiore indigent inſtrumento logico; ſi namque ad has venandas diuiſio inefficax eſt, multò minùs ad eas indagandas, quæ ſunt naturaliter ignotæ, efficax erit: ſed quòd demonſtratione quoque ab effectu demonſtrentur partes definitionis naturaliter ignotæ, teſtatur ipſe Ariſtoteles in contextu undecimo primi libri de Anima dicens accidentia plurimū conferre ad cognoſcendum quid eſt, nam ex iis, quæ rei definiendę accidunt, duci in cognitionem eorum, quę eius rei eſſentiam conſtituunt, eſt ab effectibus ea uenari, & demonſtrare a poſteriori. Ex his patet definitionem ſubſtantiæ nulla alia ratione conſyderari ab Ariſtotele in libris Analyticis, quàm vt principium methodi demonſtratiuæ, & vt finem methodi C reſolutiuę, ſi eam ignotam eſſe, & quæri contingat; prior quidem illa conſyderatio primaria eſt, hęc autem ſecundaria, quod ſignificauit Ariſtoteles in contextu 42. libri ſecundi Poſteriorum de hac definitione loquens, quando dixit eam eſſe principium, notum, uel, ſi ignorari contingat, non demonſtratione, ſed alia via manifeſtam fieri; de qua alia uia ſermonem poſtea facere voluit in ea parte, quę inſcribitur de uenatione definitionis. Has duas tractationes de definitione ſubſtantiæ in iis libris inuenio, & prætereà nullam; in quarum neutra dicere poſſumus definitionem eſſe inſtrumentum ſubſtantiæ cognoſcendę conſyderari ab Ariſtotele, ſed ſolum ut principium, vel ut finem inſtrumenti; quando.n. eam conſyderat ut principiū demonſtrationis, non ad ſubſtantiæ, ſed ad accidentis cognitionem ipſam dirigit; quando autem docet uiam uenandi prędicata eſſentialia,

A & partes definitionis, non uidemus Ariſtotelē dicere definitionem eſſe methodum, uel inſtrumentum, quo talia prædicata uenemur, id.n. ſi dixiſſet, ridiculum ſe omnibus prębuiſſet; ſed viam diuiſiuam, & uiam compoſitiuam ut inſtrumenta huius uenationis conſyderauit, definitionem uerò non ut inſtrumentum, neque ut uiam, ſed ut finem uiæ, nam quęrere ea, quæ in eo quod quid eſt prædicantur, eſt ipſam definitionem quętere, ut ſępius dictum eſt in præcedentibus.

Caput Decimumquartum. Quotuplex ſit definitio accidentis.

ACcidentis autem definitio multiplex eſt, alia enim eſt perfecta, & omnibus numeris abſoluta, quæ eſt demonſtratio poſitione differēs, alia imperfecta, & manca, quæ tum concluſio, tum principium B demonſtrationis eſſe poteſt; quæ omnia facilè intelligentur, ſi quænam ſit perfecta accidentis definitio declarauerimus, quod enim in quoque genere ſummum, perfectumque eſt, norma eſſe ſolet, qua cętera eius generis dignoſcuntur. Accidentia omnia per formam, & materiam definienda ſunt, quemadmodum ſubſtātię, alia tamen ratione, nam accidentis genus (quo accidētia definiātur.) formæ locum tenet, proprium autem ſubiectū eſt loco materiæ, & in definitione pro differentia ſumitur, ut definitio tonitrus eſt, ſonus in nube, & ſonus quidem eſt genus, & forma, quia omne accidens forma quædam eſt, nubes autem eſt ſubiecta materia, quę tanquàm differētia ſumitur ſeparans tonitrum ab aliis ſonis; cōtra quàm in ſubſtantijs accidat, in quibus genus habet locum materiæ, differentia uerò formæ; & in ſubſtantijs materia interna eſt, ex qua res conſtat; in accidentibus verò externa, in qua inhęrent. Definitio hæc ex materia, & C forma conſtans dicitur eſſentialis, ſiue quidditatiua, quia tota accidentis eſſentia per eam exprimitur, ſcilicet per genus reſtrictum a ſubiecto proprio fungēte officio differentiæ, etenim quidnam aliud eſt eclipſis, quàm priuatio quędā luminis lunę? quid aliud eſt tonitrus, quàm ſonus quidam in nube factus? Sed aliud eſt (Diſcrimen inter definitionē ſubſtantię, & definitionem accidētis.) magni momenti diſcrimen inter hanc accidentis definitionem, & definitionem ſubſtantiæ, quod ad propoſitam nobis contemplationem maximè pertinet, quòd definitio ſubſtantię per materiam, & formam perfecta eſt, & nihil ei deeſt, hæc enim hominis definitio, animal rationale, & eſſentialis eſt, & perfecta definitio, quia eſſentiam hominis ita declarat, ut nil quęrendum maneat, huius autem ratio eſt quoniā illa forma ineſt in illa materia ſine medio, neque ab ulla externa cauſa pendet, ſed eſt ſimul eſſentia, & cauſa rei. Aſt illa accidentis definitio, quam diximus, eſſentialis quidem eſt,

non

non tamen perfecta, quia eſſentia accidentis D. pendet ab externa cauſa diuerſa ab ipſa eſſentia, ideò quando ad quæſtionem quid eſt reſpõdetur talis definitio eſſentialis, animus quærentis non conquieſcit, præſertim animus viri ſapientis, vt doctiſſimè notauit Auerroes in calce ſexti commentarij libri ſecundi poſteriorum, quando enim quidditas pendet ab alia externa cauſa, animus in cognitione quidditatis nõ quieſcit, niſi cauſam quoque noſcat eius quidditatis; propterea vt definitio accidentis perfecta reddatur, tertia particula præter formam, & materiam requiritur, nempe cauſa inhærentiæ illius formæ in illa materia; perfecta igitur definitio eclipſis eſt, priuatio luminis in luna ob terræ interpoſitionem; & perfecta tonitrus definitio eſt, ſonus in nube propter extinctionẽ ignis, ſi modò hæc ipſius cauſa ſit, ut ſupponit Ariſtoteles. Ob hanc igitur rationem in contextu 42. & 43. ſecundi libri poſteriorum dicit Ariſtoteles definitionem accidentis quidditatiuam demonſtrabilem eſſe, non quòd tota definitio de definito demonſtretur, vt ſi colligatur eclipſim eſſe priuationem luminis lunæ, & tonitrum eſſe ſonum in nube, quem ſenſum multi perperam accipiunt; ſed quòd altera definitionis pars de altera parte demonſtretur, nempe forma de materia per aliam tertiam partẽ adiectam, quæ eſt cauſa inhærentiæ formæ in materia; de luna enim demonſtratur priuatio luminis per mediam terræ interpoſitionem, & de nube ſonus per mediam ignis extinctionem; idcirco hæc perfecta accidentis definitio apud Ariſtotelem eſt ipſamet demonſtratio, & ſolo terminorum ſitu ab ipſa demonſtratione diſcrepat, quia ex iiſdem tribus terminis demonſtratio accidentis, & eiuſdem definitio conſtituitur, genus quidem accidentis eſt in demonſtratione maius extremum, ſubiectum eſt minus extremum, cauſa verò medius terminus.

Tres accidentis definitiones. F Hæc perfecta definitio in duas imperfectas diuiditur, vt notat Auerroes in commentario 64. primi libri Poſteriorum, quarum altera eſt principium demonſtrationis; altera verò concluſio; vt enim vtraque ſimul ſumpta facit integram demonſtrationem, quia ſimul concluſionem, & principia continet; ita ſi in duas diuidatur, altera erit principium demonſtrationis tantùm, altera verò erit ſolùm concluſio; illa enim, quæ traditur per ſolam cauſam, eſt principium demonſtrationis, vt ſi dicamus, eclipſis eſt interpoſitio terræ, quę quidem impropriè dicitur definitio, quum dicat potiùs propter quid, quàm quid, ideò uocatur definitio

Definitio cauſalis. cauſalis, & ad demonſtrationem refertur non alia ratione, quàm ut eius principium, ut aſſerit etiam Themiſtius interpretans contextum 46. ſecundi lib. Poſteriorum, eſt enim principium, quia eſt demonſtrationis medium; ideò quando Ariſtoteles dicit aliquam definitionem eſſe D. principium demonſtrationis, intelligit quidem præcipuè definitionem ſubiecti, ſed ad illud membrum redigitur illa quoque affectionis definitio, quæ vocatur cauſalis, vt uult eo in loco Themiſtius. Altera verò perfectæ definitionis pars, quæ formam, & materiam ſine cauſa continet, illa eſt, quę dicitur demonſtrationis concluſio, vt ſi dicamus, eclipſis eſt priuatio luminis lunæ, tonitrus eſt ſonus in nube, & vocatur concluſio, quia quum extra ſe cauſam habeat, demonſtrari poteſt; hanc diximus vocari quidditatiuam, ſiue eſſentialem, ſiue etiam formalẽ definitionem; internam enim rei naturam, & eſſentiam exprimit; hanc eandem Ariſtoteles in 44. contextu ſecundi libri Poſteriorum nominalem definitionem appellauit, quia eſſentiam ab externa cauſa pendentem proferens ſine expreſſione cauſæ non benè ipſam eſſentiã declarat, id enim, quod cauſam aliquam habet propter quam eſt, non benè cognoſcitur, niſi E per illam; vt igitur hanc diſtingueret ab illa, quæ eſſentiam cum eſſentię cauſa declarat, & eſt perfecta definitio, eam uocauit nominalem, quia nominis tãtum ſignificationem exprimit, eſſentiam verò non benè declarat; poſtea verò in contextu 46. ex ijs, quæ prius dixerat, colligens omnes definitionis ſpecies eam uocat cõcluſionem demonſtrationis, quia cauſam extra ſe habet, per quam demonſtrari poteſt. Tot igitur numero ſunt accidentis definitiones.

Definitio nominalis.

Caput Decimumquintum, De aliorum erroribus in ea definitione, quæ eſt demonſtrationis concluſio.

NON ſunt hic ſilentio prætereundi duo aliorum errores in intelligenda illa definitione, quæ ſecundùm Ariſtotelem eſt demonſtrationis concluſio; unus error eſt quòd multi putant definitio F nem hanc non eſſe eandem, quam Ariſtoteles in contextu 44. eius libri nominalem uocauerat, quum tamen ea ipſa ſit, ut patet legentibus totam illam partem, & vt nos alio in loco opportuniùs demonſtrabimus; alter autem error eſt, & is quidem maximus, in quem omnes penitus interpretes & antiquiores, & poſteriores inciderunt, uno Auerroe excepto, & fortaſſe etiam Themiſtio, quòd non intellexerunt quomodo ea definitio dicatur ab Ariſtotele demonſtrationis concluſio, putarunt enim eam definitionem totam in concluſione prædicari de definito, ut demonſtrationis concluſio talis ſit, ergo eclipſis eſt priuatio luminis in luna, ergo tonitrus eſt ſonus in nube; ſic etiam definitionem iræ, quam materialem uocant, de ipſa ira demonſtrant per alteram iræ definitionem formalem, nam per appetitum uindictæ demonſtrant iram eſſe accenſionem ſanguinis in corde,

1. error.

2. error.

De definitione quæ eſt concluſio, opinio aliorum.

de, ut in concluſione accenſio ſanguinis in eorde ſit prędicatum, ira verò ſubiectum; qua quidem ſententia nihil abſurdius, nihil ab Ariſtotele alienius excogitari poteſt; ſic enim ponitur modus ille demonſtrandi definitionem, quem prorſus reiecit Ariſtoteles in cõtextu 36. & 37. ſecundi libri Poſteriorum, nam definitionem demonſtrare de definito uanum penitus eſt, & naturæ demonſtrationis repugnantiſſimum, quod multifariam oſtendere poſſumus, primùm quidem id nobis conſtituendum eſt, tum de ſubiecto demonſtrationis, tum de affectione demonſtranda præcognoſcendum eſſe quid nomen ſignificet, & ſignificationem nominis intelligi non poſſe niſi cognito genere aliquo illius rei vel propinquo, vel ſaltem remoto, quomodo enim nomen eclipſis intelligemus, niſi ſciamus eclipſim ſignificare priuationem quandam luminis? quomodo intelligemus nomen tonitrus, niſi noſcamus eſſe ſonum quendam? dum igitur demonſtramus eclipſim eſſe priuationem luminis Lunæ, eclipſim facimus in ea demonſtratione ſubiectum, ergo præcognoſcimus eclipſim ſignificare priuationem luminis, idem igitur demonſtramus, quod præcognoſcimus, quod certè abſurdiſſimum eſſe quilibet ſanæ mentis aſſereret, nam ſignificatio nominis eclipſis nulla alia ē, quàm priuatio luminis in luna, ideò ſi hanc pręcognitam eſſe oporter, eadem demonſtrari non poteſt, niſi idem de ſeipſo demonſtretur, quum nihil aliud ſit eclipſis, quàm priuatio luminis Lunæ; ſimiliter non eſt demonſtrandum iram eſſe accenſionem ſanguinis in corde, neque tonitrum eſſe ſonum in nube, quia hæc eſt ſignificatio nominis penitus indemonſtrabilis de ipſo nomine; neque aliquid roboris habet id, quod multi dicunt, definitionem de definito non demonſtrari ea ratione, qua eſt definitio, ſed quatenus eſt quæſitum ignotum, hoc enim ridiculum eſt, quia ſi eſt quęſitum ignotum, ſignificatio igitur nominis ſubiecti ignota eſt, quomodo igitur demonſtrare aliquid poſſumus de ſubiecto, cuius nomen non intelligimus? quòd ſi dicant præcognoſci quidem quod eclipſis ſignificat priuationem luminis, non tamen eam, quæ eſt in luna, & hoc eſſe id, quod demonſtratur, in aliud abſurdum incident non minùs graue, ſic enim ſubiectum demonſtrationis erit ipſum accidens, ut eclipſis, prædicatum verò, quod quæritur, erit ſubiectũ accidentis, in illa enim demonſtratione nihil manebit ignotum, quod dicatur quæri, niſi luna; hoc autem eſt inconueniens, debet enim accidens de ſubiecto monſtrari, vt ſit prædicatio naturalis, non ſubiectum de accidente.

Definitionem demonſtrare de definito uanũ eſt.

Prima ratio cõtra alios

2. ratio.

Præterea certum eſt eam eſſe potiſſimę demonſtrationis conditionem ut medium ſit cauſa inhærentiæ maioris extremi in minore, ut rationale eſt cauſa ut riſibile inhęreat homini, & A interpoſitio terrę eſt cauſa ut lunæ inſit eclipſis; hoc tamen in illa puerili demonſtratione non uidemus, nam interpoſitio terræ non eſt cauſa ut eclipſi competat priuatio luminis lunæ, ſed potiùs ut priuatio luminis inſit lunæ; ſic appetitus uindictę non eſt cauſa ut irę inſit accenſio ſanguinis cordis, ſed potiùs ut ſanguini cordis inſit accenſio; ſiquidem propria uocis ſignificatio ei ſine cauſa competit, nulla enim eſt cauſa cur eclipſis ſit priuatio luminis, vel cur ira ſit accenſio ſanguinis; illi itaque, qui ita demonſtrant, non demonſtrant concluſionem per ſuam cauſam, quoniam eiuſmodi concluſionis nulla cauſa afferri poteſt. Nos igitur dicimus alia ratione definitionem illam eſſe concluſionem demonſtrationis; non enim quia tota definitio de definito prędicetur, ſed quòd altera definitionis pars de altera, nempe forma de materia concludatur, Ariſtoteles talem definitionem concluſionem demonſtrationis eſſe B dixit; per medium enim interpoſitionem terræ demonſtramus in luna eſſe priuationem luminis, & per medium appetitum uindictæ demonſtramus in ſanguine cordis fieri accenſionem; quare hę definitiones ſunt concluſiones demonſtrationis, priuatio luminis in luna, & accenſio ſanguinis in corde; ſi etenim has demonſtremus, uerè cauſam concluſionis afferimus, ideſt cauſam inhęrentię prædicati in ſubiecto; & quia concluſio illa formam, & materiam accidentis continet, ſubiectum enim eſt materia, prædicatum autem forma, ideò eſt illa definitio imperfecta, & demonſtrabilis, quę cauſam rei non continet; ipſi igitur ſi cauſam addamus, concluſioni medium terminum addimus, & definitionem perfectam facimus, quæ reipſa a demonſtratione non differt, ſed ſolo terminorum ſitu; hęc eſt ſententia Ariſtotelis, ſi benè eius verba perpendantur in ſecundo libro Poſteriorum a contextu 36. uſque ad C 47. eaque rationi maximè conſona eſt, nam hęc imperfecta definitio ad concluſionem demonſtrationis eam rationem habere debet, quam perfecta definitio habet ad demonſtrationem totam, ut enim hæc dicitur integra demonſtratio, ſic illa dicitur demonſtrationis concluſio; ſed perfecta definitio idem eſt re quod demonſtratio, modo autem, & ratione differt a demonſtratione, & differentia in duobus conſiſtit, vt inquit Auerroes in commentario 45. libri ſecundi poſteriorum, in forma, & in ordine terminorum, nam demonſtratio formam ſyllogiſmi habet, quæ definitioni non conuenit; &, quum ex iiſdem tribus terminis utraque conſtituatur, alio tamen, & alio ordine in hac, & in illa diſpoſiti ſunt, nam in definitione primùm profertur genus, ultimo loco cauſa, dicimus enim, eclipſis eſt priuatio luminis lunæ ob terræ interpoſitionem; at in demonſtratione nunquàm à genere auſpicamur, imò poſtremum

de definitione quæ eſt concluſio, opinio uera.

mum

mum eſt, quia eſt id, quod quæritur, ideò ſi minorem propoſitionem anteponamus, primo loco ſubiectum dicimus, deinde cauſam, poſtremo genus; quòd ſi antepnoamus maiorem, à cauſa incipimus, deinde geous, tandem ſubiectum proferimus; omoino igitur alius eſt in definitione perfecta, alius in demonſtratiooe ordo, ac ſitus terminorum; idem diceodum eſt de illa imperfecta definitione, & de concluſione demonſtrationis, ſunt enim idem re, quia ex iiſdem duobus terminis conſtant, genere, & ſubiecto, ratione autem differre debeot, ideſt & forma, & ordine terminorum, forma quidē quoniam coocluſio ex neceſſitate eſt enuntiatio affirmans, vel negans, defioitiooi verò forma enuntiationis minimè conuenit, ſicuti neque forma ſyllogiſmi, definitio enim, ut ait Ariſtoteles, neque rem eſſe, neque non eſſe dicit, ſed ſolùm quid ſit; ordine autem terminorum, quoniam io coocluſiooe neceſſarium eſt ſubiectum antepooere generi prædicato; io definitione autem neceſſe eſt anteponere genus ſubiecto locum differentię obtinenti, hæc enim eſt definitio, prioatio luminis in luna, hæc autem concluſio, ergo io luna eſt priuatio luminis; ita hæc eſt definitio, accenſio ſanguiois cordis, hæc autem concluſio, igitur in ſanguine cordis fit accenſio, & ſic de cæteris; oportet enim eaſdem voces alio modo proferre vt definitionem, alio modo vt enunriationem, & concluſionem demonſtrationis. Sententiam hanc legere poſſumus clarè apud Auerroem in commentario 42. ſecundi libri Poſteriorum, ubi dicit potiſſimam demonſtrationem eſſe poteſtate definitionem, quum vnam partem definitionis nominalis demonſtret alteri parti ineſſe per cauſam externam, quæ eſt perfectio, & complementum definitionis, quo fit ut tota demonſtratio in definitionem perfectam accidentis conuertatur, quæ eſt ultimus, ac præſtantiſſimus demonſtrationis finis. Hæc itaque & Ariſtotelis, & Auerrois ſententia eſt, & uera; qui verò aliter ſentiuot, craſſa nimis ignorantia, ac cæcitate laborant. Quærere hic aliquis poſſet, cur in maiore extremo demonſtrationis non ipſum affectionis nomeo poſuetimus, ut eclipſim, ſed potiùs eius genus, priuationem luminis; Verùm ne nimia cum prolixitate in præſentia digredi, & a propoſito recedere uideamur, id in alio in loco ſeorſum expendendum relinquemus. Non eſt autem hic prætermittendum, ſed ſummoperè annotandum quòd definitio illa affectionis, quæ dicitur eſſe demonſtrationis concluſio, eſt etiam alia ratione principium demonſtrationis, idque ut primo aſpectu mirabile fortaſſe uidetur, ita, ſi benè intelligatur, veriſſimum eſſe comperietur, aliud nanque eſt cognoſcere rem eſſe, aliud eſt quid nomen ſignificet intelligere, definitione quidem nominali quid ſignificet nomen affectio-

uide li de cou. uer. dē. in defi.

definitio, quę est con clusio demon stratio nis, est etiā ali quo mo do prin cipium

D nis apprehendimus, ſed non propterea ipſam eſſe cognoſcimus; ideo Ariſtoteles inter præcognitiones demonſtrationi neceſſarias illam nominauit, qua & ſubiecti, & affectionis quæſitę cognitionem habemus quid vtriuſq; oomen ſignificet; tota igitur concluſio præcognita eſt, quia ante demonſtrationem debet eſſe intellecta, licèt ipſius veritas nondum cognoſcatur, ut ſi eclipſim dari ignoremus, eamque demonſtrare velimus, neceſſarium nobis eſt antequàm demonſtremus intelligere quid oomen eclipſis ſignificet, ſignificat autem priuationē luminis Lunę, ſed licèt hoc pręcognoſcamus, attameo an detur in luna hęc luminis priuatio adhuc noo cognoſcimus, idque per demonſtrationem oſtendere uolumus. Quoniam igitur omne, quod ante demonſtrationem præcognoſcendum eſt, principium demonſtrationis uocari poteſt, definitio hęc nominalis tanquàm nomeo affectionis demonſtrandæ declarans, & tanquàm concluſio antequàm demonſtretur intellecta, principium quoddam eſt demonſtrationis; non eſt tamen principium ſcientiam agens, ſed potiùs ad ſcientiam dirigens, non enim in propoſitionibus de monſtrationis aſſumitur, ſed ante demonſtrationem pręcognoſcitur, quia ſine illa vana eſſet demonſtrationis extructio. Quum igitur eadem ſit definitio nominalis, & concluſio demonſtrationis, ea quatenus eſt definitio nomen affectionis declarans, præcognoſcitur, quateous uerò eſt enuntiatio dicens inhęrentiam alterius partis in altera, eatenus eſt concluſio ignota, quę per demonſtrationem innoteſcit.

E

Caput XVI. Quomodo omnis definitio accidentis ad demonſtrationem referatur, & ad demonſtratiuæ methodi traditionem pertineat.

F EX his, quæ diximus, facile colligere poſſumus quomodo omnis definitio affectionis ſiue perfecta, ſiue imperfecta ad demonſtrationem pertineat; ea enim, quæ imperfecta eſt, vel eſt principium, uel concluſio demonſtrationis; quę uerò perfecta, & ex ijs duabus conflata, demonſtratio ipſa eſt ſolo ab ipſa differens terminorum ſitu; hæc ut finis præcipuus demonſtrationis, atque ut demonſtrantium ultimus ſcopus ab Ariſtotele conſyderatur in ſecundo libro Poſteriorum ab initio libri vſque ad 47. contextum; quia reuera finis ultimus demonſtrantium eſt è demonſtrationē colligere omnibus numeris abſolutam, & quieſcere io cognitione quid eſt; ueritatem hanc docet in ea parte Ariſtot. proponit enim in principio eius libri inueſtigandum inſtrumentum ducens ad cognoſceodum quid eſt, quaodo eſt naturaliter ignotum, cuiuſmodi eſt definitio omoium affectiooum, quoniam ipſarum eſſentia pendet ab externa cauſa; poſtea oſtendit non

conſilis Arist. in princi- pio xili br. post.

non alio inſtrumento nos duci ad hanc cognitionẽ, quàm illo eodem, quo ducimur ad ſcientiam propter quid eſt, nempe demonſtratione, ad quod declarandum voluit in 1. capite hoc fundamentum conſtituere, quòd idem eſt cognoſcere quid eſt, & propter quid eſt, hinc .n. fit ut demonſtratio, quum faciat cognitionem propter quid eſt, tradat ſimul cognitionẽ quid eſt; declarat etiam modum Ariſtotel. quo per demonſtrationem ducimur ad cognoſcendã accidentium quidditatem, & oſtendit nõ poſſe definitionẽ de definito demonſtrari, in lucẽ tamẽ prodire per demonſtrationẽ, quatenus tota demonſtratio in definitionem perſectã accidentis conuertitur, neq; alia via, quàm demõſtratione, poſſe talem definitionem innoteſcere. Debemus autem eo in loco notare ſummum Ariſtotelis artificium, qui vt oſtenderet idem eſſe demonſtrationem, ac definitionem, utitur ratione commutata, & demonſtrationi tribuit officium definitionis, & definitioni officium demonſtrationis, eſt enim definitionis officium ſignificare quid eſt, demonſtrationis verò notificare propter quid eſt; nam ſi demonſtratio declarat etiam quid eſt, id facit quatenus eſt definitio, non quatenus eſt demonſtratio; & definitio ſi declarat propter quid eſt, id facit quatenus demonſtratio, non quatenus definitio, hæc autem manifeſta ſunt ex ipſa vocabulorum ſignificatione. Ariſtoteles in contextu 42. & 43. aſſerit demonſtrationem oſtendere quid eſt, deinde in 45. definiens definitionem dicit eam eſſe orationem ſignificantem propter quid eſt, & orationem demonſtrantem, perſecta enim definitio ſignificat quidditatem cum cauſa quidditatis; ſunt autem in illis locis benè perpendenda Ariſtotelis verba, qui artificioſiſſimè locutus eſt ad denotandum demonſtrationem eſſe methodum, & inſtrumentum logicum, definitionem uerò nequaquàm, ſed potiùs finem methodi, & inſtrumenti logici; quanuis enim demonſtratio, & definitio reipſa ſint idem, tamen ratione formæ logicæ diſtinguuntur, definitio enim omni diſcurſu, omnique enuntiatione caret; demonſtratio autem & enuntiationem, & diſcurſum habet, quoniam igitur inſtrumentum logicum non eſt niſi cum hac forma logica, cum ratiocinio, ſic enim dicitur methodus, quæ ab hoc ad illud progreditur, hinc fit ut demonſtratio ſit logicum inſtrumentum, & methodus, definitio verò neque inſtrumentum, neque methodus dici poſſit, ſed finis methodi, ſicuti punctum eſt finis lineæ, & ſicuti quies grauium, & leuium in ſuis locis eſt finis motuum ipſorum ad eadẽ loca; demonſtratio enim motus quidam eſt intellectualis, in quo tria notare poſſumus, vnum ſubiectum, & duo contraria, alterum a quo, uel reliquum ad quod fit motus; definitio verò eſt ſimplex eſſentię conceptio cum quiete, & ſi-

Definitio, licèt idẽ ſit quod demonſtratio, non tamen eſt logicũ inſtrumentũ.

Demonſtratio ẽ motus quidã.

A ne vllo animi motu, cuius quietis gratia extruitur ab omnibus demonſtrantibus demonſtratio; hæc omnia ſignificauit ibi Ariſtoteles dum munus definitionis demonſtrationi attribuit, & munus demonſtrationis definitioni, tribuit enim demonſtrationi vt oſtendat, & notificet ipſum quid eſt, tanquam methodo, & inſtrumento, nam oſtendere, & notificare quid eſt ſignificat motum, & diſcurſum a noto ad ignotum, quę eſt propria logici inſtrumenti conditio; in contextu autem 45. tribuit definitioni officium demonſtrationis, non tamen ampliùs cum diſcurſu, & motu, ſed cum quiete, dicit enim, definitio eſt oratio ſignificans propter quid, non dicit, notificans, ſed ſignificans, notificare enim eſt cum diſcurſu, ſignificare autem ſine diſcurſu. Voluit igitur denotare Ariſtot. demonſtrationem eſſe inſtrumentum cognoſcendi quid eſt, ideſt extrahendæ definitionis, definitionem uerò eſſe fructum, & finem illius inB ſtrumenti; accidentium enim cauſas adducere eſt eorum demonſtrationem afferre, ex cauſis autem cognitis definitionem cõſtituere eſt definitionem educere è demonſtratione, ac veluti lineam retrahere, & redigere ad punctum, & ex re diuidua facere conceptum ſimplicem, & indiuiduum, id enim totum, quod per diſcurſũ inuenimus, poſtea ut ſimplex, & omni diſcurſu carens comprehendimus.

Cap. XVII. in quo ea, quæ dicta ſunt, confirmantur ex multis Auerrois, atque Ariſtotelis locis.

SEntentiam hanc, quam expoſuimus, apertè legimus apud Auerroem in pluribus locis, nam in commentario vndecimo primi libri Poſteriorum dicit potiſſimam demonſtrationem poteſtate complecti quæſtionem quid eſt, quæ eſt definitio, quam naturaliter deſyderamus, & propter eam quęrimus coC gnitionem cauſarum, dicit igitur demonſtrationem ducere nos ad cognoſcendum quid eſt, hoc eſt ad definitionem, & hanc eſſe vltimum omnium demonſtrantium finem, cuius gratia cauſas rerum quærunt, & demonſtrationes conſtruunt. In commentario etiam 38. ſecundi libri dicit demonſtrationem eſſe poteſtate definitionem, & ideò quicquid in 1. libro dictum eſt de demonſtratione, dirigi ad illa, quæ dicuntur in ſecundo de definitione. In Epitome quoque in capite de demonſtratione, & in decima quęſtione logica ſæpe eandem ſententiam profert Auerroes quòd finis demonſtrationis, & præcipua intentio demonſtrantiũ eſt eductio definitionis, quęrunt enim propter quid eſt, ut tandem inuenta cauſa cognoſcant quid eſt. Et in pręfatione ſua in primum librũ poſteriorum, cuius uerba etiam ante perpendimus, inquit Auerroes eaſdem propoſitiones demonſtrationis conſyderari ab Ariſtotele,

&c in primo, &c in ſecundo poſteriorum libro, D
in primo quidem vt ducunt ad cognitionẽ pro-
pter quid eſt, in ſecundo autem ut tradũt cogni
tionẽ quid eſt, ideò igitur inſtrumentum demon
ſtratio ſecundùm Auerroem ducit ad cognoſcẽ
Definitiones accidentium naturaliũ ſunt demõſtrationes.
dum propter quid eſt, &c quid eſt. Hoc idem in
tota Ariſto. naturali philoſophia obſeruare poſ
ſumus, plurimorum enim accidentium natura-
liũ definitiones inueſtigãdas proponit, vt quid
motus, quid locus, quid tempus, quid genera-
tio, quid miſtio, quid putredo, quid coctio, &c a-
lia eiuſmodi; dicant igitur Auerroiſtæ, Si demõ
ſtratio eſt proprium inſtrumentum, quo acci-
dentia cognoſcantur, nonne debuit Ariſto. eo-
rum accidentium demonſtrationem potiùs in-
dagare, quàm definitionem? quid ipſi ad hoc
reſpondere poſſint non video; nos autem dici-
mus definitiones illas eſſe demonſtrationes ſitu
differentes, &c in omnibus ijs locis Ariſtotelem
è demonſtratione definitionem colligere;
quum enim demonſtratio ſatisfaciat omnibus E
quatuor quæſtionibus de accidente factis, vlti-
ma tamen, &c omniũ præcipua eſt quæſtio quid
eſt, quæ non poteſt declarari, niſi aliæ omnes de-
clarentur; hanc igitur ſæpe propoſuit Ariſtot. &c
ei per demonſtrationem ſatisfecit, putredinis
enim definitionem inuenire volens, ſciensq́;
eam non eſſe perfectam niſi cum cauſæ cogni-
tione, cauſam priùs eius accidentis inquirit,
quod nil aliud eſt, quàm demonſtrationem in-
quirere, nam cauſam rei adducere, quate-
nus cauſa eſt, demonſtrare rem eſt; ex cauſæ
autem cognitione definitionem conſtituere
eſt è demonſtratione definitionem extrahere,
quod in definitione illa putredinis oſtendere
poſſumus, Ariſtoteles enim primo loco defini-
tionem nominalem putredinis accipit, quæ an-
te omnia cognoſcenda eſt, dicens eam eſſe cor
ruptionem proprij, &c innati caloris in corpore
humido; mox cauſam putredinis quærit, eamq́;
dicit eſſe calorem ambientis; allata cauſa dici- F
tur demonſtratio allata eſſe, nam per calorẽ am
bientis tanquàm per medium terminum poſſu
mus demonſtrare cur in vnoquoque humido
corpore fiat corruptio proprij, &c innati caloris,
&c ita definitio nominalis fiet demonſtrationis
concluſio; ex hac igitur demonſtratione Ari-
ſtoteles perfectam putredinis definitionem
educit dicens, putredo eſt corruptio proprij, &c
innati caloris in vnoquoque humido a calore
ambientis; alias quoque accidentium naturaliũ
definitiones conſyderare poſſemus, in quibus
omnibus illud inſpiceremus, nempè definitio-
nem nominalem traditã ex genere, &c ſubiecto
accidentis, &c cauſam inhærentiæ illius in hoc,
quare omnes tales definitiones ſunt demõſtra-
tiones ſitu terminorum differentes; ut autem
alij apud Ariſtotelem hoc non animaduertant
cauſa eſt quòd non uident ab eo formatum ſyl-
logiſmum demonſtratiuum, quem Ariſtoteles,

ſi cum poetis tantùm, ac tironibus ſermonem
haberet, vtiq; ad formam redigere ſemper de-
beret; ſed eruditioribus ſatis eſſe debet inue-
ſtigatio, &c allatio cauſæ, hæc enim demonſtra-
tio ipſa eſt, quam leui negotio poteſt quiſque
ad ſyllogiſmi formam redigere, quemadmodũ
in putredine declarauimus. Sunt etiã ſummope
Declaratio verborũ Ariſt. in principio 1. lib. Priorum.
rè perpeodenda verba Ariſtotelis io proœmio
primi libri Priorum Aoalyticorum, &c alia eis
ſimilia in Epilogo in calce ſecundi poſteriorũ,
necnon verba Auerrois in vtriuſque loci in-
terpretatione; Ariſtoteles in eo proœmio quæ-
rit circa quid, &c cuius ſit conſyderatio, quam
quæſtionem Auerroes ita intelligit, circa quid
tanquàm circa rem conſyderatam; &c cuius. i.
cuiuſnam finis gratia; ideò quum poſtea Ari-
ſtoteles ad vtranque quæſtionem reſpondens
ait, circa demonſtrationem, &c ſcientiæ demon-
ſtratiuæ gratia, Auerroes putat philoſophum
nobis proponere tum inſtrumentum, in quo
E eſt verſaturus, tum fructum, &c vtilitatem,
quam ex illo inſtrumento ſumus percepturi;
inſtrumentum quidem unicum proponitur De
monſtratio, finis autem illius inſtrumenti ſcien
tia demonſtratiua, ideſt perfectiſſ.ōia, &c abſo-
lutiſſima, verba autem Auerrois io huius partis
declaratione ſunt hæc {&c dicamus etiã ꝙ vtili-
tas, quæ nobis ex demõſtratione proueniet, erit
vt aſſequamur cognitionem demonſtratiuam
de omni re, quantum poteſt homo naturaliter
cõſequi} ſi ergo ab Auerroiſtis petamus quænã
ſit hæc præſtantiſſima cognitio, quam per demõ
ſtrationem aſſequimur, certũ eſt eos eſſe reſpon
ſuros illam, quæ in duabus quæſtionibus com-
plexis conſtituta eſt, quòd eſt, &c propter quid
eſt; at non ſunt boni Auerroiſtæ, imò neque
boni Ariſtotelici, quandoquidem Auerroes
in omnibus antea memoratis locis clarè dicit
ultimum finem, &c ſupremam perfectionem
demonſtrationis eſſe extractionem definitio-
F nis, &c cognitionem quid eſt; igitur cognitio
propter quid eſt non eſt ea tota, &c abſolutiſ-
ſima cognitio, quam à demonſtratione con-
ſequi poſſumus, ſed potiùs cognitio quid eſt;
Ariſtoteles quoque in principio ſecundi libri
poſteriorum oſtendit, quòd idem demonſtra-
tionis medium tradit nobis cognitionem &c pro
pter quid eſt, &c quid eſt, quò fit ut demonſtra
tio ducat nos ad cognoſcendum quid eſt, vt
ipſe in eo libro poſtea declarat. Ergo ſecun-
dùm Auerroem, &c Ariſtotelem dicere cogimur
ſcientiam præſtantiſſimam, quam ex demõſtra-
tione percipimus, eſſe cognitionem omniũ qua
tuor quæſitorum, præſertim autem ipſius quid
eſt, in quo ſumma demõſtrationis perfectio, &c
utilitas conſiſtit, quia quæſtio hæc eſt finis om-
nium aliarum quæſtionum; hanc igitur intel-
lexit Auerroes quando dixit utilitatem demon
ſtrationis eſſe ſcientiam præſtantiſſimam de
omni re quantam poteſt homo naturaliter
con-

Declaratio Epilogi in calce 2. lib. poſter.

conſequi. Similiter quando in calce ſecundi poſteriorum in Epilogo colligit Ariſtoteles ſe de ſyllogiſmo, ac de demonſtratione, ac demõſtratiua ſcientia tractaſſe, ſcientiam demonſtratiuam intelligit Auerroes ſcientiam quæſitorum, quę in ſcientijs ſpeculatiuis locum habẽt, nec dicit aliquorum quæſitorum, ſed ſimpliciter quęſitorum, omnia igitur quęſita intelligit, quæritur autem in ſciẽtijs etiam quid eſt, imò hæc eſt maximè præcipua quæſtio, quare hanc quoque complectitur Auerroẽs nomine ſcientiæ demonſtratiuę. Ex his colligimus definitionem non eſſe inſtrumentum ſciendi apud Ariſtotelem, & Auerroẽ, qui tametſi de definitione plura dixerunt, tamen ſolam demonſtrationem ut inſtrumentum nominarunt, quia definitionem finem potiùs, atque utilitatem inſtrumenti eſſe arbitrati ſunt; idcirco eam nomine demonſtratiuæ ſcientię comprehenderunt, finẽ.n. demonſtrationis præcipuum eſſe diximus cognitionem definitionis, quę è demonſtratio- B ne colligitur; propterea inquit ibi Ariſtoteles demonſtrationem, ac ſcientiam demonſtratiuam idem eſſe, quoniam idem reipſa eſt definitio, ac demonſtratio, ſolùm in forma diſcrimen eſt, quæ forma, quum ſit logicorum inſtrumentorum conditio neceſſaria, facit ut demonſtratio ſit inſtrumẽtum logicum, minimè uerò definitio, niſi impropriè, & per translationem loquamur, & quod demonſtrationis eſt, tribuamus definitioni, ſic enim definitionem inſtrumentum appellare poſſumus ea ratione, qua eſt idem re quod demonſtratio; attamen non erit inſtrumentum à demonſtratione diſtinctum, ſed idem; dum igitur definitionem conſyderamus quatenus à demonſtratione diſtinguitur, finis eſt ultimus inſtrumenti, non inſtrumentum; dum verò ipſam ſumimus quatenus idem eſt re, quod demonſtratio, inſtrumentum uocari poteſt, ſiquidem demonſtratio inſtrumentum eſt, nec propterea duo ſunt C inſtrumenta, ſed unum, quod quum actu ſit demonſtratio, uocatur etiam definitio, quia poteſtate eſt definitio; dummodò enim ipſam rei ueritatem intelligamus, hæc omnia uera ſunt, neque ullis aliorum cauillis perturbari poſſumus.

Caput Decimumoctauum, Quomodo uniuerſæ logicæ finis definitio ſit, & omnis methodus poſſit appellari definitiua.

MANIFESTVM eſt igitur unicum eſſe logicum inſtrumentum, quod præcipuè ab Ariſtotele in libris Analyticis conſyderatur, methodum demõſtratiuam, cuius gratia reliqua omnia tractantur, & ad quam omnia referuntur. Quòd ſi definitionis gratia omnia tractari in logica, & definitionẽ eſſe uniuerſi logici negocij finem aſſeramus, A necnon methodum omnem eſſe definitiuam, idq; ſano modo accipiamus, nil falſi, vel abſurdi dicemus; omnia nanq; logica inſtrumenta ad definitionem ducunt, quoniam omnium rerum cognitio in definitione conſiſtit, quælibet enim res tunc plenè cognoſcitur, ſiue ſubſtantia fuerit, ſiue accidens, quando perfecta ipſius definitio habetur, vt ait Ammonius in principio ſuæ præfationis in libellum Porphyrij, & Auerr. in comm. 97. ſecundi libri Poſteriorum; atqui methodo demonſtratiua definitiones accidentium venamur, methodo autem reſolutiua definitiones ſubſtantiarum; omnium igitur methodorum finis eſt definitio, proinde totius logicę finis eſt, non quidem vt inſtrumentum, ſed ut finis logicorum inſtrumẽtorum; ſumpta igitur nominatione à fine poteſt omnis methodus uocari definitiua, quatenus ad definitionẽ ducit; quare hęc vtraq; ſimul vera ſunt, omnem methodum eſſe definitiuam, & nullam dari me- B thodum definitiuam, nulla enim datur pręter demonſtratiuam, & reſolutiuam.

Caput XVIIII. de ordine ſeruato ab Ariſtotele in methodorum traditione.

EX his, quæ hactenus dicta ſunt, manifeſtum eſt nõ aliud fuiſſe Ariſtotelis conſilium in Poſteriorib. Analyticis, quàm de methodis agere, ipſumq; id optimè præſtitiſſe, quum & naturam, & utilitatẽ methodorum diligentiſſimè declarauerit; relinquitur ut pauca quędam dicamus de ordine, quo eam tractationem diſpoſuit, huius enim declaratio ad plenam conſilij Ariſt. intelligentiam plurimum conferet. Illud in primis in memoriam reuocandum eſt, quod ſupra declarauimus, primariam eſſe in ijs libris tractationem de methodo demonſtratiua, ſecundariam uerò de reſolutiua; hinc factum eſt ut totã tractationis ordinatio- C nem ſumpſerit Ariſt. à methodo demonſtratiua, quam ſolam in procemio propoſuit conſyderandam, & quam ſolam in Epilogo collegit declaratã fuiſſe, patet.n. tum in proęmio, tum in Epilogo iã memoratis nullam factam eſſe mentionem methodi reſolutiuę, quoniã igitur huius conſyderatio nõ fuit principalis, ſed potiùs ut connexa methodo demonſtratiuæ, & ab illa pendens, tota tractationis, omniumq; theorematum diſpoſitio ſumenda fuit à methodo demonſtratiua. Dicimus itaque methodi demonſtratiuę traditionem ſcriptam eſſe ab Ariſtotele ordine reſolutiuo, neq; alio ordine ſcribi potuiſſe, ut manifeſtum eſt tum ex ijs, quæ ſupra de ordinibus diximus, tum etiam ex iis, quæ alias de natura logicæ ſcripſimus; certum eſt enim Ariſtotelem auſpicatum eſſe à notione finis, & ab eo ad principiorũ inuentionẽ per reſolutionẽ proceſſiſſe, finis autẽ duplex ei proponebatur, vnus internus. ipſa demõſtratiua metho-

In lib. Poſter. ſeruatur ordo reſolutiuus.

Finis duplex, internus, & externus.

dus,alter externus,nempe huius inſtrumēti vti
litas,quam in procemio 1. lib. Priorum dixerat
eſſe demonſtratiuā ſcientiam; ſic etiam ædifica
tori duo huiuſmodi fines proponuntur, domus
quidē ut inſtrumentum ab ipſo fabricandum,
proinde ut internus finis, habitatio verò, ſiue
cōſeruatio ſuppellectilis tanquàm externus fi-
nis,& utilitas illius inſtrumēti;ab vtriuſq; igitur
finis prænotione exordiendum fuit, quod qui-
dem ipſe Ariſt. fecit,nam in primo capite 1. li-
bri ſine ulla probatione conſtituit tum ſcientiā
dari,tum dati per demonſtrationem;deinde in
principio ſecundi capitis etiam quid ſit & ſciē-
tia,& demonſtratio declarauit; ex qua finis no
tione ad conditiones principiorum demonſtra
tionis indagandas aſcendit, & in iјs declaran-
dis per ſatis longam,ac diligentem tractationē
verſatus eſt; non ſunt autem in præſentia ip-
ſę principiorum conditiones declarandę, quan
doquidem non ſententias Ariſtotelis explana-
re, ſed ſolum ordinem ab eo ſeruatum ex-
pendere conſtituimus; credimus autem de
principiorum conditionibus Ariſtotelem egiſ-
ſe vſque ad contextum 56.primi libri,quo in lo
co agere incipit de proprietatibus, quæ ipſa
principia inuenta, & demonſtrationem ex iis
conſtructam conſequuntur, de quibus agit in
tota reliqua eius libri parte; idque egregiè ani
maduertit Auerroes in commentario centeſi-
mo ſecūdi libri Poſteriorum; inter ipſas autem
demonſtrationis proprietates principem locū
tenere videtur ipſa demonſtrationis utilitas,
quam declarat Ariſtot.partim in primo lib. par
tim in ſecundo; quum enim utilitas ea ſit, quā
ſuperius diximus, nimirum omnibus quæſtio-
nibus de eadem re factis ſatisfacere tum com-
plexis, tum ſimplicibus,de complexis quidem
loquitur Ariſtoteles in primo libro declarans
quomodo per talem demonſtrationem ex tali-
bus principiis conſtructam aſſequamur ſcien-
tiam non ſolùm quòd ſit, verùm etiam propter
quid ſit;ſimulque in ea parte declarat imperfe-
ctionem illius demonſtrationis,quę ob alicuius
conditionis defectum non declarat propter
quid, ſed ſolum quòd; ideò ibi manifeſtum eſt
quomodo Ariſtoteles agat ſecundariò de me-
thodo reſolutiua, omnes enim conditiones tri
buit primariò demonſtrationi potiſſimæ tan-
quàm eius proprias; demonſtrationi autem a ſi
gno non tribuit eas niſi per quandam partici-
pationem,participat.n.quibuſdam conditioni-
bus potiſſimæ demōſtrationis,ſed nō omnibus;
uidetur itaque Ariſtot.de hac ſermonem face-
re potiùs vt eam ſeparet a potiſſima demon-
ſtratione, quàm per ſe; vel per ſe quidem, ſed
ſecundariò.Sed ne credamus ſummam demon
ſtrationis perfectionem, totamq; eius utilitatē
cōſiſtere in declarando propter quid eſt, ideò
in principio 2.libri quęſtiones omnes,&omnia
ea,quæ ſub ſcientiam cadunt,enumerat,ut no-

methodus reſolutiua conſyderatur ſecundariò.

D minatione quęſtionis quid eſt, occaſionem ſu-
mat declarādi quonam inſtrumento ducamur
ad cognoſcendum quid eſt,quando eſt natura-
liter ignotum;deinde lōga facta diſputatione,
in qua omnia, quæ excogitari poſſunt, inſtru-
menta refellit,tanquàm inutilia ad declarandū
quid eſt,inter quæ reiicit & demonſtrationem,
& definitionem, incipit poſtea ex animi ſen-
tentia loqui, & ipſam rei ueritatem declara-
re, & oſtendit quòd, etſi non poteſt demon-
ſtrari ipſum quid eſt, tamen in lucem prodit
per demonſtrationem, quando primam defini
tionis partem ineſſe in ſecunda demonſtramus
per tertiam, quemadmodum antea declaraui-
mus; ea autem tractatio de demonſtratione eſt
tanquàm de inſtrumento, de definitione verò
tanquàm de ſumma ipſius inſtrumenti utilita-
te,atq; vltimo fine.Eſt autem animaduertendū
quòd quando cum Auerroe dicimus Ariſtot.
in ſecundo poſteriorum libro conſyderare de-
E monſtrationem ut inſtrumentū ducens ad co-
gnitionem ipſius quid eſt,non totam 2.lib.tra-
ctationem intelligimus,ſed primam tantum,&
pręcipuam eius libri partem, quandoquidem
alia quoque multa præter hoc tractātur ab Ari
ſtotele in eo ſecūdo libro,is enim liber in duas
principes partes diuiſus eſt, quarum quæ prior
eſt,ad contextum uſq; 47.extenditur,in qua do
cet Ariſtoteles quomodo demonſtratio in defi
nitionem conuertatur, & ducat ad cognoſcen-
dum quid eſt; eamque dicimus eſſe pręcipuam
eorum librorum partem, & ſcopum ultimū to-
tius Analyticę tractationis,quum in ea Ariſtot.
ad apicem uſque ſcientiæ perfectæ,& ad ſupre-
mam demonſtrationis utilitatem cognoſcendā
nos perducat. In reliqua uerò eius libri parte
quædam alia conſyderat ad perfectam demon
ſtratiuæ methodi traditionem neceſſaria, qua
in re videtur egregios pictores imitari, q prius
totam figuram depingere uolunt, poſtea ad ſin
F gulas eius partes meliùs conſyderandas redeūt,
vt ſiquid omiſſum fuit, aut ſiquid imperfectum
māſit,inſtauretur,ac perficiatur;ipſe etenim to-
tam demonſtratiuam diſciplinam continuato
ſermone perſcribere uoluit, & ad apicem uſq;
ipſius peruenire,declarans tum demōſtrationis
naturam,tum totam utilitatem,quam ex ea ſu-
mus percepturi,quod quidem facit in 1. libro,
& in ſecundo uſque ad 47.contextum; poſtea
conſyderans plura a ſe antea fuiſſe omiſſa con-
ſultò, & data opera,ne nimis prolixa digreſſio-
ne tractationem pręcipuā interrumperet,reuer
titur ad quædā aliqua declaranda, quę ad do-
ctrinæ illius neceſſitatem,uel abundantiam ex-
plicanda erant;primo quidem loco animaduer
tit ſed de demonſtratione loquentem dixiſſe eā
fieri ex proxima rei cauſa, ob quā res eſſe dici-
tur, & per quā aſſequimur perfectam rei ſcien-
tiam tum propter quid ſit, tum etiam quid ſit,
ſed nomen cauſæ communiter, ac generaliter

Scopus tractationis de cauſis in 2. li. poſt.

acce-

acceperiſſe ſine vlla cauſarum diſtinctione, vt A
in mentibus noſtris dubium manere poſſit an
omne cauſæ genus, an aliquod ſolùm ad tra-
dendam nobis perfectam illam cognitionem
idoneum ſit; ideò genera cauſarum diſtingue-
re conſtituit, & oſtendere quomodo ſingulũ in
potiſſima demonſtratione medium eſſe queat;
ſic enim ab uniuerſali ad particularia progredi
tur, a cauſa latè accepta ad ſingula cauſarum ge
nera; ibique multa de cauſis dicit, quæ in pri-
mo libro, vel in prima parte ſecundi abſq; tra-
ctationis interruptione dicere non potuerat.
Deinde loquitur de modo venandi illam defi-
nitionem, quam dixerat eſſe indemonſtrabilẽ,
& demonſtrationis principium, primaria enim
conſyderatione hæc vt per ſe nota uſque ad
eum locum habita fuerat, ibi verò vult ſecũda
riam quoq; facere einſdem tractationem, qua-
tenus eam a nobis ignorari, & quæri contingit.
Eiuſmodi ſunt reliqua omnia, quę in calce eius
libri tractantur ab Ariſtotele, pertinent enim B
ad maiorem eorum, quæ in primo libto dicta
erant, intelligentiam, ut per ſe quiſq; cõſydera-
re poteſt; nobis enim in præſentia ſatis eſt me-
thodum, & artificium Ariſtotelis, atque eorum
librorum fabricam expoſuiſſe, ut tractatio illa
Ariſtotelis de methodis pro præſenti occaſione
optimè intelligatur.

Caput XX. Solutio argumentorum prioris ſecta Græcorum, & Latinorum.

Declarato conſilio Ariſtot. in Poſterio
ribus Analyticis reliquum eſt ut alio
rum argumenta expendamus, & quá
tum roboris habeant cõſyderemus; & priùs qui
dem argumenta Latinorum, & Græcorum qui-
bus oſtendere nitebantur Ariſtotelem in ſecun
ad 1. do libro poſteriorum Analyticorum agere de
medio, & de definitione prout eſt medium
demonſtrationis; primum horum argumen- C
tum ſumptum fuit ex tractatione de ſyllogiſ-
mo in primo libro Priorum, quemadmodum
enim ibi Ariſtoteles docet & conſtructio-
nem ratiocinationis, & facilem inuentionem
propoſitionum ad ratiocinandum, ita etiam
in poſterioribus Analyticis agere debet tum
de conſtructione demonſtrationis, tum de fa-
cili inuentione; conſtructionem quidem do-
cet in primo libro, facilem autem conſtructio-
nem in ſecundo, dum docet facilem inuentio-
nem medij, medio nanque inuento facilis eſt
demonſtrationis conſtructio. Ad hoc dicimus
illud quidem ueriſſimum eſſe, quòd Ariſtote-
les, ut de ſyllogiſmo, ita, & multo magis de de-
monſtratione debuit & conſtructionem, & fa-
cilem principiorum inuentionem docere,
neutrum tamen aſſerimus in ſecundo libro fa-
ctum eſſe, ſed vtrunq; in primo, quam ueritatẽ
ante nos nemo cognouit præter Themiſtium,

nota ubi egerit Ariſtot. de abundãtia propoſitionum demõſtratiuarũ.

In ſecundo quidem libro quòd Ariſtoteles nõ
tradiderit facilem principiorum inuentionem
manifeſtum eſt eum locum conſyderantibus,
nam tractatio, quæ eſt ab eius libri initio vſ-
que ad 47. contextum, adeò obſcura eſt, & in-
tellectu difficilis, ut a nemine poſt Auerroem
tum ſententia, tum intentio Ariſtotelis in ea
parte fuerit intellecta, credimusq́; nos primos
hac tempeſtate locum illum uera interpretatio
ne illuſtraſſe; igitur ſi in ea parte facilem medij
inuentionẽ reddere uoluit Ariſt. ſpe, atq; opi-
nione ſua egregiè fruſtratus eſt, quippe quum
difficillima ſit medij inuentio, ſi in illius partis
intellectione conſtituta eſt. Sed dicãt, quæſo, la
tini quonã modo putẽt Ariſt. ibi facilem medij
inuentionem docere, mihi quidem dicere vi-
dentur Ariſtotelem id facere docendo mediũ
eſſe definitionem, ſed hoc quomodo facilem
reddat medii inuentionem equidem nõ video,
facilis enim ſit inuentio medij quando cõditio
aliqua maximè aliarum conſpicua declaratur,
per quam reliquæ ignotiores inueniuntur,
quemadmodum ſi in magno hominum nume-
ro vnum aliquem nobis de facie nõ cognitum
quæreremus, & aliquis diceret; ille, quem quæ-
ritis, eſt uir ſapiens, prudens, iuſtus, temperans,
hic certè illius inuentionem facilem nobis nõ
redderet, quoniam conditiones abſconditas
nobis proponeret; at ſi ætatem, colorem, ac
formam faciei, aliasq́; corporis conditiones de
clararet, facilem utique nobis eius inuẽtionem
redderet: medium autem demonſtrationis no-
tius nobis eſt vt cauſa, quàm ut definitio, ipſum
enim eſſe proximam rei cauſam ſatis in primo
libro Poſteriorum nouimus, & Ariſtoteles ex
hoc quòd medium eſt cauſa declarans propter
quid eſt, oſtendit in ſecundo libro ipſum eſſe
definitionem, & notificare etiam quid eſt; con
ditionem igitur ignotiorem ex notiore dedu-
cit, neque ullam nouam conditionem euidẽtio
rem in medium affert, per quam facilis nobis
fiat ipſius medij inuentio; cuius rei argumen-
tum manifeſtũ ex tota Ariſtotelis philoſophia
deſumere poſſumus, quando enim alicuius
accidentis cognitionem nobis tradere vult,
& eius demonſtrationem extruere, non quæ-
rit ante omnia medium, quod ſit definitio,
quod quidem ſecundùm latinorum opinionẽ
facere deberet, poſtea uerò ex tali medio in-
uento demonſtrationem conſtruere; ſed con-
tra quærit primùm ipſam cauſam rei, ex qua
inuenta demonſtrationem facit, poſtmodũ cau
ſa rei cognita definitionem aſſignat, in qua ani
mus noſter conquieſcit; poſtremum igitur, quod
cognoſcimus, eſt quòd mediũ ſit definitio rei,
tantum abeſt ut ſit conditio, per quam facilis
nobis reddatur inuentio medij antequã demõ
ſtremus. Sed ipſimet latini ſatis ſuperq́; dogma
tis ſui falſitatẽ declarant, quũ enim medium ſit
definitio adhuc nemo ipſorum plenè intel-

 ligere

ſligere potuit, vt in libro noſtro de medio demõ- D
ſtrationis fusè demonſtrauimus, fuit nanq; inter eos altercatio maxima qualiſnam definitio ſit ipſum medium, & vtrius extremi ſit definitio, eaque controuerſia inter eorum ſectatores ad hæc uſque tempora perdurat, vt adhuc ſub iudice lis eſſe uideatur; quomodo igitur Ariſtoteles facilem nobis reddidit inuentionem medij, dum docuit ipſum eſſe definitionem, ſi nõdum per eius verba cognoſcimus quam definitionem pro medio ſumere debeamus? non eſt igitur ſecundus ille liber de inuẽtione medij, ſed potiùs primus, quanquàm ante me nemo id uidit, niſi Themiſtius, cuius uerba me ad hoc inueniendum excitarunt, & illuminarunt.

cõſiliũ Ariſt. in 4. cap. 1. li. poſt.

Credo itaque Ariſtotelem de conſtructione demõſtrationis egiſſe in ſecundo capite primi libri, de facili autem principiorum inuentione, ſeu de abundantia propoſitionum in capite quarto, alijſq; duobus ſequentibus uſque ad contextum 56. in ſecundo enim capite docuit conſtructionem demonſtrationis, dum tradidit cõditiones principiorum, ex quibus conſtruenda eſt demonſtratio, neque aliæ conditiones pręter illas requiruntur, ut fiat pręſtantiſſima demonſtratio, quia ſi demonſtremus ex principijs ueris, primis, medioq; carentibus, & prioribus, & notioribus, & cauſis concluſionis, ea eſt potiſſima, & omnibus numeris abſolutiſſima demonſtratio, in qua nulla ampliùs conditio deſyderari poſſit; quando igitur Ariſtoteles in quarto capite, & alijs ſequentibus docet principia demonſtrationis debere eſſe de omni, per ſe, & vniuerſalia, non profert has tanquàm alias conditiones, quæ in demonſtratione requirantur pręter illas antea memoratas; quandoquidem illæ ſine his eſſe non poſſunt, proinde ad demonſtrationem pręſtantiſſimam conſtruendam illas nominaſſe ſatis fuit; ſed has in medium affert tanquàm conditiones euidẽtiores, & ad facilem illarum inuentionem, & ad propoſitionum abundantiam pertinentes; propterea pars illa ſecundę ſectioni 1. lib. Priorum proportione reſpondet, & utraque cum primo lib. Topicorum, imò cum omnibus Topicis libris comparari poteſt; vt enim in illa ſecunda ſe-

abundãtiã facere ꝓpoſitionũ eſt earũ locos declarare.

ctione agit Ariſtoteles de abundantia propoſitionum ad ſimpliciter ratiocinandum; & in libris Topicis de abundantia propoſitionum ad diſputandum; ita in illa parte primi libri Poſteriorum loquitur de abundantia propoſitionum ad demonſtrandum; fit autem nobis alicuius rei copia, & abundantia, quando locus oſtenditur, vbi ea res poſita eſt, ut optimè dicebat M. Tullius in principio Topicorum ſuorum declarans eorum librorum inſcriptionem, & utilitatem, cuius verba ſunt hęc: Vt earum rerum, quę abſconditæ ſunt, demonſtrato, & notato loco facilis inuentio eſt; ſic quum peruestigare argumentum aliquod uolumus, locos noſſe debemus, ſic enim appellatę ſunt ab Ariſtotele hę quaſi ſedes, è quibus argumenta promuntur: de abundantia igitur propoſitionum loqui nil aliud eſt, quàm locos declarare, vbi inueniri poſſint quãdo ijs uti uoluerimus; ideò Ariſtoteles in tertio capite primi lib. Topicorũ de locis argumentorum tractationem inſtituẽs aſſerit eam ad abundantiam ſyllogiſmorum pertinere; & in ſecunda ſectione 1. libri Priorum proponens ſe locuturum de abundantia propoſitionum declarat locos, unde propoſitiones ſumendę ſunt; ita in quarto capite primi Poſteriorum docet locos propoſitionum demõſtratiuarum, qui ſunt primus, atque ſecundus modus dicendi per ſe, ut nos aliàs declarauimus dum librum illum publicè interpretaremur, cuius loci clara eſt ſimilitudo cum ſecunda illa ſectione primi libr. Priorum, ut enim ibi Ariſtoteles locos ſyllogiſmorum docet regulas tradens de ijs, quæ ſimpliciter prędicantur, &
E ſubijciuntur, ſic enim facilis fit medij, & propoſitionum inuentio, ita hic locos propoſitionum demonſtratiuarum declarat per regularum traditionem de ijs, quæ eſſentialiter prędicantur, ac ſubijciuntur; ſed manifeſta res eſt conſyderantibus verba Ariſtotelis in fine contextus 28. quibus illam de locis tractationem proponit, nam ſimilibus uerbis uſus eſt in tertio capite primi Topicorum proponens tractationem de locis, & de abundantia argumentorum; Themiſtius autem in eorum uerborum declaratione clarè dicit Ariſtotelem ibi agere de abundantia propoſitionum demonſtratiuarum; & Auerroes ibidem ita loquitur, vt oſtendat ſe huiuſce rei ueritatem ſaltem ſub nube uidiſſe; ſed ea nos alijs conſyderanda, & expendenda relinquimus.

Ad 2. Ad ſecundum argumentum dicimus Ariſtotelem & in primo, & in ſecundo Poſteriorum libro agere de medio, de principijs enim agere eſt de medio agere, ut ante o-
F ſtendimus; ſed in primo libro conſyderatur medium, eiuſque conditiones inueniuntur, prout ducit ad ſcientiam propter quid eſt; in ſecundo autem declaratur quòd idẽ medium, & eiſdem conditionibus prędituꝫ tradit etiam cognitionem quid eſt; in hoc igitur ſenſu non negamus ſecundum librum eſſe de medio, quemadmodum illi negare non deberent primum quoque librum de medio eſſe; hanc autem differentiam indicat Ariſtoteles in primo capite ſecundi libri dum docet quæſtionem propter quid, & quæſtionem quid unius, & eiuſdem medii eſſe, propterea quòd unum, & idem medium, una, & eadem cauſa utrique ſimul quęſtioni ſatisfacit; ſic enim primum librum cum ſecundo connectit, in primo enim de medio egerat ut tradente ſcientiam propter quid eſt, in ſecundo autem de eodem medio demonſtrationis acturus eſt ut ducente etiam ad cognitionem quid eſt.

Ad 3. Tertium argumen-

tum

ſum peccat ex inſufficiente enumeratione, nã
definitio non ſolùm poteſt conſyderari vt defi-
nitio, & vt medium demonſtrationis, verùm
etiam vt finis demonſtrationis; a primo qnidẽ
philoſopho conſyderatur vt eſt definitio, & o-
ratio ſignificans quidditatem; alijs autem dno
bus modis a logico, in ſecundo enim Poſterio-
rum libro conſyderatur præcipuè vt eſt demon
ſtrationis finis, ut autem eſt medium, ſeu princi
pium demonſtrationis conſyderatur tum in pri
mo libro, tum in ſecundo, medium enim eſt de
finitio cauſalis, quæ ducit nos ad definitionem
accidentis perfectam, quæ eſt finis demonſtra-
tionis, & demonſtratio poſitione differens.
Ad 4. Similiter ad qnartum dicimus uerum eſſe id,
quod ipſi ſumunt, definitionem non conſyde-
rari a logico niſi prout ad demonſtrationem
refertur; at relatio hæc poteſt eſſe duplex, aut
enim ut ſerui ad dominum, aut ut domini ad
ſeruum, nam poteſt definitio dirigi ad demon-
ſtrationem, nempè quando ut medium demon
ſtrationis accipitur; poteſt etiam demonſtra-
tio ad definitionem dirigi, quæ eſt pręcipua de
finitionis conſyderatio in ſecundo libro, quod
iſti ignorauerunt; ideò Ariſtoteles quando hãc
relationem ſignificare noluit, non ſolùm dixit
definitionem eſſe demonſtrationis principiũ,
ſed etiam concluſionem, & demonſtrarionem
ſitu terminorum differentem; his nanqne om-
nibus modis definitio ad demonſtrationem re
fertur, non ſolùm ut medium. Iure itaque Ari
ſtoteles de definitione agens in ſecundo libro
etiam demonſtrationis ſępe mentionem facit,
ibi nanque de demonſtratione agit prout eſt in
ſtrumentum ducens ad talis definitionis edu-
Ad 5. ctionem. Ex vltimo autem argnmento, qnod
fuit Euſtratij aduerſus Alexandrum, colligimus
Alexandri fuiſſe eam ſententiam, qnam nos in
pręſentia ſequimur; argumentum autem ab
inſcriptione eorum librorum ſumitur, quos di-
cit Euſtratius inſcribi reſolutorios a re conſyde
rata, a demonſtratione, quæ eſt reſolutio, vnde
infert ſecundum librum non eſse de definitio-
ne, vt putauit Alexander, ſic enim illi ea inſcri-
ptio non competeret, qnandoquidem definitio
non eſt reſolutio. Sed facile eſt ad hoc argu-
mentum pro Alexandro reſpondere, primùm
quidem negare poſſemus inſcriptionem Ana-
lyticorum librorum ſumptam eſſe a re conſy-
derata, & demonſtrationem eſſe reſolutionem,
hoc enim non parum in ſe difficnltatis habet;
eo tamen in præſentia conceſſo, quia id excute
re ad propoſitam nobis contemplationem non
pertinet, dicimus ſecundum quoqne Poſterio-
rum librum eſſe de demonſtratione, ut Ariſto-
teles in Epilogo in calce eius libri ſignificauit,
& ut nos efficaciter contra Auerroiſtas oſtendi
Alexander ſententia. mus, idq; ſignificauit Alexander, ſi eius uerba
ab Euſtratio relata benè perpendamus, dixit
enim agi in ſecundo libro de definitione pro-
A ut ad demonſtrationem pertinet, non dixit p-
ut eſt inſtrumentum a demonſtratione diſtin-
ctum, ut Auerroiſtę dicunt, quare liber ille ita
eſt de definitione, ut ſit etiam de demonſtratio
ne ſecundùm Alexandrum. Sed quonam mo-
do intellexit Alexander definitionem ibi con-
ſyderari prout ad demonſtrationem pertinet?
certè altero duorum modorum pertinet, vel
qnòd ad demonſtrationem dirigatur, uel quòd
demonſtratio ad eam; ſi primum, non rectè ca-
pitur ab Euſtratio Alexander, ea nanque eſt ip-
ſa Euſtratij ſententia quòd definitio tractetur
ut medium demonſtrationis, non enim alia ra-
tione ad demonſtrationem dirigitur, niſi ut ip-
ſius medium; quum igitur ſententiam Alexan
dri refutet Euſtratius, indicat ſe cognouiſſe
aliam fuiſſe Alexandri mentem, ſcilicet defini
tionem in ſecundo libro tractari quatenus ad
eam tanquàm ad finem dirigitur demõſtratio;
ſic enim definitionem pertinere ad demonſtra
B tionem intellexit Alexander, proinde ea fuit
ipſius de ſecundo illo libro ſentẽtia, quam nos
Auerrois quoque fuiſſe demonſtrauimus, &
quam ſolam ueram eſſe arbitramur.

*Caput XXI. Solutio argumentorum poſterioris ſe-
ctæ Auerroiſtarum.*

SEquitur ut ad Auerroiſtas, ſeu potiùs Pſeu ad primum.
doauerroiſtas reſpondeamus; in primo
qnidem argumento id, quod aſſumunt,
duo eſſe in rebus cognoſcenda, ſubſtan-
tiam, & accidens concedimus; ſed quum po-
ſtea inferunt, ergo de definitione agendum in
logica ut de inſtrumento ſubſtantiæ cognoſcen
dæ, neganda eſt conſequentia; nam debet qui
dem logicus agere de inſtrumento, quo ſubſtã
tia ignota notificetur, ſed illud non eſt defini-
tio, ſed eſt methodus reſolutiua, ut nos ſupe-
riùs declarauimus; hoc igitur argumento nil a-
C liud probant, quàm agendum fuiſſe in logica
tum de methodo demonſtratiua, qua accidẽn-
tia cognoſcantur, tum de reſolutiua, qua ſubſtã
tiæ ignotæ notificentur. Vnde manifeſtum
eſt quàm debilis, ac uana ſit argumentatio quo
rundam, qui de nobiliore inſtrumento logicó
diſputaores, & oſtendere uolentes definitionẽ
eſſe inſtrumentum nobilius demonſtratione,
ita argumentantur, definitione ſubſtantiam co- argumẽtum aliquorũ de nobiliore inſtrumẽti ſciendi.
gnoſcimus, demonſtratione accidentia, at ſub-
ſtantia accidentibus nobilior eſt, ergo & defini
tio eſt nobilior inſtrumẽtum demonſtratione;
quandoquidem illud eſt inſtrumentum nobi-
lius, quod ad rei nobilioris cognitionem dirigi
tur. Sed hi in eo primùm peccant, quòd compa Confutatio ſẽtentię.
rationem abſurdam faciunt, ſolemus enim di-
cere, comparatiuum ſupponit poſitiuum, ergo
non poterant diſputare utrum ſit nobilius in-
ſtrumentorum, demonſtratio, an definitio, niſi
priùs oſtendiſſent definitionem inſtrumentum

eſſe

eſſe notificandi, hoc enim negato, vt nos omni
no negamus, tota eorum diſputatio inanis red-
ditur. Sed etiam ſi definitio inſtrumentum ſciē
di eſſet, argumentum ipſorum, quod memora-
uimus, nihil prorſus haberet efficacitatis ad probandum eam eſſe inſtrumentum præſtantius
demonſtratione; ſiquid enim roboris haberet,
probaret etiam methodum reſolutiuam demō-
ſtratiua præſtantiorem eſſe, ſiquidem reſoluti-
ua ſubſtantias cognoſcimus, demonſtratiua ve
rò accidentia; id tamen eſt manifeſtè falſum,
quum apud omnes conſtet potiſſimam demon
ſtrationem demonſtratione a ſigno, atque indu
Solutio argum. ctione nobiliorem eſſe. Soluitur autem argu-
mentum negando propoſitionem illam, quam
pro axiomate ſumunt, illud eſt præſtantius in-
ſtrumentum, quod ad rei preſtātioris cognitio-
nem dirigitur, hæc enim falſa eſt, & multa eam
ſequerētur abſurda, veluti idem demonſtratio
nis genus nobilius eſſe in demonſtrandis acci-
dentibus hominis, quàm in demonſtrandis ac-
cidentibus aſini, quum tamen eadem utrobiq;
ſit potiſſimæ demonſtrationis natura, & vis; &
demonſtrationem a ſigno, qua primus æternus
motor oſtenditur, preſtantius inſtrumentum eſ
ſe ea demonſtratione a ſigno, qua demonſtra-
tur prima materia, imò & omni potiſſima de-
monſtratione, quoniam Deus omnibus rebus
nobilitate præſtat; itaque pro rerum cognoſcē-
darum varietate innumeri erunt demonſtratio
num gradus inter ſe nobilitate, & ignobilitate
diſſidētes, quę omnia uana ſunt, & a nullo phi-
loſopho pronuntianda. Nos igitur dicimus ma
iorem, vel minorem inſtrumenti logici nobili-
tatem non eſſe ſumendam ex ipſa rerum, quæ
notificantur, nobilitate, ſed ex maiore, uel mi-
nore notificandi vi, & efficacitate, quum enim
Ariſtoteles in principio primi libri de Anima
dicat duas eſſe rationes, quibus aliqua ſcientia
alij ſcientię preſtare poteſt, uel enim præſtat no
bilitate ſubiecti, uel τῇ ἀκριβείᾳ, prior quidem
ratio fortaſſe in ipſis contemplatiuis ſciētiis po
ſteriori præferenda eſt, ut maior ſit illa preſtan
tia, quę a ſubiecti nobilitate ſumitur, quàm quę
a certitudine cognitionis, ut uidetur ſignificare
Ariſtot. in ultimo capite 1. lib. de partibus ani-
malium; ſed in logica, in qua non res, ſed inſtru
menta cognoſcendi tractantur, contrario mo-
do res ſe habet, quum. n. rerum nobilitates in
logica conſyderandæ, & inter ſe conferēdæ nō
ſint, ſed ſolùm inſtrumenta, quæ apta ſint nos
ad rerum abſconditarum cognitionem ducere
illud eſt dicendum nobilius inſtrumētū, quod
ſit ἀκριβέστερον, & ſcientiam pariat certiorem; ob
id ſi duo logica inſtrumenta proponantur, quo
rum alterum eiuſdem rei, uel rei æquè ignotæ
ſcientiam maiorem, & certiorem pariat, quàm
alterum, illud certè nobilius dicendum erit; quod
ſi non modò rei æquè ignotæ, ſed etiā rei igno-
tioris, & cognitu difficilioris cognitionem cer-

Nobilitas logici inſtrumenti non ſumitur ex rerū nobilitate, ſed ex notificandi efficacitate.

D tiorem nobis præſtet, quàm alterum rei minùs
ignotæ, & facilioris cognitu, adhuc maior illius
nobilitas, & excellentia iudicanda erit; talis au
tem eſt methodus demonſtratiua reſpectu reſo
lutiuæ, demonſtratiua nanq; certiorem ſciētiā
parit, quum non ſolùm notificet rem eſſe, ſed
etiam cur ſit, reſolutiua uerò ſolùm declaret rē
eſſe, certior enim ſcientia eſt, qua rem eſſe per
ſuam cauſam cognoſcimus, quàm ea, qua ſine
cauſa rem cognoſcimus, ut inquit Ariſt. præte-
rea illud, quod per demonſtrationem potiſſi-
mam notificatur, eſt naturaliter ignotius, & dif-
ficilius cognitu, quàm id, quod per methodum
reſolutiuam; ſiquidem accidens ſecundùm re-
rum naturam non eſt per ſe notum, quia pendet
a cauſa externa; ſubſtantia uerò quum ab alia
cauſa non pendeat, per ſe nota dicitur ſecundū
naturam, quòd ſi ignota ſit, id non eſt ſecundū
ipſam rei naturam, ſed propter noſtram infirmi
tatem, ipſa enim rei natura per ſe cognoſcibi-
E lis eſt, quoniam etiam per ſe eſt, accidens uerò
non eſt cognoſcibile niſi per aliud, quia etiam
per aliud eſt. Illud igitur, quod per methodum
demonſtratiuam declaratur, naturam habet
ignotiorem quàm id, quod per methodū reſo-
lutiuam notificatur, quare methodus demōſtra
tiua multò efficacior eſt methodo reſolutiua,
quum rei ignotiſſimæ ſecundùm naturam ſciē-
tiam pariat certiſſimam, in qua animus acquie-
ſcit, neque de illa re aliquid preterea quærit;
præſtantius igitur inſtrumentum eſt, proinde
primaria debuit eſſe ipſius conſyderatio in lo-
gica, methodi autem reſolutiuę ſecūdaria. Ad-
de quòd logica eſt diſciplina auxiliatrix huma
ni ingenii, nobis enim inſtrumenta parat, qui-
bus ad res conoſcendas iuuemur, præcipua igi
tur illa logicę pars iudicāda eſt, quę nobis in ea
re auxiliatur, in qua maiore auxilio indigemus
maiore autem egemus auxilio ad cognoſcen-
das illas res, quæ ſecundùm propriam naturam
F ſunt ignotę, quàm ad illas, quę ſecundùm natu
ram ſunt notę, illæ nanque, egent per ſe inſtru-
mento logico, quo innoteſcant, hę verò non
per ſe; demonſtratio igitur potiſſima ordinem
naturæ ſeruat, & cognitionem earum rerum tra
dit, quæ ſecundum naturam debent cognoſci
per aliud, proinde per diſcurſum, & methodū
logicam; ob id primaria debuit eſſe eius conſy-
deratio in logica tanquam inſtrumenti vtilio-
ris, & nobilioris, ſecundaria verò methodi reſo
lutiuæ, vt fusè in præcedentibus declaratum
eſt. Ad ſecundum argumentum neganda eſt cō ad 2
ſequentia, licèt enim logica ſit facultas inſtru-
mentalis, tamen non eſt neceſſarium vt quic-
quid tractatur in logica, inſtrumentum notifi-
candi ſit, ſed vel inſtrumentum, vel ſaltem ad
logica inſtrumenta reſpectum aliquem habēs;
nomen enim, & verbum non ſunt ſciendi in-
ſtrumenta, tractantur tamen in logica tanquā
materia logicorum inſtrumentorum; quatuor,

quæſtio-

quęſtiones declarantur ab Ariſtotele in princi
pio ſecundi libri Poſteriorum, oec tamen ſunt
inſtrumenta logica, ſed ſcopi, & fines inſtrumē-
torum; definitio igitur in logica tractatur non
vt ioſtrumeotum logicum, ſed ut principium,
vel vt finis logicorum inſtrumeotorum, vt ao-
Ad 3. tea declarauimus. Ad tertium dicimus defi-
nitionem ut inſtrumentum ſciendi neq; a me-
taphyſico, neq; a logico, neq; ab alio ullo cōſy-
derari, quoniam ipſa tale inſtrumentum nō eſt.
Ad 4. Ad Auerroem, qui ſępe dixit primum librū po
ſteriorum eſſe de demonſtratione, ſecundū ve-
rò de definitione, iam reſpoodimus, ac mētem
Auerrois declarauimus, qui non putanit ſecun-
dū librū eſſe de definitiooe vt de altero inſtru-
mento re diſtincto a demooſtratione, ſed in pri
mo de demonſtratione agi quatenus eſt demō-
ſtratio, in ſecūdo verò de eadem demonſtratio
ne qoatenus eſt definitio. Vnus relinquitur lo-
Declaratio verborum Auer. 7. metaphy. 42. cus apud Auerroem, qui aliquam nidetur diffi-
cultatem facere, ſed ipſa re, & Auerrois menre
benè intellecta non eſt ꝙ nos eius nerba pertur
bent, ſed ad rectum ſenſum trahenda ſunt, vt
facilè trahi poſſunr, uerba autem Auerrois, quę
in comment. 42. ſeptimi Metaphyſicorum legū
tur, ſont hæc ❡ cōſyderare de definitionibus eſt
commuoe logico, & philoſopho, ſed duobus di
uerſis modis, logicus. n. cooſyderat de definitio
nibus ſecundum quòd eſt inſtrumentum, quod
inducit intellectum ad intelligere quidditates
rerum; philoſophus antem ſecuodum quòd ſi-
goificat oaturas rerum. ❡ His oerbis duos ſen-
ſus tribuere poſſumus, primùm quidē poſſumus
dicere Auerroem nominare definitiooē in ou-
mero plurali, quum dicat ❡ de definitionibus ❡ de
iode inſtrumentum in numero ſingulari, qua-
re non uidetur definitionem appellare inſtru-
mentum, ſed ſolùm dicere definitiones conſy-
derari a logico quatenus datur inſtrumentū ali
quod logicum, quod ducit intellectum ad co-
C gnoſcendas quidditates rerum, ideſt earum de
finitiones, quaſi dicat defioitionem a logico cō
ſyderari quatenus per inſtrumentum logicum
innoteſcit, inſtrumentum autem eſt demooſtra
tio. Poſſumus etiam concedere Anertoē uocare
definitiooem ioſtrumentum logicum, non ta-
men quod ſit re diſtinctnm a demonſtratione,
ſed qoatenus eſt idem, qnod demonſtratio, vt
nos quoq; ſupra declarauimus; nam demōſtra-
tio eſt definitio, & definitio eſt demonſtratio,
ideò definitio qna ratione poteſt uocari demō-
ſtratio, eadem ratione poteſt dici inſtrumentū,
quo ducimur ad cognoſcendum quid eſt, de-
monſtratio enim ducit ad cognoſcendū quid
eſt: quòd hæc ſit mens Auerrois patet conſyde-
rantibus alia eius uerba in eodem loco, non po
teſt. n. dicere quòd definitio ut extra demonſtra
tionem ſumpta, & ut ab ea diſtiocta ioſtrumen
tum ſit declarans quidditatem rei, quia ſtatim
conſyderationem hanc primo philoſopho at-

A tribuit dicens ❡ philoſophus autem quatenus ſi
gnificat quidditates rerum ❡ defioitio enim re-
ſpectu naturæ, & quidditatis rerum non eſt oi-
ſi eius ſignificatrix, ſed ad ipſius ignotæ cogni-
tionem nos ducere non poteſt; hac igitur ratio-
ne aſſerit Auerroes eam a primo philoſopho
conſyderari, non à logico, quare ut inſtrumen-
tum ſignificandi quidditatem eſt conſyderatio
nis metaphyſicæ, quo ſit nt eadem ratione a lo-
gico conſyderari noo poſſit, ſed aliqua alia; id-
que nos antea demonſtrauimus, definitionem
ut inſtrumentum ſigoificaodi quidditatem ad
metapbyſicum pertioere; inſtrumentum au-
tem notificaodi ipſa per ſe definitio dici nō po
teſt, ſed ſolùm quateous in ipſo demōſtrationis
diſcurſu poſita ſumitur, & quatenus eſt demon
ſtratio, ſic enim eſt inſtrumentum, quia demō-
ſtratio inſtrumentum eſt; hæc abſque dubio eſt
Auerrois mens in eo loco, non quam aduerſa-
rij putant, ita enim maoifeſtam eſſe oſtēdimus
B Auerrois de definitiooe ſententiam io logicis
libris, ut ſi eo in loco id diceret, quod illi uolūt,
ſibi ipſe aduerſaretur. quòd igitur definitionē
dicat eſſe inſtrumentum logicum, concedi-
mus; quòd autem re diſtinctum a demooſtra-
tione, negamus, idque probare debent aduer-
ſarii, qoia nullo unquàm in loco Auerroem
hoc dixiſſe aſſeueramus.

Cap. XXII. Cur Ariſtoteles in logica de methodis tantùm, non de ordinibus egerit.

CAeterum poſtquàm de ordinibus, ac
methodis uerba fecimus, & tractatio
nem Ariſtotelis de methodis expoſui
mus, quærere non ſine ratiooe aliquis poſſet,
quum oon minùs ordo, quàm methodus, logi-
cum ioſtrumentum ſit, cur Ariſtot. in logica de
ordinibus nihil docuit, quum de methodis di-
ligentiſſimè, ac fuſiſſimè diſſeruerit? quæſtio
C hæc illorum animos valdè torquere poteſt, qui
nefas eſſe putant exiſtimare Ariſtotelem in ali
qua ſua tractatione mancum, & diminutū fuiſ-
ſe, quaſi neceſſe fuerit ipſum omnia nouiſſe, &
omnia, quæ nouit ſcripſiſſe. Ego uerò, etſi in
admiratione ingenij Ariſtotelis nulli mortaliū
ſecundus eſſe uolo, tamen credo ipſum neque
omnia ſcribere, neque omnia cognoſcere po-
tuiſſe, neque etiam ueritatem in omnibus, quę
ſcripſit, ita eſſe aſſecutum, ut nunquàm errare
potuerit, quippe qui homo fuit, non Deus; pro-
pterea dubium hoc apud me non magni mo-
menti eſt, Ariſtoteles enim logicę inuētor fuit, Ariſtot.
primusq; eam redegit ad artem, ut ipſe teſtatur primus
in calce ſecundi libri Elenchorum ſophiſtico- logicā
rum, quare ſi totam perficere non potuiſſet, uel redegit
etiam noluiſſet, mirandum profectò nō eſſet. ad artē.
Veruntamen ne fugere huiuſce rei difficultatē,
quam aliqui fortaſſe magnam putabunt, vi-
deamur, aliquam etiam rationem afferre poſſu-
mus

mus cur Ariſtot. in libris logicis nullam tracta-
tionẽ de ordinibos facere uoluerit, præſertim
quum manifeſtum ſit ipſum ea, quę ad ordines
attinent, non ignoraſſe, tum quia libros ſuos
omnes ordinatiſſimè compoſuit, tum etiã quia
vtriuſq; ordinis aliquando mentionem fecit,
& utriuſque naturam egregiè expreſſit, ut com
poſitiui in prooemio 1. libri Phyſicorũ, reſoloti-
ui autem in contextu 23.7. metaphyſicorũ, & ſi
mul utriuſq; in 4. capite primi Ethicorũ. Duas
igitur ob cauſas credo Ariſtotelẽ in logica nil
de ordinibus dicere uoluiſſe, unam quidem ꝙ
logicam propter diſcentes, non propter docen
tes ſcribere conſtituit; nam methodorũ cogni-
tio non ſolùm docentibus, ſed etiam diſcenti-
bus neceſſaria, vel ſaltem maximè utilis eſt; or-
dinom aotem notitiam ijs quidem, qui ſcribe-
re aliquã diſciplinam uolunt, nõ parũ prodeſſe
manifeſtom eſt; ſed ijs, qui diſcere uolũt, uel ni-
hil, vel parùm utilitatis afferre põt, quũ ſatis eſſe
uideatur rudis illa, & confuſa ordinis notitia,
quam naturaliter inſitam quiſq; rationis cõpos
habere ſolet, nempe illa priùs tractanda eſſe, ſi-
ne quorum cogoitione cętera non benè perci-
pi poſſunt; ideò uidemus plurimos in libris Ari
ſtot. interpretandis ne uerbum qnidem de or-
dine feciſſe, reliqua tamen diligentiſſimè de-
claraſſe; quo.n. ordine libros Analyticos, libros
de moribus, ac libros metaphyſicos ſcripſerit,
noo conſyderarunt; de ordine autem in ſcien-
tia naturali ſeruato pauca quædam dixerunt,
quia ab ipſo Ariſtotele in prooemio 1. lib. Phy-
ſicorum occaſionem huius conſyderationis ſũ-
pſere. Cognitio autem methodorum diſcenti-
bus omnibus perutilis eſt, ſed quandoq; etiam
neceſſaria; enenit enim ſæpenumero ut oſten-
ſionem aliquam Ariſtotelis, vel alius authoris
intelligere tanti momenti ſit, ut ea non intelle-
cta locum illum intelligere nequeamus, quia
non parùm refert qoaliſnam ea oſtenſio ſit, an
demonſtratio ab effectu, an a caoſa, & an a cau
ſa proxima, ao a remota, qui enim proximã cau
ſam eſſe potat, cauſam aliam noo quærit, ſed
quæſtioni plenè ſatisfactum eſſe arbitratur, qui
uerò remotam eſſe exiſtimar, aliam propinquio
rem inquirit; ſed quiſnam inficiari poteſt ad re
rum cognitionem acqoireodam plurimũ perti
nere hoc cognoſcere? nimirũ an hoc illius cau-
ſa ſit, an effectus, &, ſi cauſa, qualiſnam cauſa?
ob id ioterpretes Ariſtotelis ſæpe de methodo
ab ipſo ſeruata controuerſantur, & magnas fa-
ciunt diſputationes. Quoniam igitur Ariſtot.
logicam ſcripſit, ut nos iuuaret ad ſcientias ca-

Ariſt. logicam ſcripſit propter diſcẽtes

D peſſeudas, non ad tradendas, ideò de methodis
tantum, non de ordinibos ſcribere uoluit, ſola
enim methodus ſcientiam rerum ignotarũ tra-
dit, ordo oerò nihil notificat, ſed ſolum diſpo-
nit. Altera ratio eſſe poteſt, quia certum, atqoe
indubitatum Ariſtoteli fuit duoſ tantùm ordi-
oes dari, ſolos enim cognouit compoſitiuũ, &
reſolotiuum, vt ipſe ſiguificauit io capit. quarto
1. lib. Ethicorum; & compoſitiuum ſolis contem
platiuis, reſolotioum ſolis operatricibus diſci-
plinis aptari poſſe exiſtimauit, vt eios verba de
clarant in prooemio 1. libri Phyſicorũ, & in con-
tex. 23. ſeptimi Metaphyſicorom. Hoc autẽ quũ
ita ſe habeat, ordinum declaratio paucis verbis
abſolni potuit, non.n. tanta in eis difficultas in-
erat, vt peculiarem tractationem, qoa ad regu-
las, artemq; redigerentur, poſtularetot; propte-
rea in prooemio 1. Phyſicorum breuiter Ariſto-
teles ordinis compoſitiui naturam expreſſit, &
eum in ſolis ſcientijs contemplatiuis locum ha
E bere ſignificauit, nullis alijs nixus fundamẽtis,
qnàm ijs, quæ in Poſterioribns Analyticis iacta
erant, ibi enim de methodo demonſtratina lo-
quens dixerat ſcieotiam cuiuſque rei perfectã
haberi ex cognitione proximæ cauſæ, at cauſa
proxima non cognoſcitur niſi priùs cauſæ re-
motę cognoſcantur, ſequitur itaque a cauſis re-
motis ad proximas eſſe progrediendum, ſi rerũ
ſcientia habenda ſit, hic autem eſt ordo compo
ſitiuus, qui in ſcientiarũ traditione neceſſarius
eſt; Ex ijs igitur, quæ in libris Analyticis, & in il
lo prooemio dicuntur, ſatis ſignificatam ab Ari-
ſtotele habemus ordinis compoſitiui naturam;
quemadmodum reſolutiui io cootex. 23. 7. Me
taphyſicorum. Quoniam igitur paucis verbis
vtriuſque ordiois conditio declarari poterat, vt
paucis ipsã Ariſtoteles declarauit, ideò cogno-
uit eos tractatione logica non admodum indi-
guiſſe; & ſatis habuit de methodis accuratiſſi-
mè ſcribere. & in iis ſolis perſiſtere; quam tracta
F tionem ita egregiè, ac (ſi dicere conuenit)
ita diuioè perſequutus eſt, ut eorum libro-
rum excellentiam ego admirari ounquàm de-
ſinam, & io eorum recta intelligentia fa-
cillimam, & optimam uniuerſæ Philoſophię
cognitionem conſtitutam eſſe non dubitem.
Has igitur ob cauſas credere poſſumus Ariſtot.
de ordinibus in logica noo egiſſe; eas quidem
ego aliorum gratia afferre uolui, quod enim ad
me attinet ſatisfacere mihi ea unà ratio poteſt,
non ſcripſit, quia ſcribere noluit; quòd ſi quis
nil horum, quæ diximus, recipiat, alind quid-
piam probabilius, ſi poteſt, inueniat.

FINIS LIBRI QVARTI DE METHODIS.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI

LIBER DE CONVERSIONE DEMONSTRATIONIS IN DEFINITIONEM.

Caput Primum, in quo ſcopus Libri proponitur.

DEMONSTRATIONEM in definitionem affectionis demonſtratæ mutari dubitandum non eſt, eá enim Ariſtotelis ſententiam eſſe in libris noſtris de Methodis demonſtrauimus; ſed de modo ambigunt multi, nec ſine ratione, idcirco non indigna viſa nobis hęc res eſt, quam aliquantum expendamus, & declarare nitamur. Ante omnia ut intelligatur in quonam huiuſce rei difficultas conſtituta ſit, id nobis ſtatuendum eſt, quod in memoratis libris fuſiùs declarauimus, definitionem affectionis perfectam è tribus partibus neceſſariò conſtare, genere, ſubiecto, & cauſa, veluti quum dicimus, tonitrus eſt ſonus in nube propter extinctionem ignis, eclipſis eſt priuatio lu- C minis lunæ ob terrę interpoſitionem; hinc fit ut, ſi in talem definitionem demonſtratio mutanda ſit, ex iiſdem tribus partibus demonſtrationem conſtare oporteat, alio tamen ordine diſpoſitis, ſed ſubiectum quidem affectionis in demonſtratione locum habere minoris extremi, cauſam verò eſſe medium terminum ita manifeſtum eſt, ut omni prorſus difficultate careat; in ſolo genere dubium manet quem locũ in demonſtratione obtineat, ſiquidem in minore extremo poni non poteſt, quum is ſolius ſubiecti locus ſit; neque in medio, quum ibi ſola cauſa ponatur, ſed neque in maiore, quoniam nomen ipſum affectionis ibi locandum eſſe uidetur; vt ſi demonſtranda ſit eclipſis, minus extremum erit luna, medium interpoſitio terrę, B maius autem extremum eclipſis ipſa, nullus igitur locus relinquitur, in quo genus eclipſis, ſcilicet priuatio luminis poni poſſit; quomodo igitur ea demonſtratio erit etiam definitio ipſius eclipſis? huius ergo rei veritatem inueſtigaturi ſumus, & quia de loco minoris extremi, ac de loco medij nemo unquàm dubitauit, in ſolo maiore difficultas manet an ibi ponendum ſit affectionis genus, an potiùs ipſum affectionis nomen duntaxat exprimere debeamus.

Definitio affectionis è tribus partib. constat.

Caput Secundum, in quo multis argumentis oſtenditur in maiore extremo nomen affectionis ponendum eſſe, non eius genus.

PRimùm quidem uidetur in maiore extremo genus affectionis poni nõ poſſe, idque pluribus argumentis oſtendere poſſumus, primo ſic, illud, quod demonſtrari dicitur, eſt maius extremum, at affectio ipſa eſt illa, quæ dicitur demonſtrari, ipſa ergo in maiore extremo locanda eſt, quare non eius genus; quomodo enim demonſtrari eclipſim dicemus, ſi nuſquàm in demonſtratione eclipſim nominemus? in medio nanque, aut in minore extremo exprimi eclipſis non poteſt, illa enim vtraque quòd ſint prænoſcimus, eclipſim verò demonſtramus. Præterea ſi non ipſa affectio, ſed eius genus in maiore extremo poneretur, concluſio non eſſet uniuerſalis, qualem eam eſſe iuſſit Ariſtoteles in primo libro Poſteriorum, nam prædicatum uniuerſale eſt illud, quod ſubiecto ineſt omni, & per ſe, & quatenus ipſum, huiuſmodi autem eſt quando

1 arg.

2. arg.

æqua-

æquatur ſubiecto, & cum eo reciprocatur, ſed non quando latiùs patet, quàm ſubiectum, vt ibi efficaciter probauit Ariſtoteles dicens tres angulos æquales duobus rectis eſſe triangulo prædicatum vniuerſale, non figuræ, nec æquilatero; at ſi loco propriæ affectionis ponamus eius genus, quod amplius & ipſa, & ſubiecto eſt, prædicatum in cõcluſione latiùs patebit, quàm ſubiectum, quare concluſio non erit uniuerſalis; ut propria lunæ affectio eſt eclipſis, at priuatio luminis non eſt lunę propria, ſed commune quiddam, quod alijs plurimis corporibus competere poteſt. Præterea ſi maius extremum ſit non affectio ipſa, ſed eius genus, medium neq; cum eo reciprocabitur, neque eius cauſa erit; proinde ea nõn erit potiſſima demonſtratio, conſequentia probatur, quoniam priuatio luminis in alijs quoque præter lunam contingere poteſt ſine ulla terræ interpoſitione latius patet, quàm terræ interpoſitio; & non omnis priuationis luminis cauſa eſt interpoſitio terræ; ita amplior eſt ſonus, quàm extinctio ignis, vbi nanque ignis extinguitur, ibi ſonus quidam fit, ſed non è conuerſo, non enim ubi eſt ſonus, ibi neceſſe eſt ignis extinctionem eſſe, quare non omnis ſoni cauſa eſt extinctio ignis. Per hæc igitur demonſtratum eſſe uidetur maius extremum eſſe non poſſe genus affectionis demonſtrandæ, ſed affectionem ipſam, hæc enim & cum medio, & cum minore extremo reciprocatur, quod in omni demonſtratione potiſſima neceſſarium eſt.

2. arg.

Caput Tertium, in quo pro contraria ſententia argumenta afferuntur.

Opinio Zaffiri.

Nonnulli verò cõtrariam opinionem conſtantiſſimè tutati ſunt, maius extremum ſemper eſſe ponendum affectionis genus, non ipſammet affectionem, vt, ſi demonſtranda ſit eclipſis, priuationem luminis pro maiore extremo ſumendam eſſe, non eclipſim; ſi tonitrus demonſtrandus ſit, ſumendum eſſe ſonum, non tonitrum; hoc probant duobus argumentis, quorum alterum, quo ipſi maximè innituntur, eſt illud, quod, ſupra retigimus, ſi demonſtratio, ac definitio idem re eſſe debent, ex eiſdem terminis conſtituantur neceſſe eſt, at in definitione omnino ponendum eſt genus affectionis definitæ, ergo illud idem in demonſtratione quoque ex neceſſitate exprimendum eſt, igitur vel in maiore extremo, vel in minore, uel in medio, non in minore, neque in medio, ut ſupra oſtenſum eſt, ergo in maiore, ſic enim demonſtratio in definitionem ordine terminorum duntaxat mutato conuertetur, quod fieri non poteſt dum in maiore extremo ponitur ipſum affectionis nomen. Alterum argumentum eſt, ſi in maiore extremo ponatur affectio ipſa, nõ genus ipſius

1. arg.

2. arg.

D ſequetur in definitione nomen ipſum rei definitæ contineri ut partem, quod eſt maximum abſurdum, in hominis enim definitione homo poni non poteſt; conſequens ita deducunt, demonſtratio apud Ariſtotelem eſt definitio, tota enim in totam definitionẽ mutatur, ergo quicquid demonſtrationis pars eſt, idem definitionis quoque pars ſit neceſſum eſt, quare ſi affectionis nomen pars ſit demonſtrationis, pars etiam definitionis erit, quod nulla ratione admittendum eſt. Confirmant hanc ſententiam authoritate Ariſtotelis, in contextibus 40. & 41. ſecundi libri Poſteriorum Analyticorum, vbi exempla demonſtrationis adducens ſumit ſemper genus affectionis pro maiore extremo, non affectionem ipſam, non enim ſumit tonitrum, ſed ſonum; nec ſumit eclipſim, ſed defectum, tanquàm genus ipſius eclipſis; etenim in nube ſonum ineſſe demonſtrat, & in luna defectum. 3. arg.

E

Caput Quartum, in quo pro ueritatis declaratione fundamenta iaciuntur.

In hac difficultate ſi ſola Ariſtotelis, & Auerrois authoritate freti litẽ dirimere uellemus, clara nimis, & explicatu facilis res eſſet, quia ſi Ariſtotelem, & Auerroem legamus in ſecundo libro Poſteriorum Analyticorum, præſertim Auerroem in commentario 47. ipſorum ſententia fuit quòd in demonſtratione potiſſima tam ipſum affectionis nomen, quàm eius genus pro maiore extremo accipere arbitratu noſtro poſſimus, & utrolibet modo eadẽ fit demonſtratio; ideò miror quomodo illi, qui hac de re dubitarunt, id non uiderint. Verùm quoniam non ſatis eſſe arbitramur in ſola Ariſtotelis authoritate abſq; rõne acquieſcere, ſed rationem habere, & cõtraria argumẽta ſoluere poſſe oportet; ideò ad plenam totius rei declarationem quędam annotanda ſunt. In primis conſtituendum nobis eſt id, quod ab Ariſt. in 2. poſteriorum lib. traditur, & ab omnibus conceditur, neminem ad demonſtrandũ aliquod accidens accedere poſſe, niſi priùs intelligat quid eius nomen ſignificet, omnes.n. demõſtrationis partes uult Ariſtoteles ante demonſtrationem aliquo modo eſſe præcognitas, principia quidem, & ſubiectum tum quid ſignificẽt, tum ꝙ ſint, affectionem uerò quid nomen ſignificet, ſed non quòd ſit, hoc enim quęritur, ac demonſtratur; qui.n. fieri poteſt ut demonſtret aliquis in luna eclipſim fieri, niſi priùs nominis eclipſis ſignificationem intelligat? ſignificatio autem nominis intelligi non poteſt, niſi cognito rei genere uel propinquo, uel remoto, quid enim nomine tonitrus ſignificetur nunquàm intelligemus, niſi cognoſcamus eſſe ſonũ quendam; ita nomen eclipſis ſiquis debeat intelligere, priuationem quandam eſſe luminis intelligat

Maius extremum in demonſtratione ſumi põt tum nomen affectionis tum eius genus.

F

ſignificatio nominis intelligi põt niſi aliquo rei genere cognito.

gat neceſſe eſt; communis enim conditio eſt omnis definitionis ſiue perfectæ, ſiue imperfectę, & omnis deſcriptionis, vt in ea genus aliquod rei, quam definire, vel deſcribere volumus, exprimatur, in differentiarum poſtea aſſumptione diſcrimen definitionum conſiſtit. Eſt igitur ante omnem demonſtrationem præcognoſcendum genus accidentis demonſtrãdi, vt clarè etiam apud Auerroem legimus in commentar. 41. & 47. ſecundi poſteriorum, quę loca mox expendemus; huius autem ratio ea eſt, quam diximus, quia neceſſarium eſt pręcognoſcere quid nomẽ ſignificet, hoc antẽ pręcognoſci non poteſt niſi cognoſcatur genus. Sed quoniam genus rei latiùs patet, quàm res ipſa, ideò ad nomen rei declarandum non ſufficit, niſi aliqua differentia ipſum coarctans, & ad certã ſpeciem ſignificandam reſtringens addatur; propterea generi accidentis additur proprium ſubiectum, quod differentię locum tenet, ex his duabus partibus definitio accidentis, quæ nominalis vocatur, conſtituitur, quemadmodum in libris de methodis declarauimus, vbi etiam oſtendimus eam totam ante demonſtrationem eſſe cognoſcendam; ideò Auerr. in commentario 42. ſecundi libri poſteriorum rectè dixit potiſſimam demonſtrationem oſtendere partes eius, quod ſignificat nomen, ſibi inuicẽ inhærere, ideſt alteram, quæ eſt genus, ineſſe alteri, quę eſt ſubiectum; hoc modo cõcluſio præcognita eſſe dicitur, hoc eſt pręintellecta tanquàm definitio nominalis, ſed non eſt pręcognita tanquàm enuntiatio aſſerens hoc huic inhærere. Quoniam autem aliàs diximus definitionem hanc nominalem ſolere etiam eſſentialẽ, ſiue quidditatiuam appellari, declarandum eſt breuiter, & quantum logica tractatio patitur, in quonam accidentis eſſentia, ſeu quidditas conſtituta ſit; Auerroes in comment. 39. ac 42. ſecundi libri Poſteriorum dicit eſſentiam accidentis ex materia, & forma conſtare, ut eſsentiã eclipſis ex priuatione luminis tanquàm forma, & luna tanquàm materia; & eſſentiam tonitrus ex ſono tanquàm forma, & nube tanquàm materia, quæ ſunt duæ partes concluſionis, vt alibi declaratum eſt; propterea poſteriores quidam enixè hanc ſententiam tutati ſunt, quòd eſſentia accidentis ex his duabus partibus conſtat, unde hæc definitio, ſonus in nube, eſſentialis, & quidditatiua nuncupatur; quæ quidem ſententia licèt pingui quadam Minerua, & logicè loquendo, vt certum eſt locutum eſſe Auerroem, admittenda ſit, ſimpliciter tamẽ vera non eſt, neque eam Metaphyſicus reciperet, quia ſi in ſubſtantiis, quæ materiam internã habent, ex qua conſtant, materia non eſt quidditatis pars, multò minus in accidentibus id aſſerere licet, quæ materiam non internam, ex qua conſtent, ſed externam duntaxat habent, in qua inhærent; de hac tamen re diſputare ad

Nominalis definitio accidentis quænam ſit.

uide 4. de meth. c. 15

Eſsẽtia accidentis ex materia & forma conſtare uidetur.

materia non eſt pars eſſentiæ, nec ſubſtantiæ, nec accidentis.

A

B

C

primum philoſophum potiùs, quàm ad logicũ pertinet; ſat eſt in præſentia ſi hoc vnum intelligamus, definitionem illam, ſonus in nube, non ideò uocari eſſentialem, quòd vtraque eius pars eſſentiam tonitrus conſtituat, & vtraque ſit eſſentiæ pars, id enim minimè uerũ eſt, quoniam per ſolam formam eſſentia ſignificatur, nimirum per ſonum; ſed quia non omnis ſonus eſt tonitrus, & exprimendum omnino eſt quem ſonum dicamus eſſe tonitrũm, ideò aliqua particula reſtringente opus eſt, quę nomen ſoni coarctet, & ita ad hunc ſonum contrahat, ut hunc ſolum, non alium ſignificet; ad genus igitur reſtringendum adijcitur ſubiectum proprium loco differentiæ, non ut eſſentię pars, ſed vt coarctans illã dictionem, per quam ſolam eſſentia ſignificatur, tanquàm neceſſaria cõditio, ſine qua illa eſſentia non eſſet; reſtringit igitur eſſentiam, ſed extra eſſentiam manet; nam poteſt aliquod adduci vt conditio, ſine qua alterum non eſſet, quod tamen illius alterius eſſentiam non conſtituat; itaq; eſſentia tonitrus non eſt ſonus, & nubes, ſed ſonus ille, qui eſt in nube; ſic enim ſolum ſonum dicimus eſſe eſſentiam tonitrus, nõ tamen omnem ſonum, ſed illum tantùm, qui fit in nube; ideò hoc non ignorans Auerroes in commentario ſexto ſecundi libri Poſteriorum rectè dixit quòd quærentes quid eſt, quærimus formam, quidditas enim eſt ſola forma, præſertim in accidentibus; quando autem dixit formam, & materiam eſse duas partes eſſentię, quæ a nomine, ſeu a nominis definitione ſignificatur, vt logicus loquitur, non vt metaphyſicus, qui veritatis diligens ſcrutator eſt; logicus enim partem eſſentiæ uocat quicquid eſt pars definitionis eſſentialis, quia non eſt ipſius officium diſtinguere eſſentiam rei ab ea conditione, ſine qua non poteſt eſſentia ſignificari; at primus philoſophus dicit accidentia definiri per additamentum, quoniam in eorum definitione non ſola eſſentia exprimitur, ſed ſubiectum quoque additur tanquàm conditio neceſſaria, ſine qua ipſa accidentis eſsẽtia neque eſſe, neque intelligi poteſt. Ex his omnibus colligimus quòd in ea demonſtrationis cõcluſione, in nube eſt ſonus, dicere poſſumus eſsentialem definitionem prædicatum ſimul cũ ſubiecto complecti, tonitrus .n. eſt ſonus in nube, quo modo locutus eſt Auerroes in illo 42. comment. poſſumus etiam dicere per ſolũ prędicatũ exprimi eſſentialem tonitrus definitionem, per ſonum .n. reſtrictum ad hunc ſonum, tota tonitrus eſſentia ſignificatur; quemadmodum .n. in ea definitione, ſonus in nube, ſonus per nubem tanquàm per differentiam externam coarctatur; ita in illa concluſione, in nube eſt ſonus, prędicatum a ſubiecto reſtringitur, uel a differentia quadam potentiali cogitata, ac ſubintellecta, quam ab eo ſubiecto deriuamus; quo fit ut ſonus ibi nõ pro ſola uoce ſu-

quidditas eſt ſola forma.

matur,

matur, ſed pro oratione nomen tonitrus decla D
rante, ipſe enim per ſe ſonus ſeipſum coarcta-
re non poteſt, ſed coarctatur ab alio, nempe a
differentia vel expreſſa, uel implicita, & (vt
diximus) cogitata, hæc enim ſono adiecta fa-
cit vt ſonus non uox una ſit, ſed oratio declarãs
nomen tonitrus, quæ dicitur definitio eſſentia-
lis. Propterea eſt animaduertendum quod affectio-
nis genus pro maiore extremo ſumptum quan-
doque per uocem unam exprimitur, quandoq;
per plures, per vnam, ut ſonus genus tonitrus;
per plures, vt priuatio luminis genus eclipſis,
corruptio proprij caloris genus putredinis; vo-
cem quidem ſi ſpectemus, inter hæc diſcrimen
eſt quod vbi plures uoces pronuntiantur, ea poteſt
vocari oratio, ut priuatio luminis, corruptio
proprij caloris, at vox una non poteſt oratio ap
pellari; Sed ſi ipſarum uocum ſignificationem
ſpectemus, nulla eſt inter eas differentia, vt.n.
per ſonum genus tonitrus ſignificamus, ita per
priuationẽ luminis genus eclipſis; & latiùs patet E
priuatio luminis, quàm eclipſis; ſicuti ſonus la-
tiùs patet, quàm tonitrus, neutrum igitur poteſt
uocari definitio, niſi differentia aliqua reſtrin-
gens, quemadmodũ diximus, ſubintelligatur, li
cèt habita ſolius vocis ratione magis habeat ſpe
ciem definitionis priuatio luminis, quàm ſo-
nus; ideò Auer. in illo 47. comment. 2. lib. Poſte
riorum rectè, & artificioſè loquitur, dum genus
ita in cõcluſione prędicatum appellat indiſtin-
ctè modo genus, modo orationem declarãtem
nomen; ipſum.n. ſecundùm ſe non ſignificat ni
ſi genus, ſiue una uoce, ſiue pluribus uocibus
exprimatur; ſed ratione differẽtiæ, ut diximus,
cogitatę ſignificat nominalẽ definitionẽ; ideò
eſt quidem genus, nõ tamen ſumitur ut genus,
& ut amplius, & cõmunius, ſed ut æquale, imò
ut idem prorſus, quod eclipſis, uel tonitrus, pro
pterea uocatur oratio declarans ſignificationẽ
tonitrus, uel eclipſis, ut eam uocat ibi Auerroes
necnon in comment. 41. eiuſdem libri, ubi for- F
mans demonſtrationem tonitrus dicit ſe in ma
iore extremo accipere loco tonitrus orationem
declarantem ſignificationem nominis tonitrus
tamen nullam orationem pro maiore extremo
ſumit, ſed ſolam uocẽ ſonus, hanc enim uocat
orationem, quia non ſumit eam ut genus, ſed
ut orationem nominis declaratricem. Euſtrat.
quoque in contex. 36. 2. lib. Poſter. inquit {ſit B.
medium extinctio ignis, ſit C. ſubiectũ nubes,
per B. medium demonſtrabo quod in nube ineſt A.
ſonus, ideſt tonitrus} deinde paulò poſt ait {&
erit ſoni, ideſt tonitrus ratio, ac definitio ipſum
medium, extinctio ignis} accipit igitur ſonum
non ut genus latius tonitru, ſed ut orationem
declarantem nomen tonitrus, & ut idem eſt
quod tonitrus, quum ſeipſum declarans dicat
{ſonus, ideſt tonitrus}

Genus affectionis in demõſtratione ſumptũ uel una uoce ſignificatur, uel pluribus.

Genus affectionis in demõſtratione non ut genus ſumitur, ſed ut idẽ, quod illa.

Caput Quintum, in quo rei ueritas declaratur.

PEr hæc facilè poſſumus ad propoſitam
quæſtionem reſpondere, dicimus.n. tã
nomẽ affectionis, quàm eius genus poſ-
ſe in demõſtratione potiſſima poni ma-
ius extremum, nam ſi genus ſumitur ut defini-
tio nominalis, & hæc ante demonſtrationẽ de-
bet eſſe cognita, & definitio idem prorſus eſt
ac definitum, poſſumus utrum duorum uolue-
rimus in maiore extremo collocare; quid enim
abſurdi eſt, ſi idem ſignificant, & a demonſtrã-
te præcognoſcuntur idem ſignificare? ideò A-
uerroes in Epitome logica in capite de defini-
tione formans demonſtrationem tonitrus, in
qua maius extremũ accipit ſonum, ſtatim ratio
nem ſubiungit cur pro tonitru ſonum accipiat,
dicens {impoſſibile enim eſt quin explicatio
E nominis ſit nota} nam ſi eſt præcognita, quid
prohibet ne loco nominis definiti eam accipia-
mus? Ariſtot. quoque in ſecundo lib. Poſterio-
rum ſæpe formans demonſtrationem eclipſis,
& demonſtrationem tonitrus modò maius ex-
tremum ſumit eclipſim, modò priuationem lu
minis, & modò tonitrum, modò ſonum. Verùm
quamuis in noſtro arbitrio conſtitutum ſit utrũ
voluerimus in maiore extremo locare, tamen
Auerroes melius eſſe cenſet declarationem no
minis accipere, quàm ipſum nomen, ut ipſe
multis in locis ſignificat, præſertim in commẽ-
tario iam memorato 47. ſecundi poſteriorum;
cuius rei duas poſſumus afferre rationes, altera,
quæ ex eodem loco ſumitur, eſt, quia quum de-
monſtratio ſit poteſtate definitio, & definitio-
nis gratia conſtruatur, illa demonſtratio, quæ
eſt definitio poteſtate proxima, melior, atque
exquiſitior eſt ea demonſtratione, quę poteſta-
te tantùm remota eſt definitio; dicitur autẽ de- 1. Ratio.
F mõſtratio eſſe definitio poteſtate proxima, quã
do nulla pars definitionis perfectę in demon-
ſtratione deſyderatur, quod euenit quando ma
ius extremum eſt genus affectionis, ſolo nanq;
ordine terminorum mutato fit perfecta defini-
tio, quę priùs uocabatur demõſtratio; illa verò,
in qua maius extremũ ſumitur ipsũ affectionis
nomen, dicitur definitio poteſtate remotiore,
quoniã ex ea non ſtatim educitur definitio, ſed
priùs adiicere extra demonſtrationẽ genus affe
ctionis oportet, quod in demonſtratione ex-
preſſum non fuerat, maiorem igitur operam
hęc demonſtratio requirit, ut in definitionem
uertatur, quia nõ ſolùm terminorum ordo mu-
tandus eſt, ſed genus quoque affectionis adii-
ciendum; quanquàm hoc facile, ac leue nego-
tium eſt, quum genus affectionis ante demõſtra
tionem cognitum eſſe neceſſe ſit, ſi enim de-
monſtratio conſtrui non poteſt, niſi genus affe-
ctionis demonſtrandæ pręnoſcatur, cur nõ cui-

Rõ cur in demõſtratione ęquè ſummi poſſimo nomẽ affectionis, ac eius genus.

Melius eſt in maiore extremo ſumere genus, quàm nomen affectionis.

que

que facillimum ſit facta demonſtratione genus A præcognitum adijcere in extrahenda definitione? habet ſaltem ea demonſtratio duas reliquas definitionis partes, ſubiectum, & cauſam, proinde eſt poteſtate definitio, licèt aliquanto remotiore, & potiſſima demonſtratio dicitur, veluti ſi per mediam terræ interpoſitionem demonſtremus in luna eclipſim ineſſe; ſuppoſita nanque ea præcognitione, qua nouimus eclipſim ſignificare luminis priuationem, elicitur ex ea demonſtratione hæc definitio, eclipſis eſt priuatio luminis in luna ob terræ interpoſitionem. Simile quiddam in altera demonſtratione euenire videtur, in qua maius extremum ſumitur genus affectionis, vt quando per mediam terræ interpoſitionem demonſtramus in luna eſſe priuationē luminis, hæc enim eſt definitio poteſtate proxima, quia omnes definitionis partes in ea actu exprimuntur; ſed tamē nō exprimitur cuiuſnam ſit ea definitio, niſi extra demonſtrationē addatur nomen eclipſis, quod B nullo negotio fit, quia licèt in demonſtratione nomen illud expreſſum non fuerit, fuit tamen præcognitum quòd priuatio luminis ſumitur pro eclipſi ut eius nominis ſignificatio, propterea eā eſſe eclipſis demonſtrationem dicimus, proinde & eclipſis definitionem. Hæc igitur omnia uera ſunt eo fundamento conſtituto ꝙ ſignificatio nominis eclipſis eſt præcognita, & ꝙ priuatio luminis ſumitur vt idem, quod eclipſis; ſed hæc poſterior demonſtratio dicitur definitio poteſtate proxima, quia nulla definitionis pars in ea deſyderatur; & id, quod additur, non ut pars definitionis additur, ſed ut nomen eius, quod definitur; altera uerò demonſtratio dicitur definitio poteſtate remotiore, quia id, quod additur, eſt pars definitionis, quę expreſſa non fuerat. Hęc igitur prior ratio eſt cur melius ſit in maiore extremo genus, quàm nomen affectionis accipere. Altera ratio eſt quoniam ſic demonſtratio euidentior, ac efficacior C eſt, quum notius ſit nobis genus, quàm ſpecies, notior enim nobis eſt ſonus, quàm tonitrus, & notior priuatio luminis, quàm eclipſis, cuicunque enim notus eſt tonitrus, eidem ſonū quoq; cognitum eſſe neceſſe eſt, non tamen è conuerſo, plures enim inuenias, quibus notus ē ſonus in multis rebus naturalibus, qui nullam tonitrus notitiam habent; ita plurimi ſunt, qui dari luminis priuationem cognoſcant, ſed eam, quę in luna fit, ignorent; melius igitur eſt notioribus vocibus vti, quàm ignotioribus, ita enim demonſtratio maiorem efficacitatem habet, nam magis apparet nexus cauſæ, & effectus, & pendentia effectus a cauſa quum dicimus, terræ interpoſitio facit priuationē luminis, quàm quū dicimus, terræ interpoſitio facit eclipſim. Oſtenſum eſt igitur dicendum non eſſe ſemper maius extremum eſſe debere genus affectionis, & nunquàm ipſius nomen; neque è contrario

2. ratio.

A ſemper nomen, & nunquàm genus, quum vtrūlibet ſumere liceat; quanquàm melius eſt genus accipere, quàm nomē propter rationes modò dictas. Ideò Auerroes in illo 47. commentario ſecundi libri Poſteriorum diſcrimen hoc conſyderans non modò in maiore extremo, ſed etiā in termino medio, qui illius cauſa eſt, quatuor numerat modos demonſtrationum, vt.n. ipſum effectum, quod eſt maius extremū, duobus modis ſumi poteſt, ita & cauſa, quæ eſt terminus medius, aut enim eius nomen exprimi poteſt, aut loco nominis definitio eius nominalis, idem.n.eſt, & præcognita eſſe debet. Itaque eiuſdem rei demonſtrationem quatuor modis proferre poſſumus, & eadem ſemper demonſtratio erit cum paruo diſcrimine, aut enim & medium, & maius extremum ſumuntur ipſa propria nomina cauſæ, & effectus; aut loco vtrinſque ſumuntur ipſorum definitiones nominales; aut in medio ſumitur nomen cau- B ſæ, & in maiore definitio nominalis affectionis; aut demùm in medio definitio cauſæ, & in maiore nomen affectionis; primus quidem modus, & quartus tradunt definitionem poteſtate remotiore, quia neceſſe eſt addere genus affectionis in definitione, quod in demōſtratione expreſſum non fuerat; ſed tā ſecūdus, quàm tertius eſt definitio perfecta poteſtate proxima, quia in definitione accidentis perfecta nihil refert an nomen proprium cauſę, an ipſius cauſæ definitio loco nominis ponatur, definitio enim idem eſt, ac definitum.

Nota quatuor modos demonſtrationum ſecūdum Auer.

Caput Sextum, contrariorum argumentorum ſolutio.

DEclarata rei ueritate ſoluēda ſunt argumēta, quæ aduerſus utranq; partē adduximus, & priùs illa, quibus oſtēdebatur nomen affectionis ſemper exprimēdū C eſſe, nunquam ipſius genus. Ad primū quidem argumentū neganda eſt conſequentia, quanuis .n. in demonſtratione nomen eclipſis nō exprimatur, ſed priuatio luminis, ea tamē dicitur ipſius eclipſis demōſtratio eſſe, quia priuatio luminis ſumitur ut declaratio nominis eclipſis, & ut idē, qđ eclipſis; validū utiq; argumētum eſſet, ſi hæc non ut idē, ſed ut quoddā ab eclipſi diuerſum, vel vt communius in ea demōſtratione ſumeretur, quod quidem nos neganimus. Ad ſecundum patet reſponſio ex iis, quę dicta ſunt, non enim ſumitur genus affectionis ut genus eſt, & ut latiùs patens, ſed ut ęquale, imò ut idē, quare cōcluſio eſt per ſe, & uniuerſalis, non.n. omnis priuatio luminis in luna ineſſe demonſtratur, ſed illa ſolùm, quæ dicitur eclipſis. Eadē reſponſione tertium quoq; argumentum ſoluitur, nam maius extremum non eſt latius termino medio, dum ſumitur ut coarctatum, & reſtrictum ad hāc ſpeciem, cuius gratia extruitur.

Ad primū argumentū prioris opi.

Ad 2.

Ad 3.

demonſtratio, ſic antem medium eſt æquata causa maioris extremi, & cum eo reciprocatur. D

Ad 1. Zaffiri. Ad primum argumentum eorum, qui aſſerunt maius extremum ſemper eſſe debere genus affectionis, nunquàm eius nomen, dicimus q̃, licèt in demonſtratione non exprimatur genus affectionis, ſupponitur tamen ex neceſſitate cognitum ante demonſtrationem, proinde illa demonſtratio eſt definitio ſi non poteſtate proxima, ſaltem remotiore, quia facta demonſtratione additur nullo negotio, & nulla difficultate genus ipſum præcognitum in extractione definitionis.

Ad 2. Ad alterum argumentũ neganda eſt conſequentia, quando enim maius extremum eſt nomen affectionis, & demonſtratio in definitionem cnnuertitur, non remanet nomen illud vt pars definitionis, ſed ut definitum, cuius ea definitio eſſe dicitur, genus verò additur vt definitionis pars non expreſſa in demonſtratione, ſed ante demonſtrationẽ cognita; quid autem abſurdi eſt ſi in proponenda definitione nomen quoque rei definitę exprimatur? imò neceſſatium id eſſe videtur, definitio enim terminus eſt, ergo alicuius terminus, quare non intelligitur cuinſnam rei terminus, ac definitio ſit, niſi rei quoque nomen tunc exprimatut, non quidem ut definitionis pars, ſed vt id, cuius adducitur definitio; ideò videmus in diſciplinis nunquàm poni definitionem ſine nomine rei definitę, dicimus enim, triangulum eſt figura tribns rectis lineis contenta, natura eſt principinm motus, & quietis, & ita in alijs omnibus. E

Ad 3. Ad Ariſt. authoritatem, quam illi pro ſe adducunt, non eſt opus reſpondere, quoniã ea nobis apertiſſimè fauet; & ipſi falſum attribuunt Ariſtot. quando dicunt ipſum nunquàm ſumere nomen affectionis pro maiore extremo, nam in contextu 41. 2. libri Poſteriorum faciens demonſtrationẽ tonitrus inquit, ſit nubes C. tonitrus A. extinctio ignis B. ſumit igitur nomen tonitrus, non genus eius; deinde ſtatim eã demonſtrationem formans dicit per extinctionem ignis cõcludi quòd in nube ineſt A. ſonus, & ita loco tonitrus ponit ſonum, quare abſque ullo diſcrimine utitur nomine, & genere ipſius, quia ea accipit ut unum, & idem, non ut diuerſa, nam ſi ut diuerſa ſumeret, non rectè faceret qui priùs per A. dixit ſignificare tonitrũ, poſtea dicit A. ſignificare ſonum, ex eo igitur loco maximum ſumitur argumentum ad comprobationem veritatis iam a nobis declaratæ; debemus antem ibi animaduertere Ariſtot. in proponendis tribus terminis illius demonſtrationis dicere A. ſignificare tonitrum, quia propter tonitrũ ea demonſtratio extruitur, poſtea uerò in formanda demonſtratione ſumere pro tonitru ſonum, vt faciliùs demonſtratio in definitionem vertatur. In contextu autem 40. apertè illorum opinioni refragatur, & maximè miror quòd viri illi tantum errorem commiſerint, ut ex eodẽ loco pro ſe argumentum deſumpſerint; isq; error eò minus excuſari poteſt, quò hi, ut in ipſorum commentariis uidere eſt, Græcæ linguę cognitionem palàm profitentur; ipſi quidem dicunt Ariſtotelem eo in loco in demonſtratione eclipſis non ſumere maius extremum eclipſim ipſam, ſed defectum genus eclipſis, hoc tamen eſt manifeſtè falſum, quia ubi latinus codex habet defectum, Græcus habet ἔκλειψιν, & nullũ aliud ibi maius extremũ ponitur, quàm ἔκλειψις, quam uocem latinus interpres uertit defectũ, quare defectus ibi ponitur ut nomen ipſum eclipſis, non ut genus; & locus ille ſententiæ noſtræ mirificè ſuffragatur.

F I N I S.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE PROPOSITIONIBVS NECESSARIIS Libri Duo.

LIBER PRIMVS.

Caput Primum, in quo ſcopus Libri proponitur.

NIHIL eſt, quod ſubſtantiam demonſtrationis magis conſtituere, atque illi magis intimum, ac naturale eſſe videatur, quàm ſumma propoſitionum neceſſitas ab Ariſtotele in quarto capite primi libri Poſteriorum Analyticorum declarata. Eius igitur loci intelligentiam ego ad demonſtratiuæ artis cognitionem magnum afferre momentum cognoſcens, & quot, quantisque difficultatibus plenus ſit conſyderans, ſententiam Ariſtotelis explanare, & omnes ab ea difficultates, quoad per me fieri poterit, amouere conſtitui; qua in re ſicuti ab aſſidua Auerrois lectione me magnoperè adiutum eſſe profiteor, ita Auerrois ſenſus ſatis obſcuros, quos ad Ariſtotelis mentem proximè accedere cognoui, referre, & quantum potero illuminare conabor. Porrò quum propoſitionis neceſſitas nil aliud eſſe videatur, quàm prædicati cum ſubiecto perpetuus, atque inſolubilis nexus, tres huius neceſſitatis gradus inuenit vir oculatiſſimus Ariſtoteles, eoſque tribus conditionibus ſignificauit, quas uocauit de omni, per ſe, & uniuerſale, prima quidem ſine alijs eſſe poteſt, at non aliæ ſine ipſa; eadem ratione poteſt ſecunda reperiri ſine tertia, ſed non tertia ſine ſecunda, quo fit vt prima conditio ſola neceſſariam quidem propoſitionem faciat, leui tamen, ac parua neceſſitate; ſecunda uerò magis neceſſariam; ſed tertia ſummè, ac maximè neceſſariam, quandoquidem cum

tres gradus neceſſitatis in propoſitione.

B ea aliæ duæ ex neceſſitate coniunctæ ſunt. Hanc ſummam neceſſitatem propoſitiones demonſtrationis ita requirunt, ut niſi tres illæ omnes conditiones adſint, nequeat propoſitio dici demonſtratiua. De his igitur tribus conditionibus ſermonem facere decreuimus, his enim declaratis manifeſtum erit qualis in demonſtratione debeat eſſe propoſitionum neceſſitas. Seruat autem Ariſtoteles in ea tractatione ordinem conuenientiſſimum, nam primo loco trium illorum uocabulorum ſignificationem declarat, ut quænam ſit ſumma neceſſitas intelligamus, deinde remouet quaſdam errandi occaſiones in tertiæ conditionis acceptione; poſtmodum probat talem neceſſitatem in propoſitionibus demonſtrationis ineſſe; ideò in quarto capite nihil probat, ſolas uocabulorum ſignificationes de-
C clarat, ſed in ſexto totam probationem facit; nam hoc ordine utendum eſſe ipſe in iiſdem libris docuit, ut antequàm aliquid demonſtrare aggrediamur, nomen eius rei, quam quærimus, intelligamus, ac, ſi opus fuerit, declaremus. Eſt igitur nobis quoque a uocum declaratione exordiendum.

Caput Secundum, Declaratio prædicationis De omni.

PRima conditio, quę dicitur Prędicatio de omni, quum faciat in propoſitione neceſſitatem, proinde notet reſpectú prædicati ad ſubiectum, in primis ſubiectum propoſitionis uniuerſale, ac perpetuum poſtulat; ſubiectum.n.fundamentú,& re

ceptaculum eſt prædicati, quo fit ut eò ſublatò D quicquid in eo ineſt, de medio tollatur; vanum igitur erat propoſitionis neceſſitatem indagare, niſi priùs ſubiecti neceſſitas, ac perpetuitas conſtitueretur, quam ſignificauit Ariſtoteles dicens { de omni } nam dictio illa {omni} non eſt prædicato adiungenda, ſed ſubiecto, cum relatione tamen ad prædicatum; vt ſenſus ſit, de omni ſubiecto dici prædicatum; conſtat autem eam vocari notam uniuerſitatis, quæ ſubiecto apposita ipſum reddit vniuerſale uniuerſaliter acceptum, vnde propoſitio dicitur uniuerſalis. Quid igitur ſit de omni ſubiecto prædicatum dici declarat Ariſtoteles per duas cõditiones notantes reſpectum prædicati ad ſubiectũ, altera quidem ſubiecti uniuerſitatem ponit, altera temporis; ſubiecti uniuerſitas reſpectu prædicati eſt quando prędicatum de ſubiecto dicitur uniuerſ[illegible]i, & vniuerſaliter ſumpto, ut quando animal non ſolùm de homine, ſed de omni homine prædicamus, ſic enim nullam eſſe hominis ſubiectam partem dicimus, de qua animal non prædicetur; Temporis autem uniuerſitas eſt quando non ſolùm aliquo tempore, ſed omni tempore illud prædicatum illi ſubiecto omni ineſt, vt nunquàm ſine illo prędicato ſubiectum illud reperire liceat; hoc autem diſcrimine prædicatio de omni Poſterioriſtica diſtinguitur à Prioriſtica, quoniam Prioriſtica ſolam ſubiecti vniuerſitatem ſignificat, ſed Poſterioriſtica temporis quoque perpetuitatem requirit; ſic etenim pro occaſione aliam, & aliá eiuſdem uocis ſignificationem accipit Ariſtoteles, in primo quidem Priorum Analyticorum libro ſolam vim ſyllogiſticam, quæ illatiua dicitur, reſpiciens, temporis uniuerſitate non indiguit, ſed ſolam ſubiecti uniuerſitatem accepit, hæc enim ſola ad illationis neceſſitatem faciẽdam neceſſaria eſt, propterea de omni, atque vniuerſalis hęc propoſitio ibi dicitur, omnis homo ſedet, ſi nunc omnem hominem ſedere F contingat; in poſterioribus autem Analyticis, ubi non illationis, ſeu formę, ſed propoſitionis, ac materiæ neceſſitas attenditur, cuius gratia de dicto de omni ſermo habetur, uniuerſitas ſubiecti non ſufficit, quia ſola nullam efficit propoſitionis neceſſitatem, nam licèt hodierno die omnem hominem ſedere ſtatuamus, vt uera ſit hæc propoſitio, omnis homo ſedet, ea tamen nullo pacto neceſſaria dici poteſt, etſi enim omnis homo ſedet, tamen non ex neceſſitate ſedet, quum poſſit etiam non ſedere, & cras futurum ſit ut non ſedeat; ſed adiecta tẽporis uniuerſitas, ac perpetuitas neceſſitatem propoſitionis facit, id enim, quod ſemper, & omni tempore de aliquo prædicatur, neceſſariò prædicatur, vt de coruo nigredo. Adde quod magis propriè de omni hęc propoſitio uocatur, omnis coruus eſt niger, quàm illa, omnis homo ſedet, quoniam hęc eſt quidem hodiè de omni, at cras non erit de omni, illa uerò & hodiè, & antea, & poſtea, & quouis tempore erit de omni. Alio pręterea diſcrimine prædicatio de omni poſterioſtica a prioriſtica diſcrepat, & eo quidem a pancis animadnerſo, quòd poſterioriſtica ſolam propoſitionem ſignificat, prioriſtica uerò non ſolam propoſitionem, ſed totum denotat ſyllogiſmnm, ut aliàs declarauimus in eo libro, quem de quarta ſyllogiſmorum figura ſcripſimus. Primus igitur neceſſitatis gradus hic eſt, qui in duabus conditionibus conſiſtit; una quidem ſubiecti uninerſitatem, ac perpétuitatem conſtituit, quam totius in propoſitione neceſſitatis baſim, ac fundamentum eſſe diximus; altera uerò prædicati in ſubiecto perpetuitatem, proinde inhærentiæ neceſſitatem facit; ad ſecundum gradum, qui multò difficilior explicatu eſt, accedamus.

de omni poſterioriſticum differt à prioriſtico.

nota aliud cõrũdem diſcrimen.

E

Caput tertium de ſecundo gradu neceſſitatis, & de aliorum erroribus in diuiſione modorum dicendi per ſe.

SEcundus neceſſitatis gradns in ea conditione, quæ per ſe uocatur, conſiſtit, hæc quantam ſignificet propoſitionis neceſſitatem poſtea declarabimus, priùs enim uocis ambiguitatem tollere, & eius ſignificationes enumerare oportet, quod & Ariſtoteles facit, quum enim propoſitio per ſe multis modis dici poſſit, quorum alij neceſſitatem habent prędicationis, alij non habent, ipſe facta omnium numeratione modos neceſſarios ſeligit, alios verò dimittit. Illi igitur omnes modi à nobis diligenter conſyderandi, & declarandi ſunt. Certum eſt quatuor poni ab Ariſtotele modos dicendi per ſe, & tres modos dicendi per accidens, qui illis quatuor ex aduerſo reſpondent; interpretes omnes dicunt non omnes illos modos, quos adducit Ariſtoteles, eſſe modos prędicandi, ſeu modos propoſitionum, ſed alios eſſe modos prædicandi, alios non prædicandi, ſed eſſendi, qualem dicũt eſſe tertium modum, in quo nulla conſyderatur propoſitio, ſed ſolùm quòd res per ſe exiſtat, uel non per ſe; præterea dicunt duos tantùm priores modos ad demonſtrationem pertinere, quum duo poſteriores ſint inutiles, proinde potuiſſe Ariſtotelem uel duorum tantùm; priorum modorum mentionem facere aliis omnibus prætermiſſis ut inutilibus, uel pręter duos illos inutiles, quos numerauit, aliorum quoque inutilium meminiſſe, quos neglexit, quia ſatis fuit duos tantùm inutiles recenſere, ut facta eorum cum vtilibus comparatione meliùs horum utilitas internoſceretur, ideò Themiſtius quintum modum excogitauit dicendi per ſe, qui neque ullo eorum quatuor continetur, neque ab Ariſtotele nominatus eſt; alij uerò interpretes alios cõplures modos adducunt eſſendi per ſe, de quibus

Interpretum ſententia de modis dicendi per ſe.

bus Ariſtoteles nihil dixit. Hæc eſt communis A omnium aliorum ſententia vno fortaſſe Auer roe excepto, quam ego falſam eſſe puto; ſed tũ ipſa, tum eius falſitas meliùs deprehendetur poſtquàm omnes illos modos declarauerimus; nunc ſatis ſit ſi pingui quadam Minerua, & cõfuſè eos conſyderando hanc communem dece

Primus error aliorum ptionem detegere incipiamus. Primùm quidem quòd modos prędicandi cum modis eſſen di commiſceat Ariſtoteles non eſt rationi conſentaneum, ſiquidem conſilium eius eſt de propoſitionibus demonſtrationis, ac de earum neceſſitate loqui, non de rebus prout per ſe ſunt extra animum, quum hoc logici munus minimè ſit; quum igitur propoſitiones neceſſarias inquirat, & detur prædicatio per ſe, quæ gradum quendam neceſſitatis in propoſitione cõſtituit, ſolas prædicationes per ſe debuit enumerare Philoſophus, vt eas, quæ neceſſariæ, & ad demonſtrandum idoneæ ſunt, ſeligeret dimiſſis reliquis, alioquin abſurda comparatio, B & ſelectio fuiſſet; veluti ſi quis præſtantem philoſophum quærens fabrorum cum philoſophis comparationem faceret, ex qua bonum philoſophum ſeligeret; non debuit igitur in mediũ afferre modos eſſendi per ſe, ſed modos tantùm prædicandi, ut facta horum collatione vtiles ab inutilibus ſecerneret, & eligeret. In eo quo-

ſecũdus error aliorum. que decipiuntur quòd dicũt Ariſtotelem alios potuiſſe numerare modos dicendi per ſe pręter illos quatuor, quos nominauit, hoc enim poſtea & per ipſorum modorum diuiſionẽ, quam mox faciemus, & per clarum Auerrois teſtimonium, imò & ipſius Ariſtotelis, falſum omnino eſſe demonſtrabimus; nunc oſtendere id poſſumus per ſolam modorum dicendi per accidens, quos ibi adduxit Ariſtoteles, conſyderationem, tres enim attulit modos dicendi per accidens quatuor illis dicendi per ſe ex oppoſito reſpondentes, quærendum eſt igitur cur Ariſtoteles non ſpreuerit modos dicendi per acci- C dens, ſi plures ſpreuit modos dicendi per ſe, quorum nullam fecit mentionem; magis enim ſpernendi erant modi dicendi per accidens, quàm modi dicendi per ſe; uel, ſi modi per accidens prætermittendi non erant, multò minus modum aliquem per ſe omittere cõueniebat; quid ad hoc reſpondere poſſint non uideo. Sed ſi dicamus, ut dicere debemus, Ariſt. facere plenam, & ſufficientem diuiſionem omnium modorum prędicandi, in promptu eſt reſpõſio, plena enim diuiſio requirebat ut omnes adduceret prędicandi modos tum per ſe, tum ex accidenti, ut modis omnibus dicendi per accidens poſthabitis, dimiſſis etiam aliquot modis dicẽdi per ſe, reliquos tanquàm vtiles, ac demonſtrationi conuenientes acciperet. Sed aliorum errores veritas ipſa patefaciet, ſi horum modorum diuiſionem a nemine hactenus viſam expoſuerimus.

Caput Quartum, De uera diuiſione modorum dicendi per ſe, & dicendi ex accidenti.

Caeterùm antequàm diuiſionem faciamus, quodnam ſit illud, quod diuidendum proponitur, benè cognoſcere debemus, ne in aliorum errorem, quem tetigimus, labamur; nam neque modos eſſendi, neque modos prędicandi, ſeu enuntiandi ibi numerare, ac diſtinguere debet Ariſtoteles; Modos eſſendi cõſyderare nõ eſt officiũ logici. modos enim docere, quibus ſimpliciter res ſunt, non eſt officium logici, alio quidem modo Deus eſt, alio reliquę mentes cæleſtes, alio formæ materiei hęrentes alio corpora, alio accidentia, etenim pro diuerſis gradibus, ſeu generibus rerum diuerſi quoque modi eſſendi numerari poſſunt; tamen quid abſurdius, quàm dicere hæc in logica tractari, quorum cognitio ſolius primi philoſophi propria eſt? Modos autem enuntiandi conſyderare, atque diſtinguere Modos enũtiãdi cõſyderare ptinet ad libr. de interpretatione eſt quidem logici muneris, non tamen in Poſterioribus Analyticis, ſed in libro de interpretatione, ubi manifeſtum eſt Ariſtotelem omnia enuntiationum genera, proinde omnes enuntiandi modos diligentiſſimè numeraſſe, ac diſtinxiſſe; libri autem de interpretatione, & poſteriorum Analyticorum illud eſt diſcrimen in conſyderatione enuntiationis, quod Priorũ, & Poſteriorum Analyticorum in conſyderatio ne ſyllogiſmi; enuntiationis enim ſola forma abiuncta ab omnibus materiei conditionibus in libro de interpretatione conſyderatur, in poſterioribus autem Analyticis eadem tractatur ut iuncta materiæ neceſſarię; quemadmodum in prioribus Analyticis nuda ratiocinationis forma ſine vlla conditione materię, in Poſterioribus uerò eadem applicata materiæ neceſſariæ, & ad ſcientiam pariendam idoneæ; propterea hę propoſitiones, omnis homo eſt equus, neceſſe eſt omnem hominem currere, in libro de interpretatione, & in Prioribus Analyticis admitterentur, illa quidem inter uniuerſales poneretur, hæc uerò inter illas, quæ vocantur de modo neceſſario, quia an ueræ, an falſæ ſint ibi non reſpicitur; at poſterioriſticus vtranque reijceret, quia falſę ſunt, formam enim logicam non nudam, ſed cum materia con iunctam contemplatur; ideò neque ſimpliciter modos enuntiandi, neque modos eſſendi Modos enũtiãdi ut dẽ ductos ex modis eſsẽdi conſyderare perti net ad li. Poſt. conſyderat, ſed modos enuntiandi prout a modis eſſendi deriuãtur, & cũ eis cõueniũt, ſeu modos eſſendi prout inde uarij modi enuntiandi deducũtur; talis eſt tractatio de modis dicẽdi p ſe in 1. lib. poſter. Analytic. illi nãq; oẽs ſũnt modi enuntiãdi, & modi propoſitionũ, quæ dicuntur per ſe eſſe, uel p accidẽs, pront res ipſa, quã nos enũtiamus, p ſe, uel ex accidẽti eſſe dicitur, ex eo. n. q res ipſa eſt per ſe, uel non p ſe, noſtra enũtiatio nominationẽ ſumit ut dicatur vel per ſe eſſe uel p accidẽs. Omnia igitur propoſitionũ gene-

Diuiſio omniũ modorum per ſe, & p accidẽs,

genera ſi numeremus, quæ ea ratione per ſe, vel per accidens appellari poſſunt, ſex ad ſummum ea eſſe comperiemus, tria per ſe, & tria per accidens illis ex aduerſo reſpondentia; q̃ ſi vnum genus propoſitionum per ſe in duo diuidamus, vt fecit Ariſtoteles, quatuor oriũtur modi per ſe, quibus tres modi per acciden̄s reſpondebunt, hoſque omnes nullo prætermiſſo recenſet Ariſtoteles: hæc autem omnia manifeſta fiẽt, ſi tali diuiſione utamur. In omni propoſitione vel prædicatum, & ſubiectum reipſa non diſtinguuntur, vel ſunt duæ res diuerſæ, quarum alteram in altera ineſſe, vel non ineſſe pronunciamus, ideſt affirmamus, vel negamus; prædicatum à ſubiecto re ipſa non diſtinctum dicimus in ea propoſitione, quæ uocatur de ſecundo adiacente, vt, homo eſt, in ea enim ſi non rem, ſed vocem ſpectemus, diuerſum eſt prædicatum à ſubiecto, quoniam, homo, & eſt, ſunt duæ uoces ſignificantes, & alia eſt huius, alia eſt illius ſignificatio: propterea in libro de interpretatione, vbi res ipſa non attẽditur, ſed vox ſola aliquid ſignificans, prædicatum illud à ſubiecto diuerſum eſſe cenſetur; aſt in poſterioribus Analyticis, vbi res ipſa, & materiei cõditiones ſpectantur, ſecus eſt illud enim verbum {eſt} non ſignificat niſi exiſtentiam rei extra animum, exiſtẽtia uerò non eſt aliquid reale, vt ita dicam, quod tanquàm ab homine re ipſa diſtinctum in eo dicatur ineſſe, dum dicitur {homo eſt} ſed nuda intentio animi eſt, & accidens, vt uocant, intentionale, non reale, quod quidem homini attribuimus, dum rem cum conceptione animi conferentes dicimus, homo eſt; igitur in eiuſmodi propoſitione non eſt prædicatum re diſtinctum à ſubiecto; ſi uerò eam reſoluamus in propoſitionem de tertio adiacente dicentes, homo eſt ens, adhuc illud ens ſolam exiſtentiam ſignificat, & eadem eſt ratio, prædicatum enim non diſtinguitur re à ſubiecto, & eadem eſt propoſitio, atque illa de ſecundo adiacente, quia rem ipſam ſpectamus non uocem ſolam; quòd ſi ens non pro exiſtentia, ſed pro genere omnium rerũ ſumatur, alia ratio eſt, talis enim eſt hęc propoſitio, homo eſt ens, qualis eſt illa, homo eſt animal, de qua poſtea dicemus. Diuerſum autem eſt prædicatum à ſubiecto, quando aliquid reale de ſubiecto prædicamus, ueluti quum dicimus, homo eſt animal, homo currit. Hanc diuiſionem perfectam, & ineuitabilem eſſe manifeſtũ eſt, quum nulla detur enunciatio, quę alterum huius diuiſionis membrum effugere queat, aut enim id, quod prædicatur, eſt à ſubiecto re diſtinctum, vel non eſt re diſtinctum, quę ſunt membra oppoſita. Si itaque prædicatum à ſubiecto diuerſum non ſit, poteſt eſſe prædicatio tum per ſe, tum per accidens, ſola nanque rei exiſtentia enunciatur, idcirco ſi res, quæ eſſe dicitur, per ſe exiſtat, enunciatio quoque dicitur eſſe

Exiſtentia non eſt aliquid reale, ſed accidẽs intẽtionale.

3. modus dicendi p ſe.

D per ſe quandoquidem à re, vt diximus, hęc nominatio ſumitur; quòd ſi res non per ſe exiſtat, enunciatio quoque non eſt per ſe, ſed dicitur eſſe ex accidenti; hic eſt tertius modus dicendi per ſe inter illos quatuor, quos Ariſtoteles numerauit, & modus dicẽdi per accidens, qui ex oppoſito ei reſpondet, cuius ſimiliter fecit eodem in loco mentionem; per ſe autem exiſtit ſubſtantia, quum nulli ſubiecto inhæreat, per quod exiſtat; accidẽs autem omne in ſubiecto hæret, ideoque non per ſe exiſtit, ſed per ſubiectum, à quo ſuſcipitur; hæc igitur propoſitio, homo eſt, per ſe eſt tertio modo, hæc uerò albũ eſt, non eſt per ſe, ſed per accidens. Hunc modum interpretes Ariſtotelis dicũt non eſſe modum prædicandi, ſeu enunciandi per ſe, ſed eſſendi, quandoquidem ſubſtantia, & accidẽs in eo ſumuntur prout ſunt extra animum; at decipiuntur, vt in principio diximus, modum enim eſſendi non conſyderat Ariſtoteles quatenus

Aliorũ error de tertio modo dicendi per ſe.

E eſt modus eſſendi, ſed quatenus ab eo deriuatur, ac nominatur modus enũciandi per ſe, uel per accidens. Dicunt præterea ſoli ſubſtantiæ primę, quę indiuidua dicitur tribuere Ariſtotelem vt per ſe exiſtat, non ſubſtantiæ uniuerſali; hoc tamen quomodo ſit intelligẽdum ignorant, proinde praua eſt ipſorum interpretatio, & ab Ariſtotele aliena. Nos autem aduertere debemus Ariſtotelem, etſi ſoli primæ ſubſtantiæ attribuit vt per ſe ſit, ſubſtãtiam tamen uniuerſalem non excludere, atque adeò omni ſubſtantiæ id aſcribere, ut ipſius uerba apertè demonſtrant, inquit enim omne, quod in ſubiecto non eſt, per ſe eſſe, quod uerò eſt in ſubiecto, accidens eſſe, atqui ſubſtantia uniuerſalis non eſt in ſubiecto, eſt igitur per ſe, ſi verba Ariſtotelis uera ſunt, qui nullam aliam conditionem ponit, quæ tertium illum modum conſtituat, niſi hanc unam, in ſubiecto non eſſe; ideò uidemus ipſum in declaratione illius modi ſo-

F la accidentia excludere, ut ambulãs, & album, eaque non ſingularia ſolummodò, ſed omnia, non enim dicit hoc ambulans, ſed ſimpliciter ambulans, & album, quoniam accidens omne in ſubiecto eſt; ſubſtantiam igitur uniuerſalem complectitur, quum ſola accidentia excludat, & ea omnia, tum ſingularia, tum uniuerſalia. Cur igitur ſubſtantiam ſolam indiuiduam expreſſit Ariſtoteles? dixit enim ſubſtantiam, & quæcunque hoc aliquid ſignificant, quibus verbis clarum eſt indiuiduam ſubſtantiam ſignificari; rationem huius eſſe puto quoniam ibi de exiſtentia rei extra animum loquitur, at extra animum nulla datur ſubſtantia, niſi indiuidua; ſubſtantia uerò uniuerſalis neque eſt non ens, neque extra ſingularem reperitur, ſed in ea includitur, & unà cum ea exiſtit; ſubſtantiã enim vniuerſalem pro illa natura communi accipimus, quæ uniuerſalę in multis nuncupari ſolet, nam hæc à ſubſtantia indiuidua non diſtinguitur,

tur, & vtriuſque eadem eſt exiſtentia, itaque in ſubſtantijs indiuiduis tota ſubſtantię categoria exiſtere dicitur, quia licèt non exiſtat niſi ſingularis, eadem tamen à nobis per ſolam mẽtalem abſtractionem redditur vniuerſalis. Ariſtoteles igitur cum ſubſtantia indiuidua omnem ſubſtantiam per ſe exiſtere uoluit, quia omni ſubſtantiæ competit vt non ſit in ſubiecto; ob eandem rationem quum accidentia non per ſe exiſtere dixit, concreta ſolùm accidentia nominauit, vt album, & ambulans, abſtracta non nominauit, vt albedinem, & ambulationem; attamen non fuit eius conſilium accidentia abſtracta excludere, quum ipſis quoque competat non per ſe eſſe; Sed quia de accidentibus loquebatur prout extra animum exiſtunt, exiſtunt autem ſolummodò vt concreta, quandoquidem ſemper ſubiectis ſuis iuncta ſunt, eademq; per mentalem abſtractionem à nobis efficiuntur abſtracta; ideò ſola concreta nominauit, hæc.n. exiſtunt; nec propterea abſtracta excluſit, ſiquidem abſtracta à concretis reipſa nõ diſtinguuntur, ſed ea ipſa, quæ concreta exiſtunt, ope noſtri intellectus dicuntur abſtracta. Hæc de altero diuiſionis membro ſufficiant, ad alterũ tranſeamus, in quo dicebamus prædicatum eſſe aliquid reale à ſubiecto diuerſum; huiuſmodi prædicatum neceſſe eſt uel ſubiecto iunctum eſſe, & ipſi inhęrens, vel ab eo diſtinctum, & loco ſeparatum, nam ſi dicamus, homo eſt riſibilis, homo currit, prædicatum homini ſubiecto inhæret; ſi verò dicamus, eclipſis eſt obiectio terræ, prædicatum à ſubiecto diuiſum, & remotum eſt; quando igitur prædicatum à ſubiectò

4. modus per ſe.

disiunctum eſt, oritur quartus modus dicendi per ſe, & modus per accidens, qui illi opponitur; ſi nanque duo à ſe mutuò disiuncta ſint, non poteſt alterum de altero verè prædicari, niſi inter ipſa adſit aliqua relatio, vel cõuenientia, vel (ut ait Auerroes) proportio, nam quomodo homo de equo, vel equus de homine affirmatiuè prædicabitur? hæc autem relatio, ſiue conuenientia, ſiue pendentia alterius ab altero tum eſſentialis eſſe poteſt, tum accidentalis; eſſentialis eſt quando alterum alterius cauſa eſt, nam inter duo à ſe inuicem ſeparata non poteſt eſſe reſpectus eſſentialis, ſiue eſſentialis pendentia, niſi alterum ſit cauſa, alterum ſit effectus, hoc igitur ſi adſit, eſt quartus modus dicendi per ſe, ut ſi dicamus, aliquis interijt ex iugulatione, eclipſis eſt interiectio terræ. Quòd ſi neutrum alterius cauſa ſit, & alterum de altero uerè prædicetur, id eſſe non poteſt niſi aliqua adſit conuenientia, ut diximus, eaque accidentalis, ut ſi dicamus, eo ambulante coruſcauit, coruſcatio nanque ab ambulatione eſt loco diſiuncta, & neutra alterius eſt cauſa, ſed eam tantùm habent conuenientiam quòd eodem tempore ſimul extiterunt, ideoque altera de altera uerè prædicari poteſt, non quidem in caſu re-

A cto, ſed ſolùm ita, vt illa accidentalis conneniẽtia per talem enuntiationem denotetur; idcirco hic eſt modus dicendi per accidens, qui quarto modo dicendi per ſe ex aduerſo reſpondet; de hoc quarto modo plura nobis dicenda manent in ſequentibus; nunc de alijs duobus uerba faciamus, quę per reliquum diuiſionis membrum ſignificantur; quando enim prędicatum diſtinguitur re a ſubiecto, & ei iunctum eſt, neceſſe eſt ipſum vel de eſſentia ſubiecti eſſe, uel ei tanquàm accidens inhærere, idque vel proprium, quod eſſentiam conſequitur,

1. modus per ſe.

vel commune, quod cum eſſentia ſubiecti nullam affinitatem habet, quum neque eam conſtituat, neque ab ea conſtituatur; ſi igitur prædicatum eſſentiam ſubiecti conſtituat, oritur primus modus dicendi per ſe, in quo prædicatum vel eſt definitio ſubiecti integra, vel definitionis pars, genus, uel differentia; ſi verò prædicatum ſit accidens proprium naturam

B ſubiecti conſequens, ideoque in ſua definitione ſubiectum accipiat, oritur ſecundus modus dicendi per ſe;

2. mod. per ſe.

quòd ſi inhæreat quidem, neutro tamen modo, non poteſt eſſe niſi accidens commune, & conſtituit mòdum prædicandi ex accidenti, qui duobus memoratis modis ex aduerſo reſpondet, hæcque eſt Ariſtotelis ſententia clara, qui dixit, ʒ quę neutro modo inſunt, accidentia ſunt ʒ ideſt ex accidenti prædicantur de ſubiecto, quibus uerbis ſignificauit Ariſtoteles tribus tantùm modis dari prædicatum inhærens, quorum duo ſunt per ſe, tertius uerò ex accidenti; nam ſi quartum genus prædicati inhærentis daretur, falſum diceret Ariſtoteles dum ait ʒ quæ neutro modo inſunt, accidentia ſunt ʒ quemadmodum ſiquis diceret, animal, quod neque eſt homo, neque equus, leo eſt; ſed res per ſe manifeſta eſt non dari aliud prædicatum ſubiecto inhærens præter illa tria, quæ memorauimus.

C

Caput Quintum, quòd ea ſententia Auerrois fuerit, & quòd alij modi præter eos, qui expoſiti ſunt, non dentur.

HAnc modorum diuiſionem, & numerum non ignorauit Auerroes, ſi benè eius verba perpendamus in ſuis commentariis 30 32.33.34. primi Poſteriorum, aſſerit enim Ariſtotelẽ diuidere id, quod dicitur per ſe, in omnes ſuas ſignificationes; nulla igitur ſignificatio omittitur, ſi omnes numerantur. Præterea quum dicat Ariſtotelem hos omnes modos per diuiſionem inueniſſe, omnes modos putat fuiſſe commemoratos, quoniam non dicitur diuiſio fieri, niſi quando membra totum illud, quod diuiditur, adimplẽt veluti quum cera in fruſta diuiditur, partes nãque omnes ſimul ſumptæ totum illud, quod diuiſum eſt, conſtituunt. Sed & diuiſionẽ ipſam quam

quam ſecimus, ab ipſo Auerroe factam in dictis locis notare poſſumns, licèt breuiter, & obſcurè, ipſius autem verba omnia nunc in medium non adducimus, ſed ea alijs diligenter legenda, & expendenda relinquimus; illud tamen non videtur ſilentio prætereundũ, quòd Auerroes in 30. commentario dicit tres eſſe ad ſummnm modos dicendi per ſe, tamen certum eſt eos eſſe quatuor, ut etiam Anerroes ipſe aſſerit in 34. commentario; nam renera tria ſunt ſumma capita huius diuiſionis, quæ conſtituunt tres modos dicendi per ſe, quibus reſpondent tres modi dicendi per accidens; aut enim prædicatum non eſt re diuerſum a ſubiecto; aut diuerſum, & loco diſiunctum; aut diuerſnm, & coniunctum, ſiue inhærens; ſed hoc membro diuiſo in duo oriuntur duo priores modi dicendi per ſe, quibus ambobus nnus opponitur modus dicendi per accidens; & ita quatuor fiunt modi dicendi per ſe, quibus opponuntur tres modi dicendi per accidens; facitque Auerroes ipſe diuiſionem illius membri in duo in commentario 31. quando dicit prædicata eſſentialia eſſe duobus modis, alia namque dicuntur eſſeutialia, quia eſſentiam ſubiecti conſtituunt; alia dicuntur eſſentialia, quia eſſentiam ſubiecti conſequuntur; non potuit autem Auerroes dicere modos dicendi per ſe tres eſſe, deinde dicere eſſe qnatuor, niſi diuiſione illa, quam nos expoſuimus, vſus fuerit; ea autem nemo uti poteſt, qui non concedat quatuor tantùm eſſe modos dicendi per ſe, & tres modos dicendi per accidens; nec diſficile videtur cuique erudito uiro, qui in nullius uerba iurauerit, ſed libero, atque ingenuo animo, nulloq; liuore perturbatus pbiloſophetur, huinſce rei ueritatem inſpicere; nullum enim enuntiationis genus datur, quod ſit in ſcientiis uſitatum, præter ea, quæ memoranimus, quandoquidem aut alicuius rei exiſtentia enuntiatur, aut res de re prædicatur, eaque uel ei coniuucta, uel diſiuncta; alind enuntiationis genus in uſu eſſe in ſcientiis non inuenio; quòd ſi alius aliquis afferatur ab interpretibus modus dicendi per ſe, illum facilè poſſumus ad aliquod noſtræ diuiſionis membrum redigere; nam ſi quiſpiam dicat alium eſſe modum, quo Deus per ſe eſt, alinm, quo reliquæ mentes, alium, quo corpora; dicendnm eſt eos eſſe quidem diuerſos per ſe eſſendi modos, ſed tamen ea ratione, qua ex eis enuntiatio conſtituitur, vnum fieri modnm dicendi per ſe, non plures, eumq́ue ordine tertium ab Ariſtotele poſitum fuiſſe; quòd enim ad logicnm nõ pertineat conſyderare diuerſos illos eſſendi modos Ariſtoteles ipſe teſtatur in initio ſecundi libri Poſteriorum Analyticorum, quando exempla afferens quæſtionis ſimplicis, quę dicitur quęſtio an ſit, inquit, an centaurus ſit, an Deus ſit, ſic enim Dei, & omnium aliarum rerũ, imò

Refutatio modorum per ſe, quos alii adiiciunt.

D & figmentorum exiſtentiam ſub vnum enuntiationis genus reduxit, & ſub unam quęſtionem, quæ nocàtur an ſit. Idem dicere poſſumus de illo quinto modo, quem excogitauit Themiſtius, dixit enim quintum eſſe modum dicendi per ſe, quando accidens prędicatur de accidente, cui primo ineſt, vt color de ſuperficie; quam ſententiam vanam eſſe ita breuiter oſtendimus, colorem in ſuperficie hęrere, illiq; iunctum eſſe manifeſtum eſt, ergo ſi vera eſt diuiſio prædicati inhęrentis facta ab Ariſtotele, neceſſe eſt vel colorem eſſe de definitioue ſuperficiei, & ita primum eſſe modum, non quintum; vel colorem in ſua definitione accipere ſuperficiem, & ita eſſe proprietatem ſuperficiei, proinde eſſe ſecundum modum, non quintum; uel tandem neutrum eſſe de alterius definitione, & ita non eſſe modum dicendi per ſe, ſed potiùs eſſe modum dicendi per accidẽs, cuius meminit Ariſtoteles; quum enim quęrẽ- E dum in præſentia non ſit quonam modo color de ſuperficie prædicetur, illud oſtendiſſe ſatis eſt, eam propoſitionem {ſuperficies eſt colorata} non effugere quin ſit vel per ſe primo modo, uel per ſe ſecundo, vel ex accidenti, ideoq; non eſſe modum quintum.

Refutatio quinti modi per ſe a Themi. adiecti.

Caput Sextum de conditionibus Primi, ac ſecundi modi dicendi per ſe.

Illud uerò, propter illa, quę de duobus prioribus modis diximus, non eſt pręterm ittendum, ſententiam eſſe omnium interpretum quòd Ariſtoteles unam ſtatuat conditionẽ primi modi dicendi per ſe, & nnam ſecundi, primi quidem ut prædicatum ſit de definitione ſubiecti, ſecundi uerò ut ſubiectum ſit de definitione prædicati; cuius erroris cauſa fuit praua intelligentia verborum Ariſtotelis, quæ occaſionem etiam nonnullis dedit exiſtimandi F propoſitionem, quæ ſit per ſe primo modo, ſi conuertatur, fieri per ſe ſecnndo modo; eam verò, quæ ſit per ſe ſecundo modo, fieri per ſe primo modo, ſi conuertatur; ut hanc, homo eſt rationalis, eſſe per ſe primo modo, hanc uerò, rationale eſt homo, eſse per ſe ſecundo; pari ratione hanc, homo eſt riſibilis, eſse per ſe ſecundo modo, hanc uerò primo, riſibile eſt homo; nam reuera ſi nulla alia eſt primi modi conditio, quàm vt prædicatum ſit de definitione ſubiecti; & nulla alia ſecundi, quàm ut ſubiectum ſit de definitione prędicati, nõ apparet cur hęc negari poſſint. Verùm ſi Ariſtotelis uerba intellexiſſent, uidiſsent utique duas eſse primi modi conditiones, duas itidem ſecundi ab Ariſtotele expreſſas; prior quidem primi modi cõditio eſt vt prædicatum inſit reipſa in ſubiecto, altera verò ut inſit in eo quod quid eſt, ideſt ut ſit de definitiõne ſubiecti, in quo ineſt; ſimiliter altera ſecundi modi conditio eſt ut prædi-

Propoſitio per ſe primo modo, ſi cõuertatur, non fit per ſe ſecũda.

duæ cõditiones primi modi, & duæ a.

catum

catum inſit in ſubiecto, altera verò ut ſubiectũ A ſit de definitione prædicati; hoc eſt vt ſubiectum ſumatur in definitione prędicati, quod in eo ineſt; hoc dicens Ariſtoteles rem ipſam, non ſolam uocem reſpicit, uult enim enunciationem a nobis factam ipſi rei conſentaneam eſſe, ut illud, quod nos de ſubiecto prædicamus, inſit reuera in eo ſubiecto, quo fit ut hæc propoſitio, rationale eſt homo, non ſit per ſe ſecundo modo, quia eſt quidem rationale de definitione hominis prædicati, tamen altera conditio deeſt, quia reipſa non ineſt homo rationali, ſed rationale homini; ſimiliter illa non eſt per ſe primo modo, riſibile eſt homo, quia homo riſibili non ineſt, ſed riſibile homini; propterea illi rectè ſentiunt, qui dicunt Ariſtotelē de iis tantùm propoſitionibus loqui, in quibus ſit prædicatio naturalis, non contra naturam; eſt autem prædicatio naturalis, quando id prędicatur, quod extra animum ineſt alteri, & id ſubijcitur in propoſitione, quod etiam extra B animum ſubeſt; ideò genus, & differentiam de ſpecie prędicare debemus, & accidens de ſubiecto, nam è contrario ſit prædicatio contra rei naturam, ut ſi dicatur rationale eſt homo, riſibile eſt homo, ſic enim prædicatur id, quod reuera ſubeſt, & ſubijcitur id, quod reuera ineſt. Rectè (inquam) hi dicunt, ſed animaduertere debuiſsent hoc eſſe præceptum ab Ariſtotele traditum in litera, dum primum, ac ſecundum modum proponit, de primo enim modo inquit § ὅσα ὑπάρχει ἐν τῷ τί ἐστι § quæ verba ab omnibus ſic perperam exponuntur, quęcunq; prędicata inſunt in definitione, ideſt ſunt de definitione; attamen ſenſum hunc Gręca illa uerba non recipiunt, & miror cur ſaltem Gręci interpretes, & alij, qui Græcę linguæ notitiā profeſſi ſunt, id non uiderint; uerbum enim § ὑπάρχειν § dum ſignificat ineſſe, ſemper iungitur datiuo ſine prępoſitione, nunquàm cū prępoſitione, quanquàm uerbum compoſitum C § ἐνυπάρχειν § etiam datiuo cum præpoſitione iungitur; nunquàm enim Græci dicunt, τὸ γελαστικὸν ὑπάρχει ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, quanuis nos latinè dicamus, riſibile in homine ineſt, ſed ſemper ſine prępoſitione dicunt, τὸ γελαστικὸν ὑπάρχει τῷ ἀνθρώπῳ; dicens itaque Ariſtoteles § ὅσα ὑπάρχει ἐν τῷ τί ἐστι § malè loqueretur, ſi ſignificare uellet, quęcunque in definitione inſunt, quum uerbum illud datiuo cum prępoſitione nunquàm iungatur, ergo illa uerba § ἐν τῷ τί ἐστι § non ponuntur tanquàm caſus, cui uerbum iungitur, vt ſignificent id, in quo prædicatum ineſſe dicitur, ſed modum tantùm notant, quo ineſt, id enim, cui ineſt, ſubaudiendum eſt, nempe datiuus caſus τῷ ὑποκειμένῳ, ut ſenſus uerborum ſit, quæcunque prædicata inſunt ſubiecto in eo quod quid eſt; quem loquendi modum clarè legimus apud Ariſtot. paulo poſt in contextu 44. eius libri; ineſt enim ſubiecto

prædicatio naturalis.

A prædicatum, & tali modo ineſt, ut eius definitionem ingrediatur; hoc ſignificant ſequentia exempla, quibus rem declarat Ariſtoteles, inquit enim § ut triangulo ineſt linea, & lineæ punctum § ſubiectum notando, cui prædicatū ineſt, nam dicit triangulo lineam ineſſe, & lineæ ineſſe punctum, non dicit ineſſe in definitione trianguli, & in definitione lineæ; deinde modum, quo ineſt, declarans ſubiungit § ſubſtantia nanque ipſorum ſubiectorum ex his prædicatis conſtituitur, & ea prædicata inſunt in eorum ſubiectorum definitionibus § in quibus verbis notare debemus Ariſtotelem non amplius vti verbo ſimplici, ὑπάρχειν, ſed compoſito, ἐνυπάρχειν; manifeſtum igitur eſt duas primi modi conditiones ab Ariſtotele ibi expreſſas fuiſſe. Ex his colligimus maximum fuiſſe errorem Scoti, qui putauit eſſe per ſe primo modo illam propoſitionem, in qua prædicetur idem de ſeipſo, ut homo eſt homo, cen- B taurus eſt centaurus; in hac tamen deſunt vtræque primi modi conditiones ab Ariſtotele poſitæ, neque enim eſt prædicatio naturalis, quandoquidem extra animum nihil ſibi ipſi ineſt; neque prædicatum eſt de definitione ſubiecti, quia nihil ponitur in ſuiipſius definitione, neutra igitur conditio adeſt. Præterea in tali propoſitione fit nugatio manifeſta, neque in diſciplinis ſunt in vſu eiuſmodi enunciationes, quum ad cognitionem alicuius rei pariendam ineptæ, ac prorſus inutiles ſint.

Error Scoti de prædicatione rei de ſeipſa.

In ſecundo autem modo dicendi per ſe multò clarius eas duas conditiones expreſſit Ariſtoteles dum dixit § & quibuſcunque prædicatis, quę ipſis ſubiectis inexiſtunt, ipſa ſubiecta in definitione inſunt § non ſolum enim requirit ut ſubiectum ſit de definitione prædicati, ſed etiam ut prædicatum ipſi ſubiecto reipſa inexiſtat, & ſit prædicatio naturalis; excluditur itaque a ſecundo modo illa propoſitio, rationale C eſt homo, quoniam homo rationali reipſa non ineſt; nec minus clara apparet ſententia Ariſtotelis in uerbis ſequentibus vbi ſecundum modum exemplis declarat, prius enim proponit prædicata in ſuis ſubiectis inhęrentia, deinde dicit ea ſubiecta ſumi in eorū prædicatorū definitionibus; quare nimis craſſa eſt illorū ignorātia, qui dicunt omnem propoſitionem ad hos duos modos pertinentem in vtroq; ſimul modo per ſe fieri per conuerſionem; in quibuſdā tamen id contingere nihil prohibet, ut nos in ſequentibus oſtendemus.

infra c. 8. & 2. lib. ca. 13.

Cap. VII. quòd conditio per ſe in omni propoſitione notet reſpectum cauſæ ad effectum, & quomodo in tertio modo id uerum ſit.

His cognitis antequàm declaremus quomodo conditio, per ſe, faciat in propoſitione neceſſitatem, & eam

ma-

maiorem, quàm conditio de omni; nō eſt igno- D randum ꝙ conditio hæc, per ſe, cauſam aliquā ſignificat, ut ipſa uocis ſignificatio benè conſyderantibus indicare poteſt, nam per ſe aliquid alicui ineſſe eſt per eſſentiam ineſſe, ideoque cum eo eſſe eſſentialiter connexum, ſiue eſſentialem reſpectum ad illud habere; non poteſt autem inter duo eſſe reſpectus eſſentialis, niſi alterum ſit cauſa alterius; quomodo igitur in ſingulis modis id uerum ſit conſyderemus; ſed in primis propter illa, quæ dicenda ſunt, ſciendum eſt ꝙ quemadmodum in conditione de omni, dictio illa, omni, coniungenda eſt ſubiecto, non prędicato; ita in conditione, per ſe, particula illa, ſe, non ſignificat prædicatū, ſed ſubiectum, cum reſpectu tamen ad prędicatū, ut, quando dicimus propoſitionem aliquam eſſe per ſe, ſenſus ſit ꝙ ſubiectum per ſeipſum habet illud prędicatum, homo enim per ſeipſum eſt animal, & per ſeipſum eſt riſibilis. Singulos igitur modos dicendi per ſe conſyderaturi ab E illis ordiemur, qui a demonſtratione remotiores ſunt, hi autē ſunt tertius, & quartus, ut mox oſtendemus; in tertio quidem modo etſi duo termini non adſunt reipſa diſtincti, quorum alterum poſſimus dicere alterius cauſam eſſe, eſt tamen ibi quoque aliqua conſyderatio cauſę, quia ſubſtantiam per ſe exiſtere nil aliud ſignificat, quàm ſubſtantiam non habere extra ſe cauſam ſuę exiſtentię, ſed ipſam ſibi proprię exiſtentię cauſam eſſe, accidentia uerò non per ſe exiſtere eſt ea non ſibi ſufficere ad exiſtēdum, neque cauſas eſſe ſuæ exiſtentiæ, ſed extra ſe cauſam habere, qua exiſtunt, per ſubſtantiam enim ſubiectam exiſtunt; idcirco qui accidens aliquod exiſtere pronuntiat, propoſitionem dicit, quæ non eſt per ſe, quia non dicit cauſam, exiſtentiam enim dicit, cauſam uerò exiſtentiæ non dicit; at qui ſubſtantiam dicit exiſtere, exiſtentiam dicit, & exiſtentię cauſam, quia ſubſtantia eſt ipſa ſibi cauſa exiſtendi, uel ſaltē F cauſam, qua exiſtit, in ſua eſſentia habet, non extra eſſentiam, ut accidentia; cauſa nanq; ſiue ſit propria forma, ſiue forma & materia, ſiue forma in materia, non eſt in præſentia conſyderandum, quoniam utcunque dicamus, certum, & indubitatum eſt ſubſtantiam uel ſuę exiſtentiæ cauſam eſſe, uel in ſua eſſentia eam cauſam continere. Hoc cauſæ genus habet tertius modus dicendi per ſe, quod ad cauſam formalem redigi poteſt, quoniam forma & eſſentiam rei conſtituit, & exiſtentiæ cauſa eſt, vt aſſerere niſus eſt Ariſtoteles in 1. capite 2. libri Poſteriorū Analyticorum quando dixit per quæſtionem quid eſt cauſam quęri eius, quod quęritur per quęſtionem an ſit, quia definitio cuiuſque rei perfecta cauſam exprimit, qua res exiſtit, internam quidem definitio ſubſtantię, externam uerò definitio accidentis, ut ipſe poſtea in eo libro docet. Hæc de tertio modo ſatis ſint, is.n.

Per ſe ſignificat cauſā.

Quō in 3. modo per ſe ſit cauſa.

modus omnino ad demonſtrandum inutilis eſt, propterea quòd demonſtratio tres terminos reales, & re diſtinctos poſtulat, uidelicet accidens reale, & proprium ſubiectum, cui inhęret, & cauſam inhęrentię ab utriſq; diſtinctam; ideò propoſitio, qua aliquid exiſtere enunciatur, nunquàm demonſtrationem ingreditur, quoniam exiſtentia non eſt res diſtincta à re exiſtente, neque eſt accidens reale, ut diximus, ſed intentionale.

Propoſitio de ſecūdo adiacente non poteſt ingredi demonſtrationem.

Caput Octauum, quomodo in quarto modo dicendi per ſe adſit reſpectus cauſæ ad effectum.

QVARTVS modus quòd cauſam, & effectum habeat, maxime omniū manifeſtum eſt, quum id ab Ariſtotele exprimatur, qui dicit quando eſt propter ipſum, eſt per ſe; quando autem non eſt propter ipſum, eſt ex accidenti; clarum eſt enim dictionem illam, propter, ſignificare cauſam; perinde igitur eſt ac ſi dicat, quando terminorum alter alterius cauſa eſt, propoſitio uocatur per ſe, quando autem neuter eſt cauſa alterius, non eſt per ſe. Patet etiam quodnam cauſæ genus ad quartum illum modum pertineat, quum enim iam à nobis conſtitutum ſit terminos talis propoſitionis nō eſſe reipſa coniunctos, ſed loco ſeparatos, non poteſt alter alterius cauſa eſſe niſi effectrix, uel finalis, materia nanque, & forma in re inſunt; ideò ad quartum modum pertinere non poſſunt. Id uerò in hoc quarto modo eſt animaduertendum, non habere in eo locum prædicationem contra naturam, eſt enim prædicatio contra naturam quando id, quod extra animum alteri ineſt, in propoſitione ſubijcitur; & id, quod extra animum alteri ſubeſt, in propoſitione prædicatur; at quādo termini propoſitionis ſunt reipſa disiuncti, & neuter alteri inexiſtit, vtrunlibet de altero poſſumus prædicare, & neutro modo dicitur contra naturam prædicatio fieri; quando igitur cauſa externa, & loco disiūcta, effectrix, vel finalis de ſuo effectu prædicatur, vel contra effectus de cauſa, propoſitio eſt per ſe quarto modo propter reſpectum cauſæ ad effectum; & appellatio, per ſe, ibi ſignificat eſſentialem pendentiam effectus à cauſa, quum ipſa effectus eſſentia ab illa cauſa pendeat; & è conuerſo ea ſit illius cauſæ natura, ut talem effectum producere apta ſit; quare ſi cauſa de effectu prædicetur, per ſe dicitur effectus ab ea productus; ſi uerò effectus de cauſa, per ſe cauſa dicitur illum producere, quia per ſuam naturam producit. In prædicatione autem ex accidenti quum neuter terminorum ab altero ut à cauſa pendeat, prædicatio non eſt per ſe, quoniam vtrique accidit ut cum altero illam conuenientiam habeat, qua contingat, alterum de altero uerè prædicari poſſe; accidit enim ambulatio-

In quarto modo non habet locum prędicatio contra naturam.

ni meę,ut eodem tempore fuerit, quo coruſcatio; & coruſcationi accidit ut eodem tempore fuerit,quo ego ambulaui. A

Caput Nonum, Quomodo in primo modo dicendi per ſe adſit reſpectus cauſa ad effectum.

AD primum autem modum duas cauſas internas pertinere, certum eſt, ſcilicet materiam, & formam, ex quibus res conſtituuntur, & conſtant,has enim ad alium modum attinere non poſſe oſtendi facilè poteſt, nam utraque in cōpoſito inſunt,ideò, ſi prædicatio debet eſſe naturalis,oportet eas prædicari, compoſitum autem ſubijci; quia ſi compoſitum de ſua materia, vel de ſua forma prædicaremus, eſſet prædicatio contra naturam; atqui materia, & forma definitionem compoſiti conſtituunt, ergo in tali propoſitione,in qua ſit reſpectus cauſæ formalis, vel materialis ad effectum,neceſſe B eſt prædicatum eſſe de definitione ſubiecti,nūquàm ſubiectum de definitione prędicari; omnis igitur propoſitio, in qua alter terminus ſit alterius forma,vel materia, eſt per ſe primo modo,non alio,quia prędicatum ineſt in ſubiecto, & eſt de definitione ſubiecti,quæ ſunt cōditiones primi modi. Quòm autē in definitione ſubſtantiæ compoſitæ ultima differentia ſit forma, genus verò locum materiæ teneat, ſequitur in omni propoſitione per ſe primi modi vel genus de ſpecie prędicari, vel differentiam de ſpecie, vel ex utriſque conſtantem definitionē de definito. Vtrum autem genus materiam ſignificet,an formam, nobis diſputare non conuenit, etſi enim formam ſignificat generalem, tamen notat etiam materiam, prǽſertim reſpectu ultimę differentię, quæ ipſi in definitione apponitur, eam enim reſpicit ut materia formam,& ut ens poteſtate,& imperfectum reſpicit eos actu,atque perfectum. Ex his colligimus C cum Auerroe quinq; eſſe genera prædicationū per ſe ad primum modum pertinentium, aut enim definitio integra prædicatur, aut genus, aut differentia, & hæc ambo uel proxima, uel remota; ut hę omnes propoſitiones ſint per ſe primo modo, homo eſt animal rationale, homo eſt animal,homo eſt rationalis, homo eſt corpus, homo eſt animatus; dicens enim Auerroes partem generis, & partem differentiæ genus remotum, & differentiam remotam intellexit, ſimpliciter autem genus, ac differentiam dicens, proximum genus, ac differentiam proximam; genus enim remotum pars eſt eſſentialis proximi generis, ut corpus animalis, quum in animalis definitione ſumatur; differentia uerò remota non ita dicitur pars differentię proximæ, ſed alia ratione, quandoquidem omnis differentia tam proxima, quàm remota ſimplex forma eſt, quę partibus caret; ſed quoniam

quinq; prædicata p ſe primi modi.

differētia remota differētiæ proximæ pars eſt

per differentiam proximam res differt ab omnibus aliis rebus, per remotam uerò non ab omnibus, ſed ab aliquibus, ideo differentia remota dicitur pars differentiæ, proxima verò dicitur ſimpliciter differentia, & alias omnes complectitur,uel ſaltem ſupponit, quia ſine illis nullo pacto eſſe, aut excogitari poteſt. Sed obiicere quiſpiam poſſet,quò genus remotum, & differentia remota prędicantur de ſpecie per ſe primo modo, ſi in definitione ſpeciei non ſumuntur? nam in definitione ſumitur proximum genus, & proxima differentia tantùm, non remota, Ariſtoteles autem dixit ea tātùm prædicata eſſe per ſe primo modo,quæ ponuntur in definitione ſubiecti. Ad hoc dicimus non modò genus proximum, & differentiam proximam ſumi in definitione ſpeciei, ſed etiam omnia remota; ea enim omnia, quanquàm in definitione non exprimuntur, tamen in proximo genere, quod exprimitur, actu continentur; vt in hominis definitione etſi corpus, & animatum non ſumuntur, tamen eatenus dicuntur ſumi, quatenus in animali, quod in definitione nominatur,actu incluſa, & comprehenſa ſunt,idem enim eſt dicere animal, ac dicere corpus animatum ſenſibile, ſi definitio idem eſt, ac definitum. Quomodo igitur prędicatum ſit cauſa ſubiecti in primo modo dicendi per ſe, & quot ſint genera talium prædicatorum dictum eſt. Eſſet hic conſyderanda opinio Themiſtii,qui ad hunc modum putauit eam quoque propoſitionem redigendam eſſe, in qua genus de differentia ſua diuidente prædicatur,ut quum dicimus,rationale eſt animal, at quoniam huiuſmodi propoſitionem non modò per ſe, ſed etiam uniuerſalem eſſe dixit, ideò hanc ſententiam tunc expendemus, quum de prædicato uniuerſali,qui tertius eſt neceſſitatis gradus,uerba faciemus.

Omnia remota genera, & differentiæ definitione ſpeciei ſumuntur.

Caput Decimum, Quomodo ſecundus modus dicendi per ſe habeat reſpectum cauſa ad effectum.

IN ſecundo modo magna nos difficultas mouet, quia ſi duę cauſæ externæ ad ſolum quartum modum pertinent, ipſumque conſtituunt, duę verò internæ ad primum ſolum, ut oſtendimus, nulla cauſa relinqui uidetur propoſitionibus ſecundi modi, nullus igitur ibi eſt eſſentialis terminorum connexus; quomodo itaque poſſunt eiuſmodi propoſitiones appellari per ſe? Videns hanc difficultatem Thomas ita eam ſoluit, accidens proprium pendet a ſubiecto in duplici genere cauſæ, primum quidem ut a materia externa, deinde ut ab efficiente; eſt enim homo materia riſibilitatis, non quidem interna,ex qua conſtet,talem enim materiam accidens,quum ſimplex ſit, habere nequaquàm poteſt;

Thom. ſententia.

poteſt; ſed externa, in qua inhęret. Eſt etiam homo cauſa riſibilitatis effectrix, non quidem totus, ſed ea ratione, qua in hominis eſſentia eſt aliquid, quod illius accidẽtis cauſa eſt effectrix; fluunt enim accidentia propria ab eſſentia, & à propria natura ſubiecti, ut omnes fatentur.

Hæc quum ita ſint, propoſitio omnis, in qua prędicetur accidens proprium de ſubiecto (inquit Thomas) eſt per ſe duobus ſimul modis, ſecundo, & quarto, propter duplicem illam pendentiam accidẽtis proprij a ſubiecto; nam quatenus pendet ab eo ut a cauſa effectrice, eatenus eſt per ſe quarto modo, cuius ita proprius eſt omnis reſpectus cauſæ effectricis ad effectũ, ut ad alium modum pertinere non poſſit; quatenus autem pẽdet ab eodem ſubiecto ut a materia externa, eatenus eſt per ſe ſecundo modo; & hoc diſcrimine diſcrepat ſecundus modus a primo, quia ad primum pertinet materia interna, quæ in ipſo cõpoſito ineſt, ideò in propoſitione non ſubiicitur, ſed prædicatur; ad ſe- E cundum autem modum pertinet materia externa, quæ non ineſt, ſed ſubeſt accidenti, ideò in propoſitione ſubiicitur, & ponitur in definitione prædicati, quæ eſt propria ſecundi modi cõditio.

Confutatio.

Sed falſus eſt hac in re abſque ullo dubio Thomas, quia ſi ſola pendentia accidentis proprij a ſubiecto ut a materia externa facit eſſentialem connexum, & conſtituit ſecundum modum dicendi per ſe, ſequitur omne accidens, etiam commune, de ſubiecto prædicari per ſe ſecundo modo, quoniam non minùs accidẽs commune, quàm proprium a ſubiecto pendet tanquàm a materia externa, neque apparet cur ſubiectum magis dicatur materia accidẽtis proprij, quàm communis; itaque ſi duas has inter ſe cõferamus propoſitiones, homo eſt riſibilis, &, homo eſt albus, eo tantum diſcrimine different, quòd illa erit per ſe duobus modis ſimul, ſecundo, & quarto; hæc uerò ſecundo ſolùm, non quarto, quod eſt manifeſtè falſum, & ne- F gatum ab Ariſtotele, qui accidentia communia dixit prædicari de ſubiecto per accidens, non per ſe, & ab eis uoluit conſtitui modum prædicandi ex accidenti, qui ex aduerſo reſpõdet primo, ac ſecundo modis dicendi per ſe. Præterea ſtatuit Ariſtoteles propriam eſſe, ac præcipuam ſecundi modi conditionem, non quarti, ut ſubiectum ponatur in definitione prędicati, ergo quicquid cauſa eſt ut prædicatum ſumat in ſua definitione ſubiectum, illud omne ad ſecundum modum pertinere dicendum eſt, non ad quartum; quid igitur cauſæ eſt ut riſibile ſumat in ſua definitione hominem ſubiectum? nonne quia homo eſt illius accidentis cauſa? utique, ſed quænam cauſa? materiane, an effectrix? Si materia, ergo etiam albũ ſumet in ſua definitione hominem, eadem enim ratio uiget, quum ſubiectum ſit materia externa etiam reſpectu accidentis communis, qua- D re etiam accidens commune inerit in ſubiecto per ſe, quod quidem nemo aſſereret; ſi effectrix, ergo hæc facit ut ſubiectum ſumatur in definitione accidentis, proinde ſecundum modum conſtituit, non quartum, alia nanque pendentia a ſubiecto pręter eas duas non remanet, ut etiam Thomas ipſe fatetur; ergo pendentia a ſubiecto ut a cauſa effectrice ad ſecundũ modum pertinet, quia ſine hac non ſeruatur propria illius modi conditio, ut ſubiectum ſumatur in definitione prædicati.

Accidẽs propriũ pendet dupliciter a ſubiecto, ut a cauſa.

Nos igitur dicimus in eo quidem Thomam rectè ſenſiſſe, quòd putauit duobus tantùm modis accidens propriũ a ſubiecto pendere, ſed in eo deceptum eſſe, quod dixit alteram pendentiã conſtituere ſecundũ modũ, alteram uerò quartum; nam utranq; ad ſecũdum modum pertinere, neutram ad quartum conſtanter aſſeuerare debemus; idque Ariſtot. ipſe ſignificauit per duas illas ſecundi modi cõditiones, quas antea declarauimus, quoniam .n. E ſubiectũ eſt materia externa accidentis, ideò dixit prædicatum in ſubiecto propoſitionis extra animum inexiſtere; hęc tamẽ conditio non eſt propria ſecundi modi dicendi per ſe, quũ competat etiam prædicationi ex accidẽti; quoniam verò idem ſubiectum eſt etiam cauſa effectrix eiuſdem accidentis prædicati, ideò dixit ſubiectum ſumi in definitione prædicati, quæ eſt propria ſecundi modi conditio, quam ſi ei auferamus, & quarto modo tribuamus, nulla ſecundo modo remanebit propria conditio, qua a reliquis modis diſtinguatur.

Diſcrimen ſecundi & 4. modi in cauſæ effectricis conſyderatione.

Reſtat ut dubiũ illud ſoluamus, quod ſtatim oritur ex his, quæ diximus, nam quomodo pendentia effectus à cauſa effectrice poteſt ſecundum modum conſtituere, ſi ante dictum eſt cauſas externas effectricem, & finalem quarti modi proprias eſſe? dicimus igitur internum, & externum ſumi duobus modis, aut ſecundùm eſſentiam, aut ſecundùm locum, & ſubiectum; nam ſi ratio- F nale riſibilitatis effectrix cauſa ſit, interna dicitur ratione loci, & ſubiecti, quia in eodem ineſt, in quo eſt riſibilitas; at ratione eſſentiæ dicitur externa, quum ſit extra accidentis eſſentiam; iugulator verò reſpectu iugulati eſt cauſa effectrix externa non modò ratione eſſentiæ, ſed etiam ratione loci, & ſubiecti; ſic obiectio terrę reſpectu eclipſis.

Efficiẽs aliud ẽ internũ aliud externũ.

Omnis igitur cauſa effectrix, quæcunque illa ſit, externa dicitur habita ratione eſsentiæ effectus; at loco, & ſubiecto nõ omnis dicitur externa, quũ detur aliqua interna .i. in eo ipſo ſubiecto exiſtens, in quo ineſt effectus, dicimus itaque ad quartum modũ dicendi per ſe illud efficiens pertinere, quod omnino externum, & loco diſiunctum eſt; internũ uerò ad ſecundum modum, & ipſius proprium eſſe; quam diſtinctionem ſi Thomas cognouiſſet, in eum, quem refutauimus, errorem profectò non incidiſſet. Poſſumus autem eandem diſtinctionem aliis uerbis, & for-

efficiẽs aliud ẽ ſum actione, aliud p emanationẽ. fortaſſe meliùs, atque intimiùs hoc agentiũ diſcrimen declarantibus ſignificare dicendo efficiens aliud cum actione, & paſſione efficere, aliud ſine actione, vel paſſione, ſed per ſolam emanationem effectus a ſua cauſa; illud quidẽ ſolet appellari efficiens uerum, & propriè dictum, & præcipuè reſpicitur ab Ariſto. quando effectricem cauſam nominat, eamq; inter cauſarum genera ponit; hoc verò non ſimpliciter dicitur efficiens, ſed efficiens per emanationẽ, & efficiens impropriè dictum, & ſolet appellari forma, ſimile nanque eſt formæ, quia ab effectu nunquàm ſeparatur, quum eum in eodem ſubiecto efficiat, non extra; ſed quoniam eſt extra ipſam effectus eſſentiam, ideò ad effectricem potiùs cauſam redigitur, quàm ad formalem, licèt formæ quoque ſimile ſit, quemadmodum diximus. Efficiens autem propriè dictũ non prodncit effectum immanentem, ſed extra poſitum, quia nihil propriè agit in ſeipſum, ſed ſemper in aliud, propterea diximus hoc ap- B pellari externum; illud verò, quod per emanationem efficit, internum. Quę omnia optimè exponnntur ab Anerroe in 34. commentatio primi libri Poſteriorum in declaratione quarti modi dicendi per ſe, conſyderans.n. Auerr. eandem eſſe cauſam, quę reſpectu compoſiti dicitur formalis, & reſpectn accidentis proprij dicitur effectrix per emanationem, dicit eandem cauſam duabus diuerſis rationibus acceptá conſtituere primum, atque ſecundum modum dicendi per ſe, quatenus enim eſt forma compoſiti, in quo ineſt, & de eo tanquàm de ſubiecto prædicari poteſt, & in eius definitione ſumitur, eatenus primum dicendi per ſe modum conſtituit; quaterius verò eadem eſt cauſa effectrix proprietatum, quę ab ea emanant in eodem ſubiecto, & facit ut in earũdem definitionibus accipiatur ſubiectum, eatenns conſtitnit ſecundnm modum; Hoc antem efficientis genus ab efficiẽte propriè dicto diſtinguẽs Anerr. inquit C hoc non efficere extra, ſed intus; efficiens antem propriè dictum efficere extra; forma.n. nihil agit extra, niſi per aliquod accidẽs mediũ, qno tanquàm inſtrumento vtatur; ſed id, quod ſtatim, & ſine medio ab ea producitur, non eſt niſi effectus immanens, qui ab ea per emanationem flnit; accidẽtia verò agunt aliquid extra ſe per ueram effectionem, ut calor ignis alias res calefacit, & vrit, ignem ipſum alterare nõ poteſt; forma nerò ignis poteſt quidem dici cauſa effectrix illius alterationis, non tamen propinqua, ſed remota, quia per medium calorem alterat; ſine medio autem nihil efficit, niſi in ipſomet igne, idq́ue per ſolam emanationem efficit, non per ueram effectionem; efficit enim in igne ſummum calorem, & motum ad ſupremum locum tanquàm proprietates ignis ab ea in igne emanantes; propterea dicit Auerroes tale efficiens poſitum fuiſſe

A ab Ariſtotele in ſecundo modo dicendi per ſe, quia ſemper comitatur effectum, & effectus ipſum ex neceſſitate conſequitur, quo fit ut ſumat illud in ſua definitione; cuiuſmodi nexus inter efficiens externum, & effectum ſunm non ſemper inſpicitur, imò neque frequenter, ſed raò; datur enim ſæpe efficiens non exiſtente effectu; & contra datur effectus non exiſtente eius canſa effectrice, quia efficiens poteſt interire non intereunte effectu, ſicuti effectus quoque interimi poteſt uon interempto efficiente; itaqne raò externnm efficiens inuenias, quod cnm effectu reciprocetur, proinde effectus non ſnmit in ſua definitione canſam ſuam effectricem, niſi raò, quum enim ſine illa poſſit exiſtere, poteſt etiam ſine eadem definiri; hoc igitur efficientis genns reiectum eſt ab Ariſtotele ad quartum modum dicendi per ſe, tanquàm non faciens in terminis propoſitionis nexum definitiuum, niſi raò, & ex acci- B denti. Clarum eſt igitur ſecundi, & quarti modi diſcrimen, & ſublata eſt tota difficultas, quę multornm animos perturbare potuit.

Capnt Vndecimum, quòd ſoli duo priores modi dicendi per ſe neceſſitatem habeant, & eam maiorem, quàm conditio de omni.

HAec omnia, quę hactenus dicta ſunt, qniſquis benè conſyderauerit, facilè intelliget propoſitiones per ſe primi, ac ſecundi modi omnes habere neceſſitatem, alias non item; qnod in eodem capite ſtatim poſt declarationem quatuor modorũ dicendi per ſe docet Ariſt. breuiter tamẽ, & obſcurè, quippe qui nobis eorũ, quæ ibi dicuntur, rationem afferendam reliquit. Tertius quidem modus nullam habet neceſſitatem, quoniam enim alicuius rei de alia re prædicationẽ non habet, ideò an neceſſariò prædicetur, nec- C ne conſyderare non poſſumns; ſed in eo ſola rei exiſtentia enuntiatur, quæ poteſt eſſe per ſe, nec tamen eſſe neceſſaria, exiſtit enim per ſe ſubſtantia indiuidua, ut hic homo, qui tamen non ex neceſſitate exiſtit, quoniam aliquando non fuit, & aliquando non erit. *tertius modus non habet neceſſitatem.* In quarto etiã modo dicendi per ſe non eſt neceſſitas, niſi raò, & ex accidenti, effectus enim cnm cauſa ſna externa non reciprocatur, niſi raò, vt Auerroes docet in commentariis 34. & 35. primi libri poſteriorum; eſt nanque ſæpe cauſa effectrix antequàm effectum produxerit, eſt etiam ſæpe ipſe effectus ea interempta; ſimiliter cauſæ finalis cum effectu non neceſſaria eſt connexio, quum plura uideamus eſſe gratia finis, quæ ſine illo fruſtrantur. *quartus modus non habet neceſſitatẽ, niſi raò.* Quare neque neceſſaria eſt cauſæ externæ de effectu prędicatio, neque effectus de cauſa, proinde in quarto modo eſt prædicatio per ſe abſque neceſsitate, quum neque poſito effectu ponatur ex ne-

ceſſitate cauſa eius externa, neque poſita cauſa ponatur ex neceſſitate effectus. In duobus autem prioribus modis perpetua, & ea perſpicua ineſt neceſſitas inhęrentiæ prædicati in ſubiecto; nam quæ per ſe primo modo pædicantur, ſunt genera, uel differentiæ, vel integra definitio, quorum nullum à ſpecie unquàm ſeparari poteſt non modò re, ſed ne cogitatione quidem; quia quod eſſentiam alicuius conſtituit, ab eo & re, & mente inſeparabile eſt.

Omnia prędicata primi modi inhærent neceſſariò.

In propoſitione quoque ſecundi modi certum eſt neceſſitatem ineſſe, nam accidens proprium quum ab eſſentia, & a forma ſui ſubiecti fluat, eſſentiale accidens dicitur, quia eſſentiam conſequitur, ideò neque re, neque mente poteſt ſeparari, etenim neque fieri unquàm poteſt ut homo non ſit riſibilis, neque poſſumus ſine terminorum repugnantia imaginari hominem non eſſe riſibilem, homo enim formam ſuam habet ex neceſſitate, quia per eam eſt homo, hanc ex neceſſitate inſequitur riſibilitas; ergo ſi eſt homo, eſt ex neceſſitate riſibilis, qua enim ratione eſt homo, eadem ratione riſibilis eſt; quando igitur eum non eſſe riſibilem imaginamur, hominem tamen eſſe, tunc & riſibilem, & non riſibilem ipſum eſſe ſimul imaginamur, quod eſt abſurdum, & fieri non poteſt.

Secundus modus habet inhærentiæ neceſſitatem.

Quòd autem in his duobus modis dicendi per ſe maior inſit neceſſitas, quàm in conditione de omni, facilè oſtenditur, nam propoſitio de omni, quæ non ſit per ſe, ut hęc, omnis coruus eſt niger, nullum habet eſſentialem terminorum connexũ, quum naturam corui quatenus coruus eſt nigredo non conſequatur, quo fit ut nec in definitione corui ſumatur nigredo, nec in definitione nigredinis coruus; propterea dicebat Porphyrius cogitari poſſe coruum album, quum enim nigredo de eſſentia corui non ſit, neque eſſentiam corui conſequatur, nil prohibet quo minus coruum ſine illo colore imaginemur; itaque habita eſſentiæ corui ratione non eſt ei neceſſaria nigredo; ſed neque coruus nigredini neceſſarius eſt, quandoquidem datur in aliis rebus nigredo, in quibus etiam omni coruo ſublato ſeruaretur; idcirco eiuſmodi propoſitio eſt de numero illarum, quæ dicuntur neceſſariæ ex accidenti, non neceſſariæ per ſe, coruum enim eſſe nigrum eſt neceſſarium propter materiam, non propter formam propriã, & propriam naturam corui. Secundus itaque neceſſitatis gradus, qui conſiſtit in duobus prioribus modis dicendi per ſe, multo efficacior eſt primo, qui in conditione ſola de omni conſtitutus eſt, addit enim eſſentialem, ac definitiuum connexum, quem ille non habet.

[...]ur per ſe habeat maiorẽ neceſſitatem, q̃ de omni.

Caput Duodecimum, declaratio contextus Trigeſimusquintus primi libri Poſteriorum, & ſolutio dubitationis aduerſus ſecundi modi neceſſitatem.

DE ſecundo autem modo dicendi per ſe dubitatio exoritur, quam Ariſtoteles ſoluit in contex. 35. 1. lib. Poſteriorum, quem locum non erit ab re ſi in pręſentia interpretemur; dubitatio talis eſt, uidentur plura eſſe accidentia propria, quæ de ſubiectis ſuis prędicantur per ſe ſecundo modo, & ſumunt illa in ſuis definitionibus, attamẽ ſubiectis ſuis neceſſaria non ſunt, quũ poſſint & ineſse, & non ineſse; accidentium. n. propriorũ duo ſunt genera, alia quidem ſimpliciter prædicãtur de ſubiecto, ut riſibile de homine, & tres anguli duobus rectis ęquales de triangulo, quorum omnium neceſſitas manifeſta eſt, & omni dubitatione caret; alia verò nõ ſimpliciter, ſed ambo contraria de ſubiecto prædicantur, ut de numero par, uel impar, de linea rectum, uel curuum, proprium enim eſt numeri, ut ſit par, uel impar, proprium eſt lineæ ut ſit recta, vel curua; hæc igitur ſubiectis ſuis neceſſaria eſſe non uidentur, quia non eſt neceſſarium lineá eſse rectam, quum poſſit eſse curua, neque eſse curuam, quum poſſit eſse recta; ſimiliter numerum neq; neceſse eſt parem eſse, neq; eſse imparé. Dubitationé hanc ſoluere uoluit in dicto loco Ariſt. ut certum, atque indubitatum maneret nullum eſſe tum primi, tum ſecundi modi prædicatum per ſe, quod non habeat inhærentię neceſſitatem; ſolutio autem in hoc conſiſtit, quòd ſi duo illa contraria ſimul cũ diſiunctiua particula ſumantur, conſtituunt vnum proprium, quod de ſubiecto ſuo ex neceſſitate prędicatur; at ſi vtrunque ſeorſum, & ſimpliciter accipiatur, neutrum eſt prædicatum neceſſarium, vt in dubitatione rectè dicebatur, omnem. n. numerum parem eſſe non eſt neceſſarium, neq; omnem numerum eſſe imparem; ſed eſt tamen neceſſarium omnem numerum uel parem eſſe, vel imparem; non. n. ſeorſum ut duo propria accipienda ſunt, ſed cõiunctim vt vnum. Talem inhærendi neceſſitatem probat Ariſtoteles argumentans ab oppoſitione contradictoria, & à priuatiua ad oppoſitionem contrariam, de oppoſitione enim contradictoria in promptu habemus axioma illud, quod dicitur principium contradictionis, de omni re aut affirmare, aut negare verũ eſt, quod nemo eſt, qui ignoret ſummè neceſſarium eſſe, & perpetuam in rebus omnibus habere ueritaté. De priuatiua quoq; oppoſitione clarum eſt, ſi in ſubiecto apto accipiatur, eam eodé modo neceſſariam eſſe, neceſſe eſt. n. omne animal viſus capax uel cœcum eſſe, vel videns. i. alterũ duorũ habere indiſtinctè, ſed nõ alterum ſeorſum nõ nominato altero; ſecus eſſet ſi priuationem, & habi-

Dubit.

accidẽtiũ propriorũ duo genera.

habitum ad non aptum ſubiectum referremus, vt ad lignum, non enim neceſſarium eſt lignum vel videns eſſe, vel cœcum, quum ei neutrum competat; quam igitur neceſſitatē habet in rebus omnibus contradictio, eam in ſubiecto ſuo idoneo habet oppoſitio priuatiua.

Propria verò illa, de quibus ſermo nunc eſt, cōtrariè opponi inuicem videntur, ut in litera ſignificat Ariſtoteles, qua de re non eſt in præſentia diſputandum; Ariſtot. igitur ita argumētatur, par, & impar, rectum, & curuum, & alia eiuſmodi contraria, ſi in ſubiecto ſuo accipiantur, vim habent oppoſitionis priuatiuæ, imò & contradictoriæ, quare ſicuti neceſſariū eſt contradictionis alteram partem veram eſſe, ita horum duorum contrariorum alterum in ſubiecto apto neceſſe eſt ineſſe, vt in omni numero aut par, aut impar, hæc enim in numeris inſtar contradictoriorum eſſe manifeſtum eſt, ut .n. impar, & par contrariè opponuntur, ita impar, & non impar contradictoriè, atqui par, & non impar in numeris idem ſignificant, ergo idem eſt contrarium imparis, & contradictorium imparis, quemadmodum igitur neceſſe eſt omnē numerum vel imparem eſſe, vel non imparem, ita neceſſe eſt omnem numerum vel imparem eſſe, vel parem. Ita horum propriorum neceſſitatem oſtendit eo in loco Ariſtoteles. De his ſermonem faciens multis in locis Auerroes dicit ea in ſuis definitionibus non accipere proprium ſubiectum, ſed genus proprij ſubiecti, & hac ratione prædicari per ſe ſecundo modo de genere ſui ſubiecti; pro cuius dicti intelligentia ſciendum eſt par, & impar eſſe proprietates duarum ſpecierum numeri; ita rectum, & curuum proprietates eſſe duarum ſpecierum lineæ; ſed quoniam ſpecies illæ proprijs nominibus carent, eas nominibus proprietatum ſignificamus, & rectam lineam ſpeciem lineæ dicimus, & parem numerum ſpeciem numeri; propterea in harum proprietatum definitionibus non poſſumus proprium ſubiectum ſumere, niſi idem per ſemetipſum definire uellemus, quandoquidem ſubiectum nullo alio nomine appellatur, quàm nomine proprietatis; loco igitur ſubiecti proprij accipimus genus ipſius, vt numerum in definitione paris, dicimus enim par eſſe numerum in duo æqualia diuiſibilem; idem faciendum eſt dum par pro ſpecie numeri ſumitur, ponendum enim eſt genus in definitione ſpeciei.

Nota cur aliqua accidētia propria ſumant in ſua definitione genus ſubiecti ſui.

Sed ad eorum, quæ priùs diximus, confirmationem non eſt a nobis omittenda declaratio quorundam verborum Ariſtotelis in memorato contextu, quorum neque ſenſum, neque ſcopum aliquis hactenus plenè intellexit; verba quidem in latino codice ſunt hæc. {Quæ igitur dicuntur in ſimpliciter ſcibilibus per ſe ſic, vt inſint prædicatis, aut illa inſint ſubiectis, & per ipſa ſunt, & ex neceſſitate} quorum verborum communis interpretatio hęc eſt, illa, quæ ſunt per ſe aut ſecūdo mo-

Cōis error in intelligentia uerborū Ariſtot.

A do, aut primo, ſunt & per ſe, & neceſsaria; in qua expoſitione eſt nugatio manifeſta, quum idem de ſe prædicetur, dum dicitur, quæ ſunt per ſe ſunt per ſe, cuius erroris cauſa fuit praua Græcorum verborum in latinum ſermonem conuerſio, vbi enim Ariſtoteles ait Græcè {δι' αὐτὰ τίνι, ϗ ἐξ ἀνάγκης} non benè dicitur latinè {& per ipſa ſunt} ſed dicendum eſt {propter ipſa,} id enim occaſionem dedit exiſtimandi verba illa {per ipſa} ſignificare per ſe; ſed clarum eſt eam prępoſitionem {διὰ} ibi ſignificare, propter, vt eandem acceperat Ariſtoteles in contextu pręcedente loquēs de quarto modo dicendi per ſe, dixerat enim {quod propter ipſum ineſt unicuique, eſt per ſe, quod verò non propter ipſum, accidens} vbi dictio illa ſignificauit cauſam, nam ſenſus fuit, quādo terminorum alter alterius cauſa eſt, dicitur eſſe per ſe, ſed quando neuter eſt cauſa, ex accidenti eſſe dicitur; quare etiam in principio ſe-

B quentis contextus eadem dictio ſignificat cauſam, vt etiam ipſe illorum contextuum connexus omnino requirit; nam ſcopus Ariſtotelis in illa enumeratione modorum dicendi per ſe nullus alius fuit, quàm inuenire propoſitiones ſummè neceſſarias, ergo modis illis omnibus expoſitis debuit docere quinam modi neceſſitatem habeant, & qui non habeant, & illos quidem accipere, hos autem dimittere, quod quidem facit in illo contextu 35. quum enim in quarto modo dicendi per ſe dixiſſet ineſſe cauſam, & id, quod eſt propter ipſum, ſtatim ſubiungit duos priores modos dicendi per ſe non modò ſignificare cauſam, ſed etiam habere neceſſitatem, ut ſenſus ſit, illa quidem, quæ dicuntur per ſe quarto modo, propter ipſa ſunt, ſed neceſſitatem pręedicationis non habent; illa verò, quæ dicūtur per ſe primo, uel ſecūdo modo, & propter ipſa ſunt, & neceſſaria ſunt; illis igitur ſolis duobus modis neceſſitatem tribuit, &

C alios reiicit; & quia dubitari poterat de quibuſdā pręedicatis ſecundi modi, ſtatim dubitationē illam ſoluit, quemadmodum declarauimus, vt poſtea colligat ea omnia, quę iis duobus modis prædicantur, eſſe prædicata ſuis ſubiectis neceſſaria, quam concluſionem in calce eius contextus legimus, ſed a paucis benè intellectam, quando enim dicit Ariſtoteles {neceſſe & per ſe ineſſe} multi putant concludi ea pręedicata, quæ nominata fuerant, eſſe per ſe, quo ſenſu nihil eſt abſurdius, quandoquidem pręcedētia uerba non oſtenderant ea pręedicata eſſe per ſe, ſed eſſe neceſſaria, nulla igitur alia concluſio deduci poterat, quàm hæc, ergo ea, quę per ſe inſunt, ex neceſſitate inſunt, quem ſenſum latinus interpres clarè ſignificaſſet, ſi ita, ut debuit, uertiſſet, ea, quę per ſe ſūt, neceſſe eſt ineſſe, vt iis uerbis {ea quæ per ſe ſunt} ſubiectum cōcluſionis illius contineatur, illis autem {neceſſe eſt ineſſe} ſignificetur pręedicatum, quem

ſolum ſenſum Græca verba habere poſſunt, D quum Ariſtoteles dicat § ἀνάγκη καὶ τὰ καθ' αὑτὰ ὑπάρχειν. § ſolent enim Græci in propoſitionibus articulum ſubiecto apponere, non prædicato. Illa verò particula § igitur § quam in initio illius contextus legimus, ſignificat Ariſtotelé ex iis, quæ dixerat, colligere duos priores modos dicendi per ſe & cauſam ſignificare, & habere inhærentiæ neceſſitatem; quomodo autem id colligatur ipſe non declarat, ſed ex ijs, quæ in illorum duorum modorum declaratione dixerat, nobis facilè intelligendum reliquit; ſatis enim ipſi fuit dixiſſe eos duos modos nexum habere terminorum definitiuum, alter enim terminorum in ſua definitione alterum ſumit, quo quidem nexu nullus in propoſitione maior datur; hinc autem fit ut ambo illi modi & cauſam ſignificent, & magnam habeant neceſſitatem, nam definitio ex cauſis rei conſtat, ergo in primo modo prædicatum eſt cauſa ſubiecti, & in ſecundo ſubiectum eſt cauſa prædicati; neceſſarius autem eſt talium terminorum connexus, quia quod in alicuius definitione ponitur, eſt ei neceſſarium, & ab eo inſeparabile, quoniam eſſentiam eius conſtituit; eſt itaque in illis duobus modis non ſolùm nexus cauſæ cum effectu, ſed etiam neceſſarius, & inſolubilis, quum illa cauſa ſumatur in definitione effectus.

FINIS.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE PROPOSITIONIBVS NECESSARIIS.

LIBER SECVNDVS.

Caput Primum, de ſignificationibus huius uocis, uniuerſale.

DECLARATIS dnobus B neceſſitatis gradibus ad tertium tranſeamus a Gręcis καθ'λου appellatum, a noſtris prædicatum uninerſale. Ante omnia, ne ambiguitate laboremus, huius uocis ſignificationes diſtinguendæ ſunt, Tribus modis apud Ariſtotelem uniuerſale accipi ſolet, quorum duo ſatis apud philoſophos triti, atque vulgati ſunt, tertius minùs eſt uſitatus, quem hìc ſumit Ariſtoteles, & videtur ipſius inuentum fuiſſe, quum dicat ❡ vniuerſale autem dico. ❡ Primùm quidem accipitur pro re uniuerſali, & diuiditur in tria illa uniuerſalia, quorum ſæpe fit mentio in philoſophia, ante multa, in multis, & poſt multa, uniuerſale ante multa ideam ſignificat a Platone C poſitam; vniuerſale in multis eſt ipſa natura communis, quæ extra animum in indiuiduis exiſtit, ut natura animalis, & natura humana ſingulis hominibus inſita; vniuerſale poſt multa eſt illud, quod in animo ex indiniduis a nobis collectum prędicatur de pluribus, vt animal commune, & homo communis mente conceptus. Secundo modo ſumitur uniuerſale non pro re, ſed pro modo, quæ acceptio logica eſt, & ab Ariſtotele tractatur in libro de interpretatione, vbi quum vniuerſales enuntiationes ab alijs enuntiationibus diſtinguat, docet non ex re vniuerſali Enuntiationem dici uniuerſalem, ſed ex modo uniuerſali adiecto, hęc enim, homo eſt animal, non eſt enuntiatio uniuerſalis, licèt homo, & animal ſint res uniuerſales, ſed fit vniuerſalis ſi modus uniuerſalis apponatur, vt, omnis, uel, nullus, quæ quantitatis notæ appellari ſolent, & propoſitionem reddunt vniuerſalem dum ſubiecto apponuntur, nam prędicato eas apponere non conuenit, ut ibi Ariſtoteles oſtendit; hoc igitur vninerſale complexum eſt, & in enuntiatione conſyderatur; illud verò, quod rem ſignificat, ſimplex eſt. Neutra harum ſignificationum hìc ab Ariſtotele ſumitur, ſed alia ab his longè diuerſa, ſumit enim vniuerſale pro prædicato uniuerſali in propoſitione., quod ipſam ſummè neceſſatiam eſſe facit; ideò hæc acceptio diſtinguitur a prima, quoniam illa ſimplex erat, & abſque enuntiatione, hęc uerò eſt in enuntiatione; a ſecunda uerò differt, quoniam, etſi illa quoque in enuntiatione ſumebatur, tamen erat conditio ſubiecti reſpectu prædicati, hæc autem eſt conditio prædicati reſpectu ſubiecti, in uerbis enim Ariſtotelis manifeſtum eſt prædicatum uocari uniuerſale, non ſubiectum, cum relatione tamen ad ſubiectum, eſt enim talis conditio, quæ prędicato non conuenit niſi cum reſpectu ad certum ſubiectum, nam quando ſubiectũ ei ſupponitur tale, quale præcipit Ariſtoteles, nempe quod ei æquale ſit, & cum eo reciprocetur, dicitur reſpectu eius eſſe prędicatum uniuerſale, ut tres anguli æquales duobns rectis reſpectu trianguli eſt prædicatum uniuerſale, ſed non reſpectu æquilateri. Qualis autem conditio hæc ſit tunc cognoſcemus, quando definitionem prędicari uniuerſalis ab Ariſtotele traditam intellexerimus.

Vniuer ſale ſolet acci pi trib. modis.

Prima acceptio in tres diuiſa.

2. acceptio.

3. acceptio.

Ca-

Caput Secundum, quid ſit prædicatum vniuerſale.

Prior deſcriptio prædicati uniuerſalis.

Tertiam hanc neceſſitatis conditionem declarare volens Ariſtoteles duas attulit deſcriptiones prædicati vniuerſalis, quarum prior hęc eſt, vniuerſale eſt quod de omni eſt, & per ſe, & quatenus ipſum, & rectè facit, quum conditionem prædicati deſcribat per conditiones ſubiecti, nam relatiuorum ea eſt natura, vt alterum in alterius definitione ſumendum ſit, neque intelligi poſſit ſine relatione ad alterum; tres autem dicit Ariſtoteles in ſubiecto conditiones poſtulari, ſi prædicatum debeat ei eſſe uniuerſale, nempe ut ſubiectum omne, & per ſe, & quatenus eſt ipſum illi prędicato ſupponatur; quemadmodũ enim diximus de omni ſignificare de omni ſubiecto, & per ſe ſignificare per ipſum ſubiectum, ita in tertia conditione, quatenus ipſum, dictio illa, ipſum, ſignificat ſubiectum, tunc enim propoſitio dicitur eſſe quatenus ipſum, quando uera eſt cum duplicatione ſubiecti, ut hæc, homo eſt riſibilis, quia homo quatenus eſt homo eſt riſibilis; hæc autem, homo eſt mobilis, vera quidem eſt, ſed non cum duplicatione ſubiecti, non enim homo quatenus homo eſt mobilis, ſed quatenus corpus, quare non eſt propoſitio quatenus ipſum, proinde neq; uniuerſalis, etiam ſi dicamus, omnis homo eſt mobilis, prout hoc in loco ſumitur uniuerſale. Quoniam igitur per illas tres ſubiecti conditiones declarat Ariſtoteles hanc conditionem prędicati, ideò ſi tres illæ cognitæ eſſent, iam plenè cognoſceremus quid ſit prædicatum vniuerſale; duæ quidem iam declaratæ ſunt, nempe de omni, & per ſe; tertia verò noua conditio eſt, quæ declaratione indigebat, propterea eam ſtatim declarat. Ariſtoteles dicens, καθ' αὑτὸ καὶ ᾗ αὑτὸ idem eſſe, quaſi dicat, ſi noſti quid ſit per ſe, noſti etiam quid ſit quatenus ipſum, idem enim ſignificãt, quæ Ariſtotelis uerba maximum omnibus logicis negotium faceſſunt, & multos multas dicere ineptias coegerunt, quas nos conſultò omittimus, ſed eam, quam ipſi excogitauimus, ſententiam exponemus. Si rationem quęramus cur prædicatum de omni ſubiecto, & per ſe, & quatenus ipſum eſt, uocetur ab Ariſtotele uniuerſale (omnino enim aliquam eſſe oportet huius appellationis rationem) nullam inueniemus pręter hanc unam, ꝙ uniuerſum illud prædicatum in eo ſubiecto comprehendatur, & extra illud nuſquàm inuenitur; quando enim prędicato totum ſubiectum, in quo ineſt, ſupponimus, ut nihil eius prædicati extra illud ſubiectum in alio ſubiecto reperiatur, dicitur eſſe illi ſubiecto prædicatum uniuerſale, & ſubiectum quatenus ipſum eſt dicitur habere illud prædicatum, non quatenus aliud; exemplis res clarior fiet, hę propoſitiones ſunt quatenus

quõ per ſe, & quatenus ipſũ idẽ ſignificent.

Rõ cur prædicatum dicatur uniuerſale.

D ipſum, & uniuerſales, homo eſt rationalis, homo eſt riſibilis, quia totum rationale, & totum riſibile in homine ſolo ineſt, & neutrum extra hominem in alia ulla re inuenitur; ineſt etiam utrunque homini quatenus homo eſt, non quatenus eſt animal, neque quatenus eſt corpus, neque quatenus aliquid aliud, nam ſi quatenus animal, aliis quoque animalibus competerent, at ſoli homini competere poſſunt, ergo in eo inſunt ea tantùm ratione, qua homo eſt; hæc autem propoſitio, omnis homo eſt mobilis, nõ eſt quatenus ipſum, neque vniuerſalis, non enim quatenus eſt homo, ſed quatenus eſt corpus dicitur mobilis, proinde alijs quoque corporibus mobilitas ineſt; quare non tota in homine comprehenditur, neque eſt prędicatum vniuerſale reſpectu hominis. Ex his colligimus ſententiam Ariſtotelis fuiſſe quòd nulla propoſitio demonſtrationem ingredi poſſit, quę non habeat terminos pares, & reciprocabiles; quòd E enim ſubiectum totum à prædicato contineatur manifeſtum eſt ex ſola conditione de omni, quia ſi de omni ſubiecto illo prædicatur, nulla eſt eius ſubiecti pars, quæ ab illo prædicato non comprehendatur; quòd autem è conuerſo etiam prędicatum totum in eo ſubiecto incluſum ſit, expreſſit per tertiam conditionem dicens prędicatum debere eſſe vniuerſale reſpectu illius ſubiecti, ideſt uniuerſum in eo ineſſe, quam conditionem poſteá exemplis declarans ſumit hoc prædicatum, tręs angulos ęquales duobus rectis, quod cum tribus ſubiectis comparat, cum figura, cum triangulo; & cum ęquilatero, reſpectu quidem figuræ dicit non eſſe prędicatum uniuerſale, quia non omni figuræ ineſt; neque reſpectu ęquilateri, quia latiùs patet, quàm ęquilaterum, & aliis quoque pręter ipſum ineſt; at reſpectu trianguli eſt prędicatum vniuerſale, quia non excedit triangulum, neque ab eo exceditur; voluit itaque Ari- F ſtoteles illud eſſe prędicatum vniuerſale alicui ſubiecto, quod & omni, & ſoli inſit, proinde ęquale ſit, & cum eo reciprocetur; quod eo quoque argumento comprobari poteſt, nam ſi propoſitiones omnes per ſe primi, ac ſecundi modi ad demonſtrationem idoneæ fuiſſent nulla excepta, non opus erat Ariſtoteli pro inuenienda ſumma propoſitionis neceſſitate tertiam cõditionẽ adijcere, ſed ſatis fuiſſet dicere propoſitiones debere eſſe de omni, & per ſe aut primo, aut ſecundo modo, quoniam in contextu 35. declarauerat in iis duobus modis neceſſitatem ineſſe; aliquam igitur eſſe oportet in iis modis propoſitionem, quę ſummam neceſſitatem non habeat, & ad demonſtrationem inutilis ſit, ad quam excludendam Ariſtoteles tertiã hanc conditionem adiecerit; reuera enim excludere uoluit omnes propoſitiones, quarum prædicata ſint ampliora ſubiectis, ut in ſequentibus demonſtrabimus. Nunc autem illud à nobis

Omnis propoſito demõſtratiua habet terminos reciprocabiles

bis consyderandum eſt, has tres cnnditiones, de nmni, per ſe, & quatenus ipſnm, hoc ordine eſſe diſpoſitas, vt prima ſit amplior alijs duabus, & ſecunda ſit amplior tertia; vt nmnis propnſitin per ſe ſit etiam de omni, non è conuerſo; & nmnis propoſitio, quę ſit quatenus ipſum, ſit etiam per ſe, non è cnnuerſo; cum quodam tamen diſcrimine nulli hactenns cngnitn, non enim vt ſe habet de nmni ad ꝑ ſe, ita per ſe ad quatenns ipſum, ſiue ad vniuerſale; nam cnnditio de omni ſi referatnr ad conditionem per ſe, eſt illius genns, quod per differentiam ſuperueniẽtem coarctatur, dicimus enim propoſitin de omni alia habet eſſentialem terminorum connexum, alia nnn habet, illa quæ habet, dicitur per ſe, illa uerò, quæ nnn habet, dicitur per accidens; itaque eſſentialis connexns eſt differentia dinidens conditinnem de omni tanquàm genus, & conſtituens conditionem per ſe tanquàm ſpeciem illius generis; & eſt diuerſa à differentia cnnſtituente conditionem de omni, qnemadmodum differentia hnminem conſtituens eſt diuerſa à differentia conſtituente animal; eſſentialis enim connexus nnn requiritur vt ſit conditin de nmni, ſed ſufficit ſubiecti, ac temporis nniuerſitas ad eam conditionem conſtituendam; ſicuti ſi debeat eſſe animal, non requiritur vt ſit ratinnis compos, ſed ſatis eſt ſi ſenſum habeat. At cnnditin per ſe ad conditionem quatenus ipſum refertur non ut genus ad ſpeciem, ſed vt idem differens per magis, & minus perfectum, per purum, & non purum; quod exemplis facilè declarabitur, color, & albedo ita ſeſe habent, vt color ſit genus albedinis, & albedn ſit ſpecies coloris, quæ per differentiam generi adiectam conſtituitur, & dinerſam ab ea differentia, qua cnnſtituitur colnr genus; albedo autem quum habeat contrariam nigredinem, poteſt per eius cnmmiſtionem fieri impura, & remiſſa, poteſt etiam eſſe pura, & ſumma, ſi nihil habeat nigredinis admiſtum; albedn igitur pura, & albedo remiſſa, quę nomen albedinis ſeruet, nō ſunt duę ſpẽs albedinis, ſed una, & eadem, ſiquidem differẽtia ſecundum magis, & minus nō uariat ſpẽm; vtraque. n. per eadem differentiam cōſtituitur, & eadem eſt utriuſq; natura, alterata ſolnm per intenſionẽ, & remiſſionem, alterata. n. differentia cnnſtituente. i. intenta, vel remiſſa ſpeciem quoque conſtitutam intendi, vel remitti neceſſe eſt, nec ob id fit alia ſpecies. Vt igitur hęc tria ſe habent, cnlnr, albedn, ſimpliciter ſumpta, & puriſſima albedo, ita & hæ tres cnnditiones, de omni, per ſe, & quatenus ipſum, prima nanque eſt genus ſecundæ, ſecunda tamen non eſt genns tertiæ; ſed eſt eadem conditio differens ut albedn, & puriſſima albedn, id enim, quod dicitur per ſe, cnntrarium habet ſecundùm Ariſtntelem id, quod uocamns per accidens, quẽadmodum & neceſſario contrarium eſt contingens; ſi itaqne propoſitio aliqua ſit per ſe, aliquid tamen ſui contrarij cnmmiſtum habeat, impuram, & remiſſam eam cnnditionem habet; ſi uerò expnrgato cmni contingrnte, & omni accidentario nihil in ea maneat, niſi per ſe, & eſſentiale, illud eſt puriſſimnm per ſe, & magis per ſe, quàm ſi eſſet remiſsius, qnemadmodum album ſummum eſt magis album, quàm album remiſſum. Cnnditin igitur per ſe ſuſcipit magis, & minns, & quãdo ſumma eſt, & ad puritatẽ redacta, idem eſt, ac quatenus ipſum; dum autem eſt impura, non eſt idem, ſed latins patet ſicut albedo ſimpliciter ſumpta, quæ & puram, & impuram complectatur, latius patet, quàm pura, nec tamen eſt ipſius genus, ita conditin per ſe non eſt genus cnnditionis quatenus ipſum, qnum utraqne per eandem differentiam coſtituatur, intenſam tamen, & remiſſam, quemadmodum diximus, nam conditio conſtituens cōdicionem, per ſe, eſt cōnexns terminorum eſſentialis, hoc autem nullus maior, ant efficatior datur, ideò tertia conditio, quatenus ipſum, non oritur ex additinne nnuæ differentię pręter illam, quæ cnnſtituit conditionem per ſe, ſed ex ſnla expurgatinne eins, quod eſt per accidens, & ex reductione conditinnis per ſe ad ſummam puritatẽ; illud igitur, qnnd eſt ſummè per ſe, eſt quatenus ipſum, neque duæ amplius cnnditinnes hę ſunt, ſed vna; hoc voluit ſignificare Ariſtoteles, quandn dixit per ſe, & quatenus ipſum idem eſſe, nt ipſius uerba maniſeſtiſſimè demōſtrant, poſtquàm enim locutus erat de modis dicendi per ſe, accedens ad declaratinnem prædicati nniuerſalis, inquit § uninerſale eſt, qnod eſt de nmni, & per ſe, & quatenus ipſum § nnndum enim facta expurgatione diſtinguit qnatenus ipſum ab eo, quod eſt per ſe, ſic enim per ſe latiùs pater, quàm quatenus ipſum; ſed adiecta cnnditione quatenus ipſum, à qua cnnditio per ſe ad ſnmmam puritatem redigitur, & fit exquiſitum per ſe, ſubiungit, tale per ſe, & quatenus ipſum eſſe idem, nec amplins ſumit per ſe vt latius, ſed vt ęquale, imò ut idem qnod qnatenns ipſum, vt ſequentia verba clarè nſtendunt, exemplis enim rem declarans duas ibi facit illationes, unam dicens, eſt quatenns ipſum, ergo eſt prr ſe; alteram dicens, eſt per ſe, ergn eſt quatenns ipſum. Hoc etiam ipſæ uoces ſignificare uidentur, nam § καθ' αὑτὸ § & § ᾗ αὐτὸ § per ſeipſum, & quatenns ipſnm, nil aliud ſignificare uidentur, quàm per eſſentiam propriam, qnando enim ſubiectnm per ſuam eſſentiam habet illud prędicatum, dicitur per ſeipſnm, & quatenus ipſum illud habere; qnaſi dicatur ex eſſentia illius ſnbiecti, nnn ex alia ratione illnd prędicatum ei competere. Idem ſignificauit Ariſtoteles in altera definitinne ipſius vniuerſalis, quã eo in loco attulit, eãdem quippe definitionem referens alijs nerbis ad rem magis declarandam;

Marginal notes:

Non ita ſe habet ꝑ ſe ad quatenus ipſum, ut de omni ad ꝑ ſe.

Per ſe dicitur, & magis, & minus.

Eſſentiali cōnexu nullus maior datur.

Altera deſcriptio prędicati uniuerſalis.

Section letters in the middle margin: A (beside the first line of the right column), B (beside "minorum eſſentialis"), C (beside "tatem redigitur").

dam; priùs enim dixerat uniuerſale prædicatum eſſe quod ineſt omni ſubiecto, & per ſe, & quatenus ipſum; deinde dicit vniuerſale eſſe quod de quolibet, & de primo ſubiecto prędicatur, in qua ſecunda deſcriptione duas tantùm conditiones exprimit, quum in altera priore tres expreſſerit, nam { de quolibet } idem eſt ac { de omni } quæ trium illarum conditionum prima fuit, dictio autem illa { primo } idem ſignificat quod quatenus ipſum, quæ fuit poſtrema conditio, mediam igitur conditionem ſubticuit in ſecunda deſcriptione Ariſtoteles, quia facta ea, quam diximus, expurgatione, & reſtrictione conditionis per ſe ad ſummam puritatem, per ſe, & quatenus ipſum, & primum idem ſignificant, & poſt eum locum confunduntur ſemper ab Ariſtotele tanquàm idem ſignificantia, ſatis igitur fuit in ſecunda deſcriptione dicere { primo } quum idem ſignificet, quod per ſe, & quatenus ipſum. Hanc ſententiam apud Auerroem apertè legimus in ſuis quæſtionibus logicis in quæſtione Decima, vbi dicit per ſe dupliciter ſumi, communiter, & propriè, & communiter acceptum non eſſe idem, quod primum, propriè autem acceptum idem eſſe, quod primum. Quomodo autem primum, & quatenus ipſum eandem penitus conditionem ſignificent facilè intelligetur, ſi declaremus quid eo in loco ſignificet ea dictio, primum; dicimus itaque primum ibi ſignificare ſubiectum, reſpectu tamen prędicati, vt de illis quoque tribus conditionibus diximus, de omni, per ſe, & quatenus ipſum, quandò igitur ſubiectum quatenus ipſum eſt habet illud prædicatum, tunc dicitur eſſe ſubiectum primum, cui id prædicatum inſit, quod quidem exemplis manifeſtum fiet, ſit prędicatum motus, quod cum his duobus ſubiectis conferatur, cum animali, & cum corpore, quod eſt animalis genus, prędicatur de corpore motus uniuerſaliter, quia quatenus ipſum, corpus enim quatenus eſt corpus mouetur, de animali verò prędicatur quidem, & de omni animali, ſed non uniuerſaliter, quia non quatenus eſt animal, ſed quatenus eſt corpus, non igitur animali vt primo ſubiecto cõpetit motus, quia corpori priori, ideoque animali per corpus medium; corpori autem ineſt ut primo ſubiecto, quia ei competit non quatenus eſt aliquid aliud, ſed quatenus eſt corpus; igitur illud idem ſubiectum, de quo quatenus ipſum eſt prędicatur prædicatũ, eſt etiam ſubiectum primum illius prędicati; & è contrario de quo non quatenus ipſum eſt prędicatur prędicatum, id non eſt ſubiectum primum; itaque eadem conditio eſt quatenus ipſum, & primum. Ex his patet eandem propoſitionem habere prędicationem uniuerſalem, & primam, & quatenus ipſum, & per ſe, dum enim ſumitur per ſe coarctatum, hęc omnia idem ſignificant, cum eo tamen diſcrimine,

quid ſit ſubiectũ primum.

D quòd per ſe, quatenus ipſum, & primum ſunt conditiones ſubiecti reſpectu prędicati, uniuerſale uerò eſt conditio prædicati reſpectu ſubiecti; ideò quando Ariſtoteles dicit in propoſitione eſſe uniuerſale primum, vniuerſale uocat ratione prædicati, primum verò ratione ſubiecti. Auerroes autem hac in re ſatis impropriè locutus eſt diſputans quodnam ſit prædicatum primum, primum enim non dicitur prædicatum, ſed ſubiectum reſpectu prędicati; ſed excuſandus eſt, quia Arabs fuit, & Græcæ linguę ignarus, eo pręſertim, quòd etſi in appellatione aliquid erroris commiſit, in re tamen ipſa non errauit, imò adeò egregiè ſę geſſit, ut nemo profundiùs, ac meliùs, quàm ipſe, mentem Ariſtotelis hac in re penetrauerit, nam & Græcorum errores detexit, atque impugnauit, & totam rei ueritatem pulcherrimè explanauerit. Errauit autem latinus interpres in illo contextu 37. qui dictionem, primo, tanquàm E aduerbium poſuit, quum ſit nomen adiectiuũ, quod ſubiecto iungendum eſt, ut in Gręca litera manifeſtum eſt, ubi in diuerſis caſibus hanc uocem protulit Ariſtoteles.

Caput Tertium, in quo ea, quæ dicta ſunt, colliguntur, & dicenda proponuntur.

HAc uia, & per hos gradus nos perduxit Ariſtoteles ad inueniendã ſummam in propoſitionibus neceſſitatem, primùm enim per cõditionem de omni propoſuit nobis leuem, ac debilem neceſſitatem, quę eſt inhærentia perpetua prędicati in ſubiecto abſque ulla eſſentiali connexione; deinde per conditionem per ſe maiorem protulit neceſſitatem, quæ eſt cum eſſentiali connexu, in quo tamen aliquid contingentis, ſeu accidentarij commiſtum ſit; tandem per tertiam conditionem, quatenus ipſum, omne accidentarium expurgauit, & remo F uit a propoſitionibus per ſe; & ita nos duxit ad ſummam, & exquiſitam neceſſitatem, qua non datur maior in enuntiatione, ea autem conſiſtit in perpetuo, & eſſentiali terminorum connexu ſine vlla admiſtione contingentis. Sed nondum plenè cognita eſt iſta ſumma neceſſitas, niſi omnes propoſitiones per ſe primi, ac ſecundi modi diligenter conſyderemus, & videamus quęnam immiſtam habeant contingentiam, proinde expurgatione indiguerint. Hęc certè ardua res eſt, multiſque difficultatibus plena, ob id a dubitationibus initium contemplationis, & occaſionem philoſophandi ſumemus; quod Ariſtoteles quoque ſæpe facit, propoſita namque de aliorum ſententiis diſputatione, & aliorum erroribus patefactis faciliorem inueniendæ ueritatis uiam reddere ſolitus eſt. Quatuor eſſe conſtat prædicata per ſe, tria primi modi, unum verò ſecundi, quæ ſingula conſyderandum eſt, an ſint prædicata uni-

Summa neceſſitas propoſitionis quęnam ſit

A vniuerſalia, genus, & differentia, & integra de-
finitio prædicantur per ſe primo modo, acci-
dens autem proprium de ſubiecto prædicatur
per ſe ſecundo modo; ſed de vltima differen-
tia, ac de integra definitione nemo unquàm
dubitauit, ſed omnes vno ore conceſſerunt &
differentiam vltimam de ſpecie, & definitionẽ
de definito non modò per ſe, ſed etiam quate-
nus ipſum, & vniuerſaliter prędicari; talia enim
prædicata cum ſubiectis reciprocantur, & in
eis ſine medio inſunt. De reliquis dubia res
eſt, & apud interpretes Ariſtotelis magnoperè
controuerſa; nam Auerroes, & latini omnes
putant omnem propoſitionem per ſe ſecundi
modi eſſe uniuerſalem, & omne accidens pro-
prium de proprio ſubiecto non ſolùm per ſe
prędicari, verùm etiam quatenus ipſum; contrà
verò Themiſtius, & Alexander negarunt in ſe-
cundo modo dicendi per ſe dari prædicatum
vniuerſale. Generis autem prædicatio duplex

Sequẽtes diſputationes proponuntur

B in conſyderationem cadere poteſt, una de ſpe-
cie, vt, homo eſt animal; altera de differentia
ſua diuidente, vt, rationale eſt animal, Themi-
ſtius utranque aſſerit eſſe prædicationem vni-
uerſalem, Auerroes neutram, latini prædicatio-
nem quidem generis de differentia reieciſſe vi
dentur, ſed alteram, quæ eſt generis de ſpecie,
recepiſſe ut uniuerſalem. De differentiis verò
remotioribus, & ſpecie amplioribus eadem ac
de genere altercatio eſt, harum enim eadem eſt
conditio; illi quidem, qui putant genus de ſpe-
cie uniuerſaliter prædicari, remotam quoque
differentiam uniuerſaliter de ſpecie prædicari
non inficiabuntur; qui uerò illud negant, hoc
quoque negent neceſſe eſt; quod igitur de ge-
nere ſtatuemus, illud de remotis quoque diffe-
rentijs dictum eſſe intelligatur.

Caput Quartum, an prædicatio generis de differen-
tia ſit uniuerſalis.

C Onſyderandum primo loco eſt an prę
dicatio generis de differentia ſua di-
uidente ſit uniuerſalis, nec ne, The-
miſtius enim id apertè aſſeuerare ui-
detur, quum dicat § Non conturbent autem
nos exempla, vt credamus omnino æquandum
eſſe prædicatum uniuerſale ſubiecto, ſed ſcien
dum genera quoque de proximis ſibi differen-
tiis uniuerſaliter prædicari, quanuis ampliora
ſint, & differentias de ſpeciebus § ſubiungit
etiam rationem Themiſtius ad hoc compro-
bandum, quando dicit § hoc enim niſi conceſ-
ſerimus, ſequetur ſolius definitionis eſſe de-
monſtrationem § nam ipſe exiſtimauit in ſecũ-
do modo per ſe non dari prædicatum uniuerſa
le, hoc igitur conſtituto recta eſſe uidetur eius
argumentatio, nam ſi negemus genera, & diffe
rentias eſſe prædicata vniuerſalia, ſequetur nul
la remanere in demonſtrationibus prædicata

Them. ſententia.

argum. Them.

A per ſe, quæ uniuerſalia ſint, niſi definitiones.
Sententia hæc Themiſtij iure ab alijs interpre
tibus improbatur, quia nimis ab Ariſtotele, &
à ueritate aliena eſt; nam tantum abeſt ut prę-
dicatio generis de differentiis ſit uniuerſalis,
quomodo hic ſumimus prædicationem uniuer
ſalem, vt ne per ſe quidem dicenda ſit, quod
optimè oſtendit in ſua quæſtione Scotus; quo-
D niam igitur Themiſtius inquit talem propoſi-
tionẽ eſſe p ſe primo modo, poſſumus aduerſus
hoc argumentari ex utraque primi modi con-
ditione, prior enim conditio fuit ut prędicatũ
in ſubiecto inſit extra animum, ſed extra ani-
mum genus in differentia non ineſt, ſed potiùs
differentia in genere, ineſt enim forma in ma-
teria, non materia in forma, non eſt igitur per
ſe primo modo, quum ſit prædicatio contra na
turam; conſtat etiam in uſu eſſe ut differentias
potiùs de genere prædicemus, quàm genus de
differentiis, dum enim per differentias genus

Confutatio.

B in ſpecies diuidimus, dicimus, animal aliud ra-
tionale eſt, aliud irrationale, & ita de genere
prædicamus utranque differentiam ſimul ſum-
ptam. Ex altera uerò conditione oſtenditur ta
lem prædicationem nequẽ primo, neque ſecũn
do modo poſſe dici per ſe, illa enim propoſitio
neutro modo eſt per ſe, in qua neque prędica-
tum ſumitur in definitione ſubiecti, neque ſu-
biectum in definitione prædicati; huiuſmodi
autem eſt hęc, de qua in præſentia loquimur,
quia neque genus ſumitur in definitione dif-
ferentię, neque differentia in definitione gene
ris, ſunt enim duæ partes eſſentiales diſtinctæ,
quarum neutra eſt de eſſentia alterius, ſed utra-
que eſt de eſſentia ſpeciei; ſiquidem neq; ma-
teria eſt de eſſentia formę, neque forma de eſ-
ſentia materię, ſed utraque ipſius compoſiti eſ-
ſentiam conſtituit; ſiue igitur dicamus genus
eſſe formam generalem, & differentiam eſſe for
mam propriam, ſiue genus eſſe materiam reſpe
C ctu differentię, neutrum de eſſentia alterius eſt,
quia cuiuſque formæ eſſentia diſtincta eſt ab
eſſentia alterius formæ, & eſſentia materiæ di-
ſtincta eſt ab eſſentia formæ, quemadmodum
diximus; quod autem dicitur materiam, & for
mam ſibi inuicem cauſas eſſe, id ſano modo eſt
intelligendum, eatenus enim alterutra alterius
cauſa dicitur, quatenus ſe mutuò iuuant ad cõ-
poſitum conſtituendum; prætereà verum eſt
hoc ratione exiſtentię, ſed non ratione eſſentię,
nam ut exiſtant mutuo egent auxilio, ſed neu-
trius eſſentia ab altera pendet, ideò neutra ſu-
mitur in definitione alterius; genus enim, &
differentię diuerſas ſpeciei perfectiones ſignifi
cant, quarum nulla ab alia comprehenditur;
nam, ſi comprehenderetur, non poſſent ſimul
genus, ac differentiæ in definitione ſumi, niſi
nugatio committeretur, & idem bis acciperetur,
perinde ac ſi quis diceret, homo eſt animal
corpus, quum in animali corpus actu inſit.

quomodo materia, & forma ſint ſibi inuicẽ cauſæ.

Va-

Vanum eſt igitur prædicationem generis de differentia uocare uniuerſalem, quum neque primo, neque ſecundo modo ſit per ſe. Clara eſt etiam ſententia Ariſtotelis in contextu 37. quòd propoſitio non ſit vniuerſalis, niſi termini pares, & reciprocabiles ſint, inquit enim prædicationem trium angulorum duobus rectis æqualium de æquilatero non eſſe uniuerſalem, propterea quòd prędicatum latiùs patet, quàm ſubiectum, idque adhuc magis declarat in capite ſequente, quod de erroribus vocari ſolet; ergo neque prædicatio generis de differentia, neque alia nlla, in qua termini non reciprocentur, poteſt ſecundùm Ariſtotelem dici uniuerſalis, & mirandum profectò eſt quomodo Themiſtius aduerſus Ariſtotelem id aſſerere auſus fuerit, imò etiam aduerſus ſeipſum, nam in fine illius capitis de erroribus Themiſtius clarè confeſſus eſt prędicatum de illo ſubiecto uniuerſaliter prædicari, quo poſito ponitur, & quo ſublato auffertur, hæc autem eſt terminorum reciprocatio. Propterea aliqui fuere, qui Themiſtium defendi poſſe aſſeruerunt, ſi dicamus ipſum intellexiſſe prædicationem generis de vtraque ſimul differentia diuidente, non de altera ſeparatim, eo enim modo termini ſunt pares, quum genus æquale ſit ambabus differentiis ſimul ſumptis; quæ defenſio inanis, ac riſu digna eſt, hi enim nil aliud reſpexerunt, quàm ſolam terminorum paritatem, quaſi ea ſola ſufficiat ad reddendam propoſitionem uniuerſalem, quod quidem minimè uerum eſt, nam propoſitio fit uniuerſalis a nexu terminorum ſummè eſſentiali, quem neceſſariò conſequitur paritas, & reciprocatio, vt poſtea oſtendemus, nexus autem eſſentialis non dicitur, niſi quando alter alterius cauſa eſt, quod de genere, ac differentiis dicere non poſſumus, quum neque genus cauſa ſit differentiatum, neque differentię generis, vt ſupra oſtendimus, quare etiam ſi ambæ ſimul differentiæ ſumantur, non eſt prædicatio per ſe generis de differentijs, imò neque naturalis, nam argumenta a nobis facta non minùs roboris habent ſumendo utranque differentiã ſimul, quàm alteram ſeparatim; adde quòd ad demonſtrationem eſt protſus inutilis ea propoſitio, in qua de utraque ſimul differentia prædicetur genus, ut conſyderantibus manifeſtum eſt. Sed in eo non parum hi errauerunt, quòd dum Themiſtium tueri conati ſunt, non uiderunt Themiſtium apertè reclamantem, qui non uult neceſſarium eſſe ut in prędicatione uniuerſali termini ſint æquales, & dicit genera de differentiis uniuerſaliter prędicari, licèt ampliora ſint, genera igitur accipit prout latiùs patent, quàm differentię, quare non de utraque ſimul differentia, ſed de vtraque ſeparatim genus uniuerſaliter prędicari aſſerit.

Repugnatia uerbis Them. — *Defenſio aliquorũ pro The.* — *Confutatio.* — *reſponſio ad argum. Them*

Ad argumentum autem Themiſtii facile eſt reſpondere, dicebat enim, niſi genera de differentiis, & differentiæ de ſpeciebus uniuerſaliter prædicentur, ſequetur ſolius definitionis eſſe demonſtrationem. Nos autem dicimus alteram antecedentis partem ueram eſſe, neque a nobis negari, nempè quòd differentiæ proximę de ſpeciebus vniuerſaliter prędicentur; ſolùm negamus quòd genera de differentiis; propterea non ſequitur ſolius definitionis eſſe demõſtrationem, quum differentia quoque ſit prædicatum demonſtrationem ingrediens. Sed præterea differentia etiam non conſyderata neganda eſt conſequentia, uidelicet quòd ſolius definitionis demonſtratio erit, per hoc enim ſignificat Themiſtius nullum prædicatũ, quod in demonſtratione locum habeat, relinqui, niſi ſolam definitionem, quod tamen falſum eſt, quia ut concedamus neque genera de differentiis, neque differentias de ſpeciebus uniuerſaliter prædicari, relinquitur non tantùm definitio, ſed etiam accidens proprium, quod de ſuo ſubiecto uniuerſaliter prædicatur; quanquàm negauit hoc Themiſtius magnoperè deceptus non minùs in hoc, quàm in illo, nam prædicationem generis de differentia recepit ut uniuerſalem, quam reiicere debuit; eam uerò, quæ eſt accidentis proprij de ſubiecto, excluſit, quã apertiſsimè admiſit Ariſtoteles.

Caput quintum, an in ſecundo modo dicendi per ſe ſit prædicatio prima, & uniuerſalis.

De hoc altero Themiſtij errore non erit ab re ſi prius loquamur, quàm ad prędicationem generis de ſpecie tranſeamus, ea nanque difficillima, ac profundiſſima contemplatio futura eſt, cui non parum luminis, & auxilij allatura eſt hęc, quam modò propoſuimus, Themiſtiani dogmatis impugnatio. Themiſtius, & Alexander, referente eodem Themiſtio, in hunc errorem ducti ſunt, ut dixerint in ſecundo modo dicendi per ſe, proinde in concluſione demonſtrationis non eſſe prædicationem primam, & uniuerſalem, ſed eam ab Ariſtotele ſolis principiis attributam fuiſſe; quod uerò eos in hunc errorẽ duxit, fuit illa dictio ʒPrimum ʒ qua Ariſtoteles in ſecunda deſcriptione uniuerſalis uſus eſt, quemadmodum declarauimus, nam in concluſione prædicatur ſemper accidens proprium de ſubiecto, de quo per cauſam mediam demõſtratur, quare ſi ineſt ſubiecto per medium, ineſt non primo, quia medio priori ineſt; eſt igitur prædicatio prima in propoſitione maiore, ubi accidens de medio prædicatur, ſed non in concluſione, ubi prædicatur de ſubiecto. Alexander tamen uidens huic ſententię manifeſtè repugnare uerba Ariſtotelis, qui dixit in concluſione eſſe prædicationem primam, & demonſtrari uniuerſale primum, demonſtratur autem concluſio, non principia; ad hoc confugit

Them. & Alex. ſententia. — *Ariſtoteles argum. dictorũ* — *Alexã.*

git quòd etiam in concluſionibus eſt vniuerſale primum, non quidem ſimpliciter, neque exquiſitè, vt io principiis, ſed quodam modo, illæ nanque concluſiones, quæ ex principiis primis demonſtrantur, dicuntur primę, & vniuerſales, non ſimpliciter, neque ratione ſui, ſed quoniam ex principiis uerè primis, & vniuerſalibus deducuntur; quarum comparatione aliæ concluſiones, quæ non ex principiis primis demonſtrantur, ſed ex concluſionibus antea demonſtratis, nulla ratione uniuerſales, ac primę dici poſſunt; vera igitur primitas in principiis ſolis locum habet; deinde in concluſionibus, quę ex illis demonſtrantur, nam ratione principiorum, noo ratione ſui, primæ, & vniuerſales dicuntur, in reliquis autem concluſionibus nullo modo primitas ineſt.

Them. contra Alexã.

Hanc Alexandri ſententiam Themiſtius non recipit ea ductus ratione, quòd paucę admodum eſſent demonſtrationes, quarum concluſiones poſſent appellari primæ, plurimę verò haberent concluſiones noo primas, ut in Geometria cernere poſſumus, vbi vnam demõſtrationem, aut alteram inuenias, quę ex ſolis primis priocipiis deducta ſit, quum reliquæ omnes, quæ ſunt quàmplurimę, ex præcedentibus concluſionibus ſint demooſtratę; atqui veriſimile oon eſt, neque rationi conſonum Ariſt. de concluſionibus tale præceptum dediſſe, qđ rarò in concluſionibus demonſtrationum haberet locum, ea enim, quæ rarò ſunt, ex accidenti eſſe dicuntur, quare de his nullę regulę, nulla pręcepta afferenda ſunt. Propterea in ſua ſententia perſiſtit Themiſtius quòd prędicatio prima non ſit in concluſionibus vllo modo, ſed ſolùm in principiis, quoniam τὸ ἀκριβὲς (vt ipſe ait) demonſtrationis in principiis exquirẽdum eſt, in concluſionibus non item, hę nanque ſatis eſt ſi ex eiuſmodi principiis deriuentur, nec neceſſarium eſt eas eſſe tales, qualia ſunt ipſa principia.

confutatio ſententiæ Græcorum ex Auer.

Refellit Grecorum ſententiam Auerroes, & eis nil aliud obiicit, quàm verba ipſius Ariſtot. qui in contex. 37. & in aliis ſequẽtibus aſſerit demonſtrari concluſionem primã, & vniuerſalem, & talem eſſe vult omnem concluſionem demonſtrationis, non eam ſolummodo, quæ ex primis principiis demonſtratur, vt putauit Alexander, hoc enim exemplo philoſophus frequentiſſimè uſus eſt, triangulum habet tres angulos æquales duobus rectis, quæ eſt concluſio Geometrica ab Euclide demonſtrata in primo libro Elementorum non ex principiis primis, ſed ex pluribus aliis concluſionibus ante demonſtratis; eſt igitur contra eos clara Ariſtotelis authoritas, ad quam ipſi nihil reſpondent, neque reſpondere poſſunt. Poſſumus etiam in eorum dogmate notare manifeſtam repugnantiam, prius enim penitus negant in ſecundo modo dicendi per ſe dari prædicationem uniuerſalem, poſtea verò inconſyderatè loquẽtes eam dari confitentur, maiorem enim propoſitionem dicunt eſſe uniuerſalem, & primam, io qua accidens de medio prædicatur ſine alio medio; at propoſitio maior ſemper eſt per ſe ſecundo modo, nunquàm alio, vt poſtea oſtendemus; ex ſola igitur dubitatione, quam de concluſione demonſtrationis habuere, non debuerunt omnino negare in ſecundo modo dicendi per ſe dari prędicationẽ uniuerſalem.

Solutio argum. Græcorum.

Sed id, quod Græcos decepit, fuit ambiguitas eius uocis {Primum} quam optimè diſtinxit Auerroes, propoſitio enim poteſt duobus modis appellari prima, aut ratione cauſę, aut ratione ſubiecti,

Propoſitio duobus modis dicitur prima.

prima dicitur ratione cauſę illa, quæ nullam habet mediam cauſam, per quam demonſtrari poſſit; prima verò ratione ſubiecti ea eſt, cuius prædicatum non ineſt alii ſubiecto priori, ſed huic primo; poteſt autem propoſitio eſſe prima ratione ſubiecti, quæ non ſit prima ratione cauſę; non tamen è conuerſo, nam quę prima eſt ratione cauſę, ea etiam ratione ſubiecti prima eſt; ut propoſitio hęc, homo eſt riſibilis, eſt prima ratione ſubiecti, quia nullum eſt ſubiectum medium, cui priori, quàm homini, inſit riſibilitas, ſed homini primo ineſt; non eſt tamen prima ratione cauſæ, quia cauſam mediam habet, per quam demonſtrari poteſt, & propter quam homini ineſt, ut rõnale; nec propterea dicitur riſibile prius ineſſe rationali quàm homini, quia rationale dũ ſumitur pro ultima hominis perfectione, ſimplicẽ formam ſignificat, quæ non eſt ſubiectũ, cui riſibile inſit, ſed eſt cauſa, propter quam riſibile ineſt homini; quod de omni accidente proprio dicimus, omnia nanq; habent ſubiectum proprium, cui inſunt primo, quia nulli alij priori; nullum tamen ineſt primo ratione cauſę, ſed ſemper habet cauſam mediam, per quam ineſt; prima igitur propoſitio ratione cauſæ illa eſt, quę mediam cauſam non habet, per quam demonſtretur; prima verò ratione ſubiecti eſt, quę medium ſubiectum non habet, cui priori prędicatum inſit, licèt habere poſſit mediam cauſam, & per eam demonſtrari. Hęc duo genera mediorum Auerroes diſtinguens inquit, mediam cauſam eſſe naturam ſimplicem, medium uerò ſubiectum eſſe naturam compoſitã; cauſa.n. quatenus eſt cauſa, ſimplex eſt, quia cuiuſque accidentis cauſa eſt, uel forma ſubiecti, vel alterum accidens, quod aut in eo ſubiecto eſt, aut extra. Huius diſtinctionis ignoratio Græcos illos in errorem traxit, qui putarũt Ariſtot. de prædicato uniuerſali loquentem uocaſſe propoſitionem primam eo modo, quo io 2, capite eius 1. libri principia demõſtrationis prima, & immediata eſſe dixerat, ibi enim accepit Ariſtoteles primum, & immediatum ratione cauſę, ideò ſola principia eo modo prima eſſe dixit non concluſiones; at in 4. capite, & in quinto, ubi loquitur de neceſſitate propoſitioonm,

& prædicato uniuerſali, non ſumit amplius primum ratione cauſæ, ſed ſolùm ratione ſubiecti, propterea talem primitatem ęquè principijs, ac concluſionibus tribuit, principia nanque ſunt prima tum ratione cauſæ, tum ratione ſubiecti, concluſiones verò ratione ſubiecti tantum, non ratione cauſę; concluſio igitur demonſtrationis eſt prima, & vniuerſalis non minus, quàm principia. Philoponus autem in alium errorem incidiſſe uidetur, eumque poſteriores aliqui ſecuti ſunt, putauit enim dari propoſitionem per ſe ſecundo modo, quæ non ſit vniuerſalis, nempè illam, in qua prædicetur accidens proprium de ſpecie ſubiecti ſui primi, ſi nanque dicamus, triangulum habet tres angulos duobus rectis æquales, propoſitio eſt per ſe, & vniuerſalis; ſi verò dicamus, ęquilaterum habet tres angulos æquales duobus rectis, hæc eſt quidem per ſe, at non eſt uniuerſalis, quia prędicatum illi ſubiecto ineſt non primo, ſed triangulo primo; hæc eſt Philoponi ſententia, quam ipſe dicit fuiſſe quorundam ſectatorum Theophraſti. Ea tamen mihi non probatur, puto enim talem propoſitionem neque uniuerſalem eſſe, neque per ſe, quod ita probo, conditio conſtituens ſecundum modum dicendi per ſe eſt ut prædicatum ſumat in ſua definitione ſubiectum, ſed nulla ſpecies ſumitur, aut ſumi poteſt in definitione accidentis proprii ſui generis, ut æquilaterum in definitione trium angulorum æqualium duobus rectis, aut homo in definitione motus; ergo eiuſmodi propoſitio non poteſt eſſe per ſe; aſſumptio probatur, quia certum eſt nihil accidentarium in alicuius rei definitione ſumi poſſe, ſed quicquid in alicuius rei definitione ſumitur, illi eſſentiale, ac neceſſarium eſſe debet; accidentarium autem alicui eſſe dicitur id, ſine quo id eſſe poteſt; propterea exiſtimauit Auerr. ſpeciem omnem ſuo generi contingentem eſſe, quum ſine illa genus eſſe poſſit; quemadmodū igitur ſpecies generi ſuo accidit, ita etiam propriæ generis affectioni accidere dicitur, ut homo motui, quia motus ut ſit, homine non eget, & ſine homine eſſe poteſt; quum itaque tale ſubiectum in definitione illius accidentis neque ſumatur, neque ſumi poſſit, quomodo poteſt eiuſmodi propoſitio dici per ſe ſecundo modo? uidentur etiam hoc negare Ariſtoteles, & Auerroes in contextu 37. primi libri poſteriorum, & in capite ſequente, quod de erroribus appellatur; in contextu autem 96. ſecundi libri Poſteriorum Ariſt. talem prædicationem apertè numerat in prædicationibus per accidens. Tolerabilior autem eſt Alberti ſententia, quam protulit in calce memorati capitis, inquit enim hanc propoſitionem, æquilaterum habet tres angulos æquales duobus rectis, partim dici poſſe per ſe, partim non poſſe; nam propriè nō eſt per ſe, eſt tamen per ſe quatenus in ęquilatero D eſt aliquid (nempè genus eius) quod in definitione illius accidentis ſumitur, quaſi dicat, eſt per ſe ratione trianguli, non ratione æquilateri, hoc autem concedi poteſt, & uidetur Auerroes quoque hoc dixiſſe in commentario 94. ſecundi libri Poſteriorum, quo in loco multa dicit notatu digna ad id, de quo nunc loquimur, pertinentia. Mea igitur ſententia eſt non dari in ſecundo modo aliquam propoſitionem per ſe, quæ non ſit uniuerſalis.

Error Philoponi de prędicatione p ſe ſecūdi modi quæ nō ſit prima.

Omnis prędicatio per ſe ſecūdo mō eſt etiā prima.

Omnis ſpēs eſt contingēs ſuo generi.

Alberti ſentētia

Caput Sextum, in quo illorum opinio, & argumenta exponuntur, qui dicunt prædicationem generis de ſpecie primam, & uniuerſalem eſſe.

Conſyderanda manet generis de ſpecie prædicatio, vt Auerrois opinionem cum communi aliorum ſententia conferamus; omnes enim talem E prædicationem putant primam, & uniuerſalē eſſe, quod unus Auerroes negat. Communis opinio magnam habet ueritatis ſpeciem, quę meo iudicio omnes decepit, uidetur enim per vtranque uniuerſalis definitionem ab Ariſtotele traditam poſſe efficaciter cōprobari, Prior quidem definitio fuit, uniuerſale eſt quod omni ineſt, & per ſe, & quatenus ipſum, at prædicātio generis de ſpecie eſt de omni, eſt per ſe, eſt quatenus ipſum; ergo uniuerſalis; quòd de omni ſit, & per ſe primo modo, nemo unquàm negauit, prędicatum enim eſt de definitione ſubiecti; quòd autem ſit quatenus ipſum, ita oſtenditur, in hominis conceptu conceptus animalis eſſentialiter includitur, & in natura hominis natura animalis ut hominis eſſentiam conſtituens; ergo homo quatenus homo eſt animal; hoc enim negato ſequetur hominem per aliquid externum eſſe animal, non per internam rationem, quod tamen falſum eſt. F Altera deſcriptio prædicata uniuerſalis fuit, uniuerſale eſt, quod in quolibet, & primo ineſt, ſed genus prædicatur de ſpecie tanquàm de omni, & de primo ſubiecto, ergo eſt ei prædicatum uniuerſale; quòd de omni, manifeſtum eſt; quòd autem de primo, facilè oſtenditur, quoniam ſuperius cum Auerroe diximus prædicationem primam in eo conſiſtere, vt inter ſubiectum, & prędicatum non ſit aliud medium ſubiectum, cui priori illud prædicatum inſit, at inter animal, & hominem non eſt interpoſitum aliud ſubiectum medium, cui priùs inſit animal, quàm homini, ergo animal homini ineſt primo, & immediatè ratione ſubiecti; quare hęc propoſitio, homo eſt animal, prima, & uniuerſalis dicenda eſt.

opinio cōmunis.

1. argu. procōmuni opinio.

2. arg.

Caput Septimum, in quo ſententia Auerrois proponitur quòd genus de ſpecie uniuerſaliter non prædicetur. A

opinio Auerr. contraria.

Ontrariam ſententiam ſequutus eſt Auerroes, eaque videtur Ariſtotelis opinio fuiſſe, qui in contextu 37. primi libri poſteriorum negat eſſe prædicatũ vniuerſale id, quod latiùs pateat, quàm ſubiectum, & in calce ſequentis capitis de erroribus aſſerit illud eſſe prędicatum uniuerſale, quod ſubiecto poſito ponitur, ſed ablato aufertur; at genus latiùs patet, quàm ſpecies, & ea quidem poſita ponitur, ſed ablata nõ aufertur, proinde non poteſt eſſe prędicatum uniuerſale, idcirco Auerroes non dubitans ita ſenſiſſe Ariſtotelem, conatus eſt huiuſce rei rationem ſcrutari, & totam rei ueritatem declarare, & aperire, quod (ut ego puto) ita egregiè præſtitit, vt nemo hac in re melius, ac profundius philoſophari poſſit, quàm ſit philoſophatus Auerr. B propterea nil aliud nobis in præſentia laborandum eſt, niſi ut ea, quę ab Auerroe obſcurè dicuntur, explanemus; iis nanque intellectis ſublatam fore exiſtimo totam huiuſce rei difficultatem. Loquitur hac de re Auerroes multis in locis, ſed potiſſimum in primo libro Poſteriorũ Analyticorum in commentariis 11. 36. 37. 41. 44. & 54. & fuſiùs in 94 ſecundi libri, & in ſua quęſtione Decima, ubi hæc tria nititur demonſtrare prædicationem generis de ſpecie non eſſe quatenus ipſum, nec ueram eſſe hanc propoſitionem, homo quatenus homo eſt animal, licèt multis vera eſſe videatur; deinde genus nõ prędicari de ſpecie tãquàm de ſubiecto primo; & tandem nõ eſſe ſummè neceſſariam eam propoſitionem, in qua genus de ſpecie prędicatur, ut animal de homine, ſed neceſſitatem habere cum contingentia miſtam, & eſse quidem per ſe, ſed admiſtum habere id, quod dicitur per accidens; hęc igitur tria ſi cum Auerroe declarauerimus, perſpicua erit huius ſententię ueritas, C & argumenta omnia ſoluta erunt, quę aduerſus eam adducta ſunt, uel adduci poſſunt.

argum. pro Auerroe.

Caput Octauum, quòd prædicatio generis de ſpecie non ſit quatenus ipſum.

Vod ad primum attinet negat conſtanter Auerroes veram eſſe hanc propoſitionem, homo quatenus homo eſt animal, quia ſi homo quatenus eſt homo eſſet animal, ſequeretur ſolum hominem animal eſſe, ideſt omne animal eſse hominem, propterea quòd illa dictio {quatenus} ſignificat paritatem, & reciprocationem terminorum; ad cuius rei intelligentiam ſciendum eſt duplicem eſſe ſignificationem huius uocis {quatenus} poteſt enim ſumi latè, & ſatis impropriè, poteſt etiam ſumi ſtrictè, quæ eſt propria eius ſignificatio; latè quidem, & amplè ſumitur, quando nil aliud ſignificat, quàm internum principium, ſeu internam rationem, proinde exclusionem principii externi, & externę rationis, in qua acceptione propoſitio hæc eſt vera, homo quatenus homo eſt animal, ſic enim nil aliud ſignificare uolumus, quàm quòd homo ex interna ratione eſt animal, non ex aliquo externo principio, quod quidem ueriſſimum eſt, quoniam homo per internam rationẽ eſt ſentiens, & animal; in hoc igitur ſenſu concedendum eſt totum primum argumentum, quod ſupra aduerſus ſententiam Auerrois attulimus. Altera eius uocis ſignificatio maximè propria, ut ipſius uocabuli conſyderatio oſtendere poteſt, eſt ut dicat eandem eſſe utriuſque termini rationem, vt ſi dicamus, homo quatenus homo eſt riſibilis, uera eſt hęc propoſitio etiam in ſecunda acceptione, quia ſignificat eandem eſse rationem, qua eſt homo, & qua eſt riſibilis, per propriam enim formam habet homo B vt ſit homo, per eandem habet ut ſit riſibilis, uerè igitur homo quatenus homo eſt riſibilis, quia ex eodem principio pendet riſibilitas, ex quo pendet humanitas; ſed hæc non eſt vera, homo quatenus homo eſt animal, quia non ex eodem principio habet ut ſit animal, ex quo habet ut ſit homo, ſiquidem per ſenſũ eſt animal, homo verò non per ſenſum, ſed per rõnem, non igitur qua ratione eſt homo, eadem ratione eſt animal, ſed alia, & alia ratione, itaque homo nõ quatenus homo eſt animal. Secũdùm hanc propriam ſignificationem dicit Auerr. conditionem, quatenus ipſum, non eſſe niſi cum terminorum ęqualitate, & reciprocatione; ideò ſi homo quatenus homo eſſet animal, ſequeretur ſolum hominem eſſe animal, quia ſi a propria hominis natura animalitas conſtitueretur, nihil poſſet eſſe animal, niſi eſſet homo; in hac igitur ſignificatione accepit Ariſtot. eam conditionem, quatenus ipſum, ut eius uerba apertè C demonſtrant, quare nõ putauit prædicationem generis de ſpecie eſſe quatenus ipſum. Hanc diſtinctionem ipſe, quando logicam publicè interpretabar, inueni, eaque mihi pleniſſimè ſatisfecit, quanquàm n. apud nullum alium eam ante id tempus legeram, tamen videbam ipſam tum ipſi rei, tum etiam proprię uocabuli ſignificationi mirificè conſentaneam eſse; poſtea verò mihi contigit ut eandem legerem apud Ioann. Gandauẽſem in ſua quęſtione Decima 2. Metaphyſicorum, quod me ſumma lętitia affecit, quum uiderem eruditum illum uirum ſua authoritate meam ſententiam comprobaſse. Non eſt autem ignorandum poſſe eãdem diſtinctionem accommodari etiam conditioni per ſe, idque notat expreſsè Auerr. in ſua Decima Quæſtione, poteſt. n. ſumi per ſe pro eo quod eſt, per aliquod internum, & eſſentiale, quę eſt latior ſignificatio, poteſt etiam ſumi pro eo quod eſt,

Hæc uox quatenus, duas habet ſignificationes.

Solutio primi arg. opinionis cõis.

Ioã. Gandauẽſis

per ſe. põt ſumi & latè, & ſtrictè.

per propriam eſſentiam; & per id, per quod D res talis eſt, & ita non eſt niſi cum terminorum paritate, & in idem concidit cum ſecunda acceptione conditionis quatenus ipſum, ſicuti etiam priores vtriuſque acceptiones in idem concidunt; cum hoc tamen diſcrimine quòd dum dicimus per ſe, magis videmur ſignificare priorem illam amplam acceptionem tanquàm magis propriam; dum autem dicimus, quatenus ipſum, magis videmur ſignificare poſteriorem, & ſtrictiorem, vt ſuperiùs diximus; eaque fortaſſe cauſa fuit ut Ariſtoteles conditionem per ſe uoluerit coarctare per conditionem quatenus ipſum; videbat enim conditionis per ſe eam maximè in promptu eſſe acceptionem, quæ latior eſt, quemadmodum conditionis, quatenus ipſum, ea eſt magis in promptu, quæ ſtrictior eſt, & anguſtior,

Caput Nonum, quòd genus de ſpecie tanquàm de ſubiecto primo non prędicetur.

QVOD autem animal de homine tanquàm de ſubiecto primo non prædicetur, oſtendit Auerroes duobus fundamentis conſtitutis, vnum eſt, quòd genus ad ſpeciem refertur tanquàm materia ad id, quod ex materia conſtat, vt dicebat Porphyrius in capite de differentia; alterum uerò quòd forma quælibet materiam propriam requirit, quæ alterius rei materia eſſe nequeat, quod quidem in philoſophia manifeſtum eſt, quandoquidem materia non recipit formam, niſi priùs ad eam peculiariter recipiendam præparata fuerit, ab agente nanque præparatur per accidentia, quæ formæ educendæ conueniant; cum his igitur accidentibus ſumpta materia dicitur facta eius rei propria, quæ ſine illis erat multarum rerum communis materia; ſed dum manet communis nullam F formam recipere poteſt, quia quum æquè omnes formas reſpiciat, nulla eſt ratio cur magis hanc, quàm illam de materia agens educat, quare materiam fieri propriam oportet per accidentia quædam, ut certam formam, non aliam, recipere apta ſit. Quum igitur genus in ſpecie ſit tanquàm eius materia, neceſſe eſt ut factum ſit proprium eius ſpeciei, ſic enim aptum eſt ſubeſſe propriæ differentiæ ſpeciem illam conſtituenti, ut animal in homine ineſt tanquàm eius materia rationalem animam recipiens ut formam, qua homo eſt homo; ſed eam non reciperet, niſi per accidentia quędam factum eſſet hominis proprium; ſic de aliis ſpeciebus dicendum eſt. Propterea rectè dicit Auerroes non eſſe idem animal, ſeu eandē animalitatē ſub forma equi, quę eſt ſub forma hominis, & quæ eſt ſub forma aſini; quanuis enim animal nondum ad aliquam formam præparatum idem in omnibus ſpeciebus ſit, & ab omnibus æquè participatum, tamen propter diuerſas pręparationes ad diuerſas ſpecierum ſuarum formas non ſeruatur idem, ſed fit aliud, & aliud. Animal igitur ita præparatum Auerroes uocat animal quoddam, ſignificans dictione illa { quoddam } præparationem illam, quę facit animal eſſe propriam huius ſpeciei materiam; & dicit animal genus commune nō ineſſe ſpeciei ut ſubiecto primo, quia inter ipſum, & ſpeciem eſt interpoſitum animal quoddam; animal enim homini non ineſſet, niſi fieret animal quoddam, id eſt animal aptum ad ſuſcipiendam rationem, quæ eſt hominis forma; hęc igitur propoſitio apud Auerroem falſa eſt, homo quatenus homo eſt animal; hæc autem uera, homo quatenus homo eſt animal quoddam, hoc eſt ad ſuſcipiēdam hominis formam peculiariter pręparatum; hoc enim ita reſtrictum animal ineſt homini ut ſubiecto pri- E mo, & quatenus homo eſt; homo enim a ſua forma habet ut ſit homo, & ut ſit animal ita præparatum, ſed non ut ſit animal ſimpliciter; accidētia nanq; illa, quę ex animali ſimpliciter faciūt eſſe animal quoddam, naturam animalis, qua animal eſt, non conſequuntur, ſed naturam hominis, forma enim hominis talem præparationem requirit, quam forma equi non poſtularet; neque inconueniens eſt ſi dicamus formā hominis, quæ nondum eſt, eſſe cauſam materiæ ita præparatę, quando enim materia ad certam aliquam formam præparatur, & certis quibuſdam accidentibus afficitur, forma aduentura dicitur illius præparationis cauſa eſſe ut finis. Quapropter eadem forma hominis trium effectuum cauſa eſſe dicitur in diuerſis generibus cauſarum, primùm quidem eſt hominis cauſa, qua homo eſt homo, ut forma; proprietatum verò, quæ hominem factū conſequūtur, cauſa eſt ut effectrix; demum eſt cauſa materiæ propriæ, & præparatæ ut cauſa finalis; ideò hæ propoſitiones ſunt uniuerſales, & quatenus ipſum, homo ē riſibilis, homo eſt animal quoddam, eadem enim eſt ratio cur homo ſit homo, cur ſit riſibilis, & cur ſit animal quoddā. Ex his autem ſumitur ſolutio poſterioris argumenti aduerſariorum, dicebant enim animal homini ut ſubiecto primo ineſſe, quod quidem nos negamus, quum inter animal, & hominem ſit animal quoddam, quemadmodum diximus.

non eadē eſt animalitas in hoīe, & in equo

Forma ē cauſa & cōpoſiti ut forma, & propriæ materiæ ut finis, & accidētium ut efficiēs.

Solutio 2. argu. opinionis cōmunis.

Cap. X. quòd propoſitio, in qua genus de ſpecie prædicatur, ſummam neceſſitatem non habeat.

QVòd autē non ſit ſummè neceſſaria illa propoſitio, in qua genus de ſpecie prædicatur, ita probat Auer. talis propoſitio hēt contingentiam admiſtam neceſſitati, ergo nō hēt ſūmam neceſſitatē, nam ſūmè neceſſaria eſt illa ꝓpoſitio, in qua nihil eſt cōtingentię admi-

admiſtum, id autem fit quaudo & prædicatum eſt neceſſarium ſubiecto, & ſubiectum prædicatō; ſed quando genus de ſpecie prædicatur, eſt quidem prædicatum neceſſarium ſubiecto, vt animal homini, ſed ſubiectum eſt contingēs prædicato, nempe homo animali, & omnis ſpecies ſuo generi, illud enim dicitur alicui eſſe accidens, & contingens, ſine quo id eſſe poteſt, & eſt, poteſt autem eſſe animal; immo eſt reipſa ſine homine in alijs ſpeciebus, in quibus integra animalis natura ſeruaretur etiam deleta tota humana ſpecie; ſed hæ propoſitiones ſunt ſummè neceſſariç, homo eſt rationalis, homo eſt riſibilis, quia neque homo ſine ijs duobus prędicatis eſſe poteſt, neque hæc ſine illo; eſt autem aliquod alicui neceſſarium altero duorum modorum, uel enim vt neceſſariò conſtituens, vel vt neceſſariò conſequens, idem alijs verbis alij dicerent, neceſſarium a priori, & neceſſarium à poſteriori, homo quidem riſibilitati neceſſarius eſt ur eam conſtituens, riſibilitas autem homini vt ex neceſſitate hominem conſequens; rationale verò homini neceſſarium eſt ut conſtituens, & homo rationali vt conſequens, quatenus homo eſt effectus ab illa forma conſtitutus. Sed in hac propoſitione, homo eſt animal, eſt quidem animal neceſſarium homini ut conſtituens, ſed homo neque ut conſtituens, neque vt conſequens eſt neceſſarius animali; non ut conſtituens, quia datur ſine homine animalis natura in alijs animalibus; non etiam ut conſequens, quia animali poſito homo non ex neceſſitate ponitur; homo itaque eſt accidens animali, & omnis ſpecies ſuo generi, non poſſunt igitur propoſitionem ſummè neceſſariam conſtituere, ſed neceſſariam ex altera parte, ex altera vero contingentem; quare talis propoſitio eſt quidem per ſe, ſed impurè, quia admiſtum habet id, quod dicitur per accidens. Hanc uoluit excludere Ariſtoteles adijciens tertiam conditionem, quæ dicitur prædicatum uniuerſale, per hanc enim omnes propoſitiones per ſe excluduntur, quarum prędicatum latiùs pateat, quàm ſubiectum in his enim omuibus euenit id, quod modo dicebamus, ſcilicet ut ſubiectum ſit contingens prędicato, quum prædicatum ſine illo eſſe poſſit; hæ igitur omnes ſunt de omni, ſunt per ſe, ſed non ſunt uniuerſales, quod per ipſam quoque uocis ſignificationem, quā declarauimus, oſtendi poteſt, quia ſi illud prædicatum dicitur uniuerſale, cuius uniuerſus ambitus in eo ſubiecto incluſus ſit, & quod extra illud ſubiectum non inueniatur, animal reſpectu hominis non poteſt dici prædicatum uniuerſale, quoniam in homine totum animal, ideſt totus eius ambitus non continetur.

Species eſt accidēs ſuo generi.

neceſſarium ē aliquod alicui duobus modis.

A

Caput Vndecimum, in quo oſtenditur nullam habere locum in demonſtratione eam propoſitionem, cuius prædicatum latius pateat, quàm ſubiectum.

ALia quoque ratione oſtendere poſſumus tales propoſitiones, quarum prędicatū ſit latius, quàm ſubiectū, non eſſe uniuerſales, quoniam in demonſtratione nullum locum habere poſſunt, haberent enim aliquem locum, ſi tres illæ conditiones, de omni, per ſe, & vniuerſale, in illis coniunctę reperirentur; quòd autem demonſtrationem ingredi nequeant primùm quidem ea ratione oſtendi poteſt, quia ſummā neceſſitatē, ut oſtendimus, non habent, at in propoſitionibus demonſtrationis uoluit Ariſt. ſummā neceſſitatem ineſſe; præterea ſi hæc propoſitio, homo eſt animal, in demonſtratione locū aliquē haberet, ea eſſet vel maior ꝑpoſitio, uel minor,

B

vel concluſio, quorū nullum dici poteſt; nā concluſio nunquam eſt, quia demonſtratione accidentia ſola innoteſcunt, eſt. n. demōſtratio proprium inſtrumentum cognoſcendi accidentia per ſuas cauſas; ſubſtantiarum autem, & partiū eſſentialium nou eſt demonſtratio, ut Ariſt. docet in 2. lib. Poſteriorum, quoniam hę ab externa cauſa non pendent; adeſt etiam ad hoc probandum ratio pulcherrima, & profundiſſima, quam adducit Auerr. in comment. 94. 2. lib. poſteriorum, ſi animal homini ineſſe demonſtraretur, eſſet demonſtratio eius, quod ex accidenti eſt, quod quidem negat Ariſtoteles in primo lib. Poſteriorum, conſequens ita deducitur, illud, quod in concluſione prædicatur, eſt id, cuius cognitio quæritur, generis igitur cognitio per talem demonſtrationem quæritur; at uero id, quod ſcire uolumus demonſtrantes, eſt inhærentia, & cauſa inhærentiæ maioris extremi in minore, igitur inhærētia quæritur generis in

C

ſpecie, & illius inhęrentiæ cauſa, ſed generi accidit ut ſit in ila ſpecie, propterea quod abſque illa eſſe poteſt, ergo demōſtratur id, qd eſt ex accidenti, demonſtratur. n. prædicatum ineſſe ſubiecto, cui accidentarium eſt ut inſit; neq; difficultatem tollimus, ſi dicamus genus ineſſe ſpeciei per ſe, & eſſe ipſi eſſentiale; eam enim fortaſſe tolleremus, ſi ſpeciei cognitio quęreretur, at nos hic de generis cognitione loquimur, non de cognitione ſpeciei, nam ſcopus demōſtrationis eſt cognitio maioris extremi, non minoris, hoc enim notum eſſe ponitur, illud quæritur, ac demonſtratur; ratio hęc Auer. ualidiſſima eſt, & ita probat de proximo genere, ut de remoto. Aliam quoque rationem addere poſſumus, ſi genus in ſpecie ineſſe demonſtraretur, ſpecies igitur nota eſſet, ignotum uero genus, quod nullo pacto dici poteſt, quoniā uniuerſale eſt nobis notius particularibus, & genus ſpeciebus, neq; fieri poteſt ut hominē eſſe, & quid

Prædicatio generis de ſpecie non poteſt eſſe concluſio demōſtrationis.

homo ſit cognoſcamus, dum hominem animal eſſe ignoramus; genus igitur de ſpecie in conclusione demonſtrationis prædicari nó poteſt. Sed neque in propoſitione maiore ob eandem rationem, nam ſi genus in maiore prædicetur, in concluſione quoque idem prædicari neceſſe eſt, quod fieri non poſſe iam oſtendimus; quòd ſi quis dicat in maiore quidem genus de ſpecie prædicari, in concluſione uerò nó ampliùs, ſed de aliquo alio; nihil refert, nam etſi non de ſpecie, attamen de aliquo ſub ſpecie contento, quod inſtar ſpeciei erit, prædicabitur, de quo per mediam ſpeciem demonſtrabitur, veluti ſi ea maiore aſſumpta, animal eſt corpus, hominem corpus eſſe demonſtremus, non minus.n. in conclusione, quàm in maiore propoſitione, genus de ſpecie prędicabitur; talem autem demonſtrationem in lib. de Medio demonſtrationis diligenter improbauimus. Tandem ea non poteſt eſſe propoſitio minor, ſic enim genus eſſet medius terminus, quod an fieri queat nec E ne, perpendamus; quęrendum eſt quænam erit affectio demonſtrata, dum genus tanquàm medium de ſpecie in minore propoſitione prædicatur, ea enim vel erit generis propria, & ei æqualis, vel ſpeciei, uel utriſque amplior, quorū nullum dici poteſt, nam ſi ſit propria ſpeciei, propoſitio maior non erit de omni, nam ſi riſibile de homine demonſtremus per animal medium, hęc erit maior propoſitio, animal eſt riſibile, quæ ſi uniuerſaliter enuntietur, falſa eſt, ſi uerò particulariter, paralogiſmus erit; quòd ſi affectio ſit ęqualis generi, concluſio erit qualē reprobat Ariſtoteles in contextu 37. primi libri Poſteriorum, & aliis ſequentibus, pręcipit enim ne affectionem propriam generis demonſtremus de ſpecie, ut tres angulos æquales duobus rectis de æquilatero ſpecie trianguli, non enim conſyderat ibi Ariſtoteles per quod medium id fiat, ſed omnino prohibet ne unquàm eiuſmodi concluſionem demonſtremus. Idem F dicimus ſi affectio ſit & ſpecie, & genere latior, erit enim ea quoque alicuius remotioris generis propria, & demonſtratio adhuc abſurdior; quòd igitur nullum in demonſtratione locum habeat prędicatio generis de ſpecie manifeſtum eſt.

Prædicatio generis de ſpecie non poteſt eſſe maior demõſtrationis.

prædicatio generis de ſpecie non poteſt eſſe minor demõſtrationis.

Caput Duodecimum de loco, quem in demonſtratione habet primus modus dicendi per ſe.

HActenus tres illas conditiones declarauimus, in quibus Ariſtoteles ſummam conſiſtere neceſſitatem arbitratus eſt, & quas omnes in principiis demonſtrationis requiri oſtendit, ſi ad ſciētiam pariendam idonea eſſe debeāt; propterea partē illam de locis propoſitionum demonſtratiuarum appellandam eſſe exiſtimamus, quandoquidem duo priores modi dicendi per ſe

loci propoſitionum demõſtratiuarū

D ter tertiam conditionem, quæ dicitur prædicatio uniuerſalis, limitati, atque correcti, ſunt loci, unde & concluſiones demonſtrandæ, & principia, per quæ demonſtrentur, tanquàm è duobus promptiſſimis fontibus hauriantur; ſic.n. & concluſiones, & principia demõſtrationis ſummam habebunt nęceſſitatem. Nunc illud videtur declarandum relinqui, quomodo & concluſio demonſtrationis, & vtraque propoſitio ſint per ſe, & quomodo vterque modus in demonſtratione locum habeat; deinde an aliqua ſit quarti modi vtilitas, vt aliqui exiſtimarunt, his enim explicatis finem optimum noſtra hæc contemplatio (ni fallor) aſſecuta erit. Vt a primo modo exordiamur, eius vtilitas ita manifeſta eſt, ut de ea nemo unquàm dubitauerit, nā in demonſtratione nullum alium locum habere poteſt, quàm ī propoſitione minore, etenim in maiore, & in concluſione ſemper prædicatur accidens proprium, at in propoſitione primi modi prędicatur vel definitio, vel ultima differentia, quare non poteſt eſſe niſi propoſitio minor; quando igitur demonſtratur aliquod accidens proprium per definitionem, uel per ultimam differentiam ſubiecti, minor eſt per ſe primo modo, ut ſi riſibile de homine per rationale medium demonſtretur, minor erit, homo eſt rationalis, quæ eſt per ſe primo modo. Vbi uerò accidens de ſubiecto demonſtratur non per definitionem, neque per differentiam ſubiecti, ſed per alterum accidens prius, conſtāt minorem eſſe per ſe ſecundo modo, quum in ea prędicetur de ſubiecto proprium accidēs, quod licèt reſpectu accidentis demonſtrati ſit illius cauſa prior illo, tamen reſpectu ſubiecti, de quo in minore prædicatur, non eſt niſi proprietas poſterior, ut quando in luna demonſtramus auctionem luminis per figuram ſphęricam tanquàm per cauſam, minor propoſitio, hæc eſt, luna eſt ſphærica, quæ eſt per ſe ſecundo modo, quoniam figura illa eſt accidens lunæ; in tali igitur demonſtratione primus modus nullū locum habet, ſed ſecundus ſolùm; in illa verò, cuius medium eſt differentia, ſeu definitio ſubiecti, hic modus locum habet in ſola propoſitione minore; quæ omnia in libro noſtro de medio demonſtrationis fuſiùs declarauimus.

Primus modus dicēdi per ſe locum hēt in ſola minore propoſitione.

Caput Decimumtertium, de loco ſecundi modi dicendi per ſe in demonſtratione.

SEcundus autem modus ſemper eſt in concluſione, & in maiore propoſitione cuiuſcunque potiſſimæ demonſtrationis; in minore uerò non ſemper, ſed aliquando, ſcilicet in ea demonſtratione, cuius medium eſt alterum accidens, certum eſt enim, ut antea dicebamus, minorem illam eſſe per ſe ſecundo modo; certum eſt etiam in omni potiſſima demonſtratione concluſionem eſſe per ſe ſecundo

Concluſio ſemper eſt per ſe ſecūdo modo.

cundo modo, nunquàm alio, idque nulla eget declaratione.

Dubiũ de maiore quõ ſit per ſe.

In maiore autem propoſitione aliqua difficultas ineſt, quæ non eſt ſine diligẽti examine prætereunda; in ea enim prædicatur accidens proprium, non de ſubiecto ſuo, ſed de ſua cauſa, ideò non videtur eſſe per ſe ſecundo modo, quandoquidem Ariſtoteles alteram ſecundi modi cõditionem ſtatuit ut prędicatum reipſa in ſubiecto inexiſtat, accidens verò in ſua cauſa ineſſe non dicitur extra animum, quare prędicatum in ſubiecto illius maioris non ineſt; attamen ſi alteram ſecundi modi conditionem, quæ pręcipua eſt, ſpectemus, negare non poſſumus maiorem eſſe illo modo per ſe, nam eius ſubiectum ſumitur in definitione prædicati; ut enim docet Ariſtoteles in ſecundo libro poſteriorum, accidens proprium ſumit in ſua definitione non modò ſubiectum, ſed etiam cauſam, quando igitur de ſua cauſa prædicatur, illa propoſitio eſt per ſe ſecundo modo, quia prędicatum ſumit in ſua definitione ipſam cauſam ſubiectam.

ſolutio

Ad tollendam hanc difficultatem, & declàrandum quomodo maior reuera ſit per ſe ſemper ſecundo modo, nec minùs, quàm concluſio, in memoriam reuocanda ſunt ea, quæ diximus de duplici pendentia accidentis proprij a ſubiecto, nempe tãquàm a materia externa, in qua recipitur, & tãquàm a cauſa, a qua producitur, quam utranq; pendentiam diximus conſtituere prędicationẽ per ſe ſecundi modi, quoniam altera ſola non ſufficit, quemadmodum aduerſus Thomam demonſtrauimus; dicimus igitur in omni propoſitione per ſe ſecundi modi eſſe utranque pendentiam, ſed alteram tantùm expreſſam, alterã verò implicitam, & occultam, vtraque enim ſimul in eadem propoſitione exprimi non poteſt, quoniam vterque propoſitionis terminus tam prædicatus, quàm ſubiectus unus eſſe debet, non duplex; quum itaque tam concluſio demonſtrationis, quàm propoſitio maior ſit per ſe ſecundo modo, inter eas hoc intereſt, quòd in concluſione exprimitur pendentia accidentis a ſubiecto tanquàm a materia recipiente, at pendentia eiuſdem a cauſa manet implicita, atque recondita; dum enim dicimus, homo eſt riſibilis, exprimitur homo, in quo tanquàm in materia externa recipitur riſibilitas, cauſa non exprimitur, adeſt tamen, quia hominis appellatione comprehenditur, quum in homine inſit, ſiue ea ſit propria hominis forma, ſiue alterum accidens hominis proprium; hęc igitur pendẽtia ibi eſt uirtute quadam, & implicita, nõ actu, & expreſſa.

nota diſcrimẽ ſter maiorem, & cõcluſionẽ.

Contra uerò in propoſitione maiore res ſeſe habet, in ea nanque exprimitur pẽdentia accidentis a cauſa, ſiquidem nomẽ cauſę exprimitur; altera uerò pendentia ut a ſubiecto non exprimitur, ſed tamen implicitè, & uirtute quadam ſignificatur; dum enim dicimus, rationale eſt riſibile, rationalitatem exprimimus, quæ eſt cauſa riſibilitatis, hominem autem ſubiectum non exprimimus actu, is tamen poteſtate, & implicitè ſubijci intelligitur, ideò poſtea in minore actu ſubiungitur, dum dicitur, at homo eſt rationalis; propterea non eſt ignorandum quòd quando dicimus, rationale eſt riſibile, non dicimus accidens illud ineſſe in ſua cauſa, riſibilitatem rationalitati, ſed ſubiecto, quod ibi uirtute comprehenditur, ideò uocibus utimur ſignificantibus non abſtracta, ſed concreta, non enim rationalitas eſt riſibilitas, ſed rationale eſt riſibile, & huius propoſitionis ſenſus nullus eſt alius, quàm hic, cui ſubiecto ineſt rationalitas, eidem ineſt riſibilitas, ſubiectum igitur in propoſitione maiore eſt homo poteſtate ſignificatus, in concluſione uerò idem homo actu expreſſus.

aliquãdo propoſitio per ſe ſecũdi modi, ſi cõuertatur, fit per ſe primo modo.

Nolo hic ſilentio præterire, quoddam meo quidem iudicio ſummopere notandum, & uerum, quanquàm multis fortaſſe abſurdum uidebitur, credo euenire poſſe aliquando ut propoſitio per ſe primi modi, ſi conuertatur, fiat per ſe ſecundi modi: & eadem ratione illa, quæ eſt ſecundi, fiat primi ſine aliqua abſurditate; hoc quidem dogma in pręcedentibus refutauimus ut generaliter acceptum, ut a quibuſdam accipiebatur, qui aſſerebant omnem propoſitionem primi modi ea ratione poſſe fieri ſecundi, & omnem propoſitionem ſecundi poſſe fieri primi, quod quidẽ minimè uerum eſt; hęc igitur differentia declaranda eſt; ſubiectum propoſitionis quandoque eſt etiam ſubiectum inhęrentię actu in propoſitione expreſſum, ut in his propoſitionibus, homo eſt rationalis, homo eſt riſibilis; quãdoque non eſt ſubiectum inhærentię niſi poteſtate, & implicitè, ut in hac propoſitione, rationale eſt riſibile; quando igitur eſt ſubiectum inhærentiæ expreſſum, propoſitio conuerti nõ poteſt niſi fiat prædicatio contra naturam, quia ineſſe dicitur illud, quod reuera ſubeſt; quare dicere non poſſumus ſine abſurditate, rationale eſt homo, uel riſibile eſt homo; ideò propoſitio minor, & concluſio demonſtrationis non poſſunt conuerti, nam, ſi conuertantur, prædicatio fit contra naturam, nec ſunt ampliùs per ſe.

Subiectũ propoſitionis non ſemper eſt ſubiectũ inhærẽtiæ.

At quando ſubiectum propoſitionis non eſt ſubiectum inhęrentiæ actu expreſſum, ſed ſolùm poteſtate, ut in ea propoſitione, rationale eſt riſibile, quæ eſt per ſe ſecundo modo, eã credimus poſſe conuerti, & fieri per ſe primo modo, nempe dicendo, riſibile eſt rationale, quum enim reipſa extra animum neque effectus cauſæ ſuę inhæreat tanquàm ſubiecto, neque cauſa effectui, ęquè dicere licet, riſibile eſt rationale, ac, rationale eſt riſibile, neutro enim modo prædicatio eſt contra naturam, & vtroque modo in ſubiecto propoſitionis ſubiectum inhęrentię uirtute, & poteſtate comprehenditur; ſi enim dicamus, rationale eſt riſibile, ſignificamus, in quo ſubiecto ineſt rationalitas,

Minor, & concluſio demonſtrationis non poſſũt cõuerti, ſed maior poteſt.

litas, in eodem ineſt riſibilitas; ſi verò dicamus, D riſibile eſt rationale, ſignificamus, in quo ſubiecto ineſt riſibilitas, in eodem ineſt rationalitas, & eſt propoſitio per ſe primo modo, quia prædicatum ponitur in definitione ſubiecti, & extra animum nō minùs ineſt illi ſubiecto, quàm idem ſubiectum ipſi inhærere dicatur, neutrū enim reuera alteri ineſt, ſed utraque alicui tertio, licèt alterum alterius cauſa ſit. Hanc ſententiam poſſumus teſtimonio Ariſtotelis comprobare, qui in 96. 97. 98. particulis primi libri Poſteriorum docens quomodo demōſtratio q̃ eſt differat a demonſtratione propter quid eſt, oſtendit euenire interdum ut in eiſdem terminis vtraque formetur, priùs quidem demōſtratio quòd, deinde demonſtratio propter quid, & utranque ſimul admitti, ac recipi in ſcientiis aſſerit; mutari autem dicit demonſtrationem quòd in demonſtrationem propter quid per conuerſionem maioris propoſitionis, vbi nanque cauſa de effectu prædicabatur dicendo, E quod non ſcintillat, propè eſt, poſtea effectus de cauſa prædicatur, & dicitur, quod propè eſt, non ſcintillat; itaque ſi utraque propoſitio ſimul in vſu eſt dum fit in ſcientiis regreſſus, neutra dici poteſt contra naturam, quia ſcientiæ non utuntur prædicatione, contra naturam, ſed naturali tantùm, de propoſitione autem minore, ac de concluſione nunquàm dixit Ariſtoteles quòd conuertantur, teuera enim conuerti non poſſunt ob eam, quam diximus, rationem; ſed ea, quæ in demonſtratione quòd fuit propoſitio minor, fit abſque ulla mutatione concluſio demonſtrationis propter quid; ea verò, quæ fuit concluſio demonſtrationis quòd, fit propoſitio minor demōſtrationis propter quid: vnde colligimus omnes propoſitiones demonſtrationis, quæ dicitur ab effectu, eſſe per ſe, & vniuerſales non minùs, quàm propoſitiones demonſtrationis propter quid, maior enim propoſitio ſemper eſt per ſe F primo modo, ſicut in demonſtratione propter quid ſemper eſt per ſe ſecundo; minor verò ſemper eſt per ſe ſecundo modo, quemadmodum concluſio demonſtrationis propter quid; concluſio autem quandoque primo, quandoque ſecundo, ſicut etiam propoſitio minor demonſtrationis propter quid. Quòd igitur primus, ac ſecundus modus dicendi per ſe ad demonſtrandum utiles ſint, & quomodo demonſtrationem ingrediantur, dictum eſt.

In demōſtratione q̃ effectu, omnes propoſitiones ſunt p ſe.

Caput XIIII. *An quartus modus dicendi per ſe ad demonſtrationem utilis ſit.*

De tertio modo quòd ſit prorſus inutilis iam ſuperiùs oſtendimus, nec aliquis unquàm de eo dubitauit; ſed de quarto dubia res eſt, non quidem propter opinionem Thomæ de accidēte proprio quòd de ſubiecto ſuo prædicetur per ſe tum ſecundo modo, tum quarto, hanc enim iam reiecimus, & eius falſitatem deteximus; ſed propter illa, quæ ſupra diximus ex Auerroe in 34. & 35. commentariis primi libri poſteriorum, ibi nanque Auerroes de quarto modo loquens, in quo locum habeat cauſa externa, dicebat cauſā effectricem externam rarò eſſe æqualem effectui, & rarò eſſe ſimul cum eo, propterea rarò, & ex accidenti in demonſtrationibus locū habere; quandoque tamen euenire ut per talem cauſam demonſtretur effectus, quando cū eo reciprocatur, & poſita ponit, atque ablata aufert, quemadmodum terræ obiectio eſt cauſa eclipſis lunæ, quamuis enim ſit cauſa externa effectrix, tamen æqualis eſt effectui, & dicitur cauſa adæquata, per quam & demonſtratur, & definitur eclipſis, ut aſſerit Ariſtoteles in ſecundo libro Poſteriorum, vbi vult eam eſſe potiſſimam demonſtrationem, & mutari in definitionem. Hæc autem ſi uera ſunt, quartus modus utilis quandoque eſſe, & in demonſtratione locum habere uidetur, ſi non ſemper, ſaltem aliquando, quum dentur aliquæ cauſæ externæ, quę ſuis effectibus adęquantur; cur igitur Ariſtoteles in declarandis modis utilibus nūquàm huius quarti mentionem fecit, ſed ſolos duos priores nominauit, eiſque ſolis ſummam tribuit neceſſitatem? Nos igitur dicimus duos tantùm illos priores modos ad demonſtrationem utiles eſſe, quę eſt communis multorum ſententia, & vera, qui quartum modum dicunt tanquàm inutilem ab Ariſtotele relictum fuiſſe. Ad propoſitam autem difficultatem reſponſio ſumitur ex uerbis Auerrois in memoratis locis, quartum enim modum utilem quandoque eſſe, & in demonſtratione potiſſima aliquando locum habere haud inficiatur Auerr. ſed quia rarò id euenit, dicit eſſe ex accidenti, nam quę rarò eueniunt, ex accidenti euenire dicuntur; in diſciplinis autem nulla ratio habenda eſt eorum, quæ ex accidenti ſunt, & raro eueniunt, ſed contemnuntur, quia eorum ſcientia haberi non poteſt; propoſitiones igitur, quę ſunt per ſe primo, uel ſecundo modo, uidelicet in quibus prædicatur definitio, vel vltima differentia de ſpecie, vel accidens proprium de ſubiecto, omnes, & perpetuò utiles ſunt, & regula ſtatui poteſt uniuerſalis, & perpetua quòd duo illi modi demonſtrationem ingrediūtur; de quarto dici non potuit q̃ eſſet utilis, quia neque ſemper, neque frequenter eſt utilis, ſed rarò, ut plurimùm enim illius modi propoſitiones inutiles ad demonſtrandum ſunt; ideò eſt aduertendum ne in interpretandis uerbis Auerrois in errorem labamur, dum Auerroes ait cauſam effectricem externam non habere locum in demonſtratione potiſſima, niſi per accidens; non enim intelligendum eſt quod ea non uera demonſtratio ſit, & ſcientiam pariat eius

Dubiū de quarto modo.

Solutio

In li. de medio demonſtrationis.

eius, quod ex accidenti; hoc enim eſt falſum, vt in exemplo ab Auerroe adducto manifeſtū eſt, quandoquidem ea demonſtratio, qua eclipſis in luna oſtenditur per obiectionem terræ, eſt vera, ac potiſſima demonſtratio, ut ipſe Auerroes voluit, & nos alio in loco fusè demonſtrauimus; parit igitur ſcientiam eius, quod eſt per ſe, & uniuerſale, & ſummè neceſſarium. Non

Error aliquorū

eſt etiam intelligendum, ut intelligunt multi, quòd ex accidenti cauſa effectrix io demonſtratiooe potiſſima locum habeat, propterea quòd ſumatur in demonſtratione loco cauſę internę latentis; quando enim uera, & adæquata caoſa accidentis ignoratur, dicont loco eius accipi cauſam externam, quę ideò dicitur ſumi per accidens, quia loco alterius cauſæ ſumitur, quā ſi ootam haberemus, illam externam cauſam non ſumeremus. Quam ſententiam nos aliàs falſam eſſe, & Ariſtoteli, atque Auerroi aduerſari oſtendimus; nam ſi voluiſſet Auerroes cauſam externam effectricem ſumi in demonſtratione loco alterius cauſæ latentis, certè dixiſſet id in omni cauſa efficiente contingere poſſe, etiam ſi non ſit adęquata, adęquatam enim eſſe, uel non adæquatam quid refert, ſi oon pro ſe, ſed alterius cauſæ loco accipitur? attamen id non dixit Auerroes, ſed ſolùm dixit cauſam effectricem externam tunc in demonſtratione ſumi, quando eſt ſimol cum effectu, & cum eo reciprocatur, vt obiectio terræ cum eclipſi lunæ, quare pro ſe eam accipi putar, noo pro alia cauſa ignota. Verùm qui diligentem huius erroris impugnationem uidere cupit, legat librum noſtrum de medio demonſtrationis, non eſt enim operæpretium hoc in loco eandem diſputationem repetere. Quòd verò ibi dicat Auerroes cauſam effectricem externam, quum in demōſtratione potiſſima locum non habeat, ſaltem in demonſtratione ſigni, & in demonſtratione cauſę habere locum, id oos in libro noſtro de ſpeciebus demooſtratioois expendimus, nunc ad propoſitum negotium ea conſyderatio non pertinet. Ad rem igitur redeuntes dicimus ſenſum verborum Auerrois hunc eſſe, quòd ex accidenti euenit quarto modo dicendi per ſe ut ad potiſſimam demonſtrationem conducat, quoniam raro conducit, & frequentiſſimè euenit ut non conducat; non eſt tamen ex accidenti ot effectus hic per hanc cauſam effectricem, quæ adæquata eſt, demonſtretur, neque accidens eſt illi cauſæ ut in ea demonſtratione ſumatur, veluti obiectioni terræ ot ſumatur in demonſtratione eclipſis, immo eam ſumere eſt magnoperę neceſſarium cuilibet uolenti plenam habere ipſius eclipſis ſcientiam, quom per aliam cauſam demonſtrare eclipſim non poſſit, ſed per illam ſolam; clarius dicere poſſumus ex accidenti euenire geoeri, ſed non ſpeciei, cauſæ nanque effectrici externæ per accidens eueoit ut ſumatur io demonſtratione effectus, quia raro euenit; at huic cauſæ effectrici, ut obiectioni terræ non eſt accidens vt ſumatur in demonſtratione, atque in definitione eclipſis, ſed eſt maximè neceſſarium.

Quomodo cauſa efficiens externa demonſtrationem ingrediatur per accidēs

Ratio igitur manifeſta eſt cur Ariſtoteles in electione modorum vtilium quartum modum cōtempſerit, licèt eum aliquando noo minùs utilem eſſe contingat, quàm alios duos; noſtrum tamen eſt tales quarti modi propoſitiones in numerum utilium propoſitionum, referre, quarum termini reciprocentur, & alter ſumatur in definitione alterius; tunc enim dicere debemus, demonſtratio uult eſſe poteſtate definitio, & tota in definitionem conuerti, ideo Ariſtoteles eas tantùm propoſitiones ad demonſtrationem admiſit, in quibus ſit nexus terminorum definitiuus, qualis ſemper eſt in propoſitionibus per ſe primi, ac ſecundi modi; ergo ſi ob hanc rationem ij duo modi recepti ſunt, ob eandem vtiles iudicandę ſunt illæ quoque paucæ quarti modi propoſitiones, in quibus eadem conditio conſpiciatur, nempe ut alter terminoorum ſit alterius cauſa adæquata, & ſumatur in eius definitione; hæc igitur propoſitio, obiectio terrę facit eclipſim, licèt ſit per ſe quarto modo, tamen potiſſimam demonſtrationem ingreditur non minùs, quàm propoſitiones per ſe primi, ac ſecundi modi, quoniam eiſdem conditionibus prædita eſt, ob quas illæ omnes ad demonſtrationem utiles iudicatę ſunt.

Cur 4. modus quamuis utilis ſit, reiiciēdus fuerit.

Caput XV. in quo ea, quæ modo dicta ſunt, authoritate Ariſtotelis confirmantur, & ipſius artificium declaratur.

HOc autem, quod modo diximus, præceptum, & admonitio Ariſtotelis fuit, ſi beoè ipſius artificium expendamus; nam in modorum vtilium electiooe qoartum modom neglexit; tamen poſtea non omnino ipſum abſque memorata a nobis exceptione omittere uoluit; ſiquidem in qoarto capite primi libri Poſteriorum poſtquàm modos omnes dicendi per ſe, & per accideos enumerauerat, docet duos priores modos dicendi per ſe habere neceſſarium terminorum coonexum, de quarto modo nihil dicit; in ſexto etiam capite probans principia demonſtrationis eſſe per ſe, ac oeceſſaria, eos taotùm duos modos conſyderat, ot in ea parte legere poſſumus, quæ incipiens a contextu quadrageſimoqoarto deſinit in 56. in quo concluſionem faciens omnium, quæ dixerat, ioquit § per ſe igitur oportet & medium tertio, & primum medio ineſſe § quibus oerbis ſignificat ſe loqui de illis tantùm prædicatis, quæ inſunt in ſubiectis, non de diſiūctis, proinde de duobus tantùm prioribus modis, non de quarto.

Magna pars de mõſtra tionũ fiũt per cauſas. ſternas.

Itaque Ariſtoteles pro illa tantùm demonſtratione regulas ibi tradit, quæ fit per internas cauſas, non de illa, quæ fit per externas, quoniam rarò contingit vt cauſa externa ad demouſtrationem vtilis ſit; certum eſt etiam, ſi ſcientias, ac res ipſas ſpectemus, plurimas, atque innumeras eſſe eas demonſtrationes, quæ fiunt per internas cauſas; eas uerò, quę per externas, illarũ comparatione ualdè paucas; omnes quidem mathematicę demõſtrationes per internas cauſas fiunt; quod verò non eiuſmodi eſſe videantur demonſtrationes naturales, cauſa eſt quoniam propriæ rerum naturalium formę, ac differentiæ, necnon etiam plurimę proprietates ignorantur, quas omnes ſi notas haberemus, quot (quæſo) demonſtrationes per cauſas internas in rebus naturalibus extarent? innumerę ſunt naturalium corporum ſpecies, & ſingula multas habet proprietates, proinde multæ demonſtrationes de eadem ſpecie fieri poſſent, ſi modò primum earum principiũ, & prima cauſa, quæ eſt propria ſubſtantialis differentia, cognoſceretur; hinc igitur factum eſt ut magna pars philoſophiæ naturalis in conſyderandis externis cauſis, & in demonſtrationibus per tales cauſas factis occupari videatur, nam in promptu magis ſunt tales demonſtrationes, quum facilius ſit inſpicere quid hæc res ab illa re patiatur, & recipiat, quàm propriam internam cauſam intueri, a qua plurimæ proprietates defluunt. Propterea Ariſtoteles uir iudicio plenus in artis logicę traditione non ea ſolum, quę ipſe de rebus naturalibus proprio ingenio inuenire, ac ſcribere poterat, reſpexit, ſed res ipſas ſimpliciter conſyderauit, & in declaranda demonſtrationis naturam illam demonſtrationẽ ſibi ante oculos poſuit, quæ fit per internas cauſas; illam verò, quæ fit per externas, cuius vſus habita rerum ratione eſt multò rarior, ſub illius regulas, & præcepta noluit eſſe reducendã; idque ab ipſo notatum, atque præceptum fuiſſe primus ego animaduerti, & eſt magnum philoſophi artificium nemini cognitum; locus eſt

Declaratio con tex. 65. 1. li. poſter.

particula 65. primi libri Poſteriorum, vbi loquitur de ſcientia, ac demonſtratione eorum, quę ſæpe fiunt, quum enim in præcedente eius libri parte potiſſimæ demonſtrationis conditiones docuiſſet, & eas tantùm demonſtrationes, quæ ex internis cauſis fiunt, reſpexiſſet, in his enim locum habent dum ſoli priores modi dicendi per ſe, poſtea videns facilè euenturum eſſe, ut eas, quæ per externas cauſas fiunt, a genere demonſtrationis repelleremus, admonere nos voluit eas quoque eſſe ueras demonſtrationes, earumque principia, ſi benè conſyderẽtur, eſſe neceſſaria non minùs, quàm illa, quæ in aliis demonſtrationibus aſſumuntur; quo in loco quum admoneat nos Ariſtoteles utilitatem quarti modi dicendi per ſe, quem priùs deſpexerat, & ipſum reduci iubeat ad eas regulas,

D quas de aliis tradiderat, ſi eueniat ut eandem, quam illi, habeat neceſſitatem; non erit ab re ſi eum in præſentia breuiter, & pro occaſione explanemus, ut nihil intactũ relinquamus, quod ad uſum modorũ dicendi per ſe, quos nobis declarandos propoſuimus, pertinere uideatur. Accidentia igitur, quæ ab Ariſt. ibi uocãtur ſępe facta, ea eſſe dicimus, quæ ab externis cauſis producũtur; nam quæ a propria natura ſui ſubiecti emanant, ea ſemper in ſubiecto ſuo ineſſe, & ab eo nunquàm ſeparari poſſe certum eſt; quũ. n. à forma prodeant, ſine qua res eſſe nunquàm poteſt, & eam ex neceſſitate inſequantur, ipſa quoque ſubiecto ſuo ſẽper adeſſe neceſſum eſt; quę itaq; ſubiecto exiſtenti non ſemper adſunt, ea extra ſubiectũ illud cauſam ſuam habent, quò fit vt, ſi cauſa non ſemper ſit, ipſa quoq; illi ſubiecto non ſemper adſint, quia poſita cauſa ponuntur, & ablata auferuntur, ut de lunæ eclipſi, quam ibi exempli cauſa nominat Ariſt. manife

accidẽtia, quæ nõ ſem per ſũt, pendẽt ab externis cauſis.

E ſtum eſt. Quoniam igitur antea docuerat eorũ tantũ, quę ſemper ſunt, eſſe demonſtrationem, & ſcientiam, ideò ibi oſtendere uoluit etiam illa, quæ nõ ſemper ſunt, ſub ſcientiam, ac demõſtrationem cadere ea ratione, qua modo quodam ſemper ſunt; nõ ea ratione, qua ſæpè, quò fit ut regula illa propterea nõ labefactetur, quæ dicit rerum tantùm neceſſariarum ſcientiam, ac demonſtrationem eſſe, ſed firma, atq; illęſa maneat. Eclipſim autem ſemper eſſe dicit dum uniuerſalem accipimus, non ſemper autem, ſi hanc particularem eclipſim ſpectemus; dũ. n. uniuerſalem eclipſim conſyderamus, naturam, & eſſentiam eius reſpicimus, non exiſtentiam extra animũ; ideò dicit Ariſt. quatenus tales, i. dum eſſentia harum rerum ſpectatur, uniuerſales ſunt, ac ſemper ſunt, nempe in uirtute, & poteſtate cauſarum ſuarum, ſemper. n. eſt luna potens eclipſim pati; & ſemper eſt terræ globus, qui lunę obiici poteſt; non eſt tamen ſemper

F cauſa ipſa actu, producens quoniam hęc ſimul eſt cum eclipſi, & poſita eclipſim ponit, nempe ipſa terrę obiectio. Iam uerò quũ ipſa natura eclipſis a duabus cauſis pendeat, in quarũ uirtute dicitur ſemper eſſe, præcipuum tamen locũ tenet cauſa effectrix, hæc enim ſubiecto recipienti neceſſitatem recipiendi imponit, non è conuerſo; unde fit ut, quum hæc accidentia tũ a ſubiecto, in quo inhærent, tum a cauſa, a qua producuntur, pendeant, ratione quidem ſubiecti non ſemper ſint, eſt enim aliquando ſubiectum ipſis non exiſtentibus; ſi uerò ad cauſam referantur, ſint ſemper; quandocunque enim illa cauſa ponitur, ipſa quoque in eo ſubiecto ex neceſſitate ponuntur; cauſa igitur iis exiſtendi neceſſitatem inducit, non ſubiectum, quia non ſimpliciter ſemper ſunt, ſed ſemper dũ illa cauſa exiſtit, ſic enim eorum ſempiternitas, atque neceſſitas accipienda eſt.

Caput Decimumſextum. In quo ea, quæ dicta ſunt, declarantur per comparationem cauſæ externæ cum interna. A

VT antem id, qood modò diximus, meliùs intelligatur, conferamus accidentia hæc com illis, quæ ab interna cauſa pendent, ſic enim manifeſtior fiet eorum neceſſitas. Dictum à nobis eſt accidens proprium pendere à ſubiecto tanquã à duplici cauſa, ſcilicet ut a materia externa, & ut ab efficiente per emanationem, ut riſibile ab homine, quia latet in homine caoſa effectrix riſibilitatis, quæ eſt ipſa hominis forma; igitur ſi fieri poſſet ut hę duæ cauſæ riſibilitatis a ſe inuicem ſepararentur, & eſſet in homine riſibilitas, in quo rationalitas non ineſſet, non eſſet neceſſarium hominem eſſe riſibilem, ſed poſſet oon eſſe riſibilis, quia reſpectus, quem habet homo ad riſibilitatem, eſt reſpectus ſubiecti recipientis; & potentiæ paſſiuæ, quæ dicitur B eſſe potentia ęquè reſpiciens utrunque oppoſitum; homo itaque quatenos eſt materia, & ſubiectum riſibilitatis, nullam illi accidenti infert exiſtendi neceſſitatem, ſed tam habere, quàm non habere illam poteſt. Quoniam igitur ſeiuncta cauſa effectrice non eſt neceſſariũ hominem eſſe riſibilem, ſi abſque illa riſibilis eſſe poſſet, ea ſola eſt, quę illi accidenti ut in homine inſit neceſſitatem imponit; ideò riſibilitas neceſſaria eſt homini oon propter pendentiam ab eo ut a materiá recipiente; ſed propter pendentiam à cauſa ſuá effectrice, quæ eidem ſubiecto inſita eſt. Simili ratione in accideotibus, quorum cauſa effectrix exteroa eſt, ſi eam mente cum ſubiecto accidentis coniugamus, accidens ſemper ineſt non minùs, quàm illod, quod cauſam internam habet, & hac ratione eios inhætentia fit neceſſaria propter uim cauſæ cogentis; pendent enim hæc quoque & a ſubiecto tanquàm materia; & a cauſa producẽte, at in eo differunt, quòd ſubiectom, & cauſa prodocens non ſont conioncta, vt in illis, ſed diſiuncta; itaque ſi ſubiectum non accipiamus ſolum, ac nudum, ſed munitum uirtute cauſæ C cogentis, accidentia illa ſunt ei neceſſaria; vt lunam ſi conſyderemos cum obiectione terrę, neceſse eſt in ea fieri eclipſim, ſed oon eſt neceſſarium dum ſolam lunam reſpicimus. Ergo accidentia hæc, quę ratione ſubiecti non ſemper ſunt, ſemper tamen ſunt ratione cauſæ, quia certam cauſam oeceſsariò conſequontur. Ex his autem ſumitor facilis interpretatio quorundam verborũ Ariſtotelis in primo capite ſecundi libri Poſteriorum, quæ licèt a Græcis optimè declarentur, multis tamen negotiũ faceſſunt; loquens ibi Ariſtoteles de quęſtione illa complexa, quę uocatur propter quid, dicit per eam quęri cauſam eorum, quæ per ſe, vel per accidens inſunt alicui; uidetur itaque illa, quæ per accidens prædicantur, ad demonſtrationem admittere, quod quidem nulla ratione uidetur eſſe concedendum; Græci ſic interpretantur, per ſe inſunt, ut in homine riſibilitas, per accidens uerò ut eclipſis in luna; eſt enim ex accidenti dum ſolius lunę ratio habetur, attamen eſt per ſe adhibita cauſę externæ conſyderatione, per ſe (inquam) ſecundo modo, quia in definitione eclipſis ponitur luna, at non ponetetur, ſi nulla eſſe extra lunam cauſa, quę lunam cogeret obſcutari, cauſa nanque externa facit eclipſim neceſſariò, & per ſe in luna ineſſe. Eſt autem aduertendum, ne propter ambiguitatem in difficultates labamur, duo eſſe genera eorum, quæ non ſemper fiunt, ideoque ex accidenti fieri dicuntur; illa enim, quę caſu eueniunt, ex accidenti ſunt, & ſub ſcientiam, ac demonſtrationem non cadoot, quoniam raro fiunt non ſolùm ratione ſubiecti, ſed etiam ratione cauſę, nullam enim certam cauſam neceſſariò conſequuntur, quia fiunt præter intentionem cauſæ efficientis, qoæ per ſe aliud quidpiam efficere volebat, eclipſis autem raro fit, & ſub ſcientiam cadit, quia ratione tantùm ſubiecti raro fit, ſed ſemper ratione cauſæ; eorum igitur, quę raro, & ex accidẽti fiunt, alia ſob ſcientiam cadunt, alia non cadunt; Ariſtotel. autem in eo loco dicit eclipſim ſæpe fieri, non qoòd dictionem illam {ſępe} accipiat pro eo, quod eſt ut plorimùm; ſed ſolùm in ſenſu negatiuo, ſępe, ideſt non ſemper, nullum enim eo in loco aliũ ſeoſum habet, quàm negationem ſempiternitatis.

Declaratio uerborũ Ariſtot. in 2. li. poſt. c. 1.

duo ſũt genera eorum, quæ nõ ſemper fiunt.

Caput XVII. Quomodo in demonſtratione facta per cauſam externam propoſitiones, & concluſio ſunt per ſe.

HIs declaratis videndum eſt quomodo io tali demonſtratione propoſitiones, & concluſio ſint per ſe, quemadmodom etiam io illa demõſtratione, quæ pet internam cauſam fit, conſyderaoimus. In primis formanda hæc demonſtratio eſt, cuius medium eſt caoſa externa, vt exempli gratia demonſtratio eclipſis, quoniam formatio difficultate non caret, & multi ſolent in ea plurimum laborare, difficultas autem in minore propoſitione conſiſtit, quum non appareat quomodo cauſa externa de ſubiecto accidentis, a quo ſeiuncta eſt, verè prædicari poſſit, ut terræ interpoſitio de luoa, & quomodo poſſit eſſe per ſe ea propoſitio, quum nolla ſit eſſentialis pendentia terrę a luna, uel lunę a terra: audiui aliquos ita hanc demonſtrationem formaotes, quandocunqoe terra interponitur, luoa obſcuratur, at nunc terra interponitur, ergo nunc luna obſcuratur, quę formatio recipienda oon eſt, ſiquidem demonſtratio nulli rei particulari, uel particulari tempori

De formatione demõſtrationis eclipſis

nonnullorum opinio.

pōri obliganda eſt, ſed uniuerſalis eſſe debet; quæ eſt Ariſt. ſententia clara in memorato loco, cui maoifeſtè illi aduerſantur, dicit.n. eclipſim vt vniuerſalem ſemper eſſe, ſed ut particularem nō ſemper, proinde particularem eclipſim ſub demooſtrationē non cadere.

opi. propria.

Mihi videtur non poſſe in propoſitiooe minore prędicari de luna interpoſitiooem terræ, niſi terra ſumatur ut aliquid efficiens, quod ad lunam pertineat, prohibet autem luoam radiis ſolaribus, ex qua prohibitione luna manet obſcurata, nt demonſtratio hunc in modum formetur, quod prohibetur radiis ſolaribus a terra obiecta, id obſcuratur, atqui luoa probibetur radiis ſolaribus a terra obiecta, luna igitur obſcuratur.

demonſtratio eclipſis ſupponit demōſtrationem luminis lunæ.

Sed in hoc exemplo annotandum eſt id, quod docet Auer. in ſua magna prefatione in 1. librum Poſterior. priuatiooem non cognoſci niſi per cognitionem habitus, eclipſis priuatio quędam eſt, & a cauſa priuatiua producitur; propterea hæc demonſtratio ſupponit factam prius alteram demonſtrationem, qua habitus per ſnam cauſam innotuerit; oporter enim nos prius nouiſſe lunam lumen, quod habet, a ſole eam illuſtrante recipere, nam hoc cognito ſtatim intelligimus lunam obſcuram manere, ſi aliquod denſum corpus interponatur, quod quidem aliud eſſe non poteſt, quam terræ globus. Poſſumus etiam eam demonſtrationē formare ſimpliciorem ſic, illud, inter quod, & ſolē terra interponitur, obſcuratur, at inter lunā, & ſolē terra interponitur, ergo luna obſcuratur; ſed vtcunque formetur demonſtratio, non facit fidem oiſi poſt alteram demonſtratiooem, qua habitum oppoſitum per cauſam oppoſitam poſitiuam (ut uocaot) cognouerimus, ſcilicet lumē lunæ a radiis ſolaribus effici.

Maior propoſitio eſt p ſe quarto mō.

In hac demonſtratiooe puto maiorem propoſitionem eſſe per ſe quarto modo, utilem tamen, quod raro in illo modo euenire diximus, ſubiectum.n. eſt cauſa prędicati propria, & adæquata, ideò in eius definitiooe ſumitur, nempe interpoſitio terræ in definitione eclipſis; cauſa quidem externa eſt, quare ad quartum modum ea propoſitio pertinet, eſt tamen ad demonſtrationem idonea, quum ſit adepta conditionem ſecundi modi, q habet ſubiectum in definitione prædicati acceptum; ita.n. dicere melius eſſe puto, quàm eā in ſecundo modo collocare, quandoquidem in ſecundo modo noo ſolum requiritur ut ſubiectum ſit de definitione prædicati, ſed etiam vt prædicatum illi ſubiecto reipſa inexiſtat, quod ibi Ariſtot. expreſſit.

dubium de minore ꝑpoſitione.

De minore autem propoſitione quomodo ſit per ſe noo eſt facile demonſtrare, nam in ea prædicatur de luna interpoſitio terræ, ſeu impedimentum factum a terra interpoſita, quorum terminorum neuter alterius cauſa eſt.

Solutio

Dicere fortaſſe poſſemus impedimētum illud eſſe ueluti proprietatem lunę, & illā propoſitionem eſſe per ſe ſecundo modo, natu

D ram.n. lunæ hæc aptitudo conſequitur ut à terra obiecta poſſit lumioe ſolis prohiberi.

Solutionis impugnatio.

Sed hęc reſponſio difficultate non caret, aliud.n. eſt poteſtas, aliud eſt actus, neq; eandem cauſā habent, ut non eadem eſt cauſa riſus actu facti, & aptitudinis ad ridendum, nam ſi aliquis dicat, cur homo eſt riſibilis? recta erit reſpooſio, quia ratiooalis; quòd ſi quęrat, quare ridet? non amplius ea reſponſio conueniet, ſed cauſa aliqua externa afferenda eſt; ſimiliter ſi quæratur cauſa cur naturalia corpora poſſint interire, primam materiam poſſumus reſpōdere, quicquid eoim materiam habet interire poteſt, & aliquādo interibit; at ſi quęratur cur aliquid actu intereat, non amplius cauſa eſt materia, qua in re complures philoſophi decipiūtur, ſed aliquod agens interimens, & ſic de aliis omnibus.

alia eſt cauſa poteſtatis, alia actus idē 1 li. de media c. 7.

Eadē ratione dicimus naturam propriam lunæ dici poſſe cauſam, unde emanat illa recipiēdi poteſtas, & illa aptitudo ad recipieodum, tū lumen,

E tum priuationem luminis, ſed tameo actualis luminis, & actualis priuationis non eſt cauſa natura lunę, ſed aliquid aliud, ſol nanq; luminis cauſa eſt, priuationis autem denſitas terræ per diametrum interpoſitę. Alia multa dici poſſent, quorum nullum mihi ſatisfacit, ea igitur omnia miſſa faciam, & quid ipſe ſeotiam exponam.

Solutio uera.

Tutiſſimam equidem eam reſponſionem eſſe cenſeo, quæ plurimis fortaſſe abſurda uidebitur, ut audacter aſſeueremus minorem illam propoſitionem nullò modo eſſe per ſe; hoc.n. non eſt ita abſurdum, vt videtur, ſi naturam demonſtrationis, finemque ſpectemus, & verba Ariſtotelis benè, ac profundè perpendamus;

minor propoſitio non eſt per ſe.

finis demonſtrationis non alius eſt, quàm perfecta propoſiti accidentis cognitio, nam cognitio ſubiecti per demooſtrationem non quæritur, ſimiliter neque cognitio medii, ſed & ſubiectum, & medium ante demonſtrationem cognita ſupponuntur; tota igitur uis demooſtra-

F tionis ad affectionem quæſitam dirigitur; proinde ea ſola io demonſtrando attendēda ſunt, quę ad ipſius affectionis plenam ſcientiam requiruntur; hæc quum multa ſint, duobus tamen pręceptis omnia præſtringi poſſunt, quum enim affectio pendeat, tum a ſubiecto, tum a cauſa, quod ad ſubiectum attinet uult demonſtrari de proprio ſubiecto, cui primo ineſt, non de aliquo alio, ut riſibile de homine, non de animali, & tres anguli equales duobus rectis de triangulo, non de æquilatero, neque de figura; quod verò attinet ad cauſam vult demonſtrari per cauſam proximam, & ſibi æquatam, qua una poſita ponitur, & qua ablata aufertur, non per cauſam aliquam communem, & remotam.

duæ cōditiones ad potiſſimè demōſtrādum ſufficiunt.

Hæc duo ſi adſint, non eſt dubitandum potiſſimam, ac præſtantiſſimam eam demonſtrationem eſſe, quum de re propoſita nulla potior extrui queat; hoc autem dum dicimus, aſſerimus in demonſtratione ſummè eſſentialem

con-

cõnexum eſſe debere affectionis tum cum medio, per quod demõſtratur, tum cum ſubiecto, de quo demonſtratur; medii uerò cum ſubiecto non eſt neceſſarius talis eſſentialis connexus, neque requiritur ut alterum alterius cauſa ſit, quum neq; ſubiectum propter medium, neque medium propter ſubiectum in demonſtratione ſumatur, ſed utrunque propter affectionem; illud itaque diligenter inſpiciendum eſt, quomodo illa duo ad affectionem ſe habeant, non quomodo ipſa ad ſeinuicem; poteſt enim contingere ut ab aliqua externa cauſa tãquàm proxima, & adæquata effectus aliquis in aliquo ſubiecto producatur, nulla tamen ſit affinitas illius cauſæ cum illo ſubiecto, ſed ſolum vtriuſq; cum illa affectione, in illo quidem primò recepta, ab hac verò proximè producta, vt in eclipſi uidemus; quid.n. de hac affectione dicemus? poteſt ne demonſtrari, an non poteſt? dicere quòd non poſſit eſt certè abſurdiſſimum, quod.n. cauſam certam habet, & proximam, & ſibi adæquatam, id quemadmodum ab ea habet ut ſit, ita ab ea habet ut cognoſcatur; poteſt ergò per illam ſciri; at per talem cauſam ſcire, propter quam res eſt, demonſtrare rem eſt, poterit itaq; de ſubiecto proprio per illam cauſam demonſtrari, eaque demonſtratio potiſſima erit, quia nulla præſtantior pro illius affectionis ſcientia conſtitui poteſt; quòd ſi nulla eſt eſſentialis connexio cauſæ cum ſubiecto, in quo recipitur accidens, quid hoc (quæſo) ad eam, quã quærimus, affectionis notitiam? certè nihil. Hæc omnia ita uera ſunt, ut ex ipſius rei inſpectione omnibus nota eſſe deberent, ſi temporibus noſtris philoſophos haberemus, qui rerum naturas perſcrutando philoſopharentur, nec ſolũ uerbis Ariſtotelis addicti, eaque ſæpius perperam intelligentes, ad ea res ipſas accommodare ſoliti eſſent, nil aliud quærentes, quàm quid dicat Ariſtoteles, neque aliunde, quàm ex ipſius verbis argumenta ad omnium cognitionem, & comprobationem ſumentes. His autem ſi ratio, quam explicauimus, perſuadere nõ poteſt, ſaltem Ariſt. authoritas perſuadeat, qui in 2. lib. Poſterio. ſæpe dicit potiſſimam eſſe eam demonſtrationem, qua eclipſis in luna demonſtratur per obiectionem terræ, licèt propoſitio minor in ea demonſtratione non poſſit ullo modo eſſe per ſe; non enim unum, aut alterum tantum Ariſtot. locum inſpicere oportet, ſed om-

A nes, & eos inter ſe conferre, ſi ipſius mentem attingere debeamus, locus enim locum aperit, poſſumusque ex unius loci inſpectione in magnum errorem incidere, in quem, ſi alios quoque uiderimus, non incidemus. Quoniam igitur ex affectione, & eius cauſa maior propoſitio conſtat; ex affectione, & ſubiecto cõcluſio; ex ſubiecto autem, & cauſa propoſitio minor, manifeſtum eſt in propoſitione maiore, & in concluſione, in quibus affectio ponitur, connexum terminorum eſſentialẽ poſtulari, ſi debeat eſſe potiſſima demonſtratio; in minore autem non requiri niſi vt vera ſit. Nec obſtant verba Ariſt. in particula 56. primi lib. Poſterior. dicẽtis & medium tertio, & primum medio per ſe ineſſe oportere, ſiquidem loquitur ibi de illa demonſtratione, quæ per internam cauſam fit, in ea enim neceſſe eſt ut medium uel ſit forma ſubiecti, uel eius proprietas, proinde ut minor ſit per ſe, aut primo, aut ſecundo modo, ut ſu-

Solutio obiectionis.

B pra declarauimus; ſecus eſt in ea demonſtratione, quæ fit per externam cauſam, quam ſi ſub ea præcepta reducere volumus, ſatis eſt ſi ſub iis eo modo comprehendatur, quo comprehendi poteſt, & iis ſaltem participet, quæ ad potiſſimè demonſtrandum omnino neceſſaria ſũt. Quòd autem in declarandis, & conſtituẽdis conditionibus principiorum potiſſimę demonſtrationis Ariſtoteles uel maiorem ſolam reſpexerit, vel maiorem præcipuè, nos abundè demõſtrauimus in eo libro, quem de medio demonſtrationis conſcripſimus, ex quo ualida argumenta ſumi poſſunt ex Ariſtotelis uerbis deprompta ad huius ſententię comprobationem, quòd nõ in omni potiſſima demonſtratione requiratur vt propoſitio minor ſit per ſe; hæc de minore ſufficiant. De concluſione uerò ex dictis manifeſtũ eſt eam eſſe per ſe ſecundo modo, eclipſis enim in luna ineſt, ideò eſt prædicatio ad ſecundum modum pertinens, non ad quartum; quòd autẽ

Concluſio eſt per ſe ſecundo modo.

C alia, & alia ratione eclipſis tum per ſe, tum per accidens in luna ineſſe dicatur, ſatis eſt declaratum in præcedentibus. Quę igitur ſit ſumma propoſitionis neceſſitas, & quomodo in demõſtratione locum habeat, dictum eſt. Si quis autẽ ſcire cupiat qua ratione probet Ariſtoteles in principiis demonſtrationis talem requiri neceſſitatem, is legat caput ſextum primi libri Poſteriorum, nobis enim in præſentia hæc declaraſſe ſatis eſt.

FINIS.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI
LIBER DE SPECIEBVS DEMONSTRATIONIS.

Caput Primum, Quòd propriè loquendo demonſtratio non ſit genus, nec habeat ſpecies.

MAGNA eſt inter logicos horum temporum diſceptatio de ſpeciebus demonſtrationis, quanuis enim Ariſtoteles in primo libro Poſteriorum Analyticorũ ſatis apertè ſententiã ſuã protulerit, quæ rationi quoque maximè conſentanea eſt, tamẽ Arabes mihi uidentur in re manifeſta difficultatẽ Græcis omnibus interpretibus incognitam poſuiſſe. Hac de re nos ſermonem facturi hunc ordinem facilioris doctrinæ gratia ſeruare ſtatuimus, Primùm quidem quid de hoc dixerit Ariſtoteles breuiter exponemus; deinde ſingulas, quæ hac in re poſtea emerſere, difficultates, ac dubitationes conſyderabimus, aliorumq; ſententias expendemus; denique ſententiam noſtram proferemus, eamque declarare, & comprobare, & ab omni difficultate uindicare nitemur. Antè omnia illud nobis ſtatuendum eſt, quod nemo unquàm negauit, demonſtrationẽ non uerè dici genus, nec uerè ſpecies habere, quia non eſt commune aliquod uniuocum a pluribus ſpeciebus ęquè participatum; ſed de numero eorum eſt, quæ dicuntur ab uno, & a philoſophis noſtris analoga non ſatis propriè nuncupari ſolent, eſt enim quædam præcipua, ac præſtantiſſima demonſtratio, cui primariò, & propriè nomen demonſtrationis conuenit; ſunt & aliæ ſecundi gradus, & ignobiliores demonſtrationes, quibus id nomen merito illius tribuitur, quatenus ab illa pendent, & quibuſdam eius conditionibus participant; quo fit ut demonſtrationis nomen ſimulatque profertur non ſignificet totum illud commune, quod noſtri Analogum genus uocant, ſed ſolam primi gradus demonſtrationem, quæ ob id demonſtratio ſimpliciter dicta uocari ſolet, quoniam ſimpliciter prolatum demonſtrationis nomen ad eam ſtatim referimus; ad alias verò non ſimpliciter, ſed cum adiectione aliqua, veluti cum dicimus demonſtrationem ab effectu, vel aliam eiuſmodi; qua ratione dũ ſimpliciter dicimus ſapientem, ſolum philoſophum intelligimus, non ædificatorem, neque iuriſconſultum, niſi cum Additione, dicimus enim, ille eſt ſapiens iuriſconſultus, vel, eſt ſapiens ędificator, non dicimus ſimpliciter, eſt ſapiens. Ideò Ariſtoteles quando in præfatione omnium Analyticorum librorum ſe demonſtratione acturum propoſuit, primariam demõſtrationem intellexit, & de hac loqui cœpit in Poſterioribus Analyticis, non de omnium demonſtrationum communi genere; hæc enim pluribus eget conditionibus, ſi conſtruenda ſit, de quibus omnibus Ariſtoteles diligentiſſimè pertractauit. Aliæ verò ſecundi gradus demonſtrationes nullam propriam conditionẽ habent, qua demonſtrationes dicãtur, ſed quatenus aliquibus primariæ demonſtrationis conditionibus participant, eatenus uocabuli quoque participatione demonſtrationes nominantur; qua uerò ratione quibuſdam illius conditionibus deſtitutę ſunt, ea ratione ſecundi gradus demonſtrationes dicũtur, & cum adiectione, non ſimpliciter, demonſtrationes; quare ſi quam habent conditionem, qua demonſtrationes dicantur, eam per participationem habẽt, propriam verò nullam habent, niſi alicuius conditionis defectum. Hinc ratio ſumitur cur Ariſtoteles ſolius primarię demonſtrationis cõditiones docuerit, hæ nanque omnibus inſeruiunt

Ordo dicendorum.

Demonſtratio non eſt genus uniuocum.

Demonſtrationes ſecũdi gradus nullam habẽt propriã cõditionẽ.

uiunt demonſtrationibus, quia ſi coniunctim omnes adſint, præſtantiſſimam demonſtrationem conſtituunt; ſi verò non omnes, ſed aliquæ, aliam ſecundi gradus; omnia igitur præcepta propter potiſſimam demonſtrationem traduntur, conſequitur poſtea ut ad aliarũ quoque ignobiliorum demonſtrationum conſtructionem ea traditio conferat; quemadmodum ſiquis docere uellet artem ędificandi, is vtique pręſtantiſsimam domum ędificare doceret, nõ alias, quandoquidem quiſquis domum ſummè perfectam, & omnibus numeris abſolutam ædificare ſciret, is imperfectam quoque conſtruere aptus eſſet, & eò aptior, quo paucio res in ea poſtularentur conditiones, quàm in perfectiſſima domo.

Caput ſecundum quomodo ex alicuius conditionis defectu omnes ſecundi gradus demonſtrationes oriantur.

Haec quum ita ſe habeant, enumerandæ breuiter ſunt omnes demonſtrationis conditiones, vt uideamus ex quarum defectu demonſtrationes ſecundi gradus exoriantur; ſi nanque quotuplex hic defectus eſſe poſſit nouerimus, iam omnes ſpecies, ſiue gradus demonſtrationis cõſpicui nobis, ac manifeſti erunt. Duobus in locis conditiones demonſtrationis ab Ariſtotele traduntur, prior locus eſt caput ſecundum primi libri Poſteriorum, alter verò caput quartum cum aliis duobus ſequentibus in eodem libro; ſed reuera in ſecundo capite omnes penitus conditiones numerantur, præter quas nulla alia ad demonſtrationem potiſſimam conſtituendam requiritur; nam illę, quę in quarto capite declarantur, non ſunt aliæ conditiones, quæ præter illas in demonſtratione requirantur, ſed ſolùm ad facilem illarum inuentionẽ declarantur ab Ariſtotele; quandoquidem ſine his conditionibus illæ reperiri nequeunt, non poſſunt enim principia eſſe uera, prima, notiora, priora, & cauſæ concluſionis, niſi ſint de omni, & per ſe, & uniuerſalia, ideſt (ut vno uocabulo has omnes complectamur) niſi ſint ſummè neceſſaria, ideò rectè Auerroes in commentario 28. primi libri Poſteriorum dicit Ariſtotelem antea in ſecundo capite oſtendiſſe principia demonſtrationis eſſe notiora, priora, immediata, & neceſſaria, quum tamen de principiorum neceſſitate Ariſtoteles in eo ſecundo capite nihil dixiſſet, cognouit enim Auerroes principia non poſſe eſſe uera, & immediata, & cauſas, niſi ſint ſummè neceſſaria; implicitè igitur Ariſtoteles in ſecundo illo capite docet principia eſſe neceſſaria, deinde clarè, & expreſsè in capite quarto, & duobus alijs ſequentibus; propterea Auerroes in eodem loco ſubiungit has conditiones prodire ex illis ad mo-

cõditiones demõſtrationis duplices.

dum fundamenti, hæ nanque in illis continentur, quia prima illa conditio { vera } ab aliis ſequentibus reſtringitur ad illam ſpeciem veri, quod dicitur neceſſarium; hæc dicere voluimus, vt rationem exponeremus cur Ariſtoteles in declarando conditionum defectu, ex quo demonſtrationes ſecundi gradus oriuntur, ſolas eas conditiones conſyderauit, quæ in ſecundo capite declaratę fuerant, non eas, quæ in quarto; hę nanque ab illis diuerſæ non ſunt, ſed in eis continentur. Propterea nos quoque conditiones illas ſingulas expendemus, ut per eas gradus omnes demonſtrationum inueniamus. Quinque conditiones dixit Ariſtoteles in principiis potiſſimæ demonſtrationis poſtulari, ſcilicet vt ſint uera, immediata, priora, notiora, & cauſæ concluſionis; has ego primus animaduerti in duo genera eſſe diuiſas, alię nanque in ipſa re, aliæ non in re, ſed in animo demonſtrantis requiruntur; in ipſa quidem re poſtulatur ut principia ſint uera, & prima, ſeu immediata, & priora ſecundùm naturam, & cauſæ concluſionis, hoc eſt cauſæ eſſendi, hæ nanque omnes conditiones principiis adſunt etiam animo noſtro non cogitante; in animo autem noſtro requiritur vt principia notiora concluſione habeamus, & ut ſint nobis cauſæ cognoſcendi concluſionem, illa enim poſtrema conditio { cauſæ } vtrunque ſenſum habet, tum eſſendi, tum cognoſcendi, & adiecta fuit ab Ariſtotele ad meliùs exprimendum ſenſum illarum duarum pręcedentium { notiora, & priora } ſiquidem poterant eſſe notiora, nec tamen eſſe cauſę cognoſcendi concluſionem; poterant eſſe priora ſecundùm naturam, tamen non eſſe cauſæ eſſendi; motus enim lapidis eſt nobis notior primo motore æterno, non eſt tamen nobis cauſa cognoſcendi primum motorem; & forma hominis eſt natura prior motu elementi, attamen non eſt cauſa vt ille motus fiat, ideò Ariſtoteles dixit principia ita debere eſſe notiora, vt ſint cauſæ cognoſcendi; & ita priora, ut ſint cauſæ eſſendi. Harum conditionum illæ, quę ad animum demonſtrantis pertinent, in omni demonſtratione, cuiuſcunque gradus ea ſit, reperiantur neceſſe eſt, nam ſiue effectum per cauſam, ſiue cauſam per effectum, ſiue quocunque alio modo ſciendi gratia demonſtremus, oportet propoſitiones notiores nobis eſſe concluſione, & cauſas cognoſcendi concluſionem, ſecus ea demonſtratio eſt inutilis, nec nomen demonſtrationis meretur. Tres conditiones manent, quæ non ad animum, ſed rem ſolam pertinent, nimirum principia eſſe uera, & eſſe prima, ideſt omni medio carentia, quo demonſtrari poſſint; & denique eſſe cauſas rei, quę demonſtratur; priora uerò ſecundùm naturam non addimus, ſunt enim abſque dubio priora, ſi ſunt cauſę. Prima quidem

cõditiones demõſtrationis aliæ in re, aliæ in animo poſtulãtur.

conditio a nulla demonſtratione ſiue primi, ſi- D ue ſecundi gradus abeſſe potest, quia omnis demonſtratio ex propoſitionibus veris conſtare debet, ſin minus, eam nemo vocaret demõſtrationem; imò non ſolùm veritas in propoſitionibus cuinslibet, demonſtrationis poſtulatur, ſed etiam illa veritatis ſpecies, quę neceſſitas dicitur; nam demonſtrationis nomen manifeſtè ſignificat argumentum neceſſarium, & è propoſitionibus neceſſarijs conflatum; & omnes homines nomine demonſtrationis talem ratiocinationem intelligunt; eſt igitur omniũ demonſtrationum communis conditio ut propoſitionibus veris, ac neceſſariis conſtent, quare ex huius conditionis defectu nullus conſtituitur demonſtrationis gradus. Duę conditiones relinquuntur, quarum utralibet ſi abſit, demonſtratio ſecundaria efficitur, quæ ſolùm quòd res ſit declarat, non propter quid ſit, vt E fusè, & clarè docet Ariſtoteles in capite decimo primi libri Poſteriorum, aut enim principia ſunt immediata, non ſunt tamen cauſę rei, ſed potiùs effectus, eaque vocatur demonſtratio a ſigno, ſiue ab effectu, cauſam enim ignotam ex effectu noto declarat; aut è contrario ſunt cauſę rei, quæ demonſtratur, ſed non ſunt immediata; dicuntur autem principia eſſe cauſæ concluſionis, quando medium eſt cauſa maioris extremi, vt ait ibi Ariſtoteles, ideò ſi medium ſit cauſa proxima illius effectus, maior propoſitio eſt prima, & immediata, & ea eſt demonſtratio prꝑſtantiſſima, quę dicitur demonſtratio propter quid, huius enim medium & cauſa rei eſt, & cauſa proxima, & immediata, quę etiam uocatur ibi ab Ariſtotele cauſa prima, non quidem prima reſpectu cauſarum ſecundarum, ſic enim eſſet cauſa remotiſſima, quem ſenſum non accipit Ariſtot. ſed prima reſpectu effectus, quia ipſi proxima eſt, ut appel- F latione cauſę primæ omnes aliæ remotiores excludantur; hæ igitur duę conditiones ſi adſint, demonſtratur propter quid eſt, eaque eſt primi gradus, & prꝑſtantiſſima demonſtratio, cui nulla conditio deeſt; altera uerò ipſarum ſi abfuerit, non ampliùs oſtenditur propter quid eſt, ſed ſolùm quòd eſt; ideò duæ ſunt ſpecies demonſtrationis quòd apud Ariſtotelem, una, qua ex effectu notiore cauſam ignotiorem demonſtramus; altera, qua ex cauſa remota demonſtramus effectum.

Omnis demonſtratio debet cõſtare ex neceſſarijs.

Cã prima põt intelligi duobus mod.s.

Caput Tertium de demonſtratione a cauſa remota.

demonſtratio à cauſa remota fit in ſecũda figura.

Porrò demonſtrationem a cauſa remota docet Ariſt. negatiuam ſemper cõſtrui, & in ſecunda figura in Cameſtres, cuius ratio eſt, quoniam cauſa remota ut plurimum eſt amplior effectu, quare ea poſita non ponitur neceſſariò effectus, proinde non poteſt effectus affirmatiuè colligi ex illa cauſa; ea uerò ablata effectus ex neceſſitate auſertur, ideò ualida ſemper eſt ea argumentatio, qua ex negatione cauſę negatio effectus colligitur; ſyllogiſmum igitur in ſecunda figura fieri neceſſe eſt, quod quidem facilè oſtẽdimus, in omni demonſtratione tres terminos eſſe oportet, quum omnis demõſtratio ſit ſyllogiſmus; termini igitur erunt, cauſa, effectus, & ſubiectum tertium, cui ambo inſunt, ſiue a quo ambo negantur, & cauſa ipſa remota erit terminus medius, effectus maior extremitas, ſubiectum uerò minor extremitas; & accepta negatione cauſæ de illo ſubiecto, de eodem negationem effectus colligemus; in propoſitione quidem maiore manifeſtum eſt poni medium terminum cum maiore extremitate, proinde cauſam, & effectũ, quare maiorem neceſſe eſt affirmatiuam eſſe, quoniam ex effectu, & cauſa non poteſt niſi affirmatiua enunciatio fieri, non enim hoc illius cauſa eſſet, ſi alterum de altero negaretur; at verò ſi ea maior debeat eſſe uniuerſalis, oportet cauſam de effectu prædicari, non effectum de cauſa, quum enim cauſa latius pateat, quàm effectus, non poteſt effectus de cauſa uniuerſaliter prędicari; certum eſt autem quando mediũ in propoſitione maiore prędicatur, eam eſſe figuram ſecundam; ergo maioris propoſitionis habita ratione neceſſarium eſt cum ſyllogiſmũ in ſecunda figura fieri. Idem oſtendimus etiam habita ratione minoris, diximus enim non poſſe affirmatiuè ex tali cauſa effectum demonſtrari, ſed negatiuè concluſio itaque negatiua erit, ergo altera quoque propoſitio erit negatiua; non maior, hanc enim affirmatiuam eſſe oſtendimus, ergo minor, at minor negatiua non habet locum niſi in ſecunda figura; idque res ipſa declarat, uolumus. n. ex negatione cauſæ de ſubiecto colligere negatione effectus de eodem, cauſa uerò & ſubiectum in tali demonſtratione minorem propoſitionem conſtituunt, hæc igitur ex neceſſitate erit negatiua; quæ omnia in eo ipſo exemplo, quo utitur ibi Ariſtot. manifeſta ſunt, demonſtrat enim parietem non reſpirare propterea quòd non eſt animal, mediũ igitur eſt animal, ſubiectum paries, maius extremum reſpiratio; minor quidem propoſitio ex animali, & pariete conflata non poteſt eſſe niſi negatiua, nullus paries eſt animal, maior uerò non poteſt eſſe niſi hæc, omne reſpirans eſt animal, conuerſa enim falſa eſſet, non etenim omne animal reſpirat; nullo igitur alio modo in his terminis poteſt formari ſyllogiſmus, quàm in ſecunda figura in Cameſtres: patet autẽ animal eſſe reſpirationis cauſam remotam, & reſpiratione latius eſſe, ſiquidem datur animal, quod non reſpirat; proxima autem cauſa reſpirationis eſt pulmo, eaque cum effectu reciprocatur, quia omne reſpirans habet pulmonẽ, & omne habens pulmonem reſpirat. Hæc eſt de

demon-

demonſtratione quòd per cauſam remotã Ariſtot. ſententia, quam optimè declararũt Auerr. & Alexander, ſed alij Grȩci Themiſtius, & Ioãnes Grammaticus perperam eum locum interpretati ſunt dicẽtes ſyllogiſmum a cauſa remota non minus in prima figura affirmatiuum cõſtrui poſſe, quàm negatiuum in ſecunda, idque fuiſſe eo in loco prȩceptum Ariſtotelis; quorũ errorem, qui etiam Alpharabii fuit, efficaciter impugnat ibi Auerroes, ut apud eum legere poſſumus; habemus etiam eo in loco diligentem Ioannis Grammatici diſputationem contra Auerrois, & Alexandri ſententiam; ſed ex iis, quæ ibi ab Auerroe dicuntur, facillimũ cuique eſt ſolutionem deſumere omnium argumẽtorum, quȩ a Ioãne aduerſus Alexandrum adducuntur; imò & ex uerborum Ariſtotelis conſyderatione facilè quiſque poteſt Ioannis errorem deprehendere, propterea nos hac diſputatione in præſentia ſuperſedebimus; vnum adducere Ioannis argumentum ſatis erit, cui ipſe potiſſimùm inniritur, dantur cauſæ remotȩ, quȩ ſunt æquales effectibus, & cum illis reciprocantur, ergo ex eis licet in prima figura affirmatiuè colligere effectum, debuit igitur Ariſtot. docere quomodo demonſtratio a cauſa remota tum in prima, tum in ſecunda figura conſtruatur. Soluitur hoc argumentum optimè ab Auerroe, qui non inficiatur eiuſmodi cauſas dari, ſed ait rarò admodum id contingere, ideoque ab Ariſtotele non fuiſſe conſyderandum, quoniam ea, quæ rarò eueniunt, ex accidenti eueniunt, nec ulla ipſorum ratio in diſciplinis habenda eſt; propterea Ariſtoteles id ſolum reſpexit, quod perpetuum eſt, & dixit demonſtrationem ex cauſa remota conflatam fieri ſemper in ſecunda figura; ſiue enim cauſa remota latior effectu fuerit, ſiue ei ȩqualis, vt aliquando contingit, ſemper ab ea ad effectum poſſumus negatiuè argumentari, quemadmodum diximus, negata enim de aliquo ſubiecto cauſa, de eodem colligetur negatio effectus; ſed non ſemper a poſitione talis cauſȩ colligere licet poſitionem effectus, imò rarò id contingit, ideo Ariſtoteles id conſyderare nõ debuit; quod autem dicat Ariſtoteles talem demonſtrationem ſemper in ſecunda figura formari, de prima verò ne verbum quidem faciat, legentibus eum locum eſt manifeſtiſſimum; quȩ vero eorum uerborum a Græcis adducitur interpretatio, adeò inepta eſt, ut quilibet iudicioſus vir eius abſurditatem per ſe animaduertere queat.

Error Thē. & Philop.

argum. Philoponi.

Solutio

Caput Quartum, de demonſtratione ab effectu.

DE altera verò demonſtratione quod, quæ ab effectu ad cauſam progreditur, id annotandum eſt, quod nunc de altera declarauimus, & ex Auerroe ſumitur A in comment. 97. primi lib. Poſterio. & miror quod a multis logicam docentibus ignoretur; putant enim demonſtrationem hanc è duobus tantùm terminis cõſtare, effectu, & cauſa, ut ſi dicamus, eſt fumus, ergo eſt ignis, eſt generatio, ergo eſt prima materia; attamen è tribus terminis eam conſtare neceſſe eſt, ſiquidem omnis demonſtratio eſt ſyllogiſmus, tertium enim ſubiectum requiritur, cui ambo inſint, & quod ſit in demonſtratione, minus extremum, ex eo enim quod illi ſubiecto hunc effectum ineſſe accipimus, colligimus in eodem ineſſe cauſam quoque illius effectus, non quod eam eſſe illius cauſam cognoſcamus, ſed quia nouimus duo illa perpetuo coniuncta eſſe; ideoque ex altero, quod manifeſtiùs ineſt, inferimus alterum quoque ineſſe, quod ignorabamus; quando igitur effectus notior eſt, cauſa uero ignotior, oſtendimus ineſſe alicui cauſam eo quod eidem ineſt effectus, ut in naturali corpore materiam ineſſe, B quia in eodem generatio ineſt; & naturale corpus motorem habere ȩternum, quoniam ȩterno cietur motu. Huiuſmodi ſunt exẽpla omnia, quibus Ariſtoteles hanc demonſtrationem declarat in capite decimo primi lib. Poſteriorum; nam lunȩ ineſſe ſphȩricam figuram oſtendit eo quòd luna accipit à ſole lumen per incrementa; & ſtellas errantes propè eſſe eo quod non ſcintillant, quum propè eſſe ſit cauſa non ſcintillandi, & ſphærica figura lunȩ ſit cauſa luminis per incrementa recepti. Propterea hȩc demonſtratio poteſt ſemper extrui in prima figura, & affirmatiua, hic enim eſt præcipuus eius uſus in philoſophia; poteſt etiam fieri negatiua, & in ſecunda figura, ſi alicui ſubiecto cauſam non ineſſe eo quod eidem non ineſt effectus oſtendamus. Sed alia multa ad hanc demonſtrationem pertinentia a nobis poſtea declarabuntur in libro noſtro de Regreſſu.

Multorum error in formanda demonſtratione ab effectu.

C *Caput Quintum, quòd tertia ſpecies non detur demonſtrationis quòd.*

QVærere hic aliquis poſſet cur tertia quoque ſpecies demonſtrationis, quæ non detur, quæ in utriuſq; ſimul cõditionis defectu conſtituta ſit; quum.n. detur demonſtratio a cauſa remota, cui illa conditio deeſt quod ſit ex immediatis, & detur demonſtratio ab effectu immediato, cui deeſt altera conditio quòd ſit ex cauſis; cur nõ datur alia, cui utraque deſit, ſcilicet quæ ſit ex effectu remoto? Duas poſſumus afferre rationes cur Ariſtoteles nullam talis demonſtrationis mentionem fecerit, primum quidem dicere poſſumus eſſe in ea tantum defectum, ut ipſam contempſerit; eo præſertim quòd, ſi is demonſtrationis modus datur, poterat a nobis facilè ſubintelligi ex iis, quȩ ab eo de aliis duabus ſpeciebus dicta erant, nempe utrunque de-

fectum coniungendo, ut dictum eſt. Melius tamen mihi eſſe uidetur ſi dicamus Ariſtotelem huiuſcemodi demonſtrationem non tetigiſſe, quia in ſcientiis in uſu non eſt, effectus enim cum ſua proxima cauſa ita eſt coniunctus, ut ſi ipſe ſit nobis notus, illam quoque notam nobis reddat, quę ipſi proximè iuncta eſt; ſimile quiddam in iis, quę uidemus, euenire ſolet, dum enim rem aliquam inſpicimus, alteram quoque rem, quæ illi proxima ſit, uidere ſolemus, licèt eam non intueamur; aliam tamen remotiorē ex ea inſpectione non cernimus; ſic uidetur etiam effectum ſenſilem poſſe indicare cauſam, quæ ipſi proxima ſit, remotam uerò indicare nō poſſe, niſi priùs indicata proxima; propterea Ariſtoteles in memorato loco dicebat demonſtrationis ab effectu propoſitionē maiorem eſſe per ſe notam, ſenſu enim, & inductione notam fieri, quum enim in ea prędicetur cauſa proxima de ſuo effectu, immediata eſt, & demonſtrari non poteſt. Themiſtius uerò aliam E adinuenit ſpeciē demonſtrationis quòd, cuius non meminit Ariſtoteles, eamq́ue ſtatuit tertiā ſpeciem præter illas duas, quas cum Ariſtotele declarauimus, & inquit hanc neque ab effectu eſſe ad cauſam, neque a cauſa ad effectum, ſed ab effectu ad effectum; quando enim ab eadē cauſa duo effectus æquales prodeunt, quorum neuter alterius cauſa eſt, poſſumus alterum per alterum demonſtrare, & erit demonſtratio ꝙ, quæ neque a priori erit, neque a poſteriori, ſed ab ęquali ad æquale, erit enim argumentū neceſſarium, & ex propoſitionibus neceſſariis conſtans; huius tale exemplum affert, febris putrida eſt cauſa inæqualitatis pulſus, & certi caloris in ægroto, quæ duo accidentia ſunt duo ſigna eius febris, & reciprocantur inuicem, nec alterum eſt cauſa alterius, ſed ſunt duo effectus æquales ab eandem cauſa prodeuntes; ideò ſi ex eo quòd ineſt ægro talis calor, inferamus ineſſe etiam pulſus inæqualitatem, F erit demonſtratio quòd tertię huius ſpeciei ab effectu ad effectum. Hanc Themiſtii ſententiam refellit Auerroes, idq́ue non iniuria, quoniam admittenda non eſt, neque dignanda nomine demonſtrationis; notare nanque poſſumus Ariſtotelem in Poſterioribus Analyticis non uocaſſe demonſtrationem niſi illam, in qua ſit progreſſus uel a cauſa ad effectum, uel ab effectu ad cauſam, ſic enim eſt proceſſus inter illa, quæ ſunt eſſentialiter coniuncta; alium ullum ſyllogiſmum ne nominare quidem in iis libris uoluit, ubi enim non adeſt eſſentialis connexus, ibi adeſt id, quod ex accidenti eſt, a quo alieniſſima eſt demonſtrationis natura, præſertim quando accidentarius connexus eſt in ipſa propoſitione maiore, quę maius extremum, ac medium continet, à quorum uno ad alterum omnis demonſtrationis progreſſio eſſe dicitur; hoc autem manifeſtè

Tertia ſpecies demonſtrationis ꝙ a Them. inuētā.

Confutatio.

D euenit in ſyllogiſmo illo Themiſtii, maior enim propoſitio eſt quidem de omni, ſed non eſt per ſe, quia neuter duorum effectuum in alterius definitione accipitur; ideò eſt quidē neceſſaria, ſed ex accidenti, neceſſitas enim à neutro terminorum prouenit, ſed ratione tertii, nā eatenus dicitur ea prędicatio eſſe neceſſaria, quatenus uterque effectus ab una, & eadē cauſa producitur, utrique autem accidit ut ab eadem cauſa fluat, a qua fluit alter; eſt igitur accidentalis connexus in propoſitione maiore, quam uel ſolam, uel præcipuè Ariſtoteles reſpexit in aſſignandis conditionibus demonſtrationis, ut aliàs demonſtrauimus; itaque talis ſyllogiſmus in numerum demonſtrationum non eſt referendus.

Caput Sextum, in quo numerus colligitur ſpecierum demonſtrationis, & difficultates in ſingulis orientes proponuntur.

QVoniam igitur certum apud Ariſtotelem, indubitatumq́ue eſt non eſſe dignum demonſtrationis nomine ſyllogiſmum vllum, in quo neque a cauſa ad effectum, neque ab effectu ad cauſam progreſſio fiat, poſſumus ex iis, quæ diximus, omnes, quę Ariſtoteli cognitę fuerunt, ſpecies demonſtrationis colligere; aut enim a cauſa progredimur ad effectum, aut ab effectu ad cauſam; à cauſa verò aut propinqua, aut remota; ſi à cauſa propinqua, eſt demonſtratio propter quid, quæ eſt potiſſima, & primi gradus, & ſimpliciter dicta demonſtratio; ſi uerò a cauſa remota, eſt demonſtratio notificans ſolùm quòd eſt, ſed non propter quid eſt; ſimiliter ſi ab effectu ad cauſam progrediamur, non declaramus niſi quòd eſt. Duæ igitur ſunt ſummę ſpecies demonſtrationis, quarum altera dicitur propter quid, altera uerò quòd; illa quidem omnes habet conditiones demonſtrationis ab Ariſtotele expoſitas, ideo potiſſima dicitur; hęc vero non omnes, ſed ei aliqua deeſt; quoniam autem duæ ſunt conditiones, quæ manente demonſtrationis nomine abeſſe poſſūt, ideo hæc poſtea in duas ſpecies diuiditur, quarum altera effectum demonſtrat per cauſam, non tamen immediatam, ſed remotam, altera uero ex medio quidem immediato demonſtrat, non tamen ex cauſa effectum, ſed ex effectu cauſam, ideo neutra declarat propter quid, nam demonſtratio propter quid (inquit Ariſtoteles) fit per primam cauſam. Aliam ego demonſtrationis ſpeciem pręter has non inuenio; & hanc, quam expoſui, ut certus ſum ſententiam fuiſſe Ariſtotelis, ita uetiſſimam eſſe non dubito; quod (ni fallor) tunc clarius, & certius omnibus erit, quando difficultates omnes, quibus alii ueritatem hanc perturbarunt, & obſcurarunt, expenderimus, ac diſſoluerimus.

Numerus ſpecierum demonſtrationis.

Duplex

Aliorũ ſententię de ſpeciebus demonſtrationis.

Duplex autem in his oritur difficultas, una de demonſtratione φ, altera de demonſtratione ꝓpter quid; demonſtrationem φ negauit Auicenna eſſe demonſtrationem, aduerſus quem egregiè diſputauit Auerroes in comment. 95. primi libri poſterio. & in Quęſtionibus logicis Quæſtione 15. demonſtrationem verò propter quid omnes his temporibus duplicem eſſe aiunt, unam enim dicunt declarare tantùm propter quid, alterã verò & propter quid, & quòd, ideo hanc uocant potiſſimam, illam uerò propter quid ſolùm; cuius dogmatis author Auerroes fuit, ponens tres demonſtrationis ſpecies diſtinctas ratione quęſitorum, quę per ſingulas declarantur; una enim oſtendit ſolùm quòd; alia ſolũ propter quid, quam uocat demonſtrationẽ cauſæ tantùm; alia uerò utrunque ſimul, quam ſimpliciter demonſtrationem appellat; hanc difficultatem nos poſterius conſyderabimus, priùs .n. de demonſtratione quòd, & de Auicénæ opinione dicendum eſt, tanquàm de re faciliore, & quæ paucioribus uerbis abſoluetur.

Caput Septimum, quòd demonſtratio ab effectu demonſtratione a cauſa remota longè nobilior ſit.

ANte omnia ſciendum eſt, ſi utraq; demonſtrationem quòd inter ſe cõferamus, eam, quæ ab effectu cauſam demonſtrat, ea, quæ a cauſa remota effectum oſtendit, longè præſtantiorem eſſe, quod probare multifariam poſſumus.

Demõſtrationis quatuor cauſæ.

Demonſtratio omnes cauſas habet, cauſam efficientem habet humanã mentem; habet formalem, formam ſyllogiſticam; habet materiã, propoſitiones neceſſarias, & iis, quas diximus, conditionibus præditas, denique habet finem, ſciẽtiam; ſed cauſa effectrix non eſt logicæ conſyderationis, reliquas conſyderat logicus, ut nos olim, dum definitionem demonſtrationis publicè interpretaremur, declarauimus; dicimus igitur illam demonſtrationem, quæ fit ab effectu, illa, quæ fit a cauſa remota, præſtantiorem eſſe habita & formæ, & finis, & materiæ ratione; ſi namque formam ſpectemus, demõſtratio ab effectu affirmatiua, & in prima figura fit, demonſtratio autem a cauſa remota fit negatiua, & in ſecũda figura, ut ſupra demonſtrauimus; at præſtat affirmatio negationi, & prima figura ſecundæ. Ratione uerò finis eſt nobilior, quia perfectiorem ſcientiam parit, ſcientia enim perfecta duobus modis dici poteſt, aut ſimpliciter, aut in genere ſuo, ideſt ratione rei ſciendæ, quæ meliùs ſciri non poſſit; ſcientia quidem ſimpliciter perfecta eſt ſcientia propter quid eſt, ideo Ariſtot. eam uocauit ſcientiam ſimpliciter dictam, & demonſtratio quæ talem ſcientiam parit, demonſtratio ſimpliciter appellatur; ſi hoc modo perfectam ſcientiam ſumamus, neutra

argum. a forma. *argum. a fine.*

A demonſtratio φ ſciẽtiam facit ſimpliciter perfectam; ſed ſi altero modo perfectam ſcientiã intelligamus, demonſtratio ab effectu ſciẽtiam parit perfectam, quæ uerò a cauſa remota fit, imperfectam ſcientiam facit; id enim, quod demonſtratione ab effectu ſciendum proponitur, eſt cauſa ignota, at cauſa quatenus eſt cauſa non poteſt per aliam uiam meliùs inueſtigari, & cognoſci quòd ſit, quàm per effectum notiorem, quam ſententiam teſtimonio Themiſtii comprobare poſſumus, qui in proœmio primi libri Phyſicorum ait § demonſtratio ab effectu quantum ad nos attinet eſt ſufficiẽtiſſima § quia quod in ea problema proponitur, non poteſt uia meliore indagari, quàm per effectum; quod de demonſtratione, quæ fit a cauſa remota, aſſerere non poſſumus; quod enim per eam cognoſcendum quæritur, eſt effectus ignotus, at effectus quatenus eſt effectus meliùs cognoſcitur per cauſam proximam, quàm per remotam; B hęc igitur demonſtratio ſcientiam parit imperfectam tum ſimpliciter, tum habita propoſiti problematis ratione; illa uero, quæ eſt ab effectu, ſcientiam quidem ſimpliciter perfectã non parit, quia notificat ſolum quod eſt, tamen ratione rei, quę ad ſciendum proponitur, perfectam, & ſufficientem ſcientiam parit. Demum eſt perfectior ratione materiæ, nam materia demonſtrationis ſunt propoſitiones neceſſariæ, hæ autem magis neceſſariæ ſunt in demonſtratione ab effectu, quàm in demonſtratione a cauſa remota, in illa etenim tum cõcluſio, tum propoſitiones ſunt de omni, per ſe, & uniuerſales, quæ eſt ſumma neceſſitas, qua maior non datur, hoc autem manifeſtum eſt legẽtibus Ariſtotelem in capite decimo primi libri Poſteriorum, ubi docet quomodo ex eiſdem terminis conſtituantur demõſtratio ab effectu, & demonſtratio propter quid, nempè effectu, & cauſa eius proxima, & ſubiecto, cui ambo C hęc inſunt; igitur ſi concluſio, & propoſitiones in demonſtratione propter quid ſunt per ſe, & uniuerſales, tales etiã eas omnes eſſe oportet in demonſtratione ab effectu, eius. n. propoſitio minor eſt concluſio demonſtrationis propter quid, & contra illius concluſio eſt huius minor; maior autem propoſitio in ambabus eadẽ manet, ſed conuerſa, idem igitur in ea ſeruatur eſſentialis terminorũ connexus, & in demonſtratione propter quid maior illa eſt per ſe ſecũdo modo, in demonſtratione autem ab effectu eſt per ſe primo, idq; ſine aliqua abſurditate; quæ omnia fusè declarauimus, ac demonſtrauimus in libro noſtro de propoſitionibus neceſſariis; quare in demonſtratione ab effectu oẽs propoſitiones ſunt per ſe, & uniuerſales; demõſtratio verò a cauſa remota omnes quidem propoſitiones habet de omni, ſed nullam uniuerſalẽ, imò neq; per ſe, niſi fortaſſe unam; nam habet concluſionem, & alterã propoſitionem negatiuas,

argumẽtum a materia.

In demõſtratione ab effectu omnes propoſitiones ſũt per ſe, & uniuerſales.

hæ

hę igitur neq; primo modo, neq; ſecundo poſſunt eſſe per ſe, quia iu propoſitione uniuerſali negatiua fieri non poteſt ut terminorũ alter in alterius definitione ſumatur; reliqua uerò propoſitio affirmatiua non eſt quatenus ipſum, in ea nanque prędicatur de effectu cauſa remota, quę ipſo amplior eſt, & cum eo non reciprocatur; ſed neque per ſe uidetur eſſe talis propoſitio, quia cauſa remota non ſumitur in definitione effectus; attamen dicere poſſumus eam eſſe per ſe, quoniam cauſa remota, etſi expreſsè nõ ſumitur in definitione effectus, ſumitur tamen implicitè, quatenus cauſa proxima remotiores omnes comprehendit; quemadmodum enim aliàs diximus eã propoſitionem, iu qua genus remotum de ſpecie prædicatur, ut de homine corpus, eſſe per ſe primo modo, quanquàm enim iu definitione hominis non exprimitur corpus, ſed animal genus proximum, tamẽ etiã corpus in ea definitione accipi dicitur, quia natura corporis in animali eſt, & animal eſt actu corpus; ſic etiam cauſa remota ſumi uidetur in definitione effectus, dum ſumitur cauſa proxima, quę uirtute quadam remotas omnes cõplectitur; ut in definitione reſpirationis ſumitur pulmo, ſeu pulmonem habens, quod quidẽ eſt actu animal, quare hac ratione etiã animal in ea definitione accipi dicitur. Vt igitur admittamus propoſitionem illam affirmatiuam eſſe per ſe, ſaltem dicimus eam non eſſe quatenus ipſum, quia termini non reciprocantur. Demõſtratio igitur a cauſa remota materiæ quoq; habita ratione imperfectior eſt demonſtratione ab effectu, quia ꝓpoſitiones minùs neceſſarias habet; propterea non defuere qui dixerint eã non eſſe demonſtrationem niſi æquiuocè, quã ſententiam ſi ſequi nolimus, id ſaltem dicere debemus, eam eſſe imperfectiſſimam, & infimi gradus demonſtrationem, quum cõditionibus, & natura demonſtrationis parum, ac leuiter participare uideatur; tanti nanque momenti eſt eius conditionis defectus, quæ eſt conſtare ex immediatis, ut ea una ſublata magnã neceſſitatis partẽ auferre, ac totum ferè eſſentialem connexum tollere uideamur; at iu demonſtratione ab effectu minorem defectum ineſſe certum eſt, quauuis enim deſit illa conditio ꝙ ſit ex cauſis, alteram tamen habet quòd eſt ex immediatis, qua conditione ſeruata eſſentialis quoque connexus terminorum ſeruatur, & manent illę omnes conditiones, quæ ſummam in propoſitione neceſſitatem faciunt. Hinc fit ut omnes & logici, & philoſophi dum demõſtrationis ꝙ mentionem faciunt, eam ſolam reſpiciant, quæ fit ab effectu. Auerroes quoq; in cõment. 41. & t. 54. primi lib. poſterior. aſſerit eas tres conditiones, de omni, per ſe, & quatenus ipſum, omnes repeteri in demõſtratione quòd, ſolam reſpiciens eam, quę eſt ab effectu, & alteram ſpernens; de qua id minimè uerum fuiſſet.

cauſa ꝓxima cõplectitur in ſe uirtute quadã oẽs remotas.

demonſtratio a cauſa remota è imperfectiſſima.

D Ariſtoteles autem debuit aliquam eius facere mentionem, ut omnem tangeret conditionum defectum, cum quo nomen demonſtrationis ſeruetur; uel ſaltem propter maiorem potiſſimæ demonſtrationis declarationem, ut per harum demonſtrationum inter ſe comparationem cognoſceremus quanti momenti ſit illarum conditionum defectus, & quàm neceſſarium ſit eas omnes coniunctim iu demonſtratione reperiri, ſi perfectam parere ſcientiam debeat. Eſt præterea demonſtratio ab effectu in ſcientiis uſitatiſſima, pręſertim in naturali; demonſtratio autem a cauſa remota, multò minùs in uſu eſt; tunc enim ea utimur, quando cauſam proximam notam non habemus, quia ſi hanc habeamus, ſpernimus remotam; in philoſophia quidem naturali Ariſt. unum ego locum obſeruaui, in quo Ariſt. uſum eſſe puto demonſtratione a cauſa remota, quod ante me ne-

E mo alius animaduertit, is autem locus eſt initium 8. libri Phyſicorum quando Ariſt. demonſtrat ęternitatem motus, quum. n. eius conſiliũ in eo libro fuerit motus æternitatem demõſtrare per ſuam proximam, & ęquatam cauſã, quæ una eſt, motor æternus immobilis penitus, hac tamen demonſtratione ſtatim uti non potuit, quoniam motor æternus offerebatur incognitus, & ex ignotis non fit demonſtratio; iõ quum omnino neceſſum eſſet ęternum motum ꝑ ſuã cauſam demonſtrare, hæc. n. eſt perfecta ipſius cognitio, neceſſum etiam fuit prius aliqua uia duci in illius cauſę cognitionem, ut ea inuenta fieret poſtea regreſſus ad effectum; uerũ cauſa illa nullo alio medio inueniri potuit, quàm per motum ipſum ęternũ, priùs ergo oportuit nos ex ęterno motu duci in cognitionem æterni motoris, quæ eſt demonſtratio ab effectu, deinde ex æterno motore inuento regredi ad æternũ motum perfectè cognoſcendum per demõſtrationem propter quid, ſed illi quoque demõ-

F ſtrationi ab effectu eadem obſtabat difficultas, motus. n. æternus, per quem ſolũ poteſt primus motor æternus inueniri, non minùs ignotus offerebatur; quàm ipſe primus motor; ob id neque a motu ad motorem, neque à motore ad motum progredi poterat Ariſtot. Fuit igitur coactus aliquam adinuenire uiam, qua ęternum motum, ſaltem quòd daretur, oſtẽderet, eaque fuit demonſtratio a cauſa remota, qua in principio eius libri uſus eſt, ex motore nanque, & mobili latè ſumptis probat hanc uegatiuam, motum nunquàm cœpiſſe, & nunquã ceſſaturum; eam enim eſſe demonſtrationem propter quid, ut aliqui dixerũt, falſum omnino eſt, quũ conſyderãtibus manifeſtũ ſit nil aliud per eam notificari, quàm ꝙ detur æternus motus, ſed non cur detur, quia cauſa ipſius ęquata ibi non adducitur, quæ eſt primus motor immobilis, ſed motor latè acceptus, quę eſt cauſa ampla, & remota; ratio tamen illa in principiis philo-

quando ſit ĩ uſu demonſtratio à cauſa remota.

Methodus Ariſto. in 8. li. Phyſ.

philoſophiæ Ariſtotelis neceſſaria eſt, ideò quũ neque ſit a cauſa proxima, neque ab effectu, dicere cogimur eam eſſe a cauſa remota, eaque Ariſtotelem vſum eſſe neceſſitate coactum. Hæc de loco illo dicere voluimus, ut intelligatur qualiſnam ſit apud philoſophos huius demonſtrationis uſus, & cur ea ſit parum uſitata apud uiros ſapientes, qui ſcientiam rerum quærunt per cauſas ſingularum proximas, non per remotas; nulla eſt autem cauſa remota, quę reſpectu alicuius effectus non ſit cauſa proxima, vt motor ſimpliciter acceptus, ſi non eſt æquata cauſa æterni motus, ſaltem eſt æquata, & proxima cauſa motus ſimpliciter ſumpti; per illam igitur eſt demonſtrandus motus, ſed non æternus motus. Videtur autem Ariſtoteles in illo capite Decimo primi libri poſteriorum ſignificare hunc demonſtrãdi modum a cauſa remota apud vulgares potiùs homines in uſu eſſe, quàm apud eruditos; uulgares enim, qui non ſemper cauſam proximam norunt, ſępe afferũt B remotam; hanc dicit ibi Ariſtoteles per exceſſum adduci, excedit enim ſua amplitudine effectum, ideò hæc demonſtrationis ſpecies neſcio quid vitioſi præſefert, exceſſus enim, & id, quod nimium dicitur, vitioſum putari ſolet; & Auerroes ſæpe dicit cauſam remotam, ſi cum eo effectu conferatur, a quo eſt remota, numerari inter illas, quæ ex accidenti ſunt. Quanta igitur ſit huius demonſtrationis imperfectio manifeſtum eſt.

Omnis cauſa remota ē proxima alicui effectui.

Caput Octauum, in quo Auicennæ ſententia contra demonſtrationem ab effectu exponitur, & argumentis probatur.

AVicenna verò non modò hanc, ſed etiam demonſtrationem ab effectu indignam eſſe nomine demonſtrationis conſtanter aſſeruit, & ad hoc probandum uſus eſt argumento ualdè efficaci, C quod Auerroi non paruum negotium faceſſit, & tale fuit; omnis demonſtratio eſt argumentum neceſſarium, & ex propoſitionibus neceſſarijs conſtans, at ſyllogiſmus hic ab effectu nõ eſt huiuſmodi, ergo non eſt demonſtratio; maior propoſitio probatione non eget, quum vis ipſius uocabuli declaret demonſtrationem eſſe ſyllogiſmum quendam neceſſarium, idque Ariſtoteles apertè pronuntiauit ln context. 5 1. primi libri Poſteriorum, vbi inquit {niſi ex neceſſariis ſyllogiſmus fiat, non poſſumus vllam habere ſcientiam neque propter quid ſit, neque quòd ſit} ergo ſi nullam ſcientiam acquirimus, ſequitur quòd nullo modo demonſtremus dum principia non neceſſaria ſumimus; minor autem ſic probatur, hęrentia accidentis in ſubiecto neceſſaria eſt propter cauſam, a qua ipſum accidens fluit, qua de re nos abundè locuti ſumus iu libro noſtro de propoſi- A tionum neceſſitate, ubi oſtendimus ſubiectũ accidentis proprij quatenus eſt ſubiectum nullam ipſi accidenti ut ſibi inhæreat neceſſitatem inducere, ſed cauſam, a qua accidens producitur, totam inferre inherendi neceſſitatem; atqui cognitio noſtra ipſi rei conſentanea eſſe debet, ergo ſi accidens proprium non ineſt neceſſariè niſi propter ſuam cauſam, ſequitur nos quoque non poſſe cognoſcere quòd neceſſariè inſit, dum cauſam ignoramus; cauſa enim debet vtrunque præſtare, & ut res neceſſaria ſit, & ut nos eam neceſſariam eſſe cognoſcamus, quod ſignificauit Ariſt. in primo lib. Poſterio. in principio ſecundi capitis in definitione ipſius ſcire, & multò etiam clarius in contextu 39. ſecundi libri, vbi dicit quòd cognoſcere rem eſſe abſque cauſæ cognitione non eſt cognoſcere rem eſſe, ſed potiùs ignorare; res enim ut eſt, ita eſt cognoſcenda, eſt autẽ propter ſuam cauſam, per illam igitur cognoſcenda eſt, & abſque illa non cognoſcitur; ſic igitur argumentemur, in demonſtratione ab effectu accipimus pro principio inhærentiam accidentis in ſubiecto, cuius adhuc cauſam ignoramus, ergo non poſſumus cognoſcere illam inhęrentiã eſſe neceſſariam; deeſt igitur nobis animi certitudo, quæ omnino in demonſtratione requiritur, & ſine illa nullus ſyllogiſmus nomen demonſtrationis meretur, quia nullam ſcientiam parit, ſcientia enim eſt rei cognitio cum certitudine; at quam certitudinem de concluſione habere poſſumus, ſi propoſitiones ſine certitudine cognoſcimus? etenim in omni demonſtratione certiores concluſione propoſitiones eſſe oportet. hoc fuit argumentum Auicennæ, quod (ut ait Auerroes) non minus alteram tollit demonſtrationem quòd, quæ eſt a cauſa remota, dum enim ignoratur cauſa proxima, a qua habet accidens ut ſit, & ut neceſſariò, ac eſſentialiter inſit, non poteſt ipſius neceſſitas a C nobis cognoſci tanta cum certitudine, quanta in omni demonſtratione poſtulatur. cõfirmatur hæc ſententia teſtimonio Ariſtotelis in contextu 55. primi lib. poſte. ubi talẽ ſyllogiſmum nõ uult appellare demonſtrationem, ſed vocat ſyllogiſmũ a ſigno, & dicit per eum ſciri id, qđ eſt per ſe, non tamen quatenus eſt per ſe, quia ſine cauſa ſcitur, non facit igitur cognoſcere rẽ eſſe neceſſariam, proinde ſine animi certitudine eſt illa cognitio. Auerroes quoque in eodem loco dicit eam non eſſe demonſtrationem; & Græci omnes dum de ea loquuntur, ſolent potius appellare ſyllogiſmum a poſteriori, ſiue a ſigno, quàm demonſtrationem. Aliam quoq; rationẽ addere poſſumus talẽ, ſyllogiſmus hic non parit ſcientiam, ergo non eſt demõſtratio, conſequentia ex definitione demonſtrationis manifeſta eſt, ſiquidem demonſtratio eſt ſyllogiſmus ſcientiam pariens; aſſumptum probatur per definitionem ſcientiæ, ſcientia enim eſt

1. argu. pro Auicenna.

2. arg.

3. ar.

4 arg.

eſt rei per cauſam cognitio, hic autem ſyllogiſ- D mus cognitionem rei per ſuam cauſam non tradit; & Ariſtoteles in illo 2. capite 1. lib. poſteriorum apertè dicit ſine illis conditionibus ſyllogiſmum quidem eſſe, at demonſtrationem nõ eſſe, quia non parit ſcientiam.

Caput Nonum, in quo Auicennæ opinio confutatur, & oſtenditur demonſtrationem ab effectu eſſe demonſtrationem.

Contrariam ſententiam, quòd demonſtratio ab effectu ſit aliquo modo demonſtratio tuetur aduerſus Auicennam Auerroes in illo 95. commentario primi libri Poſteriorum, & in Quæſtionibus logicis quæſtione 15. quam ita probare poſſumus, facit ſcientiam, ergo eſt demonſtratio, aſſumptum probatur teſtimonio Ariſtotelis in illo 95. contextu, ubi dicit ſcire eſſe duplex, aliud enim eſſe ſcire propter quid, aliud eſſe ſcire E quòd. In contextu quoque 23. eiuſdem libri eã clarè uocat demonſtrationem, quum dicat {nõ eſt ſimpliciter altera demonſtratio, quæ eſt à notioribus nobis} demonſtrationem enim eſſe fatetur, ſed non demonſtrationem ſimpliciter dictam; hoc idem legimus in contextu 92. ſecundi libri apud Ariſtot. & apud Græcos interpretes tum ibi, tum in 94. Themiſtius quoque in proœmio primi libri Phyſicorum inquit hanc eſſe demonſtrationem, ſi non potiſſimam, ſaltem nobis ſufficientiſſimam ad cauſarum abſconditarum inuentionem; & Auerroes in illo 95 commentario, necnon in ſeptimo eiuſdẽ libri dicit eam eſſe demonſtrationem, & ſcientiam parere per poſterius dictam, ſed non æquiuocè, quod nos ita oſtendimus, æquiuocè dicitur aliquid eſſe tale, quando nulla naturę, ſed ſola nominis adeſt communicatio, quod dicere in pręſentia non poſſumus, quoniam ſyllogiſmus hic non ſolam habet demonſtrationis F nominationem, ſed & conditionibus eius participat, iis præſertim, quę demonſtrationis propriæ ſunt, cuiuſmodi illæ ſunt, cõſtare ex ueris, ideſt ſummè ueris, ac neceſſariis, & ex immediatis; proprijs igitur, ac præcipuis ueræ demõſtrationis conditionibus participare, cum alicuius tamen conditionis defectu, facit demõſtrationis nomen, prout ad ſecũdarias demonſtrationes extenditur, neque uerè uniuocum eſſe, neque omnino æquiuocum, ſed per prius, ac poſterius dici, & ab uno, ut ſupra declarauimus; quod ipſa quoque Ariſtotelis tractatio confirmat, quia ſi illi, quos memorauimus, demonſtrationis gradus in ſolo nomine æquiuoco demonſtrationi conuenirent, non debuiſſent in eodem libro tractari, in quo Ariſtoteles de potiſſima demonſtratione tractationem inſtituerat, tractantur tamen, & ita tractantur, ut pręcipuæ demonſtrationis principatus appareat, & pendentia aliarum ab ea; quòd ſi quis dicat Ariſtotelem in poſterioribus Analyticis non ex profeſſo de his ſyllogiſmis agere, ſed eorum obiter mentionem facere; is alium in logica librum oſtendere debet, in quo ex profeſſo de his agat Ariſtoteles, ſunt enim certè ſyllogiſmo Topico nobiliores, itaque quum huic octo libros Topicos dicauerit, multo magis debuit his proprium librum dicare, ſi in libro de demonſtratione, quum demonſtrationes nõ ſint, tractandi non fuere. Neceſſe eſt igitur ut quemadmodum demonſtratio & latè ſumi poteſt, prout omnes gradus amplectitur, & ſtrictè pro ſola primaria; ita ſcientia quoque & ampla, & anguſta ſignificatione accipi poſſit, amplè quidem ſumitur quando omnem effectum demonſtrationis comprehendit, quæcunque illa ſit ſiue primi, ſiue ſecundi gradus demonſtratio; anguſtè uerò quando pro ſola ſcientia præſtantiſſima, quæ potiſſimæ demonſtrationis finis eſt, accipitur; & Ariſtoteles in eiſdem libris poſterioribus Analyticis debuit & perfectam, & imperfectam ſcientiam reſpicere, & demonſtrationem tum primariam, tum ſecundariam conſyderare; in qua enim diſciplina id, quod in eo genere præcipuum eſt, tractatur, in eadem cætera quoque eius generis, quæ per participationem, & per pendentiam ab illo talia dicuntur, tractari debent.

nota rõ nemcur nomen demonſtrationis dicatur ſecundũ prius & poſterius; uide ſupr. cap. 1.

Sic etiã nomen & latè, & ſtrictè ſumi poteſt, ſicut etiam demonſtratio.

Caput Decimum, in quo argumenta pro Auicenna adducta ſoluuntur.

Cognita rei ueritate ad contrariorum argumentorum ſolutionem accedendum eſt, argumentum quidem Auicennæ ab Auerroe ita ſoluitur, propoſitiones acceptę in demonſtratione ab effectu, ſi rem ipſam ſpectemus, non minus ſunt neceſſariæ, non minus per ſe, & quatenus ipſũ, quàm propoſitiones demonſtrationis potiſſimæ; at, ſi animum noſtrum reſpiciamus, non ita cognoſcuntur a nobis ut neceſſariæ, ut propoſitiones potiſſimæ demonſtrationis; attamen aliquam in eis neceſſitatem cognoſcimus, ſi non tantam, quanta reuera eſt, ſaltem tantam, quę ſufficit ut ille ſyllogiſmus nomen, & naturam demonſtrationis ſeruare queat; declarat autem hoc Auerroes conſyderando tres gradus certitudinis cognitionis noſtræ, quos non benè diſtinguens Auicenna deceptus eſt; primus gradus eſt quando cognoſcimus neceſſitatem rei habentis cauſam per cognitionem cauſæ, ut quando cognoſcimus hominem eſſe riſibilem propterea quòd eſt rationalis; ſecundus eſt quando eandem eiuſdem rei neceſſitatem cognoſcimus abſque cognitione cauſæ, ut quã do cognoſcimus hominem eſſe riſibilem ſine cognitione rationalitatis; tertius gradus eſt quando cognoſcimus neceſſitatem propoſitionis

ad 1. argum.

tres gradus certitudinis cognitionis noſtræ.

nis de omni, quæ non ſit per ſe, ut omnem coruum eſſe nigrum, quia cognoſcimus uniuerſitatem, & perpetuitatem illius accidentis in illo ſubiecto, cuius nulla eſt cauſa, quę ad coruum quatenus coruus eſt pertineat; quæ quidē cognitio neceſſitatis admodum debilis eſt, & parum certitudinis habet, quoniam etſi ſenſus uidet omnem coruum nigrum eſſe, mens tamen dicit poſſe coruum non eſſe nigrum, & album coruum cogitat, quia nulla eſt eſſentialis connexio nigredinis cum natura corui. Auicenna igitur primum, ac tertium gradum cognouit, ſed ignorauit ſecundum, quia cum tertio ipſum confudit, prędicatum enim eſſentialiter inhærens, quando per cauſam cognoſcitur, per quam eſſentiale, ac neceſſariū eſt, ſumma cum certitudine cognoſcitur; idem autem ſine cauſa cognitum negauit Auicenna plus habere certitudinis, quàm habeat propoſitio, quæ ſit ſolùm de omni, ut eadem certitudine cognoſcatur à nobis illa propoſitio, omnis coruus eſt niger, atque illa, omnis homo eſt riſibilis, quando ſine cauſa cognoſcitur, quod quidem ſi uerum eſſet, argumentum Auicennæ demonſtraret, quia propoſitio illa, quę a nobis cognoſcitur ſolùm ut de omni, non habet tantam neceſſitatem, & tantam certitudinem, quantam nomen demonſtrationis etiam latè acceptum requirit. Auerroes autem in memoratis locis ait magnam eſſe harum propoſitionum differentiam, nam licèt eam propoſitionem, omnis homo eſt riſibilis, cognoſcamus ſine cognitione cauſæ, eam tamen cognoſcimus ut habentem connexum eſſentialem, & ut per ſe, quoniam enim uidemus accidens illud illi ſubiecto ſoli inhærere, & eius proprium eſſe, mens noſtra etiam ſine cognitione cauſę cognoſcit ipſum ineſſe per ſe, & eſſentialiter, proinde ſumit ſubiectum in eius definitione, ideo ſæpe contingit ut talem accidentis definitionem traditam per ſolum ſubiectum notam habeamus, dum cauſam illius proximam ignoramus, & uidetur (inquit Auerroes) ſubiectum accidentis eſſe veluti cauſa quædam remota, continet enim cauſam proximam, ut homo rationalitatem, & eam confuſo quodam modo præſeferre videtur; ut igitur cognoſcamus riſibile ineſſe homini per ſe, & eſſentialiter, ſatis eſt ipſa hominis cognitio, & collatio riſibilitatis cum eo, per quam mens noſtra eſſentialē connexum animaduertit, & ſumit ſubiectum in definitione accidentis; connexus autem eſſentialis eſt neceſſarius, quia quod in alicuius definitione ſumitur, id neque re, neque cogitatione ab eo abiungi poteſt. In propoſitionibus igitur demonſtrationis ab effectu tantam ineſſe neceſſitatem cognoſcimus, tantaque animi noſtri certitudine, quæ ſufficiat ad eam in genere demonſtrationis conſtituendam. Secus eſt de propoſitione de omni, ut illa,

B

C

Subiectum accidens eſt tanquam eius cā remota

A. omnis coruus eſt niger, quum enim neque corui, neque proximi eius generis naturam nigredo conſequatur, ſed alus pluribus rebus præter coruum, & præter animalia omnia inhæreat, non ſumitur coruus, neque eius genus in definitione nigredinis, quare nullum nouit intellectus eſſentialem connexum, quia nullus adeſt; & illius inhęrentiæ, quæ ex accidenti neceſſaria eſſe dicitur, non poteſt habere tantam certitudinem, quantam omnis demonſtratiua propoſitio requirit. Quòd autem Ariſtoteles in contextu quinquageſimoquinto primi Poſteriorum dicat ſyllogiſmū a ſigno ſcientiam parere rei, quæ eſt per ſe, non tamen prout eſt per ſe, id nobis non officit, ſiquidem verba illa per comparationem intelligenda ſunt, nam propoſitionem illam, omnis homo eſt riſibilis, magis cognoſcimus eſſe per ſe, quando proximam cauſam diſtinctè cognoſcimus, quàm ſi per ſolum hominem, qui cauſam illam confusè ſignificat, ipſam noſcamus, tamen hoc quoque modo per ſolam ſubiecti cognitionem cognoſcimus eam eſſe per ſe, debilius tamen, & minus certè, quo fit vt certiſſimæ ſcientiæ comparatione dicat Ariſtoteles ibi non cognoſci rem ut per ſe. Similiter demonſtrationem a cauſa remota poſſumus ab his difficultatibus vindicare, cauſa enim remota cum effectu eſſentialiter connexa eſt, & facit propoſitionem per ſe, quia ſumitur in definitione effectus ſi non expreſsè, ſaltem implicitè, quatenus a cauſa proxima, quæ ſumitur in definitione effectus, actu comprehenditur; propoſitionem igitur neceſſariam facit, & tanta cum certitudine cognitam, ut demōſtratiua appellari mereatur. Hæc eſt Auerrois reſponſio ad argumentum Auicennæ, eaque optima, ac profundiſſima, quam alios penetraſſe non uideo.

Ad 2.

Reliqua omnia facilè per ea, quæ diximus, ſoluuntur, quando enim Ariſtoteles, & Auerroes, & Gręci demonſtrationem quòd appellant ſyllogiſmum, & negant eſſe demonſtrationem, ac ſcientiam parere, demonſtrationem, ac ſcientiam ſtrictè ſumunt pro ſola præcipua, & ſimpliciter dicta, qua ratione nos quoque aſſeneramus demonſtrationem quòd non eſſe demōſtrationem, nec ſcientiam parere; at demonſtrationem, ac ſcientiam latè ſumendo, non negant eam eſſe demonſtrationem, & ſcientiam parere, ut ſupra eorundem authoritate comprobauimus; idemque ad poſtremum argumentum dicimus, nam ſi demonſtrationē, ac ſcientiam ſtrictè ſumamus, ut accepit Ariſtoteles in ſecundo cap. primi lib. poſteriorum, totum concedimus; ſi uerò latè, negamus antecedens, nam demonſtratio quod, ſi non talem ſcientiam parit, quæ ſit cognitio rei per cauſam, attamen ſcientiam aliquam parit, quę cum certitudine cognitio eſt; quod ſi ſciētiam

Ad 3.

ſtrictè

ſtrictè ſumamus, demonſtrationem uerò latè, negãda eſt conſequentia, noo enim ſi pręſtantiſſimam ſcientiã non parit, ſequitur eam nullo pacto eſſe demonſtrationem, ſed ſolùm ſequitur oon poſſe dici præſtantiſſimam demonſtrationem.

Caput vndecimum, Declaratio, et comprobatio ſententiæ Auerrois, quòd demonſtratio propter quid, et demonſtratio potiſſima ſint duæ demonſtrationis ſpecies re diſtinctæ.

DE demõſtratione autẽ propter quid maior difficultas manet propter opinionẽ Auerrois, qnam omoes ferè hac tempeſtate tum logicæ, tùm philoſophiæ profeſſores ſequuntur; quamuis enim Ariſtoteles ratione ſũpta ab ijs, quæ qnæruntur, & per demonſtrationem innoteſcunt; duas tantum ſpecies demonſtrationis poſuerit, quarum alteram τὸ διότι, alteram τὸ ὅτι appellauit, tamen Auerroes tertiam ſpeciem excogitauit, duplicem enim eſſe dixit demonſtrationem properquid; unam, quę notificat ſolùm propterquid, eamque ipſe uocat demonſtrationem cauſæ tantùm, Auerroiſtæ uerò demonſtrationem propterquid; alteram, quę ſimul notificat propterquid, & quòd, quam ipſe appellat demonſtrationem ſimpliciter; alii uerò demonſtrationem potiſſimam. Itaqne Auerroes demonſtrationem in tres ſpecies partitur, quarum nna declarat ſolum quòd; alia ſolùm propter quid; alia utrunque ſimul, quæ eſt omnium pręſtantiſſima demonſtratio, ut apud eum legere poſſumus multis in locis, præſertim in commentario 95. primi libri Poſteriorum, in ſua Epitome in capite de demonſtratione, in commentario 35. ſecundi libri de cœlo, & in quinto libro colliget capite 24. Et quia prima partitione nõ eſt in has tres ſpecies diuidenda demonſtratio, niſi illæ omnes eſſentialibus differentiis diſtinguantur, ideò Auerroiſtæ omnes nituntur oſtendere quomodo hæ tres ſpecies inter ſe eſſentialibus differẽtiis diſcrepent. Videtur hæc ſententia magnam ſoliditatẽ, & ueritatẽ pręſeferre, quoniam demonſtratio inſtrumentũ eſt, & cuiuſque inſtrumenti natura ex fine ſumitur; finis autem demonſtrationis eſt ſcientia eorũ, quæ in quęſtionem cadunt, ex horum igitur diſcrimine eſſentialem differentiam in ſpeciebus demonſtrationis oriri neceſſe eſt; quæ autem quæruntur, & per demonſtrationem quatenus demonſtratio eſt innoteſcunt, duo ſunt, quòd, & propter quid; quemadmodum igitur ſecundùm omoiũ ſententiam re diſtinguuntur demonſtratio declarans ſolũ ꝙ, & illa, quæ ſimul notificat quod, & propter quid; eadem ratione fateri debemus eam, quæ declaret ſolùm propter quid, ab utriſque memoratis ſpeciebus re ipſa differre.

Opinio Auerr.

1. argumentũ pro Auerrois

D Videtur etiam Ariſtoteles in ſpeciebus demonſtrationis talem differentiam ſtatuere in contextu 178. primi libri poſteriorum, vbi dicit certiorem, ac pręſtantiorem eſſe ſcientiam, qua cognoſcimus quòd ſimul cum propter quid, quàm eam, qua ſolum qnòd, uel ſolum propter quid cognoſcimus. In ſecundo quoque libro in contextu 39. inquit Ariſtoteles euenire interdum ut, quũ cognoſcamus rem eſſe, quæramus tantùm propter quid ſit; euenire etiam ut ſimul ambo nobis manifeſta fiant, tres igitur ponit demonſtrationum gradus, ſeu ſpecies; unam, qua ſolum quòd eſt cogooſcimus; aliam qua ſolum propter quid eſt declaramus poſtquàm priùs noſcebamus quòd eſt; tertiam demũ, qua ſimul declaramus utrunque. Videtur igitur tum ex ipſius rei inſpectione, tũ ex cõſyderatione uerborum Ariſtotelis ſententiæ huius ueritas manifeſtè deſumi.

2 Argumentũ

3. argumentũ

E *Caput Duodecimum, Contrariæ ſententiæ comprobatio quòd duæ tantùm ſint demonſtrationis ſpecies re diſtinctæ.*

EX altera parte ſententiam Auerrois dubiam reddit omniũ interpretum tum Gręcorum, tum Latinorum authoritas, qui duas tantum demonſtrationis ſpecies ratione quæſitorum diſtinctas cognouerunt, unam notificantem quòd eſt, alteram propter quid eſt, quam potiſſimam eſſe demonſtrationem dicunt, ut non duæ diuerſę ſpecies demonſtrationis ſint demonſtratio potiſſima, & ea, quę dicitur propter quid, ſed eadem, quę utroque nomine appelletur, ſiquidem porior demonſtratio oon datur, quàm ea, quæ notificat propter quid eſt; ideò Græci dicentes ἀπόδειξιν τοῦ διότι & τὴν κυρίως ἀπόδειξιν eãdem ſemper demonſtrationem intellexere, Sed Ariſtotelis quoque teſtimonium adeſt, qui io capite F decimo primi Libri Poſteriorum duas tantùm poſuit ſummas demooſtrationis ſpecies, is tamen eſt proprius locus, in quo de omnium ſpecierum diſcrimine ſibi dicendum propoſuit, nam ſi docere uoluit quod modis per defectũ conditionum potiſſimę demonſtrationis demonſtratio ſecundi gradus fiat, quæ notificat ſolùm quòd eſt, & hanc diſtinxit cum diligentia in eam, quæ eſt ab effectu, & eã, quę à cauſa remota, nonne debuit etiam declarare quomodo per alicuius conditionis defectum notificetur ſolum propter quid eſt? certè multò magis debuit, quũ demonſtratio propterquid demonſtratione quòd longè præſtantior ſit. Quòd ſi quis dicat Ariſtotelẽ in aliis ſupra memoratis locis illarum trium ſpecierum demonſtratioois mentionem feciſſe; hoc ad Ariſtotelem defendeodum, noo ſatis eſt, ſi quidem non modò eas uariis in locis nominare, ſed etiam aliquo in loco ipſarum diſcrimẽ declarare debuit,

Teſtimoniũ Ariſtotelis

buit, quod nullibi feciſſe comperitur quum, tamen aliarum demonſtrationum diſcrimina diligẽtiſſimè declarauerit; neque ſatis eſt ipſum dixiſſe eas differre quoniam hæc notificat ſolum propter quid, illa uerò propterquid, & quòd; quemadmodum non ſatis fuit dixiſſe hanc tradere ſolùm cognitionem ipſius quòd, illam uerò propter quid, ſed rationẽ huius diſcriminis attulit oſtendens ob quem defectum hęc declaret ſolum quòd; eſt quare omnino debuit illud quoque ſimiliter, imò multo magis declarare, cur aliqua demonſtratio notificet ſolùm propter quid eſt, & quiſnam defectus impediat ne ſimul declaret etiam quòd; eſt enim neceſſarium ut differẽtia in declaratione quæſitorum oriatur ex aliquo diſcrimine in ipſa demonſtrationis natura, ut in illo decimo capite primi Poſteriorum ſignificat Ariſtoteles, qua propter non uidetur demonſtrationem potiſſimam à demonſtratione propter quid re diſtinctam cognouiſſe. B Hanc ego certus ſum & Ariſtotelis ſententiam fuiſſe, & ueram, ac rationi conſentaneam; uanam autem, & commentitiam ſententiã Auerrois, qui uarius quoque, & inconſtans hac in re fuit; idque plures Auerroiſtas Auerroem omnino tueri uolẽtes ad hoc cõfugere coegit, ut dicerent literã Auerrois multis in locis mẽdoſam eſſe, propterea eam abſq; ullo antiqui, ac fide digni codicis teſtimonio corrigere, & affirmantem in negantem, & negãtem in affirmantem propria authoritate mutare auſi ſunt. Cæterum quia ſæpe contingit ut qui pertinaciter falſum aliquod dogma defendere contendunt, in alios complures errores labantur, ſiquidem uno dato abſurdo multa ſequuntur; hinc factũ eſt ut à ſectatoribus Auerrois plurimè ad eum defendendum ineptiæ excogitatæ ſint, quas ne ipſe quidem, ſi uiueret, Auerroes admitteret; idcirco nos, qui nõ altercandi, uel pungendi, ſed iuuandi gratia hanc prouinciam ſuſcepimus, earũ quamplurimas, C quæ confutatione dignæ non ſunt, miſſas faciemus; & illas tantùm confutare aggrediemur, quæ uel profeſſorum authoritate, uel aliqua ueritatis, ac firmitatis ſpecie decipere ſtudioſorũ adoleſcentium animos, & in hunc errorem trahere facilè poſſe exiſtimabimus,

Auerr. inconſtantia.

Caput Decimumtertium, in quo uariæ Auerroiſtarum ſententiæ enarrantur, et inter ſe comparantur, de differentiis, quibus demonſtratio propter quid a potiſſima diſtinguatur.

QVoniam tota controuerſia in hoc poſita eſt, an demõſtratio propter quid, & demonſtratio potiſſima ſint duę demõſtrationis ſpecies re diſtinctæ, ut Auerroiſtæ putant, qui dicunt potiſſimã demonſtrationem eſſe primi gradus demõſtra- A tionem; eam uerò, quam propter quid appellãt, eſſe ſecundi gradus; & eam, quæ declarat ſolũ quòd eſt, eſſe tertii gradus, & infimi; an potius duæ illæ ſint una, & eadẽ demonſtrationis ſpecies, ut omnis demonſtratio declarans propter quid eſt ſit etiam potiſſima demonſtratio, quę Græcorum, & Latinorum omnium, necnon, ut ego puto, Ariſtotelis ſententia fuit; idcirco Auerroiſtæ omnes in hoc uno declarando laborarunt, quænam ſit eſſentialis differentia, qua duę illæ demonſtrationes inter ſe ita diſſideãt, ut duæ ſint diuerſæ ſpecies, non una; ſed quęnam ſit ea differentia non conſenſere; nam Bernardinus Tomitanus pręceptor, & in logica publicè interpretanda olim præceſſor meus tres differentias, quibus duæ illæ demonſtrationes eſſentialiter diſſiderent, adduxit, primam ex natura medii, ſecundam ex terminorum reciprocatione, tertiam ex iis, quę quęruntur, & per utranque notificantur; ratione medii, B quia in demonſtratione propter quid nunquã medium eſt cauſa formalis, ſed aliqua alia, ut materia, uel finis, uel efficiens; in potiſſima uerò ſemper eſt cauſa formalis; qua differentia ad eas demonſtrationes diſtinguendas utebatur etiam M. Antonius Ianua præceptor, & amiculus meus, ut in priuatis colloquiis ex eius ore collegi; & uidetur eam poſuiſſe Auerroes in commentariis 34. & 35. primi libri Poſteriorum, ubi dicit cauſam effectricem externam non ingredi demonſtrationem potisſimam, quia non ingreditur definitionem, demonſtratio enim eſt poteſtate definitio; definitionem autem non ingreditur, quia tali cauſa poſita effectus non ex neceſsitate ponitur; deinde ſubiungit huiuſmodi cauſas habere locum in demonſtratione ſigni, & in demonſtratione cauſæ. Videtur etiam hanc ſententiam ſignificaſſe Ariſt. in 2. libro Poſterior. in cap. de cauſis, ubi docet quomodo demõſtratio fiat per cauſã C materialem, & per effectricem, & per finalem, de formali nihil dicit, igitur de potiſſima demõſtratione ibi nõ loquitur, ſed de demõſtratione propter quid, & ſignificat hãc fieri per has tres cauſas, illam uerò per formalem ſolam. Ratione autem terminorum differunt hę duę demonſtrationes, quoniam demonſtratio potisſima fit ſemper ex terminis paribus, & reciprocantibus; demonſtratio autem propter quid fieri poteſt tum ex reciprocantibus, tum etiam ex non reciprocantibus; quę differentia ſumitur ex Auerroem in eodem loco, dicit enim cauſam effectricẽ externã non ingredi demonſtrationẽ ſimpliciter dictam, ſed demonſtrationem cauſæ, propterea quòd talis cauſa cum ſuo effectu non reciprocatur. Ex iis demum, quæ quæruntur, differunt, quoniam demonſtratio potisſima declarat ſimul utrunque quęſitum, at demõſtratio propter quid non oſtendit rem eſſe, ſed ſolùm propterquid ſit, unde etiã appellationẽ

Tomitani ſententia.

M. Antonius Ianua.

accepit; hanc poſtremam differentiam manifeſtiſſimè ponit Auerroes in pluribus locis, præſertim in commentariis 23. 95. 97. primi libri Poſteriorum, & in 39. & 40. ſecundi, & in Epitome in capite de demonſtratione, & in commentario 35. ſecũdi libri de cœlo, cuius uerba, quũ clara ſint, non referemus. Sed Hieronymus Balduinus nullam harum differentiarum recipit, niſi tertiam, quę a quæſitis ſumitur, & aliam ipſe addit ratione medii, non quidem ob aliquẽ defectum in conditionibus principiorum, qualis fuit prima differentia ratione medii a Tomitano allata, uidit. n. ſententiam Auerrois clarã eſſe in ſua Epitome q̃ demonſtratio ꝓpter quid eiſdem conditionibus prædita eſt, quibus demonſtratio potiſſima, ſed ratione medii ut nobis cogniti, nam demonſtratio potiſſima fit per medium notum primò nobis, & natura ſimul, quia in ſuis particularibus ſenſile eſt; demõſtra- E tio autem propter quid fit per medium non primò nobis notum, imò ignotum, & natura notũ, ſed nobis notificatum priùs ex effectu notiore per demonſtrationem ab effectu, propterea demonſtrationem propter quid eſt, ſemper præcedit demõſtratio quòd eſt; itaque demonſtratio potiſſima fit per medium primò nobis notum, demonſtratio autem propterquid fit per medium non primò nobis notum, ſed inuentum a poſteriori. Hinc differentiam non obſcurè poſuit Auerroes in omnibus numeratis locis, ob id magis ad Auerrois mentem acceſſiſſe puto Balduinum, quàm Tomitanum, & minùs etiã abſurdam ſententiam protuliſſe, atque Auerroi tribuiſſe, quã ſi Auerrois fuiſſe dicamus, ut ego dicendũ eſſe arbitror, magis excuſare, ac, ſi non omnino, ſaltem modo aliquo defendere Auerroem poſſumus; quòd ſi Tomitani ſententiam Auerroi attribuamus, ne ipſe quidem Ariſtoteles eam tueri, atq; a ſumma abſurditate uindicare potis eſſet; duæ nanque illę priores differentiæ à Tomitano adductę neq; rationi, neq; F uerbis Ariſtotelis conſonæ ſunt, imò neque Auerrois, niſi inconſtantiam, & repugnantiam incredibilem in eius dictis ponamus, quæ omnia mox a nobis diligenter declarabuntur. In illis autem duabus conditionibus a Balduino allatis id notare debemus, eas modo quodam in idem concidere, quum altera alteram ex neceſſitatè conſequatur, quòd enim demonſtratio propter quid non declaret nobis niſi propterquid eſt, potiſſima uerò & propter quid, & quòd, id non ob aliam cauſam euenit, quã quia medium in hac fuit nobis primò notum, & notius effectu demonſtratio, in illa uero ignotius, & ex effectu inuentum, hinc enim fit ut per illam demonſtrationem innoteſcat nobis ſolùm propterquid eſt, non quòd eſt, quòd enim effectus ille ſit nos etiam ante illam demonſtrationem noueramus. Ex his omnibus colligimus quattuor ad ſummum eſſe differentias, qui- D bus ſectatores Auerrois demonſtrationem propterquid a potiſſima ſeparare nituntur, prima ſumitur a conditionibus termini medii, ſecunda à terminorum reciprocatione, tertia a quæſitis, quarta a medio non ſecundùm ſe conſyderato, ſed ut à nobis cognito, quas ſingulas diligenter expendere oportet, ut ſententiæ huius falſitatem oſtendamus.

Baldui-ni opinio.

Auerr. ſententia quæ nã fuerit.

quattuor differentiæ ab

aliis allatæ inter demoſtratione ꝓpterquid, & potiſſimam.

Caput XIIII. confutatio primæ differentiæ, quæ à medio ſumitur.

PRIMA differentia in hoc conſtituebatur, quòd potiſsima demonſtratio fit per ſolam cauſam formalem, demonſtratio autem propter quid fit per alia genera cauſarum; contra hanc differentiam, ſic argumentor, non eſt differentia perpetua, & inſeparabilis, ergo ſpecies diuerſas conſtituere apta non eſt, nam ſpecificæ differentiæ, ut ait Porphyrius, debent eſſe inſeparabiles, & eſſentiales; antecedens ita probatur, poteſt fieri demonſtratio per cauſam formalem proximam, & æquatam, quæ tamen ſecundùm Auerroem non erit potiſsima demonſtratio, ſed propterquid tantùm, ergo ea differẽtia ſeparabilis eſt, quum detur demonſtratio propter quid nõ per alias cauſas facta, ſed per formalem. proinde à demonſtratione potiſsima hoc diſcrimine non differens; aſſumptum facilè demonſtratur conſtituta Auerrois ſententia de Regreſſus, quam apertè apud eum legimus in commentariis 23. 24. & 97. primi libri Poſteriorum, ibi nanque oſtendit potiſsimam demonſtrationem nullũ habere locum in regreſſu, quoniam in eo prior proceſſus ſemper eſt demonſtratio quòd, poſterior uerò eſt demonſtratio propterquid tantũ, quum exiſtentia effectus fuerit priùs nota, quã exiſtentia cauſæ, quare ſecunda demonſtratio non poteſt notificare quòd ſit, ſed ſolùm propter quid ſit. Atqui forma propria alicuius rei ignota eſſe poteſt, & per aliquod accidens notius innoteſcere demonſtratione quòd, ut ait Ariſtoteles in contextu undecimo primi libri de Anima; forma autem inuenta nihil prohibet quo minus ab ea ad effectum regrediamur demonſtratione propterquid, potiſsimã enim nunquã eam appellaret Auerroes, quum non declaret effectum eſſe, ſed ſolùm propter quid eſt, ut diximus. Itaque ſi dicant aduerſarii demonſtrationem propterquid a potiſsima diſtingui, quia in hac medium ſit ſemper cauſa formalis, in illa nunquàm, falſum dicunt, ſiquidem demonſtrationem quoque propterquid per formalem cauſam fieri poſſe nunc demonſtrauimus; ſi uerò dicant in hoc eſſe conſtitutum harum demonſtrationum diſcrimen, quòd demonſtratio propter quid fieri poteſt, & per formalem cauſam, & per alias, potiſsima uerò per ſolam

1. arg.

ſolam formalem, tunc ſequitur differentiam
hanc non eſſe perpetuam, ſed ſeparabilem, &
accidentariam, quum detur demonſtratio ali-
qua propter quid; quæ hoc diſcrimine a potiſ-
ſima non diſcrepet; aliam igitur excogitent
differentiam oportet, in qua ſit conſtituta na-
tura huius demonſtrationis propter quid, &
eam perpetuò ſeparet a potiſſima. Præterea
2. arg. qui dicunt propriam eſſe potiſſimæ demonſtra
tionis conditionem ut fiat per cauſam forma-
lem, non per alias, aduerſantur Auerroi, qui
in commentarijs 6. 39. & 42. ſecundi libri po-
ſteriorum apertè dicit potiſſimam demonſtra-
tionem non fieri niſi per cauſas exteruas, effe-
ctricem, & finalem; neque eſt quòd dicant
Auerroem ibi loqui de ſola demonſtratione
propter quid, quia legentibus Ariſtotelem, &
Auerroem in tota illa parte manifeſtum eſt eos
loqui de demonſtratione potiſſima, idque eo-
dem in loco Auerroes ipſe declarat, reddens
enim rationem ſui dicti inquit medium non B
eſſe formam, neque materiam, quoniam hæ
concluſionem demonſtrationis conſtituunt,
quare neutra in medio locari poteſt; non di-
cit quia forma in demonſtratione tantùm potiſ
ſima medium eſſe poteſt, ſed dicit quia forma
in concluſione ponitur, non in medio, itaque
talem affert rationem, qua oſtendat formam ne
que in demonſtratione propter quid, neque in
potiſſima medium eſſe poſſe; ſed Ariſtoteles
quoq; ibi in contextibus 42. & 43. dicit demō-
ſtrationem non eſſe niſi eorum, quæ cauſam
ſuæ eſſentiæ externam habent; illorum uerò,
quæ cauſam ſuam non externam, ſed internam
habent, non eſſe demonſtrationem; quomodo
igitur dicere aliquis poteſt potiſſimam demon
ſtrationem fieri per cauſam internam forma-
lem, quum Ariſtoteles clarè dicat eam ſemper
fieri per externam, & Auerroes id apertè, & ore
Reſponſio pro aduerſarius rotundo confiteatur? At uerò ad id fortaſſe
confugient aduerſarii ut dicant cauſam effe- C
ctricem, uel aliam aliquam tunc uocari formā
per ſimilitudinem, quando ſemper comitatur
effectum, & in eius definitione ſumitur, &
hanc in demonſtratione potiſſima medium eſ-
ſe, ſed non formam propriè dictam, quæ inter-
na cauſa eſt; in demonſtratione autem propter
quid eas cauſas externas ſumi, quæ cum effecti-
bus non reciprocantur, & in eorum definitio-
nibus non accipiuntur; quam ſententiam ui-
detur ſignificare Auerroes in 34. & 35. commē
tariis primi libri poſteriorum. Hoc ſi dicant, pu
Impugnatio. gnantia dicunt, quæ conſiſtere nequeunt, ita
enim dicunt demonſtrationem propter quid
non eſſe propter quid; nam cauſa, quę in defi-
nitione effectus non accipitur, non tradit illius
cognitionem quid ſit, quę autem cauſa non de-
clarat quid eſt, ea neque propter quid eſt decla
rare poteſt; clara eſt enim ſententia Ariſtotelis
in ſecundo poſteriorum libro quòd idem eſt
A ſcire propter quid eſt, & ſcire quid eſt, & quæ-
cunque demonſtratio declarat propter quid
eſt, eadem declarat etiam quid eſt; unde ſequi-
tur ut quæ non declarat quid eſt, ea non poſſit
declarare propter quid eſt. Aduerſantur etiā
Auerroi, ſi ita dicant, nam in ſecundo poſterio-
rum multis in locis, præſertim in commenta-
iis 39. & 40. inquit tam demonſtrationem cau
ſę tantùm, quàm demonſtrationem ſimpliciter
dictam tradere cognitionem eſſentiæ, & quid
eſt, & utranque ſimiliter eſſe poteſtate defini-
tionem; nulla igitur cauſa, quę non ponatur in
definitione effectus, poteſt tradere eius ſcien-
tiam propter quid eſt; & nulla demonſtratio
poteſt uocari propter quid, quæ in definitionē
non conuertatur. Præterea aduerſus hanc pri 3. arg.
mam differentiam ipſe Auerroes clamat in Epi
tome in capite de demonſtratione, ubi demon
ſtrationem in illas tres ſpecies partitur, in ſim-
pliciter dictam, propter quid tantùm, & quòd
B tantùm, de quibus ſingulis ſe locuturum propo
nit, & poſtquàm longo ſermone de demonſtra
tione ſimpliciter dicta locutus eſt, incipit de-
clarare demonſtrationem cauſæ tantùm, dein-
de demonſtrationem quòd, & ſingulatum con-
ditiones exponit; ſed demonſtrationis propter
quid nullas affert nouas conditiones, quibus à
potiſſima demonſtratione diſtinguatur, ſed
eaſdem dicit eſſe utriuſque conditiones, & ean
dem proprietatem, conditiones quidem prin-
cipiorum intelligit, proprietatem autem uocat
ipſam uim exhibendi definitionem perfectam,
quæ è demonſtratione educitur, uis enim illa
eſt proprietas quædam eas conditiones ex ne-
ceſſitate conſequens, ſubiungit autem inter
eas hoc unum diſcrimeo, quòd exiſtentia effe-
ctus eſt nobis nota ante demonſtrationem pro-
pter quid, ideò per eam non declaratur quòd,
ſed ſolùm propter quid, at ante demonſtratio-
nem potiſſimam ignota eſt exiſtentia effectus;
C poſtea tranſiens ad demonſtrationem quòd di-
cit eam quoque habere eaſdem conditiones,
non tamen omnes, quia aliqua ei deeſt, ut
nos ſupra declarauimus; negat igitur Auer-
roes demonſtrationem propter quid a potiſſi-
ma differre in conditionibus principiorum,
ſeu in conditionibus termini medii, nam
conditiones principiorum ſunt conditiones
medii; at in conditionibus principiorum dif-
ferent, ſi hęc per cauſam ſolam formalem
fieret, illa uerò per alias. Neque dicere aliquis Reſponſio pro
poteſt duas eſſe ſpecies demonſtrationis pro- aduerſa
pter quid, unam, quæ a potiſſima non diſtin- rius.
guitur in conditionibus principiorum, ſed eo
tantùm diſcrimine ratione noſtri, quod ibi ab
Auerroe tangitur; alteram verò, quę in con-
ditionibus principiorum differt a potiſsima,
quum fiat ex aliis cauſarum generibus prę- Impu-
ter formalem; huius enim demonſtrationis gnatio.
nullam facit ibi mentionem Auerroes, quum

tamen omnes demonſtrationis ſpecies diligenter enumeret, & ſingulas ordinarim declaret; nam ibi ex profeſſo de omnibus ſpeciebus demonſtrationis loquitur; quare nulla alia ſpecies demonſtrationis cauſæ tantùm fuit cognita Auerroi prçterillam, quam dicit a potiſſima in conditionibus non differre. Præterea ſi hçc ſententia admitteretur, ſequeretur unam, & eádem rem poſſe per aliam, & aliam cauſam demonſtrari & potiſſimè, & propter quid tantùm, quum enim poſſit aliqua res ab omnibus quatuor generibus cauſarum pendere, per formam demonſtrabitur demonſtratione potiſſima, per alias uerò cauſas demonſtratione propter quid, ſi in ſingulis generibus cauſa proxima, non remota accipiatur; ſed id abſurdiſſimum eſt, & nullo pacto fieri poteſt, quoniam unius rei una tantùm eſt cauſa, quç quæſtioni propter quid eſt, proinde & quæſtioni quid eſt ſatis facere apta ſit, quemadmodum Ariſtoteles docet in principio ſecundi libri Poſteriorum, & clariùs in calce eius libri, ubi Auerroes in 95. & 97. commentariis clarè dicit unius rei unam tantùm cauſam eſſe, quæ dicatur cauſa, propter quam res eſt, & quç ſit medium demonſtrationis declarantis propter quid, & quid; & rationem affert quoniam hæc cauſa in definitione locum tenet ultimæ differentiæ, ultima autem differentia unius rei una eſt, non plures; ideò etiam in commentario 46. primi libri dicit unius rei unam eſſe demonſtrationē, & unam definitionem, quia unius rei quçſitç una eſt cauſa. Ariſtoteles quoque non dixit ſcire eſſe cauſas cognoſcere, propter quas res eſt, ſed cauſam dixit in ſingulari numero, propter quam res eſt, hæc enim unius rei una eſt. Non poteſt igitur ad quæſtionem propter quid de eadem re factam per plures cauſas reſponderi, quarum una declaret ſolùm propter quid, alia uerò propter quid, & quòd; imò hoc abſque implicatione, & repugnantia pronuntiari non poteſt, dum enim dicimus per cauſam aliquam declarari propter quid eſt, dicimus illam eſſe cauſam, propter quam ea res eſt; at qui fieri poteſt ut ea ſit cauſa, a qua res habet ut ſit, nec oſtendat rem eſſe? non poſſunt autem aduerſarii dicere talem cauſam non declarare rem eſſe, quia id notum ſit, ſic enim differentiam, de qua nunc loquimur, deſerunt, & ad aliam cōfugiunt, de qua poſteriùs loquemur; etenim per hçc, quæ modò diximus, eam tantùm primam differentiam confutare volumus, quom dicunt demonſtrationem propter quid non fieri per cauſam formalem, ſed per alias; nam ſi aliç cauſç prçter formalem declarant, & propter quid, & quòd, hi coguntur confiteri talem demonſtrationem eſſe potiſſimam, qoum utrique ſimul quçſtioni ſatisfaciat; ſi uerò dicant, ut dicere uidentur, per eas declarari tantùm propter quid, ſed non quòd, cogitandum eis

4. arg.

Vnius rei una eſt cauſa declarans pp quid, nō plures.

D eſt quomodo eam, quam modò conſyderauimus, difficultatem effugere poſſint, & quomodo talis ſit harum cauſarum conditio, & natura, ut, quum ſint cauſç, propter quas res eſt, & declarent propter quid eſt, tamen quòd ea res ſit notificare nequeant; hoc enim mirabile dictu eſt, & quod humana mens comprehendere non ualeat. Ratio igitur cur hæc demonſtratio declaret ſolùm propter quid, non eſt quia per aliam cauſam facta ſit, quàm per formalem, proindé inanis eſt hçc prima differentia, neç ab Auerroe fuit poſita, imò ipſius uerbis manifeſtè repugnat, ut nos demonſtrauimus. Videtur quidem Auerroes in 34. & 35. commētariis primi libri Poſteriorum ad hanc ſententiam inclinatus, attamen ſi hoc dicamus, ipſe ſibi manifeſtiſſimè contradicit, ut alia a nobis memorata loca declarant; ſed ne tantum errorem Auerroi attribuamus, fortaſſe in bonum ſenſum eius uerba trahi poſſunt, ut quando dicit cauſam effectricem externam habere locū in demonſtratione ſigni, & in demonſtratione cauſæ; demonſtrationem cauſç intelligamus demonſtrationem quòd, quæ fit a cauſa remota; nam ibi dicit talem cauſam cum effectu non reciprocari, & ea poſita effectum non ex neceſſitate poni, quomodo igitur ex ea fiet demonſtratio propter quid, ſi nulla fieri poteſt neceſſaria illatio effectus ex illa cauſa? & quomodo eſt cauſa, propter quam res eſt, ſi ea poſita effectus non ponitur? quòd ſi loquatur de demonſtratione a cauſa remota, optimè dicit, quoniā hçc demonſtratio ſit ſemper negatiua, ut ſupra demonſtrauimus, quare ex negatione talis cauſæ rectè colligetur negatio effectus. Prçterea ratio, qua ibi Auerroes utitur ad oſtendendum cur talis cauſa in demonſtratione potiſſima locum non habeat, eſt quia demonſtratio potiſſima eſt potestate definitio, quom medium ſit definitio maioris extremi, eiuſmodi autem cauſa in definitione effectus nō ſumitur, quare demonſtratio per eam facta non tradet nobis definitionem effectus, nec erit poteſtate definitio; hæc certè eſt ratio Auerrois, at quis non uideat eadem ratione oſtendi ſecundùm Auerroem quòd neque in demonſtratione ab eo uocata propter quid talis cauſa locum habere poteſt? ſiquidem ipſius ſententia fuit quòd demonſtratio propter quid ita ſit definitio poteſtate, ut demonſtratio potiſſima, quia eaſdem habet conditiones, & eandem proprietatem. Igitur dicendum uidetur Auerroem ibi non loqui de demonſtratione propter quid, ſed de demonſtratione ab effectu, & de ea, quæ eſt a cauſa remota, poſſumus enim ab effectu talem cauſam demonſtrare, poſſumus etiam ab ea ad effectum procedere negando, ſed non affirmando. Hoc modo Auerroem egregiè defendimus, quod ſi ipſe intelligat demonſtrationem illam, quæ

Declaratio uerborū Auerr. primo poſt. 34. 35.

E F

apud

apud eum declarat ſolùm propter quid, defen- A di non poteſt, ut cuique ſanæ mentis conſpicuũ eſſe debet; ſic enim ſententiam profert non modò falſam, ſed etiam quam in aliis, quos cõſyderauimus, locis ipſemet euertit. Quòd autẽ Ariſtoteles in ſecundo libro Poſteriorum in capite de cauſis hanc demonſtrationum differentiam ſignificauerit, id minimè uerum eſt, ſi eius loci ſententiam benè intelligamus, quam quũ
Lib. 2. in libro noſtro de medio demonſtrationis longo ſermone declarauerimus, nunc iterum interpretari operępretium non eſt.

Caput XV. confutatio ſecundæ differentiæ, quæ ſumitur à terminorum reciprocatione.

SECVNDA differentia non minorem habet abſurditatem, quàm prima, dicunt enim demonſtrationem propter quid fieri poſſe ex terminis non reciprocantibus, potiſſimam uerò nunquàm, ſed ſemper è recipro- B cantibus; quæ ſententia uana, & ridicula eſt,
1. arg. quoniam Ariſtoteles in conditionibus potiſſimę demonſtrationis nuſquàm numerauit terminorum reciprocationem, ſed tales conditiones adduxit, quas reciprocatio terminorum ex neceſſitate conſequitur tanquàm proprietas cõditiones inſequens, non tanquàm conditio; dixit enim propoſitiones demonſtrationis eſſe debere de omni, per ſe, & quatenus ipſum, quæ conditiones ita eſſentialem faciunt terminorum connexum, ut neceſſe ſit terminos reciprocari. Idem dicimus dum eas conditiones ſpectamus, quę in ſecundo capite numerantur ab Ariſtotele, dixit enim principia demonſtrationis eſſe immediata, & eſſe cauſas, hoc eſt eſſe proximas cauſas, poſtea ſubiunxit, ſic enim principia erunt propria eius, quod demonſtratur, ſignificare uolens ſe inter alias hanc conditionem non nominaſſe ꝙ principia ſint propria rei demonſtratæ, quoniam eas ex neceſſitate ſe- C quitur, quare illas numeraſſe ſatis eſt; proprium autem alicuius id eſſe dicimus, quod ei æquale eſt, & cum eo reciprocatur, non enim animal hominis proprium eſſe dicimus, ſed rationale, & riſibile; non poſſunt igitur prin-
Cauſa proxima eſt etiã æqualis. cipia eſſe cauſæ proximæ effectus demonſtrati, niſi cum terminorum reciprocatione, nam cauſa proxima cum ſuo effectu neceſſariè reciprocatur. Hæc quum ita ſeſe habeant, non poteſt hæc demonſtratio ab illa differre per hanc proprietatem, quæ eſt reciprocatio terminorum, niſi prius per aliquam conditionem differat, quam terminorum reciprocatio conſequatur; propterea hi non rectè faciunt, qui ſpecies demonſtrationis per terminorum reciprocationem diſtinguunt, ſed radicem, ac originem huius differentiæ petere deberent, nimirum diſcrimen in aliqua conditione, quã conſequitur terminorum reciprocatio, hoc enim niſi declaretur, uanum, ac puerile eſt differentiam demonſtrationum in reciprocatione terminorum ſtatuere. Attamen nos id, quod 2. arg. ipſi prætermiſere, conſideremus, & uideamus an in conditionibus memoratis aliquod ſit earum demonſtrationum diſcrimen, quod faciat in altera terminos reciprocari, in altera uerò non reciprocari. Reciprocatio terminorum abſque dubio illam conditionem conſequitur, quę eſt, principia eſſe immediata, hoc eſt medium eſſe proximam cauſam maioris extremi; nam, ſi proxima ſit, nulla alia inter eam, & effectum interpoſita eſt, hanc autem illius effectus propriam eſſe neceſſe eſt, ut eo in loco ait Ariſtoteles. Medium igitur demonſtrationis propter quid eſt ne cauſa proxima, an remota? ſi remota, non poteſt eſſe demonſtratio propter quid, quia in capite 10. primi poſteriorum inquit Ariſtoteles demonſtrationem propter quid eſſe per primam cauſam, ideſt B immediatam, & proximam; deinde oſtendit non demonſtrari propter quid per cauſam remotam, ſed ſolum quòd: ſi uerò eſt cauſa proxima, eſt etiam propria, quemadmodum diximus, & cum effectu reciprocatur, ut etiam Auerroes aſſerit in commentario 95. primi li- 3. arg. bri poſteriorum, & in 95. & 97. ſecundi. Si uerò conditiones in quarto capite primi libri ab Ariſtotele poſitas conſyderemus, idem dicendum eſt, illas enim conditiones, de omni, per ſe, & quatenus ipſum, conſequitur terminorum reciprocatio, ut nos alibi demonſtrauimus; quid igitur de demonſtratione propter quid dicent Auerroiſtæ? habet ne eas omnes conditiones, an non habet? ſi habet, terminorum quoque reciprocationem habeat neceſſe eſt, proinde per hanc a potiſſima demonſtratione non diſtinguetur, ſi uerò non habet, falſum eſt dictum Auerrois in commentario 54. primi libri poſteriorum quòd prędicatio de C omni, per ſe, & quatenus ipſum, requiritur in propoſitionibus omnium trium ſpecierum demonſtrationis, quum enim ſententia Auerrois fuerit quòd illa conditio, quatenus ipſum, faciat ex neceſſitate terminos æquales, & reciprocabiles, uult ibi manifeſtè Auerroes neceſſariam eſſe terminorum reciprocationem in omnibus tribus ſpeciebus demonſtrationis, etiam in demonſtratione quòd, ea ſcilicet, quę eſt ab effectu. Poſſumus autem contra aduerſarios ita ar- 4. arg. gumentari, reciprocatio terminorum aut eſt conditio potiſſimæ demonſtrationis, aut non eſt; ſi eſt conditio, mancus fuit Ariſtoteles, qui eam inter alias conditiones non nominauit; errauit etiam Auerroes in Epitome in capite de demonſtratione dicens demonſtrationem propter quid a potiſſima demonſtratione in conditionibus non differre, quia ſi per hanc differt, per con-

ditionem differt; ſi uerò non eſt conditio, ſed D conditiones conſequens, ab ea diſtinctionem ſpecierum demonſtrationis petere non debuerunt, ſed ab ipſis conditionibus primum, attamen nos oſtendimus nullũ eſſe harum demonſtrationum diſcrimen in illis conditionibus, quas hæc reciprocatio ſequitur, quare neque in reciprocatione terminorũ differre poſſunt.

Quintũ argumẽtum. Præterea eandem difficultatem patitur hæc ſecunda differentia, quam prima, quam à medio ſumebant, non eſt.n. differentia perpetua, & inſeparabilis, quales eſſe debent omnes differentiæ ſpecierum conſtitutiuæ; quũ detur demonſtratio propter quid tantùm, quę habet terminorum reciprocationem; nam ſi cauſam, & effectum æquales, & reciprocantes accipiamus, & effectus ſit notior, demonſtrabitur priùs cauſa per effectum, deinde effectus per cauſam in regreſſu, quæ ſecundùm Auerroem erit demõ- E ſtratio propter quid tantùm, non potiſſima, ut ipſe ait clarè in commentario 97. primi libri poſteriorum, dum declarat exempla ab Ariſtotele adducta demonſtrationum factarũ in terminis reciprocantibus, quando effectus eſt notior, cauſa uerò ignotior, dicit enim poſteriorem proceſſum non eſſe demonſtrationẽ ſimpliciter dictam, ſed propterquid ſolùm. Idem apud Auerroem legimus in cõmentario 96. eiuſdem libri, & in 93. ſecundi; vbi etiam nõ eſt ſilentio prætereunda repugnantia manifeſta in dictis Auerrois, quæ quomodo ſolui poſſit non

Repugnantia in dictis Auerr. uideo, conſyderans ibi Auerroes reſpectũ cauſæ ad effectum, & ipſorum mutuam conſecutionem, dicit eam tribus modis contingere poſ-

Tribus modis cauſa, & effectus ſe conſequentia ſecũdum Auerr. ſe; primus eſt quãdo cauſa, & effectus æquales ſunt, & reciprocantur; ſecundus quando effectus latiùs patet, quàm cauſa; tertius quando cauſa amplior eſt effectu; in primo quidem modo, ſi effectus ſit notior, duas tantùm demon- F ſtrationis ſpecies locum habere dicit, primùm quidem demonſtrationem ab effectu, deinde in regreſſu demonſtrationem propter quid tantùm, ſed non demonſtrationem ſimpliciter dictam; quòd ſi cauſa ſit notior effectu, ſolam demonſtrationem potiſſimam ibi locum habere aſſerit, quia à cauſa ad effectũ primo loco procedẽtes oſtendimus tum quòd ſit, tum propter quid ſit, nam vtrumque ignorabamus. In ſecundo autem modo inquit ſolam dari demonſtrationem ſimpliciter dictam, ſi cauſa ſit notior effectu, nullam uerò dari, ſi effectus ſit notior cauſa, quoniam nec ab effectu ad cauſam progredi licet, quoniã effectus latiùs patet, quàm cauſa, quare conſequentia inualida eſſet; nec à cauſa ad effectum, quia ab ignotiore nũquàm progredimur. Demum in tertio modo ſolam dicit locum habere demõſtrationem ab effectu, ſi modò effectus notior ſit, ſin minus, nullam ibi demonſtrationem dari ob eam rationem, quam in ſecundo modo diximus. In his uerbis multa expendenda ſunt, quæ difficultate non carent; primùm quidem id, quod ſupra dicebamus, Auerroem tribuere demonſtrationi propter quid ut fiat è terminis reciprocantibus, quod eius ſectatores negant; deinde ipſum dicere demonſtrationem potiſſimam fieri etiam ex terminis non reciprocantibus, ſcilicet quando effectus eſt amplior, cauſa uerò notior, quod illi ſimpliciter negant, & quod omnino repugnat ueritati, imò & ipſi Auerroi, ut priùs notauimus, qui in primo libro Poſteriorum in declaratione quarti, & quinti capitis, necnon in commentarijs 95. & 97. ſecundi libri aſſerit potiſſimam demonſtrationem terminos reciprocabiles poſtulare, idque nos fusè declarauimus in libro noſtro de propoſitionibus neceſſarijs; & mirum certè eſt quòd Auerroes, qui in 54. commentario primi libri poſteriorum omnibus tribus ſpeciebus demonſtrationis neceſſariam eſſe dixit prædicationem per ſe, & primã, proinde & terminorum reciprocationem; in iis tamen locis ne potiſſimæ quidem demonſtrationi hanc proprietatẽ attribuere uult; nec dicere poſſumus ipſum non de potiſſima demonſtratione loqui, ſed de demonſtratione propter quid, quam uocet demonſtrationem ſimpliciter; nam eo in loco diſtinctè loquitur de ſingulis ſpeciebus demonſtrationis, de demonſtratione ſimpliciter dicta, de demonſtratione cauſæ tantùm, & de demonſtratione quòd; quare dicens demonſtratione ſimpliciter non poteſt intelligere demonſtrationẽ propter quid; præterea membrum illud demonſtrationi propter quid aptari minimè poteſt, quia quando cauſa eſt notior effectu, effectus autem eſt ignotior, ſi à cauſa ad effectum progrediamur, ſimul innoteſcit & quòd, & propter quid, proinde eſt potiſſima demonſtratio ratione quæſitorum. Poſſumus fortaſſe dicere Auerroem ibi loqui ex aliorum, non ex propria ſententia, attamen in *Defenſio Auerr.* eius uerbis hoc non apparet in commentario illo 96 primi libri, ubi ex propria ſententia loqui uidetur; in commentario tamen 93. ſecundi libri dicit eam fuiſſe Alpharabii ſententiam, ſed aduerſus eam nihil dicit; uel poſſumus dicere ipſum hac in re ab Ariſtotele diſſentire, quum Ariſtoteles in demonſtratione reciprocationem terminorum neceſſariam eſſe putauerit, idque Auerroes neget; à quo ſenſu aliena non ſunt uerba Auerrois in calce illius commentarij 93. ſecundi libri Poſteriorum, dicit enim Ariſtotelem in demonſtratione non connumeraſſe niſi primum modum, eũ uidelicet, in quo terminorum reciprocatio ponitur; quaſi dicere uideatur poſſe quidem demonſtrationem in iis omnibus membris habere locum, Ariſtotelem tamen primum tantùm membrum recepiſſe reiectis alijs duobus, uerùm ſi alios Auerrois locos, quorum antea meminimus, expendamus, ipſe ita efficaciter & ita firmis nixus

ſunda-

fundamentis ſententiam Ariſtotelis de prædicatione prima, & de terminorum reciprocatione explanat, atque defendit, vt ego adduci non poſſim ut credam Auerroem ea in re Ariſtotelem deſeruiſſe. Quomodo igitur defendi poſſit Auerroes alii cogitent; & dicant, ſi voluerint, literam Auerrois mendoſam eſſe; ego enim tali defenſionis genere vti non ſoleo, niſi alicuius fide digni codicis authoritate fretus.

Non datur cauſa qua effectus ſit amplior. Denique illud mihi ſemper dubium fuit, an detur cauſa, qua effectus amplior ſit; dum enim loquimur de cauſa per ſe, non de ea, quæ ex accidenti eſt cauſa, id nullo pacto admittendum eſſe arbitror, ideoque falſum eſſe ſecundum illud ab Auerroe poſitum membrum, nam ſi effectus latiùs patet, quàm cauſa, ita ut effectu poſito neque nobis cauſam eſſe, neque vnquàm fuiſſe colligere liceat, quum ille etiam ſine illius cauſæ ope exiſtere poſſit; ergo non neceſſariò ab ea pendet, & illa eſt eius cauſa ex accidenti, quoniam ſine illa effectus eſſe poteſt, illud enim, ſine quo aliquid eſſe poteſt, eſt ei accidens, vt ex ipſo Auerroe declarauimus in libro noſtro de propoſitionibus neceſſariis; ideò rectè dicebat Auerroes genus eſſe neceſſarium & eſſentiale ſpeciei, ſed ſpeciem eſſe generi accidens, quum ſine ipſa genus eſſe poſſit; rectè etiam dicebat in commentariis 95. & 97. ſecundi libri poſteriorum {neceſſe eſt cauſatum cum cauſa ſua eſſentiali eſſe conuertibile} omnis igitur effectus, cui attribuitur cauſa aliqua ipſo anguſtior, ac minoris ambitus, ab ea ex accidenti pendet, & aliam cauſam ampliorem, ſibique æqualem habeat neceſſe eſt, quę ſit ei eſſentialis, ac neceſſaria; quod eo ipſo exemplo, quo ad id ſecundum membrum Auerrois declarandum Auerroiſtæ vtuntur, declarari poteſt, ignis dicitur cauſa eſſe illuminationis, amplior tamē igne eſt ipſa illuminatio, quum abſque igne fiat etiam a ſole, & ab aliis aſtris, ualet igitur argumentum, eſt ignis, ergo illuminatio, at cōtra non valet, eſt illuminatio, ergo eſt ignis, quod erat ſecundum membrum Auerrois, in quo ſolam potiſſimam demonſtrationem dari aſſerebat, ſi modo cauſa effectu notior eſſet; ego verò dico ignem illuminationis ueram cauſam non eſſe, imò neque ſolem, neque lunam, neq; aliud eiuſmodi corpus, ſed commune aliquod ea omnia complectens, vt ſi dicamus corpus lucidū, quod an ſignificet naturam vnam æquè a dictis corporibus participatam, an potiùs vnum ſit per quandam analogiam, non eſt præſentis cōtemplationis; quòd enim per illud commune ſolum poſſit demonſtrari, ac ſciri illuminatio manifeſtum eſt, nam quum cauſam quærimus huius, vel illius illuminationis, eam fortaſſe dicere poſſumus eſſe ignem, vel ſolem, uel aliud particulare corpus, ſi quidem particulariū cauſæ ſunt particulares, quemadmodum & vniuerſalium vniuerſales, ut Ariſtoteles ait ſecun- *Contextu. 38.*

A do libro Phyſicorum; ſed illuminationis ampliſſimè ſumptæ, ſicut eam in præſentia ſumimus, nemo talem particularem cauſam adduceret; quod quiſque facilè intelliget, ſi ſibi mente proponat ſcientiam contemplatiuam de illuminatione ſcriptam, in ea enim certè quæreretur quid ſit illuminatio, idque inueniri, & cognoſci non poſſet niſi per demonſtrationē, eſſet itaque per ſuam cauſam demonſtranda illuminatio, non tamen per ignem, neque per ſolem, ſed per naturam lucidi corporis tanquàm per cauſam adęquatam, præſentia enim luminoſi corporis facit illuminationem; ignis autem, aut ſolis nulla eſſet facienda mentio, niſi fortaſſe exempli gratia; ergo ſi illuminationem amplè ſumamus, eius cauſa non eſt ignis; ſi verò illam tantùm, quæ ab igne fit, ea non eſt amplior ipſo igne, ſed ei æqualis; ſecundum igitur membrum ab Auerroe poſitum non eſt admittendum, niſi de cauſa ex acci- B denti loquamur, ſed hæc in nulla demonſtratione locum habet. Has difficultates trimembris illa Auerrois diuiſio patitur, quæ mihi quidem tanti momenti eſſe videntur, vt eam ſententiam defendi non poſſe exiſtimem, imò neque Auerroem, niſi dicamus ipſum ex Alpharabii ſententia hæc omnia protuliſſe.

Cæterùm, vt ad illos Auerroiſtas redeamus, manifeſtum eſt eorum ſententiam, neque ueram, neque verbis Auerrois conſonam eſſe; ipſi enim dicunt proprium eſſe demonſtrationis potiſſimæ ut fiat è terminis paribus, demonſtrationis autem propterquid ut fiat è non paribus; Auerroes tamen & potiſſimam demonſtrationem è non paribus, & demonſtrationem propterquid è paribus conſtare aſſerit, quare etiam ſi dicamus vtranque ex paribus, & ex non paribus fieri poſſe indiſtinctè, vana redditur hæc ſecunda differentia, quandoquidem per eam hæ duæ demonſtrationes non diſtinguuntur: ſi C uerò dicant potiſſimam demonſtrationem ſemper è paribus conſtare, demonſtrationem uerò propterquid tum ex paribus, tum ex non paribus, adhuc ſequitur differentiam hanc accidentariam eſſe, nec poſſe diuerſas ſpecies conſtituere, dabitur enim demonſtratio propterquid è terminis paribus, quæ hoc diſcrimine a potiſſima demonſtratione non diſcrepabit; non eſt igitur differentia uniuerſalis, & perpetua, quia non totam ſpeciem a tota ſpecie ſeparat. Hoc quoque argumento ualidiſſimo ex iis, quæ proximè contra Auerroem diximus, deſumpto poſſumus aduerſus illos Auerroiſtas uti, *Sextum argumētum.* demonſtrationem propterquid è terminis non reciprocantibus conſtrui poſſe dicunt, aut igitur cauſa effectu amplior erit, aut effectus cauſa; ſi cauſa quidem ſit amplior, demonſtratio propterquid extrui non poteſt, quoniam a cauſa ampliore ad effectū colligendum progredi non licet; ſi uerò effe-

ctus amplior ſit, cauſa illa non poteſt declarare propterquid eſt, quia non eſt cauſa per ſe, ſed cauſa ex accidenti, ut ignis reſpectu illuminationis latè ſumptæ; non datur igitur demonſtratio propter quid niſi è terminis paribus, & reciprocantibus conſtans.

Caput XVI. quòd duas poſteriores differentias ſolas poſuerit Auerroes, & hæ ad unam redigantur.

DVAE ſuperſunt differentiæ conſyderandæ, quas, ut ego puto, ſolas cognouit, & adduxit Auerroes, una quidem ratione quæſitorum, quoniam demõſtratio propterquid non declarat quòd, ſed propterquid tantùm; potiſſima uerò ſimul utrunque notificat; altera uerò ratione principiorũ, ſeu (quod idem eſt) ratione medii ut à nobis cogniti, demonſtratio enim potiſſima mediũ habet nobis notum in principio, non ex effectu inuentum; demonſtratio autem propter quid habet medium nobis in principio non cognitu, ſed ex effectu notiore declaratum. Hanc ſolam ego arbitror Auerrois ſententiam fuiſſe de differentia harum duarum ſpecierum demonſtrationis, ut eius uerba declarant in multis locis, præſertim uerò in Commentario 95. primi libri Poſteriorum, & in 39. & 40. ſecundi, & in Epitome in capite de demonſtratione. Idcirco ſi his duabus differentiis duas diſtinctas demonſtrationis ſpecies non conſtitui oſtẽderimus, ſublata (ni fallor) penitus erit hæc Auerrois, & ſectatorum ſententia de numero ſpecierum demonſtrationis. Illud in primis eſt in memoriam reuocandum, quod antea diximus, has duas differentias ad unam reduci, quoniam una alteram ſequitur, quemadmodũ enim rationale, & ſcientiæ capax, & riſibile propria hominis ſunt, quæ cum brutis nequeũt communicari, nec tamen hę omnes dicuntur differentiæ diſtinguentes hominem à brutis, quoniam una eſt differentia, rationale, quę a beſtiis hominem ſeparat, reliquæ uerò hominem a brutis non ſeparant, ſed differentiam ſeparantem inſequuntur. Ita differentia illa harum demonſtrationum, quę a medio ſumitur, cauſa eſſe uidetur alterius differentiæ ex quęſitis acceptæ, quum in quęſitis nullum poſſit eſſe diſcrimen, niſi ab aliquo in medio, hoc eſt in principiorum conditionibus, diſcrimine deriuetur. Significauit hoc Ariſtoteles, qui demonſtrationem propterquid, & demonſtrationem ꝙ per quæſitorum diuerſorum notificationem diſtinguere non ſatis habuit, ſed neceſſarium eſſe cognouit ut in principiorum conditionibus, & ratione medii hæ demonſtrationes diſcreparẽt. Auerroes quoque in Commentario centeſimo primi libri Poſteriorum inquit demonſtrationẽ ſimpliciter dictam, & demonſtrationẽ ꝙ in na- D tura ipſarum demonſtrationũ diſcrepare, quod declarans ſubiungit; hoc eſt propter diuerſitatem naturæ termini medii in ipſis; Differentia uerò in quæſitis eſt quidem differentia eſſentialis, & ex natura rei, quoniam ex fine demonſtrationum deſumitur, hæc tamen alteram priorem differentiam in natura medii conſequatur neceſſe eſt, ſine qua uaniſſimum eſt aliquam in quęſitis diſcrepantiam conſtituere; aliquam enim cauſam eſſe oportet ut hęc demonſtratio tantùm quòd, uel tantùm propterquid declaret. Eſt igitur a nobis diligenter conſyderanda ea differentia, quam Auerroes in medio ponit inter demonſtrationem potiſſimã, & demonſtrationem propterquid; nam ſi ea non ſit differentia ex natura rei ſumpta, ſed a natura demonſtrationis aliena, & extranea, certè non poterit ullam in quæſitis diſcrepantiam efficere; quare nullum inter eas demonſtrationes diſcrimen remanebit.

Margin note: Demõſtrationes nõ poſſunt differre ratione quæſitorum, niſi differant in principiorum cõditionibus. Infra c. 18.

E

Caput XVII. in quo differentia illa refellitur, quam à medio primùm noto, uel non primùm noto Auerroes ſumit.

HANC igitur differentiam ut a demonſtrationis natura alienam eſſe oſtendamus, hunc in modum aduerſus eã argumentemur; hæc differentia ſumpta non eſt ex conditionibus principiorum demonſtrationis ab Ariſtotele adductis, ergo a natura demonſtrationis non deriuatur, proinde ſpecies uariare non poteſt; conſequentia clara, & indubitata eſſe debet, ſiquidem fatendũ eſt Ariſtotelem omnes conditiones adduxiſſe, quæ ad potiſſimam demonſtrationem conſtruẽdam neceſſarię ſunt, nullamque prętermiſiſſe; quęcunque igitur præter eas conditio adducatur, extranea eſt, & demonſtrationi eſſentialis eſſe non poteſt; aſſumptum ita probatur, principia demonſtrationis uocatæ ab Auerroiſtis F propterquid abſque dubio uera ſunt, ſunt etiã prima, ſeu immediata, quia nil aliud eſt principia eſſe immediata, quàm nullum dari mediũ inter maiorem extremitatem, & terminum medium, ut Auerroes ipſe in Commentario 169. primi libri Poſteriorum interpretatur, & ut Ariſtoteles in capite decimo eiuſdem libri declarat, nam fieri demonſtrationem ex immediatis principiis, & fieri ex prima, ac proxima cauſa maioris extremi, ibi pro eodem ab Ariſtotele habentur; demonſtrationem autem propter quid ex proxima cauſa fieri certum eſt, quum ibi doceat Ariſtoteles ſcientiam propterquid eſt fieri per primam cauſam, per cauſam autem remotam non fieri ſcientiam propterquid, ſed ſolùm quòd; habet igitur demonſtratio propter quid principia immediata; Habet etiam priora, & cauſas concluſionis, quum in ea progreſſus fiat à cauſa ad effectum; Habet notiora & nobis, 1. arg.

nobis, & natura, natura quidem quoniam om-
nis cauſa eſt notior effectu ſecundùm naturã;
nobis vero qnoniam omnis demonſtratio pro
pter nos, & propter noſtram cognitionem fit,
quare a notioribus nobis procedere debet; ſin
minus, eſt prorſus inutilis; igitur ſi vtilis nobis
eſt demonſtratio propterquid, vt certè vtilis
eſſe debet eius principia & natura, & nobis no-
tiora concluſione eſſe oportet. Alias quoque
demonſtrationis conditiones conſyderemus,
quas Ariſtoteles in quarto capit. primi libri de-
clarat, principia demonſtrationis propterquid
ſunt de omni, ſunt per ſe, ſunt quatenus ipſum,
ut ipſe Auerroes aſſerit in Commentario 54.
eius libri, omnes igitur conditiones habet, & in
nulla diſcrepat a potiſſima. Ergo differentia
hęc, qnam a medio ſumit Auerroes, ex natura
demonſtrationis non accipitur, proinde extra-
nea eſt, & ipſi demonſtrationi accidentaria; re-
uera enim ea differentia in nobis tantum eſt,
non in ipſa demonſtrationis natura, quando- B
quidem nobis contingit ut cauſam primùm no
tam habeamus, & ut non primùm notam ex ef
fectu notiore inueniamus, id enim ad ipſam de
monſtrationis naturam minimè pertinet; hæc
igitur differentia non eſt eſſentialis, proinde
ſpecies re diſtinctas efficere non poteſt. Ad hęc
Reſponſio Auerroiſtarũ nituntur ſectatores Auerrois reſpondere, & ſa-
tis quidem apparente reſponſione, conantur
enim oſtendere hanc differentiam ab Ariſtote
le in conditionibus demonſtrationis compre-
henſam fuiſſe, inter alias enim conditiones di-
cunt Ariſtotelem ſtatuiſſe principia eſſe notio
ra concluſione, quam qnidem conditionem
inquiunt primario, & propriè demonſtrationi
potiſſimæ competere, cuius principia ſunt pri-
mùm nobis nota, & natura; ſecundario autem,
& cum defectu demonſtrationi propter quid,
cuius principia non ſunt nobis primum nota
per ſeipſa, ſed inuenta ex effectu notiore; eam
autem conſequentiam inualidam eſſe dicunt, C
conditio hæc ex animo noſtro ſumitur, ergo nõ
ex ipſa demonſtrationis natura, ſiquidem de-
monſtratio eſt animi noſtri opus, & ab eo eſt
inuenta ut per eam ipſe ſcientia rerum potia-
tur, quare non eſt abſurdum ſi demonſtratio ali
quas ab animo noſtro conditiones accipiat, ne-
que per hoc ſtat quin illę ipſi demonſtrationi
eſſentiales ſint, & ex intima eius natura deſum
ptę dicantur. Hoc ex Ariſtotele colligitur, qui
rum definiens ſcire, tum ex ea definitione po-
ſtea principiorum conditiones extrahens, ali-
quas retigit, quæ ex animo tantum noſtro, non
ex ipſa re ſumuntur; in illa enim definitione
non ſolum dixit ſcire eſſe cauſam rei cognoſce
re, propter quam res illa eſt, ſed certitudinem
quoque animi noſtri adiecit, ſine qua nullam
habemus ſcientiam; poſtea uero ex illa defini-
tione collegit principia eſſe notiora concluſio-
ne, quæ conditio non a re, ſed ab animo noſtro

A ſumitur, ex ipſa tamen demonſtrationis natura
accipi dicitur, quoniam demonſtratio inſtru-
mentum eſt intellectuale, & animi noſtri opus;
hanc igitur conditionem integram potiſſimæ
demonſtrationi competere dicunt, demonſtra-
tioni autem propterquid non integram, ſed cũ
defectu aliqno. Hæc reſponſio ſpeciem qnan Impugnatio.
dam firmitatis habet, uana tamen eſt, & argu-
mentum nõ ſoluit, quanuis enim concedamus
conditiones demonſtrationis alias in ipſa re;
alias in animo noſtro poſtulari, non propterea
concedimus ex omni animi noſtri affectione,
ac mutatione naturam demonſtrationis conſti
tui, eiuſque ſpecies immutari, hoc enim dato
innumerę demonſtrationis ſpecies orirentur,
quas tamen nemo diuerſas eſſe ſpecies demon
ſtrationis aſſereret. Sic etiam nec omnes con-
ditiones, quæ in re conſyderari poſſunt, ſpecies
demonſtrationis variare aptę ſunt, quod enim
natura ignis ab aquæ natura diuerſa ſit, ob id
B non fit ut alia ſit demonſtrationis natura, quæ
de igne, alia, quæ de aqua conſtruatur. Sicut
igitur multæ ſunt in rebus varietates, quę na-
turam demonſtrationis non uariant; ita non
omnes animi noſtri mutationes aptæ ſunt di-
uerſas demonſtrationis ſpecies conſtituere.
Videamus igitur quidnam Ariſtoteles intelli-
gat quando dicit principia demonſtrationis
concluſione notiora eſſe; certè intelligit notio
ra natura, ſunt enim cauſæ concluſionis; ſed in-
telligit etiam notiora nobis, quia omnis demõ-
ſtratio, quęcunque illa ſit, inſtrumentum no-
ſtrum eſt, ut nos ſciamus, inuentum, & elabora-
tum, proinde inutilis eſt ea demonſtratio, quæ
ex ignotioribus nobis extruatur. Eſt igitur cõ- omniũ demonſtrationum cõditio eſt ut fiant ex notioribus nobis.
munis omnium demonſtrationum conditio vt
fiant ex notioribus nobis, idq́ue ſi de demõſtra
tione propterquid negaret Auerroes, certè eam
eſſe demonſtrationem negaret; attamen diſcri
men eſt inter demonſtrationes, quod aliæ ſunt
C ex notioribus nobis ſeruantibus ordinem na-
turę, ut illæ omnes, quæ a cauſis ad effecta pro-
grediuntur; alię uero ex notioribus nobis or-
dine contrario naturæ utentibus, ut illæ, quæ
ab effectis ad cauſas procedunt, ideoq́ue dicũ-
tur ex notis nobis tãtũ, illæ uero ex notis nobis,
& natura. Si vera hæc ſunt, non uideo quo-
modo demonſtratio propterquid a potiſſima
demonſtratione diſtinguatur, quum ſenſus il-
lius conditionis totus, & integer æquè in vtra-
que demonſtratione ſeruetur, non in hac ma-
gis, quàm in illa; quum enim utraque conſtet
ex notis natura, & nobis, quo pacto nobis inno-
tuerint, an per ſeipſa, an ex effectu, an aliqua a-
lia ratione, id Ariſtoteles minimè conſyderauit,
quia ad demonſtrationis naturam non per-
tinet; dummodo enim principia ſint nota na-
tura, & nobis, nil refert an nobis primum no-
ta fuerint, an inuenta per aliud; propterea il-
lud eſſentiale demonſtrationi eſſe dicitur, hoc
uero

uero accidentarium, quod naturam demonſtra- D
tionis variare non poteſt; ideò Ariſtoteles nul-
libi huius differentiȩ mentionem fecit, in 2. e-
nim cap. primi libri Poſteriorum dum códitio-
nes illas enumerat, ne verbum quidem de hac
differentia facit; in capite autem decimo, vbi
omnes defectus conditionum conſyderat, vn-
de ſecundariæ demonſtrationes exoriuntur,
nil de hoc defectu dictum comperimus, quod
tamen maximè facere debuiſſet, ſi is eſſet defe-
ctus aptus uariare demonſtrationis ſpecies; ea
nanque demonſtratio, quȩ ex hoc defectu na-
ſcitur, eſt multo nobilior ijs demóſtrationibus,
quibus ſolùm quòd eſt notificatur, has tamen
Ariſtoteles ibi diligenter enumerat, atque ea-
rum diſcrimen declarat, quare multo magis de
monſtrationis propterquid, & demonſtrationis
potiſſimæ diſcrimen declarare debuiſſet, quod
tamen non fecit, quia nullum inter has diſcri-
2. arg. men cognouit. Auerroes quoque in principio
illius capitis in commentario 95. confitetur Ari E
ſtotelem velle in eo capite diſtinguere demon
ſtrationem ſimpliciter dictam a demonſtratio-
ne quòd, exempla tamen, quæ ab Ariſtotele af-
feruntur, ſunt demonſtrationis propterquid, vt
ſimiliter Auerroes fatetur in Commentar. 97.
itaque aſſerit Auerroes Ariſtotelem in eo capi
te demonſtrationem propterquid cum potiſſi-
ma demonſtratione confundere, eas enim re
uera nunquàm diſtinxit, & nos, ſi utrunque
de demonſtratione librum diligenter legamus,
nũquàm inueniemus Ariſtotelem aliquod ea-
3. arg. rum diſcrimen conſyderaſſe. Sed in Epito-
me in capite de demonſtratione Auerroes hoc
idem clariſſimè confitetur, dicit enim demon-
ſtrationem propter quid, quam vocat demon-
ſtrationem cauſȩ tantùm, eſſe ſpeciem demon-
ſtrationis ſimpliciter dictæ, & eaſdem eſſe v-
trinſque conditiones, atque eandem proprieta
tem; quomodo igitur demonſtratio prima di-
uiſione diuiditur in tres ſpecies, ſi demonſtra- F
tio propterquid tantùm eſt ſpecies demonſtra-
tionis potiſſimæ? & quomodo hȩ ſunt duȩ ſpe-
cies demonſtrationis re diſtinctæ, ſi eædem pe-
nitus ſunt ſecundum Auerroes utriuſque con-
ditiones? poſſumus igitur hunc in modum ar-
gumentari, quòd principia, quæ ſunt notiora
natura, & nobis, ſint nobis primum cognita, nõ
inuenta per aliud, hȩc uel eſt conditio eſſentia
lis, ac neceſſaria potiſſimæ demonſtrationi, vel
non eſt; ſi eſt conditio, Auerroes falſum di-
cit, quando ait demonſtrationem propterquid,
& demonſtrationem potiſſimam in conditio-
nibus non diſcrepare; ſi verò non eſt condi-
tio, vt reuera non eſt, ergo ad naturam demon-
ſtrationes non pertinet, ſed eſt accidens, quod
naturam demonſtrationis uariare non poteſt;
idque Auerroes ipſe eo in loco fatetur, poſt-
quàm enim dixit has duas demonſtrationes in
conditionibus non diſtingui, ſtatim ſubiungit

hanc unam inter eas differentiam eſſe, quòd
in demonſtratione potiſſima eſt nobis ignota
exiſtentia effectus; ideo demonſtramus & quod ſit,
& quamobrem ſit; in demonſtratione autem
propterquid non quæritur niſi quamobrem ſit,
quia priùs erat cognitum illum effectum eſſe;
ergo ſi hæc vna eſt earum differentia, & in con
ditionibus non differunt, ſequitur ut apud A-
uerroem hæc in conditionibus demonſtratio-
nis annumeranda non ſit, nam ſi conditionem eſ-
ſe ſtatuamus, erit in verbis Auerrois eodem in
loco pugnantia manifeſta, quæ defendi non
poteſt. Manifeſtum igitur eſt Ariſtotelem hanc
differentiam non reſpexiſſe, quando dixit prin
cipia demonſtrationis notiora eſſe concluſio-
ne. Præterea ſi ea ſententia admittatur, ſeque- 4. arg.
tur huic homini eandem demonſtrationem eſ
ſe potiſſimam, alteri autem homini eſſe prò-
pter quid tantum, quod abſurdum eſt, ſpecies
enim demonſtrationis debent ſecundum pro-
E priam naturam diſtingui, non tantum reſpectu
diuerſorum hominum, quod quidem eſt ex ac-
cidenti differre; conſequentia probatur, nam
concedit Auerroes in commentariis 182. 183.
primi libri Poſteriorum aliquas eſſe rerum cau-
ſas ſenſiles, ex quibus apud eum fit potiſſima
demonſtratio, quoniam primò notæ occurrũt,
nec inueniuntur per aliud; quoniam igitur e-
tiam effectus aliquis a tali cauſa productus ſen
ſilis eſſe poteſt, ideò ſi cõtingat ab aliquo prius
cauſam ſentiri, quàm effectum, & ex ea eum
effectum demonſtrari, demonſtratio reſpectu
illius potiſſima erit, notificabit enim & quòd
effectus ſit, & cur ſit; ut ſiquis nullam habens
ſolaris eclipſis cognitionem uideat lunam in-
terpoſitam inter ſolem, & nos, ſtatim per cau-
ſam cognoſcet eclipſim fieri, quam antea nun-
quàm cognouerat; ſi uerò alius, qui priùs eam
eclipſim nouerit ſine cognitione cauſȩ, ueniat
poſtea in eius cauſæ cognitionem, per eam co
F gnoſcet propterquid fiat eclipſis, ſed nõ quòd
ſit; eadem igitur demonſtratio huic erit pro-
pter quid, quæ alteri potiſſima fuit; & nullam
in ſeipſa mutationem paſſa fiet diuerſarũ ſpe-
cierum reſpectu diuerſorum hominum; quod
ſi abſurdum eſt, vt certè eſt abſurdiſſimum, du-
bitandum minimè eſt hanc differentiam è na-
tura demonſtrationis ſumptam non eſſe, ſed
accidens eſſe ipſi demonſtrationi, & accidens
quidem ſeparabile, quum uni, & eidem medio
contingat ut ſit primò notum alicui, & alicui
non primò notum reſpectu eiuſdem effectus;
in ipſa igitur demonſtratione nullum diſcrimẽ
facit, ſed differentia tota in nobis eſt, eaque ac-
cidentaria, eadem manente demonſtrationis
ſpecie ſecundum propriam naturam. Tales
etiam eſſe videmus omnes demonſtrationis
ſpecies ab Ariſtotele poſitas, ut quȩ eſt demon-
ſtratio quòd, ſit ſemper demonſtratio quòd ſe-
cundùm propriam naturam, & reſpectu om-
nium

nium hominum; neque contingere poteſt vt quę huic homini eſt demonſtratio a cauſa remota, alteri ſit demonſtratio ab effectu; neque vt illa, quæ huic homini notificat ſolùm quòd, alteri notificet propterquid. Et (ut uno uerbo dicam) notiſſimum omnibus eſt differentias oppoſitas, per quas diuiditur genus, & ſpecies conſtituuntur, in eodem indiuiduo ſimul reperiri non poſſe, non enim idem numero animal poteſt rationale, & irrationale eſſe, nedum eodem tempore, ſed ne diuerſis quidem temporibus.

Caput XVIII. in quo poſtremò differentia a quæſitis accepta reprobatur, & oſtenditur non poſſe aliquam demonſtrationem declarare propter quid eſt, quæ etiam quòd eſt non declaret ſecundum propriam naturam.

Hactenus oſtenſum eſt differentiam illam, quam Auerroes a medio ſumit, non eſſe talem, quæ diuerſas demõſtrationis ſpecies efficere queat, vnde quiſque iudicioſus uir colligere facilè poſſet non eſſe verum id, quod Auerroiſtę opinantur, poſſe ex tali differentia aliquam in quęſitis differentiam deriuari; quandoquidem vt nos concedere volumus differentiam demonſtrationum, quæ a quæſitis per eas notificatis accipitur, eſſentialem, & ſpecificam eſſe; illud quoque inficiari nemo deberet, hanc quæſitorum notificatorum differentiam nunquàm in demonſtrationibus ſolam reperiri poſſe, quum neceſſarium omnino ſit eam ex alia priore, quæ a conditionibus principiorum ſumatur, differentia exoriri; ut è contrario ubi in conditionibus principiorum nullum diſcrimen adeſt, nulla quoque in quæſitis notificatis differentia adeſſe poſſit; principia nanque eiſdem conditionibus prædita eandem, & æquè perfectam ſcientiam pariant neceſſe eſt; præſtantiſſima quidem, & omnes conditiones habentia præſtantiſſimam; minus perfecta minus perfectã, & imperfectiſſima imperfectiſſimam. Mea igitur ſententia eſt fieri non poſſe ut aliqua demonſtratio notificet propterquid eſt, quin ſimul declaret rem eſſe, proinde nullam dari demonſtrationem, quæ ſecundum propriam vim, atque naturam demonſtret ſolùm propter quid eſt, quod antequàm pluribus argumentis demonſtrare aggrediamur, declarandum eſt, vt quorſum diſputatio noſtra ſpectet intelligatur. Inquit Auerroes demonſtrationem propter quid eaſdem habere conditiones, & proprietates omnes, quas habet demonſtratio potiſſima, ſed tradere ſolùm cognitionem propterquid, quoniam exiſtentia effectus per eam nobis nõ innoteſcit, quum cognita nobis ante illam demonſtrationem fuerit. Nos autem ut admittamus id reſpectu noſtri uerum eſſe, & nullam nos adipiſci cognitionem quòd res ſit, dum ita demonſtramus; attamen ipſam demonſtrationis naturam ſpectando id falſum eſſe conſtanter aſſerimus, propterea quòd demonſtratio ex proxima cauſa conſtans, dum declarat propterquid eſt, non poteſt non ſecundum propriam naturam declarare etiam quòd eſt; quanuis enim nobis antea notum ſit rem eſſe, per hoc tamen non ſtat quin demonſtratio quoq; ſuapte natura id declaret; ſoleo ego rem hanc tali exemplo illuſtrare, eſt amicus meus Venetiis, qui me per literas certiorem facit peſtilentiam ceſſaſſe, & annonam cariorem factam eſſe; ego autem antequàm literæ ad me perferrentur, de peſtilentia quidem ſciebam, at de annona ignorabam; ſiquis igitur a me petat quotnam rerum me literę illæ commonefaciãt, duarumne debeo reſpõdere, an unius, quoniã alteram antea notam habebam? certè duarum, quanuis enim alteram ego prius nouerim, per hoc tamen uis earum literarum non tollitur, quæ eſt duarum rerum commonendi, duas enim res amicus ille ſcribit. & quanuis ego vel alteram, vel etiam vtranque prænouerim, attamen naturam propriam, atque efficacitatem literarum ſpectando ſemper verè dicemus de duabus rebus literas illas quenuis lectorem facere certiorem. Ita dicimus omnem demonſtrationem notificantem propterquid eſt notificare etiam quòd eſt; nec quia ego alterũ prænouerim tollitur propterea ipſa demonſtrationis uis, quæ ſecundum propriam ipſius naturam utrunque demonſtrat. Hęc ſententia multifariam comprobari poteſt, primum quidem quoniam in quæſito propterquid eſt comprehenditur quæſitum an ſit, & ab eo diuelli non poteſt, nil enim aliud eſt dicere propterquid eſt, quàm rem eſſe dicere unà cum cauſa rei, idque ipſe Ariſtoteles in 3.9. particulâ ſecundi libri Poſteriorum ſignificare videtur. Preterea ſi ſenſum formalẽ concluſionis ſpectemus, res apertiſſima eſt, omnis.n. demonſtratione colligitur aliquid eſſe, uel nõ eſſe, quia omnis concluſio, etiam demonſtrationis propterquid, talis eſt, ergo hoc eſt hoc, quomodo igitur hanc per ſe conſpicuam ueritatem inficiari poſſumus? certè omnis demonſtratio ſuapte natura concludit aliquid eſſe, ut nomen ipſum demonſtrationis indicat, & ut inquit Ariſtoteles in 16.17.32.33.34. particulis ſecundi libri Poſteriorum; quod autem demonſtratione concluditur, id demonſtrari, ac notificari dicitur, ergo omnis demonſtratio ſecundum propriam ſuam naturam notificat rem eſſe, uel non eſſe; imò & omnis ſyllogiſmus, ut apud Ariſtotelẽ in memoratis locis legere eſt; non enim nobis obeſt quod tota illa eius libri pars ſit diſputatina, & in ea Ariſtoteles nihil decernat, ſed ſolum dubitationes proponat; hoc enim quod dixi-

Margin notes: Quæ demonſtrationes nõ poſſunt eſſe ſolis quæſitis differre. Idem ſupra c.16 — Omnis demonſtratio declarans propterquid declarat & quòd — 1.arg. — 2.arg.

diximus, ab Ariſtotele tanquàm verum, atque omnibus notum ex ipſa vi vocabnli ſumitur, demonſtrare enim nihil aliud ſignificat, quàm oſtendere aliquid eſſe, vel non eſſe; ſed in ſequente quoque parte, in qua Ariſtoteles rei veritatem aperit, & ex animi ſententia loquitur, hoc idem ſæpe pronuntiare videtur, nempè a contextu 36. uſque ad 47. nam ſæpe dicit tunc verè demonſtrari, & cognoſci rem aliquam eſſe, quando demonſtratur propterquid eſt; neque benè cognoſci rem eſſe, dum ſine cauſa cognoſcitur; non poſſumus igitur negare demóſtrationem illam, quam Auerroes uocat propterquid, ſeu cauſæ tantum, oſtendere ſecundũ propriam naturam quòd hoc eſt hoc; imò & ipſe Auerroes inconſyderatè loquens, & ueritate coactus id clara uoce confeſſus eſt, nam in cõmentariis 95. 96. primi libri Poſteriorum loquens de tribus ſpeciebus demonſtrationis, & de demonſtratione cauſæ prout contra demonſtrationem quod, & contra potiſſimam diſtinguitur, apertè dicit per eam demonſtrari exiſtétiam effectus, & eam ex tali cauſa fieri, quam exiſtentia ipſius effectus ex neceſſitate ſequatur.

3. arg. Poſſumus etiam ex iis, quæ ſupra diximus, tale argumentum colligere, ubi principia habent omnes conditiones ab Ariſtotele declaratas, neceſſe eſt per ea ſcientiam præſtantiſſimam a nobis acquiri, & qua præſtantior, ac potior non detur, ſiquidem illis quoque principijs alia præſtantiora, atque efficaciora non dátur; atqui omnis demonſtratio propter quid habet eiuſmodi principia, ut antea demonſtrauimus, & tum Ariſtotelis, tum Auerrois teſtimonio comprobauimus, ergo omnis demonſtratio propter quid tradit præſtantiſſimam ſcientiam, qua non datur alia potior, proinde omnis demonſtratio propter quid poteſt etiam uocari demonſtratio potiſſima, idque cenſuit abſque dubio Ariſtoteles.

4. arg. Alio quoque argumento efficaciſſimo id confirmari poteſt, demóſtratio ex cauſa remota notificat rem eſſe, ergo demonſtratio ex cauſa proxima multò magis id notificare debet, antecedens eſt Ariſtotelis, cõſequentia manifeſta eſt, quoniam cauſa remota dum ponitur, nõ neceſſariò ponitur effectus, proinde ea non meretur uocari cauſa propter quam res eſt, ſed hac appellatione cauſa ſola proxima ſignificatur, ea enim poſita res ex neceſſitate ponitur, & ea ablata res ex neceſſitate aufertur; quod ſi ſublata cauſa remota res neceſſariò auſertur, id non eſt primò, ſed quia unà cum remota etiam proxima remouetur. Quum igitur cauſa remota rem eſſe non faciat, cauſa uerò proxima eſſe rem faciat, ſi cauſa remota uim habet notificandi rem eſſe, cur cauſa proxima uim eandem non habet? certè multò magis habet; atqui omnis demonſtratio propter quid ex cauſa proxima conſtat, non poteſt igitur non habere uim declarandi rem eſſe.

D Neque alicuius momenti eſt ea reſponſio, quã uidetur ad hoc afferre Auerroes in illo cõmentario 95. primi libri Poſterio. & in Epitome in capite de demonſtratione, dum dicit demonſtrationem cauſæ tantùm non oſtendere effectum eſſe, quoniam id notum eſt ante ipſam demonſtrationem, quaſi dicat, uim habet cauſa proxima notificandi effectum eſſe, ſi modò hoc ignoretur; at ſi notum ſit, non ampliùs id notificat; Reſponſio Auerroes hanc enim reſponſionem inanem quiſque ex iis, quę hactenus dicta ſunt, facilè colligere poteſt, Impugnatio. præſertim ex eo exemplo, quo ad rem declarandam uſi ſumus, literarum ab amico ſcriptarũ; noſtra enim accidentalis affectio ipſam demonſtrationis uim, ac naturam immutare non debet, neque poteſt, ſed demonſtratio naturam ſuam ſemper ſeruat, ex ea eſt nominanda, non ex accidentali noſtra affectione. Quoniam igitur ea demonſtratio cuilibet ignoranti effectum eſſe uim habet notificandi ipſũ E eſſe, licèt alicui ſcienti id non notificet, eſt tamen appellanda demonſtratio a propria natura, non a noſtra accidentaria affectione, proinde dicendum eſt eam demonſtrationem ſuapte natura notificare & propter quid, & quod, non ſolum propter quid. Hoc autem ratione ualidiſſima confirmatur; 5. arg. quia ſi reſponſio hæc Auerrois admitteretur, errorem manifeſtum commiſiſſet Ariſtoteles, neque excuſari poſſet demonſtrationem enim in duas tantũ ſpecies, habita quæſitorum ratione diſtinxit, in eam, quę dicitur propterquid, & eam, quæ uocatur demonſtratio quod; ſciens enim omni demonſtratione declarante propter quid eſt declarari etiam quod eſt, ſatis habuit eam uocare demóſtrationem propterquid, ut diuiſio talis ſit, omnis demonſtratio declarat rem eſſe, ſed alia per cauſam ſuam proximam, quod dicitur ſcire propter quid eſt, alia non per cauſam proximã; quod dicitur ſcire ſolũ ꝙ eſt; ſed aduerſus hoc F ego obiiciam Ariſtoteli non eſſe uerum quod demonſtratio ab effectu proximo, & illa, quę eſt a cauſa remota, ſit demonſtratio quod, contingere nanque poteſt ut res illa, quæ demonſtratur, ſit alicui nota ante illam demonſtrationem, hac igitur non notificabitur quod ſit, imò nihil prorſus notificabitur; id igitur non debuiſſet Ariſtoteles ita ſimpliciter proferre, ſed cum hac exceptione, hæc demonſtratio notificat quod eſt, ſi modo ignotum ſit, nam ſi quis illud nouerit, nihil illi declarat; igitur demonſtratio ꝙ non eſt omnibus demonſtratio quòd, ſed aliquibus non eſt demonſtratio, quũ eis nihil notificet: Attamen Ariſtoteles tali exceptione uſus non eſt, quia uana, & a ſcientiali tractatione alieniſſima eſt, regulæ nanque tradendæ ſunt perpetuę, & res ſunt conſyderandæ ſecundum proprias naturas, proinde eiuſmodi demonſtrationes dicuntur demonſtrationes quod, quia ſuapte natura declarant

rem

tem eſſe, non conſyderata ea, quę in diuerſis A hominibus eſt, accidentali uarietate. Hanc fuiſ-
6. arg. ſe Ariſtot. mentem apertè deprehendimus ex ea parte illius capitis, in qua loquitur de demõ ſtratione a cauſa remota, hanc enim tali exemplo declarat, ſi quæratur propter quid paries non reſpirat, & reſpondeatur quia non eſt animal, talis conſtrueretur demonſtratio, omne reſpirans eſt animal paries non eſt animal, ergo paries non reſpirat, quæ quidem non demonſtrat propter quid, quum proxima cauſa adducta nõ ſit, ſed ſolum quòd; in hoc exemplo Ariſt. certum eſt exiſtentiam rei quæſitę notam eſſe ante illam demonſtrationem, & antequàm quęratur propter quid paries non reſpiret, quis enim eſt, qui ignoret parietem non reſpirare? imò Ariſt. tale problema adducit tanquàm notum quoad quęſtionem an ſit, inquit enim § ſi quæratur propter quid non reſpirat paries§ at certum eſt non quæri propter quid eſt, niſi quando notum eſt quòd ſit, ut ait Ariſtoteles in ſecundo libro B Poſteriorum contextu primo, & 39. nunquàm enim quærimus propter quid aliqua res ſit, niſi prius conſtituamus notum eſſe quod ſit; attamen facta demonſtratione dicit Ariſtoteles per eam notificari quod eſt, non propter quid eſt, quaſi dicat, quæſitum eſt propter quid non reſpirat paries, hęc autem demonſtratio quæſtioni non ſatisfecit, ſed ſolum declarauit quod ſit, quod paries non reſpiret; quod ſi ſententia Auerrois admitteretur, falſum diceret Ariſtoteles, quoniam enim ante demonſtrationem notum erat quod paries non reſpirat, demonſtratio illa non declarat quod, quare nihil notificat; certè res hęc nimis clara eſt, nec alia ratione Ariſtoteles defendi poteſt, niſi dicendo ipſam demonſtrationis uim, & naturam ſpectandam eſſe, quando quid per eam oſtendatur inſpicere uolumus; ſiquidem illa demonſtratione ex propria eius natura oſtenditur quod paries non reſpirat, quamuis C enim prius notum id fuerit omnibus hominibus, per hoc tamen ipſa uis demonſtrationis minimè tollitur, ſed ſemper talis ſeruatur, ut notificet rem eſſe, ſed non cur ſit. Quoniam igitur ipſe Ariſtoteles in declaranda demonſtratione quod non reſpicit an id, quod demonſtratur, ſit nobis prius notum, an ignotum; eadem ratione illud in demonſtratione propter quid reſpiciendum non eſt, ſed ſola ſpectanda eſt uis, & natura demonſtrationis.
7. arg. Præterea Ariſtoteles in 73.75.76. particulis primi libri poſteriorum diſtinguit principia ab affectionibus quęſitis per hoc quòd principia non demonſtrantur quòd ſunt, ſed pręcognoſcuntur, principiorum appellatione etiam ſubiectum comprehendendo, affectiones vero demonſtrantur quod ſunt; ſed ſi ſententia Auerrois admitteretur non rectè hoc diſcrimen aſſignaret Ariſtoteles, nam ſi demonſtratio propter quid non demonſtrat quòd eſt, quia eſt notum, ſequitur dari affectiones in ſcientia, quæ præcognoſcantur & quid nomina ſignificent, & quòd ſint; nulla igitur differentia manet inter principia, & affectiones habita præcognitionum ratione: Ariſtoteles igitur ipſam rei naturam ſpectans dixit vniuerſaliter accidentia demonſtrari quòd ſunt, nunquàm dixit præcognoſci, quia accidentalem noſtram affectionem non reſpexit, ſed ſolam demonſtrationis naturam, quæ quicquid demonſtrat, demonſtrat eſſe; atqui accidentia omnia ſub demonſtrationem cadunt, ergo omnia nullo excepto demonſtrantur eſſe. His argumentis ſatis puto eſſe demonſtratum non poſſe aliquam demonſtrationem oſtendere propter quid eſt, quin ſimul oſtendat quod eſt; ob id Ariſtoteles, & Græci potiſſimam demonſtrationem vocare ſolent demonſtrationem τοῦ διότι, ſine expreſſione τοῦ ὅτι, licèt hoc quoque per eandem demonſtrationem notificetur.

Caput Decimumnonum, in quo oſtenditur etiam reſpectu noſtri nullam demonſtrationem notificare propter quid eſt, quin notificet etiam quòd eſt.

CAETERVM ad pleniorem huius dogmatis confutationem oſtendere poſſumus quòd non modò naturam demonſtrationis ſpectando, verùm etiam nos ipſos demonſtrantes reſpiciendo, omnis demonſtratio notificans propter quid eſt notificat etiam quòd eſt, & nobis tradit nouam vtriuſque cognitionem, quam ante demonſtrationem non habebamus; Ariſtoteles in trigeſimanona particula C ſecundi libri Poſteriorum reddens rationem 8. arg. cur ille, qui rem eſſe cognoſcit ſine cognitione cauſæ, non cognoſcat quid ea ſit, hanc rationem adducit, quia ille neque quòd res illa ſit cognoſcit, niſi leuiter, & ex accidenti; quum enim res ita cognoſci debeat, uti eſt, vt autem ſit habeat a ſua cauſa, ſequitur tunc verè cognoſci quòd ea ſit, quando per cauſam, per quam eſt, cognoſcitur; non eſt autem repugnantia in verbis Ariſtotelis, vt fortaſſis eſſe videtur, quum dicat prius rem cognoſci quod ſit, poſtea hoc idem neget; nam ſignificat dupliciter cognoſci quod res ſit, vno modo leuiter, & confuſè, & abſque cognitione cauſæ; altero modo perfectè, & per cauſæ cognitionem, cuius quidem cognitionis comparatione altera eſt potius ignoratio, quàm cognitio; aſſerit igitur Ariſtoteles rem cognitam eſſe quòd ſit, ſed leui, & rudi cognitione; po-

q res ſit cognoſcere poſſumus uel confuſè uel perfectè.

ſtea negat eam cognoſci quòd ſit, dum perfe-ctam cognitionem reſpicit, cuius comparatione altera non eſt cognitio. Ex eo loco nos colligimus quod qui prius nouit effectum aliquẽ eſſe, & poſtea demonſtrat propter quid ſit, ille hac demonſtratione nquam ſcientiam adipiſcitur, quam antea non habebat, quòd res illa ſit, perfectam enim, & certam ſcientiam acquirit quòd ſit, quam priùs non habebat, niſi confuſam, & rudem; quare etiam reſpectu noſtri ea demonſtratio, quam uocant propterquid tantum, notificat utrunque, & quod ſit, & quamobrem ſit. Hoc idem ipſius quoque Auerrois confeſſione confirmatur, qui in 95.

s. arg.

commentario primi libri poſteriorum diſputans contra Auicennam de demonſtratione quòd, quam ille negabat eſſe demonſtrationem, perpendit argumentum, quo vtebatur Auicenna, a nobis ſupra diligenter conſyderatum, quod tale fuit, ea non poteſt appellari demonſtratio, cuius propoſitiones vel non ſunt neceſſariæ, uel non cognoſcuntur ut neceſſariæ, at propoſitiones demonſtrationis ꝙ non cognoſcuntur eſſe neceſſariæ, quia effectus ſumitur notus abſque cognitione cauſæ, quę ipſi effectui totam imponit exiſtendi neceſſitatem, illa igitur non eſt demonſtratio. Ad hoc reſpondet Auerroes in demonſtratione quòd non cognoſci effectum ita eſſe neceſſarium, ut quando per ſuam cauſam cognoſcitur, ſed infirmiore, ac minùs exquiſita cognitione, & minore cum certitudine, eſt enim cognitio exiſtentiæ multo debilior quando ſine cauſa habetur, quàm quum habetur per cauſam, ſed non eſt ita debilis, ut eum ſyllogiſmum a genere demonſtrationis expellat. Fatetur ergo Auerroes cognitionem exiſtentiæ effectus in nobis acquiri maiorem, certiorem, & exquiſitorem per cognitionem cauſæ, quando demonſtramus propter quid; quæ demonſtratio nobis tradit cognitionem exactiſſimam quod effectus ſit, quam ante eam demonſtrationem non habebamus; & reuera ſi benè hoc expendamus, veriſſimum eſſe cognoſcemus, dum enim effectum noſcimus abſque cognitione cauſæ, non poſſumus eius neceſſitatem plenè cognoſcere, quum tota pendeat a cauſa, quam ignoramus, ut qui uidet eclipſim lunę fieri, & cauſam ignorat, eſſe quidem eclipſim videt, ſed quod ex neceſſitate fiat, & quòd non poſſit non fieri, etſi coniectare modo aliquo poteſt, exquiſitè tamen ſcire non poteſt, dum cauſam eclipſis ignorat; qui verò cœleſtium motuum ignarus non eſt, is multis etiam annis priuſquàm fiat eclipſis, eam ex neceſſitate tunc futuram præuidere poteſt per cognitionem cauſæ.

D

Caput XX. in quo omnes ſpecies demonſtrationis iuxta Ariſtotelis ſententiam colliguntur.

Satis igitur oſtenſum eſt non poſſe fieri demonſtrationem propter quid, quæ tum propriæ naturę ſuæ, tum demonſtrantium habita ratione non notificet etiam quòd eſt; proinde non dari demonſtrationem propterquid re diſtinctam a demonſtratione potiſſima tanquàm aliam demonſtrationis ſpeciem, vt plures arbitrantur. Firma igitur manet ea demonſtrationis diuiſio, quam nos antea fecimus, ut rationi, atque Ariſtoteli maximè conſentanea, quam nunc clariorẽ ex iis, quæ dicta ſunt, colligimus hunc in modum. Demonſtratio non dicitur niſi ſyllogiſmus neceſſarius, & ex neceſſariis propoſitionibus conflatus, qui proceſſum habeat eſſentialẽ, nimirum a cauſa ad effectum, vel ab effectu ad cauſam; quoniam igitur omnis demonſtratio

Omnis demonſtratio ẽ ſyllogiſmus ex neceſſariis a cã ad effectũ, uel ẽ côuerſo.

E

aliquid eſſe oſtendit, hoc duobus modis facit, ſcilicet vel per cauſam, uel ſine cauſa, proinde per effectum; ſi per cauſam, aut proximam, aut remotam; per proximam quidem fit demõſtratio propterquid, quam dicimus potiſſimã, ac præſtantiſſimam demoſtrationem eſſe; per cauſam autem remotam fit demonſtratio ſolũ quòd; ſimiliter per effectum fit demonſtratio ſolùm quòd; itaque duæ ſummæ ſpecies demõſtrationis dantur habita ratione quæſitorum, quę per eas notificantur, una, quæ rem eſſe demonſtrat ſimul cum propter quid, altera, quæ ſolùm quòd declarat, non propter quid; hæc rurſus in duas diuiditur ratione medii diſtinctas, ſed non ratione quæſitorum, quę per eas notificantur, altera per cauſam remotam demonſtrat effectum, altera per effectum notificat cauſam. Alia demonſtrationis ſpecies præter has apud Ariſtotelem non datur.

F

Caput XXI. de duplici ſignificatione cauſæ proximæ, & quòd non omnis demonſtratio ex cauſa proxima ſit demonſtratio propter quid.

Quoniam autẽ dictum a nobis eſt demonſtrationem ꝑ quid ex proxima rei cauſa fieri, nõ eſt ignorãdũ quoddam ſumma annotatione dignũ, licèt a nemine hactenus declaratum; non eſt.n. pingui Minerua intelligẽdum quęnam ſit cauſa proxima, & quę remota, qua in re plurimi errauerunt, & demonſtrationem quòd a demonſtratione propter quid internoſcere nequiuerunt, cuius quidem rei ignorantia multorum errorum cauſa fuit. Cauſa igitur proxima dupliciter accipi poteſt, aut enim ſimpliciter proxima effectui dicitur, aut non ſimpliciter, ſed in genere ſuo; quod ſenſili hoc exẽplo clarius fiet, uadit aliquis in forũ, ut uideat amicum, ſiquis igitur quærat, cur in forũ uadis? poteſt ille reſpon-

Cã dicitur proxima uel ſimpliciter, uel ĩ genere.

reſpondere,quia ſum animatus, & ita cauſã afferet effectricem, remotam tamen, quia anima eſt cauſa remota illius ambulationis, qnũ aliæ ſint cauſę effectrices propinquiores effectui, or ſpiritus vitales;qui mouentur ab anima,& mẽbra inſtrumentalia,quæ mooentur a ſpiritibos, vt pedes;ergo ſi ſtatuamus pedes eſſe cauſam effectricem illius ambulationis proximam ipſi effectui,qua non detur alia propinquior,ea tamẽ alia ratione non eſt cauſa proxima, nã reſpectu quidem aliarum ſui generis proxima eſt, nẽpè ut effectrix;at ſimpliciter non eſt proxima, etſi enim in genere cauſæ effectricis non datur alia propinquior, attamen in alio cauſę genere aliã propinquiorem ille effectns habet, ſcilicet cauſam finalem,quæ eſt uiſio amici in foro, hęc.n. cauſa eſt cur anima moueat pedes, & pedes eũ hominem in forum ducant; propterea in libro noſtro de medio demonſtrationis oſtendimus unius rei unam eſſe cauſam,quæ poſſit appellari cauſa,propter quam res eſt, & ſatisfaciat quę- B ſtioni propterquid eſt;hæc.n. non eſt niſi illa, quę non ſolũ in generę ſuo,ſed ſimpliciter quoque proxima ſit; reliquæ.n.omnes dicuntur remotæ,& effectu ampliores ſnnt,nec per eas demonſtratur niſi quòd, etiam ſi in ſuo genere ꝓximæ ſint,pedes nanque & illins ambulationis, & aliarum plurimarum cauſa ſunt, & pedibus poſitis non ex neceſſitate ambulatio illa ponitur;ſed particulare illud amici uidendi deſyderium eſt cauſa æqnata illins ambulationis, quę alias cauſas remotiores ad effectum illum contraxit. Manifeſtum eſt igitur ꝗ licèt res aliqoa poſſit habere quatuor genera cauſarũ,& in ſingulo genere cauſam ſibi proximã,proinde quatuor proximas, una tamen ipſarum tantũmodò eſt ſimpliciter proxima, tres autem reliquæ nõ ſimpliciter,ſed in genere ſuo proximæ sũt;ideò per eam ſolam demonſtratur propter quid eſt; at ſi per eas omnes poſſet demonſtrari propter quid,ſequeretur unius rei quatuor eſſe poſſe po- C tiſſimas demonſtrationes, quod nulla ratione fieri poteſt,ideo rectè dixit Auer. in comment. 46.primi libri poſterio.unins rei nnam eſſe demonſtrationem,& unam definitionem, quia vnius rei una eſt proxima cauſa; docnit hoc apertè Ariſtot. propè finem ſecundi libri poſterior. ubi Anerroes in comment. 95.97. clarè dicit effectum com ſua cauſa eſſentiali reciprocabilẽ eſſe debere,& banc unius effectus onam eſſe. Hanc ſignificauit Ariſtot.in definitione ſcire, quando dixit§ ſcire eſt cauſam cognoſcere, propter quam res eſt § in quibus uerbis tria notare debemus, primum quidem Ariſtotelem dicere cauſam in ſingulari numero,qooniam una tantũm eſt eiuſmodi cauſa,non plures; deinde uti articulo quum dicat τὴν αἰτίαν, articulus.n.emphaſin quandam habet,& ſignificat unam certam præcipuam cauſam,nõ omnes eins rei cauſas;eondem loquendi modum in primo capite

tria notanda in definitione ſcire.

A ſecundi libri Poſterio.alias notauimus, qoꝙ ſignificat Ariſt.unam eſſe rei cauſam, quę omnibus ſimul quæſtionibus de eadem re factis ſatisfacit;idem etiam animadnertimus in capite .10. primi libri poſterio. quando loquitur Ariſtoteles de demonſtratione a cauſa remota, in toto enim illo capite cauſam remotam vocat cauſam, & demonſtrationem illam aſſerit eſſe per cauſam,tamen dicit per eam non demonſtrari propter quid,& rationem afferens ſubiũgit § οὐ γὰρ λέγεται τὸ αἴτιον § cauſam prius eam nominauerat,cauſam etiam poſtea uocat,ibi tamen dicit non eſſe cauſam,ideſt non eſſe illam, propter quam res eſt,hæc enim eſt cauſa ſimpliciter proxima,& æqualis effectui, quaſi dicat, eſt quidem τὶ αἴτιον, at non eſt τὸ αἴτιον. Tandem annotare debemus illa ſeqoentia verba § propter quam res eſt § quę declarant quã cauſam intelligat, non enim omnis cauſa eſt cauſa illa,propter quam res eſt,hoc eſt quę ſatisfaciat B quæſtioni propter quid eſt, & qua poſita illicò ponatur effectus.Ex his patet dari demonſtrationem ex cauſa proxima quę non eſt demonſtratio propter quid,ſed ſolum quòd, nempe ſi illa cauſa ſit ſolum in ſuo genere proxima, non ſimpliciter proxima;cauſa autem hæc proxima ſimpliciter,quam unius rei unam eſſe diximus, alicuius rei eſt cauſa finalis, alicuius autem efficiens,uel aliqua alia, quemadmodum docet Ariſtoteles in ſecundo libro Poſter. in capit. de caoſis, qua de re non eſt opus ut in præſentia plura dicamus, hoc enim copioſè tractauimus in libro noſtro de medio demonſtrationis; nũc ſatis eſt intellexiſſe unam eſſe unius rei proximam,& æquatam cauſam,quę ſatisfacere poſſit quæſtioni propter quid eſt, quę interdum eſt efficiens,interdum finis, interdum alia cauſa, & demonſtratio ex tali cauſa dicitur demõſtratio propter qnid, qoꝙ eſt potiſſima demonſtratio, qnum alia potior non detur; propterea non eſt C quòd aliquis decipiator credens plures eſſe vnius rei proximas cauſas in diuerſis generibus, per quarum nnam ea res potiſſimè demonſtretor, per alias verò propterquid tantum, hic enim eſt maximus,& apertiſſimus error, qui & Ariſtotelis, & Auerrois doctrinæ repngnat.

datur demõſtratio ex cã proxima, quæ uerò eſt propter quid.

Per hæc,quæ hactenus dicta ſunt,ſatis declaratam,ac demonſtratam eſſe puto hoiuſce rei ueritatem, nec equidem deſpero omnes ingenio præditos oiros,& qui in alicuius uerba non iurauerint,neque θέσιν διαφυλάττειν conſtituerint ſed ueritati, ac rationi obtemperare parati ſint, in noſtram ſententiam uenturos, ſi benè ea omnia conſyderauerint, quæ nos tum hic,tum in libro de medio demonſtrationis bac de re ſcripſimos.Reliqoum eſt ut ad contrariorum argumentorum ſolutionem accedamus.

Caput XXII. in quo omnia contraria argumenta ſoluuntur.

Ad primum. ARgumenta omnia, quæ pro Auerroe adducta ſunt, vel adduci poſſunt, cognita ueritate, facilè ſoluentur, quando enim dicitur, demonſtratio propterquid, & demonſtratio potiſſima diſtinguuntur ratione quæſitorum, ergo re diſtinguuntur, negandum eſt antecedens, quia neque datur diſcrimen in quæſitis ſine diſcrimine in conditionibus principiorum, neque fieri poteſt ut demonſtretur propter quid, ſine declaratione ipſius quòd. Ad ſecũdum. Ad locum Ariſtotelis in 178. contextu primi libri poſteriorum dicimus aduerſarios locum illum non intelligere, illum enim ſi intelligerent, ut latini, & Græci omnes intellexerunt, & ut Auerroes ipſe, quem tueri uolunt, eum interpretatus eſt, certè eo argumento non uterentur. Dicit ibi declaratio contex.178. in 1. li. poſt. Ariſtoteles poſſe duobus modis cognoſci quod res aliqua ſit, uno modo cum cauſæ cognitione, altero modo ſine cognitione cauſę, vel enim cognoſcitur quòd cum propterquid, vel quod ſine propterquid; ibi nanque Ariſtotel. ſcientiarum comparationem facit, & inquit præſtantiorem eſſe illam ſcientiam, qua cognoſcimus ſimul quod eſt & propter quid eſt, ea, qua cognoſcimus ſolum quòd eſt, non propter quid eſt; tertium autem modum, quem iſti ſomniant, non ponit Ariſtoteles, non enim dicit, & ea, qua ſolum propter quid cognoſcimus ſine cognitione quod eſt; hic enim modus non datur; & in hac eius loci interpretatione omnes expoſitores conſentiunt, etiam Auerroes, ideo nos ex eo loco magnam ſententiæ noſtræ confirmationem colligimus, diximus enim omni demonſtratione oſtendi quòd eſt, ſed uel cum cauſæ cognitione, vel ſine cognitione cauſæ. Ad tertium. Ad alterum locum in contex. 39. ſecundi libri Poſteriorum vt firmam, ac ſolidam reſponſionem afferamus, declaranda eſt Ariſtotelis ſententia in iis verbis tum vt rei veritas cognoſcatur, tum etiam ut appareat aduerſarios hac in re apparentibus tantum, ac fallacibus argumentis vti. declaratio contex. 39. in 2 lib. poſter. Scopus Ariſto. in ea parte, cuius initium eſt contex. ille 39. eſt docere, que nam ſit ea demonſtratio, quæ non ſolùm declarat quod eſt, ſed etiam quid eſt, vult. n. oſtẽdere eam tantum demonſtrationem, quæ notificat ꝙ eſt ſimul cum propterquid eſt, ducere nos in cognitionem quid eſt; eam verò, quę declarat ſolùm quòd eſt, nullo modo nos ducere ad cognoſcendum quid eſt; hoc igitur, ut oſtẽdat, conſyderat eo in loco ordinem, quem in quærendo ſeruamus tum in ſimplicibus quæſtionibus, tũ in complexis, ut a complexis ducat nos in cognitionem ſimplicium, quandoquidem in accidentibus hæ, & illæ in eundem ſenſum cadunt, idem. n. eſt dę accidente quærere an ſit, D & quęrere an inſit; ita idem eſt quęrere ꝓpter quid ſit, & quęrere quid ſit; de ordine igitur quæſtionum complexarum Ariſtot. tria dicit, primum eſt, quęſtio quod pręcedit quandoque tempore quęſtionem propterquid, aliquando. n. priùs nouimus ꝙ eſt, poſtea quęrimus ꝓpterquid eſt. Secundum eſt, quandoque non alterũ prius, alterum poſteriùs, ſed ſimul utrunque nobis innoteſcit. Tertium eſt, non poſſumus cognoſcere propter quid eſt, dum ignoramus ꝙ eſt. Idem dicit de ſimplicibus quæſtionibus, quandoque etenim cognoſcimus rem eſſe, deinde quęrimus quid ſit; quandoque vtrunque ſimul innoteſcit; ſed nunquàm cognoſcimus quid ſit dum ignoramus an ſit. Vt tria hæc dicta declaret Ariſtoteles incipit enarrare id, quod in primo libro docuerat in cõtex. 178. paulo ante a nobis declarato, dicit enim poſſe duobus modis cognoſci quod res ſit, altero modo per aliquid ipſius rei, nimirum per eius E cauſam, altero modo per accidens, hoc eſt abſque cognitione cauſæ; tandem docet quod ea demonſtratione, quæ per accidens facit nos cognoſcere rem eſſe, non declaratur, propterquid ſed ſolùm quod, qua cognitione quum animo noſtro non ſatisfiat, ideo quærimus poſtea propterquid ſit, quod erat primum dictũ; itaque eiuſmodi demonſtratio non confert ad cognoſcendum quid eſt, quoniam (inquit Ariſtoteles) neque quod ſit declarat, per accidens enim cognoſcere eſt potius ignorare, quàm ſcire. Si vero demonſtratio rem eſſe declaret per cauſam rei, tunc ſimul cognoſcimus quod eſt, & propter quid eſt; quod erat ſecundum dictum, proinde ſimul inuenimus rem eſſe, & quid ſit; demonſtratio igitur, quæ declarat propterquid eſt, eſt illa, quæ tradit cognitionem quid eſt. Hæc eſt eo in loco ſententia Ariſtotelis, quæ non Auerroi, ſed nobis fauet, ſi benè intelligatur, idque nunc breuiter demonſtrabimus iactis prius quibuſdam fundamentis, primum eſt quod nunquàm duabus ſimul quæſtionibus utimur, ſed ſemper una, aut. n. quærimus an ſit, aut quærimus propterquid ſit, ſed an ſit, & propterquid ſit nunquàm ſimul quęrimus; quando quęrimus an ſit, tunc ignoramus utrunque, quando autem cognoſcimus quod eſt, quærimus propterquid eſt. nunquã duabus ſimul q̃ſtionib' utimur. F Ex quo hoc aliud deſumimus, nunquàm quęri ꝓpterquid eſt, niſi quando cognoſcitur quod eſt, dum enim ignoramus utrunque, nõ licet quærere propterquid eſt, quia hęc quęſtio ex neceſſitate ſupponit cognitum ꝙ ſit, & neminem puto hoc eſſe negaturum, Geometra n. non quęrit propterquid in triangulo tres anguli ſint duobus rectis ęquales, ſed quærit an ſint duobus rectis æquales, Euclides enim proponit demonſtrãdum ꝙ ita eſt, quia eſt ignotum, ſed quoniã id per ſuam cauſam demonſtrat, ideo demonſtratione illa ſimul & quod, & propterquid notificatur, quæſtio propter qd ſupponit notum quod.

tificatur, quanquàm ante demonſtrationem nõ quærebatur niſi an ſit; ſignificauit hoc Ariſtoteles in tertio illo dicto, quod erat, nunquàm propterquid cognoſci ignorato quòd, quæ ſentẽtia ſi uera eſt, nõ poteſt quęri propterquid, dum ignoratur quòd, ſiquidẽ non quæritur id, quod ſciri non poteſt, propterquid autem non poteſt ſciri dũ ignoratur quòd, neque igitur quæri poteſt. Sed hoc ab ipſo Ariſtotele clarè profertur in primo contextu illius ſecundi libri, ubi ordinem quęſtionum declarans dicit ʒ quum autem ſcimus ꝙ eſt, tunc quęrimus propterquid eſt ʒ ſed res hæc magis eſt manifeſta, quàm ut probatione ulla indigeat, & quiſquis ſolo naturali inſtinctu ueritatẽ eius non intelligit, indignus eſt, cui perſuadere argumentis nitamur. Aliud etiam notandum eſt, quod ex his, quę diximus, colligitur, euenire interdum ut poſt quæſtionẽ aliquid inueniamus, quod non quærebamus, nã quãdo ignoramus & propterquid, & quòd, non licet quærere niſi ꝙ, ut modò oſtendimus, B fieri tamẽ poteſt ut quęrentes an ſit incidamus in cauſam rei, per quam ſimul oſtendamus & ꝙ eſt, & propterquid eſt, ut in illo ſecundo dicto pronuntiauit Ariſtoteles; quanquàm igitur non quærebamus propterquid ſit, ſed ſolùm an ſit, tamen utrunque ſimul inuenimus. Neque ambigere aliquis debet ꝙ Ariſtoteles in ipſo eius libri initio dixerit ea, quæ quæruntur, numero æqualia eſſe iis, quę ſciuntur, ibi nanque de modis quærendi, & ſciendi generaliter acceptis loquebatur, quatuor namque ſunt tum hi, tum illi, nec plures dantur, quare numero ęquales ſunt; at non loquebatur de ipſis rebus particulatim acceptis, quę ſciri, ac quęri poſſunt, cõſtat enim non eſſe æqualem earum numerum, quũ multa ſciantur, quę nunquàm fuerunt quæſita, ut prima principia omnibus cognita; contra uerò multa quærantur, quæ nunquàm ſcientur, ut ſtellarum, & arenarum numerus. Legimus etiã hoc clarè apud Ariſtotelem in particula 99. primi libri Poſteriorum, ubi loquitur de demonſtratione a cauſa remota, huius enim tale exemplum proponit, propterquid nõ reſpirat paries? C quia non eſt animal, omne enim reſpirans eſt animal; deinde ſubiungit hac demonſtratione non declarari propterquid, ſed ſolùm quòd; aliud itaque ante eam demonſtrationem quærebatur, aliud per eam oſtenditur, quærebatur enim propterquid, quod autem oſtenditur non eſt propterquid, ſed quòd. Ex his tandem colligimus aliud eſſe de quæſitis loqui prout ante demonſtrationem quæruntur, aliud eſſe de eiſdem loqui prout per factam demonſtrationem notificantur; nam (ut dicebamus) demonſtrationem omnem una tantùm quęſtio præcedere poteſt, nunquàm duæ, attamen per aliquam demonſtrationem duo ſimul innoteſcunt, ſicut apertè dixit Ariſtotelis; ſic ante demonſtrationem, quam memorauimus, a cauſa remota

Põt poſt quęſtionẽ inueniri aliquid, qđ nõ quærebatur

Quõ ea, quę quæruntur, ſint æqualia iis, quæ ſciũtur.

Nõ eadẽ ſũt quæſita, quæ ante demõſtrationem quæruntur, & quę per demonſtrationem notificãtur

A quærebatur ſolum propterquid paries nõ reſpiret, per eam autem hoc non oſtenditur, ſed ſolum ꝙ non reſpirat. Nullum ex his eſſe arbitror, quod negari poſſit; his igitur ita conſtitutis videamus an ea, quæ ibi dicuntur ab Ariſtotele, ſententiæ noſtræ officiant; inquit Ariſtoteles nos quandoque cognoſcentes ꝙ eſt quærere propterquid eſt, quandoque etiam utraq; hæc eadem demonſtratione nobis manifeſta fieri; nos autem oſtendimus aliud eſſe id, quod ante demonſtrationem quęritur, aliud eſſe id, quod per demonſtrationem notificatur, quòd igitur dicat Ariſtoteles nos quærere propterquid quãdo prius nouimus quòd eſt, ob id non dicit demonſtrationem dari, per quam ſolùm propterquid notificetur, quæritur quidem tunc ſolum propterquid, ſed mox facta demonſtratio notificat & propterquid, & quòd; quemadmodum è conuerſo quærimus aliquando ſolùm an ſit, deinde demonſtratio ſimul nobis declarat B & quòd ſit, & propterquid ſit; ſicut igitur ante hanc demonſtrationem quærebamus ſolum an ſit, ita ante illam quærebamus ſolũ propterquid ſit, eadem tamen eſt utriuſq; demonſtrationis natura, & efficacitas, quæ notificat ſimul utrunque; quod quidem ipſe Ariſtoteles in eodem cõtextu affirmat, dicit enim quòd ante cauſę cognitionem licèt quandoque videatur notum eſſe quòd ſit, tamen reuera non eſt notum, niſi ex accidenti; tota igitur differẽtia, quam conſyderat Ariſtoteles inter eam demonſtrationem, quę fit poſt quæſtionem propter quid eſt, & eam, quæ ſimul vtrunque notificat poſt quęſtionem an ſit, conſiſtit in quęſtionibus, quæ demonſtrationem præcedunt, non in iis, quæ per vtranque demonſtrationem notificantur, utraque enim æquè notificat propterquid, & quòd, licèt alteram pręceſſerit ſola quęſtio propterquid, alteram vero ſola quęſtio an ſit; demonſtrationis autem natura non in quęſtione pręcedente, C ſed in iis, quæ notificantur, conſtituta eſt, & ab his appellationem ſumere debet, non a præcedentibus quęſtionibus, quę a ſola animi noſtri accidentaria affectione pendent, quoniam aliquando leuiter, & ex accidẽti cognoſcimus quòd eſt, aliquando id penitus ignoramus, ob id alio, & alio modo quęſtionem proponimus; attamen vtcunque nos quęramus, eadem ſemper ſeruatur uis notificatiua (vt ita dicam) demonſtrationis. Nec dicere aliquis poteſt demonſtrationem illam, quam ſola pręceſſit quæſtio propterquid, uocandam eſſe propterquid tantum habita ratione quęſtionis præcedentis, hoc.n. dato ſequeretur quòd ea demonſtratio, quam aduerſarii potiſſimam uocãt, non diceretur niſi demonſtratio quòd; ſiquidem ante eam non quæritur niſi quòd; ſequeretur etiam quòd aliqua demonſtratio a cauſa remota uocanda eſſet demonſtratio propterquid, li-

demonſtrationis natura nõ ex præcedẽtibus quæſitis iudicatur, ſed ex notificatis.

cèr declarer ſolùm quòd, nam Ariſtoteles in cõtextu 99. primi libri Poſterio. tale eius demonſtrationis exemplum affert, quam præcedat quęſtio propterquid, dicit enim ʒ propterquid non reſpirat paries ? quia non eſt animal ʒ eſſet igitur demonſtratio propterquid ratione quæſtionis præcedentis, quod eſt manifeſtè falſum. Patet igitur locum illum Ariſtotelis in ſecũdo Poſteriorum Analyticorum libro ab Auerroiſtis non intelligi, & eis cauſam erroris fuiſſe quòd Ariſtot. in illis tribus dictis conſyderat eas quæſtiones etiam ut demonſtrationem prçcedẽtes, non ſolum ut per demonſtrationem notificatas; earum enim vt præcedentium differentia nullum diſcrimen facit in quæſitis, quæ ſunt demonſtrationis finis, neque diuerſas demonſtrationis ſpecies conſtituit; ſed quando Ariſt. ſtatim in ſequentibus verbis quęſita illa nõ amplius ut præcedentia, ſed ſolum ut per demonſtrationem notificata conſyderat, duas tantùm demonſtrationis ſpecies ponit ratione quæſitorum notificatorum diſtinctas, dicit. n. duobus modis cognoſci rem eſſe, aut enim per accidẽs, aut per cauſam, duas demonſtrationis ſpecies ſignificans, quum enim omnis demõſtratio aliquid eſſe oſtendat, alia id facit per cauſam, alia ſine traditione cauſæ; ille igitur locus aduerſatur Auerroi, noſtræ autem ſententiæ mirificè

argum. contra Auerr.

ſuffragatur. Adde aliud quoq; argumẽtũ, quod inde aduerſus Auerroem colligimus, certè efficaciſſimum, nam Ariſtot. ibi docet ꝙ per eam demonſtrationem, quę rem eſſe oſtendit non per ſuam cauſam, nõ cognoſcitur quid eſt, ſed per eam tantummodò, quę rem eſſe demõſtrat per ſuam cauſam; argumentemur itaque hunc in modum, ſola demonſtratio oſtendens rem eſſe per cauſam ſuam eſt illa, quæ declarat quid eſt, quo fit ut omnis demõſtratio declarãs quid eſt oſtendat rem eſſe per ſuam cauſam, hoc .n. aſſerit eo in loco manifeſtè Ariſtot. atqui demonſtratio, quam uocant propterquid tantùm, ſeu cauſæ tantum, declarat quid eſt, ut Auerr. fatetur in 39. & 40. Commentariis illius ſecundi libri, hæc igitur declarat rem eſſe per cauſam ſuam, declarat igitur rem eſſe, quod Auerroiſtę negant,

Caput XXIII. in quo alia exoriens obiectio ſoluitur, quę ſumitur ex contextu C I. primi libri Poſteriorum,

QVoniam autem diximus, & efficaciter comprobauimus cognitionẽ propterquid eſſe non poſſe ſine cognitione quòd, proinde non dari demonſtrationem declarantem propterquid eſt, quę ſimul non declaret etiam quòd eſt, alius apud Ariſtotelem locus a nobis expendendus eſt, qui noſtram ſententiam oppugnare, atque adeò euertere videtur; locus eſt particula CI. primi libri Poſterio.

D ubi loquens Ariſtoteles de diſciplinis diuerſis, quæ in eiuſdem rei cognitione mutuum ſibi auxilium præſtant, dicit aliquas eſſe, quæ ita inuicem ſe habent, ut de aliqua eadem re hæc ſolum quòd ſit cognoſcat, & propterquid ignoret; contra uerò illa noſcat propter quid, quum per cauſam demonſtret, quòd autem ea res ſit ignoret; quo fit ut perfectam eiuſce rei ſcientiam ille habeat, qui alteram cognitionem cũ altera coniungat, & ab altera diſciplina diſcat eam rem eſſe, ab altera uerò propterquid ſit; fatetur itaque eo in loco apertè Ariſtoteles aliquas eſſe diſciplinas, quę cognoſcunt propterquid eſt, quoniam per cauſas demõſtrant, ignorant tamen quod eſt, quare datur demonſtratio propterquid, quę rem eſſe non declarat.

dubii ſolutio.

Hunc quoque locum ſi benè intellexerimus, videbimus eum ſententię noſtræ minimè refragari, ſi nanque nobis aduerſaretur iis uerbis Ariſtoteles, non minus ſibi ipſe aduerſaretur, qui E & in principio ſecundi libri Poſteriorum, & in contex. 39. eiuſdem libri a nobis ante declarato clarè dixit non poſſe unquàm cognoſci propterquid eſt dum ignoratur quòd eſt; non poſſet igitur defendi, ſi alio in loco dixiſſet notificari aliqua demonſtratione propterquid eſt ignorando quod eſt.

declaratio contex. 101 primi libr. poſt.

Nos igitur locum illum breuiter, & quantum præſenti occaſioni conuenit interpretemur, plura nanque pro eius plena declaratione dicenda eſſent, quę ad propoſitam nobis contemplationem non pertinent; ſatis in pręſentia eſt ſi dicamus poſſe duobus modis cognoſci quod res aliqua ſit, aut enim ſenſu, aut ratione,

rem eſſe põt cognoſci aut ſẽſu aut rõne

ſenſu quidem cognoſcit aliquis lunam obſcurari, aſtrologus autem in cubiculo manens, etiam ſi non intueatur, ſcit tamen fieri tunc eclipſim lunę; quia ſcit terram tunc eſſe interpoſitam, quæ eſt cauſa eclipſis; vterque igitur nouit eclipſim eſſe, & certa eſt utriuſque cognitio per ſe ſumpta, ſed redditur F certiſſima ſi alterum teſtimonium cum altero coniungatur, ille nanque teſtatur ſe eclipſim vidiſse, hic vero cauſam adducit cur neceſſarium fuerit eclipſim fieri; aliquas igitur diſciplinas eſſe docet ibi Ariſtoteles, quæ eiuſmodi ſunt, ut altera nullam habeat cauſarum notitiam, ſed ſenſu rem aliquam ita ſe habere cognoſcat; altera uero ſola ratione rem illam noſcat ſine ullo teſtimonio ſenſus; quod quidem in ſolis mathematicis euenire poteſt, tractant enim res mente abiunctas a ſenſili materia, quo fit ut eas ſola ratione cognoſcant ſine ullo ſenſus auxilio; ſub eis autem ſunt aliquę alię ſcientiæ, aut etiam artes, quę eaſdem res ſenſili materiei iunctas cognoſcunt, proinde earum rerum, quarum illę ſuperiores diſciplinę ſciẽtiam per cauſas habent, ipſæ teſtimonio ſenſus confirmationem adducunt, & ſe id expertas eſſe teſtantur; ut muſica ſcientia nouit talem numerorum rationem conſonantem eſſe, ſed quia non canit,

non

non experitur rem ita ſe habere; at muſica uocalis, quæ non ſcientia eſt, ſed ars, ſentit conſonantiam illam, & nullam eius rationem cognoſcit. Hoc igitur eſt, quod ibi docet Ariſtotel. qui diſciplinam cauſarum contemplatricem non omnino negat cognoſcere quòd eſt, nam cum cognitione propter quid ex neceſſitate coniuncta eſt cognitio quòd eſt, quæ a cognitione propter quid ſeinncta eſſe nõ poteſt, qui enim per cauſam rem demonſtrat, certus eſt rẽ ita eſſe, vt muſicus mathematicus certo ſcit talem numerorum rationem eſſe conſonantem, & ſimul nouit & propter quid, & quòd, non quidem ſenſu, ſed ratione; At negat Ariſtoteles eam tantum cognitionem quod ſit, quæ ſenſu acquiritur, hęc enim ſeiuncta eſſe poteſt a cognitione propter quid eſt; quaſi dicat, ſcientia mathematica, quæ res ſine materia ſenſili contemplatur, & eas per ſuas cauſas demõſtrat, nouit quidem rem eſſe prout ratione duce ad hanc notitiam peruenit; attamen rem eſſe nõ nouit cognitione illa, quæ experientia, & ſenſu comparatur. Alia multa de mathematicarum ſcientiarum natura ad eius loci plenam intelligentiam dicenda eſſent; ſed quoniam ad propoſitæ dubitationis ſolutionem pauca hęc, qnę diximus, ſufficiunt, reliqua conſulto miſſa facimus.

Caput Vigeſimumquartum. An Auerroes aliquo pacto defendi poſſit.

Reiecta ſententia Auerrois, & ſolutis omnibus argumẽtis, quæ pro ea adduci poterant, videtur Auerrois authoritas, quam ſemper maximi fecimus, poſtulare vt an eius dogma aliquem rectũ ſenſum recipiat, & Anerroes aliqua ratione defendi poſſit aliquantum conſyderemus. Ex iis igitur, quæ dicta ſunt, omnes illius opinionis ſenſus, qnos nullam admittere defenſionem, & falſos omnino eſſe arbitramur, colligamus, ut uideamus an aliquis alius uerior ſenſus ſuperſit, & an illum Auerroi attribuere poſſimus. Illud in primis certum, atque indubitatum eſſe debet, demonſtrationem cauſę diſtinctam reipſa a demonſtratione ſimpliciter dicta, hoc eſt in conditionibus principiorum, ſiue in efficacitate notificãdi ea, quæ quęruntur, diſcrepãrem ſtatui non poſſe. Quare nulla alia differentia relinquitur, quàm ex nobis demonſtrantibus accepta, quandoque enim nota eſt nobis exiſtentia effectus, ideo non quærimus niſi propterquid; quandoqne eſt ignota, ideò quærimus an ſit. Diſcrimen hoc in demonſtrationibus contingere nemo negare poteſt, quum res per ſe manifeſta ſit, & hanc ſolam differentiam ſi poſuit Auerroes, ipſius ſententiam damnare non poſſumus. Id tamen conſtanter negamus, talem differentiam, quum demonſtra-

A tioni extranea, & accidens ſit, diuerſas demonſtrationis ſpecies poſſe conſtituere; ꝙ ſi ſpeciei nomen impropriè, & amplè ſumamus, ut quælibet diuiſionis membra ſpecies rei diuiſæ lato uocabulo nominemus, hoc modo eas demonſtrationis ſpecies appellari poſſe nõ inficiamur. Attamen demonſtratio prima diuiſione non rectè in tres ſpecies diuidetur, nempè in ſimpliciter dictam, & eam, quę nocatur cauſæ tantũ, & demonſtrationem quod, quandoquidẽ non eodem diſcrimine demonſtratio quod ab aliis diſcrepat, quo aliæ inter ſe; illa nanque eſſentiali differentia, & ex natura rei ſumpta ab eis diſtinguitur, illarum autem inter ſe accidentarium eſt diſcrimen; Propterea melius eſt ſi demonſtrationem prima diuiſione in duas ſpecies partiamur, ut fecit Ariſtot. in demonſtrationem propterquid, & demonſtrationẽ quòd; deinde ſumendo demonſtrationem propterquid, & accidentalem illins differentiam ex no-
B bis demonſtrantibus acceptam reſpiciendo, eã in duas impropriè dictas ſpecies diuidamus, quarum alteram pręcedit quęſtio proprerquid, quum notum ſit effectum eſſe, alteram uero pręcedit quæſtio an ſit, quũ ignoretur & propterquid, & quòd. Hanc tamen differentiam Ariſt. nullibi conſyderauit, quum ex natura demonſtrationis non ſumatur, & accidentaria ſit, eorum enim, quæ ex accidenti ſunt, nulla ratio in diſciplinis habenda eſt: Auerroes tamen ut interpres hanc ſine vlla abſurditate conſyderare potuit, multa nanque interpretibus ad faciliorem rerum intelligentiam, & ad doctrinæ abundantiam declarare conuenit, quorum mentionem ipſum authorem facere non decet. Hęc igitur ſi Auerrois opinio fuit ꝙ demonſtratio ſimpliciter dicta, & demonſtratio cauſæ tantũ nullam habeant inter ſe eſſentialem differentiam, ſed ſolum extraneam, quæ eſt ratione noſtri, & ea ſpeciem propriè acceptam conſtitue-
C re nequeat, recta eſt eius ſententia, neq; reprobari poteſt. Sed an talem ſententiam ipſi attribuere poſſimus dubium eſt, dum ea ſpectamus quę ab ipſo uariis in locis dicũtur in ſuis commentariis in poſteriores Analyticos, nam pręter illas, quas antea memorauimus, in eius dictis uarietates, & repugnantias, hanc non parui momenti notare poſſumus, ꝙ in Comment. 95. primi libri declarans tres illas ſpecies demonſtrationis dicit demonſtrationem cauſæ tantùm tunc fieri, quando ex cauſa ſequitur exiſtentia effectus ex neceſſitate, ſed ex effectu non ſequitur cauſa; quod quidem ego ſatis intelligere nequeo, nam quod ex effectu non ſequatur cauſa, id fit uel quia non reciprocentur, & effectus latiùs pateat, qnàm cauſa; uel quia reciprocentur quidem, ſed cauſa ſit notior effectu, ſiquidem ab ignotiore non eſt procedendum; vtrunlibet ſenſum uerba Auerrois habeant, ipſe ſibi manifeſtè aduerſatur,

Repugnantia in dictis Auerr.

tur,

tę ex effectu notiore. Et etiam expendendum A Auerroem rectè dicere eandem eſſe ipſarum proprietatem, nam proprietates a conditioooibus eſſentialibus emanant, igitur ubi eędem ſunt eſſentiales conditiooes, eaſdem quoque proprietates iode fluere neceſſe eſt; quare hoc etiam ſigno manifeſtiſſimè apparet Auerroem negare ullum eſſe earum demonſtrationum eſſentiale diſcrimen. Sed cur proprietatem dixit in ſingulari numero? & quęnam eſt hæc proprietas? pręcipua demonſtrationis proprietas, quam ibi ſignificauit Auerros, eſt ſcientiam rei perfectiſſimam parere, hæc enim eſt finis, & effectus demonſtrationis, proinde eius proprietas dici poteſt, talia nãque principia, & talibus conditiooibus prædita hæc proprietas ex oeceſſitate conſequitur; perfectam antem ſcientiã parere potiſſima demooſtratio dicitur, quia omnibus ſimul quæſtionibus de eadem re factis ſatisfacit, ut oſtendit Ariſtoteles in primo capite ſecundi libri Poſteriorum, ſimul enim decla B rat & quòd res eſt, & propter quid eſt, & demũ etiam quid eſt, quæ eſt ſumma ſcientiæ perfectio; quoniam igitur certum eſt Auerroem hãc proprietatem intelligere, nos inde colligimus Auerroem confiteri nullum eſſe earum demonſtratiooum diſcrimen in quęſitorum notificatione, quia ſi eadem eſt earum proprietas, ergo eadem eſt earũ uis quæſitorum notificatrix, utraque igitur demonſtratio ſecundùm propriã naturã habet uim notificãdi & propter quid eſt, & quòd eſt, hoc enim ſi oegemus, non amplius eadem eſt earum proprietas, ſed altera uim habet declarandi ſolum propterquid, altera uerò & propterquid, & quòd; ſed illa quoque alia uerba hoc idem demonſtrant, quibus Auerroes differentiam harum duarum demooſtrationum declarat, ita.n. loquitur, ut differentiam hanc illis tribuat in quæſitis demonſtrationem præcedentibus, ſed non in quæſitis, quę per eas notificantur, ut ea uerba perpendentibus mani C feſtum eſt. Quid igitur de Auerroe dicemus? mihi quidem credibile uidetur ipſum poſt omnes ſuos commentarios in libros Ariſtotelis logicos Epitomen illam ſcripſiſſe, in qua ſententiam ſuam emendauerit, & relicta illa dictorũ ſuorum uarietate, & inconſtantia id ſolum protulerit, quod uerum eſſe cognouit; omnino enim credendum eſt Auerroem in illa Epitome omnia in medium afferre debuiſſe, ac uoluiſſe, quę de iis omnibus ſpeciebus demonſtrationis uera eſſe exiſtimauit; propterea omnia, quę de demonſtratione cauſæ tantùm alibi dixerat, ibi repetere, atque in unum colligere debuiſſet, ſi ea omnia rectè dicta eſſe putaſſet; quum itaque complura, quæ aliis in locis dixerat, ita neglexerit, ut de iis ne uerbum quidem in illa Epitome fecerit, dicendum uidetur ipſum illorum uanitate, ac repugnantia tandem cognita in meliorem ſententiam ueniſſe, atque in ea una dimiſ-

Præcipua demonſtrationis proprietas.

A ſis fabulis quieuiſſe. Quoniam igitur errare humanũ eſt, errata uerò corrigere ingenuum, ac philoſophicum, egregiè hac ratione defendi Auerroem credimus, quum ſatis eſſe uideatur ſi fateamur ipſum huiuſce rei ueritatem aliquando cognouiſſe. Qnòd ſi hoc defenſionis genus alii non recipiant, aliud ipſi excogitent, & eas omnes, qoibus opinio Auerrois maximè urgetur, difficultates, ſi poſſunt, diſſoluant.

Caput XXV. de recta harum demonſtrationum appellatione.

ILlud denique in his demonſtrationibus animaduertendum eſt, quod ad ipſarum appellationem pertinet, nos quidem concedere eam, quam diximus differentiam, contingit enim ut cognito quòd eſt quæramus propter quid eſt, contingit etiam ut utrunque ignorantes utrunque ſimul demonſtremus; at illam nominationis differentiam non admittere, qua B illam uocant demonſtrationem propter quid, hanc uerò potiſſimam; quòd enim illa ſit uocãda propter quid, quia ſolum propterquid demonſtret, omoino negamus, ſiquidem omni demonſtratione oſteoditur aliquid eſſe; quòd ſi ſolam præcedentem quęſtionem ſpectando illam uocemus demõſtrationem propter quid tantùm, quia ante illam quæritur ſolùm ꝑpter quid, hoc permitti poteſt; ſed qnòd altera uocetur potiſſima, ut tali appellatione ab illa ſeparetur, nullo pacto concedimus, nefas enim eſſe putamus demõnſtrationem ullam declarantem propterquid eſt negare eſſe potiſſimam, & pręſtantiſſimam demonſtrationem; nam ſi demonſtratio, quam uocant propterquid tantùm, non eſt potiſſima, & primi gradus aliquem certè defectum, aliquod uitium in ea notare oportet, quo hac appellatione, & hoc nomine indigna eſſe cenſeatur; nullum tamen notare C poſſumus, ſiue ipſam demonſtrationis naturam, ſiue aoimum noſtrum ſpectemus, ipſi quidem naturæ demonſtrationis nulla conditio, oulla proprietas deeſt, ut Auer. ipſum faſſum eſſe oſtendimus, qui etiam in commentariis ſuis 39. 40. ſecundi libri Poſteriorum aſſerit utramque demonſtrationem ſimiliter tradere nobis per perfectam rei quæſitę definitiooem, hæc autem apud Auerroem eſt ſumma demonſtrationis perfectio, qua maior non datur, & ultimus demonſtrantium finis, quem adepti quieſcunt, nulla igitur demonſtratio declarans propter quid eſt debet ſecundi gradus demonſtratio uocari, ſed potiſſima ſemper appellanda eſt. Si uerò habita animi oostri ratione demonſtratio, quàm uocant propter quid, non eſt potiſſima, dicant quæſo quid ei deſit; an quòd ante demonſtrationem eſt nobis notum effectum eſſe? certè quiſnam defectus hic ſit non uideo; in demonſtratione

Omnis demonſtratio declarãs propter quid uocãda eſt potiſſima.

qui-

quidem nullum ob id defectum ſtatui manifeſtum eſt, quia etiam ſi nos uel alterum quæſitũ, uel utrunque præcognoſcamus, per hoc tamen ipſa demonſtrationis natura non labefactatur, neque imminuitur, quæ ſemper uim ſuam retinet demonſtrandi utrunque; ſed neque in nobis, quia aliquam rei demonſtrandæ partem præcognoſcere abundantia potiùs eſſe uidetur, quàm defectus; & nos certiſſimam ipſius effectus cognitionem comparamus, dum ſenſum cum ratione coniungimus. Nos igitur omniũ demonſtrationum declarantium propter quid eſt æqualem eſſe perfectionem, & excellentiã arbitramur, proinde omnes primi gradus, omnes potiſſimas ſine ullo diſcrimine appellãdas eſſe; quapropter hanc appellationis differentiã omnino reiicimus, & eam potius, qua uſus eſt

Appellatio Auerrois quo defendi poſſit.

Auerroes, accipiendam eſſe iudicamus, Auerroes enim alteram ſimpliciter dictam, alteram cauſæ tantùm demonſtrationem uocare ſolitus eſt; attamen ſano modo hæc intelligenda ſunt, nam ſi ideò putet illam ſimpliciter dici demonſtrationem, quòd primaria ſit, & propterea demonſtrationis nomen ſine ulla adiectione prolatum eam ſolam ſignificet, nõ alteram, quæ dicitur cauſæ tantùm, falſam eſſe eius ſententiam arbitramur, quia ita ſumendo ſimpliciter, omnis demonſtratio propterquid declarãs eſt ſimpliciter dicta demonſtratio, & nulla demonſtratio propterquid poteſt ſecundi gradus demonſtratio appellari: ꝙ ſi dictio illa, ſimpliciter, de quæſtionibus præcedentibus intelligatur, illud appellationis diſcrimen admitti poteſt, quãdoquidẽ aliqua datur demonſtratio, in qua cauſa tantùm rei quæritur, quũ notũ ſit rẽ eſſe; aliqua etiam datur, in qua quęritur utrunque, proinde ſimpliciter, hoc eſt uniuerſè, ac de tota re quæſtio proponitur, quum ne exiſtentia quidem ſit nota.

Dubiũ.

Sed obiicere aliquis poſſet, antea dictum eſt nunquàm nos duabus ſimul quæſtionibus uti, ſed ſemper una, quando enim ignoramus, & propter quid eſt, & quòd eſt, non quęrimus niſi an ſit, quia ignorantibus quòd ſit non licet quærere propter quid ſit; quomodo igitur nũc diximus quæri interdum utrunque ſimul?

Solutio.

Nos autem ad hoc dicimus quæri quidem expreſsè ſolùm an ſit, attamen uirtute quadam quæri etiam propter quid, quod pulcherrimè ab Ariſtotele declaratur in primo capite ſecundi libri poſteriorum, ubi docet omnẽ quæſtionem eſſe quæſtionem cauſæ uel expreſſe, uel implicitè, quando enim quærimus propter quid eſt, expreſsè cauſam quęrimus, quum autem quærimus an ſit, eandem quærimus implicitè; quod eo ſigno oſtenditur, quoniam ſi quòd res ſit inueniamus abſq; cauſæ cognitione, non quieſcimus, ſed adhuc quęrimus propter quid ſit; quũ igitur quærentes an ſit, & inuenientes ꝙ eſt nõ quieſcamus, manifeſtum eſt nos id, quod quærebamus, non inueniſſe, cauſam enim quærebamus. Poſſumus igitur talem demonſtrationem appellare ſimpliciter demonſtrationem, quoniam effectus proponitur ſimpliciter ignotus, hoc eſt penitus ignotus, & quæſtio ſimpliciter fit, & de toto eo, quod quęri, ac demonſtrari poteſt, quærendo enim an ſit ſignificamus ignotũ eſſe, & quòd ſit, & propterquid ſit.

Dũ quærimus an ſit, quærimus implicitè omnia, quæ de illa re quæri poſſunt.

Per hæc, quæ modò diximus, poſſumus fortaſſe Auerroẽ defendere, qui in Epitome in capite de demõſtratione dicit, in demõſtratione ſimpliciter dicta quæri utrunque ſimul, quod quidem minimè uerum eſt, ſed inconſyderatè ab Auerroe prolatum fuit; poſſumus tamen ipſum tueri, ſi dicamus eum implicitam quoque quęſtionem comprehendiſſe, & remotiorem quoque illius demonſtrationis effectum reſpexiſſe, quãdo enim ignoratur & propter quid, & quod, & utrunque ſimul per proximam cauſam demonſtraturi ſumus, quęrimus quidem ſolùm an ſit, quia dum hoc ignoramus nõ poſſumus quęrere propter quid ſit, dicimus tamen quærere etiã propter quid ſit tùm implicita quæſtione, ut modò dicebamus, tum etiam quia ſtatim illa demonſtratione ſimul oſtenſuri ſumus, & quòd, & propter quid. Declaratum eſt igitur in quo nam ſẽſu appellatio illa Auerrois admitti poſſit, qua aliquam demonſtrationem cauſę tantùm, aliquam ſimpliciter dictam nominare ſolet; nam, ut uno uerbo dicamus, omnes harum demonſtrationum differẽtes appellationes reiicimus, quibus alteram primi, alteram ſecundi gradus eſſe ſignificetur; & illas omnes admittimus, quibus illam tantùmmodo, quam habent, accidentalem, & ex nobis ſumptam differentiã indicare uelimus, hanc enim differentiam non negamus, licèt neque ab Ariſtotele, neque a Græcis interpretibus unquàm fuerit conſyderata.

F I N I S.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI

LIBER DE REGRESSV.

Caput Primum, Quid ſit regreſſus, & quid circulus.

A ONSYDERANS Ariſtoteles in primo libro Poſteriorũ Analyticorum circularem demonſtrationem, qua priſci quidam Philoſophi omnia ſciri poſſe aſſenerabãt, eam omnino refutauit, & inutilem eſſe efficaciter oſtendit; fit autem circularis demonſtratio quãdo demonſtrata ex propoſitionibus concluſione ex ea viciſſim eædem propoſitiones demonſtrantur, fitq́ue è concluſione propoſitio, & è propoſitione concluſio, qnemadmodum longa oratione in ſecundo libro Priorum Analyticorum declaratur. Verùm in illa confutatione ita locutus eſt Ariſtoteles, nt non omnem circularem oſtenſionem reieciſſe uideatur, ſed aliquam admiſiſſe, quam complures interpretes recipientes, & a circulo illo ſeinngere volentes regreſſum appellarnnt. Alii tamen fuere, qui non modò circulum, ſed regreſſum quoque ab B Ariſtotele confutatum eſſe exiſtimarunt, rationibus ita apparentibus nixi, ut rei meo quidem iudicio per ſe manifeſtæ tenebras offuderint, eamq́ue difficultatis, ac dubitationis plenã reddiderint. Ego igitur veritatis amore ductus, quam abſque vlla offuſcatione omnibus conſpicuam eſſe vellem, de hac re aliqua dicere, & tum ratione, tnm Ariſtotelis teſtimonio regreſſum negandnm non eſſe oſtendere conſtitui; quod equidem pancis uerbis me pręſtiturum ſpero, quandoquidem non multorum argumentorum congerie, ſed ſola rei, de qua loquimur, intima ſcrutatione, & exemplorum naturalium diligenti declaratione veritatem apertiſſimam futuram eſſe minimè dubito.

circulus quid ſit.

Ante omnia intelligendum eſt quid per circulum, quid per regreſſum intelligamus; circulus quidem, ut ex Ariſtotele colligimus, eſt ſi ex A, demonſtremus B. deinde reuertentes ex B. demonſtremus A. & utraque ſit potiſſima demonſtratio, quę per cauſam proximam declaret propter quid effectus ſit; hunc poſſibilem non eſſe oſtendit in memorato loco Ariſtoteles, propterea quòd ſequeretur idem reſpectu eiuſdem cauſam eſſe, & effectum, prius, & poſterius, notius, & ignotius ſecundum naturam; ſequeretur etiam nil aliud per circulum demonſtrari, quam idem ex ſeipſo, a primo nãque ad ultimum demonſtraremus A. eſſe quia A. eſt, hęc autem ſunt abſurda manifeſta.

prior rõ Ar ſt. cõtra circulum.

Poſterior rõ

Regreſſus verò eſt inter cauſam, & effectum, quando reciprocantur, & effectus eſt nobis notior, quàm cauſa, quum enim ſemper a notioribus nobis progrediendum ſit, priùs ex effectu noto cauſam ignotam demonſtramus, deinde cauſa cognita ab ea ad effectum demonſtrandũ B regredimur, vt ſciamus propterquid eſt.

Regreſſus quid ſit.

Hoc igitur inter circulum, & regreſſum intereſt, ꝙ in circulo vterque proceſſus eſt demonſtratio propterquid, quod ne excogitabile quidẽ eſt; in regreſſu autem prior proceſſus eſt demonſtratio quòd, poſterior uero eſt demonſtratio propterquid.

circuli, & regreſſus diſcrimẽ.

Quid igitur ſit regreſſus quantum ad habendam nominis intelligentiã ſufficit manifeſtum eſt; eſt enim reciprocata quędam demonſtratio, qua poſtquàm cauſam ignotam ex effectu noto demonſtrauimus, maiorem propoſitionem connertimus, & eundem effectum per eandem cauſam demonſtramus, ut ſciamus propterquid ſit; in ſequentibus autem naturam, & conditiones ipſius regreſſus, & differentiam, qua a circulo diſcrepat, meliùs declarabimus.

Caput

Caput Secundum, in quo argumenta illorum, qui regreſſum negant, proponuntur.

ILli, qui regreſſum negant, tribus potiſſimũ fundamentis nituntur, quorum duo ſunt illa eadem, quibus Ariſtoteles contra circulũ uſus eſt, tertium ipſi addunt, quod efficaciſſimum, & demonſtrans eſſe arbitrantur; Primũ

1. arg. eſt, ſi daretur regreſſus, idem eſſet notius, & ignotius eodem, quum enim in omni demonſtratione a notioribus ad ignotiora progrediendum ſit, & prior proceſſus ſit ab effectu ad cauſam, oportet igitur effectum cauſa notiorem eſſe; atqui poſterior proceſſus eſt ab eadem cauſa ad eundem effectum, ergo in eo oportet cauſã effectu eſſe notiorem, eadem igitur cauſa eodẽ effectu erit ſimul notior, & ignotior, quod quidem eſſe non poteſt; quòd ſiquis dicat hoc non eſſe abſurdum, ſi alio, & alio modo ſumatur notius, & ignotius, nam cauſa eſt notior effectu ſecundùm naturam, effectus uerò eſt notior nobis, hoc difficultatem non tollit, neque argumẽtum ſoluit, quoniam utraque demonſtratio à nobis, & propter nos ipſos fit, non propter naturam, ideò utraque fieri debet ex notioribus nobis; quare argumentum uiget ad oſtendendũ ꝙ ſi effectus eſt notior nobis, quàm cauſa, & per ipſum inuenimus cauſam, non poſſumus poſtea a cauſa regredi ad effectum, nam propter quod aliquid tale eſt, illud eſt magis tale, at propter effectum fit nobis nota cauſa, ergo ſemper magis, ac firmius cognoſcemus effectũ, quàm cauſam, regredi igitur a cauſa ad effectum nunquã licebit, niſi a minùs noto ad magis notum progreſſus fiat, quę eſt uana, & inutilis demonſtratio.

2. arg. Secundum argumentum eſt, dato regreſſu nihil aliud per ipſum oſtenditur, quàm idẽ per ſeipſum, qui eſt proceſſus inutilis, priore nãque proceſſu ex A. effectu demõſtramus B. cauſam, poſteriore autem ex B. cauſa demonſtramus A. effectum, quare a primo ad ultimum nil aliud demonſtramus, quàm ſi A. eſt, A. eſt. Hæc ſunt duo argumenta, quibus Ariſtoteles uſus eſt ad circulum refellendum, quibus regreſſus quoque reprobari uidetur.

3. arg. Tertium argumentum aliqui addunt, quod ualidiſſimum eſſe putant, & in eo tota huiuſce rei difficultas conſiſtit, quemadmodum in eius ſolutione tota ueritatis declaratio conſtituta eſt; argumentum eſt hoc, quãdo facimus priorem proceſſum uel cognoſcimus effectum pendere ab illa cauſa, uel ignoramus; ſi ignoramus, nunquàm illam cauſam inueniemus, ut ſi ignoremus fumi cauſam eſſe ignem, non magis dicere poſſumus, fumus eſt, ergo ignis, quàm fumus eſt, ergo aſinus, quare non poſſumus uti demonſtratione ab effectu, qui eſt prior progreſſus, quoniam maior illius demõſtrationis ignota nobis erit, eſt enim maior, ubicunque eſt fumus, ibi eſt ignis, quam notam eſſe oportet, ſi extruenda ſit demonſtra- D tio ab effectu ad cauſam. Si uerò pręcognoſcimus illam eſſe illius effectus cauſam, ergo poſterior progreſſus ſuperuacaneus eſt, id enim omne, quod ab eo deſyderamus, à priore proceſſu conſequimur; nam quod in ſecundo proceſſu quærimus, eſt cognoſcere propterquid effectus ſit, hoc autem ſolo priore proceſſu adipiſcimur, quum enim prænoſcamus eam illius effectus cauſam eſſe, quum primùm inuenimus cauſam illam dari, ſimul inuenimus propter quid ille effectus ſit, prior igitur proceſſus ſufficiens eſt ad demonſtrandum & cauſam eſſe, & & propter quid ſit effectus; quare altero illo proceſſu opus non eſt.

Caput Tertium, in quo regreßum dari oſtenditur.

COntrariam ſententiam ex Ariſtotele multis in locis ſumimus, nam in capite tertio primi libri Poſteriorum argumentans contra eos, qui circulum po- E nebant, regreſſum excipere uidetur, dicit enim incõueniens eſſe quòd idem ſit eodem notius, & ignotius; poſtea ſubiungit id non eſſe inconueniens, ſi diuerſis modis accipiatur notius, & ignotius, ut altera quidem demonſtratio ſit ſimpliciter demonſtratio, altera uerò non ſimpliciter, ſed demonſtratio quòd, quæ fit a notioribus nobis; cõcedit ergo regreſſum, in quo prior proceſſus eſt a notioribus nobis, & demonſtratio quòd; poſterior uerò eſt a notioribus ſecũdum naturam, & demonſtratio ſimpliciter dicta: eandem ſententiam legimus apud Ariſtotelem in contextu 92. ſecundi libri. In capite autem decimo eiuſdem libri declarans differẽtiam inter demonſtrationem propter quid, & demonſtrationem quòd, manifeſtè regreſſum facit, ex eiſdem enim terminis utranque demõſtrationem conſtruit, prius quidem ab effectu demonſtrat cauſam, deinde conuerſa propoſi- F tione maiore ex cauſa illa demonſtrat eundem effectu, & dicit euenire ut hoc modo utrunque monſtremus, ſcilicet effectum per cauſam; & cauſam per effectum, & modum etiam declarat dicens maiorem propoſitionem prioris demonſtrationis fieri maiorem etiam poſterioris demonſtrationis, ſi ſimpliciter conuertatur, minorem uerò fieri concluſionem, & concluſionem fieri minorem, ut ſi dicamus, omne non ſcintillans propè eſt, planetæ non ſcintillant, ergo planetę propè ſunt, quæ eſt demonſtratio ab effectu; deinde dicamus, quod propè eſt, nõ ſcintillat, planetæ propè ſunt, ergo planetæ non ſcintillant, quę eſt demõſtratio propter quid: ſiquis autem uerba Ariſtotelis eo in loco benè conſyderet, uidebit hæc non dici exempli tantùm gratia, ſed quia Ariſtoteles aſſerit euenire quandoque ut hac reciprocata demonſtratione utamur, & facta priore demonſtratione alteram quoque poſteriorem ex eiſdem terminis

Clara Ariſtotelis teſtimonia.

con-

conſtruamus; nam ſi exempla tantummodò A utriuſque demonſtrationis efferre uoluiſſet, nó opus fuiſſet ex eiſdem terminis utranque conſtituere; modumque docere, quem ſeruare debeamus. Eandem ſentẽtiam ex Ariſtotele colligimus in proœmio primi libri Phyſicorum, ná in principio eius libri dicit in cognitione rerũ naturalium procedendum eſſe a cauſis ad effecta, quæ eſt demonſtratio propterquid, poſtea animaduertens cauſas illas offerri nobis incognitas, & ab ignotis non eſſe progrediendum, ſubiungit eas priùs ex effectis tanquàm notioribus nobis indagandas; & inueniẽdas eſſe, quæ eſt demonſtratio quòd; manifeſtè igitur proponit ſe in ſcientia naturali uſurum eſſe regreſſu, neque putat alterum ſolum proceſſum ſufficere, ſed utroque utendum eſſe cenſet; ſic Themiſtius locum illum interpretatur, & regreſſum ibi manifeſtiſſimè ponit; & Auerroes in commentariis 24. & 97. primi libri Poſteriorum, B ubi dicit regreſſum ſæpe in uſu eſſe in ſcientia naturali, ut nos exemplis ab ea ſcientia petitis apertiſſimè demonſtrabimus.

Prima ratio.

Rationem addere poſſumus efficaciſſimam ad hoc comprobandum, contingere poteſt ut effectus ſit confusè notus, quia ipſius cauſa ignoretur, tunc igitur duo ſunt, quę demonſtratione indigent, cauſa quidem demonſtratione eget, qua dari oſtendatur; effectus uerò demonſtratione eget, qua diſtinctè per ſuam cauſam cognoſcatur; ſed nó poteſt una, & eadem demonſtratio vtranque operam præſtare, una enim demonſtratio unius rei eſt, non plurium, quare ſi per hanc demonſtrationem cauſa notificatur, non poteſt per eãdem notificari effectus.

Secũda ratio.

Præterea ſi aduerſariorum ſententia, & ipſorum ratio admitteretur, uel nulla unquàm daretur demonſtratio ab effectu; uel ſi daretur, eadem eſſet demonſtratio propter quid; qua enim demonſtratione cauſa ignota notificatur, eadem etiam propter quid effectus ſit notificaretur, omnis igitur demonſtratio ab effectu eſſet dicenda tum demonſtratio quòd, tum demonſtratio propterquid, quod riſu dignum eſt.

Caput Quartum, in quo declaratur qualis ſit in Regreſſu primus proceſſus exemplo ſumpto demonſtrationis factæ ab Ariſtotele in primo libro Phyſicorum.

IN hac difficultate res ipſa, ſi bene intelligatur, omnem dubitationem tollet; idcirco declarandum eſt diligentiſſimè quomodo regreſſus fiat, & quę in ſingulis eius partibus cognita nobis, & quę incognita ſint, & quomodo; hactenus enim ſatis leuem huiuſce rei cognitionem habemus, quæ ut propoſitos nodos explicare ualeamus minimè ſufficiens eſt. Inprimis non eſt ignoranda diſtinctio A illa ſatis apud philoſophos trita, & uulgata, cognitio noſtra duplex eſt, alteram confuſam uocant, alteram uerò diſtinctam, & utraque tum in cauſa, tum in effectu locum habet; effectum confusè cognoſcimus, quando abſque cauſæ cognitione nouimus ipſum eſſe; diſtinctè uerò quando per cognitionem cauſæ; illa quidem dicitur cognitio quòd eſt, hęc uerò propter quid eſt, & ſimul etiam quid eſt, quoniam idem eſt cognoſcere quid eſt, & cognoſcere propter quid eſt, ut docet Ariſtoteles in ſecundo libro Poſteriorum; loquitur autem de utraque cognitione Ariſtoteles in contextu 178. primi libri Poſteriorum, & in 39. ſecundi.

Cognitio effectus uel confuſa eſt uel diſtincta.

Cauſa uerò quatenus cauſa eſt per cauſam ſciri non poteſt, quia cauſam aliam non habet; ſi nanque cauſam habeat priorem, eam habet quatenus eſt effectus, non quatenus eſt cauſa; datur tamen cauſę quoque cognitio tum confuſa, tum diſtincta; B confuſa quidem quando ipſã eſſe cognoſcimus, ſed quidnam ſit ignoramus; diſtincta uerò quãdo cognoſcimus etiam quid ſit, & ipſius naturam penetramus.

Cognitio cauſæ uel confuſa eſt uel diſtincta.

Series regreſſus.

Hoc declarato totam ipſius regreſſus ſeriem ordinatim cõſyderemus, & exemplum aliquod nobis proponamus, in quo ipſam regreſſus naturam meliùs inſpiciamus, nempe effectum notiorẽ ſua cauſa, & cum ea reciprocabilem; ſumamus demonſtrationem Ariſtotelis in primo libro Phyſicorum, qua ex generatione, quæ ſubſtantiarum eſt, oſtendit materiam primam dari, ex effectu noto cauſam ignotam; generatio enim ſenſu nobis cognita eſt, ſubiecta uerò materia maximè incognita. Accepto igitur ſubiecto proprio, ſcilicet corpore naturali caduco, cui primo vtraque ineſt, in eo demõſtratur cauſam ineſſe propterea quòd in eodem ineſt effectus, & eſt demonſtratio quòd, quę ita formatur, ubi eſt generatio, ibi eſt ſubiecta materia, at in corpore C naturali eſt generatio, ergo in corpore naturali eſt materia; in hac demonſtratione minor propoſitio eſt nobis nota confusè; quoniam generari quidem, & interire naturalia corpora cernimus, ſed cauſam ignoramus; maior uerò propoſitio quanquàm ſenſu non cognoſcitur, aliqua tamen adhibita mentali conſyderatione facilè innoteſcit, qua ratione ipſam declarat Ariſtoteles in primo libro Phyſicorum, nam accidentium mutationem ſubiectum habere videmus, ſubſtantiarum non uidemus, attamen re aliquãtum conſyderata cognoſcimus ita in omni mutatione eſſe oportere, vt in accidentium mutatione intuemur; itaque inductionem illam facimus, quam Auerroes ad Dialecticæ inductionis differentiam ſolet appellare demonſtratiuam; Dialectica nanque inductio, quum in materia mutabili, & contingente fiat, nil roboris habet niſi omnia ſingularia ſumantur nullo prætermiſſo; inductio autem demonſtratiua fit in materia neceſſaria, & in rebus, quæ

Dialecticę, & demõſtratiuæ inductionis diſcrimẽ.

D ellentialem inter ſe connexionē habent, ideò in ea non omnia ſumuntur particularia, quoniā mens noſtra quibuſdam inſpectis ſtatim eſſentialem connexum animaduertit, ideoq; ſpretis reliquis ſingularibus ſtatim colligit uniuerſale, cognoſcit enim neceſſarium eſſe ut ita res ſe habeat in reliquis, ex eo enim quòd aliquod prædicatum alicui per ſe ineſt, licet inferre, ergo de omni prędicatur; dum igitur mens noſtra naturam mutationis, ſeu generationis conſyderat, cognoſcit eſſentiale ipſi, ac neceſſarium eſſe hoc prędicatū, nempe ſubiectam aliquā materiam, quæ mutationem ipſam recipiat, quemadmodum teſtimonio ſenſus in accidentiū generatione rem ſe habere cognouit, ideò ex uariis accidentiū mutationibus infert hanc uniuerſalem, omnis mutatio habet ſubiectum, ſub qua poſtea hanc maiorem ſumit, ubi genetatio, ibi ſubiecta materia. Hunc diſcurſum facit longo ſermone Ariſtoteles in primo libro Phyſicorum, ſed potiſſimùm in contextu ſexageſimo- E ſecundo, quæ eſt uera eius loci interpretatio, quam pauci cognouerunt. Hæc maioris propoſitionis cognitio non eſt niſi confuſa, quia licèt prædicatum ſit cauſa ſubiecti, attamen non cognoſcitur ut cauſa, nouimus enim mutationem omnem habere ſubiectam matetiam, non tanquàm effectum ipſius materiæ, ſed tanquàm perpetuò coniunctam cum materia ſubiecta; exiſtimamus enim mutationem, & materiam nexu ita neceſſario iunctas eſſe, ut mutatio ſine materia nunquàm inueniri queat; proptèrea quum illam in corpore naturali manifeſtè intueamur; ex ea colligimus alteram quoque, quā non intuemur, in eodē ineſſe. Hinc fit ut huius quoque concluſionis cognitio ſit confuſa, quia ſolùm quòd inſit corpori naturali materia inuenimus, atque cognoſcimus, ipſius autem conditiones, & naturam, & definitionē ignoramus; huius autem ratio in promptu eſt, quoniam nulla res dat alteri id, quod ipſa non habet, effectus F eſt confuſè tantùm nobis cognitus, ideò non poteſt nobis tradere diſtinctam cauſę cognitionē; notus enim ipſe quòd eſt nō declarat niſi quòd cauſa ſit; non tamen ut ipſius cauſa, quia ipſe quoque non eſt notus ut illius cauſæ effectus; ſed ſolùm ut res quædam ab illo nunquàm ſeparabilis. Ita igitur dicere omninò neceſſarium eſt, ſi rem ipſam diligenter expendimus, effectus enim confuſè cognitus non reddit cauſam cognitam niſi confuſè, cauſa uerò confuſè cognita, dum ignoratur quid ſit, non poteſt cognoſci ut cauſa. Hic itaque eſt primus proceſſus in regreſſu, quo ſolam inuenimus inhærentiam cauſæ in ſubiecto propoſito, non tamen prout illius effectus cauſa eſt, ſed ut prędicatum quoddam neceſſarium: & inſeparabile.

Caput Quintum, quòd facto primo Proceſſu non ſtatim regredi ad effectum poſſimus, ſed mediam quandam conſyderationem interponi neceſſe ſit.

Cauſa ita inuenta uideretur ſtatim ab ea regrediendum eſſe ad effectum demonſtrandum propterquid ſit; attamen hoc nondum facere poſſumus quum enim, ut modò dicebamus, nil det id, quod non habet, nos autem per regreſſum quæramus cognitionem effectus diſtinctam, hanc nobis cauſa confuſè tantùm cognita tradere non poteſt, ſed eam priùs diſtinctè cognitam fieri oportet, quàm ab ea ad effectum regrediamur. Facto itaque primò proceſſu, qui eſt ab effectu ad cauſam, antequàm ab ea ad effectum retrocedamus, tertium quendam medium laborem intercedere neceſſe eſt, quo ducamur in cognitionem diſtinctam illius cauſæ, quę confuſè tantùm cognita eſt, hunc aliqui neceſſarium eſſe cognoſcentes uocarunt negotiationem intellectus, nos mentale ipſius cauſæ examen appellare poſſumus, ſeu mentalem conſyderationem, poſtquàm enim cauſam illam inuenimus, conſyderare eam incipimus, ut etiam quid ea ſit cognoſcamus, qualis autem ſit hæc mentalis conſyderatio, & quomodò fiat, à nemine uidi eſſe declaratum, quanuis enim aliqui dicant mediam hanc intellectus negotiationem interponi, tamen quomodo per eam ducamur in cognitionem cauſæ diſtinctam, & quæ ſit uis huius negotiationis non oſtenderunt; non paruum igitur operæprecium faciemus, ſi de hac re aliqua dixerimus. Duo ſunt; ut ego arbitror, quæ nos iuuant ad cauſam diſtinctè cognoſcendam, unum quidem cognitio quòd eſt, quæ nos præparat ad inueniendum quid ſit, quando enim in re aliquid prænoſcimus, in ea aliquid aliud indagare, & inuenire poſſumus; ubi uerò nihil prænoſcimus, nil unquàm inueniemus, ut docet Ariſtoteles in primo capite primi libri Poſteriorum, & ut optimè declarat ibi Themiſtius in expoſitione ſecundi contextus illius capitis; quando igitur cauſam illam dari inuenimus, apti ſumus ad quærendum, & inueniendum quid illa ſit. Alterum uerò, ſine quo illud non ſufficeret, eſt comparatio cauſæ inuentæ cum effectu, per quem inuenta fuit, non quidem cognoſcendo hanc eſſe cauſam, & illum eſſe effectum, ſed ſolùm rem hanc cum illa conferendo; ſic enim fit ut ducamur paulatim ad cognitionem conditionum illius rei, & una inuenta conditione iuuemur ad aliam inueniendā, donec tandem cognoſcamus hanc eſſe illius effectus cauſam; quæ omnia eodē ſumpto exemplo meliùs intelligētur; ex generatione inuenimus

negotiatio intellectus quo fiat

eſſe

eſſe in corpore naturali materiam ſubſtan-
tiali formæ ſubiectam; nondum quidem co-
gnoſcimus materiam ipſius generationis cau-
ſam eſſe, ſed solùm cognoſcimus non poſſe
Dubiũ. mutationem illam fieri abſque aliqua ſubie-
cta materia, proinde materiam a mutatione
inſeparabilem eſſe; quòd ſiquis dicat, nonne
materia inuenitur ab Ariſtotele ut princi-
Solutio pium, ut patet legentibus primum librum Phy-
ſicorum? ergo quumprimum eſt inuenta, co-
gnoſcitur ut cauſa illius effectus; ad hoc dici-
mus materiam inueniri quidem ut principium
reſpectu corporis naturalis, ſed oon reſpectu
generationis, nempè ut Ariſtoteles ibi eam in-
ueniat ut cauſam generationis, hoc enim non-
dum cognoſcitur in eo libro; cuius quidem
rei teſtimonium clarum habemus in primis
uerbis primi libri de generatione, & interitu,
ubi Ariſtoteles agendum ſibi proponens de
generatione ampliſſimè ſumpta dicit inquiren
das eſſe eius cauſas, indicat ergo eſſe adhuc no
bis incognitas generationis cauſas; poſtea ue-
rò in eo primo libro cauſam perpetuæ genera-
tionis quærit, eamque eſſe dicit naturam pri-
mæ materiæ; in primo igitur libro Phyſicorum
cauſæ generationis non cognoſcuntur; ſed cau
ſæ internæ corpus naturale conſtituentes, cor-
poris enim naturalis principia quærenda pro-
poſuerat Ariſtoteles io eo libro, ſed non gene-
rationis, uel mutationis, huius enim cauſę de-
clarandæ proponuntur in ipſo initio libri de
ortu, & interitu. Materia igitur per generatio-
nem inuenta nondum cognoſcitur eſſe cau-
ſa generationis, quià quid ſit ipſa materia ad-
huc ignoratur; propterea Ariſtoteles, qui prin-
cipiorum cognitionem nobis tradere uoluit
non modò confuſam, uerùm etiam diſtinctam,
quantam naturalis philoſophus babere poteſt,
cœpit materię inuentę conditiones, & naturam
inueſtigare, idque fecit à contextu quinquage-
ſimoſeptimo eius libri uſque ad ſeptuageſimũ,
in quo inquit ſe docuiſſe quid ſit materia. In
ea autem parte ad inueniendum quid ſit ma-
teria ita progreſſus eſt, docuit io primis quomo
do à priuatione differat, materiæ nanque offi-
cium eſt ſubſtare contrariis, & ea recipere;
contrariorum uerò officium eſt ſe ab eadem
materia mutuò pellere; ideò materia manet
ſub utroque contrario, & nunquàm interit;
&, quum omnium naturalium corporum prin
cipium, & materia eſſe debeat, debet etiam eſ-
ſe talis, quæ omnes formas, & omnes priuatio-
nes recipere apta ſit; itaque nulli formæ, nulli
certæ naturæ, nulli affectioni addicta eſſe de-
bet ſecundùm propriam eius naturam, ſed
ab omnibus libera, & immunis, quia intus
apparens prohibet extraneum; debet igitur
materia ſecundum ſuam naturam carere om-
nibus formis, & omnium recipiendarum po-
teſtatem habere; hęc abſque dubio eſt natura

A materiæ ut nihil ſit actu, ſed poteſtate omnia,
in hunc enim ſenſum cadunt omnia, quæ ibi
de primæ materiæ natura dicuntur ab Ariſtote
le; & inde colligitur ipſa materię definitio,
materia eſt primum ſobiectum, ex quo per-
manente naturalia omnia corpora fiunt. Hoc
igitur eſt illud mentale examen, ſeu negotia-
tio illa intellectus, quam facit ibi Ariſtoteles
ad materiam diſtinctè cognoſcendam; ad eam
autem cognitionem nos duxit tum cognitio il-
la præcedens confuſa quòd materia detur, tum
eius comparatio cum generatione, ex qua fuit
inuenta; ſic enim paulatim diſcimus quem
locum in generatione habeat ipſa materia, &
quodnam eius officium ſit, idque ab aliorum
principiorum muneribus diſtinguimus; officio
cognito conditiones ſingulę in lucem prodeũt,
quæ ut fungi tali officio poſſit neceſſariæ ſunt.
Hæc autem omnia poſtquam cognouimus, at-
que perpendimus, facile nobis innoteſcit talẽ
B materiam generationis cauſam eſſe; quoniam
enim poteſtatem habet recipiendi omnes for-
mas, & nullam certam formam ſibi præſcribit,
ſed æquè apta eſt recipere formam, & eius pri-
uationem, ideò facit ut nullum materiam ha-
bens poſſit eſſe perpetuum, ſed ex neceſſitate
aliquando intereat, & ex eo aliud generetur;
hoc conſyderare eſt regreſſum facere, qui eſt
poſtremus progreſſus tradens nobis ex diſtin-
cta cauſę cognitione diſtinctam cognitionem
effectus, quàm antea non habebamus, quando
enim cognoſcimus illam eſſe cauſam illius ef-
fectus, facimus propoſitionem maiorem, &
iamiam, ſi uolumus, in promptu habemus
demonſtrationem propter quid, propoſito
nanque ſubiecto, in quo materiam ineſſe no-
uimus, quæ eſt propoſitio minor, in corpo-
re naturali ineſt materia, colligimus in eo-
dem ineſſe generationem; & eſt potiſſima
demonſtratio. Sed hunc ultimum proceſ-
C ſum non facit in eo primo libro Phyſico-
rum Ariſtoteles, quoniam eius conſilium in
eo libro oon eſt generationis notitiam trade-
re per ſuas cauſas; ſed solùm ex generatio-
ne confusè cognita nos in primorum princi-
piorum cognitionem perducere; ideò ſatis
habuit in eo libro primum illum proceſſum
facere ad primam materiam inueniendam,
quæ eſt cognitio confuſa, deinde etiam men-
tale illud examen, quo diſtinctam quoque
materiæ cognitionem adipiſceremur. At in
primo libro de generatione, & interitu regreſ-
ſum facit à materia iam diſtinctè cognita ad
generationem diſtinctè cognoſcendam, ea-
que eſt demonſtratio propter quid. Ex tri- Tres partes in regreſſu.
bus igitur partibus neceſſariò conſtat regreſ-
ſus, prima quidem eſt demonſtratio quòd,
qua ex effectus cognitione confuſa ducimur in
confuſam cognitionem cauſę; ſecunda eſt con-
ſyderatio illa mentalis, qua ex confuſa noti-

tia cauſæ diſtinctam eiuſdem cognitionem acquirimus; tertia uerò eſt demonſtratio potiſſima, qua ex cauſa diſtinctè cognita ad diſtinctã effectus cognitionem tandem perducimur; primam, ac ſecundam partem in exemplo propoſito habemus in primo libro naturalis auſcultationis, tertiam uerò in primo libro de generatione, & interitu. Ex his autem, quæ diximus, manifeſtum eſſe poteſt non poſſe bene cognoſci quòd hæc ſit cauſa huius effectus, niſi natura, & conditiones illius cauſæ cognoſcantur, per quas apta eſt talem effectum producere; hoc enim ad propoſitę dubitationis ſolutionem magni momenti eſt.

Cuput Sextum, in quo ea, quæ de regreſſu dicta ſunt, declarantur alio ſumpto exemplo ex Octauo libro Phyſicorum.

HAec omnia, quæ de regreſſu, atque eius partibus diximus, poſſunt aliis E pluribus exemplis è naturali philoſophia ſumptis declarari, & comprobari; nobis autem alterum ſolnm accipere ſatis ſit, in quo tota rei neritas apertiſſimè conſpicitnr; idq; ſumitur ex octauo libro Naturalis auiculrationis, quem locum diligenter conſyderare neq; inutile, neq; à ſuſcepta prouincia alienum erit, quandoquidem non ea ſolùm, quæ ab Ariſt. aliisq; probatis authoribus de rebus logicis ſcripta ſunt, expẽdere decreuimus, ſed etiam illa, quæ in Philoiophię, & aliarum diſciplinarum traditione ad logicæ artis uſum pertinentia obſeruari poſſnnt, notare, & examinare: præſertim quando in iis locis ipſum artificium logicum à nullo alio declaratum, ac fortaſſe etiam à nullo intellectum fuiſſe inuenerimus; quod equidem de his duobus, quibus uti conſtitui, exemplis audeo profiteri, nam tum ea, quæ de regreſſu ex primo libro Phyſicorum diximus, tum illa, quæ mox de eodem ex octa- F uo libro dicturi ſumus (ſeu uera, ſeu falſa ſint, quod quidem aliis iudicandum relinquo) ego primus inueni. In illo igitur octauo libro Ariſtoteles ex æterno motu, quem in principio eius libri dari oſtenderat, demonſtrat dari primum motorem æternum, & eſt demonſtratio quòd confuſam nobis tradens primi æterni motoris cognitionem, ſcilicet quòd ſit, non quid ſit. Sed ſtatim aduerſus hoc dubitare non iniuria quiſpiam poſſet, uidetur enim ſtatim cognoſci etiam quid ſit, ſi uera illa ſunt, quæ paulò ſuperius diximus, cauſam non poſſe cognoſci ut cauſam, niſi priùs quid ea ſit cognoſcatur, quo fit ut, ſi cauſa ut cauſa cognoſcatur, eadem ſit etiã cognita quid ſit; ſed primus motor ſimul atque inuentus eſt ex æterno motu, eſt etiam cognitus ut motor, ergo ut cauſa, quia dicere motorem eſt dicere cauſam effectricem motus, hoc autem uidetur aduerſariis maximè ſuffraga-

Dubiũ

D ri, quũ uideatur eodem proceſſu ſimul demonſtrari & cauſam eſſe, & propter quid effectus ſit, quia cauſa ſtatim inuenitur prout cauſa eſt. Attamen, ſi benè rem hanc expendamus, id minimè uerum eſt, nã eſt quidem motor cauſa effectrix motus, ſed æterni motus, qui eſt ſpecies motus, propria cauſa non eſt motor latè ſumptus, ſed motor certis quibuſdam conditionibus prędictus, per quas uim habet mouendi perpetuò, his igitur conditionibus ignoratis non cognoſcitur primus motor eſſe cauſa ęterni motus, niſi uniuerſaliter, & confuſè; hę autem primi motoris conditiones per primum illum, quem diximus, proceſſum non innoteſcunt, ideò nec ſtatim regredi poſſumus ad demonſtrandum propterquid ſit ipſe ęternus motus, quia motor eſt adhuc confuſè cognitus; propterea neceſſe fuit Ariſtotelem facere mentalem illam conſyderationem, ſeu negotiationem intellectus, qua conditiones eſſentia- E les primi motoris in lucem prodirent, ſi non omnes, ſaltem aliquæ, ſcilicet illæ, quas ad cognoſcendam cauſam æterni motus cognoſcere neceſſarium erat; facit hoc Ariſtoteles in particula quinquageſimaſecunda eius libri, dum oſtendit primum motorem, qui ęterni motus cauſa ſit, immobilem penitus eſſe debere, ut neque per ſe, neque ex accidenti ſit mobilis, quoniam uidemus motores, qui per ſe ſunt immobiles, ex accidenti autem mobiles, non poſſe mouere perpetuò; deinde in particula quinquageſimatertia regreſſum facit a motore primo æterno immobili ad motum primum ęternum, & eſt demonſtratio propterquid. Cęterum ad plenam rei, de qua loquimur, intelligentiam non eſt ſilentio prætereundum artificium maximum Ariſtotelis in eo libro à nemine cognitum, quod nos primi, dum eum librum publicè interpretaremur, decimo ab hinc anno patefecimus; quæ- F runt multi rationem tractationis de impartibilitate primi motoris, quam in poſtremo eius libri capite legimus; in hac una plurimi conſentiunt, ſcopus erat pręcipuus Ariſtotelis in eo libro agere de primo ęterno motore, ideò caput illud ultimum eſt ueluti totius libri coronis, & apex, in quo Ariſtoteles declarat ſummas, & præſtantiſſimas primi motoris conditiones, ad quas naturalis philoſophus poterat peruenire; quare apud eos caput illud ultimum eſt finis, & ſcopus Ariſtotelis in eo octano libro. Sed horum ſententia longe abeſt à neritate, & a conſilio Ariſtotelis, cuius ſcopus non eit agere de primo æterno motore, ſed ſolùm de æterno motu, hic enim eſt res naturalis, & accidens naturale, ille uerò eſt res ſupernaturalis; cuius conſyderatio ad ſolum metaphyſicum pertinet; de æterno autem motore loquitur philoſophus in eo octauo libro propter æter-

Solutio

artificiũ Ariſt. in tractãda impartibilitate primi motoris

æternum motum, non propter ſe, quia non poterat æternus motus ſciri, niſi per ſuam æquatam cauſam demonſtraretur, cauſa autem eſt motor æternus; ſcopus igitur eius libri non eſt cognoſcere primum motorem, ſed perfectè cognoſcere æternum motum per ſuam cauſam, vt fuit Alexandri ſententia a Simplicio relata; & ut ipſe Ariſtoteles in ipſo eius libri initio teſtatur; idem confirmat Epilogus, quem ante illud ultimum caput in ſeptuageſimuſſeptimus contextu legimus, in eo enim Ariſtoteles colligit ſe id tractaſſe, quod propoſuerat, ſcilicet oſtendiſſe motum æternum eſſe, & quis ille ſit, & quę ſit cauſa perpetui motus, & eam eſſe motorem immobilem; caput itaque vltimum, quod poſt eum Epilogum legitur, ſcriptum eſt ab Ariſtotele quaſi extra primarium eius conſilium in eo libro; & ratio, quæ ipſum mouit, fuit hęc, cognouit Ariſtoteles illud mẽtis examen leuiter, & imperfectè factum eſſe in contextu 52. ideoque non benè cognitam eſ- B ſe illam primi motoris conditionem, per quam eſt aptus mouere perpetuò, proinde debilem, & infirmum fuiſſe regreſſum a cauſa non benè cognita ad effectum; conditio enim primi motoris, per quam poteſt facere æternum motum, eſt hæc, quod eſt abiunctus a materia, ita enim fit ut in mouendo non ſatigetur, & perpetuo moueat; conditionem hanc Ariſtoteles in contextu 52. valdè leuiter attigit, ſolùm enim dixit primum motorem non eſſe ullo modo mobilem neque per ſe, neque ex accidenti, quod ſignificabat ipſum eſſe a materia ſeparatũ, nam ſi eſſet iunctus materię, non poſſet ſaltem ex accidenti non moueri ad motum materię; hoc tamen Ariſtoteles exprimere non auſus eſt, quia vidit eſſe conditionem ſupernaturalem, & tranſcendentem limites Phyſicos, ideò cum moderatione eam inſinuare ſatis habuit, ut modus loquendi, quo ibi vtitur, demonſtrat, nam dicit credibile eſſe quod primus motor æter- C nus, quum ſemper moueat, non ſit vllo modo mobilis neque per ſe, neque ex accidenti; his enim paucis uerbis mentalem illam conſyderationem abſoluit. Poſtea uero facto regreſſu, & tota de æterno motu tractatione completa, Ariſtoteles, qui in illo breui mentis examine non plenè ſibi ſatisfecerat, conſtituit in calce eius libri, ac veluti extra eum librum, & præter ipſius conſilium illam mentalem conſyderationem facere pleniorem, & apertè docere primum motorem eſſe impartibilem, & a materia penitus ſeparatum, idque facit conferendo ipſum cum effectu, ex quo innotuerat, nempe cum ęterno motu, quum enim ſemper moueat, non poteſt eſſe materialis; quia nullus motor materialis poteſt perpetuum motum efficere; huius quidem tractationis proprius locus erat ille contextus 52. ſed Ariſtoteles data opera, ac tanquam excuſationis gratia vſus A eſt hac artificioſa inordinatione, ut ſignificaret ſe non ignoraſſe tractationem illam excedere limites naturales, & ut appareret eam neque prętermiſſam fuiſſe, neque penitus immiſtam tractationi naturali. Neque id reprehenſione ulla dignum eſt, quandoquidem ſicuti rerum omnium, quæ in uniuerſo ſunt, admirabilis eſt colligatio, & nexus, & ordo; ita in ſcientiis contingere neceſſum fuit, ut colligatæ eſſent, & mutuum ſibi auxilium præſtarent; diuina quidem ſcientia quantum a naturali iuuetur in libro duodecimo Metaphyſicorum legere poſſumus, naturalis autem a diuina accipit primam cauſam, & eam reddit modo quodam naturalem, quatenus eam conſyderat ut cauſam accidentium naturalium, nempè in octauo libro Phyſicorum ut cauſam æterni motus, & in tertio libro de Anima ut mentis humanæ illuminatricem, & cauſam noſtræ intellectionis; utroque autem in loco Ari- B ſtoteles coactus eſt aliquas ſupernaturales eius conditiones attingere, leuiter tamen id fecit, & magna cum moderatione, & abſque diligenti earum declaratione, ut quiſque iudicioſus, atque eruditus uir utroque in loco inſpicere poteſt; nos enim ſatis ſuperque de his locuti ſumus; hęc autem omnia cum diligentia explicare uoluimus, ut tres illæ in regreſſu neceſſariæ partes optimè cognoſcerentur. Alia quoque naturalia exempla perpendere poſſemus, quę aliis conſyderanda, & cum his, quę declarauimus, conferenda relinquimus.

Scientiæ oēs ſūt inter ſe cōnexæ.

Intellectus agens.

Caput Septimum, quòd tres memoratæ partes in omni regreſſu ſi non ſemper tempore, ſaltem natura diſtinctæ reperiantur.

QVoniam autem oſtenſum eſt tres eſſe partes in regreſſu hoc ordine diſpoſitas, ut prima ſit demonſtratio C cauſæ ex effectu; ſecunda ſit cauſæ inuentæ conſideratio; tertia demum demonſtratio eiuſdem effectus ex illa eadem cauſa; ſciendum eſt, ac ſummoperè annotandum, nihil eſſe abſurdi ſi quandoque contingat has tres partes tempore diſtinctas non eſſe; ſatis.n. eſt ſi ratione, & natura diſtinguantur; eodem temporis momento incipit homo eſſe rationis particeps, & eſſe riſibilis, ratio tamen hæc diuerſa eſſe cognoſcit, etſi tempore non ſeparantur. Quum igitur contingere poſſit vt aliqua cauſa, quum primum inuenta eſt, abſque vllo temporis interuallo perfectè nota fiat ſeu propter ipſius euidentiam, ſeu propter ingenii noſtri perſpicacitatem, fortaſſe aliquis exiſtimare poſſet unam, atque eandem demonſtrationẽ ea, quæ diximus, omnia ſimul præſtare, quæ aduerſariorum ſententia fuit dicentium eadem demonſtratione oſtendi & cauſam eſſe, & propterquid ſit effectus; id tamen minimè ve-

rum eſt, quoniam unius rei una eſt demonſtratio, & una demonſtratio unius rei eſt, non plurium. Hoc autem ut meliùs intelligatur, tali exemplo utamur, particulari quidem, ac ſenſili, qualibus Ariſtoteles quoque uti ſolet, ſed tamen ad rem declarandam idoneo, & accommodato, quum idem in rebus uniuerſalibus poſtea quiſque conſyderare poſſit; ex inſpectione ſumi argumentatur aliquis, & oſtendit ignē ibi eſſe, quem non uidet, ea una demonſtratione uidetur demonſtrari, & ignem ibi eſſe, & cur fumus fiat; quod tamen uerum non eſt, illum enim decipit celeritas intellectus in horum cognitione, quoniam demonſtratio ignis ex fumo ſuapte natura non declarat niſi ignem eſſe; quòd ſi uidemur etiam cognoſcere propter quid ſit ille fumus, id non eſt per eandem demonſtrationem, ſed per alteram, qua ex igne fumum demonſtramus, & rationem reddimus cur ibi ſit fumus; qui duo diſcurſus uel ita paruo, ac inſenſili tempore diſtinguuntur, ut eodem momento fieri uideantur; uel etiam ſi aduerſariis condonemus utrunque eodem tempore fieri, ſaltem ratione ſecernuntur, aliud enim eſt ex fumo ignem, aliud eſt ex igne fumum demonſtrare. Hoc igitur dicendum eſt quando eueniat ut cauſa ex effectu inuenta ſtatim cognoſcatur illius effectus cauſa eſſe, per hoc enim ipſa regreſſus natura non labefactatur; quoniā enim in illa media conſyderatione mentali, per quam innoteſcere diximus quid ſit illa cauſa, ad hanc cognitionem ducimur per collationem cauſę inuentæ cum effectu, ex quo inuenta fuit; ideò contingere poteſt ut dum cauſam eſſe demonſtramus ex effectu, ſimul etiā quid illa ſit inueniamus; attamen aliud eſt cognoſcere cauſam eſſe, aliud eſt cognoſcere quid ſit, & demum aliud eſt ſcire propterquid ſit effectus ille; has enim omnes cognitiones ſi non tempore, ſaltem natura, & ratione diſtinctas eſſe neceſſe eſt.

Vna demonſtratione una res cognoſcitur, non plures.

Caput Octauum de differentiis, quibus regreſſus a circulo diſcrepat.

PEr ea, quæ dicta ſunt, ſi benè declarata a nobis eſt natura regreſſus, facile erit tum regreſſus, & circuli ab Ariſtotele reprobati diſcrimen inſpicere, tum dubia omnia, & argumenta contraria ſoluere. Differt regreſſus a circulo & ratione formę, & ratione materiæ, & ratione finis; primùm quidem ratione formæ, quoniam circulus (ut nomen ipſum ſignificat) eſt tranſitus ab eodem ad idem, inſtar figuræ Geometricæ, a qua per translationem nominatus eſt; quoniam igitur in primo proceſſu non ab una propoſitone, ſed a duabus ad concluſionem progredimur, oportet ex eadem concluſione uiciſſim utranque propoſitionem monſtrari, non alteram ſolùm, ſi circulus eſſe debeat; oportet itaque prima concluſione monſtrata eam ut propoſitionem maiorem ſumere, & ei adiecta minore conuerſa demonſtrare maiorem; deinde eandem ut minorem accipiendo, eique maiorem conuerſam apponendo demonſtrare minorem; ſic enim ex concluſione propoſitio utraque demonſtratur, & is eſt uerè circulus, quemadmodum declarat Ariſtoteles in tertio capite primi libri Poſteriorum, ubi circularem demonſtrationem refellit, & fuſiùs in ſecundo libro Priorum Analyticorum, ubi ex pluribus quoque demonſtrationibus circulum perfectum conſtare aſſerit, ſed nobis tres conſyderaſſe ſatis ſit. In regreſſu autem non utranque propoſitionem ab initio acceptam demonſtramus, ſed ſolam minorem, ut docet Ariſtoteles in capite decimo primi libri Poſteriorum, poſtquàm enim cauſam ex effectu oſtendimus, maiorem propoſitionem conuertimus, cui adiecta concluſione loco minoris concludimus minorem illius prioris demonſtrationis. At ex minore conuerſa, & concluſione maiorem demonſtrare nullo pacto poſſumus, tum quia in maiore prædicatur de effectu cauſa ſua proxima, & immediata, quare maior indemonſtrabilis eſt; tum quia in minore prædicatur accidens de ſubiecto, ideò ſi minor conuertatur, fit prædicatio contra naturam, quod de propoſitione maiore non euenit, ea enim ſine ulla abſurditate conuerti poteſt ob eam rationem, quam aliàs in libro noſtro de propoſitionibus neceſſariis fusè declarauimus. Formæ igitur ratione regreſſus non eſt circulus, quia non ad idem penitus reuertitur, quum non utranque propoſitionem demonſtret, ſed alteram ſolum. Sed neque ratione materiæ, materia nanque demonſtrationis eſt medius terminus, ex quo utraque propoſitio conflatur, ut ait Ariſtoteles in 48. contextu ſecundi libri Poſteriorum, & ut ibi declarat optime Themiſtius; materia quidem circuli tota ſimilis eſt, & eiuſdem generis, quoniam in utroque progreſſu medium eſt proxima cauſa maioris extremi, vterque enim eſt potiſſima demonſtratio; tota igitur circuli progreſſio eſt a cauſa proxima ad effectum, proinde eſt per viam totam ſimilem, qualis eſt circunſerentia figuræ circularis, notato enim in ea puncto ſi per eam aliquid ab illo puncto moueatur, tranſit per uiam, quæ tota eiuſdem generis eſt donec ad idem punctum reuertatur. At in regreſſu uia non tota ſimilis eſt, prior enim proceſſus ab effectu fit, poſterior uerò a cauſa; non eſt igitur tota eiuſdem generis ea materia, ex qua fit regreſſus, quum medium in primo proceſſu ſit effectus, in ſecundo autem ſit cauſa; quare non eſt circulus, quia in circulo medium in utroque proceſſu

Diſcrimen circuli & regreſſus ratione formæ.

Diſcrimen ratione materię.

Diſcrimen tō ac finis ſu eſt cauſa. Demum ex fine diſtinguuntur, A quia finis circuli eſt ſcientia eadem, a qua ſumptum fuit primum demonſtrationis initium, vt ſi propoſitiones ſint A. concluſio verò B. tam proceſſus prior ab A. ad B. quàm poſterior a B. ad A. quemadmodum diximus, eſt potiſſima demonſtratio, in qua nulla cognitio locum habet niſi perfecta, & diſtincta, nam a cauſa diſtinctè cognita progreditur ad effectum diſtinctè cognoſcendum; quare prior proceſſus eſt ab A. diſtinctè cognito ad B. diſtinctè cognoſcendum, & poſterior ſimiliter a B. diſtinctè cognito ad A. diſtinctè cognoſcendum; quocirca idem prorſus in circulo eſt finis, atque principium, nam a primo ad vltimum tranſitus eſt ab A. diſtinctè cognito ab A. diſtinctè cognoſcendum, quę verè eſt circuli natura. Non ſic regreſſus, ſed finem habet diuerſum a principio, vt optimè notauit Alexander referente Ioanne Grammatico in contextu vndecimo primi libri de Anima, finis enim eſt ſcientia diſtincta effectus, quæ dicitur ſcientia propter quid eſt, a qua non fuit ſumptum primæ demonſtrationis principium, primus enim proceſſus fuit ab effectu confuſè cognito ad cauſã confuſè cognoſcendam; poſtremus verò a cauſa diſtinctè cognita ad effectum diſtinctè cognoſcendum, quare a primo ad ultimum non eſt ab eodem ad idem, quanuis enim ſit ab effectu ad eundem effectum, tamen finis demonſtrationis non eſt effectus ipſe, ſed eius ſcientia, hæc autem non eadem eſt in fine regreſſus, & in principio, quandoquidem a notitia ipſius effectus confuſa exordium ſumitur, totus autem regreſſus in cognitione eiuſdem deſinit perfecta, & diſtincta, eſt igitur a primo ad vltimum progreſſus a cognitione confuſa ad diſtinctam eiuſdem effectus ſcientiam, qui nihil in ſe abſurditatis habet, quia naturalis eſt nobis hæc progrediendi ratio a confuſa ad diſtinctam eiuſdem rei cognitionem; igitur ratione finis non poteſt regreſſus appellari circulus.

Caput Nonum, in quo aduerſariorum argumenta ſoluuntur.

Ad primum. AD argumenta aduerſariorum reſponſio ex iis, quę dicta ſunt, facilè ſumitur, ad primum enim, quod erat, dato regreſſu ſequeretur idem eſſe eodem notius, & ignotius, dicimus totum argumentum eſſe concedendum, id enim, ſi alio, & alio modo ſit, non eſt inconueniens, nam in primo proceſſu effectus eſt notior cauſa, in poſtremo autem cauſa eſt notior effectu, cum hoc tamen diſcrimine, quod effectus eſt notior cauſa cognitione confuſa, at cauſa eſt notior effectu cognitione diſtincta; nec dicimus illum eſſe nobis notiorem, hanc verò non nobis, ſed natura; ſed aſſerimus ambo nobis notiora eſſe, diuerſis tamen modis, effectum quidem confuſè, cauſam uero diſtinctè, & ſicuti per effectum confuſam cauſę cognitionem adipiſcimur, ita per cauſam ad diſtinctam effectus cognitionem peruenimus. Ad ſecundum negamus regreſſum eſſe proceſſum ab eodem ad idem, eſt enim a confuſa ad diſtinctam eiuſdẽ rei cognitionem, a cognitione quòd ſit ad cognitionem propterquid ſit; circulus autem eſt a diſtincta cognitione ad diſtinctam, quare eſt prorſus ab eodem ad idem, patet igitur duo hæc argumenta ab Ariſtotele contra circulum adducta regreſſui non officere. Poſtremum argumentum erat, in priore proceſſu vel notum nobis eſt cauſam eſſe illius effectus cauſam, vel ignotum; ſi notum, ergo prior proceſſus non modò demonſtrat cauſam eſſe, verùm etiam propterquid ſit effectus, quare poſterior proceſſus ſuperuacaneus eſt: ſi ignotum, ne priore quidem proceſſu uti poſſumus, quum maior propoſitio ſit ignota; nec magis dicere licet, fumus eſt, ergo ignis, quàm fumus eſt, ergo aſinus, quum ignoremus cauſam fumi ignem eſſe. Ad hoc dicimus ignorari a nobis cauſam eſſe illius effectus cauſam, dum priore proceſſu vtimur; quum autem obiiciunt, ergo priore proceſſu vti non poſſumus, quia maiorem propoſitionem ignoramus, negandum eſt hoc, fallax enim eſt ratio a ſecundùm quid (ut uocant) ad ſimpliciter; nam eſt quidem illa maior aliqua ratione ignota, non tamẽ ſimpliciter, & omnino ignota, ſed aliquo etiam modo cognita quantum ſatis eſt ad demonſtrationem ab effectu conſtruendam. Similem errorem obiecit Ariſtoteles Platoni, & quibuſdam ſophiſtis in primo capite primi libri Poſteriorum, illi nanque fallacibus argumentis nixi ſcientiam non dari oſtendebant, quia non cognoſcebant medium dari quoddam inter perfectam rei cognitionem, & perfectam ignorantiam, media quippe inter utranque eſt cognitio confuſa, qua poſita illorum cauillationes corruunt. Hunc eundem errorem aduerſariis obiicere poſſumus, dicunt enim, uel notum nobis eſt ignem eſſe cauſam fumi, dum maiorem illã ſumimus, ubicunque eſt fumus, ibi eſt ignis, vel ignotum; ſic enim perfectam notitiam, & perfectam ignorationem ſolas accipiunt; vnde ſequitur, ſi perfectè ſit cognitum, iam eſſe cognitum propterquid eſt fumus abſque ope ſecundi proceſſus; ſi uero prorſus incognitum, nil ex ea maiore ſic ignorata poſſe demonſtrari; quæ nos vtraque concedimus, quandoquidem neque omnino ignoramus cõiunctionem, & nexum harum duarum rerum, fumi, & ignis, ſed eam antea nouimus, neque plenam eius ſcientiam habemus, quia adhuc ignoramus ignem eſſe cauſam fumi; confuſam igitur habemus fumi cognitionem, non diſtinctam, quare per priorem illum proceſſum non demon-

Ad 2.

Ad 3.

Cognitio media ĩter pfectam ſcientiã & ignorantiã.

demonſtramus niſi inhærentiam cauſę in ſubiecto, nondum nouimus eam eſſe illius effectus cauſam. Neque nos hoc exemplum perturbet, quòd videatur ante illam demonſtrationē notum nobis eſſe ignem eſſe cauſam fumi; quoniam ea non eſt demonſtratio, ſed ſyllogiſmus quidam particularis exempli gratia ad rei declarationem adductus, quo oſtenditur hunc ignem dari, quem non videmus, non oſtenditur ignem ſimpliciter dari, id enim notum eſt, & ignem eſſe cauſam fumi. Propterea ſi exemplo veriore vtamur, nullus remanebit aduerſariis cauillandi locus; ſumamus igitur demonſtrationem Ariſtotelis in primo libro Phyſicorum, quæ talis eſt, ubi eſt generatio, ibi eſt ſubiecta materia, at in corpore naturali eſt generatio, ergo in eodem eſt materia; ante hanc demonſtrationem non eſt nobis notum quòd materia ſit cauſa generationis, nec tamen prorſus

D ignota eſt illa propoſitio maior, vbi generatio, ibi materia, ſed confusè cognita, prænoſcimus enim eſſe cum omni mutatione coniunctum ex neceſſitate ſubiectum aliquod, ſed nondum vt ipſius mutationis cauſam; idque ſatis eſt ad demonſtrandum quòd in corpore naturali materia inſit; quando enim duarum rerum nexum cognoſcimus, & earum alteram in ſubiecto aliquo exiſtere inſpicimus, colligimus alteram quoque in eodem ineſſe; demonſtratio nanque ab effectu non ſimpliciter cauſam eſſe oſtendit, vt dicamus, effectus eſt, ergo cauſa eſt, ſed horum duorum connexu in maiore propoſitione accepto oſtendimus in ſubiecto aliquo tertio cauſam ineſſe, propterea quòd in eodem ineſt effectus, quemadmodum in libro noſtro de ſpeciebus demonſtrationis copiosè declarauimus.

Nota quō formetur demonſtratio ab effectu.

cap 4.

F I N I S.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI

LIBER DE TRIBVS PRAECOGNITIS.

Caput Primum, Tria eſſe ad ſummum, quæ in omni ſcientia demonſtratiua conſyderantur.

OMNEM demonſtratiuam ſcientiam in tribus uerſari aſſeruit in primo libro Poſteriorũ Analyticorum Ariſtoteles, in ſubiecto, de quo demonſtrationes fiunt, in eius affectionibus, quæ in ipſo ineſſe demonſtrantur, & in principiis, ex quibus illæ demonſtrantur; & horum quodlibet ante demõſtrationem cenſuit eſſe aliqua ratione præcognoſcendum. Ternarius autem hic numerus videtur ab ipſa ſcientiarum contemplatiuarum natura, & ſcopo deriuari, earum.n. ſcopus eſt alicuius ignotæ rei cognitione potiri, igitur aliquid ignotũ eſſe oportet cuius ſcientia quæratur; & aliquid notum, a quo in illius cognitionem ducamur, quum omnis doctrina, ac diſciplina ex præcognitis fiat; & demũ aliquid, quod tanquàm ſubiectum utriſq; ſubſternatur; ſicut enim in omni corporali motu aliquem eſſe uidemus terminum, à quo fit motio; aliquẽ uerò, ad quem; & præterea ſubiectum aliquod tertium, quod ipſam mutationem recipit; ita in ſpirituali, ſeu mentali motu euenire neceſſe eſt, ut omnis ſcientia in ſtatuto quodam ſubiecto a quibuſdam notis principiis ad aliqua ignota progrediatur: atqui ignota ſecundùm ipſam rerum naturam accidentia ſunt, eorumque per ſuas cauſas cognitio præcipuus eſt ſciẽtiarum contemplatiuarum ſcopus; in tribus igitur omnis ſcientia uerſari dicitur, ſubiecto, affectionibus, & principiis. Hoc autem de ſolis contemplatiuis diſciplinis intelligendum eſt, de his enim ibi loquitur Ariſtoteles, non de aliis, quæ operatrices uocantur, inquit enim

Scientia contemplatiua eſt motus quidam ſpiritualis.

A { omnis demonſtratiua ſcientia } at diſciplinæ operatrices neque demonſtratiuæ ſunt, neque ſcientiæ appellantur, ut Ariſtoteles docuit in 6. libro de moribus capite tertio, & quarto; quia finem non habent ſcientiam, ſed operationem, & à notione finis ad principia operationis inuenienda progrediuntur; ideò finis in eis eſt terminus, à quo; principia uerò terminus, ad quẽ; quo fit ut ex harum diſciplinarum ſcopo tria illa colligere nequeamus, ſed alia uel tria, uel plura tribus, in quorum conſyderatione uerſentur, ut finem, principia, & ſubiectum, ueluti in arte medica ſanitatem, auxilia, & humanum corpus, & fortaſſe etiam plura, ars enim medica in ſignis quoque uerſatur; ſed etiam ſi fateamur illam quoque artem in tribus tantùm uerſari, ſatis nobis eſt ſi non ſint eadem tria, in quibus uerſantur ſcientiæ contemplatiuæ, ſed alia, quæ ad operationem, non ad ſcientiæ adeptionem dirigantur. Quoniam igitur dictum, B Ariſtotelis ſolis contemplatiuis ſcientiis aptari poteſt, nos quoque in eius dicti examinatione, quam in hoc libro facere cõſtituimus, ſolas cõtemplatiuas ſcientias conſyderabimus. Dicemus autem quænam ſint tum ſubiecti, tum affectionum, tum principiorum propriæ conditiones, ut horum unumquodque in ſcientiis ab aliis duobus diſcernere omnes poſſint; neque principium aliquod, uel affectionem, ut multi faciunt, pro ſubiecto ſcientiæ accipiant; deinde quomodo ſingulum in ſcientia tractari dicatur, & quomodo præcognoſcatur, & an poſſint ea omnia in ſcientia demonſtrari, an aliqua tantùm, & quomodo id fieri contingat explanabimus; & ſiquid aliud ad plenam horum trium intelligentiam cognoſcendum eſſe iudicabimus, illud breuiter explicare nitemur, ut

Ordo dicendorũ.

nihil,

nihil, quod hac in re ad inſtruendos ſtudioſorum animos conferre poſſe videatur, intactum relinquamus.

Caput Secundum de conditionibus ſubiecti.

CONditiones ſubiecti ſcientię ſpeculatiuę ab Ariſtotele in Poſterioribus Analyticis exponuntur, quarum prima ea eſt, ut ſit præcognitum & quid ſit, & quòd ſit; dicens autem {quid ſit} non intelligit eſſentialem definitionem, quam noſtri quid rei appellare conſueuerunt, quia hæc, ut mox oſtendemus, incognita eſſe poteſt; ſed nominis ſignificationem, quam uocant quid nominis, ut in uerbis Ariſtotelis manifeſtum eſt; qui non dicit eſſe pręcognoſcendum quid ſit, ita enim eſſentialem quoque definitionem ſignificare potuiſſet, ſed dicit {quid ſignificet} ſignificatio autem ad nomen, non ad rem pertinet. Quòd autem ipſum ſubiectum ſit non poſſumus pręcognoſcere, niſi etiam reuera ſit, ideò ſubiectum ſcientiæ tale eſſe oportet, quod per ſe iam exiſtat, nec a nobis per liberum noſtræ uoluntatis arbitrium operantibus produci poſſit; propterea Ariſtoteles in vltimo capite ſecundi libri Poſteriorum dicebat ſcientias de ente eſſe, artes verò in generatione uerſari, qđ quidem dictum nos in libro noſtro de natura Logicę diligenter expédimus, & ſcientias omnes in rebus neceſſariis, quæ uel per ſe ſemper ſunt, uel a natura producuntur, verſari oſtendimus; diſciplinas verò omnes operatrices in iis, quæ a nobis fiunt, ideoque eſſe, & non eſſe poſſunt. Subiectum igitur ſcientiæ ſpeculatiuæ debet eſſe ens, & neceſſarium, & pręcognitum tum quid nomē ſignificet, tum etiam quòd ſit.

Præcipua ſubiecti cōditio

Sed quę maximè omnium pręcipua eſt ſubiecti conditio, per quam & a principiis, & ab affectionibus ſeparatur, eſt illa, quę ab ipſo vocabulo ſignificatur, ſubiectum enim eſt illud, quod toti ſcientię ſubſtratum eſt, & aliis omnibus, quæ conſyderantur, ſiue affectionibus, ſiue principiis ſubiacet tanquàm omnium baſis, & fundamentum; ideò quicquid conſyderatur ea ratione quatenus in alio ineſt, id nullo pacto ſubiectum in ea ſcientia vocari poteſt. Quoniam igitur ſubiectum tractatur vt aliis ſubiacens, neceſſe eſt horum alia nota eſſe, alia ignota, vt totus ſcientię labor in hoc ſit conſtitutus, in tranſeundo à notis ad ignota in eodem ſubiecto propoſito; proprias igitur affectiones ſubiectum habeat neceſſe eſt, quæ illi per ſe inhęreant, ac de illo demonſtrentur; nam hæ, quum a cauſis, ac principiis ſuis pendeant, naturaliter ſunt ignotæ; & abſque his ſuperuacanea eſſet tota ſcientiæ conſtructio, his enim ſublatis aufertur demonſtratio, proinde nulla ibi ſcientia habetur; affectiones autem ignotæ demonſtrari de ſubiecto non poſſunt, niſi ex propriis principiis, quę ſecundum naturam ipſis notiora, ac priora ſunt, neceſſum eſt igitur ut ſubiectum & affectiones habeat, & principia, a quibus affectiones emanent. Has omnes, quas hactenus memorauimus, conditiones ita neceſſarias eſſe manifeſtum eſt, ut quauis earum ſublata omnis ſcientia de medio tollatur.

non eſt ſubiecti cōditio ut habeat ſpecies.

Duas alias conditiones multi adiiciunt, vnam ut ſubiectum habeat ſpecies, quam ex Ariſtotele ſumunt in particula 179. primi libri Poſteriorum, ubi hæc uerba leguntur {una autem ſcientia eſt, quæ unius ſubiecti generis, quæcunque ex primis componuntur, & partes ſunt, & affectiones horum per ſe} dicit igitur quòd ſubiectum debet habere principia, & affectiones, & partes, ideſt ſpecies. Sed ea non eſt mens Ariſtotelis in eo loco, quum ipſe ibi non id conſyderare uelit, quænam conditiones in ſubiecto ſcientiæ requirantur, ſed ſolùm undenam ſciētia dicatur vna; de vnitate nanque ſcientiæ loquitur, non de conditionibus ſubiecti, & inquit unam eſſe ſcientiam ex unitate ſubiecti. Quoniam autem dubitare de hoc aliquis poterat, quia multæ ſunt res, quę in una, ac eadem ſcientia conſyderantur, per hoc tamen non ſtat quin illa ſcientia dicatur una, ſcientiam enim naturalem unam eſſe dicimus; quanuis conſyderet prima principia, & cœlum, & elementa & ſtirpes, & animalia, & generationem, & alia plurima eiuſmodi, vnde colligi uidetur ſcientiam non eſſe unam ex unitate ſubiecti; ideò Ariſtoteles ad hoc reſpondet dicens multa quidem eſſe, quæ in una aliqua ſcientia conſyderantur, iis tamen ſcientię unitatem non impediri, dummodò ſubiectum unum ſit, ſiquidem ſubiecti unitas cum rerum conſyderatarū multitudine optimè ſeruari poteſt, nec ei repugnat, quando ea omnia ad unum ſubiectum tāquàm ad unam radicem, a qua prodeunt, reducuntur; quemadmodum arborem unam uocamus, non plures, licèt multos habeat ramos, & multa folia, & multos fructus, dummodò hæc omnia a radice una deriuentur, & in ea iungantur; dicuntur autem multa ab uno ſubiecto deriuari, quando aliquid eius ſunt, nempe uel affectiones, uel principia, vel ſpecies, hæc enim plura quidem ſunt, tamen ſcientię unitatem non tollunt, ſi unius, & eiuſdem ſubiecti affectiones, & principia, & ſpecies ſint; hæc igitur dicit ibi Ariſtoteles ut oſtendat quicquid in ſcientia cōſyderatur, ad ſubiecti vnitatem redigi, quum aliquid ipſius ſubiecti ſit; non ut ſubiecti conditiones enumeret; quod quidem ipſa locutio demonſtrat, nam cum diſiunctione loquitur dicens quicquid tractatur in ſcientia, eſſe vel ſubiecti principium, uel affectionem, uel ſpeciem; at ſi recenſere ſubiecti conditiones voluiſſet, coniunctione potiùs uti debuiſſet dicēs ſubiectum habere, & ſpecies, & affectiones, & principia. Nos igitur dicimus non eſſe ſubie-

ćto

ęcto neceſſarium ut habeat ſpecies, ſi ſubiectum ſcientiæ eſſe debeat, ſed ſolùm ſi debeat eſſe ſubiectum totius, quod diſtinguitur, cõtra ſubiectum partis, homo nanque infima ſpecies eſt, quæ nullam ſub ſe ſpeciem habet, ſciẽtiam tamen poteſt conſtituere, quum de ipſo multas affectiones ex propriis principiis demonſtrare poſſimus, quum enim principia, & affectiones habeat, nihil ei deeſt quominùs de ipſo ſciẽtia conſtrui queat, dummodò ſit notus & quid nomen ſignificet, & quòd ſit; ea tamen non diceretur ſcientia totalis, ſed (vt vocant) partialis; ſcientia enim, in qua ſubiectum ſit homo, pars quædam eſt ſcientię naturalis; quòd igitur ſpecies habeat eſt conditio in ſubiecto requiſita ut ſit ſubiectum totius ſcientiæ, ſed non ut ſimpliciter ſit ſubiectum ſcientiæ.

Non eſt ſubiecti cõditio ut ſit unum. Alteram conditionem addunt ut ſubiectum ſit unum vel vniuocum, vel analogum (ita enim id, quod ab Ariſtotele ad unum, ſiue ab uno uocatur, vt ſanum, & ens, ipſi ſatis impropria appellatione B nominare conſueuerunt.) Ego vero hanc quoque non eſſe conditionem puto, quum ea potiùs ad ſcientiam vnam conſtituendam requiratur, quàm ſimpliciter ad ſcientiam, ſeu ad ſubiectum ſciẽtiæ conſtituendum; etenim nomen ęquiuocum, vt canis, ſi vt cõmune quoddam ſumatur, nihil eſt, niſi nomen ſolùm, quod neque principia, neque affectiones habet; ſi verò id, quod ſignificatur, ſpectemus, illud nõ vnum eſt, ſed multa, eaque ſcientiam conſtituere apta ſunt, etſi non ſcientiam unam quatenus eo uno omnia canis nominę participant. Hoc ſignificauit in memorato loco Ariſtoteles, qui non dixit ſcientiam eſſe quę unum ſubiectum habeat, ſed ſcientiam unam eſſe, quæ unius ſubiecti generis ſit, ſignificans unitatem ſubiecti non ad ſubiectum ſcientię, uel ad ſciẽtiam conſtituendam, ſed ad ſcientiæ vnitatem efficiendam requiri.

Cõditiones ſubiecti omnes. Vt igitur aliquid ſcientię contemplatiuę ſubiectum ſit, hęc tantùm requi- C runtur, primùm quidem ut ipſum per ſe ſit ens, hoc eſt ut abſque humana cogitatione, uel operatione iam exiſtat; deinde ut ſit præcognitũ & quid nomen ſignificet, & quòd ſit; poſtea verò ut affectiones proprias habeat, propriaque principia; ac demum ut eius conſyderatio nulla alia ſit, quàm prout his omnibus tanquàm baſis, & fundamentum ſubſternitur, ſed non ut alteri inhæret, hoc enim omnino ipſius conditioni, ac uocis ſignificationi repugnat; quicquid autem in eo non inhęret, id ad ſcientiam, quæ de illo ſubiecto eſt, pertinere non poteſt.

In ſubiecto ſciẽtię duæ ſũt partes. Pręterea non eſt ignorandum tale ſubiectum duas habere partes; unam, quæ materiæ locum tenet, & dicitur res conſyderata; alteram, quæ loco formæ eſt, & uocatur modus conſyderandi; hęc autem pars pręcipua eſt, ab hac enim ipſa ſcientia conſtituitur, & pendet; ab hac accidentia omnia eius ſubiecti propria, propria- A que principia tanquàm rami a communi radice deriuantur; nam res cõſyderata poteſt huic ſcientiæ cum aliis diſciplinis eſſe cõis; at modus conſyderandi cuiuſq; ſcientię proprius eſt, & ſubiectum proprium efficit, ut ſi dicamus corpus quatenus habens principium motus eſſe ſubiectum philoſophię naturalis, tota nanque naturalis ſcientia in corporibus uerſatur, attamen non ſola, quia etiam Stereometria de corporibus eſt, & artes quàm plurimę in corporibus uerſantur, ſed corporis conſyderatio quatenus in ſeipſo habet naturam, quę motionis principium eſt, ſcientiam naturalem conſtituit, eamque ſeparat ab aliis omnibus diſciplinis. Quid igitur ſit ſubiectum ſcientiæ contemplatiuæ dictum eſt.

Caput Tertium de conditionibus affectionum, & qualiſnam ſit earum conſyderatio in ſcientia ſpeculatiua.

B Accidentium autem propriorum ea eſt conditio, ut ſubiecto inhæreant, & vt tanquàm ipſi inhęrentia conſyderentur; ſicut enim ſubiecti cõditio eſt vt tanquàm accidentibus, & affectionibus ſuis ſubſtans conſyderetur, ita accidentis conditio eſt vt non tanquàm ſubſtans, ſed potiùs contra tanquàm inhęrens tractetur; & quemadmodum naturę ſubiecti repugnat ita tractari tanquàm alteri inhærens, ita naturæ accidentis repugnat conſyderari ut alteri ſubſtans; quia licèt fieri poſſit ut ſubiectum alicuius ſciẽtię ſit alteri rei inhærens, tamen in ſcientia, in qua eſt ſubiectum, nõ poteſt conſyderari ut inhęrens; *Affectio in ſcientia, qua eſt affectio, nõ põt conſyderari ut ſubiectum.* quemadmodum etiam fieri poteſt ut id, quod in aliqua ſcientia conſyderatur vt accidens, & in ſubiecto inhærens, ſit etiam tale, quod alteri ſubſtet, non tamen ita, ut in ea ſcientia, in qua conſyderatur ut accidens, con- C ſyderetur etiam ut ſubiectum; nam magnitudines, & numeri, ſimpliciter loquendo, accidentia ſunt, & in ſubiecto inhęrent, in ſcientiis tamen mathematicis tenent locum ſubiecti, & conſyderantur ut affectionibus ſuis ſubſtantia, non ut in ſubiecto inhęrent; eadem in ſcientia naturali conſyderantur ut accidentia naturalibus corporibus inhęrentia, non ut affectionibus ſubiiciuntur, proinde in ſcientiis mathematicis locum tenent ſubiecti, in naturali autem ſcientia ſunt affectiones ſubiecti. Ex his colligimus ſubiectum in ſcientia ſua nũquàm poſſe conſyderari ut accidens, & affectionem nunquàm poſſe in ſcientia, in qua eſt accidens, conſyderari ut ſubiectum, ſignificauit hoc Ariſtoteles in primo libro Poſteriorum quando dixit ſubiectum eſſe illud, de quo demonſtrãtur propria accidentia, accidentia uerò eſſe illa, quę de ipſo ſubiecto demonſtrantur. Sed ipſa nominum ſignificatio hoc declarat, ſubiectum enim

enim eſt, quod alteri ſubiicitur; affectio verò, D & accidens dicitur id, quod alteri inhæret; propterea Ariſtoteles in particula 178. eiuſdem libri ſermonem faciens de magnitudinibus, & numeris, quæ in ſcientiis mathematicis habent locum ſubiecti, eas uocat ſubſtantias, non vocat accidentia, quia licèt ſimpliciter loquendo accidentia ſint, tamen in illis ſcientiis conſyderantur non ut inhęrent, ſed ut ſubſtant affectionibus, quæ ipſis aut inhærent, aut ſaltem attribuuntur. Præterea conditio affectionis eſt non ſolùm ut tanquàm inhærens conſyderetur, ſed etiam tanquàm per ſe, & eſſentialiter inhærens, & oatutam, atque eſſentiam propriã illius ſubiecti conſequens; ſic enim ſcientię vnitas ſeruatur, quando vno ſubiecto conſtituto (unnm autem eſt, quando ſnb uno conſyderandi modo comprehenditur) reliqua omnia ab eo tanquàm a communi fonte deriuantur; quid E autem ſit per ſe hærere declaratum a nobis eſt in libro de propoſitionibus neceſſariis. Eſt etiã affectionis conditio ut quid eius nomen ſignificet prænoſcatur, ꝙ autem ſit, aut ſaltem quamobrem ſit ignoretur; nam ſi nominis ſignificationem ignoraremus, nil ampliùs demonſtrare poſſemns; ſi verò etiam quòd eſt ante demõſtrationem perfectè noſceremns, ſuperuacanea omnis demonſtratio eſſet, quandoquidem officiũ demonſtrationis eſt oſtendere proprium accidens in ſubiecto ineſſe per ſuam cauſam, eſſe autem accidentis eſt ineſſe. Quando autẽ dicimus prænoſcendum eſſe quid nomen affectionis ſignificet, oon intelligimus perfectam ipſius definitionem eſſe præcognoſcendam, hęc.n. eſt demonſtratio poſitione differens, nec poteſt niſi facta demonſtratione in lucem prodire, proinde ante demonſtrationem cognita eſſe nõ poteſt, idque aſſerere eſſet pugnantia dicere; ſed nominalẽ accidẽtis definitionem præcognoſcẽ F dam eſſe intelligimus, quę cauſam rei oon continet, ideoque nominis potiùs quàm rei definitio nuncupari ſolet; quæ omnia nos alibi fusè, & diligenter explicauimus. Ex his, quæ modo diximus, argumentum ſumitur ad id comprobandum, quod paulò ante dicebamus, nam ſi affectio ꝙ ſit non pręcognoſcitur, ſed demonſtratur, ut inquit Ariſtoteles, ergo nõ poteſt eſſe ſubiectum in ea ſciẽtia, in qoa eſt affectio, quia ſi eſset ſubiectũ, ſequeretur ſubiectum io ſcientia ſua demonſtrari per cauſam, quod & Ariſt. & communi omnium philoſophorum conſenſioni aduerſatur. Poſſumus autem io affectionũ definitionibus, quas in ſciẽtiis legimus, hoc inſpicere, in iis enim ſemper ſubiectum affectionis exprimitur; atqui ut res definitur, ita cõſyderatur, ergo ſi abſque ſubiecto definiri nequeũt, ſequitur ut earum conſyderatio alia eſſe non poſſit, quàm ut in ſubiecto inhęrent.

de affectione præcognoſcitur quid nomẽ ſignificet ſed non definitio eius ꝑfecta.

in li. 4. de met. & in li. de conuer. de. in definitionẽ.

Caput Quartum de ſpeciebus, & conditionibus Principiorum.

PRincipia uerò in ſcientia ſpeculatiua multiplicia ſunt, nam (ut inquit Ariſt. in primo lib. Poſteriorum) alia communia ſunt, quę dignitates uocantur; alia propria, quæ in ſuppoſitiones, ac definitiones diuiduntur. Principia quidem communia demonſtrationem non ingrediuntur, ſed extra demonſtrationem demonſtrantibus inſeruiũt, ſiquidem ſine ipſis demonſtratio fieri neqoit, ſola tamen onllus rei ſcientiam pariunt; quã ob cauſam reprehendit Ariſtoteles demonſtrationem quadraturę a Bryſone formatam, quia ſolo principio communi abſque ullo principio proprio utebatur Bryſo; principium autem commune, etiam ſi ad ſubiectũ propriũ reſtringatur, adhuc tamen commune dicitur, quoniã aliis quoque ſubiectis aptari poteſt. Quando igitur demonſtramus, licèt principii communis ope utamur, tamen principium aliquod propriũ ſumamos neceſſe eſt, quod ex propoſiti ſubiecti natura acceptum ſit. Propria uerò principia ſunt duę ipſæ ſubiecti pręcognitiones, nam præcognitio ꝙ ſit uocatur ſuppoſitio; præcognitio autem quid ſit uocatur definitio; ideò Ariſt. quando dixit omnem demonſtratiuam ſcientiam in tribus uerſari, ſubiecto, principiis, & affectionibus, principiorum nomine communia principia intellexit, quia principia ꝓpria ſubiecti nominatione cõprehendit. Aliam quoque poſſumus principiorum diuiſionem facere dicentes alia eſſe cognoſcendi tantùm principia, alia verò eſſendi, quæ ſunt etiam ex neceſſitate principia cognoſcendi; principia quidem cognoſcẽdi tantùm ſunt dignitates, & omnes propoſitiones notæ, uel ſaltem ſine ulla probatione acceptæ, quę ſuppoſitiones, uel petitiones dicũtur; F hæ nanque ſi probari poſſint, in alia ſciẽtia probandę ſunt, ſed non in ea, in qua ut principia ſumuntur, quoniam neceſſarius in ea eſt ipſarum uſus, ſed nihil eis notius ibi habetur, ex quo probentur. Supponitur autem qnandoque non modò ſubiectum, ſed etiam aliquod eius accidens, qnod in ea ſcientia demonſtrari non poteſt, ut in Geometria non modò ſupponuntur magnitudines, & earum ſpecies ſuperficies, & lineæ, uerùm etiam quędam harum accidentia, ut lineas rectas ad eam partem protractas cõcurrere, in qua anguli duobus rectis minores fiunt; huius.n. propoſitionis uſus Geometrę neceſſarius eſt, eam tamen probare per aliud medium notius non poteſt, ob id eam ſine probatione ſumere cogitur. In ſcientia uero naturali uix tale aliquid inuenias, quoniam accidẽtia naturalia omnia cauſã aliquã habent, per quã in eadẽ ſcientia demonſtrari poſſunt; & licèt Ariſtot. in principio primi lib. Phyſicorum conſtituere uideatur motum eſſe, quando ait ſupponantur

principia cõia demonſtrationem nõ ingrediũtur.

principia propria ſũt duæ ſubiecti præcognitiones.

principia alia ſũt eſſẽdi, alia cognoſcendi.

motus in ſcientia naturali non eſt principiũ, ſed accidẽs.

nobis quę ſunt natura, aut omnia, aut quædam A moneri ; motus tamen poteſt per cauſam demonſtrari à philoſopho naturali, notior enim eſt ſuis cauſis cognitione confuſa, ideò ab eo tanquàm ab effectu noto progredimur primo loco ad principiorum inuentionem; ſed hęc poſtquàm inuenta, & cognita ſunt, notiora ſunt motu cognitione diſtincta, idcircò ab ijs ad motum regredi poſſumus demõſtratione propterquid. Poteſt igitur motus modo quodam uocari principium cognitionis in ſcientia naturali, attamen magis propriè in accidentibus, & affectionibus corporis naturalis numeratur, quàm in principijs; principia nanque propriè dicuntur illa, quę quòd ſint non poſſunt ulla ratione in ſcientia ſua demonſtrari neque à priori, neque à poſteriori; hęc enim propriè principia cognitionis dicuntur, quibus in ea ſcientia nihil eſt notius; at motu nil certè in ſcientia naturali notius eſt, dum loquimur de cognitione confuſa, B attamen cognitione diſtincta principia, & cauſę motus ſunt ipſo motu notiora. Principia uero eſſendi non ſunt propoſitiones, ſed res, neque ex neceſſitate prænoſcuntur, ſed quandoque ignorantur, & à poſteriori demonſtrari poſſunt, non tamen à priori, quia ſi priora principia haberent, ipſa non eſſent principia. Hæc autem uel accidentium tantùm principia ſunt, non ſubiecti; vel ſubiecti, proinde etiam accidentium, vt in ſcientia naturali materia, & forma ſunt prima principia tum corporis naturalis, tum accidentium, & affectionum eius; at primus motor æternus apud Ariſtotelem vel non eſt principium corporis naturalis, uel ſaltem in ſcientia naturali ut eius principium nõ conſyderatur, ſed ſolùm ut cauſa accidentis naturalis, ęterni motus; certum eſt autem neque primum motorem, neque primam materiam à philoſopho naturali ſine probatione ſumi, quum ambo in ea ſcientia ab effectu demõ C ſtrentur. Talia igitur principia ſimplicia ſunt, non complexa, quia cauſæ rerum ſunt res, non ſunt propoſitiones; & hæc quadam ratione ſunt etiam cognoſcendi principia, quadam etiam ratione non ſunt; & qua ratione ſunt principia cognoſcendi, ea ratione etiam præcognita dicuntur tum quid ſignificent, tum quòd ſint; nam ſimpliciter quidem non ſunt cognitionis principia, quoniam ab effectibus notioribus demonſtrari poſſunt; ſimpliciter igitur nõ ſunt pręcognita quòd ſint, ſed quęſita, ac demonſtrata in eadem ſcientia: At principia ſũt cognitionis diſtinctæ; quia ijs ignoratis accidẽtium perfecta cognitio haberi non poteſt, & nihil eſt eis notius in ea ſcientia ſecundùm ordinem cognitionis diſtinctæ, quandoquidem ſi principia ſunt, priora principia habere non poſſunt; hac igitur ratione poſſunt appellari præcognita ꝙ ſint, quia ad habenda perfectam

pricipia cognitionis quę nõ ſunt.

Pricipia eſſendi poſſunt demonſtrari.

An principia eſſendi ſint etiã cognoſcendi.

accidentium ſcientiam ea pręcognita eſſe oportet non modò quid ſignificent, uerùm etiam ꝙ ſint, non quidem præcognita ſemper vt per ſe nota, ſed præcognita quia per alia priora principia non ſunt demõſtrata, licèt ex effectis priùs inuenta, & cognita ſint. Illa uerò, quæ cognitionis tantum principia eſſe diximus, ſimpliciter pręcognita eſſe debent tum quid nomina ſignificent, tum etiam quòd ſint, hanc.n. ſtatuit Ariſtoteles propriam eſſe principiorum conditionem, qua a quæſitis, hoc eſt ab affectionibus diſtinguuntur, quòd quum hęc omnia prænoſcantur quid nomen ſignificet, tamen ꝙ ſint principia quidem præcognoſcuntur, affectiones uerò demonſtrantur, dicens autem principia etiam ſubiectum ſcientiæ complexus eſt, nam & ſubiectum, & principia debent eſſe pręcognita non modò quid ſignificent nomina, ſed etiam quòd ſint, idque etiam principijs ſimplicibus, quæ eſſendi principia ſunt, aliqua ratione competere B oſtendimus. Non eſt autem ignorandum, quãdo dicimus hæc præcognoſci quòd ſint, nõ magis eſſe intelligendam ſimplicem precognitionem, quàm complexam, neque magis complexam, quam ſimplicem, ſed commune quoddam utranque complectens, nam ſubiectum, & principia ſimplicia præcognoſcuntur ſimpliciter quòd ſint, principia uerò complexa ꝙ uera ſint; in primo enim Poſteriorum libro manifeſtum eſt Ariſtotel. hos duos pręcognoſcendi, ſiue quærendi modos non diſtinguere, nempe ſimplicem, & complexum, ſed id facere poſtea in principio ſecundi libri. Ex his autem, quæ diximus, id, quod ante dicebamus; comprobari poteſt, ſubiectum eſſe præcognoſcendum quid nomen eius ſignificet, ſed non omnino quid ſit, hoc eſt præcognoſcendam eſſe nominalem tantùm definitionem, ſed non definitionem eſſentialem; perfecta enim definitio, quæ eſſentiam rei plenè declaret, ex proprijs C rei principijs conflatur, ergo ſi principia ſubiecti, ut modò dicebamus, poſſunt nõ eſſe præcognita, hæc quoque definitio in ipſo ſcientiæ initio poteſt ignorari, & ea methodo inueſtigari, quæ ad definitionem uenandam ſit accommodata: quòd ſi de ordine diſtinctæ cognitionis loquamur, definitio ſubiecti perfecta, quam uocant quid rei, debet ante omnia eſſe cognita, quia uniuerſę ſcientię principium eſt quemadmodum in libro noſtro de medio demonſtrationis oſtendimus. Per hęc igitur diſcrimen declaratum eſt, quo principia ab affectionibus diſſident, nam principia præcognoſcuntur quòd ſint affectiones uerò demõſtrantur; ſed qua cõditione principia à ſubiecto differant nondum apparet, quũ inter hæc id conueniat quòd ſunt præcognita & quid ſignificent, & ꝙ ſint. Dicimus igitur ſubiecti cõditionẽ eſſe ut omnibus, quæ in ſcientia conſyderantur, ſubiaceat, qua quidem cõditione nec affectiones, nec princi-

Subiectum eſt præcognoſcẽdũ quid nomen ſignificet, ſed non omnino qd ſit.

Accidentium, & princ. porum diſcrimen.

ſubiecti & pricipiorũ diſcrimen

pia participare poſſunt,ſed utraq; in ipſo ſubie D ctо ineſſe neceſſe eſt,quicquid enim in eo non ineſt,id ad eam ſcientiam minimè pertinet, ſicuti neque pars arboris ulla dici poteſt tamus ille,qui ipſi arbori coniunctus non ſit; alio quidem modo principia in ſubiecto ineſſe dicuntur,alio accidentia, omnia tamen in eo inſunt, ut conſyderantibus manifeſtum eſt,nam principia ſimplicia,quæ ſubiecti principia ſunt, in ipſo ineſſe dicuntur ut partes eſſentiales in toto, ſicuti materia,& forma in corpore naturali; primus autem motor æternus in naturali corpore ut pars quidem non ineſt, modo tamen aliquo ineſſe conſyderatur quatenus ipſi iunctus eſt, & ei aſſiſtit, Ariſtoteles enim in ſeptimo libro Phyſicorum demonſtrauit neceſſarium eſſe ut omne mouens ſimul ſit cum moto, & ei iunctũ ſit; nam duo corpora, ſi inter ſe mutuò agant & patiantur, ſimul ſunt, quia ſe mutuò tangũt; corporis autem moti cum incorporeo mouente nullus eſt contactus, alio tamen modo ſimul E eſſe dicuntur, quia ſunt coniũcta, & motor incorporeus eatenus corpori moto ineſſe dicitur, quatenus ei adeſt,& adhæret. Dignitates autem & primæ propoſitiones notæ, ſi bene conſyderentur, & ipſę quoque enuntiant aliquod accidens in ſubiecto ineſſe, quod ſit per ſe notum, uel ſaltem ſuppoſitum, dicit enim Geometra totum eſſe ſua parte maius; & quę eidem ſunt æqualia,ea ſibi inuicem æqualia eſſe;at eſſe maius, & eſſe minus, & eſſe æquale, ſunt affectiones magnitudinum, ac numerorum,quę in aliquibus ſunt ignotæ, & demonſtrantur,ut apud Euclidem ſæpiſſimè uidere eſt; modò etiam in aliquibus notiſſimæ, quæ, ut principia cognitionis proponuntur, in quibuſdam enim ignoramus hoc eſſe maius illo, idq; demonſtramus; at in toto reſpectu ſuæ partis eſt accidens omnibus notiſſimum,quod dignitatem facit;& ad aliorum notitiam confert. illud igitur omnino dicere cogimur, ſi unitas ſcienrię ſeruanda ſit, F unum eſſe in qualibet ſcientia ſubiectũ, quod cæteris omnibus ſubeſt, ad ſubſtandum enim unum ſufficit, nam ſi plura ſubſtarent,non una eſſet ſcientia ſed plures; ergo reliqua omnia, quæ in ea ſcientia cõſyderantur, in eo uno tanquàm receptaculo, & fundamento hærere debent, ſin minus, ad eam ſcientiam non pertinent; recipiuntur autem, & in ſunt alio, & alio modo, ſicuti declarauimus. Principiorum autem propria conditio eſt ut cõſyderentur cum relatione, & reſpectu ad ea, quæ ex principiis, pendent, tunc enim dicuntur principia, quando ut principia conſyderantur;dignitates quidem,& primę propoſitiones ſumuntur ut principia ad eorum, quæ abſcondita ſunt, cognitionem conferentia, & ex quibus aliorum omniũ cognitio pendet; principia uerò ſimplicia, quæ etiam eſſendi principia ſunt, non conſyderantur niſi cum relatione ad effectus ab eis pendentes, quatenus ab ipſis habent tum ut ſint, tũ ut diſtinctè cognoſcantur, idque in omnium talium principiorum definitionibus manifeſtum eſt,ſemper enim ex huiuſmodi reſpectu definiuntur, vt materia prima definitur per relationem ad corpus naturale, cuius eſt principium, quando dicitur, materia eſt primum ſubiectũ, ex quo fit aliquid, quum inſit; ſic anima dicitur actus primus corporis naturalis organici,eſt enim eius corporis forma; omne igitur,quod ita definitur, principium eſt,& ut principium conſyderari dicitur. Illud autem notare debemus, in quo tota ſcientiæ unitas inſpicitur, quòd hæc tria,ſubiectum,principia,& affectiones cum relatione omnia conſyderantur, & ſe mutuò reſpiciendo vnam ſcientiam conſtituunt, ſed tamen alia,& alia eſt horũpſorum relatio, unde eorum diſcrimen, & conſyderationis diuerſitas oritur,ſubiectum enim conſyderatur prout alijs omnibus ſubijcitur; principia uerò ut cauſę ſunt, ex quibus aliorum cognitio pendet, aut etiam a quibus alia producuntur, affectiones verò quatenus in ſubiecto quidẽ inhærent, a principijs autem ſuis tanquàm effectus emanant, & pendent. Hę ſunt ſingulorum propriæ conſyderationes, quibus quodlibet horum triũ ab alijs duobus diſcrepat,& quas confundere, & commiſcere non debemus, vt multi faciunt, qui quandoque principia, vel affectiones faciunt ut aliis affectionibus ſubiecta conſyderari, tribuuntque principiis,& affectionibus ut aliis affectionibus ſubſtent, quæ eſt ſubiecti propria conditio, propriaq; eius conſyderatio, quę cum aliis communicari non poteſt.

Margin notes (left): alio mõ principia ſũ (?)

Caput Quintum, Quomodo intelligi debeat dictum illud Ariſtotelis, Omnis demonſtratiua ſcientia in tribus uerſatur.

HAec in diſcernendo cuiuſque ſciẽtię, ſeu libri ſubiecto ſi obſeruauerimus, nunquàm errabimus,neq; principia vel accidentia pro ſubiecto accipiemus;ſed ſemper quodnam ſit propoſiti libri ſubiectum paruo negotio dignoſcemus. Cæterũ vt id faciliùs conſequamur, declarandum eſt dictum illud Ariſtot. in primo lib. Poſteriorum Analyticorũ particula 57.& 76. ꝫ omnis demonſtratiua ſcientia circa tria eſt ꝫ ne in communem errorem, in quem plurimi lapſi ſunt, incidamus;quemadmodum.n.in ſingula demõſtratione tria hæc inſpiciuntur,ſubiectum,affectio,& principia;ita de ſcientia tota dicendum eſſe cenſuit Ariſtot. vt tota in his tribus uerſetur,ſubiecto,principiis,& affectionibus;ſed alii hoc ita intelligunt, ut ſcientia in tres partes diuiſa ſit,in quarũ una de ſubiecto,in alia de principiis,in alia de affectionibus ſermo fiat; quo quidem ſenſu nihil falſius; nihil ab Ariſt. mẽte alienius eſt, quod exẽplo aliquo faciliorꝭ doctrinæ

ctrinæ gratia conſtituto oſtendere facilè poſſumus, ſtatuatur in aliquo libro ſubiectum homo tria igitur ibi conſyderabuntur, homo ipſe ſubiectus, principia, & affectiones hominis; erit itaque aliqua pars, in qua de principijs hominis agatur; & aliqua alia, in qua de affectionibus hominis; & alia demum, in qua de homine ipſo, ſiue hæc alias præcedat, ſiue ſequatur, hoc enim in præſentia non quærimus, ſed in hac tertia parte, quæ de ipſo ſubiecto homine eſt, quidnam (quæſo) tractabitur? equidem nihil uideo, quod in ea tractari poſſit, homo nanque ipſe præcognitus eſt, non quæritur, principia eius omnia, & accidentia omnia iam in alijs duabus partibus cognita ſunt, quare his omnibus cognitis videtur homo eſſe perfectiſſimè cognitus, vt nihil in eo tractandum, vel cognoſcendum, vel deſyderandum relinquatur. Tota igitur ſcientiæ tractatio in duobus tantùm, non in tribus occupata eſt, nempè in principijs, & accidentibus ſui ſubiecti; & ſcientiam aliquam in aliquo vt in ſubiecto verſari nil aliud ſignificat, quàm illius ſubiecti principia, & affectiones conſyderare; præter hæc duo ipſum ſubiectum non tractatur, quia vt notum ſupponitur, & ſubſternitur toti tractationi. Poſſumus autem dicere ſcientiam illam tum in vno, tum in duobus, tum in tribus verſari, in vno quidem quatenus vnum ſubiectum habet hominem, cuius tota illa tractatio eſſe dicitur, nã de principijs hominis agere eſt de homine agere, & de accidentibus hominis agere eſt de homine agere; & liber ille, ſi de homine inſcribatur, inſcriptus dicetur a tota re conſyderata, non ab eius parte; quia quicquid in eo conſyderatur, aliquid hominis eſt, aut principium, aut affectio. In duobus autem, quia duo tantùm ea ſunt, in quibus tota ſcientia occupatur, principia hominis, & accidentia hominis. In tribus verò, dum & res tractare ſpectantur, & ſubiectum, cuius ſunt, & quod toti tractationi ſubſternitur. Hinc fit ut dicere liceat ſubiectũ in ſcientia & vbique tractari, & nullibi; vbique quatenus omnia, quę tractantur, ea ratione tractantur vt ipſius aliquid ſunt, ſic enim vbiq; de homine agitur; nullibi uerò quatenus præter accidentium, ac principiorum tractationẽ nulla alia ſubiecti tractatio ſeorſum facta relinquitur, quare nullibi tractatur ſubiectum extra tractationẽ de principijs, ac de affectionibus ſuis. Significauit hoc Ariſtoteles in memorato loco dicens ſuppoſitionem ſubiecti aliquando in ſcientiis contemni, & omitti, per hoc tamẽ non ſtare, quin tria ſint illa, in quibus quęlibet ſcientia verſatur, ſubiectum, de quo demonſtratur; accidentia, quæ demonſtrantur; & principia, ex quibus demonſtrantur; quaſi dicat, poteſt aliquando expreſſa ſubiecti ſuppoſitio deſpici, ideoq; alicui videri ſcientiam illam nõ in tribus, ſed in duobus tantùm verſari, ſcilicet in

Vera interpretatio.

Sciẽtia & ĩ uno uerſari dicitur, & ĩ duobus, & ĩ tribus.

A principijs, & affectionibus; attamen tria ibi ſunt, quia licèt nulla ibi fiat expreſſa ſubiecti ſuppoſitio, & nulla ſeparata eius tractatio, ipſum tamen vbique adeſt in ſcientia, quia toti tractationi ſubſternitur. At ſi ſeparata ſubiecti tractatio in ſcientia fieret, hęc Ariſtotelis admonitio locum non haberet, iam enim tria manifeſtè in ſcientia ſeparatim conſyderarentur; ſed quia nulla fit eiuſmodi tractatio, ſed ſola ſubiecti ſuppoſitio in principio ſcientiæ, ideò non iniuria Ariſtoteles eam admonitionẽ fecit, aliquis enim videns nullibi in ſcientia tractari ſeorſum ipſum ſubiectum, & nullibi etiam ſupponi, credere poterat ſcientiam in eo non verſari, ſed in duobus tantùm, in principijs, & affectionibus. Sed aduerſus ea, quæ diximus, dubitare quiſpiam poſſet, aliqua .n. ſunt ſcientiarum ſubiecta, quæ nulla habent principia, vt cœlum in libris de cœlo habet locum ſubiecti, nulla tamen cœli principia in B ijs libris conſyderantur, ergo pars illa ſcientiæ naturalis non in tribus verſatur, ſed in duobus tantùm, nempè in ipſo ſubiecto cœlo, & in accidentibus eius, pars enim de principijs nulla eſt, quia nulla eſſe poteſt; præterea ſequitur dari tractationem de ſubiecto, quæ non ſit de principijs, neque de accidentibus eius, quod nos negauimus, nam Ariſtoteles in prima parte primi libri de cœlo agit de natura illius quinti corporis, in ſecundo autem libro de ipſius accidentibus loquitur, quare ſubiectum poteſt ſeorſum tractari. Ad priorem quidem obiectionem poſſemus dicere partem illam ſciẽtię naturalis, quæ de cœlo eſt, ſi nulla cœli principia conſyderat, ſaltem habere principia cognitionis. Sed melius eſt ſi ad utranque ſimul reſpondeamus, tractationem illam de natura, & de eſſentia corporis cœleſtis eſſe tractationem de principijs, ratio .n. cur principia ſubiecti, ut animalis, vel ſtirpis, cognoſcere velimus, C eſt ut eorum corporum naturam cognoſcamus, ex principijs enim illorum ſubſtantia conſtituitur, & perfecta cuiuſque rei cognitio in duobus conſiſtit, in cognitione ſubſtantiæ, & naturæ ipſius rei, & accidentium, quæ illam conſequuntur; quando igitur res non habet principia eius ſubſtantiam conſtituẽtia, ſed ſimplex eſt, ſatis eſt ſi eius naturam, & eſſẽtiam cognoſcamus, hęc .n. cognitio inſtar cognitionis principiorum habenda eſt, ideoque dicere poſſumus cœlum ſecundùm ſe non habere principia, habere tamen ratione noſtri, quia nobis cœlum contemplantibus cognitio eſſentiæ cœli eſt tanquàm cognitio principiorum eius; & ea pars proportione reſpondet tractation, quæ in alijs libris habetur dę principijs ſubiecti; de cœlo igitur Ariſt. duo tantùm contemplatur, naturam, & accidentia, & utrique tractationi cœlum ipſum ut ſubiectum ſubſternitur; quare ibi quoque & unum, &

Dubiũ de ſubiectis quę non habẽt principia.

Solutio

perfecta cuiuſq; rei cognitio ĩ duobus cõſiſtit.

duo, & tria conſyderari dicuntur, vnum quidem, quia vbique de cœlo agitur; duo, quia nil aliud tractatur, quàm eius natura, & accidentia; tria verò dum duo hæc cum ſubiecto, cuius ſunt, accipimus, & illud ab his mente, & ratione ſeiungimus.

Caput Sextum de differentia inter ſubiectum libri, & intentionem.

EX his, quæ dicta ſunt, colligere poſſumus quid interſit inter ſubiectum libri, & ſcopum, ſeu (ut uocant) intentionem authoris in eo libro; nam diſcrimen hoc eſt; quòd nomen ſubiecti id, quod notum eſt, reſpicit; nomen autem intentionis refertur ad ignota, quæ inueſtiganda proponuntur; ſubiectum quidem eſt exempli gratia homo, qui non quæritur, ſed notus ſupponitur, intentio autem eſt hominis accidentia, & principia, ſi latuerint, indagare; quare dicere poſſumus idem eſſe reipſa ſubiectum, & intentionem, ſed ratione, & conſyderatione differre; nam homo ſubiectum dicitur quatenus notus eſt quid nomen ſignificet, & quod ſit; idem homo dicitur eſſe intentio authoris quatenus eſt ignotus, hoc eſt quatenus multa, quæ in ipſo ſunt, ignorantur, nempè principia, & accidentia, ad hæc enim inquirenda tota authoris intentio dirigitur.

ſubiectum, & intẽtio ſũt idẽ re, differunt ratione,

Vnde manifeſta fit cauſa erroris multorum; quem ſupra tetigimus, quoniam.n.ſubiectum non inquiritur, ſed principia, & accidentia ipſius, ideò multi ſolent in hunc errorem incidere vt dicant accidens aliquod, vel principium ſubiecti eſſe in aliquo libro ſubiectũ, quia ſubiectum ab intentione diſtinguere neſciunt; fiet autem res hæc exemplis manifeſtior, ſunt qui dicant in octo libr. Auſcultationis Naturalis ſubiectum eſſe prima principia, & communia accidentia omnium corporũ naturalium, priùs.n.de his agendum fuiſſe putant, quàm de ipſo corpore naturali ſubiecto, de quo poſtea incipit Ariſtoteles loqui (vt aiũt) in primo libro de Cœlo, quippe a celeſti corpore tanquàm præcipuo tractationis exordiũ ſumens.

ſentẽtia multorum de ſubiecto lib. Phy.

Sed hoc dicentes ſeparant tractationem de ſubiecto a tractatione de principijs, & de accidentibus, quo nihil ineptius excogitari poteſt, priùs.n.principia, & accidentia ſubiecti cognoſci dicunt, quàm ſubiectum, cuius principia, & accidentia ſunt; ſed ne illud quidem verum eſt, principia, & accidentia, quę in libri Phyſicorum tractantur, cœli, vel elementorũ, vel miſtorum principia, & accidentia eſſe, quandoquidem nulli horum corporũ per ſe, & primò competunt, ſed generi ipſorum communi corpori naturali, de quo omnino agendũ priùs fuit, quàm de ſpeciebus; priùs enim principia, & accidentia generis propria cognoſcenda ſunt, quàm ad principia, & accidentia pro-

Confutatio.

D pria ſingularum ſpecierum conſyderanda tranſeamus. Nos igitur meliùs philoſophantes dicimus in octo libr. Phyſicæ auſcultationis intentionem quidem eſſe agere de principijs, & de accidentibus corporis naturalis latiſſimè ſumpti, ſed ſubiectum eſſe ipſum corpus naturale ampliſſimum, cuius illa principia, atque illa accidentia ſunt; ſemper.n. ex intentione licet inferre ſubiectum, quoniam enim principia communia, & accidentia communia corporũ naturalium ibi conſyderantur, igitur corpus naturale amplè acceptum in ijs libris ſubiectum eſt; ita in omnibus alijs libris argumentari licet, de hac re agitur tanquàm de principio illius, ergo illa eſt ſubiectum, cuius principia conſyderantur; ſimiliter, de huius rei accidentibus agitur, ergo ſubiectum libri eſt illa res, non accidentia ipſa.

ſententia nostra

Dicunt etiam complures in libris de anima ſubiectum eſſe animam, nec vident eam vt principium ſubiecti, non vt E ſubiectum conſyderari; illud enim eſt ſubiectum, cuius formale principium eſt ipſa anima, eſt autem principium animati corporis, & vt eius principium conſyderatur, vt in ipſius animę definitione apparet, igitur corpus animatum eſt eorum librorum ſubiectum, anima verò eſt res conſyderata tanquàm principium ſubiecti, eiuſque declaratio eſt intentio Ariſtotelis in ijs libris; ſed non ſubiectum.

ſẽtentia multorum de ſubiecto lib. de aĩa cõfutatur.

Illum autẽ eundem ordinem vidẽmus Ariſtotelem ſeruaſſe in tractatione de animalibus, quem ſeruauit in tractatione de corpore naturali latè accepto in libr. Phyſicorum, ea nanque de corpore naturali tractatio in duas partes diuiſa eſt, in altera de principijs, ipſum conſtituentibus agitur, nempe de materia, & de forma, in altera verò de motu, alijſque ipſius accidentibus; ſimiliter tractatio de animalibus in duas præcipuas partes diuiſa eſt, prior quidem eſt de principijs, ſcilicet de materia, & de forma animalium, F poſterior uerò de accidentibus, nã de materia ſunt libri de partibus animalium, de forma uerò libri de anima, de accidentibus autem reliqui omnes, qui uocantur parui naturales; nulla igitur alia eſt animalium tractatio pręter eam, quæ eſt de principijs, & eam, quæ eſt de accidentibus animalium; cum hac tamen tractatione commiſcuit Ariſtoteles etiam tractationem illorum omnium, quæ animalibus ſunt communia cum ſtirpibus; in ſingulis igitur ijs libris ſubiectũ eſt animal, uel corpus animatum, quia in quolibet libro uel de eius principiis agitur, uel de aliqua eius affectione; eorum autem librorum diſcrimen in intentione potiùs, quàm in ſubiecto conſiſtit.

nota ordinẽ librorum de animalib.

Multi etiam dicunt in libris de generatione ſubiectũ eſſe ipſam generationem, nec uident eam vt affectionem ſubiecti tractari, non ut ſubiectũ, ut ex ipſius tum demonſtratione, tum definitione, quas ibi Ariſtoteles affert, manifeſtè colligi-

Error multorũ inſtituendo ſubiecto lib. de generatione

ligitur; nos autem meliùs dicimus, intentio Ariſtotelis ibi eſt agere de generatione, & interitu, ergo illud eſt ſubiectum, cui hæc accidentia per ſe, ac primo competunt, ſine illud ſit corpus ortui, & interitui obnoxium, ſiue corpus miſtum, de hoc enim in præſentia oon eſt diſputandum. Hanc eandem rationem in omnibus Ariſtotelicis libris ſeruare debemus ad ſubiectum dignoſcendum; propterea maximè probandam eſſe eorum ſententiam cenſeo, qui dicunt io omni patre ſcientiæ ex neceſſitate ſubiectum eſſe uel aliquam ſpeciem ſubiecti ſcieotiæ totius, vel ipſum commune omnium ſpecierum genus; vt io ſcientia naturali ſi libros Phyſicorum ſpectemus, ij ſubiectũ habent ipſum corpus naturale ampliſſimè ſũptũ, in ſingulis autem alijs libris naturalibus ſubiectum eſt aliqua ſpecies corporis naturalis vel media, vel infima, nunquàm affectio aliqua. neque principium, quia vbi authoris intẽtio eſt de aliquo principio, vel de aliquo accidẽte ſermonem facere, vt de anima, vel de generatione, ſtatim ex intentione ſubiectũ colligere debemus dicentes illud eſſe ſubiectum, cuius accidẽtia, vel cuius principia quæruntur, quod ſignificauit Ariſtoteles in principio duodecimi lib. Metaphyſicorum dicens § de ſubſtantia eſt cõtemplatio, etenim ſubſtantiarum principia, & cauſæ quæruntur § Auerroes autem in ſua præfatio ne in primum librum Phyſicorum ex ſubiecto ſcientiæ naturalis collegit intentionem philoſophi naturalis, quooiam enim ſubiectum eius ſcieotiæ ſunt res ſenſiles, ideo colligit intentionem philoſophi naturalis eſſe principia, & accidentia rerum ſenſilium inueſtigare, quo in loco manifeſtum ponit Auerroes diſcrimen inter intentionem, & ſubiectum; & iotentionem authoris dicit ad duorum tantùm declarationẽ dirigi, non ad trium. Eſt tamen animaduertendum principia, quæ eſſendi principia dicũtur, alia ſubiecti principia eſſe, alia accidentium ſolummodo, de principijs quidem ſubiecti illud, qood diximus, verum eſt, id eoim eſt ſubiectum, cuius principia quæruntur, at de ptiocipijs accidentium tãtùm, cuiuſmodi eſt primus motor, de qoo in octauo libro Phyſicorum agitur, ſecùs eſt, nam inde colligitur quidem ſubiectum, alia tamen ratiooe, priùs enim ex eo ſumitur intentio, deinde ex intentione ſubiectum, dicimus enim, de primo motore æterno ibi agitur vt de cauſa æterni motus, & propter æternum motum, ergo de æterno motu agere eſt ibi intentio Ariſtot. noo de æterno motore, illud oanque tractari dicitur, cuius gratia reliqna tractantur; atqui æternus motus eſt accidens corporis oaturalis, & ut ſic, accideus quæritur, ergo corpus naturale eſt ſubiectum, quia illud eſt ſubiectum, cuius accidentia quærũtur; ideò ſic quoq; ex ijs, quę conſyderantur, ducimur in cognitionem ſubiecti, quod illi cõ-

Auerr.

principia eſſe alia accidentium principia ſũt alia ſubiecti. uide ſu pra c. 4.

A ſyderationi ſubſternitur; nec in eum errorem incidimus, vt dicamus quicquid in aliquo libro tractatur, illud eius libri ſubiectum eſſe, hoc enim minimè uerum eſt, etiam ſi ab eo inſcriptio libri ſumatur, quandoquidem libri ſæpe non a ſubiecto, ſed ab intentione inſcribuntur, vt libri de anima, & libri de generatione, & ioteritu, & alij quamplurimi.

Caput Septimum, in quo defenſiones quædam aliorum refelluntur.

NOn eſt autem hic prætermittendum id, qood plorimi, vt ſe tueantur, dicere ſoliti ſunt, dicunt. n. aliud eſſe ſubiectum totius ſciẽtię, aliud eſſe ſubiectum partis; ſubiectum quidem totius non poteſt eſſe affectio, neq; priocipium, ſed ab bis diſtinctum eſſe debet; at ſubiectũ partis poteſt eſſe principium aliquod ſubiecti, vel affectio, quum aliquam eſſe ſcientię partẽ neceſſe ſit, in qua de principijs ſubiecti agatur, & aliquam in qua de hac eiuſdem affectiooe, & aliam, in qoa de alia; hæc igitur accidentia, & hæc principia locum habent ſubiecti in eo libro, io quo ſingula tractantur, at reſpectu ſcientiæ uniuerſæ oon ſuot ſubiectum, ſed principia, & accidẽtia, vt generatio reſpectu totius ſcientiæ naturalis eſt accidens corporis naturalis, at reſpectu libri de generatioue eſt eius libri ſubiectum. Defenſio hæc neq; ueritatem, neque ſpeciem veritatis habet, ſubiectum enim propriè acceptum nullum aliud eſt, quàm vel ipſum commune ſubiectum genus, vel aliqua eius ſpecies; tali autem ſubiecto nulla unquàm ſciẽtię pars deſtituta eſſe poteſt, ſi uerum eſt id, quod ſupra demonſtrauimus, uoo tractari alia ratione ſubiectum in ſcientia, quàm dum eius principia, vel affectiones conſyderantur, nam vbi alia qua affectio tractatur, dicendom eſt illud eſſe ſubiectum libri, cuius propria eſt illa affectio, ſiue ſit ipſum commune genus, ſiue ſpecies eius aliqua; ſed oon affectionem ipſam; nulla enim neceſſitate confugere ad affectionem cogimur & dicere ipſam ſubiectum eſſe, quum propriũ eius ſubiectum, cui illa primo competit, nũquã nobis deſit, quod eius libri ſubiectum ſtatuatur; omnis igitur liber ſeu de priocipio ſubiecti, ſeu de affectione conſcriptus verum habet ſubiectum, ſcilicet illud, cuius ptiocipium, vel affectio quęritur. Præterea ſententiam hanc magna hęc abſurditas ſequitur quòd affectio tunc ſolùm eſt affectio, quando oon tractatur; aſt vbi tractatur, ibi non affectio, ſed ſubiectum eſt; ſimiliter priocipia ibi ſunt principia noo coofyderaotur; aſt ubi conſyderantur, ibi nou amplius principiorum locum habent, ſed ſobiecti: ſequitur etiam aliquid in ſcientia eſſe principium, nunquàm tamen ut principium conſyderari, quia vbi conſyderatur,

prima defenſio.

B

confutatio.

C

ibi eſt ſubiectum; ſimiliter affectio nnnquàm vt affectio conſyderabitur, quia vbi conſyderatur, ibi ut ſubiectum conſyderatur. Hæc certè omnia abſurdiſſima ſunt, iam.n. docuimus quid ſit aliquid conſyderare ut principium, quid vt accidens, quid ut ſubiectum, quare principia ubi conſyderantur, ibi debent ut principia conſyderari, non ut ſubiectum; ſic affectiones vbi conſydetantur, debenr ut affectiones conſyderari, ſemper.n. habenr ſubiectum, cni attribuuntur, ideo quum tractandæ alicubi ſint, ut illius affectiones tracrandę ſunt, non ut ſubiectum, ſic etiã principia.

2. defenſio.

Alterius quoque defenſionis cõſutatio ex iis, quę dicta ſunt, colligitur, ſũt.n. qui dicãt ſubiectũ aliud actu eſſe, aliud poteſtate, ſeu (ut ipſi uocant) alind actuale, aliud potentiale; affectio quidem, uel principium ſubiecti ubi conſyderatur, ibi eſt actuale ſubiectũ; illud uerò, cuius eſt affectio, vel principiũ, eſt ſubiectum potentiale, ſed non actuale, quia eius gratia omnes affectiones, & omnia principia tra- E ctantur; ut anima in libris de anima eſt actuale ſubiectum, corpus autem animatum ibi eſt ſubiectnm potentiale, quia ipſins gratia de anima agitur; hoc igitur ſatis eſſe putanr ad tollẽdam eam, qua eorum ſententia maximè urgetur, difficultatem. Sed egregiè decipiũtur, quoniam (ut oſtendimus) ſubiectum actuale in quolibet libro eſt illud, cuius principia, & cuius affectiones tractantur; hoc.n. niſi fateamur, ſequitur ipſum ſubiectnm in nulla ſcientiæ parte actu conſyderari; ſed ubique eſſe ſubiectum potentiale; nam ſi tota ſcientia in duobus tantum tractandis occupatur, ſcilicet principiis, & affectionibns ſui ſubiecti, in utraque autem tractatione ſubiectum ipſum eſt ſubiectum potentiale tantummodò, nulla ſcientiæ pars relinquetur, in qua ſit actuale ſubiectum; hoc autem abſurdum eſt, & riſu potiùs, quàm confutatione dignum, nam quomodo poſſumus actu agere de corpore animato, niſi eius principia, & affe- F ctiones conſyderando? dum igitur de anima loquimur, actu agimus de corpore animato, non poteſtate, ut enim anima ineſt actu in corpore animato, ita animam conſyderare eſt actu in corporis animati contemplatione uerſari, & qui aliter ſentiunt, non benè logicam didicerunt.

Confutatio.

Caput Octauum de uocali, & de mentali præcognitione.

DIctum a nobis eſt, & ſubiectum, & principia, & affectiones aliquo modo præcognoſci oportere, omniumque horum communem præcognitionem eſſe qnid nomina ſignificent, in hac enim (ut inquit Ariſtoteles) inter illa omnia cõuenit, diſcrimen autem eſt ſolum in pręcognotione quòd ſit, ſubiectum enim, & principia q D ſint præcognoſcuntur, affectiones uerò nõ præcognoſcuntur, ſed demonſtrantur, ut ait Ariſtoteles in particula 75. primi libri Poſteriorum, de principiis quidem complexis præcognoſcẽdum eſt complexè quòd ſint, hoc eſt quòd uera ſint, de ſimplicibus autem, ſi prænoſcantur, ac de ſubiecto ſimpliciter. Sed ignorandum non eſt id, quod admonet Ariſtot. in particula 76. eiuſdem libri, has omnes pręcognitiones quãdoque mente, quandoque etiam uoce fieri, nã ſi ſubiectum ſit per ſe omnibus notiſſimum, negligit author ipſum uoce, & expreſsè ſupponere, ſed mente ſupponere ſatis habet, quum certò ſciat neminem illud eſſe negaturum; quando autem non omnino eſt notum, ſed aliquid obſcuritatis habet, mentalis ſuppoſitio non ſufficit, ſed ore ſupponere neceſſe eſt, ne quis fortaſſe ipſum negans illius ſcientiæ cõtemplationem ingrediatur, & omnem laborem, omnemque operam perdat, negantibus enim alicuius E ſcientiæ ſubiectum nullus ad eam eſt aditus, quia nil remanet, quod illi poſſit eſſe præcognitum, diſciplina autem omnis ex præcognitis ſit; propterea expreſſa ſubiecti ſuppoſitio obſcuritatis eſt index, vbi uerò hæc non apparet, ſubiectum ibi notiſſimum eſſe ſignificatur; ſemper tamen ſupponitur aut uoce, aut ſaltem mẽte. Hoc idem aliis præcognitis euenire ait Ariſtoteles, authores nanque negligunt expreſsè conſtituere, ac ſupponere id, quod omnibus notiſſimũ eſt, ideò ſæpe affectionũ nomina non declarant, quando ipſa per ſe ab omnibus intelligantur. Quicquid igitur præcognoſci neceſſarium eſt, id niſi uoce ſupponendum exprimatur, mente ſaltem ſupponitur; ob id nana fuit quorundam aduerſus Ariſtotelem dubitatio, qui dicebant, Ariſtoteles aſſerit ſubiectum quandoque non præcognoſci quòd ſit, ſubiectum igitur in ſua ſcientia probatur, ſiquidem quod non præcognoſcitur, id probatur; nos au- F tem dicimus id quidem probari, quod nec ore, nec mente præcognoſcitur; ſed id, quod ore ſolùm non conſtituitur, non neceſſarium eſt ut probari poſſit, nam ſi mente ſit præcognitum, non probatur, imò hoc multo minùs probari poteſt, quàm id, quòd ore ſupponitur, quum eo euidentius ſit, quemadmodum diximus; ideò Ariſtoteles non dicit ſubiectum non ſupponi quia probetur, ſed dicit non ſupponi quia eſt notum. Alij uerò fuerunt, qui ut ſententiam ſuam tuerentur quòd ſubiectum in ſciẽtia ſua poſſit demonſtrari a poſteriori contrarium ſenſum iis uerbis Ariſtotelis dederunt, uidelicet ſubiectum non pręcognoſci, ſi ſit notum; ſi uerò ſit ignotum, eſſe præcognoſcendum, id eſt prius per demonſtrationem a poſteriori cognoſcendum, quare uult Ariſtoteles ſubiectum eſſe demonſtrandum a poſteriori quando eſt ignotum. Sed hanc interpretationem uerba Ariſtotelis non recipiunt, qui eo in loco non utitur

Subiectũ ſemper ſupponitur mente, nõ ſemper ore, niſi quãdo eſt ignotũ.

error aliquorũ.

error aliquorũ.

utitur uerbo, præcognoſcere, ſed dicit *ὑποτίθεσθαι*, uult igitur ſubiectum ſupponi, ſi ignotū ſit; quod autem ſupponitur, id nullo modo probatur, neque a priori, neque a poſteriori: Sed etiam ſi uteretur ibi Ariſtoteles uerbo, *προγινώσκειν*, idem ſenſus eſſet, nunquàm enim accepit præcognoſcere pro eo, quod eſt antea per demonſtrationem cognoſcere, ſed ſemper pro eo quod eſt ante demonſtrationem, & ſine ulla demonſtratione cognoſcere, & pro eo, quod eſt ſupponere, uel accipere, cui opponitur id, qđ eſt probare, ſeu demonſtrare, ut paſſim in Poſterioribus Analyticis legimus.

Cap. IX An principia, & ſubiectum poſſint unquàm in ſcientia ſua demonſtrari, & quomodo.

POſteaquam declarauimus quomodo præcognoſcenda ſint principia, & ſubiectum, & affectiones, conſyderãdum eſt an demonſtrari aliquando poſſint, B & quomodo id fieri cõtingat; de affectionibus quidem quòd ſint per ſuas cauſas demonſtrandæ manifeſtum eſt, quum cuiuſque ſcientię ſcopus ſit affectiones per ſua principia demonſtrare. Principia uerò quum duplicia ſint, alia complexa, alia ſimplicia, cõplexa quidem nullo modo in ſcientia ſua demonſtrari poſſe certum eſt, ideò enim principia cognitionis dicũtur, quia nihil in ea ſcientia eſt eis notius, per quod demonſtrari poſſint; principia uerò ſimplicia, quæ eſſendi principia ſunt, ignota eſſe, ac demonſtrari poſſunt, non tamen a priori, quia nullam habent cauſam priorem, ſed a poſteriori ex effectu aliquo notiore; quòd enim ſæpe in ſcientia naturali contingat ut effectus ſint ſuis cauſis notiores manifeſtum omnibus eſt, effectus enim naturales ut plurimùm ſenſiles ſunt, cauſæ uerò inſenſiles; quicquid autem in eadem ſcientia habet medium ipſo notius, nil prohibet quin per illud demonſtretur, C ſicuti prima materia, & primus motor in primo, & octauo libris Phyſicorum ab Ariſtotele demonſtrantur. Quod uerò ad ſubiectum attinet non defuere qui dixerint ſubiectum in ſcientia ſua demonſtrari poſſe; ad Ariſtotelem autem id negantem reſpondent Ariſtotelem negare ſubiectum a priori, & per cauſam poſſe demonſtrari, ſed non negare a poſteriori, & per effectum, quemadmodum de principiis quoque ſimplicibus paulò ante dicebamus. Contra uerò alij fuere, qui dixerunt ſubiectum a priori tantum poſſe demonſtrari propterquid ſit, alia uerò ſpecie demonſtrationis non poſſe; ratio autem, quæ eos mouit, hæc fuit, quia Ariſtoteles non dixit ſubiectum eſſe præcognoſcẽdum propterquid ſit, quum neceſſarium minimè ſit ipſius cauſas eſſe præcognitas, ſed ſolùm quid nomen ſignificet, & quòd ſit, nulla igitur ſpecie demonſtrationis, quę uim habeat notificandi

Principia complexa nullo mõ poſſunt demõſtrari.

Principia incõplexa poſſunt demonſtrari a poſteriori.

opi. Scoti de ſubiecto ꝙ probari poſſit.

opi. Balduini de eodem.

A rem eſſe, ſubiectum probari poteſt, eiuſmodi autem ſunt demonſtratio potiſſima, & demõſtratio a ſigno, & ea, quæ eſt a cauſa remota, hę nanque omnes notificant quod eſt; ſed ea demonſtrationis ſpecie, quę non declarat rem eſſe, ſed ſolùm propterquid ſit, nihil prohibet ſubiectum in ſua ſcientia demonſtrari; idq; fieri poſſe manifeſtum eſt, quoniam ſubiectum in ſcientia ſua habet principia ipſum conſtituentia, ex iis igitur demonſtrari poteſt ea demonſtratione, quę dicitur propterquid tantùm. Hi omnes abſque ullo dubio decipiuntur, quia ſententia Ariſtotelis eſt, eaque firmiſſimis nixa fundamentis, ꝙ nulla ratione ſubiectum in ſua ſcientia demonſtrari poſſit, cuius quidem rei ea eſt ratio, quoniam ſubiectum eſt ueluti baſis, & receptaculum omnium, quæ in ſcientia conſyderantur, & tanquàm radix, a qua reliqua omnia exoriuntur, ſic enim ſcientiæ unitas ſeruatur, ut antea dicebamus; quum igitur ſubiectum omnibus in ſcientia conſyderatis ſubſternatur, eo ſublato omnia auferri neceſſe eſt, & eo negato omnia negari, & eo ignorato omnia ignorari; ipſum igitur ſi in dubium reuocetur, ea quoque omnia, quæ in eo ſunt, in dubium reuocãtur; ideo rectè dicebat Ariſtoteles in principio ſecundi libri Poſteriorum quęſtionem an homo ſit albus eſſe quæſtionem partis, quęſtionem uero an homo ſit eſſe quæſtionem totius; illa nanque non totus homo quęritur, ſed aliquid in homine, ut albedo; hac uero totus homo quæritur, quo ſublato omnia, quæ in ipſo ſunt, auferuntur. Si quis igitur ſubiectum alicuius ſcientię negauerit, is omni medio ad id probãdum deſtitutus eſt, niſi probet per ignotius, uel per alienum, quorum neutrum facere licet; quum igitur nulla ſcientia medium aliquod notius habere poſſit, per quod ſubiectum eius probetur, certè eorum ſententia, qui dicunt C ſubiectum in ſcientia ſua a poſteriori demonſtrari poſſe, vera non eſt. Alterum autem dogma eorum, qui aſſerunt ſubiectum a priori poſſe demonſtrari demonſtratione propterquid, uanum prorſus eſt, & ridiculum, & omni ratione carens, primùm quidem quia non datur demonſtratio notificans ſolùm propterquid eſt, ſed omnis demonſtratio oſtendit aliquid eſſe, vt aliàs declarauimus; quare ſi aliqua demonſtrationis ſpecie ſubiectum probaretur, probaretur eſſe, quod Ariſtoteli, & omnium ferè philoſophorum conſenſioni, vt hi quoque non inficiantur, aduerſatur. Præterea vellem intelligere quomodo ſubſtantiarum, & eorum, quæ nulli inhęrent, demonſtratio eſſe queat, quum Ariſtoteles dicat accidentium tantummodo demonſtrationem eſſe, idque ipſi demonſtrationis naturę ſit maximè conſentaneum, quum enim id, quod demonſtratur, alteri ineſſe demonſtretur, demonſtratio non eſt niſi illorum, quæ

confutatio opinionis Scoti.

confutatio opinio. Balduini.

ſubſtantiarum non eſt demonſtratio.

D quę alteri inhærent; idcirco id quoque vellem intelligere quonam pacto iſti talem demõſtrationem formarent, qua ſubiectum per ſuas cauſas demonſtretur, omnis enim demonſtratio ſyllogiſmus eſt, & tribus terminis conſtat, principia igitur ſubiecti eſſent medius terminus, ſubiectum verò, ſi eſt id, quod demonſtratur, ac quæritur, eſſet maior extremitas, & in concluſione prædicaretur; at quænam eſſet minor extremitas, de qua ſubiectum demonſtraretur? certè ea nulla eſſe poteſt, quia repugnat conditioni ſubiecti ut tanquàm alteri inhærens conſyderetur, ſed ſolùm ut aliis ſubſtans conſyderari poteſt. Præterea hæc, quam iſti demonſtrationem uocant, non eſſet demonſtratio, ſed potiùs definitio, & declaratio eſſentiæ ipſius ſubiecti per principia eſſentialia ipſum conſtituentia; nam ſi hominem per ſua interna principia declaremus, non oſtendimus hominem eſſe, neque propter quid ſit, ſed ſolùm quid ſit; quòd

E ſiquis hac ratione uellet oſtendere hominem eſſe, vel cur ſit, peteret principium, quia idem per ſeipſum demonſtraret; quod ſemper euenit illis, qui aliquid per ſuam cauſam internam, & eſſentialem demonſtrare nituntur; ſiquidem demonſtratio per externam cauſam fit, non per internam; & quæſtio propterquid eſt externæ cauſę quæſtio eſt, ut in libro noſtro de medio demonſtrationis oſtendimus. Illud quoque abſurdum hanc opinionem ſequeretur, quòd ſubiecti conſyderatio ab affectionum conſyderatione nullo diſcrimine diſcreparet, nã ſubiectum præcognoſcitur quid nomen ſignificet, & quòd ſit, demonſtratur autem propter quid ſit, & affectiones ſimiliter multæ ſunt, quę apud Auerroem, quem iſti ſequuntur, ſunt pręcognitę & quid ſignificent, & ꝙ ſint, demonſtrantur autem ſolùm propterquid ſint; ſubiectum etiã, ſi demonſtratur, cõſyderatur ut alteri inhærẽs, quomodo igitur ab his affectionibus differat

per internas rei cauſas demonſtrare ipsã rem eſt petere principium.

F non uideo. Sed eum quoque errorem hi cõmiſiſſe uidẽtur, quòd quęſtionem propterquid eſſe faciunt eſſe præcognitionem, quam tamen Ariſtoteles in præcognitionibus nunquàm numerauit; dicunt enim Ariſtotelem præcepiſſe ſubiectum ſemper eſſe præcognoſcendum quid ſit, & quòd ſit, ſed non propterquid ſit, quaſi detur præcognitio propterquid, quod minimè verum eſt, hanc enim Ariſtoteles poſtremam omnium quæſtionum eſſe uoluit, ideò quum nulla ipſam alia quęſtio ſequatur, non poteſt uocari præcognitio; aliæ uerò omnes quæſtiones poſſunt eſſe pręcognitiones dum ad aliam ſequentem quæſtionem diriguntur, quemadmodum declarat optimè Themiſtius in ſecundo contextu primi libri Poſteriorum, quem locum ipſe, & Auerroes ſoli intellexerunt. Manifeſtum igitur eſt eos omnes deceptos eſſe, qui ſubiectum in ſcientia ſua poſſe aliqua ratione probari aſſeruerunt.

ꝑꝑ quid nõ pteſſe præcognitio.

Subiectũ nulla rõne põt demõſtrari.

D *Caput Decimum. Quòd & ſubiectum, & principia, & accidentia cuiuſque ſcientiæ propria eſſe debeant.*

QVoniam autem dictum a nobis eſt ſubiectum duas habere partes, & alteram quidem eſſe ueluti materiam, quæ dicitur res conſyderata, & pluribus diſciplinis poteſt eſſe communis; alteram verò eſſe ueluti formam, quę cuiuſque ſcientiæ propria eſt, ſiquidem proprium cuiuſque ſubiectum conſtitit, ſcientiamque ab aliis ſeparat; ab hac autem tanquàm à communi radice omnia tum principia, tum accidentia oriũtur; neceſſe eſt ut quęlibet ſcientia propria quoque principia, & proprias affectiones habeat, quę cũ alia nulla diſciplina cõmunicari queãt, vt demonſtrationes propriorum accidentium de ſubiecto proprio per propria principia fiãt; docet hoc Ariſtoteles in primo libro Poſterio-

E rum a contextu 56. uſque ad 71. oſtendit enim primùm neq; media, neque accidentia poſſe de una ſcientia ad aliam ſcientiam trãsferri hoc argumento utens, quęlibet ſcientia proprium habet ſubiectum, quod alius ſcientiæ ſubiectũ eſſe non poteſt, at è natura proprii ſubiecti omnia media, & omnia accidentia emanare neceſſe eſt, quandoquidem hæc omnia ipſi per ſe ineſſe debent, per ſe autem ineſſe eſt quatenus ipſum ineſſe, ergo media, & accidentia, quæ huius ſubiecti propria ſunt, cum ſubiecto alius ſcientiæ nullam affinitatem habere poſſunt; ad aliam igitur ſcientiam in alia ſubiecti natura verſantem transferri nequeunt. Itaque quòd ſubiectum de ſcientia in ſcientiam non transferatur Ariſtoteles ibi non probat, ut multi perperam arbitrantur, ſed hoc tanquàm totius probationis fundamentum ſumit, atque conſtituit, ex quo de mediis, ac de accidentibus probet ꝙ de genere in genus transferri nõ poſſint. Poſtea ve-

F rò eadem ratione oſtendit non eſſe vtendum principijs communibus, nam ſi demonſtrationis propoſitiones debent eſſe per ſe, & quatenus ipſum, neceſſe eſt medium, & maius extremum congenea eſſe ſubiecto, & ex eadem natura deſumpta, quare alij naturæ conuenire, ſeu accommodari nequeunt; propterea reprehendit ibi demonſtrationem Bryſonis, qua ille circulum quadrare nixus eſt principio communi vtens. Notare autem debemus Ariſtotelem ibi non omnino principia communia repellere, & nos eorum uſu prohibere, ſiquidem dignitates ſunt principia communia, ijsq; ſcientię omnes utuntur; ſed id tantùm oſtendere, non eſſe ex ſolis communibus principijs demonſtrandum, vt Bryſo fecit, quia hęc ſola nullam ſcientiam pariunt, ſolùm enim extrinſecùs demonſtrationi auxiliantur, & inſeruiunt, non intrinſecus, quia propoſitiones demonſtrationis eſſe non poſſunt; ſed ſi adhibito auxilio principiorum com-

principiorum cõium quis ſit uſus.

communium demonſtrationem ex propriis principiis, & ex eius ſubiecti natura deductis conſtruamus, perfectam rei ſcientiam adipiſcimur. Quum igitur neque ex communibus principijs demonſtrandum ſit, neque ex alienis ab alia ſcientia ad aliam translatis, relinquitur nõ eſſe niſi ex propriis cuiuſque ſcientiæ principiis extruendam omnem demõſtrationem; ita probat eo in loco Ariſtoteles ex propriis cuiuſque principijs ſemper eſſe demonſtrandum.

Caput Vndecimum, Quomodo ſubiectum, & principia, & accidentia pluribus ſcientiis communicari contingat.

NOn eſt autem ignorandum contingere poſſe vt quemadmodũ ſubiectum illo, & alio conſyderandi modo acceptum pluribus diſciplinis poteſt eſſe commune, ita & principia, & accidentia diuerſis modis conſyderata pluribus ſcientiis communicentur, alius enim conſyderandi modus eſt ueluti alia forma, quæ aliam rem eſſe facit, non ampliùs eandem. Modus autem conſyderandi tum principia, tum accidentia ſumitur à modo conſyderandi ſubiectum, hæc enim una omnium radix eſt; ut ſi corpus quatenus habẽs principium motus eſt ſubiectum ſcientiæ naturalis, modus etiam, quo omnia accidentia conſyderentur, debet eſſe quatenus tali corpori accidunt, & inhærent; ſimiliter modus, quo principia conſyderentur, debet eſſe quatenus vel talis corporis, vel accidentium talis corporis principia ſunt; ſi qua igitur datur eorundẽ alia conſyderatio, certum eſt eam ad philoſophum naturalem pertinere non poſſe, ſed ad alium quempiam; vt materia, & forma prout ſunt principia corporis naturalis, & principia motus, & quietis in eo à philoſopho naturali conſyderantur; eædem vt eſſentiam ſubſtantiæ caducæ cõſtituentes conſyderantur à metaphyſico, ſic primus motor æternus cognoſcitur a philoſopho naturali vt cauſa æterni motus in corpore naturali; à primo autem philoſopho vt tale ens, & vt prima ſubſtantia; ob id in prima philoſophia locum habet ſubiecti, in ſcientia uerò naturali non ſubiecti, ſed principij. Sic magnitudines, & figuræ à philoſopho naturali conſyderantur prout ſunt accidentia corporum habentium in ſe principium motus, & ſtatus, à mathematico autem vt mente ab his corporibus abiunctæ, ideò in Geometria cõſyderantur ut ſubiectum, in naturali autem ſcientia non vt ſubiectũ, ſed ut accidentia, & affectiones ſubiecti corporis naturalis, à quo alium conſyderationis modum accipiunt; loquitur autem de hac differentia Ariſtoteles in ſecundo libro Phyſicorum.

Modus conſiderãdi principia, & accidentia ſumitur a ſubiecto.

A *Caput Duodecimum de illis ſcientiis, quæ ſubalternæ appellantur.*

DIgnum autem eſt cõſyderatione quomodo hoc ſeſe habeat in ſcientijs illis, quę ſubalternę uocari ſolent, quámuis enim harum ſcientiarum naturá declarare metaphyſici potiùs, quàm logici munus eſſe uideatur, tamen quia Ariſtoteles in Poſterioribus Analyticis harum ſæpe mentionem facit, & ad id, de quo nobis in præſentia ſermo eſt, non parum hæc conſyderatio pertinet, ideò pauca quædam de his dicere decreuimus, ne alicui difficultatem faciat ea, quæ in illis cernitur, & ſubiecti, & principiorum, & accidentiũ communicatio. Tale ſcientiarum genus in ſolis mathematicis locum habet, & illi, qui in aliis ſcientiis talem ſubalternationem reperiri putant, & ſciẽtias omnes primæ philoſophiæ ſubalternatas eſſe dicunt, & artem medicam ſcien- B tiæ naturali, aliaque eiuſmodi audent enuntiare, decipiuntur, & harum diſciplinarum naturá non intelligunt; nam ſubalternata aliqua ſcientia alteri ſcientię eſſe dicitur, quando idem ſubiectum, quod in illa altera abiunctum a materia, & ab omni ſenſili qualitate conſyderatur, ipſa cum certæ materiei, & ſenſilis qualitatis additione contemplatur; ut arithmetica de numero tractat nullam habente ſenſilem qualitatem; muſica uerò in eodem ſonis adiuncto uerſatur, eſt autem ſonus ſenſilis qualitas, quare muſica ſubalternata dicitur, & ueluti filia, arithmetica uerò ſubalternans, ac veluti mater; ita Geometria lineam ſpeculatur ſine ulla ſenſili qualitate, proſpectiua verò eandem ut in uiſu poſitam, quare ſubalternata dicitur Geometriæ. Hoc autem ſi ita ſeſe habet, talem ſubalternationem in ſolis mathematicis reperiri manifeſtum eſt, nam in ijs tantùm rebus locum habet, quę reipſa cum ſenſili materia exiſtunt, mente tamen, & C cogitatione ab ea ſeparantur, quales eſſe res ſolas mathematicas certum eſt. Quoniam igitur Ariſtoteles dixit ſcientias ſubalternas nõ idem penitus habere ſubiectum, ſed idem quodammodo, & ſubalternatam à ſubalternante accipere non modò principia, ſed etiam accidẽtia demonſtranda, declarandum nobis eſt qualiſnam ſit hęc tum ſubiecti, tum principiorum, tum affectionum communicatio; ſed ante omnia dicendum eſt breuiter de harum diſciplinarum conditione, & natura. Sentẽtia quidem omniũ eſt quòd, quum ſcientia inferior addat ſubiecto ſuperioris materiam, & ſenſilem qualitatẽ, ſubiectum illud è ſcientia ſuperiore acceptum, vt numerus, ſit in inferiore, vt in muſica, res cõſyderata, qualitas autem adiecta, ut ſonus, ſit ratio formalis, & modus conſyderandi; quod quidem omnino falſum eſt ſequeretur enim ſcientiam inferiorem non eſſe mathematicam, ſed partem ſcientię naturalis; nam ut quælibet

Subalternatio non datur niſi in mathematicis.

Quid ſit ſubalternatio.

Cõmunis opinio de ſubalternis.

Confutatio.

res

D res à forma conſtituitur, & nominatur; ita ſcientia omnis à modo conſyderandi, ſonus autem, & viſus ſunt res naturales, ergo ſi muſica conſyderaret numerum vt in ſonis, & proſpectiua lineam vt in uiſu, utraque abſque dubio eſſet ſcientia naturali, quomodo igitur uerum eſſe poteſt id, quod de his aſſerit Ariſtoteles, demõſtrationes omnes muſicas, & proſpectiuas fieri ex principiis ſumptis è ſuperioribus ſcientiis ſubalternantibus? etenim nonne hoc eſſet tráſferre principia de genere in genus? quomodo etiam fieri poſſet ut demonſtrationes factæ in muſica appellarentur arithmeticæ, & demonſtrationes factæ in proſpectiua uocarentur Geometricæ, ut ſimiliter aſſerit Ariſtoteles? & quomodo Ariſtoteles in contextu 75. primi libri Poſteriorum ſcientię ſubalternatę tribuit nomen ſubalternantis, dum ſpeculariam uocat Geometriam? quod ſi uerum eſt, & ſuperior mathematica eſt, debet inferior quoque eſſe mathematica. Solent præterea omnes dicere ſuabalternas E non facere numerum, quod ſi uerum eſt, nõ poteſt inferior ſcientia eſſe naturalis, ſi ſuperior eſt mathematica. Quum igitur dicendum ſit hàs omnes eſſe mathematicas, & nullam ipſarum eſſe naturalem, neceſſe eſt omnes fuiſſe deceptos, dum dixerunt ſenſilem illam qualitatem eſſe in ſcientia inferiore modum conſyderandi.

Reſponſio aliquorũ

Neque ullius momenti eſt defenſio illa, ad quam aliqui confugiunt, dicunt enim non fieri ſcientiam diuerſam per illam ſenſilis qualitatis additionem, quia hęc eſt differentia accidentalis, ſcientiæ autem, quæ ſola accidentali differentia diſcrepant, non ſunt admodum differentes iudicandæ;

Impugnatio.

decipiuntur enim qui hęc dicunt, quia ſit illa differentia quantum ipſi uoluerint accidentalis, certum eſt, dum ſumitur ut modus conſyderandi, ipſam tenere locũ formæ, & fieri differentiam eſſentialem, ut in artibus omnibus conſyderare poſſumus.

Opinio propria

Nos igitur poſt Auerroem primi huiuſce rei ueritatem F declaremus, quam ex ipſo Auerroe didicimus in commentario 69. primi libri Poſteriorum, quem locum quum nemo hactenus intellexerit, non paruum operæpretium faciemus, ſi ipſum pro occaſione paucis uerbis declarauerimus. Inquit ibi Auerroes triplex dari ſcientiarum diſcrimen ratione ſubiecti,

Tribus modis differũt ſciẽtiæ rõne ſubiecti.

nam aliquæ differunt penitus in re conſyderata, quas etiam in modo cõſyderandi differre neceſſe eſt, quia diuerſæ materiæ ad diuerſarum formarum receptionem diriguntur; tales ſunt Arithmetica, & Geometria, illa enim numerum prout eſt numerus, hęc uerò magnitudinem quatenus magnitudo eſt contemplatur. Aliæ in re conſyderata non differunt, ſed in modo tantùm conſyderandi, ut diuina ſcientia ens conſyderat quatenus eſt ens, naturalis uerò ens quatenus eſt mobile; propterea hæ ſcientiæ diuerſę ſunt, quia quæ à formis diuerſis conſtituuntur, etiã ſi D materiam eandem habeant, res diuerſæ dicendæ ſunt. Alię uerò eandem rem conſyderant, ſed una cum additione, altera cum defectu; quod tertium membrum propter ſubalternas ab Auerroe ponitur, ut omnes confitentur, ſuperior enim tractat eandem rem cum defectu ſenſilis qualitatis, quam inferior cum talis qualitatis additione; ſed quia pingui Minerua alij dictum hoc Auerrois accipiunt, nos profundiùs ipſum contemplari oportet, quum enim ſubiectum utriuſque ſcientiæ habeat & rem conſyderatam, & modum conſyderandi, uidendum eſt in utra harum duarum partium Auerroes ſubalternarum ſcientiarum diſcrimen conſtituat, nam ſi in ambabus differant, certum eſt tertium, & primum diuiſionis membrum in eundem ſenſum cadere, proinde non tria eſſe mẽbra, ſed duo; ſi uerò in ſolo modo conſyderandi, non in re conſyderata, ſimiliter tertium mẽbrum idem eſt, ac ſecundum, quare duo tantũ membra ſunt, non tria; ergo remanet ut dicamus Auerroem intelligere diſcrimen eſſe in ſola re conſyderata, non in modo conſyderandi, quę eſt reuera ſcientiarum ſubalternarum conditio, ſic enim facile eſt tueri eas non facere numerum, & eandem ſcientiam eſſe, non duas diuerſas.

Vera differentia ſcier. ſubalternatam, & ſubalternantem.

Dicimus igitur has ſcientias in re conſyderata non penitus differre, ſed accidentali tantùm differentia; in modo autem conſyderandi nullo pacto differre, ſed eundem ſeruari in ſubalternata ac in ſubalternante conſyderandi modũ; additio nanque ſenſilis qualitatis (quod nemo hactenus intellexit) fit ſoli rei conſyderatæ, non ipſi modo conſyderandi; vt in muſica res conſyderata eſt numerus ſonorum, modus autem conſyderandi eſt ut numerus, non ut ſonus; in Proſpectiua res conſyderata eſt linea in uiſu accepta, modus autem conſyderandi eſt ut linea, non ut in uiſu; quod ab Ariſtotele clara uoce prolatum legimus in tertio capite libri 13. F Metaphyſicæ, quare hanc ipſius ſentẽtiam extitiſſe haudquaquàm dubitare debemus; licet enim in particula 20. ſecundi libri Phyſicorũ contrarium dicere uideatur, dum inquit Proſpectiuum conſyderare lineam non quatenus eſt mathematica, ſed quatenus eſt naturalis; tamen non eſt dicendum Ariſtotelem ſibi contradicere, ſed pingui Minerua ibi ſumere hanc dictionem, quatenus, quę ibi non ſignificat modum conſyderandi, ſed diſcrimen ſolùm Proſpectiuæ, ac Geometrię qualecunque illud ſit; quum enim hanc illi contraponat, ideò ad eam differentiam efficaciùs denotandam utitur ea uoce, quatenus, qua ſignificaret Proſpectiuam uergere quodammodo ad naturalem ob illam, quam diximus, accidentalem differẽtiam adiectam; quòd ſi putaſſet Proſpectiuam eſſe uerè naturalem, certè in principio eiuſdem contextus non eam uocaſſet mathematicam. Significauit etiam hanc ſententiam Ariſtoteles in

con-

contextu 69. primi libri Poſteriorum, quando de ſubiecto inferioris ſcientiæ loquens dixit ipſum eſſe alterum, ideſt alteratum, ſubiectum enim ſcientiæ ſuperioris nulla qualitate alteratum dicitur ſed ſubiectum inferioris, proinde non aliud eſſe dicitur, ſed alteratum. Ex his igitur ratio facilè colligi poteſt cur Proſpectiua aliquando uocatur Geometria, & muſica appellatur Arithmetica, & omni ſubalternatę nomẽ ſubalternantis attribui poteſt; nam ubi idem penitus eſt modus conſyderandi, ibi eadem eſt forma conſtituens, à qua cuiuſque rei nominatio ſumi ſolet.

Caput XIII. quomodo ſcientia ſubalternata a ſubalternante & ſubiectum, & principia, & affectiones accipiat.

PAtet igitur ſcientiam ſubalternatam à ſubalternante ſubiectum ſumere, eique addere materiam naturalem, ac ſenſilem qualitatem, ſed modum conſyderandi ab eadem accipere integrum, & nulla ei facta additione ipſum in mathematica puritate ſeruare. Quoniam autem ſubiectum eſt radix, à quo omnia, quæ in ſcientia tractantur, oriuntur, & pendent, ſi modus conſyderandi in ſcientia inferiore è ſuperiore integer accipitur, ex eadem & principia, & affectiones deſumi neceſſe eſt; principia igitur, ex quibus muſicus demonſtrat, ſunt accepta ex arithmetica, eaque eſſe poſſunt tum prima principia ipſius arithmeticæ, tum etiam concluſiones in arithmetica demonſtratæ, & in muſica pro principiis acceptę, ut ait Ariſtoteles in contextu 86. primi libri poſteriorum, ideoque in 69. contextu eiuſdem libri dixit ſcientiam inferiorem non cognoſcere niſi quòd eſt, propterquid autem eſſe ſuperioris, non enim per hoc ſignificare voluit Ariſtoteles nunquàm in ſcientia inferiore demonſtrari propter quid eſt, ſed media per quæ in inferiore demonſtratur propterquid eſt, eſſe accepta è ſcientia ſuperiore; quum enim ille aliquid demonſtrare dicatur, qui medium præbet, ideò ſi medium eſt arithmeticũ etiam demonſtratio arithmetica dicitur, licèt in muſica fiat; eſt autem arithmeticum, quia ſumptum eſt ex natura numeri; Arithmetica enim numerum ſimpliciter contemplatur, muſica uerò prout ab Arithmetica diſtinguitur, nil habet proprium niſi cognitionem quòd ita ſit, quam quidem ſenſu conſequitur merito ſenſilis qualitatis, in qua numeros conſyderat. Eodem in loco dicit Ariſtoteles affectiones per ſe inhęrentes, quæ in inferiore ſcientia demonſtrantur, eſſe ſcientiæ ſuperioris, quoniam etſi de ſonorum numero demonſtrantur, illi tamen competunt non quatenus eſt in ſonis, ſed quatenus eſt numerus, ob id arithmeticę affectiones dicuntur ob eandem rationem.

Ille demõſtrar aliqd dicitur, qui medium præbet.

A Non eſt tameu negandum fieri demonſtrationes in muſica ex aliis concluſionibus in eadem muſica prædemonſtratis, hoc enim in omnibus contemplatiuis ſcientijs euenire neceſſum eſt; ſed ſatis eſt ſi omnes demonſtrationes Muſicæ tandem in principia Arithmetica reſoluantur; hoc enim intellexit Ariſtoteles quando dixit eſſe ſuperioris ſcientiæ demonſtrare propterquid eſt. Patet igitur quænam ſit in ſcientiis ſubalternis tum ſubiecti, tum principiorum, tum accidentium participatio; neque is dicitur tranſitus de genere in genus, quoniam ſubiectum genus idem in utraque eſt, licèt in ſciẽtia inferiore leuiter alteratum, ſicuti prędiximus; propterea Ariſtoteles quando & tranſitũ de genere in genus, & uſum principiorum cõmunium uitioſum eſſe docuit, ſemper has ſciẽtias excepit, ſignificans in his abſurdum non eſſe id, quod in alijs uitioſum eſſe dixerat, nempè principiorum, & affectionum translationem
B de ſcientia in ſcientiam.

Caput XIIII. de diſcrimine ſcientiarum ſubalternarum, & earum, quas alii falsò dicunt eſſe ſubalternas.

VT autem illa, quę de his ſcientijs diximus, meliùs intelligantur, & eas facillimè ab ijs, quæ ſubalternæ non ſunt, dignoſcere omnes poſſint, declarandum eſt id, quod in illo 69. commentario primi libri Poſteriorum doctiſſimè conſyderauit Auerroes, qui paulò poſt illam diſcriminis ſciẽtiarum diuiſionem, quam expoſuimus, ſubiungit ſubalternantis ſcientię ſubiectum non eſſe genus ſubiecti ſcientiæ ſubalternatæ, numerus enim non eſt genus numeri in ſonis accepti, ſed eſt eadem forma utrobique, priùs quidem abiuncta a materia, deinde ad ſenſilẽ materiam contracta, etenim non per additio-
C nem materiei ad formam generalem ſpecies fit, ſed potiùs per additionem formæ ſpecialis, ſicuti rationale animali adiectum humanam ſpeciem facit; albedo autem ſumpta ſine materia non eſt genus albedinis, quæ eſt in niue, ſed eſt eadem forma, quæ & ſine materia, & cum materia ſumitur. Ita igitur ſubiectum ſcientiæ ſuperioris non eſt genus ſubiecti ſcientiæ inferioris, alia enim eſſe debet natura, ac forma generis, alia ſpeciei, quod hic non cernimus, ſiquidem in ſcientia inferiore, atque in ſuperiore eadem ſubiecti natura ſeruatur, dum idem penitus manet conſyderandi modus. Hæc igitur illius dicti Auerrois ratio eſt, ſed ipſe id probat à poſteriori, & argumento quidem pulcherrimo, & ad illum Ariſtotelis locum maximè accommodato, inquit enim, ſi ſubiectum ſcientiæ inferioris eſſet ſpecies ſubiecti ſuperioris, non ampliùs verum

Subiectũ ſubalternãtis nõ ẽ genus ſubiecti ſubalternatę.

eſſet

eſſet id, quod Ariſt. dixit, affectiones, & princi- D
pia è ſuperiore ſcientia deſumi ad demonſtran
dum io inſeriore, quoniã affectiones propriȩ ge
neris non competũt ſpeciei ut ſubiecto primo,
ſed vt tres anguli æquales duobus rectis triãgu
lo æquilatero; non benè igitur de ſpecie proprij
ſubiecti demonſtrarentur. Idem de principijs
dicendũ eſt, nam principia propria generis nõ
attribuuntur ſpeciei primùm, ſed sũt eius cauſȩ
remotæ, quia caoſȩ generis ſunt remotæ reſpe-
ctu ſpeciei, ex talibus igitur principijs demon-
ſtratio propter quid in ſciẽtia inferiore nõ cõ-
ſtitueretur, itaque ſi ſubiectum ſcientiæ inferio
ris eſſet ſpecies ſubiecti ſuperioris, ſcientiæ io-
feriori neq; principia, oeque affectiones a ſupe
riore ſumere liceret. Ex his, quæ hactenus dixi-
mus, facilè colligere quiſq; poteſt falſam eſſe eo
rum ſententiam, qui dicunt ſcientias omnes eſ-
ſe ſubalternatas primæ philoſophiæ, quum .n.
earum ſubiecta per diuerſos conſyderandi mo
dos diſtioguantur, oulla in eis ſubalternatio eſ E
ſe poteſt; diuious quidem philoſophus ens qua
teous ens eſt cootemplatur, naturalis uerò ens
quatenus habens propenſionem ad motũ, qua-
re videtur diuinus eſſe Arithmetico ſimilis, na
turalis autem muſico, quum Arithmeticus nu-
merum ut numerus eſt contempletur, muſicus
verò numerum illum, qui eſt in ſonis; attameo
nulla eſt ſimilitudo, quia naturalis addit enti ꝓ
penſionem ad motum tanquàm aliom nouum
conſyderandi modum, qui naturalem ſciẽtiam
conſtituit; neque retinet eundem modum cõſy
derandi, quo diuinus philoſophus in ipſo ente
verſatur, quare ſunt duæ diuerſȩ ſciẽtiæ, nec al-
tera alteri ſubalternata eſt, & continentur ſubſe
cundo membro diuiſionis ab Auer. factȩ; Muſi-
cus verò addit numero ſonum, non tamẽ ut no
uum conſyderandi modum, ſed vt qualitatem
ſenſilem, qua res ſola conſyderata reſtringatur,
modum autem conſyderandi euodem retinet,
qoem arithmeticus habet, ideò ad tertium eius F
diuiſionis membrum pertinet, ooo ad ſecũdũ.
Hoc idem de alijs omnibus ſcientiis, & artibus
dicendum eſt, in quibus alii ſubalteroationem
eſſe dicant, io omnibus .n. id, quod modo dictũ
eſt, comperiemus, additiooem ſcilicet alteri fa-
ctam nouom eſſe conſyderandi modũ, proinde
eas minimè dici poſſe ſubalternas. Aliarum igi
tur diſciplinarum, & harum, quas ſubalternas
uocamus, hoc, quod a ſubiecto ſumitur, præci-
puum eſt diſcrimen; ex hac autem differenria tã
quàm radice plurima alia diſcrimina oriuntur,
quæ quidẽ nos in prima philoſophia reſpectu
aliarum ſcientiarum in prȩſentia ootabimus, in

Error dicẽtium omnes ſciẽtias eſſe ſubalternatas Metaphyſicæ.

Subalternarũ & non ſubalternarũ diſcrimina.

aliis poſtea diſciplinis cuiq; conſyderãti multò
clariora eruot. Subiectum ſcientiȩ ſubalternan
tis, ut modò dicebamus, non eſt genus ſubiecti
ſcientiæ ſubalternatæ, at ſubiectum primȩ phi-
loſophiæ eſt genus ſubiectorum aliarũ omniũ
ſcientiarum; quo fit ut prima principia meta-
phyſicæ ſint cauſȩ remotæ reſpectu accidentiũ
naturalium, & mathematicorum; oon ſic autem
prima principia artihmeticȩ reſpectu acciden-
tium muſicorum, quum ex illis demooſtrentur
tanquam ex cauſis proximis. Præterea primus
philoſophus probat quidem priocipia ſcientiȩ
naturalis, & ſcientiarum mathematicarom, id
tamen noo facit in ipſa ſcientia naturali, uel in
mathematicis; quia dum in his verſamur, nobis
non licet ex prima philoſophia principia ſume
re ad demonſtranda propria illius ſciẽtiæ prin-
cipia, his .n. omnino ſtandum eſt, neq; petenda
eſt ipſorum probatio, licèt ex principiis diuinæ
ſcientiæ demonſtrari poſſiot, nam primus phi-
loſophus aliarum ſcieotiarum principia proba
re dicitur in iis ſcientiis, quarum ſunt principia,
is .n. eſſet tranſitus de genere in genus ab
Ariſt. reprobatus, ſed in ipſa prima philoſophia;
at muſicus dum in ſcieotia muſica uerſatur, ſu-
mit principia ex arithmetica ad demonſtrandũ
quicquid vult; proinde arithmeticus dicitur in
ipſa ſcientia; muſica res muſicas demonſtrare.
Præterea muſicos probat ſuas concluſiones per
principia arithmetica; at diuinus philoſophus
non poteſt demonſtrare concluſiones natura-
les, ſed principia tantùm oaturalia, cõcluſiones
.n. naturales ex propriis principiis demonſtran
dȩ ſunt, non ex alienis, idq; ſiquis faceret, tran-
ſcendere de genere in genus diceretur; ſunt
etiam principia diuinȩ philoſophiȩ cauſȩ remo
tæ reſpectu accidentium naturalium, quare nul
lam ipſorum ſcientiam parerent; at principia
arithmetica reſpectu theorematum muſicorũ
ſuot cauſæ proximæ. Plurima igitur ſunt diſcri-
mina, quibus ſcientiæ ſubalternȩ ab aliis, qoæ
ſubalternæ eſſe videntur, nec tamen ſunt, inter
noſcuntur; ſed hæc omnia a præcipua differen
tia, quæ a ſubiecto, & a modo conſyderandi ſu-
mitur, deriuantur. De tribus igitur vocatis præ-
cognitis, ſubiecto, principiis, & affectionibus,
in quibus ſolis quælibet contemplatiua ſciẽtia
verſari dicitur, quænam ſit ſingulorum propria
in ſcientiis conſyderatio, & quomodo præco-
gnoſcantur, & quomodo ipſorum aliqua demõ
ſtrari poſſint, nec non quomodo plures ſciẽtias
eiſdem participare contingat, uel ooo cootin-
gat, hæc dicta ſiot.

Quo primus philoſophus probet principia aliarũ ſcientiarum.

non

F I N I S.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE MEDIO DEMONSTRATIONIS Libri Duo.

LIBER PRIMVS.

Caput Primum, in quo res conſyderanda proponitur.

DE medio potiſſimę demõ A ſtrationis magna inter Ariſtotelis interpretes latinos, & Arabes alter catio fuit, eaque adhuc inter logicæ profeſſo- res perdurat, & in duas partes diuiſa eſt, quę- runt enim utrius extre- mi medium ſit cauſa, ac definitio; querunt e- tiam in quo genere cauſę ſit cauſa, an ut mate- ria, an vt forma, an vt finis, an ut efficiens. Prio ris quidem quæſtionis occaſio fuit quoniam Ariſtoteles docuit in primo Poſteriorum Ana- lyticorum libro medium terminum potiſſimæ demonſtrationis eſſe cauſam, ſiquidem perfe- cta rei ſcientia ea eſt, quæ per cauſam habetur; in ſecundo autem libro cauſam hanc, quæ me- dium demonſtrationis eſt, definitionem eſſe di xit; hinc igitur dubitatio orta eſt nunquid Ari B ſtoteles uelit medium eſſe cauſam, & definitio- nem accidentis, an ſubiecti. Græci quidem hac de re nunquàm dubitarunt, ſed rem clarã, atque conſpicuam habuiſſe uidentur, ut reue- ra omnibus recta ratione utentibus, & Ariſtote lis uerba legentibus deberet eſſe clariſſima. Arabes tamen non modò dubitarunt, ſed a ue- ritate plurimum aberrarunt; ut oſtendit Auer. a cuius ſententia ne latum quidem unguẽ hac in re diſceſſuri ſumus; ea enim, ſi benè intelliga tur, vera eſt, & Ariſtoteli, ac rationi ſummoperè conſentanea. Latini quoque omnes (mirabile dictu) decepti ſunt, & omnes quoq; poſteriores logici, qui rem hanc tractarunt, ut potuerit Hie ronymus Balduinus in ſua prolixa quæſtione de medio Duodecim aliorum ſententias recita re, & refutare, quibus ipſe Decimamtertiã adie- cit aliis fortaſſe multis deteriorem. Egovetò ma ximè dubius fui an de hac re aliquid ſcribere deberem, primùm enim dum Ariſtot. dicta, & ſententiam, atque adeò rem ipſam ſpectabam, animoque uoluebam, ſuperuacaneum uideba- tur de re manifeſta diſputationem inſtituere; contra verò dum tot pręclaros uiros reſpiciebã, qui neſcio qua cœcitate impediti ueritatẽ apud Ariſt. intueri nequiuerunt, non ab re futurum eſſe iudicabam ſi ſententiam Ariſtot. ita expla- narem, ut nullus ampliùs dubitationi locus re- linqueretur. Hoc tandem iuuandi deſyderium pręualuit, meque impulit ut non modò poſte- riorem quæſtionem difficultatis plenam, & cõ- ſyderatione digniſſimam, ſed priorem quoque licèt (meo quidem iudicio) explicatu facilem, niterer pro uiribus ſoluere, & enodare. Hac igi tur de re diſputationem aggreſſurus, in primis aliorum ſententias conſyderare conſtitui, non A dem omnes, ſed aliquas præcipuas, ac ueluti cõ trarias, & extremas, ita enim fiet ut per contra- riorum dogmatum examen ad ueritatis cogni- tionem faciliùs ducamur.

Caput Secundum de opinione Ioannis Scoti, et Thomæ, eorumq; argumentis.

PRimo loco Ioannis Scoti ſententia examinanda proponitur, qui in ſe- cundo Poſteriorum libro queſtione 56. oſtendere nititur medium in demonſtratione

potiſſima ſemper eſſe definitionem ſubiecti, nũquàm affectionis; in demonſtratione tamẽ, quę non ſit potiſſima, concedit medium eſſe poſſe definitionem affectionis, ſed de huiuſmodi demonſtratione nos in pręſentia non loquimur.

1. arg. Probat hanc ſententiam Scotus, & priùs partẽ affirmatiuam quòd medium ſit ſemper definitio ſubiecti, accidentia propria fluũt a proprijs principijs ſpeciei, hoc eſt a forma, & natura ſubiecti, quę omnium accidentium cauſa eſt, at potiſſima demonſtratio ea eſt, quæ rem declarat per cauſam ſuam, a qua fluit, & pendet, igitur omnia accidentia propria demonſtranda ſunt per definitionem ſubiecti, quæ ex ipſius

2 arg. forma conſtituitur. Deinde negatiuam partem quòd medium non poſſit eſſe definitio affectionis, ita probat, illa non eſt potiſſima demonſtratio, cuius principia tum ſecundùm eſſe, tum ſecundùm cognitionem pendent ex aliis prioribus principiis, ſed definitio affectionis habet cauſam priorem, a qua pendet, formam, ac definitionem proprii ſubiecti, ergo demonſtratio per definitionem affectionis tradita non eſt demonſtratio potiſſima; maior clara eſt, quoniam Ariſtoteles docuit potiſſimam demonſtrationẽ conſtare ex principiis primis, quibus alia priora non ſint; minorem probat, quia definitio idem eſt, ac definitum, ergo quæ eſt cauſa definiti, eadem definitionis quoque cauſa eſt, definitio autem ſubiecti eſt cauſa accidentis, igitur etiam eiuſdem definitionis cauſa erit, ex qua definitio illa demonſtrari poterit. Hanc eandem ſententiam Thomas ſecutus eſt, licèt Paulus Venetus, & alij contrariam ipſi opinionem attribuerint, nam in prima lectione ſecundi libri Poſteriorum Thomas eadem, qua Scotus, diſtinctione utitur, quoniam enim Ariſtoteles ibi ſignificare uidetur medium eſſe definitionem affectionis, hoc ipſe aduerſus ſe obiiciens poſtea reſpondet ſe non negare medium eſſe poſſe definitionem affectionis, tamen dicere definitionem ipſam affectionis ſciri non poſſe niſi demonſtretur per definitionem ſubiecti; duos igitur ponit demonſtrationis gradus, unam, qua demonſtratur affectio per ſuam definitionem; alteram, qua definitio affectionis demonſtratur per definitionem ſubiecti priorem; & hanc cenſet eſſe primi gradus, & potiſſimam demonſtrationem; quare abſque dubio putauit Thomas medium demonſtrationis potiſſimæ eſſe definitionem ſubiecti; & rectè Scotus eo in loco hanc ipſi Thomæ opinionem, quam & ipſe ſecutus eſt, aſcripſit. Sectatores quoque Thomæ hanc eandem ſententiam enixè tuentur, eamque Thomæ ſententiam fuiſſe efficaciter aduerſus Paulum Venetũ oſtendere nituntur; hi pluribus argumentis hanc opinionem cõfirmant; ſed nos aliis omiſſis unum tantùm præter illa,

3 arg. quæ a Scoto adducta ſunt, afferemus, quoniam ob ea, quę mox dicentur, non uidetur ſilentio

D pretereundum, quum ſecta quoque contraria eodem argumento utatur, ut poſtea videbimus; argumentum autem tale eſt, ſi medium eſſet definitio affectionis, committeretur in demonſtratione petitio principii, quoniam definitio, ac definitum idem ſunt, ergo æquè eſt ignotum quòd affectio in ſubiecto inſit, quę eſt concluſio, & quòd definitio affectionis inſit in eodem ſubiecto, quæ eſt propoſitio minor; itaque minor æquè eſt ignota, ac concluſio, quia utriuſque idem eſt ſenſus, proinde eſt petitio principii.

Caput Tertium, dictæ ſententiæ confutatio.

Ratio. HAec ſententia cuiuſcunque fuerit falſa eſt, nec difficile nobis erit tum ratione, tum Ariſtotelis authoritate ipſius falſitatem oſtendere; ratione quidem ſic, ſcientia, quę per demonſtrationem cõ-

E paratur, eſt rei quæſitę cognitio per ſuam cauſam, atqui id, quod quæritur, non eſt ſubiectũ, hoc enim omnifariam pręnoſcitur, & notum ſupponitur, ſed affectio quęritur, & eius ſcientia per demonſtrationem traditur, non ſcientia ſubiecti, igitur affectionis cauſa medium eſſe debet; ſi cauſa, ergo & definitio, quia propria cuiuſque affectionis cauſa ſumitur neceſſariò in eiuſdem definitione, ſi perfecta debeat eſſe definitio; ideò Ariſtoteles in principio ſecundi libri Poſteriorum docet idem eſſe ſcire properquid eſt, & ſcire quid eſt, quia ſcire propter quid eſt, eſt ſcire cauſam rei; definitio autem ex eadem cauſa aſſignatur; igitur qui nouit propterquid res eſt, nouit etiam quid eſt, ergo medium eſt cauſa, & definitio affectionis; eaque eſt reuera ſententia Ariſtotelis, qui in particu- Teſtimonia Ariſtotelis. lis 41. 95. 97. ſecundi libri Poſteriorum clarè dicit medium in demonſtratione eſſe rationem primi extremi, hoc eſt definitionem accidẽtis,

F ut ipſemet in dictis locis interpretatur, nam in 41. dicit ⸗ primi extremi, ideſt, ipſius A. ⸗ dixerat enim A. ſignificare eclipſim, & ſtatim ſubiũgit ⸗ eſt enim eclipſis obiectio terrę ⸗ quibus uerbis profert ipſam maioris extremi definitionẽ, quæ fuit in demonſtratione medius terminus. In particula autem illa 97. eius uerba ſunt hęc ⸗ medium eſt ratio primi extremi. quo circa omnes ſcientiæ per definitionem fiunt ⸗ declarat igitur rationem ibi ſignificare definitionem, & ſtatim affert exempla, quibus declarat medium eſſe definitionem maioris extremi, demonſtrat enim foliorum caſum de arboribus per congelationem humoris, & definiens ipſum foliorum caſum dicit eſſe congelationem humoris. In omnibus autem exemplis demonſtrationum, quibus in eo ſecundo libro utitur Ariſtoteles, inſpicere poſſumus mediũ ſolius maioris extremi cauſam, ac definitionem eſſe, minoris verò nequaquàm, nam terræ interpoſitio

neque

neque cauſa, neque definitio eſt ipſius lunæ, ſed eſt cauſa, & definitio eclipſis; extinctio ignis non eſt cauſa, neque definitio nubis, ſed tonitrus; congelatio humoris non eſt cauſa, neque definitio arborum, ſed caſus foliorũ; ideò mirãdum profectò eſt quomodo dicere aliquis potuerit ſententiam Ariſtotelis eſſe quòd in omni demonſtratione potiſſima medium ſit definitio ſubiecti, quum in nulla earum, quibus utitur ipſe Ariſtoteles, id appareat. Sed hanc obiectionem uidentes ſectatores Thomæ, & Scotus reſpondent eas demonſtrationes, quarum mentionem facit Ariſtoteles in eo ſecundo libro, non eſſe potiſſimas, ſed eſſe ſecundi gradus demonſtrationes; aduerſus quam reſpõſionem ita argumentor, illa demonſtratio eſt appellanda potiſſima, quæ perfectam rei ſcientiam nobis tradit, ita ut nihil ampliùs de ea re quæri, uel cognoſci poſſit, at demonſtratio eclipſis lunæ per obiectionem terræ tradit plenam ipſius eclipſis ſcientiam, ita ut nihil de eclipſi quęrendum, uel ſciendum maneat, idem dico de aliis memoratis demonſtrationibus, ergo illæ omnes ſunt potiſſimæ demonſtrationes; maiorem propoſitionem nemo ſanę mentis negaret, demonſtratio nanque inſtrumentum eſt, & ex fine iudicatur, nempe ex ſcientia, quam in nobis parit, quæ igitur demonſtratio præſtantiſſimam ſcientiam pręſtat, ea eſt præſtantiſſima, ac potiſſima demonſtratio, qua non datur alia potior; pręſtantiſſima autem rei ſcientia tunc acquiſita eſſe dicitur, quando omni quęſtioni, ac toti animi noſtri deſyderio ſatisfactum eſt, ut nil ampliùs nobis quærendum, uel deſyderandum maneat: probatur minor teſtimonio Ariſtotelis in primo capite ſecundi libri poſteriorum, & in contextu 40. & 41. eiuſdem, imò etiam abſque Ariſtotelis teſtimonio res ipſa per ſe manifeſta eſt; docet in principio illius ſecundi libri Ariſtoteles quatuor eſſe ad ſummum ea, quæ ſciri, ac quæri poſſunt, an ſit, quid ſit, an inſit, & cur inſit; poſtea oſtendit has omnes unius, & eiuſdem medij quęſtiones eſſe, ita ut eo uno medio inuento ijs omnibus ſimul quæſtionibus ſatisfactum ſit, quod declarat exemplo eclipſis lunę, poſſumus enim quærere an ſit eclipſis, & an inſit in luna, quæ duæ quæſtiones in accidentibus in unum ſenſum cadũt, ſiquidem accidentis eſſe eſt ineſſe; poſſumus etiam quærere cur inſit in luna eclipſis, & quid ſit, quæ ſimiliter duæ quæſtiones in idem concidunt, quia cauſa, propter quam eſt eclipſis, eſt etiam definitio eclipſis; his omnibus quatuor quęſtionibus inquit Ariſtoteles vnam, atque eandem rem quæri, ſcilicet idem demonſtrationis medium, eandem eclipſis cauſam, hęc enim una eſt, interpoſitio terrę, qua vna illis omnibus quęſtionibus ita ſatis fit, ut nihil ampliùs de eclipſi quærendum, uel ſciendum relinquatur; ideò dicit ibi Ariſtoteles, ſi propè lunam eſſemus, & terram interpoſitam inter ſolem, & lunam intueremur, iam cauſa eclipſis per ſenſum cognita non quæreremus ampliùs an ſit eclipſis, neque quamobrem ſit, neque etiam quid ſit, quia per eandem cauſam omnia cognouiſſemus, ea igitur demonſtratio, qua eclipſis in luna oſtenditur per interpoſitionem terræ, tradit omnium ſcientiam, quæ de eclipſi quęri poſſunt, oſtendit enim quòd ſit, & in luna inſit, propterquid inſit, & quid ſit; cur igitur non eſt potiſſima demonſtratio, ſi declarat rem eſſe, & propterquid ſit, atque etiam quid ſit, quoniam definitionem ſolo ſitu differentẽ elargitur? quid ampliùs (quæſo) alia ulla demõſtratio declarat, quòd hęc non declaret? certè nihil, hæc igitur eſt potiſſima demonſtratio, qua non datur alia potior. Quapropter non ſunt audiendi illi, qui dicunt eas, quarum mentionem facit Ariſtoteles in ſecundo libro Poſteriorum, potiſſimas demonſtrationes non eſſe, præſertim quum hæc ſententia ipſa per ſe ſuam declaret abſurditatem, quum enim ille ſecundus liber ſit omnium logicorum librorum finis, & ſcopus, exiſtimandum potiùs eſt, atque adeò pro comperto habendum in eo libro de præſtantiſſima demonſtrationis ſpecie ſermonem fieri, non de illa, quæ eſt ſecundi gradus. Quemadmodum igitur Ariſtoteles ſemper dixit medium potiſſimæ demonſtrationis eſſe definitionem maioris extremi, ita & Thomas, & Scotus, & eorum ſectatores ad propoſitam quęſtionem reſpondentes dicere deberẽt medium eſſe definitionem affectionis, hoc enim in demonſtratione potiſſima neceſſarium, ac perpetuum eſt, non id, quod ipſi dicunt, nam Ariſtoteles quoque nunquàm dixit medium demonſtrationis eſſe definitionem ſubiecti, cognouit enim non ſemper illud in demonſtratione reperiri; quòd ſi ea eſſet omnium potiſſimarum demonſtrationum conditio ut medium ſit definitio ſubiecti, erraſſet profectò Ariſtoteles, qui demonſtrationis non potiſſimæ conditionem hanc expreſſiſſet, ac fuſiſſimè declaraſſet, quòd eius medium eſt definitio maioris extremi; potiſſimæ autem demonſtrationis conditionem illam ualdè pręcipuam nullibi tetigiſſet, uidelicet quòd eius medium ſit definitio ſubiecti. Hæc igitur opinio, ut mihi uidetur, omnium abſurdiſſima, & ab Ariſtotele alieniſſima eſt.

Reſponſio aduerſariorum.

Impugnatio.

A B C

Caput Quartũ de opinione Egidii, et eius fundamẽtis.

CONtrariam ſententiam tuetur Egidius in ſecundo libro Poſteriorum in ſua quæſtione de medio demonſtrationis, ubi nititur demonſtrare mediũ in potiſſima demonſtratione ſemper eſſe definitionẽ affectionis, & nunquàm eſſe poſſe definitionem ſubiecti; inquit enim dari in eodem ſubiecto multas affectiones, quarum una alius cauſa eſt, & illa alius, & ita deinceps, ideò

quum omnis demonſtratio fieri debeat ex cauſa proxima affectionis quęſitæ, medium erit ſemper affectio aliqua, quę alterius affectionis cauſa eſt; & quia in definitione perfecta cuiuſcunq; accidentis oportet eius cauſam accipere, a qua accidens ipſum producitur, ac pendet, propterea ex eadem cauſa definitur accidens, per quam etiam demonſtratur; medium igitur eſt ſemper definitio affectionis, & eſt altera affectio eiuſdem ſubiecti, proinde nunquàm eſt definitio ipſius ſubiecti. Quoniam autem in reſolutione effectuum in ſuas cauſas non eſt procedendum ad infinitum, ideò quum hæc affectio cauſam habeat aliam affectionem, & illa aliam, neceſſe eſt ut perueniamus tandem ad aliquam primam affectionem, quæ nullam habeat priorem cauſam, ſed in eo ſubiecto inſit immediatè, proinde ſit indemonſtrabilis, & principium per ſe notũ. Fatetur tamen Egidius quandoque medium eſſe ſimul definitionẽ ſubiecti, quando contingat vt in definitione ſubiecti præter partes eius eſſentiales ſumatur aliquod accidens; illud enim accidens, ſi ſumatur medium ad aliud accidens demonſtrandum, erit quidẽ definitio maioris extremi prout eius cauſa eſt, ſed erit etiam definitio ſubiecti quatenus in eius definitione accipitur; ſic etiam ſi forma ſubiecti ignoretur, & loco eius ſumatur in ipſius definitione aliquod accidens proprium, & illud idem ſumatur ut medium ad demonſtrandum alterum accidens, medium dicetur eſſe definitio ſubiecti, & affectionis ſimul; manifeſtum eſt igitur, ſi medium aliquàdo eſt definitio ſubiecti, id non eſſe niſi merito illius accidentis, quod in ea definitione ſumi cõtingat; ſed formam ipſam ſubiecti, aut materiam nunquàm vult Egidius in demonſtratione medium eſſe poſſe. Hanc ſententiam probat primũ authoritate Ariſtotelis in toto ſecundo libro poſteriorum, ubi ſemper dicit medium eſſe definitionem maioris extremi, nunquàm dicit minoris; & in primo capite eius libri docet idem eſſe ſcire propterquid eſt, & ſcire quid eſt, quoniam medium, quod eſt cauſa maioris extremi, eſt ſimul eius definitio, ut ipſe Ariſtoteles apertè ibi declarat; Exempla quoque omnia demõſtrationum, quibus in eo ſecundo libro utitur Ariſtoteles, eiuſmodi ſunt ut medium habeant aliquod accidens, quod ſit definitio maioris extremi tantùm, nunquàm minoris. Vtitur etiã eodem argumento Egidius, quo etiam contraria ſecta utebatur; ſi medium eſſet definitio minoris extremi, demonſtrando peteremus principium, quia definitio, ac definitum idem ſunt, ergo æquè ignotum eſt affectionem ineſſe in ſubiecto, quæ eſt concluſio, ac eandem ineſſe definitioni ſubiecti, quę eſt propoſitio maior, æquè igitur ignota erit maior, ac concluſio, quia utriuſque idem eſt ſenſus, quæ eſt petitio principij.

1. arg. (margin, beside "authoritate Ariſtotelis")

2. arg. (margin, beside "eodem argumento Egidius")

D

Caput Quintum, confutatio ſententiæ Egidii.

HAec quoque Egidij ſententia reijciẽda eſt, quia in multis deceptus eſt Egidius; errauit primùm (ut a poſtremo eius dicto ordiamur) dum dixit accidentia aliquàdo ſumi poſſe in definitione ſubiecti vel præter partes eſſentiales, uel loco alicuius partis eſſentialis latentis; quòd enim præter eſſentiales partes accidens aliquod in definitione ſumatur, abſurdum eſt, ac penitùs abſonum rationi, quia ubi partes eſſentiales habentur, accidentia in definitione aſſumere nõ opus eſt; quòd uerò latente aliqua parte eſſentiali, vt forma, ac propria differentia rei, accidens aliquod loco eius ſumatur, id quidem veriſſimè dicitur, & eſt Auerrois ſententia ab eo optimè declarata in commentario 20. ſecundi libri Poſteriorum, ſed tamen dicimus accidens illud tunc pro differentia eſſe, & pro forma, non amplius pro accidente, neque pro ſeipſo, E differentiæ nanque officio, non accidentis fungitur, ob id ſi forma illa affectionis demonſtrandæ cauſa non eſt; nullum quoque accidens, quod illius formę loco ſumatur, illius affectionis cauſa dici poteſt dum pro forma ſumitur, ſed ſolùm dũ pro ſeipſo ſumitur, & ut tale accidens; quum igitur medium in demonſtratione accipiatur ut cauſa affectionis, quæ demonſtratur, non poteſt ſumi pro forma, ſi forma non eſt illius affectionis cauſa, ideò errauit hac in re Egidius. Errauit etiam dicens definitionem ſubiecti nunquàm in demonſtratione medium eſſe poſſe, quia hoc dato ſequeretur primũ modũ dicendi per ſe nullum in demonſtratione locum obtinere, concluſio.n. demonſtrationis abſq; dubio eſt per ſe ſecundo modo, nunquàm primo, quũ in ea accidens proprium de ſubiecto prædicetur; maior quoq; propoſitio ſemper eſt per ſe ſecundo modo, quia ſemper in ea prędicatur ef- F fectus de ſua cauſa, quę in ipſius definitione ſumitur; ut oſtendimus aliàs in libro noſtro de propoſitionibus neceſſarijs; relinquitur propoſitio minor, quę poſſit eſſe per ſe primo modo, ſi medium, quod in ea prædicatur, ſit definitio, uel pars definitionis ſubiecti; hoc autem ſi negemus, & cum Egidio dicamus medium ſemper eſſe alterum accidens eiuſdem ſubiecti, minor quoque ſemper erit per ſe ſecundo modo; primus igitur modus ad demonſtrationem eſt prorſus inutilis. Præterea argumentum ſumitur aduerſus Egidium ex uerbis Ariſtotelis in contextu trigeſimoprimo quarti libri Phyſicorum, ubi dicit omnem bonam definitionem tria munera præſtare, primùm quidem declarare eſſentiam rei definitæ; deinde ſoluere omnia dubia, quæ in ea contingunt, demum accidentium omnium, quæ in re inſunt, cauſam adducere; igitur ex definitione ſubiecti vult Ariſtoteles tanquàm ex cauſa

acci-

Primus error Egidii.

accidẽs in definitione ſumere nõ licet niſi loco formæ latẽtis.

ſecũdus error.

accidentia demonſtrari. Idem legimus apud A Ariſtotelem in contextu vndecimo primi libri de Anima, vbi dicit vanam,& Dialecticam eſſe illam definitionem, quæ rei definitæ accidentia, eorumque cauſas non declaret;& loquitur de ſubiecti definitione, quare maniſeſtiſſima eſt Ariſtotelis ſententia quòd definitio ſubiecti eſt cauſa accidentium, quę in ipſo ſubiecto inſunt, proinde medium eſſe poteſt, ex quo accidentia demonſtrentur; ununquodque enim tunc ſcitur, quando per ſuam cauſam, quæcunque illa ſit, demonſtratur. Maximus eſt etiam error Egidii dum dicit in reſolutione accidentium in ſuas cauſas tandem perueniri ad quoddam primum accidens indemonſtrabile, quod in ſubiecto illo hęret abſque cauſa media; hoc enim ita eſt falſum, vt nihil falſius dici poſſit, quod ita oſtendo, accidens illud primũ vel cauſam aliquam habet, uel non habet; ſi habet, non eſt igitur indemonſtrabile, quia quic- B quid extra ſe cauſam habet, qua eſt, ex ea poteſt, ac debet demonſtrari, ſiue illa in eo ſubiecto ſit, ſiue extra, ſicuti demonſtratur in luna eclipſis per obiectionem terræ; ſi uerò nullam cauſam habet, per quam in illo ſubiecto inſit, ſequitur ut in illo ſubiecto non inſit per ſe, ſed per accidens, quicquid enim alicui ineſt, id uel per ſe ineſt primo modo, uel per ſe ſecundo, uel per accidens, ut ait Ariſtoteles in Primo libro poſteriorum, at accidens illud non poteſt ineſſe per ſe primo modo, quia nullum accidens quatenus eſt accidens ſumitur in definitione ſubiecti, ſed contra potiùs ſubiectum in definitione plurium accidentium accipitur: non eſt etiam per ſe ſecundo modo, ut facilè oſtendimus per ea, quæ aliàs dicta a nobis ſunt de modis dicendi per ſe in libro de propoſitionibus neceſſarijs, eſt enim ſecundi modi dicendi per ſe propria conditio ut ſubiectũ ſumatur in definitione accidentis prædicati, at primum illud C accidens non ſumit in ſua definitione ſubiectũ quia quicquid in definitione alicuius ſumitur, illius cauſa eſt, ſumitur.n. cauſa in definitione effectus, ſed non effectus in definitione cauſę; ſubiectũ autem reſpectu illius primi accidentis quęnam cauſa erit? certè non eſt finis, ut patet; non efficiens, quia negat Egidius accidens illud ullam habere eiuſmodi cauſam; non forma, neque materia, hæ nanque ſunt cauſæ internæ,& partes rem conſtituentes; non eſt igitur cauſa illius effectus, niſi dicatur eſſe materia externa, in qua ineſt, non ex qua conſtet; ſed hęc eſt impropriè dicta cauſa, neque facit nexum eſſentialem, ſeu per ſe in terminis propoſitionis, nec ſumitur in definitione effectus, ut accidentia communia teſtantur, nam ipſa quoque a ſubiecto pendent ut a materia externa, tamen in eorum definitione ſubiectum non accipitur; ergo primum illud accidens ab Egidio excogitatum non ſumet in ſua definitione ſubiectum, ſi ab eo nõ pendet alio modo, quàm ut a materia externa, per ſe igitur ſecundo modo non ineſt; ideò relinquitur ut inſit per accidens, ergo nullum in demonſtratione locum habere poteſt, ea nanque omnia, quæ ex accidenti ſunt, alieniſſima eſſe a demõſtrationis natura docuit Ariſtoteles.

Tertius error.

Caput Sextum, in quo alia quorundam poſteriorum opinio exponitur.

Tomitani opinio.

PLurimi hac tempeſtate mediam quandam opinionem ſequuntur, quam dicunt eſſe Auerrois,& qua putant ſe facilè poſſe eas, quas memorauimus, contrarias ſententias conciliare; dicunt enim medium potiſſimæ demonſtrationis ſimul eſſe cauſam, ac definitionem maioris, ac minoris extre- B mi, ſubiecti nanque ſemper eſt cauſa formalis, proinde eius definitio formalis, ut uocant, ſiue eſſentialis; ſed eadem forma eſt ſimul cauſa affectionis, non tamen ampliùs cauſa formalis, ſed cauſa externa, ut effectrix; & quoniam per talem cauſam ipſa affectio definienda eſt, ideò eſt etiam ipſius affectionis definitio, non tamen definitio formalis, ſed cauſalis; ut ſi per rationale medium demonſtremus hominem eſſe riſibilem, rationalitas eſt cauſa hominis ut forma, & eſt cauſa riſibilitatis ut effectrix, eadem igitur cauſa conſtituit definitionem hominis formalem,& definitionem riſibilitatis cauſalem; medium igitur eſt cauſa, & definitio utriuſque extremi ſimul. Videntes autem hi Ariſtotelem ſæpe in ſecundo poſteriorum libro in locis ſupra memoratis dicere medium eſſe definitionẽ maioris extremi, nunquàm dicere minoris, ad hoc reſpondent Ariſtotelem id, quod in demõſtratione præcipuum eſt, reſpexiſſe, demonſtra- C tio nanque extruitur propter affectionem, non propter ſubiectum;& medium ſumitur ut affectionis ſcientia habeatur, non ut ſubiecti; affectionem igitur reſpiciens Ariſtoteles ſemper dixit medium eſſe definitionem affectionis; ſed non negaret eſſe ſimul definitionem ſubiecti. Sententiam hanc confirmant argumento accepto a definitione ſcientiæ, quod putant eſſe efficaciſſimum, ſcientia, quę per demonſtrationem quęritur, eſt cognitio rei per cauſam, propter quam eſt, atqui per omnia cauſarum genera diſcurrendo nullam inueniemus, quę dici poſſit cauſa, propter quam res eſt, niſi ſolã formam, medium igitur eſt cauſa formalis; at affectionis forma eſſe non poteſt, accidens enim formalem cauſam ab ipſo diuerſam non habet, quum ipſum forma quædam ſit a cauſis potiùs pendens, quàm quę cauſa appellari poſſit; erit itaque forma ſubiecti; ſed in demonſtratione cauſam accidentis quærimus, ergo idem mediũ eſt forma ſubiecti,& cauſa externa

Reſponſio illorum ad obiectionẽ.

argumẽtũ eorũdem.

affectionis ptoinde eſt defiuitio utriuſque extre mi. Hęc igitur videtur plana,& facilis contrariarum opinionum, quas prædiximus, conciliatio.

Caput Septimum, dictæ ſententiæ confutatio.

Haec opinio, quamquàm hac tempeſtate à multis probatur, mihi tamen probari nunquàm potuit; habeo nãque aduerſus eam & rationem,& authoritatem tum Ariſtotelis, tum etiã Auerrois, qua certè non vterer, niſi omnes huius dogmatis ſectatores Auerroiſtę eſſent. In primis decipiuntur dum putant poſſe hac ratione contrarias aliorum ſententias conciliari, illi nanque nec poſſunt conciliari,nec uolunt; nam Scotus non ſolùm oſtendit medium ſemper eſſe definitionem ſubiecti,ſed probat etiam nunquàm eſſe poſſe definitionem affectionis. Thomas quoque confiteri non uult eandem eſſe poſſe vtriuſq; ſimul extremi definitionem, quum dicat affectionem demonſtrari per definitionem affectionis,ſed definitionem affectiouis demõſtrandam eſſe per definitionem ſubiecti;definitio igitut affectionis apud eum non eſt definitio ſubiecti.Egidius uerò non ſolùm probat medium ſemper eſſe definitionem affectionis, ſed probat etiam non poſſe unquàm eſſe definitionem ſubiecti,quia apertè dicit medium ſemper eſſe alterum accidens,nunquàm eſſe formam; quomodo igitur poſſunt conciliari?Verùm hoc prætereamus,oſtendamus ipſam per ſe horum poſteriorum ſententiam falſam eſſe, primùm quidem aduerſus eam argumentor ex definitione ſcientię,unde ipſi quoque argumẽtum ſumpſerunt,ſcire per demonſtrationem eſt cognoſcere rem per cauſam,propter quam eſt,at plurimorum accidentium cauſæ,propter quas sũt, ſunt alia accidentia, non ſunt formæ ſubiectorum ſuorum,ergo nõ per formam ſubiecti, ſed per illa accidentia demonſtrari debent, & illæ erunt potiſſimę demõſtrationes; uel idem aliis uerbis ſic clarius dicamus,cauſa,propter quam ununquodque accidens eſt, debet eſſe mediũ, ex quo illud potiſſimè demonſtretur;ſed multa accidentia ſunt cauſæ,propter quas alia accidẽtia ſunt, quorum cauſę non ſunt formæ ſubiectorum ſuorum,ergo multa accidentia debent eſſe termini medij plutimarum potiſſimarum demonſtrationum, non definitiones ſubiectorum; maior propoſitio clara eſt ex definitione ſcientię; minor ſatis ſuperque exemplis declarari poreſt, ijs præſertim, quibus utitur Ariſtoteles in poſterioribus Analyticis; cauſa enim cur luna lumen accipiat per accretiones non eſt forma ipſa lunæ, ſed figura eius ſphætica; cauſa cur luna obſcuretur non eſt forma lunę, ſed obiectio terrę;cauſa tonitrus non eſt forma nubis, ſed extinctio ignis,uel aliquod aliud accidens;cauſa caſus foliorum de arboribus non eſt ipſa arborum forma, ſed congelatio humoris; has tamen omnes demonſtrationes Ariſtoteles vult eſſe potiſſimas, quia per nullas alias cauſas poſſunt illa accidentia meliùs, ac potiùs demonſtrari, quàm per eas, quas memorauimus. Ad hoc argumentum aduerſarijs non incognitum ſolent ipſi duobus modis reſpondere,dicunt aliqui poſſe quidem ſumi accidens aliquod pro medio demonſtrationis non potiſſimę,ſed in potiſſima demonſtratione nunquã; eas uerò, quas commemorauimus,non eſſe potiſſimas demonſtrationes, ſed ſecundi gradus. Hanc reſponſionem nos antea ſatis reprobauimus & ratione,& Ariſtotelis authoritate,quando Scoti ſententiam reiecimus;nunc Auerrois, quem hi ſequuntur, teſtimonium addere poſſemus, qui in commentario trigeſimoquinto primi libri Poſteriorum, & in commentario quadrageſimo ſecundi clarè dicit demonſtrationem eclipſis lunę ex obiectione terræ eſſe potiſſimam demonſtrationem; Et in commentario trigeſimoprimo quarti libri Phyſicorum declarans id, quod ibi dicitur ab Ariſtotele,bonam definitionem tradere cauſas accidẽtium, quæ in re definita inſunt, inquit Auerroes dictum Ariſtotelis verum quidem eſſe,at non reciprocari, nam omnis bona definitio ſubiecti debet reddere cauſas accidentium illius ſubiecti;ſed non omne id,per quod redditur cauſa accidentium ſubiecti,eſt definitio ipſius, ergo apud Auerroem definitio ſubiecti non omniũ eius accidentium cauſa eſt; quare aliquorum cauſæ erunt alia accidentia; igitur ſi demonſtranda eſt res per ſuam propriam cauſam, propter quam eſt,accidentia illa per formam, ſeu definitionem ſubiecti demonſtrari non poſſunt, ſed demonſtranda ſunt per alia accidentia,quæ ſunt eorum propriæ, & æquatæ cauſæ; & illæ erunt potiſſimæ demonſtrationes, tunc enim affectio potiſſimè demonſtratur, quando meliùs, ac potiùs demonſtrari non poteſt, & quando per eam demonſtrationem omnibus ſimul quęſtionibus ſatiſfit. Sed apertiſſimè id legimus apud Auerroem in commentarijs quinquageſimoſexto, & 179. primi libri Poſteriorum, ubi dicit magnam partem demonſtrationum celebratarum fieri per media, quę non ſunt cauſæ ſubiecti, ſed ſunt accidentia eſſentialia, ex quibus alia accidentia demonſtrantur; nec loquitur de aliqua ſecundi gradus demonſtratione,ſed de potiſſima, vt legentibus patet; dantur igitur ſecũdùm Auerroem plurimæ demonſtrationes potiſſimæ,qui bus accidentia ex alijs accidentibus, quæ propriæ eorum cauſę ſunt, demonſtrantur; quare ea reſponſio ad argumentum uana eſt. Alij uerò, fortaſſe ut has obiectiones effugerent, aliter reſponderunt dicendo ſe non negare in demonſtratione potiſſima ſumi ſæpe pro medio

Impugnatio conciliationis.

Contra ſententiã argumẽtum primum.

Reſponſio illorum.

Impugnatio.

Auerr. teſtimonia q̃ demõſtrationes potiſſimæ dũ ſæpe ſint ab accidens.

Alia reſponſio.

D E F

dio accidens aliquod, ſed tunc nou ſumi vt accidens, ſed loco formæ lateutis, quum.n. ſæpenumero coutingat propriam rei formam ignotari, accidens aliquod pro forma accipi ſolet; perinde igitur eſt ac ſi forma ipſa accipiatur; propterea nou defuerunt qui dixerint verams cauſam eclipſis lunæ eſſe ipſam naturam lunæ, nou obiectionem terræ, quia niſi ea eſſet lunæ natura ut lumen ab alio acciperet, & eo priuata obſcuraretur, obiectio terræ eam lumine priuare nou poſſet; vera igitur cauſa eclipſis eſt forma luuæ, ſed quum hęc ſit ignota, ſumitur loco eius obiectio terræ, per hoc tamen nou ſtat quiu demonſtratio illa dicatur per formam ſubiecti ſacta, quia nou eſt reſpiciendum illud accideus, quod pro medio accipitur, ſed forma, cuius loco ipſum accidens ſumitur. Idem dicunt de alijs omnibus demonſtrationibus, qua rum medium ſit aliquod accidens, & nituntur oſtendere verum medium in illis omuibus eſſe formam ſubiecti, non illud accideus, quũ hoc B ipſius formæ loco ſumatur; ideò negarunt etiã dari accidentia ab externis cauſis pendentia tã quàm à proprijs, & æquatis cauſis, ſed omnium accidentium propriorum veram, & ęquatã cau ſam eſſe putatunt formam propri ſubiecti, qua ignotata ſumitur pro medio demonſtrationis aliquod accidens vel in eo ſubiecto inhærens, uel etiam externum. Sed hæc reſponſio eſt deterior priore, quia iuterpoſitio terrę eſt uera cau ſa eclipſis, nou forma lunæ; ſic figura ſphærica eſt uera cauſa accretiouis lumiuis in luua, non ipſa lunæ forma; ergo quando hæc accidentia, vel alia huiuſmodi ſumuutur pro mediis, pro ſe ſumuntur, nou pro forma; idque ratioue efficaciſſima demonſtrare poſſumus hoc priùs fundamento conſtituto, quod Ariſtotelis eſt in ſecundo libro poſteriorum, cauſam, quę eſt demõſtrationis potiſſimæ terminus medius eſt, & aſſectionem ab ea pendentem, quæ eſt maior extremitas, æquales eſſe debere, & reciprocari, ut C poſita utrauis altera quoque ponatur; ideò Auetroes ibi in commentario nonageſimoquinto illius ſecundi libri dicit ʒ oportet cauſatum cum cauſa ſua ſubſtantiali eſſe conuertibile ʒ docet pręterea ibi Ariſtoteles talem cauſam cuiuſque effectus unam eſſe, non plures; ob id rectè dicebat Auerroes in commentario quadrageſimo ſexto primi libri Poſteriorum unius rei unam eſſe demonſtrationem, & unam definitionem, quia unius rei una eſt cauſa, & potiſſimã demouſtrationem intelligebat, hęc euim ex tali cauſa ſit, & eſt poteſtate definitio, quoniam eiuſmodi cauſa declarat ſimul propterquid eſt, & quid eſt; cauſa igitur, ex qua demonſtratio potiſſima conſtituitur, cum effectu reciprocatur & unius rei una eſt, nou plures. Hoc conſtituto, ita argumentor, accidentia, quæ formã ſubiecti, ut ueram, & æquatam cauſam conſequuntur, ſunt perpetua in ſubiectis ſuis, at ecli-

Impugnatio.

A pſis non ſemper eſt iu luna, tonitrus nõ ſemper eſt in nube, folia non ſemper de arboribus caduut, ergo hæc non ſunt talia accidentia, quæ formam ſubiecti ut cauſam conſequantur; maior clara eſt ex fundamentis modò iactis, quia ſi forma ſemper eſt in eo corpore, cuius eſt forma, & dum ipſum durat, ab eo inſeparabilis eſt, neceſſe eſt iu eodem ſemper, ac inceſſanter ineſſe omnia accideutia, quotum uera, & æqua ta cauſa eſt ipſa forma, effectus enim cum ſua cauſa reciprocari debet, ut poſita actu cauſa ef fectus quoque actu ex neceſſitate ponatur, & poſito effectu ponatur cauſa, quemadmodum poſita forma ignis actu ponitur actu ſummus calor, & poſito ſummo calore pouitur forma ignis; ſic poſito rationali riſibile pouitur, & poſito riſibili ponitur rationale; minor per ſe manifeſta eſt, datur enim luna, & forma eius actu ſine eclipſi; datur actu forma nubis ſiue tonitru; datur forma arboris ſine ſoliotum caſu; horum igitur accidentium cauſa non eſt forma ſubiecti; & miror equidem quod aliquis in tãtum errorem labi potuerit, nec uiderit, ſi forma lunæ eſſet uera, & ęquata cauſa eclipſis, omuino oportere iu luna ſemper eſſe eclipſim, ſicuti iu luna ſemper eſt propria forma, ſeu propria eius natura. Sed quod eos decepit, fuit quòd pro poteſtate actum acceperunt, quum ea tamen diſtincta, & oppoſita ſiut, neque unam, & eaudem cauſam habeant; cauſa enim ut homo ambulare poſſit eſt anima; at cauſa ut actu ambulet non eſt ampliùs anima, niſi ut cauſa remota, & quę dicitur ſiue qua non, ſed eſt finis aliquis externus, qui mouet animam ad ambulandum, ut ſanitas, deſyderium uidendi amicum, & aliquid huiuſmodi, ob id ſi quis aliquem percontaretur, cur potes ambulare? & ille reſponderet, quia ſum uiuus, is uerã, & æquatam cauſam afferret; at ſi quæreret, cur ambulas? & reſpouderet, quia ſum uiuus, uana eſſet reſpouſio, quæ illi quęſtioui nou ſatisfaceret; quòd ſi reſponderet, propter ſanitatem, rectè reſponderet; propterea dicere ſoleo non rectam eſſe illorum ſeutentiam, qui dicunt materiam eſſe cauſam generationis, & interitus rerum (niſi intelligant cauſam, ſine qua nou, de qua in præſentia uou loquimur, de cauſa enim proxima, & ęquata loquimur, quæ ſimulatque pouitur, effectus quoque ponatur neceſſe eſt) eſt quidem materia cauſa uera ut res generari, & interire poſſint, quicquid enim materiam habet, id generatioui, & interitui obnoxium eſt; ſed ut actu generentur, uel actu intereant, cauſa nou eſt materia, ſed agens generans, uel iuterimens; aliud enim eſt generatio, & interitus actualis, aliud eſt (ut ita loquamur) generabilitas, & corruptibilitas; ideò aliàs dum primum Ariſtotelis librum de generatione, & interitu publicè interpretaremur, oſtendimus Ariſtotelem non dicere materiam eſſe

Alia eſt poteſtatis cauſa, alia actus idem 1. libr. de prop. nece. c. 17.

eſſe cauſam perpetuæ generationis, & perpetui interitus, ſed dicere materiam eſſe cauſam vt generatio, & interitus in rebus perpetnò durare poſſint; quare materia eſt cauſa poſſibilitatis generationis perpetuæ, cauſa verò perpetuæ generationis non eſt niſi agens perpetuò res generans, & interimens, de qua cauſa loquitur Ariſtoteles in calce ſecundi libri de generatione, & interitu, in primo enim libro ſatis habuit eius poſſibilitatem, & cauſam poſſibilitatis oſtendere. Idcircò ſoleo etiam corrigere dictum Themiſtij in initio ſecundi libri de Anima, vbi dicit materiam eſſe cauſam rebus ut fiant, formam verò cauſam eſſe ut ſint; ego uerò dicendum porius puto materiam cauſam rebus eſſe ut fieri poſſint, agens autem cauſam eſſe ut fiant, formam uerò ut ſint. Eadem igitur ratione dicendum eſt aliud eſſe actualem lunæ eclipſim, aliud eſſe eius eclipſabilitatem, proinde aliam huius, aliam illius cauſam eſſe; cauſa nanque B eclipſabilitatis non eſt niſi propria lunæ natura, quoniam enim ea eſt ipſius lunæ conditio ut ex ſe non ſplendeat, ſed a Sole lumen recipiat, ideo poteſt eo lumine priuari, ſiquid opacum interponatur. Sed ut actu obſcuretur, & prinetur lumine cauſa non eſt natura lunæ, ſed ſola terræ interpoſitio. Si quis uerò obijciat, terræ interpoſitio non faceret eclipſim in luna, niſi luna eam, quam diximus, naturam haberet, uana, & puerilis hæc obiectio eſt, ſiquidem nos non negamus lunam, & eius naturam omnino neceſſariam eſſe ad eclipſim, ut eius cauſam ſine qua non, ſed negamus eſſe cauſam adæquatam, quum poſita luna non ſtatim ponatur actu eclipſis; quemadmodum non ambularet homo, niſi uiuus eſſet, & animatus, attamen anima non eſt huius ambulationis cauſa, niſi remota; agens enim ſi agere debeat, aptitudinem ad patiendum in patiente requirit, nec propterea aptitudo ſubiecti cauſa actionis eſſe C dicitur, licèt ſine illa aptitudine actio fieri non poſſit; & aptitudo quidem cauſam habet ipsá illius ſubiecti naturam, actio autem actualis, ſeu actualis receptio pendet ab agente externo, ut a cauſa propria, & æquata, non a natura ſubiecti illius. Eclipſis igitur in luna non fieret niſi conſtituta lunæ natura ad recipiēdam eclipſim apta; & hęc aptitudo naturam lunę inſequitur, quæ eſt quidem adæquata cauſa eclipſabilitatis, ſed ipſius eclipſis actualis, non eſt cauſa, niſi remota, & ſine qua non, quum huius proxima, & æquata cauſa ſit ſola obiectio terrę, hac enim poſita ponitur eclipſis, & ablata auſertur. Ex bis manifeſtum eſt quòd etiam ſi natura lunæ eſſet nobis optimè cognita, eam tamen non poſſemus pro medio accipere ad eclipſim demonſtrandam, quia non eſt ipſius cauſa; ergo interpoſitio terræ non accipitur loco formę lunę, quum ipſa for-

materia cauſa ē rebus vt fieri poſſint, agens ut fiāt, forma vero ut ſint.

A ma, ſi nota haberetur, ut cauſa eclipſis accipi non poſſet, quia reuera eius cauſa non eſt, ſed eſt ipſa interpoſitio terrę, quare hęc pro ſe, non pro forma ſumitur in demonſtratione eclipſis; ſignificauit etiam hoc Ariſtoteles in primo capite ſecundi libri Poſteriorum dicens, ſi propè lunam eſſemus, & terram obiectam cerneremus, nil ampliùs de eclipſi quæreremus, quia uiſa cauſa omnibus ſimul quęſtionibus ſatisfactum eſſet; at ſi terrę interpoſitio non eſſet cauſa, ſed loco formę ſumeretur, dictū hoc Ariſtotelis haudquaquàm uerum eſſet, quia licèt interpoſitam terram cerneremus, non obid cauſam ipſam intueremur. Præterea ſi forma lunę eſſet uera cauſa eclipſis, & abſcondita, atque ignota eſſet, ſumendum eſſet loco eius aliquod accidens proprium lunę, & in ipſa inexiſtens, nulla enim ratio eſt cur ſumatur interpoſitio terrę, quæ eſt accidens externum, & a luna remotiſſimum. reſponſio igitur, quam iſti B ad argumentum a nobis allatum adducunt, uana eſt. Sed confutatur etiam hoc dogma ab Auerroe multis in locis contra Alpharabium de hac re diſputante, Alpharabius enim potiſſimam demonſtrationem in tres ſpecies partiebatur, unam, in qua medium ſit cauſa minoris extremi tantùm; aliam, in qua maioris tātum; & aliam, in qua utriuſque; at contra illam partem de minore extremo clamat ubique Auerroes, nec uult in medio demonſtrationis potiſſimæ aliam conditionem poſtulari reſpectu extremorum, quàm ut ſit cauſa maioris extremi; quanuis enim Auerroes non inficietur mediū aliquando eſſe formam ſubiecti, & aliquando eſſe aliquod accidens, tamē exiſtimauit ipſum neque ut formam ſubiecti ſumi, neque ut accidens, ſed ut cauſam maioris extremi; quod nos poſtea fusè declarabimus. 2. arg.

Caput Octauum, de Hieronymi Balduini opinione.

Hieronymus Balduinus, qui prolixam hac de re quęſtionē ſcripſit, poſteaquàm multas aliorum ſententias recenſuit, & confutauit, quarum aliquas etiam nos commemorauimus, reliquas cōſultò miſſas fecimus; propriam ipſe opinionem in medium affert, in qua quum ſibi ipſi conſtare non uideatur, nec facilè ex eius dictis colligatur quid ſentiat, eam quoque libenter omiſiſſemus, quia non eſt operępretium in aliorum ſententiis commorari, quando neque uerę ſunt neque ad ueritatis inuentionem conſyderatio ipſarum conducit; ueruntamen propter quoddam huius uiri dictum, de quo nos poſtea diligenter locuturi ſumus, eam quoque in mediū afferre, & breuiter expendere conſtituimus. Eius ſentētia, ut mihi uidetur, hęc eſt, medium po-

potiſſimę demonſtrationis neque eſt ſubiecti, A neque affectionis definitio, ſed eſt tantummodò cauſa affectionis; propterea ipſe multorum errorem acerrimè reprehendit, qui quęſtionem hanc ita proponunt, an medium demonſtrationis ſit definitio maioris, an minoris extremi; quum id ſolum quęrere debuerint, an medium ſit cauſa maioris, an minoris; hoc ipſe oſtendit

1. argu. authoritate Auerrois in commentario 95. ſecũdi libri Poſteriorum dicentis medium ſemper eſſe cauſam maioris extremi, duobus tamẽ modis, uel ut definitionem, uel ut differentiam; uult igitur Auerroes non ſemper medium eſſe definitionem, ſed quandoque eſſe differẽtiam, quæ non eſt definitio, ſed pars quædam definitionis; ſemper tamen medium eſt cauſa, igitur quærendum eſt utrius extremi ſit cauſa, non utrius ſit definitio.

2. argu. Sed res quoque ipſa per ſe manifeſta eſſe uidetur, nam quandoque mediũ B eſt oratio, quandoque eſt ſola dictio, quam nõ poſſumus appellare definitionem, quandoquidem omnis definitio eſt oratio.

3. argu. Vtitur etiam tali ratione, medium dum hoc officio fungitur, ut ſit medium demonſtrationis, non ſumitur niſi ut cauſa, quia ſcire per demonſtrationem eſt per cauſam cognoſcere quatenus cauſa eſt, non quatenus eſt definitio; ergo licèt aliquando contingat medium eſſe definitionem, non tamen ſumitur ut definitio, ſed ut cauſa; quare ex accidenti medium demonſtrationis eſt definitio, tum quia rarò eſt definitio, tum quia quando eſt definitio, non ſumitur ut definitio; ideò Auerroes (inquit Balduinus) ſemper quærit utrius extremi cauſa ſit ipſum medium, non quærit utrius ſit definitio, & decernit eſſe cauſam maioris extremi, non minoris, niſi rarò, & ex accidenti.

Senſus uerborum Ariſt. ſecũdum Balduinum. Et quia Ariſtoteles in locis antea memoratis in ſecundo libro Poſteriorum dicit medium eſſe rationem primi extremi, in- C quit ipſe rationem ibi non ſignificare (ut multi putant) definitionem, ſed cauſam, quoniam Ariſtoteles ibi de medio uniuerſaliter loquitur, at non ſemper medium eſt definitio. Addit præterea nunquàm medium reſpectu maioris extremi eſſe integram definitionem, ſed ſemper eſſe differentiam, & cauſam; propterea quando dicitur medium eſſe definitionem integram, intelligendum eſt minoris extremi, non maioris, ut ſi hominem eſſe riſibilem demonſtremus per animal rationale medium, erit quidem animal rationale integra definitio hominis, ſed riſibilitatis cauſa, & differentia, & pars definitionis erit, non definitio integra.

Eſt igitur Balduini ſententia, quam ſumit ex Auerroe in commentario undecimo primi libri Poſteriorum, quòd medium potiſſimæ demonſtrationis ſemper, & neceſſario ſit cauſa maioris extremi, at aliquando, & rarò, & ex accidenti ſit ſimul cauſa etiam ſubiecti, ſed hoc Auerrois dictum ipſe uidetur ita intelligere,

A quòd ex accidenti contingat eidem cauſę ut ſit cauſa duorum ſimul, quoniam cauſa una per ſe, & primum non producit niſi effectum unũ; ideo ſi per ſe, & primum eſt cauſa ſubiecti, nõ poteſt affectionis ſimul cauſa eſſe, niſi ex accidenti; & è conuerſo ſi per ſe eſt cauſa affectionis, non poteſt niſi ex accidenti eſſe cauſa ſubiecti.

Caput Nonum, in quo dicta Balduini ſententia refellitur.

Contradictio Balduini dictis. IN his, quæ de Balduini ſententia recenſuimus, in primis non eſt obſcura huius uiri inconſtantia, ſibi nanque manifeſtè aduerſatur, nec plenè ipſe quid dicat uidetur intelligere, prius enim fatetur eam eſſe potiſſimam demonſtrationem, in qua medium utri- B uſque ſimul extremi cauſa ſit (hoc enim dicit abſque dubio Auerroes) ſed poſtea dum hoc declarat, hoc idem negat; dum enim dicit cauſam ſubiecti non eſſe cauſam affectionis niſi ex accidenti, negat eam eſſe potiſſimam demonſtrationem, nam demonſtratio potiſſima (ut ipſe docet in ea quæſtione) tendit ad ſolam ſciẽtiam accidentis per ſuam cauſam, qualem ſciẽtiam certè non adipiſcimur quando affectionem per cauſam ipſi accidentariam demonſtramus, imò Balduinus ipſe apertè aſſerit talem demonſtrationem parere ſcientiam accidentalem, nam in quarto ſuppoſito dicit ſcientiam per ſe tunc haberi, quando res per propriam cauſam ſcitur, non per alterius rei cauſam, ueluti quando propriam affectionem ſcimus per cauſam ſubiecti, hoc enim eſt demonſtrare per cauſam alienam, proinde per cauſam accidentalem; quare certum eſt hanc apud Balduinum eſſe non poteſt potiſſimam demonſtratio- 4. argu. Balduini. C nem, in qua medium ſit cauſa utriuſque extremi; quod etiam ex quarta eius ratione, quam demonſtratiuam eſſe ait, facilè colligimus, nititur ipſo eo argumento oſtendere quòd medium ſicut eſt natura prius maiore extremo, ita debet eſſe natura poſterius ſubiecto, hinc autem ſequitur quòd nunquàm poteſt eſſe cauſa ſubiecti, dum eſt uera, & æquata cauſa affectionis, quia ſi eſt natura poſterius ſubiecto, eius cauſa eſſe non poteſt; quæ Balduini aſſertio longè aliena eſt ab Auerrois mente, & à ueritate, ut mox in uerę ſententię declaratione oſtendemus; illam enim demonſtrationem, in qua medium utriuſque extremi cauſa ſit, Auerroes potiſſimam eſſe exiſtimauit, imò & inter potiſſimas primum locum tenere, ſi ita loqui licet. Sed uir iſte non animaduertit aliud eſſe id, quod Auerroes dicit, ex accidenti potiſſimę demonſtrationi contingere ut eius medium ſit cauſa utriuſque extremi; aliud eſſe id, quod ipſe aſſerit, ex accidenti euenire eidem cauſæ ut ſimul duorum effectuum cauſa ſit;

ſit; dictum enim Auerrois verißimum eſt, hoc D autem falſum, vt poſtea demonſtrabimus.

alius error Balduini. In eo quoque hic vir deceptus eſt, quòd dixit de medio non eſſe quærendum vtrius extremi ſit definitio, ſed ſolùm vtrius extremi ſit cauſa, quum rarò ſit deſioitio; aduerſus quam ſententiam poſſemus validiſſimam rationem adducere, ſed quuniam ea percipi nõ poteſt, niſi priùs longo, ac diligeoti ſermone ipſa rei veritas declarata ſit, ideò ad alium locum eam remittemus; nunc ſatis ſit ſi Ariſtotelis, & Auerrois, quem ipſe ſequitur, authoritate utamur, Auerroes in principio quæſtionis ſuæ de Medio demonſtrationis, quæ eſt ordine duodecima, quęſtionem ita proponit, an medium ſit cauſa maioris extremi, & ſtatim ſubiungit, ʒ hoc eſt eius definitio ʒ quem locum videns Balduinus conatur euadere dicens Auerroem nomine deſioitionis intelligere cauſam, quę interpretatio tum ipſa per ſe uana eſt, ſic enim omnia argumenta ſoluere facile eſſet; tum uerbis Auerr. E nullo pacto aptari poteſt, quia ſi nomine definitionis Auerr. nihil aliud intelligeret, quàm cauſam, declararet idem per idem, imò & notius per ignotius, ſatis enim fuit dixiſſe cauſam quia cauſa proprio nomine clarius ſignificatur, quàm nomine definitionis. Ariſtoteles uerò *praua interpretatio uerborũ Ariſ.* in 41. 95. & 97. particulis ſecundi libri poſteriorum dicit medium eſſe rationem maioris extremi, neque eſt quòd ilie dicat nomen rationis ibi oon ſignificare definitionem, ſed cauſam, non enim benè percipit uim Græci uocabuli λόγος, quod cum alibi, tum potißimùm eo in loco definitionem abſque ullo dubio ſignificat, non cauſam tantùm, quaſi dicatur λόγος τοῦ τί ἐστι, quod ſi ipſe non intellexit, mirũ non eſt, quum Græcæ linguę fuerit prorſus ignarus; illud quidẽ mirari poſſumus, quòd is, qui Gręcè non intellexit, Gręcas uoces expendere, ac interpretari auſus ſit; Ariſtoteles autem ijs in F locis ſe ipſum optimè interpretatur, nam in illo 41. contextu declarare vult quomodo eadẽ demooſtratio, quæ præbet cognitionem propter quid eſt, largiatur etiam cognitionẽ quid eſt, ideò facta demonſtratione eclipſis per mediam terrę interpoſitionem dicit ʒ hoc autem eſt ratio alterius extremi, hoc eſt A. ʒ quod declarans ſtatim ſubiungit. ʒ eſt enim eclipſis obiectio terræ ʒ quæ verba non tantùm cauſam, ſed definitionem ſignificant; cauſa enim quatenus eſt cauſa de ſuo effectu non prædicatur in caſu recto, ſiquidem nullus effectus eſt ſua cauſa; ſed dum ſumitur ut definitio ſic prædicatur in recto, quum ea ſit omnium definitionum cõmunis conditio; ideò Auerroes ibi nomine rationis intelligit definitionem, nec dici poteſt ipſum accipere definitionem pro cauſa, quia inquit medium eſſe definitionem maioris extremi poteſtate, quod non rectè diceretur, ſi definitionem pro cauſa acciperet, medium enim D eſt maioris extremi cauſa actu, non poteſtate ʒ ſed Auerroes ultimum demonſtrationis finem reſpexit, qui eſt eductio definitionis, ideò quũ demonſtratio ſit poteſtate definitio affectionis demonſtratæ, id que habeat merito medii, dixit medium eſſe poteſtate definitionem maioris extremi; onde reſponſionem ſumere poſſumus ad argumentum Balduini, dicebat enim, officium medij in demonſtratione eſt ut ſit cauſa, *Solutio 3. argu. Balduini.* non ut ſit definitio, imò ſi contingat ut ſit definitio, ſumitur definitio illa ut cauſa, non ut definitio. Nos autem ad hoc dicimus duos eſſe *demonſtrationes duo ſunt fines.* demonſtrationis fines, unum proximum, alterum remotiorem, ſed principaliorẽ; proximus finis eſt parere ſcientiam propter quid eſt; quẽ quidem demonſtratio præſtat prout eſt demonſtratio, & quatenus ipſius medium eſt cauſa; remotior autem, & præcipuus eſt ſcientia quid eſt, quem demonſtratio pręſtat non ut eſt demõſtratio, ſed ut poteſtate definitio, ſeu ut in definitionem conuerſa; hic autem ultimus, ac præſtantiſſimus finis eſt, quia ſcientiam propter quid eſt quærimus, ut habeamus ſciẽtiam quid eſt, & demonſtrationem quęrimus, ut habeamus definitionem. Quemadmodùm igitur proximum demonſtrationis finem reſpicientes quærere poſſumus utrius extremi cauſa mediũ ſit, ita ultimum quoque, ac præſtantiſſimũ eius finem ſpectando poſſumus etiam quærere vtrius extremi ſit definitio; non enim è demonſtratione definitio alterius extremi educitur, niſi merito termini medij, qui illius extremi & cauſa eſt, & definitio; quę omnia ita clara ſunt apud Ariſtotelem, & apud Auerroem, ut nulla egeant declaratione, in ſequentibus tameo cuncta fient maniſeſtiora. Balduinus igitur falſum ſumit, quando dicit medium potiſſimæ demõſtrationis non ſemper eſſe definitionem; falſum etiam eſt quòd oon ſumatur ut definitio, nam habita quidem proximi finis ratione ſumitur ſolùm ut cauſa, ſed habita ratione ultimi finis ſumitur ut definitio. Alij quoque duo Ariſtotelis loci, quos memorauimus, illam Balduini ioterpretationem non recipiunt, nempe contextus 95. & 97. ſecundi libri poſteriorum, ibi nanque Ariſtoteles oſtendere uolens unius effectus unam eſſe cauſam, quę potiſſimę demonſtrationis medium eſſe poſſit, hac utitur ratione, quia medium eſt ratio primi extremi, at (quæſo) ſi ratio ibi non ſignificaret definitionem, ſed cauſam, qualisnam eſſet ea probatio Ariſtotelis? nonne ridicula? idem enim ſumeret ad ſui ipſius probationem; ita Auerroes ibi Ariſtotelem intelligit, & probationem illam ita declarat, ut nos diximus, & inquit rationem ſignificare definitionem: ſed Ariſtoteles ipſe dicta ſua interpretatur, dicit enim in illo 97. contextu ʒ medium eſt ratio primi extremi; quocirca omnes ſcientię per definitionẽ fiunt ʒ ex eo enim quòd medium eſt ratio primi extre-

mi,

mi, non colligeret omnes ſcientias per definitionem fieri, niſi nomine rationis definitionem intelligeret, nec dici poteſt nomen definitionis ibi nil aliud ſignificare, quàm cauſam, quia conſequens illud vanum eſſet, cur enim ex dictis colligat omnes ſcientias per cauſam fieri, quum id iam notiſſimum ſit etiam in principio primi libri? ibi enim dixit ſcire eſſe rem per cauſam cognoſcere, hancque eſſe communem omnium hominum tam ſcientium, quàm non ſcientium exiſtimationem. Quòd igitur apud Ariſtotelem medium ſit ſemper definitio maioris extremi, eaque ſit Auerrois opinio manifeſtum eſt, Vnde ſequitur rectam eſſe noſtram, & aliorum quæſtionem de ueritate dicti Ariſtotelis, an medium ſit definitio maioris, an minoris extremi.

Solutio 4 argu. Balduini.

Malè etiam accepit ſignificationem huius uocis, Medium, dum dixit tunc eſſe uerè medium, quando eſt natura prius maiore, & poſterius minore, non enim in eo ſenſu dicitur medium, nec vſquàm apud Ariſtot. hoc inueniemus; B ſed dicitur medium quia eſt cauſa inhærentiæ maioris extremi in minore, vt ſignificat Ariſtoteles in primo capite ſecundi libri Poſteriorum dum nomen medij confundit cum nomine cauſę. & dicit medium eſſe causã, & cauſam eſſe medium; poteſt autem eſſe huiuſmodi cauſa, etiam ſi ſit natura prius vtroque extremo, quandoque enim eſt ſimul cauſa vtriuſque, & eſt cauſa inhærentię maioris extremi in minore.

Aliuser zor Balduini.

In eo quoque falſus eſt Balduinus quòd dixit medium nunquàm eſſe definitionem maioris, ſed, quando eſt definitio, eſſe definitionem minoris; iam enim oſtendimus Ariſtotelem dicere medium ſemper eſſe definitionem maioris; ſed poſtea demonſtrabimus, quòd eadem ratione, qua uir hic negauit medium unquàm eſſe definitionem maioris, negare etiam debuit eſſe unquàm definitionem minoris, æquè enim vtrunque eadem ratione oſtenditur, ſed ipſe ignorauit quomodo mediũ C dicatur definitio, & cur aliquando ſit unica dictio, aliquando autem oratio, quæ omnia nos in ſequentibus diligentiſſimè declarare nitemur.

Caput Decimum, in quo uera ſententia, quæ Auerrois eſt, exponitur,

Mihi uidetur hac in re ab Auerrois ſententia recedendum non eſſe, ea nanque & Ariſtoteli, & rationi eſt magnoperè conſentanea. Hanc profert Auerroes multis in locis, ſed potiſſimũ in duobus, in commentario vndecimo primi lib. Poſteriorum, & in ſua quæſtione duodecima, vbi aliorum Arabum opiniones confutat, & ita clarè loquitur, ut mirandum ſit quomodo in eius ſententia percipienda potuerit aliquis allucinari, Sententia Auerrois eſt quòd in A omni potiſſima demonſtratione medium ſit cauſa, & definitio maioris extremi, ſed non in omni potiſſima demonſtratione ſit cauſa, ſeu definitio minoris; imò rarò, & in paucis id cõtingat, ita ut maxima pars demonſtrationum potiſſimarum habeant medium cauſam maioris extremi tantùm; paucæ uerò cauſam utriuſque, ſed nulla minoris tantùm, talem enim ſyllogyſmum non nuli eſſe appellandum demonſtrationem, Quoniam igitur in diſciplinis præcepta tradenda ſunt uniuerſalia, & quæ perpetuam habeant ueritatem, nil aliud putat Auerroes ad propoſitam quæſtionem eſſe reſpondendum, quàm medium in omni demonſtratione potiſſima eſſe ex neceſſitate cauſam, ac definitionem maioris extremi; de minore autem extremo nulla eſt facienda mentio, quia quod rarò eſt, ex accidenti eſt, & in diſciplinis conſyderari non debet; demonſtratio enim ſolam maioris extremi ſcientiam tanquàm finem reſpicit, B non minoris; ideò neceſſarium, ac eſſentiale demonſtrationi eſt vt eius medium ſit cauſa maioris; accidentale verò ut ſit cauſa minoris. Semper igitur medium eſt cauſa maioris, quòd ſi contingat aliquando ut ſit cauſa etiam minoris, illud eſt extra conſilium demonſtrationis, ideò Auerroes id ex accidenti eſſe dicit, quod intelligendum eſt reſpectu demonſtrationis potiſſimæ, quum id in ea rarò contingat; ſed non reſpectu illius cauſæ, quę eſt terminus medius; non enim ex accidenti aliqua cauſa eſt cauſa minoris, ſed quando id contingat, illa eſt per ſe cauſa tum minoris, tum maioris. Hæc eſt Auerrois ſententia de medio ueriſſima, & ab Ariſtotele ipſo prolata, quòd cum ex iis, quæ diximus, colligi poteſt, tum in ſequentibus clariùs demonſtrabitur.

q̃ñ medium ſit p accidẽs cauſa minoris

Caput Vndecimum, de duobus generibus accidentium, quæ ſub demonſtrationem cadunt,

accidẽtiũ alia internã cauſam habent, alia externã.

IN primis ſciendum eſt duo eſſe genera accidentium, quæ ex ſuis cauſis demonſtrantur, alia nanque internam cauſam habent, alia externam; internam uoco illam, quæ in eodem, in quo accidens, ſubiecto inheret, ſicuti ſphærica figura eſt cauſa accretionis luminis in luna, & anima eſt cauſa multorum motuum in animali. Externam uerò eam dico, quæ loco diſiuncta eſt a ſubiecto accidentis, vt interpoſitio terræ eſt cauſa eclipſis lunæ; & calor ambientis eſt cauſa putredinis. Horum accidentium illud ſolet eſſe diſcrimen, quòd accidentia, quæ ab externis cauſis in ſubiecto producuntur, cauſas quidem ſuas perpetuò comitantur, & cum eis reciprocantur, at non perpetuo comitantur proprium ſubiectum, non.n. ſemper eſt in luna eclipſis, neque ſemper eſt putredo in quouis corpore ad putreſcendum idoneo;

neo; de his loquebatur Ariſtoteles in conte- D xtu 65. primi libri Poſteriorum quando dicebat ea ſub ſcientiam, ac demonſtrationem cadere, quia licèt reſpectu ſubiecti non ſemper ſint, ſemper tamen ſunt reſpectu cauſæ, quam ſemper comitantur, qua de re alio in loco diffuſius locuti ſumus. In paucis tamen contingit ut, quanuis ab externis cauſis pendeant, a ſubiecto nunquàm disiungantur, ut motus, quo ſuperius aer, & totum elementum ignis a cœlo in orbem feruntur, nam propter agentis, ac patiētis æternitatem, & ipſorum ſitus, atq; reſpectus immutabilitatem ille motus perpetuò in illis elementis perdurat; æternum enim apud Ariſtotelem cœlum eſt, & motu ęterno circunlatū, & ipſę quoque elementorum uniuerſitates æternæ ſunt, & in locis propriis perpetuò quieſcūt.

libr. 2. de prop. nec. ca. 15.

Illa vero accidentia, quę cauſam internam habent, perpetua ſunt in ſubiectis ſuis, & cum eis reciprocantur, ut cum homine riſibilitas; cuius rei ea eſt cauſa, quòd hęc omnia accidentia for- E mam ſubiecti inſequuntur, quoniam igitur perpetuò ineſt in re forma, & natura propria, poſita autem cauſa effectum quoque poni neceſſe eſt, ideo neceſſaria, ac perpetua ſubiectis ſuis ſunt huiuſmodi accidentia, & ſubiecto poſito accidens quoque poni neceſſe eſt. Quòd ſi aliquis obijciat caſum foliorum de arboribus; qui non ſemper arboribus ineſt, cauſam tamen internam habet, quæ eſt humoris congelatio in ipſis arboribus; dicendum eſt caſum foliorum externam potius cauſam habere, quàm internā, quia conſequitur quidem congelationem humoris, ſed hæc congelatio ab externa cauſa producitur, nempe a frigore aeris ambientis; aſt illa accidentia uerè ab interna cauſa pendere dicuntur, quorum cauſa dum in priorem cauſam reſoluitur, in formam, & naturam propriā ſubiecti reſoluitur, non in aliquam externam cauſam; propterea omnium talium acciden- F tium prima cauſa eſt ipſa proprij ſubiecti natura.

Caput Duodecimum, quid dicendum ſit de illis accidentibus, quæ ab externis cauſis pendent.

HAec quum ita ſint, in utroque demonſtrationum genere conſyderemus quem reſpectum terminus medius habeat ad extremos, & priùs quidem ut cauſa, deinde etiam ut definitio. Quod igitur ad eas demonſtrationes attinet, quarum medium eſt cauſa externa, certum eſt illud ſemper cauſam eſſe affectionis, nunquàm ſubiecti; ſemper enim eſt accidens aliquod, nec unquā forma ſubiecti eſſe poteſt, quum diſtinctum loco, & externum ſit. In his igitur demonſtrationibus ſententia Egidii uera eſt dum dicit medium ſolius maioris cauſam ſemper eſſe, quia ſemper eſt accidens aliquod externum, ex quo propoſita affectio demonſtratur. Falſa eſt autem penitus in his ſententia Thomæ, & Scoti, quum in his medium nunquàm ſit forma ſubiecti, ut conſyderantibus manifeſtū eſt. De hac demonſtratione per cauſam externam facta plura dicēda eſſent, multas enim in ſe habet difficultates, quas ſoluere facile nō eſt, ſed quia has omnes aliàs expendimus in libro noſtro de propoſitionibus neceſſariis, ideo iis omiſſis in præſentia ſatis ſit ſi illud certum, atq; compertum habeamus, potiſſimam eſſe eam demonſtrationem, qua eclipſis in luna oſtenditur per interiectionem terræ, quando enim accidens ab una certa cauſa pendet, non poteſt melius demonſtrari, quàm per illam cauſam; at nulla eſt alia cauſa eclipſis, quàm interpoſitio terræ, ideò potiſſima eſt eiuſmodi demonſtratio; ſatis facit etiam omnibus ſimul quęſtionibus de eclipſi factis, & eſt eius definitio poteſtate, ut ſupra demonſtrauimus; ergo quum ex ea totum fructum percipiamus, quem ex ulla potiſſima demonſtratione percipere, uel deſyderare poſſumus, potiſſimam eam demonſtrationem eſſe coguntur omnes, uelint nolint confiteri; in propoſitionibus enim, & earum conditionibus nullum poteſt habere defectum, quum in ipſius fine, ſeu effectu nullus defectus notari queat; ſiquidem præſtantiſſima ſcientia a præſtantiſſima demonſtratione, & ex præſtantiſſimis propoſitionibus conſtante fiat neceſſe eſt. Illæ igitur demonſtrationes, quæ per externas cauſas fiunt, medium habent cauſam maioris extremi tantùm, minoris nunquàm, ſunt tamen potiſſimæ demonſtrationes.

In quibus opinio Egidii uera

In quibus falſa ſemp fit opin. Scoti, & Thom.

Caput Decimumtertium, de iis accidentibus, quæ ab interna cauſa pendent, & eorum demonſtratione.

DE accidentibus, quæ cauſam internam habent, alia ratio eſt, hæc enim omnia propriam ſui ſubiecti naturam, & formam conſequuntur, non ita tamen, ut omnia per formam ſubiecti demōſtrari queant, hoc enim Ioannem Scotū, & alios multos decepit, qui propterea putarunt mediū demonſtrationis ſemper eſſe definitionem ſubiecti; ſed accidentia omnia a forma proprii ſubiecti ordine quodā prodeunt, aliquod. n. accidens a forma ſtatim producitur, & eā immediatè conſequitur, deinde illud idem alterius accidentis cauſa eſt, & hoc iterum alterius, proinde accidentium omnium prima radix, & prima cauſa eſt forma ſubiecti, ſed non eſt omnium immediata, & proxima cauſa; ideò quum unumquodque per ſuam proximam cauſam, non per remotam, demonſtrandum ſit, multa accidentia ex aliis accidentibus prioribus ſunt demonſtranda, non per formā ſubie-

accidentia à forma proprii ſubiecti emanāt ordine quodā.

cti,hæc enim eſſet ipſorum cauſa remota; ſed A illa accidentia,quæ ſtatim. & ſine ulla cauſa media producuntur a forma, per formam demonſtranda ſunt, hæc tamen ſunt pauca, ideò paucæ ſunt (ut ait Auerroes) illæ demonſtrationes, in quibus medium ſit cauſa utriuſque extremi ſimul, hæ nanque ſunt illæ, quarum medium eſt forma ſubiecti;in aliis uerò, in quibus medium eſt alterum accidens,quod eſt proxima cauſa accidentis quęſiti,medium eſt cauſa maioris tantùm,non minoris. Exemplum autem huiuſce rei ex Ariſtotele deſumere poſſumus,qui in primo libro Poſteriorum dicit rotũditatem lunæ eſſe cauſam cur lumen in luna paulatim augeatur,& quilibet ſanæ mentis uidere poteſt nullam eſſe aliam huius accidentis cauſam,quia niſi rotunda eſſet ſuperficies lunę, ſed plana,tota ſimul illuminaretur, non paulatim,& ita lunam nunquàm uideremus, niſi plenam,quod eſt manifeſtè falſum; ſphęrica tamē B figura non eſt forma lunę, ſed eſt accidens, eſt .n. qualitas quartæ ſpeciei, & quoniam omne accidens cauſam aliquam habet, à qua producitur,ſi huius figurę cauſam inquiramus,ea erit abſq; dubio ipſa lunæ natura, quam talis figura conſequitur,itaque figura ſphærica demonſtrabitur per naturam lunæ,ſi nota fuerit, & huius demonſtrationis medium erit cauſa utriuſq; extremi ſimul; deinde per ſphęricam figuram incrementum luminis lunæ demonſtrabitur, & huius demonſtrationis medium erit cauſa maioris extremi tantùm, quia eſt alterum accidens eiuſdem ſubiecti; & utraque demonſtratio erit potiſſima, quia utraq; erit ex cauſa proxima accidentis propoſiti, & utraq; ſcientiam præſtantiſſimam pariet,ſcilicet quòd res ſit,& quamobrem ſit,& quid ſit,utraq; enim in definitionem ſolo ſitu differentem conuertetur,nihil igitur iis deerit quominus ſint potiſſimę,& primi gradus demonſtrationes. Si quis C autem proteruus uelit per formam ſubiecti omnia accidentia demonſtrare, is in hoc ipſo exēplo ſuę ſententiæ uanitatem, & falſitatem inſpicere poteſt, nam ſi quęratur cur luna paulatim,& per incrementa lumen recipiat, & ipſe reſpondeat,quia eſt corpus naturæ quintæ, uel aliud eiuſmodi, quo natura lunę ſignificetur, non ſatisfaciet quæſtioni, ut quilibet rationis cõpos animaduertere poteſt,afferet enim cauſam remotam,quæ non declarat propter quid eſt.Quod autem in hoc exemplo conſpicimus, in aliis multis euenire dicendum eſt, ueluti ſi fingamus ſubiectum aliquod eſſe A. cuius forma, ac definitio ſit B. à qua plura accidentia proueniant,ordine tamen quodam, ut ſtatim à B. producatur accidens C. & à C. aliud producatur uocatum D.& à D. prodeat E. erit quidem B. cauſa prima,& radix, à qua omnia illa accidentia oriuntur, attamen non eſt omnium proxima cauſa,ſed ſolius primi accidentis C. aliorum autem cauſa remota: horum igitur trium A accidentium C.D.E. tres extruentur demonſtrationes,una,qua demonſtrabitur C. de A. per medium B. quod eſt forma ſubiecti, proinde eſt cauſa utriuſque ſimul extremi;alia, qua demonſtrabitur D. de A. per medium C. & alia demũ, qua demonſtrabitur E. de A. per medium. D. in quibus duabus demonſtrationibus mediũ erit cauſa maioris extremi tantùm,nõ minoris; erũt tamen hæ omnes demonſtrationes potiſſimæ, quum per earum quamlibet accidens de ſubiecto proprio per cauſam ſuam proximam demõſtretur;quòd ſi tria illa accidentia demonſtrarentur omnia per B. medium,ſola prima demõſtratio eſſet potiſſima, reliquæ uerò non declararent niſi quòd eſt,quia fierent ex cauſa remota. Sed poſſet aliquis contra nos ita argumentari,accidens proprium ineſt in ſubiecto quatenus ipſum,at illa dictio,quatenus,ſignificat ſecundum propriam illius ſubiecti naturam, quę B eſt forma eius, ergo omne accidēs propriũ ineſt per formam ſubiecti, proinde per hanc omnia ſunt demonſtranda. Ad hoc dicendum eſt conditionem,quatenus ipſum,non denotare cauſam inhærentię, ſed ſolam determinationē ſubiecti primi,aliud .n. eſt dicere ſubiectum primum,aliud eſt dicere cauſam proximam: formam igitur eſſe cauſam aliquorum accidentiũ per alia accidentia media, facit quidem ne ſit eorum proxima cauſa,ſed non tollit quin conſtituat proprium, ac primum ſubiectum illorũ omnium: quum accidentia media ſint quidem mediæ cauſæ,ſed non ſint media ſubiecta.

Dubiũ.

Solutio

Caput decimumquartum, dictæ ſententiæ comprobatio.

HVius ſententię ueritatem poſſumus in ſcientiis mathematicis intueri, C ubi non omnia theoremata ex definitionibus,& ex primis earum ſcientiarum principiis demonſtrantur, ſed aliqua tantùm pauca, quæ poſtea ut propoſitiones ad aliorum theorematum demonſtrationem ſumuntur, & ita accidens demonſtratum ſumitur ut medium ad aliud accidens demonſtrandum, & illud ad aliud, & ita deinceps eodem penitus modo,quem declarauimus. Significauit etiam hanc ſententiam Ariſtoteles in undecimo contextu primi libri de Anima dicens cognitionem quid eſt utilem eſſe ad cognoſcendas cauſas eorum, quę ſubſtantiis accidunt; loquitur autem de definitione ſubiecti, ut legentibus eum locum manifeſtum eſt, & iis uerbis ſignificat definitionem ſubiecti eſſe quidem primam cauſam, à qua accidentia omnia deriuatur, non eſſe tamen proximam ſingulorum cauſam, per quam ſingula ſint demonſtranda; non enim dicit definitionem ipſam eſſe cauſam accidentium omnium, ſed dicit con-

declaratio contextus xi. primi lib. de aïa.

ferre ad cognoſcendas accidentium cauſas; definitionem igitur ab accidentium cauſis ſecernit, &, quum dicat, in plurali numero § cauſas § indicat eas multas eſſe multorum accidentium, quum tamen unius ſubiecti definitio una ſit, non plures; quòd ſi nna eſſet omnium accidentium proxima cauſa ipſa definitio ſubiecti, non rectè loqueretur Ariſtoteles dicens hanc definitionem eſſe utilem ad cognoſcēdas accidentium cauſas. Non poſſumus itaque locum illum aliter interpretari, qnàm ſic, cognoſcere definitionem ſubiecti confert ad cognoſcendas cauſas accidentinm illius ſubiecti, quum ipſa ſit prima omninm radix, ab ea nanque aliqua accidentia producuntur, & ab his alia, & ab his rurſus alia, quare accidentium cauſę plures ſunt, non eſt una omnium proxima cauſa, quandoquidem aliqua accidentia aliquorum cauſę ſunt, omnia ramen a forma pendent, qua ignorata omnia illa ignorari neceſſe eſt. Ex his autem patet quàm uanum ſit argumentum, quod ex eo loco aliqui ſumunt ad probandum quòd definitio ſubiecti in omni potiſſima demonſtratione medium èſſe debeat, & per eam accidentia omnia ſint demonſtranda; hoc enim non dicit Ariſtoteles, ſed potiùs conrratium aſſerit, ut oſtendimus; idque exempla, quibus ibi philoſophus utitur, declarant, dicit enim § ut coguoſcere quid rectum, & quid linea, utile eſt ad cognoſcendum quot rectis anguli trianguli ęquales ſint § at certum eſt definitionem lineæ, uel lineę rectę non eſſe medium, per quod demonſtretur tres angulos trianguli duobus rectis æquales eſſe; quare patet deriuationem tantum omnium accidentium a definitione ſnbiecti, ſed nou eorum omnium demonſtrationem ex illa tanquàm ex uno medio ſignificare Ariſtotelem uoluiſſe. Hanc eandem ſenteutiam colligit ex nerbis Ariſtotelis, ac declarat Auerroes in 31. particula quarti libri Phyſicorum, quum enim dicat ibi Ariſtoteles bonæ definitionis munus eſſe ut cauſam declarer omnium rei definitæ accidentium, Auerroes hoc dictum interpretans inquit illud quidem uerum eſſe, ſed non reciprocari; omnis enim bona definitio debet cauſam tradere omnium accidentinm rei definitę: ſed non omne id, per quod traditur cauſa accidentium, eſt definitio illius ſubiecti; omnem enim definitionem ſubiecti ad accidentia aliqua demonſtranda ut medium ſumi neceſſe eſt, ſed non ad omnia; qunm plura dentur accidentia, quæ non per eam, ſed per alia accidentia demonſtrantur; hoc aurem paſſim apud Auerroem legimus, nam in commentario quinquageſimoſexto primi libri poſteriorum dicit propoſitionem maiorem cuiuſcnnque potiſſimæ demonſtrationis eſſe per ſe ſecūdo modo, quia ſemper id, quod in maiore ſubiicitur, ſumitur in definitione prędicati; qnum

Auerr. 4. Phy. 31.

Auerr. 1. poſt. 56.

D ipſius cauſa ſit; deinde minorem propoſitionem conſyderans inquit, ſi medium demonſtrationis non modò ſit cauſa maioris extremi, ſed etiam minoris, tunc minor propoſitio erit per ſe primo modo, quia id, quod in minore prædicabitur, erit definitio, nel pars definitionis ſubiecti, quòd ſi medium non ſit cauſa minoris, ſed maiotis tantùm, tunc minor propoſitio erit per ſe ſecundo modo, non primo, quia eins prędicatnm non erit de definitione ſubiecti, quare neceſſe erit ut è conuerſo ſubiectum ſit de definitione prædicati, proinde medium erit aliud accidens eiuſdem ſubiecti, quod ſtatim declarat Auerroes ſubiungens magnā partem demonſtrationnm celebratarùm fieri ex accidentibus eſſentialibus; hoc idem legimus in commentatio centeſimoſeptuageſimonono eiuſdem libri, ubi dicit accidentia propria ſubiecti ſcientiæ demonſtrari per media, quę uel accipiuntur in definitione illius ſubiecti, uel in E ſuis definitionibus ſubiectum illud accipiunr, & hęc media dicit eſſe alia accidentia ſubiectū ipſum conſequentia; in plutimis igitur demonſtrationibus mediū eſt accidens aliquod, quod ut alterius accidentis cauſa ſumitur, in paucis uerò medium eſt forma ſubiecti, quare mediū demonſtrationis ut plnrimum eſt cauſa maioris tantùm, raro autem eſt cauſa utriuſque extremi ſimul. Vera igitut ſententia hæc eſt, mediū demonſtrationis potiſſimæ eſt cauſa maiotis extremi, hæc enim eſt ipſius demonſtrationis penitus neceſſaria conditio, quum eius finis ſit maioris extremi cognitio per ſuam canſam; quòd autem medium ſit cauſa minoris extremi tantùm, id nulla ratione admittendum eſt, quoniam ea non eſſet potiſſima demonſtratio, per quam maioris extremi, quod quęritur, cauſa non adduceretur; quòd uerò medium ſit cauſa utriuſque extremi ſimul, contingit quidem, ſed ex accidenti reſpectu ipſius demonſtrationis, F tum quia raro euenit, tum etiam quia demonſtratio nullo pacto id reſpicit, quum tota ad maioris extremi ſcientiam tradendam dirigatur, id enim ſolum reſpicit nt medinm ſit cauſa affectionis quæſitæ, ut autem ſit, cauſa etiam ſubiecti, uel non ſit, id ad ipſam demonſtrationem non pertinet, quum demonſtratio id non conſyderet; ideò Ariſtoteles in ſecundo libro poſteriorum Analyticotum ſemper dixit medium eſſe cauſam, & definitionem maioris extremi, minoris nuuquàm dixit, quoniam ea, quę ex accidenti ſunt, in diſciplinis conſyderari non debent. Hęc eſt etiam ſententia clara Auerrois in commentario undecimo primi libri poſteriorum, & in ſua Quęſtione duodecima, ut ibi legere poſſumus.

Minor propoſitio aliquando eſt per ſe primo modo, aliquando primo ſecūdo.

Auerr. 1. poſt. 179.

Caput

Caput Decimumquintum, impugnatio erroris quorundam, qui malè intelligunt uerba Auerrois quando dicit ex accidenti medium eſſe cauſam utriuſque extremi ſimul.

Sed quum Auerroes in dictis locis dicat id, quod nos quoque diximus, ex accidenti eſſe ut medium demonſttationis ſit ſimul cauſa utriuſque extremi, non eſt recipienda nonnullorum, quos ſupra nominauimus, interpretatio, dum dicunt per accidens contingere ut medium ſit cauſa utriuſque ſimul extremi, quoniam una cauſa non poteſt per ſe plurium effectuum cauſa eſſe, ſed unius tantùm eſt cauſa per ſe, ideò accidens eſt ipſi medio ut, quum ſit cauſa ſubiecti, ſit etiam cauſa affectionis, quo fit ut talis demonſtratio pariat ſcientiam eius, quod ex accidenti eſt, quia demonſtrat affectionem per cauſam alienam, non per cauſam propriam, ſiquidem per accidens ſcire aliquam rem dicimur, quando eam per alterius rei cauſam cognoſcimus.

Balduini ſentētia

Impugnatio.

Sed hęc interpretatio neque uerbis Auerrois congruit, neque uera eſt, Auerroes enim demonſtrationem illam, in qua medium ſit utriuſq; extremi cauſa, potiſſimam uocat, quum dicat per accidens euenire in quibuſdam potiſſimis demonſtrationibns ut medium ſit cauſa utriuſque extremi ſimul; at quomodo potiſſimam uocare poteſt eam demonſtrationem, quę eius, quod ex accidenti eſt, ſcientiam parit? quomodo demonſtratio dici poteſt ea, quæ rem demonſtrat non per ſuam cauſam, ſed per alienam? certè tantum abeſt ut hæc ſit potiſſima demonſtratio, ut ne demonſtratio quidem dicenda ſit, niſi ſophiſtica, qualem ſæpenumerò reiicit Ariſtoteles in poſterioribus Analytjcis; non eſt igitur ſententia Auerrois ea, quam ipſi putant. Eſt etiam ipſa per ſe penitus falſa, quia nullo pacto admittendum eſt fundamentum illud, quod conſtituunt, cauſam unam per ſe plurium effectuum eſſe non poſſe, ſed unius tantùm effectus eſſe cauſam per ſe, non enim eſt par ratio cauſę ad effectum, & effectus ad cauſam, unius quidem effectus una tantùm eſſe poteſt proxima, & ęquata cauſa, ut Ariſtoteles docet in ſecundo libro Poſteriorum, ſed una cauſa poteſt ſimul pluriũ effectuũ eſſe proxima cauſa, & in eodem geuere cauſæ, quandoquidem una & eadem forma cauſa eſt plurium accidentium in eodem compoſito; & quanuis plura ſint accidentia, quę non ęqualiter a forma fluunt, ſed ordine quodam, ut antea declarauimus, aliqua tamen ſuut, quæ ęquè ſine medio eandem formam conſeqnuntur, & unum ab alio non pendet, ſed omnia ſtatim a forma, ut Solis naturam conſequuntur hęc omnia, maxima lux, propria figura, & tãtus in orbem motus, ſeu ad tantum motum inclina-

Eadem forma pōt plurium accidētiũ eſſe proxima cã

A tio, nec tamen lux a figura pendet, nec figura a luce, nec motus ab his, neque hæ a motu; ſed hæc omnia immediatè a natura ſolis emanant tanquàm à cauſa, & in eodem genere cauſæ. Verùm, vt accidentia prætereamns, certum eſt eandem cauſam, quæ ſubiecti cauſa eſt vt forma, cauſam eſſe accidentium vt effectricem, quare ſaltem in diuerſis cauſarũ generibus negare non poſſumus eandem cauſam poſſe eſſe cauſam per ſe plurium effectuum, compoſiti quidem formalem, accidentium autem effectricem; idque Ariſtoteles apertè pronuntiauit in trigeſimaſexta particula ſecundi libri de Anima dicens animam eſſe cauſam tum ut formã, tum ut effectricem, tum ut finem; neque intelligit reſpectu eiuſdem effectus, quia fieri non poteſt ut eadem cauſa reſpectu eiuſdem effectus ſit cauſa ſecundum plura cauſarum genera, ideò anima eſt cauſa uiuentis corporis vt forma, accidentium autem, & operationum

B eius eſt cauſa ut effectrix; ptopterea ſi per formam ſuí ſubiecti accidens aliquod demonſtretur, per propriam cauſam dicitur demonſtrari, imò ita per ptopriam, ut per aliam demonſtrari neque debeat, neque poſſit; non igitur per alienam cauſam demonſtratur, quia licèt ea alterius quoque rei cauſa ſit, tamen non ut alterius rei cauſa, ſed ut cauſa eius accidentis in demonſtratione ſumitur, itaque ut propria, nõ ut aliena. Poſſumus autem aduerſus hunc errorem ita argumentari, ſi forma ſubiecti eſt cauſa affectionis ex accidenti, ergo affectio abſque illa forma eſſe poteſt, quod enim ex accidenti eſt, poteſt non eſſe, multa igitur accidentia, quę alicuius ſubiecti, ut hominis, propria ſunt, abſque homine eſſe poſſunt, & ita non ſunt propria, quia nec omni, nec ſoli competunt, quod ſenſui aduerſatur, cernimus enim ea illius ſubiecti propria eſſe. Præterea omne accidens habet aliquam cauſam, quæ

C ſit eius cauſa per ſe, igitur uel in infinitum procedemus, ſi dicamus cuiuſqne accidentis cauſam per ſe eſſe aliud accidens, vel ad aliquod accideus perueniemus, quod a nullo accidente producitur, huius itaque cauſa per ſe vel forma ſubiecti erit, vel nulla, quod dicendum non eſt. Illud quoque abſurdum hanc ſententiam ſequetur quòd aliquid erit demonſtrabile, cuius nulla erit demonſtratio, nam omne proprium accidens demonſtrabile eſt, quia certam cauſam babet, quum autem non ſit progrediendum in infinitum, ſed deueniendum ſit ad aliquod accidens, quod a nullo amplius accidente ut a cauſa pendeat, hoc per formam demonſtrari non poterit, ſi forma eſt eius cauſa ex accidenti, cauſa nanque accidentalis nullam ſcientiam parit, nulla igitur illius accidentis demouſtratio erit; quare dogma hoc abſurdiſſimum eſt. Veta igitur interpretatio uerborum Auerrois, quæ

Vera ſententia,

quę & ipſis uerbis, & veritati maximè congruit, hęc eſt, accidens eſt demonſtrationi ut medium, quod ut cauſa maioris extremi accipitur ſit etiam cauſa minoris, quia demonſtratio hoc neque requirebat, neque reſpiciebat; ſed non dicit Auerroes ex accidenti eſſe reſpectu illius cauſæ ut ſit cauſa vtriuſque, nam illi eidē cauſę competit per ſe ut ſit cauſa & huius, & illius; & neutrius eſt cauſa ex accidenti; illud igitur, quod Auerroes dicit ex accidenti eſſe, reſpectu demonſtrationis intelligendum eſt, non reſpectu illius cauſæ, quæ medium eſt, ut illi perperam acceperunt; naturam enim demonſtrationis nihil aliud poſtulat, niſi ut medinm ſit cauſa maioris extremi, ſi uerò tale medium adducatur, quod ſit etiam cauſa minoris, per ſe quidem competit illi medio ut ſit cauſa utrinſque; ſed ipſi demonſtrationi ex accidenti contingit ut tale medium habeat, quod non modò maioris, ſed minoris quoque extremi cauſa ſit; ſed E hæc illi diſtinguere neſcientes aberrauerunt.

Caput Decimumſextum, in quo obiectiones quædam proponuntur aduerſus eam demonſtrationem, cuius medium eſt alterum accidens.

CAeterum aduerſus ea, quę diximus, dubitare quiſpiam poſſet, quia illa demonſtratio, qua accidens ex altero accidente demonſtratur, non videtur eſſe potiſſima demonſtratio, ſiquidem ſententia Ariſtotelis eſt ꝙ omnis demonſtratio potiſſima habeat propoſitiones immediatas, atque indemonſtrabiles; at hęc demonſtratio minorem propoſitionem mediatam, ac demonſtrabilem habet, in ea nanque prædicatur accidens proprium de ſubiecto, ut in illa demonſtratione, qua oſtenditur incrementum luminis in luna per ſphæricam figuram, minor propoſitio eſt hęc, luna eſt ſphærica, eaq́, medium habet, quo demõſtrari poteſt, quoniam omne accidēs per cauſam mediam ineſt in ſubiecto, & iam diximus ſphæricam figuram de luna poſſe demonſtrari per ipſam naturam lunæ mediam; talis ergo demonſtratio quum minorem propoſitionē habeat mediatam, non poteſt uocari potiſſima.

1. obiectio.

Præterea omnis demonſtratio, quę medium habeat aliquod accidens, pendet neceſſariò ab illa demonſtratione, quæ medium habet cauſam vtriuſque extremi, nempè ipſam illius ſubiecti formam, ſiue naturam, hæc antem a nulla alia pendet, ergo hæc ſola eſt potiſſima, non illa; nam illa non eſt dicenda potiſſima, qua datur alia potior, potior autem ea eſt, quæ a nulla pendet, quàm quę pendet ex alia; quod autem illa ab hac pendeat manifeſtum eſt, in ea nanque demonſtratione, D qua oſtenditur incrementum luminis lunę per figuram ſphęricam, minor illa, luna eſt ſphærica, niſi prius altera demonſtratione oſtenſa fuerit, non cognoſcitur, quicquid enim cauſam habet, per quam demonſtrari poteſt, non ſcitur niſi per eam demonſtretur, ut ait Ariſtotel. in ſecundo capite primi libri Poſteriorum; quum igitur ex natura lunæ ſit prius demonſtranda illa minor, clarum eſt eam demonſtrationem, qua luminis incrementum oſtenditur per ſphæricam figuram, pendere ab illa demonſtratione, qua lunam ſphæricam eſſe per ipſam lunæ naturam demonſtratur, ſiquidem hæc illius minorem demonſtrat. Sic etiam illa a nobis ficta demonſtratio, qua probatur D. ineſſe in A. per medium C. pendet ab illa, qua oſtenditur C. ineſſe in A. per medium B. illa enim minorem propoſitionem habet hanc, A. eſt C. quæ prius per B. medium debuit eſſe demonſtrata.

2. obiectio.

E Illa igitur demonſtratio, cuius medium ſolius maioris extremi cauſa eſt, non poteſt dici potiſſima, ſed illa ſola potiſſima eſt, cuius medium eſt cauſa utriuſque extremi, hæc enim utranque propoſitionem habet immediatam, & ab alia demonſtratione non pender.

Caput Decimumſeptimum in quo dictæ obiectiones ſoluuntur, & oſtenditur non eſſe neceſſariam potiſsimæ demonſtrationis conditionem ut minor propoſitio ſit immediata.

VT hæ difficultates ſoluantur quædam maximè digna cognitu annotanda ſunt, & primùm quidem quòd hęc appellatio, potiſſima demonſtratio, etſi reprehendenda non eſt, apud Ariſtotelem tamen non reperitur, de F hac enim demonſtratione loquens ſolet eam appellare ἀπόδειξιν τοῦ διότι, vel etiam ſimpliciter loquendo, & abſque ulla additione ἀπόδειξιν, tali nanque appellatione id, quod in unoquoque genere ſummum, ac pręcipuum eſt, ſignificare ſolemus, quemadmodum quando nomine Poetę Homerum intelligimus; ideoq́ue Auerroes hanc ſolet uocare demonſtrationem ſimpliciter. Sed quia non datur apud Ariſtotelem demonſtratio pręſtantior, quàm ea, quę declarat propterquid eſt, ideò nunc omnes conſueuerunt eam potiſſimam demonſtrationem appellare, & Gręci eam uocant τὴν κυρίως ἀπόδειξιν, quaſi principem, ſeu propriè dictam demonſtrationem, ut dubitandum minimè ſit hanc non aliam eſſe, quàm eam, quę ab Ariſtotele τοῦ διότι dicitur, ipſe nanque (uti diximus) nullam hac potiorem, aut præſtantiorem cognouit. Huius autem rei ea eſt ratio, quia demonſtratio

appellatio potiſſima apud Ariſto nō reperitur.

monſtratio inſtrumentum eſt, ob id iudicanda, & appellanda eſt a fine, cuius gratia conſtruitur, finis autem eſt ſcientia perfecta accidẽtis, non ſcientia ſubiecti, ſiquidem hæc per demonſtrationem non quæritur; accidentis autem perfecta cognitio tunc habetur, quando cognoſcitur propterquid eſt, propterquid autẽ cognoſcere eſt per cauſam proximam cognoſcere, a qua res habet vt ſit, quæ quidem cauſa unius rei una eſt, non plures, ut Ariſtotel. docet in ſecundo libro Poſteriorum Hæc omnia per ſe manifeſta ſunt, quoniam apud Ariſtotelem clarè leguntur, quòd enim cognitio propterquid eſt per cauſam rei proximam acquiratur, teſtatur Ariſtoteles in cap. decimo primi libri Poſteriorum; quòd autem cognitio propterquid eſt ſit perfectiſſima cognitio, ab ipſo fusè declaratur in principio ſecundi libri, & deinceps longo proceſſu ad contextum uſque quadrageſimumſeptimum, ibi nanque docet quatuor eſſe ad ſummum ea, quæ quęri, ac ſciri B poſſunt; qua igitur in re hæc omnia cognoſcũtur, perfectiſſima eius rei ſcientia habetur, & nil in ea cognoſcendum manet, porrò duę quęſtiones imperfectæ in duabus perfectioribus includuntur, qui enim nouit propterquid res ſit, nouit etiam quòd ſit; & qui nouit quid ſit, eſſe quoque eam noſcat neceſſe eſt; atqui docet ibi Ariſtoteles quòd cognoſcere propterquid eſt, & cognoſcere quid eſt, idem cognoſcere eſt, quum per eandem cauſam, & per idẽ medium hæc ambo innoteſcant; ex his itaque colligimus quod ea demonſtratio, quæ declarat propterquid eſt, declarat etiã quid eſt, proinde omnibus ſimul quęſtionibus ſatisfacit; ergo ille, qui nouit de aliqua re ꝓpterquid eſt, omnia de illa re nouit, quæ cognoſci poſſunt; quare negari non poteſt omnem demonſtrationem propterquid eſſe potiſſimam demonſtrationẽ, & perfectiſſimam rei ſcientiam tradere, & in definitionem conuerti. Verùm quia demon- C ſtratio perfectiſſimam ſcientiam non tradit niſi quia ex perfectiſſimis principiis, & omnes conditiones habentibus conſtat, neceſſe eſt propoſitiones omnis demonſtrationis declarantis propter quid eſt omnes habere conditiones, quas Ariſtoteles aſſignauit, nam vna deficiente non demonſtraretur niſi quòd eſt, ut aliàs in libro Noſtro de ſpeciebus demonſtrationis declarauimus. Quòd ſi pręter illas conditiones, quas attulit Ariſtoteles, quiſpiam nouam aliquam conditionem in medium adduceret, qua demonſtratio nobilior, ac præſtantior efficeretur, quidnam de illa noua conditione dicendum eſſet? mihi quidem dicendum uidetur eam conditionẽm addere quidẽ demonſtrationi aliquid nobilitatis, ac dignitatis, tamen non ita ut id, quod additur, aliquid conferat ad præſtantiorem ſcientiam efficiendam; quod ego puto tali exemplo poſſe

Oĩs demõſtratio declarans ꝓpqdẽ potiſſima demonſtratio.

A optimè declarari, officium clauis eſt aperire, & claudere, hanc operã vt clauis pręſtare queat, neceſſarium eſt ut ferrea ſit, ferrum enim duriſſimum eſt omnium metallorum, & ad hoc munus aptiſſimum; ꝙ ſi duę proponantur claues fereæ æquales, ac ſimiles in reliquis, ſed altera inaurata eſſet, altera minimè, illa quidem; quæ eſſet aurata, alteri nobilitate præſtaret, attamen ad proprium munus exercendum aptior dici non poſſet, altera .n. ęquè apta eſſet, licèt non aurata, ſed ferrea ſolùm; inauratio igitur nobilitatem quidem claui largitur, non eſt tamen conditio neceſſaria ad operationem clauis, ſed ſatis eſt ſi ſit ferrea, hęc enim eſt conditio neceſſaria ut clauis optima ſit, & maximè omniũ ad ſuum munus idonea. Diſcrimen hoc in conditionibus potiſſimæ demonſtrationis inſpicere poſſumus, illæ nanque omnes conditiones, quatuor Ariſtoteles meminit in ſecundo capite primi libri poſteriorum, ſunt neceſſarię B ut demonſtratio ſcientiam præſtantiſſimam efficere poſſit; quòd enim propoſitiones ſint veræ, & notiores concluſione, id in omni demonſtratione, cuiuſcunque gradus ea ſit, requiritur, quia ſine his inutilis eſt omnis demonſtratio, & nullam cognitionem parit; ꝙ autem propoſitiones ſint cauſæ rei, quæ demonſtratur, & immediatę cauſæ, ideſt ꝙ medius terminus ſit proxima cauſa maioris extremi, hæ ſunt conditiones neceſſariæ ut demonſtratio ſcientiam pręſtantiſſimam efficere queat, quoniam altera conditione ſublata non declarat ampliùs propter quid, ſed ſolùm quòd eſt, ut Ariſtoteles ipſe in capite decimo primi libri poſteriorũ oſtendit; quare duę illæ priores ſunt neceſſariæ conditiones omnis demonſtrationis, hæ autẽ duæ poſteriores ſunt neceſſariæ conditiones demõſtrationis propter quid eſt, quemadmodum in libro noſtro de ſpeciebus demonſtrationis declarauimus. Ex his colligimus non eſſe demon- C ſtrationis propterquid conditionẽ neceſſariam ut minor propoſitio ſit immediata, ſed ſolũ ut maior, propoſitiones enim non alia ratione dicuntur cauſę concluſionis, niſi quia medius terminus eſt cauſa maioris extremi, quod in concluſione prædicatur; nec alia ratione propoſitiones dicuntur immediatę, niſi quia medius terminus eſt immediata, & proxima cauſa maioris extremi, ſic enim Ariſtoteles in capite decimo primi poſteriorum ſe ipſe interpretatur, & omnia exempla, quibus eo in loco utitur, hoc manifeſtè demonſtrant; nam demonſtratio, vt diximus, ſolam reſpicit maioris extremi cognitionem, ideò vult proximam illius cauſam adducere, per hanc enim ſolam oſtenditur propterquid eſt; quoniam igitur, maior propoſitio ex medio, & maiore extremo conflatur, immediatam eam eſſe neceſſe eſt, quia ſi fuerit mediata, non eſt accepta proxima cauſa, inter hanc enim, & effectum

Non eſt neceſſarium ut in omni demonſtratione ꝓp quid minor ſit immediata.

nulla alia cauſa media accipi poteſt; itaque ad A demonſtrandum propter quid eſt neceſſarium omnino eſt maiorem propoſitionem eſſe immediatam; minorem non item, conſtat enim minor ex medio, & minore extremo, at in demonſtratione non ſumitur medium propter minus extremum, ſed propter affectionem, ideò an medium ſit proximum etiam minori, ita vt nil aliud medium inter illa cadat, an nõ ſit, id ad demonſtrationis ſcopum, & naturam nihil pertinet; ſemper enim affectio demõſtrãda eſt per cauſam ſibi proximam, hęc autem non ſemper poteſt etiam ſubiecto proxima eſſe, per hoc tamen non ſtat quin illa demonſtratio ſit propter quid, quum rem demonſtret per cauſam, propter quam eſt; quòd ſi contingat ut medium vtrique extremo proximum ſit, nempe quando eſt forma ſubiecti, tunc non ſolùm maior propoſitio, ſed minor quoque eſt immediata, hęc tamen non eſt conditio neceſſaria, & cõ- B ferens ad præſtantiorem ſcientiam efficiẽdam, ſed eſt tanquàm inauratio clauis, demonſtratio nem enim nobiliorem reddit, ſed præſtantiorẽ ſcientiam non parit, quàm ſit ſcientia propter quid eſt, quam omnis demõſtratio parit, dummodò maiorem ſaltem propoſitionem habeat immediatam; hoc enim niſi habeat, eſt demonſtratio a cauſa remota, quæ non declarat niſi quòd eſt; ideo Ariſtoteles in hac demonſtratione non conſyderauit cauſam eſſe remotam a ſubiecto, ſed ſolùm ab affectione, quia etiam cauſam proximam intellexit ſolùm reſpectu affectionis, cuius ſcientia quæritur. Poſſumus autem hæc omnia in conſtituto a nobis exemplo declarare, demonſtratur C. de A. per medium B. deinde D. de A per medium C. poſtea E. de A. per medium D. in prima quidẽ demonſtratione medium eſt cauſa utriuſq; extremi, quare utraque propoſitio eſt immediata, quia inter A. & B. quæ eſt propoſitio minor; C nullum medium cadit, ſimiliter inter B. & C. quæ eſt propoſitio maior; in duabus autem reliquis demonſtrationibus medium eſt accidens, & cauſa maioris extremi tantùm, non minoris; & ſola propoſitio maior eſt immediata, uidelicet illa, C. eſt D. & illa altera, D. eſt E. ſed utraq; minor eſt mediata, quia inter C. & A datur media cauſa, quæ eſt B. & inter D. & A. duę cauſæ intercidunt B. & C. hæ tamẽ omnes æquè dicuntur demonſtrationes propterquid, & potiſſimæ, nam ſi potiſſimam demõſtrationem intelligamus habita omnium conditionum ratione, etiam illarum, quę maiorẽ quidẽ nobilitatem faciunt, ſed ad perfectiorẽ finẽ cõparandum nihil conferunt, ſola prima eſt potiſſima demonſtratio, ſed dum ita potiſſimę appellationem accipimus, in magnas difficultates incidimus, quoniam multę adduci poſſunt conditiones, quę ad finem quidem demonſtrationis nihil conferunt, nobiliorem tamẽ reddere poſ- A ſunt ipſam demonſtrationem, homo.n. eſt nobilior lapide, & propterea hominis affectio propria lapidis affectione nobilior eſt, præſtantior itaque demonſtratio de homine fiet, quàm de lapide, ſed utraq; tamen æquè declarabit propterquid eſt; at uerò ſi demõſtratio de lapide ob eã rationem non eſt potiſſima, ob eandem neque demonſtratio de homine poteſt uocari potiſſima, quia dantur res homine nobiliores; tãdem igitur ad hoc deueniemus ut illa tantũ dicatur potiſſima demonſtratio, qua in Deo aliquid ineſſe oſtendatur. At ſi potiſſimam demonſtrationem appellemus habita ſolius finis, & conditionum, quę ad finem conferunt, ratione, ut appellare debemus, quia tota inſtrumenti natura in fine conſtituta eſt, omnis demonſtratio, cuius medium ſit proxima cauſa maioris extremi, eſt potiſſima demonſtratio, quod ualidiſſimo argumento oſtendere poſſumus, non minùs enim B per medium C. demonſtratur propterquid ineſt D. in A. quàm per medium B. demonſtretur cur in A. inſit C. & non minus per illam demonſtrationem, quàm per hanc, omnibus quęſtionibus ſatisfit, & non minus illa, quàm hęc, uertitur in definitionem ſolo ſitu a demonſtratione differentem; ſic etiam illa, quæ demonſtratur E. de A. per medium D. illa nanque tria accidentia C. D. E. ęquè demonſtrantur per cauſas ſuas proximas, nec poteſt meliùs demonſtrari E quã per medium D. nec melius poteſt demonſtrari D. quàm per medium C. hęc enim eſt illius proxima cauſa, qua poſita ponitur, & qua ablata aufertur. Hæc fuit Auerrois ſententia, qui in commentariis t. 1. 56. 179. primi libri poſteriorum demonſtrationem ſimpliciter dictam partitur in duas, in eam, cuius medium eſt cauſa utriuſque extremi, & cuius propoſitio minor immediata eſt, & per ſe primo modo; & eã, cuius medium eſt accidens (ut ipſe dicit) eſſentiale, & cuius minor propoſitio eſt per ſe ſecundo C modo, proinde mediata, ac demonſtrabilis, quare non minùs hanc, quàm illam, uocat demonſtrationem ſimpliciter dictam; exiſtimauit igitur Auerroes non eſſe conditionem neceſſariam potiſſimæ demonſtrationis ut habeat minorem immediatam, id enim rarò contingit, nempe tunc ſolùm, quando medium eſt cauſa utriuſque extremi ſimul. Hoc idem Mathematicę quoque diſciplinæ teſtantur, nam ſi totam Euclidis Geometriam legamus, fortaſſe non inueniemus niſi unam, aut alteram demonſtrationem, quę conſtet ex primis eius ſcientię principiis, & minorem habeat immediatam; reliquæ omnes ſunt ex propoſitionibus prædemonſtratis, & minorem habent mediatam, ſed nunquam maiorem; attamen dicere omnes ſolent uſum potiſſimæ demonſtrationis in mathematicis frequẽtiſſimum eſſe, quod dictum minimè verum eſt, ſi ea ſola eſt potiſſima demonſtratio, quæ habet utranque propoſitionẽ imme-

Auerr. potiſſimam demõſtrationem in duas diuidit.

immediatam, quia vt una hirundo non facit uer, ita una demonſtratio, uel duæ, uel etiam tres oon poſſunt ſcientiis mathematicis hanç nominationem tribuere ut ipſarum demonſtrationes dicantur eſſe potiſſimę. Dicimus igitur neceſſariam eſſe potiſſimæ demonſtrationis cōditionē ut propoſitio maior ſit immediata; ſed non eſſe neceſſarium ut ſit immediata minor, quum etiam ex minore mediata fiat potiſſima demonſtratio, quę hac ratione erit ignobilior, atque imperfectior demonſtratio, & ab illa pendens, ſed tamen non imperfectiorem ſcientiā pariens, ſicuti clauis non aurata ignobilior eſt claue inaurata, attamen non minus ad claudēdum, & aperiendum idonea; eam enim nulla ad vtilitatem pertinens conditio deficit, ſed ea tantummodò, quę ſolam nobilitatem præbet, ſicuti declarauimus.

Caput Decimumoctauum, ſolutio obiectionis accepta ex uerbis Ariſtotelis in ſecundo capite primi libri Poſteriorum. B

SEd ad plenam veritatis intelligentiam ſoluenda eſt dubitatio, quæ aduerſus hæc ex verbis Ariſtotelis oritur in ſecundo capite primi libri Poſteriorum, ibi nanque ex definitione demonſtrationis colligens Ariſtoteles omnes principiorum conditiones dicit inter cæteras principia eſſe debere prima, & immediata, & intelligit utranque propoſitionem, quia dicit demonſtrationem in numero ſingulari, ex primis autem, & immediatis in plurali; vult itaque minorem quoque eſſe immediatam. Auerroes autem ibi dicit veram, & propriè dictam demonſtrationem eſſe illam, quæ fit ex principijs primis, & immediatis, quam ipſe vocat demonſtrationem ſimplicem;

demonſtratio alia eſt ſimplex alia cōpoſita.

illam verò, cuius propoſitiones alijs demonſtrationibus fuerint demonſtratæ, quam C vocat demonſtrationem compoſitam, non eſſe demonſtrationem niſi æquiuocè; hanc autem demonſtrationis diuiſionem in ſimplicem, & compoſitam legere poſſumus apud Auerroem etiam in commentario 173. eiuſdem libri; videtur igitur ſignificare Auerroes non eſſe potiſſimam demonſtrationem niſi illam, quam vocat ſimplicem, quæ utranque propoſitionem immediatam habet.

Nota quō intelligendum ſit demonſtrationem cōſtare ex immediatis.

Solutio huius difficultatis in duobus dictis conſiſtit, quæ pugnare inter ſe uidentur, nec tamen pugnant, alterū eſt, Ariſtoteles eo in loco ſignificat utranque demonſtrationis propoſitionem eſſe immediatā, tam maiorem, quàm minorem; alterū eſt, Quāuis Ariſtoteles ibi de demonſtratione loquatur tanquàm vtranque propoſitionem immediatā habente, tamen eam demonſtrationem, quę minorem habet mediatam, non excludit. Ratio prioris dicti eſt quoniam Ariſtoteles de aliis demonſtrationum principiis ibi non loquitur, quā A de primis, & horum tantum conditiones inquirit, quare demonſtrationum propoſitiones, quæ per alias demonſtrationes prædemonſtratæ fuerunt, ſub eam conſyderationem, & conditionū declarationem non cadunt, hæ nanque in concluſionibus ipſius ſcientię potiùs, quàm in principijs numerandæ ſunt. Dicit igitur Ariſtoteles principia demonſtrationis eſſe immediata, tam maiorem, quàm minorem propoſitionem reſpiciens, quia minorem mediatam inter principia non collocaret; ideò rectè ibi dicit Auerroes Ariſtot. intelligere demonſtrationem ſimplicem, quæ ex primis ſcientię principiis conflata eſt, in omni enim ſcientia neceſſarium eſt omnes minores propoſitiones mediatas reſolui in unam minorem primam, & immediatam, quæ eſt definitio ſubiecti, & primū totius ſcientiæ principium, vt in exemplo à nobis poſito minor illa A. D. reſoluitur in hanc priorem A. B C. & hęc in hanc A. B. quæ penitus prima, & immediata eſt; omnia nanque accidentia de ipſo ſcientiæ ſubiecto demonſtrantur ex multis medijs ordinatè diſpoſitis, ut ait Auerroes in 179. commentario primi libri Poſteriorum; quanuis enim ſint eiuſdem ſubiecti affectiones, earum tamen diuerſæ ſunt cauſæ, quę tamen omnes reſoluuntur in unam primam omnium cauſam, quæ eſt definitio ſubiecti illius, ut antea demōſtrauimus. Alterius autem dicti ueritas, per hęc, quę modò diximus, non labefactatur, quia dummodò maior propoſitio ſit verè immediata, quod in demonſtratione potiſſima prorſus neceſſarium eſt, ſatis eſt ſi minor ſit immediata uel actu, uel uirtute, hoc eſt demonſtrata, ac ſcita ex primis, & immediatis principijs, quum enim non ſit neceſſaria conditio potiſſimæ demonſtrationis ut minorē habeat immediatam, ſatis eſt ſi uel actu immediatam habeat, vel ſaltem ex immediatis demonſtratam, C & cognitam; quia quum minor eſt mediata, non poteſt in demonſtratione ſumi niſi ſit cognita, cognita autem eſſe non poteſt niſi demonſtrata; ideò quando ſumitur, poteſt dici immediata, quia virtute quadam continet, & in ſe incluſam habet uim principiorum immediatorum, ex quibus demonſtrata fuit; ideoque talis demonſtratio iure uocatur compoſita, quia pluribus quodammodo demonſtrationibus conſtat. Poſſunt igitur principia demonſtrationis dici immediata, quum ſemper maior propoſitio ſit uerè immediata, minor verò aut ſimiliter immediata, aut pendens ex alia minore immediata, & per illam cognita, & eam quodam modo in ſe continens. Ariſtoteles itaque eo in loco principiorum, quæ prima ſunt, conditiones conſyderat, quas dum ſingulis demonſtrationibus aptamus, ſatis eſt ſi maior ſit penitus immediata, minor vero uel immediata, uel pendens ex alia minore immediata.

Hoc

teſtimoniũ Ariſtot. 1. Top. ca. 1.

Hoc pronuntiauit apertè Ariſtoteles in principio primi libri Topicorum, quando dixit ꝙ demonſtratio eſt ſyllogiſmus conſtans ex ueris, & primis, aut ex talibus, quæ per aliqua uera, & prima eius, quæ circa ipſa eſt, cognitionis principium ſumpſerunt; quę poſteriora uerba de ſola minore ſunt intelligenda, non de maiore, quia ſi maior per alias priores propoſitiones demonſtrata eſſet, ea non poſſet uocari ſimpliciter demonſtratio, ſed eſſet demonſtratio à cauſa remota, Ariſtoteles igitur ibi optimè interpretatus eſt ſententiam ſuam in illo ſecundo capite primi libri poſteriorum, quando dixit principia demonſtrationis eſſe immediata.

teſtimoniũ Ariſtot. 1. poſt ca. 10.

Similiter in primo Poſteriorum capite decimo ſeparans demonſtrationem quòd à demonſtratione propter quid eam demonſtrationem dicit eſſe ex immediatis, quæ ſolam maiorem habeat immediatam, & demonſtrationem dicit in ſingulari numero, immediata uerò in plurali, in exemplis tamen demonſtrationum, quibus ibi utitur, manifeſtũ eſt ſolam maiorem eſſe immediatam; reſpexit enim Ariſtoteles id, quod in demonſtratione prorſus neceſſarium eſt, nempe ut medium, & maius extremum proxima inuicem ſint, & talẽ demonſtrationem dixit conſtare ex immediatis.

Auerr.

Eodem loquendi modo uſus eſt Auerroes in commentario 169. eiuſdem libri dicens illam demonſtrationem eſſe ex immediatis, in qua nullum medium cadat inter medium terminum, & maiorem extremitatem, de minore nihil dixit, quare ſolam maiorem propoſitionẽ putauit eſſe ex neceſſitate immediatam, & nihilominus demonſtrationem appellari ex immediatis conſtantem in plurali numero.

Cõtradictio in dictis Auerr.

Sed difficultatem facere uidentur uerba Auerrois in commentario 10. eius libri, quando inquit demonſtrationem ſimplicem eſſe demonſtrationem per prius dictam, demonſtrationem autem compoſitam eſſe per poſterius, & æquiuocè dictam demonſtrationem; quũ tamen in commentariis 11. 56. & 179. eiuſdem libri cõtrarium pronuntiauerit aſſerens demonſtrationem illam, cuius medium ſit alterum accidens, eſſe primariam, & ſimpliciter dictam demonſtrationem, ea autem eſt demonſtratio compoſita, quia minorem habet mediatam.

Solutio

Ego pro Auerrois defenſione dicendum puto uel ipſum negaſſe demõſtrationem compoſitam eſſe demonſtrationem per modum quendam loquendi, & ſolùm per comparationem cum demonſtratione ſimplici; uel in illo Decimo commentario demonſtrationem compoſitam intellexiſſe illam, quæ etiam præcipuam propoſitionem, nempe maiorem mediatam habeat; ſed non illam, in qua ſola minor ſit mediata, hanc enim non uocaret Auerroes æquiuocè dictam demõſtrationem, quum aliis in locis dixerit eam eſſe demonſtrationem ſimpliciter dictam. Quòd au-D tem ea, quam diximus, mens Ariſtotelis fuerit,

argumẽtum ex Ariſt. efficaciſſimum.

poſſumus argumento ualidiſsimo comprobare, nam Ariſtoteles poſtquàm docuit omnes conditiones principiorũ demõſtrationis potiſſimæ, docere etiam noluit quot modis per defectum alicuius conditionis fiat ſecundi gradus demonſtratio, & duos tantùm modos tetigit, unum quando non a cauſa ad effectum, ſed ab effectu ad cauſam progredimur; alterum quando a cauſa quidem, non tamen immediata, & proxima, ſed remota, in qua demonſtratione maior propoſitio eſt mediata; de illa uerò demonſtratione, in qua minor ſola ſit mediata, ne uerbum quidem fecit; atqui ſi hęc non eſt potiſſima, ac primi gradus demonſtratio, mancus fuiſſet Ariſtoteles, qui non omnes demonſtrationum defectus tetigiſſet; cenſuit igitur tali defectu demonſtrationem à primo gradu non extrahi, ſed eſſe adhuc demonſtrationem propter quid, omnis enim demonſtratio propter E quid eſt demonſtratio primi gradus.

nota diſcrimẽ inter demõſtrationem unã, & ſcient à totam.

Illud uerò non eſt a nobis ſilentio prætereundum, non idem dicendum eſſe de demonſtratione quatenus demonſtratio eſt, ac de tota aliqua ſcientia, quę eſt multarum demõſtrationum congeries, ſingulæ nanque demonſtrationi non eſt neceſſarium ut minorẽ habeat immediatam; at ſcientiæ toti neceſſarium eſt ut habeat unam primã minorem immediatã, quæ ſit omnium demonſtrationum principium, & in quam alię omnes minores propoſitiones reſoluantur; totam ſciẽtiam reſpexit Ariſtoteles in contextu 11. primi libri de Anima quando dixit definitionem eſſe omnis demonſtrationi principium; necnon in primo libro poſteriorum quando in ſpeciebus principii immediati numerauit definitionem ſubiecti; ſed quando loquitur de conditionibus demonſtrationis quatenus demonſtratio eſt, non cenſet minorem ſemper debere eſſe immediatam, ut in locis ſupra memoratis ma-E nifeſtum eſt; quod uidens Auerroes ſępe dixit id in potiſſima demonſtratione rarum eſſe, & ex accidenti, dicentes enim minorem propoſitionem eſſe immediatam, & medium eſſe cauſam minoris extremi in demonſtratione potiſſima, idem dicimus.

Caput XIX. de Alpharabii, & Auicennæ ſententiis, & ipſarum confutatione.

Alpharabii ſẽtentia.

PRopterea reiecit Auerroes ſententiam Alpharabii, & ſententiam Auicennæ, nam Alpharabius dixit tres eſſe ſpecies demonſtrationis potiſſimę, unã, in qua medium eſt cauſa maioris extremi tantùm; aliã, in qua minoris tantùm; & aliam, in qua utriuſque.

Confutatio ex Auerr.

Auerroes autem ab Ariſtotelis dogmate non recedens eam ſolam conditionem ut potiſſimæ demonſtrationi neceſſariam recepit, ꝙ mediũ ſit cauſa maioris extremi; ob id ſpeciẽ illam, in qua mediũ non eſt cauſa maioris, ſed

mino-

minoris tantùm, penitus refutanit,'nec cenſuie eſſe appellandam demonſtrationem; in tertia uerò ſpecie dixit per accideus contingere ut medium ſit cauſa minoris, proinde hanc non eſſe ſtatuendam diuerſam demonſtrationis ſpeciem, quandoquidem differentia accidentalis ſpeciem non conſtituit. Auicenna uerò inter ſpecies demõſtrationis potiſſimæ illam poſuit, in qua medium non eſt cauſa maioris extremi, ſed eſt cauſa inhærentiæ maioris extremi in minore, cuius demonſtrationis exẽplum tale eſt, omne animal eſt corpus, omnis homo eſt animal, ergo omnis homo eſt corpus; medium enim animal non modò non eſt cauſa corporis, ſed potiùs eſt effectus ipſius, eſt tamen cauſa hominis,& eſt cauſa ut corpus in homine inſit, in hac igitur demõſtratione maius extremum eſt cauſa medii,& medium eſt cauſa tum minoris, tum inhærentię maioris in minore; ideò credẽdum eſt hanc eſſe illam demonſtrationis ſpeciem, quam Alpharabius dixit habere medium cauſam minoris extremi tantùm, non maioris.

Auicen. ſententia

Confutat hanc ſententiam Auerroes cum in commentatio vndecimo primi libri Poſteriorũ,tum fuſiùs in Quęſtione ſua duodecima,quę de medio demonſtrationis inſcribitur; ſed ea confutatio à multis perperàm intelligitur, putant enim Auerroem concedere in ea demonſtratione mediũ eſſe cauſam inhærentiæ maioris extremi in minore,& non eſſe cauſam maioris ſeparatim accepti, at negare eam eſſe potiſſimam demonſtrationem hoc argumento ductum, quòd in demonſtratione potiſſima hæc utraque conditio ex neceſſitate poſtulatur, vt mediũ ſit cauſa inhærentiæ maioris extremi in minore, & ſit etiam cauſa maioris ſeparatim ſumpti. Verùm hæc non eſt Auerrois argumẽtatio aduerſus Auicennam,ut patet cuique benè conſyderanti eius uerba in illa quæſtione duodecima; atque adeò ſi id Auerroes dixiſſet,reprehenſione dignus fuiſſet, ſicut illi reprehendendi ſunt, qui eo argumento contra Auicennam utuntur, non enim rectè ſumunt demonſtrationem eas duas conditiones poſtulare; unam ut medium ſit cauſa maioris extremi;alterã ut ſit cauſa inhærentiæ maioris in minore, propterea quòd hæ non duæ cõditiones ſunt, ſed una, quia accidentis eſſe eſt ineſſe, maius autem extremum accidens eſt, quare eadem ei cauſa eſt ut ſimpliciter ſit, & ut in ſubiecto inſit;quo ſit ut altera conditio ab altera diſiungi nequeat, & fieri nunquàm poſſit ut medium ſit cauſa inhærentię, ſimpliciter autem exiſtentiæ cauſa non ſit; idque ut in accidentibus,ita in aliis omnibus rebus,quę alicui ineſſe dicantur,uerum eſt; cuius rationem mox cum Auerroe conſyderabimus. Nullo igitur pacto illud Auicennæ dictum admittere debemus,ꝙ mediũ non ſit cauſa maioris,ſit tamen cauſa ut maius inſit in minore; quoniam ſi non eſt cau-

Confutatio Auerr.

Multorũ error ĩ intelligenda confutatione Auer.

non põt mediũ eſſe cã inhærẽtię quia ſit cauſa maioris ſimpliciter.

A ſa maioris ſeorſum accepti,inhærentię quoque cauſa eſſe non poteſt;quemadmodum ſi eſt cauſa inhærentiæ,maioris quoque cauſam eſſe neceſſe eſt. Aliqui tamen fuerunt, qui Auicennæ ſententiam ita intellexere,medium non eſt cauſa maioris ſeparatim accepti, hoc eſt non eſt cauſa eſſendi,ſed eſt cauſa inhærentiæ maioris in minore,ideſt cauſa inferendi; quam ego nõ puto Auicennæ mentem fuiſſe, quia nimis manifeſtum,& nimis magnum errorem Auicenna commiſiſſet,qui nullo diſcrimine demonſtrationem à ſyllogiſmo ſeparaſſet, & omnem ſyllogiſmum dixiſſet eſſe demonſtrationem, in omni enim bono ſyllogiſmo, etiam in eo, qui ex falſis propoſitionibus conſtet,medius terminus cauſa eſt illationis concluſionis,omnis itaque ſyllogiſmus eſſet demonſtratio. Quare ne tantum abſurdum Auicennę attribuamus uidetur omnino dicendum eſſe Auicẽnam cauſam eſſendi,non cauſam inferendi intellexiſſe; at

aliquorum reſponſio pro Auicenna.

Impugnatio.

B cauſam eſſendi in duo genera diuiſiſſe,ut alia ſit ſimpliciter cauſa eſſendi,alia uerò ineſſendi, ſiue inhærendi in alio; nam in illa ſua demonſtratione corporis de homine per medium animal,corpus dicebat eſſe cauſam animalis medii termini tanquàm cauſam eſſendi ſimpliciter,animal uerò uiciſſim cauſam eſſe inexiſtentiæ corporis in homine. Nos igitur dicimus Auerroem in confutando Auicennæ dogmate non modò non concedere quòd animal ſit cauſa inhærentię corporis in homine, ſed illud efficaciter negare,atque impugnare,& in hac impugnatione totam eius diſputationem aduerſus Auicennam eſſe conſtitutam,omnino enim negat animal eſſe cauſam cur homo ſit corpus. Sed ut Auerrois ſpeculatio, quæ doctiſſima, ac profundiſſima eſt, intelligatur, ſciendum eſt prædicata eſſentialia,quæ conſtituunt primum modum dicendi per ſe, nullam extra ſe cauſam habere, proinde per cauſam demonſtrari non

Auerrus ſõ ſus Auerr. in cõfutando Auiccen.

C poſſe; quodlibet enim ipſorum per ſe ipſum ineſt,non per aliud,ideò etiam ſi inter ſpeciẽ, & genus remotum multa genera media,ac multæ mediæ differentiæ interponantur, ut inter hominem,& corpus,attamen per nullam externam cauſam ineſt in homine corpus,ſed per ſeipſum,idest per ipſam corporis naturam,quam homo eſſentialiter continet;ita uiuens ineſt homini per ſeipſum, idest per ipſam uiuentis naturam,quæ in homine ineſt;ſic animal ineſt homini per ipſam animalis rationem, per animã ſentientem,quam homo habet;vt optimè declarat Auer.in comment.95. primi libri poſterior. hæ igitur omnes propoſitiones ſunt immediatę,& indemonſtrabiles,homo eſt corpus, homo eſt uiuens, homo eſt animal, & aliæ omnes eiuſmodi; nam ſi hęc propoſitio, homo eſt uiuens,per aliquod medium demonſtrari poſſet, illud eſſet uel intermedium genus, ut animal, uel ipſa uiuentis natura, quę in altrice anima conſi-

Oẽ prædicatũ eſſentiale ineſt immediatè.

hæc propoſitio, hõ eſt viuens, nõ põt demõſtrari.

conſiſtit; ſed neutrum horum dici poteſt; non ipſa natura uiuentis, quia ſic uiuens per ſeipſũ demonſtraretur; natura enim uiuentis eſt eius quidditas (ut ita loquamur) & eius definitio eſſentialis, quæ idem eſt ac definitum; propterea nihil poteſt demonſtrari per naturam ſuam propriam, & per ſuam definitionem, quam uocant quidditatiuam, quia id facere eſt petere illud idem, quod eſt demonſtrandum; contra quàm in accidentibus eueniat, cauſam enim extra ſe habent, ex qua poſſunt demonſtrari, quę eſt quidem ipſorum definitio, non tamen eſſentialis, ſed cauſalis; hæc autem apud Ariſtotelem legere poſſumus in particulis quadragesimaſecunda quadrageſimatertia ſecundi libri Poſteriorum; nulla igitur res demonſtrari poteſt per ſuam eſſentialem definitionem, ut ſi quis oſtenderet animal in homine ineſſe per definitionem animalis, & eclipſim ineſſe lunæ per priuationem luminis, quæ eſt eius definitio eſſentialis, ſic enim petitio principii committitur, ut dictum eſt. Adde quòd id fieri non poſſet, niſi in propoſitione maiore prædicaretur res definita de ſua eſſentiali definitione, maior enim eſſet hæc, ſubſtantia animata ſenſibilis eſt animal, quæ eſt prædicatio contra naturam, & abſurda. Sed neque genus propinquum poteſt eſſe medium, per quod demonſtremus genus remotum in ſpecie ineſſe, ut putauit Auicenna, tanquàm per cauſam illius inhærentię, animal enim neque eſt cauſa uiuentis, neque eſt cauſa cur uiuens inſit in homine; quemadmodum enim uiuens eſt uiuens per propriam naturam, non per animal, quum poſſit eſſe uiuens ſine animali; ita per propriam uiuentis naturam uiuens ineſt in homine, non per animal medium; eadem enim eſt cauſa ut uiuens ſit uiuens, & ut inſit homini, quæ eſt ipſa forma uiuentis corporis. Fatetur tamen Auerroes animal eſſe cauſam accidentalem ut homo ſit uiuens, idq́ue decepit Auicennam ut crederet eſſe cauſam per ſe; ſpecies enim quælibet accidit generi ſuo, quum ſine illa genus eſſe poſſit, qua de re plura diximus in libro noſtro de propoſitionum neceſſitate, igitur animal uiuenti accidit, quum detur uiuens, quod non eſt animal; contra uerò genus non accidit ſpeciei, ſed eſt ei neceſſarium, & eſſentiale, quia non poteſt eſſe animal niſi ſit uiuens, & animal ex neceſſitate habet in ſe naturam uiuentis ut partem ſuam eſſentialem; propter illam igitur animal uidetur eſſe cauſa ut homo ſit uiuens, homo enim in ſua ſubſtantia habet animalis naturam, & hęc in ſua ſubſtantia habet naturam uiuentis; ideò animal, quum in homine inſit, uidetur eſſe cauſa ut homo ſit uiuens, non eſt tamen cauſa per ſe, non enim quatenus eſt animal, ſed quatenus uiuentis naturam in ſe continet, hæc enim eſt uera cauſa, & cauſa per ſe ut homo ſit uiuens, ſed quia uiuenti accidit eſ-

Animal non eſt cauſa ut uiuẽs in homine inſit, niſi ut cauſa p accidens.

D ſe animali, ideò animal eſt cauſa per accidens ut homo ſit uiuens. Sententia igitur Auerrois eſt quòd cauſa per ſe, quæ eſt æquata ipſi rei, non poteſt eſſe cauſa inhęrentiæ illius rei in alia, quin ſit etiam cauſa einſdem ſeparatim acceptæ, & è conuerſo, hæc enim duo diſiungi à ſe mutuò nequeunt; cauſa uerò per accidens poteſt eſſe cauſa vt aliquid alicui inhæreat, licèt non ſit cauſa illius ſeparatim accepti; ſicuti animal eſt per accidens cauſa ut homo ſit corpus, ſed corporis ſeorſum accepti cauſa nõ eſt. Ideò allucinantur illi, qui putant Auerroem concedere animal eſſe cauſam per ſe cur homo ſit corpus, quum id ab Auerroe apertè negetur, & improbetur, & ſit etiã manifeſtè falſum, ſi quis enim quærat, propterquid homo eſt corpus? nõ eſt conueniens reſponſio, quia eſt animal, animal igitur illius inhęrentię cauſa non eſt, niſi accidentalis, ut diximus; ideò illa non eſt de-

E monſtratio, per cauſam enim accidentalem ſciẽtia non acquiritur; ſed dicit Auerroes eum eſſe ſyllogiſmum quendam ueridicum, qui inter demonſtrationes collocari non meretur.

Caput XX. de definitione ſubſtantia, & quomodo continget aliquando medium eſſe definitionem ſubiecti.

HActenus medium demonſtrationis ut cauſam reſpectu extremorum conſyderanimus, declarandum remanet quomodo reſpectu eorundem ſit definitio, & priùs quidem reſpectu ſubiecti, dein de reſpectu affectionis; utrunque autem facilè intelligetur, ſi quomodo tum ſubſtantia, tum accidens definiatur paucis uerbis expoſuerimus. Subſtantiæ quidem definitio ex genere, ac differentia, uel differentiis conſtat, ultima tamẽ differentia, quæ propriam rei naturam ſignifi-

F cat, præcipua pars definitionis eſt, ita ut ab Ariſtotele in 43. particula ſeptimi libri Metaphyſicæ uocari potuerit tota rei definitio, dicit enim ibi Ariſtoteles ultimam differẽtiam eſſe totam naturam, totamq́ue ſubſtantiã rei, & ipſam rei definitionem, quia uult genera, ac differentias remotiores eſſe potiùs conditiones neceſſarias, ſine quibus quidditas illa eſſe non poteſt, quã ipſius quidditatis partes; per hoc autem ſoluit illam dubitationem quomodo definitio dicatur una, quum ex pluribus partibus conſtet, dicit enim unam eſſe quoniam ultima differentia una eſt, hęc enim eſt tota rei quidditas, & ipſius definitio. Hæc autem ultima differentia eſt propria rei forma, & ipſius propria, & æquata cauſa, qua poſita res ponitur, & qua ablata aufertur, ipſaq́ue eſt ſimul eſſentia, ſeu quidditas rei, & cauſa rei, contra quàm in accidentibus contingat, quorum eſſentia non eſt ipſorum cauſa, ſed potiùs ab externa cauſa pendet; forma uerò ſubſtantiæ eſt talis forma, quę

ab externa cauſa non pendet, & eſt ſimul eſ-A
ſentia rei,& cauſa, propter quam res eſt, ſi quis enim quærat propter quam cauſam homo ſit, nullam aliam reſpondere debemus, quàm propriam hominis formam. His omnibus illud uoluimus declarare, ultimam differentiam uel eſſe totam ſubſtantiæ compoſitæ definitionem, uel ſaltem præcipuam eius definitionis partẽ, quo fit ut, quum liceat quandoque parti præcipuæ,ac nobiliori nomẽ totius imponere, liceat etiam propriam ſubſtantiæ compoſitæ formam appellare definitionem; ideò ſi quandoque in demonſtratione medium ſit forma ſubiecti,di cere poſſumus medium eſſe definitionem ſubiecti, licèt aliæ definitionis partes in demonſtratione non exprimantur;imò hæ reuera nunquàm exprimendæ eſſent,ut ſi demonſtrandum ſit hominem eſſe riſibilem, medium ſumendũ eſt potius rationale,quàm animal rationale, quæ eſſet integra definitio, nam abſque dubio animal in ea demonſtratione ſuperfluit, & æ-B quæ poni, ac prætermitti poteſt, quandoquidẽ demonſtrantis conſilium in ipſo demonſtrandi actu non eſt hominem ſubiectum definire, ſed cauſam adducere cur homo ſit riſibilis; atqui riſibilitatis cauſa,non eſt animal, ſed rationale ſolum, cauſę nanque rerum ſunt ſimplices, & in ſubſtantia corporea cauſa propriorum accidentium eſt ſola ipſius ſubſtantię forma, ſola igitur medium demonſtrationis eſſe debet, ut rationale ad demonſtrandum hominem eſſe riſibilem; animal uerò ſiue ſumatur, ſiue non ſumatur, nihil affert momenti. Integram igitur ſubiecti definitionem in demonſtratione ſumere, licèt magnus error non ſit, attamen non omnino reprehenſione uacat, ſiquidem philoſophis nitanda ſemper eſt uerborum ſuperfluitas, præſertim quando errandi occaſio aliis præbetur, quod hac in re euenit, complures enim putant totam definitionem ſubiecti eſſe accidentis cauſam; proinde cauſam integram non adduci, niſi tota definitio ſubiecti accipiatur; quam deceptionem uitare debemus, quum id facilè, ac nullo negotio præſtare poſſimus. Huiuſce rei exemplum habemus in prima demonſtratione primi libri Elementorum Euclidis, ubi non tota definitio circuli pro medio demonſtrationis accipitur, ſed ſolùm poſtrema illa pars, qua dicitur lineas omnes à centro ad peripheriam ductas æquales eſſe, hec enim ſola ſufficientem reddit rationem cur conſtituti trianguli latera ſint æqualia; reliquę uerò eius definitionis partes ad eam demonſtrationem non pertinent, neque ei proſunt, iure itaque omittuntur, ſiquidem ſcopus non eſt circulum definire, ſed propoſiti problematis demonſtrationem adducere. Medium igitur demonſtrationis tunc dicitur eſſe definitio ſubiecti, quando eſt ultima differentia, & propria eius ſubiecti forma, quæ poteſt definitio appellari uel

Melius è medium demonſtrationis ſumere ſolam differentiam ultimam ſubiecti quàm totam definitionem

quia reuera eſt tota rei definitio, vel ſaltem quia eſt definitionis præcipua pars. Qua igitur ratione medium potiſſimæ demonſtrationis eſt quandoque cauſa ſubiecti, eandem ratione tūc dicitur definitio ſubiecti, quia nulla ſubiecti cauſa medium demonſtrationis eſſe poteſt, niſi propria eius forma, ut nomine formę intelligamus tum illam, quę eſt altera pars compoſiti, tum etiam ipſam rei eſſentiam, quando res ex materia, & forma non conſtat, utraque enim poteſt definitio illius ſubiecti appellari ea ratione, quam prædiximus.

Caput uigeſimumprimum de definitione accidentis, & quomodo medium demonſtrationis ſit ſemper definitio maioris extremi.

Definitio autem accidentis quænā ſit, & ex quibus partibus conſtet alibi declarauimus, eam enim conſtitutam eſſe diximus ex genere tanquàm forma,& ex ſubiecto proprio tanquàm ex propria materia, quę differentię officio fungitur, & demum ex cauſa inhęrentiæ illius formæ in hac materia; quæ cauſa eſt eius definitionis præcipua pars, quandoquidem genus illud formæ locum obtinens non eſt forma propria, ſed communis; ſubiectum uerò, quum ſit materia, principem locum tenere non poteſt; ſed ipſa cauſa eſt illius rei propria, & propter eam res eſt, ea enim poſita res ponitur, & ea ablata res aufertur, & ab ea pendet reliqua definitio, non hæc ab illa, priuatio enim luminis lunę pendet ab obiectione terrę, non pendet obiectio terrę a priuatione luminis lunæ. Hæc igitur cauſa, quāuis externa ſit, in definitione accidentis principem locum tenet, ſaltem apud logicum de ſcientia demonſtratiua differentẽ, quæ ex cauſæ cognitione acquiritur; propterea Ariſtoteles in ſecundo libro Poſteriorum dicit per eam
C dem cauſam ſatisfieri quæſtioni propterquid eſt, & quæſtioni quid eſt, dicit enim, propterquid eſt eclipſis? propter obiectionem terræ; quid eſt eclipſis? obiectio terrę; quæ dicitur definitio cauſalis, hanc enim ipſe Ariſtoteles uocat definitionem, licèt non ſit integra definitio, ſed ſola cauſa; & quando triplicem docet eſſe definitionem, unam, quæ eſt principium demonſtrationis; aliam, quæ eſt demonſtrationis concluſio; & aliam, quę eſt integra demonſtratio ſolo ſitu terminorum differens; ſub primo mẽbro eam accidentis definitionem locat, quę dicitur cauſalis, & eſt medium demonſtrationis; quanuis igitur ea definitio ſit pars perfectæ definitionis, tamen Ariſtoteles eam uocat definitionem, dum dicit aliquam definitionem eſſe demonſtrationis principium, id eſt medium; & hęc eſt Auerrois ſententia in 64. Commentario primi libri Poſteriorum. Patet igitur quomodo ſit intelligendum ꝙ medium demonſtrationis ſit

lib.4.de meth.c. 14.15.

q̃o medium ſit ſemper definitio affectionis

ſit ſemper definitio affectionis, eſt enim non D definitio integra, & perfecta, ſed præcipua eius definitionis pars uocata ab Ariſtotele definitio, nempè definitio cauſalis; nulla enim alia accidentis definitio medium in demonſtratione eſſe poteſt; definitio quidem perfecta non poteſt eſſe medium demonſtrationis, quum ſit demõſtratio tota, eſt enim medium ſimul cum cõcluſione; illa uerò accidentis definitio, quæ ſine cauſa ſumitur, & eſſentialis, ſiue quidditatiua dicitur, non poteſt eſſe medium, quia eſt cõcluſio demonſtrationis, ut cenſuit Ariſtoteles; ideò illi, qui de medio demonſtrationis, loquentes, & rem hanc non cõſyderantes putauerunt medium eſſe definitionem accidentis eſſentialẽ, & hanc ſolam reſpexerunt, toto cœlo a ueritate aberrarunt, quandoquidem hæc definitio non eſt cauſa rei, ſed eſt res ipſa, cuius cauſa quæritur, quare eiuſmodi demonſtratio non eſſet per cauſam rei, imò neque omnino demonſtratio, E quia idem per ſeipſum demonſtraretur, vt ſi quis per mediam priuationem luminis demonſtraret eclipſim; Hoc ſi Thomas cognouiſſet, non dixiſſet affectionem demonſtrari per ſuam definitionem, & eam definitionem demonſtrari per definitionem ſubiecti; ita enim loquens eſſentialem accidentis definitionem reſpexiſſe uidetur, ſed hæc nunquàm in demonſtratione medium eſſe poteſt. Quoniam igitur medium non eſt definitio eſſentialis, quum hęc ſit potiùs demonſtrationis concluſio, neque definitio perfecta, quum hæc ſit tota ipſa demonſtratio, non demonſtrationis pars; relinquitur ut ſit illa definitio, quæ cauſalis dicitur, & eſt demõſtrationis principium; ideò quum in omni potiſſima demonſtratione medium ſit proxima, & æquata cauſa affectionis quæſitæ, eſt etiam ſemper definitio eiuſdem, non quidem eſſentialis definitio, neque definitio perfecta, ſed cauſalis, quæ dicitur ab Ariſtotele definitio, quia eſt F definitionis perfectæ præcipua pars, quemadmodum declarauimus. Hoc uno modo, non alio, intelligere debemus medium potiſſimæ demonſtrationis ſemper eſſe definitionem maioris extremi.

error dicentiũ mediũ eſſe definitionẽ eſſentialem.

Caput XXII. Quomodo intelligendum ſit dictum illud Auerrois quòd medium uel eſt maioris extremi definitio, uel differentia.

Illud verò hac in re ſubiicere non poſſum, me maximè dubium eſſe an dictum Auerrois probem, quod apud eum legimus in Commentario 95. ſecundi libri Poſteriorum, & cuius ſæpe mentionem facit Balduinus in ſua Quæſtione, dicit eo in loco Auerr. medium demonſtrationis ſemper eſſe cauſam maioris extremi, idque altero duorum modorum, eſt enim aut definitio, aut differentia; quod dictum mihi non leuem dubitationem D facit, quia ſignificare videtur medium eſſe quandoque integram definitionem, quandoq; definitionis partem, quæ eſt differentia; quem ſenſum Balduinus, & alii acceperunt; falſus tamen eſt, nec poteſt Auerroes excuſari, ſi ita ſenſit; integra enim definitio affectionis nũquàm poteſt eſſe medium, quum ſit potius tota demõſtratio, vt prędiximus; ſed medium eſt ſemper definitionis pars, & differentia, nunquàm definitio, dum ſumitur definitio ut integra, & ut diſtincta contra definitionis partem, quæ differentia nuncupatur. Imò ſi benè rem hanc perpendamus, nunquàm medium propriè loquendo eſt differentia reſpectu maioris extremi, vt ipſa uocis ſignificatio declarat, differentia .n. dicitur, qua res definita differt ab aliis, quo quidem munere medium demonſtrationis in definitione accidentis non fungitur, non enim ad rem ab aliis diſtinguendam ſumitur cauſa in E ea definitione, ſiquidem accidens per propriũ ſubiectum ſatis ab aliis rebus omnibus ſeparatur, quod exemplo definitionis eclipſis facilè declarari poteſt, per hanc enim definitionem, priuatio luminis lunæ, eſſentia eclipſis ſignificatur, quæ eſt priuatio quędam luminis; ſed quoniam priuatio luminis de alijs pluribus dici poteſt, quæ non ſunt eclipſis, ideò adiecto ſubiecto luna ita ad propriam eclipſis naturam ſignificandam reſtringitur priuatio luminis, vt eam ſolam ſignificet, & hanc luminis priuationem ab aliis omnibus ſeparet, ut ex ipſa reciprocatione manifeſtum ſit, omnis enim eclipſis eſt priuatio luminis lunæ, & omnis priuatio luminis lunæ eſt eclipſis; igitur pro ſeparanda eclipſi ab aliqua alia re non eſt opus alia differentia, quia nihil ſupernacaneum in definitione accipiendum eſt. Cur igitur ipſa cauſa tanquàm tertia particula illi definitioni apponitur, nempe obiectio terræ? apponitur hæc non F ut differentia, ſed ut cauſa, propterquam res eſt, imò ut cauſa illius definitionis vocatę quidditatiuę, ea enim definitio cauſam habet, per quam demonſtrari poteſt, quia illa forma ineſt in illa materia per externam cauſam; pro huius autem rei declaratione, & confirmatione legere debemus Ariſtotelem in 42. & 43. particulis ſecundi libri Poſteriorum, vbi dicit definitiones accidentium habere externam cauſam, ideò eſſe demonſtrabiles, & eas poſtea in particula 46. uocat concluſiones demonſtrationum; pertinent etiam ad huiuſce rei intelligentiam uerba Auerrois pulcherrima, & doctiſſima in calce ſexti Commentarij libri ſecundi Poſteriorum, quorum ſententia hęc eſt, quanuis Ariſtoteles dixerit idem eſſe quęrere propterquid eſt, & quærere quid eſt, tamẽ aliud reuera eſt id, quod reſpondetur ad quęſtionem quid eſt; aliud eſt id, quod reſpondetur ad quęſtionem propter quid eſt; quod .n. reſpondetur ad quæſtionem quid eſt, non eſt

nisi

Dubia aduerſus dictũ Auerrois.

nunquã mediũ eſt differentia, propriè loquendo

quęrere pp quid & quærere qd, partim idem ẽ, partim nõ idẽ.

niſi forma, & propria rei eſſentia; quod autem quęſitum, per quæſtionem propterquid eſt, eſt cauſa externa, finis, uel efficiens; attamen in ſermonibus ſapientum (idq; reſpexit Ariſtoteles) eandem cauſam quærimus per quæſtionē quid eſt, ac per quęſtionem propterquid eſt, quando enim eſſentia habet extra ſe cauſam, a qua pendet, uit ſapiens dum quærit quid ea res ſit, non ſolam eſſentiam quęrit, ſed eſſentiam ſimul cũ cauſa eſſentiæ, ut ſi quærat, quid eſt eclipſis? & reſpondeatur, priuatio luminis lunæ, non ſatiſfit quæſtioni uiri ſapientis, is enim adhuc quæret, cur luna priuatur lumine? quęſtio enim quid eſt a uiro ſapiente facta cauſam præcipuè reſpicit, & ei magis ſatisfit ſi reſpondeatur definitio cauſalis ſola, eclipſis eſt obiectio terrę, quàm ſi reſpondeatur ſola eſſentialis; attamen maximè propria, atque conueniens reſponſio eſt definitio integra, eclipſis eſt priuatio luminis lunæ propter obiectionem terræ; idcircò dicere poſſumus definitionem cauſalem, quę eſt medium demonſtrationis, ſignificare quid eſt, & non ſignificare quid eſt, quatenus enim per externam cauſam traditur, eatenus non ſignificat quid eſt, ſed potiùs propterquid eſt, idq; reſpexit Ariſt. in contextu 45. ſecundi libri Poſteriorum, quando diſtinguens definitionem perfectam, quę cauſam rei continet, à definitione eſſentiali, ſeu nominali, quę ſine cauſa traditur, dixit definitionem illam eſſe orationem ſignificantem propterquid eſt, & eſſe orationem demonſtrantem, ſignificat enim eſſentiam ſimul cum cauſa eſſentiæ, quum altera definitio nominalis ſignificet ſolùm quid eſt, ſed ipſum nõ demonſtret, quia ipſius cauſam non affert: quatenus uerò cauſa illa externa in definitione accipitur propter eſſentiæ cognitionem, eatenus dicitur ſatisfacere quæſtioni quid eſt, & dicitur definitio cauſalis, quę eſt perfectio, & complementum integræ definitionis; hoc reſpexit Ariſtoteles in primo capite ſecundi libri Poſteriorum, quando dixit unam, & eandem cauſam quęri per quęſtionem quid eſt, & per quæſtionem propterquid eſt, quum utrique ſimul quæſtioni eadem cauſa ſatisfaciat. Cauſa igitur in definitione accidentis non ut pars eſſentiæ ſumitur, ſed ut cauſa ipſius eſſentię, proinde propriè loquendo neque generis, neq; differentiæ locum in ea definitione obtinet, ſed ſolùm cauſæ. Hæc dicere noluimus, ut oſtenderemus in utraque parte dicti Auerrois difficultates ineſſe, medium enim potiſſimæ demonſtrationis nunquàm eſt perfecta definitio, nunquàm eſt differentia, quia ut cauſa, non ut differentia tũ in demonſtratione, tum in definitione ſumitur.

Cauſa in definitione accidentis põt aliquõ

Quod uerò dicere ſolemus, definitionem ex genere tantùm, ac differentiis conſtare, id, ſi propriè loqui velimus, non eſt uerum niſi de definitione eſſentiali tam ſubſtantiarum, quàm accidentium. Poteſt tamen per quandam ſi-

A militudinem cauſa illa uocari differentia in definitione accidentis, quoniam eſt præcipua definitionis pars, & rei propria, & ęquata; & eſt cauſa, qua poſita res ponitur, & qua ablata aufertur, ideò ultimæ differentię ſimilis eſt, nam in definitione ſubſtantię ultima differentia eſt eiuſmodi, ut forma hominis eſt cauſa eius propria, & ęquata, qua eſt homo, & eſt pręcipua pars definitionis hominis, in eo tantùm diſcrepant, quòd in definitione ſubſtantiæ ultima differentia eſt cauſa interna, quæ rem ab aliis ſeparat, quod in definitione accidentis cauſa externa non præſtat. Poſſumus autem dictum illud Auerrois ad bonum ſenſum trahere, licèt nemini cognitum, eamque puto ipſius Auerrois mentem fuiſſe, ut ex eius verbis in commentariis 40. 41. & 47. ſecundi libri Poſteriorum colligi poteſt; dicimus enim ipſum in memorato loco non rem, ſed ſolam uocem reſpexiſſe; nam ſi rem ipſam ſpectemus, difficul-

modo uocari differentia, & aliquo modo non pt.

quõ dictũ Auerrois defendi poſſit.

B cultatibus urgemur, quas memorauimus, & credimus dictum Auerrois ita intellectum, ut alii intelligunt, defendi non poſſe, medium enim quantumuis prolixa oratione proferatur, nunquàm totam accidentis definitionem ſignificat, ſed ſolam externam cauſam, quæ eſt definitionis perfectæ tertia pars; at ſi uocem ſolam attendamus, diſcrimen illud, quod Auerroes reſpexit, in medio videmus; interdum enim unica dictione exprimitur, interdum oratione pluribus dictionibus conſtante; quando igitur eſt ſimplex aliqua dictio, ut quum riſibile per rationale demonſtramus, eam habita uocis ratione non poſſumus appellare definitionem, quia definitio eſt oratio, non dictio una; ideò per ſimilitudinem Auerroes eam uocauit differentiam, quia dictio una, quæ propriam rei cauſam ſignificat, inſtar differentię eſſe uidetur; orationi uerò poteſt attribui nomen definitionis, etiam ſi non tota definitio, ſed pars definitionis extiterit, ideò quando medium eſt oratio, ut quando eclipſim demonſtramus per in-

Solutio primi ac ſecũdi argumẽtũ Balduini

C terpoſitionem terræ, & caſum foliorum per congelationem humoris in contactu foliorum cum ramis, tunc definitio appellari poteſt. Attamen ſi rem ipſam reſpiciamus, nullum eſt diſcrimen, ſiue enim per dictionem unam, ſiue per orationem, & eam quidem prolixam, exprimatur medium, cauſam unam ſignificat, quæ eſt tertia pars definitionis, nunquàm definitio eius integra; illud quidem verum eſt, non poſſe medium definitionem illam cauſalem conſtituere, quando eſt dictio vna, non enim dicere licet, riſibilitas eſt rationalitas, quemadmodum dicere poſſumus, eclipſis eſt interpoſitio terrę; tamen verum ſemper eſt id, quod Ariſtoteles dicit, medium demonſtrationis eſſe definitionem maioris extremi, quoniam ſemper eſt præcipua pars, & com-

Mediũ eſt ſemper ratio primi extremi.

plementum eius definitionis; hoc enim ſignificauit Ariſtoteles per eam dictionem, ratio, quãdo dixit medium eſſe rationem primi extremi, nam ratio ſignificat cauſam ſatisfacientem quæſtioni quid eſt, tanquàm illam, quam præcipuè uir ſapiens quærit, dum quærit quid res aliqua ſit. Quomodo igitur mediũ dicatur ſemper eſſe definitio maioris extremi, & quomodo quandoque etiam minoris, ſatis puto fuiſſe declaratum, neutrius enim extremi eſt integra definitio, ſed pars præcipua definitionis, quæ proinde poteſt appellari definitio.

Caput XXIII. in quo omnia aliorum argumenta ſoluuntur.

Ad primũ Scoti.

COgnita rei ueritate facile eſt omnia aliorum argumenta ſoluere, ad primum enim Scoti, quod erat, omnia propria accidentia a forma ſubiecti fluunt, ergo per formam omnia ſunt demonſtranda, negamus, & antecedens, & conſequentiam; antecedens quidem, quoniam non omnia accidẽtia a principiis internis ſubiecti pendent, ſed aliqua ab externis cauſis, ut antea diximus; conſequentiam uerò, quia dato quòd accidentia à forma ſubiecti fluant, non tamen omnia immediatè ex ea fluunt, ſed ordine quodam, quemadmodum declarauimus, igitur non ſequitur omnia per formam ſubiecti eſſe demonſtranda. Secundum argumentum nihil roboris habet, dicebat enim, illa demonſtratio, cuius principia ab aliis principiis pendent, non eſt potiſſima, at illa, cuius medium eſt definitio affectionis, habet principia pendentia ex aliis principiis, habet enim mediũ definitionem affectionis, quæ pendet a definitione ſubiecti, & per eam demõſtrari poteſt, ergo non eſt potiſſima demonſtratio. Videtur in hoc argumento Scotus definitionem eſſentialem accidentis reſpexiſſe, quando enim accidens a principiis ſui ſubiecti fluit, F eius quoque definitionem eſſentialem ab eiſdẽ fluere neceſſe eſt, ſiquidem hęc definitio idem eſt, ac res definita, de tali igitur definitione totum argumentum concedere poſſumus, dicimus enim hanc nunquàm demonſtrationis medium eſſe poſſe, quia ſic demonſtraretur idem per ſe ipſum; uerùm ſi de cauſali definitione loquatur, decipitur Scotus tum in maiore propoſitione, tũ in minore, quia utraq; eſt negãda; maior quidem falſa eſt, quoniam illa demõſtratio, quæ ſolam maiorem habet immediatam, minorem habet pendentem ex prioribus principiis, quia mediũ eſt alterum accidens pendẽs a cauſa priore, eſt tamen potiſſima demonſtratio, ut ſupra oſtendimus; & hęc ſententia ex Ariſtotele colligitur in poſtremis uerbis contextus 41, ſecundi libri Poſter. ubi poſtquã de potiſſima demonſtratione locutus erat, & eius exempla tulerat, & oſtenderat quomodo ea de- D finitionem largiatur, ſubiungit, ſi medium eius demonſtrationis ex alio priore medio pendeat, per illud eſſe demonſtrandum, & ita aliam eſſe eius demonſtrationem; per hoc tamen non ſtat quin illa ſit potiſſima demonſtratio, ut indicat ibi Ariſtoteles. Minor quoque argumenti Scoti falſa eſt, quia quando medium eſt definitio utriuſq; ſimul extremi, eſt certè definitio affectionis, ea tamen non dicitur pendere a definitione ſubiecti, quum ſit ipſamet definitio ſubiecti; quod igitur omnis definitio affectionis demonſtrari poſſit per definitionem ſubiecti falſum eſt uniuersè prolatum, quia aliquando contingit definitionẽ cauſalem affectionis eſſe ſimul definitionẽ ſubiecti eſſentialẽ. In eodem errore etiam Thomas fuit, dum dixit accidens demõſtrari quidem per ſuam definitionẽ, ſed eã per aliam priorẽ definitionẽ, quæ ſubiecti eſt, eſſe demonſtrandam; uidetur.n. eſſentialem accidẽtis definitionem reſpexiſſe, qui communis omniũ latinorũ error fuit, quia hæc eſt concluſio ſolũ

Error Thomę

E demonſtrationis, nunquàm mediũ; de cauſali autem definitione falſum dixit, quoniam hæc non ſemper ex definitione ſubiecti demonſtrari poteſt, quũ aliquando ſit ipſa definitio ſubiecti, aliquando etiã ſit cauſa externa, quæ a definitione illius ſubiecti non pendet. Ad tertium argumentum prò eadẽ opinione a ſectatoribus Thomę adductum dicimus eſſe quidem petitionem principii, ſi medium ſit eſſentialis definitio accidentis, hæc.n. idem eſt ac definitum, quare de hac argumentũ illud maximam habet efficacitatem; ſed nullam habet de cauſali definitione, medium.n. eſt definitio cauſalis, in ipſo tamen demõſtrandi actu non ſumitur ut definitio, ſed ut cauſa; quanuis.n. ultimus demonſtrantis finis ſit definitio accidentis, ad eam tamẽ indagandã hac methodo utimur, in primis definitionem eius eſſentialẽ proponimus, quæ eſt concluſio ipſa, cuius cauſam quærimus, poſtea dum cauſam adducimus, in ea cauſę allatione dicimur demonſtrare, non definire, niſi poteſtate; atqui cauſa, quatenus cauſa eſt, ex neceſſitate ab effectu diuerſa eſt, idem eſſe non poteſt, ſiquidem nihil ſui ipſius cauſa eſſe dicitur, demum factam demonſtrationem conuertimus in definitionem, in qua animus noſter quieſcit, & ea tota idem eſſe dicitur ac res ipſa definita, eclipſis enim non eſt idem ac obiectio terræ, ſed eſt idem ac priuatio luminis lunæ propter obiectionem terre. In ipſo igitur demonſtrandi actu nulla fit petitio principii, quia medium eſt cauſa affectionis, & ut eius cauſa ſumitur, nondum ut definitio, quare neq; idem eſt, neq; ſumitur ut idem. Ad primum argumentum Egidii, quod teſtimonio Ariſtotelis nititur in ſecundo libro Poſteriorum, dicimus eo argumento id ſolum probari, quòd in omni demonſtratione potiſſima medium eſt ex neceſſitate defi-

Ad 3.

Nota qua methodo utamur in demõſtrando.

Ad primũ Egidii.

definitio affectionis, quam conditionem vt demonſtrationi penitus neceſſariam Ariſtoteles reſpexit; ſed ob id non oſtenditur nunquàm medium eſſe definitionem ſubiecti, quòd enim Ariſtoteles huius nullam fecerit mentionem, id non fuit quia nunquàm contingat, ſed quia per accidens demonſtrationi contingit. *ad ſecũdum.* Alterum verò argumentum fortaſſe aduerſus eos ualidum eſt, qui integram ſubiecti definitionem vt medium demonſtrationis aſſumunt, vt animal rationale in demonſtratione riſibilitatis in homine, idem eſt enim animal rationale, atque homo ipſe, ideò in propoſitione maiore uidetur petitio principii committi; at certè contra nos ea ratio nihil probat, dicimus enim vltimam ſolam differentiam ſubiecti ſumendam eſſe, quia ea ſola proprii accidentis cauſa eſt; hęc autem non ut ſubiecti forma, neque vt eius eſſentia, imò neque ut eius cauſa in demonſtratione ſumitur, ſed ut quoddam illi ſubiecto inexiſtens, quod propoſiti accidentis cauſa eſt; quòd ſi etiam in ipſo demonſtrandi actu eam eſſe ſubiecti formã cognoſcamus, nihil abſurdi ſequitur, non enim idem eſt forma, & id, cuius eſt forma, neque ea ſumitur ut forma, neque quia ſit forma, ſed ſolum quia eſt cauſa maioris extremi; maior autem propoſitio naturaliter notior eſt concluſione, quia maior eſt connexio illius accidentis cum forma ſui ſubiecti, a qua vt a proxima cauſa producitur, quàm cum ſubiecto, in quo per illam formam ineſt, proinde maior immediata, & A indemonſtrabilis eſt, concluſio uerò demonſtrabilis; quare maior propoſitio naturaliter prior, ac notior eſt concluſione. Sed reuera etiam ſi integra ſubiecti definitio pro medio ſumatur, hoc enim parui momenti eſſe diximus, adhuc ob eandem rationem non ſequitur committi in propoſitione maiore petitionem principii, quia non ſumitur ut definitio illius ſubiecti, ſed vt quoddam de illo uerè prædicatum, quod illius affectionis cauſa eſt. *ad arg. Tomitani.* Ad argumentum illorum poſteriorum, qui putant medium ſempèr eſſe cauſam, ac definitionem utriuſque extremi, quando inquiunt Ariſtotelem dicentem {ſcire eſt cauſam cognoſcere, propter quam res eſt} intelligere cauſam formalem, nos hoc negamus, nam ſi de cauſa ſubiecti loqueremur, uera utique eſſet tota eorum conſyderatio, nulla enim alia eſt ſubſtantię compoſitæ cauſa æquata, & propterquam ipſa ſit, quàm propria forma, B ſed quum Ariſtoteles cauſam ibi ſumat reſpectu affectionis demonſtrandæ, non reſpectu ſubiecti, alia ratio eſt, cauſa enim propterquam ipſum accidens eſſe dicitur, non ſemper eſt ipſa ſubiecti forma, imò rarò, frequentiſſimè uerò eſt alterum accidens, quod reſpectu accidentis demonſtrati poteſt eſſe etiam cauſa materialis, uel finalis, uel effectrix, ut docuit Ariſtoteles in ſecundo libro poſteriorum, qua de re nos poſtea locuturi ſumus, ſic igitur medium non eſt definitio, neque cauſa utriuſque extremi.

F I N I S.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI

DE MEDIO DEMONSTRATIONIS

Liber Secundus.

Caput Primum de uariis, ac repugnantibus tum Ariſtotelis, tum Auerrois dictis de medio cuiuſnam generis cauſa ſit.

POSTEAQVAM oſtenſum eſt medium demõſtrationis eſſe cauſam, ac definitionem maioris extremi, declarandum ſupereſt in quonã genere cauſæ medium cauſa ſit, an ut ſorma, an ut materia, an ut finis, an ut efficiens, an pluribus, an etiam omnibus his modis cauſa eſſe poſſit. Res hęc difficillima explicatu eſt, quia nullus unquàm præter Ariſtotelem rem hanc proſundè, ac diligenter contemplatus eſt. Ariſtoteles autem ita obſcurè eam tractauit, ut nemo hactenus eius mentẽ plenè fuerit aſſecutus; proximè tamen omninm ad eam acceſſiſſe uidetur Auerroes, ut postea oſtendemus. A Totius huius difficultatis cauſa fuit apparens quędam inconſtantia, atque repugnantia in ipſis tum Ariſtotelis, tum Auerrois B dictis, nam Ariſtoteles in ſecũdo Poſteriorum libro longo ſermone docuit medinm demonſtrationis eſſe quod quid eſt, ſeu definitionem, quare ſignificare uiſus eſt ſemper eſſe cauſam formalem, nam quod quid eſt, ac definitio eſt forma ipſa rei, attamen poſtea in eodem libro in capite de cauſis enumerauit omnia quatuor genera cauſarum, & eornm ununquodque in demonſtratione medium eſſe poſſe aſſeuerauit. Auerroes autem in commentario 68. primi libri apertè dicit medium demonſtrationis ſemper eſſe cauſam internam, ſcilicet materiam, & formam; & in commentariis 34. 35. eiuſdem libri cauſas externas, finem, & efficientem manifeſtè excludit, inquit enim eas nunquàm ingredi definitionem, proinde neq; demonſtrationem, quia demonſtratio debet poteſtate eſſe definitio. Contrariam ſententiã profert Auerroes in ſecundo libro Poſteriorum commentario ſexto, & clariùs in 42. ubi materiam, & formam a medio demonſtrationis penitus excludit, & uult mediũ ſemper eſſe cauſam effectricem, uel finalem; auget etiam hùiuſce rei difficultatem dum dicit medinm in omnibns eſſe cauſam finalem, effectricem uero in quibuſdã, quum enim non omnes effectus habeant cauſam finalem, falſum uidetur id, quod Auerroes aſſerit, in omnibus medium eſſe cauſam finalẽ, nam eclipſis non habet cauſam finalem, & alia complura accidentia.

Nõ oẽs effectus habet causam finalé.

Caput Secundum Quid alii poſteriores hac de re dixerint.

POſteriores uerò quid hac in re dicant, ac ſentiant haud planè poſſum intelligere; ſi quid enim pronuntiarunt, illud ita rude, & craſſa Minerua prolatum fuit, ut non modò propoſitum nodum non explicarint, ſed etiam maiorem in ipſa re difficultatem reliquerint; imò non obſcurè ſignificauerint ſe eà, quæ dixerunt, non intellexiſſe. Plurimos enim in hanc ſententiam conueniſſe uideo, quòd medium in potiſſima demonſtratione ſit ſola cauſa formalis, alię uerò tres cauſæ ſint medium in demonſtratione propterquid, non in potiſſia; nam demonſtrationem propter quid diſtinctam eſſe ſtatuunt à demõſtratione potiſ-

potiſſima; propterea ſolius potiſſimę demõſtrationis proprium eſſe dicunt vt terminos cõuertibiles, ſeu reciprocabiles habeat, quia ſola cauſa formalis cum effectu reciprocatur, alię minimè, ideò demonſtratio propterquid apud eos non habet terminos conuertibiles; ad hunc ſenſum trahunt uerba Auerrois in cõment. 34.35. primi lib. poſteriorum, & ea, quę ab Ariſtot. dicuntur in ſecundo libro Poſteriorum in capite de cauſis, quum enim in contextu 48. eius libri proponat quatuor eſſe genera cauſarum, quæ omnia demonſtrationis medium eſſe poſſunt, tamen poſtea de tribus tantùm cauſis id declarat, ſcilicet materia, efficiente, & fine, de forma verò nihil dicit, quia ab initio libri uſq; ad eum locum locutus erat de medio, quod eſt forma, & quidditas, ideò ſolùm relinquebatur declarandum quomodo alię tres cauſæ medium eſſe poſſint; propterea dicunt Ariſtotelem ab initio eius ſecundi libri uſque ad context. 47. locutũ eſſe de demonſtratione potiſſima, cuius mediũ eſt forma; in illo autem 48. aggredi tractationẽ de demonſtratione propter quid, in qua locũ habent tres reliquę cauſæ, de quibus in eo capite loquitur. Hæc ſunt, quę ex aliorum dictis hac de re colligere potui.

Caput Tertium, dictæ poſteriorum ſententiæ impugnatio.

SEd hæc dicentes in multas, & magnas difficultates incidunt, primùm enim demonſtrationem propterquid a potiſſima diſtinguunt, decipiuntur, nec intelligunt Ariſtotelem, qui in ſecundo poſteriorum libro potiſſimam iudicat eam demonſtrationem, quæ declaret propter quid eſt, oſtendit enim quòd declarando propterquid eſt declarat etiam neceſſario quid eſt, & uertitur in definitionem, quæ eſt ultimus demõſtrantium finis. Præterea docet in eodem libro Ariſtoteles unam vnius rei cauſam eſſe, non plures, quæ tradat cognitionem propterquid eſt, eamque uult cum ſuo effectu reciprocari, ut poſita ponat, & ablata auferat effectum; itaque fieri non poteſt ut idem effectus per cauſam formalem potiſſimè demõſtretur, per aliam uerò cauſam demonſtretur propterquid tantùm, ſic enim fieret ut unius rei plures eſſent cauſæ ſatisfacientes quęſtioni propterquid eſt, quod & Ariſtoteli aduerſatur, & rationi, quandoquidem qui plures cauſas aſſerit ſeparatim acceptas ſatisfacere quæſtioni propterquid de eadem re factæ, is pugnantia dicit, & proprium ipſe dogma euertit, quia ſi plures eiuſdem effectus tales cauſę ponantur, ſequitur nullam eſſe cauſam, propter quam res ſit, proinde earum nullam eſſe talem cauſam, quæ declarare poſſit propterquid res ſit, ſint enim A. & B. cauſæ eiuſdem effectus C. ut earum utralibet ſeparatim accepta declaret propterquid eſt C. ſequetur neutram declarare propterquid eſt, nam ſi poſito A. ponitur ex neceſſitate C. & eſt cauſa A. propter quam C. eſt, erit igitur C. ſine B. quare non eſſentialiter pẽdet à B. quare B. non eſt cauſa, propter quam ſit C. ſimiliter autem ſi B. ponitur eſſe cauſa, propter quam eſt C. & poſito B. ponitur ex neceſſitate C. erit ergo C. ſine A. proinde ab A. eſſentialiter nõ pendet; dũ itaque ponimus duas cauſas ſeparatim acceptas ſatisfacere quęſtioni propterquid de eadem re factę, dicimus neutram huic quęſtioni ſatisfacere; vna igitur unius rei cauſa eſt, quæ declaret propterquid ea res eſt, hanc enim prærogatiuam pluribus cauſis dare eſt nulli dare. Verùm de hac re plura diximus in libro noſtro de ſpeciebus demonſtrationis, ubi hunc errorem efficaciter improbauimus.

Dicere plures cauſas declarare pp qd de eadẽ re, eſt dicere nullam.

Sed quidnam illi ad Auerroem dicent? quum enim hac in re ſe Auerroem ſequi profiteantur debent ipſius uerba interpretari; Auerr. in 39. & 42. commentariis ſecundi libri Poſterio. declarans ea, quę ab Ariſtotele de potiſſima demõſtratione dicuntur, inquit eius medium ſemper eſſe cauſam efficientem, uel finalem, nunquàm formam, ſed formam in concluſione potiùs demonſtrationis, quàm in medio contineri; quomodo igitur potiſſima demonſtratio ſemper habet medium cauſam formalem? dicere non poſſunt ibi de potiſſima demonſtratione ſermonẽ non eſſe, quoniam apud eos ab initio eius libri uſque ad contex. 47. de ſola potiſſima demonſtratione Ariſtoteles loquitur, cuius ſentẽtiam in memoratis locis Auerr. interpretatur. Præterea dum dicunt Ariſtot. in ea parte de ſola potiſſima demonſtratione loqui, non de demõſtratione ꝓpterquid, aduerſantur Auerroi, quẽ hoc modo tueri uolunt, nam Auerroes in comment. 39. & 40. eius libri confundit demonſtrationem ſimpliciter dictam cum demonſtratione, quam uocat cauſæ tantũ, & de utraq; ſimul Ariſtotelem loqui aſſerit, quia utraq; dat nobis præſtantiſſimam definitionem. Ipſa quoq; per ſe horum ſententia difficultatem potiùs auget, quàm ſoluat, dicunt enim medium demonſtrationis potiſſimę eſſe cauſam formalem, ſed quomodo illud ſit ipſi neque declarant, neque, ut opinor, intelligunt, aut enim ſubiecti formam eſſe dicunt, aut accidentis; ſi ſubiecti, non benè loquuntur, quoniam in primo libro oſtendimus cum Auerroe paucas admodũ eſſe potiſſimas demonſtrationes, in quibus medium ſit forma ſubiecti, & in iis quoque paucis id accidentarium, non eſſentiale demõſtrationi eſt; quod quum ita ſit, in pręſenti quæſtione mediũ non ad ſubiectũ, ſed ad affectionẽ referendũ eſt, ut conſyderemus qualis cauſa ſit reſpectu accidentis, non reſpectu ſubiecti, cuius non eſt cauſa, niſi rarò, & ex accidenti. Reſpectu autem affectionis quomodo medium poſſit eſſe formalis cauſa, prout forma ab aliis

Forma accidentis non eſt mediũ, ſed concluſio.

Mediũ non poteſt eſſe cã formalis.

tribus cauſis diſtinguitur, nō uideo, forma nãq; accidētis eſt eius propria natura, & eſſētia, quæ ſi in ipſius accidentis demōſtratione ut cā ſumatur, idem per ſeipſum demonſtrabitur, idem notum ſimul, & ignotum erit. Conſtat etiam apud Ariſtot. in 42. & 43. particulis 2. libri Poſteriorū medium demonſtrationis debere eſſe cauſā externam, non internā, hanc .n. eo in loco rōnem affert cur ſubſtantia demonſtrari non poſſit, & ſolius accidentis demonſtratio ſit, quoniā ſubſtantia cauſam ſuæ eſſentiæ extra ſe non habet, accidens autem habet eſſentiam pendentem ab externa cauſa, ex qua demonſtrari poteſt; ſed cauſa externa non poteſt eſſe forma accidētis, ſed erit ex neceſſitate vel materia, uel finis, uel efficiēs, niſi dicamus aliquā ex his cauſis p ſimilitudinem appellari formā, ſed tunc cā formalis ab alijs diſtinguenda non erit, quod iſti faciūt, dum dicunt potiſſimam demonſtrationem fieri per ſolam cauſam formalem, nō per alias, demonſtrationem autem propterquid fieri per alia tria genera cauſarum, non per formalē cauſam. Manifeſtū eſt igitur eos, qui hæc dicunt, qd nomine formę ſignificare uelint non intelligere; quare difficultas nobis integra manet, quam fortaſſe nos primi diluemus, & ita planam rem hanc reddemus, ut nullus dubitationi locus relinquēdus ſit; hoc autem præſtabimus interpretando Ariſt. ſed præſertim caput de cauſis in 2. libro poſteriorum a nemine hactenus benè intellectum declarando.

Caput Quartum de ordine ſeruato ab Ariſtotele in declarando quòd medium demonſtrationis ſit cauſa, & de connexione capitis de cauſis cum præcedentibus.

ARiſtoteles igitur in declarãdo ꝙ medium ſit cauſa hunc ordinē ſeruauit, primo loco in principio primi libri poſteriorū dixit ſcire eſſe cauſam rei cognoſcere, propterquam res eſt; in qua definitione nil aliud nomine cauſæ intellexit, quàm proximam, & ęquatam rei cauſam, quā in ſingulari numero protulit, quia hæc unius rei una ē, non plures, vt ipſe poſtea oſtendit in calce 2. libri; præter hanc .n. cæteræ omnes, quas ea res habet, ſunt cauſę remotæ, quarum nulla pōt uocari cauſa, propter quam res eſt; ideò etiam cū articulo dixit τὴν αἰτίαν ad ſignificandam unā quãdam certam cauſam dimiſſis aliis, nã articulus apud Græcos emphaſin habet, ut aliàs diximus; ſic etiam in context. 99. eiuſdem libri loquēs de cauſa remota fatetur quidem eam eſſe αἴτιον, ſed negat eſſe τὸ αἴτιον, ſola nanque cauſa proxima, & propter quam res eſt, τὸ αἴτιον, appellari meretur. De hac igitur cauſa ita per excellentiā uocata loquitur Ariſtot. in toto primo poſteriorum libro, necnon in ſecundo uſque ad 47. cōtextum, in qua tota parte uoluit nobis ante oculos ponere totum fructum, quē ex huiuſcemo-

D di cauſæ cognitione, proinde ex potiſſima demonſtratione percepturi ſumus, in primo .n. libro declarauit quomodo ex tali cauſa ducamur in cognitionem propterquid eſt, deinde in 2. libro oſtendit quomodo per eandem cauſam ſatisfiat etiam quæſtioni quid eſt, quæ ē cognitio præſtantiſſima, & ultimus demōſtrationis finis. Sed quodnam genus cauſæ illud ſit, cui hęc prętogatiua tribuatur, ut dicatur τὸ αἴτιον, & cauſa propter quam res eſt, nihil dixit in 1. lib. Ariſto. neque in ſecundo uſque ad illam 47. particulā, quia uſque ad eum locum ſemper accepit nomen cauſæ generaliter, & nullam unquàm mētionem facere uoluit materiæ, formæ, finis, & efficientis; propterea methodum Ariſt. peruertūt, & ſumma reprehenſione digni ſunt multi, qui interpretantes initium ſecundi capitis primi libri Poſterio. quærere, ac declarare uolūt quodnam genus cauſę Ariſtot. in ea definitione ſignificauerit, ipſe nanque eo in loco non uult id eſ-

E ſe inueſtigandum, ſed illud ſolum nos intelligere vult, quòd quęcunque, & in quocunque cauſæ genere ſit cauſa illa, propterquam res eſt, ex ea ſola perfectam eius rei ſcientiam conſequi poſſumus; particularem autem de ſingulis cauſarum generibus tractationem ad contex. 48. ſecundi lib. & alios ſequentes remiſit, cognouit .n. eam quoq; ad doctrinæ complementum neceſſariam fuiſſe, & ſine illa artem hanc demonſtrandi mancam, & imperfectam fore; quū .n. quatuor ſint genera cauſarum, non ſatis fuerat cognoſcere ꝙ perfecta rei ſcientia acquiritur p cognitionem ſolius ęquatę cauſæ, quę unius rei una eſt, niſi etiam docuiſſet an unius tantum generis cauſæ, an plurium, an etiam omniū illud priuilegium eſſet. Quoniam igitur ad eius diſciplinę perfectionem neceſſarium Ariſtoteli fuit in Poſterioribus Analyticis, & uniuerſalem, & particularem cauſarum tractationem facere, conueniens doctrinæ ordo poſtulauit ut ab uni-

F uerſalibus ad particularia progrederetur, quod ipſius præceptum fuit in pluribus locis, quemadmodum nos aliàs in libris noſtris de Methodis declarauimus; ideo priùs in toto primo lib. & in ſecundo vſque ad 47. context. voluit nomē cauſæ latè ſumere abſque ulla cauſarum partitione, deinde in 48. cœpit nomen illud commune in ſpecies, ſiue in ſignificata diuidere; proprerea non eſt ignoranda uera continuatio, & connexio illius tractationis cum præcedentibus; non .n. dicendum eſt, ut aliqui dicunt, poſtquàm Ariſtot. de cauſa ſola formali uſq; ad 47. (cōnexio capitis de cauſis in 2. li. poſt.) contextum locutus eſt, incipit in 48. agere de aliis tribus cauſis, & oſtendere quomodo illæ quoque demonſtrationem ingrediantur; quoniam uerba Ariſtotelis in principio illius 48. contex. hanc interpretationem non recipiunt, inquiūt. ⁞ Quoniam autem ſcire putamus quādo ſciamus cauſam, cauſę uerò quatuor ſunt ⁞ quibus uerbis repetit definitionem ipſius ſcire

tra-

nadití in ſecūdo capite primi libri, in qua nominauerat cauſam, & ſtatim nomen illud cauſç in quatuor genera diuidit; quare nō a cauſa formali ad alias tres tranſitum ibi facit Ariſt. ſed a cauſa latè accepta ad ſingulas quatuor cauſas ſingillatim cōſyderandas, ut quemadmodū docuerat mediū demonſtrationis potiſſimæ causā eſſe debere, ita etiam doceret cuiuſnam generis cauſa ſit; quare quum ibi primùm faciat diniſionem cauſatum, non poteſt ante illum locū de vllo cauſæ genere particulatim ſermonem feciſſe, ſed ſolùm de cauſa latè accepta, igitur nō de cauſa formali antea locutus erat, ſed de cauſa generaliter ſumpta. Sed ipſa Ariſtot. in eo capite tractatio illorū errorem declarat, dicunt enim ipſum ante illum contextum quadrageſimumoctauum de ſola egiſſe cauſa formali, de qua poſt eum locū nihil ampliùs dicit, ſed in toto illo capite de aliis tantū tribus cauſis ſermonē facit; at hoc falſum eſſe uerba ipſa Ariſt. oſtendunt; dicant enim (quæſo) de qua
B nam forma egerat in præcedentibus capitibus Ariſtoteles? non de forma propriè accepta, quæ dicitur altera pars compoſiti, hanc enim formā nunquā demonſtrationis mediū eſſe demōſtrauimus, nam idē per ſeipſum demonſtraretur, & fieret petitio principii, non igitur de hac forma egerat Ariſtot. ſed de forma accepta pro definitione, & pro eo, quod dicitur quid eſt, hoc etenim omnes confitentur, docuerat enim mediū eſſe quod quid eſt, ac definitionem maioris extremi. Si hęc eſt forma, de qua ante 48. contextum egerat Ariſt. ergo non minùs in eo contextu, & aliis ſequentibus agit de forma, nā in eo capite de cauſis dū loquitur de cauſa materiali, & docet eam eſſe poſſe demōſtrationis mediū, ſubiungit illud idem medium eſſe quod quid eſt, ac definitionem, ut patet legētibus 49. contextum, qui eſt de cauſa materiali; & Auerr. eo in loco dicit quòd licèt Ariſt. loquatur de me-
C dio, quod eſt cauſa materialis, illa tamen uidetur dici poſſe etiam cauſa formalis. Similiter in contextu 51. loquens Ariſtot. de cauſa effectrice, & oſtendens quomodo ea ſit demonſtrationis mediū, idque exemplo declarās, ſubiungit illud idē medium eſſe definitionem maioris extremi. Igitur ſi definitio (ut omnes concedunt) in eo libro dicitur forma, nam inſtar formæ eſt, non minùs in eo capite agitur de cauſa formali, quod illi negant, quàm in præcedentibus, in quibus ſolis de formali cauſa actum eſſe dicūt; quo fit ut in illo capite de cauſis Ariſtot. adhuc loquatur de medio potiſſimę demonſtrationis, non de alia ſecundi gradus demonſtratione, ſiquidem ſolius potiſſimæ demonſtrationis medium eſt definitio maioris extremi, quam iſti formalē cauſam eſſe dicunt. Nos igitur dicimus Ariſtotelem poſt uniuerſalem tractationem de cauſa illa, quæ ſatisfacit quæſtioni ꝓpterquid, ibi tranſire ad tractationē particularem, diſtin-
A guit enim quatuor genera cauſarum, & docet ea omnia in demonſtratione potiſſima locum habere poſſe, non quidem ita, ut dicat quancunque cauſam in demonſtratione potiſſima medium eſſe poſſe; iam enim oſtendimus unā eſſe talem unius rei cauſam, cæteras uerò eſſe cauſas remotas; ſed quia cauſa illa proxima, quæ unius rei una eſt, poteſt eſſe tum forma, tum materia, tum efficiens, tum finis; non quidē reſpectu eiuſdem effectus, ſed reſpectu diuerſorum, alicuius enim rei adæquata cauſa eſt ſola cauſa finalis, non alia, ideò eius potiſſima demonſtratio nulla alia erit, quàm per cauſam finalem; alicuius autem eſt ſola cauſa effectrix, non alia, ideò eius demonſtratio erit per cauſam effectricem, non per aliam. Hoc igitur declarare eſt Ariſtotelis conſilium in eo loco.

B *Caput Quintum, Quot ſint ad ſummum genera cauſarum, quæ in demonſtratione potiſſima medium eſſe contingat.*

CAeterum ut rē hanc perfectè declaremus, priùs ipſa rei ueritas explananda nobis eſt, poſtea uerò eadem in uerbis Ariſtotelis conſyderanda erit. Dictum a nobis eſt aliàs duo accidentium genera ſub demonſtrationem cadere, alia nanque ab interna, alia ab externa cauſa producuntur, internā, & externam intelligo loco, & ſubiecto; ut accidentia, quæ in ipſo ſubiecto, in quo inhęrent, proximam ſuam cauſam inſitam habent, internam cauſam habere dicantur; quæ uerò pendēt a cauſa extra ſuum ſubiectum poſita, ea dicantur habere cauſam externam, ut eclipſis, quę fit a terrę interpoſitione; aliud certè accidentis, ſiue aliud cauſæ genus præter hæc duo non datur, quum enim accidens omne in ſubiecto hęreat, neceſſe eſt ipſius cauſam uel in eodē ſubiecto ineſſe, uel extra illud eſſe poſitam. Quum

Accidentia alia ab interna cauſa pendēt, alia ab externa.

C igitur cauſæ externę duæ ſint, efficiens, & finis, ſequitur tria eſſe ad ſummum genera cauſarū, quę media demonſtrationum eſſe poſſint, efficiens, & finis, & cauſa interna, hęc autē duplex quidem eſſe poteſt, diximus enim accidentia ab interna cauſa pendentia alia demonſtrari per definitionem ſubiecti, alia per alia accidentia eiuſdem ſubiecti; tamen idem eſt cauſæ modus, quo accidens ab alio accidente, & quo a forma, ſeu natura ſubiecti producitur, utraque enim poteſt uocari cauſa effectrix per emanationem; efficiens enim duplex eſt, aliud cū uera actione efficit, & eſt propriè dictum efficiēs, ſemperque externum eſt, quoniam idem in ſeipſum agere non poteſt; aliud uerò, quod minus propriè dicitur efficiens, per emanationem potiùs efficit, quàm per ueram actionem, quū ſemper abſque ulla patientis reſiſtētia efficiat, ideò eius actio eſt immanens, non tranſiens ad aliud; ita forma eſt cauſa effectrix accidentium

Tria tātū cauſarū genera poſſunt eſſe mediū demōſtrationis.

Efficiēs duplex eſt, unū cū actione, alterum per emanationem.

omnium

omnium ſui ſubiecti, emanant enim omoia ab ea; ita etiam accidens cauſa eſt effectrix alterius accidentis in eodem ſubiecto, ut in igne ſummus calor à forma ignis pendet tanquàm ab agente per emanationem; ſumma autem raritas, & ſumma leuitas pendent, ac producuntur ſimiliter a ſummo calore ur ab agente per emanationem. Sed non modò formę, & accidẽtibus, at materiæ quoque conuenit appellatio efficientis per emanationem, quoniam etiam a natura materiæ plura accidentia in rebus emanant, ueluti trina dimenſio, & patiẽdi poteſtas, quæ potẽtia paſſiua a noſtris uocatur, hęc enim accidentia naturam matetię conſequuntur, & ab ea emanant; ideò ſi materiam dicamus eſſe eorum cauſam effectricem per emanationem, nil abſurdi dicimus, neque hac ratione cauſarum genera confundimus, ac commiſcemus, quandoquidem cauſa effectrix, quę ab Ariſtot. ut ab aliis tribus diſtincta inter cauſas nominatur, eſt illa, quæ cum uera actione efficit, non hęc, quæ per ſolam emanationem; Veruntamen etiam ſi efficieos per emanationem ad genus cauſę efficientes redigi dixerimus, nullum ſequitur inconueniens, neque geneta cauſarum propterea commiſcentur, alia nanque, & alia ratione idem dicitur eſſe forma, & efficiens per emanationem; ſiue materia, & efficiens per emanationem; ſiue accidẽs, & efficiens per emanationem; forma enim ignis reſpectu ignis nõ eſt efficiens, ſed eſt cauſa formalis, at reſpectu accidentium ignis non eſt forma, ſed efficiens per emanationem; ſummus calor reſpectu ignis ſubiecti non eſt cauſa, ſed accidens; at reſpectu ſummæ raritatis, ac leuitatis non eſt accidens, ſed eſt cauſa effectrix per emanationem; ſic etiam materia eſt quidem materia reſpectu totius compoſiti, cuius pars eſt, ſed reſpectu accidentium, quæ ab ea prodeunt, non eſt cauſa materialis, ſed eſt efficiens per emanationem. Quòd ſiquis dicat materiam reſpectu aliquorum accidentium habere locum ſubiecti, ur reſpectu dimenſionum, ideoque eſſe potiùs eorum materiam externam, quę ſubiicitnr, & recipit, quàm cauſam effectricem; vt admittamus talem materiam externam reduci ad genus cauſæ materialis, tamen dicimus eam ſimul eſſe etiam cauſam effectricem per emanationẽ, quę reducitur ad genns cauſæ efficientis, alia tamẽ, & alia ratione, materia enim accidentis dicitur quatenus ei ſubeſt, & ipſum recipit, efficiens uerò quatenus ab ea accidens producitur, & emanat per quandam neceſſariam deriuatiooem. Semper igitur canſarum genera diſtinguuntur, & nunquàm confunduntur, quia nunquàm cõtiogit ut idem reſpectu eiuſdem, & eadem ratione acceptum dicatur ſimul materia, & efficiens, ſeu forma, & efficiens. Quoniam igitur cauſa accidentis interna eſſe noo poteſt, niſi forma, uel materia, vel accidẽs alterũ in eodẽ ſubiecto inhærens, manifeſtum eſt hæc omnia ad unum cauſę genus reduci, quod dicitur efficiens per emanationem; neque eſt ꝙ decipiamur dicentes hanc eſſe cauſam formalem, illam uerò materialem, hoc etenim uerum eſt reſpectu ſubiecti, at non reſpectu accidentis; nos autẽ non ſubiecti, ſed accidentis cauſam coofyderamus, & dicimus illam, quæ eſt forma ſubiecti, & illã, quæ eſt materia ſubiecti, accidentium cauſam non eſſe, niſi ut effectricem; interna igitur accidentis cauſa non eſt niſi effectrix per emanationem, ſiue ea ſit forma, ſiue materia, ſiue etiam accidens eiuſdem ſubiecti. Hæc quum ita ſeſe habeant, ex tribus cauſarum generibus demonſtratio potisſima conſtrui poteſt, aut.n. ex cauſa interna, quæ dicitur efficiens per emanationẽ, aut per effectricem exteroam, aut per finalem. Per cauſam autem formalem accidentis ꝓpriè ſumptam, & ab his tribus, quas modò nominauimus, diſtinctam demonſtratio fieri nequit, ꝑ talem.n. formam idem per ſeipſum demonſtraretur, & fieret petitio principii, ut ſępe diximus; ſed per cauſam formalem pro definitione acceptam datur demonſtratio; imò omnis potisſima demonſtratio eſt hoc modo per cauſam formalem, ideſt per cauſam, propterquam res eſt, & per quam defioitur, & quæ officio formę fungitur; officium.n. formæ eſt rem conſtituere, ita ue propter eam res ſit, & ea poſita res ponatur, & ablata auferatur, & io rei definitione principẽ locum teneat; cuiuſmodi eſt quælibet accidẽtis cauſa proxima, & adæquata, ſiue ea fuerit effectrix per emanationem, ſiue effectrix externa, ſiue finalis; quannis.o. propriè loquendo nõ ſit forma, quia non eſt pars rei, ſed eſt extra ipſam accidentis eſſentiam, & potiùs eſſentiæ cauſa, quàm eſſentię pats; attamen per ſimilitudinẽ, ut diximus, uocatur forma, quia formæ officio fungitur, & in definitione accidentis principẽ locum tenet; unde maoifeſtum eſt formã, quæ potisſimæ demonſtrationis medium eſt, non eſſe propriè dictam formam, nec quartum cauſæ genus ab aliis tribus diſtinctum, ſed eſſe quoddam commune omnes, quas memorauimus, cauſas complectens, quando ſunt proximæ, & æquaıæ; ita ut omnis potiſſima demonſtratio per quanlibet cauſam facta dicatur etiã facta per cauſam formalem, quatenus ea eſt definitio, hoc eſt præcipua pars definitionis accidentis, quod demonſtratur.

etiã materia pt uocari efficiẽs per emanationẽ

D

E

F

Cã accidẽtis interna triplex.

q̃ſio medium ſit cã formalis.

Caput ſextum, Declaratio ſententiæ Ariſto. de cauſa formali, & materiali, quomodo utraque demonſtrationis medium eſſe poſſit.

HAec ſententia abſque ullo dubio Ariſtotelis fuit, qui in ſecundo Poſteriorum libro uſque ad context. 47. locutus eſt de hac cauſa formali latè ſumpta vt alias cauſas complectitur; deinde in

De cauſa formali.

48.cæ-

48. cœpit eam diuidere in diuerſa genera cauſarum, & oſtendere ꝙ hæc cauſa, quæ eſt forma & definitio, poteſt eſſe tum materia, tũ efficiẽs, tum finis; dicit quidem in eo contextu quatuor eſſe cauſas, formam, quam uocat quod quid eſt, materiam, efficientem, & finem, & harũ quanlibet potiſſimę demonſtrationis medium eſſe poſſe; attamen poſtea ſingulam exemplis declarãs nil ampliùs de forma ſeparatim dicit, ſed triũ tantùm cauſarum exempla adducit, materię, efficientis, & finis, quia cẽſuit per ſingulã harum demonſtrare eſſe demonſtrare per formã, hoc enim apertè protulit in context. 49. loquens de cauſa materiali, & in 51. loquens de effectrice, etenim utrobique de utraque dicit eam eſſe etiam quod quid eſt, ac definitionem maioris extremi, nam in contextu 48. faciens cauſarum diuiſionem cauſam formalem non alio nomine appellauerat, quàm quod quid eſt, quare manifeſtè dicit cauſam materialem eſſe causã formalem, & cauſam effectricem eſſe cauſam B formalem, vtraque enim eſt forma, quando eſt definitio. Ab ipſo quoque eius ſecundi libri initio uſque ad contextum 47. poſſumus conſyderare quam formam acceperit Ariſtot. nam uſus eſt exemplis eclipſis, & tonitrus, quæ ambo accidentia fiunt a cauſa effectrice externa, eclipſis quidem a terræ interpoſitu, tonitrus uerò ab extinctione ignis, & utranque cauſam dixit eſſe quodquid eſt, ac definitionẽ maioris extremi; in tota igitur illa parte accepit cauſam formalẽ ut genus aliarum cauſarum quando ſunt propriæ, & adęquatę, & in definitione accipiuntur. Neque nobis difficultatem facere debet diuiſio illa quadrimembris, quam facit Ariſtot. in contextu illo 48. dicens quatuor eſſe cauſarum genera, & ea omnia in demonſtrationibus media eſſe poſſe; non enim eius conſilium eſt oſtendere ꝙ omnes cauſæ propriè acceptæ poſſint eſſe demonſtrationis medium, conſtat.n. C neque formam, neque materiam propriè acceptas poſſe unquàm medium eſſe demonſtrationis; ſed ſolum oſtendere uult in quonam ſenſu ſiue proprio, ſiue improprio contingat ut hoc dogma tueri poſſimus, omnia quatuor genera cauſarum in demonſtrationibus medium eſſe poſſe; ideò docet tum finalem cauſam, tum effectricem propriè ſumptam demonſtrationis medium eſſe poſſe, non ꝙ omne efficiens poſſit eſſe medium, ſed ꝙ poteſt aliquando medium eſſe efficiens propriè dictum; formam uerò, & materiam docet non poſſe niſi impropriè ſumptas medium eſſe demonſtrationis, formam quidẽ prout ſumitur pro omni cauſa adæquata, quæcunque illa ſit, & ut eſt genus omnium cauſarum, quæ demonſtrationis potiſſimæ medium eſſe poſſunt; materiam verò quomodo acceperit Ariſtoteles nemo adhuc animaduertit, ne ipſi quidem Themiſtius, & Auerroes, qui alioquin oculatiſſimi eorum librorum interpretes

nec forma, nec materia propriè ſumptæ poſſunt eſſe medium.

De cauſa materiali quõ ſit medium nemo cognouit.

A extitere, propterea ignorari ab omnibus puto quænam ſit illa cauſa materialis, quam aſſerit Ariſtoteles in potiſſima demonſtratione mediũ eſſe poſſe, nos autem eã ita declarare nitemur, ut non deſperemus uiros omnes eruditos eſſe iudicaturos nos primùm hac in re mentem Ariſtotelis, & ueritatem fuiſſe aſſecutos. Illud ante omnia eſt animaduertendũ, quod etiam ante admonuimus, non eſſe eo in loco Ariſtotelis conſilium oſtendere quod omnes quatuor cauſæ propriè acceptæ poſſint eſſe demonſtrationis medium, hoc enim ſicuti de forma (quẽadmodum diximus) ita de materia minimè uerum eſſet; quum.n. cauſas ibi conſyderet non ſubiecti, ſed affectionum, & accidentium, hæc ueram materiam, ex qua conſtent, non habent, quoniam uera materia non eſt niſi ſubſtantiarum; propterea illi, qui eo in loco ueram materiam intelligunt, quæ ſubſtantię materia dicitur, decipiuntur, & longè abſunt a mente Ari- B ſtotelis, non enim uideo quomodo oſtendere poſſint per hanc ſubiecti materiam accidentia eiuſdem ſubiecti demonſtrari; ꝙ ſi id euenire poſſe admittamus, ea certè materialis cauſa nõ accidentis erit, ſed ſubiecti. cuius non eſt demonſtratio. Eſt igitur ipſa per ſe res conſyderãda, ut ex natura rei ueritatem eliciamus & eam mox cum uerbis Ariſtotelis conferamus. Accidens, quod demonſtrari dicitur, nullam aliam habet materiam, quàm ſubiectum, in quo inhæret, ut eclipſis habet materiam ipſum lunæ corpus, riſibilitas materiam habet hominẽ ipſum, in quo ineſt; non enim materia illa, quę hominis materia, & pars eſt, ſed homo ipſe totus eſt materia riſibilitatis, & aliorum propriorum hominis accidentium, non quidem materia, ex qua conſtent, ſed materia, in qua ſunt; quoniã igitur nullam materiam affectiones habent, niſi ſubiectum, in quo ſunt, conſyderandum eſt quomodo per talem materiam demonſtrari ac- C cidens poſſit, hoc enim durum primo aſpectu, & difficile intellectu eſt, quoniam ſubiectum accidentis locum quidem in demonſtratione habet, tamen non medii termini, ſed minoris extremi, de ipſo nanque demõſtratur affectio, ſed non ex ipſo; quomodo igitur materia accidentis medium demonſtrationis eſſe poteſt? Nos igitur dicimus ꝙ etſi ſubiectum ipſum accidentis in demonſtratione ut medium nunquàm ſumitur, tamen dicitur accidens ex neceſſitate materiæ productum, quando in eo ſubiecto, in quo ineſt, ipſius quoque cauſa, à qua per emanationem fluit, inſita eſt, quæ quidem uel eſt ipſa forma, ſeu natura ſubiecti, vel eſt aliquod accidens eam conſequens, omnium enim accidentium propriorum, quæ non ab externa cauſa producantur, prima radix eſt forma, & natura ſui ſubiecti; eſt quidem aliquorum accidentium cauſa materia ipſa ſubiecti, ſed ea non ſunt eius propria (omnia enim, quę pro-

propria ſentẽtia de cauſa materiali.

propria ſunt, propriam formam conſequuntur) D ſed alicui ſuperiori generi primo competunt, vt dimenſiones, & poteſtas patiendi non ſunt alicuius corporis naturalis propria accidentia, ſed omnium, hoc eſt generis, quod omnia amplectatur, quod quum ex materia, & forma non conſtet, quia ſi eſſet compoſitum non eſſet ſummum genus, ideò eius natura ſimplex eſt, & cõſiſtit in natura materiæ, ut ait Auerroes in commentario 11. libri 3. Metaphyſicæ, & in Epitome Metaphyſicæ tractatu 2. in capite 13. a materia igitur tanquàm à propria illius eſſentia, & natura propriæ illius cõmunis affectiones fluere dicuntur eo modo, quo accidentia hominis a propria hominis forma; ſed de hac re copioſè locuti ſumus in tractatione, quam publicè fecimus de prima materia, dum primum phyſicorũ librum in hoc gymnaſio interpretaremur, oſtendimus enim corpora habere dimenſiones propter materiam, ſed ſingula proprios quantitatis E limites habere a forma, quicquid enim propriũ eſt, a forma tribuuntur. Hæc autem omnia accidentia, quæ ab eiuſmodi cauſa interna fluunt, in ſuo ſubiecto ſemper inhærent, nec poſſunt, ullo unquam tempore non ineſſe, quum enim propria cauſa poſita effectus ex neceſſitate ponatur, & cauſa illa in eo ſubiecto inſita ppetuò ſit, & ab eo diuelli nunquàm poſſit, eſſentia .n. rei, & quicquid eſſentiam in ea re conſequitur, a re ſeparari nequit; ideò hæc accidentia perpetuò inſunt ſuo ſubiecto, & eo poſito ex neceſſitate ponuntur, ſemper enim homo eſt riſibilis, ſemper ignis eſt calidiſſimus, & leuiſſimus; quo fit vt ex neceſſitate materiæ producta dicatur, quia ſi homo eſt, neceſſario riſibilis eſt; ſi ignis eſt, neceſſario calidiſſimus eſt, atq; leuiſſimus; hæc materiæ neceſſitas eſt illa cauſa materialis, de qua in eo capite loquitur Ariſtoteles, qui nõ uult medium demonſtrationis eſſe ipſam accidentis materiam, nempe ſubiectum eius totũ, F hoc enim eſt minus extremum in demonſtratione, ſed uult medium eſſe aliquid illi ſubiecto inſitum, & ab eo inſeparabile, a quo per neceſſariam emanationem ille effectus producatur; hæc enim materialis cauſa dicitur, quia ex ipſa natura ſubiecti, quod accidentis materia eſt, deſumitur; quoniam enim ſubiectum ipſum talem cauſam, quam inſitam habet, nobis ad demonſtrandum præbet, demõſtratio dicitur medium ſumere ex materiæ ſubiectæ neceſſitate; quare cauſa hæc materialis eſt illa, quã nos antea effectricem per emanationem vocauimus. Accidentia uerò, quę ab externis cauſis producuntur, non dicuntur fieri ex neceſſitate materiæ, eclipſis. n. non habet a ſubiecta luna exiſtẽdi neceſſitatem, quandoquidem poſita luna nõ neceſſario ponitur eclipſis, ideò eius cauſa non eſt neceſſitas ipſi iniuncta a materia, ſed eſt effectrix externa; propterea non eſt rationi abſonum ſi dicamus demonſtrationem illam, qua D oſtenditur hominem eſſe riſibilem per rationale medium, eſſe per cauſam materialem in eo ſenſu, in quo Ariſtoteles ibi cauſam materialẽ intelligit; eſt enim cauſa interna effectrix per neceſſariam emanationem, ipſa nanq; eſſentia hominis, qui riſibilitatis eſt ſubiecta materia, huic accidenti iniungit exiſtendi neceſſitatẽ, homine enim exiſtente eſt ex neceſſitate riſibilitas. Ex his patet ſufficientiſſima, quam Ariſtoteles facit, diuiſio cauſarum, quę in demonſtrationibus locum habere poſſunt, tria enim cauſarum genera dicit eſſe demonſtrationum media, neceſſitatem materię, effectricem, & finalem; quippe eam, quam nos ſupra fecimus, diuiſionem ſignificans, accidens enim vel internam cauſam habet, quæ dicitur effectrix per emanationem, ab Ariſtotele autem vocatur materiæ neceſſitas; vel externam, quæ vel efficiens eſt, uel finis; aliud cauſę genus in demonſtratione ſumi poſſe non uideo, nec alium modum, quo medium demonſtrationis potiſſimę poſſit eſſe ipſius affectionis cauſa materialis; forma verò ea ratione medium demonſtrationis eſſe dicitur, quatenus quælibet ex dictis cauſis, dũ in definitione rei ſumitur, forma appellari poteſt, vt antea dictum eſt.

ſufficiẽs cauſarũ diuiſio ab Ariſt. facta ꝑ demonſtratione.

Caput Septimũ, confirmatio eorum, quæ de cauſa materiali dicta ſunt, ex conſyderatione uerborum Ariſtotelis in capite de cauſis.

Hanc fuiſſe Ariſtotele ſententiam facilè oſtendere poſſumus ipſius dicta conſyderando, & expendendo. Primùm notare debemus ipſum in eo contextu 48. & alijs pluribus ſequentibus, in quibus de cauſis ſermonem facit, nunquàm nominare materiam, ſed eam his uerbis circũſcribere, { quo exiſtente neceſſe eſt hoc eſſe } ſiue his { ex neceſſitate } nomen enim materiæ nuſquàm in ea parte expreſſum legimus; ſed ea uerba interpretibus omnibus maximam difficultatem fecerunt, quia materia poſita non ponitur ex neceſſitate id, cuius eſt materia, ligno enim poſito non ex neceſſitate ponitur arca, & ære poſito ſtatua non ex neceſſitate ponitur; quod dubium ſoluens Albertus dixit ex materia ut eſt poteſtate ens non ſequi ex neceſſitate id, cuius eſt materia; attamen ex materia proxima, & propria, & cui ab agente impoſita ſit cauſandi neceſſitas, id, cuius eſt materia, colligi neceſſariò. Sed per hoc dubitatio non tollitur, quia natura rei in forma conſiſtit, non in materia, ideò neque remota, neque proxima materia poſita ponitur neceſſariò id, cuius eſt materia, quando forma nondum adeſt; ꝙ ſi forma quoque adſit, ponitur quidem res illa ex neceſſitate, non tamen ex neceſſitate materiæ, ſed propter formam; quod autem dixit cauſandi neceſſitatem ipſi materiæ ab agente imponi, ſignificat

dubium de ſẽſu uerborũ Ariſt.

Expoſitio Alberti.

Confutatio.

gnificat ex agentis potius neceſſitate, quàm ex A neceſſitate materiæ illum effectum produci; ſic autem omnis effectus ex neceſſitate cauſæ fieri dicitur, vt eclipſis ex neceſſitate cauſç effectricis externç, nam obiectio terrç neceſſitatem ipſi lunæ imponit recipiendi eclipſim, luna igitur poſita cum illa neceſſitare ei ab agente externo iniuncta neceſſarium eſt eclipſim fieri; attamen huiuſmodi effectum non dicit Ariſtoteles productum eſſe ex neceſſitate materiæ.

Expoſitio Auerroïs, & Græcorum. Auerroes, & Græci, ut hanc difficultatem vitarent, dixerunt Ariſtotelem intelligere hanc neceſſitatem non a materia ad id, cuius eſt materia, ſed a poſteriori, ab eo, cuius eſt materia, ad materiam ipſam; lapidibus enim poſitis non neceſſariò domus ponitur, ſed poſita domo ponuntur ex neceſſitate lapides, & poſita ſtatua ponitur ex neceſſitate æs; ſententiam hanc plurimi ſecuti ſunt, falſa tamen eſt, & repugnat verbis, ac ſententiç Ariſtotelis eo in loco, qui declarare conſtituit quomodo omnia cauſarum ge- B nera potiſſimam demonſtrationem ingrediantur tanquam termini medii, hæc autem a cauſa ad effectum progreditur, non ab effectu ad cauſam, & exemplum demonſtrationis factæ a cauſa materiali, quo ibi vtitur Ariſtoteles, eſt demonſtratio a cauſa, non ab effectu, ut mox declarabimus; neceſſe eſt igitur, ſi ex cauſa materiali ſit potiſſima demonſtratio, ut adſit neceſſitas a materia ad id, cuius eſt materia, quandoquidem conuerſa neceſſitas ad propoſitum minimè pertinet; ipſa autẽ Ariſtotelis uerba hoc apertè declarant, nam in calce illius 48. contextus incipiẽs in ſingulo genere cauſæ id, quod dixerat, conſyderare, & primum in cauſa materiali, hanc cauſam in medio termino collocat, non in maiore extremo, & primo loco materiam ualdè impropriè ſumit, quæ in demonſtratione locum habet non quatenus eſt demõſtratio, ſed quatenus eſt ſyllogiſmus, dicit enim medium, ex quo duæ propoſitiones fiunt, C materiam ſyllogiſmi eſſe, qua poſita neceſſe eſt concluſionem ſequi, accipit igitur neceſſitatem, quæ eſt a materia ad id, cuius eſt materia, non è conuerſo; ibiq; inſpicere poſſumus Ariſtotelem non ſumere materiam propriè, ſed quemadmodum diximus, uelle declarare in quonam ſenſum uerum ſit demonſtrationem fieri ex cauſa materiali ſiue propriè, ſiue impropriè ſumpta, etenim improprius quàm maximè is modus eſt, a quo ibi exorditur, quod enim medium ſit materia ſyllogiſmi, & eo poſito cõcluſio ex neceſſitate ponatur, ea non ſolius demonſtrationis, ſed cuiuſque benè formati ſyllogiſmi conditio eſt; & eſt cauſa materialis non rei, ſed potiùs ſecundç notionis, & illationis, eiusque conſyderatio ad priores potius Analyticos, quàm ad poſteriores pertinere uidebatur; eam tamen Ariſtoteles omittere noluit, ne aliquem modum, quo poſſimus dicere me-

A dium demonſtrationis eſſe materiam, intactũ relinqueret. Idcirco ſtatim in contextu ſequente 49. alterum modum attulit magis proprium, & ad demonſtrationem magis pertinentem, & demonſtrationem quandam Geometricam nobis proponit ut ex cauſa materiali factã, quç eſt demonſtratio 31. tertii libri Elementorum Euclidis, qua oſtenditur omnem angulum in ſemicirculo rectum eſſe, uocatur autem a Geometris angulus in ſemicirculo ille, qui fit a duabus rectis lineis ductis a duabus diametri extremitatibus, & in ipſa ſemicirculi peripheria ſe in eodem puncto tangentibus, ille enim angulus in eo linearum concurſu factus dicitur angulus in ſemicirculo; hunc probat Euclides rectum ſemper eſſe, nam protracta extra peripheriam altera duarum linearum probat alteram eſſe illi perpendicularem, quia duos vtrinque angulos inuicem æquales efficit, proinde rectos, ut patet ex definitione anguli recti, quç B eſt, quando recta linea in alteram rectam lineã cadens duos utrinque angulos inuicem çquales effecerit, rectus eſt uterque æqualium angulorum, & linea illa cadens alteri, in quam cadit, perpendicularis uocatur; hçc definitio in ea demonſtratione eſt medius terminus, minus extremum eſt angulus in ſemicirculo, maius autem extremum rectus, quare medium eſt definitio maioris extremi; Ariſtoteles autem eo in loco uidetur ad eius theorematis demõſtrationem aliud medium ſumere, dicit enim oſtendi angulo in ſemicirculo rectum eſſe propterea quòd eſt dimidium duorum rectorum; idem tamen medium eſt, & idem ſenſus per alia uerba ſignificatus, angulum enim illum eſſe alteri angulo æqualem, quũ ambo ſimul ſumpti duobus rectis æquales ſint, eſt eſſe dimidium duorũ rectorum, quod ipſemet Ariſtoteles ibidem fatetur dicens medium illud eſſe idem, quod definitio anguli recti, quia idem ſignificat, ac illa C definitio, quo fit ut cauſa illa media ſit etiam quodquid eſt, ac definitio maioris extremi.

Declaratio exempli Ariſto. I cõ tex. 49. 2. li. poſter.

Manifeſtum igitur eſt Ariſt. ibi loqui de demonſtratione propter quid, quç ex cauſa demõſtrat effectum; id enim in principio quoque illius contextus apertè profeſſus erat dicens { propter quid eſt rectus qui in ſemicirculo? } deinde aliis uerbis eandem quæſtionem proponens ait { aut quo exiſtente rectus eſt? } ut eundem loquendi modum ſeruaret, quem in contextu prçcedente ſeruauerat in ſignificanda cauſa materiali, dixerat enim { quo exiſtente neceſſe eſt hoc eſſe } ſignificat igitur neceſſitatem effectus propter cauſam materialem, proinde proceſſum neceſſarium a cauſa materiali ad effectum, non ẽ conuerſo, quærit enim medium, quod ſit cauſa materialis, propter quam neceſſe ſit angulum in ſemicirculo rectum eſſe. Non eſt igitur conſona uerbis Ariſtotelis interpretatio Auerrois dicentis Ariſtotelem intellige-

Confutatio.

gere

gere neceſsitatem ab eo, cuius eſt materia, ad ipſam materiam, non a materia ad id, cuius eſt materia, quum manifeſtum ſit Ariſtotelem loqui de demonſtratione propterquid, nō de ea, quæ eſt ab effectu. Sed neque latini Ariſtotelem intellexerunt, quanuis enim dixerint Ariſtotelem ſignificaſſe neceſſitatem a materia ad id, cuius eſt materia, tamen quàm materiam intellexerit ignorarunt, ideò declarare hanc neceſsitatem nequiuerunt, nam certum eſt materiam non habere neceſsitatem niſi ratione formæ acquirendæ, ſi enim ſit recipienda talis forma, neceſſe eſt talem ei parare materiam, ſed hæc eſt potiùs neceſſitas a poſteriori ad prius, quàm a priori ad poſterius; aſt Ariſtotel. intelligit a priori ad poſterius, ſi materia eſt, neceſſe eſt id eſſe, cuius eſt materia; quid igitur nomine materiæ ſignificauerit Ariſtoteles ipſi non cognouerunt; ideò exemplum quoque ab Ariſtotele adductum a nemine intelligi potuit nemo enim potuit declarare quomodo ea demonſtratio Geometrica ex cauſa materiali ſit, tum quòd mathematici in ſuis demōſtrationibus hac cauſa non utuntur, ſed ſola formali; tū etiam ꝙ mathematicam materiam ſumendo, quam intellectilem materiam uocant, non apparet: quomodo medium illius demonſtrationis ſit cauſa materialis, ſiue cum maiore extremo, ſiue cum minore ipſum conferamus, dimidium enim duorum rectorum non eſt materia anguli in ſemicirculo exiſtentis; ſed eſt ipſemet angulus in ſemicirculo exiſtens; non eſt etiam materia anguli recti, quia etſi dimidium ſignificat partem, & pars locum obtinet materiæ, tamen non eſt materia niſi eius, cuius eſt pars, & cuius eſt dimidium, eſſet igitur materia duorū rectorum, ſed non unius recti, quemadmodum unius recti materia eſſet dimidium unius recti, ſed dimidium duorum rectorū reſpectu vnius recti materia nullo pacto eſt, ſed eſt ipſemet unus rectus; quomodo igitur medium illud eſt materia? Auerroes hoc conſyderans dixit medium illud eſſe potiùs cauſam formalem, quàm materialem, quod uerba quoque Ariſtotelis in eodem contextu a nobis ante conſyderata ſignificare uiſa ſunt. Verumenim uerò non in eo errauit Auerroes, ꝙ dixerit medium illud eſſe cauſam formalem eſt enim reuera forma, quia eſt definitio, ut ipſe Ariſtotel. ibi aſſeruit; ſed in eo eſt deceptus, quod non cognouit, quomodo non ſolùm ſit cauſa formalis, ſed etiam materialis, quod omnino confiteri cogimur; quum enim Ariſtoteles ibi ex profeſſo eam demonſtrationem adduxerit ut factam ex cauſa materiali, quomodo Ariſto. defendimus, ſi eam eſſe materialem cauſam cū Auerroë inficiemur? latini quidam hanc difficultatem uidentes auſi ſunt exemplum Ariſtotelis uitiare, ut facerent medium eſſe cauſam materialē anguli recti, etenim non dimidiū duorum re-

Expoſitio latinorum. Confutatio.

Aliorū errores in declaſando exēplo pdicto.

D ctorum, ſed dimidium unius recti medium eſſe in ea demonſtratione dixerunt, ut per duos acutos angulos, qui ſint duo dimidia unius recti, demonſtretur totum angulum eſſe rectum, ſic enim per materiam demonſtratio eſſet; attamen hoc non eſt exemplum Ariſtotelis, ut legentibus patet; neque talis demonſtratio apud Euclidem uſquàm reperitur. Nos igitur dicimus demonſtrationem illam uocari ab Ariſtotele per cauſam materialem in hoc tantum ſenſu, quòd a natura illius anguli, qui in ſemicirculo eſt, ex neceſsitate emanat ut ſit rectus, quemadmodum a natura hominis emanat riſibilitas abſque pendentia ab ulla externa cauſa; ſubiectum enim reſpectu accidentis dicitur materia, & quodcunque naturam ſubiecti neceſſariò conſequitur, id ex ſubiectę materiæ neceſsitate emanare dicitur, quod non ſolum in rebus naturalibus, ſed etiam in mathematicis locum habet, hæ nanque etſi materiam propriè E ſumptam non conſyderant, habent tamen aliquo modo materiam per ſimilitudinem, quēadmodum enim ignis ſubiectus dicitur materia ſummi caloris, ita etiam angulus rectitudinis ſubiectus poteſt eius accidentis materia uocari. Poſſumus autem in eo exemplo magnū Ariſtotelis artificium animaduertere, nam definitionem anguli recti, quæ in ea Euclidis demonſtratione medius terminus eſt, ipſe mutauit in illa uerba idem ſignificantia [dimidium duorum rectorum] ut, dicendo dimidium ſpeciem, & apparentiam quandam faceret cauſæ materialis, pars enim habet locum materię, quū tamen reipſa medium illud neque reſpectu maioris extremi, neque reſpectu minoris materiā ſignificet, ut antea demonſtrauimus; poterat .n. uti multis aliis mathematicis demōſtrationibus, in quibus accidens, quod demonſtratur, dicitur ex neceſsitate ſubiectum conſequi; ſed quia ipſe conſueuit arcana philoſophiæ, & res F magni momenti obſcurè pronuntiare, ne à uulgaribus, & ignauis hominibus intelligerentur, ideò eo quoque in loco ut animos ignorantiū hominū a uero ſenſu illius materiæ, quā ipſe intelligebat, auerteret, & ad alius apparentis materię cōſyderationē traheret, uti uoluit ea uoce [dimidium] ut uidentes non uiderent, & audientes non intelligerent; medium enim illud non ea ratione eſt materia, ſeu a materia iniuncta neceſsitas, quia dicatur dimidiū, ſed quia naturam anguli in ſemicirculo exiſtentis conſequitur ex neceſsitate ut ſit rectus. Quòd autē nullam aliam materiam intelligat il Ariſtoteles, niſi eam, quam diximus, magna confirmatio ex ipſius uerbis ſumitur in eodem capite in contextu 53. a quo loco fateor me hac in re fuiſſe illuminatum, poſtquàm .n. declarauerat, quomodo per ſingulum cauſæ genus fiat demonſtratio propterquid, docet in eo contextu contingere interdum ut idem effectus ſimul ex dua-

Expoſitio propria.

Artificiū Ariſt in eo loco exēplo.

duabus cauſis peodeat, nempe ex fine, & ex neceſſitate materiæ, quod exemplo luçeroç declarat, ſiquis.n. quærat propter quid per lucernam lumen egrediatur, poteſt reſponderi cauſa materialis, poteſt etiam reſpõderi cauſa finalis, materialis quidem, ſi dioamus uitrum habere paruos, & inſeoſiles poros, partes autem luminis tenuiſſimas eſſe, & illis poris minores, propterea ex neceſſitate id, quod ſubtilius eſt, tranſire per foramina ampliora; finalis uerò, ſi dicamus, oe homo offendat, & cadat; conſyderemus igitur cauſam illam materialem, cauſa quæritur, nõ luminis, ſed tranſitus, ſeu tranſmiſſionis luminis per uitrum lucernæ, uitrum igitur eſt ſubiectũ huius tranſmisſionis, ſiquidem in eo fit trãſmiſſio, quare uitrum eſt ipſius materia, áttamen in ea demonſtratione medius terminus nõ eſt ipſum uitrum, hoc.n. eſt potiùs minus extremũ, ſed medium eſt accidens quoddam uitri naturã conſequens, ſcilicet poroſitas, poroſitatem autẽ ex neceſſitate conſequitur tranſitus rerum ſubtiliorum, ac tenuiorum; hæc autem cauſa ibi ſatis pingui Minerua ab Ariſtotele profertur, fuit .n. quorundam antiquorum ſententia quòd uitrum ſit perſoratum, quam Ariſt. non probauit, ſed uoluit rationem tranſmisſionis lumiois eſſe ipſam tranſpareotiam uitri, non poroſitatem, ea.n. eſt diaphani corporis natura, ut lumen in ſe recipiat, atq; trãſmittat; ſed eo in loco de hac re diſputare non uult, nam quæcunque illios tranſitus cauſa afferatur, ea nõ eſt niſi materialis, eſt.n. conditio aliqua naturam uitri conſequens, quæ facit ut ex neceſſitate lumen per uitrum tranſeat, ideò exempli gratia accepit ſententiam illorum, qui putabant uitrum, & oẽ corpus diaphanum eſſe perſoratum, ideoq; lumen rranſmittere. In ea igitur demonſtratione ſubiectũ eſt uitrum, ſeu quęcunq; alia ſit materia trãſparens, ex qua conſtet lucerna; maius extremũ eſt tranſmisſio luminis; mediũ poroſitas illius materiæ; & talem demonſtrationem uult Ariſt. eſſe per cauſam materialem, tamen poroſitas non eſt materia reſpectu maioris extremi; trãſmiſſionis luminis, neq; reſpectu uitri, quum potiùs ſit accidens ipſius; ergo dicere cogimur eã ideo dici per cauſam materialem, quoniam accidens illud, quod demõſtratur, producitur ex neceſſitate a propriis illius materię conditionibus per ſimplicem emanatioοem, quare cauſa tranſmiſſionis ſiue ſit proroſitas, ſiue tranſparẽtia, eſt effectrix per emanatiooem, eamq; Ariſtoteles uocat materię neceſſitatem, qnia ex illius ſubiectę materię natura deſumitur, & ipſi inſita, atque interna eſt, ipſa tamen cauſa ſecundum ſe accideos eſt, non materia, quemadmodum diximus. Illud quoq; in eo exemplo animaduertere debemus Ariſtotelem non ipſi materię oeceſſitatem tribuere ex ipſius effectus poſitione, ſed contra ipſi effectui ex poſitione materiæ, quare neceſſitatem ſignificauit a cauſa

D ad effectum, oon ab effectu ad cauſam, ut Græci, & Auerroes exiſtimarũt in declaratione 48. contex. Ex iis quoq;, qoę dicuntur ab Ariſtotele in contextu ſequente 54. poſſumus eãdem ſententiam mirificè comprobare; inquit ibi Ariſt. effectus naturales alios eſſe propter finem, alios eſſe ex neceſſitate, ſed duplicem eſſe neceſſitatem, alteram quidem ſecuodùm naturam, & cũ interna ſubiecti propenſione, alterá uerò præter naturam, & uiolentam; & utranq; exemplo motus lapidis declarat dicens lapidem ex neceſſitate, tum ſurſum, tum deorſum ferri, nõ tamen ſecundùm eandem neceſſitatem, deorſum .n. fertur naturali neceſſitate, quæ eſt materiæ neceſſitas, naturalis.n. conditio lapidis eſt grauitas, a qua deorſum fertur ex neceſſitate, quã uocat Ariſt. materiæ neceſſitatem; idem lapis proiectus aſceodit ex neceſſitate, quum reſiſtere nequeat uiolentiæ proiicientis, hæc tamen non eſt materię neceſſitas, ſed impoſita eſt a motore exteroo contra illius materiæ naturam; ſumpta

E igitur neceſſitate naturali ſi demonſtremus cur lapis deorsũ feratur, erit lapis minus extremũ, deorſum ferri erit maius extremum, & grauitas medius terminus; quam demonſtrationem dicit Ariſt. eſſe ex cauſa materiali, ſeu ex materiæ neceſſitate, nec tamen lapidem ſtatuere poſſumus medium terminnm, ſed grauitatem, quæ uel forma lapidis eſt, uel accideos a forma fluẽs, & eſt illius motus cauſa effectrix per emanationem, non cauſa materialis propriè dicta; ſed ea demonſtratio eatenus dicitur facta per cauſam materialem, quatenus medium eſt cauſa interna, & illi ſubiecto inſita, quum ſubiectũ materia accideotis eſſe dicatur; effectus uerò ab externo agente producti poſſunt quidem dici ex neceſſitate producti, non tameo ex neceſſitate ſubiectæ materiæ, ſed potius ex agentis externi neceſſitate. Io hoc quoque exemplo animaduertere poſſumus Ariſtotelem tribuere neceſſi

F tatem effectui propter cauſam materialem, hoc eſt propter conditionem ex interois ſubiecti deductam, ſed non materię propter effectũ, dicit enim deſcenſum lapidis eſſe neceſſarium propter lapidis oaturam, non dicit neceſſariam ideo eſſe illam naturam quia lapis deſcendat, de ea nanque demonſtratiooe loquitur, quę eſt a priori, non de ea, quę a poſteriori. Quę igitur ſit apud Ariſtotelem eo in loco demonſtratio a cauſa materiali, & quæ materię neceſſitas manifeſtum eſt, ſic enim facilè iotelligimus quomodo a materia ad id, cuius eſt materia, neceſſarius progreſſus, & neceſſaria illatio fiat, quandoquidem non eſt propriè dicta materia, ſed cauſa effectrix per oeceſſariam emanatiooem; quod quidem de materia propriè accepta oſtendere poſſemus, ea enim poſita noo ex neceſſitate ponitur id, cuius eſt materia.

Declarauo contex. 54. in 2. li. poſt.

Neceſſitas duplex.

Caput Octauum ſolutio dubitationis, quæ ex proximè dictis exoritur.

Dubiũ.

VErum ambigere aliquis poſſet de iis, quæ modò diximus ex illo 53. contextu ſecundi libri Poſteriorum, ibi enim Ariſtoteles dicit poſſe eundem effectum eſſe propter finẽ, & ex neceſſitate materiæ, atqui non de alia cauſa loquitur, quàm de illa, quæ ſatisfacit quæſtioni propterquid eſt, nam de remotioribus cauſis, quę non declarant niſi ꝙ eſt, non opus erat Ariſtoteli id annotare, quum manifeſtum ſit unam, & eandem rẽ habere poſſe non modò duo, ſed etiam omnia quatuor genera cauſarum; ergo fateri uidetur Ariſtoteles unam, & eandem rem ex duabus diuerſis cauſis poſſe demonſtrari demonſtratione propterquid; quomodo igitur uerũ eſt id, quod nos antea diximus, unius rei unam eſſe cauſã, quæ ſatisfaciat quęſtioni propterquid eſt, non plores? imò Ariſt. ipſe hoc docet longo ſermone in calce ſecundi lib. Poſterio. & illud idem ſignificauit etiam in memorato capite de cauſis in eodem libro, in illo nanq; conte. 53. non ſubiunxiſſet contingere poſſe ut eadẽ res a duabus ſimul cauſis pendeat, niſi priùs in tractatione de generibus cauſarum intellexiſſet nõ omnes ſimul, ſed unam uni rei competere, nempe alium effectum eſſe propter finem, alium ex neceſſitate materiæ, & alium propter cauſam efficientem.

Solutio

Ad hoc dicimus firmum, & illęſũ manere dogma illud Ariſtot. ꝙ unius rei una ſit ęquata cauſa ſatisfaciens quæſtioni ꝓpterquid, quia ſi eſſent plures, nulla eſſet cauſa, ut antea dicebamus; quod autem Ariſt. dixit de quibuſdam effectibus, qui fiunt & ex neceſſitate materiæ, & propter aliquem finem, id in rebus naturalibus euenit, & plura eiuſmodi exempla è libris Ariſt. de partibus animalium deſumere poſſumus; in animalibus nanque multa fiunt ex materiæ neceſſitate, quæ poſtea ad aliquem finem, & uſum prouida natura cõuertit, ut in ſepia emiſſio atramẽti fit ex neceſſitate materię, illi nanq; neceſſarium eſt tale excrementũ generare, & genitum emittere, quod ſimili ratione de omnibus animantium excrementis dicẽdum eſt; eorum tamen plurima ad aliquem vſũ a natura uertuntur, ne prorſus inutilia ſint, eiicit enim ſepia atramentum, ut ſe abſcondat, & tueatur a piſce inimico perſequente; boues quoque, & alia eiuſmodi animalia habent cornua ex neceſſitate materię, quia eorum temperatura eſt ualdè terreſtris, quare plurimũ in eis gignitur excrementi terrei, quod eiicere neceſſarium eſt, idque uertitur a natura in defenſionem animalis, boues enim cornubus ſe defendunt.

Finis, & neceſſitas materię nõ poſſunt

Sed in his omnibus illud animaduertere debemus, ꝙ altera duarũ cauſarũ præcipua eſt; altera ſecundaria, ubi.n. propter materiam neceſſariũ eſt ita eſſe, id abſque dubio attribuen- D dum eſt ipſi neceſſitati materię tanquàm cauſę præcipuæ; quòd autem natura illud in aliquẽ uſum conuertat, id ſecundarium eſt, quoniam etiã ſine hoc uſu illud neceſſariò eueniret propter materiam, quod ſignificauit Ariſtoteles in iis libris de partibus animalium, quando dixit naturam abuti excrementis propter aliquem finem, & potiſſimè propter animalium defenſionem, abuti enim dicere maluit, quàm uti, indicans ſecundarium eſſe ille uſum, quum primaria cauſa ſit neceſſitas materię.

eſſe cauſę vnius rei æqualiter

Quòd ſi neceſſarium omnino aliquid ſit propter certũ finẽ, natura id propter finem præcipuè fecit, & materiã parauit propter finem, eamque ad illum direxit, quam eo fine non conſtituto non paraſſet, ideò ibi cauſa præcipua eſt finis, nõ materiæ neceſſitas, licèt ex materiæ neceſſitate aliquando res producta eſſe uideatur, quod in omnibus inſtrumentalibus animantium partibus inſpicere poſſumus, crura nãque, & pedes a natura dã- E tur animalibus propter ambulationem, quem finem reſpiciens coacta fuit ex tali certa materia, ex talibus, tantiſque partibus ea inſtrumenta fabricare; & his quidem materiæ conditionibus poſitis neceſſarium eſt animali poſſe ambulare, talia enim crura, & tales pedes quum ſint, ambulare animal poteſt; attamen dicẽdum potiùs eſt talem eſſe illam materiam propter eum finem, quàm ipſum eſſe propter materiæ neceſſitatem, quia finis ibi eſt cauſa præcipua, ſine qua nulla illius materiæ ſtatuẽdæ neceſſitas extitiſſet; ambulatio autem propter uitæ conſeruationem tanquàm propter finem animalibus data eſt; ſi quis igitur cauſam quærat cur animalibus datus ſit motus, non debemus reſpondere illã, quã modò memorauimus, materię neceſſitatẽ; ſed propter uitæ conſeruationẽ, ſiquidẽ materia illa propter ambulationẽ data eſt, ambulatio uerò propter conſeruationem uitæ, ſine quo poſtremo fine ambulatio neceſſaria non F fuiſſet, quemadmodum ſtirpibus neceſſaria nõ fuit; & amota ambulatione non fuiſſet animali neceſſaria materia illa, neq; illud inſtrumentũ totũ. In excremẽtis autẽ contrariũ euenit, hęc enim etiã abſque ulla utilitate, & abſque ullo ꝓpoſito fine ſunt per ſe neceſſaria ex materiæ neceſſitate, ergo nõ ſunt propter finẽ, etiã ſi a natura ad aliquem finẽ dirigantur, taliũ igitur pręcipua cauſa eſt materiæ neceſſitas, quia tali exiſtẽte animali non poteſt tale excrementũ non generari; ideò uidemus cornua ceruorum nullam aliam cauſam habere, quàm materię neceſſitatem, quum ad ipſius animalis tutelã minimè cõferant, ſed potiùs oneri, & impedimento ſint; quum.n. plurimum in eo animali ſit terrei excrementi, non potuit natura commodius illud emittere, quàm per cornua, & quia ceruis aliud remediũ pro ſua defenſione largita erat, nempe magnam curſus uelocitatem, plura autem uni, ac eidem animali arma præbere noluit, ſed

ſingula

A ſingula ſingulis, ideò cornua ceruis ad pugnã, ac defenſionem idonea non dedit, proinde una ipſorum cauſa manet ipſa materiæ neceſſitas. Illud præterea eſt hac in re conſyderatione dignum, quòd licèt multa & ex neceſſitate materię, & propter aliquem finem fiant, alia tamẽ ratione a materia, alia à fine pendent, quo fit ut dicere poſſimus eandem rem non eodẽ modo acceptam fieri propter utranque cauſam, dum enim boum cornua reſpicimus tanquàm terreũ excrementum, nullam aliam cauſam habent, niſi materię neceſſitatem; dum uerò in cornubus figuram, & acumen ſpectamus, has cõditiones molita eſt natura propter finem; illam enim excrementiciam materiam tali elaboratione ad aliquam utilitatem dirigere uoluit; ita generatio, & emiſſio atramenti ſimpliciter ſumpta in ſepia eſt propter materiæ neceſſitatem; modus autem emiſſionis, & tempus etiam, quo emittitur, reſpicit finem, quòd enim uiſo animali inimico ſepia tunc potiùs, quàm alio tempore atramentum emittat, id non ex materiæ neceſſitate, ſed propter finem fit; ut in omnibus talibus inſpicere liceat ipſam quidem rem eſſe propter materiæ neceſſitatem, figurã uero, uel qualitatem, uel aliquod aliud accidens, uel modũ a natura adiectum eſſe propter utilitatem, & propter finem; proinde duas quidem eſſe eiuſdem rei cauſas, ſed alio, & alio modo acceptæ, quod in ipſo quoque exemplo Ariſtotelis oſtendere poſſumus, nam ſi uitrum, uel aliud ſimile corpus ſecundum ſe conſyderemus, nulla alia cauſa eſt tranſmiſſionis luminis, quàm eius corporis natura, uel accidens aliquod a natura fluẽs, quæ dicitur materiæ neceſſitas; quòd ſi non uitrum ſecundùm ſe, & ut uitrum, ſed ut ab artifice ad talem figuram redactum, & ut lucernam conſyderemus, cauſa cur per lucernam egredi lumen uelimus, eſt ne offendamus; itaque dum corpus illud ut naturale ſpectamus, cauſa tranſmiſſionis luminis una eſt materiæ neceſſitas; dum autem illud idem ut arte elaboratum ſumimus; cauſa illius tranſmiſſionis eſt ipſe finis. Nõ igitur ſibi ipſe aduerſatur Ariſtoteles, una .n. eſt unius rei æquata cauſa; quòd ſi aliqua ſunt, quę & ex neceſſitate materiæ, & propter finem fiunt, ea alio, & alio modo conſyderata ab hac, & ab illa cauſa pendere dicuntur; & nunquàm etiam ab utraque æquè pendent, ſed altera ſemper primaria eſt, altera ſecundaria, quo fit ut nõ utra libet poſita æquè effectus ille ponatur, ſed ſola principali, ut emiſſio atramenti in ſepia etiam ſine ulla utilitate eſt neceſſaria ꝑpter materiam; ſed ſublata materię neceſſitate non eſt ampliùs neceſſaria propter finẽ; natura .n. aliud remedium pro illius animalis defenſione poterat excogitare, eo autẽ animali tali conſtituto, proinde conſtituta neceſſitate materiæ eſt neceſſaria, illa emiſſio etiam propter finem, quia aliud defenſionis genus animal illud non habet; eſt igitur propter finem dum neceſſitatis materię conſyderatio adhibetur; ſed ex neceſſitate materiæ etiam nulla adhibita conſyderatione finis.

idem effectus a fine, & a materię neceſſitate pendet diuerſis rationib⁹.

Cap. IX. in quo uaria, & pugnantia Auerrois dicta conciliantur, et ad uerum ſenſum trahuntur.

QVæ igitur ſit Ariſtotelis ſentẽtia manifeſtum eſt, uoluit enim mediũ potiſſimæ demonſtrationis ſemper eſſe cauſam formalem, hoc eſt definitionem maioris extremi, quam diximus eſſe definitionem non eſſentialem, ſed cauſalẽ; hãc autem cauſam dixit eſſe aliquando cauſam materialem, ſeu materiæ neceſſitatem, quam nos internam cauſam eſſe diximus, & effectricem per emanationem appellauimus; aliquando autem finalẽ, & aliquando effectricem externam, quę propriè efficiens cauſa nuncupatur. Ad hãc

B ſententiam facilè redigere poſſumus uerba Auerrois in uariis locis, & ea, quanuis pugnare inter ſe uideantur, conciliare; quòd enim in cõmentarus 34. 35. & 68. primi libri dicat ſolas cauſas internas materiam, & formã eſſe mediũ demonſtrationis, id parui momenti eſt, quoniã in iis locis Auerroes Ariſtotelem interpretatur, qui in tota illa parte loquitur de demonſtratione facta per cauſam internã, cuius frequentiſſimus eſt uſus, ut nos eadem præcepta etiam demonſtrationi factæ per externam cauſam, quæ rarior eſt, accommodemus quantum accõmodari poſſunt, quod a nobis abundè aliàs declaratum fuit in libro noſtro de propoſitionibus neceſſariis, Auerroes igitur ibi pro occaſione optimè loquitur, præſertim quum in eiſdem locis non omnino externas cauſas excludat, ſed apertè dicat eas quoque in demonſtratione potiſſima locum habere, rariùs tamen, nempe tũc ſolũ, quando cũ effectu reciprocãtur; & in eius

C definitione ſumuntur; ſed huiuſce rei diſtinctionẽ declarationẽ ad ſecundũ librũ tãquàm ad ꝓprium locũ remittit. Quod autem dicit Auerr. in cõmentariis ſexto, 39. & 42. ſecundi libri, mediũ ſemper eſſe cauſam externã, effectricẽ, uel finalẽ, nunquã internam, ſcilicet formã, uel materiam, id facilè poſſumus interpretari, materiam enim, & formam propriè ſumptas reſpexit, quas oſtendimus nunquàm demonſtrationis mediũ eſſe poſſe, uidelicet materiam, uel formam ipſius affectionis, hæ nanque concluſionem demonſtrationis conſtituunt, & forma de materia demonſtrari dicitur, quare neutra in medio collocari poteſt, quum ſint duæ demonſtrationis extremitates, Auerroes igitur cauſas accipiens, ut debet, reſpectu affectionis, non reſpectu ſubiecti, iure negat materiam accidentis, uel eius formam unquàm in demonſtratione medium eſſe poſſe, relinquitur igitur ut medium ſit ſemper cauſa externa aut effe-

Verba Auerr. in cõm. 34. 35. 68. primi lib. poſt.

lib. 2. et 14. & aliis ſequentibus.

dicta Auerrois in cõm. 6. 39. 42. ſecundi. lib. poſ

quũ mediũ ſit ſemper cauſa externa finis, uel efficiẽs.

 ctrix,

ctrix, aut finalis, ut ait Auerr. qui nomine cauſæ effectricis cõplectitur tum effectricẽ externam, quę propriè effectrix dicitur, tum etiam effectricem internam, quæ dicitur effectrix per emanationem, quam Ariſtot. uocauit materię neceſſitatem, licèt in hoc mentem Ariſtot. ignorauerit Auerroes; ſed obiiceret aliquis, quomodo poteſt Auerroes nomine cauſæ efficientis complecti efficientem per emanationem, quũ hæc ſit interna, ipſe uerò intelligat externã, quum dicat medium ſemper eſſe cauſam externam?

Cã põt uel interna, uel externa appellari duobus modis.

Ad hoc reſponſio ex ipſis Auerrois uerbis deſumitur, cauſa nanq; interna, uel externa duobus modis appellari poteſt, aut. n. ita dicitur ratione loci, & ſubiecti, aut ratione ipſius eſſentię accidentis, eſſentiam quidem accidentis ſpectando omnes dictę cauſæ dicuntur externæ, quia extra eius eſſentiam ſunt, quod ibi reſpicit Auerr. ut ipſius uerba teſtantur, etiam ſi ſit alterum ſubiecti accidẽs, uel forma, quæ ſit cauſa effectrix per emanationem, talis. n. cauſa eſt quidẽ interna ratione loci, & ſubiecti, quia in eodẽ ſubiecto eſt, ſed externa ratione eſſentiæ ipſius effectus; hoc igitur modo medium eſt ſemper cauſa externa, ut etiam aſſerit Ariſtot. in contextib. 42. 43. ſecundi libri poſterio. quia interna cauſa reſpectu eſſentię eſſe non poteſt, niſi idẽ ex ſeipſo demonſtretur, ut antea diximus.

difficultas ĩ verbis Auer. in cõ. 42.

Cęterũ difficultatem magnam faciunt uerba Auerrois in illo 42. comment. ſecundi libri, quando dicit medium eſſe in quibuſdam cauſam effectricẽ, ſed finalem in omnibus; quum. n. non omnis effectus habeat cauſam finalem, ut eclipſis lunę, & riſibilitas hominis, falſum uidetur ꝙ mediũ in omnibus ſit cauſa finalis; pręterea ſibi ipſi aduerſari uidetur Auerroes in iis uerbis, quoniã in una demonſtratione medium una cauſa eſt, non plures, igitur ſi in omnibus demonſtrationibus medium eſt cauſa finalis, in nulla erit cã efficiens; quomodo igitur dicit efficiens in quibuſdam?

Solutio

Hanc difficultatem non modò nullus ſoluit, ſed ne ſummis quidem labris aliquis attingere auſus eſt; Ego puto ſententiam Auerrois hanc eſſe, quum omnis effectus habeat cauſam effectricem, & non omnis habeat cauſam finalem, non tamen in omnibus mediũ ſumitur cauſa effectrix, ſed ſolum in quibuſdã; at in omnibus ſumitur cauſa finalis, uidelicet in omnibus habentibus cauſam finalẽ; non. n. poteſt intelligere Auerroes in omnibus, ideſt demonſtrationibus, ſic. n. ſola cauſa finalis medium demonſtrationis eſſet, ſed in omnibus effectibus, ut eorum uerborum ſententia hęc ſit, in omnibus habentibus finem finis eſt mediũ demonſtrationis; ſed non in omnibus habentibus cauſam effectricem ſumitur medium cauſa effectrix, quia ubi res habet cauſam effectricẽ ſine cauſa finali (quòd potiſſimum in iis contingit, quæ ab efficiente per emanationem producuntur, ſed quandoque etiam in iis, quę ab efficiente externo) tunc mediũ eſt certè cauſa ipſa effectrix; aſt vbi res habet tum effectricem, tum finalem cauſam, medium ſumitur cauſa finalis, non cauſa effectrix; quia vt plurimum cõtingit ut efficiens per ſe ſumptum non ſit cauſa ꝓpria rei, & adæquata, ſed ampla, & communis, & remota, quæ ablata quidem aufert effectũ, ſed poſita non ponit; etenim hunc effectum non producit, niſi a proprio fine moueatur, & reſtringatur, & contrahatur ad hunc efficiendũ; ſi quis enim quęrat, cur in forum uadis? & ille reſpondeat, quia ſum animatus, vel, quia habeo pedes; cauſam quidem effectricem reſponderet, ſed tamen quæſtioni non ſatisfaceret, quoniã anima, ac pedibus poſitis non ponitur neceſſariò illa in forum profectio; nam prius quoq; animã, ac pedes habebat, non tamen in forum proficiſcebatur; reſtringitur igitur cauſa illa effectrix ab hoc propoſito fine, ut a deſyderio uidendi amicum, uel accipiendi pecunias, uel alia eiuſmodi cauſa, ſolus igitur finis ſatisfacit quæſtioni propter quid, & eſt demonſtrationis mediũ in iis, quæ cauſam finalem habent; Alia quoq; eſt ratio cur non omne habens cauſam effectricem per ipſam demonſtretur, quam intelligemus, ſi cognouerimus quomodo ex cauſa finali demonſtratio conſtruatur, quod fortaſſe pauci cognouerunt.

Caput X. quomodo ex cauſa finali, & quomodo ex efficiente demonſtratio conſtruatur.

declaratio conte. 51. 52 in 2. lib. poſt.

NOn erit autem ab re ſi particulas 51. & 52. ſecundi libri Poſteriorum diligenter explanemus, ibi nanque Ariſt. optimè declarat quomodo ex cauſa finali demonſtratio formetur, ſed ita breuiter, & obſcurè, ut neque locus ille, neque res ipſa ab ullo his temporibus intelligatur. Ariſt. igitur in eo conte. 51. proponit declarandũ quo modo ex cauſa finali demonſtratio fiat, ſed qa magnam affinitatem, & magnum connexum inter ſe habent cauſa finalis, & cauſa effectrix, neque poteſt ex cauſa finali demonſtratio fieri, niſi etiam cauſa effectrix in eadem demonſtratione exprimatur; ideò priùs format in eodem contextu demonſtrationem ex cauſa efficiente, ut poſtea ex eiſdem terminis factam a cauſa finali demonſtrationem magis intelligamus, & reſpectum efficientis ad effectum, & effectus ad finem clariùs inſpiciamus. Sumit itaque hos tres terminos, deambulare poſt cœnam, cibos ad os ventriculi non aſcendere, & ſanitatem, quorum inter ſe reſpectus, & ordo talis eſt, vt primus ſit cauſa effectrix ſecundi, & ſecundus cauſa effectrix tertii, & tertius cauſa finalis ſecũdi, nam deambulatio a cœna facit ut cibi ad os ventriculi non aſcendant, hoc autem efficit ſanitatem, ſed ſanitas eſt cauſa finalis cur deambulans uelit cibos non aſcendere; Ariſtoteles

au-

autem deambulationẽ uocat C. faciтq; minorẽ extremitatem; deinde cibos non aſcendere uocat B. medium terminum; ſanitatem deniq; uocat A. maius extremum, & demonſtrat A. ineſſe in C. per medium B. quæ eſt demonſtratio per cauſam efficiẽtẽ, nam cauſa effectrix ut deambulãs a cœna ſanus ſit, eſt quoniam cibi ad os uentriculi non aſcendunt, ſed ad fundũ uentriculi deſcendunt, ubi fit bona digeſtio, quam conſequitur ſanitas; ſanitas igitur, quę eſt cauſa finalis cur cibi aſcendere prohibeantur, demõſtratur ex eo ꝙ cibi non aſcendunt, tanquàm ex cauſa efficiente, quia finis, & efficiens ſunt ſibi inuicem cauſę, ut in 2. libr. Phyſicorũ legimus; ſubiungit autem Ariſt. ꝙ ea demonſtratio, qua finis tanquàm effectus demonſtratur ex cauſa efficiente, eſt demonſtratio exhibens definitionem, quia medius terminus, cum ſit proxima cauſa maioris extremi, ut ponitur eſſe, eſt eius definitio, ſanitas.n. per eam cauſam definietur, non quidem uniuersè accepta ſanitas, ſed ea, quæ cum bona ciborum coctione coniũcta eſt, ut interpretes eius loci animaduerterunt. Hac facta demonſtratione docet Ariſt. poſſe de eodẽ C. etiam, B. demonſtrari per medium A. & ita demonſtrationem fieri ex cauſa finali, cauſa.n. cur deambulans a cœna faciat cibos non aſcendere eſt ut ſanus ſit, hanc autem demonſtrationis formationem dicit apparere per tranſpoſitionem τῶν λόγων, λόγον, autem paulò ante appellauerat medium terminum reſpectu maioris extremi, hoc eſt cauſam eius, ac definitionẽ ſimul, propterea τῶν λόγων dicit in numero plurali, quia conuerſa propoſitione maiore, & ſumpto A. ut fine, non amplius ut effectu, etiam A. eſt cauſa, & ratio ipſius B. ſicuti in priore demõſtratione per effectricem cauſam facta B. erat cauſa, & ratio ipſius A. ꝓpterea B. & A. rationes dicuntur, quia ſibi mutuò ſunt cauſę, & rationes, dum alio, & alio modo accipiuntur; & quæ in altera demõſtratione eſt propoſitio minor, ea eſt concluſio in altera, inquit. n. Ariſt. per cauſam finalem demonſtrari propterquid B. ipſi C. ineſt, hæc autem erat minor demonſtrationis factæ per cauſam effectricem. Poſtea uerò harum duarum demonſtrationũ diſcrimẽ ſubiungit dicens in ea demonſtratione, in qua medium eſt cauſa efficiens, medium eſſe generatione primum, & maius extremum eſſe generatione poſtremum, quia medium eſt cauſa efficiens; & maius extremum eſt effectus, prius autẽ, & poſterius fieri ſumit Ariſtoteles aut tẽpore, aut ſaltem natura; ſic.n. etiam in demonſtratione per cauſam finalem facta dicit minus extremum eſſe generatione primũ medium uerò, id eſt cauſam finalẽ, eſſe generatione ultimũ, ideò remanet ut maius extremum ſit generatione mediũ, quod nobis relinquit Ariſtot. colligendum. Hoc in demonſtratione facta per cauſam effectricem quomodo ſe habeat facilè

A eſt conſyderare, nam generatio cauſæ efficientis ſecundum naturam prior generatione effectus, ſæpe uerò etiam tempore prior, ideò rectè dicit Ariſtoteles medium fieri prius, quàm maius extremũ, cum minore autem extremo comparationẽ non facit, quia de illo certam regulã afferre non potuit, ſi nanque illud exemplum, quo ibi utitur ſpectemus, minus extremum eſt generatione prius medio termino, ſicuti medius terminus maiore extremo, nã prior naturaliter eſt deambulatio a cœna, quàm cibos nõ aſcendere, poſtrema autem omniũ ſanitas, quæ eſt maius extremum; ſed non in omnibus demonſtrationibus per cauſam effectricem factis id poſſumus aſſeuerare, quoniam cauſa effectus ſæpe a ſubiecto ipſius effectus ſeiuncta, & remota eſt, & reſpectu ipſius non modò poteſt eſſe poſterior, uerùm etiam prior, non.n. requiritur ut ſit cauſa minoris extremi, ſicut requiritur ut ſit cauſa maioris; propterea nullã uoluit
B Ariſtoteles facere comparationẽ medii cũ minore extremo. De cauſa uerò finali alia ratio eſt, ut optimè in eo cõmentario 52. annotauit Auerroes, ſententia nanque Ariſtotelis uera eſt in finibus tantũ ſecundariis, in aliis locum non habet; quã quidem rẽ non parũ difficilem, & a nemine declaratã, ſimulque Ariſtot. & Auerrois uerba ut omnes intelligant, ſciendũ eſt ꝙ prius natura duobus modis dicitur, uel.n. prius natura intelligimus ſecundũ ordinẽ naturæ generãtis, quemadmodum dicimus elementa in homine priora eſſe humoribus, & humores mẽbris, de quo generationis ordine hic loquitur Ariſtoteles; uel prius natura intelligimus ſecũdũ ordinẽ ſcopi, & intentionis naturæ, qui modus priori contrarius eſt, nam in homine priora natura ſunt mẽbra humoribus, & humores elementis, quia natura primariò ſtatuit mẽbra facere, deinde humores propter illa, & elementa propter humores, ut ait Ariſtot. in primo ca-
C pite ſecundi libri de partibus animalium, ubi prius natura hoc modo accipit, ipſumque ordini generationis opponit; patet igitur idẽ eodem prius, & poſterius natura eſſe poſſe, dum prius natura his duobus contrariis modis ſumitur; efficiens.n. dũ ſumitur ut cauſa, eſt prior natura ipſo fine ſumpto ut effectu, accipiendo prius natura ſecundũ ordinem generationis; at dum ipſum eundem effectum non ut effectum ſumimus, ſed ut cauſam finalem reſpectu illius eiuſdem efficientis, eſt natura prior ipſo efficiente, ſumendo prius natura ſecundum ordinem intentionis; propterea Ariſtoteles in ſecundo libro Phyſicorum dicebat finem, & efficientem eſſe ſibi inuicem cauſas, quod quidem eſſe non poſſet, niſi utraque eſſet diuerſis modis prior altera ſecundum naturã, cauſa enim quatenus eſt cauſa eſt natura prior effectu: ſic etiam materia ad formam ſe habet, materia nanque eſt natura prior ſecundum ordi-

Prius natura dicitur duobus modis.

Efficiẽs reſpectu finis & prius, & poſteri' natura dici poteſt.

materia reſpectu formæ, & prior eſt, & poſterior natura.

ordinem generationis, forma uerò eſt natura prior ſecundùm ordinem intentionis naturę; quia materia eſt propter formam tanquàm propter finem, ut Ariſtoteles docet in 2. libro phyſicorũ, & in primo de partibus animalium. Sed quoniam id, quod Ariſtoteles dixit tum in 2. libro Phyſicorum, tũ in propoſito nobis loco ſecundi poſteriorum, finem, & efficientem ſibi inuicem cauſas eſſe, uerum non eſt niſi de efficiente ſecundario, & de fine ſecundario, ideò ad eius, quod propoſuimus, plenam intelligentiam diſcrimen hoc intelligere neceſſnm eſt;

efficiẽs aliud eſt primarium, aliud ſecũdar.ũ

de efficiente manifeſta res eſt, nam primarium efficiens illud eſt, quod a nullo priore agente mouetur, uel regitur, qualẽ eſſe in animalibus animam aſſerir Ariſtoteles in 8. libro Phyſicor, uel ſaltem quod non conſyderatur ut pendens ab agente priore, dum.n. nullum conſyderatur agens prius, id certè in ea conſyderatione locũ habet agentis primarij; ſecundarium uerò eſt, quod non efficit niſi ut inſtrumenrum primarii agentis, uel ſaltem niſi a primario agente regatur, ut ſi dicamus animam mouere manum hominis, manum mouere baculum, & baculum mouere lapidẽ, anima eſt efficiens primarium, manus uerò, & baculus ſunt efficientia ſecundaria.

Finis primarius, & ſecũdarius.

Finis autem & primarius, & ſecundarius dici poteſt tum ordine generationis, tum ordine intentionis; ordine quidem intennionis ille finis, qui poſtremum acquiritur, primarius eſt; idem tamen eſt ſecnndarius ordine generationis, quia poſtremo loco generatur. Quoniam autem Ariſtoteles in eo 52. contextu ſecundi libri Poſterio. de generationis tantum ordine loquitur inter cauſam effectricem, & cauſam finalẽ, ſcire debemus, ꝙ efficiens primariũ duobus modis efficere dicitur, aliquando .n. efficir aliquid propter alium finẽ, aliquando autẽ efficit aliquid non propter aliud, ſed ipſum propter ſe; quando.n. aliquod eſt per ſe bonum, & per ſe expetibile, id, quod ſine medio ipſum efficit, ac producit, dicitur illud efficere propter ipſum, non propter aliud; ueluti anima qñãdo plena habitibus eos contemplatur, cauſa eſt effectrix contemplationis, non tamen propter alium finem, quia ipſam per ſe contemplationẽ quærit, quæ finis eſt; quandoque autẽ contingit ut cauſa effectrix aliquem effectum producat non propter ipſum, ſed ur aliud inde conſequatur, ut quando anima mouet manum ur capiat cibum, facit.n. motum manus non propter ipſum, ſed propter ſumptionem cibi, ideò effectus ille, qui ordine generationis prior eſt, locũ finis non habet, ut motio manus, ſed finis dicitur is, qui poſtremũ generatur, vt ſũptio cibi; hæc.n. quum ſit finis primarius, eſt tamen ſecundarius ordine generationis, quia prius ab anima monetur manus, deinde ſumitur cibus; hic igitur tria ſunt ordine generationis ita diſpoſita, ut primariũ agens primum omnium ſit, ſecũ-

D dum locum obtineat effectus prior, tertiũ uerò alter effectus poſterior; primum eſt cã effectrix aliorum duorum, ſed ſecundi proxima, tertij uerò remota; ſecundum eſt tertii cauſa effectrix proxima, non eſt tamen effectrix primaria, ſed ſecundaria, & inſtrumentalis, quia à primo tanquàm à primario efficiente pendet, & regitur; tertium verò eſt cauſa finali ſecundi tantùm, nõ primi, ſumptio.n. cibi non eſt cauſa animæ, ſed motionis manus ur cauſa finalis; propterea cauendum eſt ne pingui minerua accipientes dictum illud Ariſt. finis & efficiens ſunt ſibi inuicem cauſæ, in errorem labamur, non.n. finis dicitur cauſa efficientis quia moueat illud ad agẽdum, ſed eſt cauſa illius effectus, qui ab efficiente prodncitur ꝑp illum finem, qui idẽ effectus eſt cauſa efficiens ſecundaria, & inſtrumentalis reſpectu eiuſdẽ finis, nam motio manus eſt cauſa effectrix proxima ſumptionis cibi, & ſumptio cibi eſt cauſa finalis motionis manus, ſed non

Finis eſt cauſa efficiẽtis ſecundarii, ſed non primarii.

E animæ, licèt moueat animam ut expetibilis; ſic etiã deambulatio a cœna eſt cauſa efficiens ne aſcendant cibi ad os uentriculi, & hæc eſt cauſa effectrix ſanitatis, ſanitas autem eſt eius cauſa finalis; ꝙ autem uideatur eadem ſanitas etiã deambulationis eſſe cauſa finalis, illud euenit quoniam deambulatio, licèt ab Ariſt. ſumatur ut cã effectrix primaria, habet tamen aliud efficiens prius, quod Ariſtot. conſyderare non opus fuit, nempe animam. Illud igitur perpetuò uerũ eſt, efficiens primarium, quod a fine mouetur ad efficiendum, non poſſe dici effectum reſpectu illius finis, ſed efficiẽs ſecundarium, quod ab eo fine non mouetur ad efficiendum, eſt effectus reſpectu illius finis, cuius uiciſſim eſt cauſa efficiens proxima; cauſa igitur finalis mouet primarium agens, & non eſt illius cauſa; ſecundaria uerò agentia non mouet, & eorum eſt cauſa finalis; unde paret differentia inter finem, & cauſam finalem, finis.n. dicitur reſpectu agentis pri-

Nota diſcrimen inter finem, & cauſam finalẽ.

F marii, quia mouet illud expetibilis, at nõ eſt eius cauſa finalis; agentium autem ſecundariorum non eſt finis, quia non mouet illa, ſed eſt cauſa finalis, cuius gratia facta uel mota ſunt ab agente primario, ideo reſpectu horum eſt ſimul cauſa, & effectus; at reſpectu primarii eſt quidem effectus, ſed non eſt cauſa. Ex his colligimus vera ſimul eſſe hæc duo, omne efficiens agit propter finem, & non omnis effectus habet cauſã finalem; nam omne efficiens aliquid efficit propter finem, uel.n. finis eſt ille met effectus, ſi propter ſe ipſum producatur, uel aliud aliquid, ſi efficiatur propter aliud; ideo rectè dicit Auerr. omne efficiens habere finem, & omnem finẽ habere efficiens; ſed quãuis omne efficiens habeat finem, non tamen omnis effectus habet cauſam finalem; ille.n. qui alterius gratia efficitur, cauſam finalem habet, ſed non ille, qui propter ſe, ut de contemplatione diximus, cauſam .n. effectricem habet animam, cauſam finalem

Omne efficiẽs habet finem, & omnis finis habet efficiens.

nul-

nullã, ſi ipſa per ſe expetitur, ut poſuimus; niſi A dicamus ipſam ſui cauſam finalem eſſe, quia ad ſui effectionẽ animã mouet, ſed hæc nõ eſt ſatis propria locutio; hoc autem in omnibus effectibus locum habet, qui per ſe boni, & per ſe expetibiles ſunt, cuiuſmodi videtur eſſe ſanitas, hi .n. quatenus tales ſunt, habent quidem cauſam effectricem, ſed finalem non habent. Manifeſtũ igitur omnibus eſſe poteſt demonſtrationem a cauſa finali non habere locum ubi effectus non propter aliud, ſed propter ſe producitur, eſt .n. ſimul effectus, & finis, quare ex alio fine demõſtrari non poteſt, ut ſi contemplatio propter ſe effici dicatur ab anima, non poteſt ex finali cauſa demonſtrari, quia alicuius finis gratia nõ fit. In illis igitur tantummodò huiuſmodi demonſtratio datur, quæ alterius gratia fiunt, dicimus autem {fiunt} ad ſignificandum cauſam finalem non eorum eſſe, quæ faciunt, ſed eorũ, quæ fiunt proinde eorum, quæ cauſam effectricem priorẽ B habent, a qua propter aliũ finẽ fiunt. Proptérea Auer. rectè dicit in illo 52. cõm. Ariſt. ibi loqui de finibus ſecundariis, iis uidelicet, qui ab efficiente per alium effectum medium producuntur, proinde non primum, ſed ſecundum locũ ordine generationis obtinent a primo efficiente; per talem .n. finem demonſtratur effectus ille medius, & in illa demonſtratione primum efficiens ſumitur ut minus extremum; finis autem, qui generatione tertius eſt, medium eſt demonſtrationis; effectus demum, qui generatione eſt medius, eſt in demonſtratione maius extremũ; ſignificat autem Ariſtot. ex cauſa finali tunc demonſtrationẽ fieri, quando quæſtio proponitur cur tale efficiens talẽ effectum producat, ideò primum efficiens tenet locum ſubiecti, & ad talem quæſtionem nulla cauſa præter finalem reſponderi poteſt, nam de proximo efficiente eſt quæſtio cur effectum illum efficiat, nullum autem eſt interpoſitum aliud efficiens medium, ſi C quidem illud eſſe proximum efficiens cõſtituitur, quare ipſa per ſe quæſtio illa declarat non quæri aliam cauſam, quàm finalẽ; ut quãdo quæritur cur deambulans a cœna faciat cibos non aſcendere, ſi cauſam effectricem ſpectemus, ea propoſitio immediata, & indemonſtrabilis eſt; ſed habita finalis cauſæ ratione eſt mediata, quia cauſa hæc nõ eſt media ordine generationis inter efficiens, & effectum, ſed utriſque poſterior, prior tamẽ effectu n[illegible]liter quatenus eſt eius cauſa finalis; proin[illegible] priori ea demõſtratio eſt, non a poſteriori[illegible]eò clara eſt ratio cur finis uocari ſoleat cauſa [illegible]auſarum, quando .n. cognoſcitur proxima cauſa effectrix alicuius effectus, non manet alia cauſa quærenda, quàm finalis, quæ rationem reddit cur illa cauſa illũ effectum efficiat; rectè igitur dixit Ariſt. in demonſtratione a cauſa finali minus extremũ eſſe generatione primum, tale nanq; eſt ipſum efficiens primarium; medium uerò eſſe generatione ultimũ, talis .n. eſt ipſa cauſa finalis; quo fit ut maius extremum ſit generatione mediũ; cauſa .n. quæritur cur hoc efficiens hunc effectũ producat, cauſa autem eſt quia a tali fine mouetur.

In quibus locũ habeat demonſtratio a cauſa finali.

Rõ cur finis dicatur cã cauſarũ.

Colligere ex dictis poſſumus rationẽ eius, quod quærebàtur, cur multa cauſam effectricẽ habentia ex ea demonſtrari nequeant, ratio .n. eſt quoniam uel cauſa effectrix amplior eſt effectu, vel, ſi amplior non ſit, quæſtio tamen talis proponitur, ut cauſa effectrix tanquàm nota ſumatur, & ſubiectũ quæſtionis ſtatuatur, quo fit ut effectrix cauſa reſponderi non poſſit, ſed omnes intelligant cauſæ tantùm finalis eam quæſtionẽ eſſe; non omnia igitur habentia cauſam effectricem ex ea demonſtrari poſſunt. At quando id, cuius cauſa quæritur, cauſam finalem habet, ad quæſtionem propter quid eſt omnino cauſam finalem reſpondere oportet, ideò Auer. dixit in omnibus habentibus cauſam finalem hanc eſſe debere demonſtrationis medium. Idcircò uerisſimum eſt illud Ariſt. dogma, unius rei unam eſſe cauſam, quamuis enim res una plures cauſas habeat, tamen una eſt, quæ ſatisfacere poſſit quæſtioni propterquid, quia dum quærendi modũ conſyderamus, una quæſtio unam cauſam reſpicit, nõ plures, ideò ſi alia aliqua cauſa afferatur, illi quæſtioni non ſatisfit, quod in ipſo Ariſtot. exemplo oſtendere poſſumus, ſi quis .n. quærat propter quid deambulans a cœna ſanus ſit, cauſam finalẽ non quærit, quia iam in quæſtione finem ipſum proponit de primo efficiente prædicatũ, non quidem tanquàm de efficiente, ſed tã quàm de ſubiecto, neq; ut finem, ſed ut effectũ, quare cauſam tantum effectricem proximã ea quæſtio reſpicit, ut mediam ordine generationis inter ſubiectũ quæſtionis, & prædicatum, ea autem eſt quia cibi ad os uentriculi non aſcendunt: ꝙ ſi quæratur cur deambulans a cœna faciat cibos non aſcendere, finis quæritur, nõ efficiens, quoniam efficiens notum iam in quæſtione proponitur & ut ſubiectũ, & ut efficiens; at propterquid non aſcendentibus cibis fiat ſanitas quæri non poteſt, quia nulla remanet cauſa, dũ ponimus illam eſſe huius proximã effectricẽ cauſam, hanc uerò ultimum finem. Vna igitur quæſtione una cauſa quæritur; & ſemper ipſa quæſtio, ſi bene perpendatur, declarat quodnam genus cauſæ quæratur, ut quæſtiones omnes conſyderantibus manifeſtum eſſe poteſt.

Rõ cur multa habẽtia cauſam effectricem nõ poſſunt per eam demonſtrari.

una quæſtio unã tantum cauſam reſpicit non plures.

Caput XI. Quòd in omni demonſtratione potiſſima, proinde & in definitione perfecta, quæ ex ea educitur, omnia cauſarum genera, quæ res illa habet, continentur.

HAnc, quam expoſuimus, de cauſis ſententiam & Ariſt. eſſe, & ueram illud certè maximè comprobat, ꝙ per eam omnes dubitationes, etiam quæ difficillimæ ſunt, & ſolui non poſſe uidentur, facilè

ſol-

ſoluuntur,ut in ea aoimos tandem omni amota D
hæſitatione conquieſcat;nam prețer multas dif
ficultates a nobis in præcedenti tractatione fa-
cilè ſublatas,alia eſt magni momenti, quã par-
uo negotio diſſoluere poſſumus; multorum .n.
animos hæc dubiratio torſit, quum ſcientia rei
perfecta ea ſit,quando omnes eius cauſæ noſcũ
rur,quomodo potiſſima demonſtratio perfectá
rei ſcientlam rradere poſſit,ſi eius medium ſem
per una cauſa eſt,nunquàm plures, quũ tamen
accidens ſępe omnia genera cauſarum habeat,
ſemper autem plura;quo.n. modo unum cauſæ
genus aliis ptæteritis,quas eas res habet,poteſt
plenam eius ſcientiam tradere?quanuis.n.pro-
xima rei cauſa remotas omnes in ſe incluſas ha
beat eiuſdem generis cauſas,tamen alias aliorũ
generũ certè noo continet. Nos igitur dicimos
omne accidens,uel omnia habere quatuor ge-
nera cauſarum,uel ſaltem tria, materiã, formã,
& efficientem, ſi cauſam finalem præter ſe non
habeat, finalem.n. ſiue efficiente habere nullo E
modo poteſt;quod igitur ad materiam,& formã
attinet, hæ in omni potiſſima demonſtratione
inueniantur neceſſe eſt,materia nanq; acciden
tis eſr ſubiectum proprium,quod locum habet
minoris extremi, forma uerò eſt propria eſſeo-
tia, quæ per genus coarctatum ſignificatur, &
eſt in demonſtrarione maius extremũ, quare
forma, & materia accidentis io concluſione de
monſtrationis continentur, ut ait Auerroes in
comment. 39.42. ſecundi lib. Poſterio. cauſa ve
rò effectrix eſt mediũ demonſtrationis,obi nul-
la eſt cauſa finalis, aſt ubi res cauſam finalẽ ha-
bet,hæc eſt demonſtrationis mediũ,effectrix ve
rò in minore extremo comprehenditur, quod
quidem ſimul & ſubiectam materiam, & effe-
ctricem cauſam accidentis ſignificat, licèt unã
clariùs,& alteram obſcuriùs;unam expreſsè,al-
teram implicitè;quaodo.o. quęritur cur deam-

Forma, & materia accidẽtis in concluſione cõtinẽtur.

D bolans a cœna ſaciat cibos ad os uentriculi nõ
aſcendere, in ſubiecto huius quęſtionis clarior
appatet cauſa effectrix,quàm materia,deambu
latio.n.eſt canſa effectrix ut cibi non aſcendãt,
ſimul tamen ſubiecta materia ſignificatur, ſcili
cet homo ipſe,in quo hęc omnia cõſyderantur:
contra uerò qoando Ariſt. io libris de partibus
animalium quærit cur animalia hæc,aut illa in-
ſtrumentali parte ſint prędita,ut oculis, uel pe-
dibus,exprimit io ea quæſtione ſubiectam ma-
teriam,animal ipſum, in quo hæc organa insũt,
innuit tamen etiam cauſam effectricem,quã no
tam eſſe conſtituit,eſt.n.natura ipſa,quæ ea om
nia propter aliquem finem aoimalibus dedit,
quam canſam nemo quærit,quum omnibus no
ta ſit; qnærere igitur cur homo habeat manus
eſt quærerę cur oatura homini manus largita
ſit; & quærere cur domus habeat fundamenta
eſt quærere cur artifex domui fundamenta ſup
poſuerit, quare in omni demonſtratione facta
E ex cauſa finali minus extremũ continet cauſam
effectricem accidentis uel expreſsè, uel implici
tè,eamq; notam,& ſuppoſitam eſſe neceſſe eſt,
quia ſi hæc ignota eſſet, priùs quærendũ eſſet
quęnã ſit cauſa effectrix,quàm quęreretur pro-
pter quem finem hæc illum effectum producat.
Omnia igitur cauſarum genera, quæ propoſitũ
accidens habet,in demonſtrationis continẽtur,
proinde & in definitione accideotis perfecta,
ſiquidem totam demonſtrationem tandem in
hanc definitionem uertimus. Hæc ſunt, quæ ad
propoſitæ difficultatis enodationem,& ad ſen-
tentię Ariſtot. declarationem excogitare, atque
inuenire potuimus;aliorum officiũ erit ea,quæ
prętermiſſa a nobis fuerint, addere, & quæ er-
rata,corrigere, animum autem, & labores no-
ſtros æqui bonique conſulere,ſiquidem pro ue
ritate, & pro ſtudioſorum otilitate libenter la-
borauimus.

in omni demonſtratione a cã finali ponitur efficiens i minore extremo.

F I N I S.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Venetiis, apud Georgium Angelerium, Sumptibus Pauli Meieti
Bibliopolæ Patauini, M. D. LXXXVI.